

ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΟ
ΣΧΟΛΗΣ ΒΕΛΛΑΣ
(1911-2011)

**ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΒΕΛΛΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ**

**ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΟ ΣΧΟΛΗΣ ΒΕΛΛΑΣ
1911-2011**

**ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
6-9 Οκτωβρίου 2011**

**ΕΚΔΟΤΗΣ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΒΕΛΛΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ**

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
Αρχμ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΡΓΥΡΟΣ, Πρόεδρος της Δ. Ε.
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΡΑΪΟΣ
ΕΛΕΝΗ ΧΟΥΛΙΑΡΑ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΟΜΟΥ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ
ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΛΑΓΟΥ

© ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΒΕΛΛΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
Τ.Θ. 1144 - Τ.Κ. 45001
ΒΕΛΛΑ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΗΛ. 26530 41281
26530 41236
FAX 26530 42160
e-mail: contact@aeavellas.gr
website: www.aeavellas.gr

ISBN: 978-618-80604-0-1

ΕΚΤΥΠΩΣΗ
ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ
Γαριβάλδη 10, Τ.Κ. 45221

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2013

ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΒΕΛΛΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΟ
ΣΧΟΛΗΣ ΒΕΛΛΑΣ
(1911-2011)

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
6-9 Οκτωβρίου 2011

**ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΑΔΑ
ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΒΕΛΛΑΣ**

ΣΠΥΡΙΔΩΝΙ ΒΛΑΧΩι ΑΝΔΡΙ ΑΡΧΙΘΥΤΗι,
ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΜΕΝ ΒΕΛΛΑΣ ΤΕ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ,
ΕΙΤΑ ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ,
ΕΤΙ ΔΕ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΑΣΗΣ,
ΕΥΕΡΓΕΤΗι ΜΕΓΙΣΤΩι ΟΛΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ,
ΙΔΡΥΤΗι ΚΑΙ ΠΡΩΤΕΡΓΑΤΗι ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ,
ΕΤΙ ΔΕ ΚΑΙ ΣΧΟΛΗΣ ΒΕΛΛΑΣ ΤΗΣ ΕΥΑΝΔΡΟΥ,
ΤΗΣ ΥΣΤΕΡΟΝ ΚΛΗΘΕΙΣΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ,
ΑΥΤΩι ΕΥΓΝΩΜΟΝΩΣ ΤΑΣ ΕΟΡΤΑΣ ΤΑΥΤΑΣ,
ΤΩΝ ΕΚΑΤΟΝ ΧΡΟΝΩΝ ΣΧΟΛΗΣ ΤΗΣ ΩΣ ΑΝΩ,
ΑΦΙΕΡΟΥΜΕΝ ΛΕΓΟΝΤΕΣ ΟΜΟΦΩΝΩΣ·
ΣΠΥΡΙΔΩΝΙ ΕΣΤΩ ΑΓΗΡΩΣ Η ΜΝΗΜΗ.

(Ποίημα Μητροπολίτου Έδεσσης ΙΩΗΛ)

ΕΥΓΝΩΜΟΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

ΣΠΥΡΙΔΩΝΙ ΑΝΔΡΙ ΕΠΙΦΑΝΕΣΤΑΤΩ,
ΕΚ ΤΗΣ ΚΩΜΗΣ ΡΟΥΨΙΑΣ ΤΟΥ ΠΩΓΩΝΙΟΥ,
ΕΝ ΤΟΠΩ ΧΗΛΗ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ ΓΕΝΝΗΘΕΝΤΙ,
ΤΕΚΝΩ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩ ΣΧΟΛΗΣ ΤΗΣ ΕΝ ΧΑΛΚΗ,
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΒΕΛΛΑΣ ΤΕ ΚΑΙ ΚΟΝΙΤΣΗΣ,
ΩΣ ΚΑΙ ΠΟΙΜΑΝΤΟΡΙ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ,
ΕΙΤΑ ΔΕ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ,
ΙΔΡΥΤΗ ΣΘΕΝΑΡΩ ΠΟΛΛΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ,
ΠΡΟΣΕΤΙ ΔΕ ΚΑΙ ΒΕΛΛΑΣ ΤΗΣ ΠΟΛΥΦΗΜΟΥ,
ΤΗΣ ΥΣΤΕΡΟΝ ΚΛΗΘΕΙΣΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ,
ΩΣ ΚΑΙ ΜΑΧΗΤΗ ΗΠΕΙΡΟΥ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ,
ΕΝ ΕΝΙ ΣΤΟΜΑΤΙ ΟΜΟΥ ΚΑΙ ΚΑΡΔΙΑ,
ΔΙ' ΟΣΑ ΕΠΟΙΗΣΕΝ ΩΣ ΑΡΧΙΘΥΤΗΣ,
ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΒΕΛΛΑΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ,
ΕΚΦΡΑΖΟΜΕΝ ΑΥΤΩ ΤΗΝ ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΝ,
ΜΝΗΜΟΝΕΣ ΠΑΝΤΟΤΕ ΤΩΝ ΘΥΣΙΩΝ ΤΟΥΤΟΥ.

(Ποίημα Μητροπολίτου Έδέσσης ΙΩΗΛ)

ΣΧΟΛΗ ΒΕΛΛΑΣ

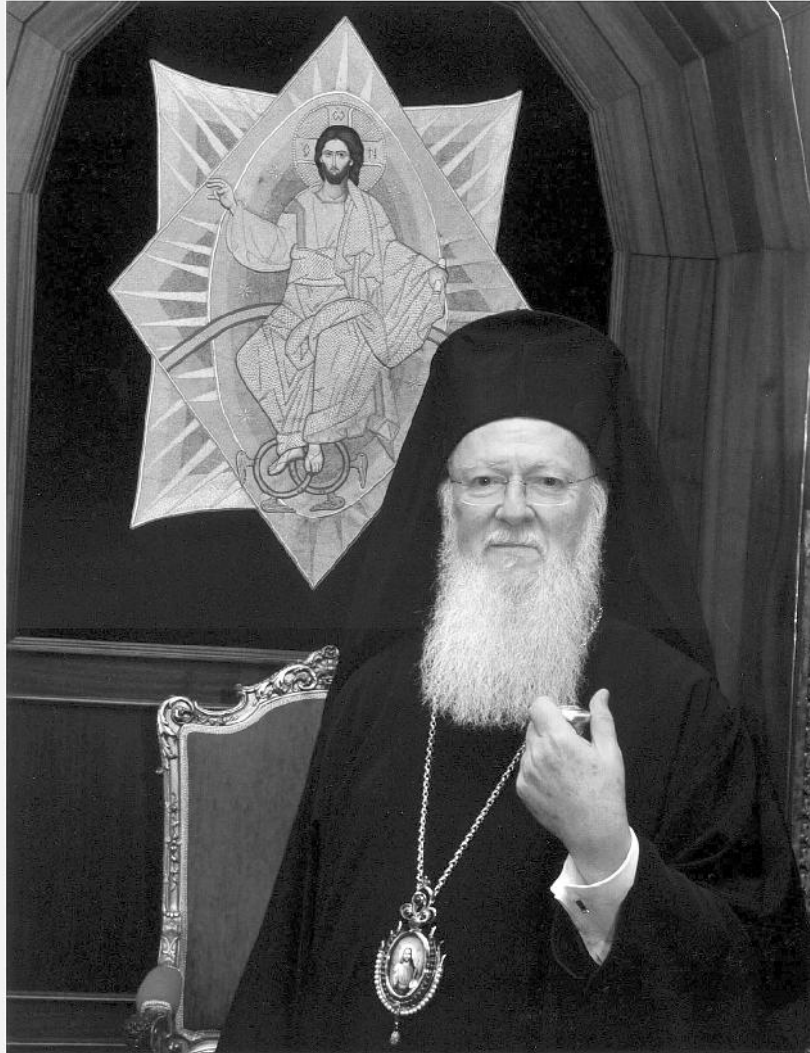
ΙΕΡΟΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ

100 1911 — 2011 ΕΤΗ

ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ
ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

6-9 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ
ΒΕΛΛΑ-ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Εὐ' Ἀνωτάτην Ἐκκλησιαστικὴν Ἀκαδημίαν Βεζζᾶς Ἰωαννίνων
εἰς ἐξοχίαν αἰῶς καὶ τιμῆς Ἐκκλησίας, περὶ τῆς ἐπαρθευτικῆς καὶ τῶν
συχαιολητικῶν αἰτίας ἐστὶν ἐν ἐπισημῶν 100ετίας ζωῆς καὶ φροφῶρας αὐτοῦ.
τὸ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης.

Ο εορτασμός της Εκατονταετηρίδος τελεί
υπό την αιγίδα
του Παναγιωτάτου Οικουμενικού Πατριάρχου
κ. Βαρθολομαίου Α΄

και του Εξοχωτάτου Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας
κ. Καρόλου Παπούλια.

Τιμητική Επιτροπή

Ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Ιερώνυμος
Η Εξοχωτάτη Υπουργός Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων
κ. Άννα Διαμαντοπούλου
Ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ιωαννίνων κ. Θεόκλητος
Ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Τριαντάφυλλος Αλμπάνης
Ο Δήμαρχος Ιωαννιτών κ. Φίλιππος Φίλιος

Οργανωτική Επιτροπή Επιστημονικού Συνεδρίου και Εορταστικών Εκδηλώσεων

Αρχιμ. Δημήτριος Αργυρός, πρόεδρος της Δ.Ε., Αναπλ. Καθηγητής Α.Ε.Α. Βελλάς, Πρόεδρος
της Οργανωτικής Επιτροπής
Κακριμάνης Αλέξανδρος, Περιφερειάρχης Ηπείρου
Καψάλης Κωνσταντίνος, απόφοιτος Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, Δήμαρχος Πωγωνίου
Παλιούρας Αθανάσιος, Αντιπρόεδρος Δ.Ε. της Α.Ε.Α. Βελλάς, Ομότ. Καθηγ. Παν/μίου
Ιωαννίνων
Ράιος Δημήτριος, Καθηγητής Παν/μίου Ιωαννίνων, μέλος Δ.Ε. της Α.Ε.Α. Βελλάς
Αλεξάκης Αλέξανδρος, Καθηγητής Παν/μίου Ιωαννίνων, μέλος Δ.Ε. της Α.Ε.Α. Βελλάς
Χουλιάρá Ελένη, Καθηγήτρια Παν/μίου Ιωαννίνων, μέλος Δ.Ε. της Α.Ε.Α. Βελλάς
Λαΐνας Αθανάσιος, Αναπλ. Καθηγ. Παν/μίου Θεσσαλίας, μέλος Δ.Ε. της Α.Ε.Α. Βελλάς
Σιούλης Τριαντάφυλλος, Δρ Φ., Σχολ. Σύμβ. Θεολ. Δυτ. Ελλάδος, μέλος Δ.Ε. της Α.Ε.Α. Βελλάς
Γκότοβος Αθανάσιος, απόφοιτος Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, Καθηγητής Παν/μίου Ιωαννίνων
Ράπτη Μαρία, Επίκ. Καθηγ. Α.Ε.Α. Βελλάς, εκπρόσ. Μελών Δ.Π. της Α.Ε.Α. Βελλάς
Γεωργούλας Χρήστος, Διευθυντής Εκκλησιαστικού Λυκείου Βελλάς
Παπαδόπουλος Κλέανδρος, απόφοιτος Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, Πρόεδρος Πανελληνίου
Συνδ. Αποφ. Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς (Αθήνα)
Παπαχρήστου Αδαμάντιος, απόφοιτος Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, Γραμματέας Πανελλή-
νιου Συνδ. Αποφ. Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς (Αθήνα)
Διαμάντης Νικόλαος, απόφοιτος Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, Πρόεδρος Ενώσεως Αποφοί-
των Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς (Ιωάννινα)
Λάμπρης Ευάγγελος, απόφοιτος Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, Μέλος Ενώσεως Αποφοίτων
Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς (Ιωάννινα)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Αφιερωματικά Επιγράμματα	6
Ευχές Οικουμενικού Πατριάρχου	9
Επιτροπές Εορτασμού Εκατονταετηρίδος Σχολής Βελλάς	10
Περιεχόμενα	11
Προλογικό Σημείωμα	13

ΜΕΡΟΣ Α΄

Πρόγραμμα Επιστημονικού Συνεδρίου	17
Χαιρετισμοί επισήμων.....	21
Εναρκτήρια εισήγηση του Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνας κ. Αθανασίου Παπά , Καθηγητού Θ.Σ. Χάλκης με θέμα: « <i>Περί τὴν Ἐκπαιδευτικὴν Στρατηγικὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου</i> »	49

ΜΕΡΟΣ Β΄

Βλάχος Κώστας , « <i>Αίτησις του Μητροπολίτου Βελλάς και Κονίτσης Σπυρίδωνος περί αναγνωρίσεως του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς</i> »	59
Μητροπολίτης Αρκαλοχωρίου κ. Ανδρέας Νανάκης , « <i>Ο από Ιωαννίνων Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος Σπυρίδων εν μέσω εκκλησιαστικών και πολιτικών διχασμών</i> »	85
Γκότοβος Αθανάσιος , « <i>Ο Ιωαννίνων Σπυρίδων και η γερμανική κατοχή: η αγωνία του κληρικού για το ποίμνιο και οι ιδεολογικές ανάγκες του πρώιμου εμφυλίου</i> »	93
Αρχιμ. Δημήτριος Αργυρός , « <i>Η Σχολαρχία του Αρχιμανδρίτου Δημητρίου Ευθυμίου-Παππά (1912-1924) και η πρώτη περίοδος λειτουργίας της Σχολής Βελλάς</i> »	113
Παναγόπουλος Γεώργιος , « <i>Αβέρκιος Παπαδόπουλος: Απόπειρα κριτικής προσέγγισης μιας πρωτοπόρου μορφής των εκκλησιαστικών μας γραμμάτων</i> ».....	133
Πρωτ/ρος Δημήτριος Βακάρος , « <i>Σεραφείμ Μητροπολίτης Ιωαννίνων και Πρόεδρος της Εφορείας του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς (1958-1974)</i> »	145
Δήμιον Βασίλειος , « <i>Η συμβολή του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της Θεολογικής Σχολής Χάλκης στην ίδρυση και την εν γένει ιστορική εξέλιξη της Σχολής Βελλάς</i> »	183
Κωλέττας Στέφανος , « <i>Βελλά: προσπάθεια ιστορικής ανιχνεύσεως και προσεγγίσεως, μέχρι του έτους 1911</i> »	209
Γιωτίτσας Δημήτριος , « <i>Η Ήπειρος στις αρχές του 20ού αιώνα και η ίδρυση του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς</i> »	223
Κοσμάς Θεοχάρης - Τσακσάρα Βαΐτσα , « <i>Καταγράφοντας και ερμηνεύοντας σήματα από το μακρινό διάστημα</i> »	243

Τσατσούλης Αγαθοκλής , «Το φυτώριο της Βελλάς και η παραβολή του σπορέως»	265
Καλτσούνης Θεόδωρος , «Οι Βελλαίτες και η Βόρειος Ήπειρος»	269
Παπαχρήστου Αδαμάντιος , «Οι Διευθυντές του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς (περιόδου 1936-1977) και της Εκκλησιαστικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας Βελλάς (1977-1989)»	275
Φούσας Στέφανος , «Η απήχηση του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς στην κοινωνία της Ηπείρου και της Ελλάδας»	301
Γείτονας Ελευθέριος , «Η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς στις δεκαετίες 1950-1960-1970»	307
Πλουμίδης Γεώργιος , «Ρεύματα παιδείας τους πρώτους μεταβυζαντινούς αιώνες»	315
Γιαννούλης Δημήτριος , «Περί των Μετοχίων της Ιεράς Μονής Βελλάς»	329
Παλιούρας Αθανάσιος , «Το κτιριακό συγκρότημα της Σχολής Βελλάς και η πορεία του μέσα στον αιώνα λειτουργίας της Σχολής (1911-2011)»	371
Στάθης Γρηγόριος , «Περιψαλτολογία»	381
Κουντούρης Γεώργιος , «Ιστορική θεώρηση της εκκλησιαστικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα κατά τα έτη 1967-1977»	391
Ράπτη Μαρία , «Διδακτικές προσεγγίσεις της Χριστιανικής αγωγής. Ο ρόλος των Ανώτατων Εκκλησιαστικών Ακαδημιών»	401
Γκάμας Απόστολος , «Υπηρεσίες ανοικτής και εξ αποστάσεως Εκπαίδευσης στην Ανώτατη Εκκλησιαστική Εκπαίδευση»	419
Μπουρνέλης Απόστολος , «Κύρια στοιχεία αγωγής των νέων κατά τον Ιερόν Χρυσόστομον και η πρόσληψη-μετάγγισή τους εις την φοιτητιώσα νεολαία της Ανωτάτης Εκκλησιαστικής Ακαδημαϊκής Εκπαίδευσης»	427
Δεληκωσταντής Κωνσταντίνος , «Ο ορθόδοξος “πολιτισμός του προσώπου” ως παρακαταθήκη παιδείας»	451
Κοντάκης Χριστόφορος , «Προοπτικές των Α.Ε.Α.»	459
Ράιος Δημήτριος , «Ἄρά γε γινώσκεις ἃ ἀναγινώσκεις; Ηλειτουργική και υμνογραφική γλώσσα στα Προγράμματα των Ανώτατων Εκκλησιαστικών Ακαδημιών»	471
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	489

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Δόξαν ἀναπέμπομεν καὶ προσκύνησιν δίδομεν εἰς τὸν ἐν Τριάδι ἓνα μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ Κύριον, Ὅστις ἠυδόκησεν ἢ γεραρὰ καὶ περικλυτὴ Σχολὴ Βελλᾶς ἐπὶ ἑκατονταετίαν ὀλόκληρον νὰ πορευθῆ τὴν ἀνάντην ὁδὸν καὶ τὸν δόλιχον τῶν πάσης φύσεως δοκιμασιῶν καὶ διακυμάνσεων ἀξιωθεῖσα νὰ ἐορτάσῃ τὴν Ἑκατονταετηρίδα τῆς, οἰκονομῶν ἐν τῷ ἀπείρῳ ἐλέει Του ὅπως ὁ ἐορτασμὸς οὗτος ἦ ἀντάξιός τῆς ἱστορίας τῆς καὶ τῆς προσφορᾶς τῆς, ὡς καὶ τῶν δραματισμῶν καὶ προσδοκιῶν τοῦ Ἰδρυτοῦ τῆς.

Εὐχαριστίαν καὶ αἶνον ἀκατάπαυστον προσφέρομεν ὡσαύτως εἰς τὴν Κυρίαν Θεοτόκον, τὴν ἐνταῦθα καλουμένην Βελλαίτισσαν, ἣτις αἰῶνας τώρα φροντίζει καὶ θαυμασιῶς προστατεύει τὴν Ἱερὰν Μονὴν καὶ Σχολὴν ἀποσοβοῦσα πᾶσαν ἀντικειμένην ἐπιβουλήν καὶ φθοροποιὸν δύναμιν, μεταποιοῦσα τὴν πίκραν εἰς χαρὰν, τὸ καῦμα εἰς ἀναψυχὴν, τὰς ἐπιβουλάς εἰς ταχινὴν ἀντίληψιν, εὐλογοῦσα ἔργα προόδου καὶ ὠφελείας ὑπὲρ τῶν πολλῶν καὶ θελόντων προκόπτειν, ἔτι δὲ καὶ εἰς τὸν ἅγιον Νεομάρτυρά μας Αὐξέντιον τὸν ἐκ χώρας Βελλᾶς ἀκοίμητον φρουρὸν καὶ πρόθυμον πρεσβευτὴν ὑπὲρ τοῦ τόπου του. Δικαίως οἱ ἐνταῦθα διακονοῦντες ἐν προσευχῇ ἀναφωνοῦν «τὸ ἐσπέρας αὐλισθήσεται κλαυθμὸς καὶ εἰς τὸ πρωὶ ἀγαλλίασις» (Ψαλμ. κθ', 6).

Χάριτας ὀφείλομεν καὶ εὐγνωμοσύνην βαθεῖαν ἐκφράζομεν τῷ Παναγιωτάτῳ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ κ. Βαρθολομαίῳ Α', ἀλλὰ καὶ τῷ Ἐξοχωτάτῳ Προέδρῳ τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας κ. Καρόλῳ Παπούλια, οἵτινες τιμοῦν καὶ περιβάλλουν τὴν Σχολὴν Βελλᾶς μετὰ πολλῆς στοργῆς, θέντες ὑπὸ τὴν αἰγίδα των τὸν ἐορτασμὸν καὶ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς Ἑκατονταετηρίδος, ὡς καὶ τὸ πραγματοποιηθὲν ἐπιστημονικὸν Συνέδριον. Πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον Γέροντα Χαλκηδόνο κ. Ἀθανάσιον Παπὰν, τὸν ἐκ τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου ἔλκοντα τὴν καταγωγήν, ἐκπρόσωπον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ λαμπρύναντα διὰ τῆς σεμνῆς παρουσίας του καὶ τῆς βαρυσημάντου ἐναρκτηρίου εἰσηγήσεώς του τὰς ἐορτάς, ἐκφράζομεν ὡσαύτως τὰς υἱικάς εὐχαριστίας καὶ τὴν ὀφειλομένην εὐγνωμοσύνην μας.

Ἀξιολογοῦντες τὴν αἴσιον καὶ ἐπιτυχή ἔκβασιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου καὶ τῶν ἐν γένει ἐορταστικῶν ἐκδηλώσεων τῆς Ἑκατονταετηρίδος, θεωροῦμεν ὅτι ὁ ἐορτασμὸς καὶ τὸ πραγματοποιηθὲν ἐπιστημονικὸν Συνέδριον ἀπετέλεσαν ἐλάχιστον φόρον τιμῆς πρὸς τὴν μνήμην τοῦ πολλὰ μοχθήσαντος, ἀοιδίμου μεγάλου Ἱεράρχου καὶ Πατρὸς ἀπάσης τῆς Ἡπείρου, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Σπυρίδωνος Βλάχου. Ὡς «οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ» (Ψαλμ. ιη', 1), οὕτως καὶ ἡ Μονὴ-Σχολὴ Βελλᾶς διηγεῖται πόνον καὶ μόχθον, τιμὴν καὶ δόξαν Σπυρίδωνος τοῦ γεραροῦ Ἱεράρχου, εἰς τὴν μνήμην τοῦ ὁποίου ὀφειλετικῶς ἀφιεροῦται ὁ παρῶν Τόμος.

Οἱ εὐεργετηθέντες ἐκ τῆς Βελλᾶς, πάλαι τε καὶ ἐπ' ἐσχάτων, εὐγνωμόνως ὀφείλουν νὰ μνημονεύουν τοῦ ψαλμικοῦ: «ἐὰν ἐπιλάθωμαί σου “Βελλά”, ἐπιλησθείῃ ἢ δεξιὰ μου κολληθείῃ ἢ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου, ἐὰν μὴ σου μνησθῶ, ἐὰν μὴ προανατάξωμαι τὴν “Βελλὰν” ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς εὐφροσύνης μου» (πρβλ. Ψαλμ. ρλστ', 5-6).

Προβαίνοντες εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Τόμου «*Ἐκατονταετηρὶς Σχολῆς Βελλᾶς (1911-2011). Πρακτικὰ Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου. 6-9 Ὀκτωβρίου 2011*», ἐπιθυμοῦμεν νὰ εὐχαριστήσωμεν ἐκ καρδίας τὴν Διοικοῦσαν Ἐπιτροπὴν τῆς Α.Ε.Α. Βελλᾶς-Ἰωαννίνων, τὰ Μέλη τῆς Ὄργανωτικῆς καὶ τῆς Τιμητικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ἐκδηλώσεων καὶ τοῦ Συνεδρίου, τὰ Μέλη τῆς Γραμματείας τοῦ Συνεδρίου, τοὺς ἐλλογμωτάτους Εἰσηγητάς, οἱ ὅποιοι ἐτίμησαν τὸ Συνέδριον διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς τῶν παρουσίας, τοὺς συμμετασχόντας καὶ παρακολουθήσαντας αὐτό, οἱ ὅποιοι συνέρρεον ἀθρόως καθ' ὅλας τὰς Συνεδρίας καὶ διὰ τῆς ὑποδειγματικῆς προσηλώσεως καὶ ἐνεργοῦς συμμετοχῆς τῶν συνέβαλον τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἐργασιῶν του· τοὺς παλαιοὺς ἀποφοίτους τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Βελλᾶς, τοὺς ἀποφοίτους τῆς Ἀνωτέρας Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς Βελλᾶς καὶ τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Βελλᾶς Ἰωαννίνων, τοὺς φοιτητὰς καὶ φοιτητριάς αὐτῆς, τοὺς διδάσκοντας καὶ ἐργαζομένους εἰς τὴν Α.Ε.Α. Βελλᾶς Ἰωαννίνων, τὴν Ἐπιτροπὴν Ἐκδόσεως τῶν *Πρακτικῶν*, τοὺς ἐπιμεληθέντας τὴν ἔκδοσιν τοῦ Τόμου καὶ τὸ Τυπογραφεῖον «Γραφικὲς Τέχνες Θεοδωρίδη».

Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, διὰ πρεσβειῶν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Βελλαϊτίσεως καὶ τοῦ ἁγίου Νεομάρτυρος Αὐξεντίου, δώη τοῖς ἐπιγιγνομένοις ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ-Σχολῇ Βελλᾶς ὅπως ἀξιωθῶσιν ἐπίσης ἑορτασμοῦ μεγαλειώδους καὶ τιμητικοῦ διὰ τὴν δευτέραν ἑκατονταετηρίδα τῆς Σχολῆς Βελλᾶς.

Ἀρχιμανδρίτης Δημήτριος Ἀργυρός
Πρόεδρος τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς
τῆς Α.Ε.Α. Βελλᾶς Ἰωαννίνων

ΜΕΡΟΣ Α'

Γραμματεία Επιστημονικού Συνεδρίου

Κουρουγιάννογλου Θεοδώρα
Λαγού Δέσποινα
Γκάμας Απόστολος

Πρόγραμμα Επιστημονικού Συνεδρίου

Α΄ ΣΥΝΕΔΡΙΑ (εναρακτήρια): Πέμπτη 6 Οκτωβρίου 2011

Αίθουσα Τελετών Ακαδημίας Βελλάς

- 17:30-18:30 Προσέλευση - Εγγραφή συνέδρων
18:30 Προσέλευση επισήμων
18:45 Αποκαλυπτήρια Προτομών
19:00 Χαιρετισμοί επισήμων
19:30 Κήρυξη έναρξης εργασιών συνεδρίου
19:45 Εισήγηση του Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνας κ. Αθανασίου Παπά,
Καθηγητού Θ. Σ. Χάλκης:
“*Περί την Έκπαιδευτικήν Στρατηγικήν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου*”
20:30 Μουσική εκδήλωση με τη χορωδία της Α.Ε.Α. Βελλάς
21:00 Δεξίωση στον αύλειο χώρο της Ακαδημίας Βελλάς

Β΄ ΣΥΝΕΔΡΙΑ: Παρασκευή 7 Οκτωβρίου 2011

Αίθουσα Αρχιεπισκόπου Σπυρίδωνος, Ζ.Π.Α., Δωδώνης 4-6, Ιωάννινα

Θέμα: “Σχολή Βελλάς: Ίδρυση, Εκπαιδευτικά Σχήματα, Πρόσωπα”

Α΄ ΕΝΟΤΗΤΑ

Πρόεδρος: **Αλεξάκης Αλέξανδρος,**

Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, μέλος Δ.Ε. της Α.Ε.Α. Βελλάς

Εισηγητές

- 09:30 **Βλάχος Κωνσταντίνος,** Φιλολόγος, Πρόεδρος Ε.Η.Μ.: “*Αίτησις του Μητροπολίτου Βελλάς και Κονίτσης Σπυρίδωνος περί αναγνώρισεως του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς*”
09:50 **Μητροπολίτης Αρχαλοχωρίου κ. Ανδρέας,** Καθηγητής Α.Π.Θ.: “*Ο Σπυρίδων Βλάχος εν μέσω του πολιτικού και εκκλησιαστικού διχασμού*”
10:10 **Γκότοβος Αθανάσιος,** απόφοιτος Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων: “*Ο Ιωαννίνων Σπυρίδων και η γερμανική κατοχή: η αγωνία του κληρικού για το ποίμνιο και οι ιδεολογικές ανάγκες του πρώιμου εμφυλίου*”
10:30-11:00 Διάλειμμα – αναψυκτικά

Β΄ ΕΝΟΤΗΤΑ

Πρόεδρος: **Κοντάκης Χριστόφορος,**

Πρόεδρος Ακαδημαϊκού Συμβουλίου Α.Ε.Α. Θεσσαλονίκης

Εισηγητές

- 11:00 **Αρχιμ. Δημήτριος Αργυρός,** Πρόεδρος Δ.Ε. της Α.Ε.Α. Βελλάς Ιωαννίνων: “*Η Σχολαρχία του Αρχιμανδρίτου Δημητρίου Ευθυμίου-Παππά (1912-1924) και η πρώτη περίοδος λειτουργίας της Σχολής Βελλάς*”
11:20 **Παναγόπουλος Γεώργιος,** Επίκουρος Καθηγητής Α.Ε.Α. Βελλάς Ιωαννίνων: “*Αβέρκιος Παπαδόπουλος: Απόπειρα κριτικής προσέγγισης μιας πρωτοπόρου μορφής των εκκλησιαστικών μας γραμμμάτων*”

- 11:40 **Πρωτ/ρος Δημήτριος Βακάρος**, απόφοιτος Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, τ. Διευθυντής Α.Ε.Σ. Θεσσαλονίκης: *“Ο Μητροπολίτης Ιωαννίνων Σεραφείμ και Πρόεδρος της Εφορείας του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς (1958-1974)”*
- 12:00 **Δήμου Βασίλειος**, Επίτ. Σχολ. Σύμβουλος και Καθηγητής Α.Ε.Σ. Βελλάς: *“Η συμβολή του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της Θεολογικής Σχολής Χάλκης στην ίδρυση και την εν γένει ιστορική εξέλιξη της Σχολής Βελλάς”*
- 12:20-13:00 Συζήτηση - Τέλος Συνεδρίας

Γ' ΣΥΝΕΔΡΙΑ: Παρασκευή 7 Οκτωβρίου 2011

Αίδουσα Αρχιεπισκόπου Σπυρίδωνος, Ζ.Π.Α., Δωδώνης 4-6, Ιωάννινα
 Θέμα: *“Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς: εκπαιδευτική και κοινωνική προσφορά”*

Α' ΕΝΟΤΗΤΑ

Πρόεδρος: **Νούτσος Παναγιώτης**,
 απόφοιτος Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Εισηγητές

- 16:00 **Κωλέττας Στέφανος**, απόφοιτος Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, Εκπαιδευτικός - Συγγραφέας: *“Βελλά: προσπάθεια ιστορικής ανιχνεύσεως και προσεγγίσεως, μέχρι της απελευθερώσεως 1912-1913”*
- 16:20 **Γιωτίτσας Δημήτριος**, απόφοιτος Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, Πρόεδρος Δ.Σ. Δήμου Ιωαννιτών: *“Η Ήπειρος στις αρχές του 20ού αιώνα και η ίδρυση του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς”*
- 16:40 **Κοσμάς Θεοχάρης**, απόφοιτος Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων: *“Καταγράφοντας και ερμηνεύοντας σήματα από το μακρινό διάστημα”*
- 16:55 **Τσατσούλης Αγαθοκλής**, απόφοιτος Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων: *“Το φυτώριο της Βελλάς και η παραβολή του σπορέως”*
- 17:10 **Καλτσούνης Θεόδωρος**, απόφοιτος Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, Καθηγητής Πανεπιστημίου Washington (Seattle): *“Οι Βελλαΐτες και η Βόρειος Ήπειρος”*
- 17:30-18:00 Διάλειμμα – αναψυκτικά

Β' ΕΝΟΤΗΤΑ

Πρόεδρος: **Μωραΐτης Γεώργιος**,
 απόφοιτος Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, Δικηγόρος, πρώην Υπουργός

Εισηγητές

- 18:00 **Παπαχρήστου Αδαμάντιος**, απόφοιτος Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, Επίτ. Σχολ. Σύμβουλος Π.Ε., Γραμματέυς Π.Σ.Α.Ι. Βελλάς: *“Οι Διευθυντές του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς (περίοδος 1936-1977) και της Εκκλησιαστικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας Βελλάς (1977-1989)”*
- 18:20 **Φούσας Στέφανος**, απόφοιτος Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, Δ/ντής-Ε. Καθηγητής Καρδιολογίας: *“Η απήχηση του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς στην κοινωνία της Ηπείρου και της Ελλάδας”*

- 18:40 Γείτονας Ελευθέριος, απόφοιτος Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, Διευθυντής Εκπαιδευτηρίων Γείτονα: *“Η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς της δεκαετίας του ’50, του ’60 και του ’70”*
- 19:00 Νούτσος Χαράλαμπος, απόφοιτος Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων: *“Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς: Οι αντιφάσεις ενός δεσμού”*
- 19:20-20:20 Συζήτηση – Τέλος Συνεδρίας
- 20:30 Δεξίωση στους χώρους του συνεδρίου από τους Συλλόγους των αποφοίτων Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, Ιωαννίνων και Αθηνών

Δ΄ ΣΥΝΕΔΡΙΑ: Σάββατο 8 Οκτωβρίου 2011

Αίθουσα Αρχιεπισκόπου Σπυριδωνος, Ζ.Π.Α., Δωδώνης 4-6, Ιωάννινα

Θέμα: *“Μονή, Επισκοπή και Μητρόπολη Βελλάς: συμβολή στην τοπική και ευρύτερη εκκλησιαστική ζωή”*

Α΄ ΕΝΟΤΗΤΑ

Πρόεδρος: *Χουλιανά Ελένη,*

Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, μέλος Δ. Ε. της Α.Ε.Α. Βελλάς

Εισηγητές

- 09:30 Πλουμίδης Γεώργιος, Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων: *“Διαδρομές της ελληνικής παιδείας στη μεταβυζαντινή περίοδο”*
- 09:50 Γιαννούλης Δημήτριος, Λέκτορας Α.Ε.Α. Βελλάς Ιωαννίνων: *“Περί των Μετοχίων της Ιεράς Μονής Βελλάς”*
- 10:10 Τρίτος Μιχαήλ, Καθηγητής Α.Π.Θ., Κοσμήτωρ Θεολογικής Σχολής: *“Η Επισκοπή και η Μητρόπολη Βελλάς”*
- 10:30-11:00 Διάλειμμα – αναψυκτικά

Β΄ ΕΝΟΤΗΤΑ

Πρόεδρος: *Σιούλης Τριαντάφυλλος,*

Δρ Βυζαντινής Αρχαιολογίας, Έκτακτος Επίκ. Καθηγητής Α.Ε.Α. Βελλάς και μέλος Δ. Ε. της Α.Ε.Α. Βελλάς

Εισηγητές

- 11:00 Παλιούρας Αθανάσιος, Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων: *“Το κτιριακό συγκρότημα Βελλάς και η πορεία του μέσα στον αιώνα λειτουργίας της Σχολής”*
- 11:20 Στάθης Γρηγόριος, Ομότιμος Καθηγητής του Ε.Κ.Π. Αθηνών: *“Περιψαλτολογία”*
- 11:40 Κουντούρης Γεώργιος, Λέκτορας Α.Ε.Α. Βελλάς Ιωαννίνων: *“Ιστορική θεώρηση της εκκλησιαστικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα κατά τα έτη 1967-1977”*
- 12:00-12:50 Συζήτηση – Τέλος Συνεδρίας

Ε΄ ΣΥΝΕΔΡΙΑ: Σάββατο 8 Οκτωβρίου 2011

Αίδουσα Αρχιεπισκόπου Σπυρίδωνος, Ζ.Π.Α., Δωδώνης 4-6, Ιωάννινα

Θέμα: "Οι Εκκλησιαστικές Ακαδημίες: Παρόν και Μέλλον"

Α΄ ΕΝΟΤΗΤΑ

Πρόεδρος: **Μαυρομάτης Ιωάννης**, Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Εισηγητές

- 16:30 **Ράπτη Μαρία**, Επίκ. Καθηγήτρια Α.Ε.Α. Βελλάς Ιωαννίνων: "Διδακτικές προσεγγίσεις της Χριστιανικής αγωγής. Ο ρόλος των Ανωτάτων Εκκλησιαστικών Ακαδημιών"
- 16:50 **Γκάμας Απόστολος**, Επίκ. Καθηγητής Α.Ε.Α. Βελλάς Ιωαννίνων: "Υπηρεσίες ανοικτής και εξ αποστάσεως Εκπαίδευσης στην Ανώτατη Εκκλησιαστική Εκπαίδευση"
- 17:10 **Μπουρνέλης Απόστολος**, Αναπλ. Καθηγητής Α.Ε.Α. Ηρακλείου Κρήτης: "Κύρια στοιχεία αγωγής των νέων κατά τον Ιερόν Χρυσόστομο και η πρόσληψη-μετάγγισή τους εις την φοιτητώσα νεολαία της Ανωτάτης Εκκλησιαστικής Εκπαιδεύσεως"
- 17:30 -18:00 Διάλειμμα – αναψυκτικά

Β΄ ΕΝΟΤΗΤΑ

Πρόεδρος: **Μαρτζέλος Γεώργιος**, Καθηγητής Α.Π.Θ.

Εισηγητές

- 18:00 **Δελικωσταντής Κωνσταντίνος**, Καθηγητής Ε.Κ.Π. Αθηνών: "Ο ορθόδοξος «πολιτισμός του προσώπου» ως παρακαταθήκη παιδείας"
- 18:20 **Κοντάκης Χριστόφορος**, Πρόεδρος Ακαδημαϊκού Συμβουλίου Α.Ε.Α. Θεσσαλονίκης: "Οι Ανώτατες Εκκλησιαστικές Ακαδημίες ενώπιον των προκλήσεων της εποχής: προοπτικές και προβληματισμοί"
- 18:40 **Ράιος Δημήτριος**, Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, μέλος Δ. Ε. της Α.Ε.Α. Βελλάς: "Άρά γε γνώσκεις ἃ ἀναγινώσκεις;"
- 19:00-20:00 Συζήτηση – Τέλος Συνεδρίας

ΣΤ΄ ΣΥΝΕΔΡΙΑ (καταληκτήρια): Κυριακή 9 Οκτωβρίου 2011

Καθολικό Ιεράς Μονής Βελλάς και Αίδουσα Τελετών Ακαδημίας Βελλάς

07:00 Όρθρος

08:30 Θεία Λειτουργία

10:00 Μνημόσυνο Ιδρυτού, Σχολαρχών, Διευθυντών, Καθηγητών, Αποφοίτων

10:30 Κέρασμα

11:30 Λήξη εργασιών επιστημονικού συνεδρίου

ΕΞΑΓΩΓΗ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ:

- α) **Αλεξάκη Αλέξανδρο**, Καθηγητή Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
- β) **Νούτσο Παναγιώτη**, Καθηγητή Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
- γ) **Χουλιαρά Ελένη**, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
- δ) **Μαρτζέλο Γεώργιο**, Καθηγητή Α.Π.Θ.

Παροχή βεβαιώσεων συμμετοχής στο επιστημονικό συνέδριο

Ξενάγηση στους χώρους της Ι. Μονής – Σχολής Βελλάς

16:00-19:00 Επίσκεψη στον αρχαιολογικό χώρο Δωδώνης και στο Μουσείο Ελληνικής Ιστορίας Παύλου Βρέλλη (Μουσείο Κέρινων Ομοιωμάτων)

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

Τῷ Ὁσιολογιωτάτῳ Ἀρχιμανδρίτῃ κυρίῳ Δημητρίῳ Ἀργυρῷ, Ἀναπληρωτῇ Καθηγητῇ, Προέδρῳ τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Βελλᾶς, χάριν καὶ ἔλεος παρὰ τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Γνωρίζουσα καλῶς ἢ καθ' ἡμᾶς Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία ἐκ τῆς μακροαίωνος ποιμαντικῆς πείρας αὐτῆς ὅπόσον ὠφέλιμος καὶ οἰκοδομητικὴ τυγχάνει ἡ παρουσία τῆς καθ' ὑμᾶς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Βελλᾶς εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν γίνεσθαι, μετ' ἰδιαίτερας χαρᾶς χαιρετίζει τὴν συμπλήρωσιν μιᾶς ἑκατονταετηρίδος λειτουργίας αὐτῆς, ἐκφράζουσα διὰ τοῦ ἐκπροσώπου τῆς ἡμετέρας Μετριότητος Ἱερωτάτου Μητροπολίτου Χαλκηδόνος καὶ ἀγαπητοῦ ἡμῖν ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ κυρίου Ἀθανασίου θεομᾶς εὐχαριστίας διὰ τὴν τιμητικὴν ὑμετέραν πρόσκλησιν ὅπως παραστώμεν καὶ κηρύξωμεν τὴν ἑναρξιν τοῦ διοργανουμένου Συνεδρίου ἐπὶ τῇ εὐσήμεν ταύτῃ ἐπετειῶ.

Μὴ δυνάμενοι νὰ ἀνταποκριθῶμεν λόγῳ τῶν πολλῶν ἤδη ἀνειλημμένων ὑποχρεώσεων ἡμῶν, ἀπευθύνομεν θεομὸν πατρικὸν λόγον ἐπὶ τῇ ἐνάρξει αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐκλεκτοὺς Συνέδρους, τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν καὶ τοὺς ἀγαπητοὺς μαθητὰς τῆς Σχολῆς, ἅπαντα τέκνα προσφιλεῖ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, θέτοντες ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὰς ἐργασίας τοῦ ἀρχομένου Συνεδρίου.

Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν, ἀρχήθεν στοιχοῦσα τῷ παραδείγματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπεδείξατο ὅλως ἰδιαίτεραν μέριμναν καὶ στοργὴν διὰ τὰ φερέλιπα καὶ εὐλογημένα νεαρὰ μέλη αὐτῆς, ἐκ τῶν ὁποίων θέλουν προέλθει οἱ αὐριανοὶ λειτουργοὶ τοῦ ἁγίου Θυσιαστηρίου. Οὕτως ἰδρύσατο τὰς Ἐκκλησιαστικὰς Σχολὰς πρὸς κατάρτισιν καὶ προετοιμασίαν των εἰς τὴν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας, διδάσκουσα εἰς αὐτὰ, πέραν τῶν ἀπαραιτήτων στοιχειωδῶν γνώσεων, τὸ καὶ μᾶλλον σημαντικόν, ἦτοι νὰ διακονοῦν τὴν Ἀὐτοαλήθειαν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, θυσιαζόμενον ἐν τῇ ἁγίᾳ Τραπεζῇ καθ' ἑκάστην θείαν λειτουργίαν, ὡς ὁ θεόδοτος Σαμουὴλ διηκόνει ἀγγελοτρόπως εἰς τὴν Βαιθῆλ τὸν γηραιὸν ἱερέα Ἡλεί.

Μία ἐκ τῶν ἐπιφανῶν τούτων Σχολῶν μὲ ἐξέχουσαν προσφορὰν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὸ εὐσεβὲς ἡμῶν γένος εἶναι καὶ ἡ καθ' ὑμᾶς Ἐκκλησιαστικὴ Ἀκαδημία, ἥτις ἐπὶ μίαν ἑκατονταετίαν ἀρδεύει τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἀγρὸν διὰ τοῦ ζωηφόρου ὕδατος τῆς πατρογονικῆς ἡμῶν παραδόσεως.

Αναλογιζόμενοι τὴν μακρὰν καὶ βαρεῖαν παράδοσιν ταύτην τῆς Σχολῆς, καὶ οἱ σήμερον διδάσκοντες ἐν αὐτῇ ἔχετε χρέος μέγα καὶ εὐθύνην οὐχὶ μικρὰν ὅπως καταλλήλως διαπαιδαγωγῆτε τὰς ψυχὰς τῶν φιλοθέων νέων, οὕτως ὥστε ἡ αὐριανὴ διακονία τῶν νὰ ἀποβῆ πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος καὶ συντελέσῃ εἰς τὴν εὐτακτοτέραν ἐπιτέλεσιν τῶν ἱερῶν ἐκκλησιαστικῶν τελετῶν, ἀλλὰ κυρίως ὅπως μεριμνᾶτε ἐμπόνως καὶ θυσιαστικῶς διὰ τὴν πνευματικὴν αὐτῶν οἰκοδομὴν ἐν ἐπιγνώσει καὶ φόβῳ Θεοῦ, μακρὰν τοῦ διαρκῶς ἔλλοχεύοντος διὰ τὸν διάκονον τῆς Ἐκκλησίας κινδύνου τῆς ἀσεβοῦς συνηθείας καὶ καταφρονήσεως.

Ἐν τοιούτοις αἰσθήμασιν ἐκφράζομεν ἅπασιν τοῖς σὺν ὑμῖν ἀγαπητοῖς Κληρικοῖς τε καὶ λαϊκοῖς μέλεσι τοῦ Συνεδρίου τὴν Πατριαρχικὴν εὐαρέσκειαν τῆς ἡμῶν Μετριότητος καὶ τὰς διαπύρους εὐχὰς τῆς καθ' ἡμᾶς Μητροῦς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς πλήρη εὐδόωσιν τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ καὶ καρποφόρον συνέχισιν τοῦ ἐν τῇ καθ' ὑμᾶς Σχολῇ πνευματικοῦ ἔργου, ἀποσκοποῦντος εἰς τὴν δόξαν τοῦ ἐν Τριάδι προσκυνουμένου Θεοῦ ἡμῶν.

Ὡσαύτως, συγχαίρομεν πατρικῶς πᾶσι τοῖς ὑφ' ὑμᾶς εὐλογημένοις καὶ ἀγαπητοῖς Ἱεροσπουδασταῖς, ἀπονέμοντες αὐτοῖς πλουσίαν τὴν Πατριαρχικὴν εὐλογίαν τῆς ἡμῶν Μετριότητος, εὐχομένης διαπύρους ὅπως ἐν καιρῷ τῷ δέοντι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἀξιωθῶσι καὶ τῆς χάριτος τῆς Ἱερωσύνης, συλλειτουργοῦντες θεοπρεπῶς Ἀγγέλοις καὶ Ἁγίοις καὶ γινόμενοι φιλόθεοι διάκονοι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

βία' Ὀκτωβρίου β'

Ἐπιτομή τῆς ἐπιτομῆς
 Ἐπιτομή τῆς ἐπιτομῆς
 Ἐπιτομή τῆς ἐπιτομῆς
 διάκουρος ἀπὸ Θεὸν εὐχέται

+ *Ἀναστάσιος*

Ἀρχιεπίσκοπος Τιράνων, Δυρραχίου καὶ πάσης Ἀλβανίας

ἀρ. πρωτ. 1129

Τίρανα, 28 Σεπτεμβρίου 2011

Πανοσιολογιώτατον Ἀρχιμανδρίτην
Κύριον Δημήτριον Ἀργυρόν
Πρόεδρον Διοικούσης Ἐπιτροπῆς
τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας
Βελλᾶς Ἰωαννίνων
Ἰ. Μονή – Σχολή Βελλᾶς
45 001 Ἰωάννινα

Λίαν ἀγαπητέ μου πάτερ Δημήτριε,

Σᾶς εὐχαριστῶ θερμῶς διὰ τὴν ἀπὸ 12ης Σεπτεμβρίου ἐ.ἔ. ἐπιστολὴν σας, διὰ τῆς ὁποίας εἶχατε τὴν καλωσύνην νὰ μὲ πληροφορήσετε περὶ τῶν ἐορταστικῶν ἐκδηλώσεων ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατὸν ἐτῶν λειτουργίας τῆς Σχολῆς Βελλᾶς.

Δοξολογοῦμεν τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν συμβολὴν τῆς Σχολῆς Βελλᾶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ γενικώτερον εἰς τὴν κοινωνίαν, ἐπὶ ὀλόκληρον αἰῶνα, δι' ἐκπαιδευτικῶν σχημάτων ἐπιτυχῶς προσαρμοζομένων εἰς τὰς μεταβαλλομένας κοινωνικὰς συνθήκας.

Σταθερὰ παραμένει ἡ εὐγνωμοσύνη ὅλων πρὸς τοὺς πρωταγωνιστὰς τῆς μεγάλης αὐτῆς προσφοράς, τὸν ιδρυτὴν, τότε Μητροπολίτην Βελλᾶς, Κονίτης καὶ μετέπειτα Μητροπολίτην Ἰωαννίνων καὶ Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν Κυρὸν Σπυρίδωνα Βλάχον, καὶ ὅλους τοὺς διαπρεπεῖς διευθυντὰς, καθηγητὰς καθὼς καὶ τοὺς δωρητὰς τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς Σχολῆς.

Λυποῦμαι διότι ἀνειλημμένα ἤδη ὑποχρεώσεις καὶ δεσμεύσεις δέν μοῦ ἐπιτρέπουν τὴν προσωπικὴν παρουσίαν εἰς τοὺς ἐορτασμοὺς, θά συμμετέχω ὅπως πνευματικῶς ἐν χαρᾷ καὶ παρεκάλεσα τὸν προσφιλεῖ ἀδελφόν καὶ συνεργόν ἐν Κυρίῳ Σεβασμώτατον Μητροπολίτην Ἀργυροκάστρου κύριον Δημήτριον νὰ μὲ ἐκπροσωπήσῃ.

Εἰς τὴν κρίσιμον σημερινὴν καμπὴν διὰ τὴν πατρίδα μας καὶ γενικώτερον διὰ τὴν πορείαν τῆς οἰκουμένης, ἡ ἀρτία ἐκπαίδευσις τῶν νέων παραμένει θεμελιώδους σημασίας. Πρὸς ἐπίτευξίν τῆς, ἀπαιτεῖται συνεχῆς ἀναζήτησις

καί προσαρμογή, διά τήν ἐκάστοτε διαμόρφωσιν τοῦ καταλλήλου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, τό ὅποιον θά προσφέρει σοβαράν ἐπιστημονικήν γνώσιν, θά καλλιεργή τήν κριτικήν σκέψιν, ἀλλά συγχρόνως θά συμβάλλῃ εἰς τήν διάπλασιν ἀκεραίων χαρακτήρων, ἀνθρώπων ἀγάπης καί αὐτοθυσίας. Τό ἰδιαίτερον βεβαίως γνώρισμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς παιδείας θά παραμείνῃ ἡ ταυτόχρονος καλλιέργεια ὑγιούς εὐσεβείας ἐν ἐλευθερίᾳ καί ἀγάπῃ, ἡ ὅποια θά ὀδηγήῃ εἰς τήν προσωπικήν σχέσιν τῶν νέων μέ τόν “Πατέρα τῶν φώτων, τόν Θεόν τῆς ἀγάπης, ἐξ οὗ “πάσα δόσις ἀγαθή καί πᾶν δῶρημα τέλειον” (Ίακ. 1:17)..

Ὁλοψύχως εὐχομαι πλήρη ἐπιτυχίαν εἰς τάς ἐργασίας τοῦ ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου. Εἶμαι βέβαιος ὅτι αἱ εἰσηγήσεις καί συζητήσεις θά ἀναδείξουν πληρέστερον τήν ἐξαιρετικήν συμβολήν τῆς Σχολῆς Βελλάς εἰς ὅλας τά φάσεις τῆς μέχρι τοῦδε λειτουργίας της καί θά προσθέσουν νέας δημιουργικάς ἰδέας διά τήν συνέχισιν τῆς πορείας της, ὥστε νά εὐρίσκεται πάντοτε εἰς τήν πρωτοπορίαν τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων τῆς Ἐκκλησίας μας. Ὁ ἀγών διά μίαν ἀρτίαν παιδείαν εἶναι ἐκ τῶν πλέον ὑπερόχων λειτουργημάτων εἰς κάθε ἐποχήν, ἰδιαίτερος ὅμως εἰς τόν τόσον σύνθετον καί πολύπλοκον εἰκοστόν πρῶτον αἰῶνα.

Μετ’ ἐξαιρέτου ἐκτιμήσεως καί βαθυτάτης ἀγάπης ἐν Χριστῷ,

Ἀρχιεπίσκοπος Τιράνων, Δυρραχίου καί πάσης Ἀλβανίας

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΜΕΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ
ΗΠΕΙΡΟΥ - ΔΥΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΓΕΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ

Ιωάννινα, 6 Οκτωβρίου 2011

Χαιρετισμός

Δήμητρας Γεωργακοπούλου-Μπάστα

Γενικής Γραμματέως Αποκεντρωμένης Διοίκησης Ηπείρου-Δυτ. Μακεδονίας
Εκπροσώπου Ελληνικής Κυβερνήσεως

*Αγιε Χαλκηδόνος, Εκπρόσωπε του Οικουμενικού Πατριαρχείου,
Σεβασμιώτατοι,
Αγαπητοί Πατέρες,
Κυρίες & Κύριοι,*

Τιμούμε σήμερα το διαχρονικό έργο της Σχολής Βελλάς, που αδιάκοπα επί έναν ακριβώς αιώνα, δημιούργησε μια σημαντική παράδοση εκπαιδευτικής και εκκλησιαστικής προσφοράς, προωθώντας τη διδασχή, τη διάδοση της γνώσης, την προαγωγή της επιστημονικής έρευνας, καθώς και τη διαρκή αναβάθμιση της ιερατικής εκπαίδευσης στη χώρα μας.

Μια ανεκτίμητη παρακαταθήκη, που κατέστησε τον πνευματικό αυτό Φάρο Παιδείας και Ορθοδοξίας, ως το πρώτο σημαντικό εκπαιδευτικό Ίδρυμα σε ολόκληρη τη Βορειοδυτική και Δυτική Ελλάδα, που κληροδότησε από γενιά σε γενιά την εκπαίδευση και κατάρτιση άρτιων επιστημόνων και κληρικών.

Τα αποτελέσματα αυτής της επιτυχημένης μακράς εκπαιδευτικής διαδικασίας, έχουν αφήσει ανεξίτηλα τα ίχνη τους στις γενιές των αμέτρητων αποφοίτων που έχουν γαλουχηθεί από τη Σχολή και σήμερα διαπρέπουν σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής, πολιτικής, επιστημονικής, εκπαιδευτικής και εκκλησιαστικής ζωής της χώρας.

Η αξία της Βελλάς, ειδικά σε κρίσιμες εθνικές περιόδους, υπήρξε τεράστια, αφού αποτέλεσε την κοιτίδα πίστεως, γνώσης και πολιτισμού, που συνετέλεσε καταλυτικά στη διατήρηση της Ορθοδοξίας και στην αναβάθμιση της επίπονης Εθνικής προσπάθειας για την πνευματική και Εθνική αναγέννηση του Ελληνισμού στην Ήπειρο αλλά και σε ολόκληρη την ευρύτερη περιοχή.

Είναι δεκάδες τα ονόματα των διακεκριμένων Ιερομονάχων της Μονής που από τον 11^ο αιώνα διακρίθηκαν για το ήθος, την ποιμαντική τους δράση και την προσφορά τους στις Τέχνες και τα Γράμματα, ενώ το 1911, η πρωτοβουλία του τότε Μητροπολίτη Βελλάς και Κονίτισης, μετέπειτα Μητροπολίτη Ιωαννίνων και εν συνεχεία Αρχιεπισκόπου, Σπυρίδωνα Βλάχου να ιδρύσει την Ιερατική Σχολή Βελλάς, αποδείχτηκε μια πολύ σημαντική εθνική επένδυση, που ανέδειξε το πλούσιο θρησκευτικό και μορφωτικό κε-

φάλαιο της περιοχής, σφυρηλατώντας στο πέρασμα των δεκαετιών, θεμελιώδεις αρχές και αξίες.

Η λειτουργία του Αγροτικού Ιεροδιδασκαλείου, του Ιεροδιδασκαλείου της Μονής, της Εκκλησιαστικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας, του Εκκλησιαστικού Λυκείου, της Ανωτέρας Εκκλησιαστικής Σχολής αλλά και της Ανώτατης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας που λειτουργεί σήμερα, αποδεικνύει με έμπρακτο τρόπο την αστείρευτη ικανότητα της Βελλάς να καλύπτει σε Πανεπιστημιακό επίπεδο τις σύγχρονες εκπαιδευτικές απαιτήσεις και να μεταλαμπαδεύει τα δυναμικά και ελπιδοφόρα εφόδια της Γνώσης, της Παιδείας και της Ορθοδοξίας.

Η επένδυση στη γνώση, η ενίσχυση της έρευνας και της καινοτομίας, η τόνωση της επιχειρηματικότητας, η πραγματοποίηση των απαιτούμενων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, και η δημιουργία ενός αποτελεσματικού, σύγχρονου και δίκαιου κράτους, αποτελούν για τη σημερινή Κυβέρνηση αλλά και για τον κάθε πολίτη ξεχωριστά, έναν Εθνικό στόχο που θα πρέπει άμεσα να κατακτήσουμε.

Μια εκ των ων ουκ άνευ προτεραιότητα, για την οποία όλοι εργαζόμαστε μεθοδικά και σκληρά, προκειμένου να επιταχυνθούν οι ρυθμοί ανάπτυξης, να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα, να αμβλυνθούν οι περιφερειακές ανισότητες και να ισχυροποιηθεί η κοινωνική συνοχή στον τόπο.

Σε αυτή την κατεύθυνση, η Εκπαίδευση αποτελεί την ατμομηχανή που μπορεί να σπρώξει την κοινωνία μπροστά και να αποτελέσει το αντίδοτο στην κρίση, καθώς μπορεί να εγγυηθεί την επανεκκίνηση που τόσο χρειαζόμαστε σε πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο.

Γι' αυτό και επιτρέψτε μου εδώ να αναφερθώ, στην πολλαπλασιαστική υπεραξία της Βελλάς, η οποία πέρα από ένα σημαντικό εκπαιδευτικό Πόλο, συνδέεται άρρηκτα αφενός με τον σημαντικό αρχαιακό πλούτο της Μονής, την πλούσια Βιβλιοθήκη, τη σημαντική Συλλογή χειρογράφων και εκκλησιαστικών κειμηλίων που φυλάσσονται στο χώρο και αφετέρου με την ιστορικότητα και το μοναδικής ομορφιάς φυσικό περιβάλλον, ολόκληρης της ευρύτερης περιοχής.

Η αξιοποίηση των συγκριτικών και ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων που διαθέτει η Βελλά θα πρέπει να την καταστήσουν ένα Περιφερειακό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα υψηλών προδιαγραφών, με αναφορά όχι μόνο στην Ήπειρο και τη Βορειοδυτική Ελλάδα αλλά και σε όλο το ευρύτερο χώρο των Δυτικών Βαλκανίων.

Επίσης, αξιοποιώντας τη γεωγραφική της θέση, τους ανθρώπινους και φυσικούς πόρους της, αλλά και την απaráμιλλου κάλλους φυσική και πολιτιστική κληρονομιά, θα πρέπει να αποτελέσει ένα σημαντικό θεματικό τουριστικό προορισμό, θρησκευτικού, ιστορικού και πολιτιστικού χαρακτήρα της Ηπείρου, που θα συμπαρασύρει αναπτυξιακά ολόκληρη την περιοχή του Πωγωνίου.

Θα πρέπει να σας εξομολογηθώ, πως την «ισχυρή ταυτότητα» της Βελλάς, δεν την ανακάλυψα απόψε εδώ, αλλά τη γνωρίζω πολύ καλά ως Αχαιή εδώ και χρόνια, αφού έχω επισκεφτεί κατ' επανάληψη στην περιοχή της Αιγείρας, το χωριό Βελλά, το οποίο δημιούργησαν το 1600 οι Ηπειρώτες που ξεκίνησαν από εδώ, από την περιοχή της Ιεράς Μονής Βελλάς, εκδιωκόμενοι από τους Τούρκους κατακτητές της εποχής.

Κυρίες και Κύριοι,

Η Βελλά, στη μακρά πορεία της αντιμετώπισε με αξιοπρέπεια πολλές προκλήσεις και ξεχωριστές δυσκολίες που κατά καιρούς εμφανίστηκαν, γι' αυτό και πιστοποιημένα στη σημερινή δυσχερή οικονομική συγκυρία θα σταθεί στο ύψος της, συνεχίζοντας να προωθεί τις αξίες που υπηρέτησε μέχρι τώρα.

Μας γεμίζει αισιοδοξία το γεγονός, ότι αποτελεί έναν ζωντανό οργανισμό που παρακολουθεί τις σύγχρονες εξελίξεις και προσαρμόζεται με επιτυχία στις σημερινές ανάγκες, δικαιώνοντας την μέχρι τώρα ιστορική πορεία της.

Για την περαιτέρω ανάδειξη του πολυδιάστατου ρόλου της Βελλάς, η Αποκεντρωμένη Διοίκηση Ηπείρου-Δυτικής Μακεδονίας, αποτελεί ένα μόνιμο συμπαράστατη για να ανοίξουμε νέους δρόμους δημιουργίας και προοπτικής και να ανταποκριθούμε στις προκλήσεις της οικονομίας του 21ου αιώνα, προωθώντας με γνώμονα την εκπαίδευση, την Ορθοδοξία, τον πολιτισμό και το περιβάλλον, μια πράσινη περιφερειακή οικονομία υψηλής αξίας.

Εύχομαι κάθε επιτυχία στις Εργασίες του Επιστημονικού Συνεδρίου και επιτρέψτε μου να συγχαρώ τη Διοικούσα Επιτροπή της Ανωτάτης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας για τη διοργάνωση των τετραήμερων Εκδηλώσεων της εκατονταετούς λειτουργίας της Σχολής Βελλάς.

Θα αναμένω με ιδιαίτερο ενδιαφέρον τα επιστημονικά πορίσματα των Εισηγήσεων.

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Χαιρετισμός

Καθηγητοῦ Παναγιώτου Βοκοτοπούλου

Ἐκπροσώπου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Γέρον Χαλκηδόνας κ. Ἀθανάσιε, ἐκπρόσωπε τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχοῦ κ.κ. Βαρθολομαίου,

Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Ἀργυροκάστρου κ. Δημήτριε, ἐκπρόσωπε τῆς Αὐτοῦ Μακαριότητος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Τιράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας κ.κ. Ἀναστασίου,

Κυρία Γενικὴ Γραμματεὺ Ἀποκεντρωμένης Διοίκησης Ἡπείρου-Δυτικῆς Μακεδονίας Δημήτρα Γεωργακοπούλου-Μπάστα, Ἐκπρόσωπε τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως,

Κύριε Περιφερειάρχᾳ Ἡπείρου,

Κύριε Δήμαρχε Πωγωνίου,

Κύριοι πρῶην Ὑπουργοί,

Κύριε Πρύτανι τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων,

Κύριοι ἐκπρόσωποι τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν τῆς Ἡπείρου,

Κύριοι ἐκπρόσωποι τῶν Ἀνωτάτων Ἐκκλησιαστικῶν Ἀκαδημιῶν, τοῦ Τ.Ε.Ι. Ἡπείρου καὶ τῶν λοιπῶν ἐκπαιδευτικῶν Ἰδρυμάτων καὶ Φορέων τῆς περιφερείας Ἡπείρου,

Ἀγαπητοὶ σπουδασταί,

Κυρίες καὶ Κύριοι,

Οἱ ἑορτασμοί, αἱ ἐπετεία καὶ ἐκδηλώσεις καὶ τὸ παρὸν ἐπιστημονικὸν Συνέδριον ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατονταετοῦς λειτουργίας καὶ προσφορᾶς τῆς ἱστορικῆς Σχολῆς Βελλᾶς ἀποτελοῦν δι' ὅλους ἡμᾶς αἰτίαν ἰδιαιτέρας ἱκανοποιήσεως καὶ εὐκρινουῶς χαρᾶς διὰ τὸ σπουδαῖον καὶ πολυσχιδὲς ἐκπαιδευτικὸν καὶ κοινωνικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπετελέσθη εἰς τὸν χώρον αὐτὸν τῆς παλαιφάτου Ἱερᾶς Μονῆς Βελλᾶς.

Μὲ τὸ παρὸν ἐπιστημονικὸν Συνέδριον παρέχεται εἰς ὅλους ἡ εὐκαιρία ἱστορικῆς ἀναδιφήσεως τῶν ἀρχῶν τῆς ἰδρύσεως τῆς Σχολῆς, τῆς ἑκατονταετοῦς πορείας τῆς καὶ τῆς ἀναδείξεως τῶν προσώπων ποὺ διηκόνησαν τὸ ὄραμα τοῦ Ἰδρυτοῦ τῆς, ἥτοι τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς εὐρύτερας περιοχῆς.

Ὁ Σπυρίδων Βλάχος, ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ἐπίστευε ὅτι μέσῳ τῆς Παιδείας τὸ Γένος θὰ ἀνεγεννᾶτο, ἡ Ὁρθοδοξία καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ ἐκραταιοῦντο, διὸ καὶ προέβη εἰς τὴν ἰδρυσιν τῆς Σχολῆς ταύτης παρὰ τὰς ἀντιξόους συνθήκας τῆς δυσχεμεροῦ ἐκείνης ἐποχῆς, προκειμένου νὰ ἐκπαιδεύσῃ ἱερεῖς καὶ διδασκάλους, οἱ ὅποιοι θὰ ὑπηρέτουν τὸ ὄραμα αὐτό.

Εὐγνωμόνως στρεφόμεθα καὶ ἐνθυμούμεθα τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἐδίδαξαν καὶ εἰργάσθησαν ἐπωνύμως ἢ ἄνωνύμως εἰς τὴν περίλαμπρον ταύτην Σχολὴν κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετίαν εἰς ὅλα τὰ ἐκπαιδευτικὰ σχήματά της. Τὸ ἱερὸν τοῦτο φυτώριον ἔδωκεν ἀγλαοὺς πνευματικοὺς καρπούς, ἱερεῖς καὶ δασκάλους, εἰς τὴν Ἑπειρον καὶ εἰς ὅλην τὴν πατρίδα μας, οἱ ὅποιοι ἀνεδείχθησαν ἄξιοι διάκονοι τῆς ἐλληνικῆς παιδείας καὶ ὀρθοδόξου κληρονομίας.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, τὸ ἀνώτατον πνευματικὸν Ἴδρυμα τῆς χώρας μας, τὸ ὅποιον ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἐκπροσωπῶ, ἐκφράζει τὸν δίκαιον ἔπαινον πρὸς τὴν γεραρὰν καὶ ἱστορικὴν Σχολὴν τῆς Βελλᾶς, τοὺς διοργανωτὰς τῶν ἐκδηλώσεων τῆς Ἑκατονταετηρίδος της καὶ τοῦ παρόντος ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου, τὸν Πανοσιολογιώτατον Πρόεδρον καὶ τὰ Μέλη τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Βελλᾶς Ἰωαννίνων, καθὼς καὶ πρὸς ὅλους ὅσοι συνεχίζουν νὰ ἐργάζονται καὶ νὰ διακονοῦν τὴν ἱερὰν ταύτην Σχολήν.

Εὐχόμεθα οἱ ἀρμόδιοι φορεῖς νὰ κατανοήσουν τὸ μέγεθος τῆς προσφορᾶς τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ αὐτοῦ Ἰδρύματος καὶ νὰ φροντίσουν διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν του εἰς τὸ μέλλον ὥστε νὰ συνεχίσῃ τὸ σπουδαῖον ἐπιτελούμενον ἔργον του, αἰσίως δὲ νὰ συμπληρώσῃ καὶ δευτέραν ἑκατονταετίαν.

Σᾶς εὐχαριστῶ.

Χαιρετισμός
Αλεξάνδρου Καχοιμάνη
Περιφερειάρχη Ηπείρου

Πριν εκατό χρόνια η Σχολή Βελλάς ξεκινούσε το μακρύ ταξίδι στην ιστορία. Ήταν μια ταραγμένη περίοδος και ο τότε μητροπολίτης Κόνιτσας και Βελλάς, μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος Σπυριδών, διαβλέποντας τις επερχόμενες εξελίξεις συνέλαβε την ιδέα και ίδρυσε την Ιερατική Σχολή, προκειμένου να στηρίξει τον Ελληνισμό και την Ορθοδοξία.

Στα 100 χρόνια που μεσολάβησαν, η Σχολή πέρασε από διάφορα στάδια. Ήκμασε και παρήκμασε. Άλλαξε κατεύθυνση και επίπεδα πάντα με επίκεντρο τις ιερατικές σπουδές, αντιμετώπισε δυσκολίες, πολέμους, ερήμωση, εγκατάλειψη. Στο τέλος έβγαινε πάντα «νικήτρια» και σήμερα δεσπόζει αναβαθμισμένη σε Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία.

Στην αιώνιο πορεία της μία ήταν η σταθερή συνισταμένη της: Η προσφορά της, προς το Έθνος, την Κοινωνία, τη Θρησκεία.

Από τα έδρανά της πέρασαν λαμπροί εκπαιδευτικοί. Από τα θρανία της αποφοίτησε πλήθος στελεχών, που διακρίθηκαν και διακρίνονται ως τις μέρες μας σε Ιερατικά αξιώματα, στην Εκπαίδευση, σε άλλες επιστήμες, στη Δημόσια Διοίκηση, ακόμη και στον πολιτικό βίο της πατρίδας μας.

Οι «Βελλαίτες» είναι σήμερα οι «πρεσβευτές» της Σχολής στην Ελλάδα, αλλά και σε όλη την Οικουμένη, όπου υπάρχουν Έλληνες. Είναι αυτοί οι οποίοι μεταλαμπαδεύουν στις νέες γενιές, την άσβεστη αγάπη, τις αρχές και την ιδέα που πρεσβεύει η Βελλά.

Το ιστορικό παρελθόν της Σχολής, αποτελεί παρακαταθήκη για το μέλλον και το ρόλο που καλείται να διαδραματίσει για τον Ελληνισμό και την Ορθοδοξία στα δύσκολα χρόνια που έρχονται.

Έχουμε όλοι μας χρέος να στηρίξουμε τη λειτουργία και την αναβάθμισή της και σε ό,τι αφορά την Περιφέρεια Ηπείρου θα είναι αρωγός σε κάθε πρωτοβουλία που θα αναληφθεί προς αυτή την κατεύθυνση από τη Διεύθυνση και τις προϊστάμενες αρχές της.

Καλή επιτυχία
στο Επιστημονικό σας Συνέδριο.

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΝ. ΤΑΣΟΥΛΑΣ
ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΟΣ
ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Αθήνα 6-10-2011

Προς
Οργανωτική Επιτροπή
Εορτασμού της Εκατονταετηρίδας
της Σχολής Βελλάς

Κύριε,

Λόγω αμετάθετων υποχρεώσεων δεν θα μπορέσω να παραστώ στην αποψινή εναρκτήρια συνεδρία του Επιστημονικού Συνεδρίου που οργανώνεται επί τω εορτασμώ της Εκατονταετηρίδας του περιώνυμου Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς.

Επισημασμού της ευκαιρίας αυτής της επιστολής για να εξάρω το υψηλό επίπεδο του Συνεδρίου όπως προεξοφλείται από το κύρος των ομιλητών και το περιεχόμενο των θεμάτων. Κυρίως όμως να εξάρω την άκρως εποικοδομητική διάθεση και προσπάθεια των αποφοίτων της Βελλάς, μέσω του Συνεδρίου, να μας καταστήσετε κοινωνούς ενός εθνικού έργου που και διήρκεσε και απτέδωσε.

Σήμερα που μας χρειάζονται και τα δύο και η διάρκεια και η επίδοση, τα διδάγματα από το υψηλό υπόδειγμα της Βελλάς είναι ζωτικής σημασίας.

Με εκτίμηση

Κώστας Τασούλας

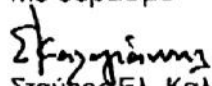
ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΣΤΑΥΡΟΣ ΕΛ. ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ
Βουλευτής Ν. Ιωαννίνων – Νέα Δημοκρατία

Αθήνα, 06.10.2011

Προς την
Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Βελλάς
Υπ' όψιν κ. Δ. Αργυρού
Αρχιμανδρίτη, Προέδρου Διοικούσας Επιτροπής

Πανοσιολογιότατε,
Ευχαριστώ πολύ για την πρόσκλησή σας να παραβρεθώ στις εκδηλώσεις εορτασμού των εκατό χρόνων λειτουργίας των εκπαιδευτικών σχημάτων Βελλάς.
Θα ήθελα να είμαι μαζί σας αλλά Κοινοβουλευτικές υποχρεώσεις στην Αθήνα δεν μου το επιτρέπουν.
Σας ευχαριστώ.

Με σεβασμό

Σταύρος Ελ. Καλογιάννης

Χαιρετισμός

Μιχαήλ Χρ. Παντούλα

Βουλευτή ΠΑΣΟΚ Ν. Ιωαννίνων

Κυρίες και κύριοι,
αγαπητοί απόφοιτοι της Σχολής Βελλάς,

Συμμετέχοντας στην πανηγυρική τούτη συνάντηση επί τη εκατοστή επετείω λειτουργίας της Σχολής Βελλάς, υπό τα διάφορα εκπαιδευτικά σχήματα που αυτή προσέλαβε στη διαδρομή του χρόνου, επιτρέψτε μου να ευχαριστήσω εν πρώτοις, για την τιμητική πρόσκληση, τον Πρόεδρο της Διοικούσας Επιτροπής της Ανωτάτης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Βελλάς π. Δημήτριο Αργυρό και τα μέλη της Οργανωτικής Επιτροπής των εκδηλώσεων.

Η ίδρυση και λειτουργία της Σχολής Βελλάς το 1911 εν μέσω της οθωμανικής δουλείας, είναι προφανές ότι υπηρετούσε ανάγκες, που υπερέβαιναν τη συγκυρία της συγκεκριμένης χρονικής στιγμής και στόχων σε μεγάλο βάθος χρόνου. Τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν στο χώρο της μείζονος Ηπείρου, σχεδόν αμέσως με τη λειτουργία της, δικαίωσαν απολύτως τους σχεδιασμούς του οραματιστή της Σχολής, μακαριστού Σπυρίδωνος Βλάχου.

Ανατέμνοντας ο αντικειμενικός παρατηρητής το παρελθόν της Σχολής Βελλάς είναι βέβαιο ότι θα καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το σπουδαίο αυτό εκπαιδευτικό ίδρυμα της Ηπείρου προσέφερε, στην πορεία των εκατό χρόνων, ανεκτίμητες υπηρεσίες στην εκπαίδευση, στην εκκλησία, στην πατρίδα. Στην εκπαίδευση γιατί οι γνώσεις που παρείχε στη νέα γενιά ήταν πάντοτε υψηλού επιπέδου. Τολμώ δε να πω ότι η Σχολή Βελλάς ήταν χώρος, όπου παρείχετο αληθινή παιδεία. Στην Εκκλησία γιατί το όλο περιβάλλον δημιουργούσε συνθήκες ευρύτερων προβληματισμών και αναζήτησης της ορθόδοξης πνευματικότητας. Στην πατρίδα γιατί οι απόφοιτοί της λειτουργώντας υπό την ιδιότητα του δασκάλου, στον μεν ελλαδικό χώρο υπήρξαν λαμπροί εκπαιδευτικοί, πρωταγωνιστές των κοινωνικών μετασχηματισμών και υποδείγματα ήθους και ευπρέπειας, στις περιοχές δε εκείθεν των ελληνοαλβανικών συνόρων οι πρωτεργάτες σφυρηλάτησης της εθνικής συνείδησης και ταυτότητας του βορειοηπειρωτικού ελληνισμού.

Καταθέτοντας τούτη την ώρα του λαμπρού εορτασμού την ευγνωμοσύνη μου προς όλους τους συντελεστές ενός τόσο σπουδαίου έργου μιας ολόκληρης εκατονταετίας (από τον ιδρυτή, τους σχολάρχες, τους εκπαιδευτικούς, τους σπουδαστές έως το βοηθητικό προσωπικό) και την παραδοχή ότι είναι άξιοι μμήσεως από τους επιγενόμενους, εύχομαι από καρδιάς η Σχολή Βελλάς να μην παύσει ποτέ την πνευματική της καρποφορία.

Σας ευχαριστώ.

ΒΕΛΛΑ 6-10-2011

Χαιρετισμός
Κωνσταντίνου Καψάλη
Δημάρχου Πωγωνίου

Σας καλωσορίζουμε στην περιοχή μας, μια περιοχή ιστορική που αποτέλεσε σύμβολο αντίστασης και νίκης της Ελληνικής ψυχής στη νεώτερη Ιστορία της Πατρίδας μας.

Και ειδικότερα σας καλωσορίζω στο χώρο της Βελλάς που γιορτάζει τα 100 χρόνια γεμάτης εκπαιδευτικής και εκκλησιαστικής προσφοράς.

Και μαζί της τιμούμε την μνήμη του μακαριστού Ιδρυτή της Σχολής τότε μητροπολίτη Βελλάς και Κονίτσης και μετέπειτα αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος **Σπυρίδωνα Βλάχου**.

Ήταν προσωπικό του όραμα η δημιουργία Σχολής η οποία αποσκοπούσε να μορφώσει ιερείς και δασκάλους ικανούς να συντελέσουν στην Ελευθερία και ευτυχία της υπόδουλης τότε Ηπείρου.

Το όραμά του αυτό διαφαίνεται στα λόγια του.

«Είχε τούτο καταστεί το όνειρό μου και ήτο η ίδρυσις Σχολής, εξ ης ως διαυγούς πηγής να λαμβάνω τους μέλλοντας, σθεναρούς και επιστήμονας συστηματικούς εργάτας της ποθητής ανορθώσεως, τους Ιερείς και διδασκάλους της υπαίθρου χώρας».

Ως απόφοιτος της Σχολής και ως Δήμαρχος της περιοχής η σημερινή μέρα είναι ημέρα ξεχωριστή.

Ημέρα μνήμης.

Μια μέρα που μας φέρνει δεκαετίες πίσω, θυμίζει τα έξι χρόνια που ζήσαμε, τις αρχές και τα πνευματικά εφόδια που αποκτήσαμε, τις εμπειρίες και τις δεξιότητες που φάνηκαν χρήσιμες για τη ζωή μας.

Και αυτά οφείλονται στη λειτουργία της Σχολής αλλά και στους λαμπρούς καθηγητές που προσέφεραν υψηλού επιπέδου μόρφωση.

Γι' αυτό και πολλοί απόφοιτοι της σχολής διέπρεψαν ως δάσκαλοι, ως Ιερείς αλλά και σ' όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής.

Επίσης είναι διπλή η χαρά μου γιατί μου δίνεται η δυνατότητα να βοηθήσω και εγώ να συνεχιστεί η μεγάλη πορεία προσφοράς της Σχολής ως ελάχιστο χρέος για όσα προσέφερε όλα αυτά τα χρόνια στην περιοχή μας.

Σεβασμιώτατε,

κύριε δ/ντά της Σχολής,

ο **Δήμος Πωγωνίου** και εγώ προσωπικά θα συνεχίσουμε να στηρίζουμε το δύσκολο και πολύπλευρο έργο σας, και σας εύχομαι ολόψυχα καλή επιτυχία στις επιδιώξεις και τους στόχους που έχετε θέσει.

Ο Δήμαρχος Πωγωνίου

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ

Δ/ΝΣΗ: Πλ. Α. Παπανδρέου
5

45221 – ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΗΛ.: 2651 0 26272

Fax: 2651 0 26355

e-mail: mayor@ioannina.gr

ΔΗΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΔΗΜΑΡΧΟΥ

Ιωάννινα 06/10/2011

Π Ρ Ο Σ

Τον Πρόεδρο Δ.Ε. της Α.Ε.Α.Βελλάς Ιωαννίνων

Αρχιμανδρίτη Δημήτριο Αργυρό

Πανοσιολογιότατε,

Ευχαριστώ θερμά για την εξαιρετική τιμή να με προσκαλέσετε στον εορτασμό της εκατονταετηρίδος λειτουργίας της Βελλάς.

Δυστυχώς δεν μπορώ να παραβρεθώ, λόγω απουσίας μου στην Αθήνα για θέματα του Δήμου, αν και θα το ήθελα ιδιαίτερα.

Αδιαμφισβήτητα η Σχολή της Ι.Μ. Βελλάς, από ιδρύσεώς της έως και σήμερα, αποτελεί φωτεινή κοιτίδα πολιτισμού και παρακαταθήκη παιδείας. Οι απόφοιτοί της διακρίθηκαν και ξεχώρισαν όχι μόνο για την άρτια επιστημονική τους κατάρτιση αλλά κυρίως την προσωπικότητά τους, η οποία ολοκληρώθηκε στα εκπαιδευτικά σχήματα της Βελλάς.

Σας εύχομαι ολόψυχα να έχετε υγεία, δύναμη και φώτιση να συνεχίσετε το έργο των προκατόχων σας. Είμαι βέβαιος ότι ο τόπος μας και η πατρίδας μας, τις δύσκολες μέρες που περνάμε, έχουν ανάγκη από Εκπαιδευτήρια Ιδρύματα, όπως η Βελλά, και από λειτουργούς της εκπαίδευσης, όπως εσείς, που χρόνια υπηρετείτε το θεσμό με πίστη και ευσυνειδησία.

Είμαι σίγουρος, επίσης, ότι το επιστημονικό συνέδριό σας, με την πλούσια θεματογραφία του θα συμβάλλει προς αυτή την κατεύθυνση.

Με τιμή

Ο Δήμαρχος Ιωαννίνων

Φίλιππος Α.Φίλιος

*Απόντος του κ. Δημάρχου, τον χαιρετισμό ανέγνωσε ο Πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου Ιωαννίνων κ. Δημήτριος Γιωτίτσας, απόφοιτος του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΔΗΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΔΗΜΑΡΧΟΥ

Δ/ΝΣΗ: Πλ. Α. Παπανδρέου 5
45221 – ΙΩΑΝΝΙΝΑ
ΤΗΛ.: 2651 0 26272
Fax: 2651 0 26355
e-mail: mayor@ioannina.gr

Χαιρετισμός

Δημητρίου Θ. Γιωτίτσα*

Προέδρου του Δημοτικού Συμβουλίου Ιωαννίνων

Βελλά, 6 Οκτωβρίου 2011

Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Γέροντα Χαλκηδόνας,
Πανοσιολογιώτατε πατέρα Δημήτριε,
Εκλεκτοί προσκεκλημένοι και προσκυνητές,
Ομογάλακτοι αδελφοί Βελλαίτες,

Νοιώθω ιδιαίτερη συγκίνηση και χαρά απευθυνόμενος στη σημερινή πανηγυρική εκδήλωση έναρξης του εορτασμού της εκατονταετηρίδος από την ίδρυση του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, όραμα και έργο του Μακαριστού Ιεράρχη Σπυριδωνα Βλάχου, με διπλή ιδιότητα. Του αποφοίτου του περιώνυμου Ιεροδιδασκαλείου και του Προέδρου του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Ιωαννιτών.

Σας μεταφέρω τον θερμό χαιρετισμό του Δημάρχου Ιωαννίνων κ. Φίλιππα Φίλιου, ο οποίος λόγω απουσίας εκτός Ιωαννίνων αδυνατεί να είναι σήμερα μαζί μας, και του Δημοτικού Συμβουλίου το οποίο υπηρέτησαν πολλοί απόφοιτοι του Ιεροδιδασκαλείου, μεταξύ των οποίων και η ταπεινότητά μου.

Χαιρετίζω εκ βάθους καρδιάς την παρουσία του Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνας κ. Αθανασίου Παπά, εκπροσώπου του Οικουμενικού Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίου. Θεωρώ ιδιαίτερη τιμή και ευλογία το γεγονός ότι το επιστημονικό συνέδριό μας και οι παράλληλες εκδηλώσεις, τελούν υπό την αιγίδα του Οικουμενικού Πατριάρχη μας. Η αναφορά μου αυτή έχει την ιδιαίτερη σημασία της αν ανατρέξουμε στην άποψη του στενότερου συνεργάτη του Σπυριδωνα, κυρού Διονυσίου Ψαριανού Μητροπολίτη Σερβίων και Κοζάνης, ότι ο Σπυρίδων «...υπήρξεν εκ των τελευταίων εκπροσώπων εν Ελλάδι της εκκλησιαστικής πατριαρχικής παραδόσεως του Φαναρίου...».

Χαιρετίζω επίσης την πάνδημη συμμετοχή των αποφοίτων του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, την ενεργό δραστηριοποίησή τους στην προετοιμασία των εκδηλώσεων και του συνεδρίου και την λαμπρή πρωτοβουλία τους να οργανώσουν την έκθεση ζωγρα-

* Αποφοίτου του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς (1962-1968).

φικής, γλυπτικής και αγιογραφίας, με έργα αποφοίτων, την οποία εγκαινιάσαμε χθες στον εκθεσιακό χώρο της Ζωσιμαίας Παιδαγωγικής Ακαδημίας.

Είμαι βέβαιος ότι το επιστημονικό συνέδριό μας, αντάξιο των απαιτήσεων της κατάταξης του Σπυρίδωνα στο πάνθεον της εκκλησιαστικής και εθνικής μας ιστορίας, θα φωτίσει πολλές πτυχές της ίδρυσης και λειτουργίας του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς και των άλλων εκπαιδευτικών σχημάτων της Σχολής. Πτυχές άγνωστες μέχρι σήμερα, η διερεύνηση των οποίων μπορεί να ανοίξει ένα νέο κύκλο επιστημονικής συζήτησης και ιστορικής έρευνας η οποία, κατά την άποψη του Οικουμενικού Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίου, «...αποτελεί ασφαλές μεν κριτήριο των παρελθόντων γεγονότων, άριστον δε προτείχισμα δια την αποφυγήν λαθών και εφαλτήριον δια την επανάληψιν αξιέπαινων πράξεων εν τω μέλλοντι...».

Πριν κατέλθω από το βήμα θα ήθελα να συγχαρώ την Οργανωτική Επιτροπή του Συνεδρίου και των παράλληλων εκδηλώσεων, για την άρτια οργάνωση, ιδιαίτερα δε τον ακάματο Πρόεδρό της και Πρόεδρο της Δ.Ε. της Ανώτατης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Βελλάς, Πανοσιολογιώτατο Πατέρα Δημήτριο Αργυρό ο οποίος, επί σειρά ετών, εργάζεται με ζήλο, υπομονή και επιμονή, να κρατήσει σε υψηλό επίπεδο την λαμπρή εκπαιδευτική παράδοση της Σχολής μας και να τον παρακαλέσω να δεχθεί εκ μέρους του Δημάρχου και του Δημοτικού Συμβουλίου της ιστορικής πόλης των Ιωαννίνων, ένα μικρό αλλά συμβολικό δώρο, δείγμα της απaráμιλλης Ηπειρωτικής αργυροτεχνίας, με το έμβλημα του Δήμου Ιωαννιτών στο οποίο δεσπόζει η μορφή του Ιουστινιανού, αυτοκράτορα του Βυζαντίου, ο οποίος αναφέρεται ως ιδρυτής της πόλης των Ιωαννίνων.

Ευχαριστώ.

Χαιρετισμός

Αντωνίου Γρ. Φούσα

Δικηγόρου Αθηνών - πρώην Υπουργού

fousasan@otenet.gr

Με ιδιαίτερη χαρά και τιμή ανταποκριθήκα στην ευγενική πρόσκληση των οργανωτών και συντελεστών, για τη συμμετοχή μου στο Επιστημονικό Συνέδριο στα Ιωάννινα, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 100 ετών από την ίδρυση της ιστορικής και πολλά προσφερούσης στο Έθνος Σχολής Βελλάς (1911-2011).

Θεώρησα χρέος μου ν' ανταποκριθώ στην πρόσκληση αυτή, για δύο βασικούς λόγους. Πρώτον, για ν' αποτίσω τον οφειλόμενο φόρο τιμής στον οραματιστή και ιδρυτή της Σχολής, πεφωτισμένο Μητροπολίτη τότε Βελλάς και Κονίτσης, μετά Ιωαννίνων και ακολούθως Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και Πάσης Ελλάδος Σπυρίδωνα Βλάχο (καταγόμενο από το ιστορικό και ακριτικό Πωγώνι Ιωαννίνων). Στο πνευματικό και εκκλησιαστικό ηγέτη, που είχε τη φαινή ιδέα και πρωτοβουλία για την ίδρυση της δασκαλογένης Σχολής, η οποία επί 100 ολόκληρα χρόνια αγκάλιασε και μόρφωσε χιλιάδες ηπειρωτόπουλα και στελέχωσε, με μεγάλη επιτυχία, την ελληνική εκπαίδευση και την Εκκλησία μας, και έδωσε στην ελληνική κοινωνία και άλλες διακεκριμένες πνευματικές και επιστημονικές προσωπικότητες. Και δεύτερο, διότι, όταν το έτος 2006 ο μακαριστός Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος Χριστόδουλος, είχε την εξαιρετική ιδέα να αναβαθμίσει τις Ανώτερες Εκκλησιαστικές Σχολές σε Ανώτατες Εκκλησιαστικές Ακαδημίες, εγώ, ως Βουλευτής τότε Ιωαννίνων, είχα την τιμή να συνεργαστώ μαζί του και να τον παρακαλέσω επίμονα και ιδίως να αξιόσω μία από τις Ανώτατες αυτές Σχολές να είναι και η ιστορική Βελλά. Πράγματι, με Υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων τη Μαριέττα Γιαννάκου, με την οποία, επίσης, είχα πολλές συναντήσεις και συζητήσεις για το θέμα αυτό, ψηφίστηκε από την Ελληνική Βουλή ο νόμος 3432/2006 (ΦΕΚ 13/14-3-2006) και έτσι ιδρύθηκαν τέσσερις Ανώτατες Εκκλησιαστικές Ακαδημίες στη χώρα μας και μία εξ αυτών είναι η Σχολή Βελλάς, με το τεράστιο εκκλησιαστικό, πνευματικό και εθνικό έργο στην Ήπειρο, στη Β. Ήπειρο και σε όλη τη χώρα.

Εξάλλου, με τη Βελλά με συνδέουν μεγάλοι και ακατάλυτοι συναισθηματικοί, συγγενικοί και τοπικοί δεσμοί, έτσι, ώστε, το μεγάλο αυτό Πνευματικό Ίδρυμα να το θεωρώ και ως οικογενειακή μου υπόθεση και να καμαρώνω για την τεράστια προσφορά του σε όλη την Ήπειρο και ιδίως στη Β. Ήπειρο και μάλιστα σε τραγικά δύσκολα χρόνια. Χαίρομαι δε ιδιαίτερα, διότι συνέβαλα και εγώ, ως βουλευτής Ιωαννίνων, στο να προσφέρει και σήμερα η Σχολή σπουδαίο και υψηλού επιπέδου εκκλησιαστικό και πνευματικό έργο, υπό την εμπνευσμένη, ασφαλώς, σημερινή Διεύθυνσή της και τους σπουδαίους καθηγητές της.

Συγχαίρω τη Διεύθυνση της Ακαδημίας, την Οργανωτική Επιτροπή και τους δύο αδελφούς Συλλόγους Αποφοίτων (Ιωαννίνων και Αθηνών) για το Επιστημονικό αυτό συνέδριο σχετικά με τη Μεγάλη Σχολή Βελλάς, και εύχομαι, από καρδιάς, τη συνέχιση του έργου της, με τα σημερινά νέα δεδομένα και ιδίως εύχομαι για την ένταξή της, όπως και των άλλων τριών Εκκλησιαστικών Ακαδημιών της χώρας μας, στην Ανωτάτη Εκπαίδευση και τον πλήρη εναρμονισμό της με τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας μας. Η Σχολή Βελλάς προσέφερε πολλά και ανεκτίμητα μέχρι σήμερα και μπορεί να προσφέρει περισσότερο στη χώρα μας και μάλιστα στην ακριτική Ήπειρο.

Σας ευχαριστώ πολύ.

Χαιρετισμός

Τριαντάφυλλου Αλμπάνη

Πρύτανη Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων συμμετέχει ολόψυχα και εγκάρδια στις εκδηλώσεις για την Εκατονταετηρίδα εκπαιδευτικής προσφοράς και διακονίας της Σχολής Βελλάς, που διοργανώνει με λαμπρότητα η Διοικούσα Επιτροπή της Ανώτατης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Βελλάς Ιωαννίνων. Μπορεί κατά το παραπάνω χρονικό διάστημα, η Σχολή Βελλάς να εμφανίστηκε με διάφορα Εκπαιδευτικά Σχήματα, ωστόσο, ο κυρίαρχος στόχος ίδρυσης και διαχρονικής λειτουργίας της ήταν και εξακολουθούν να παραμένουν η εκπαιδευτική προσφορά και διακονία. Για να αξιολογήσει κανείς την προσφορά της Σχολής Βελλάς, είναι υποχρεωμένος να λάβει υπόψη του τις πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες και καταστάσεις που προσδιορίζουν αυτήν τη μακρά χρονική περίοδο.

Πιστεύω, κατά συνέπεια, ότι η μεγάλη προσφορά της Σχολής Βελλάς δεν μπορεί να περιοριστεί αποκλειστικά στο σημαντικό εκπαιδευτικό της έργο, αλλά είναι απαραίτητο να αναδειχθούν και ο κοινωνικός χαρακτήρας και ο ρόλος της ιστορικής Σχολής. Γιατί είναι βέβαιο ότι, αν δεν προσφέρονταν από τη Σχολή σημαντικές κοινωνικές παροχές προς τους σπουδαστές της Σχολής, πολλοί από αυτούς δεν θα είχαν τη δυνατότητα να ανταποκριθούν στις εκάστοτε κοινωνικές ανάγκες και στη δυνατότητα ολοκλήρωσης των σπουδών τους.

Είναι ευρύτερα γνωστό ότι η Σχολή Βελλάς λειτούργησε, σε πολλές περιπτώσεις, ως ένας ενδιάμεσος σταθμός για πολλούς σπουδαστές της, οι οποίοι συνέχισαν τις σπουδές τους και διέπρεψαν ακολούθως στην επιστήμη και τις τέχνες.

Εμείς, ως Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, διαθέτουμε ένα εκλεκτό δυναμικό που αποφοίτησε από τη Βελλά Ιωαννίνων και που κοσμεί με την παρουσία του το Πανεπιστήμιό μας.

Αφού συγχαρώ τους διοργανωτές των εκδηλώσεων και ιδιαίτερος προσωπικά τον Αρχιμανδρίτη Δημήτριο Αργυρό, πρόεδρο της Διοικούσας Επιτροπής και Αναπλ. Καθηγητή, επιθυμώ να δηλώσω ότι το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων είναι πάντοτε στη διάθεση της Ακαδημίας για περαιτέρω διεύρυνση της συνεργασίας που έχουμε αναπτύξει.

Παράλληλα εύχομαι η Σχολή Βελλάς να συνεχίσει κατά τον ίδιο αποδοτικό και χρήσιμο τρόπο το έργο της, γιατί η λειτουργία της αποτελεί ασφαλές καταφύγιο και σε εύκολες, αλλά και σε δύσκολες εποχές, όπως είναι η εποχή που διανύουμε σήμερα.

Σας ευχαριστώ.

Χαιρετισμός

Βασιλείου Παπάζογλου

Ειδικού Γραμματέως Ανώτατης Εκπαίδευσης
του Υπουργείου Παιδείας, δια βίου μάθησης και Θρησκευμάτων

Με αφορμή τη συμπλήρωση των εκατό χρόνων λειτουργίας της Σχολής Βελλάς, θα ήθελα και εγώ με τη σειρά μου να εκφράσω το θαυμασμό μου για το έργο που τα μέλη της έχουν επιτελέσει στο παρελθόν και να ευχηθώ για τη συνέχιση του έργου αυτού στο παρόν και το μέλλον, συγχαίροντας όσους συμμετέχουν σε αυτό!

Η περίπτωση της Σχολής Βελλάς είναι μοναδική. Ο χώρος στον οποίο λειτουργεί η Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Βελλάς Ιωαννίνων σήμερα είναι ένα σημείο όπου το παρελθόν συναντά το παρόν, είναι ένα κομμάτι ιστορίας που όσοι φοιτούν στην Εκκλησιαστική ακαδημία το βιώνουν καθημερινά, ένα χώρος που η κοσμική (και δη εκπαιδευτική) και η εκκλησιαστική ιστορία συναντώνται.

Αφενός, πρέπει να τονιστεί ότι, η Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία στεγάζεται στο κτηριακό εκπαιδευτικό συγκρότημα της ιστορικής Μονής Βελλάς, της οποίας το Καθολικό ανάγεται στον ενδέκατο αιώνα. Έτσι προσφέρει τη μοναδική ευκαιρία στους φοιτητές της να μετουσιώσουν σε καθημερινή ζωντανή επαφή τη θεωρητική γνώση των δασκάλων τους, ζώντας κυριολεκτικά σε ένα χώρο ποτισμένο από την ουσία και όχι μόνο τους τύπους του περιεχομένου των σπουδών τους.

Αφετέρου, ο χώρος αυτός έχει υπάρξει μάρτυρας κοσμοϊστορικών γεγονότων: από τη στιγμή της ίδρυσής της και μετά, η Σχολή Βελλάς συνεχίζει να λειτουργεί αδιάλειπτα έχοντας αντιμετωπίσει γεγονότα, όπως πόλεμοι μικρότερης ή μεγαλύτερης κλίμακας, συγκρούσεις στο εξωτερικό και στο εσωτερικό, μεταβολές στα όρια της εθνικής μας κυριαρχίας, αλλαγές καθεστώτων, κ.α.

Επιπλέον, στον ίδιο χώρο αντιμετωπίστηκαν και τα όποια προβλήματα προέκυπταν στο εσωτερικό της από τις μετατροπές των εκπαιδευτικών σχημάτων τα οποία η Σχολή Βελλάς κλήθηκε να υπηρετήσει: από την Ιερατική Σχολή Βελλάς το 1911 μέχρι την Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Βελλάς Ιωαννίνων από το 2006 και εφεξής.

Έχοντας ξεπεράσει όλες αυτές τις αντιξοότητες και συνεχίζοντας να λειτουργεί είναι ένα φωτεινό παράδειγμα. Και στις παρούσες δύσκολες κοινωνικο-οικονομικά συνθήκες πιστεύω ότι θα μπορέσει να ανταπεξέλθει. Έχει έμπρακτα αποδείξει ότι μπορεί να το κάνει.

Εύχομαι καλή συνέχεια στο έργο της Ανώτατης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Βελλάς Ιωαννίνων και καλή δύναμη σε όσους διδάσκουν και φοιτούν σε αυτή για τα όσα καλούνται να υλοποιήσουν.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΣΥΡΟΥ

84100 ΕΡΜΟΥΠΟΛΙΣ
ΤΗΛ: 22810 - 82582 / ΦΑΧ: 79382 - 83604
www.imsyrou.gr email: iera.mitropoli.syrou@gmail.com

Αριθμ.Πρωτ.:2630

Έν Ερμουπόλει τῆ 29ῆ Σεπτεμβρίου 2011
Μνήμη Κυριακοῦ ὁσίου τοῦ ἀναχωρητοῦ

Πρὸς
τὸν Πανοσιολογιώτατον
Αρχιμ. Δημήτριον Ἀργυρόν
Πρόεδρον
Δ.Ε. τῆς Α.Ε.Α. «Βελλάς»
Εἰς Ἰωάννινα

Πανοσιολογιώτατε,

Ελάβομεν τὴν ὑμετέραν εὐγενῆ πρόσκλησιν, ὅπως παραστώμεν εἰς τὰς ἑορταστικὰς ἐκδηλώσεις ἐπὶ τῆ συμπληρώσει ἑκατονταετοῦς λειτουργίας καὶ μεγίστης προσφορᾶς πρὸς τὸ ἔθνος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς γεραρᾶς καὶ περιωνύμου Σχολῆς «Βελλάς».

Ἰδρυθεῖσα τῷ 1911, ὑπὸ καθεστῶς Τουρκοκρατίας, ἀπὸ τὸν ἀοίδιμον τότε Μητροπολίτην Βελλάς καὶ Κονίτσης, ὕστερον Μητροπολίτην Ἰωαννίνων καὶ εἶτα Αρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος κυρὸν Σπυρίδωνα (Βλάχον), κατέστη τὸ πρῶτον Ἀνώτατον Ἐκπαιδευτικὸν Ἰδρυμα ἐν τῇ εἰσέτι δουλευούσῃ Ἠπειρῷ, πολὺκαρπὸν τε καὶ καλλίκαρπον φυτῶριον θεραπόντων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς τε καὶ θύραθεν Παιδείας ἱκανῶν καὶ τῶν νέων διδασκάλων δεινῶν!

Δυστυχῶς, ἡ κατὰ τὰς ἡμέρας διεξαγωγῆς αὐτῶν τακτικῆ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μᾶς στερεῖ τὴν χαρὰν καὶ τὴν τιμὴν τῆς συμμετοχῆς μας εἰς αὐτήν.

Ἐπὶ τούτοις, εὐχόμενοι ὅπως ἡ ἱστορικὴ αὕτη Σχολὴ συνεχίση καὶ ἐπὶ δευτέραν ἑκατονταετίαν τὴν λαμπρὰν τῆς πορείαν καὶ διαβεβαιούντες ὑμᾶς ὅτι, ὡς Πρόεδρος τῆς «Ἐστίας Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαίδευσης», ὄση μοι δύναμις θά πράξωμεν πᾶν τὸ δυνατόν διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς Σχολῆς «Βελλάς», διατελοῦμεν

Ὁ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

Ἰ. Ο. ΣΥΡΟΥ ΔΩΡΟΘΕΟΣ Β'

Μετὰ τιμῆς καὶ ἀγάπης
Ἰωάννης Δωροθέος Β'

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ,
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ Δ/ΝΣΗ Π. & Δ. ΕΚΠ/ΣΗΣ
ΗΠΕΙΡΟΥ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ
ΤΜΗΜΑ Α΄ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

Χαιρετισμός

Φιλιώς Νόκα-Ζαράχη

Περιφερειακής Διευθύντριας Π. & Δ. Εκπ/σης Ηπείρου

Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Γέροντα Χαλκηδόνος κ. Αθανάσιε, Εκπρόσωπε του Παναγιωτάτου Οικουμενικού Πατριάρχου,

Αξιότιμε κύριε Περιφερειάρχα,

Αξιότιμοι εκπρόσωποι των τοπικών αρχών,

Βελλαίτες,

Κυρίες και κύριοι,

Είμαστε εδώ σήμερα για να τιμήσουμε τη Σχολή Βελλάς που κατά το ακαδ. έτος 2011-2012 συμπληρώνει αισίως εκατό χρόνια εκπαιδευτικής προσφοράς με χιλιάδες αποφοίτους της που προχώρησαν και έγιναν ιερείς, δάσκαλοι, αλλά και επιστήμονες όλων των ειδικοτήτων να στελεχώνουν θεσμούς και ιδρύματα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Αυτοί οι απόφοιτοι κόσμησαν και κοσμούν με την παρουσία αλλά και την επιστημονική τους κατάρτιση τους χώρους εργασίας τους τιμώντας με αυτό τον τρόπο την μητέρα σχολή τους (alma mater) που τους έδωσε τα «φώτα» της μάθησης. Οι μαθητές της Σχολής, που έκαναν σημαντική καριέρα και που πολλοί απ' αυτούς ξενιτεύτηκαν, ποτέ δεν ξέχασαν τη Σχολή, που τους έδωσε τον τίτλο «Βελλαίτες» για τον οποίο υπερηφανεύονται όπου και αν βρίσκονται. Και είναι χάρη σε αυτούς που και το όνομα της Βελλάς έχει γίνει γνωστό σε όλο τον κόσμο από την Κορέα μέχρι τη Δυτική Ακτή της Αμερικής.

Μπαίνοντας κάποιος μέσα στο ανακαινισμένο κτίριο της σχολής έχει την αίσθηση ότι μεταβαίνει σε ένα χώρο όπου ο σεβασμός, το ήθος και η καλλιέργεια είναι κυρίαρχος τρόπος ζωής των ανθρώπων που ζουν και εργάζονται σε αυτήν. Η ευγένεια και η διάθεση προσφοράς των φοιτητών είναι φανερή στον τρόπο που συμπεριφέρονται τόσο μεταξύ τους όσο και στους ξένους.

Είναι αυτό το κλίμα της προσφοράς προς τον πλησίον μέσα στο οποίο γαλουχούνται, που μεταφέρουν αργότερα στις ζωές και στους χώρους εργασίας τους και αυτό

είναι που τους ξεχωρίζει και δίνει το στίγμα της καλλιέργειάς τους.

Σήμερα, περισσότερο από ποτέ η συλλογική δράση, η κοινωνική αλληλεγγύη, η κοινωνική προσφορά και η αγάπη προς τον συνάνθρωπό μας αποτελούν αναγκαιότητα. Η Σχολή Βελλάς είναι ένας από τους σημαντικούς χώρους στους οποίους αυτό το πνεύμα επικράτησε και καρποφορεί. Για εκατό χρόνια η σχέση της με την τοπική κοινωνία και τους ανθρώπους που πέρασαν από αυτήν είναι σχέση ανιδιοτελούς προσφοράς και καθοδήγησης. Και η προσφορά της Βελλάς υπήρξε πλουσιότερη σε χρόνους δύσκολους. Ιδρυμένη σε καιρούς αντίξοους, η Σχολή Βελλάς (το τότε Ιεροδιδασκαλείο για την ακρίβεια), προσπάθησε με τα μέσα που διέθετε από την αρχή να συμπληρώσει ή καλύτερα να υποκαταστήσει την Δημόσια Παιδεία που η Οθωμανική αυτοκρατορία για λόγους πολιτικούς και στη συνέχεια το φτωχό Ελληνικό κράτος, για προφανείς λόγους αδυνατούσαν να υλοποιήσουν.

Το πνεύμα της προσφοράς που καλλιέργησε και καλλιεργεί η Σχολή αντλεί το νόημα και το περιεχόμενό του από πανανθρώπινες αξίες, λιγότερο ή περισσότερο παραμελημένες, όπως η συλλογική δράση, η κοινωνική αλληλεγγύη, η κοινωνική προσφορά και η αγάπη προς τον συνάνθρωπό μας. Όλοι θα συμφωνήσουμε ότι αυτές οι αξίες αποτελούν σημαντικό μέρος της Εκκλησιαστικής ζωής, όμως στη Βελλά, η εφαρμογή τους στην πράξη είναι που ανέδειξε τη σχολή αυτή σε φάρο της εκκλησιαστικής προσφοράς στην πνευματική και υλική ευμάρεια της κοινωνίας.

Ιδίως σε παλαιότερες εποχές για πολλούς νέους που δεν είχαν τα στοιχειώδη για να ζήσουν η Βελλά υπήρξε όχι μόνο το καταφύγιο, το οποίο προσέφερε την παιδεία, αλλά και η στέγη που προσέφερε τροφή και θαλπωρή για να μπορούν οι σπουδές και η προετοιμασία των Ηπειρωτών (και όχι μόνο) για κοινωνική και πνευματική προσφορά να γίνουν πραγματικότητα. Όπως στο παρελθόν, λοιπόν, η Βελλά συνέβαλε στην εκπαίδευση των ταλαντούχων αλλά άπορων νέων της περιοχής, έτσι και σήμερα συνεχίζει να προσφέρει σημαντική παιδεία σε νέους από όλη την Ελλάδα πια και να αποτελεί υπόδειγμα ακαδημαϊκού Ιδρύματος.

Συγχαίρουμε, λοιπόν, την Βελλά που με τη δράση της και το πρόγραμμα σπουδών της προάγει τον ανθρωπισμό και τις ανώτερες αξίες στην κοινωνία μας. Εύχομαι κάθε μελλοντική επιτυχία στους διδάσκοντες και στους φοιτητές και ευδοκίμηση του έργου τους.

Σας ευχαριστώ.

Χαιρετισμός

Άρχιμανδρίτου Δημητρίου Άργυροῦ

Προέδρου τῆς Διοικούσας Ἐπιτροπῆς τῆς Α.Ε.Α. Βελλᾶς Ἰωαννίνων

Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Γέρον Χαλκηδόνας κ. Ἀθανάσιε, Ἐκπρόσωπε τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου Α΄,

Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Ἀργυροκάστρου κ. Δημήτριε, Ἐκπρόσωπε τῆς Αὐτοῦ Μακαριότητος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Τιράνων καὶ Πάσης Ἀλβανίας κ. Ἀναστασίου,

Ἐντιμολογιωτάτη Γενικὴ Γραμματεὺ Ἀποκεντρωμένης Διοίκησης Ἡπείρου-Δυτικῆς Μακεδονίας κ. Δήμητρα Γεωργακοπούλου-Μπάστα, Ἐκπρόσωπε τῆς Κυβερνήσεως,

Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Ἀρκαλοχωρίου κ. Ἀνδρέα, Πρόεδρε τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς τῆς Α.Ε.Α. Ἡρακλείου Κρήτης,

Ἀξιότιμοι Κύριοι Βουλευτές,

Ἐντιμότητα Περιφερειάρχᾳ Ἡπείρου κ. Ἀλέξανδρε Καχομιάνη,

Κύριε Διοικητὰ τῆς 8^{ης} Μερραρχίας, Ταξίαρχε κ. Κωνσταντίνε Τσαγκαρά,

Ἀξιότιμε Δήμαρχε Πωγωνίου κ. Κωνσταντίνε Καψάλη,

Ἀξιότιμε Ἐκπρόσωπε τοῦ Δημάρχου Ἰωαννίνων καὶ Πρόεδρε τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Ἰωαννιτῶν κ. Δημήτριε Γιωτίτσα,

Ἀξιότιμοι Κύριοι πρῶην Ὑπουργοί,

Κύριε Πρύτανη τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων,

Ἀξιότιμε Πρόεδρε τοῦ Περιφερειακοῦ Συμβουλίου Ἡπείρου κ. Κωνσταντίνε Πέτσιε,

Ἐλλογιμώτατε Πρόεδρε τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Συμβουλίου τῆς Α.Ε.Α. Θεσσαλονίκης κ. Χριστόφορε Κοντάκη,

Ἐλλογιμώτατε Ἀντιπρόεδρε τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς τῆς Α.Ε.Α. Ἀθηνῶν κ. Ἐμμανουὴλ Καραγεωργούδη,

Κύριε Διοικητὰ τῆς Ἀστυνομίας,

Κύριε Διοικητὰ τῆς Πυροσβεστικῆς,

Κυρία Περιφερειακὴ Διευθύντρια Πρωτοβάθμιας καὶ Δευτεροβάθμιας Ἐκπαίδευσης Ἡπείρου κ. Τριανταφυλλιά Νόκα-Ζαράχη,

Ἐλλογιμώτατοι κύριοι Σχολάρχαι τῆς ποτε Ἐκκλησιαστικῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Βελλᾶς,

Ἐλλογιμώτατοι κύριοι Καθηγηταί,

Ἀγαπητοὶ φοιτηταὶ καὶ φοιτήτριαι,

Κυρίες καὶ Κύριοι,

Περιβολὴν ἐόρτιον ἐνδυσσαμένη ἢ περικλυτὴ Σχολὴ Βελλᾶς, τὸ «ἀγαπημένο παιδὶ» τοῦ Μητροπολίτου Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Σπυρίδωνος, εἶτα Ἰωαννίνων καὶ κατόπιν Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, τοῦ καὶ Ἰδρυτοῦ της, ἀνοίγει τὰς πύλας

της σήμερα, έορτάζουσα τὴν Ἑκατονταετηρίδα της, νὰ ὑποδεχθῆ παλαιοὺς καὶ νέους ἀποφοίτους της καὶ ὄλους ὅσοι ἀγαποῦν, ἐκτιμοῦν, σέβονται καὶ τιμοῦν τὴν αἰωνόβιον ἐκπαιδευτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν προσφορὰν της εἰς τὸν ἠπειρωτικὸν χῶρον καὶ ὄχι μόνον, κάμνοντας ταυτοχρόνως τὸν ἀπολογισμόν της καὶ ἀναβαθμισμένη, ὅπως ἄλλωστε τῆς ἀξίζει, ἐγκαινιάζει τὸ στάδιον, ἐπ' αἰσίοις οἰωνοῖς, τῆς δευτέρας Ἑκατονταετίας της, ὑπὸ τὴν σκέπην πάντοτε τῆς Παναγίας τῆς Βελλαίτισσας, τοῦ Νεομάρτυρος Ἁγίου Αὐξεντίου τοῦ ἐκ χώρας Βελλᾶς καὶ τῶν ἐξ οὐρανοῦ εὐχῶν τοῦ Ἰδρυτοῦ της, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε ἔλειψε καὶ μετὰ τὴν ἐκδημίαν του ἀπὸ τὰς αὐλὰς της ἐφορῶν τὰ περὶ αὐτῆς καὶ πρεσβέων Κυριῶ τῷ Θεῷ ἡμῶν δι' ἀποσόβησιν παντὸς κινδύνου.

Μεῖ ἰδιαιτέραν χαρὰν καὶ βαθεῖαν συγκίνησιν οἱ νῦν ὑπηρετοῦντες ἐν Βελλᾶ ἀπεφάσισαν τὸν ἑορτασμόν τῶν ἑκατὸν ἐτῶν τῆς Σχολῆς καὶ ἵνα ἡ χαρὰ πάντων πληρωθῆ καὶ διατρανωθῆ εἰς τὰ πέρατα, προσεκαλέσαμεν πάντας τοὺς ἔχοντας σχέσιν ἄμεσον ἢ ἔμμεσον μετὰ τὴν Σχολήν, ἤτοι τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Λύκειον Βελλᾶς, τὴν ἐν Ἰωαννίνοις Ἑνωσιν Ἀποφοίτων τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς καὶ τὸν ἐν Ἀθήναις Πανελλήνιον Σύνδεσμον Ἀποφοίτων Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς, τὸν Δῆμον Πωγωνίου ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ὁποῖου λειτουργεῖ ἡ Σχολὴ Βελλᾶς, τὴν Περιφέρειαν Ἠπείρου καὶ Καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων ἀποφοίτους τῆς Σχολῆς ταύτης. Ἐκπρόσωποι τούτων συγκροτοῦν τὴν Ὁργανωτικὴν Ἐπιτροπὴν διὰ τοὺς ἐν γένει ἑορτασμοὺς καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν Συνέδριον, προκεκμένου νὰ τιμηθῆ τὸ πρόσωπον τοῦ μακαριστοῦ Ἱεράρχου Σπυρίδωνος καὶ νὰ προβληθῆ τὸ ἐπιτελεσθὲν καὶ ἐπιτελούμενον ἔργον τῆς Σχολῆς.

Ὁ ἱερὸς τοῦτος χῶρος, ἐκτὸς τῆς εὐνοίας τοῦ Ἰδρυτοῦ τῆς Σχολῆς, ἀπήλαυσε τῆς προστασίας καὶ τῶν διαδόχων του, τοῦ ἀεμνήστου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Δημητρίου τοῦ διατελέσαντος καὶ Σχολάρχου, τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Σεραφεῖμ καὶ τοῦ νῦν θεοφιλῶς ἀρχιερατεύοντος Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων καὶ Ποιμενάρχου ἡμῶν κ. Θεοκλήτου, διὸ καὶ διήνυσεν τὸν δόλιχον καὶ τὴν ἀνάτην ὁδὸν τῆς παρελθούσης ἑκατονταετίας ἐν μέσῳ μὲν συμπληγᾶδων, αἰσίως δὲ καὶ ἐπιτυχῶς.

Φιλοξενήθησαν ἐν αὐτῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑκατονταετοῦς λειτουργίας της τὰ κάτωθι ἐκπαιδευτικὰ σχήματα:

- ἡ *Ἱερατικὴ Σχολὴ Βελλᾶς* (1911-1925), τετραετοῦς φοιτήσεως
- ἡ *Ἀγροτικὴ Ἱερατικὴ Σχολὴ (Ἱεροδιδασκαλεῖον) τῆς Μονῆς Βελλᾶς* (1927-1937), πενταετοῦς φοιτήσεως (ΦΕΚ 234, τ. Α', 29-10-1927 καὶ ΦΕΚ 53, τ. Α', 15-02-1929)
- τὸ μονοτάξιον *Δημοτικὸν Σχολεῖον Ἀρρένων ἐν τῇ μονῇ Βελλᾶς*, τοῦ ὁποῖου ἡ λειτουργία ἀρχισε τὸ ἴδιον σχολικὸν ἔτος 1927-1928, μετ' εἰδικὸν διάταγμα (ΦΕΚ 64, τ. Α', 16-04-1927), καὶ ἐν συνεχείᾳ ὡς πρότυπον Δημοτικὸν Σχολεῖον παρὰ τῷ Ἱεροδιδασκαλείῳ Βελλᾶς, ἀπὸ τὸ 1937 ἕως τὸ 1989
- τὸ *Ἱεροδιδασκαλεῖον τῆς Μονῆς Βελλᾶς* (1937-1971), ἑξαετοῦς φοιτήσεως Α.Ν. 887/1937 (ΦΕΚ 390, τ. Α', 05-10-1937)
- τὸ *Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς* (1971-1976), ἑξαετοῦς φοιτήσεως (ΦΕΚ 95, τ. Α', 17-05-1971)
- ἡ *Ἐκκλησιαστικὴ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία Βελλᾶς* (1976/77-1989), τριετοῦς κύκλου σπουδῶν (Π.Δ. 1025/9-11-1977, ΦΕΚ 344, τ. Α', 10-11-1977)

-τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Λύκειον Βελλᾶς (1977 ἕως καὶ σήμερον), τετρατάξιον (Π.Δ. 1025/9-11-1977, ΦΕΚ 344, τ. Α΄, 10-11-1977), ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 2006 καὶ ἐντεῦθεν τριτάξιον

-ἡ Ἀνωτέρα Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ Βελλᾶς (1993-2007), τριετοῦς κύκλου σπουδῶν (Ν. 1566/1985, ἄρθρο 69 καὶ Ν. 1946/1991, ΦΕΚ 69, τ. Α΄, 14-05-1991), ἀπὸ δὲ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 2001-2002 καὶ ἐντεῦθεν μὲ ἕξ ἑξάμηνα σπουδῶν ἐπιπέδου Τ.Ε.Ι. (Π.Δ. 73/2001, ΦΕΚ 64, τ. Α΄, 02-04-2001)

-ἡ Ἀνώτατη Ἐκκλησιαστικὴ Ἀκαδημία Βελλᾶς Ἰωαννίνων, ἀπὸ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 2007-2008 καὶ ἐντεῦθεν, ἀναβαθμισθεῖσα εἰς Σχολὴν Π.Ε. (Νόμος 3432/2006, ΦΕΚ 14, τ. Α΄, 03-02-2006) μὲ δύο Προγράμματα σπουδῶν: α) Πρόγραμμα Ἱερατικῶν Σπουδῶν, καὶ β) Πρόγραμμα Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς καὶ Ψαλτικῆς· καὶ

-ὀφειλετικῶς μνημονευτέα καί: α) τὸ Κατώτερον Ἐκκλησιαστικὸν Φροντιστήριον Βελλᾶς (1932-1940), μονοετοῦς φοιτήσεως (Ν. 5142/1931 καὶ Ν.Δ. ΦΕΚ 425, τ. Α΄, 09-12-1932), καταρτίζον ἑκατὸν πενήκοντα (150) περίπου ὑποψηφίους κληρικούς, καὶ β) τὸ Ἀνώτερον Ἐκκλησιαστικὸν Φροντιστήριον (1945-1959), διετοῦς φοιτήσεως (Α.Ν./1945 ΦΕΚ 230, τ. Α΄, 07-09-1945), καταρτίζον διακοσίους ὀγδοήκοντα (280) περίπου ὑποψηφίους κληρικούς, τόσον διὰ τὴν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων ὅσον καὶ δι' ἄλλας Μητροπόλεις τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Τὰ ἐν λόγῳ Ἐκκλησιαστικὰ Φροντιστήρια, ἡ Μητρόπολις Ἰωαννίνων τὰ ἐλείτουργησε ἐν τῇ Μονῇ-Σχολῇ Βελλᾶς.

Σήμερον ἐν τῇ Σχολῇ Βελλᾶς λειτουργοῦν ἐπιτυχῶς, ἐκπληροῦσαι πάντοτε τὸν σκοπὸν τους, αἱ συστεγαζόμενα Σχολαί: α) ἡ Ἀνώτατη Ἐκκλησιαστικὴ Ἀκαδημία Βελλᾶς Ἰωαννίνων, ἀναβαθμισθεῖσα ἀπὸ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 2007-2008 εἰς Ἀνωτάτην Σχολὴν, τετραετοῦς φοιτήσεως καὶ μὲ δύο Προγράμματα Σπουδῶν, καὶ β) τὸ Γενικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Λύκειον Βελλᾶς, ἀκολουθοῦν τὸ Πρόγραμμα τῆς Δευτεροβάθμιας Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαίδευσης, καλύπτον τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ πλευρᾶς δευτεροβαθμίου ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Ἐπειδὴ ἐπικρατεῖ σύγχυσις διὰ τὸ περιεχόμενον σπουδῶν τῶν τεσσάρων Ἐκκλησιαστικῶν Ἀκαδημιῶν, ἐπιτρέπατέ μοι νὰ ἀναφέρω πῶς αἱ Ἀκαδημίαι εἶναι Ἀνώταται Σχολαί, αἱ ὁποῖαι καταρτίζουσι τὰ στελέχη τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἓνα ἐκ τῶν Προγραμμάτων τους εἶναι καθαρῶς Ἱερατικὸν Τμῆμα, μὲ σκοπὸν τὴν μόρφωσιν τῶν ὑποψηφίων Ἱερέων τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ τῶν λοιπῶν στελεχῶν Τῆς. Οἱ φοιτηταὶ τοῦ ἐν λόγῳ Προγράμματος δὲν ἀποκλείονται φυσικῶς καὶ ἀπὸ ἄλλους ἐπαγγελματικούς προσανατολισμούς, καθότι διαθέτουν πανεπιστημιακὸν τίτλον σπουδῶν. Τὸ δὲ δεῦτερον Πρόγραμμα γιὰ μὲν τὰς Ἀκαδημίας Βελλᾶς Ἰωαννίνων καὶ Ἡρακλείου Κρήτης εἶναι διὰ τὸν καταρτισμὸν τῶν φοιτητῶν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν καὶ ψαλτικὴν τέχνην, οἱ ὅποιοι ἔχουν πολλὰς δυνατότητας διὰ περαιτέρω σπουδὰς καὶ ἐπαγγελματικὴν ἀνάδειξιν, διαθέτον ὡς Πρόγραμμα Σπουδῶν, ἐπίσης πανεπιστημιακὸν τίτλον σπουδῶν. Διὰ δὲ τὰς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης τὸ δεῦτερον Πρόγραμμα Σπουδῶν εἶναι διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν ἱκανῶν στελεχῶν τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν ἀξιοποίησιν καὶ συντήρησιν τοῦ κεμηλιακοῦ τῆς πλοῦτου, ἐπίσης μὲ πανεπιστημιακὸν τίτλον σπουδῶν.

Αἱ τέσσαραις Ἀκαδημίαι κατὰ συγκυρίαν εἶναι κατανεμημέναι χωροταξικῶς καλύπτουσαι ὅλην τὴν καθ' Ἑλλάδα Ἐκκλησίαν, τὰς νήσους καὶ τὴν Κρήτην, εἰς τρόπον

ὥστε νὰ ἐξυπηρετοῦνται ἀρίστως ὅλα τὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα καὶ αἱ Μητροπόλεις τῆς πατρίδος μας.

Καλωσορίζων πάντας Ὑμᾶς εἰς τὸν ἱστορικὸν καὶ ἱερὸν τοῦτον χῶρον, ἐξ ὀνόματος τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς τῆς Α.Ε.Α. Βελλᾶς Ἰωαννίνων καὶ τῆς Ὄργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων εὐχαριστοῦμεν ἐκ καρδίας διὰ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀγάπην σας πρὸς τὴν Σχολὴν Βελλᾶς. Δοξάζοντες δὲ τὸν Δωρεοδότην Κύριον ἀνθ' ὧν ὑπὲρ τῆς Σχολῆς Βελλᾶς ὠκονόμησεν ἄχρι τοῦ νῦν καὶ γεραίροντες τὴν Προστάτιδα ἡμῶν Παναγίαν, τὴν Βελλαίτισσαν, καὶ Αὐξέντιον τὸν Νεομάρτυρα τὸν ἐκ χώρας Βελλᾶς, δεόμεθα ταπεινῶς *Σπυρίδωνος τοῦ ἀπὸ Βελλᾶς καὶ Κονίτσης, Ἰωαννίνων καὶ εἶτα Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, εἴη ἡ μνήμη ἄληστος καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη πάντων ἡμῶν διὰ βίου, ἡ δὲ περαιτέρω πορεία τῆς Σχολῆς κατὰ τὴν δευτέραν ἑκατονταετίαν της εἴη ἀπρόσκοπτος, πολύκαρπος καὶ καλλίκαρπος πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ ὄφελος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους.*

Σᾶς εὐχαριστῶ.

ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΘΡΟΝΟΥ

(Κεντρική εισηγητική όμιλία κατὰ τὰς ἐορταστικὰς ἐκδηλώσεις
ἐπὶ τῇ 100ετηρίδι τῆς Α.Ε.Α. Βελλᾶς Ἰωαννίνων τῇ 6.10.2011)

Μητροπολίτης Γέρον Χαλκηδόνας κ. Ἀθανάσιος Παπάς

Καθηγητῆς Θ. Σ. Χάλκης
Ἰερὰ Μητρόπολις Χαλκηδόνας
mitropolishalkidonos@yahoo.gr

Περίληψη: Τὸ φιλελεύθερον κλίμα τοῦ Tanzimat ἐκράτησε σχεδὸν ἕως τὸ Σύνταγμα τοῦ 1908. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, τὸ Πατριαρχεῖον διὰ τῆς Πατριαρχικῆς Κεντρικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς, ὀργάνωσε τὴν παιδείαν κατὰ τρόπον ἄρτιον καὶ ὑποδειγματικόν. Μετὰ τὸ 1908, παρὰ τὰς ἐλπιδοφόρους διακηρύξεις του, ἄρχισαν νὰ διαφαίνονται εἰς τὸν ὀρίζοντα κάποια δυσοίωνα νέφη καὶ εἰς τὴν συνέχειαν δὲν ἤρρησαν νὰ ἐκδηλωθοῦν αἱ πραγματικαὶ προθέσεις τῶν ἡγετῶν του, εἰς βάρος τῶν χριστιανικῶν ἐθνοτήτων. Παραταῦτα τὸ Πατριαρχεῖον ἀντλοῦν θάρρος ἐκ τῶν προνομίων του, ἐσυνέχισε μὲ ἀποφασιστικότητα τὸν ἡγετικόν του ρόλον εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἕως τὸ 1923, ὅτε, μὲ τὴν νέαν πολιτικὴν κατάστασιν, ἠναγκάσθη νὰ περιορισθῆ εἰς τὰ αὐστηρῶς θρησκευτικὰ του καθήκοντα. Ὅμως δὲν ἐλάττωσε τὸ ζῶηρον ἐνδιαφέρον του διὰ τὴν νεολαίαν τῆς ὁμογενείας, ἢ πρόοδος τῆς ὁποίας ἐσυνέχισε νὰ ἀποτελεῖ ἕνα ἀναπόσπαστο μέλημά του - πράγμα ποὺ βλέπουμε εἰς τὴν θερμὴν ἀγάπην τοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου πρὸς τὰ πνευματικὰ του τέκνα, τὸ ὁποῖον ἐκδηλώνεται μὲ τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους ὀργανωμένας συναντήσεις του μὲ αὐτά, διὰ τὴν διεύρυνσιν τοῦ πνευματικοῦ τῶν ὀρίζοντα, τὴν ψυχαγωγίαν τῶν καὶ τὴν ἐνίσχυσιν διὰ τὴν συνέχισιν τῶν σπουδῶν τῶν.

«Ἄν θέλεις νὰ προγραμματίσεις δι' ἕνα ἔτος,
φύττευσε ὄρυζαν. Ἄν θέλεις γιὰ μιὰ δεκαετηρίδα,
φύττευσε δένδρα. Ἄν θέλεις δι' ἕνα αἰῶνα,
μόρφωσε ἀνθρώπους».
(Tschuang-Tse)

«Ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ γίνῃ ἄνθρωπος μόνον
διὰ τῆς ἀνατροφῆς».
(Kant)

Ἐντιμολογιωτάτη κ. Ἐκπρόσωπε τῆς Κυβερνήσεως, Σεβασμιώτατοι, Κυρίες καὶ Κύριοι,
Εὐχαριστῶ τὸν Σχολάρχην καὶ τὴν Δ.Ε. τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας

Βελλᾶς Ἰωαννίνων, διὰ τὴν εὐγενῆ αὐτῶν πρόσκλησιν νὰ κάμω τὴν εἰσηγητικὴν ὁμιλίαν, κατὰ τοὺς πανηγυρικοὺς ἑορτασμοὺς τῆς 100ετηρίδος τῆς πατρῶας Σχολῆς Βελλᾶς πρὸς τὴν ἀγάπην Σας.

Προτοῦ ὅμως εἰσέλθω εἰς τὸ κύριον θέμα, καλὸν θὰ εἶναι νὰ προτάξω τινα περὶ τοῦ σημαντικοτάτου θέματος τῆς παιδείας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν ὄλων τῶν κοινωνικῶν δομῶν.

Παιδεία σημαίνει τὴν μορφοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου σχετικῶς πρὸς τὸ «ἀνθρώπινον εἶναι» του, τὰς πνευματικὰς του ἰκανότητας. Ἡ ἔννοια σχετίζεται τόσον μὲ τὴν διαδικασίαν τῆς «μορφώσεως», ὅσον καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ μεμορφωμένου. Ἐν σημείον, τὸ ὁποῖον εἶναι σχεδὸν κοινὸν εἰς ὅλας τὰς θεωρίας μορφώσεως, δύναται νὰ περιγραφεῖ ὡς ἀντανεκλαστικὴ σχέσις πρὸς ἑαυτοῦς, τοὺς ἄλλους καὶ τὸν κόσμον.

Ἡ σύγχρονος δυναμικὴ καὶ γενικὴ ἔννοια τῆς μορφώσεως, ἴσταται εἰς τὴν διὰ βίου ἐξελικτικὴν πορείαν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν ὁποίαν διευρύνει τὰς πνευματικὰς, πολιτισμικὰς καὶ κοινωνικὰς του ἀρμοδιότητας. Δὲν ὑπάρχει ὅμως οὐδεὶς τέλειος ἄνθρωπος, ἀτομικαὶ θέσεις, καθὼς χρονικοί, χωρικοὶ καὶ κοινωνικοὶ ὅροι θέτουν ὅρια διὰ τὴν ὑλοποίησιν ἑνὸς ὅπως ἂν ἢ προσδιορισθέντος μορφωτικοῦ ἰδεώδους.

Ἡ παιδεία εἶναι μία γλωσσικῶς, πολιτισμικῶς καὶ ἱστορικῶς ἐξηρητημένη ἔννοια μὲ μίαν λίαν περίπλοκον σημασίαν. Διὰ τοῦτο εἶναι ὅλως δυσχερὲς νὰ εὔρη τις ἓνα ἀκριβῆ, ἢ καλλίτερον εἰσέτι ἑνιαῖον προσδιορισμὸν αὐτῆς. Αἱ ἀπόψεις ἐπ' αὐτοῦ, ποικίλλουν σημαντικῶς κατὰ τὴν κατεύθυνσιν καὶ τὸ πεδίον τοῦ ἐνδιαφέροντος.

Ἡ μόρφωσις παραπέμπει εἰς τὴν εἰκόνα καὶ οὕτω εἰς τὸ μέχρι τῆς ἐποχῆς μας ἀναφερόμενον χωρίον τῆς Γενέσεως (1, 26 κ.έ.), συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον, ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν.

Κατὰ τὸν B. Hoffman ἡ παιδεία νοεῖται ὡς ἡ διάπτυξις καὶ ἐξέλιξις τῶν ψυχοπνευματικῶν ἀξιῶν καὶ διαθέσεων ἑνὸς ἀνθρώπου, διὰ τῆς μορφοποιήσεως καὶ τῆς ἀνατροφῆς. Ἡ λέξις παιδεία ἔχει ὑποβαθμισθεῖ πρὸς χαρακτηρισμὸν ἀπλῶς τῆς μορφολογικῆς γνώσεως. Τότε αὕτη δὲν εὐρίσκεται μακρὰν τῆς ἐπάρσεως ἢ δηλοῖ μόνον, ὅτι θεωρεῖται ὡς σημαντικὸν εἰς τὴν κοινωνικὴν ὠφελμιστικὴν σκέψιν τῶν κρατούντων.

Κατὰ τὸν D. Goeudevert ἡ παιδεία εἶναι «μία ἐνεργητικὴ, πολύπλοκη καὶ οὐδέποτε περατουμένη διαδικασία εἰς τὴν εὐτυχῆ πορείαν τῆς ὁποίας, ἡμπορεῖ νὰ προέλθῃ μία αὐτοενεργός, προβληματολύουσα καὶ σφύζουσα ζωὴ προσωπικότης». Ἡ παιδεία δὲν δύναται ὡς ἐκ τούτου νὰ συρρικνωθεῖ εἰς τὴν γνῶσιν. Αὕτη δὲν εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς παιδείας ἀλλ' ἐν βοηθητικὸν μέσον. Ἐκτὸς τούτου, ἡ παιδεία προϋποθέτει δυνατότητα κρίσεως, ἀντανάκλασιν καὶ κριτικὴν ἀπόστασιν πρὸ τῆς πληροφορικῆς προσφορᾶς. Ἀπέναντι τούτου ἴσταται ἡ ἡμιμάθεια ἢ, ἐὰν πρόκειται περὶ προσαρμογῆς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀντανεκλαστικὴν ἀπόστασιν, ἡ ἀφομοίωσις.

Ἡ ἔννοια τῆς παιδείας ἐγνώρισε κατὰ τὴν ἐξέλιξιν της πολλάκις, μίαν ἐννοιολογικὴν μεταλλαγὴν. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν, ἡ ἔννοια τῆς παιδείας εἶναι λίαν συγγενὴς πρὸς τὴν τῆς μορφώσεως.

Δὲν εἶναι τὸ καθῆκον τοῦ ἀνθρώπου νὰ μορφώνεται. Ἡ διαδικασία φέρεται εἰς αὐτὸν ἔξωθεν. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ, ὁ χαρακτηρισμὸς του Homo insipiens στοχεύει τὸν

εὐμόρφωτον (εὐήθη) ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος πρωτίστως διὰ τῆς μορφώσεως δύναται νὰ ἀποβεῖ εἷς πραγματικὸς Homo sapiens. Ὁ Ἔρασμος, ὁ ὁποῖος συνέγραψε ἄνω τῶν 100 βιβλίων μορφώσεως, ἔλεγεν: «ὁ ἄνθρωπος δὲν γεννᾶται ἀλλὰ ἐκπαιδεύεται» καὶ ὅτι «τίποτε δὲν εἶναι φυσικότερον ἀπὸ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν μόρφωσιν -ἄνευ αὐτῶν παύει ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶναι ἄνθρωπος». Ἡ λέξις Eruditus (μορφωμένος, διαφωτισμένος) ἐτυμολογικῶς σημαίνει «ἀποβανασοποιημένος».

Ἡ ἰκανότης τοῦ ἀνθρώπου νὰ δύναται νὰ μάθει, εἶναι ἡ βᾶσις διὰ τὴν ἀνατροφήν καὶ τὴν μόρφωσιν. Ἐνῶ ὅμως ἡ ἀνατροφή ἐξυπνοεῖ μᾶλλον ἐξωτερικὰς κατευθυντηρίου δύναμεις τῆς ἐξελίξεως τῆς προσωπικότητος, ἡ μόρφωσις ἀναφέρεται κυρίως εἰς διαδικασίας καὶ ἀποτελέσματα τῆς ἀτομικῆς ἐπεξεργασίας καὶ οἰκιοποιήσεως. Ἡ μόρφωσις ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐπιμόρφωσιν καὶ τὴν ἐπαγγελματικὴν τοιαύτην, δὲν συνδέεται ἀμέσως πρὸς οἰκονομικοὺς σκοπούς.

Καὶ τώρα ἐρχόμεθα πρὸς τὴν ἐκπαιδευτικὴν στρατηγικὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου.

Χωρὶς δὲ ἀμφιβολία, εἰς τὸ θέμα αὐτὸ τὸν πρῶτον ρόλον διεδραμάτιζον οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι. Οὕτω, Γεώργιος Γεννάδιος Πατριάρχης τοῦ Γένους, εἰς στιγμὰς κρισιμωτάτας, θέτει πρῶτιστον μέλημα αὐτοῦ τὴν παιδείαν καὶ καθιδρύει τὴν Πατριαρχικὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολήν, ἐν μικρῷ τότε καὶ ταπεινῷ οἰκίματι, πρὸ ἐτῶν πεντακοσίων καὶ πεντήκοντα.

Εἰς τὸ μεταρρυθμιστικὸν πρόγραμμα τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ὑλοποιήθη μετὰ τὸ Hatt-ı Şerif, τὸ φιρμάνιον τοῦ σουλτάνου Abdülmecit I τὸ 1839, ἐδόθη βασικὴ σημασία εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς παιδείας, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει ἐκ τῆς ἐποχῆς Mahmud II (1808-1839).

Ὁ υἱὸς τοῦ Abdülmecit προσέδωσε ἰδιάζουσαν σημασίαν εἰς τὸν διαφωτισμὸν τῆς παιδείας, προώθησε ἀκόμη περισσότερον τὰ ἐκπαιδευτικὰ θέματα, διέταξε νὰ ἀνοίξουν νέα σχολεῖα εἰς ὅλα τὰ διαμερίσματα τοῦ κράτους καὶ προσέταξε νὰ καταπολημηθεῖ μὲ κάθε μέσον ἡ ἀμάθεια.

Ὅμως ἐὰν ἐξαιρέσει τις τὴν Ἑστίαν τοῦ διαφωτισμοῦ τοῦ Γένους, τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολήν, θλιβερὰ μᾶλλον παρουσιάζεται γενικῶς ἡ ὄψις τῆς ὁμογενειακῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀκόμη καὶ ἕως τὰ μέσα τοῦ 19^{ου} αἰῶνος, ἰδιαιτέρως εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας: «τὰ σχολεῖα καθυστερημένα, ἀκατάλληλα ὡς κτίρια, ὅταν ὑπάρχουν, πολλὰς φορὰς δὲν ὑπάρχουν μήτε τὰ “ἀκατάλληλα”, οἱ δάσκαλοι κακοπληρωμένοι, ἀναρμόδιοι. Δὲν ὑπάρχουν ἀρκετὰ Παρθεναγωγεῖα...».

Τοῦτο ἐνθυμίζει τὸ «Χαρῶνδας ἐνομοθέτησεν πρῶτος τοὺς υἱεῖς ἅπαντας τῶν πολιτῶν μανθάνειν γράμματα τῆς πόλεως χορηγούσης τοὺς μισθοὺς τοῖς διδασκάλους».¹

Ἡ φιλελευθέρᾳ ἀτμόσφαιρα ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη μὲ τὴν ἐξαγγελίαν τῶν ἀρχῶν τοῦ Tanzimat², εὐαισθητοποίησεν ἀκόμη περισσότερον τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον εἰς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἀναβαθμίσεως τοῦ Ἔθνους διὰ τῆς Παιδείας.

1. Διοδώρου Σικελιώτου, *Ἱστορικὴ Βιβλιοθήκη*, Βιβλίον 12, Κεφ. 12.

2. Α. Ἀντωνοπούλου, *Ἔργ. Μνημ.* 109-143.

Κλήρος καὶ λαὸς ἐδραστηριοποιήθησαν μετὰ μιᾶς ἀπιθάνου προθυμίας, διὰ νὰ ἀναδιοργανώσουν τὴν παιδείαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐστήριζον πάντοτε τὰς ἐλπίδας των, διὰ τὴν πνευματικὴν χειραφέτησιν τοῦ Ἔθνους.

Βεβαίως ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἰς ὅλην τὴν μακροαίωνα ἱστορίαν της κατηύθυνε σοφῶς καὶ συνετῶς τὰ πεπωμένα τοῦ Γένους, ἀντιμετώπισε, ὡς συνήθως, μετ' ἐπιφυλάξεως τὴν φιλελευθέραν ἀτμόσφαιραν ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη, ὅμως ἐκράτησεν θετικὴν στάσιν, ὃ δὲ Πατριαρχῆς ἐστάθη ὅπως πάντοτε, χειραγωγὸς καὶ ἐμπνευστὴς τοῦ ποιμνίου του.

Τὸ θεμελιῶν ἐνδιαφέρον τοῦ σεπτοῦ Κέντρου τῆς Ὁρθοδοξίας, διὰ τὴν ὁργάνωσιν τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑλληνοπαίδων τῆς Ἐπικρατείας, ἐκδηλώνεται ἀμέσως μὲ τὸν «Κανονισμὸν τῶν Ὁρθοδόξων Ἑλληνικῶν Σχολείων» τὸν ὁποῖον συνέταξε ἡ Πατριαρχικὴ Κεντρικὴ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ (1.9.1856).

Τριπλοῦς δὲ ἦτο ὁ σκοπὸς αὐτοῦ: α) νὰ μὴν εἰσάγονται εἰς τὰ σχολεῖα ἀπροσέκτως οἱ τυχόντες ἐκπαιδευτικοὶ καὶ ἀνάξιοι τῆς διδασκαλικῆς ἔδρας καὶ διεφθαρμένοι διδάσκαλοι, β) ἵνα εὐμεγέθως καὶ μετὰ καρποφόρου καλλιέργειας διδάσκαται ἡ Ἑλληνικὴ, γ) ἵνα ὁμοιομόρφως προβαίνει ἡ ἐκπαίδευσις τῆς ὁμογενοῦς νεολαίας ἐν ἅπασιν τοῖς σχολείοις καὶ μὴ ποικιλομόρφως, ἀτάκτως.

Καρπὸς τοῦ ἀπαραμίλλου αὐτοῦ ἐνθουσιασμοῦ, εἶναι τὰ καλλιμάρμαρα κοινωφελῆ ἰδρύματα ποὺ κτίζονται εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ τὴν ἐπαρχίαν, ὅπως ἡ Ἱ. Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, ἡ Ἐμπορικὴ Σχολή, ἡ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολή, τὸ Ζάππειον, τὸ Κεντρικόν, τὸ Ζωγράφειον, ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος (1861) καὶ ἄλλα πολλὰ.

Κατὰ τὴν ἰδίαν δεκαετίαν τοῦ 1860, τὸ Πατριαρχεῖον προτιθέμενον νὰ ἐνισχύσει τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῆς, ἐνεθάρρυνε τὴν σύστασιν ἀπὸ φιλογενεῖς τῆς «Κεντρικῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος» (1866) μέχρι καταρτίσεως αὐτῆς εἰς Πανεπιστήμιον, ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἀρχηγίαν τῆς Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας διὰ σιγιλλιώδους Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ γράμματος (11.12.1867).

Ἡ πρόνοια τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν χριστιανοπρεπῆ καὶ ἠθικὴν καλλιέργειαν τοῦ χαρακτῆρος καὶ ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις τοῦ πνεύματος τῆς ὁμογενοῦς νεολαίας, ἐκδηλώνεται εἰς κάθε εὐκαιρίαν, ὅπως μὲ τὴν σύστασιν σχολείων, ἐξασφάλισιν πόρων, διδασκάλων ἐξ ἐπαγγέλματος δεδοκιμασμένων ἐπὶ χρηστοῖς ἡθεσιν.³

Ἡ Ἐκκλησία θέλοντας νὰ συνεχίσει τὰς ἐνεργείας τῆς Πατριαρχικῆς Κεντρικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, ἀπεφάσισεν δύο ἐκ τῶν τριῶν μελῶν τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς νὰ εἶναι ἐκ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Συλλόγου.

Μετὰ δὲ τὴν σύνταξιν καὶ ἔγκρισιν τοῦ Κανονισμοῦ, ἀπέστειλε αὐτὸν πρὸς ὅλους τοὺς Μητροπολίτας τοῦ Θρόνου διὰ τὰ περαιτέρω.

3. Δὲς τὴν Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν Ἐγκύκλιον περὶ τῆς παιδείας πρὸς τοὺς Μητροπολίτας τοῦ Θρόνου (18.10.1871). Πρὸς καὶ Μ. Ι. Γεδεών, *Παιδεία καὶ πτωχεία παρ' ἡμῖν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας*, Κωνσταντινούπολις 1893, 29, 30, 32.

Ἡ Πατριαρχικὴ Κεντρικὴ Ἐκπαιδευτικὴ Ἐπιτροπὴ ἦτο ἡ ἀνωτάτη ἀρχή, ἡ ἀντιπροσωπεύουσα τὴν Α.Θ.Π. εἰς πάντα τὰ ἀφορῶντα τὴν παιδείαν, πρὸς ἣν ἔχουσι τὴν ἀναφορὰν πᾶσαι ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Θρόνου Ὁρθόδοξαι Σχολαί, Ἐφορεῖαι καὶ αἱ περὶ τῶν Σχολῶν Ἀδελφότητες. Ἐν δηλαδὴ Ὑπουργεῖον τῆς Ἑλληνορθοδόξου Παιδείας εἰς τὸν χώρον ἐπιρροῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἀψευδεῖς μάρτυρες τοῦ συχνοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν παιδείαν τοῦ Γένους, εἶναι καὶ αἱ συστάσεις τῆς εἰς κάθε εὐκαιρίαν πρὸς τοὺς Ἀρχιερεῖς τοῦ Θρόνου, μὲ Πατριαρχικὰς καὶ Συνοδικὰς Ἐγκυκλίους, διὰ τὴν λυσιτελεστέραν λειτουργίαν τῶν Σχολείων, ὡς τοῦ πατριάρχου Ἰωακείμ (23.12.1878).

Τὸ φιλελεύθερον κλίμα τοῦ Tanzimat ἐκράτησε σχεδὸν ἕως τὸ Σύνταγμα τοῦ 1908. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, τὸ Πατριαρχεῖον διὰ τῆς Πατριαρχικῆς Κεντρικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς, ὀργάνωσε τὴν παιδείαν κατὰ τρόπον ἄριστον καὶ ὑποδειγματικόν.

Μετὰ τὸ 1908, παρὰ τὰς ἐλπιδοφόρους διακηρύξεις του, ἄρχισαν νὰ διαφαίνονται εἰς τὸν ὀρίζοντα κάποια δυσοίωνα νέφη καὶ εἰς τὴν συνέχειαν δὲν ἤρρησαν νὰ ἐκδηλωθοῦν αἱ πραγματικαὶ προθέσεις τῶν ἡγετῶν του, εἰς βάρος τῶν χριστιανικῶν ἐθνότητων⁴. Παραταῦτα τὸ Πατριαρχεῖον ἀντλοῦν θάρρος ἐκ τῶν προνομίων του, ἐσυνέχισε μὲ ἀποφασιστικότητα τὸν ἡγετικόν του ρόλον εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἕως τὸ 1923, ὅτε, μὲ τὴν νέαν πολιτικὴν κατάστασιν, ἠναγκάσθη νὰ περιορισθῆ εἰς τὰ αὐστηρῶς θρησκευτικὰ του καθήκοντα.

Ὅμως δὲν ἐλάττωσε τὸ ζῶηρον ἐνδιαφέρον του διὰ τὴν νεολαίαν τῆς ὁμογενείας, ἡ πρόοδος τῆς ὁποίας ἐσυνέχισε νὰ ἀποτελεῖ ἓνα ἀναπόσπαστο μέλημά του. Πρᾶγμα ποῦ βλέπουμε εἰς τὴν θερμὴν ἀγάπην τοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου πρὸς τὰ πνευματικά του τέκνα, τὸ ὁποῖον ἐκδηλώνεται μὲ τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους ὀργανωμένας συναντήσεις του μὲ αὐτά, διὰ τὴν διεύρυνσιν τοῦ πνευματικοῦ των ὀρίζοντα, τὴν ψυχαγωγίαν των καὶ τὴν ἐνίσχυσιν διὰ τὴν συνέχισιν τῶν σπουδῶν των.⁵

Πάντως ἡ ὁμογενειακὴ παιδεία, λειτουργεῖ ἀπὸ τὸ 1923 ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν νόμων τῆς Τουρκίας καὶ ἀντλεῖ τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιαιτερότητός της, ἀπὸ τὰ ἄρθρα 40 καὶ 41 τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάννης.

Βεβαίως, τὸ θέμα τῆς παιδείας τῆς συγχρόνου νεολαίας ἐν Ἑλλάδι καὶ τῷ ἐξωτερικῷ, εὐρύτερον ἐξεταζόμενον, παρουσιάζει ὄχι εὐχάριστον εἰκόνα.

Οὕτω ὁ Σ. Καργᾶκος γράφει: «Δὲν ὑπάρχει κρίση στὴν παιδεία, ὑπάρχει ἐπιθανάτιος ρόγχος. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖα ἡ παρέμβαση τῆς Ἐκκλησίας: νὰ τὴν ἐξομολογήσει, νὰ τῆς δώσει ἄφεση ἁμαρτιῶν, νὰ τὴν κοινωνήσῃ καὶ ἀκολούθως νὰ ψάλλῃ τὸ “Ἄμωμοι ἐν ὁῶ ἀλληλοῦῖα”. Ἡ παιδεία μας ἀπὸ παλαιῶν ἐτῶν θυμίζει τὸ ὑπέροχον πτώμα τῶν Ντανταϊστῶν. Τὸ πνευματικὸ σκοτάδι ἔγινε χρόνια τώρα περιορέουσα ἀτμόσφαιρα στὸν τόπο μας (καὶ ὄχι μόνον). Ἀμετάτρεπτο πεπραγμένο ποῦ τώρα εἶναι πεπρωμένο. Ἡ εὐφημισμένη λεγομένη παιδεία μας δὲν θερμαίνει, δὲν φλογίζει, δὲν φωτίζει, σκοτίζει (παρὰ τὰ περὶ τῆς Παιδείας, Θρησκευμάτων καὶ “Διὰ Βίου Μά-

4. Ε. Σαρίογλου, *Ἔργ. Μνημ.* 119-157.

5. Δ. Φραγκόπουλον, *Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες*, 1,3. Τοῦ Αὐτοῦ, *Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο*, 55-66.

θησης” διαθρολούμενα). Τὸν τόνο στὰ σχολεῖα μας δὲν τὸν δίνει ἡ κατάρτιση, ἀλλὰ ὁ ἐξυπνακισμὸς... Τί ἦταν μέχρι σήμερα ἡ ἐκπαιδευτικὴ μας πολιτικὴ; Ὁδήγηση μὲ ἀμάξι χωρὶς φρένα καὶ μὲ ὀδηγὸ ἀτζαμῆ. Ὅσο γιὰ τὰ θρησκευτικὰ, αὐτὰ θὰ γίνουν παραθρησκευτικὰ...».⁶

Ἐὰν ἀναφερθοῦν ἐδῶ μερικὰ μόνον παραδείγματα, δῶρα τῆς «σοφῆς Δύσεως», τὰ ὁποῖα πιθηρικῶς ἀπομμοῦνται: Ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν χριστιανικῶν συμβόλων ἐκ τῶν σχολείων, τὰ προβλήματα ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων, ἡ διαγραφὴ τῶν χριστιανικῶν ἐορτῶν ἐκ τοῦ ἐορτολογίου κ.ἄ. Ὅλα δὲ αὐτὰ ἐν ὀνόματι τῆς πολυφιλήτου δημοκρατίας, τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, τῆς ἰσότητος τῶν φύλων, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκεύματος, τῆς ἀνοχῆς, τῆς ἄρσεως τῶν συνόρων, τὰ ὁποῖα ἐπέφερον τὸ χάος τῆς παγκοσμιοποιήσεως μὲ ἀπροβλέπτους ἐθνικὰς, πολιτικὰς, κοινωνικὰς, οἰκονομικὰς, πολιτισμικὰς καὶ ἄλλας ἀναστατώσεις.

Ἄντ’ αὐτῶν δὲ ἤρχισαν νὰ κυριαρχοῦν τὰ φολκλόρ, τὰ πολιτιστικὰ, αἱ ὀρχήσεις καὶ αἱ διασκεδάσεις. Καὶ πάντα ταῦτα ἐν ὀνόματι τῆς παιδείας, συνδεόμενα οὐχὶ σπανίως καὶ μὲ Business ἐνίοτε ἴσως «ἀναγκαστικὰς», καὶ τὴν προβολὴν (Show). Βεβαίως ὅλα αὐτὰ καλὰ καὶ ἅγια, καὶ ἀναγκαῖα, ὅμως ἐν τῷ μέτρῳ.

Καὶ ποῖαι αἱ συνέπειαι; Ἄ-παιδεία, ἀναλφαβητισμὸς, ἀντιληπτικὴ καὶ γλωσσικὴ δυσχέρεια καὶ ἀδυναμία καὶ ἄλλα πολλά.

Ἐὰν εὐχρηθῶμεν, ὅτι πάντα ταῦτα θὰ βελτιωθῶσιν διὰ τὸ καλὸν τοῦ Γένους καὶ τῆς ἀνθρωπότητος.

Σᾶς εὐχαριστῶ.

Ἐπιπρόσθετος Βιβλιογραφία

- Anastassiadou, M. - Dumont, P. (2011), *Les Grecs d'Istanbul et le patriarcat œcuménique au seuil du XXIe siècle. Une communauté en quête d'avenir*, Παρίσι.
- Ἀντωνόπουλου, Α. (2007), *Οἱ Ἑλληγες τῆς Ὀθωμανικῆς Ἀὐτοκρατορίας καὶ τὸ Ἀνατολικὸ Ζήτημα 1866-1881. Ἡ μαρτυρία τοῦ Νεολόγου τῆς Κωνσταντινουπόλεως*, Ἀθήνα (Νέος Κύκλος Κωνσταντινουπολιτῶν), 40-51, 109-143.
- Βετσοπούλου, Β. - Μίχα, Π. - Μιχαηλίδη, Ι. - Ροῖδη, Σ. (1973), “Περὶ τῆς πνευματικῆς, ἐκπαιδευτικῆς καὶ συγγραφικῆς δραστηριότητος τῶν διδαξάντων εἰς τὸ «Ζωγράφειον» καὶ ἀλλαχοῦ Γυμνασιαρχῶν, Καθηγητῶν καὶ Διδασκάλων”, *Δελτίον Κέντρου Κωνσταντινουπολιτῶν (1973)*, 84-108, 84-97, 93, 97, 98-103, 104-108.
- Βλάχου, Π. Κ. (2011), “Παιδεία Ἑλληνική. Αἷτια ὑποβαθμίσεως - προτάσεις δι’ ἀνόρθωσιν”, *Ὁρθόδοξος Τύπος ἀρ. 1877*, 6-5-51 (2011), 4.
- Δώριζα, Γ. (2007), ἐπιμ., *10^ο Διεθνὲς Ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον «Λαϊκὸς Πολιτισμὸς - Ἐκπαίδευσις» (2007)*, Ἐρευνητικὸ Ἴδρυμα Πολιτισμοῦ καὶ Ἐκπαιδεύσεως.
- Ζιώγου-Καραστεργίου, Σ. (1998), ἐπιμ., *Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖο. Ἡ Ὀθωμανικὴ Διοίκησις καὶ ἡ Ἐκπαίδευσις τοῦ Γένους. Κείμενα-Πηγές: 1830-1914*.

6. Σ. Καργάκου, «Κρίσις ἢ ἐπιθανάτιος ρόγχος», 7-2-2011, *Ὁρθόδοξος Τύπος ἀρ. 1864*, 51 (2011) 2.

- Ίακωβίδη, Ι. Χ. (2007), *Ἡ ἔνταξη στὴν Ἑλλαδικὴ Κοινωνία τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως 1955-2000. Σύγκριση μὲ τοὺς Αἰγυπτίους, Μικρασιᾶτες, Ποντίους καὶ τὴν ἀντίστοιχη διαδικασία ἐνσωμάτωσής τους*, Ἀθήνα (Νέος Κύκλος Κωνσταντινουπολιτῶν: Διδακτ. Διατρ.).
- Μάρκου, Κ. (1997), “Ἡ ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ τῶν Ρωμαίων τῆς Πόλης στὸ πλαίσιο τοῦ μειονοτικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος”, *Σύλλογος Κωνσταντινουπολιτῶν, Πόλη καὶ Παιδεία «οὐκ ἔτι ἐάλω καὶ ἐὰν ἐάλω ἢ Πόλις»*, Ἀθήνα, 25-41.
- Παπάς, Α. (2006), *Ἡλιουπόλεως καὶ Θείρων, «Σκέψεις ἐπὶ τῆς ἐννοίας, τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ χαρακτηῆρος τῆς παιδείας*. Λόγος ἐκφωνηθεὶς τῇ 30^ῃ Ἰανουαρίου 1974 ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου”, *Ρινήματα θεολογικά, τεχνοκριτικά, ἱστορικά καὶ ἄλλα τινα ἀπὸ τὸν Βόσπορο Β΄*, Θεσσαλονίκη, 17-25.
- (2006), “*Σκέψεις ἐπὶ μεταδοτοῦ καὶ παραληπτοῦ τῆς παιδείας*. Λόγος ἐκφωνηθεὶς τῇ 30^ῃ Ἰανουαρίου 1979 ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου”, ἐνθ’ ἄνωτ. 41-49.
- (2006), “*Σκέψεις ἐπὶ τῶν ἐννοιῶν τῆς μαθήσεως, ἀναγνώσεως καὶ γνώσεως*. Λόγος ἐκφωνηθεὶς τῇ 30^ῃ Ἰανουαρίου 1982 ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου”, ἐνθ’ ἄνωτ. 53-61.
- (2006), “*Ἡ παιδεία ἐν ἀναφορᾷ πρὸς νεώτερα «φαινόμενα» τῆς Νεολαίας*. Ὁμιλία λεχθεῖσα κατὰ τὴν τετάρτην ἐτησίαν ἐκδήλωσιν πνευματικοῦ χαρακτηῆρος, τῶν πέντε Κωνσταντινουπολιτικῶν Σχολικῶν Συνδέσμων (Ζαππίδων, Ζωγραφειωτῶν, Ἰωακειμιᾶδων, Κεντρικιᾶδων καὶ Μεγαλοσχολιτῶν) στὸ Ἴδρυμα Εὐγενίδη στὴν Ἀθήνα τῇ 8.02.1998”, ἐνθ’ ἄνωτ. 209-222.
- Παπάς, Α. (2011), Χαλκηδόνας, “*Χαίρετε λαοί... καὶ ἀγαλλιᾶσθε... Δράξασθε παιδείας μῆπω ὀργισθεὶ Κύριος*”, *Ἀπογευματινὴ (4-5-86)*, 4.
- Σαρίογλου, Ε. (2011), *Ἡ ἐπιρροὴ τῆς Τουρκικῆς Πολιτικῆς στὴν Ἑλληνικὴ ἐκπαίδευση τῆς Πόλης 1923-1997*, Ἀθήνα, 119-157.
- Σύνδεσμος Ἀποφοίτων Ζωγραφείου (2009), *Συναντήσεις στὴν Πόλη. Τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. Κείμενα γιὰ τὴν ρωμαϊκὴ κοινότητα τῆς Κωνσταντινούπολης*, Ἀθήνα.
- Τερζῆ, Ν. Π. - Ζιώγου-Καραστεργίου, Σ. (1998), *Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Νεοελληνικῆς Ἐκπαίδευσης*, Θεσσαλονίκη, 267-278.
- Τσεβίκ, Κ. (2005), “*Κοινωνία καὶ ἐκπαίδευση στὴν Πόλη στὸ β΄ μιστὸ τοῦ 19^{ου} αἰῶνα καὶ ἡ Πατριαρχικὴ Ἀστικὴ Σχολὴ Μαρσαλῆ*”, *Ἡχὼ ἀρ. 6472 (15.6.2005)*, 1, 3, 4.
- Φραγκόπουλου, Δ. (1996), “*Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἡ ὀργάνωσις τῆς ὁμογενειακῆς Παιδείας κατὰ τὴν μεταρρυθμιστικὴν περιόδον τοῦ Τανζιμάτ*”, *Orthodoxe Globe τεύχ. 1 (1996)*, 55-66.
- (2005), “*Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες, ἡ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολὴ καὶ ἡ ἐπιβίωσις τῆς πολιτικῆς Ρωμοσύνης*. Ἐπίκαιροι στοχασμοὶ ὡς ἐπιστέγασμα τῶν πολλαπλῶν πανηγυρικῶν ἐκδηλώσεων στὰ πλαίσια τοῦ ἑορτασμοῦ 550 ἐτῶν προσφορᾶς τῆς Μεγάλῃς τοῦ Γένους Σχολῆς στὴν Παιδεία τοῦ Γένους. Ὁμιλία στὸ Προξενικὸν Σισμανόγλειον Μέγαρον 28 Ἰανουαρίου 2005”, *Ἀπογευματινὴ 7-11.2.79 (2005)* 1, 3.

*Παναγία η «Βελλαίτισσα».
Δεσποτική εικόνα του τέμπλου της Ι. Μ. Βελλάς (1790).*

ΜΕΡΟΣ Β'

- α. Οι εισηγήσεις είναι καταχωρημένες στον Τόμο των Πρακτικών με τη σειρά που διαλαμβάνονται από το Πρόγραμμα του Συνεδρίου.
- β. Οι γλωσσικές και μεθοδολογικές ιδιομορφίες των εισηγήσεων του Τόμου είναι αυτές που επέλεξαν οι συγγραφείς.
- γ. Οι εισηγήσεις που απουσιάζουν από τον Τόμο δεν δόθηκαν από τους εισηγητές.
- δ. Οι διατυπούμενες στα κείμενα του Τόμου θέσεις και απόψεις είναι προσωπικές και εκφράζουν τους συγγραφείς τους.

ΑΙΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΒΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΚΟΝΙΤΣΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΠΕΡΙ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ ΒΕΛΛΑΣ

Κώστας Π. Βλάχος

Φιλολόγος - *Επίτ. Διευθυντής «Επιφανείου Σχολής» Ίωαννίνων*

ehm@otenet.gr

Περίληψη: Στην προσπάθεια να φωτισθούν κι άλλες, λιγότερο γνωστές πτυχές της έθνικης και έκκλησιαστικής προσφορᾶς τοῦ Σπυρίδωνος Βλάχου, ιδρυτοῦ τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς, γίνεται ἀναφορὰ στὴ θητεία του ὡς Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου τοῦ Μητροπολίτου Ξάνθης στὴν Καβάλα, ὅπου, σὲ μιὰ περίοδο ἐθνικῶς κρίσιμη, ἀνέπτυξε ἀξιόλογη πατριωτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ δράσι.

Ἡ παροῦσα εἰσήγησι ἔχει ὡς βᾶσι αἴτησι πὸν ὑποβάλλει ὁ Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Σπυρίδων πρὸς τὸ Ἐποπτικὸ Συμβούλιο τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, προκειμένου τὸ Ἴδρυμα, ἕνα χρόνον καὶ μισὸ περίπου μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Ἡπείρου, νὰ ἀναγνωρισθεῖ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ἢ νομοθεσία τοῦ ὁποίου δὲν προέβλεπε τὴν λειτουργία τοιοῦτου εἴδους Ἱεροδιδασκαλείου ἢ παρεμφεροῦς, τουλάχιστον, ἐκπαιδευτικοῦ ἰδρύματος.

Ὁ Σπυρίδων, ἀφοῦ ἐκθέτει τοὺς λόγους πὸν τὸν ὤθησαν στὴν ἴδρυσι τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς, ὀρίζει τὸν σκοπὸ τοῦ Ἰδρύματος, ἀναφέρεται στὴ λειτουργία του, τὴν ἐξεύρεσι πόρων κ.λπ., καὶ παραθέτει τὰ ἐπιχειρήματά του ὑποστηρίζοντας ὅτι εἶναι ἀπολύτως ἐπιβεβλημένη ἢ προαγωγὴ καὶ ἢ συντήρησί του. Κατὰ τὴ γνώμη του, τὸ ἀπὸ ζετίας λειτουργοῦν Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς, θὰ συμπληρῶναι τὸ ἔργον τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς στὰ Νησὶ τῶν Ἰωαννίνων. Θὰ παρέχει δέ, μοναδικὴ περίπτωσι, καὶ γνώσεις γεωργικὰς καὶ συγχρόνως, θὰ καλλιιεργεῖ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸ πατριῶν ἔδαφος ἀνακόποντας καὶ τὴν ὀλέθρια μετανάστευσι τῶν Ἡπειρωτῶν.

Προκειμένου, τέλος, τὸ Ἐποπτικὸ Συμβούλιο νὰ "μορφώσῃ ιδέαν τῆς ἐν αὐτῷ τελουμένης πνευματικῆς ἐργασίας", ὁ Μητροπολίτης Σπυρίδων συνυποβάλλει ἀντίγραφα τοῦ ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου καὶ τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος.

Ἡ προσωπικότητα καὶ ἡ προσφορὰ στὴν ἐκπαίδευσι τοῦ Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Σπυρίδωνος.

Καμμιά Ἡπειρωτικὴ προσωπικότητα τοῦ περασμένου αἰῶνα δὲν ἐταυτίστηκε μὲ τὴν Ἡπειρο ὅσο ὁ γεννηθεὶς στὴ Χιλὴ τοῦ Πόντου ἐκ γονέων καταγομένων ἐκ Ρουσιᾶς Πωγωνίου Σπυρίδων Βλάχος, ὁ Βελλᾶς καὶ Κονίτσης καὶ εἶτα ἀπὸ Ἰωαννίνων Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος. Καμμιά Ἡπειρωτικὴ προσωπικότητα δὲν ἔζησε καὶ δὲν ἀγκάλιασε τὴν Ἡπειρο ὡς χῶρον, ὡς ἱστορία καὶ ὡς ιδέα¹, ὅπως ὁ «δεσπότης» Ἰωαννίνων, ὁ Σπυρίδων.

1. Πρβλ. Σούρλα 1946.

Ὁ διακεκριμένος Ἑπειρώτης παιδαγωγὸς Εὐριπίδης Σούβλας, σὲ ἀνέκδοτη εὐχετήρια ἐπιστολή του πρὸς τὸν *Δεσπότη μου*, παρομοιάζοντας τὸν Σπυρίδωνα μὲ τὸν μυθικὸ Ἄνταϊο, ποὺ ὅταν ἀντλοῦσε δύναμι ἀπὸ τὴ μητέρα γῆ ποὺ τὸν ἐξέθρεψε, ἐγίνονταν ἀκαταγώνιστος, γράφει ὅτι ὁ Σπυρίδων *ἀντλεῖ ἀπὸ τοὺς χυμοὺς τῶν μυστικῶν ἐκείνων δυνάμεων ποὺ εἶναι στενὰ συνδεδεμένοι μὲ τὴν Μητέρα-Γῆν -Ἑπειρον καὶ συνθέτουν τὴν μελωδίαν τῆς Ἑπειρωτικῆς Ἰδέας².*

Ὁ Σπυρίδων ἀπεφοίτησε τὸ 1899 μὲ βαθμὸ «ἄριστα» ἀπὸ τὴν περίπυστη Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης καὶ εὐθὺς διηκόνησε καὶ ἐδίδαξε στοὺς ναοὺς καὶ τὰ σχολεῖα τοῦ Γαλατᾶ³. Κατὰ τὶς πέντε Κυριακὰς τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς καὶ τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων τοῦ 1900 ἐκήρυξε, μόνος αὐτὸς διάκονος, σὲ ναοὺς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως⁴. Τὸ Πατριαρχεῖο ἀνεγνώριζε καὶ τὴ θεολογικὴ κατάρτισι καὶ τὴ ρητορικὴ δεινότητα τοῦ νεαροῦ ἱεροκλήρυκος. Τὴν ἴδια χρονιά, χειροτονηθεὶς εἰς πρεσβύτερον καὶ προχειρισθεὶς εἰς ἀρχιμανδρίτην, ἐτοποθετήθηκε στὴν Καβάλα ὡς ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος τοῦ Μητροπολίτου Ξάνθης⁵. Ἦταν τότε μόλις 27 ἐτῶν καὶ εἰκάζουμε ὅτι ἡ θητεία του στὴν Καβάλα, σὲ μιὰ περιοχὴ ἐθνικῶς εὐαίσθητη, ἀπετέλεσε καὶ τὸ πρόκριμα γιὰ τὴν ἀνάδειξί του τὸ 1906, σὲ ἡλικία 33 ἐτῶν, εἰς κυβερνήτην καὶ θεοφιλῆ ποιμένα τῆς χορηζούσης ἐρείσματος πνευματικοῦ ἱεραῶς Μητροπόλεως Βελλᾶς καὶ Κονίτσης⁶.

Πράγματι, στὴν Καβάλα, θέατρο τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνα, ὁ Σπυρίδων ἀνέπτυξε ἰδιάζουσα ἐκκλησιαστικὴ, κοινωνικὴ καὶ ἐθνικὴ δρασί. *Ἐνταῦθα [...] οὐ μόνον τὸν ἐν τῇ γενέσει εὐρισκόμενον Μακεδονικὸν ἀγῶνα ποικιλοτρόπως ἐξυπηρέτησεν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν ἀνύψωσεν, ἀλλ' ὑπῆρξεν ὁ προστάτης καὶ εὐεργέτης τοῦ ἐργάτου, ὁ προσφιλῆς ἱεροκλήρυξ, εἰς τρόπον ὥστε παρέμεινεν ὁ μοναδικὸς «Ἀρχιμανδρίτης μας», ὅπως συνηθίζουσι νὰ τὸν ὀνομάζωσιν οἱ κάτοικοι τῆς Καβάλας καὶ σήμερον ἀκόμη, μηδενὸς τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν ὑπηρετησάντων ἐκεῖσε δυνηθέντος νὰ τὸν ὑπερβάλῃ καὶ ἀποσβέσῃ ἢ ἀμαυρώσῃ τὴν παρ' αὐτοῖς ἀνάμνησίν του, γράφει τὸ 1921 ὁ ἀρχιμ. Εὐγένιος Κωσταρίδης⁷.*

Στὴν «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» ἀλιεύεται ἡ ἐξῆς εἴδησι, ἐνδεικτικὴ τοῦ σεβασμοῦ, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως ποὺ ἀπελάμβανε ὁ ἔνθεος ἀρχιμανδρίτης: *Πληροφοροῦσιν ἡμᾶς ὅτι ἡ ὀρθόδοξος κοινότης τῆς πόλεως Καβάλας, τεκμηριοῦσα τὴν ἀγάπην αὐτῆς πρὸς τὸν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀρχιερατικὸν ἐπίτροπον πανοσιολογιώτατον ἀρχιμανδρίτην κ. Σπυρίδωνα Βλάχον, μετ' ἀγαστοῦ ζήλου ἐργαζόμενον ἀπὸ πολλοῦ εἰς ἀνύψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος παρὰ τῷ λαῷ καὶ εἰς εὐδόωσιν τῶν αὐτόθι κοινοτικῶν πραγμάτων, ἐνήργησεν ἔρανον, δι' οὗ ἀπεφάσισεν νὰ ἀγοράσῃ καὶ προσενέγκῃ αὐτῷ πολύτιμον σταυρόν⁸.*

2. Αὐτόθι.

3. Βλ. Σπυρίδων 1956, σ. 18.

4. Βλ. π. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. Κ' (1900), τχ. 8-13, σσ. 74, 104, 106, 114, 121, 152 ἀντιστοίχως.

5. Βλ. Σπυρίδων 1956, σ. 7.

6. Αὐτόθι, σ. 16.

7. Κωσταρίδου Εὐγενίου 1921, ἐν Ἀθήναις, τύποις Φοίνικος, σ. 443, σημ.

8. Βλ. π. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τ. ΚΑ' (1902), τχ. 25/21 Ἰουνίου 1902, σ. 264.

Καὶ κλείνω τὴν ἀναφορὰ μου στὴν, ἃς τὴν ποῦμε ἔτσι, «Μακεδονικὴ περίοδο»⁹ τοῦ Σπυρίδωνος μνημονεύοντας τὴ γνωριμία καὶ τὴ φιλία ἐνὸς μεγάλου Ἑλληνα, τοῦ Ἰωάννα Δραγούμη, μὲ τὸν Σπυρίδωνα. *Ἡ χαρὰ μου χθὲς βράδυ καὶ σήμερα τὸ πρωί, γράφει πρὸς τὴν Πηνελόπη Δέλτα στίς 22 Δεκεμβρίου 1905/ 4 Ἰανουαρίου 1906. Εἶδα δύο Ἑλληνας μὲ exaltation (=ἔξαρση). Ὁ ἓνας εἶναι ὁ ἀρχιμανδριτῆς Καβάλας, Σπυρίδων Βλάχος, ποὺ μ' ἔλεγε ὅτι ἔχει ψυχὴ affectueuse (= φιλόστοργη) καὶ ὅλη τὴν affection (=στοργή) του τὴν ξοδεύει στὴν Ἐκκλησία. Εἶναι γι' αὐτὸν πάθος, ἔρωτας, ἡ Ἐκκλησία του. Ἔλεγε «ἡ Ἐκκλησία μου» μὲ φωνὴ γεμάτη καὶ φορτωμένη ἀγάπη¹⁰.*

Σημαντικώτερος κι ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀναφορὰ εἶναι ὁ παραλληλισμὸς ποὺ κάνει ὁ Δραγούμης τῆς γνωριμίας του μὲ τὸν Σπυρίδωνα καὶ τῆς γνωριμίας τῆς Πηνελόπης Δέλτα μ' ἐκεῖνον: *Καὶ συλλογίσθηκα πὼς γιὰ τὴ Φίλη [=Π.Σ. Δέλτα] ἐγὼ ἤμουν κάτι τέτοιο, ὅταν μὲ πρωτογνώρισε. Εἶχε χάσει τὴν πίστη της στοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὅταν μὲ εἶδε τὴν ξαναβρῆκε¹¹.*

Αὐτὸν λοιπὸν τὸν «ἀρχιμανδριτῆ Καβάλας» ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπέλεξε καὶ ἐξέλεξε τὴν 6 Ἰουλίου 1906 Μητροπολίτη Βελλᾶς καὶ Κονίτσης¹², μιᾶς ἐπαρχίας στὴν ὁποία, μὲ τὴ σκανδαλώδη ὑποστήριξι τοῦ Ὀθωμανικοῦ καθεστῶτος, ὠργίαζε ἡ ἀλβανικὴ καὶ ρουμανικὴ προπαγάνδα. Μὲ τὸ βάπτισμα τοῦ ἀποστόλου τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος, ποὺ εἶχε δεχθεῖ ὁ 33 ἐτῶν ἱεράρχης εἰς τὰς ὁροσειρὰς τῆς Ροδόπης¹³ ἦταν ἔτοιμος νὰ ποιμάνει τὴν λαχοῦσαν αὐτῷ ἐπισκοπήν, κατέχουσαν λίαν ἐπίκαιρον θέσιν ἐν τῇ ὅλῃ Ἠπειρῷ¹⁴, δηλ. τῇ Μητρόπολι Βελλᾶς καὶ Κονίτσης. Κι αὐτὴ τὴ φορὰ ὁ Σπυρίδων δὲν θὰ διαψεύσει τίς χρηστὲς ἐλπίδες, ποὺ εἶχε ἐπενδύσει στὸ τίμιον πρόσωπό του τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο.

Τὸ ἔγγραφο ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται ἡ παροῦσα εἰσήγησι εἶναι καταχωρισμένο στὸ ἡμίκλαστο 8 σελίδων κόλλας «κατριγιέ», καὶ στίς δύο ὄψεις μὲ σημαντικὲς φθορὰς στὴ δεξιὰ τῶν περιττοῦ καὶ στὴν ἀριστερά, κατὰ συνέπεια, τῶν ζυγοῦ ἀριθμοῦ σελίδων, ἀπόκειται δὲ σὲ φάκελλο τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων ποὺ ἐπιγράφεται *Λόγοι Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Σπυρίδωνος*.

Πρόκειται περὶ αὐτόγραφης αἰτήσεως τοῦ Σπυρίδωνος ἀπευθυνομένης *Πρὸς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐποπτικὸν Συμβούλιον τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας Περὶ ἀναγνώρισεως τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς καὶ ἐχούσης τοποχρονολογία Ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Βελλᾶς τῇ 16ῃ Σεπτεμβρίου 1914.*

Τὸ κείμενο τῆς αἰτήσεως σώζεται καὶ σὲ δεῦτερο ἀντίγραφο, τὸ ὁποῖο ἐπεσήμανα μετὰ τὴν ἀνακοίνωσι τῆς παρουσίας εἰσηγήσεως καὶ τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι ἰδιόγραφο τοῦ Σπυρίδωνος, ὅπως τὸ πρῶτο. Διατηρεῖται, ὡστόσο, σὲ καλύτερη κατάστασι, οἱ δὲ σημαντικώτερες διαφορὰς ἢ καὶ συμπληρώσεις καταχωρίζονται στὸ δημοσιευόμενο ἐν πα-

9. Θὰ ἄξιζε νὰ ἀποτελέσει ἀντικείμενο ἰδιαίτερας ἐρευνας καὶ μελέτης.

10. Βλ. Δέλτα Π.Σ 1921, σσ. 161, 162.

11. Βλ. Γερμανοῦ Σαρδέων 1937, σ. 31.

12. Αὐτόθι.

13. Βλ. Ψῆμα Εὐαγγέλου 1954, σσ. 491-492.

14. Βλ. Παπαγεωργίου Βασ. Γ. 1959, σ. 703.

ραρτήματι κείμενο τοῦ α΄ αντιγράφου με ὄρθια τυπογραφικὰ στοιχεῖα ἢ στὸ ὑπόμνημα.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνάρρησί του στὸν θρόνο Βελλᾶς καὶ Κονίτσης, ὁ Σπυρίδων ἄρχισε νὰ πραγματοποιεῖ ἐπισκέψεις στὰ χωριά καὶ στὶς ἐνορίες τῆς πνευματικῆς παροικίας του καὶ νὰ διαπιστώνει μετὰ ψυχικοῦ ὄντως ἄλλους [...] τὴν ὄντως φοβερὰν τοῦ κλήρου κατάστασιν¹⁵. Παντοῦ ἐβασίλευε ἡ ἀμάθεια, ἡ ἀσέβεια, καὶ ἡ αἰσχροσύνη, ἐνῶ ἡ ἔλλειψις ἐθνικοῦ φρονήματος ἦταν παντελής¹⁶. Στὶς ὑπερεκατὸν ἐνορίες τῆς ἐπαρχίας του οὔτε πέντε ἐφημέριοι δὲν εἶχαν ἀπολυτήριο ἐλληνικοῦ σχολείου, προήρχοντο δὲ ἀπὸ τὰ στρώματα τῆς χειρωνακτικῆς τάξεως *κεχρισμένοι με ἐλάχιστα μὲν κολυβογράμματα μεγάλην δὲ ρυπαρότητα*¹⁷. Κατὰ τὴν περιοδείαν, ὁ Σπυρίδων ἐκοιμᾶτο μόνον 4 ὥρας τὸ ἡμερονύκτιον, τὰς ἄλλας διέθετε πρὸς ἐπίλυσιν κοινοτικῶν, ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἰδιωτικῶν ἀκόμη διαφορῶν. Τρεῖς ἢ τετράκις κατὰ τὴν περιοδείαν του αἰμόπτυσεν ἀσθενήσας ὡς ἐκ τῆς ὑπερκοπώσεως, σημειώνει ὁ ἐκ Κάτω Λαμπόβου ὑπασπιστῆς Ἰ. Κέντρος, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμο Τιτάνας, σὲ ἀνέκδοτη ἔκθεσί του περὶ Σπυρίδωνος¹⁸.

Ὡς αἷτια αὐτῆς τῆς φοβερᾶς, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Σπυρίδων τὴν χαρακτηρίζει, καταστάσεως προσδιορίζονται α΄) οἱ ἀβασάνιστες προτάσεις ἀμαθῶν χωρικῶν πρὸς τὸν ἐκάστοτε μητροπολίτη Βελλᾶς καὶ Κονίτσης ἀκαταλλήλων πρὸς χειροτονίαν προσώπων, καὶ β΄) ἡ γλισχροτάτη καὶ ὄλως ἀναξία πν[ευματι]κοῦ ποιμένος ἀμοιβῆ τῶν ρυπῶντων τούτων λειτουργ[ῶν], στοὺς ὁποίους, ἐστερημένους πάσης πνευματικῆς καὶ θρησκευτικῆς μορφώσεως, παραχωρήθηκε ἡ τιμιωτέρα καὶ [ὑψηλ]οτέρα τῶν ὑπηρεσιῶν¹⁹.

Ὁ προμνημονευθεὶς Ἰωάννης Κέντρος γράφει καὶ ἐπιβεβαιώνει ὅτι ὁ κληρὸς τῆς Μητροπόλεως Βελλᾶς καὶ Κονίτσης συγκροτεῖται ἀπὸ ἀκαταλλήλους κληρικούς, πού, μὴ ἔχοντας ἢ μὴ μπορῶντας νὰ ἀσκήσουν ἄλλο ἐπάγγελμα, προσήλθαν στὶς τάξεις τοῦ κλήρου γιὰ νὰ ζήσουν²⁰. Μ' αὐτὴ τὴν ποιότητα κληρικῶν – συνεργατῶν ἔδει νὰ

15. Βλ. Σπυρίδωνος 1914, Αἴτησις.

16. Βλ. Παπαγεωργίου Βασ. Γ. 1959, σ. 703· Βλάχου Κώστα Π., 2005, σ. 194.

17. Βλ. Σπυρίδωνος 1914.

18. Βλ. Κέντρον Ι. 1909. Συμφώνως πρὸς ἄλλη μαρτυρία, *Ἐπὶ τῆς ἀκαταβλήτου δὲ πάντοτε καὶ ἀνθηρᾶς πνευματικῆς του ἰσχύος στηριζόμενος, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἔπαυσε, καὶ ἐν μέσῳ δριμυτάτων ἔτι πόνων πολλάκις, νὰ ἐργάζεται εἰς βαθμὸν ἐπίφθονον διὰ τοὺς κατὰ πολὺ νεωτέρους του* (βλ. ΣΠΥΡΙΔΩΝ 1956, σ. 7). Ἐνδεικτικὴ τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ Σπυρίδωνος γιὰ τὴν ἐκπαίδευσιν ἐν γένει ἦταν καὶ ἡ ὑπὸ θερμοκρασία -30 βαθμῶν ἐπίσκεψις χωριῶν πέριξ τῆς Ζυρίχης, γιὰ νὰ ἰδεῖ πῶς λειτουργοῦν ἐκεῖ τὰ σχολεῖα. Στὴν ἐκδρομὴ αὐτὴ ὀφείλεται καὶ ἡ φλεγμονὴ στὸ πόδι του ποῦ ἐγινε, κατὰ τὴ γνώμη τῶν γιατρῶν, αἷτια τοῦ ἀπροσδοκῆτου θανάτου του (πρβλ. ἐφ. Ἰωαννίνων «Ἐθνικὸς Ἀγών», φ. 29 Αὐγούστου 1957). Τέλος, κατὰ τὸν στενότερο συνεργάτη του, τὸν ἐπίσκοπο Ρωγῶν (εἶτα, Σερβίων καὶ Κοζάνης) Διονύσιο, ὁ Σπυρίδων *ἀπετέλει ζῶσαν ἀπόδειξιν ὅτι δὲν ζῶμεν διὰ τοῦ σώματος, ἀλλὰ διὰ τῆς ψυχῆς* (βλ. Σπυρίδωνος 2006, σ. 14).

19. Σπυρίδωνος 1914.

20. Βλ. Κέντρον Ι. 1909. Κατὰ τὴν περιοδείαν του στὴν Ἠπειρο, καὶ ὁ Α. Α. Πάλλης εἶχε διαπιστώσει «ὅτι μέγα μέρος τῶν παπάδων εἶναι ἐντελῶς ἀνάξιοι τῆς ἀποστολῆς των» (βλ. Μαμμοπούλου Αλέξ. Χ. 1990, σ. 264).

άνορθώσω τὸ παρὰ τῷ ἀγρότῃ διασαλευθὲν θρησκευτικὸν καὶ ἔθνικὸν συναίσθημα, γράφει ὁ Σπυρίδων²¹.

Ὁ Σπυρίδων ἀπέδιδε τὴν κατάστασι αὐτῆ τοῦ λαοῦ τῆς ὑπαίθρου στὸν βαρύτατο ζυγὸ τῆς τυραννίας, στὸν ἐκπατρισμὸ τῶν ὑγιῶν στοιχείων, στὴν εἰσαγωγὴ ξένων ἠθῶν, στὴ ληστεία, στὴν κακοδιοίκησι κ.λπ.²².

Πρὸ τῆς τραγικῆς αὐτῆς καταστάσεως, ὁ Σπυρίδων ἀπεφάσισε νὰ μὴ χειροτονήσῃ, στὰ ἐννέα, μέχρι τότε, ἔτη τῆς ἀρχιερατείας του κανένα νέο κληρικό –μοναδικὴ περιπτώσι στὸ κλῆμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου– πρὶν ἐκκαθαρισθεῖ τὸ ἔδαφος ἀπὸ τῆς παλαιᾶς σαπρᾶς ζύμης²³.

Ὅταν ὁ Σπυρίδων, ὡς Ἀρχιεπίσκοπος πλέον, ἐδέχετο πιεστικὸ τὸ αἶτημα περὶ ὑποβιβασμοῦ τῶν προσόντων τῆς χειροτονίας, ἐθεώρησε ὅτι, ἂν τελικῶς συνέβαινε αὐτό, θὰ ἀποτελοῦσε ἀληθὲς στίγμα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, γιὰ τὸν ἴδιο δὲ τὸ μεγαλύτερον ἀτύχημα τοῦ Ἀρχιερατικοῦ του βίου²⁴.

Μέρα τὴ μέρα ὁ Σπυρίδων, μὲ κάποια τραχύτητα ὁμολογῶ, διεπίστωνε ὅτι ὁ εὐεργετικώτατος θάνατος ἀπήλασσε τὴν ἐπαρχία του ἀπὸ τὰ τοιαῦτα ἄχθη, τὸ δὲ ἔργο τοῦ θανάτου ὠλοκληρώνετο διὰ τῆς γεροντικῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς συνακόλουθης ἀφυπηρετήσεως τῶν παλαιῶν ἱερέων²⁵.

Ἡ κατάστασι αὐτῆ ἐπέβαλλε στὸ νέο Μητροπολίτη τὴν προεργασία καὶ τὴν προπαρασκευὴ τοῦ ἐδάφους γιὰ τὴν παραγωγὴ ἀνορθωτικῶν τούτων διαδόχων, ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ διαθέτουν Ἡράκλεια πνευματικὴ δύναμι, γιὰ νὰ καθαρίσουν τὴν ἠθικο-θρησκευτικὴν σαπρίαν μισοῦ περίπου αἰῶνα, ποὺ εἶχε ἐπισωρρευθεῖ ὑπὸ τῆς ἀξιοκατακρίτου τῶν ἐμῶν προκατόχων ἀδιαφορίας, φράσι τὴν ὁποία ὁ συντάκτης τῆς αἰτήσεως διέγραψε τελικῶς²⁶.

Ὑπὸ αὐτὲς τὶς συνθήκες καὶ πρὸς ἐξασφάλισι μιᾶς τοσοῦτον πολυτιμωτάτης πνευματικῆς παραγωγῆς, ὁ Σπυρίδων ἐμελέτησε, πλὴν τῶν ἄλλων, τὴν ἴδρυσι Ἱεροδιδασκαλείου²⁷.

Ἡ ἐλπίδα στὸ Θεὸ καὶ στὴ γενναιοδωρία τοῦ Ἑλληνοῦ ἦταν τὰ μόνα ἐφόδια τοῦ Σπυρίδωνος, ὅταν ἔθετε τὸ θεμέλιο λίθου τοῦ Ἰδρύματος. Ἀμφότεροι ἐβοήθησαν, ὁμολογεῖ, χαρακτηρίζει δὲ τὸ δημιούργημα του ὡς εὐεργετικώτατον²⁸.

21. Σπυρίδωνος 1914.

22. Βλ. Παπαγεωργίου Βασ. Γ. 1959, σ. 703.

23. Βλ. Σπυρίδωνος 1914. Ὁ Ι. Κέντρος προσμαρτυρεῖ (1909) ὅτι ὁ Σπυρίδων οὐδένα ἔχει χειροτονήσει ἀφ' ἧς ἐγένετο Μητροπολίτης Κονίτσης, τοῦτέστιν ἐπὶ τριετίαν (Κέντρον Ι. 1909).

24. Βλ. Σπυρίδωνος 2006, σ. 151. Τελικῶς, ὑπὸ τὴν πίεσι Μητροπολιτῶν βορείων ἐπαρχιῶν, ἡ Ἐκκλησία δὲν μπόρεσε νὰ ἀποφύγει τὴν μείωσι τῶν γραμματικῶν γνώσεων τῶν ὑποψηφίων πρὸς ἱερατείαν, ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος ὁ Σπυρίδων (αὐτόθι, σ. 222, 240).

25. Βλ. Σπυρίδωνος 1914.

26. Αὐτόθι.

27. Αὐτόθι.

28. Αὐτόθι.

Ἐν ἀδραῖς γραμμαῖς, ὁ Σπυρίδων ἐκθέτει πρὸς τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον τὸ ἱστορικὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου, συνυποβάλλοντας ἀντίγραφο τοῦ ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ²⁹, προκειμένου νὰ ἐνημερωθοῦν πληρέστερον τὰ μέλη του καὶ νὰ διαπιστώσει τὸ Ὑπουργεῖο τὴν πνευματικὴ ἐργασία ποὺ ἐπιτελεῖται στὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο³⁰. Πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν λεγομένων του, ὁ Σπυρίδων ἐπικαλεῖται τὴ μαρτυρία τοῦ τότε Τμηματάρχου τῆς παιδείας στὴν Ἠπειρο Ἀν. Σακελλαρίου³¹, ὁ ὁποῖος, μαζὶ μὲ ἄλλους λογίους, εἶχε παραστει στὶς ἐνιαύσιες προφορικὲς ἐξετάσεις τοῦ 1914³².

Πάντως, πρὶν ἢ ὁ Σπυρίδων προβεῖ στὴν ἴδρυσιν τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου, εἶχε ἐπιδοθεῖ μὲ ἱερὸ πάθος στὴν ὀργάνωσιν τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως στὴν ἐπαρχία του³³, ἐπιλέγοντας προσεκτικῶς διδασκάλους, νηπιαγωγοὺς καὶ ἐφοροεπιτρόπους καὶ κατευθύνοντας τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς ἱερεῖς τῆς ὑπαίθρου μὲ συνεχεῖς κατ' ἰδίαν καὶ δημόσιες κηρυγματικὲς ὁδηγίες καὶ πατρικὲς νουθεσίες, ἐνίοτε δὲ καὶ μὲ ἀπειλὲς καὶ ἀνορθωτικὲς ποινές³⁴.

Συνέβαλλε ἀκόμη στὴ σύστασιν ἀδελφοτήτων στὰ μεγαλύτερα χωριά, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν ἀποδήμων³⁵, προέβαινε στὴν ἴδρυσιν οἰκοτροφείων στὶς πιὸ εὐπορὲς ἐνορίες

29. Δὲν ἀνευρέθη τὸ κείμενό του στὸν οἰκεῖο φάκελλο.

30. Βλ. Σπυρίδωνος 1914.

31. Κατήγετο ἀπὸ τὸ Τσερβάρι (νῦν Ἐλαφότοπο) Ζαγορίου, ὅπου ἐγεννήθηκε τὸ 1865. Ἐσπούδασε στὴ Ζωσιμαία Σχολή, ἀναγορεύτηκε διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ ἐπὶ τριετίαν παρηκολούθησε Φιλοσοφικά, Φιλολογικά καὶ Παιδαγωγικά μαθήματα στὰ Πανεπιστήμια Μονάχου καὶ Ἰένας. Τὸ 1913, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἠπείρου ἀπεστάλη ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας στὴ Γενικὴ Διοίκησιν Ἠπείρου ὡς Διευθυντὴς τῆς Παιδείας στὴν Ἠπειρο (βλ. Σούλη Χρήστου I, τ. 7ος).

32. Βλ. Σπυρίδωνος 1914.

33. Τὸ Μάρτιο τοῦ 1911, μέσω τοῦ Γενικοῦ Προξένου τῆς Ἑλλάδος στὰ Ἰωάννινα, ὁ Σπυρίδων ὑπέβαλε στὸ Νηπιακὸν Ἐπιμελητήριον Μετὰ αἴτησιν προκειμένου τοῦτο νὰ χρηματοδοτήσῃ τὴν ἀνέγερσιν δημοτικῆς σχολῆς προϋπολογισμοῦ δαπάνης 300 λ. ὀθ., ποὺ ἐσκόπευε νὰ οἰκοδομήσῃ ἐντὸς τοῦ κτηριακοῦ συγκροτήματος τῆς Μονῆς Βελλᾶς. Τὸν ἴδιο μῆνα, διὰ τῆς ἰδίας ὁδοῦ, καὶ πρὸς τὸ ἴδιο Ἠπειρωτικὸ εὐαγὲς ἴδρυμα, ὁ Σπυρίδων ὑπέβαλε αἴτημα καὶ γιὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ σχολείου τῆς Ζώρι-στας, προϋπολογισμοῦ δαπάνης 400 λ. ὀθ., ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως τὶς 150 θὰ κατέβαλλον οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς (βλ. Νηπιακὸν Ἐπιμελητήριον Μετὰ 1911, Πρακτικὸ συνέδριάσεως τῆς 18ης Ἀπριλίου 1911, σ. 387-388). Καὶ τὰ δύο αἰτήματα τοῦ Σπυρίδωνος ἰκανοποιήθηκαν (αὐτόθι, Πρακτικὸ συνέδριάσεως τῆς 8ης Μαΐου). Τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1911, τὸ Νηπιακὸ Ἐπιμελητήριον Μετὰ χορηγεῖ, κατόπιν αἰτήματος τοῦ Γεν. Προξένου τῆς Ἑλλάδος στὰ Ἰωάννινα, πέραν τῶν ἤδη χορηγηθεισῶν 300 λ. ὀθ., καὶ τὸ ποσὸ τῶν 200 λ. ὀθ. προκειμένου νὰ ἀνεγερθεῖ στὸν ἴδιο χῶρο καὶ οἰκοτροφεῖο (αὐτόθι, Πρακτικὸ συνέδριάσεως τῆς 2ας Σεπτεμβρίου 1911, σ. 404· βλ. καὶ Παλαιολόγου Γ. Ὀλγας 2011, σ. 263). Ποσὸ 150 ὀθ. λιρῶν ἐχορήγησε, κατόπιν αἰτήσεως τοῦ Σπυρίδωνος, τὸ ΝΕΜ καὶ γιὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς Σχολῆς Παλιοσε-λίου Ἰωαννίνων (βλ. Παλαιολόγου Γ. Ὀλγας 2011, σ. 289).

34. Πρὸβλ. Παπαγεωργίου Βασ. Γ. 1959, σ. 703.

35. Στὸ Καταστατικὸν τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος Λεπτοκαρυωτῶν Ἠπείρου, «ὁ Μητρο-πολίτης Βελλᾶς καὶ Κονίτσης ὁ νόμω Ὄθωμανικῶ ἐπόπτης τῆς ἐκπαιδεύσεως, εἶνε ὁ πάντοτε ἐπίτιμος πρόεδρος τῆς Ἀδελφότητος» (Φ.Ε.Κ 75/Α' / 30 Μαρτίου 1911).

καὶ ἐπέλεγε τοὺς ἱκανωτέρους διδασκάλους καὶ ἱερεῖς γιὰ τὴν ἔδρα τῆς Μητροπόλεώς του³⁶.

Πράγματι, ὁ Σπυρίδων εἶχε διπλασιάσει τὸν ἀριθμὸ τῶν διδασκόντων, τοὺς ὁποίους ἤμοιβε λίαν ἱκανοποιητικῶς, εἰς χρῆμα καὶ εἰς εἶδος, κι ἔτσι εἶχε συγκεντρώσει στὴν ἐπαρχία του ὅ,τι εἶχεν ἐκλεκτὸν ἢ Ἵπειρος εἰς μόρφωσιν καὶ γράμματα³⁷.

Τὸ παράδειγμα τοῦ ἀκαταπονήτου καὶ ρέκτη Μητροπολίτου Βελλᾶς καὶ Κονίτσης, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔδωσεν τὴν πρώτη ὠθησι πρὸς αὔξησι, διὰ τοῦ διπλασιασμοῦ καὶ τριπλασιασμοῦ, μέσα σὲ λίγα χρόνια, τῶν ἀποδοχῶν, τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων τῆς ἐπαρχίας του, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ εὐπορες κοινότητες τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων ἐμιμήθησαν τὴν ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ τοῦ Σπυρίδωνος καὶ ἔτσι παρέστη ἡ ἀνάγκη δημιουργίας διδασκάλων. Ἐσκέφθησαν τότε νὰ ἰδρυθεῖ καὶ ἰδιαίτερη τάξι στὴ Ζωσσιμαία Σχολή, γιὰ νὰ μορφώνονται παιδαγωγικῶς ὅσοι, μετὰ τὴν ἀποφοίτησί τους, ἐπρόκειτο νὰ ἀκολουθήσουν τὸ διδασκαλικὸ ἐπάγγελμα³⁸.

Τὸ μέλλον ἐνὸς λαοῦ ἠρτηται ἐκ τῆς ἀγωγῆς τῶν νέων³⁹. Αὐτόν, τὸν ὑψηλὸ ρόλο ἐπεφύλασσε ὁ Σπυρίδων στοὺς διδασκάλους. Ἔτσι ἐπίστευε ὅτι ἦταν δυνατὸν νὰ ἀναμορφώσει τὴν κοινωνία. *Διδάξατε λοιπὸν τοὺς μαθητάς σας τίνων εἶναι τέκνα καὶ τί ὀφείλουν νὰ γίνουν, διδάξατέ τους σοφίαν καὶ γνῶσιν καὶ μορφώσατέ τους χαρακτήρα καὶ ἦθος, σοφίαν ἐλληνικὴν καὶ ἦθος χριστιανικόν*⁴⁰.

Ἐν τούτοις, παρὰ τὸν ἐκπαιδευτικὸ ὄργανισμὸ πὸν ἐσημειώθηκε, μετὰ ἀπὸ μακρὰ περίοδο ἀύχμοῦ, στὴν ἐπαρχία του, ὁ Σπυρίδων δὲν ἦταν εὐχαριστημένος ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τῆς προσπαθείας του. Ἀπλῶς ἐδέχετο ὅτι *ἐπετελέσθη μέρος τῆς γενικῆς ἀνορθώσεως τῆς πατρίδος τόσων ἐξόχων τοῦ γένους ἀνδρῶν*⁴¹.

36. Βλ. Παπαγεωργίου Βασ. Γ. 1959, σ. 703. Ὁ Σπυρίδων, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἀναρρήσεώς του στὸν θρόνο Βελλᾶς καὶ Κονίτσης ἔλαχε τῆς γενικῆς προσοχῆς ὡς εἷς ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων ἐπὶ θεολογικῆ μορφώσεϊ καὶ δραστηριότητι, ἀρχιερεὺς, ὁ ὁποῖος νυχθημερὸν ἐπαγρυπνοῦσε γιὰ τὸ ποιμνιὸν του, ἤρχετο ἀρωγὸς σὲ κάθε περίστασι καὶ ὑπεστήριζε τὰ ἐκπαιδευτικὰ καὶ τὰ ἄλλα καθιδρύματα τῆς ἐπαρχίας του, δράσεις πὸν θὰ ἀφίσωσιν ἴχνη ἀνεξίτηλα τῆς διαβάσεώς του (Βλ. Ἐξάρχου Ι. Δημητρίου 1908, σ. 47). [...] ἀρχιερεὺς ἄξιος τῆς ἀποστολῆς εἰς πᾶσαν τοῦ ποιμνίου αἴτησιν καὶ ἀνάγκην ἐπίκουρος ἐρχόμενος καὶ ἐνθερμος τῆς παιδείας προστάτης χαρακτηρίζεται ὁ Σπυρίδων, σὲ μελέτη περὶ τῆς ἐπισκοπῆς Βελλᾶς, ἀπὸ τὸν Ἰω. Π.Θ. Μαρτίνη, ὁ ὁποῖος προαναγγέλλει (2 Μαΐου 1911) ὅτι ὁ ρέκτης μητροπολίτης σκοπεῖ νὰ ἰδρύσῃ ἱερατικὴν σχολὴν (βλ. Μαρτίνη Ἰω. Π.Θ. 1911, σ. 2).

37. Βλ. ἀναφορὰ τοῦ Γενικοῦ Προξενείου τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἰωαννίνοις Πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἑξωτερικῶν Β. Ὑπουργεῖον, Διὰ τὴν ἐπὶ τῶν εὐαγῶν σκοπῶν Ἐπιτροπὴν (Α.Υ. Ε., Φ1912, 14.1.4.3). Ὁ ἴδιος ὁ Σπυρίδων γράφει ὅτι οἱ μισθοὶ τῶν διδασκάλων τῆς ἐπαρχίας του εἶχαν φθάσει σὲ τέτοιο ἐπίζηλο σημεῖο, ὥστε ἀπὸ ὅλη τὴν Ἵπειρο προσέτρεχαν κατὰ προτίμησιν στὴ Μητρόπολι Βελλᾶς καὶ Κονίτσης οἱ τελειότεροι τῶν διδασκάλων, γιὰ νὰ προσφέρουν στὰ σχολεῖα τῆς τῆς ὑπηρεσίας τους (πρβλ. Παπαγεωργίου Βασ. Γ. 1959, σ. 704).

38. Αὐτόθι.

39. Σπυρίδωνος 2006, σ. 511.

40. Αὐτόθι. Ἡ πρὸς διδασκάλους παραίνεσι τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σπυρίδωνος, πὸν τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς του τὸ ἀφιέρωσε στὴν παιδεία, ὑπὸ τὴν εὐρύτερη ἐννοιά της, ἠγχεῖ στὰ ὅλα μας ἐπικαιρῶς ὅσον ποτέ.

41. Παπαγεωργίου Βασ. Γ. 1959, σ. 703.

Ὡς μόνη λύσι τόσον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὅσον καὶ τοῦ ἐθνικοῦ προβλήματος τῆς Ἡπείρου ὁ Σπυρίδων ἔβλεπε τὴ Σχολή, ἡ ὁποία θὰ τοῦ προσέφερε μέλλοντας σθεναροὺς καὶ ἐπιστήμονας συστηματικοὺς ἐργάτας τῆς ποθητῆς ἀνορθώσεως τοὺς ἱερεῖς καὶ διδασκάλους τῆς ὑπαίθρου χώρας⁴².

Πέραν αὐτοῦ, συμφώνως πρὸς ἐπιστολή, τὴν ὁποία ὁ Σπυρίδων ἀπηύθυνε τὴν 26 Ἰουλίου 1911, ἓνα μῆνα καὶ μισὸ πρὸ τῆς ἐνάρξεως λειτουργίας τῆς Σχολῆς, πρὸς τὸν Γενικὸ Πρόξενο τῆς Ἑλλάδος στὰ Ἰωάννινα, σκοπὸς τῆς ὑπὸ ἴδρυσι τότε Σχολῆς ἦταν νὰ δέχεται τοὺς μαθητές, τῆς ἐβδόμης τάξεως συμπεριλαμβανομένης, τῶν λεγομένων ἀστικῶν σχολῶν, ποὺ ἀντιστοιχοῦσε πρὸς τὴν τρίτη τάξι τοῦ «ἐλληνικοῦ», με τετραετὴ φοίτησι, «οἱ δὲ ἀπόφοιτοι θὰ μποροῦσαν νὰ ὑπηρετοῦν ὡς δημοδιδάσκαλοι, μέχρις ὅτου συμπληρώσουν τὸ ὄριο ἡλικίας γιὰ νὰ χειροτονηθοῦν ἱερεῖς καὶ νὰ προσφέρουν τὶς ὑπηρεσίες τοὺς ὑπὸ τὴ διπλῆ τους ιδιότητα», τοῦ διδασκάλου καὶ ἱερέως⁴³. «Ὁ Σπυρίδων, δηλ. ἐσκόπευε νὰ ἰδρύσει Ἱερατικὴ Σχολὴ μετ' εἶδους ὑποδιδασκαλείου καὶ γεωπονικοῦ τμήματος»⁴⁴. Μύχιος, πάντως, πόθος τοῦ Σπυρίδωνος ἦταν νὰ καταστήσει τὴν ὑπὸ ἴδρυσι σχολή, *σχολὴν ἔθναποστόλων*⁴⁵.

Τρεῖς περίπου μῆνες μετὰ τὴν ὑποβολὴ τῆς πρώτης αἰτήσεως, ὁ Σπυρίδων, με ἔκθεσι του πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ἐπικαλεῖται, προκειμένου νὰ ἐπιτύχει τὴν ἀναγνώρισι καὶ τὴ διατήρησι τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου του, ἓνα ἐπὶ πλέον λόγο, ὅτι δηλ. τὸ ἱερὸ τοῦτο φυτώριο προτίθεται νὰ διδάξει τὰ ἀτυχῆ τέκνα τῶν περὶ τὴν Ἱερὰν Μονὴν Βελλᾶς ξενοφώνων συνοικισμῶν, μονίμων κοινοτήτων, ποὺ δὲν ἔχουν ποῦ νὰ στείλουν τὰ παιδιὰ τους, γιὰ νὰ ἐκμάθουν τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀναγκαιότατη στοιχειώδη μόρφωσι⁴⁶.

Ὅσον ἀφορᾷ στοὺς ἱερεῖς, στὴν μεταγενέστερη αὐτὴ ἔκθεσι, ὁ Σπυρίδων διαφοροποιεῖ τὸ σκοπὸ μεταβάλλοντας τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο σ' ἓνα εἶδος φροντιστηρίου, στὸ ὁποῖο θὰ προσκαλοῦσε ἐκ περιτροπῆς τοὺς ἀκαταρτίστους ἱερεῖς τῶν πέριξ χωριῶν γιὰ νὰ τοὺς ἀναδεικνύει *τελείους περὶ τὸ ἱεροτελεστικὸν μέρος διὰ συστηματικῆς ἐν αὐτῷ ἀσκήσεως* καὶ συγχρόνως νὰ τοὺς ἐφοδιάζει, ὅπως προβλέπει καὶ στὴν πρώτη αἴτησι, καὶ με γεωπονικῆς, κτηνοτροφικῆς κ.λπ. γνώσεως⁴⁷, κατ' ἀχρονολόγητη

42. Αὐτόθι. Ὁ Σπυρίδων «Κατείχето ἀπὸ τὴν ἀκλόνητον πεποίθησιν ὅτι τὸ ἔργον του αὐτὸ θὰ ἀπεδεικνύετο ἀνορθωτικόν, ἀναγεννητικὸν καὶ σωτήριον διὰ τὸν Ἡπειρωτικὸν λαὸν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ πολλῶν ἄλλων μελλοντικῶν Ἡπειρωτικῶν γενεῶν» (βλ. Δημογκίνη Ὀδυσσεῶς 1997, σ. 12).

43. Πρὸβλ. Βλάχου Κώστα Π. 2005, σ. 196.

44. Αὐτόθι.

45. Αὐτόθι.

46. Πρὸβλ. Κεῖμενο Β'. Στὶς Βλαχόφωνες καὶ Ἀλβανόφωνες κοινότητες ὁ Σπυρίδων ἐπίστευε ὅτι ἔπρεπε, πάση θυσίᾳ, νὰ ἰδρυθοῦν Παρθεναγωγεῖα καί, κυρίως, Νηπιαγωγεῖα (πρὸβλ. Λειβαδέως Ἀλεξάνδρου Γ. 1994, σ. 97).

47. Πρὸβλ. κεῖμενο Β'. Ὁ Α. Α. Πάλλης ὀρίζει ὡς σκοπὸ τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου ὄχι νὰ βγάλει δασκάλους, ὅπως ἔγραφε ἡ ἐφ. «Ταχυδρομὸς», μὰ νὰ μορφώσῃ καλοὺς παπάδες γιὰ τὰ χωριὰ τῆς Ἡπείρου, γιὰτὶ ὁ παπᾶς στὴν Τουρκία θεωρεῖται ὡς Ἐθνάρχης καὶ γενικὸς διευθυντῆς καὶ σύμβουλος, ἐλπίζει δὲ ὅτι τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς θὰ βοηθήσῃ νὰ βγοῦν παπάδες, ποὺ νὰ ἔχουν κάποια μόρφωσι, ἀπλουστάτη βέβαια, καὶ καλὸν ἠθικὸν χαρακτήρα (βλ. Μαμμόπουλου Ἀλέξ. Χ. 1990, σ. 264).

δὲ αἴτησί του, οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου θὰ ὑπηρετοῦσαν συγχρόνως ὡς ἱεραπόστολοι καὶ φορεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ εἰς τὰ Ἀλβανόφωνα καὶ Βλαχόφωνα χωριὰ τῆς Ἡπείρου⁴⁸. Πράγματι, ὁ Σπυρίδων ὠραματιζόταν τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο του ὡς σχολεῖο περιωπῆς, σχολεῖο κυψέλη, ὅπου θὰ μάζευε τοὺς Βορειοηπειρωτὲς νέους, γιὰ νὰ τοὺς φτιάχνῃ διδασκάλους καὶ νὰ τοὺς στέλλῃ σὰν ἐθναποστόλους στὴν ὑπόδουλη Β. Ἡπειρο⁴⁹.

Στὴν αἴτησί του, ὁ Σπυρίδων ὀρίζει ὡς βάσι τοῦ πρωτοτύπου, ὅπως τὸ χαρακτηρίζει, πνευματικοῦ φυτωρίου τὴν καλλιέργειαν τῆς θρησκείας καὶ τῆς γῆς, τῶν γραμμῶν καὶ τοῦ ἀγροῦ⁵⁰.

Στὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο γίνονταν δεκτοὶ ὡς μαθηταὶ τέκνα ἀγροτῶν, τέκνα φιλο[πονώ]τατα καὶ ἐπιμελέστατα ἐντιμοτάτων γνωστῶν οἰκογενειῶν καὶ ἰδιαίτερος τέκνα εὐλαβεστάτων ἱερέων, παιδιὰ πὸν διακρίνονται γιὰ τὴν πρόοδο καὶ τὴ χρησιμοθῆεια, παιδιὰ πὸν δημιουργοῦν στὸν ἴδρυτὴ τὴν πεποίθησι, ὅτι στὸ ἐγγὺς μέλλον θὰ ἔχει στὴ διάθεσί του τὰ στελέχη ἐκεῖνα, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἐπιτύχει τὴ γενικὴ ἀνόρθωσι τοῦ κλήρου εὐρυτάτου τμήματος τῆς Ἡπείρου⁵¹.

Οἱ φοιτῶντες τότε μαθηταί, πλήρεις ζωῆς καὶ χρηστοτάτων ἐλπίδων, προερχόμενοι δὲ ἀπὸ τὶς δύο ὁμορες ἐκκλησιαστικὲς ἐπαρχίες Βελλᾶς καὶ Δρυϊνουπόλεως ἀνήρχοντο σὲ 20 περίπου καὶ συγκροτοῦσαν δυὸ τάξεις, τὴν β' καὶ τὴν γ', γιὰτί, λόγῳ ἐλλείψεως χώρου, κατὰ τὸ σχολ. ἔτος 1914 -15 τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο δὲν εἶχε προσλάβει μαθητὲς τῆς α' τάξεως⁵².

Στὸ ὑπόμνημά του πρὸς τὸν Ἡπειρωτικὸ Φιλεκπαιδευτικὸ Σύλλογο Κωνσταντινουπόλεως, στὸ ὁποῖο ἤδη πολλάκις παρεπέψαμεν, ὁ Σπυρίδων γράφει ὅτι παρελάμβανε φτωχοὺς μαθητὲς, πὸν ἀνῆκαν σὲ χρηστὲς οἰκογένειες, ἀρτίους, ἐπιμελεῖς καὶ χρηστῆς διαγωγῆς, τοὺς ὁποίους καὶ ἐνέκλειε στὰ κατὰ τόπους οἰκοτροφεία τῆς ἐπαρχίας του, καὶ ἀφοῦ ἐπεράτωναν τὰ μαθήματα τῆς λεγομένης «ἀστικῆς σχολῆς», θὰ φοιτοῦσαν ἐν συνεχείᾳ καὶ ἐπὶ τετραετία στὴν ὑπὸ ἴδρουσι, τότε, ἀνωτέρα σχολή⁵³.

Τρεῖς, ἄριστα κατηρτισμένοι διδάσκαλοι, ὑπηρετοῦσαν στὴ Σχολή, ὁ ἓνας ἀριστοβάθμιος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, ὁ δὲ τῆς θεολογίας Δημήτριος Εὐθυ-

48. Πρβλ. κείμενο Γ'.

49. Καλογήρου Ἰωάννου 1990, σ. 64 *instruction est à ses yeux une arme nationale* (=ἔβλεπε τὴν ἐκπαίδευση σὰν ἓνα ἐθνικὸ ὄπλο) ἔγραφε ὁ ὑπὸ τὰ ἀρχικὰ J.S. στὴν ἐφ. Le Messager d' Athènes τὴν ἐπομένη τοῦ θανάτου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σπυρίδωνος (φ. τῆς 22ας Μαρτίου 1956). Καὶ κατὰ τὸν Ἐρμουπόλεως Εὐάγγελο Ψῆμα, ἀκοίμητος δὲ αὐτοῦ πόθος ὅπως καὶ τὸ καταδικασθὲν τμῆμα τῆς Βορείου Ἡπείρου νὰ στενάζῃ ὑπὸ ζυγόν, μορφώνεται καὶ τοῦτο ἐλληνοπρεπῶς (βλ. Ψῆμα Εὐαγγέλου 1954, σ. 493).

50. Σπυρίδωνος 1914.

51. Αὐτόθι.

52. Βλ. Σπυρίδωνος 1914. Κατὰ τὸν Κορακίδη, στὴ β' τάξι φοιτοῦσαν 8 καὶ στὴ γ' 7 μαθηταί (Κορακίδη Ἀλέξ. Σ. 1993, σ. 45).

53. Παπαγεωργίου Βασ. Γ. 1959, σ. 704. Ὁ Σπυρίδων ὑπέβαλε τὸ ἐν λόγῳ ὑπόμνημα προκειμένου ὁ Ἡπειρωτικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἀναλάβει τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην αὐτοῦ προστασίαν (αὐτόθι, σ. 705).

μίου, ὁ μετέπειτα, ἀπὸ Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτισης, Ἰωαννίνων (1956-1958), ἕτερος ἀριστοβάθμιος τοῦ διδασκαλείου Ἀθηνῶν⁵⁴, καὶ ἓνας πτυχιούχος γεωπόνο⁵⁵.

Τὸ πρόγραμμα σπουδῶν τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου εἶχε καταρτισθεῖ, *συνοδικῆ διαγνώμη*, ὑπὸ τοῦ συλλόγου τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης⁵⁶.

Τόσον ἡ διδασκαλία, ὅσον καὶ ἡ τροφή καὶ ἡ νοσηλεία παρείχοντο στοὺς τροφίμους δωρεάν. Ὡς οἰκονομικὴ βάσι τῆς λειτουργίας τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου εἶχαν ταχθεῖ τὰ τακτικὰ καὶ ἔκτακτα ἔσοδα τῆς Μονῆς Βελλᾶς, τὰ ὁποῖα ἀνήρχοντο τότε στὶς 4 χιλ. δραχμές, καθὼς καὶ οἱ δωρεές τῶν χριστιανῶν τῆς μητροπολιτικῆς ἐπαρχίας⁵⁷ καὶ τῶν φιλομούσων ὁμογενῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρῶτος, κατ' ἐκεῖνα τὰ πρῶτα ἔτη, εἶχεν ἀναδειχθεῖ ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ Οἰκονομικὸς Ἐπιθεωρητῆς Ἀλέξ. Πάλλης⁵⁸.

Σὲ ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς τὸν Ἰωνα Δραγούμη, ὁ Α. Α. Πάλλης, εὐρισκόμενος ἀκόμη στὸ Κάϊρο, *στὴν κυβερνητικὴ ὑπηρεσία*⁵⁹, διαβεβαιώνει τὸν θαυμαστὴ τοῦ Σπυρίδωνος Δραγούμη ὅτι θὰ διαθέτει σὲ ἑτησίᾳ βάσι, καὶ ἐφ' ὅσον *τὸ ἐπιτρέπουν τὰ μέσα του*, τὸ ποσὸ τῶν 150 λιρῶν, ποσὸ ποῦ θὰ καταβάλλει τὸ πρῶτον στὸ φίλο τοῦ Σπυρίδωνος Γιάννη Παρμενίδη στὶς ἀρχὲς Γενάρη τοῦ 1911, ὁκτὼ περίπου μῆνες πρὸ τῶν ἐγκαινίων καὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου. Ἀκόμη, ὁ Πάλλης γράφει ὅτι θὰ ἐξακολουθεῖ νὰ καταβάλλει τὸ ποσὸ, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει στὴν Κό-

54. Πρόκειται γιὰ τὸν Ματθαῖο Ζήση ἢ Καρπούζη, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζεται ὡς «φλογερός δημοδιδάσκαλος» (βλ. Παπαγεωργίου Βασ. Γ. 1959, σ. 700).

55. Σπυρίδωνος 1914.

56. Βλ. Κείμενο Γ'. Τὸ ἀναλυτικὸ πρόγραμμα ὑπέβαλε (4 Ἰουλίου 1912) ὁ Σχολάρχης τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης Μητροπολίτης Σελευκείας Γερμανὸς στὸ Πατριαρχεῖο, τὸ ὁποῖο, μὲ τὴ σειρὰ του, διεβίβασε τὸ κείμενο στὸν Μητροπολίτη Βελλᾶς καὶ Κονίτισης καὶ ἰδρυτὴ τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου (βλ. Κορακίδη Ἀλεξ. Σ. 1993, σ. 52).

57. Σπυρίδωνος 1914. Οἱ κοινότητες τῆς ἐπαρχίας Βελλᾶς καὶ Κονίτισης ἐφιλοτιμοῦντο νὰ προσφέρουν χάριν τῶν τροφίμων τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου ὅ,τι παρήγε καθεμιὰ, ὅπως φορτώματα σιταριοῦ, φακῆς, φασολιῶν, κρεμμυδιῶν κ.λπ. (βλ. ἐφ. «Ἡπειρος», φφ. 114/1.9.1911 καὶ 116/18.9.1911), τὰ ὁποῖα μετέφερον στὴ Μονὴ *αἱ ἱεραὶ ἡμίονοι*, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Σπυρίδων τίς ὠνόμαζε σὲ εὐχαριστήρια ἐπιστολῆ του (βλ. Στούπη Σπύρου 1964, σ. 232). Ὑπενθυμίζεται ἐδῶ ὅτι, μετὰ τὴν τελετὴ τοῦ ἀγιασμοῦ τῶν ἐγκαινίων τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου (8 Σεπτεμβρίου 1911), παρετέθη *Ἐκλεκτῆ, ἐπιμεμηλημένη καὶ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν (ἐκεῖ εἰς τὰ ὕψη τῶν βουνῶν) περιπορητικὴ καὶ πλουσιοπάροχος [...] τράπεζα εὐμαρῆς*, μετὰ δὲ τὸ πέρας αὐτῆς, ὁ ἴδιος ὁ Σπυρίδων περιέφερε ὑπὲρ τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου δίσκο, ποῦ ἀπέφερε περίπου 40 λ. ὀθ. (βλ. ἐφ. «Ἡπειρος», φ. 114/1.9.1914).

58. Σπυρίδωνος 1914. Ἦταν γνιὸς τοῦ ποιητῆ καὶ μεταφραστῆ τῆς Ἰλιάδος Ἀλεξάνδρου Πάλλη. (Βλ. τὸ αὐτοβιογραφικὸ χρονικὸ του στὸ βιβλίο του Πάλλη Α. Α. 1953). Ὁ Ἀλέξανδρος Πάλλης-πατήρ, ἐκτιμοῦσε βαθύτατα τὸν Σπυρίδωνα. Σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Φίλιππο Σιαμπανίδη τῆς 19 Δεκεμβρίου 1912 γράφει: «[...] Κοιτάξτε μὴ κάνετε Πατριάρχη κανέναν Δράμας ἢ ἄλλο τέτοιο ραδιοῦργο. Θὰ μείνει ἡ Ἐκκλησία πίσω μισὸν αἰῶνα. Τὸν Βελλᾶς νὰ κάνετε» (βλ. «Ἡπειρωτικὴ Ἐταιρεία», τχ. 164, Μάιος 1990, σ. 257α). Τρεῖς περίπου μῆνες ἀργότερα σὲ ἐπιστολῆ του καὶ πάλι πρὸς τὸν ἴδιο ἀποδέκτη ἐρωτᾷ: «Ξέρεις τὶ ἀπόγινε ὁ Βελλᾶς; Θὰ τὸν κάνετε Πατριάρχη; Ἦ προτιμᾶτε τοὺς ραδιοῦργους τῆς Πόλης; (αὐτόθι, σ. 257α).

59. Βλ. Πάλλη Α. Α. 1953, σ. 123.

νιτσα Μητροπολίτης, πὸν θὰ διαχειρίζεται τὰ χρήματα σωστά. Ἡ μόνη ἐγγύηση πὸν ἔχει κανεὶς σὲ τέτοιο ἀπόκεντρο μέρος εἶναι τὸ πρόσωπο τοῦ Μητροπολίτη⁶⁰.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τὸ προξενεῖο τῆς Ἑλλάδος στὰ Ἰωάννινα παρεῖχε σὲ ἐτησίᾳ βάσι τὸ ποσὸ τῶν 100 ὀθ. λιρῶν, μετὰ δὲ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς Ἡπείρου ἢ Γενικῆ Διοίκησις, πέραν τοῦ ὡς ἄνω ἐπιδόματος, εἶχε ἀναλάβει, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1914, καὶ τὴ μισθοδοσίᾳ τοῦ γεωπόνου διδασκάλου⁶¹. Ὡστόσο, μετὰ τὴν κατάργησι τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Ἡπείρου, διεκόπη ἢ χορήγησι τοῦ ἐπιδόματος⁶². Ὁ Σπυρίδων ὁμολογεῖ ὅτι πολλὰ φορὲς ἐκάλυπτε ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸ ὑστέρημά του τὸ ἔλλειμμα τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου, στὴν προσπάθειά του νὰ συγκρατήσῃ αὐτὸ τοιαύτας ὑποτεῖνον ἐλπίδας⁶³.

Ἀπὸ σχέδιο ἐγγράφου (τηλεγραφήματος;) πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο (Οἰκονομικῶν, προφανῶς), μὲ ἡμερομηνία 6 Φεβρουαρίου 1915 καὶ ὑπογραφόμενο μὲ τὰ ἀρχικὰ Α.Γ.Δ., προκύπτει ὅτι τὸ Ὑπουργεῖο ἀντιμετώπιζε τὸ πρόβλημα τῆς μισθοδοσίας τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1914-15, ὃ δὲ ὑπογράφων ὑπάλληλος ἐρώτᾳ τὸ Ὑπουργεῖο, ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκδώσῃ ἔνταλμα πληρωμῆς τῶν μισθῶν τῶν μηνῶν Σεπτεμβρίου – Δεκεμβρίου 1914 ἐξ ἀδιαθέτου πιστώσεως [λ. δυσανάγνωστη] χρήσεως 1914, ἐφ' (sic) ἧς ἐπληρώθησαν μέχρι τέλους Ἰουνίου τὰ ἐπιδόματα τοῦ ἐν λόγῳ Ἱεροδιδασκαλείου. Τὸ ποσὸ πὸν ἀναφερόταν σὲ προηγούμενο τηλεγράφημα τοῦ Α.Γ.Δ. ἀφοροῦσε μόνον στὴ μισθοδοσίᾳ τοῦ Ἰανουαρίου 1915, ἂν δὲ ἦταν ἀρνητικὴ ἢ ἀπάντησι τοῦ Ὑπουργείου στὸ ὡς ἄνω ἐρώτημα, θὰ ἀπαιτοῦνταν ἀκόμη 2110 δρχ., γιὰ νὰ καταβληθοῦν οἱ μισθοὶ τῆς τετραμηνίας Σεπτεμβρίου – Δεκεμβρίου 1914.

Ἐνα μῆνα περὶπου ἀργότερα (3 Μαρτίου 1915) ὁ Α.Γ.Δ. ὑπενθύμιζε στὸ Ὑπουργεῖο τὸ τηλεγράφημα τῆς 6 Φεβρουαρίου καὶ ἐζητοῦσε καὶ πάλι τὴ γνώμη του ἐπὶ τοῦ προεκτεθέντος προβλήματος.

Τὸ ζήτημα τῆς ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους ἀναγνώρισεως τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου προέκυψε μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1913 ἀπελευθέρωσι τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Ἡπείρου ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ καὶ ἐπειδὴ στὴν ἐκπαιδευτικὴ νομοθεσίᾳ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος δὲν προβλεπόταν λειτουργία παρομοίου τύπου Ἱεροδιδασκαλείου ἢ περιεφεροῦς ἐκπαιδευτικοῦ ιδρύματος⁶⁴.

Φοβούμενος ὁ Σπυρίδων ὅτι πιθανόν, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἐλληνικὸ κράτος ἀνεγνώριζε ἐμμέσως καὶ ἐπιδοδοῦσε τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο, θὰ εὕρεθεῖ, ἴσως, κάποιος

60. Βλ. Πάλλη Α. Α. 1910. Σὲ ἐπιστολὴ του τῆς 11ης Ἰουνίου τοῦ 1912 πρὸς τὸν Φίλιππο Σιαμπανίδη ὁ Πάλλης παραπονεῖται ὅτι ὁ Ἅγιος Βελλᾶς δὲν τὸν ἐνημερώνει, παρὰ τὸ ὅτι κατ' ἐπανάληψιν τοῦ τὸ ἐζήτησε, γιὰ τὸν τρόπο πὸν διέθετε τὸ ἐξ 150 λιρῶν ἐτήσιο ἐπίδομα πὸν χορηγοῦσε στὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς (βλ. Μαρμαροπούλου Ἀλέξ. Χ. 1990, σ. 264).

61. Σπυρίδωνος 1914.

62. Βλ. Κείμενο Γ'.

63. Αὐτόθι. Καὶ οἱ Βαβαρέτος – Καλογήρου προσμαρτυροῦν ὅτι ὁ Σπυρίδων *συνεπλήρωνε ἀπὸ τὴν τσέπη του καὶ τὶς δαπάνες τῆς Βελλᾶς* (βλ. Καλλιάρφα Σπ. κ. ἄ. 1961, σ. 48-50, καὶ 64 ἀντιστοίχως).

64. Βλ. Παπαγεωργίου Βασ. Γ. 1959, σ. 700.

ύπηρεσιακός παράγοντας, πού θα θεωρήσει περιττή την ύπαρξη και λειτουργία ενός τέτοιου ιδρύματος, δεδομένου ότι έλειτοτρογοῦσε στην περιοχὴ παρεμφερῆς ιερατικῆ σχολῆ, ἐθεώρησε ἀναγκαῖο νὰ ἀποτανθεῖ στὸ Ἐποπτικὸ Συμβούλιο καὶ νὰ ἀναπτύξει τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ἐπιβάλλεται, κατὰ τὴ γνώμη του, ἡ συντήρησι καὶ ἡ προαγωγή τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου γιὰ μιὰ, τοῦλάχιστον, δεκαετία⁶⁵. Συγκεκριμένως, ὁ Σπυρίδων προβάλλει τὰ κάτωθι ἐπιχειρήματα:

α) Ἰσχύει ἀκόμη κι οὔτε πρόκειται κατὰ τὸ προσεχὲς μέλλον νὰ ἐκλείψει ὁ λόγος πού ἐπέβαλε τὴν ἴδρυσι τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου, τὸν ὁποῖο ἐξέθεσε ἤδη στὴν ἀρχὴ τῆς αἰτήσεώς του, δεδομένου ὅτι ἡ παλαιὰ ζύμη τῶν ιερέων, ἀμορφῶτων κ.λπ., δὲν ἐξέλιπε καὶ ἡ νέα δὲν ἀντικατέστησε τὴν παλαιά. Ἡ λειτουργία λοιπὸν τῆς Βελλᾶς ὄχι μόνον δὲν περιτετεύει, ἀλλὰ θὰ συμπληρώνει, κατὰ τινὰ τρόπο, τὴν ἤδη λειτουργοῦσα Ἱερατικὴ Σχολὴ τῆς Νήσου ἐφοδιάζοντας, ἔστω καὶ ἐντὸς δεκαετίας, τὴν Ἠπειρο, πού ἀριθμοῦσε παραπάνω ἀπὸ ὀκτακόσιες κοινότητες, διὰ κλήρου ἀρτίως μεμορφωμένον⁶⁶.

β) Ὁ δεῦτερος λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἐπιβάλλεται, κατὰ τὸν ἴδρυτὴ του, ἡ διατήρησι τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου εἶναι ὅτι ἡ Σχολὴ αὐτὴ δὲν λαμβάνει τοὺς τροφίμους τῆς εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε, ὅπως ἀβασανίστως καὶ ἄνευ τῆς συνετῆς προνοίας, ὅπως πράττουν ἄλλες γείτονες Σχολές, ἀλλ' ἐκλέγοντας αὐτοὺς, κατὰ τὸν τρόπο, πού ἐξέθεσε παραπάνω⁶⁷.

γ) Στὸ τρίτο, τὸ καὶ σπουδαιότερο, ἐπιχειρήματά του, ὁ Σπυρίδων προβάλλει τὴν εἰδοποιὸν διαφορὰ τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς ἀπὸ τῶν ἄλλων παρεμφερῶν σχολῶν: τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς, ἐφοδιάζοντας τοὺς τροφίμους του, κατὰ τὸ σύστημα τοῦ πάννου εὐδοκιμήσαντος ἐν Κρήτῃ Ἱεροδιδασκαλείου⁶⁸ μὲ ποικίλες καὶ ὠφέλιμες γεωργικὲς γνώσεις, ἐν γένει, δηλ. ἀμπελοφυγίας, βομβυκοτροφίας, μελισσοκομίας, δενδροκομίας, ἀλλὰ καὶ κτηνοτροφικῆς, προσφέρει στὸ χωριὸ τὸν πολυτιμώτατο πρακτικὸ διδάσκαλο, πού θὰ θεμελιώσῃ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν μελλοντικὴν του εὐτυχία, ἀφ' ἑτέρου δὲ θὰ κλείσει τὴν ὀλεθριωτάτην γιὰ τὸ Ἔθνος ὁδὸ τῆς μεταναστεύσεως⁶⁹.

65. Βλ. Κείμενο Γ'.

66. Αὐτόθι.

67. Αὐτόθι.

68. Αὐτόθι. Τὸ ἐν λόγῳ Ἱεροδιδασκαλεῖο συνεστήθη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1892 μὲ σκοπὸ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν ἐν ἱεροτελεστίαις τριβὴν καταλλήλων νέων [...] προωρισμένων, ὅπως μορφούμενοι προσηκόντως χειροτονηθῶσιν ἱερεῖς λαϊκοί, νὰ χρησιμεύσωσι δὲ συγχρόνως καὶ ὡς δημοδιδάσκαλοι. Βλ. Ἱεροδιδασκαλεῖον ἐν Ἁγία Τριάδι, π. «Υδωρ ἐκ Πέτρας», ἔτη Η'-ΙΒ', τεύχη ΙΧ-ΧΙ, Ἰανουάριος 1985-Δεκέμβριος 1990, Ἅγιος Νικόλαος Κρήτης, σ. 353. Στὸν Κανονισμὸ τοῦ 1892 οὐδαμοῦ προβλέπεται ἡ διδασκαλία γεωργικῶν, κτηνοτροφικῶν καὶ ἄλλων πρακτικῶν γνώσεων. Πιθανὸν νὰ προβλέπετο σὲ μεταγενέστερη τροποποίησι, τὴν ὁποία δὲν ἔχομε ὑπ' ὄψει.

69. Αὐτόθι. Καὶ ὡς Ἀρχιεπίσκοπος ὁ Σπυρίδων ἀνησυχοῦσε γιὰ τὴν ἐρήμωσι τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος, ἐπίστευε δὲ ὅτι τὰ βουνὰ τῆς καὶ οἱ ὄρεινοὶ πληθυσμοὶ ἀπετέλεσαν τὰ ἀπόρθητα φρούρια τῆς χώρας. Αὐτοὺς τοὺς ὄρεινοὺς πληθυσμοὺς ἡ Ἑλλάδα εἶχε ὄχι πλέον καθήκον, ἀλλὰ συμφέρον ὑπέρτατον νὰ διατηρήσει ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ. Ἐξέφρασε δὲ ἐπισήμως καὶ ἐνώπιον τοῦ πρωθυπουργοῦ (Ε' Συνέδριον Ἀνασυγκροτήσεως, Λάρισα, Ἰούνιος 1950) τὴν ἀπόφασίν του γιὰ τὰ μέτρα, πού ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν προκειμένου νὰ παραμείνουν οἱ ὄρεινοὶ πληθυσμοὶ στὰ χωριά τους (ἀνάπτυξι οἰκόσιτης κτηνοτροφίας καὶ ὄρνιθοτροφίας, στοιχειώδους μελισσοκομίας, ἐξασφάλισι στέγης, ζῶων καλλιεργείας καὶ μεταφορᾶς, ἀλλὰ καὶ μέρμνα γιὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάγκη). Πρβλ. Σπυρίδωνος 2006, σσ. 128-129. Τὴν ἀνάγκη αὐτὴν ἐθεράπευε ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς.

Ὡς πρὸς τὴν νομικὴν τοῦ ἰδρυάματος ὄψιν, ὁ Σπυρίδων, σὲ μεταγενέστερη αἴτησί του, ἐπικαλεῖται τὸ Β.Δ. τῆς 19^{ης} Αὐγούστου 1913, τὸ ὁποῖο ὥριζε ὅτι τὰ σχολεῖα τῆς Δημοτικῆς καὶ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων χωρῶν διατηροῦνται ὑπὸ τὴν ἰσχύουσα τότε μορφή, ἦταν δὲ δυνατό, προτάσει τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ διὰ Β.Δ. νὰ μεταρρυθμισθῶσι κατὰ τοὺς κειμένους νόμους ἢ νὰ καταργηθῶσι⁷⁰. Ἔτσι τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς, ὡς ἴδρυμα Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, κατὰ τὸν Σπυρίδωνα, δὲν ἀντιμετώπιζε κανένα νομικῆς φύσεως πρόβλημα, πρᾶγμα ποὺ τὸν ἔκανε νὰ εὐελπιστεῖ ὅτι ἡ μεγαλυνηθεῖσα ἑλληνικὴ πολιτεία θὰ περιβάλλῃ διὰ τῆς προσηκούσης στοργῆς τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο του⁷¹.

Περαίνων τὴν ἀρχικὴ αἴτησί του, ὁ Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Σπυρίδων εἶναι πεπεισμένοι ὅτι τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον θὰ ὑποστηρίξει τὴν ὑπαρξίαν τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου ἀναγνωρίζοντας τὸ προσωπικὸ ποὺ ἤδη ὑπηρετεῖ σ' αὐτό, ἀναλαμβάνοντας δὲ καὶ τὴν μισθοδοσίαν του, μέχρις ὅτου κανονισθοῦν τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας καὶ δυνηθεῖ ὁ ἴδιος, ἀπαλλασσόμενος ἀπὸ ἄλλες ἀσχολίες, νὰ ἐπιτύχει τὴν προαγωγὴν τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου ἐκ τοῦ ἐμοῦ δυνατοῦ καὶ τῆς ἐμῆς ἱεραρχίας⁷². Στὴ μεταγενέστερη δὲ αἴτησί του (Δεκέμβριος 1914), ὁ Σπυρίδων ἐκφράζει τὴ βεβαιότητα ὅτι ἡ Μητρόπολις Βελλᾶς, καλῶς διοικουμένη, θὰ μπορέσει μέσα σὲ πέντε, τὸ πολὺ ὀκτὼ χρόνια, δι' ἰδίων νὰ συντηρήσῃ ἀνέτως τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο μὲ δύναμη πενήντα τοῦλάχιστον ἱεροσπουδαστῶν⁷³.

Ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς, ἐπαναλαμβάνει ὁ Σπυρίδων κατακλείοντας τὴν αἴτησί του, θὰ παράσχῃ τὴν μεγίστην ὑπηρεσίαν [εἰς τὸν] ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τῆς ἀκατασχέτως φιλοπροόδου Ἡπείρου⁷⁴.

Τέλος, μὲ συμπληρωματικὴ ἀναφορά του τῆς 14^{ης} Ἰανουαρίου 1915, ὁ Σπυρίδων ζητεῖ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, μέχρις ὅτου ρυθμισθοῦν τὰ τῶν Ἱεροδιδασκαλείων ἐν γένει τοῦ Κράτους διὰ σχετικοῦ νομοθετήματος, νὰ θεωρηθεῖ τὸ τῆς Βελλᾶς ὡς ἰσότιμο πρὸς τὶς ἄλλες ἱερατικὰς σχολὰς σκοπὸν ἐχούσας τὴν προπαρασκευὴν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας, διαταχθεῖ δὲ ἢ ἀναγνώρισις τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ καὶ ἡ καταβολὴ τῆς νενομισμένης μισθοδοσίας του⁷⁵.

Τὸ Νοέμβριον τοῦ 1916, ὁ ὑπουργὸς Παιδείας Κων. Λοιδωρῆκος εἰσηγήθηκε, υἱοθετώντας πρότασι τοῦ ἐπιθεωρητοῦ Βασ. Γ. Παπαγεωργίου, τὴ σύνταξι Νομοθετικοῦ Διατάγματος, μὲ τὸ ὁποῖο ἀναγνωρίζονταν οἱ ἀπολυόμενοι τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς ὡς δημοδιδάσκαλοι μὲ δικαίωμα μετεκπαιδεύσεως⁷⁶. Τοῦτο, ἴσως, ἀποτελεῖ καὶ ἔμμεση ἀναγνώρισις τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καὶ ἱκανοποίησι, κατὰ συνέπειαν, τοῦ αἰτήματος τοῦ Σπυρίδωνος.

70. Βλ. Κείμενο Γ'.

71. Αὐτόθι.

72. Σπυρίδωνος 1914.

73. Πρβλ. Κείμενο Β'.

74. Αὐτόθι.

75. Πρβλ. Κείμενο Δ'.

76. Πρβλ. Παπαγεωργίου Βασ. Γ. 1959, σ. 701.

Ὁ Σπυρίδων, Ἄνηρ συνετὸς καὶ πολεμιστῆς καὶ σοφὸς λόγῳ (Α΄ Βασιλ., ις΄, 18) ἦταν μιὰ ἐθνικῆς ἐμβελείας προσωπικότητα, μιὰ κορυφαία ἐκκλησιαστικὴ φυσιογνωμία, ποὺ θεωροῦσε ἀδιανόητο τὸ διαχωρισμὸ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας⁷⁷. Θεληματικός, διπλωματικός, τολμηρὸς, ἠγέτης ὄντως προοδευτικός, ἐστάθηκε ὁ δημιουργικώτερος Ἡπειρώτης τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Γενναῖος, ἠρωϊκός, ὑψιπέτης, ὑψηλόφρων, ἀγωνιστῆς καί, προπάντων, ὄραματιστῆς καὶ πραγματοποιίος. Ἄναρωτιέται κανεὶς ἂν ἡ πρᾶξι στὸν Σπυρίδωνα ἦταν ἐφαρμογὴ ἰδεολογίας ἢ ἡ ἴδια ἡ πρᾶξι συνιστοῦσε ἰδεολογία.

Οἱ πρωτοβουλίες του, οἱ πράξεις εὐθύνης, τὰ μεγαλουργήματά του, ἡ εὐχυμὴ καὶ εὐκαρπὴ ἀρχιερατεία του, προκαλοῦσαν τὸν θαυμασμὸ ἐπισήμων καὶ ἀσήμων καὶ ἔδιναν στὸν «Δεσπότη τῶν Ἰωαννίνων» τὶς διαστάσεις συμβόλου.

Καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ πολυκυμάντου βίου του, ἀγωνίστηκε, ἐμόχθησε, καὶ ἐθαυματούργησε, μὲ κορωνίδα τῆς πολύτιμης καὶ πολυσχιδοῦς προσφορᾶς του τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς, ποὺ τὸ ἐμψυχώνει καὶ τὸ ζωοποιεῖ ἐς αἰὲ ἡ ἀγάπη του, τὴν κολυμβήθρα τῶν ἐθνικῶν του ἐξορμήσεων⁷⁸, τὸ ἀγάπημα καὶ τὸ σκάμμα τοῦ πολυταράχου βίου του, τὸ πνευματικὸ ἐργαστήρι, ποὺ προσέφερε στὴν πατρίδα πλειάδα χρησίμων πολιτῶν, διακεκρωμένων προσωπικοτήτων, ποὺ διέλαμπαν καὶ διαλάμπουν στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία.

Ἐφύτευσεν [...] φυτῶριον πρὸς μόρφωσιν ἐφημεριακοῦ κλήρου καὶ ἡ περίφημος ἔκτοτε καταστάσα Ἱερατικὴ Σχολὴ Βελλᾶς ἐφωδίασεν καὶ ἐκόσμησε τὴν ἐπαρχίαν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀλβανοκρατούμενας δι' ἐφημεριῶν καὶ διδασκάλων ἐν ζήλῳ καὶ ἀνταπαρνήσει διακονούντων, εἶπε, μεταξὺ ἄλλων, κατὰ τὸν ἐπικήδειον στὸν Σπυρίδωνα ὁ Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου Χρυσόστομος, ὁ μετέπειτα Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος⁷⁹.

Δὲν γνωρίζουμε, λόγῳ ἐλλείψεως στοιχείων, ἂν τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, ἱκανοποίησε τὸ αἶτημα τοῦ Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Σπυρίδωνος καὶ ἀνεγνώρισε τότε καὶ τυπικῶς τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ γνωρίζουμε καλῶς, βάσει πλήθους στοιχείων, εἶναι ὅτι ἡ Ἱστορία πανηγυρικῶς ἀνεγνώρισε τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς, ποὺ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων μᾶς ἐχάρισε τὸ ἀνώτατο διάδοχο σχῆμα του.

Εἶναι, τέλος, ἀνάγκη σήμερα, ποὺ ἡ πατρίδα χειμάζεται, νὰ προβάλλονται ὑπομνηστικῶς ἠγετικὲς φυσιογνωμίες, ὡς ἐκεῖνη τοῦ Σπυρίδωνος, ποὺ μέσα τους ἐκόχλαζε τὸ εὐγενὲς ἠφαιστειο⁸⁰, γιὰ νὰ παραδειγματιζόμαστε, γιὰ νὰ διαθερμαίνονται καὶ νὰ ἀναζωογονοῦνται τὰ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικά, ἐθνικά, κοινωνικά καὶ ἰδίᾳ τὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα⁸¹, γιὰ νὰ ξυπνοῦν μέσα μας εὐγενεῖς πόθοι, γιὰ νὰ μὴ ἀπελπίζομαστε, γιὰ νὰ εὐελπιστοῦμε ὅτι τὸ αὔριον ἔσεται ἄμεινον.

77. Πρβλ. Σπυρίδωνος 2006, σ. 118.

78. Βλ. Σούρλα 1973, σ. 2.

79. Βλ. Χρυσόστομου 1956, σ. 15.

80. Βλ. ἐφ. «Ἀθηναϊκὴ», φ. 22 Μαρτίου 1956.

81. Πρβλ. Καλογήρου Ἰωάννου Ορ. 1990, σ. 32.

ΚΕΙΜΕΝΑ

Ὡς sigla χρησιμοποιήθηκαν:

Ὅρθογώνιες ἀγκύλες [] γιὰ τὶς προσθήκες μας

Ἀμβλυγώνες ἀγκύλες < > γιὰ τὰ διαγραφέντα ὑπὸ τοῦ σ. γράμματα

Πλάγια γραμμὴ γιὰ νὰ δηλωθεῖ τὸ τέλος τοῦ στίχου

Κάθετες γραμμὲς | γιὰ τὶς προσθήκες τοῦ σ. στὸ διάστιχο.

Διπλὴ πλάγια γραμμὴ // γιὰ νὰ δηλωθεῖ τὸ τέλος τῆς σελίδας.

ΚΕΙΜΕΝΟ Α' *

Αἴτησις/ τοῦ Μητροπολίτου Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Σπυρίδωνος/ Περὶ/ ἀναγνωρίσεως
τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς./ [Ἐν] τῇ Ἱερᾷ Μονῇ/ Βελλᾶς τῇ 16ῃ Σεπτεμβρίου /
1914.

Πρὸς/ Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐποπτικὸν Συμβούλιον/ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας

Ὅταν τὸ πρῶτον πρὸ ἐννεαετίας ἐπεσκεπτόμην [τὴν]/ ἐμὴν πνευματικὴν παροι-
κίαν, ἧς τὴν ποιμαντορίαν/ θεία ἐπινεύσει καὶ ἐκκλησιαστικῇ ἀποφάσει ἀνελάμ-
βα/νον, μετὰ ψυχικοῦ ὄντως ἄλγους παρετήρησα τὴν ἐν [αὐτῇ] φοβερὰν τοῦ κλήρου
κατάστασιν, διότι μεταξὺ τα[...]/των ὑπερεκατὸν αὐτῆς χωρίων οὐδὲ τῆς μιᾶς χει[ρὸς
τοῦς]/δακτύλους ἐπλήρουν οἱ καὶ Ἑλληνικοῦ ἔστω Σχολείου [ἀπολυ]/τήριον φέρον-
τες ἐφημέριοι. Ἐλαμβάνοντο οὗτοι ὅλως [ἀβα]σανίστως ἀπὸ τὰ στρώματα τῶν
χειρωνακτικῶν τάξεων,/ κεχρισμένοι μὲ ἐλάχιστα μὲν κολλυβογράμματα μεγ[ίστην]/
δὲ ῥυπαρότητα. Ἡ ἀλγεινὴ αὕτη κατάστασις ἐπεσπ[άσατο]/ σύντονον τὴν προσοχὴν
μου καὶ τὴν ἔρευναν τοῦ ἀρχι[κοῦ] αὐτῆς αἰτίου. Δὲν ἐδυσκολεύθη δὲ νὰ ἀνεύρω ὅτι
ἡ [κυ]/ρία τῆς καταστάσεως ταύτης αἰτία ἦτο ἀφ' ἐνὸς μὲν [ἡ, ὡς]/ ἔφθην εἰπὼν, ὅλως
ἀβασανίστως γινομένη τῇ προτάσει/τῶν ἀμαθῶν χωρικῶν χειροτονία παντὸς
κοινωνικοῦ [ναυαγοῦ] / ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ γλισχροτάτη καὶ ὅλως ἀναξία πν[ευματι]κοῦ
ποιμένος ἀμοιβῆ τῶν ῥυπῶντων τούτων λειτουρ[γῶν]/ τοῦ Ὑψίστου ἢ παραχωρήσασα
τὴν τιμιωτέραν κ[αὶ θει]οτέραν τῶν ὑπηρεσιῶν εἰς ἄνδρας πάντη πνευμ[ατικῆς]// καὶ
θρησκευτικῆς (β' χορ. ἠθικῆς) μορφώσεως ἐστερημένους.

Καὶ ὁμως δι' αὐτῶν ἔδει νὰ ἀνορθώσω τὸ παρὰ τῷ/ ἀγρότῃ διασαλευθὲν θρη-
σκευτικὸν καὶ ἔθνικόν συν/αίσθημα!

Πρὸς ῥιζικὴν λοιπὸν τοῦ κακοῦ τούτου ἄρσιν ἐπέ/βαλον ἐμαυτῷ τὴν ἀμετάτρεπτον
ἀπόφασιν τοῦ νὰ μὴ/ [χε]ιροτονήσω οὐδένα ἱερέα εἰς τὴν ἐμὴν ἐπαρχίαν πρὶν ἢ
ἐκκαθαρισθῇ τὸ ἔδαφος αὐτῆς ἀπὸ τῆς παλαιᾶς/ σαπρᾶς ζύμης. Καὶ ἔκτοτε ἐπὶ
ἐννεαετίαν ὄλην ἀ/[π]οτελῶ τὸ <μοναδικὸν ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Κλίματι/ [φαινό]με-
νον τῆς αὐστηρᾶς ἀποχῆς ἀπὸ⁸²> /ἀπέσχον/ αὐστηρῶς πάσης χειρο/[τονίας]. Καὶ
οὕτω πράγματι καθαρίζεται ὁσμέραι/ [τὸ ἔδα]φος αὐτῆς ἀπὸ⁸³ τοιαῦτα ἄχθη διὰ τοῦ

82. Ἡ φράσις ὄλην ἀ/[π]οτελῶ..... τῆς αὐστηρᾶς ἀποχῆς ἀπὸ παρελείφθη στὸ β' χορ.

83. τοὺς εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχεν εἰς/πηδήσαντας εἰς τὸ ἱερὸν λειτούργημα διὰ τοῦ εὐεργετικωτάτου
(β' χορ.).

εὐερ/γετ]ικωτάτου θανάτου καὶ τῆς γεροντικῆς ἀδυναμίας/ [καὶ] συνεπῶς ἱερατικῆς ἀποστρατεύσεως.

[Ἄλ]λ' ἔδει συγχρόνως νὰ προπαρασκευάσω τὸ ἔδαφος/ [πρὸς] παραγωγὴν ἀνορθωτικῶν τούτων διαδόχων, Ἡρά/[κλει]ον τὴν πνευματικὴν δύναμιν ἐχόντων πρὸς κα/[θα]ρισμὸν πολυχρονίου ἠθικοθρησκευτικῆς σαπρίας/ (β' χρῆρ. καλλιεργηθείσης) ἐπὶ ἡμῖσιν περίπου αἰῶνα <ὑπὸ τῆς// ἀξιοκατακρίτου τῶν ἐμῶν προκατόχων ἀδιαφορίας/[ἐν ζητ]ήματι ὑψίστου καὶ ἱερωτάτου ἐνδιαφέροντος.> // [Πρ]ὸς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐπιτυχίας μιᾶς τοσοῦ//τον πολυτιμοτάτης πνευματικῆς παραγωγῆς κατό/[πιν] σοβαρᾶς μελέτης προέβην εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ/ [ἐν τῇ] ἱστορικῇ Ἱερᾶ Μονῇ Βελλᾶς ἀπὸ τριετίας ἤδη// λειτουργοῦντος Ἱεροδιδασκαλείου.

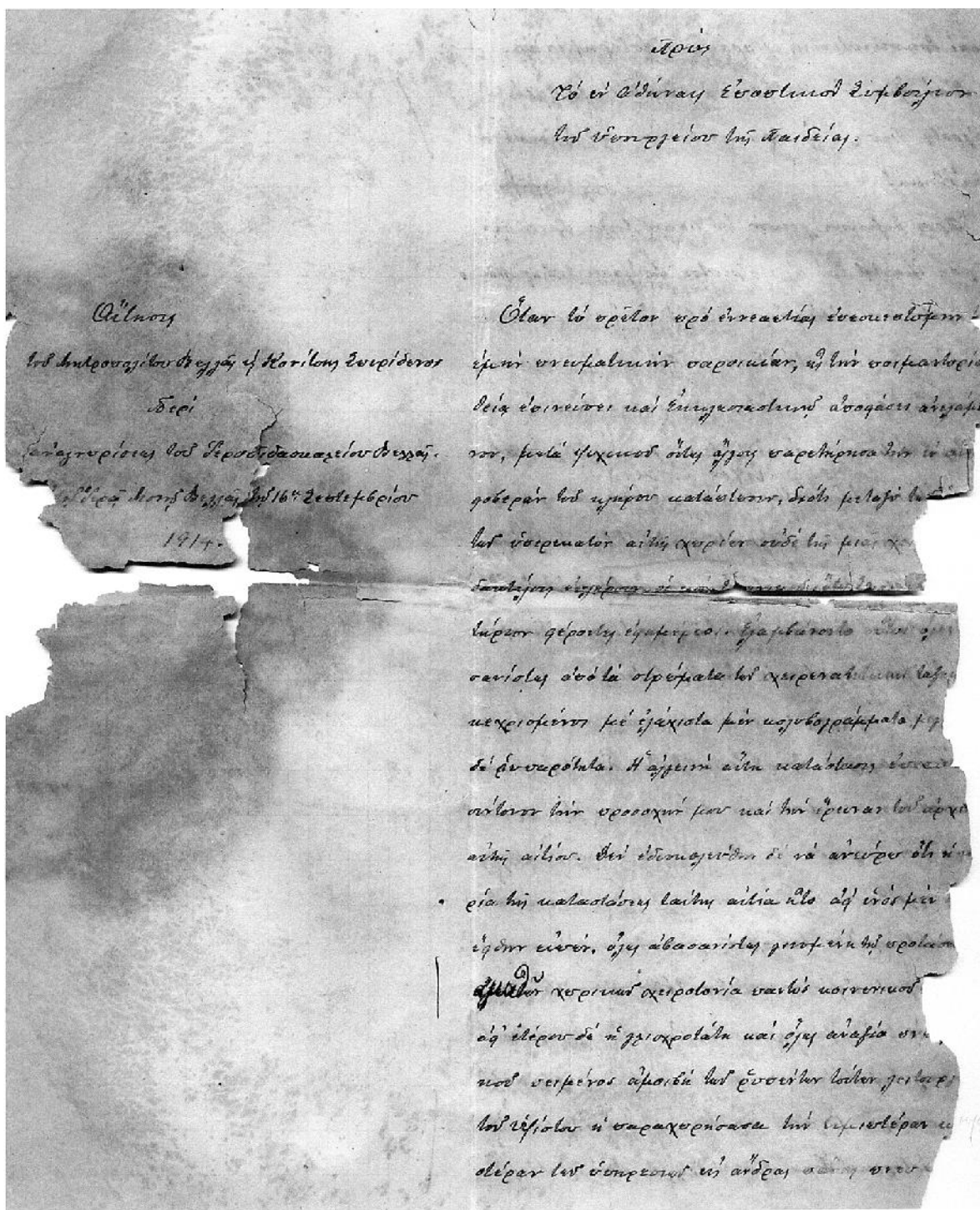
Ὅταν ἐπὶ τοῦ κατερειπωμένου ἱεροῦ τούτου σκηνώ/ματος ἔθετον τὸν θεμέλιον τοῦ εὐεργετικωτάτου τού/του ἐν Ἡπείρῳ ἰδρύματος ὡς μόνον ἐφόδιον εἶχον τὴν ἐλ/πίδα εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ Ἑλλήνος./Καὶ δὲν εὐρέθην ἠπατημένος. Ἀμφότεροι ἐβοήθησαν, ὃ τε πλουσιόδωρος Θεὸς καὶ ὁ ἀνεξάντλητος Ἑλλήν τεί/νας οὓς εὐήκοον εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν θερμὴν ὑπερ/ τῆς ἰδρύσεως καὶ συντηρήσεως τοῦ εὐαγοῦς τούτου ἰδρύμα/τος ἔκκλησίν μου.

Καὶ τὸ μὲν ἱστορικὸν μέρος τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἡ[με]/τέρου Ἱεροδιδασκαλείου τοιοῦτον ἐν ἀδραΐς γραμμαῖς, ἀντίγραφον δὲ τοῦ ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ καὶ [τοῦ ἀ]/ναλυτικοῦ προγράμματος πέμπομεν συνημμένως ᾧδε τῷ ὑμετέρῳ Σεβαστῷ Συμβουλίῳ ὅπως μορφώση/ ιδέαν τῆς ἐν αὐτῷ τελουμένης πνευματικῆς ἐργασίας, ἥς τὸ ἐπιμελεημένον ἔσχεν τὴν εὐκαιρίαν ἐξ ἰδίας ἀν/τιλήψεως νὰ γνωρίση ὁ διακεκριμένος καὶ ἔξοχος ἐν / Ἡπείρῳ Τμηματάρχης τῆς Παιδείας κ. Ἄν. Σακελλαρίου/ παραστάς αὐτοπροσώπως μετ' ἄλλων λογίων κατὰ [τὰς]/ τοῦ λήξαντος ἤδη Σχολικοῦ ἔτους ἐνιαυσίους προφορικὰς/ ἐξετάσεις.

Δέον νὰ προσθέσωμεν ὅτι εἰς τὸ πρωτότυπον τοῦτο/ πνευματικὸν φυτώριον τὸ ἔχον βάσιν τὴν καλλιέργει/αν τῆς θρησκείας καὶ τῆς γῆς, τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ/ ἀγροῦ, γίνονται δεκτοὶ υἱοὶ ἀγροτῶν, τέκνα φιλοτιμῶ]//τατα καὶ ἐπιμελέστατα ἐντιμοτάτων γνωστῶν οἰκο/γενειῶν καὶ ἰδίᾳ εὐλαβεστάτων ἱερέων, νέοι διακρι/θέντες ἐπὶ προόδῳ καὶ χρηστοθηεῖα καὶ ἐξασφαλίζον/τες οὕτως εἰς ἡμᾶς τὴν πεποίθησιν ὅτι ἐν οὐχὶ μακρῷ/ μέλλοντι θὰ ἔχωμεν σὺν Θεῷ τὰ ἐνδεδειγμένα στοιχεῖ/α δι' ὧν θὰ δυνηθῶμεν ἀποτελεσματικῶς νὰ ἐπιληφθῶ/μεν τῆς γενικῆς ἀνορθώσεως τοῦ κλήρου εὐρυτάτου/ τμήματος τῆς Ἡπείρου.

Περὶ τοὺς εἴκοσιν εἰσιν οἱ μέχρι τοῦδε ἐγγραφέν/[τες] μέλλοντες γενναῖοι πνευματικοὶ σκαπανεῖς ἐκ τῶν/ [ἐπα]ρχιῶν Βελλᾶς καὶ Δρυῖνουπόλεως, πλήρεις ζωῆς καὶ/ χρηστοτάτων ἐλπίδων, διηρημένοι εἰς τάξεις δύο, τὴν β'[καὶ τὴν γ', διότι ἐλλείψει] χώρου/ δὲν προσελάβομεν ἐφέ/[τος] μαθητὰς τῆς α'! Διδάσκονται δὲ ὑπὸ τριῶν ἄρι/[στα] κατηρητισμένων διδασκάλων, τοῦ ἐνὸς ἀριστοβαθ/μίου τῆς κατὰ Χάλκην Θεολογικῆς Σχολῆς, τοῦ ἑτέρου ἀρι/στοβαθμίου τοῦ Διδασκαλείου Ἀθηνῶν καὶ τοῦ τρίτου/ πτυχιούχου Γεωπόνου. Ἡ διδασκαλία, τροφή καὶ νοση/λεία παρέχεται δωρεὰν τοῖς τροφίμοις.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ οἰκονομικὸν μέρος τοῦ ἰ/[ερ]ωτάτου τούτου ἰδρύματος ὡς βάσις ἐτέθη τὸ μικρὸν/ περίσσευμα τῶν τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων ἐσόδων τῆς Ἱερᾶς Μονῆς ἀνερχόμενον εἰς τέσσαρας περίπου χιλιάδας/ δραχμῶν καὶ αἰ δωρεαὶ τῶν

Ἡ πρώτη σελίδα τῆς Αἰτήσεως τοῦ κειμένου Α΄.

εὐλαβεστάτων Χριστιανῶν τῆς ἡμετέρας ἐπαρχίας καὶ τῶν φιλομούσων ὁ/[μογε]νῶν, ἐν οἷς πρῶτος κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ἀρωγὸς ἦλ//θεν ὁ ἐν Θεσσαλονίκη ἤδη Οἰκονομικὸς Ἐπιθεωρητὴς/ κ. Α. Πάλλης. Ἐπὶ Τουρκοκρατίας τὸ Ἑλληνικὸν ἐν Ἰωαννίνοις Προξενεῖον παρεῖχεν 100 λίρ. Ὅθ. ἐτησίως, καὶ με/τὰ τὴν εὐτυχῆ τῆς πατρίδος ἀπελευθέρωσιν ἡ Γενικὴ/ τῆς Ἡπείρου Διοίκησις συνεχίσασα τὴν προσφορὰν τοῦ/ ἐπιδόματος τούτου ἀνέλαβεν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους καὶ / τὴν μισθοδοσίαν τοῦ Γεωπόνου διδασκάλου.

Καὶ τοιοῦτον μὲν τὸ ἡμέτερον Ἱεροδιδασκαλεῖον/ ἐφ' οὗ τοιαύτας καὶ τηλικαύτας στηρίζομεν δικαίας ἐλπίδας./ Ἐπειδὴ ὁμως μετὰ τὴν νέαν τῶν παρ' ἡμῖν ἐκπαιδευτικῶν τροπὴν θὰ ἠδύνατό τις νὰ θεωρήσῃ περιττὴν τὴν [ὑπαρ]ξιν μιᾶς τοιαύτης Σχολῆς ἀφ' οὗ μάλιστα ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν λειτουργεῖ⁸⁴<ἡ λειτουργοῦσα> καὶ ἐν τῇ Νήσῳ Ἰωαννίνων [Ἱε]/ρατικῇ Σχολῇ, διὰ ταῦτα καλὸν καὶ ἐπάναγκες ἐθε/ωρήσαμεν ἀποτεινόμενοι πρὸς τὸ ὑμέτερον Σεβαστὸν Συμ/βούλιον νὰ ἀναπτύξωμεν τοὺς λόγους δι' οὓς ἡ συντήρη/σις καὶ προαγωγὴ τοῦ ἱερωτάτου τούτου ἰδρύματος ἐνδε/δειγμένη καὶ μάλιστα ἐπιβεβλημένη τυγχάνει τοῦλάχισ/στον διὰ μίαν δεκαετίαν κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀντί[λη]/ψιν καὶ κρίσιν. Εἰσὶν δ' οὔτοι:

Α! ὅτι δὲν ἐξέλιπεν ἀλλ' οὔτε καὶ θὰ ἐκλείψῃ ἐν τόσῳ προ[σε]/χεῖ μέλλοντι ὁ ἰσχυρότατος λόγος ὁ προκαλέσας καὶ ἐπιβα[λῶν]/ τὴν ἴδρυσιν αὐτοῦ, ἀφ' οὗ οὔτε ἡ παλαιὰ ἐν Ἡπείρῳ Ἱερατι/κῇ ζύμη/ ἐξέλιπεν ἀκόμη οὔτε ἡ νέα ἀντικατέστησεν ἐκεί/νην. Ἐφ' ὅσον δὲ ἴσταται ἡ αἰτία, ἀνάγκη νὰ λειτουργῇ ἡ προπαρασκευὴ τῆς ἄρσεως αὐτῆς διὰ τοῦ ἀναγκαιο[τάτου] // τούτου ἰδρύματος, ὅπερ οὐχὶ μόνον δὲν περιτεύει, ὡς θὰ ἠδύνατό τις ἀβασανίστως νὰ ὑποθέσῃ, ἀλλὰ καὶ ὑπάρ/χον καὶ λειτουργοῦν καὶ συμπληροῦν τὴν τῆς νήσου Ἰωαν/νίνων Ἱερατικὴν Σχολὴν πάλιν δυσκόλως καθ' ἡμᾶς θὰ δυ/νηθῇ νὰ ἐφοδιάσῃ ἀπὸ κοινοῦ μετ' ἐκεῖνης, ἐπὶ ὑγιεστέρων/ ἐν τῷ μέλλοντι βάσεων ἐργαζομένης, ἔστω καὶ ἐντὸς δεκαε/τίας τὴν ὑπεροκτακοσίας κοινότητος περιλαμβάνου/σαν Ἡπειρον διὰ κλήρου ἀρτίως μεμορφωμένου.

Β! Ὅτι λόγῳ ὀργανώσεως ἴσταται πολὺ ὑψηλότερον πάσης/ ἄλλης τοῦ αὐτοῦ εἶδους γείτονος Σχολῆς ἅτε λαμβάνον τοὺς/ [τρ]οφίμους αὐτοῦ οὐχὶ ὡς αἱ ἄλλαι τοιαῦται εἰκὴ καὶ ὡς/ ἔτυχεν, ἀβασανίστως καὶ ἄνευ τῆς συνετῆς προνοίας/ [περὶ τῆς μελλούσης] αὐτῶν δράσεως, ἀλλ' ἐκλέγον αὐτούς,/ ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, καὶ ἐξασφαλίζον τὴν πλήρη ἐπι/τυχίαν τοῦ δι' αὐτοῦ ἐπιδιωκομένου ἱερωτάτου σκοποῦ.

Γ! δέ, τὸ καὶ σπουδαιότερον, ὅτι δὲν προτίθεται νὰ παρὰ/σχῇ τῇ κοινωσίᾳ τὸν ἐκτὸς ἱεροτελεστιῶν ἄχρηστον/ σχεδὸν εἰς πᾶν ἄλλο κοινωτικὸν ἔργον ἐφημέριον,/ ἀλλ' ἐφοδιάζον τοὺς τροφίμους αὐτοῦ διὰ πολυτίμου ἔρ/[μα]τος ποικιλωτάτων καὶ ὠφελιμωτάτων γνώσεων τῆς/ Γεωργικῆς ἐν γένει, ἀμπελοουργίας, βομβυκοτροφίας,/ μελισσοκομίας, δενδροκομίας κ.λ. καὶ διὰ τῆς Κτηνο/τροφικῆς προσφέρει εἰς τὸν χωρικὸν τῆς πατρίδος τὸν/ μέγαν πρακτικὸν πολυτιμώτατον διδάσκαλον, τὸν/

84. Στὴν ὥα τοῦ β' χοροῦ: Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ Σχο/λὴ αὕτη ἀπὸ τῆς ἀρχῆς/τοῦ παρόντος Σχολικοῦ ἔτους ἀποπέμψασα τοὺς/ μαθητὰς τῆς ἔπαυσε λειτουργοῦσα.

θεμελιωτὴν τῆς μελλούσης αὐτοῦ εὐτυχίας καὶ τῆς ζηλο/[τύπου] ἀγάπης πρὸς τὸ πατριον ἔδαφος τῆς κλειούσης// ἅπαξ καὶ διὰ παντὸς τὴν πρὸς μετανάστευσιν ὀλ[εθρι]ωτάτην διὰ τὸ ἔθνος ἡμῶν ὁδόν.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους πεποιθήμεν ὅτι τὸ περὶ ὑ]μᾶς Σεβαστὸν Ἐποπτικὸν Συμβούλιον θὰ εὐαρε[στηθῆ]/ νὰ ὑποστηρίξη ἀποτελεσματικῶς ὅσον ἀπ' αὐτο[ῦ ἔξαρχ]/τάται τὴν διατήρησιν τοῦ εὐαγοῦς καὶ ὠφελιμω[τά]του ἰδρύματος ἀναγνωρίζον αὐτὸ καὶ τὸ ἐν αὐτῷ [προσω]/πικὸν τῶν διδασκάλων καὶ ἀναλαμβάνον τὴν μ[ισθοδοσί]/αν αὐτοῦ ἐκ τοῦ ταμείου τοῦ Κράτους μέχρις [ὅτου διακα]/νονισθῶσι τὰ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καὶ [ἀπαλλασσό]/μενος ἀπὸ τὰς λοιπὰς ἀσχολίας καὶ ὑπ[οχρεώσεις]/ περισυλλεγόμενος ἐν τῷ ἀρχιερατικῷ [μου κύκλω, κα]/τορθώσω νὰ ἐξασφαλίσω [τὴν προαγωγὴν] τούτου ἐκ τοῦ ἐμοῦ δυνατοῦ καὶ [τῆς ἐμῆς ἱεραρχίας].

Ταῦτα ἐν ὀλίγοις ὑποβάλλοντες μετὰ τ[ῆς] προσηκούσης/ τιμῆς εἰς τὸ Ὑμέτερον Σεβαστὸν Συμβούλιο[ν εὐελπι]/στοῦμεν ὅτι ἐν τῇ διακρινοῦσῃ ὑμᾶς περι[οία] καὶ τῷ ζωη]ροτάτῳ ἐνδιαφέροντι ὑπὲρ τῆς ἀνορθώσεως [τῶν κακῶς]/παρ' ἡμῖν κειμένων θὰ ἔχητε τὴν εὐγενῆ [καλωσύνην]/ νὰ ἀποδεχθῆτε εὐμενῶς τὴν ἐν τῷδε θερμο[τάτην] ἡμε]/τέραν παράκλησιν ἀφορῶσαν εἰς ἴδρυμα π[ροωρισμέ]/νον νὰ παράσχῃ τὴν μεγίστην τῶν ὑπηρεσιῶ[ν] εἰς τὸν/ ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τῆς ἀκατασχέτως φιλοπρο[όδου] Ἡ]/πείρου.

Διατελοῦμεν δὲ μετὰ τῆς προσηκούσης/ ὅλως ἐξιδιασμένης πρὸς ὑμᾶς ἐκτιμ[ήσεως]⁸⁵.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ Β΄

Πρὸς/τὴν Α. Ἐξοχότητα τὸν κ. Ὑπουργὸν τῶν Ἐκκλη/σιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως

Ἐξοχώτατε,

Λαμβάνων τὴν τιμὴν ἵνα ὑποβάλω τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξ[ο]/χότητι τὴν ἐν τῷδε συνημμένην περὶ τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου [Βελ]λάς ἔκθεσιν παρακαλῶ Ὑμᾶς θερμοῦς ἵνα συγχρόνως λάβητε ὑπὸ [ση]μείωσιν καὶ τὸν ἐξῆς σπουδαιότατον διπλοῦν σκοπὸν, ὃν τὸ Ἱερὸν/ τοῦτο Φυτώριον ἐπιδιώκει διὰ τῆς ἰδρύσεώς του. Καὶ πρ[ῶτον]/ προτίθεται ἵνα τὰ ἀτυχῆ τέκνα τῶν περὶ τὴν Ἱερὰν [Μονὴν Βελ]/λάς ξενοφώνων συνοικισμῶν, τῶν μὲν ἀποτελούντων μονίμους κ[οινο]τήτας καὶ συνεπῶς μὴ ἐχόντων ποῦ νὰ ἀποστέλλωσιν αὐτὰ πρ[ὸς]/ ἐκμάθησιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἀπόκτησιν τῆς ἀναγκαιο/τάτης στοιχειώδους μορφώσεως, περισυλλέγῃ ἐν ἑαυτῷ καὶ ἀπαρτίξῃ/ ἐξ αὐτῶν τὸ Πρότυπον αὐτοῦ Τμῆμα εὐεργετοῦν οὕτω τὴν μεγίστην τῶν/εὐεργεσιῶν τοὺς ἀποκλήρους τούτους τῆς Τύχης. Ἐπειτα δὲ ἵνα τοὺς ἀκα/ταρτίστους τῆς πέριξ ὑπαίθρου χώρας ἱερεῖς συγκαλοῦν ἐκ περιτρο/πῆς παρ' ἑαυτῷ ἀναδεικνύῃ μὲν αὐτοὺς τελείους περὶ τὸ Ἱεροτελε/στικὸν μέρος διὰ συστηματικῆς ἐν αὐτῷ ἀσκήσεως,

85. Διατελοῦμεν δὲ μετὰ τῆς προσηκούσης/ τιμῆς στὸ Β΄ χορῶ.

έφοδιάζη δὲ αὐ/τούς δι' ἀρκετῶν γεωπονικῶν γνώσεων εὐεργετοῦν οὕτω τὰ μέγιστα, τοὺς παρ' οἷς ἐφημερεύουσι χωρικοὺς διὰ τῆς μεταλαμπαδεύσεως εἰς/αὐτοὺς τῶν πρακτικῶν αὐτῶν γνώσεων. Καὶ μόνοι οἱ λόγοι οὗτοι/ θὰ ἤρουν, νομίζω, νὰ πείσωσι τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα περὶ τῆς με//γίστης χρησιμότητος τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς, [συνε]/πῶς καὶ τῆς ἐνδεδειγμένης ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτοῦ ὑποστηρίξεως πα/ρὰ τῆς Σεβαστῆς ἡμῶν Κυβερνήσεως καὶ ἰδίᾳ τοῦ Σεβαστοῦ Ὑπουργείου/ οὗ πάνυ ἐπαξίως ἢ Ὑμετέρα Ἐξοχότης προΐσταται. Καὶ κατὰ τοσο[ῦτον]/ μᾶλλον καθ' ὅσον ἢ Ἱερὰ Μονὴ Βελλᾶς εἶνε ἡ μόνη ἐν Ἡπειρῷ, ἣτις κα/λῶς διοικουμένη θὰ δυνηθῆ ἐντὸς πέντε, τὸ πολὺ ὀκτώ, ἐτῶν νὰ ἐπαρκέσῃ/ ἀφ' ἐαυτῆς εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ ἐν αὐτῇ Ἱεροδιδασκαλείου μετὰ [πεν]/τήκοντα τοῦλάχιστον ἱεροσπουδαστῶν ἀνέτως. Διότι ὅταν μόλις προ[ὸ δὲ] οὗ ἐτῶν ἀνέλαβον τὴν ἄμεσον αὐτῆς διοίκησιν, αὕτη παρουσίαζεν [εἰσό]/δημα περιοριζόμενον εἰς δύο/ο περίπου χιλιάδας δραχμῶν, ὅπερ [εὐτυ]/χῶς σήμερον ἐντὸς τόσον βραχέος διαστήματος ὑπερετριπλασιάσθη καὶ/ τὸ ὅλον κτίριον ἐκ βάθρων περικαλλέστατον ἀνηγέρθη. Τρέφω δὲ τὴν ἀκράδαντον πεποίθησιν ὅτι [.....] Κυβέρνησις εὐδοκίη νὰ ἔλθῃ ἐπίκουρος εἰς τὸ ἔργον θὰ ἐφοδιάσῃ [...] ἐλαχίστων τὴν ὅλην Ἡπειρον δι' εὐεργετικῶν τοῦ ιδρύματος.

Ἐφ' ᾧ καὶ θερμότατα παρακαλῶ τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα ἵ[να εὐ]αρεστουμένη εὐδοκίη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ Ἱερὸν τοῦτον Φυτόριον [καὶ] ἀναλάβῃ (δι' ὀλίγα πάντως ἔτη) τὴν μισθοδοσίαν τοῦ ἐν αὐτῷ προσωπι/κοῦ, ἐμοῦ εὐθυνομένου δι' ἅπαντα τὰ λοιπὰ τῆς συντηρήσεως [τού]/του ἔξοδα καὶ παρασκευάζοντος τὴν ἐντὸς βραχέος χρόνου ὑλι[κὴν]/ αὐτοῦ ἀνεξαρτησίαν.

Πεποιθῶς ἐπὶ τὴν πεφωτισμένην τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος ἀν[τί/λη]ψιν διατελῶ μεθ' ὅλως ἐξιδιασμένης ἐκτιμῆσεως.

Ἐν Κονίτῃ τῇ [...] Δεκεμβρίου 1914.

ΚΕΙΜΕΝΟ Γ'

Πρὸς τὸ σ. Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλ./ καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως

Ὅπως ἀποκτήσῃ ἢ ἐμὴ πνευματικὴ παροιμία ἰε/ρεῖς κεκτημένους πνευματικὴν τινα καὶ ἠθικὴν μ[όρ]/φωσιν καὶ δυναμένους νὰ ἐμψυχώσωσι τὸ θρη[σκευ]/τικὸν καὶ ἠθικὸν συναίσθημα τῶν πιστῶν συν/[τό]/νωσ ἐργασθεῖς ἴδρυσά προ τινῶν ἐτῶν ἐν τῇ [ἱστορ]ικῇ Ἱ. Μονῇ Βελλᾶς Ἱεροδιδασκαλείου οὗτινος ἐπισυνάπτω τὸ προ/συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ καθηγητικοῦ Συλλόγου [τῆς ἐν]/ Χάλκη ἰ. Θεολογικῆς Σχολῆς [τού] Πατρια[ρχείου]/ συνοδικῆ διαγνώμη. Ἐκ τοῦ προγράμ[ματος τού]/του, κ. Ὑπουργέ, καταφαίνεται ὅτι οἱ μέλλ[οντες] ἰερεῖς πλὴν τῶν στοιχειωδῶν αὐτῶν θρησκ[κευτι]κῶν γνώσεων ἐφοδιάζονται καὶ διὰ τῶν σ[.....]/ τῆς Γεωργικῆς ἐν γένει ἤτοι ἀμπελοφυλακίας, [βομβυ]κοτροφίας, δένδροκομίας τῆ[ς κτηνο]/τροφικῆς κατὰ τὸ σύστημα τοῦ πάν[υ] εὐδο[κιμήσαντος] ἐν Κρήτῃ Ἱεροδιδασκαλείου. Εἶναι δ[ὲ]/ φανερὸν ὅτι αἱ γνώσεις αὗται εἶναι ἀπαρα[ίτητοι]/ εἰς τὸν μέλλοντα πρακτικὸν διδάσκαλον τῆς [κοι]/νωνίας

τὸν δυνάμενον δι' αὐτῶν νὰ ἐμφυσῆσθαι τὴν /ἀγάπην πρὸς τὸ πάτριον ἔδαφος καὶ ν' ἀνακόψῃ τὰς/ πρὸς μετανάστευσιν ὀλεθριωτάτας ῥοπάς.

Τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖον τοῦτο τετρατάξιον ὄν περι/λαμβάνον μέχρι τοῦδε περὶ τοὺς εἴκοσι τροφίμους/ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Βελλᾶς καὶ Δρυϊνουπόλεως// καὶ ἐκ τριῶν διδασκάλων ἀποτελούμενον ἦτοι ἐνὸς/ ἀποφοίτου τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς, ἐνὸς/ Διδασκαλιστοῦ καὶ ἐνὸς Γεωπόνου συνετηρεῖτο μέχρι/ τοῦδε διὰ τῶν εἰσφορῶν τῶν Χριστιανῶν καὶ/ διὰ τῶν τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων εἰσοδημάτων τῆς/ ἱερᾶς Μονῆς Βελλᾶς, ἀνερχομένων κατ' ἀνώτατον ὄριον/ εἰς τέσσαρας ἡμερῶν |περίπου| χιλιάδας (4000) δραχμᾶς, ἐν ἧ' τοῦτο εἶναι ἐγκαθιδρυμένον. Ἀρωγοὶ εἰς τὸ καθίδρυμα τοῦτο προσήρχοντο ἐπὶ Τουρκοκρατίας τὸ ἐν Ἰωαννίνοις/ Προξενεῖον τῆς Ἑλλάδος δι' ἑκατὸν (100) λιρῶν ἐπιδό/ματος κατ' ἔτος καὶ ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἤδη οἶκο/νομικὸς ἐπιθεωρητῆς Α. Πάλλης διὰ γενναίας/[ἐξ](150) ἑκατὸν πεντήκοντα λιρῶν κατ' ἔτος χο/[ρη]γίας. Μετὰ τὴν εὐτυχή δὲ τῆς πατρίδος ἀπε[λευθέ]ρωσιν ἡ Γενικὴ τῆς Ἡπείρου Διοικήσεως συνε[.....]τοῦ Προξενικοῦ ἐπιδό/[ματος ἀν]/έλαβε καὶ τὴν μισθοδοσίαν τοῦ Γεωπόνου/ [διδ]ασκάλου, διακοπέισαν δυστυχῶς μετὰ τοῦ ἐπιδόμα/[τος] ἅμα τῇ καταργήσει τοῦ θεσμοῦ τῆς Γ. Διοικήσεως./[...]κτον ὅμως ὅτι πλειστάκις τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἰδρύ/[ματος] ἐκάλυπτον ἐκ τοῦ ἐμοῦ ὑστερήματος ἀγωνιζόμε/[νος νὰ] συγκρατήσω αὐτό, τοιαύτας ὑποτεῖνον ἐλπίδας.

Τοιοῦτον ὄν τὸ ἐμὸν Ἱεροδιδασκαλεῖον, κ./ Ὑπουργέ, πέποιθα ὅτι ἡ ἤδη μεγαλυνθεῖσα Ἑλλ. [Πολ]ιτεία θὰ περιβάλῃ διὰ τῆς προσηκούσης/ [στ]οργῆς, ἀφ' οὗ νομικῶς μὲν οὐδεὶς συντρέχει κατ'/ αὐτοῦ λόγος, κατ' οὐσίαν δὲ ἡ ἀνάγκη τῆς διατηρήσεως αὐτοῦ εἶναι πλέον ἢ ἐμφανής.

Ἐν πρώτοις ὡς πρὸς τὴν νομικὴν τοῦ ἰδρύματος/ ὅψιν τὸ προτάσει τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου/ ἐκδοθὲν Β.Δ. τῆς 19^{ης} Αὐγούστου ὀρίζει ὅπως:

- » τὰ σχολεῖα τῆς Δ. καὶ Μ. ἐκπαιδεύσεως// τῶν νέων χωρῶν τοῦ Κράτους
- » διατηρῶνται/ ὑπὸ τὴν σημερινὴν αὐτῶν μορφήν δυνάμε/να διὰ Β. Δ. προτάσει τοῦ
- » Ἐκπαιδευτικοῦ /Συμβουλίου νὰ μεταρρυθμισθῶσι κατὰ τοὺς κει/μένους νόμους
- » ἢ νὰ καταργηθῶσι».

Ἀπὸ ἐπόψεως λοιπὸν νομικῆς δὲν παρεμβάλλεται/ κώλυμά τι εἰς ἀναγνώρισιν τοῦ ἐμοῦ Ἱεροδιδασκαλεῖου/ ὡς ἰδρύματος τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως πρὸς εἰδικὸν/ κατατείνοντος σκοπὸν τὴν μόρφωσιν τοῦ ἐνοριακοῦ κλήρου.

Κατ' οὐσίαν δὲ ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη τῆς ἀπο/κτήσεως ἐφημεριῶν ἀξίων τῆς θρησκευτικῆς καὶ [ἐθνι]/κῆς αὐτῶν ἀποστολῆς εἶναι τόσον φανερά, ὡστ[ε πᾶς]/ λόγος ἐξαίρων τὴν ἀνάγκην ταύτην ἐνταῦθα νὰ [θεωρῆ(;)]ται/ περιττὸς ὅλως καὶ παρῆλκων. Δύο μόν[ον ση]/μεῖα κρίνω καλὸν νὰ προσθέσω [ἐμφαί]/ νοντα ἀριδῆλως τὴν ἀνάγκην τ[ῆς] διατηρήσεως τοῦ ἰδρύματος τούτου α) ὅτι ἐγὼ ἐπὶ [ἐννεαετίαν(;)] /οὐδένα ἐν τῇ παροικία μου χειροτονήσας [ἐκ συ]στηματικῆς προνοίας κληρικὸν στεροῦμαι/ τὸ πλεῖστον σήμερον κλήρου, β) ὅτι ἀπ[όφοι]τοι τοῦ ἰδρύματος τούτου πλὴν τῆς θρησκ[ευτι]κῆς αὐτῶν ἀποστολῆς θὰ ὦσι διττῶς χρῆ[σιμοι]/ ἔν τε τῇ ἐμῇ παροικία καὶ τῇ τῆς Δρυϊνουπόλεως/ ἐξ ἧς κατὰ τὸ ἡμισυ προέρχονται, πρῶτον[...]/διδάσκοντες κατ' ἀνάγκην κατὰ τὰ ἔτη τ[...] τῆς ἐλλείψεως ἰδίων ἐκ Διδασκαλεῖου προ[οερχομέ]νων διδασκάλων θὰ χρησιμεύσωσι συγχρόν[ως ὡς] ἱεραπόστολοι καὶ φορεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ/ εἰς τὰ Ἀλβανόφωνα καὶ Βλαχόφωνα χωρ[ί]α τῆς/

Ἡπίρου, ἔπειτα δὲ ἐφωδιασμένοι διὰ [τῶν κα[ταλ]/λήλων τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας ἐφοδίω[ν],/θὰ ὧσιν οἱ ἄριστοι εἰσηγηταὶ τῶν γεωργικῶν// γνώσεων καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ πατρίου ἐδάφους/ παρὰ τοῖς ὑπὸ ἀκαθέκτου μεταναστευτικῆς ὁρμῆς/ κατεχομένοις Ἡπειρώταις.

Εἰς ταῦτα πάντα ἀποβλέπουσα ἡ ἐγνωσμένη/ περίνοια τῆς Ὑμ. Ἐξοχότητος πέποιθα ὅτι θὰ σπεύ/ση ν' ἀναγνωρίσῃ ὑπὸ τὴν σημερινὴν αὐτοῦ μορφήν/ καὶ περιβάλλῃ διὰ τῆς ἀγάπης αὐτῆς τὸ εἰρημέ/νον Ἱεροδιδασκαλεῖον, ὑπὲρ οὗ τοσαῦτα ἐδαπανή/θησαν, τὸ προωρισμένον τηλικαύτας νὰ παράσχῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος ὑπηρεσίας.

Διατελῶ μετὰ τῆς προσηκούσης/ τιμῆς καὶ ὑπολήψεως.

ΚΕΙΜΕΝΟ Δ΄

Πρὸς τὸ σεβαστὸν Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν/καὶ τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσως

Κύριε Ὑπουργέ,

Διὰ τοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 5 τρέχοντος μηνὸς ἐγγράφου/μου ὑπέβαλον τῷ σεβαστῷ Ὑπουργεῖῳ παράκλησιν περὶ ἀ[να]/γνώρισεως τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ μου Ἱεροδιδασκαλεῖου Β[ελλᾶς καὶ]/ διὰ τοῦ παρόντος συμπληρωματικοῦ παρακαλῶ τὴν Ὑ[μετέραν]/ Ἐξοχότητα, ἄχρις οὗ διὰ σχετικοῦ νομοθετήματος καν[ονισθῶσι]/ τὰ τῶν Ἱεροδιδασκαλείων ἐν γένει τοῦ Κράτους, ὅπως θεω[ρηθῇ τὸ] Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς ὡς ἰσότιμον τό γε νῦν πρὸς τὰς λ[οιπὰς]/ τοῦ Κράτους Ἱερατικὰς Σχολὰς, σκοπὸν ἐχούσας τὴν προπ[αρα]/σκευὴν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας, διατάξῃ ἀρμο[δίως] τὴν [ἀνα]/γνώρισιν τοῦ διδάσκοντος ἐν αὐτῷ προσωπικοῦ καὶ τὴν πληρω/μὴν τῆς νενομισμένης μισθο[δο]σίας αὐτοῦ.

Εὐχαριστῶν ἐκ τῶν προτέρων διατελῶ μετὰ πάσης τιμῆς/ καὶ ὑπολήψεως.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 14ῃ Ἰανουαρίου 1915

† Ὁ Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Σπυρίδων

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α΄ Πηγές:

Ίστορικό Αρχείο Ίεράς Μητροπόλεως Ίωαννίνων (ΙΑΙΜΙ).
 ΄Εκθεσις τοῦ ἑταίρου Τιτάνα (=Ίωάννου Κέντρου) περὶ τοῦ 41(=Βελλᾶς καὶ Κονίτισης Σπυρίδωνος).
 Πρακτικὰ Συνεδριάσεων Νηπιακοῦ Ἐπιμελητηρίου Μελᾶ.

Β΄ Βοηθήματα:

Βλάχου Κώστα Π. 2005, Ὁ σκοπὸς τῆς ἰδρύσεως τῆς «Σχολῆς Βελλᾶς». «Βελλᾶ», Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα, τ. Γ΄, Ίωάννινα, σσ. 193-206.
Γερμανοῦ Σάρδεων Μητροπολίτου 1937, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπειρῷ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, π. «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά», τ. 12.
Δέλτα Π. Σ. 1921, Ἀναμνήσεις 1921, ἐπιμέλεια Ἀλ. Π. Ζάννας, ἐκδ. «Ἐρμῆς», Ἀθήνα.
Δημογκίνη Ὀδυσσεῶς Δ. 1997, Ὁ Ίεράρχης Σπυρίδων Βλάχος καὶ τὸ Ίεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς, Ἀθήναι.
Ἐξάρχου Δημητρίου Ι. 1908, Νέον εἰκονογραφημένον ἡμερολόγιον «Ἠπειρωτικὴ Ἀκτίς», ἔτος πρῶτον, ἐν Κωνσταντινουπόλει.
Καλλιᾶφα Σπ., κ. ἄ. 1961, Σπυρίδων Βλάχος, ὁ ἀπὸ Ίωαννίνων Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, Μνημόσυνοι λόγοι Σπ. Μ. Καλλιᾶφα, Ἀλεξάνδρου Βαμβέτσου, ἐπισκόπου Διονυσίου Ψαριανοῦ, μητροπολίτου Σερβίων καὶ Κοζάνης, Γεωργίου Βαβαρέτου, Βιβλιοθήκη Ἠπειρωτικῆς Ἐταιρείας Ἀθηνῶν, ἀρ. 2, ἐν Ἀθήναις.
Καλογήρου Ίωάννου Ὁρ. 1990, Μνήμη δικαίου μετ' ἐγκωμίων †Σπυρίδων Βλάχος, ὁ ἀπὸ Βελλᾶς καὶ Κονίτισης (1906-1916) καὶ Ίωαννίνων (1916-1949) Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος (1949-1956), π. «Ἠπειρος», ἐτησίᾳ ἐκδοσὶ τῆς Ἠπειρωτικῆς «Ἐστίας Θεσσαλονίκης, τ. ΙΒ΄(12^{ος}), 1989, Θεσσαλονίκη.
Κορακίδη Ἀλεξάνδρου Σ. 1993, Ίεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς (1911-1989), Ἱστορικὲς ἐκδόσεις Στεφ. Δ. Βασιλόπουλος, Ἀθήνα.
Κωσταρίδη Εὐγενίου 1921, Ἡ σύγχρονος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, ἐν Ἀθήναις, τύποις Φοίνικος.
Λειβαδέως Ἀλεξάνδρου Γ. 1964, Οἱ πρόδρομοι τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ίωαννίνων, Ἀθήναι.
Μαμμοπούλου Ἀλεξ. Χ. 1990, Γράμματα Ἀλεξ. Πάλλη τοῦ Ἀλεξάνδρου κ.λπ., π. «Ἠπειρωτικὴ Ἐταιρεία», τχ. 164, Μάϊος 1990.
Μαρτίνη Ἰω. Π.Θ. 1911, Ἡ Βελλᾶ (ἀπόσπασμα), ἐφ. «Ἠπειρος», φ. 8 Μαΐου 1911.
Παλαιολόγου Ὀλγας Γ. 2011, Τὸ Νηπιακὸν Ἐπιμελητήριον Μελᾶ, ἐκδόσεις Ἐταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν, Ίωάννινα.
Πάλλη Α. Α. 1910, Ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ πρὸς Ἰωνα Δραγούμη (ΙΑΙΜΙ).
Πάλλη Α. Α. 1953, Ξενητεμένοι Ἕλληνες, αὐτοβιογραφικὸ χρονικόν, Ἄετος Α.Ε., Ἀθήνα.
Παπαγεωργίου Βασ. Γ. 1959, Τὸ Ίεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς, π. «Ἠπειρωτικὴ Ἐστία», τ. Η΄. Σούλη Χρήστου Ι., «Βλάχος, Σπυρίδων», *Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ*, τόμος 21ος, σ. 421.
Σούρα Εὐριπίδη 1946, Ἀνέκδοτη εὐχετήρια ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Σπυρίδωνα (ΙΑΙΜΙ).

Σούρα Ευριπίδη 1973, Από τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Σπυρίδωνος ὡς ἐπισκόπου Βελλᾶς καὶ Κονίτσης μετὸν πρόεδρο τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος Βούρμπιανης Χρ. Τσίλαν, ἐφ. « Ἑπειρωτικὸν Μέλλον», φ. 97/762 τῆς 14^{ης} Ἰουνίου 1973.

Σπυρίδωνος 1914, παροῦσα αἴτησις.

Σπυρίδωνος 1956, ἀνάτ. ἐκ τῆς ἐφ. «Ἐκκλησία», τ. ΛΓ' (1956).

Σπυρίδωνος 2006, τοῦ ἀπὸ Ἰωαννίνων Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, Κείμενα, ἐπιστασία καὶ φροντίδι Μητροπολίτου Σεργίου καὶ Κοζάνης Κυροῦ Διονυσίου (Ψαριανοῦ), Ἑκδοσις Ἱεραῶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, Ἰωάννινα.

Στούπη Σπ. 1964, Πωγωνήσια καὶ Βησσανιώτικα, τ. β', Κέρκυρα.

Χρυσοστόμου 1956, Μητροπολίτου Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου, Ὁ ἐπικήδειος λόγος, Σπυρίδων Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, Ἀθῆναι, 1956, ἀνάτ. ἐκ τῆς ἐφ. «Ἐκκλησία», τ. ΛΓ' (1956), σ. 15.

Ψῆμα Εὐαγγέλου 1954, Μητροπολίτου Ἑρμουπόλεως, Ρητορικὰ Δοκίμια, Ἀλεξάνδρεια.

Άποψη του κεντρικού κτιρίου της Σχολής Βελλάς.

**Ο ΑΠΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ
ΕΝ ΜΕΣΩ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΧΑΣΜΩΝ**

Μητροπολίτης Αρκαλοχωρίου, Καστελλίου και Βιάννου

Ανδρέας Νανάκης

Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Θεσσαλονίκης

imarkal1@otenet.gr

Περίληψη: Ο διχασμός αποτελεί δεδομένο της ζωής του ελληνικού κράτους, ήδη από τις αρχές της ίδρυσής του. Στον 20^ο αιώνα, που δραστηριοποιείται ο Σπυρίδων, ο διχασμός κορυφώνεται με την αντιπαλότητα των βενιζελικών και αντιβενιζελικών και το διχασμό στην πολιτεία, αλλά και στην εκκλησία. Ο Σπυρίδων είναι προσκείμενος στην παράταξη των βασιλοφρόνων. Κατά την εκλογή του Μελετίου Μεταξάκη (1921), από το διχασμό, διασαλεύεται η ενότητα του ελληνόφωνου ορθόδοξου κόσμου και ιδιαίτερα του ελληνικού κράτους, διευρυμένου με τους βαλκανικούς πολέμους και τη συνθήκη των Σεβρών.

Ο τότε Ιωαννίνων Σπυρίδων, με τον Κασανδρείας Ειρηναίο, από την παράταξη των βενιζελικών, αναλαμβάνουν μέσα από πρωτοβουλίες και εμπνευσμένες εισηγήσεις να διαφυλάξουν την εκκλησιαστική ενότητα. Η σύμπνοια της Ιεραρχίας (1949), κατά την εκλογή του σε Αρχιεπίσκοπο Αθηνών, δηλώνουν και φανερώνουν ότι ο Σπυρίδων πορεύθηκε σε δύσκολες, ταραχώδεις, αιματοβαμμένες εποχές με σύνεση, συναίνεση, σωφροσύνη, ως πραγματικός διάκονος της εν Χριστώ αγάπης, ενότητας και ειρήνης, παραμένοντας παράλληλα σταθερός στις πολιτικές του πεποιθήσεις, στη νεότερη εποχή που έζησε.

Ο Αθηνών Σπυρίδων, ο από Ιωαννίνων, υπήρξε μια ξεχωριστή εκκλησιαστική προσωπικότητα με δυσεύρετη σύνεση, αποφασιστικότητα και σταθερότητα στις απόψεις του. Γόνος και ανάστημα της εθναρχούσας Εκκλησίας και της εθναρχίας, του Οικουμενικού μας δηλαδή Πατριαρχείου, πορεύθηκε εν μέσω δυσκόλων ή σαφέστερα διχαστικών πολιτικοκοινωνικών καταστάσεων, με υψηλή όμως εκκλησιαστική συνείδηση και αίσθηση ευθύνης. Σταθερή μέριμνά του υπήρξε, σε κάθε περίπτωση, η υπέρβαση του διχασμού και της πόλωσης, τόσο στο εκκλησιαστικό, όσο και στο πολιτικό πεδίο και βέβαια η διαφύλαξη του κύρους και της εμβέλειας της Εκκλησίας, στο σύνολο των κοινωνικών διαστρωματώσεων.

Η δεύτερη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα και οι περί την εθνική ολοκλήρωση επιλογές με την Αντάντ, το Βενιζέλο και τους βενιζελικούς ή με τις κεντρικές δυνάμεις, τον βασιλέα

Κωνσταντίνο και τους βασιλόφρονες, διαμόρφωσαν δύο αντίπαλα στρατόπεδα στον ελληνικό και όπου γης εξωελλαδικό ελληνισμό. Η τοποθέτηση του Σπυρίδωνα υπήρξε σαφέστατη και δεδηλωμένη υπέρ του βασιλέα και του λαϊκού κόμματος. Είχε όμως το σθένος, την αποφασιστικότητα και την ψυχική δύναμη, ως ακραιφνώς εκκλησιαστική προσωπικότητα, να προτάσσει πάντοτε την εκκλησιαστική ενότητα και να λαμβάνει πρωτοβουλίες, που διαφύλατταν και ανύψωναν το κύρος της Εκκλησίας. Και αυτό θα τεκμηριώσω στην ανακοίνωσή μου εδραζόμενος σε τρία ιστορικά γεγονότα.

Το πρώτο και εκτενέστερο συνδέεται με την εκλογή, στον Οικουμενικό Θρόνο, του από Αθηνών Μελετίου Μεταξάκη,¹ μιας χαρισματικής προσωπικότητας, που άφησε ανεξίτηλη τη δημιουργική του σφραγίδα, κυρίως στο Πατριαρχείο Αλεξανδρείας, όπου επί μακρόν πατριάρχευσε από το 1926 έως το 1935 οπότε και ετελεύτησε.

Ο Θρόνος του Οικουμενικού Πατριαρχείου παρέμεινε εν χηρεία από το 1918, η δε πατριαρχική εκλογή περιεπλάκει με τις πολεμικές και πολιτικές εξελίξεις του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, με την πορεία της μικρασιατικής εκστρατείας και την επικείμενη καταστροφή.

Στην ιεραρχία του Θρόνου, όπως και στο σύνολο ελληνισμό, έχουμε το διχασμό μεταξύ των βενιζελικών και των αντιβενιζελικών. Κατά την περίοδο της πρωθυπουργίας του Βενιζέλου, μέχρι δηλαδή το Νοέμβριο του 1920, γίνονταν αποδεκτές από την ιεραρχία του Οικουμενικού Πατριαρχείου οι υποδείξεις του εθνικού κέντρου της Αθήνας, για την αναβολή της πατριαρχικής εκλογής και για τη διεξαγωγή της μετά το τέλος του πολέμου.

Στις 17 Οκτωβρίου 1918 έχουμε την πρώτη προκήρυξη της εκλογής, η οποία μετά από παρεμβάσεις του εθνικού κέντρου διαρκώς αναβαλλόταν. Τον Αύγουστο του 1919 η Αθήνα γνωρίζει στο Πατριαρχείο την ανάγκη για αναβολή της πατριαρχικής εκλογής. «Υποδείξατε και πάλιν εις αρμοδίους ότι η γνώμη του κ. Προέδρου και ημών είναι ότι επί του παρόντος ουδείς δύναται να γίνη λόγος περί οιασδήποτε εκλογικής ενεργείας, καθότι μέχρι οριστικής ρυθμίσεως των εν Κωνσταντινουπόλει εν σχέσει προς το Πατριαρχείον φρονούμεν ότι επιβάλλεται απολύτως αναβολή».² Τον Οκτώβριο του 1919, κατά την συνεδρίασή τους τα δύο σώματα, τέσσερεις αρχιερείς και οκτώ λαϊκοί, δεν τοποθετήθηκαν για την αναβολή ή την επίσπευση της εκλογής, ο δε τοποτηρητής Καισαρείας Νικόλαος και δύο σύμβουλοι «θερμότατα συνηγόρησαν υπέρ της επ' άοριστον αναβολής της εκλογής».³

Η κατανόηση της αποδοχής των υποδείξεων της Αθήνας προς την Κωνσταντινούπολη εδράζεται σε δύο δεδομένα. Πρώτον στην διαφαινόμενη αίσια πορεία της μικρασιατικής εκστρατείας και στη συνακόλουθη πραγμάτωση των εθνικών οραμάτων για τη μεγάλη Ελλάδα και δεύτερον στη φιλοβενιζελική τοποθέτηση της Κωνσταντινούπολης,

1. Νανάκη Α., «Η χηρεία του Οικουμενικού Θρόνου και η εκλογή του Μελετίου Μεταξάκη (1918-1921)», Θεσσαλονίκη 1991, Παράρτημα 5, τ. Α', *Επετηρίδα Τμήματος Θεολογίας Θεολογικής Σχολής Θεσσαλονίκης*.

2. Ο. π., σ. 32.

3. Σκαλιέρη Γ. Κ., *Η εκλογή πατριάρχου κατά το εκκλησιαστικόν πολίτευμα του Οικουμενικού Θρόνου*, εν Αθήναις 1922, σ. 10.

όπως βέβαια και σύνολου κατά κανόνα του εξωελλαδικού ελληνισμού. Ο καθηγητής της Θεολογικής Σχολής Αθηνών Χρήστος Ανδρούτσος στέλνει στο διατελέσαντα, από 4 Νοεμβρίου 1920 έως 24 Ιανουαρίου 1921, Πρωθυπουργό Ράλλη, ένα χειρόγραφο σημείωμα, με την πολύ χαρακτηριστική φράση «*Κωνσταντινούπολις πάσχει εκ Βενιζελίτιδος ευεξηγήτου, ην εκμεταλεύονται διάφοροι εξυπηρετούντες ανεπιγνώστως ξένα συμφέροντα. Η Κατάστασις θα παρέλθῃ ἀφ' εαυτῆς διὰ του χρόνου και της επί τα πρόσω πορείας των εθνικῶν ζητημάτων*».⁴

Ήδη από το Νοέμβριο του 1920, μετά την ήττα του Βενιζέλου, ο Κωνσταντίνος επανέρχεται, ο δε κύριος εκπρόσωπος του αντιβενιζελισμού Δημήτριος Γούναρης σχημάτισε κυβέρνηση, η οποία όμως δεν ορκίστηκε από τον τότε Αθηνών Μελέτιο. Στη θέση του Μητροπολίτη Αθηνών επανέρχεται ο Θεόκλητος, ο οποίος μετά τη συμμετοχή του στο ανάθεμα, είχε κηρυχθεί έκπτωτος το 1917. Ο Βενιζέλος κατερχόμενος από τη Θεσσαλονίκη στην Αθήνα, με παρέμβασή του προς τη Σύνοδο, εξέλεξε το 1918 το Μελέτιο Μητροπολίτη Αθηνών από Μητροπολίτη Κιτίου.⁵

Στις 12 Απριλίου 1921 η Κωνσταντινούπολη εξ αιτίας των διαφαινόμενων αδιέξοδων της μικρασιατικής εκστρατείας, αποφασίζει και προχωρά στην προκήρυξη της πατριαρχικής εκλογής χωρίς να έχει τη σύμφωνη γνώμη της Αθήνας. Προσδοκούσε από τον Πατριάρχη την ανάληψη πρωτοβουλιών για την προσέγγιση της Αντάντ και τη διάσωση του μικρασιατικού ελληνισμού, από το διαφαινόμενο αδιέξοδο της εκστρατείας και την καταστροφή. Γι' αυτό και επέλεξε τελικά τον ακραιφνή βενιζελικό Μελέτιο Μεταξάκη, ως έκφραση εμπιστοσύνης του εξωελλαδικού ελληνισμού προς τους Αγγλογάλλους.

Παρά τις ποικίλες αντιδράσεις της ελληνικής κυβέρνησης για την αναβολή της πατριαρχικής εκλογής και τη στενή της συνεργασία, για το σκοπό αυτό, με τους προσκείμενους της φιλοβασιλικούς μητροπολίτες, Ιωαννίνων Σπυρίδωνα, Τραπεζούντας Χρυσανθο, Πελαγωνίας Χρυσόστομο, Καστορίας Ιωακείμ, οι οποίοι μάλιστα παρεπιδημούσαν για το λόγο αυτό στην Αθήνα, η Κωνσταντινούπολη προχώρησε στην εκλογή Πατριάρχη. Το Νοέμβριο του 1922 εξέλεξε Πατριάρχη το Μελέτιο, τον κατ' εξοχή βενιζελικό ιεράρχη στον εκκλησιαστικό χώρο.

Η Εκκλησία της Ελλάδος, μετά την εκλογή του Μελετίου στον Οικουμενικό Θρόνο το Νοέμβριο του 1922, προχώρησε το Δεκέμβριο του 1922 στην καθαίρεση του Μελετίου, υπακούοντας με την πράξη αυτή στην σαφέστατη βούληση της Ελληνικής κυβέρνησης.

Η μεγάλη εκκλησιαστική συμβολή του Ιωαννίνων Σπυρίδωνα εκδηλώνεται στις 16 Δεκεμβρίου 1922, όταν η κυβέρνηση της Αθήνας συγκάλεσε στη Θεσσαλονίκη τη συνέλευση των ιεραρχών του Οικουμενικού Πατριαρχείου, αποφασισμένη να οδηγήσει τους ιεράρχες στην αποκήρυξη του εκλεγμένου πλέον Οικουμενικού Πατριάρχη Μελετίου και στην επικύρωση της καθαίρεσης που του είχε επιβληθεί από την Εκκλησία της Ελλάδος.

4. Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών, 1921, Α /18,4, φάκελος, Αξιωματικοί Αμύνης εν Κωνσταντινούπολει, χειρόγραφο σημείωμα χωρίς κανένα χρονολογικό στοιχείο, Ανδρούτσου προς Πρόεδρον Κυβερνήσεως Ράλλη.

5. Νανάκη Α., *Εκκλησία εθναρχούσα και εθνική*, Θεσσαλονίκη 2007, σ. 142-143, 174-178.

Η πόλωση και ο εκκλησιαστικός διχασμός στη συνέλευση των ιεραρχών της Θεσσαλονίκης δηλώνεται από το παρακάτω φραστικό γεγονός. Όταν ιεράρχης χαρακτήρισε τον Μελέτιο πρώην Κιτίου, άλλος ιεράρχης ζήτησε αν ο χαρακτηρισμός γραφεί στα πρακτικά να καταχωρηθεί και η δική του άποψη που τον θεωρούσε εψηφισμένο Οικουμενικό Πατριάρχη.⁶

Είναι σαφέστατο ότι ο πολιτικός διχασμός έχει τραυματίσει βαθιά την Εκκλησία και είχαν διαμορφωθεί δύο αντίπαλες τάσεις στη συνέλευση της Θεσσαλονίκης, παράλληλες με τις πολιτικές, που μπορούσαν να οδηγήσουν την Εκκλησία σε σχίσμα. Δύο ιεράρχες, ο Ιωαννίνων Σπυρίδων από τη φιλοβασιλική παράταξη και ο Κασσανδρείας Ειρηναίος από τη φιλοβενιζελική παράταξη, εκπροσώπησαν τις δύο τάσεις της συνέλευσης. Με τις τοποθετήσεις-αυτοκριτικές τους για το εκκλησιαστικό πρόβλημα της εποχής βοήθησαν να αποφευχθεί το σχίσμα και η περαιτέρω όξυνση του προβλήματος της πατριαρχικής εκλογής.

Η εισήγηση του Ιωαννίνων Σπυρίδωνα στη συνέλευση των ιεραρχών της Θεσσαλονίκης έχει ως ακολούθως:

«Μ. Ιωαννίνων. Νομίζω, ότι αφού ο Μ. Κασσανδρείας χωρίς να εισέλθει εις την ουσίαν, θέλει να είπει μερικάς σκέψεις και τονίζει, ότι πρέπει να κάμωμεν χρήσιν προ παντός ειρηνευτικής μεθόδου, πρέπει να αφεθεί να ομιλήσει. Πρέπει να κρατήσωσιν σκέψεις υψηλότεραι και εγώ τοιαύτα τινα έχω σκοπόν να είπω.

Η θλιβερά κατάστασις, εις ήν έναγχος περιήλθον τα καθ' ημάς, ως εκ της εκθέσεως της πλειοψηφίας της Ιεράς Συνόδου και άλλοθεν ελάβομεν γνώσιν, ευλόγως ήγαγον, Αδελφοί, την πλειοψηφίαν της Ιεραρχίας του Οικουμενικού θρόνου επί το αυτό, ίνα εν Πνεύματι Χριστού κοινολογήσωμεν προς αλλήλους, και εξεύρομεν τρόπον, δι' ού θα δυνηθώμεν να κρίνομεν ακριβώς και δικαίως περί των εν Φαναρίω γενομένων και να ρυθμίσωμεν τα μέλλοντα ως απαιτεί το συμφέρον της Εκκλησίας.

Η Συνέλευσις αύτη της Ιεραρχίας αποτελεί μέγα γεγονός εν τη ιστορία της καθ' ημάς Εκκλησίας, μεγάλας δε ευθύνας αναλαμβάνομεν, εάν εις έκαστος εξ ημών και πάντες ομού δεν αρθώμεν υπεράνω πάσης ιδιοτελείας, παντός ατομικού και κομματικού συμφέροντος, υπεράνω πάσης συμπαθείας, ή αντιπαθείας πολιτικής, παντός υπολογισμού ξένου προς τα Εκκλησιαστικά ιδεώδη, και θεωρώ καθήκον μου να τονίσω, ότι η Συνέλευσις αυτή πρέπει να περιβληθή ακραιφνή Εκκλησιαστικόν χαρακτήρα, διότι ο σημερινός σάλος της Εκκλησίας μας αποτελεί συνέχειαν του από τριετίας και επέκεινα σάλου, του συνταράσσοντος την αδελφήν Εκκλησίαν του Ελευθέρου Βασιλείου, και τούτο διότι είναι λίαν μειονεκτική η θέσις της Εκκλησίας εκείνης έναντι της Πολιτείας, διότι οι πάντες γνωρίζωμεν καλώς, ότι αφ'ού χρόνου συνεστήθη το Βασίλειον της Ελλάδος, η Ελληνική Πολιτεία, καίτοι έχει εν τω Συντάγματι αυτής αναγεγραμμένην την προνομίον εν τώ Κράτει θέσιν της Εκκλησίας, εν τοίς πράγμασι όμως όχι μόνον ουδεμίαν εύνοιαν έδειξε προς αυτήν, αλλ' όλως τουναντίον οι εκάστοτε πολιτικοί παράγοντες ετήρησαν προς αυτήν στάσιν δυσμενή, επιχειρήσαντες παντοιοτρόπως να υποδουλώσωσι τους Ιεραρχικούς χαρακτήρας και να καταστήσωσιν αυτούς όργανα βλέψεων ξέ-

6. Νανάκη Α., *Η χηρεία...*, ό. π., σ. 135.

νων προς τα ιδανικά της Εκκλησίας. Από της απόψεως ταύτης δεν είναι ανεξήγητον ίσως το άλλως λίαν λυπηρόν φαινόμενον, ότι όσοι των Ιεραρχών του Κλίματος του Οικουμενικού Θρόνου ευρέθημεν εις το Ελληνικό Κράτος, μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους, δεν ηδυνήθημεν κατά το μέγιστον μέρος να κρατήσωμεν ημάς αυτούς μακράν των πολιτικών σάλων και της επηρείας του περιβάλλοντος.

Προς τας οιενδήποτε λοιπόν παρεμφερείς επηρείας δέον να τηρήση εαυτήν η Συνέλευσις ξένην. Και πρέπει να θεωρηθεί αύτη ως απαρχή αποπειρας αποτινάξεως από του Ιεραρχικού Σώματος παντός εξευτελισμού, από οιασδήποτε Πολιτείας προερχομένου. Ο εξευτελισμός δε ούτος της Ιεραρχίας χρονολογείται αφ' ής εποχής το πατριωτικόν και εθνικόν συμφέρον προβάλλεται ενώπιον της Εκκλησίας ως ανώτερον του Θρησκευτικού και του Εκκλησιαστικού. Η Ιεραρχία δεν έχει ανάγκην επιδείξεως. Η Εκκλησία βεβαίως ανήκει εις το Έθνος. Αύτη εγαλούχησε και εξέθρεψε και χειραγώγησε το Έθνος, αλλά οι πολιτικοί παράγοντες του Έθνους ού μόνον ημέλησαν αυτήν, αλλά και την επολέμησαν. Ουδέ πρέπει να μας διαφεύγη, ότι το αυτό πνεύμα δυσμενές προς την Εκκλησίαν διαπνέει και τους εν Κωνσταντινουπόλει ιθύνοντας πολιτικούς και κοινοτικούς κύκλους, αφ' ής ενόμισαν αυτούς πανισχύρους, απατώμενοι. Δι' όλα ταύτα οφείλωμεν εις τας ημετέρας σκέψεις να θέσωμεν ως βάσιν, αφητηρίαν και σκοπόν το συμφέρον της Εκκλησίας και μόνον αυτό, και εξορκίζω πάντας Υμάς, όπως δια της ανεπηρεάστου στάσεώς μας αποδείξωμεν ενώπιον όλου του Χριστιανικού πληρώματος ότι έχομεν συνείδησην προπαντός Αρχιερέων Χριστού, ότι εμφορούμεθα προπαντός Εκκλησιαστικού πνεύματος, και του πνεύματος εκείνου ού ενεφορούντο οι αρχαίοι πατέρες της Εκκλησίας, οι αμυνόμενοι κατά παντός πολεμίου και προς δόξαν αυτής.»⁷

Καθοριστική επίσης υπήρξε η εισήγηση, αλλά και οι διαρκείς παρεμβάσεις του Κασσανδρείας Ειρηναίου.⁸ Η συμβολή του στην υπέρβαση του αδιεξόδου και στην αποφυγή του εκκλησιαστικού σχίσματος υπήρξε επίσης καταλυτική. Δεν αποφάσισαν την καθάρση του Μελετίου, όπως υποδείκνυε η ελληνική πολιτεία, αλλά θεώρησαν την εκλογή μη γενομένη, κάλεσαν τον Μελέτιο να μη μεταβεί στην Κωνσταντινούπολη, γιατί θα συνερχόταν εκεί η ιεραρχία για να εκλέξει Πατριάρχη και τέλος ο Ιωαννίνων Σπυρίδωνας, με τον Κασσανδρείας Ειρηναίο, θα μετέβαιναν στην Κωνσταντινούπολη για να βολιδοσκοπήσουν την κατάσταση και να προετοιμάσουν την εκεί μετάβαση της ιεραρχίας.

Έμπειροι και στα εκκλησιαστικά και εθνικά ζητήματα μαρτυροκαπνισμένοι ιεράρχες, ο Σπυρίδωνας και ο Ειρηναίος, μετέβησαν στην Κωνσταντινούπολη, όμως από την πρώτη στιγμή και την αρχή της συνέλευσης της Θεσσαλονίκης είχαν συλλάβει την ουσία του πράγματος. Είχε εκλεγεί πλέον Πατριάρχης στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και με δεδομένο το κύρος του πατριαρχικού θεσμού αλλά και την ισχυρή προσωπικότητα του Μελετίου, η δυναμική του τετελεσμένου αυτού γεγονότος της πατριαρχικής εκλογής δεν αντιστρεφόταν και αυτό αδυνατούσε να το κατανοήσει η ελληνική πολιτεία.

Το δεύτερο ιστορικό γεγονός, όπου η προσωπικότητα του Ιωαννίνων Σπυρίδωνα θα

7. Σκαλιέρη Γ. Κ., ό. π., σ. 52-53.

8. Ό. π., σ. 29-64.

κληθεί για να αναλάβει ρόλο ενωτικό και να βγάλει την Εκκλησία της Ελλάδας από το αδιέξοδο, είναι η εκλογή του ως αρχιεπισκόπου Αθηνών το 1949. Η εκλογή του εγένετο πανηγυρικά και χωρίς ο ίδιος να το επιδιώξει.

Μετά την εκδημία του Αθηνών Δαμασκηνού το Μάιο του 1949 σε ηλικία εξήντα ετών, η Ιεραρχία της Εκκλησίας της Ελλάδας εστράφη προς το πρόσωπο του Σπυριδώνα και τον εξέλεξε Αθηνών, με μεγάλη πλειοψηφία 42 ψήφων έναντι 9 του Θεσσαλονίκης Γενναδίου, 2 του Κορινθίας Μιχαήλ, 2 λευκών και ενός άκυρου.⁹ Η εκδημία του Δαμασκηνού έφερε και πάλι στο προσκήνιο την επαναφορά του Χρυσάνθου στη θέση του αρχιεπισκόπου Αθηνών και η ιεραρχία στη μεγάλη της πλειοψηφία δεν επιθυμούσε αυτή τη λύση.

Ενεθυμείτο η ιεραρχία, ότι μετά την εκδημία του Αθηνών Χρυσόστομου Παπαδόπουλου, τον Οκτώβριο του 1938, ήταν σαφέστατα προσανατολισμένη στην εκλογή του Κορινθίας Δαμασκηνού¹⁰, τον οποίο υποστήριζε και ο υπουργός της κυβέρνησης Μεταξά Γεωργακόπουλος.

Ο πρωθυπουργός Μεταξάς αποφάσισε να προωθήσει τον Τραπεζούντος Χρυσάνθο¹¹, προερχόμενο από τη φιλοβασιλική παράταξη, σε αντίθεση με το Δαμασκηνό που ήταν προσκεείμενος στους βενιζελικούς. Ο Γεώργιος συναίνεσε με τη βούληση του Μεταξά, χωρίς όμως να αναλάβει πρωτοβουλίες, διότι διαισθανόταν τη δυσκολία του εγχειρήματος. Η ιεραρχία συνήλθε το Νοέμβριο του 1938 κανονικώς, αντιστάθηκε στις κυβερνητικές πιέσεις, και εξέλεξε Αρχιεπίσκοπο το Δαμασκηνό με ψήφους 31, έναντι 30 του Χρυσάνθου¹². Ακολούθησε προσφυγή στο Συμβούλιο Επικρατείας, η οποία τον ίδιο μήνα ακύρωσε την εκλογή, με ψήφους οκτώ έναντι επτά, ενώ τριάντα δύο μητροπολίτες είχαν παρέμβει υπέρ του Δαμασκηνού. Στη συνέχεια συνήλθε δωδεκαμελής Αριστίνδην Σύνοδος, η οποία εξέλεξε το Χρυσάνθο¹³.

Στην υπερψήφιση του Δαμασκηνού ή του Χρυσάνθου δεν επικράτησαν από την ιεραρχία κομματικά κριτήρια. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι βενιζελικοί αρχιερείς των νέων χωρών, όπως ο Θεσσαλονίκης Γεννάδιος, ο Κασσανδρείας Ειρηναίος, ο Μυτιλήνης Ιάκωβος, ο Κοζάνης Ιωακείμ, ο Μηθύμνης Διονύσιος, ως ιδιαιτέρως συνδεδεμένοι με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, στρέφονται προς τον αποκρισάριο του Πατριαρχείου στην Αθήνα Χρυσάνθο, αν και τους ήταν γνωστές οι ιδιαίτερες σχέσεις με το Βασιλέα Γεώργιο.

Όταν εισήλθαν οι Γερμανοί στην Αθήνα ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσάνθος δεν τέλεσε δοξολογία και αρνήθηκε να ορκίσει την νέα κυβέρνηση, εξερχόμενος με τις πρά-

9. Στράγκα Θ., *Εκκλησίας Ελλάδος Ιστορία εκ πηγών αφευδών, 1817-1967*, τ. Δ', Αθήναι 1972, σ. 2631.

10. *Η εκλογή του Αρχιεπισκόπου Αθηνών (5 Νοεμβρίου 1938)*, Αθήναι 1941.

11. Νανάκη Α., *Ο Ιωάννης Μεταξάς και η εκλογή (1938) του Αθηνών Χρυσάνθου του από Τραπεζούντος*, Τιμητικός τόμος στον ομότιμο καθηγητή Βασίλειο Γιούλτση, Θεσσαλονίκη, σ. 81-94.

12. Στράγκα Θ., *ό. π.*, Αθήναι 1972, τ. Δ', σ. 2184-2185.

13. Τασούδη Γ., *Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσάνθος, ο από Τραπεζούντος και η εθνική και εκκλησιαστική δράσις του, 1926-1949*, Βιβλίον δεύτερον, Αθήναι 1972, σ. 371-374.

ξεις αυτές ηρωικά από τη θέση του Αρχιεπισκόπου, χωρίς όμως να παραιτηθεί και διατηρώντας καθ' όλη τη διάρκεια της κατοχής στενή επικοινωνία με το Βασιλέα¹⁴.

Τον Ιούλιο του 1941 η ιεραρχία συνήλθε, επανέφερε το Δαμασκηνό στο Θρόνο, ενώ από το Μάιο του 1941 ο Χρυσάνθος είχε παυθεί χωρίς να παραιτηθεί. Εκδημήσαντος του Δαμασκηνού τον Μάιο του 1949, ο Βασιλεύς Παύλος, που είχε διαδεχθεί τον Γεώργιο, ικανές κοινωνικές δυνάμεις, όπως η αδελφότητα της Ζωή, φιλοβασιλικοί ιεράρχες και φορείς ενδιαφέρθηκαν για την επάνοδο και επανεκλογή του Χρυσάνθου, έχοντας το ισχυρό δεδομένο ότι ο Γεώργιος δεν είχε αποδεχθεί την παραίτηση που του είχε υποβάλει ο Χρυσάνθος, αμέσως μετά την επιστροφή του. Κατ' έμμεσο αλλά σαφή τρόπο, με το κείμενο της παραιτήσεώς του, ο Χρυσάνθος έθετε τότε προς τον Γεώργιο αρχιεπισκοπικό ζήτημα.

Ο Πρωθυπουργός Θεμιστοκλής Σοφούλης¹⁵, ο υπουργός παιδείας Κωνσταντίνος Τσάτσος, ο αγγλικός παράγοντας, αλλά και ο Βασιλέας Παύλος, μετά την εκδημία του Δαμασκηνού, δεν ήταν διατεθειμένοι, εν μέσω του εμφυλίου πολέμου, να έλθουν σε σύγκρουση με την μεγάλη πλειονότητα της ιεραρχίας και να δημιουργήσουν εκκλησιαστική κρίση και πρόβλημα, συγκαλώντας Αριστίνδην Σύνοδο για να εκλέξουν Αρχιεπίσκοπο το Χρυσάνθο.

Η Ιεραρχία από την πλευρά της, για να έχει διασφαλισμένη τη συγκατάθεση των ανακτόρων, προσανατολίστηκε στο βασιλόφρονα, δοκιμασμένο Ιεράρχη Ιωαννίνων Σπυρίδωνα, εκκλησιαστική προσωπικότητα με ευρύτερη εκκλησιαστική αναγνώριση, αποδοχή και εκκλησιαστική προσφορά. Η πολιτεία σε δύο εικοσιτετράωρα είχε εκδώσει το σχετικό διάταγμα και η ιεραρχία της Εκκλησίας της Ελλάδος, τον Ιούνιο του 1949, για δεύτερη φορά στην ιστορία της μετά το 1938, όταν εξέλεξε τον Δαμασκηνό, συνερχόταν κανονικά σε σώμα και αμέσως με την πρώτη ψηφοφορία εξέλεξε με 42 ψήφους τον Σπυρίδωνα Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος¹⁶.

Η τρίτη, ενωτική πρωτοβουλία που ο Σπυρίδωνας ως αρχιεπίσκοπος πλέον αναλαμβάνει, εν μέσω του μετεμφυλιοπολεμικού διχασμού, είναι η δήλωσή του λίγο πριν την εκτέλεση του Μπελογιάννη. Είναι μια πολύ σημαντική πράξη, μαρτυρία της Εκκλησίας, για το συνεκτικό της ρόλο, την ειρηνική και ενωτική της αποστολή στην κοινωνική, πνευματική και πολιτική ζωή της Ελλάδας. Η δίκη έληξε στις 16 Νοεμβρίου με την απόφαση της θανατικής καταδίκης του Μπελογιάννη και εννέα άλλων κομμουνιστών. Πλήθος τηλεγραφημάτων συμπαράστασης προς τους καταδικασθέντες από προσωπικότητες και φορείς καταφθάνουν στους αρμοδίους στην Αθήνα. Οι βουλευτές της ΕΔΑ ζήτησαν συνάντηση με τον Αρχιεπίσκοπο Σπυρίδωνα. Ήταν σ' όλους γνωστή η σχέση και τα αισθήματα του Σπυρίδωνα προς το βασιλέα. Στη συνάντηση, όπως ήταν προσδοκώμενο, ζήτησαν από τον Αρχιεπίσκοπο να παρέμβει στο βασιλέα για να αποτραπεί η εκτέλεση του Μπελογιάννη και των συντρόφων του.

Ο αρχιεπίσκοπος δηλώνει: *«Έχω συγκλονιστεί από το ηθικό μεγαλείο του Μπελογιάννη. Το θεωρώ ανώτερο και από των πρώτων χριστιανών, γιατί ο Μπελογιάννης δεν*

14. Ό.π., σ. 375-395.

15. Σπυρίδων Βλάχος, *Ο από Ιωαννίνων Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος*, εν Αθήναις, σ. 24.

16. Στράγκα Θ., ό.π., σ. 2630 -2634.

πιστεύει ότι υπάρχει μέλλουσα ζωή».

Ο Αθηνών Σπυρίδωνας παρεμβαίνει στο βασιλέα για να μη γίνουν οι εκτελέσεις, μαζί με τους πολιτικούς, τους διανοούμενους, τους ποιητές, όπως τον Πάμπλο Πικάσσο, τον Πωλ Ελύαρ, τον Τσάρλι Τσάπλιν, τον Ζαν Πωλ Σαρτρ, το Ναζίμ Κιχμέτ, τον Ντεγκώλ.

Θέλησα στην επετειακή αυτή εκδήλωση για τη Βελλά να τιμήσω, με την εισήγησή μου αυτή, ένα διακεκριμένο εκκλησιαστικό άνδρα, όπως άλλωστε εκφράστηκε σε επιστολή του προς τον Γονατά το 1923¹⁷, που έχω δημοσιεύσει, αμέσως μετά την δι' ολίγο μετάθεσή του στη νεοϊδρυθείσα Μητρόπολη Ουγγαρίας και εξαρχία Κεντρώας Ευρώπης.

Ο από Ιωαννίνων Σπυρίδωνας υπήρξε μεγάλος ιεράρχης, διαπρεπής Έλληνας, λαμπρός κληρικός, ο οποίος διακόνησε με αγάπη και αυτοθυσία την Ήπειρο, το γένος μας και τον ελληνισμό, με πνεύμα και διάθεση αυτοθυσίας και αυταπάρνησης, αλλά και με πρακτικές που διαμόρφωναν και υπηρετούσαν την ειρήνη, την καταλλαγή και την κοινωνική συνοχή.

17. Νανάκη Α., «Η διαμαρτυρία του Σπυρίδωνος προς τον Στ. Γονατά για τη μετάθεσή του από τα Ιωάννινα (1923)», *Τιμητικός τόμος στον καθηγητή Γρ. Ζιάκα*, Θεσσαλονίκη 2008, σ. 379-388.

Ο ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΑΙ Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ: Η ΑΓΩΝΙΑ ΤΟΥ ΚΛΗΡΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΠΟΙΜΝΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΠΡΩΙΜΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ

Αθανάσιος Γκότοβος

Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

agotovos@cc.uoi.gr

Περίληψη: Τα εξήντα οκτώ χρόνια που παρήλθαν μετά την εκδήλωση των πρώτων σοβαρών ένοπλων συγκρούσεων ανάμεσα στα στρατιωτικά τμήματα του ΕΛΑΣ και σ' αυτά του ΕΔΕΣ του Ζέρβα στην περιοχή της Ηπείρου τον Οκτώβριο του 1943 είναι ικανός χρόνος για μια ιδεολογικά μη-στρατευμένη αναπαράσταση και αξιολόγηση των συμβάντων κατά την περίοδο της κατοχής, και ειδικά του ρόλου του επισκόπου Ιωαννίνων Σπυρίδωνα ως εκκλησιαστικού ηγέτη. Μια όχι ασήμαντη μερίδα διανοουμένων και πολιτικών οργανώσεων αναπαράγουν έκτοτε μια εικόνα για τον Σπυρίδωνα που μπορεί να ήταν «χρήσιμη» για μια συγκεκριμένη παράταξη στα πλαίσια μιας πολιτικο-ιδεολογικής σύγκρουσης ή - αργότερα - για τη «μάχη της ιστορίας», αλλά δεν αντιστοιχεί στην πραγματικότητα, όπως αυτή προκύπτει από τη μελέτη των επίσημων εγγράφων της γερμανικής στρατιωτικής δύναμης που δρούσε στην κατεχόμενη Ήπειρο. Η αναγνώριση του πραγματικού ρόλου του Σπυρίδωνα κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής, συνεπώς, δεν είναι μόνο μια επιβεβλημένη κίνηση αποκατάστασης της μνήμης ενός αξιόλογου θρησκευτικού ηγέτη. Είναι ταυτόχρονα και μια δοκιμασία για την ανίχνευση της ανανεωτικής δύναμης στην ελληνική Αριστερά.

1. Ο επίσκοπος Ιωαννίνων Σπυρίδων μέσα στην εποχή του

Ένα από τα γνωρίσματα της μοίρας τα οποία δεν έχει κανείς απολύτως κανένα περιθώριο να επηρεάσει ως υποκείμενο, είναι ο προσδιορισμός του χρόνου και της εποχής μέσα στην οποία θα γεννηθεί. Το να φέρει κάποιος την εποχή στα μέτρα του είναι πάρα πολύ δύσκολο – και όταν συμβαίνει, αφορά πολύ ισχυρές προσωπικότητες που καταφέρνουν να βάλουν στην εποχή την προσωπική τους σφραγίδα προς το καλό ή το κακό. Αλλά να επιλέξει κανείς την εποχή που θα γεννηθεί, ώστε να αποφύγει μια εξαιρετικά δύσκολη συγκυρία και να προτιμήσει μια άλλη, ευνοϊκότερη, είναι αδύνατον. Το βιογραφικό τόξο του Σπυρίδωνα Βλάχου συναντήθηκε για ένα διάστημα με μια ακραία από πλευράς απόκλιση από την ομαλότητα της καθημερινής ζωής ενός μητροπολίτη υπό κανονικές συνθήκες κατάσταση, με την κατοχή. Η εποχή της κατοχής φέρει τη σφραγίδα του ιταλικού φασισμού και του γερμανικού εθνικοσοσιαλισμού. Και οι δύο αυτές πολιτικές ιδεολογίες, και κυρίως μορφές οργάνωσης ευρωπαϊκών κρατών, είναι δημιουργήματα δύο ισχυρών, καταστροφικών για την ίδια τους τη χώρα αλλά και για την Ευρώπη,

προσωπικότητων, του Μπενίτο Μουσολίνι και του Αδόλφου Χίτλερ. Ο Σπυρίδων Βλάχος και η γενιά του έτυχε να γεννηθεί σε μια εποχή όπου η ανάσα του Χίτλερ έκαιγε στην Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένης της Ηπείρου, θεσμούς, αξίες, αγαθά και ανθρώπους.

Η πρώτη συνάντηση του Σπυρίδωνα με την εποχή του – με τον ιταλικό φασισμό – έγινε με την ιταλική επίθεση τον Οκτώβριο του 1940. Εκείνο τον Οκτώβρη ο Μουσολίνι έπαψε να είναι μια μακρινή πραγματικότητα, εκτός των ελληνικών συνόρων. Οι εκπρόσωποι του καθεστώτος του, με τη μορφή των ιταλικών ενόπλων δυνάμεων, είχαν πλησιάσει πολύ κοντά στη Μονή Βελλάς. Λίγους μήνες αργότερα, την άνοιξη του 1941, ήρθε η δεύτερη συνάντηση με το ναζιστικό καθεστώς υπό την μορφή του Josef Dietrich, και με το δίλημμα που το καθεστώς αυτό έθετε στην Ελλάδα: «συνθηκολόγηση ή όλεθρος»¹. Η συνθηκολόγηση για την πραγματοποίηση της οποίας είχε εμπλακεί και ο Σπυρίδων και της οποίας η αποτίμηση συνεχίζει να απασχολεί ιστορικούς και κοινούς θνητούς με αντιπαρατιθέμενες απόψεις και επιχειρήματα μέχρι σήμερα, έφερε τα ιταλικά στρατεύματα στα Γιάννενα. Η κατοχή γίνεται η νέα συνθήκη μέσα στην οποία ο Σπυρίδων θα κληθεί να παίξει το ρόλο του τοπικού εκκλησιαστικού ηγέτη, του επισκόπου Ιωαννίνων. Τα δύο χρόνια που μεσολάβησαν μέχρι τον Ιούλιο του 1943, δηλαδή μέχρι την άφιξη και την μακρόχρονη εγκατάσταση των γερμανικών στρατευμάτων στην Ήπειρο, ήταν χρόνος άσκησης σ' αυτό το ρόλο: πώς λειτουργεί κανείς ως επίσκοπος μέσα σε μια πολύ δύσκολη εποχή; Ποιες είναι οι προτεραιότητες, ποια τα διλήμματα, τι μπορεί να περισωθεί από αυτό που κινδυνεύει, πώς προφυλάσσεται το ποίμνιο από τη βία της κατοχικής δύναμης; Και έρχεται ο Ιούλιος του 1943 με μια νέα συνάντηση με την εποχή σε μια σκληρότερη εκδοχή της: η συνύπαρξη του επισκόπου μέσα στην ίδια πόλη και γεωγραφική επικράτεια με μια εγκληματική οργάνωση, τη Βέρμαχτ, εκπροσωπούμενη κυρίως από την 1η Μεραρχία Ορεινών Καταδρομών. Η νέα κατοχική δύναμη δημιουργεί νέο καθεστώς και ο ρόλος στον οποίο έχει ασκηθεί ο Σπυρίδων πλέον θα χρειαστεί αναθεώρηση. Άλλες οι απαιτήσεις της γερμανικής κατοχικής δύναμης, άλλες οι πολιτικές καταστολής του ανταρτικού κινήματος, άλλα τα περιθώρια για αυτόνομη, μη εποπτευόμενη από τους μηχανισμούς παρακολούθησης της Βέρμαχτ εκκλησιαστική δράση, μια εποχή στην οποία το κοινωνικό κεφάλαιο των επαφών και των σχέσεων με την ιταλική διοίκηση έχει καταστεί από τη σκοπιά της νέας κατοχικής δύναμης άχρηστο ή και ύποπτο.

Στις σελίδες που ακολουθούν θα αναφερθώ στον τρόπο που επέλεξε ο Σπυρίδων Βλάχος να λειτουργήσει στο ρόλο του εκκλησιαστικού ηγέτη της μητροπόλης Ιωαννίνων κατά την περίοδο μεταξύ Ιουλίου 1943 - Οκτωβρίου 1944. Τα τεκμήρια πάνω στα οποία θα στηριχτώ είναι ίχνη της δράσης τόσο της ίδιας της Βέρμαχτ στην Ήπειρο της κατοχής, όσο και του μητροπολίτη Ιωαννίνων Σπυρίδωνα και των πολιτικο-ιδεολογικών του αντιπάλων από την πλευρά των τοπικών οργάνωσης της Αριστεράς εκείνης της εποχής. Τα ίχνη αυτά τα χρωστούμε στη σχολαστικότητα της ίδιας στρατιωτικής οργάνωσης που

1. Για μια κριτική ματιά σε ό,τι αφορά τη σχέση των κατοχικών δυνάμεων και της ελληνικής εκκλησίας, και ιδιαίτερα ηγετικών της μορφών, όπως ο Χρυσάνθος, ο Δαμασκηνός και ο Σπυρίδων, βλ. Καραγιάννης 1997. Για μια διαφορετική αξιολόγηση της συνθηκολόγησης βλ. Φλάισερ χ.χ., 74.

αντιμετώπισε η Ήπειρος αυτή τη διετία, δηλαδή της γερμανικής κατοχικής δύναμης. Στα σωζόμενα αρχεία της γερμανικής Μεραρχίας υπάρχουν, εκτός από τα στρατιωτικά έγγραφα των υπηρεσιών της, και ορισμένα κείμενα των οργανώσεων που συμμετέχουν στον πρώιμο εμφύλιο: του ΕΑΜ και του ΕΔΕΣ του Ζέρβα.

Η έγνοια του Σπυριδώνα κατά τη διάρκεια της κατοχής ήταν πώς θα διαφυλαχθεί το ποίμνιό του από τον αφανισμό, με δεδομένη την πολιτική της συστηματικής τρομοκράτησης των αμάχων μέσω της πρακτικής των αντιποίνων, ή «μέτρων εξιλέωσης», του γερμανικού στρατού. Ήδη στις 10.9.1943 που γίνεται η σύσκεψη με τους παράγοντες της Βέρμαχτ – είναι ακριβώς η πρώτη μέρα μετά τον αφοπλισμό των Ιταλών – είχαν προηγηθεί τόσες και τέτοιες «ωμότητες» εκ μέρους της γερμανικής κατοχικής δύναμης που δικαιολογούν την αγωνία του δεσπότη για την τύχη του ποιμνίου του. Το Κεφαλόβρυσσο, η Μουσιωτίτσα, οι Μπαουσιοί, τα Πέντε Πηγάδια, το Κουκλέσι, η Βούλιστα, το Κομμένο, η φρικώδης εκκαθαριστική επιχείρηση εθνοκάθαρσης στα χωριά του Φαναρίου στις αρχές Αυγούστου του 1943, η οποία περιελάμβανε και συστηματικές ατιμώσεις γυναικών και μαζικές συλλήψεις και εκποτίσεις ανδρών σε στρατόπεδα εργασίας, είχαν προηγηθεί. Ο επίσκοπος βρίσκεται μπροστά σε ένα πολύ δύσκολο δίλημμα: από τη μια βλέπει τον αδίστακτο και ανελέητο χαρακτήρα της πολιτικής της κατοχικής δύναμης να πετύχει «ειρήνευση», δηλαδή απόλυτη συμμόρφωση, με τη μέθοδο της ακραίας βίας, όσο υπάρχει αντίσταση. Από την άλλη βλέπει ένα αντιστασιακό κίνημα να αναπτύσσεται παντού. Η αντίσταση μεταφράζεται από την πλευρά των κατακτητών σε μέτρα εξιλέωσης: εκτελέσεις αμάχων, πυρπολήσεις σπιτιών, λεηλασίες περιουσιών². Τα αντίποινα τροφοδοτούν το μίσος εναντίον της κατοχικής δύναμης και αυτό σημαίνει ακόμη περισσότερη αντίσταση. Η Ήπειρος βρίσκεται μέσα σε έναν οδυνηρό κύκλο βίας, καταπιεστικής και απελευθερωτικής ταυτόχρονα.

Για μια σειρά από λόγους είχαν αναπτυχθεί μέχρι το 1943 στην περιοχή της Ηπείρου ισχυρές ανταρτικές δυνάμεις. Ο βασικός στόχος των ανταρτικών δυνάμεων δεν ήταν μια κατά μέτωπο αναμέτρηση με τον εισβολέα – κάτι τέτοιο ουδέποτε επιχειρήθηκε γιατί εκ προδιαγραφής ήταν λόγω των ασύμμετρων μεγεθών απαγορευτικό – αλλά η συστηματική παρενόχληση του εχθρού μέσω αιφνιδίων προσβολών και ενεδρών, δολιοφθορών και παρεμπόδισης των συγκοινωνιών. Η τακτική των ανταρτών «πλήττω και απομακρύνομαι» μπορεί να μην έθετε υπό αμφισβήτηση την παρουσία των γερμανικών δυνάμεων στην Ήπειρο, προκαλούσε ωστόσο ισχυρούς πονοκεφάλους στο γερμανικό επιτελείο. Ο κίνδυνος να χτυπηθεί οποιαδήποτε στρατιωτική μονάδα είτε κατά τη διάρκεια της μεταφοράς της, είτε κατά τη διάρκεια της ανάληψης μιας αναγνωριστικής ή εκκαθαριστικής επιχείρησης, ήταν διαρκώς παρών. Η επιβάρυνση του ηθικού των στρατιωτών της κατοχικής δύναμης εξ αιτίας της δράσης των ανταρτών ήταν σημαντική.

Παρά το γεγονός ότι πίσω από την οργάνωση και κυρίως πίσω από την ενίσχυση της αντίστασης σε επιτελικό προσωπικό, υλικό και τεχνογνωσία ήταν το συμμαχικό στρατηγείο, το αντάρτικο στην Ήπειρο δεν είναι κατασκευάσμα των Άγγλων ούτε για τον

2. Περισσότερα για την πολιτική των αντιποίνων βλ. στο Droulia/Fleischer 1999.

ΕΔΕΣ του Ζέρβα, ούτε για τον ΕΛΑΣ. Οι δυνάμεις που δημιούργησαν το αντάρτικο ήταν γηγενείς και σχετίζονται (α) με μια κουλτούρα αντίστασης στην ελληνική ιστορία, (β) με τη δημιουργία και τη διατήρηση «ελεύθερων περιοχών», δηλαδή νησίδων χωρίς την παρουσία κατοχικής δύναμης, και (γ) με το πολιτικό πρόταγμα της Αριστεράς για καθεστωτική αλλαγή μετά την απελευθέρωση, κάτι που είναι κοινό και για τις τρεις κατεχόμενες βαλκανικές χώρες: Ελλάδα, Αλβανία και Γιουγκοσλαβία. Συνεπώς η «ειρήνευση» - δηλαδή η αποδοχή της νέας τάξης πραγμάτων και η συμμόρφωση με τους κανόνες της - έτσι όπως την φανταζόταν ο Χίτλερ μετά τη σύντομη άμυνα του ελληνικού στρατού κατά την εισβολή των γερμανικών δυνάμεων από τα βόρεια σύνορα, ήταν εξ αρχής ανέφικτη.

2. Η αντίσταση και οι αναγνώσεις της

Σε ένα κείμενο που ετοιμάζεται από το Γραφείο Πληροφοριών της 1ης Μεραρχίας Ορεινών Καταδρομών μέσα στον Οκτώβριο του 1943 με σκοπό να δημοσιευθεί σε εφημερίδα της εποχής με τίτλο «Γιατί αντίποινα», ο συντάκτης του, αφού πρώτα κάνει αναφορά στις εκτελέσεις της Παραμυθιάς, στο θάνατο του συνταγματάρχη Salminger από αντάρτες του Ζέρβα κοντά στην Κλεισούρα τη νύχτα της 30.9./1.10.1943, και στο φόβο που νιώθει κάθε νομοταγής Έλληνας για το τι θα του ξημερώσει εξ αιτίας των μέτρων εξιλέωσης, γράφει τα εξής προσπαθώντας να νομιμοποιήσει την τακτική των αντιποίνων³:

«Η τροπή του πολέμου μας ανάγκασε να εισβάλουμε στην Ελλάδα με την ισχύ των όπλων - το γνωρίζετε! Βεβαίως ο ήχος των κανονιών και των στούκας δεν μπορούμε να πούμε ότι ήταν ένα φιλικό μήνυμα. Ο Φύρερ όμως δεν είχε άλλη επιλογή. Ως απόδειξη της φιλίας του προς τον ελληνικό λαό μετά το πέρας της επιχείρησης για την κατάληψη της Ελλάδας δήλωσε τα ακόλουθα: 'Παιδιά της αξέχαστης Ελλάδας, γυρίστε στα σπίτια σας! Μόνο οι εχθροί μου αιχμαλωτίζονται! Αρκετά ματώσατε στην Αλβανία! Αγρότη, γύρνα πίσω στη γυναίκα και τα παιδιά σου, όργωσε τα χωράφια σου και φρόντισε με αυτό τον τρόπο για την πατρίδα σου. Είστε όλοι ελεύθεροι!'. Και ποια ήταν η πρώτη απάντηση της Ελλάδας; Η σφαγή αμέτρητων αλεξιπτωτιστών στην Κρήτη που σφαγιάστηκαν αποτρόπαια. Δόθηκε τέσσερις φορές αμνηστία στους Έλληνες. Τέσσερις φορές κλήθηκε ο λαός να καταθέσει τα όπλα και τέσσερις φορές σας υποσχθήκαμε πως δεν θα τιμωρηθεί κανείς. Στους άνδρες και στους γιους σας δόθηκε τότε η ελευθερία, για να μπορέσετε να συμβάλετε στην οικοδόμηση της χώρας και για να παραμερίσετε τις δυσχέρειες που φέρνει πάντοτε ο πόλεμος. Αντί γι' αυτό πολλοί από σας πολεμάτε με το όπλο στο χέρι εναντίον μας με σκοπό να μας χτυπήσετε πισώπλατα σε μια ενδεχόμενη απόβαση. Αυτή είναι η ευγνωμοσύνη σας απέναντι στη γενναιοδωρία του Φύρερ; Ακό-

3. Βλ. BA-MA Freiburg, RH 28-1-193. Πίσω από τον νομιμοποιητικό αυτό μανδύα της τακτικής των αντιποίνων, υπάρχει μια σκληρή στρατιωτική λογική. Σύμφωνα με αυτή τα αντίποινα είναι λειτουργικά, επειδή προκαλούν τρόμο στον πληθυσμό και ο τρόμος μεταφέρεται ως πίεση στους αντάρτες να σταματήσουν τις επιθέσεις εναντίον κατοχικών στόχων.

μη δεν θέλετε να δείτε ότι με τη συμπεριφορά σας αυτή σκάβετε τον ίδιο σας το λάκκο; [...] Ποιος τιμωρείται για ένα έγκλημα; Ο δράστης, ο συνεργός και ο συνοδοιπόρος. Ποιοι είναι οι δολοφόνοι των Γερμανών στρατιωτών που θυσίασαν τη ζωή τους στην Ελλάδα; Οι Εγγλέζοι. Οι συνεργοί είναι οι λεγόμενοι αντάρτες. Οι συνοδοιπόροι, ο ελληνικός λαός. Σε εμάς παρουσιάζετε τους αντάρτες ως 'ληστές'. Κανένας όμως από σας δεν βοήθησε τη Βέρμαχτ στον αγώνα της εναντίον αυτών των ληστών. Αντιθέτως, γνωρίζουμε πάμπολλες περιπτώσεις γνωστικών και ειρηνόφιλων Ελλήνων που πληροφορούσαν τις γερμανικές δυνάμεις για την παρουσία ανταρτών και δολοφονήθηκαν με ύπουλο τρόπο. Σε καιρούς πολέμου οι νόμοι γίνονται αυστηρότεροι και η γλώσσα του ξίφους πιο σκληρή!

Όπως οι εχθροί μας έχουν γίνει δολοφόνοι των αθώων γυναικών και των παιδιών μας στην πατρίδα, έτσι και σεις θέλετε να συμβάλετε στον αφανισμό της φυλής μας δολοφονώντας Γερμανούς στρατιώτες. Και παρόλα αυτά ζητάτε από μας ακόμη έλεος;

Ελληνικό λαέ, πάρε τις αποφάσεις σου πριν είναι πολύ αργά!»

Για την Ελλάδα της εποχής εκείνης μια «*prax germanica*» ήταν αδύνατη. Υπήρχαν πολλοί παράγοντες που δεν την αποδέχονταν. Κατ' αρχήν ήταν η ίδια η παράδοση μέσα στους Έλληνες αξιωματικούς - το μεγαλύτερο μέρος των οποίων λόγω της συνθηκολόγησης είχε διατηρηθεί εν ζωή - η οποία επέβαλλε έναν απελευθερωτικό αγώνα με όρους πατριωτισμού και αδυνατούσε να δεχθεί την υποταγή, ορίζοντάς την ως *σκλαβιά*. Οι αξιωματικοί αυτοί εντάχθηκαν σε διάφορες αντιστασιακές οργανώσεις στην Ελλάδα⁴ ή ταξίδεψαν στη Μέση Ανατολή για να στελεχώσουν εκεί στρατιωτικές μονάδες ενταγμένες στις συμμαχικές δυνάμεις. Μετά υπήρχαν οι σύμμαχοι, οι οποίοι πίεζαν για αντιστασιακή δράση όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά σε όλες τις κατεχόμενες περιοχές της Ευρώπης, την οποία και ενίσχυαν ποικιλοτρόπως με έμπυχο υλικό, με πυρομαχικά, με οργάνωση και με χρήματα. Υπήρχε, επίσης, το Κομμουνιστικό Κόμμα το οποίο μέσω του ΕΑΜ επιχειρούσε να συνδέσει την αντίσταση με μια καθεστωτική αλλαγή, με την εγκαθίδρυση ενός συγκεκριμένου πολιτικο-οικονομικού καθεστώτος στη χώρα μετά τη λήξη του πολέμου. Για μια μεταπολεμική δημοκρατική Ελλάδα, αλλά χωρίς το όραμα μιας λαϊκής δημοκρατίας, αγωνίζονταν μια σειρά από άλλες οργανώσεις, ανάμεσά τους η ΕΚΚΑ του Καρτάλη και του Ψαρρού και ο ΕΔΕΣ του Ζέρβα. Ειδικά στην Ήπειρο, ακόμη και αν αποδεχόταν κανείς τη λογική της υποταγής και της συμμόρφωσης στο κατοχικό καθεστώς, δεν θα μπορούσε να ζήσει ειρηνικά, καθώς στην περιοχή αυτή υπήρχε ένας ακόμη παράγοντας στην εξίσωση της σύγκρουσης που αχρήστευε την επιδιωκόμενη τευτονική ειρήνη: οι Μουσουλμάνοι Τσάμηδες της Θεσπρωτίας και το όραμά τους για την Ένωση με την Αλβανία. Οι Τσάμηδες είχαν αποδυθεί, ήδη από το 1940, σε έναν αγώνα για την ανατροπή του status quo μέρους της Ηπείρου σε όλα τα επίπεδα: οικονομικό, πολιτικό, πολιτισμικό, εθνικό. Ειρήνη με τους Τσάμηδες σήμαινε κατ' ανάγκη συμβιβασμό με την εθνοκάθαρση που προωθούσε - και κατάφερε παροδικά να πετύχει - η ηγεσία τους υπό τους

4. Πυρομάγλου 1975: 232.

Μαζάρ, Νουρί και Ρετζέπ Ντίνο. Τέτοια ειρήνη πολύ λίγοι ήταν διατεθειμένοι να κλείσουν στη Θεσπρωτία.

Οι παράγοντες που ευνοούσαν την εκδήλωση ενός αντιστασιακού κινήματος στην Ήπειρο, συνεπώς, ήταν πολλοί και διαφορετικοί και πάντως τέτοιοι και τόσοι, που ήταν αδύνατον αυτή να μην εκδηλωθεί με τη μία ή την άλλη μορφή.

3. Η καταστολή της αντίστασης στην Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια

Στις 7.12.1942, η ανώτατη διοίκηση των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων στέλνει σε όλους τους διοικητές των κατεχομένων εδαφών μια διαταγή, γνωστή και ως «διαταγή για την αντιμετώπιση των συμμοριών» (Bandenbefehl), με την οποία (α) οι κατοχικές δυνάμεις καλούνται να επιδείξουν τη μέγιστη δυνατή σκληρότητα προκειμένου να καταπολεμηθεί με επιτυχία το αντάρτικο, συμπεριλαμβανομένων εκτελέσεων γυναικών και παιδιών, και (β) απαλλάσσει τους δράστες των εγκλημάτων αυτών από οποιαδήποτε δικαστική ή διοικητική διερεύνηση, ευθύνη και κύρωση. Σύμφωνα με τη διαταγή ο αγώνας εναντίον των αντιστασιακών κινήματων πρέπει να είναι στο έπακρον σκληρός, να περιλαμβάνει όλα τα μέσα και να μην αφήνει εκτός βολής γυναίκες και παιδιά. Επίσης απαλλάσσει το προσωπικό της Βέρμαχτ που εμπλέκεται στην καταστολή της αντίστασης από κάθε πειθαρχική ή άλλη δίωξη⁵.

Όταν η διαταγή αυτή έφευγε από το Αρχηγείο Ενόπλων Δυνάμεων της Γερμανίας προς τις γερμανικές διοικήσεις των κατεχομένων χωρών, η 1^η Μεραρχία Ορεινών Καταδρομών πολεμούσε κοντά στην πόλη Σουάπε, στην ανατολική ακτή της Μαύρης Θάλασσας, στα πλαίσια της αποτυχημένης επιχείρησης «Edelweiss» για την κατάληψη του Σουάπε. Ο κίνδυνος να βρεθεί μέσα σε κλοιό των ρωσικών δυνάμεων οδηγεί τους επιτελείς να διατάξουν την υποχώρησή της⁶ από την περιοχή και μέσω της πόλης Kretsch της Κρομαίας να κατευθυνθεί την άνοιξη του 1943 προς Σερβία και το Μαυροβούνιο, με αντικειμενικό σκοπό την εξάρθρωση του αντάρτικου του Τίτο στα πλαίσια της επιχείρησης “Schwarz”. Στις συγκρούσεις που ακολουθούν καταφέρει σημαντικά πλήγματα στις δυνάμεις του Τίτο, χωρίς να μπορέσει να τις διαλύσει ολοσχερώς και να συλλάβει τον αρχηγό τους. Οι άμαχοι που εκτελούνται στις συγκρούσεις αυτές είναι χιλιάδες, όπως υπερφανεύεται στον απολογισμό της επιχείρησης ο διοικητής της Μεραρχίας Walter von Stettner⁷. Τον Ιούνιο του ίδιου έτους αποφασίζεται η μετακίνησή της νοτιότερα, με απώτερο στόχο την αποτροπή ενδεχόμενης συμμαχικής απόβασης στα παράλια της Ηπείρου και της νότιας Αλβανίας, στις ακτές από τον Αμβρακικό μέχρι τους Αγίους Σαράντα.

5. Βλ. Rondholz 2011: 24. “Wenn dieser Kampf gegen die Banden sowohl im Osten wie auf dem Balkan nicht mit den allerbrutalsten Mitteln geführt wird, so reichen in absehbarer Zeit die verfügbaren Mitteln nicht mehr aus, um dieser Pest Herr zu werden. Die Truppe ist daher berechtigt, in diesem Kampf auch gegen Frauen und Kinder jedes Mittel anzuwenden, wenn es nur zum Erfolg führt.[...] Kein in der Bandenbekämpfung eingesetzter Deutscher Soldat darf wegen seines Verhaltens im Kampf gegen die Banden und ihre Mitläufer disziplinarisch oder kriegsgerichtlich zur Rechenschaft gezogen werden.”

6. Meyer 2008: 106 ff.

7. Βλ. BA-MA Freiburg, RH 28-1-97.

Στις 10.7.1943 τα πρώτα τμήματά της περνούν τη γέφυρα στο Μπουραζάνι προερχόμενες από το έδαφος της Αλβανίας και διενεργούν τις πρώτες εκκαθαριστικές επιχειρήσεις επί ελληνικού εδάφους. Η επιχείρηση εναντίον χωριών όπως το Μολυβδοσκεπάστο, η Μελισσόπετρα, το Κεφαλόβρυσσο και άλλα θα είναι αιματηρή, με θύματα κυρίως αμάχους. Τα πρώτα δείγματα γραφής της διαβόητης για τη σκληρότητα Μεραρχίας προοιωνίζουν μια αιματηρή συγκατοίκηση στην Ήπειρο. Από τον Ιούλιο του 1943 μέχρι τον Οκτώβριο του 1944 που η Ήπειρος κατέχεται εκτός από ιταλικά – μέχρι τις 9.9.1943 – και από γερμανικά στρατεύματα, ο τόπος θα γράψει μια από τις πιο οδυνηρές, πιο αιματηρές σελίδες της σύγχρονης ιστορίας του. Η πολιτική της γερμανικής στρατιωτικής διοίκησης να επιβάλει τη δική της τάξη – «ειρήνευση» αποκαλείται στα έγγραφά της – στηρίζεται πρωτίστως, και μάλιστα απροκάλυπτα, στον τρόμο. Ο τρόμος αυτός δεν προέρχεται μόνο από απειλές για εξόντωση αμάχων, αλλά και από εφαρμογές αυτών των απειλών, από πραγματικές εκτελέσεις αμάχων και των δύο φύλων, όλων των ηλικιών, και καταστροφές περιουσιών.

Οι κεντρικές μορφές που παίρνει η τρομοκρατία ως επίσημη πολιτική του οργανισμού Βέρμαχτ απέναντι στους κατοίκους της Ηπείρου είναι κυρίως τέσσερις: (α) συλλήψεις και εκτελέσεις αμάχων κατά τη διάρκεια εκκαθαριστικών επιχειρήσεων του στρατού, (β) συλλήψεις, φυλακίσεις και εκτελέσεις ομήρων και εκτελέσεις φυλακισμένων σε περίπτωση εκδήλωσης δολιοφθοράς εναντίον προσωπικού ή παρουσίας της Βέρμαχτ, (γ) πυρπόληση οικιών και καταστροφή ή λεηλασία περιουσιών κατά τη διάρκεια εκκαθαριστικών επιχειρήσεων ή επιχειρήσεων αντιποίνων, και, τέλος, (δ) σύλληψη, ανάκριση και φυλάκιση ή εκτέλεση μεμονωμένων ατόμων που με βάση πληροφορίες καταδοτών θεωρούνται επικίνδυνα.

Η λογική των αντιποίνων που υιοθετεί ο γερμανικός στρατός ήδη από την αρχή της παρουσίας του στην Ήπειρο, αλλά κυρίως μετά τον αφοπλισμό των ιταλικών τμημάτων στις 9.9.1943, περιγράφεται γλαφυρά σε μια σειρά από προπαγανδιστικά κείμενα της Βέρμαχτ, συμπεριλαμβανομένων των ανακοινώσεων για εκτελέσεις συγκεκριμένων προσώπων προς παραδειγματισμό.⁸

Από τις 10.9.1943 μέχρι το τέλος της γερμανικής κατοχής, τους κατοχικούς κανόνες θέτει πλέον αυτόνομα, χωρίς συνεννοήσεις με την ιταλική πλευρά, η γερμανική δύναμη κατοχής. Ήδη την ημέρα αυτή ανακοινώνεται στο λαό της ζώνης επιχειρήσεων του 22^{ου} Σώματος Ορεινού Στρατού ότι οι κανόνες έχουν αλλάξει.⁹ Στην ανακοίνωση του στρατηγού Lanz αναφέρεται ότι το νέο καθεστώς προέκυψε ύστερα από συνεννόηση με τις τοπικές αρχές και τον μητροπολίτη Ιωαννίνων. Προφανώς με τη λέξη «συνεννόηση» ο στρατηγός δεν παραπέμπει σε πραγματική σύγκλιση απόψεων που είχαν προκύψει μετά από διάλογο ελεύθερων ατόμων. Η επίκληση των τοπικών αρχών έχει ως σκοπό τη νομιμοποίηση των μονομερώς θεσπισμένων κανόνων. Ο Lanz συμπεριφέρεται ως κλασικός αποικιοκράτης. Ορίζει τους κανόνες μόνος του και απαιτεί την πλήρη συμμόρφωση προς

8. Βλ. Bundesarchiv, Militaerarchiv Freiburg, RH 24-22-24, BA-MA Freiburg RH 28-1-193.

9. Βλ. BA-MA Freiburg RH 28-1-193.

αυτούς, απειλώντας με εξοντωτικές ποινές σε περίπτωση απόκλισης. Όπως φαίνεται, όμως, η ανακοίνωση αυτή δεν του είναι αρκετή. Απαιτεί και μια ποικιλομορφική εγγύκλιο του μητροπολίτη, η οποία να κινείται στο ίδιο μήκος κύματος, προκειμένου να διασπάσει το μέτωπο των κατοίκων της δικής του ζώνης επιχειρησιακής ευθύνης. Σε σύσκεψη που πραγματοποιείται στα Ιωάννινα στις 10.9.1943 μεταξύ των γερμανικών στρατιωτικών αρχών κατοχής και εκπροσώπων της ελληνικής διοίκησης και της πόλης και στην οποία συμμετέχουν ο υπεύθυνος του γραφείου πληροφοριών του 22^{ου} Σώματος Στρατού, ίλαρχος von Lenthe, ο ομολόγός του της 1^{ης} Μεραρχίας, υπολοχαγός Dr Rothfuchs, ο ανθυπολοχαγός Fabricius, ο διοικητής της στρατιωτικής αστυνομίας, διαβόητος για τη σκληρότητά του, υπολοχαγός Tomkowiak, ο φρούραρχος Ιωαννίνων Neumair και ο διοικητής της μυστικής στρατιωτικής αστυνομίας επιθεωρητής Haertel. Από ελληνικής πλευράς συμμετέχουν ο γενικός διοικητής Ηπείρου Τσιμπρής, ο αστυνομικός διοικητής Σιδεράτος, ο δήμαρχος Βλαχλείδης και ο επίσκοπος Σπυριδών. Στην εν λόγω σύσκεψη οι γερμανικές κατοχικές αρχές κάνουν δριμύτατες παρατηρήσεις στον Σπυριδώνα για τον ρόλο του κλήρου¹⁰, τονίζοντας ότι η θρησκευτική ελευθερία υπάρχει υπό τον όρο ότι η χρήση της δεν διαταράσσει την τάξη και την ασφάλεια. Σύμφωνα με το πρακτικό της σύσκεψης, που τήρησε η γερμανική πλευρά, απώτερος στόχος της κατοχικής αρχής είναι να αφαιρέσει από τον Σπυριδώνα την αρμοδιότητα για την παραλαβή και διανομή της βοήθειας του Ερυθρού Σταυρού. Ο στόχος αυτός, μέχρι το τέλος της κατοχής, ουδέποτε επετεύχθη και αυτό μπορεί να θεωρηθεί μια νίκη του Σπυριδώνα που δικαιώνει ενδεχομένως την επιλογή του να διατηρήσει την ιδιότητα που θα του επέτρεπε να συμμετέχει στην επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού και να έχει λόγο στη διανομή της ανθρωπιστικής βοήθειας¹¹.

Ήδη πριν από την κρίσιμη σύσκεψη, οι κατοχικές αρχές διαθέτουν πληροφορίες για τον Σπυριδώνα, αρκετές από αυτές μάλιστα είναι επιβαρυντικές. Οι μηχανισμοί διαβολής έχουν ήδη τεθεί σε κίνηση. Στην αναφορά της Μυστικής Στρατιωτικής Αστυνομίας προς το Γραφείο Πληροφοριών της 1^{ης} Μεραρχίας Ορεινών Καταδρομών στις 17.7.1943 μέσω του οποίου η εν λόγω υπηρεσία διεκπεραιώνει το έγγραφό της προς τον Ανώτατο Στρατιωτικό Διοικητή Θεσσαλονίκης-Αιγαίου, αναφέρεται ότι η υπηρεσία έχει συλλέξει πληροφοριακό υλικό για τον επίσκοπο Ιωαννίνων και ότι ήδη στις 15.7.1943 είχε συνταχθεί κατάλογος με 31 ηγετικά στελέχη του ΕΑΜ της πόλης των Ιωαννίνων, ανάμεσα στα οποία ήταν και ο επίσκοπος Σπυριδών. Σύμφωνα με την αναφορά, ο Σπυριδών είχε συναντήσει τρεις φορές εκπροσώπους των ανταρτών στη μονή Βελλάς και τους είπε ότι η ώρα για τον μεγάλο ξεσηκωμό εναντίον των Γερμανών δεν έχει έλθει ακόμη. Στην ίδια αναφορά γράφονται επίσης τα εξής¹²:

«Σχετικά με το πρόσωπο του επισκόπου: [Ο Σπυριδών] αφότου ήδη από μικρή ηλικία έκοψε τους δεσμούς του με το ρουμανισμό – είναι εκ καταγωγής ρουμανικής εθνό-

10. Οι επαφές του Σπυριδώνα με τους ιερείς της μητρόπολης παρακολουθούνται από τη γερμανική κατοχική αρχή ήδη από τον Αύγουστο του 1943. Βλ. BA-MA Freiburg, RH 28-1-189.

11. Βλ. BA-MA Freiburg, RH 24-22-15.

12. Αναφορά Ic Nr. 397/43 geh. με ημερομηνία 17.7.1943 και με θέμα «Σπυριδών Βλάχος, επίσκοπος Ιωαννίνων». Βλ. BA-MA Freiburg, RH 28-1-168.

τητας - αναδείχθηκε χωρίς σπουδές σε επίσκοπο Ιωαννίνων. Από το 1913 [υπήρξε] επανειλημμένα αρχηγός των ανταρτών. Με τον πρώην επίσκοπο Κοζάνης (αρχηγό της ομάδας ανταρτών Πίνδου) διατηρούν ιδιαίτερα καλή φιλία. Εξ αιτίας της παρωχημένης ηλικίας του ο Σπυρίδων δεν συμμετέχει πλέον ενεργά στο αντάρτικο κίνημα, ωστόσο κατέχει ηγετικό ρόλο στην εσωτερική οργάνωση του κινήματος. Στα Ιωάννινα είναι πρόεδρος του ΕΑΜ. Λέγεται ότι έχει στη διάθεσή του μεγάλα χρηματικά ποσά τα οποία διαθέτει σε μέλη ανταρτικών ομάδων και στους οικείους τους. Ανώτεροι Ιταλοί αξιωματικοί έχουν επαφές με το Σπυρίδωνα. Αμέσως μετά την έλευση των γερμανικών δυνάμεων επιχείρησε να συνδεθεί με τους αξιωματικούς αυτούς, για να δώσει την εντύπωση ότι είναι φιλικά διακείμενος απέναντι στον Άξονα. Ουσιαστική φαίνεται να είναι και η τοποθέτηση του επισκόπου απέναντι σε ηγέτες ανταρτικών ομάδων με τους οποίους είχε συναντηθεί σε ένα ιεροδιδασκαλείο περίπου 30 χιλιόμετρα βορειοδυτικά των Ιωαννίνων, σύμφωνα με την οποία δεν έχει έρθει ακόμη η ώρα για μια μεγάλη επιχείρηση εναντίον των κατοχικών δυνάμεων.»

Η Μυστική Στρατιωτική Αστυνομία θεωρεί ότι ο επίσκοπος βρίσκεται στο κέντρο ενός δικτύου πληροφοριών που αποτελείται από ιερείς και κληρικούς. Το γραφείο Πληροφοριών της Μεραρχίας, μάλιστα, θεωρεί τους κληρικούς ως κατασκόπους στην υπηρεσία των ανταρτών¹³. Έτσι στην ίδια αναφορά περιλαμβάνονται και τα εξής για το πρόσωπό του¹⁴:

«Η επαφή του Σπυρίδωνα προς και από τους αντάρτες διασφαλίζεται μέσω των υφισταμένων του ιερέων και κληρικών. Βάσεις για την επικοινωνία είναι κυρίως τα μοναστήρια. Τα χρήματα του ελληνικού Ερυθρού Σταυρού που περνάνε μέσα από τα χέρια του διατίθενται τελικά για την υποβοήθηση της προπαγάνδας και για την ενίσχυση των συγγενών των ανταρτών. Πέραν τούτου, διαθέτει και πρόσθετα ποσά για τους αντάρτες. Ακόμη δεν έχει διακριβωθεί από πού προέρχονται τα χρήματα αυτά. Γενικά λέγεται ότι οι Εβραίοι ενισχύουν το αντάρτικο μέσω του Σπυρίδωνα. Πριν από 15 μέρες εθεάθη η σύζυγος του Ιουδαίου Νισίμ Μπάτη στον επίσκοπο. Ο Ιουδαίος Ν. [Νισίμ Μπάτης] θεωρείται ένας από τους πιο πλούσιους κατοίκους των Ιωαννίνων.

Επί πλέον με τη μεσολάβηση του Σπυρίδωνα εδώ και οκτώ μήνες δεν καταβάλλονται οι μισθοί των Ελλήνων υπαλλήλων ρουμανικής καταγωγής. Επίσης στον Ρουμάνο πρόξενο των Ιωαννίνων εδώ και 2 ½ μήνες δεν έχουν καταβληθεί τα εμβάσματα που προέρχονται από τη Ρουμανία, κατόπιν ενεργειών του Σπυρίδωνα. Του προσφέρθηκαν τελικά τραπεζογραμμάτια, τα οποία υπό τις παρούσες συνθήκες δεν μπορεί να αξιοποιήσει. Με την ενέργεια αυτή ο Σπυρίδων επιδιώκει να μην χρησιμοποιηθούν τα χρήματα αυτά για τους σκοπούς της ρουμανικής προπαγάνδας. Ελπίζει επίσης ότι από τα μη-καταβληθέντα ποσά για τους μισθούς θα επωφεληθούν οι αντάρτες σε περίπτωση μιας αγγλικής απόβασης.»

Σε μια αναφορά της 2.9.1943 του ειδικού συνεργάτη Pussig, ο ελληνομαθής απεσταλμένος για ειδικές αποστολές στη Μεραρχία δίγλωσσος διερμηνέας αφηγείται το εξής χα-

13. BA-MA Freiburg, RH 28-1-193.

14. BA-MA Freiburg, RH 28-1-168.

ρακτηριστικό επεισόδιο¹⁵:

«Λίγες μέρες μετά την άφιξη του κλιμακίου της διοίκησης στα Ιωάννινα ο στρατηγός von Stettner δεξιώθηκε τις ελληνικές προσωπικότητες της πόλης, μεταξύ αυτών και τον επίσκοπο Ιωαννίνων. Ο επίσκοπος αφίχθη με τη συνοδεία ενός δικού του διερμηνέα. Εγώ παρέμεινα ως ακροατής παρών κατά τη διάρκεια της συνομιλίας. Μετά από ένα σύντομο καλωσόρισμα, ο επίσκοπος παρακάλεσε το στρατηγό να διατάξει τους στρατιώτες να εκτελούν μόνο εγνωσμένους αντάρτες και κατά το δυνατόν να μην πυρπολεί τα χωριά, προκειμένου να αποφευχθούν αθώα θύματα. Ο στρατηγός διαβεβαίωσε τον επίσκοπο ότι ο γερμανικός στρατός μόνον ένα πράγμα επιδιώκει: την καταπολέμηση των ανταρτών και τη διασφάλιση της τάξης. Ο επίσκοπος μετά από αυτό δεν απάντησε, αλλά κούνησε το κεφάλι του και είπε στον συνοδό του: Αυτά που έχουν κάνει μέχρι τώρα οι Ιταλοί δεν περιγράφονται. Αλλά ανήκουν στο παρελθόν και πρέπει να δούμε πώς θα μπορέσουμε να τα αποφύγουμε.»

Το ότι ο Σπυρίδων δρούσε υπογείως ενάντια στη βούληση της Βέρμαχτ φαίνεται καθαρά από ένα περιστατικό προσφοράς αρωγής σε θύμα της πολιτικής αντιποίνων της κατοχικής δύναμης. Την 1.8.1943 συλλαμβάνεται από γερμανική περίπολο ο Κώστας Μπούκαλης, κάτοικος Ασπραγγέλων, 43 ετών, παντρεμένος με δύο παιδιά, καθ' οδόν από το χωριό του προς τα Ιωάννινα. Ο λόγος της σύλληψης ήταν ότι προερχόταν από περιοχή ανταρτών και δεν είχε πάνω του δελτίο ταυτότητας. Ανακρίνεται από τη GFP και η έκθεση αυτή υπάρχει ακόμη στα αρχεία της Μεραρχίας στο Freiburg. Ο υπαξιωματικός της υπηρεσίας Zein που διενεργεί την ανάκριση γράφει ανάμεσα στα άλλα για την εν λόγω περίπτωση και τα ακόλουθα¹⁶:

«Στην ανάκριση ο Μπούκαλης αναφέρει ότι ήθελε να μεταβεί στα Ιωάννινα για να αγοράσει οικοδομικά υλικά. Το σπίτι του είχε καεί πριν από μέρες από Γερμανούς στρατιώτες και όλα τα υπάρχοντά του είχαν καταστραφεί. Παράλληλα ήθελε να παραλάβει 15.000 δραχμές από τον επίσκοπο Ιωαννίνων που καταβάλλεται σε κάθε άτομο του οποίου η οικία πυρπολείται από επιχειρήσεις των Γερμανών. Ερωτηθείς κατά πόσο αυτό το ποσό αφορά διαρκή αποζημίωση ή πρόκειται για μια κατ' αποκοπή ενίσχυση, απάντησε ότι αυτό δεν το γνωρίζει και ότι θα μπορούσε να πληροφορηθεί για τις λεπτομέρειες στο γραφείο του επισκόπου. Γνωρίζει μόνο ότι πριν από δύο ημέρες ο γραμματέας του δεσπότη επισκέφτηκε τον πρόεδρο της κοινότητας και μέσω του προέδρου κυκλοφόρησε ότι ο επίσκοπος διαθέτει για κάθε πληγέντα το ποσό των 15.000 δραχμών. Όμως το ποσό αυτό καταβάλλεται στα Ιωάννινα.»

Σε μια ενημέρωση για την κατάσταση που επικρατεί στην κατεχόμενη Ήπειρο ο υπεύθυνος πληροφοριών της 1^{ης} Μεραρχίας Dr Rothfuchs θα ενημερώσει στις 10.11.1943 τον αρμόδιο αργότερα της στρατιωτικής διοίκησης 1032, συνταγματάρχη von Bothmer για τον Σπυρίδωνα, αναφέροντας τις δυσκολίες που είχε μαζί του για τη σύνταξη της εγκυκλίου για τους πιστούς στις 10.9.1943 και την εκτίμησή του ότι αυτός είναι τελικά ο πραγματικός διοικητής της Ηπείρου. Ταυτόχρονα θα φιλοτεχνήσει με λιτό αλλά καιρίο

15. Βλ. BA-MA Freiburg, RH 28-1-189.

16. Βλ. BA-MA Freiburg, RH 28-1-187.

λόγο το προφίλ του Νουρί Ντίνο, γράφοντας¹⁷:

«Nuri Dino: Αλβανός που επιθυμεί την ένωση [της Θεσπρωτίας] με την Αλβανία και χαρακτηρίζεται από φανατικό μίσος εναντίον της Ελλάδας.»

Αν ποτέ τα ελληνικά σχολικά εγχειρίδια αποδεσμευτούν από τις αγκύλες της πολιτικής ορθότητας και τα στρογγυλέματα και οι συγγραφείς τους προβληματιστούν για την περιγραφή του αρχηγού των Τσάμηδων συνεργατών της γερμανικής κατοχικής δύναμης, μπορούν να παραπέμψουν κατ' ευθείαν στον Dr Rothfuchs. Η περιγραφή του προσώπου αυτού εκ μέρους του υπευθύνου του γραφείου πληροφοριών της Μεραρχίας είναι ακριβέστατη.

Από πού αντλούσε η κατοχική δύναμη τις πληροφορίες για τον Σπυρίδωνα; Τα κεντρικά πρόσωπα που συγκεντρώνουν πληροφορίες για τον επίσκοπο Ιωαννίνων είναι τρία: ο Νουρί Ντίνο, ο Άλι Κούτσι και ο Κωνσταντίνος Περδίκης. Ο πρώτος έχει βρει και έχει καταθέσει το βιογραφικό του Σπυρίδωνα στις υπηρεσίες πληροφοριών, και μάλιστα στη Γαλλική γλώσσα την οποία κατέχει, στις 6.8.1943¹⁸.

Ο συστηματικός τρόπος με τον οποίο συγκεντρώνει τις πληροφορίες του εντυπωσιάζει θετικά τις γερμανικές αρχές, όπως προκύπτει από το χειρόγραφο σχόλιο ενός παράγοντα της Βέρμαχτ στην έκθεση που υποβάλλει¹⁹. Η ανταπόκριση της Βέρμαχτ στις πληροφορίες του Ντίνο είναι εξίσου συστηματική, όπως φαίνεται από τις ενέργειες στις οποίες προβαίνει η υπηρεσία στους τομείς που μνημονεύονται στην αναφορά του πληροφοριοδότη²⁰. Ο Dr Ali Kuci, αλβανικής καταγωγής συνεργάτης του γραφείου πληροφοριών, δρα αυτή την εποχή στην πόλη των Ιωαννίνων και ασχολείται με κλασικές περιπτώσεις παρακολούθησης σε ξενοδοχεία και άλλα πολυσύχναστα σημεία της πόλης²¹. Στο στόχαστρό του είναι και Εβραίοι Γιαννιώτες. Αργότερα θα μεταφέρει τη δραστηριότητά του στην Κέρκυρα όπου και θα μπλέξει ο ίδιος με τη Βέρμαχτ εξ αιτίας της συμμετοχής του σε κύκλωμα μαύρης αγοράς και θα συλληφθεί.

Ο Κώστας Περδίκης είναι παράγοντας του ρουμανικού αλυτρωτισμού στην Ήπειρο. Είναι αυτός που μετέφερε στον διοικητή της μυστικής στρατιωτικής αστυνομίας την πληροφορία ότι ο Σπυρίδων συναντήθηκε στη Βελλά τρεις φορές με εκπροσώπους των ανταρτών και τους συνέστησε υπομονή²², καθώς επίσης ότι ο Σπυρίδων είναι ο βασικός διώκτης της ρουμανικής κοινότητας στην Ήπειρο και ένας από τους πιο μισητούς ανθρώπους²³.

Κάπως έτσι αρχίζουν για τον Σπυρίδωνα διλήμματα που ίσως δεν τα είχε φανταστεί και για τη λύση των οποίων πρέπει να αυτοσχεδιάσει άμεσα, την ίδια μέρα που γράφεται

17. BA-MA Freiburg, RH 28-1-187.

18. BA-MA Freiburg, RH 28-1-187.

19. BA-MA Freiburg, RH 28-1-187.

20. BA-MA Freiburg, RH 28-1-187.

21. BA-MA Freiburg, RH 28-1-187.

22. BA-MA Freiburg, RH 28-1-193.

23. BA-MA Freiburg, RH 28-1-193.

και η γερμανική ανακοίνωση στις 10.9.1943. Η λύση που δίνει ο Σπυρίδων στο δίλημμα να εκδώσει ή όχι μια εγκύκλιο που καταδικάζει την αντίσταση και νομιμοποιεί το κατοχικό καθεστώς είναι η λύση της προσποιητής συμφωνίας με το πνεύμα του κειμένου που ανακοινώνει στους κατοίκους η νέα διοίκηση και ταυτόχρονα της εκπομπής υπόγειων μηνυμάτων φιλικών προς την αντίσταση και εχθρικών προς το καθεστώς κατοχής. Τα υπόγεια αυτά μηνύματα, όσο και αν ο Σπυρίδων ως έμπειρος εκκλησιαστικός ηγέτης προσπαθεί να τα εντάξει μέσα στο κείμενο της εγκυκλίου του, θα λογοκριθούν από τη γερμανική πλευρά. Δύο σχέδια της επιστολής απορρίπτονται, ενώ υπάρχει μια μικρή διαφορά ανάμεσα στο τρίτο, που εγκρίνεται, και το τελικό που ο Σπυρίδων υπογράφει²⁴.

Τα τρία βασικά σημεία που λογοκρίνονται αφορούν τρία αντίστοιχα μηνύματα: ένα μήνυμα για την υποχρέωση των Ελλήνων να γίνουν παράδειγμα για τους νεότερους, το οποίο παραπέμπει ευθέως στην ιδέα της αντίστασης, ένα δεύτερο μήνυμα για την αγωνία που συνέχει τις ψυχές των πιστών, το οποίο παραπέμπει στην ανεπιθύμητη παρουσία της κατοχικής δύναμης, και ένα τρίτο μήνυμα για το ότι και αυτή η περιπέτεια θα περάσει, δηλαδή ένα μήνυμα ελπίδας για το ανεπιθύμητο και την προσωρινότητα της κατοχής.

Τα σχέδια της εγκυκλίου του Σπυρίδωνα υπάρχουν σε γερμανική μετάφραση στα αρχεία της Μεραρχίας, καθώς και το τελικό κείμενο στην Ελληνική. Οι φράσεις των τριών διαδοχικών κειμένων που σχετίζονται με τα μηνύματα αυτά έχουν λογοκριθεί και διαγράφει, μάλλον από το Γραφείο Πληροφοριών του 22^{ου} Σώματος και της 1^{ης} Μεραρχίας. Το τελικό κείμενο του Σπυρίδωνα είναι ένας συμβιβασμός: δεν περιλαμβάνει όλα τα επίμαχα σημεία που έχουν λογοκριθεί από τη γερμανική αρχή, αλλά ορισμένα παραμένουν παρ' όλα αυτά, προφανώς με επιμονή του ίδιου του Σπυρίδωνα²⁵.

Η τακτική του Σπυρίδωνα είναι να καταδικάσει αυτό που του υπαγορεύει η κατοχική αρχή να καταδικαστεί, δηλαδή τη συνεργασία των πιστών με το αντάρτικο, και που είναι αδύνατον να το αποφύγει, αν θέλει να διατηρήσει το ρόλο του επισκόπου. Το αντάρτικο, όμως, ήδη αντιμετώπιζε την κριτική των γερμανικών όπλων, κάτι που ο Σπυρίδων γνωρίζει ότι δεν μπορεί να αποτρέψει, παρά μόνον έμμεσα. Προσπαθεί συνεπώς να περισώσει ό,τι μπορεί να περισωθεί από τον άμαχο πληθυσμό, τον οποίο μάχεται με αγωνία να εξαιρέσει από αυτή την θανάσιμη «κριτική». Όπως είδαμε, η καθυστέρηση του Σπυρίδωνα στη σύνταξη της εγκυκλίου και η μη άμεση ανταπόκρισή του στα κελεύσματα της κατοχικής αρχής δεν θα μείνει απαρατήρητη και θα καταγραφεί αρνητικά στο «φάκελό» του²⁶.

Η επιλογή του μητροπολίτη να εργαστεί για την περιχαράκωση των αμάχων και για την αποσύνδεση της τύχης τους από εκείνη των εκτεθειμένων ήδη στα γερμανικά πυρά ανταρτών, τον οδηγεί δυο μέρες μετά την σύνταξη της εγκυκλίου να συντάξει νέο κείμενο, αυτή τη φορά προς τη γερμανική διοίκηση, μέσω του οποίου επιχειρεί να πετύχει το στόχο του επιχειρηματολογώντας απέναντι στη Βέρμαχτ όχι βεβαίως από τη σκοπιά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά από τη σκοπιά του θείου νόμου και της ανθρωπίνης δι-

24. BA-MA Freiburg, RH 28-1-193.

25. BA-MA Freiburg, RH 28-1-193.

26. Βλ. BA-MA Freiburg, RH 28-1-193.

καιοσύνης - είναι άδικο να τιμωρούνται αθώοι για πράξεις για τις οποίες ευθύνονται οι αντάρτες - και από τη σκοπιά, υποτίθεται, των γερμανικών συμφερόντων. Η κεντρική ιδέα της επιστολής του είναι ότι η τακτική των αντιποίνων είναι αντιπαραγωγική και ότι βοηθά μόνον το αντάρτικο, το οποίο υποτίθεται ότι επιχειρεί να καταπολεμήσει²⁷.

Η παρέμβασή του αποτυγχάνει. Όχι μόνο δεν εισακούεται η πρότασή του, αλλά δίνεται εντολή αυτή να μην δημοσιοποιηθεί στο κοινό²⁸. Είναι προφανές ότι ο Σπυρίδων εδώ κινείται έξω από τα όρια της συμμόρφωσης προς τη Βέρμαχτ. Η κριτική στις πολιτικές του γερμανικού στρατού, ειδικά όταν αυτές έχουν πηγή, όπως είδαμε, τον ίδιο τον Φύρερ, όχι μόνον δεν επιτρέπεται, αλλά μπορεί να θεωρηθεί πράξη που έρχεται σε αντίθεση με τα συμφέροντα της κατοχικής δύναμης και έμμεσα ως πράξη που προστατεύει το αντάρτικο. Δεν είναι εύκολο να γνωρίζουμε αν ο επίσκοπος Ιωαννίνων ασκώντας ανοιχτή κριτική, και μάλιστα γραπτή, στην οδηγία του Φύρερ για το πώς θα αντιμετωπίζεται η αντίσταση στα κατεχόμενα, έχει επίγνωση της επικινδυνότητας του διαβήματος αυτού. Προσωπική μου εκτίμηση είναι ότι γνωρίζει τους κινδύνους, αλλά αναλαμβάνει το ρίσκο. Όταν ο Σπυρίδων επιχειρεί με αγωνία να περιχαρακώσει τη σύγκρουση μεταξύ των πολεμιστών μόνο, αφήνοντας απ' έξω τους αμάχους, γνωρίζει καλά τις σφαγές στο Κεφαλόβρυσο, τη Μουσιωτίτσα, τα Πέντε Πηγάδια, το Κομμένο, και το Φανάρι. Θα ακολουθήσει η Παραμυθιά στις 29.9.1943 και κανείς δεν γνωρίζει αν και τότε θα έρθει η σειρά των Ιωαννίνων. Ήδη στις 22.9.1943 γίνεται εκκαθαριστική έφοδος για τον εντοπισμό επικίνδυνων στοιχείων στην πόλη, πρωτίστως κομμουνιστών ή φερόμενων ως κομμουνιστών από τους πληροφοριοδότες που διαθέτει – και δεν είναι λίγοι – εκείνη την εποχή η κατοχική δύναμη. Ο τρόμος στην πόλη απλώνεται²⁹. Ονόματα επιφανών Γιαννιωτών έχουν ζητηθεί από τη γερμανική διοίκηση πριν από την εκτέλεση των 49 και πριν ο συνταγματάρχης Salminger πέσει νεκρός κοντά στην Κλεισούρα σε ενέδρα που είχε στήσει ανταρτοομάδα του Ζέρβα τα μεσάνυχτα της 30.9. προς 1.10.1943.

Μέσα στο άκρως επικίνδυνο αυτό σκηνικό θα αναλάβει πρωτοβουλία ο Σπυρίδων, σε συνεννόηση με το στρατηγό Lanz να σταλεί πρεσβεία με τον επιτετραμμένο του Ερυθρού Σταυρού, Hans-Jakob Bickel, το δήμαρχο Βλαχλείδη, τον έμπορο της πόλης Δούμα και έναν εκπρόσωπο της μητροπόλης στους αντάρτες στα Τζουμέρκα για να συζητηθεί πιθανή παύση των εχθροπραξιών, προκειμένου να σταματήσει η Βέρμαχτ τα εξοντωτικά αντίποινα στις πόλεις και τα χωριά. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι επρόκειτο για έναν εκβιασμό του στρατηγού Lanz προς την πόλη να μεταφέρει την πίεση στους αντάρτες, καθώς όλη η Ήπειρος βρίσκεται σε ομηρία. Όπως θα γράψει σε άρθρο του προορισμένο για τοπική εφημερίδα ο ανώνυμος γερμανός προπαγανδιστής που επιχειρεί να δικαιολογήσει τα αντίποινα ως τιμωρία στους αχάριστους Έλληνες, ούτε και ο φιλήσυχος και φιλειρηνικός πολίτης γνωρίζει πλέον τι του ξημερώνει την επόμενη μέρα³⁰. Και για να γίνει πιο πειστικός ο στρατηγός, σαν να ήταν αρχηγός μιας σικελικής εγκληματικής οργάνωσης, συνο-

27. Βλ. BA-MA Freiburg, RH 28-1-193.

28. Βλ. BA-MA Freiburg, RH 28-1-193.

29. Βλ. BA-MA Freiburg, RH 24-22-15.

30. Βλ. BA-MA Freiburg, RH 28-1-193.

δεύει την αποστολή της πρεσβείας προς τους αντάρτες με ένα ακόμη δείγμα του τι μέλλει να συμβεί, αν δεν γίνουν σεβαστοί οι όροι του: μονάδα των δυνάμεων που διοικεί καταστρέφει τους Λιγκιάδες και δολοφονεί τους κατοίκους των την ίδια ώρα που εκείνος μεταβαίνει με συνοδεία στην Πρέβεζα για να παραστεί στην κηδεία του Salminger.

Οι λεπτομέρειες της αποστολής πρεσβείας στους αντάρτες δεν είναι αντικείμενο της παρούσας ανακοίνωσης, αλλά σημασία έχει ότι πέρα από τους χαρακτηριστικούς για την εποχή τακτικισμούς και των δύο αντιστασιακών οργανώσεων, συμφωνία για τα αντίποινα με την κατοχική αρχή δεν υπήρξε. Ήδη από τις 9.10.1943 τις οργανώσεις απασχολούσαν πλέον άλλες προτεραιότητες - η εμφύλια σύρραξη - ενώ από τις 18.10.1943 μέχρι το τέλος του ίδιου μήνα είχαν εμπλακεί και οι δύο σε ένοπλο αγώνα με γερμανικά τμήματα στις περιοχές της Πίνδου και των Τζουμέρκων, ενώ ταυτόχρονα συνεχιζόταν η μεταξύ τους ένοπλη αναμέτρηση μέχρι τις αρχές Φεβρουαρίου του 1944.

4. Ο πρώιμος εμφύλιος στην Ήπειρο το 1943

Και ενώ όλα αυτά συμβαίνουν στην κατεχόμενη Ήπειρο, οι εμφύλιες συγκρούσεις σε στρατιωτικές μονάδες του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ του Ζέρβα που είχαν ξεκινήσει ήδη από την άνοιξη του ίδιου έτους και σταμάτησαν για λίγους μήνες το καλοκαίρι ύστερα από αγγλική παρέμβαση, κλιμακώνονται. Συγκρούσεις μεταξύ τμημάτων του ΕΛΑΣ και τμημάτων άλλων αντιστασιακών οργανώσεων δεν συμβαίνουν μόνον στην Ήπειρο, όπως είναι γνωστό³¹. Συμβαίνουν σχεδόν σε όλη την επικράτεια, όπου έχουν αναπτυχθεί παράλληλες οργανωτικές δομές για την αντίσταση. Από τη σκοπιά του ΚΚΕ, που είναι ο κεντρικός πολιτικο-οργανωτικός νους πίσω από το ΕΑΜ, τον ΕΛΑΣ, την ΕΠΟΝ και την ΕΑ, οι παράλληλες αντιστασιακές δομές πρέπει να εκλείψουν και να συγχωνευτούν όλες εντός του ΕΑΜ. Και αυτό γίνεται με τρεις κλασικούς τρόπους: είτε με εθελοντική προσχώρηση όλων των υπόλοιπων οργανώσεων στον ΕΛΑΣ, είτε με βίαιο αφοπλισμό, είτε με διάλυσή τους δια των όπλων³². Ο στόχος είναι προφανής και απολύτως συμβατός με τον τρόπο με τον οποίο σκέπτεται και βλέπει εκείνη την εποχή τα κοινωνικά, πολιτικά και στρατιωτικά πράγματα το ΚΚΕ: επιδιώκεται ο απόλυτος έλεγχος οποιασδήποτε στρατιωτικής παρουσίας επί ελληνικού εδάφους, ο έλεγχος του μονοπωλίου της ένοπλης ισχύος³³. Οι αψιμαχίες μεταξύ ελασίτικων και εδεσίτικων τμημάτων την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1943 στην Ήπειρο ήταν προάγγελοι μιας γενικευμένης επίθεσης που εκδηλώνεται εκ μέρους των τμημάτων του ΕΛΑΣ στις 9.10.1943 σχεδόν σε όλα τα μέτωπα – από το Πωγώνι και Ζαγόρι μέχρι τα Τζουμέρκα, τη Λάκκα Σούλι και τα Φιλιατοχώρια, με στόχο τη στρατιωτική επικράτηση του ΕΛΑΣ και τη διάλυση ή υποταγή του Ζέρβα. Χαρακτηριστική για την περίοδο αυτή είναι μια αναφορά του 15. Συντάγματος του

31. Βλ. Dreidoppel 2009.

32. Πυρομάγλου 1975: 354.

33. Περισσότερα για τον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο από το 1943 μέχρι το 1949 βλ. επίσης στους Baerentzen et al. 1987, Carabott/Sfikas 2003, Clogg 2002, Close 1993, Gerolymatos 2004, Iatrides 1984, Ιωάννου 1997, Kalyvas 2006, Mazower 2000, McNeill 1947, Myers 1955, Πυρομάγλου 1958, Richter 1973, Shrader 1999, Stevens et al. 1982, Woodhouse 1948, 2002.

ΕΛΑΣ με ημερομηνία 24.1.1943 στην οποία διαβάζουμε³⁴:

«Αι μέχρι τούδε της σήμερον ληφθείσαι αναφοραί των διαφόρων τμημάτων παρουσιάζουν την κατάστασιν ως εξής:

1) Συνελήφθησαν αιχμάλωτοι οι ταγ/ρχης Πανάρετος, Ανθ/γος Γαλατσιάνος και Ανθ/γος Μπιμπλής, απελευθερωθέντος και του Ανθ/γού μας Καραμπίνα, Αλ.

2) Παρουσιάστηκαν παραδώσαντες και τον οπλισμόν των πλέον των $\frac{3}{4}$ των εν τη περιοχή μονίμων ανταρτών του ΕΔΕΣ, με ελπίδας παρουσιάσεως και των υπολοίπων.

3) Αφωπλίσθησαν άπαντες οι του εφεδρικού ΕΔΕΣ των πλείστων χωρίων της περιοχής, του αφωπλισμού συνεχιζομένου εισέτι. Ούτω έχουν μέχρι της στιγμής αφωπλισθεί άπαντα τα εδεσιτικά χωρία Ραβενή, Μαλούνι, Τσαρακλιμάνι, Λεφτοκαριά, Λύκου, Κεραμίτσα, Αράχωβα, Κοκκινιά, Άγιος Νικόλαος, Άγιοι Πάντες κλπ.

4) Είμεθα γενικώς κύριοι της περιοχής μέχρι Καλαμά, ελπίζομεν δε εντός ελαχίστων ημερών να έχωμεν εις χείρας μας άπαντας τους αξ/κούς και τους ελαχίστους απουσιάζοντας εισέτι εκ τινων χωρίων».

Ο Ζέρβας αντέδρασε με ένοπλη αντίσταση σχεδόν σε όλα τα μέτωπα, αλλά βγήκε από τη σύγκρουση αυτή – στην οποία σε λίγες μέρες προστέθηκε και η σύγκρουση και των δύο αντιμαχόμενων παρατάξεων με δυνάμεις της Βέρμαχτ στα πλαίσια των επιχειρήσεων Πάνθηρ, Τίγρις και Πούμα – αποδυναμωμένος. Ενδεικτικό για το πώς εκτιμά η πλευρά του Ζέρβα αυτή την εσωτερική σύγκρουση είναι ένα απόσπασμα από προκήρυξη της οργάνωσής του της 30.10.1943, στην οποία ο συντάκτης υπερασπίζεται την απόφαση του Ζέρβα να συναντηθεί με την επιτροπή των Ιωαννίνων και δικαιολογεί τους όρους που ο Ζέρβας θέτει προς τη γερμανική πλευρά³⁵:

«Μήπως ο όρος που ζητούσε [ο Ζέρβας] να αναγνωρίσουν οι Γερμανοί ελεύθερον ελληνικόν κράτος την Ελευθέραν Ορεινήν Ελλάδα ήτο προδοτικός; Μήπως ο όρος που ζητούσε να αναγνωρισθούν αι ανταρτικαί ομάδες, αδιακρίτως αν αύται ήσαν του ΕΑΜ ή του ΕΔΕΣ, ως τακτικός Ελληνικός Στρατός, αποτελούντας τας προφυλακάς του συμμαχικού μας στρατού της Μέσης Ανατολής ήταν προδοτικός; Μήπως ο όρος να καταπαύσουν οι Γερμανοί τας καταστροφάς των χωρίων, της υπαίθρου, τας εκτελέσεις, τας λεηλασίας, ήτο προδοτικός και αντεθνικός; Ή μήπως ο όρος να αφωπλισθούν οι Αλβανοί της Τσαμουριάς ήτο προδοτικός; Τέτοια εθνικά μηνύματα στέλλουν οι προδότες; Αλλά βέβαια χολωθήκανε γιατί να πάει η Επιτροπή στο Ζέρβα και να μη πάει στον Άρη το Βελουχιώτη ή στο Βασίλη το Σαμαρινιώτη που ήταν δικοί τους άνθρωποι και αφού δεν πήγαν σ' αυτούς κατηγορήσαν το Ζέρβα ότι τους επρόδωσε;»

Η συγκρουσιακή αυτή ατμόσφαιρα που με μικρές περιόδους ανακωχής και στην οποία συμβάλλει συστηματικά η κατοχική δύναμη τυπώνοντας και σκορπίζοντας δεκάδες χιλιάδες προκηρύξεις στα Τζουμέρκα και αλλού³⁶ θα συνεχιστεί με μικρές ή μεγάλες

34. Βλ. BA-MA Freiburg, RH 24-22-16.

35. BA-MA Freiburg, RH 28-1-173.

36. Βλ. BA-MA Freiburg, RH 28-1-193.

διακοπές³⁷ μέχρι τον Δεκέμβριο του 1944 με ήττα του Ζέρβα και υποχώρηση των δυνάμεών του στην Κέρκυρα, δεν θα αφήσει εκτός βολής και τον επίσκοπο Σπυρίδωνα. Διότι η σύγκρουση εκδηλώνεται όχι μόνο στο πεδίο των μαχών, αλλά και στο ιδεολογικό επίπεδο. Υπάρχει ο πόλεμος των κεμένων. Τα έντυπα «Αγωνιστής», «Η Φωνή των Νέων», και οι περιστασιακές προκηρύξεις του ΕΑΜ και της ΕΠΟΝ στην πόλη των Ιωαννίνων, δακτυλογραφημένες και χειρόγραφες, δίνουν μια αίσθηση της εικόνας που η Αριστερά της εποχής στην περιοχή της Ηπείρου επεδίωκε να κατασκευάσει όχι μόνο για το Ζέρβα και τον ΕΔΕΣ, αλλά και για τον Σπυρίδωνα. Ο κύριος στόχος της προπαγάνδας του ΕΑΜ εκείνης της περιόδου στην Ήπειρο ήταν πρωτίστως ο Ζέρβας και δευτερευόντως ο Σπυρίδων. Η κατηγορία εναντίον του Ναπολέοντα Ζέρβα, ήδη από τις αρχές Οκτωβρίου, ήταν ότι συνεργάζεται με τον εχθρό³⁸ και ότι για το λόγο αυτό πρέπει να εκλείψει ως προδότης, εκτός αν η οργάνωσή του δεχόταν να υπαχθεί υπό τον πολιτικο-στρατιωτικό έλεγχο του ΕΑΜ.

Από την περίοδο εκείνη μέχρι σήμερα έχουν περάσει 68 χρόνια, δηλαδή διάστημα αρκετό για να μπορούμε να εκτιμήσουμε ρεαλιστικά και χωρίς πάθη ή αγκυλώσεις τις πολιτικές επιδιώξεις των αντιμαχόμενων παρατάξεων και τις μεθόδους που αυτές χρησιμοποιούσαν για την πραγμάτωσή τους. Μια από αυτές ήταν και η φιλοτέχνηση πορτραίτων για τον στρατιωτικό ή ιδεολογικό αντίπαλο. Το πορτραίτο που η Αριστερά της εποχής φιλοτέχνησε για τον Σπυρίδωνα δεν είναι ρεαλιστική απεικόνιση της δράσης του επισκόπου Ιωαννίνων, αλλά σχετίζεται άμεσα με τις ιδεολογικές ανάγκες του ΕΑΜ της περιοχής στα πλαίσια της εμφύλιας σύγκρουσης. Δεν πρόκειται ούτε για παρεξήγηση, ούτε για εσφαλμένες εκτιμήσεις από τις οποίες γεννήθηκε καχυποψία και εχθρότητα προς το πρόσωπό του. Ο Σπυρίδων ήταν στρατηγικός αντίπαλος της τότε Αριστεράς σε σχέση με το πολιτικο-ιδεολογικό της πρόγραμμα. Ανεξάρτητα από το αν ως ένα βαθμό προσωπικές βιογραφίες, δηλαδή μη-πολιτικά μίσση και πάθη, υπεισήλθαν στον πρώιμο αυτό εμφύλιο και χρωμάτισαν τις πρακτικές του, το υπόβαθρο της σύγκρουσης ήταν πολιτικό³⁹. Όπως θα το διατυπώσει ο συντάκτης του «Αγωνιστή» στο φύλλο της 24.12.1943, ευχόμενος καλά Χριστούγεννα στους συναγωνιστές του, «Η εθνική κιβωτός, το ΕΑΜ, δόθηκε. Κάτω απ' τις σημαίες του ηνωμένοι θα τραβήξουμε μπροστά ώστε από τα Χριστούγεννα του 1944 να γιορτάσουμε ειρηνευμένα και με μια πραγματική λαοκρατία»⁴⁰.

Το διακύβευμα της ένοπλης αναμέτρησης ήταν η καθολική στρατιωτική επικράτηση του ΕΛΑΣ ως απαραίτητη προϋπόθεση για την πολιτική επικράτηση του ΚΚΕ και την δρομολόγηση της καθεστωτικής αλλαγής στην ελληνική κοινωνία μετά την απελευθέρωση. Μέσα στο σκηνικό αυτό οι επιλογές των αντιπάλων ήταν περιορισμένες. Άλλωστε οι στόχοι του ΚΚΕ και οι μέθοδοι των ελεγχόμενων από αυτό οργανώσεων στην Ελλάδα της κατοχής δεν διέφεραν στον πυρήνα τους από τους αντίστοιχους των ομόλογων κινήματων σε άλλες χώρες των Βαλκανίων, όπως λ.χ. η Αλβανία και η Γιουγκοσλαβία, ανε-

37. Βλ. Πυρομάγλου 1975: 355 κ.ε.

38. Βλ. Ιωάννου 1997.

39. Dreidoppel 2009.

40. BA-MA Freiburg, RH 24-22-16.

ξάρτητα από το ποια ήταν η έκβαση αυτού του αγώνα στις χώρες αυτές σε σύγκριση με την Ελλάδα.

Στα κείμενα αυτά ο επίσκοπος Ιωαννίνων παρουσιάζεται ως μέλος μιας «ηγετικής κλίμακας» που καλοπερνά και διασκεδάζει, χωρίς να νοιάζεται για τον κόσμο που υποφέρει και τον αντάρτη που παίζει στο βουνό τη ζωή του κορώνα-γράμμα. Ο Σπυρίδων μπαίνει με τον τρόπο αυτό στο στόχαστρο της αριστερής παράταξης του πρώιμου εμφυλίου εξ αιτίας της επιλογής του να παραμείνει στο πόστο του και να προστατεύσει το ποίμνιο από τα μέσα. Ας δούμε ενδεικτικά ορισμένα αποσπάσματα από τα κείμενα αυτά, έτσι όπως διασώθηκαν στα αρχεία της 1^{ης} Μεραρχίας.

Στο φύλλο 16 της «Φωνής των Νέων», οργάνου του Συμβουλίου Πόλης Ιωαννίνων της ΕΠΟΝ, με ημερομηνία 2.11.1943, δημοσιεύεται ανακοίνωση της Περιφερειακής Επιτροπής του ΕΑΜ Ιωαννίνων στην οποία ανάμεσα στα άλλα γίνεται λόγος και για την Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού και το ρόλο του επισκόπου Ιωαννίνων σ' αυτή. Το ύφος και το περιεχόμενο της κριτικής είναι δηλωτικά του γεγονότος ότι ο Σπυρίδων βρίσκεται πλέον στο στόχαστρο της προπαγάνδας του ΚΚΕ⁴¹:

«Ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός λαμβάνοντας υπ' όψιν τις καταστροφές που επέφερε στον πληθυσμό μας ο κατακτητής, έστειλε επιτροπή να διαπιστώσει τις ανάγκες και να βοηθήσει τον ατυχή δυστυχημένο και καταστραμμένο Ηπειρωτικό λαό. Και η επιτροπή «εξετέλεσε» θαυμάσια το καθήκον της. Η κ. Πετραλιά ήλθε, είδε... τις καταστροφές από το μπρίτζ και το πινάκλ με τους φίλους της και απήλθε. Ο κ. ελβετός ήλθε, είδε... τον κ. Ζέρβα, μεσολάβησε για την προδοσία και απολαμβάνει τον καρπόν των έργων του. Η δε κ. Χατζημιχάλη ήλθε, είδε... τον Σεβασμιότατο τον οποίον παρηγορεί δίνοντάς του βαρύ γλυκόν, γιατί ποίμνιόν του κατ' εξαίρεσιν της όλης άλλης Ελλάδας εκήρυξε την δικτατορίαν του Προλεταριάτου.... Έτσι καθ' ένα μέλος της είναι εκπρόσωπος μιας τάξης που καλοτρώνει και καλοπίνει, που εκμεταλλεύεται τη δυστυχία του λαού. Βρίσκεται η Επιτροπή έξω από τη σκληρή πραγματικότητα. Το ζεστό σπίτι τους καρτεράει με όλες τις ανέσεις της παλαιάς άρχουσας τάξης. Δεν γνωρίζει τι θα πει πείνα, τι γύμνια, τι ανεργία. Τι θα πει να κάθεται έξω στο ύπαιθρο και να σε τρώει το κρύο και η βροχή, δίχως ψωμί και φαί, δίχως φωτιά και ρούχα, με σύντροφο τον πόνο του αδικοσκοτούμενου πατέρα, αδερφού απ' τους φασίστες. Ο χορτάτος τον νηστικό δεν τον πιστεύει.»

Σε μια προκήρυξη της ΕΠΟΝ στις αρχές Νοεμβρίου του 1943 ο Σπυρίδων κατηγορείται ευθέως για συνεργασία με τον κατακτητή, αλλά και για αμέλεια στη συντήρηση των τροφίμων του Ερυθρού Σταυρού⁴²:

«Ο Ερυθρός Σταυρός και η Κοινωνική Πρόνοια κρατούν μέσα στις αποθήκες τους χιλιάδες οκάδες μπληγούρι, φασόλια, μακαρόνια και ρύζι. Προτιμούν να γίνουν όλα αυτά τροφή των σκουληκιών και ποντικών και τελευταία των ψαριών, παρά να τα μοιράσουν στη φτωχολογιά. Συγκεκριμένα μέσα στις αποθήκες της τράπεζας υπάρχουν 7.500 οκάδες μπληγούρι, μακαρόνια και ρύζι σε άγνωστες ποσότητες. Οι Δεσποτάδες

41. BA-MA Freiburg, RH 28-1-193.

42. BA-MA Freiburg, RH 28-1-193.

όμως και οι διάφοροι παράγοντες απασχολημένοι με συμφωνίες με τον κατακτητή και με σορπράϊζ-πάρτυ άφισαν τα τρόφιμα να καταστραφούν. Είναι κι αυτό κόλπο 'φασιστικό'. Ο ξένος φασισμός θέλει την εξαθλίωση του λαού για να μην ανασηκωθεί, ο ντόπιος φασισμός εντείνει την εξαθλίωση, για να διατηρηθεί στην αρχή μεθαύριο, μοιράζοντας κάτι στους εξαθλιωμένους πεινασμένους. Ο λαός της Αθήνας ανοίγει τις αποθήκες και παίρνει τα τρόφιμα. Το ίδιο πρέπει να κάνει κι ο Γιαννιώτικος λαός, γιατί ο χειμώνας που αντιμετωπίζει θα τον φέρει στην κατάσταση που πέρασε ο Αθηναϊκός λαός το χειμώνα του 41-42. Όλος ο λαός στον αγώνα για τη ζωή. Η φτωχολογία μόνη της θα σωθεί».

Οι οργανώσεις της Αριστεράς στην Ήπειρο επανέρχονται συχνά στο ζήτημα του Ερυθρού Σταυρού και στο ρόλο του Σπυρίδωνα στην Επιτροπή. Στο φύλλο 96 του «Αγωνιστή» με ημερομηνία 2.12.1943, αφού ο συντάκτης συγχαρεί την κ. Χατζημιχάλη για την πρωτοβουλία της να διανεμίει ρούχα στους φυλακισμένους της Ζωσιμαίας, θα ασκήσει παράλληλα και την καθιερωμένη κριτική στον Σπυρίδωνα⁴³:

«Η κ. Χατζημιχάλη βρίσκεται από μήνες στην πόλιν μας. Είναι αλήθεια όμως, πως σαν πατριώτισσα και ελληνίδα, αν κινήθηκε λίγο στο διάστημα της παραμονής της στην πόλιν μας, δεν κινήθηκε όσο απαιτούσαν οι ανάγκες του ηπειρωτικού μας λαού και όσο μπορούσε. Δεσμευμένη και αλυσσοδεμένη και η ίδια από τα φασιστικά δεσμά και τα εμπόδια που της έφερε ο σεβασμιώτατος Σπυρίδων, δεν δικαιώθηκε στις ελπίδες που έτρεφε προς αυτή ο Γιαννιώτικος και γενικότερα ο Ηπειρωτικός λαός».

5. Αντί συμπεράσματος

Μπροστά στο δύσκολο δίλημμα στο οποίο βρέθηκε, ο Ιωαννίνων Σπυρίδων επιχείρησε να συγκροτήσει μια συγκεκριμένη στάση: να περιορίσει την αιματοχυσία αποκλειστικά στον τομέα της σύγκρουσης των ένοπλων τμημάτων των δύο αντιπάλων - κατοχικές δυνάμεις και αντάρτες: τους δηλωμένους στρατιωτικούς αντιπάλους και εχθρούς - και να προστατέψει τους αμάχους από τις επιπτώσεις της ναζιστικής παρουσίας. Με άλλα λόγια να περιχαρακώσει τη σύγκρουση μεταξύ των δύο πραγματικών στρατιωτικών αντιπάλων. Απέτυχε, στο βαθμό που δεν μπόρεσε καθ' όλη τη διάρκεια της κατοχής να περιχαρακώσει τη σύγκρουση εκεί που ήθελε. Το ΚΚΕ υιοθετούσε στο σημείο αυτό στην αρχή της σύγκρουσης με τη Βέρμαχτ μια μαξιμαλιστική λογική του τύπου «όποιος θέλει να αποφύγει τα αντίποινα, να βγει στο βουνό». Η λύση αυτή για μεγάλο μέρος του πληθυσμού προφανώς είχε περισσότερο προπαγανδιστική, παρά πραγματική αξία, γιατί τα βουνά δεν καλλιεργούνται, ώστε να εξασφαλίζεται με τη φυγή όλων στο βουνό ο εφοδιασμός των τμημάτων του ΕΛΑΣ. Αυτό άλλωστε επισήμανε και ο επίσκοπος Άρτας Σπυρίδων Γκινάκας στην ηγεσία του ΕΑΜ όταν επισκέφτηκε, επίσης στις αρχές Οκτωβρίου του 1943, το τοπικό αρχηγείο με σκοπό να διαπραγματευθεί μαζί του για το ζήτημα της μείωσης των αντιποίνων της κατοχικής δύναμης μέσω της μείωσης της αντιστασιακής δράσης των ανταρτών⁴⁴. Αλλά ούτε ο συμμαχικός παράγων ενδιαφερόταν για

43. BA-MA Freiburg, RH 24-22-16.

44. Βλ. BA-MA Freiburg, RH 24-22-16.

μια «ειρήνευση» με γερμανικούς όρους στην περιοχή, παρότι σε ορισμένες περιόδους ταλαντεύτηκε αρκετά, με αποτέλεσμα να δοθούν από το Κάιρο εντολές για περιορισμό της ανταρτικής δράσης και από τις δύο οργανώσεις της Ηπείρου, προκειμένου να μην θυσιάζονται ασκόπως άμαχοι.

Αποδοτικές εφαρμογές του δόγματος του Σπυρίδωνα για περιχαράκωση της σύγκρουσης μεταξύ των πραγματικών πολεμιστών έγιναν τόσο από το ΕΔΕΣ του Ζέρβα, όσο και από το ΕΑΜ. Από κάποια στιγμή και μετά και οι δύο οργανώσεις ελάμβαναν σοβαρά υπόψη στην αντιστασιακή τους δράση το ενδεχόμενο του αφανισμού ζών αμάχων και καταστροφής περιουσιών, ακόμη και ολόκληρων χωριών, μέσω της εφαρμογής μέτρων εξιλέωσης. Ο Ζέρβας μάλιστα είχε καταφέρει για μια περίοδο της κατοχής, μετά το Δεκέμβριο του 1943, με συγκεκριμένους ανθρώπους του να διεισδύσει αρκετά μέσα στη διοίκηση της Βέρμαχτ, ώστε τη συμμαχική εντολή για περιορισμό των δολιοφθορών στις απολύτως αναγκαίες, προκειμένου να αποφευχθούν εκατόμβες αμάχων, να την παρουσιάσει ως δική του «ουδετερότητα». Για την τακτική του αυτή κατηγορήθηκε και εγκυκαλείται από ορισμένους μέχρι σήμερα⁴⁵. Το ίδιο και ο εμπνευστής αυτής της μεθόδου, ο μητροπολίτης Σπυρίδων. Ωστόσο είναι γεγονός ότι αντίποινα τύπου Μουσιωτίτσας, Κομμένου, Λιγκιάδων και Παραμυθιάς και καταστροφές τύπου Φαναρίου δεν είχαμε στην Ήπειρο από το Νοέμβριο του 1944 μέχρι το τέλος του πολέμου, παρά το ότι ποτέ δεν αναιρέθηκαν οι διαταγές του 1943 που όριζαν σκληρότατα μέτρα εξιλέωσης. Στο βαθμό που ο Σπυρίδων, από την αρχή της εγκατάστασης μιας πολύ επικίνδυνης οργάνωσης, όπως η Βέρμαχτ, στην Ήπειρο, κινήθηκε προς την κατεύθυνση της περιχαράκωσης των συγκρούσεων μεταξύ των εμπολέμων, οφείλει να αναγνωρίσει κανείς ότι ορισμένες ζωές γυναικών, παιδιών και γερόντων στην κατεχόμενη Ήπειρο ίσως να σώθηκαν χάρη και στη δική του παρέμβαση. Υπάρχουν στη ζωή ενός προσώπου στιγμές που πρέπει να αποφασίσει τι ζυγίζει περισσότερο στη συνείδησή του: να προφυλάσσει την υπόληψή του από άδικες επιθέσεις ή να προφυλάσσει αθώους από τον αφανισμό. Ο Σπυρίδων απάντησε με το δικό του τρόπο στο δίλημμα αυτό, επιλέγοντας το δεύτερο σκέλος. Πιστεύω ότι εξήντα οκτώ χρόνια μετά, είναι καιρός όλοι να αποτιμήσουμε ορθά και να σεβαστούμε την επιλογή του.

45. Βλ. Ιωάννου 1997.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- BA-MA Freiburg, RH 28-1-97.
 BA-MA Freiburg, RH 28-1-168.
 BA-MA Freiburg, RH 28-1-187.
 BA-MA Freiburg, RH 28-1-189.
 BA-MA Freiburg, RH 24-22-15.
 BA-MA Freiburg, RH 24-22-16.
 BA-MA Freiburg, RH 28-1-193.
 BA-MA Freiburg, RH 28-1-173.
- Baerentzen, L., J. O. Iatrides, O. L. Smith (1987). *Studies in the history of Greek civil war, 1945-1949*. Copenhagen: Museum Tusculanum Press.
- Carabott, Ph., Th. Sfikas (2003). *The Greek Civil War: essays on a conflict of exceptionalism and silences*. Aldershot, Hampshire: Ashgate.
- Clogg, R. (2002). *Greece 1940-1949: occupation, resistance, Civil War: a documentary history*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Close, D. H. (1995). *The origins of Greek civil war*. London: Longman.
- Close, D. (1993). *The Greek civil war, 1943-1950: studies of polarization*. London: Routledge.
- Dreidoppel, K. (2009). *Der griechische Dämon. Widerstand und Bürgerkrieg im besetzten Griechenland 1941-1944*. Wiesbaden: Harassowitz.
- Droulia, L., H. Fleischer (Hrsg.) (1999): *Von Lidice bis Kalavryta: Widerstand und Besatzungsterror. Studien zur Repressalienpraxis im Zweiten Weltkrieg*. Berlin, Metropol Verlag, S. 225-291.
- Gerolymatos, A. (2004). *Red Acropolis, black terror: the Greek Civil War and the origins of Soviet-American rivalry, 1943-1949*. New York: Basic Books.
- Hondros, J. L. (1983). *Occupation and resistance: the Greek agony 1941-1944*. New York: Pella Pub. Co.
- Iatrides, J. O. (1981). *Greece in the 1940s: a nation in crisis*. Hanover: University Press of New England.
- Ιωάννου, Κ. (1997). *Φενάκη και Σβάστικα*. Αθήνα: Σοφίας Μέλαθρον.
- Kalyvas, S. (2006). *The logic of violence in civil war*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Καραγιάννης, Γ. (1997). *Εκκλησία και Κράτος 1883-1997. Ιστορική επισκόπηση των σχέσεών τους*. Αθήνα, εκδ. Το Ποντίκι.
- Mazower, M. (2000). *After the war was over: reconstructing the family, nation, and state in Greece, 1943-1960*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- McNeill, W. H. (1947). *The Greek dilemma: war and aftermath*. Philadelphia, N. Y.: J. B. Lippincott.
- Meyer, H. F. (2008). *Blutiges Edelweiss*. Berlin: Links Verlag.
- Myers, E. C. W. (1955). *Greek entanglement*. London: R. Hart-Davis.
- Πυρομάγλου, Κ. (1958). *Ο Δούρειος Ίππος. Η εθνική και πολιτική κρίσις κατά την κατοχή*. Αθήνα.
- Πυρομάγλου, Κ. (1975). *Η Εθνική Αντίσταση. ΕΑΜ-ΕΛΑΣ-ΕΔΕΣ-ΕΚΚΑ*. Αθήνα, Δωδώνη.
- Richter, H. (1973). *Griechenland zwischen Revolution und Konterrevolution (1936-1946)*. Frankfurt am Main.
- Rondholz, E. (2011). *Griechenland: Ein Länderporträt*. Berlin, Links Verlag.
- Shrader, Ch. (1999). *The withered vine: logistics and the communist insurgency in Greece, 1945-1949*. Westport, C.T.: Praeger.
- Stevens, J. M., Woodhouse, C.M., Walle, D.J., L. Baerentzen (1982). *British Reports on Greece 1943-1944*. Copenhagen: Museum Tusculanum Press.
- Φλάσιερ, Χάγκεν (χ.χ.). *Στέμμα και Σβάστικα*. Αθήνα, εκδ. Παπαζήση.
- Woodhouse, Ch. (1948). *Apple of discord: a survey of recent Greek politics in their international setting*. London: Hutchinson.
- Woodhouse, Ch. (2002). *The struggle for Greece, 1941-1949*. London: Hurst.

Η ΣΧΟΛΑΡΧΙΑ ΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ-ΠΑΠΠΑ (1912-1924) ΚΑΙ Η ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΒΕΛΛΑΣ

Αρχιμανδρίτης Δημήτριος Αργυρός

Αναπληρωτής Καθηγητής

Πρόεδρος της Δ.Ε. της Α.Ε.Α. Βελλάς Ιωαννίνων

contact@aeavellas.gr

Περίληψη: Η ίδρυση της Σχολής Βελλάς οφείλεται στην αγωνία, αλλά και στην ευτομία του Σπυρίδωνος Βλάχου, Μητροπολίτου Βελλάς και Κονίτσης, η δε υποδειγματική και αποδοτική λειτουργία της Σχολής, κυρίως κατά την πρώτη κρίσιμη περιόδό της (1911-1925), όπως και η αναγνώριση και εξέλιξή της, οφείλεται στο στενό συνεργάτη του και λόγιο ιερωμένο εκπαιδευτικό λειτουργό Αρχιμανδρίτη Δημήτριο Ευθυμίου-Παππά, τον εκ Δεματίου Ζαγορίου, ο οποίος ανάλωσε κυριολεκτικά εαυτόν για την ευστάθεια και την απρόσκοπτη λειτουργία της. Πνευματικό ανάστημα του αγίου Γρηγορίου Καλλιίδη, αριστούχος απόφοιτος της Ι. Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, διδάκτωρ Θεολογίας, εξάιρετος παιδαγωγός, υποδειγματικός λειτουργός, ικανότατος στα της διοικήσεως, με ευρύ ορίζοντα σκέψης, ακολουθών τα σύγχρονα για την εποχή του συστήματα εκπαίδευσης, διατηρών άμεση και συνεχή επαφή με την Πατριαρχική αυλή του Οικουμενικού Θρόνου και έχων ιδιαίτερο σύνδεσμο μετά του τότε Μητροπολίτου Φιλαδελφείας και μετέπειτα Οικουμενικού Πατριάρχου Μαξίμου Ε', υπήρξε ο κατ' ουσίαν πρώτος Σχολάρχης της Βελλάς, ο οποίος έθεσε τις εκπαιδευτικές, παιδαγωγικές και πνευματικές βάσεις της Σχολής σφραγίζοντας την περαιτέρω πορεία και εξέλιξή της.

Η εκατονταετής λειτουργία της Σχολής Βελλάς διακρίνεται στις ακόλουθες έξι περιόδους:

- η πρώτη (1911-1925), κατά την οποία η Σχολή είναι τετραετούς φοιτήσεως
- η δεύτερη (1927-1937)¹, κατά την οποία η Σχολή είναι πενταετούς φοιτήσεως με πα-

1. Με τη διετή διακοπή της λειτουργίας της Ιερατικής Σχολής Βελλάς, Ιούλιος 1925-Οκτώβριος 1927, έληξε η πρώτη περίοδος λειτουργίας της. Κατά τη διακοπή αυτή άρχισε η οικοδόμηση του νέου κτηριακού συγκροτήματος, αρχής γενομένης από τη βόρεια πτέρυγά του, σύμφωνα με το σχέδιο του γνωστού αρχιτέκτονα Αριστοτέλη Ζάχου. Η ανασύσταση της Σχολής έγινε διά Νόμου το έτος 1926 (ΦΕΚ 135, τ. πρώτον, 22-04-1926, σελ. 1009-1010). Συγκεκριμένα το Ν. Δ. διαλαμβάνει τα εξής:

«Περί ανασυστάσεως του έν τη Ίερᾷ Μονῇ Βελλᾶς Ίεροδιδασκαλείου

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Προτάσει του Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἀπεφασίσαμεν καὶ διατάσσομεν:

ράλληλο εκπαιδευτικό σχήμα το Μονοτάξιο Δημοτικό Σχολείο *παρά τῷ Ἱεροδιδασκαλείῳ τῆς Μονῆς Βελλᾶς*².

Ἄρθρον 1

Πρὸς μόρφωσιν ἱερέων καὶ δημοδιδασκάλων ἀνασυνιστᾶται τὸ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Βελλᾶς Ἱεροδιδασκαλεῖον ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀγροτικῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς, κεκλημένης ἵνα ἐξυπηρετήσῃ κυρίως τὰς ἀνάγκας τῶν ἀγροτικῶν τῆς Ἠπείρου περιφερειῶν.

Ἄρθρον 2

Ἡ Σχολὴ οὕσα ὁμοταγῆς τῇ Ριζαρείῳ Ἐκκλησιαστικῇ Σχολῇ διέπεται ὑφ' ὧν καὶ αἱ λοιπαὶ τοῦ κράτους Ἱερατικαὶ Σχολαὶ διατάξεων. Λόγῳ ἐν τοσούτῳ τῆς εἰδικῆς ἀποστολῆς τῆς Σχολῆς, προστίθενται δύο ὀργανικαὶ θέσεις διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης καὶ τῶν γεωπονικῶν μαθημάτων.

Διὰ τὴν μισθοδοσίαν τοῦ διδακτικοῦ καὶ τοῦ ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ βαρύνεται τὸ Δημόσιον Ταμεῖον.

Ἄρθρον 3, 4, 5, 6, 7 [...]

Ἡ Σχολὴ ὁμῶς λόγω δυσχερειῶν, δὲν λειτούργησε ἀπὸ το Σεπτέμβριο τοῦ 1926, ἀλλὰ ἀπὸ τον Οκτώβριο τοῦ 1927, διότι ἀπαιτήθηκε καὶ νέα νομοθετικὴ ρύθμιση. Με νέο Ν. Δ. δημοσιευθέν τὴν 29^η-10-1927 (ΦΕΚ 234, τ. πρῶτον, 29-10-1927) κυρῶνεται τὸ ἀπὸ 21^η-4-1926 Ν. Δ. «περὶ ἀνασυστάσεως τοῦ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Βελλᾶς Ἱεροδιδασκαλεῖου». Ἡ κύρωσις τοῦ Ν. Δ. τῆς 21^η-4-1926 γίνεται ὡς ἔχει, πλὴν τοῦ τελευταίου (7^{ου}) ἀρθροῦ, ποῦ ἔχει ἐπέκτασις κάποιων διατάξεων, οἱ οποίες δὲν ἀφοροῦν τῇ Βελλᾷ. Το νέο Ν. Δ. τῆς 29^η-10-1927 διαλαμβάνει στὴν ἀρχὴν τοῦ τα ἐξῆς:

«Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἀπὸ 27^{ην} Αὐγούστου 1927 ἀπόφασιν τῆς Βουλῆς “περὶ τῶν Νομοθετικῶν Διαταγμάτων τῆς δικτατορικῆς περιόδου κ.λπ.”, τὴν ἀπὸ 27^{ην} Σεπτεμβρίου 1927 καὶ ὑπὸ στοιχεῖον Ἡ σύμφωνον γνωμοδότησιν τῆς ἐπὶ τῆς Παιδείας καὶ τῶν Θρησκευμάτων Κοινοβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 77 τοῦ Συντάγματος, προτάσει τοῦ Ἡμετέρου Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἀπεφασίσασμεν καὶ διατάσσομεν:

Κυροῦνται τὸ 21^{ης} Ἀπριλίου 1926 Νομοθετικὸν Διάταγμα “περὶ ἀνασυστάσεως τοῦ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Βελλᾶς Ἱεροδιδασκαλεῖου” ὡς τοῦτο ἐτροποποιήθη ὑπὸ τῆς ἐπὶ τῆς Παιδείας κ.λπ. Κοινοβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς ἔχον οὕτω...».

Ἡ Σχολή, γιὰ πρώτη φορὰ, ἔχει πλέον νομικὴ κατοχύρωσις καὶ ὑπόστασις ὡς κρατικὸν εκπαιδευτικὸν Ἰδρυμα. Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον λειτουργίας τῆς (1911-1925) δὲν εἶχε ἀναγνώριση οὔτε ἐκ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, οὔτε στὴ συνέχεια ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους. Με τὴν ἐπαναλειτουργίαν τῆς το ἔτος 1927 καὶ τὴν ἐναρξὴ τῆς δευτέρας περιόδου λειτουργίας τῆς Σχολῆς ὡς πενταετοῦς εκπαιδευτικὸν ἰδρυματός, ἡ Βελλᾷ ἔχει πλέον κρατικὴ ἀναγνώριση. Κατόπιν διὰ τοῦ Νόμου 3899 τοῦ ἔτους 1929 ἐπικυρώθηκε ἐκ νέου ἡ κύρωσις τοῦ Ν. Δ. τῆς 29^η-10-1927 (ΦΕΚ 53, τ. πρῶτον, 15-2-1929), ὡς ἀκολούθως: «Ἐπιτρέπεται ἡ διατήρησις ὑπὸ τύπον, ὑφ' ὧν λειτουργεῖ σήμερον, τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς Βελλᾶς Ἠπείρου, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως τὸ παιδαγωγικὸν αὐτῆς πτυχίον παρέχει τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς πτυχιούχους νὰ διορίζωνται δημοδιδασκαλοὶ μόνον ἐν τοῖς Δημοτικαῖς σχολείοις τῶν ἐλληνικῶν κοινοτήτων τῆς ἀλλοδαπῆς, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τοῖς τοῦ Κράτους». Το αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται καὶ το ἔτος 1932 διὰ τοῦ Νόμου 5408 (ΦΕΚ 365/1932, ἄρθρον 27) με διατήρησις τοῦ περιορισμοῦ τοῦ ἔτους 1929. Γιὰ τὴν δευτέραν περίοδον λειτουργίας τῆς Σχολῆς, βλ. καὶ Ἀλεξάνδρου Σ. Κορακίδη, *Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς (1911-1989)*, Ἱστορικὲς Ἐκδόσεις Στεφ. Λ. Βασιλόπουλος, Ἀθήνα 1993, σελ. 53-58.

2. Ἡ ἰδρύσις τοῦ μονοταξίου Δημοτικοῦ Σχολείου ἀρρένων ἐν τῇ Μονῇ Βελλᾶς, ἐγένε με Ν. Δ. τὴν 16^η-4-1927 (ΦΕΚ 64, τ. πρῶτον, 16-4-1927): «...Ἰδρύεται ἐν τῇ περιφερείᾳ Πωγωνίου μονοτάξιον ἀρρένων ἐν τῇ Μονῇ Βελλᾶς συντρεχόντων τῶν νομίμων λόγων ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς δωρεὰν χορηγήσεως ἐκ μέρους τῶν κατοίκων καταλλήλου οἰκῆματος διὰ διδακτῆριον καὶ τῶν ἀπαραιτήτων σχολικῶν ἐπίπλων καὶ ὀργάνων διδασκαλίας...».

– η τρίτη (1937-1977)³, με παράλληλα εκπαιδευτικά σχήματα: α) το Μονοτάξιο Δημοτικό Σχολείο *παρά τῷ Ἱεροδιδασκαλείῳ τῆς Μονῆς Βελλᾶς*, β) τις γυμνασιακές τάξεις, που λειτούργησαν μόνο για σύντομο χρονικό διάστημα (περίπου 1936-1940 και 1941-1957)⁴, και γ) τα δύο Φροντιστήρια: το Κατώτερο Διετές και Ανώτερο Μονοετές (1932-1940)⁵ και το Κατώτερο Διετές (1945-1959)⁶

– η τέταρτη (1977-1989), κατά την οποία το Ἱεροδιδασκαλείο χωρίζεται, με το Προεδρικό Διάταγμα 1025/1977, σε δύο ανεξάρτητα σχολεία⁷, ἴτοι το τετρατάξιο Εκκλησιαστικό Λύκειο και την Εκκλησιαστική Παιδαγωγική Ακαδημία, τριετούς κύκλου σπουδών, τα οποία παρά τη σαφήνεια του νόμου εξακολουθούν να έχουν εσωτερική ενότητα, λειτουργώντας επίσης του Προτύπου πλέον Δημοτικού Σχολείου·

– η πέμπτη (1989-2006/7), με δύο ανεξάρτητες Σχολές: την Ανωτέρα Εκκλησιαστική

3. Το έτος 1937 η Ριζάρειος Σχολή κατέστη Ἱεροδιδασκαλείον διά του Α. Ν. 887/1937. Διά του ιδίου Νόμου (ἄρθρον 7) οι Ιερατικές Σχολές Κορίνθου και Βελλᾶς μετετράπησαν σε Ἱεροδιδασκαλεία. Ἦδη από το έτος 1931, διά του Ν. 5142 (ἄρθρον 11), καταργήθηκαν όλες οι Ιερατικές Σχολές, πλην της Ριζαρείου και της Ιερατικής Σχολῆς της Αγίας Αναστασίας. Η Σχολή Βελλᾶς, όμως, παρά την κατάργησή της, συνέχισε να λειτουργεί, το δε έτος 1932 διά του Ν. 5408 (ΦΕΚ 365, τ. πρώτον, 11-10-1932) ανασυστάθηκε το Ἱεροδιδασκαλείον Βελλᾶς, με τον περιορισμό όμως του 1929. Διά του Α. Ν. 247/1936 ἤρθη ο περιορισμός του Ν. 4368/1929 και το Ἱεροδιδασκαλείον Βελλᾶς συνεχίζει κανονικά τη λειτουργία του, ως Κρατικό Εκπαιδευτικό Ἰδρυμα. Διά του νέου τούτου Α. Ν. 887/1937, αρχίζει η τρίτη περίοδος λειτουργίας της Σχολῆς Βελλᾶς, ως κανονικού Ἱεροδιδασκαλείου με εξαετή φοίτηση, χωρίς περιορισμούς και χωρίς το χαρακτηρισμό του 1927 «Ἱεροδιδασκαλείον ὑπὸ τὴν μορφήν ἀγροτικῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς κεκλημένης ἵνα ἐξυπηρετήσῃ κυρίως τὰς ἀνάγκας τῶν ἀγροτικῶν τῆς Ἡπείρου περιφερειῶν» (Ν. Δ. 22-4-1927). Κατά την τρίτη τούτη περίοδο το Ἱεροδιδασκαλείον Βελλᾶς, παρά την κατάργηση των υφιστάμενων Ἱεροδιδασκαλείων διά του Ν. 2553/1940, προνοία του Ἰδρυτοῦ του, Μητροπολίτου Σπυρίδωνος, διατηρεῖται ως έχει και συνεχίζει ἀπόσκοπτα τη λειτουργία του.

4. Το Γυμνάσιο Βελλᾶς εἶχε προσωρινή λειτουργία. Ἰδρύθηκε το 1936 διά του Α. Ν. 247/1936 (ΦΕΚ 460, τ. πρώτον, 17-10-1936) ἐπὶ Σχολάρχου Ἰωάννου Κολιτσάρα, ο οποίος ήταν και ο εμπνευστής της προτάσεως.

5. Τα Ἱερατικά Φροντιστήρια ιδρύθηκαν και λειτούργησαν σύμφωνα με το Ν. 5142 της 16^{ης}-7-1931, ὅπως αὐτός συμπληρώθηκε ἀπὸ το Ν. 5408/1932 και ἀπὸ το Ν. Δ. της 9^{ης}-12-1932 (ΦΕΚ 425, τ. πρώτον, 9-12-1932), το οποίο και καθόριζε την ἔδρα τῶν Ἱερατικῶν Φροντιστηρίων.

6. Ἰδρύθηκε διά του Α. Ν. 540/1945 (ΦΕΚ 230, τ. πρώτον, 7-9-1945).

7. Στο Π. Δ. 1025 (ΦΕΚ 344, τ. πρώτον, 10-11-1977) αναφέρονται τα ἀκόλουθα:

«Ἄρθρον 1

Τύπος τῶν Σχολείων Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

[...]

3. Τὸ Ἱεροδιδασκαλείον Βελλᾶς μετατρέπεται εἰς τετρατάξιον Ἐκκλησιαστικὸν Λύκειον καὶ εἰς Ἐκκλησιαστικὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν τριετοῦς κύκλου σπουδῶν.

Οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς ἐγγράφονται ἢ μετεγγράφονται ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1977-78...

6. ...Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία Βελλᾶς, ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία Θεσσαλονίκης, τὸ Παιδαγωγικὸν τμήμα τῆς Ἀθωνιάδος Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας καὶ ἡ Ἀνωτέρα Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν εἶναι Σχολεῖα Ἀνωτέρας Ἐκπαιδεύσεως».

Σχολή τριετούς κύκλου σπουδών⁸, στην οποία οι σπουδαστές εισάγονταν μέσω πανελληνίων εξετάσεων και το τετρατάξιο Εκκλησιαστικό Λύκειο·

– ως έκτη μπορεί να ονομαστεί η υφιστάμενη περίοδος (2007 έως σήμερα), με την Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία⁹ και το συστεγαζόμενο τριτάξιο Εκκλησιαστικό Λύκειο, σχολές εκπαιδευτικά ανεξάρτητες μεταξύ τους.

Κατά τη διάρκεια της πρώτης περιόδου λειτουργίας της, η Σχολή διευθύνεται από τρεις Σχολάρχες: τον Αρχιμανδρίτη Ιωάννη Ζωσιμάδη (1911-1912)¹⁰, τον Αρχιμανδρίτη Δημήτριο Ευθυμίου-Παππά (1912-1924)¹¹ και τον Αρχιμανδρίτη Ιωάννη Αναστασιάδη

8. Η Ανώτερα Εκκλησιαστική Σχολή Βελλάς ιδρύθηκε με το Νόμο 1566/1985 (ΦΕΚ 167, τ. Α', 30-9-1985, άρθρο 69, παρ. 3α), με τον οποίο καταργήθηκαν από το ακαδημαϊκό έτος 1989-1990 η Εκκλησιαστική Παιδαγωγική Ακαδημία Βελλάς και η Εκκλησιαστική Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσσαλονίκης, για να λειτουργήσουν στο εξής και οι δύο ως Ανώτερες Εκκλησιαστικές Σχολές τριετούς κύκλου σπουδών. Επειδή ο Νόμος πλαίσιο της παρ.3γ του άρθρου 69 του Ν. 1566/1985 καθυστέρησε να εκδοθεί από το Υπουργείο Παιδείας και επειδή έπρεπε να λειτουργήσουν από το ακαδημαϊκό έτος 1990-1991 οι Ανώτερες Εκκλησιαστικές Σχολές Βελλάς Ιωαννίνων και Θεσσαλονίκης στη θέση των καταργηθεισών Εκκλησιαστικών Παιδαγωγικών Ακαδημιών, προκλήθηκε η υπ' αριθμ. Α2/253/19-3-1990 Υπουργική απόφαση για τη «Λειτουργία Ανώτερων Εκκλησιαστικών Σχολών», η οποία δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 248/Β/6-4-1990 και η οποία κυρώθηκε και έγινε Νόμος με το άρθρο 62 παρ. 1 του Ν. 1946/1991 που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 69, τ. Α', 14-5-1991. Στο άρθρο 5 παρ. 3 της παραπάνω Υπουργικής απόφασης διαλαμβάνεται ότι: «Από το ακαδημαϊκό έτος 1990-1991, οι καταργημένες εκκλησιαστικές παιδαγωγικές Ακαδημίες Θεσσαλονίκης και Βελλάς, μπορεί να λειτουργήσουν ως Ανώτερες Εκκλησιαστικές Σχολές Θεσσαλονίκης και Βελλάς, αντιστοίχως». Διά του Π. Δ. 73/2001 (ΦΕΚ 64, τ. Α', 9-5-2001), η φοίτηση στις Ανώτερες Εκκλησιαστικές Σχολές ορίσθηκε σε έξι (6) εξάμηνα σπουδών, με κανονισμό σπουδών και κανονισμό λειτουργίας των οικοτροφείων τους.

9. Η Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Βελλάς Ιωαννίνων ιδρύθηκε με το Νόμο 3432/2006.

10. Ο Αρχιμανδρίτης Ιωάννης Ζωσιμάδης κατήγετο από τον Πόρο Ικονίου. Υπήρξε συμφοιτητής του Δημητρίου Ευθυμίου-Παππά και του Ευαγγέλου Αντωνιάδη στην Ι. Θεολογική Σχολή της Χάλκης και απεφοίτησε μαζί τους το έτος 1907. Ο Ιωάννης Ζωσιμάδης απεφοίτησε ως λαϊκός, ενώ οι άλλοι δύο ήταν ήδη διάκονοι κατά τη λήψη του πτυχίου τους, και χειροτονήθηκε αργότερα. Στη Βελλά ήλθε με προτροπή της Ιεράς Συνόδου της Μητρούς Εκκλησίας ύστερα από υπόδειξη του Σχολάρχου της Ι. Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, Γερμανού Στρινόπουλου. Για το Σχολάρχη Αρχιμανδρίτη Ιωάννη Ζωσιμάδη, βλ. Άποστόλου Μέξη, *Ἡ ἐν Χάλκῃ Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολή, Ἱστορικὰ σημειώματα (1844-1935)*, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1935, σελ. 236· Βασιλείου Σταυρίδη, *Ἡ Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης (1844-1923), Τόμος Α'*, Ἀθήναι 1970, σελ. 172· Ἀλεξάνδρου Σ. Κορακίδη, *Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς (1911-1989)*, Ἱστορικὲς Ἐκδόσεις Στεφ. Λ. Βασιλόπουλος, Ἀθήνα 1993, σελ. 138.

11. Το επώνυμο της οικογενείας του ήταν Παππάς. Το πρώτο επώνυμο που έφερε, Ευθυμίου, ήταν το όνομα του παππού του, ο οποίος ονομάζονταν Ευθύμιος ή, κατά συγκοπή στην καθομιλουμένη, Θύμιος. Τον πατέρα του, Χρήστο, στο χωριό του Δεμάτιο Ζαγορίου, τον καλούσαν «ο Χρήστος του Ευθυμίου» ή «του Θύμιου» και σὺν τῷ χρόνῳ, μετὰ το θάνατο του παππού του, έμεινε πλέον ως δεύτερο επίθετο της οικογενείας τους, το οποίο συνήθως μόνον ο Δημήτριος έφερε. Για το Σχολάρχη Αρχιμανδρίτη Δημήτριο Ευθυμίου-Παππά, βλ. Άποστόλου Μέξη, ἔνθ' ἄνωτέρῳ, σελ. 236· Βασιλείου Σταυρίδη, ἔνθ' ἄνωτέρῳ, σελ. 172· Ἀλεξάνδρου Σ. Κορακίδη, ἔνθ' ἄνωτέρῳ, σελ. 138. Προς τιμὴ του Σχολάρχου Αρχιμανδρίτου Δημητρίου Ευθυμίου-Παππά η Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Βελλάς Ιωαννίνων, με την ευκαιρία του εορτασμού της Εκατονταετηρίδος της Σχολής Βελλάς (1911-2011), του αφιέρωσε τον ΣΤ' τόμο της Επιστημονικής Επετηρίδας της με σχετικό επίγραμμα και σύντομο βιογραφικό του σημείωμα.

(1924-1925)¹². Είχε την έγκριση λειτουργίας από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, δεν είχε όμως κατά την πρώτη αυτή περίοδο επίσημη αναγνώριση ούτε από το τότε αρμόδιο για θέματα παιδείας Υπουργείο του Οθωμανικού Κράτους ούτε, κατόπιν, από το Υπουργείο Παιδείας του Ελληνικού Κράτους¹³.

Θα παρουσιάσουμε την πρώτη περίοδο λειτουργίας της Σχολής μέσα από ανέκδοτο επιστολμαίο υλικό, προερχόμενο από το εν μέρει διασωθέν αρχείο του Σχολάρχου Αρχιμανδρίτου Δημητρίου.¹⁴ Πρόκειται για σειρά επιστολών και συγκεκριμένα: είκοσι μία (21) τον αριθμό από την Ι. Θεολογική Σχολή της Χάλκης από το έτος 1903 έως το 1907, τρεις (3) από το Λεσκοβίκιο (1907, 1908 και 1913), τέσσερις (4) από την Κόνιτσα από το 1910 και 1911, τρεις (3) από τη Ραιδεστό, από το Μάρτιο, τον Απρίλιο και το Μάιο του 1912, και ένδεκα (11) από τη Μονή-Σχολή Βελλάς από το 1913 έως το 1919.¹⁵

Ο Δημήτριος Ευθυμίου-Παππάς γνώριζε το Σπυρίδωνα ήδη από το 1904, όταν ο τελευταίος ήταν αρχιερατικός επίτροπος στην Καβάλα, η οποία υπήγετο στη μητροπολιτική περιφέρεια της Ξάνθης. Ο δε αδερφός του, Ιωάννης Παππάς, υπηρετούσε ως διδάσκαλος στην Καβάλα και μετέπειτα στην Ξάνθη¹⁶ επί Μητροπολίτου Ιωακείμ Σγουρού. Σε επιστολή του με ημερομηνία 13-09-1904 από την Ι. Θεολογική Σχολή της Χάλκης προς τον αδερφό του Ιωάννη, ο Δημήτριος γράφει: «...*Ἦλθε δὲ ἐνταῦθα ὡς θὰ γνωρίζῃς ἴσως, καὶ ὁ ἀρχιερατικὸς Σπυρίδων, ὅστις μετ' ἐνδιαφέροντος μὲ ἠρώτησεν ἐπανειλημμένως περὶ σοῦ καὶ περὶ ἐμοῦ αὐτοῦ...*».

Ο Σπυρίδων Βλάχος, του οποίου η οικογένεια κατήγετο από το χωρίο Ρουσιά της επαρχίας Πωγωνίου Ηπείρου, γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Χηλή του Πόντου, όπου ήταν εγκατεστημένοι οι γονεῖς του. Σπούδασε στην Κωνσταντινούπολη στη Μεγάλη του Γένους Σχολή και στην Ι. Θεολογική Σχολή της Χάλκης και στη συνέχεια εργάστηκε ως διδάσκαλος και καθηγητής στο Γαλατά της Κωνσταντινουπόλεως. Χειροτονηθείς κατόπιν διάκονος και πρεσβύτερος, λαβών και το οφφίκιον του Αρχιμανδρίτου, υπηρέτησε στην Καβάλα ως Ιεροκήρυξ και αρχιερατικός επίτροπος του Μητροπολίτου Ξάνθης Ιωα-

12. Για το Σχολάρχη Αρχιμανδρίτη Ιωάννη Αναστασιάδη, βλ. Ἀλεξάνδρου Σ. Κορακίδη, ἔνθ' ἄνωτέρω, σελ. 139.

13. Βλ. Υποσημείωση 1 (σελ. 113-114).

14. Ο Αρχιμανδρίτης Δημήτριος Ευθυμίου-Παππάς κρατούσε αρχείο από την εποχή που ήταν φοιτητής στην Ι. Θεολογική Σχολή της Χάλκης. Συμπεραίνεται ότι το αρχείο αυτό ήταν πλούσιο, όπως μαρτυρείται από το μικρό διασωθέν τμήμα του, το οποίο σήμερα κατέχει η ανεψιά του Ἄρτεμις Μιχαήλ Παππά, την οποία ευχαριστώ και εκ της θέσεως ταύτης, διότι έθεσε αυτό στη διάθεσή μου προς δημοσίευση.

15. Στο διασωθέν αρχείο του ποτε Σχολάρχου και κατόπιν Μητροπολίτου Δημητρίου Ευθυμίου-Παππά, περιλαμβάνονται και οι κατά καιρούς συνταχθείσες διαθήκες του με το κληροδότημά του προς το χωρίο καταγωγής του Δεμάτιο Ζαγορίου, άλλες επιστολές του προς διάφορα πρόσωπα, όπως και οικογενειακές επιστολές, καθώς και ομιλίες του και μικρές εργασίες του από την εποχή που ήταν φοιτητής στην Ι. Θεολογική Σχολή της Χάλκης.

16. Ο αδελφός του, Ιωάννης Παππάς, πρωτότοκο τέκνο της οικογένειας, ήταν διδάσκαλος και είχε πνευματικό σύνδεσμο με το Μητροπολίτη Ξάνθης Ιωακείμ Σγουρό, ο οποίος είχε διατελέσει προηγουμένως Μητροπολίτης Νικοπόλεως και Πρεβέζης (1890-1891). Κατόπιν ο Ιωακείμ, μετατεθείς στην Ξάνθη, τον πήρε μαζί του τοποθετώντας τον αρχικά διδάσκαλο στην Καβάλα και κατόπιν στην Ξάνθη, προστατεύοντάς τον όσο ζούσε.

κεΐμ Σγουρού¹⁷.

Στην Ήπειρο ήλθε για πρώτη φορά, όταν εξελέγη το 1906 Μητροπολίτης Βελλάς και Κονίτσης. Πριν έλθει στην Ήπειρο πέραν των συγγενών του, γνώριζε πολλούς επιφανείς Ηπειρώτες, οι οποίοι είχαν εμπορικές και άλλες δραστηριότητες στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί, λοιπόν, γνώρισε για πρώτη φορά το σπουδαστή Δημήτριο, επισκεφθείς τη Σχολή της Χάλκης ως αρχιμανδρίτης και αρχιερατικός επίτροπος της Καβάλας.

Όταν το 1906 ο Σπυρίδων ήλθε Μητροπολίτης Βελλάς και Κονίτσης¹⁸, φρόντισε να γνωρίσει σύντομα τις ανάγκες της επαρχίας του, αλλά και των πέριξ επαρχιών. Αφουγκράστηκε τον παλμό του ατυχούς υπόδουλου Ηπειρώτη και ζύγισε καλά τις υπάρχουσες δυνατότητες, συμπεραίνοντας ότι μόνον διά της παιδείας θα ηδύνατο να ανυψώσει το πνευματικό, πολιτιστικό και βιοτικό επίπεδο των υποδοούλων¹⁹. Διά τούτο απέκλεισε

17. Ο Ιωακείμ Σγουρός, Χίος στην καταγωγή, και πτυχιούχος της Ι. Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, ήταν προστατευόμενος του Οικουμενικού Πατριάρχου Ιωακείμ Δ΄. Το 1890 έγινε Μητροπολίτης Νικοπόλεως και Πρεβέζης, μετατεθείς τον Αύγουστο του 1891 στη Μητρόπολη Ξάνθης και Περιθεωρίου και το 1910 στη Μητρόπολη Θεσσαλονίκης. Απεβίωσε την 11^η Μαΐου 1912. Ο Δημήτριος, στην επιστολή του με ημερομηνία 21-05-1912, εκφράζει στον αδελφό του Ιωάννη τα συλλυπητήριά του, γράφοντάς του παρήγορα λόγια για την εκδημία του προστάτου Γέροντός του, Ιωακείμ Σγουρού. Τον Ιωακείμ Σγουρό εκτιμούσε απεριόριστα ο διακεκριμένος και λόγιος Μητροπολίτης Τραπεζούντος Χρυσάνθος, ο μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος, ο οποίος στις *Βιογραφικές του Αναμνήσεις*, αναφέρει τα εξής: «Τὴν 12^{ην} Μαΐου τοῦ ἔτους 1912 πολλὴν ἠσθάνθη ἡ λύπη ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ φίλου μου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Ἰωακείμ Σγουροῦ, ὃν πολλαχῶς ἐγνώρισα καὶ ἐξετίμησα κατὰ τὴν ἐν Ξάνθῃ ἀρχιερατείαν του. Ἦτο ἀκόμη νέος οὐδ' εἶχε συμπληρώσει τὸ πεντηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, δυνάμενος ἀκόμη πολλὰ νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος» [Γεωργίου Ν. Τασοῦδη (ἐπιμέλεια), *Βιογραφικαὶ Ἀναμνήσεις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσάνθου τοῦ ἀπὸ Τραπεζοῦντος*, Ἀθήναι 1970, σελ. 64]. Για το Μητροπολίτη Ξάνθης και Περιθεωρίου Ιωακείμ Σγουρό, βλ. Νικ. Λ. Φορόπουλου, «Ἰωακείμ. Ὁ Σγουρός», *Θ.Η.Ε.*, τ. 6^{ος}, Ἀθήναι 1965, στ. 1106-1107.

18. Για το Μητροπολίτη Βελλάς και Κονίτσης, εἶτα Ἰωαννίνων, κατόπιν δε Αθηνῶν και πάσης Ελλάδος Σπυρίδωνα Βλάχο, βλ. περιοδικὸν *Ἐκκλησία*, ΛΓ' 1956, φ. 7, σελ. 98 κ. ἐξ· Γεωργ. Δ. Μεταλληνοῦ, «Σπυρίδων. Ὁ Βλάχος», *Θ.Η.Ε.*, τ. 11^{ος}, Ἀθήναι 1967, στ. 397-399 ἐνθα και λοιπὴ βιβλιογραφία· *Σπυρίδων Βλάχος ὁ ἀπὸ Ἰωαννίνων Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν και πάσης Ελλάδος. Μνημόσυνοι Λόγοι*, ἐκδ. Βιβλιοθήκη Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρείας Ἀθηνῶν, ἀριθ. Ζ', ἐν Ἀθήναις 1961· Σπυρίδωνος Βλάχου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, «*Ἡ φωνὴ τοῦ Γένους*» Ἐνωσις τῆς Κύπρου: *Τὸ Παιδομάζωμα: Τουρκικαὶ Βιαιοπραγαίαι*, ἐκδ. Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη 1995· Ὀδυσσέως Δ. Δημογκίνη, *Ὁ Ἱεράρχης Σπυρίδων Βλάχος καὶ τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλάς*, Ἀθήναι 1997 καὶ *Σπυρίδωνος τοῦ ἀπὸ Ἰωαννίνων Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν και πάσης Ελλάδος (1949-1956) ΚΕΙΜΕΝΑ*, ἐπιστασία καὶ φροντίδι Μητροπολίτου Σεββίων καὶ Κοζάνης κυροῦ Διονυσίου (Ψαριανοῦ), ἐκδ. Ἱερῶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, Ἰωάννινα 2006.

19. Ο Μητροπολίτης Βελλάς και Κονίτσης Σπυρίδων γράφει σε επιστολή του με ημερομηνία 30-9-1911 προς τον Πρόεδρο του Ηπειρωτικού Φιλελευθέρου Συλλόγου της Κωνσταντινουπόλεως: «Ἀπὸ ἐξαιτίας ποιμαίνων τὴν λαχοῦσαν μοι ἐπαρχίαν Βελλάς καὶ Κονίτσης κατέχουσαν λίαν ἐπίκαιρον θέσιν ἐν τῇ ὅλῃ Ἠπειρῷ καὶ πλέον ἢ ἅπαξ ἐπισκεπτόμενος αὐτήν, μελετήσας δ' ἐκ τοῦ πλησίον τὰς παντοίας ἀνάγκας αὐτῆς τε καὶ τῶν αὐτῇ γειτνιαζόντων λοιπῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἠπειροῦ κατέληξα εἰς λίαν λυπηρὸν συμπέρασμα... διότι παντοῦ ἔβλεπον δεσπόζουσαν τὴν ἀμάθειαν, τὴν ἀσέβειαν, τὴν παντελῆ ἔλλειψιν ἐθνικοῦ φρονήματος, τὴν αἰσχροτήτα, τὴν εἰς τὴν καταγγελίαν κακοηθεστάτην ῥοπήν, τὴν ἀναισχυνητίαν, τὴν ψυχρὰν ἀδιαφορίαν καὶ ἀπάθειαν κλήρου καὶ διδασκάλων... τὴν ἐν πᾶσιν ἐξαχρεΐωσιν, ἢ

τους ολιγογράμματος υποψηφίους δια χειροτονία στην επαρχία του και προσελάμβανε για διδασκάλους στα σχολεία της τους πλέον αξίους, διπλασιάζοντάς τους το μισθό, ώστε να αποτελέσει κίνητρο για φιλότιμη εργασία, αλλά και για να προσέλθουν και άλλοι ικανοί και άξιοι διδάσκαλοι στην επαρχία του²⁰, τους συγκαλούσε δε σε ετήσιες συνάξεις προκειμένου να συζητήσουν τα εκπαιδευτικά προβλήματα και ό,τι άλλο τους απασχολούσε στο έργο τους διοργανώνοντας και διδασκαλικά συνέδρια, κάτι το πολύ πρωτοποριακό για την εποχή του.²¹ Η αγωνία του όμως παρέμενε πάντοτε αμείωτη, διότι δεν υπήρχαν εκπαιδευτικά στελέχη στην επαρχία του, ώστε να δημιουργήσει πυρήνα συνεργατών στα θέματα της παιδείας, διά της οποίας θα πετύχαινε την πολυπόθητη ανόρθωση του λαού²².

Το 1907 ταξιδεύει στην Κωνσταντινούπολη, όπου ζητά τη βοήθεια και τη συναντίληψη της Ιεράς Συνόδου της Μητρος Εκκλησίας και επισκέπτεται ως Μητροπολίτης τη Σχολή της Χάλκης αναζητώντας ικανά στελέχη μεταξύ των αποφοιτούντων της, προκειμένου να στελεχώσει την επαρχία του. Την περίοδο αυτή στην περικλυτή Ι. Θεολογική Σχολή της Χάλκης φοιτούσαν δύο ικανοί νέοι εξ Ηπείρου: α) ο Ευάγγελος Αντωνιάδης

*προϋκάλεσεν ὁ βαρύτατος τῆς τυραννίας ζυγὸς καταστρεπτικώτατα ἐπενεργήσας ἐπὶ τοῦ ὑπαίθρου πληθυσμοῦ... Ἡ τοιαύτη κατάστασις ἐνέβαλέ με εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς συντόνους σκέψεις καὶ μερίμνας καὶ ἐνεργείας ἀλλ' ὁμολογῶ ὅτι ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ μου δὲν κατώρθωσα ... μεγάλα πράγματα οὐδὲν ἦττον τῆς διὰ ἐπισταμένης διαλογῆς τῶν δημοδιδασκάλων καὶ νηπιαγωγῶν... διὰ τοῦ παντελοῦς ἀποκλεισμοῦ τῶν χειροτονιῶν, διὰ τῶν συνεχῶν ὁδηγῶν πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ διδασκάλους τῆς ὑπαίθρου χώρας... ἐν σωτήριον μέσον διέβλεπον καὶ περὶ αὐτὸ συνεκέντρουν ὅλας μου τὰς ἐνεργείας· εἶχε τοῦτο καταστῆ τὸ ὄνειρόν μου· καὶ ἦτο ἡ ἴδρυσις Σχολῆς ἐξ ἧς ὡς διανυχοῦς πηγῆς νὰ λαμβάνω τοὺς μέλλοντας σθεναροὺς καὶ ἐπιστήμονας συστηματικοὺς ἐργάτας τῆς ποθητῆς ἀνορθώσεως, τοὺς ἱερεῖς καὶ διδασκάλους τῆς ὑπαίθρου χώρας...». Βλ. Ἀλεξάνδρου Σ. Κορακίδη, *Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς (1911-1989)*, Ἱστορικὲς Ἐκδόσεις Στεφ. Λ. Βασιλόπουλος, σελ. 29-36.*

20. «...Οἱ δὲ μισθοὶ τῶν διδασκάλων ἀνεβιβάσθησαν εἰς τοιοῦτον ἐπίζηλον σημεῖον ὥστε πανταχόθεν τῆς Ἡπείρου κατὰ προτίμησιν νὰ προσφέρωσιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βελλᾶς καὶ Κονίτισης οἱ τελειότεροι τούτων τὰς προθύμους ὑπηρεσίας των...» (Επιστολή του Σπυριδῶνος με ημερομηνία 30-9-1911 πρὸς τον Πρόεδρο του Ἡπειρωτικῆ Φιλεκπαιδευτικῆ Συλλόγου της Κωνσταντινουπόλεως).

21. Το πρῶτο διδασκαλικὸ συνέδριο το διοργάνωσε ο Μητροπολίτης Βελλᾶς καὶ Κονίτισης Σπυριδῶν στην Ιερά Μονή Βελλᾶς την Πεντηκοστή του ἔτους 1912. Διασωθέντα τύπο προσκλητηρίου γράμματος πρὸς τοὺς διδασκάλους δημοσιεύει ο ἱερεὺς Γεώργιος Παῖσιος. Βλ. Ἱερέως Γεωργίου Παῖσιου, *Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας Βελλᾶς καὶ Κονίτισης*, Ἰωάννινα 1969, σελ. 85.

22. Συνεχίζει πιο κάτω στην ἴδια ἐπιστολή του ο Μητροπολίτης Σπυριδῶν: «... πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἱεροῦ μου τούτου πόθου, ... θὰ ἐσφυρηλατοῦντο, οὕτως εἶπεῖν, οἱ μέλλοντες ἀναμορφωταί, ὡς δημοδιδασκαλοὶ μὲν κατ' ἀρχὰς πεπροικισμένοι διὰ παιδαγωγικῶν καὶ γεωπονικῶν γνώσεων ἀναγκαιστάτων εἰς τὴν ἀνορθωσιν τοῦ ἐν ἀλγεινῇ νάρκῃ διατελοῦντος χωρικοῦ γεωργοῦ, ὡς ἱερεῖς δὲ καὶ ἐφημέριοι, εἴτα τῆς ἐαυτῶν πατρίδος, ... κατώρθωσα θεῖα συνάρσει ἵνα τὰ ἐρείπια τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βελλᾶς μεταβάλω εἰς περικαλλῆς ἴδρυμα, δυνάμενον ἄριστα νὰ ἐπαρκέσῃ τό γε νῦν εἰς τὸν πρὸς ὃν προῦρισται σκοπὸν... εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀναμορφωτοῦ τοῦ ἀτυχοῦς ἀγρότου ἀπὸ θρησκευτικῆς, ἠθικῆς καὶ ἐθνικῆς καὶ βιοποριστικῆς ἀπόψεως... καὶ ἐνῶ μέχρι τῆς χθὲς οἱ γέροντες ἱερεῖς ἀφίνοντο εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ σήμερον πλέον ἢ δεκάς τοιοῦτων διατελεῖ ὑπὸ σύνταξιν, οἱ δὲ μισθοὶ τῶν διδασκάλων ἀνεβιβάσθησαν...». Βλ. Ἀλεξάνδρου Σ. Κορακίδη, *Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς (1911-1989)*, Ἱστορικὲς Ἐκδόσεις Στεφ. Λ. Βασιλόπουλος, σελ. 31-33.

από το Εκκλησοχώριον της επαρχίας Κουρέντων της Μητροπόλεώς του, ο οποίος είχε αποσταλεί να σπουδάσει στη Χάλκη εκ μέρους του προκατόχου του Κωνσταντίνου Αράπογλου, του από Βελλάς και Κονίτσης Μητροπολίτου Τραπεζούντος, είτε Προύσης και κατόπιν Οικουμενικού Πατριάρχου Κωνσταντίνου ΣΤ'²³, και β) ο Δημήτριος Ευθυμίου-Παππός από το Δεμάτι Ζαγορίου της Μητροπόλεως Ιωαννίνων, ο οποίος είχε σταλεί στη Σχολή της Χάλκης για να σπουδάσει εκ μέρους του Γέροντός του, Μητροπολίτου Ιωαννίνων Γρηγορίου Καλλίδη²⁴, του μετέπειτα Ηρακλείας και Ραιδεστού (νυν Αγίου της Εκκλησίας μας).

Ο Σπυρίδων βολιδοσκόπησε τους δύο αυτούς νέους Ηπειρώτες προτείνοντάς τους να εργαστούν στην επαρχία του. Και οι δύο απεδέχθησαν την πρόταση-πρόσκληση του Μητροπολίτου Βελλάς και Κονίτσης Σπυρίδωνος και προσήλθαν ευθύς μετά την αποφοίτησή τους, τον Ιούλιο του 1907, στην επαρχία του, αποτελώντας τα πρώτα εκπαιδευτικά του στελέχη. Σε επιστολή του ο Δημήτριος, με ημερομηνία 07-07-1907 από την Ι. Θεολογική Σχολή της Χάλκης, γράφει προς τον αδερφό του Ιωάννη ότι απεφάσισε να εργαστεί κοντά στον Άγιο Βελλάς και ότι ο Βελλάς Σπυρίδων έδωσε σε αυτόν και στον Ευάγγελο Αντωνιάδη από πέντε λίρες στον καθένα για τα έξοδά τους να επιστρέψουν *ἅμα τῇ λήψει του πτυχίου τους στην επαρχία του για εργασία: «...Μάθε δὲ ὅτι καὶ ὁ Ἅγιος Βελλᾶς ἐφρόντισε νὰ μᾶς ἐφοδιάσῃ δι' ἐξόδων, διότι συνέστησε τῷ κ. Γεωργίῳ Σούρλα νὰ μᾶς δώσῃ ἀνὰ πέντε λίρας, τὰς ὁποίας ἐλάβομεν μετὰ τοῦ Εὐαγγέλου ἐπειδὴ οὗτος ἤθελεν τὸ τοιοῦτον...».*

Ο διάκονος Ευάγγελος Αντωνιάδης διορίστηκε από το Μητροπολίτη Σπυρίδωνα καθηγητής και επόπτης των σχολείων της επαρχίας Κουρέντων και ο διάκονος Δημήτριος Ευθυμίου-Παππός καθηγητής και επόπτης των σχολείων των επαρχιών Λεσκοβικίου και Κονίτσης. Διά λόγους, οι οποίοι μας είναι άγνωστοι λόγω ελλείψεως στοιχείων, και οι δύο ήρθαν σε αντίθεση με το Μητροπολίτη Σπυρίδωνα. Ίσως διότι ο Σπυρίδων ήταν αυστηρός και ήθελε τους στενούς του συνεργάτες να αναλώνουν εαυτόν κυριολεκτικά, όπως έπραττε ο ίδιος φυσικά, εργαζόμενοι υπέρ της Εκκλησίας, της Παιδείας και του Γένους. Ο μεν Ευάγγελος Αντωνιάδης αμέσως το επόμενο έτος απεχώρησε και πήγε στην Τραπεζούντα κοντά στο Γέροντά του Μητροπολίτη Κωνσταντίνο (Αράπογλου), όπου διορίστηκε καθηγητής στη Σχολή της Τραπεζούντος και είχε στη συνέχεια τη γνωστή εξέ-

23. Για τον Οικουμενικό Πατριάρχη Κωνσταντίνο ΣΤ', βλ. Τάσου Άθ. Γριτσοπούλου, «Κωνσταντίνος. Ὁ ΣΤ' (Πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως)», *Θ.Η.Ε.*, τ. 7^{ος}, Ἀθήναι 1965, στ. 1246· Ἀλεξάνδρου Σ. Κορακίδη, *Ἡ Βελλὰ τῆς Ἡπείρου. Ἡ μεσαιωνικὴ πόλη, ἡ ἐπισκοπὴ καὶ μητρόπολη καὶ οἱ ἰ. μονές τῆς. Ἱστορία μιᾶς χιλιετίας. (ca 904-1936)*, ἐκδ. «Δωδώνη», Ἀθήνα-Γιάννινα 1998, σελ. 162-163.

24. Για το Μητροπολίτη Ηρακλείας και Ραιδεστού (νυν Αγίου της Εκκλησίας μας), βλ. «Γρηγόριος Παλαμᾶς», τόμος Θ', σελ. 1-99, Θεσσαλονίκη 1925· Στυλιανοῦ Γ. Παπαδοπούλου, «Γρηγόριος. Ὁ Καλλίδης», *Θ.Η.Ε.*, τ. 4^{ος}, Ἀθήναι 1964, στ. 811-812. Διά την Αγιοκατάταξή του, βλ. Αντωνίου Ιωάν. Πατρικίου, *Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος (Καλλίδης) Μητροπολίτης Ηρακλείας και Ραιδεστού*, ἐκδ. Τέρτιος, Κατερίνη 2004· *Ἀκολουθία τοῦ Μητροπολίτου Ἡρακλείας καὶ Ραιδεστού Ἁγίου Γρηγορίου, τοῦπίπλκλειν Καλλίδου τοῦ καὶ τὸν θρόνον τῶν Ἰωαννίνων ἄρτι Ἀγιάσαντος καὶ ἐξαιρέτως ἐν Ζίτση τιμωμένου*, ἐκδ. Ἱερὸς Ναὸς Ἁγίου Νικολάου Ζίτσης Ἰωαννίνων, βιβ'.

λιξη²⁵. Ο Δημήτριος Ευθυμίου-Παππός διαμένοντας το πρώτο έτος στο Λεσκοβίκιο και τα τρία επόμενα στην Κόνιτσα υπηρέτησε στη θέση του επί τετραετία²⁶.

Κατόπιν αποχώρησε κι αυτός σχεδόν αιφνιδίως στα τέλη Ιουλίου του 1911 μεταβαίνοντας στη Ραιδεστό κοντά στο Γέροντά του, ο οποίος τον χειροτόνησε ευθύς προεσβύτερο, τον προεχείρισεν Αρχιμανδρίτη και τον διόρισε Πρωτοσύγκελλο της Μητροπόλεώς του. Σε επιστολή του με ημερομηνία 28-07-1911 γράφει προς τον αδερφό του Ιωάννη: «...Ἄργα ἐπέστρεψα ἐκ τῆς περιοδείας. Ἄν θέλῃς μάθε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας ἀπέροχομαι ὀριστικῶς ἐντεῦθεν, ἀφ' οὗ δὲ θὰ μείνω ἐπὶ δέκα περίπου ἡμέρας ἐν Ἰωαννίνοις θὰ ταξιδεύσω ἂν Θεὸς θελήσῃ διὰ τὴν Ραιδεστόν. Ἦδη ὁ κύβος εἶνε πλέον, εἴτε καλῶς εἴτε κακῶς, ἐρριμμένος. Ἐφ' ἐξῆς ἂς οἰκονομήσῃ ὁ Θεὸς τὰ πράγματα ὅπως θέλει». Είναι περιεργό πῶς, ενώ ο Βελλάς Σπυρίδων από τον Ιούνιο του 1911 αλληλογραφεῖ με το Πατριαρχεῖο για την ίδρυση και λειτουργία Σχολῆς στην επαρχία του και συγκεκριμένα στη Μονή Βελλάς, το μοναδικό και ικανό στέλεχος του, ο Δημήτριος, αποχωρεῖ από τη Μητρόπολη Βελλάς και Κονίτσης.

Στη Ραιδεστό ο Δημήτριος, επειδή ο Ηρακλείας Γρηγόριος ἦταν για μακρὸ χρονικὸ διάστημα συνοδικός, ταυτόχρονα και ασθενής και ως εκ τούτου διέμενε για μεγάλες χρονικές περιόδους στην Πόλη, διεχειρίζετο τα πάσης φύσεως διοικητικὰ θέματα της Μητροπόλεως και σε σχέση με τις οθωμανικές κρατικές αρχές, καθώς και με τους προξένους και τους επιτετραμμένους των Μεγάλων Δυνάμεων, που συχνά πυκνά περιόδευαν στη Θράκη εξυπηρετώντας τα συμφέροντα των κυβερνήσεών τους. Ἐχαιρε δε της αγάπης και της τιμῆς του Γέροντός του και του κόσμου της επαρχίας Ραιδεστού. Σε επιστολή του με ημερομηνία 28-03-1912 από τη Ραιδεστό προς τον ἀδελφὸ του Ιωάννη σημειώνει: «...Προκειμένου περὶ τῆς εὐφήμου μνείας ὑποθέτω ὅτι θὰ εἶδες περιγραφὴν διανομῆς βασιλόπιτας κατὰ τὴν Α' τοῦ ἔτους εἰς τοὺς ἐνταῦθα Χριστιανοὺς στρατιώτας καὶ περιγραφὴν τῶν ἐγκαινίων ἐνὸς νεοκτίστου ἀρρεναγωγείου ... [και παρακάτω] ...σὲ πληροφορῶ ὅτι ὡς δείχνουν τὰ πράγματα μένει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εὐχαριστημένος ὁ Ἅγιος ... καθόσον καλῶς ἢ κακῶς ἐσχηματίσθη κάποια καλὴ ἰδέα καὶ δι' ἐμέ...». Στην ἴδια επιστολή γράφει ὅτι αντιμετωπίζει και πρόβλημα υγείας και ὅτι ἐπίσης ὁ Γέροντάς του υπέφερε σοβαρά: «... Ὁ Γέροντάς μου ὑποφέρει, ... φοβερὰ ἀπὸ ζάλην μέχρι σημείου νὰ μὴ δύναται κάποτε νὰ σταθῇ, νὰ μὴ δύναται νὰ ἀναγιγνώσκῃ καὶ νὰ γράφῃ ἐξολοκλήρου καὶ ἐν γέ-

25. Για τον Ευάγγελο Αντωνιάδη, βλ. Ευαγγέλου Μέξη, «Ἀντωνιάδης Ευάγγελος», *Θ.Η.Ε.*, τ. 2^{ος}, Ἀθήνα 1963, σσ. 957-959· Σταύρου Νανάκη, «Ὁ ἀρχιμανδρίτης Ευάγγελος Ἀντωνιάδης, ὑποψήφιος Μητροπολίτης Βελλάς καὶ Κονίτσης», περιοδικὸ *Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο*, Ἰωάννινα 1987, σελ. 373-381.

26. Σε επιστολές του με ημερομηνία 13-11-1907 καὶ 4-12-1907, ὁ Δημήτριος περιγράφει στον ἀδελφὸ του Ιωάννη τὴν ἀφιξή του στο Λεσκοβίκιο, ὅπου ὁ Βελλάς Σπυρίδων τον εγκατέστησε στο οἶκμα της Μητροπόλεως, τον παρουσίασε στους ἐπιτρόπους, τους ἐκεῖ ἀρχόντες και τὸ λαὸ ὡς ἀρχιερατικὸ του ἐπίτροπο και ἐπόπτη των Σχολείων της ἀρχιερατικῆς περιφέρειας Λεσκοβικίου και Κονίτσης. Στα δημοσιευθέντα *Ἐκπαιδευτικὰ Χειρόγραφα, τέλη 19ου-ἀρχὲς 20οῦ αἰῶνα*, (ἐπιμέλεια Παύλου Β. Γκαλντέμη, Ἰωάννινα 2002, σελ. 97), διασώζεται με ημερομηνία 2 Οκτωβρίου 1910 ἐκ τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Βελλάς και Κονίτσης *Ἐνδεικτικὸν Ἀδείας Διδασκαλίας ὑπ' ἀριθ. 32*, με τὴν υπογραφή του ἀρχιδιακόνου Δημητρίου Ευθυμίου-Παππά (μετέπειτα Σχολάρχου Βελλάς) ὡς Γενικοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου του Μητροπολίτου Βελλάς και Κονίτσης Σπυρίδωνος. Βλ. Εικόνα 3, σελ. 132.

νει να μὴ δύναται νὰ ἐργάζεται, ὁ δὲ ἰδικὸς του ἰατρὸς ὁ Ἄγγελος ἀπεριφράστως τῷ συνέστησε νὰ παραιτηθῆ διὰ νὰ ζήσῃ “μὲ κάποιαν ἄνεσιν”, ὡς εἶπεν ἐπὶ λέξει, “ἐν-δύο χρόνια”...», συνεχίζοντας δε αναφέρει στον αδερφό του ὅτι σκέφτεται για περαιτέρω σπουδές στην Ευρώπη, προβληματίζεται ὁμως για την εξασφάλιση των απαραίτητων οικονομικῶν μέσων, λέγοντας ὅτι: «...Ὑπεδήλωσα δὲ τὸν πόθον μου [ενν. για τις σπουδές του στην Ευρώπη] καὶ τῷ Ἀγίῳ ὅστις προσπαθεῖ νὰ μὲ ἀποτρέψῃ...». Αναφέρει, ἐπίσης, στην ἴδια ἐπιστολή (28-03-1912) ὅτι ο Γέροντάς του, του πρότεινε και ἐπισκοπική προαγωγή: «...μοῖ πρότεινε δὲ καὶ προαγωγὴν ἐπισκοπικὴν μετὰ τὴν ἔλευσίν του ἀφήσας ἐντολὴν νὰ σκεφθῶ καὶ νὰ ἀπαντήσω...».

Σε ἄλλη ἐπιστολή με ἡμερομηνία 21-05-1912 ἀπὸ τη Ραιδεστό, αναφερόμενος στις προσπάθειες του Γέροντός του Μητροπολίτου Ηρακλείας και Ραιδεστοῦ Γρηγορίου να τον πείσει να μείνει στη Ραιδεστό υποσχόμενός του την ἐπισκοπική του προαγωγή, γράφει πάλι στον αδερφό του Ιωάννη: «...Προσπαθεῖ μὲ κάθε τρόπον νὰ μὲ πείσῃ... μὲ ἐπισκοπικὴν προαγωγὴν λέγων ὅτι ὁ Πατριάρχης δὲν ἔχει ἀντίρρηση...». Πέραν της αγάπης και της αναγνωρίσεως του κόσμου και του Γέροντός του ο Δημήτριος ἔχαιρε τιμῆς και ὑπὸ πολλῶν Μελῶν της Αγίας και Ιερᾶς Συνόδου του Οικουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐπειδὴ ἦταν δραστήριος και ἐπιτυχῶς ἐκπροσωπούσε τον Γέροντά του Μητροπολίτη Ηρακλείας και Ραιδεστοῦ.

Την ἴδια περίοδο ο ἀκαταπόνητος Μητροπολίτης Βελλάς και Κονίτσης Σπυρίδων, ἀπτόητος ὅπως ἦταν πάντοτε, παρὰ τις δυσχέρειες που ἀντιμετώπιζε, κήρυξε την ἑναρξη λειτουργίας της Σχολῆς Βελλάς, το Σεπτέμβριο του 1911²⁷. Προκειμένου δε να εξασφαλίσει ικανά στελέχη για τη λειτουργία της ἀπευθύνθηκε στην Αγία και Ιερὰ Σύνοδο του Οικουμενικοῦ Πατριαρχείου, καθὼς και στο Σχολάρχῃ Γερμανό Στρινόπουλο ζητώντας τουλάχιστον ἓναν ἀπόφοιτο της Ι. Θεολογικῆς Σχολῆς της Χάλκης για να ἀναλάβει τη διεύθυνσή της, φωτογραφίζοντας ὡς κατάλληλο το Δημήτριο, ἐπικαλούμενος ὄχι μόνον πνευματικούς και ἐκπαιδευτικούς λόγους ἀλλὰ και ἐθνικούς, διότι «οἱ καιροὶ οὐ μενετοί». Το Οικουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὕστερα ἀπὸ την ἐπίμονη, ἐκ μέρους του Μητροπολίτου Βελλάς και Κονίτσης Σπυρίδωνος, ἀναζήτηση ικανοῦ ἐκπαιδευτικοῦ στελέχους ἀπέστειλε, κατόπιν προτάσεως του Σχολάρχου Γερμανοῦ Στρινόπουλου, τον ἀπόφοιτο της Ι. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης Ἀρχιμανδρίτη Ιωάννη Ζωσιμάδη, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τον Πόρο Ἰκονίου και ἦταν συνταξιῶτης του Δημητρίου στη Σχολή της Χάλκης, ἐπειδὴ ὁ Δημήτριος ἠρνεῖτο να ἐπιστρέψῃ στην ἐπαρχία Βελλάς. Κι αὐτὸ διότι ἐτοίμαζε μετάβασή του στην Ευρώπη για περαιτέρω σπουδές, πόθο τον ὁποῖο εἶχε ἐκμυστηρευθεῖ στον ἀδελφό του Ιωάννη στις παραπάνω ἐπιστολές του, ἔχοντας ζητήσει ἤδη και τη συγκατάθεση του Γέροντός του, ὁ ὁποῖος ὁμως τον ἀπέτρεπε για να μὴ στερηθεῖ του ἀξίου αὐτοῦ συνεργάτη του.

Παρὰ ταῦτα, ὁ Σπυρίδων ἐξακολουθούσε να βολιδοσκοπεῖ δι' ἀνθρώπων του το Δημήτριο προκειμένου να ἐπιστρέψῃ του ἔστειλε δε ἀργότερα και προσωπική ἐπιστολή στη Ραιδεστό, προσκαλώντας τον και παρακαλώντας τον να ἐπιστρέψῃ για να ἀναλάβει

27. Περιγραφή των ἐγκαινίων ἑναρξης λειτουργίας της Σχολῆς Βελλάς κάνει ὁ δημοσιογράφος Γεώργιος Χατζή-Πελλερέν στην ἐφημερίδα «Ἡπειρος», 10-9-1911. Βλ. και Ἀλεξάνδρου Σ. Κορακίδη, *Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλάς (1911-1989)*, ἔνθ' ἀνωτέρω, σελ. 25-28.

την ιδρυθείσα και λειτουργούσα Σχολή, όπως αναφέρεται στην επιστολή του Δημητρίου με την ανωτέρω ημερομηνία (28-03-1912) από τη Ραιδεστό προς τον αδελφό του: «...Ὁ δὲ Βελλᾶς μὲ βολιδοσκοπεῖ δι' ἄλλου ἂν θέλω νὰ ἀναλάβω τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τῆς Βελλᾶς Ἱεροδιδασκαλείου ἀντὶ ἑκατὸν πενήκοντα λιρῶν ἢ ναπολεονίων. Σκέπτομαι νὰ προσπαθῆσω νὰ ξεφύγω ἀπ' ἐδῶ καὶ νὰ πηγαίνω. Θὰ ὑποφέρω πολὺ, ἀλλὰ θὰ πάρω γενναῖον μισθὸν καὶ θὰ δυνηθῶ νὰ ἐπιτύχω τὸ διὰ τὴν Εὐρώπην σχέδιον». Γράφει δε σε επιστολή του με ημερομηνία 13-04-1912, πάντα από τη Ραιδεστό: «...Ὁ Βελλᾶς μοι ἔγραφε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν μετὰ τινὰ εὐχετικὰ καὶ τὰ ἐξῆς περίπου “Δὲν σοῦ ἔγραψα πρὸ πολλοῦ, μολοντί πολλάκις ἠθέλησα, διότι, ὁμολογῶ, ἦμην καὶ εἶμαι κάπως θυμωμένος μαζὶ σου Δημητρό, ἐγνωρίσθημεν, νομίζω, ἀρκετὰ καλῶς, ὥστε νὰ μὴν παρεξηγούμεθα. Δὲν ἔπρεπε νὰ φύγῃς ἀπὸ τὴν Ἥπειρον καὶ μάλιστα προκειμένου νὰ παράσχῃς τὰς ὑπηρεσίας σου εἰς ἴδρυμα παρὰ τοῦ ὁποῖου πολλὰ τὰ καλὰ ἀπεκδέχεται ὁ ἀτυχῆς μας τόπος”. Ἐπιφέρει ὀλίγα περὶ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου ἀπὸ τὸν ὁποῖο δὲν ἔμεινεν εὐχαριστημένος καὶ μετὰ ταῦτα γράφει “Ἐφέτος ὅπωςδήποτε ἐπεράσαμεν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος τί θὰ κάμωμεν; Ἐγραψα εἰς τὸν Στρινόπουλον, ἀλλ' ἀμφιβάλλω περὶ τοῦ ἀποτελέσματος. Δημητρό, εἴ τι δύνασαι, βοήθησον ἡμῖν ὑπὲρ τοῦ ἀτυχοῦς τούτου τόπου...”²⁸. Τῷ ἀπήντησα, ὅτι ἔχω διάθεσιν, ἀφ' οὗ ἐπιμένει ζητῶν ἐμέ, ἀλλὰ θὰ πηγαίνω ἂν θὰ λάβω ἱκανοποιητικὸν μισθόν, ἂν θὰ βεβαιωθῶ, ὅτι δὲ θὰ μὲ βλάψῃ καὶ πολὺ τὸ κλίμα τῆς Βελλᾶς, διότι ἐκεῖ ὑπάρχει ἔλος καὶ ἂν θ' ἀπαλλαγῶ ἀπ' ἐδῶ, διότι ἐννοοῦν καὶ οἱ ἐνταῦθα νὰ μείνω. Προσέθηκα βεβαίως ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν δύναμαι νὰ εἶπω θετικόν τι, ἀφ' οὗ ἀνέλαβε νὰ φροντίσῃ περὶ Διευθυντοῦ καὶ ὁ <Σχολάρχης> κ. Στρινόπουλος, διότι ἐνδέχεται νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τινος ἐν τῷ μεταξῦ, ἐγὼ δὲ ἀφ' ἑτέρου νὰ περιέλθω εἰς θέσιν δύσκολον κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον. Ἀναμένω ἀπάντησίν του καὶ εὐθὺς μετὰ ταῦτα θὰ γράψω τῷ προϋσταμένῳ ζητῶν νὰ μοῖ ἐπιτρέψῃ νὰ πηγαίνω εἰς τὴν θέσιν ἐξ ἧς θὰ δυνηθῶ νὰ οἰκονομήσω τὰ μέσα τῆς εἰς Εὐρώπην μεταβάσεώς μου...».

Ο Σπυρίδων έχοντας εκτιμήσει τις ικανότητες του Δημητρίου και θέλοντας να τον έχει ως στέλεχος στην επαρχία του, επέμενε στις προσκλήσεις του προς αυτόν, όπως και στον Άγιο Ηρακλείας για να του επιτρέψει να επιστρέψει, επικαλούμενος συνεχώς τις επιτακτικές ανάγκες της επαρχίας του και εθνικούς λόγους. Τελικώς εκάμφθη ο Άγιος Ηρακλείας και επείσθη και ο Δημήτριος να επιστρέψει στη Μητρόπολη Βελλᾶς, αναλαμβάνοντας τη διεύθυνση της Σχολῆς. Ο Δημήτριος σε επιστολή του με ημερομηνία 21-05-1912 γράφει: «...Ἐποθέτω, ὅμως, ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ φύγω περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου ἢ περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου, διότι δὲν νομίζω, ὅτι θὰ εὔρη ἄλλον ὁ Βελλᾶς παρ' ὅλους τοὺς ἐλιγμοὺς καὶ τὰ πλάγια μέσα ἅπερ χρησιμοποιεῖ καὶ διαθέτει...». Συνεπώς, εἶναι λανθασμένη η πληροφορία που παραθέτει ο τέως Διευθυντής της Βελλᾶς κ. Αλέξανδρος Κορακίδης στο βιβλίο του «Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς (1911-1989)» ὅτι ο Δημήτριος ἦρθε τον Απρίλιο του 1912 στη Σχολή αναλαμβάνοντας τη διεύθυνσή της, ενώ ο

28. Δυστυχῶς η επιστολή αυτή του Μητροπολίτου Σπυρίδωνος προς τον Αρχιμανδρίτη Δημήτριο Ευθυμίου-Παππά, η οποία θα περιείχε και πολλές άλλες σημαντικές πληροφορίες, δε σώζεται, όπως και η απαντητική επιστολή του Δημητρίου προς αυτόν.

Αρχιμανδρίτης Ιωάννης Ζωσιμάδης μετετέθη στην Ιερατική Σχολή Γηρομερίου της Μητροπόλεως Παραμυθίας.

Ο Δημήτριος ανέλαβε τη διεύθυνση της Σχολής περί τα τέλη Αυγούστου του 1912 και η σχολαρχία του διήρκησε έως το 1924, καλύπτοντας την πρώτη φάση λειτουργίας της Σχολής Βελλάς. Απ' αρχάς Σεπτεμβρίου άρχισε την εκεί εργασία του, όπως γράφει σε επιστολή του με ημερομηνία 11-06-1913: «...*Συμφώνως πρὸς τὴν γνωστὴν συμφωνίαν ἤρχισα ἀπὸ τὰς ἀρχὰς σχεδὸν Σεπτεμβρίου νὰ ἐργάζομαι εἰς τὴν Βελλάν... Τὰ πράγματα ἐδείκνυον ὅτι δὲ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μείνωμεν ἐπὶ πολὺ ἐκεῖ... Ἔμεινα ἐπὶ ἓνα μῆνα μετὰ τῶν ἄλλων δοκιμάσας ἀγωνίας καὶ φόβους οὐχὶ ὀλίγους... Ἡὐδόκισαν δ' ἐπιτέλους οἱ ἀρμόδιοι νὰ ἐπιτρέψουν τὴν παῦσιν τῆς ἐργασίας καὶ τοιουτοτρόπως τῇ 17^ῃ Ὀκτωβρίου, δι' ἀτραπῶν καὶ νυκτὸς ἐννοεῖται, ἔφθασα πεζοπορῶν μετὰ δύο ἡμέρας... εἰς Κόνιτσαν ὅπου ἔμεινα καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ πολέμου».*

Η Σχολή διέκοψε τη λειτουργία της κατά την περίοδο του πολέμου από τον Οκτώβριο του 1912 έως και το Σεπτέμβριο του 1913, που επαναλειτούργησε, όπως φαίνεται από τη μαρτυρία αυτή του Σχολάρχου Δημητρίου. Από το Σεπτέμβριο του 1913 αρχίζει η Σχολή να λειτουργεί κανονικά. Κατά το πρώτο έτος λειτουργίας της, το 1911-1912, είχαν φοιτήσει δεκαπέντε σπουδαστές εκ Βορείου Ηπείρου κυρίως όμως εκ της περιοχής του Αργυροκάστρου, απόφοιτοι της λεγομένης τότε *αστικής σχολής*. Συνέχισαν στη δεύτερη τάξη, μόνον ένα μήνα, με διακοπή στη συνέχεια λόγω του πολέμου. Το έτος 1913-1914 προσήλθαν μόνον εννέα για να συνεχίσουν το δεύτερο έτος σπουδών και ενεγράφησαν επίσης εννέα στο πρώτο έτος. Γράφει σε επιστολή του ο Δημήτριος με ημερομηνία 20-09-1913: «*Ἡ τακτικὴ ἐργασία μας φαίνεται ὅτι θὰ συμπέσει μὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ὀκτωβρίου ἀκόμη δὲν προσήλθον οἱ μαθητές, ὥστε πολὺ ἐνὸς ὑποθέτης τὴν ἀκαταστασίαν μας τοσοῦτω μᾶλλον ὅσω ὁ Ἅγιος [ενν. ο Βελλάς Σπυρίδων] εὐρίσκειται ἀκόμη εἰς Ἁγίους Σαράντα, Δέλβινον, Ἀργυρόκαστρον καὶ τ.τ. Ἐν Βελλᾷ μένω μετὰ τοῦ κ. Ματθαίου Καρπούζη, διδασκαλιστοῦ καὶ ἀρχαίου ὀπωσδήποτε σκαπανέως τῶν γραμμᾶτων. Ἀναμένεται καὶ τρίτος συνάδελφος γεωπόνος...».*

Το έτος 1914-1915 δεν εισάγονται σπουδαστές στο πρώτο έτος, προάγονται μόνον οκτώ για το δεύτερο και επτά για το τρίτο, ενώ για το έτος 1915-1916 πάλι δεν εισάγονται μαθητές στο πρώτο έτος, το δεύτερο δεν έχει μαθητές, ενώ προάγονται οι οκτώ στο τρίτο και οι επτά στο τέταρτο. Κατά την περίοδο αυτή και λόγω των γνωστών πολιτικών γεγονότων ο Σπυρίδων επιδεικνύει εντονότατη εθνική δράση, η οποία του απορροφούσε όλη την προσοχή και τις δυνάμεις του. Γράφει σε επιστολή του από τη Βελλά ο Δημήτριος (11-06-1913): «... *Ὁ Προϊστάμενος [ενν. πάλι ο Βελλάς Σπυρίδων] ἀνεχώρησε διὰ τὴν Πόλιν, ἀλλὰ πολὺ φοβοῦμαι ὅτι θὰ ἐπιστρέψῃ, διότι οἱ ἐν Ἀθήναις ἄλλα φρονέουσιν...».* Το 1916 ο Βελλάς Σπυρίδων γίνεται Μητροπολίτης Ιωαννίνων, οπότε διαθέτει μεγαλύτερη δύναμη και επιρροή για να προστατεύει τη Σχολή του. Το ίδιο έτος ανεφάνη οξύτερο το πρόβλημα της ελλείψεως επισήμου αναγνώρισεως της Σχολής, αφού η Σχολή θα απέλυε τους πρώτους πτυχιούχους της, επτά τον αριθμό. Με παρέμβαση του Μητροπολίτου Σπυρίδωνος ο επιθεωρητής Εκπαίδευσης Ιωαννίνων Βασίλειος Παπαγεωργίου, ικανοποιημένος πλήρως από τα αποτελέσματα των εξετάσεων των πτυχιούχων και εκτιμώντας τον τύπο αυτό της Ιερατικής Σχολής-Ιεροδιδασκαλείου με τα επιπλέον προσόντα του, εισηγήθηκε στον Υπουργό Εθνικής Παιδείας Κωνσταντίνο Λιδωρίκη, ώστε οι απο-

λυόμενοι του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς να αναγνωρισθούν με Βασιλικό Διάταγμα ως δημοδιδάσκαλοι με δικαίωμα μετεκπαιδεύσεως. Με το Βασιλικό Διάταγμα της 22^{ης}-11-1916 οι απολυθέντες από τη Σχολή Βελλάς διορίζονται ως τριτοβάθμιοι διδάσκαλοι²⁹, όπως και στη συνέχεια όλοι οι απόφοιτοι της Βελλάς μέχρι το 1925.

Κι ενώ φαίνεται ότι με το Βασιλικό Διάταγμα του 1916 διευθετούνται κάπως τα θέματα της τετραετούς φοιτήσεως της Ιερατικής Σχολής Βελλάς και των πτυχιούχων της, τα επόμενα έτη ανακύπτουν και πάλι μεγάλες δοκιμασίες. Ήδη το 1918 τίθεται ζήτημα λειτουργίας της. Γράφει σε επιστολή του με ημερομηνία 05-04-1918: «... Έξακολουθώ δέ την εργασία μου όπως και πριν. Έχω όμως αρκετάς ένδειξεις ότι θα επέλθῃ μεταβολή εἰς τὰ ἐδῶ εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἐπόμενον ἔτος νὰ μὴν ὑπάρχῃ Σχολή ἐδῶ. Βέβαιον οὐδὲν εἶνε ἀκόμη, ἀλλὰ κάποιος κύριος Χαντέλης, Μέλος τοῦ Ἀνωτάτου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου, ἐλθὼν ἐδῶ πρὸς ἐπιθεώρησιν δὲν εὗρεν ἀρετὸν προσωπικόν... Εἶπε δὴθεν ἐδῶ-ἐκεῖ ὅτι θὰ γίνῃ σκέψις περὶ καταργήσεως. Ὁ Ἰούνιος θὰ τὰ δείξῃ ὅλα αὐτά... Ὁ Δεσπότης μένει ἀκόμη εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ Ροδοστόλου ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ ὡς τοποτηρητὴς εἰς τὴν Κόνιτσαν, ἀλλ' ἀκόμη δὲν ἐφάνη³⁰... Ἡ θέσις τοῦ Ἁγίου εἶνε ἀκόμη ἀκαθόριστος. Μοὶ ἔγραφε ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἤρχετο τῇ ἀδείᾳ πάντοτε τῆς σεβαστῆς Κυβερνήσεως, ἀλλ' ἀκόμη δὲν φαίνεται...».

Παρά τις δυσοίωνες προβλέψεις το Σεπτέμβριο του 1919 η Σχολή λειτουργεῖ κανονικά. Στις 29-09-1919 γράφει ο Δημήτριος: «... Τὸ σχολεῖον μας ἤρχισε καὶ ἔξακολουθεῖ ἐργαζόμενον. Φαίνεται ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ἔτος, ἂν Θεὸς θέλει, θὰ λειτουργήσῃ... Ἔχομεν ὅμως μὴν ἀπαισίαν ἐλαιοσίαν καὶ ὑποφέρομεν... Οἱ Λευῖται μας διαρκῶς ἀσθενοῦν... Ἡ κινίνη εἶνε εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν... Ὁ καιρὸς εἶνε ἥκιστα εὐχάριστος, βρέχει ἀκαταπαύστως ἀπὸ τεσσάρων καὶ πλέον ἡμερῶν. Συνάδελφον ἔχω τὸν Ματθαῖον Καρπούζην... Ἀπὸ τινων ἡμερῶν ἔχομεν ἐδῶ καὶ τὸν τοποτηρητὴν τῆς Ἐπαρχίας Κονίτισης, διότι δὲν κατορθώθη νὰ διορθωθῇ ἀκόμη ἡ Μητρόπολις του. Ὁ Ἰωαννίνων ἔξακολουθεῖ νὰ μένει ἐν Ἀθήναις διὰ τὸν λόγον ὅτι ἀκόμη δὲν ἐλήφθη μία ὀριστικὴ δι' αὐτὸν ἀπόφασις. Εἶνε δὲ ἄγνωστον ἕως πότε ἀκόμη θὰ εἶνε μετέωρος... Ὑποθέτω θὰ μετατεθῇ μᾶλλον...».

29. Τριτοβάθμιοι δημοδιδάσκαλοι ονομάζονταν, σύμφωνα με το Νόμο ΧΘ' του 1878, οι απόφοιτοι του διδασκαλείου Αθηνών που είχαν βαθμό πτυχίου «Καλῶς». Η κατάταξη των αποφοίτων καθοριζόταν ως εξής: οι της Γ' τάξεως (τριτοβάθμιοι) διορίζονταν στα χωριά και τις πρωτεύουσες των δήμων, οι της Β' τάξεως (δευτεροβάθμιοι) διορίζονταν σε σχολεία των πρωτευουσών των επαρχιών και της Α' τάξεως (πρωτοβάθμιοι) σε σχολεία πρωτευουσών των νομών». Περισσότερα για την ίδρυση των Διδασκαλείων και Υποδιδασκαλείων, καθώς και τις διάφορες βαθμίδες εκπαίδευσης κατά την υπ' όψιν περίοδο, βλ. Σήφη Μπουζάκη, *Νεοελληνική Ἐκπαίδευση (1821-1985)*, εκδ. Gutenberg, Ἀθήναι 1986. Επίσης, βλ. Παύλου Β. Γκαλντέμη (ἐπιμέλεια), *Ἐκπαιδευτικὰ Χειρόγραφα, τέλη 19ου-ἀρχὲς 20οῦ αἰῶνα*, Ἰωάννινα 2002, σελ. 12-18. Ο εξαίρετος αυτός εκπαιδευτικός, ελλογμώτατος κ. Παῦλος Γκαλντέμης, στην ανωτέρω εμπειριστατωμένη έκδοσή του δημοσιεύει και δύο από τα πρώτα *Ἀπολυτήρια του Ἱεροδιδασκαλείου Βελλάς*, στις σελίδες 55 και 56 αντιστοίχως, τα οποία, με την ευγενή ἀδείά του, αναδημοσιεύονται στο παρόν ἄρθρο, διό και τον ευχαριστῶ εκ της θέσεως ταύτης. Βλ. Εικόνα 1 και Εικόνα 2, σελ. 130 και σελ. 131 αντιστοίχως.

30. Πρόκειται για τον επίσκοπο Ροδοστόλου Παῖσιο, ο οποίος εστάλη από το Οικουμενικό Πατριαρχεῖο το 1918 ως Τοποτηρητὴς τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Βελλάς και Κονίτισης.

Το 1920, όμως, ο Σπυρίδων ευρίσκεται πάλι στην πρώτη γραμμή του αγώνος διά τα ηπειρωτικά δίκαια³¹. Μετατίθεται δυσμενώς το 1922 στην Ιερά Μητρόπολη Αμασειάς³², για να επανέλθει δριμύτερος το 1924 προς συνέχιση του έργου του.

Από το ακαδημαϊκό έτος 1911-1912 έως και το 1924-1925 φοίτησαν στη Σχολή Βελλάς συνολικά εβδομήντα (70) σπουδαστές. Εξ αυτών είκοσι δύο (22) διέκοψαν τις σπουδές τους είτε για λόγους υγείας είτε για λόγους οικογενειακούς ή οικονομικούς είτε συνέχισαν σπουδές σε άλλου τύπου σχολείο. Απεφοίτησαν και έλαβαν πτυχίο διδασκάλου μόνο σαράντα οκτώ (48)³³.

Καθ' όλο το χρονικό διάστημα της πρώτης περιόδου λειτουργίας της Σχολής, κατά την οποία ο ιδρυτής της ευρέθη πολλές φορές εμπερίστατος, ο Σχολάρχης Αρχιμανδρίτης Δημήτριος απεδύθη σε μεγάλους αγώνες και απεδείχθη ο στυλοβάτης της Σχολής, πλαισιούμενος πάντοτε από το διδάσκαλο Ματθαίο Καρπούζη. Η υποδειγματική και αποδοτική λειτουργία της Σχολής, κυρίως κατά την πρώτη κρίσιμη περιόδό της (1911-1925), όπως και η μετέπειτα αναγνώριση, παγίωση και συνεχής λειτουργία και εξέλιξή της, οφείλεται στον ακούραστο, φιλόπονο και λόγιο ιερωμένο εκπαιδευτικό λειτουργό Αρχιμανδρίτη Δημήτριο Ευθυμίου-Παππά, τον εκ Δεματίου Ζαγορίου, ο οποίος ανάλωσε κυριολεκτικά εαυτόν για την ευστάθεια και απρόσκοπτη λειτουργία της Σχολής Βελλάς.

Ο Δημήτριος, αριστούχος απόφοιτος της Ι. Θεολογικής Σχολής Χάλκης, διδάκτωρ της Θεολογίας, εξάιρετος παιδαγωγός και καθηγητής, υποδειγματικός λειτουργός, ικανότατος στα της διοικήσεως, με ευρύ ορίζοντα σκέψης, ακολουθών τα σύγχρονα για την εποχή του συστήματα εκπαίδευσης, κινούμενος μεταξύ του γερμανικού προτύπου του «σχολείου εργασίας» (Georg Kerschensteiner) και του γαλλικού «σχολείου ενεργείας» (E. Cla-

31. Ο Μητροπολίτης Τραπεζούντος Χρυσάνθος (είτα Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος) αναφέρει στις *Βιογραφικές του Αναμνήσεις* πως, όταν τον Ιούλιο του 1912 απεστάλη Έξαρχος από την Ιερά Σύνοδο, με πρόταση του Οικουμενικού Πατριάρχου, στη Βενετία προς μελέτη της εκεί κοινοτικής καταστάσεως, συνάντησε και το Μητροπολίτη Βελλάς και Κονίτισης Σπυρίδωνα, ο οποίος κατευθυνόταν σε Ευρωπαϊκή πρωτεύουσα προκειμένου να υπερασπισθεί τα δίκαια του βορειοηπειρωτικού ελληνισμού. Γράφει: «Κατὰ τὴν διαμονήν μου ἐν Βενετία ἦλθε καὶ ὁ Μητροπολίτης Βελλάς καὶ Κονίτισης, ὁ κατοπὶν Ἰωαννίνων Σπυρίδων, διὰ τὰ περιοδεύσῃ ἀνὰ τὴν Εὐρώπην, φέρον μαζί του καὶ κοσμικὴν ἐνδυμασίαν, ἣν περιεβλήθη μόνον κατὰ τὴν ἐκ Βενετίας ἀναχώρησίν του». Βλ. Γεωργίου Ν. Τασούδη (ἐπιμέλεια), *Βιογραφικὰ Ἀναμνήσεις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσάνθου τοῦ ἀπὸ Τραπεζούντος*, Ἀθήναι 1970, σελ. 67.

32. Τὴν 27^η Οκτωβρίου 1922 ἡ Μητρόπολις Ἰωαννίνων ἐκηρύχθη ἐν χηρείᾳ «ἄτε δὴ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατεύοντος κ. Σπυρίδωνος τεθέντος ἀποφάσει συνοδικῆ εἰς προσωρινὴν διαθεσιμότητα», ὡπως ἀναφέρεται στο ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Γερμανοῦ (Καραβαγγέλι) ἐκ τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (Κώδιξ Ὑπομνημάτων ἐκλογῶν ΠΙΑ', σελ. 352). Τὴν ἴδια ἡμέρα, ἐξελέγη Μητροπολίτης Ἰωαννίνων ὁ Αμασειᾶς Γερμανός καὶ στὴ συνέχεια, στὴν ἴδια συνεδρία, ἐξελέγη Μητροπολίτης Αμασειᾶς ὁ πρῶν Ἰωαννίνων Σπυρίδων, ὁ ὁποῖος δὲν πῆγε ποτέ στὴ νέα του ἐπαρχία, ἀλλὰ μετέβη στο Κάιρο, ὅπου διέμεινε σε φιλικὴ του οἰκογένεια. Βλ. Μιχαὴλ Θ. Σταΐκου Μητροπολίτου Αὐστρίας καὶ Ἐξάρχου Οὐγγαρίας καὶ Μεσευρώπης, *Γερμανὸς Καραβαγγέλης Μητροπολίτης Ἀμασειᾶς καὶ Ἐξαρχὸς Κεντρῶς Εὐρώπης (1924-1935)*, Θεσσαλονίκη 1998, σελ. 106-112.

33. Βλ. Ἀλεξάνδρου Σ. Κορακίδη, *Τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλάς (1911-1989)*, ἐνθ' ἄνωτέρω, σελ. 149-150.

parede), διατηρών πάντοτε άμεση και συνεχή επαφή με την Πατριαρχική αυλή του Οικουμενικού Θρόνου και έχων αργότερα ιδιαίτερο σύνδεσμο μετά του τότε Μητροπολίτου Φιλαδελφείας και μετέπειτα Οικουμενικού Πατριάρχου Μαξίμου Ε΄, υπήρξε ο κατ' ουσίαν πρώτος Σχολάρχης της Βελλάς, ο οποίος έθεσε τις εκπαιδευτικές, παιδαγωγικές και πνευματικές βάσεις της Σχολής σφραγίζοντας την περαιτέρω πορεία και εξέλιξή της, στοιχών πάντοτε την παράδοση της Ι. Θεολογικής Σχολής Χάλκης, μεταλαμπαδεύων μέσω της Σχολής στις επαρχίες του ηπειρωτικού χώρου την «ιερά τακτική» και τις αρχές της Μητρος Εκκλησίας περί Παιδείας και Γένους.

Η Σχολή Βελλάς οφείλει πολλά στο Σχολάρχη Αρχιμανδρίτη Δημήτριο Ευθυμίου-Παπά, διό και δικαίως η Διοικούσα Επιτροπή της Ανωτάτης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Βελλάς Ιωαννίνων έθεσε την προτομή του δίπλα στην προτομή του ιδρυτού της Σχολής, Σπυριδωνος Βλάχου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**Α) ΦΕΚ, Νόμοι**

Νόμος ΧΘ'/1878
 ΦΕΚ 135, τ. Α', 22-04-1926
 ΦΕΚ 64, τ. Α', 16-4-1927
 ΦΕΚ 234, τ. Α', 29-10-1927
 ΦΕΚ 53, τ. Α', 15-2-1929
 ΦΕΚ 207, τ. Α', 16-7-1931
 ΦΕΚ 365, τ. Α', 11-10-1932
 ΦΕΚ 425, τ. Α', 9-12-1932
 ΦΕΚ 460, τ. Α', 17-10-1936
 ΦΕΚ 390, τ. Α', 5-10-1937
 ΦΕΚ 294, τ. Α', 17-9-1940
 ΦΕΚ 230, τ. Α', 7-9-1945
 ΦΕΚ 344, τ. Α', 10-11-1977
 ΦΕΚ 167, τ. Α', 30-9-1985
 ΦΕΚ 248, τ. Β', 6-4-1990
 ΦΕΚ 69, τ. Α', 14-5-1991
 ΦΕΚ 64, τ. Α', 9-5-2001
 ΦΕΚ 14, τ. Α', 3-2-2006

Β) ΜΕΛΕΤΕΣ

Ακολουθία του Μητροπολίτου Ἡρακλείας καὶ Ραιδεστοῦ Ἀγίου Γρηγορίου, τοῦ πικλεῖν Καλλίδου τοῦ καὶ τὸν θρόνον τῶν Ἰωαννίνων ἄρτι Ἀγιάσαντος καὶ ἐξαίρετως ἐν Ζίτση τιμωμένου, (βιβ'), ἐκδ. Ἱερὸς Ναὸς Ἀγίου Νικολάου Ζίτσης Ἰωαννίνων.

Ἀρχαιοφυλακεῖον Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Κώδιξ Ὑπομνημάτων ἐκλογῶν ΠΙΑ'.

Βιβλιοθήκη Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρείας Ἀθηνῶν (ἐκδ.), (1961), *Σπυρίδων Βλάχος ὁ ἀπὸ Ἰωαννίνων Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος. Μνημόσυνοι Λόγοι*, ἀριθ. Ζ', ἐν Ἀθήναις.

Γκαλντέμης, Π. (ἐπιμ.), (2002), *Ἐκπαιδευτικὰ Χειρόγραφα, τέλη 19^{ου}-ἀρχὲς 20^{ου} αἰῶνα*, Ἰωάννινα.

Γριτσόπουλος, Τ. (1965), «Κωνσταντῖνος. Ὁ ΣΤ' (Πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως). Ὁ Ἀράπογλου», *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία*, τ. 7^{ος}, Ἀθήναι, στ. 1246.

Δημογκίνης, Ὁδ. (1997), *Ὁ Ἱεράρχης Σπυρίδων Βλάχος καὶ τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς*, Ἀθήναι.

Κορακίδης, Ἀλ. (1993), *Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς (1911-1989)*, Ἱστορικὲς Ἐκδόσεις Στεφ. Λ. Βασιλόπουλος, Ἀθήναι.

Κορακίδης, Ἀλ. (1998), *Ἡ Βελλὰ τῆς Ἡπείρου. Ἡ μεσαιωνικὴ πόλις, ἡ ἐπισκοπὴ καὶ μητρόπολις καὶ οἱ ἰ. μονές τῆς. Ἱστορία μιᾶς χιλιετίας. (ca 904-1936)*, ἐκδ. «Δωδώνη», Ἀθήνα-Γιάννινα.

Μέξης, Ἀπ. (1935), *Ἡ ἐν Χάλκῃ Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολή, Ἱστορικὰ σημειώματα (1844-1935)*, ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Μέξης, Εὐ. (1963), «Ἀντωνιάδης Εὐάγγελος», *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία*, τ. 2^{ος}, Ἀθήναι, στ. 957-959.

Μεταλληνός, Γ. (1967), «Σπυρίδων. Ὁ Βλάχος», *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία*, τ. 11^{ος}, Ἀθήναι, στ. 397-399.

- Μπουζάκης, Σ. (1986), *Νεοελληνική Έκπαίδευση (1821-1985)*, εκδ. Gutenberg, Άθηναι.
- Νανάκης, Στ. (1987), «Ο αρχιμανδρίτης Ευάγγελος Άντωνιάδης, ύποψήφιος Μητροπολίτης Βελλᾶς καὶ Κονίτσης», περιοδικὸ *Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο*, Ἰωάννινα, σελ. 373-381.
- Παΐσιος, Γ. (1969), *Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας Βελλᾶς καὶ Κονίτσης*, Ἰωάννινα.
- Παπαδόπουλος, Στ. (1964), «Γρηγόριος. Ὁ Καλλιίδης», *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία*, τ. 4^ο, Ἰωάννινα, στ. 811-812.
- Πατριίκιος, Αντ. (2004), *Ο Ἅγιος Γρηγόριος (Καλλιίδης) Μητροπολίτης Ηρακλείας καὶ Ραιδεστού*, εκδ. Τέρτιος, Κατερίνη.
- Σπυρίδωνος Βλάχου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, (1995), «Ἡ φωνὴ τοῦ Γένους» Ἐνωσις τῆς Κύπρου: *Τὸ Παιδομάζωμα: Τουρκικαὶ Βιαιοπραγίαι*, εκδ. Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη.
- Σπυρίδωνος τοῦ ἀπὸ Ἰωαννίνων Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος (1949-1956) *ΚΕΙΜΕΝΑ*, ἐπιστάσις καὶ φροντίδι Μητροπολίτου Σερβίων καὶ Κοζάνης κυροῦ Διονυσίου (Ψαριανοῦ), (2006), εκδ. Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, Ἰωάννινα.
- Στάϊκου Μιχαὴλ Θ., Μητροπολίτου Αὐστρίας καὶ Ἐξάρχου Οὐγγαρίας καὶ Μεσευρώπης (1998), *Γερμανὸς Καραβαγγέλης Μητροπολίτης Ἀμασειᾶς καὶ Ἐξαρχος Κεντρῶας Εὐρώπης (1924-1935)*, Θεσσαλονίκη.
- Σταυρίδης, Β. (1970), *Ἡ Ἱερά Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης (1844-1923)*, Τόμος Α', Ἰωάννινα.
- Τασούδης, Γ. (ἐπιμ.), (1970), *Βιογραφικαὶ Ἀναμνήσεις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσάνθου τοῦ ἀπὸ Τραπεζοῦντος*, Ἰωάννινα.
- Φορόπουλος, Ν. (1965), «Ἰωακείμ. Ὁ Σγουρός», *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία*, τ. 6^ο, Ἰωάννινα, στ. 1106-1107.

Γ) ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ-ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

- «Γρηγόριος Παλαμᾶς» (1925), τόμος Θ', σελ. 1-99, Θεσσαλονίκη.
Ἐκκλησία, ΛΓ' 1956, φ. 7.
«Ἡπειρος», 10-9-1911.

Σποδοδαμαγίων Βεγγαίς

Ἄουογυλίριον

Ἐργ. Μ. Π.
3

Ὁ κ. Θεοκλήτος Π. Μυλωνάκης ἐφ' Ἀγοροποιείῳ τοῦ Σοφίου Ὀρθόδοξος, ἔλαβ' 19 δηνάρια ἄλλατα ἐν τῷ Σποδοδαμαγίῳ τῶν ἐκ τῶν ἀποφάσεων παρὶς τῶν καὶ περὶ τῶν ἐν τῷ ἑαυτοῦ ἀσκήσει καὶ ἄλλατα ἐν τῷ παιδικῷ χρόνῳ ἐν τῷ ἑαυτοῦ ἐπιπέδῳ ἡμετέρας κοινῆς ἐκείνη ἐκείνη ἡμετέρας.

Ἐκ τῶν δὲ τῶν Ἄουογυλίριον ἐφέβου καὶ ἐκ τῶν ἀποφάσεων ἐπιπέδῳ
 ζῆτος ἐν γενικῷ βεγγαίῳ 9,90 ἐπί τῳ ἑαυτοῦ καὶ ἐκ τῶν ἀποφάσεων
 ἐν τῷ Ὀρθόδοξῳ 9,90 ἐν τῷ ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ 9,80
 ἐν τῷ Παιδικῷ 10 ἐν τῷ Μυλωνάκη καὶ ἀποφάσεων 10
 ἐν τῷ Παιδικῷ 10 ἐν τῷ ἑαυτοῦ καὶ ἀποφάσεων 10
 ἐν τῷ Μουσ. Κολλεγ. καὶ ἑαυτοῦ 10 ἐν τῷ ἑαυτοῦ 9,50
 καὶ ἐν τῷ ἑαυτοῦ 9,50

Τὸ δὲ δίδωται ἀπὸ τοῦ Ἄουογυλίριον τῶν ἀποφάσεων ἐν τῷ Σποδοδαμαγίῳ ἐπιπέδῳ καὶ ἑαυτοῦ καὶ ἑαυτοῦ ἐν τῷ ἑαυτοῦ ἐπιπέδῳ.

ἐν τῷ Σποδοδαμαγίῳ Βεγγαίς τῷ 5^ῳ Ἰουλίου 1917
 Ὁ Σπόδος Οἱ Καδινλί
 + Ὁ Σωάννης Σωάννης + Σωάννης Σωάννης
 Ἐργ. Σποδοδαμαγίων καὶ τῶν ἀποφάσεων
 Ζῆτος Μ. Ζαζουλιῶν Β. Παιδικῶν

Εἰκόνα 1.

Βιβλιογραφία 'Απολυτήριον

Αριθμ. Μηνών

5

Ο κ. Μιχαήλ Χ. Κωσταύης ἐν Βησσαρίᾳ τῆς ἑσχατίας Πρωτοκλήτου, καὶ ἔφημα Ὀρθόδοξος, ἐτῶν 18, διήκουσαν ἄσπαστα καὶ ἐκ τῆς Ἱεροδιδασκαλείου καὶ τῶν διδασκάλων μαθημάτων καὶ γυμνασίου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ὁριζῶσι δυνάμεων, κατ' ἄσπαστα καὶ τῆς μαθητικῆς χρόνον συντόμῳ ἐπιτυχῶς χρησάμενος καὶ κοσμητικῶν ἰαντῶν σαφῶν.

Ποσὸς δὲ τῶν ἀπολυτήριων ἔφικαν παραπλήρως ὑπερῶν ἀφ' ἑαυτοῦ γινώσκοντες βαθμῶν 9,90 = Ἄριστα καὶ τῶν ἐκ τῆς ἀπολυτήριου βαθμῶν:

ἔφικον τῶν Θεολογικῶν	9,90	ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ	9,80
ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ	10	ἐν τῇ Μεθόδειᾳ καὶ Θεολογικῇ Διδασκαλίᾳ	10
ἐν τῇ Προστομολογικῇ	10	ἐν τῇ Ἱστορίᾳ καὶ Γεωγραφίᾳ	10
καὶ ἐν τῇ Μουσ. Καλλιγρ. καὶ Ἱστορίᾳ	10	καὶ ἐν τῇ Γραμματικῇ	9,50
		καὶ ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ	9,50

Διόδοσαν ἀπὸ τῶν ἀπολυτήριων καὶ τῶν σημειωμένων ἐν τῷ Ἱεροδιδασκαλείῳ ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἀπογεγραμμένων ἀπὸ τῶν μετῶν τῆς ἐφημερίδος ἑσχατίας.

Ἐκ τῆς Ἱεροδιδασκαλείου Βησσαρίας τῆς 5 Ἰουλίου 1917

Ο Πρόεδρος	Οι μαθηταὶ	Ο ἐπί τῷ ἑσχατίῳ
† Ο Ἰωάννης Λουκιδῶν	Πρωτοψάλτης Διονύσιος	Ἐπίσκοπος
Ἐφραῖμ Ἱεροδιδασκαλείου	Μακάριος Ἰβάνης ἢ Κερκούνης	Β. Παλαιολογίου
	Μ. Χαρομίδης	

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΒΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΚΟΝΙΤΣΗΣ

ΑΡΙΘ. 32

Λαβόντες υπ' ὄψιν τὰ ὑπὸ τῆς Ἱεραίας Μητροπολιτικῆς
 προσαρθέντα ἔγγραφα τῶν σπουδῶν αὐτῆς ἐφοδιζόμεν αὐτὴν διὰ τοῦ ἔτησιου τοῦδε
 ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΥ καὶ παρέχομεν αὐτῇ τὴν ΑΔΕΙΑΝ τοῦ διδάσκειν ἐν τῇ Παρόδῳ —
 ἡμεῖς Ἐπιτοπιτικῶς τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς Μητροπόλεως κατὰ τὸ
 σχολικὸν ἔτος 1910-11 συμμορφούμεν ἡ ἀκριβῶς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου
 Ἐκκλησίας καὶ ἀπεριόριστον πάντος ἀπάδοντο; θρησκευτικῶς, ἠθικῶς καὶ πολιτικῶς.

Ἐν τῇ ἐπιτοπιτικῇ τῇ 8 Ἰανουαρίου 1910 ἑτάρας
 Ὁ Σεβ. Μητροπολίτου Βυζαντιῶν καὶ Κωνσταντινουπόλεως
 Ἡμεῖς ὁ ἄρχιεπίσκοπος
 Θεοφάνης Δεσποτικῆς

Εικόνα 3.

ΑΒΕΡΚΙΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ:
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΜΙΑΣ ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΥ
ΜΟΡΦΗΣ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΜΑΣ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Γεώργιος Δ. Παναγόπουλος
Επίκουρος Καθηγητής Α.Ε.Α. Βελλάς Ιωαννίνων
panagopoulosg@yahoo.gr

Περίληψη: Η εισήγησή μας είναι αφιερωμένη στο επιστημονικό έργο του Αρχιμανδρίτη Αβερκίου Παπαδοπούλου, τετάρτου κατά σειρά Σχολάρχη του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς (1927-1932), έχει δε ως στόχο να καταγράψει κριτικά το πρωτοποριακό αποτύπωμα που άφησε στην νεώτερη θεολογική επιστήμη της πατρίδας μας μια αδίκως σήμερα λησμονημένη προσωπικότητα.

Το περιεχόμενο της εισήγησης διαρθρώνεται ως ακολούθως: Προτάσσεται μια εισαγωγική αναφορά στα βιογραφικά στοιχεία του Σχολάρχη, με έμφαση στις εν Γερμανία σπουδές του και την εν Βελλά σχολαρχία. Στο κεντρικό τμήμα της εισήγησης παρουσιάζονται και αναλύονται τα δύο *opera magna* του Αβερκίου: Πρώτον, η εξάπαντος πρωτοποριακή για την εποχή της, γερμανιστί εκπονηθείσα διατριβή του, στην οποία ο μετέπειτα Σχολάρχης της Σχολής Βελλάς, παρουσιάζει – δεκαετίες πριν τη δημοσίευση του μνημειώδους προσωπογραφικού Λεξικού της παλαιολόγιας περιόδου από την Ακαδημία Επιστημών της Βιέννης – την πρώτη εμπειριστατωμένη προσωπογραφική μελέτη του πολύκλαδου βυζαντινού οίκου των Παλαιολόγων. Δεύτερον, η μελέτη του σχετικώς με την Ιστορία της Ιεράς Μονής Ταξιαρχών Αιγίου, η οποία αντιπροσωπεύει τη μείζονα συμβολή του Σχολάρχη της Βελλάς στην τοπική Ιστορία της ιδιαίτερης πατρίδας του.

Βιογραφικά

Μεταξύ των ετών 1927-1932 στο Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς εσχολάρχησε ο μακαριστός αρχιμανδρίτης Αβέρκιος Παπαδόπουλος, τέταρτος κατά σειρά σχολάρχης του πνευματικού δημιουργήματος του Σπυρίδωνος Βλάχου,¹ του οποίου την εκατονταέτηρο ευδόκιμο λειτουργία εορτάζουμε φέτος με την προσήκουσα επισημότητα.

Ο Αβέρκιος Παπαδόπουλος αντιπροσωπεύει μια άνευ ετέρου ξεχωριστή περίπτωση λογίου κληρικού και μοναστού· και τούτο λέγεται παρά το γεγονός ότι η ιδιαίτερη πατρίδα του, η περιοχή της ανατολικής Αιγιαλείας, γέννησε ουκ ολίγους λόγιους εκκλησια-

1. Βλ. Κορακίδης (1993).

στικούς άνδρες, όπως οι μητροπολίτες Καλαβρύτων Τιμόθεος Αναστασίου και Χαρίτων Κανελλόπουλος, ο μητροπολίτης Πτολεμαΐδος (της Παλαιστίνης) Νίκανδρος Λινάρδος, ο αρχιμανδρίτης Δαμιανός Θεοφιλόπουλος, και βέβαια ο πολύς Ανδρόνικος Δημητρακόπουλος.²

Ο Αβέρκιος Παπαδόπουλος αντίκρουσε το φως αυτού του κόσμου το 1886 στα Συλιβαινιώτικα της επαρχίας Καλαβρύτων το 1886 και απεβίωσε αιφνιδίως στις 29 Ιανουαρίου του 1943. Λεπτομέρεια ενδιαφέρουσα: όσο αιφνίδια εξέλιπε από το πνευματικό στερέωμα της πατρίδας μας το άξιο τέκνο της Συλίβαινας, άλλο τόσο αιφνίδια είχε εξαφανισθεί από το χάρτη η γενέτειρά του 30 περίπου χρόνια ενωρίτερα. Συνεπεία μίας βιαίας κατολισθήσεως – από αυτές που εξακολουθούν μέχρι τις ημέρες μας να ταλανίζουν την ορεινή Αχαΐα – η Συλίβαινα βούλιαξε το 1912 στον Κράθη ποταμό για να παραχωρήσει τη θέση της σε μία λίμνη, που σχηματίσθηκε από τα ποτάμια νερά μετά την απόπωση του γεωλογικού φαινομένου, την γνωστή λίμνη Τσιβλού της Ζαρούχλας η οποία στις μέρες αποτελεί πόλο έλξης για πολλούς φυσιολάτρεις και περιηγητές.

Ο Αβέρκιος θα καρεί μοναχός στη περιώνυμη και περίπυστη Μονή Παμμεγίστων Ταξιαρχών Αιγίου, “κειμένη ἄνωθεν τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σελινοῦντος, ἐν τῇ περιφερεία τῆς κοινότητος Μελισσίων”, όπως ο ίδιος μας πληροφορεί στην ad hoc συγγραφείσα μονογραφία του για τη Μονή.³ Πρόκειται για το αγλίσμα των μοναστηριών της αχαϊκής γης και το πνευματικό λίκνο σειράς ολόκληρης εκκλησιαστικών ανδρών που επέπρωτο να αφήσουν το ανεξίτηλο αποτύπωμά τους και στο χώρο των εκκλησιαστικών μας γραμμάτων. Μετά το πέρας των θεολογικών Σπουδών του στο Εθνικό Πανεπιστήμιο ο Αβέρκιος θα υπηρετήσει, όπως μας πληροφορεί η Κλαίρη Γιώτη, ως θεολόγος καθηγητής στην Ιερατική Σχολή Άρτας, η οποία είχε ιδρυθεί το 1903 με Β. Δ. και έμελλε να λειτουργήσει αδιάκοπα μέχρι το 1940, αν και με τροποποιούμενο κατά καιρούς καθεστώς λειτουργίας.⁴

Έτσι, από την αρχή κιόλας της εκπαιδευτικής σταδιοδρομίας του ο Αβέρκιος εμφανίζεται να φυλάσσει Θερμοπύλες: Μέχρι την μεγάλη εθνική εξόρμηση του 1912-13 η Άρτα ήταν η τελευταία μεγάλη πόλη στα βορειοδυτικά σύνορα του Ελληνικού Βασιλείου με το Οθωμανικό κράτος, ενώ και η Βελλά, στην οποία συναντάμε στη συνέχεια τον Αβέρκιο σχολαρχούντα, από την απελευθέρωση της Ηπείρου και μέχρι τις ημέρες μας αποτελεί ένα ακριτικό εκπαιδευτικό ίδρυμα, μια άσβεστη πνευματική εστία σε ένα χώρο μακραινώνης αλληλοδιείσδυσης θυλάκων ελληνοφωνίας και αλβανοφωνίας με ατροφική αστική ανάπτυξη αλλά έντονες οσμωτικές διεργασίες. Κέλευσμα βουλής απόρροητης θα συνδέσει τον ακρίτα μοναχό από την Αιγιαλεία με την ακριτική Σχολή της χώρας Βελλάς (σύμπτωση, που αξίζει να υπομνησθεί: γειτονικό χωριό της γενέθλιας του Αβέρκιου γης φέρει το όνομα Βελά). Εδώ ο Αβέρκιος θα προστεί του Ιεροδιδασκαλείου από τον Σεπτέμβριο

2. Φωτόπουλος (1983).

3. Παπαδόπουλος (1940: 53).

4. Γιώτη (2002). Για την Ιερατική Σχολή Άρτας κυκλοφόρησε προσφάτως αυτοτελής μονογραφία της Δρούγκα-Παπαγεωργίου (2012), την οποία γνωρίζω όμως μόνο από παραπομπή.

του 1927 έως τον Ιούλιο του 1932, εγκαινιάζοντας τη δεύτερη φάση λειτουργίας της Σχολής μετά από μία διετία (1925-1927) αναστολής της δράσης της λόγω εργασιών κατασκευής νέων κτηριακών εγκαταστάσεων πάνω από τα κελιά της Ι. Μονής.⁵

Όμως ο Αβέρκιος ανήκει στην κατηγορία των ευάριθμων εκείνων ανθρώπων, οι οποίοι, κατά Αριστοτέλη, διατηρούν την πνευματική ανησυχία και το έμφυτο πάθος για γνώση ακοίμητο, παρά την πάροδο της ηλικίας και την τύρβη των βιοτικών μεριμών: Πνεύμα ανήσυχο, διψασμένο για γνώση, ο Αχαιός εκ καταγωγής και Βελλαίτης κατά το λειτούργημα ιερομόναχος είναι έτοιμος να ανοίξει τα φτερά του για την κατάκτηση υψηλότερων κορυφών: Ο κληρικός και διδάσκαλος εισέρχεται τώρα στο στάδιο της επίπονης εκκόλαψής του σε επιστήμονα-ερευνητή διεθνούς εμβέλειας. Επόμενος σταθμός του το Μόναχο της από το 1933 ναζιστικής – φευ – Γερμανίας και χώρος δράσης του το στενάχωρο αλλά κατάφορτο ειδικών μελετημάτων Ινστιτούτο (Σεμινάριο τότε) Βυζαντινολογίας και Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου της Βαυαρικής πρωτεύουσας, που καθώς ιδρύθηκε ήδη κατά την τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αιώνα σεμνύνεται δίκαια ότι αποτελεί την παλαιότερη στον κόσμο πανεπιστημιακή Σχολή που είναι αφιερωμένη στις βυζαντινές Σπουδές. Ο Αβέρκιος θα μαθητεύσει εδώ δίπλα στον Φρ. Νταίλγκερ (Fr. Dölger),⁶ χωρίς αμφιβολία ενός από τους κορυφαίους Βυζαντινολόγους του αιώνα μας, και θα εκπονήσει υπό την καθοδήγησή του την εναίσιομο επί διδακτορία διατριβή του, η οποία τελικώς θα εγκριθεί στις 12 Μαΐου 1938 με το βαθμό «cum laude» και θα δημοσιευθεί στο Μόναχο με τον τίτλο: *Versuch einer Genealogie der Palaiologen (1259-1453)*.⁷

Επιστροφή στην πατρίδα: Λίγο μετά την ανακήρυξη του Αβερκίου σε διδάκτορα η Ελλάς, βεβαρημένη από τη χρεοκοπία του 1932 και τις επώδυνες για τα λαϊκά στρώματα συνέπειές της, με μόλις επουλωμένα τα τραύματα της Μικρασιατικής καταστροφής και χαίνουσα ακόμη την πληγή του διχασμού, καλείται να αντιμετωπίσει πάνω από 24 μηχανοκίνητες μεραρχίες, τις οποίες εξαπολύει εναντίον της από τις ιταλικές βάσεις της Αλ-

5. Κορακίδης (1993: 47 και 139).

6. Δεν πρέπει να συγχέεται με τον επίσης Γερμανό εκκλησιαστικό Ιστορικό Φραντς Γιόζεφ Νταίλγκερ. Ο βυζαντινολόγος Φραντς Νταίλγκερ γεννήθηκε στο Κλάινβαλτστατ της Κάτω Φραγκονίας το 1891 και πέθανε στο Μόναχο το 1968. Το 1925 εγκαινιάζε με την επί υφηγεσία διατριβή του την έρευνα της βυζαντινής οικονομικής Ιστορίας, ενώ με το συνολικό έργο του θα αναδειχθεί σε ιδρυτή της βυζαντινής Διπλωματικής. Στην έδρα Βυζαντινολογίας του Μονάχου θα διδάξει από το 1931 έως το 1958. Αναφορικά με το πολιτικό του στίγμα - που εδώ μας ενδιαφέρει λόγω της μετέπειτα δράσης του στην Ελλάδα - ενδείκνυται να σημειωθεί ότι την περίοδο της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης ανήκε στην συντηρητική καθολική Δεξιά (μέλος του βαυαρικού Λαϊκού κόμματος), ενώ στη συνέχεια η ένταξή του στα διαβόητα ναζιστικά Τάγματα Εφόδου του Ερνστ Ρεμ, θα πρέπει να σηματοδότησε μια μάλλον πρόσκαιρη ριζοσπαστικοποίησή του προς τα άκρα αφού λίγο μετά αποχώρησε από αυτά και δεν έγινε ποτέ επίσημο μέλος του NSDP (Εθνικοσοσιαλιστικού Κόμματος). Μετά την ήττα της ναζιστικής Γερμανίας εκδιώχθηκε τόσο από την έδρα του όσο και από τη θέση του στη Βαυαρική Ακαδημία των Επιστημών, αλλά μόνον προσωρινά. Να προσθέσουμε ότι το Πανεπιστήμιο Αθηνών (το 1937) και της Θεσσαλονίκης (1939) του είχαν απονεύσει τον τίτλο του επιτίμου Διδάκτορα. Hose (2009: 307-321).

7. Papadopoulos (1938): βλ. και την ελληνική μετάφραση της διατριβής: Παπαδόπουλος (2007). Πρβλ. και Kotsowilis (2002: passim).

βανίας ο ευφυής αλλά και ματαιόδοξος ηγέτης της φασιστικής Ιταλίας. Τα στρατεύματα του νέου επίδοξου Καίσαρα θα γνωρίσουν την ήττα και ο άξονας την πρώτη ταπεινωτική ματαίωση των σχεδίων του· εν τούτοις η γερμανική αρωγή προς τον δικτάτορα της Αυσονίας θα εγκαινιάσει για την πολύπαθη πατρίδα μας τη μακρά και σκοτεινή περίοδο της τετραπλής κατοχής, στην οποία, δυστυχώς, θα προστεθεί η απονενομημένη «πικρόκαρπος άνδροκτασία» - εδώ θυμόμαστε τον Αισχύλο- του από το 1943 σοβούντος στην ελληνική ύπαιθρο Εμφυλίου.

Επανακάμπτων στην Ελλάδα ο Αβέρκιος διευθύνει, παραμονές του πολέμου, την Ιερατική Σχολή της Αγίας Αναστασίας, ενώ παράλληλα χρηματίζει Γραμματέας της Ιεράς Συνόδου. Και είναι τώρα που η Ιστορία παίζει ένα μάλλον παράξενο και σίγουρα τραγικά ειρωνικό παιχνίδι στον Αρχμανδρίτη μας: «Μόλις οι Γερμανοί εισήλθαν στην Αθήνα στις 27 Απριλίου 1941, έφθασαν δύο ειδικές αποστολές. Επικεφαλής της μίας ήταν ο εκ Μπάυροϊτ (Bayreuth) ορμώμενος αριστοκράτης στρατιωτικός Χάινο φον Κύνσπεργκ, και είχε ως στόχο την ανακάλυψη των μυστικών αρχείων του Ελληνικού Υπουργείου των Εξωτερικών».⁸ Της δεύτερης αποστολής επικεφαλής δεν ήταν άλλος από τον γνωστό μας βυζαντινολόγο Δρ. Φρ. Νταϊλγκερ, το «σεβαστό καθηγητή» του Αβερκίου, όπως ο ίδιος ο αρχμανδρίτης με ειλικρίνεια - είμαστε βέβαιοι - τον αποκαλεί στο προλογικό σημείωμα της διδακτορικής διατριβής του. Ποιός ο σκοπός της αποστολής Νταϊλγκερ, την οποία - ειρήσθω εν παρόδω - συνέδραμε άμεσα ή έμμεσα ο Έλληνας μετέπειτα πανεπιστημιακός θεολόγος, ο Μ. Σιώτης;

Ο Δημ. Γ. Τσάμης στο βιβλίο του «Άγιον Όρος – Προσέγγιση στην πρόσφατη ιστορία του» μας δίδει μια εμπεριστατωμένη απάντηση⁹: Τον Ιούνιο του 1941 με εντολή του Einsatzstab Reinchsleiter Rosenberg «έφθασε στο Άγιον Όρος ο διαπρεπής βυζαντινολόγος καθηγητής του πανεπιστημίου του Μονάχου και γνωστός φιλοναζιστής δρ Φραντς Ντέλγκερ (Dr. Franz Dölger)». Σύμφωνα με γερμανικά έγγραφα η αποστολή είχε σκοπό τη μελέτη αθωνικών χειρογράφων και τη φωτογράφιση των θησαυρών. Τα συμπεράσματα της αποστολής και τα στοιχεία που θα συγκέντρωνε θα στέλνονταν σε Πανεπιστήμια της Γερμανίας». Πράγματι, ο Νταϊλγκερ, γνώριμος των αγιορειτών Πατέρων από την προπολεμική περίοδο, αναδίφησε στις πλούσιες βιβλιοθήκες της αθωνικής πολιτείας αναζητώντας, φωτογραφίζοντας, μελετώντας και περιγράφοντας απειράριθμα χειρόγραφα. Ανάμεσα σε άλλα, καρπός της μελέτης του αυτής υπήρξε το πόνημα που κυκλοφόρησε το 1943 στο Μόναχο με τίτλο: *Mönchsland Athos* και 183 απεικονίσεις.

Όμως ο απώτερος στόχος των Γερμανών ιθυνόντων, που μάλλον γνώριζε καλά ο «σεβαστός καθηγητής», ήταν η εν καιρώ ευθέτω αρπαγή και μεταγωγή στη Γερμανία των θησαυρισμένων στο Άγιον Όρος κεμηλίων.¹⁰ Πρόκειται, με άλλες λέξεις, για μία ακόμα

8. Κούκουνας (2009: 429 και 505)· πρβλ. Κούκουνας (2012: 45-47).

9. Τσάμης (2007).

10. Εκτός από τον καθηγητή του Αβερκίου, όπως μας πληροφορεί ο Τσάμης (2007), την γερμανική αποστολή αποτελούσαν ο ανθυπολοχαγός Ίνγκραμ (von Ingram), αρχηγός των Sonderkommandos στην Ελλάδα (παράρτημα της Einsatzstab Reinchsleiter Rosenberg), ο διοικητής των κεντρικών υπηρεσιών του

έκφραση, της γενικότερης στρατηγικής των Ναζί για την υφαρπαγή των πολιτισμικών θησαυρών των κατακτημένων περιοχών της Ευρώπης και τη νόσφισή τους από τη ναζιστική νομενκλατούρα των Χίτλερ/Γκαίρινγκ, μια βάρβαρη πρακτική που βρήκε και στις μέρες μας άξιους μιμητές στους Αγγλοσάξωνες άρπαγες του αρίφνητου πλούτου των μουσείων της κατακτημένης Βαγδάτης.

Φανταζόμαστε ποιά είναι η θέση του Αβέρκιου; Μπορούμε να εικάσουμε τα ανάμικτα συναισθήματα που θα κατέκλυσαν την ψυχή του και τους λογισμούς που θα θόλωσαν - προς στιγμήν έστω - το νου του: Ο αγαπημένος καθηγητής του, ο Doktorvater, ο οποίος στο Μόναχο τον μύησε στα μυστικά της έρευνας και τον χειραγώγησε στους μαιάνδρους της διεθνούς βιβλιογραφίας, βρίσκεται τώρα στην Ελλάδα, ως επιστημονικός συνεργάτης του στρατού κατοχής, συνεργός κι αυτός με τον τρόπο του στο πολυώδυνο μαρτύριο του ελληνικού λαού. Όμως όλα τούτα αποτελούν υποθέσεις. Δεν διαθέτουμε αυτή τη στιγμή κανένα τεκμηριωμένο στοιχείο που θα μας επέτρεπε να εξαγάγουμε ασφαλή συμπεράσματα για τη στάση του Αρχιμανδρίτη μας απέναντι στους νέους κυρίαρχους της πατρίδας του. Πράγματι, μόνον υποθέσεις εργασίας μπορούμε να διατυπώσουμε με βάση αφ' ενός τα ελάχιστα πραγματικά περιστατικά που περιήλθαν εις γνώση μας από την εν λόγω εποχή και αφ' ετέρου κάποιες νύξεις δυνάμενες να ανιχνευθούν στα ίδια τα κείμενα του Αβερκίου.

Από αυτά τα τελευταία, και πιο συγκεκριμένα από τη σπονδυλωτή μονογραφία του για το βίο του οσίου Λεοντίου Παλαιολόγου Μαμμωνά και την Ιστορία της Ιεράς Μονής Παμμεγίστων Ταξιαρχών, ας μας επιτραπεί να παραθέσουμε ένα απόσπασμα, που πρώτος ο Αθ. Φωτόπουλος, Επίκ. Καθηγητής του Παν/μίου Πατρών, σταχυολόγησε και σχολίασε: Η συνάφεια αφορά την καταστροφή της εν λόγω Μονής και τη σφαγή μοναστών και λαού του Αιγίου, που έλαβε χώρα το 1772, όταν, με αφορμή τα Ορλωφικά, στίφη Τουρκαλβανών επέδραμαν στον ελλαδικό χώρο φονεύοντας και ερημώνοντας. Εδώ ο Αβέρκιος, λησιμονώντας προς στιγμή τις αυστηρές επιταγές της επιστημονικής μεθόδου για ψυχρή και αντικειμενική παράθεση των γεγονότων και κριτική έρευνα των αιτίων τους, δίνει διέξοδο στο πατριωτικό αίσθημά του σε μια στιγμή πρόδηλης συναισθηματικής διάχυσης, όπου ο θριαμβικός τόνος για τους προδρομικούς μάρτυρες της ελληνικής ελευθερίας αναμιγνύεται αμφιθυμικά με την ελεγεία για να υψωθεί ως λόγος προσευχής προς το Θεό υπέρ αναπαύσεως της ψυχής των ηρώων του γένους, ο Αρχιμανδρίτης γράφει:

Ράιχ Α. Ντάιντλ (A. Deindl) από το Βερολίνο, ως εντεταλμένος του Al. Rosenberg («για την επιστημονική πληροφόρηση σχετικά με τα προβλήματα της ανατολικής Εκκλησίας»), ο δρ Ο. Τράιτινγκερ (Dr. O. Treitinger), επιστημονικός συνεργάτης του Ντέλγκερ, ο Κ. Κρες (K. Kress), ειδικός φωτογράφος από το επιτελείο του Rosenberg, ο δρ Μ. Σιώτης του Πανεπιστημίου Αθηνών και ο διερμηνέας Ε. Τσιγκιρίτης. Επιπλέον, αν βασισθούμε στον Κούκουνα (2009: 505), οι Γερμανοί ειδικοί της εν λόγω αποστολής είχαν την κρυφή ελπίδα ότι θα εντόπιζαν σε κάποιο ερμάριο αγιορειτικής Μονής το «Άγιο Δισκοπότηρο», προσδοκία που βέβαια διαψεύστηκε. Ο ίδιος συγγραφέας επισημαίνει ακόμα: «Αξιοσημείωτο είναι ότι μέχρι σήμερα καμία αρμόδια ελληνική υπηρεσία, καμία εκκλησιαστική ή άλλη αρχή δεν ενδιαφέρθηκε να αναζητήσει τις χιλιάδες φωτογραφίες που ελήφθησαν και τους επιστημονικούς καταλόγους που συντάχθηκαν από την ομάδα Νταϊλγκερ».

«Σεῖς δὲ ὧ ἄθάνατοι νεκροὶ μοναχοὶ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῶν Ταξιαρχῶν μετὰ τῶν 2,5 χιλιάδων Αἰγιαίων τῶν εὐρόντων μαρτυρικὸν θάνατον ὑπὸ τὰ ἐρείπεια τῆς Μονῆς σας, ὁ φωτοστέφανος τῆς δόξης, ὅστις περιβάλλει τὰς εὐγενεῖς ἡμῶν ψυχὰς, σὰς ἀνυψοῖ εἰς τὴν ἐπίζηλον τοῦ μάρτυρος τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος ιδιότητα καὶ ὁ ἔνδοξος θάνατός Σας σὰς καθιστᾷ ἀθανάτους καὶ θὰ εἶναι ζηλευτὸς παρ' ὅλων τῶν ἐπιγενομένων γενεῶν. Ἀπηλλάγητε τῶν δεινῶν τοῦ βίου καὶ τῆς ματαιότητος αὐτοῦ συναποκομίζοντες μεθ' ὑμῶν ἄφθιτον δόξαν καὶ τὰς εὐλογίας ὀλοκλήρου τοῦ ἔθνους, διότι ὑπήρξατε οἱ πρωτομάρτυρες τῆς παλιγγενεσίας αὐτοῦ. Παρεδώκατε ἄσπιλον καὶ χαρωπὸν τὸ Πνεῦμα εἰς τὸν Πλάστην μας, ὅπως ἀναπαυθῆτε εἰς τὰς αἰωνίους καὶ θείας Μονάς Του...».¹¹

Πρόκειται για ένα κείμενο που προφανώς δεν έχει θέση σε μια επιστημονική συγγραφή· ἐξ ἄπαντος ὁμως, μας παρέχει το ἐνδόξιο να μιλήσουμε για τὴ σφριγώσα καὶ ἐν ταυτώ οδυνωμένη ἐθνική συνείδηση τοῦ Συλβιανιώτη πρώην Σχολάρχου μας. Ἐπιπλέον, καὶ τοῦτο εἶναι που μας ενδιαφέρει περισσότερο, μας βοηθᾷ να διατυπώσουμε τὴν ὑπόθεση ἐργασίας για τὴν ὁποία μιλήσαμε μόλις προηγουμένως. Μια τέτοια ψυχὴ δεν μπορεῖ να μὴν καταθλιβῆ ἀπὸ τὸ θέαμα ἀνθρώπων, που ἐνῶ ἄλλοτε τὸν φιλοξένησαν στὴ Γερμανία καὶ τοῦ παρέσχον τὰ φῶτα τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης, τώρα βρῖσκονταν ὡς κατακτητὲς στὴν Ελλάδα πρόξενοι κακῶν καὶ οδύνης.

Ὅμως ἀν τὰ κείμενα τοῦ Ἀβερκίου μας δίδουν τὸ ἐρέθισμα κριτικῆ ἀναστοχασμοῦ ἐπὶ τῆς ψυχοσύνθεσής του, ἓνα καθοριστικὸ γεγονός τοῦ βίου καὶ τῆς σταδιοδρομίας τοῦ μοιάζει να περιπλέκει κάπως τὰ πράγματα, στὸ βαθμὸ που θέτει ἀναφανερόν τὸ ἐρώτημα για τὴ σχέση τοῦ Ἀχαιοῦ κληρικῆ με τὸ κατοχικὸ καθεστῶς, ἀν ὄχι στὴ μορφή που ἐκπροσωποῦσαν οἱ Γερμανικὲς στρατιωτικὲς ἀρχές, τουλάχιστον ὁμως σε αὐτὴν που ἐκπροσωποῦσαν οἱ συνεργάτριες τῶν κατακτητῶν κατοχικὲς κυβερνήσεις, με πρώτη κατὰ σειρά αὐτὴν τοῦ στρατηγοῦ Γ. Τσολάκογλου.

Τὸ 1942 ἡ κυβέρνηση Τσολάκογλου με τὸ Ν.Δ. 964 ἰδρύει Θεολογικὴ Σχολὴ στὸ Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, τὸ ὁποῖο ὡς γνωστὸν λειτουργοῦσε ἀπὸ τὸ 1928. Ὅπως μας πληροφορεῖ ὁ Χρ. Μπαλόγλου, «Στὸ ἴδιο νομοθετικὸ διάταγμα διορίζονται ἀπὸ τὸ Ὑπουργικὸ Συμβούλιο οἱ πρώτοι οκτῶ καθηγητὲς, ἀνάμεσα στους ὁποῖους περιλαμβάνεται ὁ Ἀβέρκιος Παπαδόπουλος με γνωστικὸ ἀντικείμενο τὴν Γενικὴ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία»¹² – ἡκιστα, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, συναφὲς με τὸ ἀντικείμενο τῆς διδακτορικῆς τοῦ ἐξειδίκευσης! Ἐπιπλέον ὁ Ἀβέρκιος διορίζεται πρώτος Κοσμήτωρ τῆς νεοῖδρουθείας Σχολῆς για να ἀποβιώσει μετ' οὐ πολὺ αἰφνιδίως στὶς ἀρχές τοῦ 1943.

Παράξενες ἀτραπούς ἀκολουθεῖ ὁ ἀνθρώπινος βίος. Ὁ γεννημένος στὴν καρδιά τῆς Παλαιᾶς Ελλάδας Ἀβέρκιος διανύει μιὰ πορεία στα ἐκπαιδευτικὰ πράγματα που τὸν οδηγεῖ ἀπὸ τὸ ἓνα ἀκριτικὸ ἐκπαιδευτικὸ Ἴδρυμα στὸ ἄλλο: Ἀρτα, Βελλά, Θεσσαλονίκη. Καὶ ἀν κάποιος ἐνίσταται ὅσον ἀφορᾷ τὸν χαρακτηρισμὸ τῆς Συμπρωτεύουσας ὡς ἀκρι-

11. Παπαδόπουλος (1940: 56).

12. Βλ. τὸ εἰσαγωγικὸ σημείωμα τοῦ Χρ. Μπαλόγλου στὸ: Παπαδόπουλος (2007: 12). Πρὸβλ. ἀκόμα Κρικῶνη (1995: 113-124) καὶ Νανάκη (2000: 249-250).

τικής πόλης, απλώς του υπενθυμίζουμε ότι κατά την περίοδο της κατοχής η Θεσσαλονίκη απείχε ελάχιστα χιλιόμετρα από τη ζώνη κατοχής των Βουλγάρων, οι οποίοι, καθώς εποφθαλμιούσαν την γερμανοκρατούμενη πρωτεύουσα της Μακεδονίας, επιχείρησαν, ανάμεσα σε άλλα, να εισδύσουν στο Πανεπιστήμιό της με στόχο τον αφελληνισμό του. Προς αποσόβηση του κινδύνου βουλγαρικής διείσδυσης στο Ανώτατο Πνευματικό ίδρυμα μετά τη Θεολογική Σχολή ιδρύθηκε και η Ιατρική Σχολή (επί κυβερνήσεως του δευτέρου κατά σειρά Γερμανοπρωθυπουργού, του καθηγητή της Γυναικολογίας Κ. Λογοθετόπουλου).

Να υποθέσουμε ότι και ο Αβέρκιος δέχθηκε από την κατοχική Κυβέρνηση τον διορισμό του ως καθηγητού στη Θεολογική Σχολή καθώς και την υψηλή διοικητική ευθύνη της Κοσμητείας με παρόμοιες σκέψεις; Αντιλήφθηκε το αίτημα στελέχωσης και ταχείας λειτουργίας της Σχολής στο νευραλγικό χώρο της Θεσσαλονίκης ως επείγουσα προτεραιότητα προκειμένου να ενισχυθεί η ελληνικότητα του Πανεπιστημίου της, έστω και υπό συνθήκες αναπόφευκτου συναγελασμού με παράγοντες φίλα προσκείμενους προς τους κατακτητές; Πολύ πιθανό, αλλά μη αποδείξιμο.

Για να απαντήσει κανείς στα εύλογα ερωτήματα που γεννώνται εδώ ενδείκνυται η έρευνα, ανάμεσα σε άλλα, και του τοπικού τύπου: Στη Θεσσαλονίκη της περιόδου που μας απασχολεί εκδιδόταν από τους Γερμανούς το προπαγανδιστικό περιοδικό *Νέα Ευρώπη*.¹³ Μια έρευνα στα τεύχη της κρίσιμης περιόδου αλλά και σε παρεμφερή έντυπα, ίσως έφερε στην επιφάνεια κάποιο σχόλιο ή υπαινιγμό για τον νεοδιορισθέντα τότε Κοσμήτορα της Θεολογικής Σχολής, διαφωτιστικό του προβλήματος που μας απασχολεί.

Εργογραφικά

Το δεύτερο, αλλά εξ ανάγκης βραχύτατο μέρος της εισήγησης αφιερώνεται στην κριτική παρουσίαση του συγγραφικού έργου του Αβερκίου. Ο Αρχιμανδρίτης μας συνέγραψε δύο σημαντικές μελέτες-βιβλία, τα οποία παρεμπιπτόντως αναφέρθηκαν ήδη ανωτέρω: Το πρώτο, που εκδόθηκε το 1938 στο Μόναχο είναι η Γενεαλογία των Παλαιολόγων, ενώ το δεύτερο, που εκδόθηκε δύο χρόνια μετά στη Θεσσαλονίκη (1940) αποτελεί, θα λέγαμε, μια σπονδυλωτή μελέτη με τίτλο: *Ὁ Ἅγιος Λεόντιος Παλαιολόγος Μαμμωνᾶς (1377-1452). Ἡ Μονὴ Ταξιαρχῶν Αἰγιαλείας. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν της*. Πρόκειται για μελέτη στην οποία ο Αρχιμανδρίτης προβαίνει σε μία εξειδικευτική εφαρμογή μέρους του υλικού που επεξεργάστηκε στη διδακτορική διατριβή του σχετικά με τους Παλαιολόγους στο χώρο της τοπικής ιστορίας και πιο συγκεκριμένα της περιώνυμης Μονής της μετανοίας του αλλά και του ιδρυτή της, αγίου Λεοντίου. Τα δύο έργα συνθέτουν με άξονα τους Παλαιολόγους ένα αντιθετικό δίπολο: Η πλατιά θέαση της ιστορίας μιας αυτοκρατορικής δυναστείας που δρα για πάνω από δύο αιώνες έρχεται να συζευχθεί με την ειδική εστίαση του ερευνητικού βλέμματος σε ένα μόνο πρόσωπο, αυτό του Αγίου Λεοντίου Παλαιολόγου Μαμμωνά, και σε ένα μόνο μνημείο της γενέτειρας του Αβερκίου, την ιερά Μονή Παμμεγίστων Ταξιαρχών, προς την οποία ο αρχιμανδρίτης αποτίνει φόρο

13. Βλ. σχετικά Κούκουνας (2012).

τιμής την συγγραφή της ιστορίας της. Εξόχως αποκαλυπτικό του ερευνητικού ήθους του Αβερκίου (ναι, υπάρχει και τέτοιο!) είναι η είδηση που αντλούμε από τον Αθ. Φωτόπουλο:¹⁴ Προκειμένου να πορισθεί το *Νέον Λειμωνάριον* προς συμπλήρωση της μονογραφίας του για το Λεόντιο και την Μονή Ταξιαρχών ο Αβέρκιος θα αποστείλει στη Χίο, στη Μονή Μυρσινιδίου, τον μαθητή του στην ιερατική Σχολή της Αγίας Αναστασίας, π. Νικόλαο Ποτάρο· αυτός ο τελευταίος, μικρό παιδί τότε, επιφορτίζεται με την αυτοπτική έρευνα του χειρογράφου του ως άνω έργου. Όμως την ίδια στιγμή ο Αβέρκιος μας εκπλήσσει αρνητικά: Ενώ στέλνει ένα μικρό παιδί να αναγνώσει στη Χίο ένα χειρόγραφο, παραλείπει να συμπεριλάβει στην εν λόγω μονογραφία του την προσωπογραφική μελέτη για τους Μαμμωνάδες του Αντ. Μηλιαράκη, την οποία ασφαλώς και ε γνώριζε από τα χρόνια των εν Γερμανία σπουδών του.¹⁵ Ούτε εμείς, ούτε ο εγκυρότερος γνώστης του Αβερκίου, Αθ. Φωτόπουλος, έχουμε εδώ κάποια απάντηση.

Κλείνοντας, θα εστιάσουμε την προσοχή μας στο *opus magnum* του Αβερκίου, τη διδακτορική διατριβή του για τη γενεαλογία των Παλαιολόγων, τη σημασία της οποίας ως επιστημονικού πονήματος θα αποτιμήσουμε αφ' ενός εντός του πλαισίου της εποχής που συντάχθηκε και αφ' ετέρου υπό το φως των μεταγενέστερων επιτεύξεων της διεθνούς προσωπογραφικής έρευνας του Βυζαντίου.

Πρόκειται για την πρώτη σε παγκόσμιο επίπεδο προσπάθεια γενεαλόγησης και προσωπογράφησης του πολυδιακλαδωμένου οίκου των Παλαιολόγων, από την οποία προήλθε η τελευταία δυναστεία του ανατολικού Ρωμαϊκού κράτους. Το εγχείρημα του Αχαιοπού μοναστού και πρώην Σχολάρχη της Βελλάς υπήρξε, δίχως υπερβολή, εργωδέστατο και κατά τούτο, έστω και μερικώς ευδοκμήσαν, αποδείχθηκε πρωτοπόρο. Με εξαίρεση ένα παλαιότατο πόνημα (τέλη 17^{ου}) της οξυνούστερης ίσως προσωπικότητας που ασχολήθηκε ποτέ με τα βυζαντινά γράμματα, του Γάλλου Ντυκάνζ, ουδείς είχε αποτολμήσει, μέχρι τις περίφημες *noctes monacensiae* του Αβερκίου (παραφράζουμε εδώ τον τίτλο του κλασικού πονήματος του Ρωμαίου Αύλου Γέλιου), να αναμετρηθεί με τις δυσκολίες που επάγεται η συστηματική γενεαλογική έρευνα μίας μεγάλης βυζαντινής οικογένειας. Του Αβερκίου βέβαια είχαν προηγηθεί οι Χατζής και Αντ. Μηλιαράκης· ο πρώτος χαρτογράφησε το γενεαλογικό δένδρο των νορμανδικής καταγωγής Ράλληδων-Ραούλ,¹⁶ ενώ ο δεύτερος έδωσε μια κλασική προσωπογραφική μελέτη του μονεμβασιώτικου οίκου των Μαμμωνάδων, στην οποία αναφερθήκαμε ήδη. Το εγχείρημα όμως του Αβερκίου υπερβαίνει κατά πολύ, ως προς την εμβέλειά του και τη φύση του αντικειμένου του, αυτά των προγενεστέρων του, αφού ο παλαιολόγειος οίκος, σαν οργανισμός πολύνευρος ή δένδρο

14. Τα στοιχεία αυτά αντλούμε από διάλεξη που έδωσε ο Αθ. Φωτόπουλος την 15η Μάρτιου 2009 στο πλαίσιο Ημερίδας-Εκκλησιαστικού και φιλολογικού Μνημοσύνου για τον Αβέρκιο Παπαδόπουλο στο Κέντρο Νεότητας «Νέοι Ορίζοντες» του Αιγίου, της οποίας την επιμέλεια είχαν οι: Χρ. Μπαλόγλου, π. Χρ. Τσάκαλος, Αθ. Φωτόπουλος και Νίκα Πολυχρονόπουλου-Κλαδά. Το κείμενο της εισέτι ανεκδότου εισηγήσεώς του μας παραχώρησε ευγενώς ο ομιλητής, γεγονός για το οποίο εκφράζουμε τις θερμές ευχαριστίες μας.

15. Μηλιαράκης (1902).

16. Χατζής (1909).

πολύκλαδο, απλώθηκε σε μια χρονική περίοδο που αγγίζει και υπερβαίνει τους δύο αιώνες διακλαδιζόμενος μέσω επιγαμιών σε βαθμό που καθιστά την επόπτευση του όλου δυσκατόρθωτη και την επίλυση πολλών επιμέρους προβλημάτων σχεδόν αδύνατη.

Ο Αβέρκιος λαμβάνει υπ' όψη του το σύνολο της σχετικής δευτερεύουσας βιβλιογραφίας του καιρού του, και βέβαια το πρωτογενές πηγαίο υλικό. Είναι προς τιμήν του το γεγονός, το ότι ευθαρσώς ομολογεί στον πρόλογο της μελέτης του ότι το σχετικό βιβλιογραφικό υλικό το έθεσε εις γνώση του ο επιβλέπων καθηγητής του (μια πιο διπλωματική και οπωσδήποτε ανειλικρινής διατύπωση θα αποκάλυπτε απλή μόνον βοήθεια από μέρους του Doktorvater του).

Τα μεθοδολογικά γνωρίσματα της δουλειάς του συνοψίζονται καθ' ημάς στα ακόλουθα τρία: α) ερευνά σχολαστικά τις πηγές και προβαίνει σε κριτική αξιολόγησή τους, β) διορθώνει λάθη ή συμπληρώνει παραλείψεις παλαιότερων ερευνητών, όπως του Ντυκάνζ (Du Cange), εφόσον οι μαρτυρίες των πηγών είναι κατηγορηματικές, γ) διατυπώνει υποθέσεις, που μολονότι δεν αποδεικνύονται, εντούτοις κάθε άλλο παρά ανέρειστες δύνανται να χαρακτηρισθούν.

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της σχολαστικότητας με την οποία πραγματεύεται το πλήρες όνομα του αυτοκράτορα Ιωάννη Στ' του Καντακουζηνού (1249-1354): Γράφει στην υποσ. 118 της σελ. 88: «Μόνο σ' ένα έγγραφο, σὲ ἐπίσημο συγχαρητήριο γράμμα τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὀνομάζεται ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς ὡς Ἄγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος».¹⁷

Ἄξιο σταχυολόγησης είναι και το ακόλουθο απόσπασμα, που αναφέρεται στην κόρη του Ανδρονίκου του Γ' Παλαιολόγου, Ειρήνη: «*Ἡ Εἰρήνη Παλαιολογίνα ἦταν θυγατέρα του Ανδρονίκου Γ' Π. και της Ἄννας της Σαβοΐας. Γεννήθηκε το 1327 και παντρεύθηκε το 1336, σε ηλικία εννέα ετών, τον ... Ἰβάν Ασάν, ... Ἄγνωστη εἶναι η ημερομηνία του θανάτου της. Οι ιστορικοί δεν παρουσιάζουν ομοφωνία, εἴαν πρόκειται για την Εἰρήνη ἢ για την νεότερη ἀδελφή της Μαρία, που παντρεύθηκε τον Ἰβάν Ασάν. Σύμφωνα με τον Ν. Γρηγορά και τον Γ. Σφραντζή, τους οποίους ακολουθούν οι Χαλέτσκυ και Μίλλερ, η Μαρία παντρεύθηκε τον Φραντσέσκο Ι Γκατιλούζι. Διαφοροποιείται ο Καντακουζηνός, ο οποίος μπερδεύει τα ονόματα των δύο ἀδελφών. Τον ακολουθούν ο Γίρετσεκ και ο Καλλιγιάς. Ἀκόμα και ο ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντῖος του Σινά συγχέει τις δύο γυναῖκες και τις δύο πριγκίπισσες της Βουλγαρίας, όταν εμφανίζεται η Μαρία να παντρεύεται τον Μιχαήλ Ασάν...».¹⁸*

Ἐχοντας σήμερα στα χέρια μας το για δύο περίπου δεκαετίες προετοιμαζόμενο Προσωπογραφικό Λεξικό των Παλαιολόγειων χρόνων, που συνέταξε ο πολὺς Ερῖχ Τραπ (Erich Trapp) με επιτελείο συνεργατῶν στη Βιέννη,¹⁹ μπορούμε με ευχέρεια να εντοπίσουμε τις αδυναμίες του πρωτοπόρου για την εποχή του γενεαλογικού πονήματος του Αβερκίου: Το ανωτέρω απόσπασμα καταθέτει άνευ ετέρου εύγλωττη μαρτυρία για την

17. Παπαδόπουλος (2007).

18. Παπαδόπουλος (2007: 118-119).

19. Trapp κ. ά. (1976-1995).

ερευνητική εγρήγορση και ευσυνειδησία του Αβερκίου· καταδεικνύει όμως παράλληλα και τα όρια που εγγενώς ενυπάρχουν σε ένα ερευνητικό εγχείρημα γενεαλόγησης επί τη βάσει συγκεχυμένων πηγαίων μαρτυριών, καθώς η σύγχρονη έρευνα υποδεικνύει τον Μιχαήλ Ασάν και όχι τον Ιωάννη Ασάν ως σύζυγο της Ειρήνης, θυγατέρας του Ανδρονίκου του Γ'.²⁰

Τα χρονικά όρια μας αναγκάζουν να εστιάσουμε την προσοχή μας σε ένα ακόμα παράδειγμα που πιστοποιεί του λόγου το αληθές: Ο Αρχιμανδρίτης μας συγγέει τον Μέγα Δομέστικο Μιχαήλ Παλαιολόγο Ταρχανειώτη,²¹ που ήταν ανηψιός του πρώτου αυτοκράτορα από τον οίκο των Παλαιολόγων, του Μιχαήλ του Η', και νυμφεύθηκε μια κόρη του Αλέξιου Δούκα Φιλανθρωπινού, με τον Μιχαήλ Δούκα Γλαβά Ταρχανειώτη,²² (PLP 11, 27504), ιδρυτή των Μονών Παμμακαρίστου στην Κωνσταντινούπολη και Τιμίου Προδρόμου στη Σωζόπολη της Θράκης και σημαντικού πολέμαρχου του καιρού του. Με τον τρόπο αυτό ο Αβέρκιος παρουσιάζει το στρατηγό και ιδρυτή Μοναστηριών Μιχαήλ Ταρχανειώτη Γλαβά ως ανηψιό του αυτοκράτορα Μιχαήλ του Η', κάτι που αληθεύει μόνο για την περίπτωση του Μιχαήλ Ταρχανειώτη Παλαιολόγου με τον οποίο ο Αβέρκιος τον συγγέει.

Αρκούν αυτά, τα οποία ούτως ή άλλως δεν ελέχθησαν για να απομειώσουν την επιστημονική επάρκεια του Αχαιού Αρχιμανδρίτη, αλλά, απεναντίας, για να συνειδητοποιήσουμε πόσο δυσχερής, και γι' αυτό παράτολμη και πρωτοπόρος, είναι η έρευνα εν μέσω ενός κυκεώνα πηγών συγκεχυμένων ή ακόμα και αντιφατικών, και σε μια εποχή, κατά την οποία, για να θυμηθούμε τον Τζ. Λεοπάρντι, η μνήμη είναι νεογέννητη και η ελπίδα μεγάλη.²³ Όταν ξεκινούσε ο Αβέρκιος την Οδύσεια της προσωπογράφησης των Παλαιολόγων η σχετική επιστημονική παράδοση, άρα η συλλογική μνήμη της ερευνητικής κοινότητας, ήταν στα σπάργανα, σχεδόν ατροφική· υπήρχε όμως πεδίο δόξης λαμπρόν, κι αυτό πρώτος το πάτησε ο Αβέρκιος Παπαδόπουλος. Το αποτέλεσμα της δουλειάς του, αν και ξεπερασμένο σήμερα από τα πράγματα, δεν χάνει τη σημασία του, γιατί είναι πλέον ενσωματωμένο στην Ιστορία της διεθνούς έρευνας, όμοια όπως και τα ανάλογα ενεργήματα πολλών άλλων πρωτοπόρων, που διαστίζουν το χάρτη της ιστορίας ωσάν για να μας θυμίζουν το θνησιγενή χαρακτήρα των δημιουργημάτων μας.

Μετά τις μελέτες του D. Nicol για την παλαιολόγεια εποχή,²⁴ αλλά, κυρίως και κατ'εξοχήν μετά την συμπλήρωση του δωδεκάτομου προσωπογραφικού *vademecum* του Trapp και των συνεργατών του, το προμνησθέν Προσωπογραφικό Λεξικό της Παλαιολόγειας εποχής, είναι εύκολο και μάλλον άχαρο να κρίνει κανείς μια μελέτη σαν κι αυτή του Αβέρκιου για να εντοπίσει λάθη ή ελλείψεις εκμεταλλευόμενος τον πλούσιο αμητό

20. Trapp κ. ά. (1978: 91851).

21. Trapp κ. ά. (1991: 27505).

22. Trapp κ. ά. (1991: 27504).

23. Leopardi, G., «Alla Luna»: «*Oh come grato occorre / Nel tempo giovanil, quando ancor lungo / La speme e breve ha la memoria il corso...*».

24. Βλ. για τις νεώτερες προσωπογραφικές μελέτες την εισαγωγή του Χρ. Μπαλόγλου στο Παπαδόπουλος (2007: 13-17) και το Σαββίδης (1996).

που απέδωσε σε μεγάλο χρονικό διάστημα ερευνητικός κόπος πολλών. Η δειγματοληπτική σύγκριση, ή καλύτερα αντιπαραβολή, που προηγήθηκε δεν είχε ως στόχο να επιβεβαιώσει την κρίση του Μπάρκερ για το πόνημα του Αβέρκιου, μολονότι μας αναγκάζει να συμφωνήσουμε με αυτήν: «*Useful, if not always accurate or fully up to date is Averkius Papadopoulos' impressive Versuch einer Genealogie der Palaiologen*».²⁵ Πολύ περισσότερο όμως σκοπός μας τόσο στο εργογραφικό όσο τελικά και στο βιογραφικό μέρος της παρούσας εισήγησης ήταν να φωτίσουμε τις συντεταγμένες της προσωπικής πορείας μιας εμβληματικής για τη Σχολή Βελλάς προσωπικότητας, φέρνοντας στην επιφάνεια αντιφάσεις και αντινομίες που χωρίς να ακυρώνουν το εορταστικό έναυσμα, μάλλον το δικαιώνουν, αφού η επετειακή αφορμή μετασχηματίζεται σε κατηγορία ανάλυσης, σε κάλεσμα κριτικής αντιπαράθεσης με τα ιστορικά μεγέθη του παρελθόντος που ύφαναν την μνήμη μας και συνέβαλαν στη διαμόρφωση της εποχής μας. Υπό το πρίσμα αυτό ο εντοπισμός ελλείψεων ή αντιφάσεων μπορεί και πρέπει να λειτουργεί ως διαρκής υπόμνηση των ορίων που εγγενώς ενυπάρχουν στην ανθρώπινη συνθήκη και εν τέλει ως δοκιμή αυτογνωσίας και αυτοκριτικής: Τούτο ισχύει και για την αιωνόβια Σχολή μας, όσο και για όλους εμάς που αναμετρούμαστε τη σημασία και την προσφορά της: Με όποιο μέτρο κρίνουμε, με αυτό και θα κριθούμε.

25. Barker (1969).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Barker, J. W. (1969), *Manuel II Palaeologus (1391-1425): A Study in Late Byzantine Statesmanship*, New Brunswick, N.J.
- Δρούγκα – Παπαγεωργίου, Μ. (2012), *Ιερατική Σχολή Άρτας*, Ιδιωτική έκδοση.
- Dölger, Fr. (1943), *Mönchsland Athos*, München.
- Hose, M. (2009), «*Franz Dölger (1891-1968). Ein Leben für die byzantinische Diplomatie*», στο: Dietmar Willoweit - Ellen Latzin (επιμ.), *Denker, Forscher und Entdecker. Eine Geschichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften in historischen Porträts*, München, 307-321.
- Κορακίδης, Α. Σ. (1993), *Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς (1911-1989)*, Αθήνα.
- Kotsowilis, K. (2002), *Die Griechische Kirche in München qls Gotteshaus zum Erlöser, Gemeinde der Hellenen im Mittelpunkt des bayerischen Philhellenismus. Ἡ Ἑλληνική Ἐκκλησία τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ στὸ Μόναχο*, München.
- Κούκουνας, Δ. (2009), *Ιστορία της Κατοχής, τόμ. 4: Η Κρήτη υπό κατοχή*, Αθήνα.
- Κούκουνας, Δ. (2012), *Η ελληνική οικονομία κατά την κατοχή και η αλήθεια για το κατοχικό δάνειο*, Θεσσαλονίκη.
- Κρικιώνης, Χ. (1995), «Σύντομη Ἱστορία τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς», στο: *Καιρὸς. Ἀφιέρωμα στὸν καθηγητὴ Δαμιανὸ Δόϊκο*, Θεσσαλονίκη.
- Μηλιαράκης, Α. (1902), *Οἰκογένεια Μαμωνᾶ. Ἱστορικὴ καὶ γενεαλογικὴ μελέτη τῆς οἰκογενείας Μαμωνᾶ ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ μέχρι σήμερον (1248-1902)*, Ἀθήναι.
- Νανάκης, Α. (2000), *Οἰκουμηνικοῦ Πατριαρχείου Νεώτερα Ἱστορικά*, τόμ. Α΄, Θεσσαλονίκη.
- Παπαδόπουλος, Αβ. (2007), *Γενεαλογία τῶν Παλαιολόγων (1259-1453)*, (μεταφρ. ἀπὸ τα γερμ. Χρ. Π. Μπαλόγλου), Αθήνα.
- Παπαδόπουλος, Αβ. (1940), *Ὁ Ἅγιος Λεόντιος Παλαιολόγος Μαμωνᾶς (1377-1452). Ἡ Μονὴ Ταξιαρχῶν Αἰγιαλείας (1620-1940)*, Θεσσαλονίκη.
- Papadopoulos, Av. (1938), *Versuch einer Genealogie der Palaiologen*, München.
- Σαββίδης Α. Γ. Κ. (1996), «Βυζαντινολογικὴ προσωπογραφία καὶ γενεαλογία: ἡ ἐξέλιξη τῆς ἔρευνας», *Βυζαντιακά* 16 (1996), 217-234.
- Trapp, E. κ. ά. (1976-1995), *Prosopographisches Lexikon den Palaeologenzeit*, τόμοι 12 καὶ 2 Addenda – Corrigenda, Βιέννη 1976-1995.
- Trapp, E. κ. ά. (1978), *Prosopographisches Lexikon den Palaeologenzeit*, τόμ. 3, Βιέννη.
- Trapp, E. κ. ά. (1991), *Prosopographisches Lexikon den Palaeologenzeit*, τόμ. 11, Βιέννη.
- Τσάμης, Δ. (2007), *Ἅγιον Ὄρος. Προσέγγιση στὴν πρόσφατη ἱστορία του*, Θεσσαλονίκη.
- Φωτόπουλος, Α. Θ. (1983), *Ἱστορικὰ καὶ λαογραφικὰ τῆς ἀνατολικῆς περιοχῆς Αἰγιαλείας καὶ Καλαβρύτων*. Βραβείον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ Α΄: Ἱστορικά, Αθήνα.
- Χατζῆς, Α. (1909), *Οἱ Ῥαούλ, Ῥάλ, Ῥάλαι*, Kirchhain.

Δικτυογραφία

- Γιώτη, Κλ. (2002), «Ἱερατικὴ Σχολὴ Ἄρτας (1903-1940). Ἱστορικὴ διαδρομὴ-Εκπαιδευτικὲς προσεγγίσεις», 2^ο Διεθνὲς Συνέδριο: Ἡ Παιδεία στὶς ἀρχὲς τοῦ 21^{ου} αἰῶνα. Ἱστορικοσυγκριτικὲς Προσεγγίσεις, 4-6 Οκτωβρίου 2002, Ρίο Πάτρα <http://www.elemedu.upatras.gr/eriande/synedria/synedrio2/praktika/gioti.htm> (Τελευταία επίσκεψη: 18/11/2012).

ΣΕΡΑΦΕΙΜ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΚΑΙ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ
ΤΟΥ ΙΕΡΟΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ ΒΕΛΛΑΣ (1958 – 1974)

Πρωτοπρεσβύτερος Δημήτριος Βακάρος, Δρ Θ.
τ. Διευθυντής Ανωτέρας Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης

Περίληψη: Εισαγωγή. ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: 1. Σύντομο βιογραφικό σημείωμα, 2. Στην Ἐθνική Ἀντίσταση, 3. Μητροπολίτης Ἄρτης (1949-1958), 4. Μητροπολίτης Ἰωαννίνων (1958-1974), 5. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος (1974-1998). Ἡ Εισαγωγή καί ὁλόκληρο τό Πρῶτο Μέρος δέν θά ἀκουσθοῦν στό Συνέδριο ὁ ἀναγνώστης θά τά ἀναζητήσει στόν ἐόρτιο τόμο. ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Ὡς Πρόεδρος τῆς Ἐφορείας τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Σεραφεῖμ ἐπετέλεσε, κατά τήν ἄποψή μου, τά παρακάτω κυρίως ἔργα: 1. Τήν ἀνοικοδόμηση τῶν κτιρίων τῆς Σχολῆς, 2. Τήν κατασκευή τῆς κεντρικῆς θέρμανσης τῆς Σχολῆς, 3. Τήν διαμόρφωση τῆς πλατείας τῆς Σχολῆς, 4. Τήν ἀνέγερση τῆς «βίλλας» τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς, 5. Τήν ἀνέγερση τῆς Σχολῆς Ὑφαντουργίας στό Καλπάκι, 6. Ἐκανε τόν νέο Κανονισμό τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς, 7. Ἐνδιαφέρθηκε γιά τήν ἐξεύρεση πόρων γιά τήν λειτουργία τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου ἄξιοποίησε στό μέτρο τοῦ δυνατοῦ τήν περιουσία τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βελλᾶς. Καί 8. Ἡ ἐπί τῶν ἡμερῶν του ὑπαγωγή τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς στήν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί ἡ ἐπί τῶν ἡμερῶν τῆς Ἀρχιεπισκοπείας του ἐπάνοδος τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου στό Ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Παιδείας καί Θρησκευμάτων. Στόν Ἐπίλογο καταγράφεται ἀπομαγνητοφωνημένα ὁ ἴδιος ὁ Σεραφεῖμ καί τά ὅσα εἶπε σέ συνάντηση τῶν ἀποφοίτων τῆς Βελλᾶς στούς αὐλείους χώρους τῆς Σχολῆς καί ἀποθανατίσθηκαν ἠλεκτρονικά στό DVD «Βελλά – Ταξίδι Ἀναμνήσεων», παραγωγῆς τοῦ πανελληνίου Συνδέσμου Ἀποφοίτων Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς καί τῆς Ἐνώσεως Ἀποφοίτων Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς τόν Μάϊον τοῦ 2010.

Εισαγωγή

Ἀρχικά εὐχαριστῶ τήν ὀργανωτική ἐπιτροπή ἐορτασμοῦ τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς Σχολῆς Βελλᾶς, ἡ ὁποία μοῦ ἔκανε τήν ἐξαιρετική τιμή νά μέ συμπεριλάβει στούς εἰσηγητές τοῦ παρόντος ἐορτασμοῦ. Τό θέμα πού μοῦ προτάθηκε εἶναι: ΣΕΡΑΦΕΙΜ: ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ ΒΕΛΛΑΣ (1958-1974).

Τό Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς ἰδρύθηκε τό 1911 ἀπό τόν Μητροπολίτη Βελλᾶς καί Κονίτσης Σπυρίδωνα Βλάχο, κατόπιν Μητροπολίτη Ἰωαννίνων καί ὕστερα Ἀρχιεπίσκοπο

Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος, μέ ἀπόφαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ὅπως ὁ ἴδιος γράφει στό ὑπόμνημά του ἀπό 30 Νοεμβρίου 1911 ἐκ Κονίτσης πρὸς τόν Ἡπειρωτικό Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, στήν ἀπόφαση ἰδρύσεως τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου κατέληξε, διότι στίς περιοδεῖες του ἀντελήφθηκε τήν λυπηρὴ κατάσταση τῶν χωριῶν τῆς Ἡπείρου:

“Παντοῦ ἔβλεπον, γράφει, δεσπόζουσαν τὴν ἀμάθειαν, τὴν παντελῆ ἔλλειψιν ἐθνικοῦ φρονήματος, τὴν αἰσχροτήτα, τὴν εἰς τὴν καταγγελίαν κακοηθεστάτην ροπήν, τὴν ἀναισχυντίαν, τὴν ψυχρὰν ἀδιαφορίαν καὶ ἀπάθειαν κλήρου καὶ διδασκάλων διὰ τοιαύτην ἀλγεινὴν κατάστασιν, τὴν ἐν πᾶσιν ἐξαχρείωσιν, ἣν προυκάλεσεν ὁ βαρῦτατος τῆς τυραννίας ζυγός, ὁ ἐκπατρισμός τῶν ὑγιῶν στοιχείων, ἡ εἰσαγωγή ἠθῶν ἐκ Ρουμανίας καὶ Αἰγύπτου καὶ ἄλλων τῆς κακοηθείας ἐστιῶν, ἡ ληστεία ἀναφανδόν ἐξασκουμένη, ἡ παντελῆς κοινωνικῆς ἐξάρθρωσις καὶ τόσαι ἄλλαι κακίαι, ἐξαφανίσασαι τέλεον τὸ περιδοξὸν ὄνομα “εὐάνδρος”... Καὶ τοῦ χάσματος τούτου τὰς διαστάσεις διακαῶς ἐπιθυμῶν νὰ ἄρω μίαν ἱκανοποιητικὴν τῶν σκέψεών μου λύτρωσιν, ἐν σωτήριον μέσον διέβλεπον καὶ ἦτο τοῦτο ἡ ἴδρυσις Σχολῆς, ἐξ ἧς ὡς διαυγοῦς πηγῆς νὰ λαμβάνω τοὺς μέλλοντας σθεναροὺς καὶ ἐπιστήμονας συστηματικούς ἐργάτας τῆς ποθητῆς ἀνορθώσεως, τοὺς ἱερεῖς καὶ διδασκάλους τῆς ὑπαίθρου χώρας”¹.

Τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἰδρυθέντος Ἱεροδιδασκαλείου ἔγιναν τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1911 καὶ ἔκτοτε ἡ λειτουργία του συνεχίζεται, μέ ἐξαίρεση, δύο μικρῶν διακοπῶν, μέχρι σήμερα.

Ἡ λειτουργία καὶ σταδιοδρομία τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς μπορεῖ νὰ διακριθεῖ στίς παρακάτω περιόδους.

1. Πρώτη περίοδος, ἀπό τὸ 1911-1925², κατὰ τὴν ὁποία ἡ φοίτηση στό Ἱεροδιδασκαλεῖο εἶναι τετραετής καὶ οἱ ἐγγραφόμενοι σ’ αὐτὸ εἶναι ἀπόφοιτοι τῆς ἀστικῆς σχολῆς. Τὰ διδασκόμενα μαθήματα στήν Α΄ καὶ Β΄ τάξη ἦταν 19 καὶ στήν Γ΄ καὶ Δ΄ τάξη 13. Αὐτὰ ἦταν τὰ γνωστά ἐγκύκλια μαθήματα, τὰ καθαρῶς διδασκαλικά, Παιδαγωγικὴ καὶ Μεθοδική – Πρακτικὴ διδασκαλία καὶ ἐπὶ πλέον τὰ, γεωργικῆς φύσεως μαθήματα Γεωργία, Δενδροκομία, Μελισσοκομία, Πτηνοτροφία καὶ Σηροτροφία. Τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα εἶναι 9, Ἱερά Ἱστορία, Ἀνάγνωσις Κ.Δ., Ἐκκλησ. Ἱστορία, Ἑρμηνεία Κ.Δ., Κατήχησις, Λειτουργικὴ, Εἰσαγωγή στήν Ἁγίαν Γραφήν, Ἠθικὴ καὶ Ὀμιλητικὰ Γυμνάσματα.

Οἱ πρῶτοι πτυχιούχοι τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου ἐξῆλθον τὸ 1916, διότι κατὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1912-1913 τὸ σχολεῖο, λόγω τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, δέν λειτούργησε. Ἡ δὲ πρακτικὴ ἐξέτασή τους ἔγινε στό δημοτικὸ σχολεῖο Δολιανῶν ἀπὸ τὸν ἐπιθεωρητὴ τῶν δημοτικῶν σχολείων περιφερείας Ἰωαννίνων Βασίλειο Παπαγεωργίου, ὁ ὁποῖος κατόπιν τοῦ ἀποτελέσματος, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξε “λίαν ἱκανοποιητικόν”, πρότεινε στό Ὑπουργεῖο Παιδείας, ὅπως οἱ ἀπολυόμενοι ὀνομαστοῦν δημοδιδάσκαλοι καὶ ὄχι ὑποδιδάσκαλοι, μέ ἀποτέλεσμα ἡ σχετικὴ διαταγὴ νὰ ἐκδοθεῖ ἀπὸ τὸν Ὑπουργὸ Παιδείας Κωνσταντῖνο

1. Παπαγεωργίου (1959: 703).

2. Ἐσφαλμένως ὁ Θ. Ματσόπουλος καὶ ὁ Ι. Τιμαγένης γράφουν ὅτι τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς λειτούργησε μόνον τὸ 1911 καὶ κατόπιν ἐπανήρχισε τὴ λειτουργία του τὸ 1927.

Λιδωρίκη τόν Νοέμβριο τοῦ 1916.

Τό 1925 τό Ἱεροδιδασκαλεῖο διέκοψε τήν λειτουργίαν του ἀλλά τό 1927 διά τοῦ Νομ. Δ)τος ἀπό 29-10-1927 (Φ.Ε.Κ. 234, τεῦχ. Α΄) “πρός μόρφωσιν ἱερέων καί δημοδιδασκάλων ἀνασυνιστᾶται ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ Βελλᾶς Ἱεροδιδασκαλεῖον, ὑπό τήν μορφήν ἀγροτικῆς ἱερατικῆς σχολῆς κεκλημένης, ἵνα ἐξυπηρετήσῃ κυρίως τάς ἀνάγκας τῶν ἀγροτικῶν τῆς Ἠπείρου περιφερειῶν”.

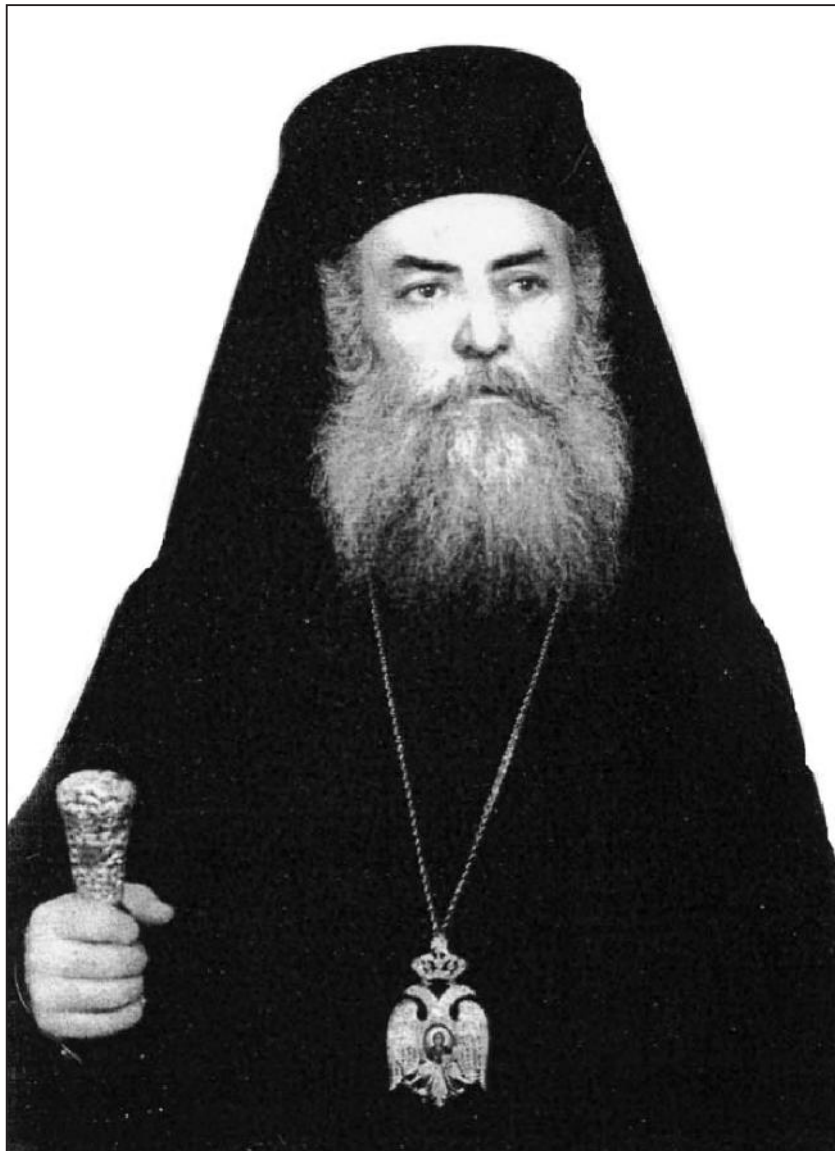
2. Ἡ δεύτερη περίοδος τῆς λειτουργίας τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς, 1927-1948, ἄρχισε τόν Δεκέμβριο τοῦ 1927. Τό Ἱεροδιδασκαλεῖο εἶναι πεντατάξιον ὁμοταγές πρὸς

† ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΛΑΧΟΣ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

τήν Ριζάρειο Ἐκκλησ. Σχολή καί “διέπεται ὑφ’ ὧν καί αἱ λοιπαί τοῦ Κράτους Ἱερατικά Σχολαί διατάξεων”, οἱ ὁποῖες διά τοῦ ἀπό 16 Σεπτ. 1924 Δ)τος (Φ.Ε.Κ. 240, τεῦχ. Α΄) εἶχαν μετατραπεῖ σέ πεντατάξια διδασκαλεῖα. Προστίθενται μόνον, “λόγω τῆς εἰδικῆς ἀποστολῆς τῆς Σχολῆς”, δύο ὀργανικές θέσεις γιά τήν διδασκαλίαν τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης καί τῶν Γεωπονικῶν μαθημάτων. Στήν Α΄ τάξη γίνονται δεκτοί, κατόπιν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων, οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον Ἑλληνικοῦ σχολείου καί ἀργότερα οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον Ἡμιγυμνασίου ἢ ἐνδεικτικό προαγωγῆς ἐκ τῆς Β΄ τάξεως, τοῦ ἕξαταξίου Γυμνασίου.

Αὕτη τήν περίοδο στό Ἱεροδιδασκαλεῖο διδάσκονται ὅλα τά πρὸς γενική μόρφωση ἐγκύκλια μαθήματα, τά ἀναγκαῖα θεολογικά μαθήματα, τά ἀπαιτούμενα γιά τή μόρφω-

† ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΤΙΚΑΣ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ση δημοδιδασκάλων παιδαγωγικά καί τεχνικά μαθήματα, ή γαλλική γλώσσα, ή έκκλησιαστική μουσική καί ή ώδική, ή γυμναστική, ή Άλβανική γλώσσα καί τά Γεωποινικά. Επίσης γίνονται “αί δέουσαι διά τόν άρτιον ίερατικόν καί παιδαγωγικόν καταρτισμόν σχετικά πρακτικά άσκήσεις καί εφαρμογαί”³.

“Τό δικαίωμα νά έξέρχονται εκ του Ίεροδιδασκαλείου Βελλᾶς δημοδιδάσκαλοι διετηρήθη καί μετά τήν δημοσίευσιν τών Νόμων 4368/3-9-1929 (Φ.Ε.Κ. 291, τευχ. Α΄) καί 4370/13-8-1929 (Φ.Ε.Κ. 303, τευχ. Α΄), διά τών όποίων δέν έπετρέπετο πλέον από του σχολικού έτους 1930-31 οί πτυχιούχοι τών Ίερατικών Σχολών νά γίνονται δημοδιδάσκαλοι. Διετηρήθη όμως τό δικαίωμα τουτο μέ περιορισμόν τινα. Διά του άρθρου 10 του Νόμου 4368 “έπιτρέπεται ή διατήρησις υπό τύπον ύφ’ όν λειτουργεί σήμερον της Ίερατικής Σχολής Βελλᾶς Ήπειρου, υπό τόν όρον όπως τό παιδαγωγικόν ταύτης πτυχίον παρέχει τό δικαίωμα εις τούς πτυχιούχους νά διορίζονται δημοδιδάσκαλοι μόνον εν τοις δημοτικοις σχολείοις τών Έλληνικών Κοινοτήτων της άλλοδαπής, ούχί δέ καί τοις του Κράτους”.

Τό μειονέκτημα όμως τουτο, νά ύπηρετούν οί άπόφοιτοι του Ίεροδιδασκαλείου Βελλᾶς μόνον εις τάς Έλληνικάς Κοινότητας του έξωτερικού, έξουδετέρωσε τό Νομ. Δ/μα από 31-8-1935 (Φ.Ε.Κ. 388 τευχ. Α΄), διά του όποίου ιδρύθη παρά τη Παιδαγωγική Άκαδημία Ίωαννίνων μονοτάξιον τμήμα προς μετεκπαίδευσιν τών πτυχιούχων του Ίεροδιδασκαλείου Βελλᾶς.

Διά του Νομ. τουτου Δ/τος όρίζεται, ότι “δικαίωμα μετεκπαιδέσεως έχουσι μόνον οί ήδη πτυχιούχοι του Ίεροδιδασκαλείου Βελλᾶς καί εκ τών μελλοντών νά τύχωσι τοιούτου πτυχίου οί κατά τό λήξαν σχολικόν έτος 1934-35 έγγεγραμμένοι εν αυτώ ως τακτικοί μαθηταί” καί ότι “οί εκ τών μαθητών του μονοταξίου τμήματος ύφιστάμενοι έπιτυχώς πτυχιακάς έξετάσεις λαμβάνουσι πτυχίον, όπερ παρέχει αυτοις τά αυτά δικαιώματα καί τά αυτά προσόντα μέ τό πτυχίον Διδασκαλείου δημοτικής εκπαιδέσεως”. Ούτως, οί πτυχιούχοι του Ίεροδιδασκαλείου Βελλᾶς διωρίζοντο άνευ περιορισμού τινος εις πάντα τά σχολεία του Κράτους”⁴.

3. Η τρίτη περίοδος αρχίζει από τό σχολικό έτος 1938-1939 μέχρι τό 1969. Τό Ίεροδιδασκαλείο Βελλᾶς μέ τόν Α.Ν. 887/29-9-1937 (Φ.Ε.Κ. 390, τευχ. Α΄) γίνεται έξατάξιο καί “διαρρυθμίζεται καί άφομοιώνεται” προς τόν τύπο της Ριζαρείου Έκκλησιαστικής Σχολής. Καθορίζεται ότι “τό πτυχίον του Ίεροδιδασκαλείου Βελλᾶς είναι ισότιμον προς τό άπολυτήριον του Γυμνασίου καί τό πτυχίον τών Παιδαγωγικών Άκαδημιών καί παρέχει τό δικαίωμα έγγραφής εις πάσας τάς σχολάς του Πανεπιστημίου κατοπιν τών νομίμων έξετάσεων, διορισμού εις θέσεις δημοδιδασκάλων, εκλογής

3. Διά του άνωτέρω Νομ. Δ/τος (άρθρον 6) “τόσον ή περιουσία της Ίερας Μονής Βελλᾶς, όσον καί τά κτήματα τών τυχόν εις ταύτην συγχωνευθησομένων Ίερών Μονών κηρύσσονται άναπαλλοτρίωτα εις τό διηνεκές προς έξυπηρέτησιν της ίερας άποστολής της Σχολής”. Τό άγρόκτημα του Ίεροδιδασκαλείου περί τά 1.000 στρέμματα στόν κάμπο του Καλαμά είναι μοναδικό.

4. Φραγκούλα (1969:17).

εις ἐφημεριακάς θέσεις καί διορισμοῦ εἰς θέσεις γραμματέων Ἰ. Μητροπόλεων καί ἐκκλησ. ὀργανισμῶν. Διά τήν εἰσαγωγήν εἰς τήν Α΄ τάξιν ἀπαιτεῖται ἐνδεικτικόν προαγωγῆς ἐκ τῆς Δ΄ τάξεως τοῦ ὀκταταξίου Γυμνασίου ἢ τῆς Β΄ τάξεως τοῦ ἑξαταξίου Γυμνασίου.

Τά διδασκόμενα ἐν αὐτῷ μαθήματα εἶναι: 1) πάντα τά εἰς τὰς τέσσαρας ἀνωτέρας τάξεις τῶν Γυμνασίων διδασκόμενα, 2) τά ἀκόλουθα θεολογικά μαθήματα, Ἐγκυκλοπαιδεία τῆς θεολογίας, Εἰσαγωγή εἰς τὰς Ἀγίας Γραφάς καί Ἐρμηνεία αὐτῶν, Δογματική, Ἀπολογητική, Λειτουργική καί Τελετουργική, Ποιμαντική, Ἐκκλησ. Ρητορική, Κανονικόν Δίκαιον καί 3) τά ἐν ταῖς Παιδαγωγικαῖς Ἀκαδημίαις διδασκόμενα μαθήματα. Διειρηθήη δέ ἡ διδασκαλία τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης καί τῶν Γεωπονικῶν⁵.

Ὑπό τόν τύπο αὐτό τό Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς λειτούργησε μέχρι τό 1969. Μόνον καταργήθηκε ἡ διδασκαλία τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης. Οἱ νεώτεροι ἐκκλησ. Νόμοι οὐδεμίαν μεταβολήν ἐπιφέρουν. Ὁ Α.Ν. 2553/16-9-1940 (Φ.Ε.Κ. 294, τεῦχ. Α΄) στό ὑπ' ἀριθ. 66 ἄρθρον καί ὁ Α.Ν. 540/5-9-1945 (Φ.Ε.Κ. 230, τεῦχ. Α΄) στό ὑπ' ἀριθ. 41 ἄρθρο ἀναγράφουν ὅτι “τό Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς διατηρεῖται λειτούργουν κατά τὰς κείμενας περί αὐτοῦ διατάξεις”.

Παρά τῷ Ἱεροδιδασκαλείῳ Βελλᾶς διά τοῦ Α.Ν. 247/17-10-1936 (Φ.Ε.Κ. 460, τεῦχ. Α΄) ἰδρύθηκαν δύο κατώτερες τάξεις ἑξαταξίου Γυμνασίου, οἱ ὁποῖες λειτούργησαν ἀπό 1936-1940 καί ἀπό 1945-1956. Ἐφοίτησαν συνολικά σ' αὐτές 356 μαθητές.

Ἐπίσης διά τοῦ Α.Ν. 540/5-9-1945 ἰδρύθηκε καί λειτούργησε μέχρι τοῦ 1959 Κατώτερον Ἐκκλησιαστικόν Φροντιστήριον, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐξήλθον 430 ἱερεῖς.

Παρά τῷ Ἱεροδιδασκαλείῳ Βελλᾶς γιά τήν πρακτική ἐξάσκηση τῶν τελειοφίτων λειτουργεῖ ἐπίσης ἀπό τοῦ 1927 μονοτάξιο δημοτικό σχολεῖο, τό ὁποῖο διά τῆς ὑπ' ἀριθ. 83115/9-2-1939 (Φ.Ε.Κ. 54, τεῦχ. Β΄) Ὑπουργικῆς ἀποφάσεως ὠνομάσθηκε πρότυπον. Ἀπό τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου μέχρι τό 1927 οἱ πρακτικές ἀσκήσεις ἐγίνοντο στό δημοτικό σχολεῖο Δολιανῶν.

4. Ἡ τετάρτη περίοδος τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς ἀρχίζει τό 1969 καί διαρκεῖ μέχρι τό 1977 μέ ἑξαετές πρόγραμμα σπουδῶν, ἀντίστοιχο πρὸς τά προγράμματα τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους.

5. Ἡ πέμπτη περίοδος τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς μέ τό Π.Δ. 1025/1977, ἀρχίζει τό 1977 μέχρι τό 1989, μέ τό ὁποῖο Π.Δ. μετονομάζεται Ἐκκλησιαστική Ἀκαδημία Βελλᾶς μέ τριετές πρόγραμμα σπουδῶν, σύμφωνα μέ τό πρόγραμμα μαθημάτων τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, καί ἐπί πλέον θρησκευτικῶν μαθημάτων, διότι οἱ πτυχιούχοι τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Βελλᾶς, ὅπως καί τῆς ἀντιστοίχου Ἐκκλησιαστικῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Θεσσαλονίκης, διορίζονται ὡς διδάσκαλοι καί ἱερεῖς, σύμφωνα πάντα μέ τίς κείμενες διατάξεις τοῦ ΥΠ.Ε.Π.Θ.

Μέ τό ἴδιο Π.Δ. 1025/1977 λειτουργεῖ στήν Βελλά τό Ἐκκλησιαστικό Λύκειο τετραετοῦς φοιτήσεως, ἀπό δέ τοῦ σχολ. ἔτους 2006-2007 καί ἐντεῦθεν τριετοῦς φοιτήσεως.

5. Φραγκούλα (1969: 178).

6. Ἡ ἕκτη περίοδος τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς ἀρχίζει μέ τήν ἀνωτατοποίηση τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν τοῦ Κράτους καί τήν ἐνσωμάτωσή τους στίς φιλοσοφικές Σχολές τῶν ἐλληνικῶν Πανεπιστημίων τοῦ Κράτους. Οἱ καταργηθεῖσες Ἐκκλησιαστικές Παιδαγωγικές Ἀκαδημίες Βελλᾶς καί Θεσσαλονίκης λειτουργοῦν ὡς Ἀνώτερες Ἐκκλησιαστικές Σχολές. Ἡ Ἀνώτερα Ἐκκλησιαστική Σχολή Βελλᾶς λειτούργησε ἀπό τό 1993-2006 μέ τριετές πρόγραμμα σπουδῶν, ἀπό δέ τοῦ ἔτους 2001 μέχρι τοῦ 2006 μέ πρόγραμμα ἕξ ἔξαμήνων σπουδῶν καί ἕνα ἀκόμη ἔξαμηνο γιά τήν ἐκπόνηση πτυχιακῆς ἐργασίας ἀπό τούς ἀποφοίτους προκειμένου νά καταστοῦν πτυχιούχοι τῆς Σχολῆς.

7. Ἐβδόμη, τέλος, περίοδος τῆς Σχολῆς Βελλᾶς εἶναι ἡ ἀνωτατοποίηση τῆς Ἀνωτέρας Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς Βελλᾶς σέ Ἀνωτάτη Ἐκκλησιαστική Ἀκαδημία Βελλᾶς Ἰωαννίνων, ἀπό τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους (2007-2008), μέ τόν Ν. 3432/2006, πανεπιστημιακοῦ ἐπιπέδου, ὀκτώ ἔξαμήνων σπουδῶν καί δύο προγραμμάτων: α) Ἱερατικῶν Σπουδῶν καί β) Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς καί Ψαλτικῆς.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

1. Σύντομο βιογραφικό σημεῖωμα

Ὁ ἀπό Ἄρτης καί Ἰωαννίνων Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος Σεραφεῖμ, κατά κόσμον Βησσαρίων Τίκας, γεννήθηκε στό χωριό Ἀρτεσιανό Καρδίτσας στίς 2 Αὐγούστου 1913, σ' ἕνα ἀρχοντικό ἀγροτικό σπίτι, μέ πατριαρχική δομή καί προσήλωση στήν ἐλληνορθόδοξη θρησκευτική παράδοση. Μέσα στό σπίτι ἔμεναν μαζί μέ τόν παπποῦ του Κωνσταντῖνο Τίκα, τά δύο μεγαλύτερα στήν ἡλικία ἀδέλφια ἐκείνου: ὁ Δημήτριος κι ὁ Ἀπόστολος μέ τά παιδιά τους. Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε δύο παιδιά, τόν Χρήστο καί τόν Βασίλειο. Ὁ πρῶτος ἦταν ὁ πατέρας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ. Ἡ μητέρα του λεγόταν Εὐαγγελία καί ἦταν τό γένος Κωνσταντίνου Ξόλια, ἡπειρωτικῆς καταγωγῆς, ἀπό τό χωριό Κατσικά Ἰωαννίνων.

Οἱ γονεῖς του ἀπέκτησαν τρία ἀκόμη παιδιά: τόν Παναγιώτη καί τήν Εὐαγγελία, πού πέθαναν, καί τήν Κωνσταντίνα, σύζυγο κατόπιν Λεωνίδα Δημάκη. Ἡ βάπτισμα τοῦ Βησσαρίωνα, –ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεῖμ πῆρε τό ὄνομα τοῦ τοπικοῦ Ἁγίου Βησσαρίωνα– ἔγινε στόν Ναό Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου. Ἀνάδοχός του ὑπῆρξε ὁ γιατρός Παπαποστόλου.

Ἔχασε νωρίς τή μητέρα του κι αὐτό τόν λύπησε κατάκαρδα, ἦταν ὅμως ἰδιαίτερα ζεστό τό οἰκογενειακό του περιβάλλον, καί βρῆκε παρηγοριά κι ἀνακούφιση μέσα σ' αὐτό.

Ἐγκύκλια μαθήματα – σπουδές:

Τό Δημοτικό Σχολεῖο τοῦ Ἀρτεσιανοῦ βρισκόταν δίπλα στήν ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ. Ἐκεῖ ὁ Βησσαρίων παρακολούθησε τά ἐγκύκλια μαθήματα ὡς τήν τέταρτη τάξη. Ὁ δάσκαλός του λεγόταν Κωνσταντῖνος Ἀναγνώστου. Τήν πέμπτη καί ἕκτη τάξη ἔβγαλε στό Ἐξατάξιο Α' Δημοτικό Σχολεῖο Καρδίτσας. Ἐκεῖ δασκάλους εἶχε τόν Χαρίλαο Μαυράκη καί τόν Παπαχριστόπουλο. Μέ ἐξετάσεις γράφτηκε στή δεύτερη τάξη τοῦ Σχολαρχείου. Φοίτησε στό Α' Ἑλληνικό Σχολεῖο Καρδίτσας, ὅπου σχολάρχης ἦταν ὁ Νικόλαος Δάλλας. Μέ ἐπιτυχεῖς εἰσιτήριες ἐξετάσεις μπῆκε στή συνέχεια στό τετρατάξιο Γυμνάσιο Καρδίτσας, ἀλλά μετά τήν πρώτη τάξη διέκοψε τά μαθήματα. Ὡς μαθητής διακρινόταν

γιά τή ζωηρότητα, ἀλλά καί τήν ἐξυπνάδα του.

Παρέμεινε στό Ἀρτεσιανό ἐπί δύομισι χρόνια ὡς τό 1931, ὅποτε ἔδωσε ἐξετάσεις στήν Ἱερατική Σχολή Ἄρτας, καθῶς αἰσθανόταν κλίση καί ζήλο γιά νά ἱερωθεῖ. Πήγαινε στήν ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ του τακτικά καί ἔψελνε. Τά πρῶτα μαθήματα βυζαντινῆς μουσικῆς πῆρε στήν Καρδίτσα ἀπό τυφλό δάσκαλο, τόν Χρῆστο Παύλου, πού δίδασκε δωρεάν. Ἀργότερα, φοιτητής στήν Ἀθήνα, μαθήτευσε στή σχολή τοῦ Σίμωνα Καρᾶ, μέ τόν ὁποῖο συνδέθηκε μέ στενότετη φιλία καί χοροστατοῦσε πάντοτε στό ἐτήσιο μνημόσυνο πού διοργάνωνε γιά τόν Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο καί τούς ἄλλους ὑπερασπιστές τῆς Βασιλεύουσας. Τό πέμπτο ἔτος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τό ἔβγαλε στήν Ἱερατική Σχολή Κορίνθου, ἀπό τήν ὁποία ἀποφοίτησε μέ βαθμό ἄριστα.

Τό 1936, μετά ἀπό ἐξετάσεις, γράφτηκε στό πρῶτο ἔτος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὅπου ἐπίσης ξεχώρισε ἀνάμεσα στούς συμφοιτητές του. Τό πτυχίο του πῆρε τό 1940 μέ βαθμό “*Λίαν Καλῶς*”.

Κουρά καί χειροτονία:

Δευτεροετής φοιτητής τῆς Θεολογικῆς, ἐκάρη τόν Μάιο 1938 μοναχός στήν Μονή Πεντέλης ἀπό τόν τότε Καθηγούμενό της Ἀρχιμανδρίτη Χρυσόστομο Δασκαλάκη, μετέπειτα Μητροπολίτη Μεσσηνίας. Τήν ἐπομένη τῆς κουρᾶς του τόν χειροτόνησε διάκονο ὁ τότε μητροπολίτης Κορινθίας Δαμασκηνός. Ἐπί ἓνα χρόνο διακόνησε στόν Ναό Ἁγίας Τριάδος Νέου Ἡρακλείου Ἀττικῆς καί τό 1939 τοποθετήθηκε στόν Ναό Ἁγίου Λουκά Πατησίων.

Προϊστάμενος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Λουκά ἦταν ὁ Ἀρχιμανδρίτης Προκόπιος Παπαδόπουλος κι ἐφημέριοι οἱ ἱερεῖς Ἰωάννης Σακκάς, Παντελῆς Γκούφας καί Μιχαήλ Τζαβέλας. Στήν περίοδο τῆς Κατοχῆς εἶχε τή μέριμνα τῶν “*συσσιτίων*” καί φρόντιζε τούς ἄπορους καί ἀνήμπορους τῆς ἐνορίας. Τό ἀρμόδιο ἐνοριακό γραφεῖο στό ὁποῖο ἦταν ὑπεύθυνος στεγαζόταν στήν ὁδὸ Πατησίων 292.

Ὅταν κηρύχθηκε ὁ ἐλληνοϊταλικός πόλεμος, ὁ Σεραφεῖμ πῆγε στή Μονή Φανερωμένης στή Σαλαμίνα, ὅπου βρισκόταν ἐξόριστος ἀπό τή δικτατορία Μεταξᾶ ὁ μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός, γιά νά πάρει τήν εὐχή του καί νά φύγει γιά τό μέτωπο, ἐκεῖνος ὁμως τόν ἀπέτρεψε καί τοῦ συνέστησε νά παραμείνει στήν ἐνορία του λέγοντάς του χαρακτηριστικά ὅτι “*ἔρχονταν δύσκολα χρόνια καί ἡ παρουσία του ἐκεῖ θά ἦταν ἀπαραίτητη γιά τό ποίμνιο*”. Ὅπως καί συνέβη.

Τόσο πολύ δέθηκε μέ τήν ἐνορία τοῦ Ἁγίου Λουκά, πού ὅταν χειροτονήθηκε τό 1942 Πρεσβύτερος ἀπό τόν Ἀρχιεπίσκοπο πιά Δαμασκηνό, στόν Ναό Ἁγίου Παντελεήμονα Ἀχαρνῶν, οἱ ἐνοριῖτες τοῦ Ἁγίου Λουκά κατέκλυσαν τόν Ναό καί ζήτησαν νά τόν κρατήσουν κοντά τους.

Στήν περίοδο τῆς Ἀντίστασης, στήν ὁποία ὁ τότε Ἀρχιμανδρίτης Σεραφεῖμ Τίκας πῆρε ἐνεργό μέρος, ἡ ἐνορία στερήθηκε τίς ὑπηρεσίες του, ἀλλά ὅταν γύρισε, μετά τήν ἀπελευθέρωση, ἴδρυσε τόν ὀρθόδοξο φιλανθρωπικό σύλλογο “*Ὁ Ἅγιος Λουκάς*”, πού συνεχίζοντας τή μέριμνα τῆς Κατοχῆς ἀνέπτυξε εὐρύτατη φιλανθρωπική δράση, ἐξασφαλίζοντας στά κρίσιμα ἐκεῖνα χρόνια τοῦ ἐσωτερικοῦ σπαραγμοῦ νοσοκομειακή καί φαρμακευτική περίθαλψη στούς ἐνοριῖτες. Μέ πολλές δυσκολίες, ἀναφέρει ὁ ἴδιος,

“φιλοῦσε κατορημένες ποδιές”, γιά νά συγκεντρώνει τά ἀναγκαῖα. Οἱ μέρες, πάντως, τῶν “συσσιτίων” ἀναπολοῦνται μέ εὐγνωμοσύνη ἀπό τούς παλαιότερους κατοίκους τοῦ Ἁγίου Λουκά. Ὅταν θέριζε ἡ πείνα, 600 ἄπορα παιδάκια τῆς περιοχῆς ἔβρισκαν μέ τή φροντίδα τοῦ στοργικοῦ Ἀρχιμανδρίτη καθημερινά ζεστό φαγητό.

2. Στήν Ἐθνική Ἀντίσταση

“Εἶναι ὁ μόνος κληρικός”, σημειώνει ὁ ἐπίτιμος λυκειαρχῆς Φώτιος Γ. Οἰκονόμου, “ὁ ὁποῖος ἀντεπροσώπευσεν ἐπισήμως τήν Ἐκκλησίαν εἰς τήν ἔνοπλον ἐθνικήν ἀντίστασιν, πλειστάκις διακινδυνεύσας, δι’ ὃ καί ἐτιμήθη διά χρυσοῦ ἀριστείου ἀνδρείας, πολεμικοῦ σταυροῦ καί μεταλλίου ἐξαιρετικῶν πράξεων”⁶.

Ἦταν Σεπτέμβρης τοῦ 1943, ὅταν τόν μύησαν στόν ΕΔΕΣ καί τόν ὄρκισαν ὁ δικηγόρος Ἰωάννης Ματσούκας κι ὁ ἔμπορος Εὐθ. Μάρδης. Μέσω Πατρῶν ἔφθασε στό Κρουνέρι κι ἀπό ἐκεῖ στό Ἀγρίνιο, ἀπό ὅπου κατευθύνθηκε στό Στρατηγεῖο ΕΔΕΣ, πού βρισκόταν στούς Σκιαδάδες Ἄρτας (συνοικισμός Βουλγαρέλι).

Στό βουνό ἔκανε λειτουργίες κι ἐμψύχωνε μέ τίς ὁμιλίες του ἠθικά τούς μαχόμενους ἐναντίον τῶν Γερμανῶν ἀντάρτες. Ὅταν ἦλθαν οἱ σημαῖες ἀπό τό Κάιρο τέλεσε Ἁγιασμό καί τίς εὐλόγησε. Ἐπειτα μίλησε ὁ ἀρχηγός Ναπολέων Ζέρβας. Ἦταν μία ἱστορική στιγμή, πού φέρνει στό νοῦ παρόμοια ξεκινήματα παλαιότερων ἐθνικῶν ἀγῶνων, στούς ὁποίους ἡ Ἐκκλησία ἦταν πάντοτε παρούσα, γιά νά εὐλογήσει τήν ἔναρξή τους. Πέραν ὅμως ἀπό τά ἐκκλησιαστικά του καθήκοντα, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεῖμ, γιά τόν ὁποῖο ὁ Ζέρβας ἔτρεφε ἰδιαίτερο σεβασμό, ἀναλάμβανε νά φέρει σέ πέρας λεπτές ἐμπιστευτικές ἀποστολές διακινδυνεύοντας τή ζωή του.

Σέ μία τέτοια ἀποστολή κινδύνευσε νά ἀπαγχονισθεῖ ἀπό τούς Γερμανούς στήν Ἄρτα, κατόρθωσε ὅμως τελικά νά διαφύγει καί νά ἔλθει στήν Ἀθήνα. Γιά πολλές μέρες κρυβόταν σέ διαφορετικά σπίτια, γιατί οἱ Γερμανοί εἶχαν κινητοποιηθεῖ νά τόν βροῦν. Στό μεταξύ τά ἔγγραφα εἶχαν φτάσει στόν προορισμό τους καί ἡ ἀποστολή, πού πέρασε πολλές περιπέτειες καί κινδύνους, εἶχε σημειώσει πλήρη ἐπιτυχία⁷.

3. Μητροπολίτης Ἄρτης (1949-1958)

Ἀπό τό 1941, διάκονος ἀκόμη, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεῖμ ὑπηρετοῦσε στήν Ἱερά Σύνοδο ὡς γραφεύς καί στή συνέχεια ὡς ὑπογραμματεῦς καί β’ γραμματεῦς, μέ ἓνα μικρό διάλειμμα, πού συμμετέσχε στήν ἐθνική ἀντίσταση στό βουνό. Ἐνῶ ἦταν β’ γραμματεῦς, ἐξελέγη στίς 6 Σεπτεμβρίου 1949 ἀπό τήν Ἱερά Σύνοδο, μέ Πρόεδρο τόν ἀπό Ἰωαννίνων Σπυρίδωνα Βλάχο, Μητροπολίτη Ἄρτης, σέ ἡλικία μόλις 36 ἐτῶν. Οἱ ἐμπειρίες ὅμως τῆς Κατοχῆς καί τῆς Ἀντίστασης εἶχαν ὠριμάσει τόν νεαρό ἐπίσκοπο καί τόν εἶχαν προετοιμάσει γιά τά ὑψηλά καθήκοντα, πού τοῦ ἐμπιστευόταν ἡ Διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας ἔχοντας ἐκτιμήσει τήν εὐθύτητα, τήν ἐργατικότητα, τή φιλοπατρία καί τήν εὐλάβειά του.

Ἡ χειροτονία του σέ ἐπίσκοπο ἔγινε στίς 11 Σεπτεμβρίου 1949 στόν Ναό Ἁγίου

6. Οἰκονόμου (1993: 12).

7. Περισσότερα γιά τή συμμετοχή του στήν Ἐθνική Ἀντίσταση βλέπε: Χατζηφώτη (1998: 28-34).

Λουκά από τούς τότε Μητροπολίτες Κορίνθου Προκόπιο, Ἀττικῆς (μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπο) Ἰάκωβο, Φωκίδος Ἀθανάσιο καί Παροναξίας Χερουβείμ. Στήν ἐνθρόνισή του, πού ἔγινε στόν Ναό Ἁγ. Γεωργίου Ἄρτας, ἦταν παρόντες οἱ Μητροπολίτες Παραμυθίας Δωρόθεος, Πρεβέζης Ἀνδρέας κι ὁ Ἐπίσκοπος Εὐρίπου Ἀλέξιος. Εἶναι γνωστή ἡ δύσκολη οἰκονομικά περίοδος, πού ἀκολούθησε ἐκείνην τοῦ ἐσωτερικοῦ σπαραγμοῦ. Στήν Ἄρτα τά πράγματα ἦταν ἀκόμη δυσκολότερα. Ἀπό τά 74 χωριά τοῦ Νομοῦ, τά 47 ἦταν πυροπαθῆ. Πυροπαθεῖς εἶχαν καταλάβει καί τή Μητρόπολη κι ὁ νέος Μητροπολίτης ἐγκαταστάθηκε σ' ἓνα διαμέρισμα τριῶν δωματίων μέ ἐνοίκιο.

Δέν θά ἦταν ὑπερβολή νά ποῦμε ὅτι στό διάστημα τῶν ὀκτώμισι ἐτῶν, πού διαποίμανε τή Μητρόπολη Ἄρτης, κυριολεκτικά τήν ἀναδιοργάνωσε καί δέν περιορίσθηκε μόνο στά ἐκκλησιαστικά ἔργα, συνέβαλε στή δημιουργία ἀπό τήν Πολιτεία σημαντικῶν κοινωφελῶν ἔργων εἴτε ἀναπτύσσοντας πρωτοβουλίες γιά τήν εὐόδωσή τους, εἴτε πρωτοστατώντας ἀνάμεσα στούς τοπικούς παράγοντες, εἴτε συμμετέχοντας οἰκονομικά. Μέ δική του πρωτοβουλία κι ἐνέργειες ἀπέκτησε ἡ Ἄρτα στάδιο, ἐξασφάλισε ὕδρευση στό χωριό Πράμαντα, ἀνεγέρθηκαν πάμπολλα σχολεῖα, ἀρκετά σέ ἐκτάσεις πού παραχώρησε ἡ Ἐκκλησία, δημιουργήθηκε τό Ζάρειο Νοσοκομεῖο, Παιδικός Σταθμός καί Μαθητικές Κατασκηνώσεις στό Βουλγαρέλι, ὅπου εἶχε δράσει στήν περίοδο τῆς ἐθνικῆς ἀντίστασης.

Στόν ἐκκλησιαστικό χῶρο, ἀναδιοργάνωσε τά Κατηχητικά σχολεῖα καί ἴδρυσε Πνευματικό Κέντρο, ἀνήγειρε τό κτίριο τοῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Ἄρτας, ἐνῶ ἐπισκεύασε ἢ ἀνοικοδόμησε ἐκ βάθρων μεγάλο ἀριθμό Ναῶν σέ πλεῖστα χωριά τῆς ἐπαρχίας του. Μαζί μέ τόν τότε Σιατίστης Ἰάκωβο καί τόν Γρεβενῶν Φίλιππο εἶχε ξεχωρίσει καί στόν τομέα αὐτό, καθώς ἀναγράφεται σέ εἰδική ἔκδοση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, πού εἶχε ἐπιδώσει ὁ ἀοίδιμος Ἀρχιεπίσκοπος Σπυρίδων Βλάχος στόν τότε βασιλιά Παῦλο. Ἰδρυσε ἀκόμη Γηροκομεῖο, μαθητικό Οἰκοτροφεῖο, ἐπισκεύασε τό Ἐπισκοπεῖο, ἀνασυγκρότησε τή Μονή Κάτω Παναγιᾶς, ὅπου λειτούργησε ἐργαστήριο ταπέτων, γιά νά βρῖσκουν οἰκονομική διέξοδο τά ἄπορα καί ὄρφανά κορίτσια τῆς περιφέρειάς του. Γενικότερα ἀνέπτυξε μεγάλη φιλανθρωπική δράση καί ἔδωσε ἰδιαίτερη σημασία στόν τομέα τῆς εὐποΐας ὀργανώνοντας Φιλόπτωχο Ταμεῖο, πού πρὶν δέν ὑπῆρχε. Οἱ κάτοικοι τῶν πολυπαθῶν χωριῶν τῆς Μητρόπολης Ἄρτης εἶχαν βρεῖ στό πρόσωπό του τόν στοργικό πατέρα, πού πάντοτε ἀνακάλυπτε τρόπους, γιά νά ικανοποιεῖ τά αἰτήματά τους.

Κοντά στό ἐκκλησιαστικό καί κοινωνικό ἔργο του στή Μητρόπολη Ἄρτης, πρέπει νά μνημονευθεῖ καί τό πνευματικό. Εὐγενῆς συμπαραστάτης σέ κάθε ὠραία προσπάθεια στόν χῶρο τοῦ πνεύματος, διαδραμάτισε σπουδαῖο ρόλο στήν ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ τοῦ ὁμώνυμου Συλλόγου τῆς Ἄρτας “Σκουφᾶς”. Προσκαλώνοντας τον τό 1983 τό μουσικοφιλολογικό αὐτό σωματεῖο, πού βραβεύθηκε τό 1975 ἀπό τήν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ὡς Προκαθήμενο πιά, στά ἐγκαίνια τοῦ Λαογραφικοῦ του Μουσείου, μέ τήν ὑπογραφή τοῦ Προέδρου του Κώστα Χ. Βάγια καί τοῦ Γεν. Γραμματέα του Χρ. Δ. Ζαρκάδη (ἔγγραφο ὑπ' ἀριθμ. 192/27 Ἰουλίου 1983) τοῦ ἀπέτιε τόν ὀφειλόμενο φόρο τιμῆς: “*Ἡ προσωπική Σας παρουσία, ἀνάμεσά μας, πέρα ἀπ' τήν ἰδιαίτερη τιμή πού θά μᾶς προσδώσει, θά τονίσει τόσο τόν πνευματικό καί ἐθνικό χαρακτήρα τῆς ἐκδήλωσης, ὅσο καί τή βεβαιότητα ὄλου τοῦ λαοῦ τῆς Ἄρτας γιά τήν ἀπό μέρους Σας ἐνίσχυση τῆς προσπάθειάς τοῦ Συλ-*

λόγου, τήν ὁποία πολλές φορές στό παρελθόν ἐπιδείξατε”.

Ἡ πενιχρή αὐτή ἀναφορά στήν ἐργώδη προσφορά τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ ὡς Μητροπολίτη Ἄρτης θά ἦταν λειψή, ἄν δέν σημειωνόταν ἡ κατήχηση, καί στή συνέχεια βάπτισις, πού ἔκανε, τοῦ ἀρχισυνάγωγου τῆς Ἑβραϊκῆς Συναγωγῆς τῆς Ἄρτας, τῆς γυναίκας του καί τῶν δύο κοριτσιῶν του στίς 8 Ἰουνίου 1952. Σ’ ἐκεῖνον ἔδωσε τό ὄνομα Παῦλος καί στή γυναίκα του τό ὄνομα Μαρία. Ὅπως παρατηροῦσε τό περιοδικό “Ἐκκλησία” (1/15 Φεβρουαρίου 1974, ἀριθμ. 3-4, σελ. 58):

“Ἑβραῖοι ἐβαπτίσθησαν πολλοί, ἀρχισυνάγωγος ὁμως οὐδεὶς ἐν Ἑλλάδι πλὴν τοῦ διαληφθέντος”.

Ὁ ἴδιος στόν ἐνθρονιστήριο λόγο του ὡς Προκαθήμενος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν δέν λησμόνησε νά μνημονεύσει τά πνευματικά του τέκνα στίς Μητροπόλεις Ἄρτης καί Ἰωαννίνων, μέ τά ὁποῖα τόσο στενά εἶχε συνδεθεῖ:

“Πρὶν ἢ περάνωμεν τόν λόγον, ἐν μέσῳ τῆς χαρᾶς καί πανηγύρεως ταύτης, παρακαλοῦμεν, ὅπως ἐπιτραπῆ ἡμῖν, ἀγαπητοί, νά ἀφήσωμεν καί τόν νοῦν καί τήν καρδίαν εἰς πτήσιν νοεράν ὑπέρ τοὺς ἱερούς δι’ ἡμᾶς χώρους ἐκεῖνους καί τά πρόσωπα ἐκεῖνα τῶν δύο Ἡπειρωτικῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων Ἄρτης καί Ἰωαννίνων, τά ἀγαπητά, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἡ Χάρις τοῦ Κυρίου ἠξίωσεν ἡμᾶς νά βαδίσωμεν τά βήματα τῆς ἀρχιερατικῆς διακονίας ὑπέρ τήν 25ετίαν, ἀγαπῶντες καί εὐρίσκοντες προθύμους καί ἀγνάς καρδίας καταρτίσεως καί ἀνόδου πνευματικῆς, συμπαράστασιν ζητοῦντες καί πλούσιον τῆς ἀγάπης καρπὸν εὐρίσκοντες, πρὸς ἐπίτευξιν σκοπῶν φιλαλληλίας καί κοινωφελῶν ἔργων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ταπεινή θά φέρεται τῶν πτωχῶν προσπαθειῶν ἡμῶν ἡ σφραγίς”.

4. Μητροπολίτης Ἰωαννίνων (1958-1974)

Στίς 11 Μαρτίου 1958 ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐπὶ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Θεοκλήτου, μετέθεσε τόν Σεραφεῖμ ἀπό τῆ Μητρόπολη Ἄρτης στή Μητρόπολη Ἰωαννίνων, γιά νά πληρώσει τό κενό πού εἶχε δημιουργηθεῖ μέ τήν ἐκδημία τοῦ Μητροπολίτη Ἰωαννίνων Δημητρίου τήν Πρωτοχρονιά τοῦ 1958. Ἡ ἐνθρόνισή του ἔγινε στόν Καθεδρικό Ναό Ἰωαννίνων τήν 23ῃ Μαρτίου 1958. Στά 16 χρόνια τῆς διαποίμησης τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, θά μπορούσε νά πεί κανεὶς ὅτι ἔγινε ἓνα μέ τόν λαό τῶν Ἰωαννίνων, σέ σημεῖο πού πολλοί νά νομίζουν ὅτι ἔχει γεννηθεῖ στά Γιάννενα. Στή φημισμένη πρωτεύουσα τῆς Ἡπείρου, πού εἶχε σημαντικότερη παράδοση ἀπό τά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, τόσο στά Γράμματα ὅσο καί στό ἐμπόριο, ὁ Σεραφεῖμ ἀνέπτυξε στό ἔπακρο τίς δυνατότητες καί ἰκανότητές του, ὅπως μαρτυροῦν τά ἔργα πού ἄφησε. Ἀναδείχθηκε πραγματικά σέ ποιμενάρχη ἀντάξιο τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς πόλης καί ἀποφασιστικά συνέβαλε στήν προσαρμογή τῆς στή σύγχρονη νεοελληνική πραγματικότητα.

Γιά νά ἀντιληφθεῖ κανεὶς τήν ἐργασία καί τήν προσφορά του ὡς Μητροπολίτη Ἰωαννίνων, πρέπει νά τίς χωρίσουμε κατά τομεῖς: α) ἐκκλησιαστικό, β) κοινωνικό, γ) φιλανθρωπικό, δ) πνευματικό, ε) ἐθνικό.

α) Στή Μητρόπολη Ἰωαννίνων πραγματοποίησε σέ μεγαλύτερη ἔκταση **ἐκκλησιαστικά ἔργα** ἀπό ἐκεῖνα πού χάρισε στήν προηγούμενή του ἐπαρχία. Ἔτσι ἀποτελείωσε τό Ἐπισκοπεῖο, πού εἶχε θεμελιώσει ὁ Σπυρίδων Βλάχος καί τοῦ ἔδωσε τή μορφή πού ταιριάζει στήν ἔνδοξη πόλη τῶν Ἰωαννίνων, ἴδρυσε κι ἐκεῖ Φιλόπτωχο Ταμεῖο, Πνευ-

ματικό Κέντρο της Μητρόπολης, τόν Ναό τοῦ Νεομάρτυρα Ἁγίου Γεωργίου τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις, θεμελίωσε στόν συνοικισμό Καλλιθέα τόν Ναό τοῦ Ἱερομάρτυρα Ἁγίου Σεραφεῖμ καί ἀνήγειρε μεγάλο ἀριθμό ἐκκλησιαστικῶν κοινωφελῶν ἰδρυμάτων, γιά τὰ ὁποῖα θά γίνει λόγος παρακάτω.

Πραγματοποίησε σειρά ἐκδόσεων μέ ἔξοδα τῆς Μητρόπολης Ἰωαννίνων καί περιεχόμενο σχετικό μέ τήν τοπική ἐκκλησιαστική ἱστορία, ὕμνογραφία κ.λπ. Μέ πρόνοιά του ἐκδόθηκε τό 1968 τό “*Ἡπειρωτικόν Λειμωνάριον*”, στό ὁποῖο περιλήφθηκαν οἱ ἀσματικές ἀκολουθίες τῶν Νεομαρτύρων Γεωργίου, Αὐξεντίου, Ἰωάννου καί Νικολάου καί τῶν Ὁσίων Νεκταρίου, Θεοφάνους, Ἀρσενίου καί Θεοφάνους, πού συνέθεσε ὁ αἰμνηστος Ἁγιορείτης Ὑμνογράφος Γεράσιμος μοναχός Μικραγιαννανίτης, καθῶς καί ἕνας πολύτιμος κατάλογος τῶν Ἁγίων τῆς Ἡπείρου μέ ὅλες τίς ὑπάρχουσες εἰδήσεις. Ἀκόμη περιλαμβάνεται ἕνα ἐμπεριστατωμένο ἄρθρο τοῦ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου γιά τούς Νεομάρτυρες. Ξεχωριστά πρέπει νά ἀναφερθεῖ ὁ ἐμπνευσμένος πρόλογος τοῦ Μητροπολίτη Ἰωαννίνων Σεραφεῖμ, ἕνα δείγμα γραφῆς του, πού ἀναδίνει “*ὁσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς*”. Ἕνα μικρὸ ἀπόσπασμα:

«Τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καμάτους καί ἀγῶνας καί ἄθλους, καί τοὺς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ πλησίον πόνους καί δρόμους καί ἰδρωτάς τῶν μακαρίων καί Ἁγίων τούτων ἀνδρῶν, δι’ ὧν καί τόν Θεόν ἐδόξασαν καί τὰς Εὐαγγελικὰς ἀληθείας ἐπεσφράγισαν, καί πολλοὺς πρὸς “τό θαυμαστόν φῶς” τῆς ἀληθείας ὠδήγησαν, ὅπως ἰδιαιτέρως τιμᾶ καί γεραίρει ἡ τῶν Ἰωαννίνων Ἱ. Μητρόπολις, “ἐν ὕμνοις καί ᾠδαῖς πνευματικαῖς” κατὰ τὴν θείαν φωνήν, διότι διὰ τῶν πρεσβειῶν αὐτῶν, ὄχι μόνον “πᾶσαν δόσιν ἀγαθὴν καί πᾶν δῶρημα τέλειον λαμβάνει ἐκ τοῦ Πατρὸς τῶν Φώτων”, κατὰ τόν θεῖον Ἀπόστολον, ἀλλὰ καί διὰ τοῦ λαμπροῦ παραδείγματος τῆς ζωῆς των καί τελείας ἀνταπαρνήσεως πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ Εὐαγγελικοῦ νόμου παραδειγματίζει τοὺς εὐσεβεῖς αὐτῆς υἱοὺς πρὸς τό πανάγιον τοῦ Κυρίου θέλημα.

Ἀλλ’ οἱ Ἅγιοι οὗτοι, καίτοι θαυμαστοί καί περίβλεπτοι διὰ τῆς χάριτος καί τῆς δόξης τοῦ Κυρίου, εἰς πολλοὺς τυγχάνουν ἄγνωστοι, τινές τῶν ὁποίων καί ἀσματικῶν ἀκολουθιῶν ἐστεροῦντο. Διὰ τόν λόγον αὐτόν ἤχθημεν εἰς τὴν ἀπόφασιν νά προβῶμεν εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ παρόντος βιβλίου, ὅπερ ὠνομάσαμεν “*Ἡπειρωτικόν Λειμωνάριον*” καί δικαίως· διότι, ὡς ἄλλος μικρὸς ἠνθισμένος λειμών καί μυρίπνοος, περιέχει τὰ εὐωδέστατα ταῦτα ἄνθη τοῦ νοητοῦ παραδείσου, τοὺς Ἁγίους τῆς Μητροπολιτικῆς ἡμῶν περιφερείας, τόσον τοὺς Μάρτυρας ὅσον καί τοὺς Ὁσίους καί προβάλλει τούτους ἀνά σύμπαν τό Χριστιανικόν πλήρωμα τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας».

Ἐπίσης ἐξέδωσε τὰ ἐξῆς ἔργα τοῦ ἐπίτιμου Λυκειάρχῃ Φωτίου Γ. Οἰκονόμου: “*Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της μέχρι τῶν καθ’ ἡμᾶς χρόνων*” (1966), “*Ἡ Ἐκκλησία ἐν Βορείῳ Ἡπείρῳ ἀπὸ τῆς πρώτης διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι τῶν καθ’ ἡμᾶς χρόνων*” (1969) καί “*Ἡ ἐν Ἄρτῃ Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της μέχρι τῶν καθ’ ἡμᾶς χρόνων*” (1972).

β) Χάρισε στά Γιάννενα νέα **ιδρύματα**, ἐπιδιόρθωσε καί ἐπεξέτεινε παλαιότερα, συνέβαλε στή δημιουργία ἀπὸ τὴν Πολιτεία πολλῶν νέων ἔργων. Ἀξιοποίησε τὴ βοήθεια τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, δημιούργησε τόν Τρίτο Παιδικὸ Σταθμὸ καί συνεταιριστικὸ Πτηνοτροφεῖο, ἵδρυσε Σχολὴ Οἰκιακοῦ Προσωπικοῦ, ἀποπεράτωσε

τή Ζωσιμαία Σχολή, πρωτοστάτησε στή λειτουργία τής Ζωσιμαίας Βιβλιοθήκης, ανακαίνισε τήν Παυλίδειο Σχολή, τήν Ἐλισαβέτειο Σχολή, λειτούργησε Γυμνάσιο Θηλέων στό Ὁρφανοτροφεῖο Γ. Σταύρου, ὀλοκλήρωσε τίς Τεχνικές Σχολές Γ. Σταύρου καί δημιούργησε καί ἐξόπλισε πάνω ἀπό 25 Σταθμούς Πρώτων Βοηθειῶν στίς περιοχές Λάκκας Σουλίου καί Ντουσκάρας σέ μία ἐποχή πού ἡ ἰατροφαρμακευτική περιθαλψη στήν ἐπαρχία βρισκόταν στά σπάργανα.

γ) Ἀνέπτυξε πλούσιο **φιλανθρωπικό ἔργο**. Δέν εἰσέπραττε δικαιώματα ἀπό τίς ἱεροτελεστίες πού ἔκανε καί μέ τά χρήματα πού συγκεντρώθηκαν ἔθεσε τίς βάσεις γιά τήν ἴδρυση Οἰκοτροφείου μαθητῶν καί φοιτητῶν. Ἐπίσης ἴδρυσε Οἰκοτροφεῖο μαθητριῶν καί φοιτητριῶν, Οἰκοτροφεῖο γιά τούς μαθητές τῶν Τεχνικῶν Σχολῶν Γ. Σταύρου, ἀνακαίνισε τό Γηροκομεῖο τῶν Ζωσιμάδων, δημιούργησε Ἄσυλο ἀνιάτων κι ὀργάνωσε Φιλόπτωχο Ταμεῖο στή Μητρόπολη Ἰωαννίνων, στό ὁποῖο ἔβρισκαν καταφύγιο οἱ ἐνδεεῖς καί οἱ ἀδύναμοι.

δ) Ξεχωριστή μέριμνα ἔδειξε γιά τήν **πνευματική ζωή** καί τήν παιδεία τοῦ τόπου. Ἐπανεξέδωσε τό ἐπιστημονικό σύγγραμμα “*Ἡπειρωτικά Χρονικά*”, ὀλοκλήρωσε τήν ἀνακαίνιση τής Ζωσιμαίας Σχολῆς μέ τή βοήθεια τής Ἐφοροεπιτροπείας τῶν Ἀγαθοεργῶν Καταστημάτων Ἰωαννίνων, τής ὁποίας προήδρευε, καί ἐπεξέτεινε τό Ἱεροδιδασκαλεῖο τής Βελλᾶς. Τό πιό σπουδαῖο ὅμως ἔργο στόν τομέα αὐτό ἦταν ἡ ἴδρυση τοῦ Πανεπιστημίου καί τής Πανεπιστημιούπολης, ἐξασφαλίζοντας τούς χώρους, πού χρειάζονταν γιά τήν ἀνέγερσή τους.

Χρειάσθηκαν ἔντονοι καί συνεχεῖς ἀγῶνες μ’ ἐπικεφαλῆς τόν Μητροπολίτη Σεραφεῖμ, ἀλλεπάλληλα ὑπομνήματα, ἀλλά καί προσωπικές παραστάσεις, πρωτοβουλίες κι ἐνέργειες πού ἔκαναν τό ὄνειρο τοῦ λαοῦ τής Ἡπείρου πραγματικότητα. Γιά τό μεγάλο ἐνδιαφέρον του, τό Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων ἐπέδωσε στόν τότε Μητροπολίτη Ἰωαννίνων τιμητικό ψήφισμα, ἐνῶ ὅλα τά ἐπιστημονικά σωματεῖα τής Ἡπείρου ἀναγνώρισαν τή συμβολή του. Χαρακτηριστικό εἶναι τό ἔγγραφο τοῦ Τεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἑλλάδος – Τμήματος Ἡπείρου μέ χρονολογία 21.3.67, στό ὁποῖο ἀναφέρονται μεταξὺ ἄλλων:

“Ἡ Διοικοῦσα Ἐπιτροπή τοῦ Τοπικοῦ Τμήματος Ἡπείρου τοῦ Τεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου τής Ἑλλάδος ἐκτιμῶσα βαθύτατα τήν μεγάλην καί οὐσιαστικήν προσφορὰν τής ὑμετέρας Σεβασμιότητος πρὸς τήν Ἡπειρωτικήν Παιδείαν, διὰ τής παραχωρήσεως τῶν 1.800 στρεμμάτων τής Ἱερᾶς Μονῆς Δουρούτης, πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Πανεπιστημίου, ὡς καί τήν παραχώρησιν τῶν αἰθουσῶν τής Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας διὰ τήν προσωρινήν λειτουργίαν Σχολῶν τοῦ Πανεπιστημίου, αἰσθάνεται τήν ὑποχρέωσιν νά ὑποβάλῃ Ὑμῖν, εὐσεβάστως, πρὸς τοῦτο, τὰς ἀπείρους εὐχαριστίας αὐτῆς τε καί τοῦ Τεχνικοῦ Κόσμου τής Ἡπείρου, ὁ ὁποῖος μέ θαυμασμόν καί συγκίνησιν παρακολουθεῖ τήν μέ τήν διακρίνουσαν Ὑμᾶς μετριοφροσύνην, ἀθόρυβον δραστηριότητά Σας, πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν τής θρησκευτικῆς μας ζωῆς”.

Ἀνάλογα ψηφίσματα ἐπέδωσαν στόν Μητροπολίτη Σεραφεῖμ τό Ἐργατοῦπαλληλικό Κέντρο Ἰωαννίνων, ὁ Ἐμπορικός Σύλλογος Ἰωαννίνων κ.λπ. ἐκφράζοντας τήν εὐγνωμοσύνη τής πόλης καί τής Ἡπείρου ὀλόκληρης πρὸς αὐτόν.

Τόν ἡγετικό ρόλο καί τή συμβολή τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ ὡς Μητροπολίτη Ἰωαννίνων γιά τήν ἴδρυση καί δημιουργία τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων τίμησε τό

άνωτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα της Ήπειρου τήν Πέμπτη 25 Ὀκτωβρίου 1990 κατά τόν έορτασμό τῶν 25 χρόνων ἀπό τήν ίδρυσή του, πού πραγματοποιήθηκε μέ τήν παρουσία τοῦ Προκαθημένου πλέον τῆς Ἐκκλησίας Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεΐμ, πού μετέβη ἀνταποκρινόμενος σέ πρόσκληση τοῦ Πανεπιστημίου στά Γιάννενα, καί πολλῶν ἐκπροσώπων τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας.

Μέ εἰδικό ψήφισμα τό Πανεπιστήμιο συγκατατίθησε τόν Σεραφεΐμ μεταξύ τῶν κτιτόρων του. Τό ψήφισμα τοῦ Πανεπιστημίου, πού τοῦ ἐπέδωσε ὁ Πρύτανης του Δ. Γλάρος ἦταν τό ἑξῆς:

“Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων

Τῇ Αὐτοῦ Μακαριότητι τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. κ. Σεραφεΐμ τῷ ἀπό Ἰωαννίνων.

Θεία εὐμενεΐα τό ἐν Ἰωαννίνοις τῶν τε Μουσῶν καί τῶν Ἐπιστημῶν Πανδιδακτήριον έορτάζει σήμερον ἐπί τῇ 25ετηρίδι ἀπό τῆς ίδρύσεως αὐτοῦ. Κατά τήν γενέθλιον ταύτην ἡμέραν χάριτας ὁμολογοῦμεν καθηκόντως τῆς μεγίστης, ἔνεκεν τῶν ἐνεργειῶν τῆς Ὑμετέρας Γεραρᾶς Μακαριότητος, προσφορᾶς τῆς παλαιφάτου Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, φροντίδος τε καί μερίμνης καί ἀρωγῆς· ἅμα δέ τοῖς κτιτόροις αὐτοῦ τήν ὑμετέραν Μακαριότητα συγκαταλέγομεν, τάς τε εὐχάς Αὐτῆς εἰς τό ἐνδυναμοῦσθαι καί προάγεσθαι ἐν παιδείᾳ καί ἐπιστήμῃ καί ἀρετῇ ἐξαιτούμεθα.

Ἐν τῇ περιφανεί πόλει τῶν Ἰωαννίνων ἔτει ἀπό κτίσεως κόσμου ζυγῆ, ἀπό τῆς Κυρίου γεννήσεως 1990 Ἀρχιεπισκοποῦντος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος Σεραφεΐμ, 16 Καλανδῶν Νοεμβρίου ἡ’.

*Ὁ Πρύτανης
ΔΗΜ. ΓΛΑΡΟΣ”.*

ε) Γιά τήν **ἐθνική δράση** τοῦ Σεραφεΐμ ὡς Μητροπολίτη Ἰωαννίνων θά χρειαζόταν ὀλόκληρος τόμος. Καί δέν εἶναι μόνο ὁ ἡγετικός του ρόλος στόν Βορειοηπειρωτικό Ἀγώνα, ἀλλά καί στό Κυπριακό ἢ γενναία συμπαράστασή του. Σημειῶνω ἐνδεικτικά ὅτι μετά τήν ἐκδημία τοῦ ἀείμνηστου Μητροπολίτη Ἀργυροκάστρου Παντελεήμονα ἀνέλαβε τήν ἀρχηγία τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγώνα ὡς τόν θάνατό του, μέ ἓνα μικρό διάλειμμα ὅταν τόν Ἰανουάριο 1972 παραιτήθηκε ἀπό τή θέση αὐτή διαφωνώντας μέ τόν χειρισμό τῶν Ἑλληνο-Ἀλβανικῶν σχέσεων. Μέ παρρησία, ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων διαμαρτυρήθηκε στίς 3 Ἰανουαρίου 1972 ἐντονότατα γιά τίς ἐνέργειες τοῦ καθεστώτος, πού *“διέγραφαν καί τό νωπὸν ἀκόμη παρελθόν”*. *«Αἱ τελευταῖαι διά τοῦ τύπου ἀνακοινώσεις, ἔγραφε στήν παραίτησή του, μὴ διαψευσθεῖσαι ὑπ’ οὐδενός ὑπευθύνου παράγοντος, ἐκτοπίζουσιν καί ἀπομακρύνουσιν τήν λύσιν τοῦ Ἐθνικοῦ αὐτοῦ θέματος, παρ’ ὅτι ἀπό τῆς ἐλευθερώσεως τοῦ Ἔθνους ἡμῶν, ἀποτελεῖ δικαίαν καί λογικήν ἀπαίτησιν ὄλων τῶν Κυβερνήσεων, ἀναγνωρισθεῖσαν ἐπισήμως ὑπὸ τῶν μεγάλων Δυνάμεων κατά τό παρελθόν”*. Καί κατέληγε στό ὑψηλόπνοο, γεμάτο ἐθνικό παλμό καί ἄδολο πατριωτισμό αὐτό κείμενό του:

“Περιοριζόμενος εἰς τήν καθαρῶς Ἐκκλησιαστικῆν μου, ὡς Ἱεράρχου, ἀποστολήν, εὐχομαι ν’ ἀλλάξουν μέ τήν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ συντόμως αἱ συνθήκαι καί ν’ ἀναθεωρηθοῦν αἱ ἀντιλήψεις αὐταί, ἐπανερχομένου ἐπὶ διεθνοῦς προβολῆς τοῦ δικαιοτάτου αὐτοῦ αἰτήματος τῆς Ἑλλάδος, ὅποτε δηλῶ διά τῆς παρούσης, ὅτι θά εὐρεθῶ καί πάλιν

άπλοῦς στρατιώτης, εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν, πλήρης ἐθνικῆς καὶ χριστιανικῆς εὐτυχίας, διὰ τὴν ὀριστικὴν ρύθμισιν τοῦ πανελληνίου τούτου καὶ δικαιοτάτου αἰτήματος”.

Ἀργότερα ὁ Σεραφεῖμ ἐπανῆλθε στὴν προεδρία τῆς Ἐπιτροπῆς, τὴν ὁποία καὶ διατήρησε ὡς τὴν ὑστατη πνοή του.

Ὅπωςδήποτε εἶναι δυσχερές νά γίνει τώρα πλήρης λόγος γιὰ τὴν πολύχρονη καὶ πολυδιάστατη δράση τοῦ Σεραφεῖμ στό Βορειοηπειρωτικό. Οἱ λόγοι εἶναι πολλοί. Εἶναι ὁμως δυνατό νά μνημονευθοῦν ὀρισμένα στοιχεῖα. Καί πρῶτ’ ἀπ’ ὅλα, ὅτι ἀκόμη ὡς Ἄρτης στίς 17 Ὀκτωβρίου 1956 συνέλαβε τὴν ἰδέα καὶ ἴδρυσε “Ἐθνικὸ Σύνδεσμο Ἀπελευθερώσεως Βορείου Ἡπείρου”. Ἀξίζει νά μεταφέρουμε ἐδῶ ἀπὸ τὸ χειρόγραφο καταστατικό τοῦ Συνδέσμου, πού συντάχθηκε καὶ ὑπογράφηκε “ἐν Ἄρτη καὶ ἐν τῷ Γραφείῳ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως” τὸν ὄρκο τῶν μελῶν του:

“Ὁρκίζομαι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν συνείδησίν μου, ὅτι θά ἐργασθῶ μεθ’ ὄλων τῶν δυνάμεών μου καὶ θά ἀγωνισθῶ μέχρι τελευταίας ρανίδος τοῦ αἵματός μου διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Συνδέσμου Ἀπελευθερώσεως Βορείου Ἡπείρου”.

Μέ τὴν ἀνάληψη τῆς ἀρχηγίας τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγώνα, ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Σεραφεῖμ βρίσκεται στό στοιχεῖο του καὶ μπορεῖ νά πεῖ κανεῖς, ὅτι οἱ προσπάθειες γιὰ τὴ Βόρειο Ἡπειρο γίνονται γι’ αὐτόν ἱερό πάθος. Στὴν πρώτη ἐγκύκλιό του πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ Βορειοηπειρωτῶτες διακηρύσσει:

“Οἱ Ἐθνικοὶ ἀγῶνες ἐπιτυγχάνουν τότε καὶ μόνον, ὅταν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι τοὺς διεξάγουν ξεκινοῦν μέ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ μέ πίστιν πρὸς τὴν ἱερότητα αὐτῶν. Ἐπιβάλλεται ἐπομένως εἰς ὅλους μας ἐνότης, σύνεσις εἰς τὰς ἐνεργείας μας καὶ ἀπόφασις δι’ οἰανδήποτε θυσίαν παραμερίζοντες κάθε ματαιοδοξίαν καὶ συντριβόντες τὸν ἐγωισμόν, ὁ ὁποῖος γίνεται πρόξενος κακῶν πάντοτε καὶ οὐδενός καλοῦ...”.

Ὡς Προκαθήμενος πιά τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατευθύνει ἐπανειλημμένα συνοδικές ἐνέργειες καὶ διαμαρτυρίες στοὺς διεθνεῖς ὀργανισμούς γιὰ τὴν καταπάτηση τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἀνθρώπινων δικαιωμάτων τῶν Βορειοηπειρωτῶν. Οἱ ἐπιθέσεις πού ἔγιναν ἀπὸ τὸ στυγνὸ καθεστῶς τοῦ Ἐμβέρ Χότζα ἐναντίον του, ἀποτελοῦν τὴν πιὸ εὐγλωττὴ ἀναγνώριση τοῦ ἐθνικοῦ ρόλου του στό Βορειοηπειρωτικό ζήτημα.

Ὅταν ἄλλοι σιωποῦσαν ἢ ἀδιαφοροῦσαν γιὰ τὸ Βορειοηπειρωτικό, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος μέ πρωτοβουλία καὶ τὴν ὑπογραφή τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ πῆγε τὸ ζήτημα στὴν Ὑποεπιτροπὴ τοῦ ΟΗΕ γιὰ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα καὶ προκάλεσε καταδίκη (μαζί μέ τὴν Κούβα τότε) τῆς Ἀλβανίας. Λίγο πρὶν ἐπισκεφθεῖ τὴν Ἀλβανία ὁ Γεν. Γραμματέας τοῦ ΟΗΕ Χαβιέ Περέζ ντέ Γκουεγιάρ, τὸν συνάντησε στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἦλθε γιὰ τὴν παραλαβὴ τοῦ βραβείου Ἰνᾶση, ὁ ἴδιος ὁ Σεραφεῖμ καὶ τοῦ ἐπέδωσε λεπτομερές ὑπόμνημα γιὰ τὴν κατάσταση στὴ Β. Ἡπειρο. Ἀλλὰ καὶ μόλις ἄρχισαν στὴ Δ. Εὐρώπη οἱ πολιτικὲς ἀλλαγές ἔσπευσε νά θέσει καὶ πάλι τὸ θέμα καὶ νά ζητήσῃ τὴ βοήθεια τῶν ἀρχηγῶν τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν ἀνθρώπινων καὶ θρησκευτικῶν δικαιωμάτων τῶν Βορειοηπειρωτῶν.

Ἐστειλε τότε ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεῖμ πρὸς τοὺς Ἀρχηγούς τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν τὸ παρακάτω γράμμα:

“Άγαπητέ ἐν Χριστῶ ἀδελφέ,

Τά δραματικά γεγονότα ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ καί τῇ Σοβιετικῇ Ἐνώσει ἔσχον εὐρείας διαστάσεως ἐπιπτώσεις ἐπὶ ὄλων τῶν χωρῶν τοῦ σιδηροῦ παραπετάσματος πλήν μιᾶς, τῆς Ἀλβανίας, παρὰ τὰς ταχείας ἐξελίξεις καί τὴν δημοκρατικὴν ἀναδόμησιν, αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν χώραν εἰς γειτονικάς πρὸς αὐτὴν χώρας, τὸ ἐν λόγῳ Μαρξιστικόν κράτος παραμένει ἀμετακίνητον εἰς τὴν καταστολήν τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καί τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας.

Ἐντὸς τῆς σημερινῆς Ἀλβανίας διαμένει μειονότης ἐκ 400.000 Ἑλλήνων, ἐν Β. Ἡπείρῳ, μειονότης ἡ ὁποία, καίτοι τρεῖς φορές ἀπηλευθερώθη ὑπὸ ἑλληνικῶν στρατευμάτων κατὰ τὸ παρελθόν, οὐδέποτε ἀπῆλυνσε τὴν εὐλογίαν τῆς ἐλευθερίας.

Στεροῦνται τῶν στοιχειωδῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καί τοῦ δικαιώματος νά λατρεύουν τὸν Θεόν τῶν Πατέρων των. Ἔχουν κλείσει τὰς Ἐκκλησίας των, καί τὰς μετέτρεψαν εἰς ἀποθήκας, θέατρα, μουσεῖα καί κέντρα διασκέδασης. Στεροῦνται ἐπισκόπων καί ἱερέων. Ἄπαντες ἔχουν ἢ ἀποσχηματισθῆ ἢ σαπίσει εἰς τὰς φυλακάς. Δέν τούς ἐπιτρέπουν νά ἔχουν σχολεῖα, ὅπου νά διδάσκεται ἡ ἐθνικὴ των γλῶσσα καί νά μεταδίδεται ὁ πολιτισμὸς των. Χρόνια τώρα στεροῦνται θρησκευτικῶν τελετῶν, δέν δύνανται νά βαπτίσουν τὰ παιδιά των, νά κοινωνήσουν τῶν ἀχράντων Μυστηρίων ἢ νά τύχουν χριστιανικῆς παιδείας, νά ἐορτάσουν Χριστούγεννα καί Πάσχα. Ταντοχρόνως χιλιάδες ἐξ αὐτῆς ἐξορίζονται καί φυλακίζονται ἀπλῶς καί μόνον ἐπειδὴ τυγχάνουν Χριστιανοὶ καί Ἑλληνες.

Ἡ Ἀλβανία εἶναι μοναδικὴ εἰς τὴν καταδίωξιν τῆς θρησκείας. Καί ὅμως, ἐνῶ αὐτὴ καταστέλλει ὀλοσχερῶς τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα εἰς τὴν χώραν της, ἄνευ ἐντροπῆς, βιαίως διαμαρτύρεται κατὰ τῆς παραβιάσεως αὐτῶν τούτων τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων εἰς τὴν γειτονικὴν Γιουγκοσλαβίαν, εἰς τὸ Κοσσυφοπέδιον, ὅπου ὑπάρχει ἕνας σημαντικὸς ἀριθμὸς Γιουγκοσλάβων ἀλβανικῆς ἐθνικότητος. ἼΩ ποῖα εἰρωνεία καί ὑποκρισία! Ἡ Ἀλβανία οὐδέν δικαίωμα ἔχει νά προβάλλῃ τοιαύτας ἀπαιτήσεις πρὶν ἢ νοικοκυρεῦσει πρῶτον τὰ τῆς οἰκίας της.

Ἄν καί τὸ καθεστῶς τοῦ Ἀλία ἔχει πλειστάκις ἐπαναλάβει ὅτι οὐδεμίαν πρόθεσιν ἔχει νά ἀλλάξῃ τὰ πράγματα ἐν Ἀλβανίᾳ, ἐν τούτοις δέν δύναται νά παραμείνῃ ἀδιάφορον πρὸς τὰς ἀλλαγὰς, αἱ ὁποῖαι συντελοῦνται εἰς τὰς πέριξ σοσιαλιστικὰς χώρας.

Νομίζομεν ὅτι ἐπέστη ὁ καιρὸς διὰ νά πεισθῆ ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀλβανίας νά χαλαρώσῃ τὸν περιορισμὸν της καί νά παραχωρήσῃ εἰς τὸν λαόν της ἕνα ἐλάχιστον τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων συμπεριλαμβανομένης καί τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκείας.

Οὔτω ποιούμεθα ἔκκλησιν ὅπως χρησιμοποιήσετε τὴν ἐπιρροὴν καί δύναμιν ὑμῶν πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν, οὔτως ὥστε ὄχι μόνον οἱ πάσχοντες Ὁρθόδοξοι Ἑλληνες ἀδελφοὶ ἡμῶν, ἀλλ’ ὅλοι οἱ πολῖται τῆς Ἀλβανίας, ἀσκέτου θρησκευματος, νά ἀπαιτήσουν τὸ θεόδοτον δικαίωμα νά ἀσκοῦν τὰ θρησκευτικὰ των καθήκοντα ἐλευθέρως.

Εἰλικρινῶς Ὑμέτερος

† Ὁ Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος

Σεραφεῖμ”.

Άλλά και για τό Κυπριακό, ὅπως ἤδη σημειώθηκε, σκιρτοῦσε πάντα ἡ πατριωτική καρδιά τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ. Σέ συνεννόηση μέ τόν Ἀρχηγό τῆς ΕΟΚΑ Στρατηγό Γεώργιο Γρίβα-Διγενή ἔφθασαν στά Γιάννενα 250 Κύπριοι φοιτητές, γιά νά ἐγκυμναστοῦν στήν Ἡ' Μεραρχία, τῆς ὁποίας Διοικητής ἦταν ὁ Στρατηγός Γεώργιος Λεβέντης. Γιά τόν σκοπό αὐτό ἐπισκέφθηκε τήν ἡπειρωτική πρωτεύουσα ὁ ἴδιος ὁ Γρίβας. Ἀλλά και χρηματικά ἐνίσχυσε τόν Ἀγώνα τῆς ΕΟΚΑ ὁ Ἰωαννίνων Σεραφεῖμ. Στό Ἀρχεῖο του ὑπάρχουν σχετικές ἀποδείξεις μέ τήν ὑπογραφή τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Στρατηγοῦ Γρίβα. Τά πρῶτα ὄπλα τά πῆραν οἱ Κύπριοι φοιτητές ἀπό τήν Ἠπειρο μέ ἐνέργειές του. Κι ὅταν ὁ Ἀττίλας ἐπληξε τήν Κύπρο, κατήγγειλε ἀπό τά μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης τή βάρβαρη εἰσβολή, ἐνῶ δέν ἔπαυσε ποτέ νά ἀπευθύνει διαμαρτυρίες και ἐκκλήσεις γιά τό θέμα τῶν ἀγνοουμένων τῆς Κυπριακῆς Τραγωδίας και τήν κατοχή τῆς βόρειας Κύπρου ἀπό τόν τουρκικό στρατό και τήν ἐκποίηση τοῦ ἑλληνορθόδοξου πολιτιστικοῦ της πλούτου ἀπό τούς Τούρκους στούς οἴκους πλειστηριασμῶν τῆς Εὐρώπης.

5. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν και πάσης Ἑλλάδος (12.1.1974 - 10.4.1998)

Ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀνέδειξε στίς 12 Ἰανουαρίου 1974, μετά ἀπό τήν ἐπταετῆ ἐκτροπή ἀπό τήν κανονική τάξη (1967-1973), τόν ἀπό Ἄρτης και Ἰωαννίνων Σεραφεῖμ Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν και πάσης Ἑλλάδος. Δέν εἶναι τοῦ παρόντος νά σημειωθεῖ ἐδῶ τό τί εἶχε συμβεῖ στήν περίοδο 1967-1973. Ἡ δήλωση τοῦ ἀείμνηστου Μητροπολίτη Πειραιῶς κυροῦ Χρυσοστόμου, πού δημοσιεύθηκε στόν ἀθηναϊκό τύπο ἀμέσως μετά τήν ἔκδοση τῆς Συντακτικῆς Πράξης εἶναι πάντως χαρακτηριστική:

“... Διά τῆς καταρτισθείσης Συντακτικῆς Πράξεως, θά δυνηθοῦν οἱ Ποιμένες, οἱ ὁποῖοι δέν ἐποδοπάτησαν τό Ἱερόν Πηδάλιον, νά ἀποκαταστήσουν τήν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κανονικήν τάξιν, ἣτις διεσαλεύθη τά μάλιστα ἐπικινδύνως και δι' αὐτήν τήν ἔνδοξον Πατρίδα ἡμῶν και τās ἀπανταχοῦ τῆς Οἰκουμένης βιούσας Ἀγιωτάτας Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας”.

Τή Σύνοδο τῆς Ἱεραρχίας, ἀπό τήν ὁποία ἐξελέγη μέ κανονικές ψήφους ὁ Σεραφεῖμ, εἶχαν ἀποτελέσει οἱ Ἱεράρχες, πού εἶχαν ἐκλεγῆ ἀπό κανονικές Συνόδους συγκροτημένες κατά τά πρεσβεῖα κι ὄχι ἀριστίνδην. Ἐξ ἄλλου, ἀποκλείσθηκαν ὅλοι ὅσοι εἶχαν ἐκλεγῆ ἀπό τήν ἀριστίνδην σύνοδο τῆς ἐπταετίας. Ἔτσι ἡ ἐκλογή τοῦ Σεραφεῖμ, μετά τήν οἰκειοθελῆ παραίτηση τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἱερωνύμου Κοτσώνη, ἦταν κατά πάντα κανονική και ἦλθε νά ἐπιφέρει στήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος τήν ὁμαλότητα και τήν ἀποδέσμευσή της ἀπό ἐξωεκκλησιαστικούς παράγοντες. Γι' αὐτό κι ὁ ἀείμνηστος Πειραιῶς συνέχιζε:

“...Χαρακτηρίζω ὡς κροκοδείλια τά δάκρυα τῶν θρηγούντων δῆθεν διά τό ὅτι ὁ μέλλον Ἀρχιεπίσκοπος θά ἐκλεγῆ ὑπό Μείζονος Ἱεραῶς Συνόδου, ὧν ὁ ἀριθμός θά ἀνέλθῃ εἰς 34 περίπου Ἱεράρχας, κατά τά πρεσβεῖα τῆς ἀρχιερωσύνης καλουμένων. Θά εἶχαν δίκαιον νά θρηνοῦν οἱ ἀντικανονικώτατα ἀπό τοῦ ἔτους 1967 και ἐντεῦθεν ἀναδειχθέντες ἱεράρχαι, ἐάν κατῶρθωναν νά ἀποδείξουν ὅτι ὁ ἀριθμός 7, ἥτοι ὁ ἀριθμός τῶν μελῶν τῆς ἀριστίνδην Συνόδου ὑφ' ἧς ἐξελέγησαν, εἶναι κατά πολύ μεγαλύτερος τοῦ ἀριθμοῦ 34, ἥτοι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀπολύτως κανονικῶν μητροπολιτῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος”.

Ἡ θητεία τοῦ γαλουχημένου μέ τά δημοκρατικά ιδεώδη Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ συνέπεσε κατά τούς ἕξι πρώτους μήνες της μέ τή δικτατορία Ἰωαννίδη (1973-1974). Κατηγορεῖται κατά καιρούς ἀπό μερικούς γι' αὐτή τή σύμπτωση, σάν νά μπορούσε ὁ ἴδιος ν' ἀλλάξει τήν πορεία τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῆς χώρας. Οἱ ἀντικειμενικοί παρατηρητές γνωρίζουν ὅτι πολιτικά δέν ἀνήκε στό τότε καθεστώς. Ὅπως μαρτυρεῖται ἀπό συνέντευξη πού δημοσιεύθηκε στήν ἐφημερίδα *“Καθημερινή”* (5-6 Ἰουνίου 1983), ὁ τότε Ἀμερικανός πρεσβευτής στήν Ἀθήνα Τάσκα πού ἀπευθύνθηκε σ' ἐκείνον γιά νά τόν φέρει σ' ἐπαφή μέ τόν Ἰωαννίδη, διαπίστωσε ὅτι *“ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεῖμ δέν ἦταν προσκείμενος στόν Ἰωαννίδη”*.

Πραγματικά ὁ Σεραφεῖμ ἦταν μόνο ἐκκλησιαστικός ἡγέτης καί ἐθνικός ἀγωνιστής. Ἐκεῖνο τό ὅποιο ἤθελε ἦταν ἡ ἐπαναφορά τῆς Ἐκκλησίας στήν κανονική της τροχιά καί στή στενή σύνδεσή της μέ τό Πατριαρχεῖο. Καί τό πέτυχε χρησιμοποιώντας τήν εὐκαιρία ὡς Μητροπολίτης Ἰωαννίνων τῆς ὀρκωμοσίας τοῦ Στρατηγοῦ Γκιζίκη. Αὐτό εἶχε χαρακτηριθεῖ τότε (κι ἀπό μερικούς ἀμετανόητους κατόπιν καί τελευταῖα) ὡς *“εἰσπήδηση”*. Ἀλλά εἰσπήδηση ποῦ, στόν χῶρο τοῦ ἀντικανονικοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς ἀριστίνδην Συνόδου;

Ἄς ξαναγυρίσουμε ὅμως στήν κανονική σύνοδο τῆς πρεσβυτέρας Ἱεραρχίας, πού συνήλθε στίς 12 Ἰανουαρίου 1974 μέ Πρόεδρο τόν ἀείμνηστο Μητροπολίτη Καλαβρύτων καί Αἰγιαλείας Γεώργιο καί κατάρτισε μέ μυστική ψηφοφορία τριπρόσωπο. Μετά τήν καταμέτρηση τῶν ψήφων ἔλαβαν: ὁ Ἰωαννίνων Σεραφεῖμ 20, ὁ Κοζάνης Διονύσιος 7 κι ὁ Μεσσηνίας Χρυσόστομος 1. Μέ τόν κανονικό αὐτό τρόπο ἀναδείχθηκε ὁ Σεραφεῖμ σέ Ἀρχιεπίσκοπο. Τήν ἴδια μέρα τό ἀποτέλεσμα τῆς ἐκλογῆς γνωστοποιήθηκε στά πρεσβυγενῆ Πατριαρχεῖα καί τό ἀπόγευμα κιόλας ὁ ἀείμνηστος Οἰκουμενικός Πατριάρχης Δημήτριος συγκαίροντας τόν νέο Ἀρχιεπίσκοπο ὑπογράμμισε ὅτι ἡ *“ἐκλογή του συνεκίνησε τήν Μητέρα Ἐκκλησίαν διά τό ἄξιον τῆς προσωπικότητός”* του.

Ἡ ἐνθρόνιση τοῦ Σεραφεῖμ στόν ἱστορικό Καθεδρικό Ναό Ἀθηνῶν ἔγινε στίς 16 Ἰανουαρίου 1974 μέ τήν παρουσία ἀντιπροσώπων ὄλων τῶν Ὁρθοδόξων Πατριαρχείων πού προσφώνησαν κατάλληλα, τῶν μελῶν τῆς Ἱεραρχίας, τοῦ Μητροπολίτη Χαλδίας Κυρίλλου ὡς ἐκπροσώπου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἄλλων ἐπισήμων καί πλήθους κόσμου. Ὁ ἐνθρονιστήριος λόγος τοῦ νέου Ἀρχιεπισκόπου ἦταν ἓνα κήρυγμα εἰρήνης, προσήλωσης στήν κανονική ἐκκλησιαστική τάξη καί υἱικῆς ἀφοσίωσης στόν Οἰκουμενικό Θρόνο, μέ τόν ὅποιο καί ἀποκαθίσταντο ὁμαλές σχέσεις. Δέν λησμόνησε οὔτε τούς ὑπόδουλους Βορειοηπειρώτες καί προκάλεσε ρίγη συγκίνησης σέ ὄλον τόν κλῆρο καί τόν λαό. Κλείνοντας τά σχετικά μέ τήν ἐκλογή παραθέτω τόν σχολιασμό της ἀπό διαπρεπή ἱεράρχη, τόν ἀπό Μαρωνείας Μητροπολίτη Νέας Ἰωνίας καί Φιλαδελφείας Τιμόθεο:

“Δέν ἦτο δυνατόν, ὡς εἶναι εὐνόητον, νά παραμείνῃ ἡ Ἐκκλησία ἀκέφαλος, ἐπειδή εἰς τήν ἀρχήν εὐρίσκετο κυβέρνησις τῆς δικτατορίας. Ὅφειλομεν δέ νά δηλώσωμεν κατά τόν πλέον κατηγορηματικόν τρόπον, ὅτι οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν ἠνωχλήθη ἢ παρεκλήθη ἔστω παρασκηνακῶς ὑπό ὀργάνου τινός πολιτειακοῦ ὑπέρ τοῦ προσώπου τοῦ νῦν Ἀρχιεπισκόπου, ὥστε νά θεωρηθῇ ὅτι οὗτος ἐπεβλήθη ὑπό τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας εἰς τήν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἐκλογή ἐγένετο κατά τρόπον ἀπολύτως δημοκρατικόν καί ἐλεύθερον

καί συμφώνως πρὸς τοὺς ἱερούς κανόνας. Οὐδεμία ὄθεν ἀνωμαλία ὑφίσταται ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας, διότι ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κύριος Σεραφεῖμ, τοῦ ὁποίου τό δημοκρατικόν ἰδεῶδες καί ἡ ἔθνικὴ προσφορὰ εἰς ἀγῶνας καί θυσίαν αἵματος εἶναι γνωστά τοῖς πᾶσιν, ὑπῆρξεν ὁ ἐκλεκτός ὄχι τῆς Χούντας οὐδέ τῆς Χουντικῆς Ἱεραρχίας, ἀλλὰ τῆς μόνης ἀρμοδίας καί νομίμου καί κανονικῆς Ἱεραρχίας”.

Μία ἀπὸ τίς πρῶτες ἐνέργειες τοῦ νέου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος ἦταν νά ἐπισκεφθεῖ ἐπίσημα τό ἱερό κέντρο τῆς Ὁρθοδοξίας, τό σεπτό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, στήν ἱστορική ἔδρα του στό Φανάρι. Μαζί του πῆγαν οἱ Μητροπολίτες Κίτρους Βαρνάβας, Ἐλευθερουπόλεως Ἀμβρόσιος, Κορίνθου Παντελεήμων, Φθιώτιδος Δαμασκηνός, Φιλίππων, Νεαπόλεως καί Θάσου Ἀλέξανδρος κ.ἄ. κληρικοί. Ἡ ἐπίσκεψη στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο κράτησε ἀπὸ τίς 16 ὡς τίς 22 Μαρτίου 1974 καί ὁμαλοποίησε τίς σχέσεις μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, πού ἀπὸ τότε διατηρήθηκαν σέ θαυμάσιο ἐπίπεδο, ἐκτός ἀπὸ τά τελευταῖα χρόνια τῆς ἀσθενείας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ, ὁπότε διαταράχθηκαν ἐξ αἰτίας ἄλλων παραγόντων. Προσφωνώντας ἐπίσημα τόν Ἀρχιεπίσκοπο ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Δημήτριος ὑπογράμμισε ἀνάμεσα σέ ἄλλα:

“Ἐν τῷ προσώπῳ Σας, Μακαριώτατε ἀδελφέ, χαιρετίζομεν τόν γνήσιον καί ἄξιον ποιμένα τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐπιθυμοῦμεν νά γνωρίζητε ὅτι δέν Σᾶς ὑποδεχόμεθα ὡς ξένον, ἀλλ’ ὡς ἀδελφόν τίμιον καί ἐγκάρδιον. Λέγοντες ταῦτα αὐτὴν τὴν στιγμήν, δέν ἐκφράζομεν ἀπλῶς καί μόνον προσωπικά αἰσθήματα, ἀλλὰ διερμηνεύομεν τό φρόνημα τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης ταύτης Ἐκκλησίας, τῆς περὶ ἡμᾶς Ἱεραρχίας, τοῦ Κλήρου καί τοῦ λαοῦ...”

Σέ δήλωσή του, ἐξ ἄλλου, ὁ Δημήτριος ἐξαίροντας τὴ σημασία τῆς ἐπίσκεψης τόνισε:

“Αἱ σχέσεις μας ἀποκατεστάθησαν πλήρως καί ἐνώπιόν μας ἀνοίγεται ὁδὸς ἀγάπης καί συνεργασίας”.

Ἀπὸ τά λοιπά πρεσβυγενῆ Πατριαρχεῖα ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεῖμ ἐπισκέφθηκε τῆς Ἀντιοχείας ἀπὸ τίς 9 ὡς τίς 16 Μαΐου 1975 καί τῶν Ἱεροσολύμων ἀπὸ τίς 17 ὡς τίς 25 Μαΐου 1985. Ἔκανε ἐπίσης ἐπίσημες ἐπισκέψεις στίς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες τῆς Ρωσίας ἀπὸ τίς 11 ὡς τίς 17 Ἰουνίου 1976, τῆς Γεωργίας ἀπὸ τίς 17 ὡς τίς 21 Ἰουνίου 1976, τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τίς 3 ὡς τίς 8 Ἰουνίου 1976, τῆς Πολωνίας ἀπὸ τὴν 1η ὡς τίς 15 Μαΐου 1978. Τὴν Ἐκκλησία τῆς Σερβίας ἐπισκέφθηκε ἐπίσημα δύο φορές, ἀπὸ τίς 20 ὡς τίς 27 Ὀκτωβρίου 1977 καί ἀπὸ τίς 29 Ὀκτωβρίου ὡς τίς 2 Νοεμβρίου 1983. Ἀντίστοιχα, ὑποδέχθηκε στήν Ἀθήνα τοὺς ἡγέτες τῶν περισσοτέρων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Δημήτριο, τόν Ἀλεξανδρείας Παρθένιο, τόν ἀείμνηστο Πατριάρχη Ἀντιοχείας Ἡλία καί τόν σημερινό Ἰγνάτιο, τόν Ἱεροσολύμων Διόδωρο, τοὺς Πατριάρχες τῶν Σέρβων Γερμανό καί Παῦλο, τόν ἀείμνηστο Πατριάρχη Ρουμανίας Ἰουστῖνο, τόν Ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου Χρυσόστομο, τόν Ἀρχιεπίσκοπο Πράγας Δωρόθεο, τοὺς Ἀρχιεπισκόπους Φιλανδίας Παῦλο καί Ἰωάννη, τόν Πατριάρχη τῆς Μόσχας Ἀλέξιο, ἐνῶ πάντοτε εἶχε συναντήσεις μέ τοὺς διερχόμενους ἀπὸ τὴν Ἀθήνα Προκαθήμενους τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὅπως μέ τοὺς Ἱεροσολύμων Βενέδικτο, Κύπρου Μακάριο, τόν Ἀλεξανδρείας Νικόλαο, τόν Ἀρχιεπίσκοπο Β. καί Ν. Ἀμερικῆς Ἰάκωβο κ.λπ. Δέχθηκε ἀκόμη ἐπισκέψεις Πατριαρχῶν τῆς Αἰθιοπίας, Ἀρμενίας, τοῦ Πριμάτου τῆς Ἀγγλικα-

νικῆς Ἐκκλησίας Ἀρχιεπισκόπου τοῦ Καντέρμπουρου Δρα Γεώργιο Κάρεϋ κ.λπ.

Οἱ ἀνταλλαγές αὐτές ἐπίσημων ἐπισκέψεων σέ διορθόδοξο ἐπίπεδο συνέβαλαν σημαντικά στήν ἐνότητα τῆς καθόλου Ὁρθοδοξίας καί ἔδωσαν τίς εὐκαιρίες ἀνταλλαγῆς χρήσιμων σκέψεων καί ἐνημέρωσης στά φλέγοντα θέματα πού ἀπασχολοῦσαν τίς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες. Οἱ συνομιλητές τοῦ Σεραφεῖμ τόνιζαν πάντοτε τήν ἐγκαρδιότητα, τήν καλοσύνη καί τήν ἀδελφική ἀγάπη, μέ τήν ὁποία τούς ὑποδεχόταν.

Νά τώρα πῶς εἶδαν τόν αἰοίδιμο Προκαθήμενο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διακεκριμένοι Ὁρθόδοξοι Ἱεράρχες μετά τίς ἐπισκέψεις τους στήν Ἀθήνα. Ἡ παρακάτω διαπίστωση ἀνήκει στόν ἀείμνηστο Μητροπολίτη Γέροντα Χαλκηδόνο Μελίτωνα, τόν διαπρεπή ἐκεῖνο Ἱεράρχη τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας :

“Διεπίστωσα ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος οἰακοστροφεῖται ἀπό σπιβαράς χεῖρας. Πρόκειται περί Προκαθημένου συνετοῦ, ἀγαπητοῦ καί σεβασμίου ἀδελφοῦ καί ὅτι ὑπάρχει πλήρης καί εἰλικρινῆς ἐγκαρδιότης σχέσεων Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Διεπίστωσα ἐπίσης ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν παρακολουθεῖ μέ πνεῦμα ἀγάπης ὅλα τά ἐκκλησιαστικά θέματα καί ὅσα ἀφοροῦν εἰς τάς σχέσεις Ὁρθοδοξίας καί ὀλόκληρου τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου. Ἐπίσης εἶναι ἐνήμερος καί δεικνύει ἐνδιαφέρον διά τά σύγχρονα προβλήματα τοῦ λαοῦ καί τῆς Ἑλλάδος”.

Κι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Β. καί Ν. Ἀμερικῆς Ἰάκωβος μετά ἀπό ἐπίσκεψή του στήν Ἀθήνα γιά τό κυπριακό θέμα εἶχε δηλώσει:

“Ἡ ἀποστολή μου ἦταν ὡς ἐκκλησιαστικοῦ νά ἐπικοινωνήσω μέ τόν Ἀρχηγό τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, μέ τόν ὁποῖο εἶχα τό εὐτύχημα νά διέλθω μερικές ὥρες ψυχικῆς ἀγαλλιᾶσεως καί εὐφροσύνης, καθώς καί ἐμπνεύσεως διότι ξεύρω πόσον καί ἐκεῖνος ἐκπροσωπεῖ ἀπό τήν παλαιότερη ἐποχή πού ἦταν ἀκόμη νέος τό μαχητικό ἀλλά θετικό πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας. Φεύγω εὐγνώμων ἀπό τήν ἀγάπη καί τήν ἀδελφοσύνη, τήν ὁποία μοῦ ἐπέδειξε. Ἄλλωστε τόν χαρακτηρίζουν τόν Μακαριώτατο ὅλες αὐτές οἱ ἀρετές...”.

Ἐδῶ πρέπει ἀκόμη νά σημειωθεῖ ὅτι ὁ Σεραφεῖμ κι ὡς Μητροπολίτης μετέσχε σέ ἐπίσημες ἐπισκέψεις τῶν τότε Προκαθημένων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (στή Σερβία, στήν Αἴγυπτο κ.λπ.), συμμετέσχε στόν ἐορτασμό τῆς Χιλιετηρίδας τοῦ Ἁγίου Ὁρους (1963), διετέλεσε μέλος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καί τῶν Συνοδικῶν Ἐπιτροπῶν καί συνέβαλε ποικιλότροπα στήν εὐρυθμῆ διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας. Τιμήθηκε μέ ἀνώτατες διακρίσεις καί μετάλλια ἀπό Ἀρχηγούς Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν καί ἄλλους ὀργανισμούς, ὀργανώσεις Ἐθν. Ἀντίστασης κ.λπ. Τό 1988 λάμπρυνε μέ τήν παρουσία του τίς ἐορτές τῆς 900ετηρίδος τῆς Μ. Θεολόγου Πάτμου καί τό 1990 τῆς 600ετηρίδος τοῦ Μεγάλου Μετεώρου (Ἰ. Μ. Μεταμορφώσεως) καί τό 1995 τόν ἐορτασμό τῶν 1900 χρόνων ἀπό τή συγγραφή τῆς Ἀποκάλυψης στήν Πάτμο. Ἔλαβε μέρος στήν Α΄ καί Β΄ Διάσκεψη τῶν Ὁρθόδοξων Προκαθημένων (1992 καί 1995), πού συνήλθαν ὑπό τήν προεδρία τοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου στήν Πόλη καί τήν Πάτμο.

Στίς 30 Ἰουλίου 1993 ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεῖμ, μετά ἀπό νέα πρόσκληση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου, μετέβη πάλι στό Φανάρι καί ἔλαβε μέρος στή Μείζονα καί Ὑπερτελή Σύνοδο, πού συγκλήθηκε ὑπό τήν προεδρία τοῦ Πατριάρχου γιά τό θέμα τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων.

Σέ ένα τέταρτο αιώνα πού συνοδεύθηκε από μεγάλες πολιτειακές αλλαγές καί πολιτικά γεγονότα, ὁ Σεραφεῖμ χειραγώγησε τήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος μέ σύνεση καί ὀδήγησε τό σκάφος της σάν καλός οἰακοστρόφος μέσα ἀπό τρικυμίες καί θύελλες στόν σωστό προορισμό του. Ἀπό πλευρᾶς ἐκκλησιαστικῆς πρέπει νά σημειωθεῖ ἡ συνταγματική κατοχύρωση τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τοῦ 1850 καί τῆς Πατριαρχικῆς Πράξεως τοῦ 1928 στό Νέο Σύνταγμα πού ψηφίσθηκε στίς 11 Ἰουνίου 1975, μέ τήν ὁποία διασφαλίσθηκε τό αὐτοκέφαλο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, καθώς καί ἡ ἐκπόνηση τοῦ Νέου Καταστατικοῦ Χάρτη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πού εἶχε συντελεσθεῖ τήν ἀνοιξη τοῦ 1974 καί ἔπειτα ἀπό νέα ἐπεξεργασία ψηφίσθηκε στίς 31 Μαΐου 1977 ἀπό τή Βουλή τῶν Ἑλλήνων ὡς ὁ ὑπ' ἀριθμ. 590/77 Νόμος (ΦΕΚ 146, τεῦχος πρῶτο της 31 Μαΐου 1977). Μέ τόν νέο αὐτό Καταστατικό Χάρτη ἐκσυγχρονίσθηκε ἡ ἐκκλησιαστική διοίκηση καί ἴσχυσε γιά πρώτη φορά στίς σχέσεις Πολιτείας καί Ἐκκλησίας ἡ *“ἀρχή τῆς συναλληλίας”*.

Ἐπίσημες ἐπισκέψεις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ στά Ὁρθόδοξα Πατριαρχεῖα καί ἄλλες Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες

- 1974,** 16-22 Μαρτίου: Ἐπίσημη ἐπίσκεψη τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ στό Ἱερό Κέντρο τῆς Ὁρθοδοξίας στό Φανάρι (Κωνσταντινούπολη).
- 1975,** 9-16 Μαΐου: Ἐπίσημη ἐπίσκεψη στό Ἑλληνορθόδοξο Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας (Δαμασκός Συρίας).
- 1976,** 3-8 Ἰουνίου: Ἐπίσημη ἐπίσκεψη στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας (Σόφια).
- 1976,** 11-21 Ἰουνίου: Ἐπίσημη ἐπίσκεψη στό Πατριαρχεῖο Ρωσίας καί Ἐκκλησίας Γεωργίας (Μόσχα καί Τιφλίδα).
- 1977,** 20-27 Ὀκτωβρίου: Πρώτη ἐπίσημη ἐπίσκεψη στό Πατριαρχεῖο τῆς Σερβίας (Βελιγράδι).
- 1978,** 1-15 Μαΐου: Ἐπίσημη ἐπίσκεψη στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Πολωνίας (Βαρσοβία).
- 1983,** 29 Ὀκτωβρίου - 2 Νοεμβρίου: Δεύτερη ἐπίσημη ἐπίσκεψη στό Πατριαρχεῖο τῆς Σερβίας (Βελιγράδι).
- 1985,** 17-25 Μαΐου: Ἐπίσημη ἐπίσκεψη στό Ἑλληνορθόδοξο Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων (Ἰορδανία καί Παλαιστίνη) καί τήν Ἱ. Μονή Ἁγίας Αἰκατερίνης Σινᾶ μέσῳ Ἐιλάτ.
- 1988,** 25 Σεπτεμβρίου: Συμμετοχή τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ στόν ἑορτασμό τῆς 900ετηρίδος τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου στήν Πάτμο.
- 1990,** 28-30 Σεπτεμβρίου: Ἐπίσκεψη στίς Ἱ. Μητροπόλεις Δημητριάδος καί Τρίκκης καί Σταγῶν καί συμμετοχή στόν ἑορτασμό τῆς 600ετηρίδος τῆς Ἱ. Μονῆς Μεταμορφώσεως Μετεώρων.
- 1992,** 15 Μαρτίου - Κυριακή της Ὁρθοδοξίας: Συμμετοχή στήν Α΄ Διάσκεψη Ὁρθόδοξων Προκαθημένων στό Φανάρι ὑπό τήν προεδρία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου.
- 1993,** 30 Ἰουλίου: Συμμετοχή στή Μείζονα καί Ὑπερτελῆ Σύνοδο, πού συγκλήθηκε στό Φανάρι ὑπό τήν προεδρία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου.

1995, 24-26 Σεπτεμβρίου: Συμμετοχή στον έορτασμό της 1900ετηρίδος από τη συγγραφή του ιεροῦ κειμένου της “*Αποκαλύψεως*” από τον Άγιο Ἰωάννη τον Θεολόγο στην Πάτμο και στη Β΄ Συνάντηση των Ὁρθοδόξων Προκαθημένων στο ιερό νησί ὑπό τὴν προεδρία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχοῦ Βαρθολομαίου.

Γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Σεραφεῖμ ὡς Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ ὡς Προέδρου τόσον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὅσον καὶ τῆς Συνόδου τῆς ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὁ ἀναγνώστης παραπέμπεται στοῦ βιβλίου τοῦ I.M. Χατζηφώτη, *Ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεῖμ 1913-1998. Μαρτυρίες καὶ Τεκμήρια*, ἀπὸ τίς ἐκδόσεις Ἑλληνικά Γράμματα, Ἀθήνα 1998, σελίδες 62 ἕως 510. Θεωρῶ ἀξιόπιστα τὰ γραφόμενά του διότι ἐκτός τῶν ἄλλων θέσεων, (συνεργάτης τῆς ἐφημερίδος *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια* ἀπὸ τὸ 1977 καὶ ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1983 Διευθυντῆς ἀπὸ τὸ 1978 ὡς τὸ 1995 μέλος τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ τύπου καθὼς καὶ μέλος διαφόρων ἄλλων Συνοδικῶν Ἐπιτροπῶν ἀπὸ τὸ 1982 Σύμβουλος καὶ Ἐκπρόσωπος τύπου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ ἀπὸ τὸ 1984 ὡς τὸ 1998 Διευθυντῆς Τύπου καὶ Δημοσίων Σχέσεων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, κ.λπ.), ὑπῆρξε ἀγαπητὸς καὶ στενὸς συνεργάτης τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ. Τὰ παρατιθέμενα στοῦ πρῶτου μέρους τῆς παρουσίας εἰσηγήσεως εἶναι ἐπιλεκτικὰ παρμένα ἀπὸ τὸ ἴδιο βιβλίο τοῦ I.M. Χατζηφώτη, ἀπὸ τίς σελίδες 23 ἕως 62 καὶ τὰ ἀφιερῶνω στὴ μνήμη του, ὡς ὀφειλόμενο ἀντίδωρο τῆς ἀγάπης του καὶ τοῦ σεβασμοῦ, μὲ τὰ ὅποια μὲ ἐτίμησε. Ὡς συμπέρασμα τοῦ πρῶτου μέρους αὐτῆς τῆς εἰσηγήσεως παραθέτω χρονολόγιο τῆς ζωῆς τοῦ ἀπὸ Ἄρτης καὶ Ἰωαννίνων Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ.

Χρονολόγιο τῆς ζωῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ (1913 – 1998)

- 1913** (2 Αὐγούστου) Γέννηση στοῦ Ἀρτεσιανό Καρδίτσας. Πατέρας του ἦταν ὁ Χρῆστος Τίκας καὶ μητέρα ἡ Εὐαγγελία τὸ γένος Εὐόλια.
- 1919-1922** Μαθητεύει στοῦ Δημοτικὸ Σχολεῖο Ἀρτεσιανοῦ (ὡς καὶ τὴν τέταρτη τάξη).
- 1923-1924** Μαθητεύει στοῦ ἑξατάξιο Α΄ Δημοτικὸ Σχολεῖο Καρδίτσας (πέμπτη καὶ ἕκτη τάξη).
- 1925-1926** Φοιτᾷ στοῦ Α΄ Ἑλληνικὸ Σχολεῖο Καρδίτσας.
- 1927** Πηγαίνει στοῦ τετρατάξιο Γυμνάσιο Καρδίτσας, ὅπου εἰσάγεται μὲ ἑξετάσεις (πρῶτη τάξη).
- 1928-1930** Παραμένει στοῦ Ἀρτεσιανό ἐπὶ δύομισι χρόνια.
- 1931-1934** Μὲ ἑξετάσεις εἰσέρχεται στὴν Ἱερατικὴ Σχολὴ Ἄρτας, ὅπου παρακολουθεῖ τίς τέσσερις πρῶτες τάξεις.
- 1935** Φοιτᾷ στὴν Ἱερατικὴ Σχολὴ Κορίνθου στοῦ πέμπτου ἔτος.
- 1936** Εἰσάγεται μὲ ἑξετάσεις στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.
- 1938** (Μάιος) Κείρεται μοναχὸς στὴ Μονὴ Πεντέλης καὶ χειροτονεῖται διάκονος ἀπὸ τὸν Κορινθίαν (μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπο) Δαμασκηνό.
- 1939** Τοποθετεῖται στὸν Ἅγιο Λουκά Πατησίων.
- 1940** Πτυχιούχος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν μὲ “λίαν καλῶς”.
- 1941** Ὑπηρετεῖ ὡς γραφεὺς στὴν Ἱερά Σύνοδο.

- 1942** Χειροτονείται Πρεσβύτερος καί προχειρίζεται Ἀρχιμανδρόντης ἀπό τόν Ἀρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό.
- 1943** (Σεπτέμβριος) Μυείται στόν ΕΔΕΣ καί ὀρκίζεται ἀπό τούς Ἰω. Ματσούκα καί Εὐθ. Μπάροη.
- 1943-1944** Στήν ἐθνική ἀντίσταση μέ τίς ἀνταρτικές ὀμάδες τοῦ στρατηγοῦ Ναπολέοντα Ζέρβα.
- 1944** (Ἀπρίλιος) Συλλαμβάνεται στήν Ἄρτα ἀπό τούς Γερμανούς καί κινδυνεύει νά ἀπαγχονισθεῖ. Σώζεται χάρη στόν Λάμπρο Λάμπρου καί διαφεύγει στήν Ἀθήνα.
- 1944-1949** Ὑπηρετεῖ στήν Ἱερά Σύνοδο ὡς Ὑπογραμματεὺς καί Β΄ Γραμματεὺς.
- 1949** (6 Σεπτεμβρίου) Ἐκλέγεται Μητροπολίτης Ἄρτης.
- 1949** (11 Σεπτεμβρίου) Χειροτονείται Ἐπίσκοπος στόν Ναό Ἁγίου Λουκά Πατησίων.
- 1956** (17 Ὀκτωβρίου) Ἰδρύει στήν Ἄρτα τόν Σύνδεσμο Ἀπελευθερώσεως Βορείου Ἠπείρου.
- 1958** (11 Μαρτίου) Ἐκλέγεται Μητροπολίτης Ἰωαννίνων.
- 1961** Συμμετέχει στήν Α΄ Πανορθόδοξη Διάσκεψη τῆς Ρόδου.
- 1963** Συμμετέχει στόν ἑορτασμό τῆς Χιλιετηρίδος τοῦ Ἁγίου Ὁρους.
- 1972** (3 Ἰανουαρίου) Παραιτεῖται ἀπό τήν ἀρχηγία τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος διαμαρτυρούμενος γιά ἐνέργειες τοῦ καθεστώτος πού θεωρεῖ ἀρνητικές γιά τό ἐθνικό θέμα.
- 1974** (12 Ἰανουαρίου) Ἐκλέγεται ἀπό τήν Πρεσβυτέρα Ἱεραρχία Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος.
- 1974** (16 Ἰανουαρίου) Ἐνθρονίζεται στόν Καθεδρικό Ναό Ἀθηνῶν.
- 1974** (16 - 22 Μαρτίου) Ἐπισκέπτεται στό Φανάρι τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο.
- 1975** (9-16 Μαΐου) Ἐπισκέπτεται τό Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας.
- 1976** (3-8 Ἰουνίου) Ἐπισκέπτεται τό Πατριαρχεῖο Βουλγαρίας. (11-17 Ἰουνίου) Ἐπισκέπτεται τό Πατριαρχεῖο Μόσχας. (17-21 Ἰουνίου) Ἐπισκέπτεται τό Πατριαρχεῖο Γεωργίας.
- 1976** (16 Ὀκτωβρίου) Ἐκδίδεται ἡ 15ήμερη ἐφημερίδα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια».
- 1977** (31 Μαΐου) Ψηφίζεται ἀπό τή Βουλή ὁ νέος Καταστατικός Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.
- 1977** (20-27 Ὀκτωβρίου) Πρώτη ἐπίσημη ἐπίσκεψη στό Πατριαρχεῖο Σερβίας.
- 1978** (1-15 Μαΐου) Ἐπισκέπτεται τήν Ἐκκλησία τῆς Πολωνίας.
- 1983** (Ἀπρίλιος) Ἐκδίδεται ἡ μηνιαία ἐφημερίδα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν «Ἐπαλξη».
- 1983** (29 Ὀκτωβρίου - 2 Νοεμβρίου) Δεύτερη ἐπίσημη ἐπίσκεψη στό Πατριαρχεῖο τῆς Σερβίας.
- 1985** (1 Ἰανουαρίου) Γίνεται δωρητής μελῶν τοῦ σώματός του.
- 1985** (17-27 Μαΐου) Ἐπισκέπτεται τό Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων καί τή Μονή Σινᾶ.
- 1985** (9-13 Ὀκτωβρίου) Συγκαλεῖ στήν Ἀθήνα (Ζάππειο) Παγχριστιανική Διάσκεψη γιά τήν ἐξάλειψη τῶν θανάτων ἀπό πείνα.
- 1987** (13-18 Νοεμβρίου) Τόν ἐπισκέπτεται στήν Ἀθήνα ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης

- Δημήτριος στά πλαίσια της ΄Ι. Πορείας του Ειρήνης, Άγάπης και ΄Ενότητας στίς ΄Ορθόδοξες και τίς άλλες Χριστιανικές ΄Εκκλησίες.
- 1988** (28 ΄Ιανουαρίου) Δημιουργεί τό ΄Ίδρυμα Νεότητας στην Άρχιεπισκοπή Άθηνών.
- 1988** (25 Σεπτεμβρίου) Συμμετέχει στον έορτασμό της 900ετηρίδος της Μονής Θεολόγου Πάτμου.
- 1989** (Φεβρουάριος) Άρχίζει νά εκπέμπει ο Ραδιοφωνικός Σταθμός της ΄Εκκλησίας της ΄Ελλάδος στους 89,4 χιλιοκύκλους των ΡΜ.
- 1990** (28 Σεπτεμβρίου) ΄Επισκέπτεται τίς Μητροπόλεις Δημητριάδος και Τρίκκης και συμμετέχει στον έορτασμό της 600ετηρίδος του Μεγάλου Μετεώρου.
- 1991** (Οκτώβριος) Κηρύσσει έκστρατεία κατά των αίρέσεων και της παραθρησκείας.
- 1992** (17-26 ΄Ιουνίου) Τόν επισκέπτεται ο Πατριάρχης Μόσχας Άλέξιος.
- 1993** (7 ΄Ιουνίου) Άσκειται δίωξη έναντίον του και κατά των μελών της ΄Ιεράς Συνόδου, γιατί δέν εφαρμόζει τίς αποφάσεις του Συμβουλίου της ΄Επικρατείας για τους τρεις έκπτωτους Μητροπολίτες Νικόδημο, Θεολόγο και Κωνσταντίνον. ΄Η δίωξη άκυρώνεται μέ πράξη του ΄Υπουργικού Συμβουλίου.
- 1993** (30 ΄Ιουλίου) Συμμετέχει στή Μείζονα και ΄Υπερτελή Σύνοδο, πού συγκαλεί στο Φανάρι ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος για τό θέμα της ΄Εκκλησίας των ΄Ιεροσολύμων.
- 1994** ΄Εορτάζεται ή 20ετία της άρχιεπισκοπίας του μέ πολλές έκδηλώσεις από Πανεπιστήμια κ.ά. φορείς. Δέχεται από 10-15 Φεβρουαρίου τον Πριμάτο της Άγγλικανικής ΄Εκκλησίας Άρχιεπίσκοπο του Καντέρμπουρου Δρα G.L. Carey.
- 1995** (26 Σεπτεμβρίου) Συμμετέχει στον έορτασμό της 1900ετηρίδος από τή συγγραφή της “Άποκαλύψεως” στο ιερό νησί της Πάτμου και στή Β΄ Διάσκεψη των ΄Ορθόδοξων ΄Εκκλησιών πού συγκαλεί εκεί ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος.
- 1998** (Φεβρουάριος) Προσβάλλεται από ίωση και εισάγεται στο Λαϊκό Νοσοκομείο. Τά μέσα μαζικής έννημέρωσης καλύπτουν νυχθημερόν τήν πορεία της ύγείας του.
- 1998** (10 Άπριλίου) ΄Εκδημεί προς Κύριον (μετά από σηψαιμία πού ύφίσταται) τίς πρώτες πρωινές ώρες.
- 1998** (10 Άπριλίου) Τό σκήνωμά του έκτίθεται σέ τριήμερο προσκύνημα στον Καθεδρικό Ναό, όπου προσέρχονται χιλιάδες πιστών και ανάμεσά τους πολλοί νέοι. Τρισάγια τελούνται στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, στα Πατριαρχεία ΄Ιεροσολύμων, Ρουμανίας, Σερβίας κ.λπ.
- 1998** (12 Άπριλίου) Μετά τή Θεία Λειτουργία, στην οποία προέστη ο Τοποτηρητής Μητροπολίτης Μεσσηνίας Χρυσόστομος, ο Δήμαρχος Άθηναίων καταθέτει στο σκήνωμά του τό χρυσό μετάλλιο της πόλης, πού διαποιόμανε επί ένα τέταρτο αιώνα.
- 1998** (13 Άπριλίου) Κηδεύεται από τον Καθεδρικό Ναό Άθηνών μέ τιμές άρχηγού Κράτους και πάνδημη συμμετοχή. ΄Ενταφιάζεται στο Α΄ Κοιμητήριο, δίπλα στους τάφους των προκατόχων του Άρχιεπισκόπων. Άντιπροσωπείες στέλνουν όλες οι ΄Ορθόδοξες ΄Εκκλησίες. Παρίστανται οι Πατριάρχες Άλεξανδρείας, Σερβίας, Ρουμανίας, Βουλγαρίας, οι Άρχιεπίσκοποι Τιράνων και Πράγας.

- 1998** (28 Ἀπριλίου) Ὁ νέος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος Χριστόδουλος τελεῖ τρισάγιο στόν τάφο του.
- 1998** (17 Μαΐου) Τελεῖται στόν Καθεδρικό Ναό Ἀθηνῶν Συνοδική Θεία Λειτουργία καί τό 40θήμερο μνημόσυνο του προεξάρχοντος τοῦ διαδόχου του Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος Χριστοδούλου, ὁ ὁποῖος στή συνέχεια μεταβαίνει στό Α΄ Κοιμητήριο καί τελεῖ τρισάγιο στόν τάφο του. Κατά τή Θ. Λειτουργία καί τό μνημόσυνο συμπροσευχόταν στό ἰ. βῆμα ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Διόδωρος.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Σεραφεῖμ ὡς Πρόεδρος τῆς Ἐφορείας τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς (1958-1974)

Ὅπως ἀναφέραμε καί στό Πρῶτο Μέρος, στίς 11 Μαρτίου 1958 ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐπί Ἀρχιεπισκόπου Θεοκλήτου, μετέθεσε τόν Σεραφεῖμ ἀπό τή Μητρόπολη Ἄρτης στή Μητρόπολη Ἰωαννίνων. Ἡ ἐνθρόνισή του ἔγινε στόν Καθεδρικό Ναό Ἰωαννίνων, τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, στίς 23 Μαρτίου 1958. Ἀπό τῆς ἡμέρας αὐτῆς ἀρχίζει καί ἡ θητεία τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Σεραφεῖμ ὡς Προέδρου τῆς Ἐφορείας τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς, ἡ ὁποία διήρκεσε 16 χρόνια, ὅσο καί ἡ διαποίμανση τῆς Μητρόπολης Ἰωαννίνων. Κατά τήν διάρκεια τῆς προεδρίας τῆς Ἐφορείας τῆς Σχολῆς ὁ Σεραφεῖμ ἔκανε τά παρακάτω ἔργα.

1. Ἡ ἀνοικοδόμηση τῶν κτιρίων τῆς Σχολῆς

Τό πρῶτο ἔργο τοῦ Σεραφεῖμ ὡς Μητροπολίτου Ἰωαννίνων καί Προέδρου τῆς Ἐφορείας τῆς Σχολῆς εἶναι ἡ ἀνοικοδόμηση τῆς δεξιᾶς μεσημβρινῆς πτέρυγας τῆς Σχολῆς.

«Μετά τό γωνιακό (ΝΑ) κλιμακοστάσιο ἄρχισε μέ ἐνέργειές του ἡ ἀνοικοδόμηση τῆς πτέρυγας αὐτῆς, ὕστερα ἀπό μελέτη ἀντισεισμικοῦ ἐλέγχου, πού ὑποβλήθηκε στίς 10 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1963 στή Νομαρχία Ἰωαννίνων, ὑπό τοῦ πολιτικοῦ μηχανικοῦ Στάθη Παπαβρανούση.

Ἡ πτέρυγα αὐτή ἀποπερατώθηκε τό ἔτος 1965 καί τότε ἐγκαταστάθηκε σ' αὐτή τό πρότυπο ἢ πειραματικό Δημοτικό Σχολεῖο τῆς Ἀκαδημίας Βελλᾶς, πού μέχρι τότε λειτουργοῦσε στά παλαιά κτίρια. Στό ἰσόγειο τῆς πτέρυγας αὐτῆς ὑπῆρχαν ἐκτός τοῦ γραφείου καί δύο μεγάλες αἴθουσες διδασκαλίας, πού ἀργότερα τό 1983 διαμορφώθηκαν σέ τρεῖς. Στόν πρῶτο ὄροφο ἦταν οἱ κοιτῶνες καί οἱ λουτήρες τῶν μικρῶν μαθητῶν. Αὐτοί ὅμως οἱ κοιτῶνες καταργήθηκαν καί οἱ χώροι τους χρησιμοποιήθηκαν γιά αἴθουσες διδασκαλίας καί ἄλλες ἀνάγκες μετά τό ἔτος 1983.

Στήν προέκταση τῆς πτέρυγας αὐτῆς κατασκευάσθηκαν συγχρόνως, μέ προσθήκη χαμηλότερου ἰσογείου, λόγω κατωφέρειας, ἄλλα κτίσματα ὑπό μορφήν γραφείων, ἀποθηκῶν καί κατοικιῶν. Στό τελικό ἄκρο τῆς πτέρυγας αὐτῆς προστέθηκαν καί ἀκόμη χαμηλότερες ἀποθήκες. Ἡ πλήρης ἀποπεράτωση τῶν ἀκραίων αὐτῶν κτισμάτων ἔγινε τό ἔτος 1968 μέ δαπάνες ἀξίας 1.300.000 δρχ. τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Στούς χαμηλότερους αὐτούς χώρους, πού ἦταν ἰσόγειοι μέ τήν ἐπιφάνεια τῆς μεγάλης αὐλῆς καί μπροστά στή με-

γάλη μελικοκιά αποθηκεύονταν καρποί από την παραγωγή του άγροκτήματος. Σέ μία από αυτές λειτούργησε τά τελευταία χρόνια καί τό κυλικείο (καντίνα) τής Σχολής, πού παλαιότερα λειτούργοῦσε κάτω από τά γραφεῖα τής διευθύνσεως.

Τό τμήμα τοῦτο στήν προέκταση τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου καί ιδιαίτερα στό ἄλλο της ἄκρο διαθέτει πάνω ἀπό τίς αποθήκες καί ἐπίμηκες διαμέρισμα μέ σειρά 4 δωματίων καί βοηθητικῶν χώρων παράλληλα μέ τά δωμάτια (“Ξενῶνες”). Στό ἰσόγειο τοῦ τμήματος αὐτοῦ κατά καιρούς διέμεναν ἐπισκέπτες, σπουδαστές, ἀλλά καί διοικητικό προσωπικό τής Σχολής καί τοῦ ἀγροκτήματος. Στόν ἐπάνω ὄροφο τῶν “Ξενῶνων” κατά τήν τελευταία δεκαετία τής λειτουργίας τής Ἐκκλησιαστικῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Βελλᾶς (1979-1989) διέμενε ὁ διευθυντής τής Σχολής». Ἔτσι περιγράφει ὁ ἐκ τῶν Διευθυντῶν τής Σχολής, Ἀλέξανδρος Σ. Κορακίδης, Δρ Θ., στό βιβλίο του *Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς (1911-1989)*, στίς σελίδες 73 ἕως 76⁸.

2. Ἡ κατασκευή τής κεντρικῆς θέρμανσης τής Σχολής

Κατά τά ἔτη 1966-1969 ἔγινε ἡ κατασκευή τής κεντρικῆς θέρμανσης τής Σχολής. Τό 1966 ἔγιναν τά σχέδια τοῦ καλοριφέρ μέ τρεῖς (3) καυστήρες Μαζούτ καί τό Μάιο τοῦ 1967 ἔγινε ἡ δημοπράτηση τοῦ ἔργου. Ἡ μηχανολογική-ἠλεκτρική ἐγκατάσταση ἔγινε τό 1968 καί ἡ ἀποπεράτωση τοῦ ἔργου μέ πλήρη ἠλεκτροδότηση ἔγινε στά τέλη τοῦ 1969. Ἡ δαπάνη αὐτή ἀνήλθε τότε στά 2.100.000 δρχ. καί ἐπεβάρυνε τόν ΟΣΚ. Τό ἔτος 1981 ἔγινε σοβαρή ἐργασία συντήρησης τής κεντρικῆς θέρμανσης. Οἱ τρεῖς (3) καυστήρες Μαζούτ ἀντικαταστάθηκαν μέ ἰσάριθμους καυστήρες Diesel. Ἐπίσης ἀντικαταστάθηκαν καί οἱ τρεῖς (3) κυκλοφορητές, σύμφωνα μέ τά σωζόμενα στοιχεῖα τοῦ ἀρχείου.

Ἔργα συντήρησης καί ἀνανέωσης τῶν κτιρίων ἔγιναν καί ἀργότερα τό 1979 μέ δαπάνη 5.000.000 δρχ. Τό 1982 ἔγινε ἡ ἐσωτερική διαρρύθμιση τῶν κοιτῶνων τῶν μαθητῶν στήν κεντρική πτέρυγα, ὅπου οἱ θάλαμοι εἶχαν ἀπό 10-25 κρεβάτια. Ὁ διάδρομος πού ἦταν ἀνατολικά στήν ἄκρη μεταφέρθηκε στή μέση καί τότε διαμορφώθηκαν δεξιά καί ἀριστερά μικρότεροι κοιτῶνες τῶν 6-8 κρεβατιῶν.

Ἀπό τήν Πράξη 4η τής 10ης μηνός Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1968 καί τό ὑπ’ ἀριθμό 1ο θέμα πληροφοροῦμαστε γιά τήν ἔγκριση τής δημοπρασίας κατασκευῆς κεντρικῆς θέρμανσης τοῦ κτιριακοῦ συγκροτήματος Βελλᾶς ἐκ ποσοῦ 2.450.000 “βάσει γενομένων σχεδίων προϋπολογισμοῦ, τιμολογίου καί τοῦ ὑπ’ ἀριθμ. 7551/3143/2-8/68 ἐγγράφου Ὄργανισμοῦ Σχολικῶν Κτιρίων (ΟΣΚ) προεκηρύχθη δημοπρασία τήν 7-10-68, ἣτις καί συνετελέσθη... καί ἀνεδείχθη τελευταῖος μειοδότης ὁ μηχανολόγος-ἠλεκτρολόγος Βασίλειος Μιχαλόπουλος διά προσφορᾶς 27% ἔλαττον ἐπί τῶν τιμῶν τοῦ ἐγκεκριμένου τιμολογίου, τής προσφορᾶς θεωρηθείσης κατ’ ἀρχήν ὑπό τής ἐπιτροπῆς τοῦ διαγωνισμοῦ λογικῆς καί συμφερούσης”. Ἀπό τήν Πράξη 5η τής 2ας Νοεμβρίου 1968 φαίνεται ὅτι ὁ Ὄργανισμός Σχολικῶν Κτιρίων (ΟΣΚ) μέ τό ὑπ’ ἀριθμ. 1496 “χρηματικόν ἔνταλμα χρήσεως 1968 ἐπ’ ὀνόματι τής Σχολικῆς Ἐφορείας τοῦ Ἱεροδ. Βελλᾶς ἐκ δραχμῶν τριακοσίων χιλιάδων (300.000) διά τήν κατασκευήν κεντρικῆς θερμάνσεως τοῦ κτιριακοῦ

8. Κορακίδη (1993: 73-7).

συγκροτήματος *Ἱερῶς Μονῆς Βελλᾶς*”.

3. Ἡ διαμόρφωση τῆς πλατείας τῆς Σχολῆς

Τό ἔτος 1969 διαμορφώθηκε ἡ πλατεία μπροστά στή Σχολή μέ δαπάνη 700.000 δρχ. Τό ἔτος 1971 συνεχίσθηκαν καί συμπληρώθηκαν τά ἔργα τῆς πλατείας αὐτῆς τό πλακόστρωτο μέ ἄσπρη πέτρα, στό ἐνδιάμεσο ἐπίπεδο πάνω-μπροστά στά κτίρια, μέ σχέδια τοῦ ἀρχιτέκτονα Μιχ. Σιμούλη, ἀποφοίτου τῆς Σχολῆς μας καί μέ ἄλλες δαπάνες 1.300.000 δρχ. Τό ἀποτέλεσμα ἀπό τά ἔργα διαμόρφωσης τῆς πλατείας τῆς Σχολῆς προσέδωσαν ἄλλη ὄψη στά κτίρια τῆς Σχολῆς καί ἀνεδείξαν τόν κεντρικό Ἱερό Ναό τῆς *Ἱερῶς Μονῆς Βελλᾶς* σέ πραγματικό Ναό πάλαι διαλαμπάσης *Ἱερῶς Μονῆς*.

Ἀπό τήν ὑπ’ ἀριθμό 11 Πράξη τῆς 23 Σεπτεμβρίου τοῦ 1971 συνεδριάσεως τῆς Ἐφορείας τῆς Σχολῆς προκύπτει ὅτι προκηρύχθηκε καί ἐγκρίθηκε δημοπρασία ἐργασιῶν Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς “α) διά τήν κατασκευήν κουφωμάτων, β) διά τόν ὑδροχρωματισμόν καί ἐλαιοχρωματισμόν κτιρίων, γ) διά τήν ἀνέγερσιν κωδωνοστασίου, χρηματικοῦ ποσοῦ 530.000 δραχμῶν.

Βάσει τῆς γενομένης μελέτης παρά τῆς ὑπηρεσίας Τεχνικῶν Ὑπηρεσιῶν Νομαρχίας Ἰωαννίνων, Προϋπολογισμοῦ κ.λπ. προεκηρύχθη δημοπρασία τήν 22-9-1971, ἣτις καί συνετελέσθη διά συμμετοχῆς μέλους τῆς Δ/νσεως Τεχνικῶν Ὑπηρεσιῶν τῆς Νομαρχίας Ἰωαννίνων.

Εἰς τήν Ἐπιτροπήν τῆς Δημοπρασίας καθ’ ἣν ἀνεδείχθη τελευταῖος μειοδότης ὁ Ἐργολάβος Νικόλαος Βενέτης διά προσφορᾶς εἴκοσι δύο ἐπί τοῖς ἑκατόν (22%) ἔλαττον ἐπί τῶν τιμῶν τοῦ ἐγκεκριμένου τιμολογίου, τῆς προσφορᾶς θεωρηθείσης κατ’ ἀρχήν ὑπό τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ διαγωνισμοῦ λογικῆς καί συμφερούσης.

Τό Συμβούλιον μετά προηγουμένην συζήτησιν δεδομένου ὅτι τήν ἐπίβλεψιν τῶν ἐργασιῶν θέλει ἀναλάβει ἡ Δ/νση Τεχνικῶν Ὑπηρεσιῶν τῆς Νομαρχίας Ἰωαννίνων, κρίνει τήν προσφοράν τοῦ μειοδότου Νικολάου Βενέτη λογικῆν καί συμφέρουσαν καί πληρεξουσιοδοτεῖται ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐφορείας ὅπως διαβιβάσῃ τόν σχετικόν φάκελλον πρὸς ἔγκρισιν εἰς τήν Νομαρχίαν Ἰωαννίνων – Δ/σιν Τεχνικῶν Ὑπηρεσιῶν καί ὑπογράψῃ ἐν καιρῷ τήν σχετικὴν ἐργολαβικὴν σύμβασιν εἴτε ὁ ἴδιος εἴτε ὁ ἀναπληρωτῆς αὐτοῦ”.

Καταγράφουμε τόν διαγωνισμό γιά τά ἔργα αὐτά διότι τό κωδωνοστάσιο ἔχει σχέση μέ τήν διαμόρφωση τῆς πλατείας τῆς Σχολῆς καί τοῦ πέριξ τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ χώρου.

4. Ἡ ἀνέγερση τῆς “βίλλας” τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς

Κατά τά ἔτη 1958-1959 ἀνεγέρθηκε καί ἡ “βίλλα”, ὅπως λέγεται τῆς Βελλᾶς, πού βρίσκεται ΒΔ τοῦ συγκροτήματος τῶν κτιρίων τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου καί σέ ἀπόσταση 300 μ. περίπου. Εἶναι τελείως μεμονωμένη, 50 μ. ἀπό τή δημόσια ὁδό, πρὸς τά κάτω δυτικά. Ἔχει δύο ὀρόφους καί ἀποτελεῖται συνολικά ἀπό τέσσερα (4) διαμερίσματα τῶν δύο δωματίων. Τά δύο μάλιστα διαμερίσματα τοῦ κάθε ὀρόφου ἔχουν μεταξύ τους ὑψομετρικὴ διαφορὰ ἐνός μέτρου περίπου. Ἡ κατοικία εἶναι ἐπιμελημένη καί ἔχει στήν κορυφή τῆς στέγῃ ἀπό κεραμίδια, διακεκομμένη σέ δύο στέγαστρα μέ διαφορὰ ἐνός μέτρου μεταξύ τους περίπου. Γύρω ἀπό τή “βίλλα” ἀπλώνεται ἐλεύθερος χῶρος, πού ἀνήκει στό ἀγρόκτημα.

Τήν πρώτη περίοδο πού χτίστηκε ἡ “βίλλα” (1960-1964) ἔγινε τό ἐνδιαίτημα τῆς Βασίλισσας Φρειδερίκης, ὅταν τό βασιλικό ζευγάρι ἐπισκεφθῆκε δύο φορές τουλάχιστον τή Βελλά, γιά μικρή ἀνάπαυση καί ψάρεμα πέστροφας στόν ποταμό Βοῖδομάτη. Ἀπό τήν πρώτη αὐτή χρήση τῆς ἡ κατοικία ὀνομάσθηκε καί “βίλλα τῆς Φρειδερίκης”. Στή συνέχεια ἡ κατοικία αὐτή ἐκπλήρωσε ἐν μέρει καί τόν προβλεπόμενο προορισμό τῆς ὡς κατοικία τοῦ διευθυντοῦ καί τῶν Καθηγητῶν τῆς Σχολῆς μέχρι τοῦ ἔτους 1979. Συγκατοικοῦσαν ὁμως καί ἄλλα πρόσωπα, ὅπως ὁ γεωπόνος τοῦ ἀγροκτήματος μέχρι τό 1982. Ἀργότερα ἡ “βίλλα” ἐγκαταλείφθηκε ἀπό τή Σχολή, γιά διάφορους λόγους, πού εἶχαν σχέση μέ τά προβλήματα τῆς Σχολῆς καί κατέληξε νά γίνει ἡ κατοικία κυρίως τῶν ποιμένων τοῦ ἀγροκτήματος.

Ἀπό τήν Πράξη 24 τῆς 27-3-1958 τῆς σχολικῆς ἐφορείας τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου γνωρίζουμε σαφῶς ὅλες τίς πρωτοβουλίες τοῦ μητροπολίτη Σεραφεῖμ Τίκα καί τούς ἐπαρκεῖς πόρους ἀπό τήν κληρονομιά τοῦ Θεοδώρου Περβάνογλου, μέ τούς ὁποίους κινήθηκε γιά τή σύντομη θεμελίωση καί ἀποπεράτωση τῆς “βίλλας” αὐτῆς τῆς Σχολῆς.

Ἦταν ὁ μήνας Μάρτιος πού μόλις εἶχε ἐνθρονιστεῖ ὁ Σεραφεῖμ στή μητρόπολη Ἰωαννίνων. Μέ τήν πρώτη συνεδρία τῆς σχολικῆς Ἐφορείας τέθηκε τό θέμα τοῦ κληροδοτήματος τούτου. Ὁ σχετικός φάκελλος μέ ὅλη τήν ἱστορία τοῦ θέματος (ἔγγραφα, συμβόλαια, ἀποφάσεις κ.ἄ.) βρισκόνταν στό ΥΠΕΠΘ. Μέ ἀπόφαση τῆς σχολικῆς Ἐφορείας ζητήθηκε ὁ φάκελλος αὐτός προκειμένου νά ἀρχίσει ἡ ἐκτέλεση τοῦ ἔργου. Μετά τήν παραλαβή τοῦ φακέλλου ὁ Σεραφεῖμ ἐξουσιοδοτήθηκε πλήρως νά ἐνεργεῖ ὅ,τι χρειάζεται γιά τήν ἀνέγερση τῆς «βίλλας».

Ἐπειδή λοιπόν ἡ Πράξη αὐτή τῆς σχολικῆς ἐφορείας τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου, πού μνημονεύουμε παραπάνω εἶναι πηγαία καί διαφωτιστική ἀπό μόνη τῆς, γιά τό ὄλο θέμα τῆς “βίλλας”, τόν τόπο, τό χρόνο, τόν τρόπο καί τό σκοπό τῆς ἀνοικοδόμησής τῆς, κρίνουμε ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νά παραθέσουμε ὡς ἔχει ὀλόκληρο καί αὐτούσιο τό κείμενό τῆς⁹.

ΙΕΡΟΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΝ ΒΕΛΛΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΑΞΕΩΝ

Πρακτικόν ὑπ' ἀριθ. 24ον

Ἐν Ἰωαννίνοις σήμερον τῇ 27ῃ Μαρτίου 1958, ἡμέραν Πέμπτην καί ὥραν 10ην π.μ. συνήλθεν ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων κ.κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ εἰς συνεδρίαν ἡ Ἐφορεία τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς ὑπό τήν Προεδρείαν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων κ.κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ ἀναλαβόντος ταύτην βάσει τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ Νόμου 3889/1927 παρόντων καί τῶν μελῶν αὐτῆς: 1) Αἰδεσίμου Οἰκονόμου παπαῖ Μάρκου Οἰκονόμου, 2) Αἰδεσίμου Ἱερέως Χρήστου Γκίκα καί 3) κ. Ἰωάννου Τζόγια, Ἰατροῦ, τοῦ ἐτέρου μέλους αὐτῆς κ. Ἰωάννου Ἰωαννίδου ἀπουσιάζοντος εἰς Ἀθήνας καί μή παραστάντος.

9. Ὁ ἐν λόγῳ φάκελλος διατηρημένος καί φυλασσόμενος μέχρι τῆς ἡμέρας πού ἐκλείσει ἡ Ἐκκλησιαστική Παιδαγωγική Ἀκαδημία Βελλᾶς (τό Ἱεροδιδασκαλεῖο) παραδόθηκε μαζί μέ τό ὑπόλοιπο ἀρχειο τῆς Σχολῆς στίς 15-11-1989 στό διευθυντή τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Λυκείου στή Βελλά, γιά τή φύλαξή του στό διηγεκές.

Κατ' ἀρχὴν ἡ Ἐφορεία δι' ἑνὸς ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς ἐκφράζει τὴν χαρὰν καὶ τὰ συγχαρητήριά της πρὸς τὸν νέον σεπτὸν αὐτῆς Πρόεδρον ἐπὶ τῇ ἀναλήψει τῆς καθ' ὅλου ὑψηλῆς Ποιμαντικῆς Αὐτοῦ ἀποστολῆς. Εἶτα ὁ Σεβασμιώτατος Πρόεδρος ἐν καταφανῇ συγκινήσει εὐχαριστεῖ πάντα τὰ μέλη καὶ ἐπευλογῆσαντος, ἄρχεται ἡ συνεδρίασις.

Ὁ Σεβασμιώτατος Πρόεδρος ἀνακοινοῖ εἰς τοὺς κ.κ. Ἐφόρους ὅτι τὸ διετεθὲν χρηματικὸν ποσὸν ἐκ τοῦ Κληρονομικοῦ μεριδίου τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου τοῦ ἀειμνήστου Θεοδώρου Περβάνογλου διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς, βάσει τῆς ὑπ' ἀριθ. 77/28-1-56 πράξεως ἐνώπιον τοῦ Γραμματέως Πρωτοδικῶν Ἀθηνῶν τῶν τότε Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως κ. Κωνσταντίνου Καραμανλῆ καὶ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κυροῦ Σπυρίδωνος, ὡς Ἐκτελεστῶν τῆς Διαθήκης, συμποσοῦμενον εἰς α) 2.396.70 δολλάρια, β) 636-13-31 λίρας Ἀγγλίας καὶ γ) 356.567 δραχμᾶς, εὐρίσκεται ἤδη κατατεθειμένον παρὰ τῷ ἐνταῦθα Ὑποκαταστήματι τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἐφορείας τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς.

Τὸ ποσὸν τοῦτο, ὡς τυγχάνει γνωστὸν, διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/17-5-1956 πρακτικοῦ τῆς Ἐφορείας ἔχει προορισθῆ διὰ τὴν ἀνέγερσιν κτιρίου κατοικίας τῶν Καθηγητῶν τῆς Σχολῆς ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἀνετωτέρας διαβιώσεως τούτων καὶ τῶν οἰκογενειῶν των κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν τῇ Σχολῇ ὑπηρεσίας των.

Ἐπὶ τούτου ἐνηργήθη ἡ δημοπράτησις τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἔργου, ὃ δὲ σχετικὸς φάκελλος εὐρίσκεται ἤδη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, παρ' οὗ ἐξητήθη ἡ ἐπαναφορὰ αὐτοῦ, ἵνα ἄρξηται ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου.

Ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅθεν ὅπως ἀφ' ἑνὸς μὲν δραχμοποιηθῆ τὸ εἰς ξένον συνάλλαγμα μερίδιον τῆς κληρονομίας, ἵνα καθορισθῆ τὸ ἀκριβές τοῦ μεριδίου χρηματικὸν ποσὸν εἰς δραχμᾶς καὶ ἀφ' ἑτέρου πληρεξουσιοδοτηθῆ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐφορείας δυνάμενος νά κινή τὸν λογαριασμὸν τοῦτον διὰ τῆς ἀναλήψεως τοῦ ὅλου μέρους τῆς καταθέσεως πρὸς πληρωμὴν τῶν ἀναγκαιῶν δαπανῶν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ σκοποῦ δι' ὃν διετέθη, προτείνει ὅπως ληφθῆ σχετικὴ ἀπόφασις.

Ἡ Ἐφορεία ὁμοφώνως ἐγκρίνει τὴν πρότασιν καὶ ὁρίζει τὸν Πρόεδρον αὐτῆς Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Ἰωαννίνων κ.κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ νόμιμον πληρεξούσιόν της δυνάμενον δι' ἐγγράφου Του πρὸς τὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος, νά αἰτήσῃται τὴν δραχμοποίησιν τοῦ εἰς ξένον συνάλλαγμα μεριδίου τῆς παρ' αὐτῇ ὑπ' ὄψιν καταθέσεως καὶ κινή ἐκάστοτε κατὰ τὴν κρίσιν Του τὸν λογαριασμὸν, δικαιούμενος νά ἀναλάβῃ τὸ ὅλον ἢ καὶ οἰονδήποτε μέρος τῆς καταθέσεως πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ δι' ὃν διετέθη, ὑπογράφων πᾶν πρὸς τοῦτο σχετικὸν ἔγγραφον, ὡς καὶ τὰ κατὰ μῆνα ἔγγραφα τοῦ συμφώνου τῶν παρὰ τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος ἀποστελλομένων ἀντιγράφων κινήσεως τοῦ λογαριασμοῦ.

Μεθ' ὃ λύεται ἡ συνεδρίασις
Ὁ Πρόεδρος Τά Μέλη¹⁰

10. Κορακίδη (1993:77-80).

5. Ἡ ἀνέγερση κτίσματος στό Καλπάκι

Τόν Ἰούνιο τοῦ 1965 προσφέρθηκε μία γενναία βοήθεια γιά τήν ἀγροτική Σχολή τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς ἀπό τήν Ἑλβετία. Ἡ βοήθεια αὐτή προέβλεπε καί τήν ἴδρυση σχολῆς Ὑφαντουργίας στό Καλπάκι Ἡπείρου, Γραφεῖο Ἐφαρμογῶν – Ἰωάννινα μέ τή δωρεά τῆς δωρητριάς ἐλβετικῆς ὀργάνωσης ἐκ 465.000 δρχ. καί τά ἔργα πραγματοποιήθηκαν. Ἡ ἐλβετική βοήθεια πρόσφερε καί μηχανήματα καί ἄλλο ὑλικό στό ἀγρόκτημα τῆς Βελλᾶς¹¹.

Ἡ Σχολή ὕφαντουργίας λειτούργησε γιά κάποιο χρονικό διάστημα καί μετά τό κτίριο αὐτό στό Καλπάκι χρησιμοποιοῦντο ὡς ἀποθήκες τόσον τῆς Σχολῆς ὅσον καί τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βελλᾶς. Προϊόντος τοῦ χρόνου τό κτίριο ἀνακαινίσθηκε καί δόθηκε στήν Κοινωνική Πρόνοια γιά τήν ἐκπλήρωση τῶν σκοπῶν της στίς γύρω περιοχές. Σήμερα τό κτίριο αὐτό ἔχει ἐνοικιασθεῖ στόν Δῆμο Καλπακίου, μέ μικρό σχετικά ἐνοίκιο, καί χρησιμοποιεῖται ὡς κτίριο πολλαπλῶν χρήσεων καλύπτοντας ὁ Δῆμος πολλαπλές ἀνάγκες τῶν δημοτῶν του.

6. Ὁ νέος Κανονισμός τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς

Μετά τήν ἐνθρόνιση τοῦ ἀπό Ἄρτης Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Σεραφεῖμ τήν 25 Μαρτίου 1958, ὡς νόμιμος καί κανονικός πρόεδρος τῆς Ἐφορείας τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου, κατά τήν συνεδρία τῆς Ἐφορείας τῆς Σχολῆς τήν 1η Ἰουνίου 1959, ὑπογράφει καί ἐκδίδει νέο κανονισμό τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου, ὁ ὁποῖος καλύπτει τόν Γενικό Ὄργανισμό τοῦ Μητροπολίτου Σφυρίδωνος.

Ὁ κανονισμός αὐτός, πού τυπώθηκε σέ σχῆμα 16ο καί μοιράστηκε στή Σχολή, ἔχει ὡς ἀκολούθως:

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΙΕΡΟΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΝ ΒΕΛΛΑΣ
Κανονισμός Ἱεροδιδασκαλείου

Α΄ Ἱστορία – Τύπος – Προσόντα Ἀποφοίτων

1. Τό Ἱεροδιδασκαλεῖον ἰδρύθη τό 1911 ὑπό τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος Σφυρίδωνος Βλάχου, τοῦ ἀπό Ἰωαννίνων.

Ἐκτοτε ἐλειτούργησεν κατά διαφόρους τύπους πρὸς μὲν ὀρφωσιν Ἱερέων καί Δημοδιδασκάλων προοριζομένων νά καλύψωσιν ἀνάγκας τῶν ἀκριτικῶν ἰδία περιοχῶν τῆς Ἡπείρου.

Λόγω τῆς τοιαύτης ἐθνικῆς ἀποστολῆς του δέν κατηργήθη μετά τῶν λοιπῶν Ἱεροδιδασκαλείων οὐδέ μετετράπη εἰς Ἱερατικήν ἢ Ἐκκλησιαστικήν Σχολήν.

2. Ἀπό τοῦ 1937 λειτουργεῖ ὡς ἑξατάξιον Ἱεροδιδασκαλεῖον δυνάμει τοῦ Α.Ν. 887/1937 “Περί τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς” (Φ.Ε.Κ. 390, τ. Α΄).

11. Εἰδικότερη περιγραφή γιά τό ἱστορικό τῆς ἐλβετικῆς βοήθειας πρὸς τό ἀγρόκτημα τῆς Βελλᾶς καί γιά τό μέγεθός της ἀπό τόν πρωτεργάτη τοῦ θέματος αὐτοῦ τόν Γιάννη Παπᾶ. Βλ. στό “Ἡπειρωτικό Μέλλον” τῆς 7-7-1969 καί στό “Νεανικοί Παλμοί”, Δεκεμβρίου 1978, 5-10 καί Ἰουνίου 1979, 12-16.

3. Τό πτυχίον τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου “εἶναι ἰσότιμον πρὸς τε τὸ ἀπολυτήριον Γυμνασίου καὶ τὸ πτυχίον τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν, παρέχει δέ τὰ ἑξῆς δικαιώματα:

1) Ἐγγραφῆς εἰς πάσας τὰς Σχολὰς τοῦ Πανεπιστημίου, κατόπιν τῶν νομίμων ἐξετάσεων, 2) διορισμοῦ εἰς θέσεις Δημοδιδασκάλων, 3) ἐκλογῆς εἰς ἐφημεριακὰς θέσεις συντρεχόντων καὶ τῶν κανονικῶς ἀπαιτουμένων προσόντων καὶ 4) διορισμοῦ εἰς θέσεις ἐν Μητροπολιτικοῖς γραφεῖσι, Ἐκκλησιαστικοῖς ὀργανισμοῖς καὶ ἱεροῖς Ναοῖς κατὰ τὰ εἰδικώτερον ὑπὸ τῶν κειμένων διατάξεων ὀριζόμενα.

Ὁ διορισμὸς τῶν πτυχιούχων τούτων εἰς θέσεις Δημοδιδασκάλων γίνεται ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς χειροτονίας αὐτῶν εἰς Ἐφημερίους μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ 32ου ἔτους τῆς ἡλικίας των. Ἄλλως ἐάν οὗτοι προτεινόμενοι ἢ ἐκλεγόμενοι εἰς θέσιν Ἐφημερίων δέν ἀποδεχθῶσιν αὐτὴν ἀπολύονται ἐκ τῆς θέσεως τοῦ Δημοδιδασκάλου” (ἄρθρ. 4 τοῦ Α.Ν. 887/1937).

Β' Εἰσιτήριοι Ἐξετάσεις – Ἐγγραφαί – Ὑποχρεώσεις

1. Εἰς τὴν πρώτην τάξιν τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου “ἐγγράφονται κατόπιν εὐδοκίμων εἰσιτηρίων ἐξετάσεων μαθηταί, κεκτημένοι ἐνδεικτικὸν προαγωγῆς ἐκ τῆς Τετάρτης τάξεως ὀκταταξίου Γυμνασίου καὶ διαγωγὴν “κοσμιωτάτην”, ἡλικίαν δέ οὐχὶ ἀνωτέραν τῶν 16 ἐτῶν”. “Ἀπαγορεύεται ἡ ἐγγραφή μαθητῶν εἰς ἀνωτέραν τῆς Πρώτης τάξεως” (ἄρθρ. 2 Α.Ν. 887/1937).

2. Ὅπως γίνῃ τις δεκτὸς εἰς εἰσιτήριον ἐξέτασιν δεόν νά ὑποβάλλῃ εἰς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου μέχρι τῆς 14ης Σεπτεμβρίου τὰ κάτωθι δικαιολογητικά:

α) Αἴτησιν τοῦ γονέως ἢ κηδεμόνος αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ νομίμου χαρτοσήμου καὶ κληρικοσήμου 3 δρχ.

β) Πιστοποιητικὸν Δήμου ἢ Κοινότητος τῆς Ἡπείρου, ἐξ οὗ νά ἐμφαίνηται, ὅτι εἶναι Χριστιανὸς Ὁρθόδοξος, ἐγγεγραμμένος εἰς τὰ μητρώα ἀρρένων καὶ ἄγει ἡλικίαν οὐχὶ ἀνωτέραν τῶν 16 ἐτῶν, μὴ συμπεπληρωμένων· οἱ μὴ καταγόμενοι ἐξ Ἡπείρου ἢ Β. Ἡπείρου ἀποκλείονται.

γ) Πιστοποιητικὸν περὶ τῆς ὑγείας καὶ ἀρτιμελείας του, τὸ ὁποῖον θά λάβῃ παρὰ τοῦ ἱατροῦ μέλους τῆς Ἐφορείας τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου καὶ τοῦ Σχολιάτρου Ἰωαννίνων, προσκομίζων ἀκτινογραφίαν θώρακος. Πιστοποιητικὰ ἐτέρων ἱατρῶν δέν εἶναι ἰσχυρά.

δ) Πιστοποιητικὸν τοῦ οἰκείου Ἐφημερίου περὶ τῆς χρηστοηθείας καὶ τοῦ ἱερατικοῦ ζήλου του, ἐπικεκυρωμένον παρὰ τοῦ οἰκείου Μητροπολίτου.

ε) Ἐνδεικτικὸν προαγωγῆς ἐκ τῆς Τετάρτης τάξεως τοῦ ὀκταταξίου Γυμνασίου μετὰ διαγωγὴν “Κοσμιωτάτην”.

3) Αἱ εἰσιτήριοι ἐξετάσεις ἐνεργοῦνται ἀπὸ τῆς 15ης Σεπτεμβρίου ἐκάστου ἔτους, εἶναι δέ γραπταί καὶ προφορικαί ἐπὶ πάντων τῶν μαθημάτων τῶν κατὰ τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα διδασκομένων ἐν τῇ Δ' τάξει τοῦ 8/ξίου Γυμνασίου.

Μετὰ τὴν ἑναρξιν τῶν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων οὐδεμία αἴτησις συμμετοχῆς εἰς αὐτάς γίνεται δεκτὴ.

4. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰσακτέων ἐν τῇ πρώτῃ τάξει ὀρίζεται κατ' ἔτος ὑπὸ τῆς Ἐφορείας τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου, ὅστις δέν δύναται νά ὑπερβῇ τοὺς 30, εἰσάγονται δέ οὗτοι κατὰ σειρὰν ἐπιτυχίας των εἰς τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις.

Ἐπί ἰσοβαθμίας προτιμῶνται τά τέκνα τῶν ἱερέων, τῶν ἀναπήρων πολέμου καί τῶν ἀπόρων πολυτέκνων. Μή ὑπαρχόντων δέ τοιούτων ἡ ἐπιλογή μεταξὺ ἰσοβάθμων γίνεται διά κλήρου.

Αἱ ἐξετάσεις ἐνεργοῦνται μετ' αὐστηρότητος καί ἀπολύτου δικαιοσύνης.

Τά ὄνόματα τῶν διαγωνιζομένων καλύπτονται δι' ἀδιαφανοῦς χάρτου καί βαθμολογοῦνται ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ Διευθυντοῦ, ὥστε νά ἀποκλείηται πᾶσα μεροληψία. Οἰαδήποτε λοιπόν ὀποθενδήποτε προερχομένη ὄχλησις ὑπὲρ τινος τῶν διαγωνιζομένων εἶναι ἄσκοπος καί παρακαλοῦνται οἱ ἐνδιαφερόμενοι ὅπως ἀποφεύγωσι νά ἐνοχλῶσι τὸν Σεβασμιώτατον Πρόεδρον τῆς Ἐφορείας, τά μέλη αὐτῆς καί τὸ διδακτικόν προσωπικόν.

5. Ἄπαντες οἱ μαθηταὶ οἰκοῦσι καί διαιτῶνται ὑποχρεωτικῶς ἐν τῷ οἰκοτροφείῳ τοῦ Ἱδρύματος κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μαθημάτων.

6. Ἐκ τῶν εἰσαγομένων κατὰ τὰς εἰσιτηρίου ἐξετάσεις καί τῶν ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου κατὰ Ἰούνιον ἐκάστου ἔτους προαγομένων οἱ 20 πρῶτοι κατὰ σειρὰν ἐπιτυχίας εἶναι ὑπότροφοι τοῦ κράτους. Ἐπί ἰσοβάθμων ἰσχύουσιν αἱ διατάξεις τῆς προηγουμένης παραγράφου.

Μαθηταὶ τῶν ὁποίων ἡ διαγωγή μειοῦται εἰς “Κοσμίαν” ἀποκλείονται τῆς ὑποτροφίας.

7. Τὸ ποσόν τῶν κατὰ μῆνα τροφείων ὀρίζει κατ' ἔτος ἡ Ἐφορεία τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους 1959-60 δέν θά εἶναι κατώτερον τῶν 350 δρχ.

8. Οἱ ὑπότροφοι τοῦ κράτους ὀφείλουσιν, ἐφ' ὅσον τά ὑπὸ τοῦ κράτους καταβαλλόμενα δι' αὐτούς τροφεῖα εἶναι ὀλιγώτερα, νά καταβάλλωσι τὸ ὑπόλοιπον πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὀρισθέντος πόσου.

9. Οὐδεὶς ἀπαλλάσσεται τῆς καταβολῆς τροφείων. Πᾶσα ἐπομένως ὄχλησις τοῦ Σεβασμιωτάτου Προέδρου τῆς Ἐφορείας θέλει εἶναι ματαία καί περιττή.

10. Ἄπαντες οἱ γονεῖς καί κηδεμόνες τῶν μαθητῶν ὀφείλουσι νά καταβάλλωσι τὰ τροφεῖα καί λοιπὰ ἔξοδα τῶν τέκνων των κατὰ τριμηνίαν καί ἐντὸς τοῦ πρώτου δεκαήμερου ἐκάστης τριμηνίας. Οἱ μὴ συμμορφούμενοι ἀποκλείονται τῆς περαιτέρω φοιτήσεως ἐν τῷ Σχολείῳ.

11. Οἱ τὸ πρῶτον ἐγγραφόμενοι ὀφείλουσι νά καταβάλλωσι ἐφ' ἅπαξ δρχ. 500 διὰ δικαίωμα κλίνης, στρωμνῆς, ἐπίπλων καί σκευῶν.

12. Ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους 1959-60 ἅπαντες οἱ μαθηταὶ, ἵνα γίνωσι δεκτοὶ πρὸς ἐγγραφήν ὀφείλουσι νά προσκομίσωσι τὰ κάτωθι εἶδη:

α) Τὰ ἱερά κείμενα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, Παλαιᾶς καί Καινῆς Διαθήκης κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί μίαν Συνέκδημον Ὁρθοδόξου.

β) Τὰ ἀπαραίτητα κλινοσκεπάσματα καί προσκεφάλαια.

γ) Τὰ ἐξῆς εἶδη ρουχισμοῦ:

1) Τέσσαρα (4) σινδόνια καί 4 καλύμματα προσκεφαλαίων.

2) Τέσσαρα προσόψια (4) προσώπου καί τέσσαρα (4) φαγητοῦ.

3) Δύο (2) ἐξωτερικῆς ἐνδυμασίας καί ἐν ἐπανωφόριον.

4) Τέσσαρα ὑποκάμισα (4).

5) Τέσσαρας τουλάχιστον σειράς έσωρρούχων.

6) Έν ξεϋγος ύποδημάτων και έν ξεϋγος άρβηλών.

7) Έξ (6) τουλάχιστον ζεύγη καλτσών.

8) Έξ (6) τουλάχιστον ρινόμακτρα.

9) Έν πηλίκιον κατά τόν ώρισμένον ύπό τής Έφορείας τύπον.

13) Άπαντες οί είσαγόμενοι και έγγραφόμενοι είς τό Έροδιδασκαλείον όφείλουσι νά έχωσιν ύπ' όψιν των, ότι άνήκουσι πλέον είς τήν Έκκλησίαν και ότι ένηλικιούμενοι θά περιβληθώσι τό ιερόν ράσον και θά άναλάβωσι προς τό λειτούργημα τοϋ Δημοδιδασκάλου και τό ύψηλόν ύπούργημα τοϋ Έρέως. Η ζωή των όθεν έντός και έκτός τοϋ σχολείου δέον νά είναι άγία και άμειπτος.

14. Άπαντες οί μαθηταί έχουσι τά αυτά καθήκοντα και τά αυτά δικαιώματα έν τῷ Οίκοτροφείω. Άποτελοϋσι μίαν μεγάλην οίκογένειαν. Οί συμμαθηταί των είναι άδελφοί των. Όφείλουσι λοιπόν νά έχωσιν άγάπην μεταξύ των και συναίσθησιν τών εϋθυνών των έναντι τών άδελφών των και τοϋ Σχολείου. Ό μή έχων συνείδησιν τών εϋθυνών του έναντι τών άδελφών του δέν είναι άξιος τοϋ όνόματος τοϋ Χριστιανοϋ.

15. Ό χρόνος τής μαθητείας είναι πολύτιμος, ως χρόνος καταρτισμοϋ είς τε τήν άρετήν και τά γράμματα.

Μαθητής άπορριφθείς δίς είς τήν αυτήν τάξιν ή τρίς κατά τό διάστημα τής έν τῷ Έροδιδασκαλείω φοιτήσεως, δέν γίνεται πλέον δεκτός προς έγγραφήν.

16. Μαθητής μή επιδεικνύμενος ζήλον ιερατικόν και βίον καθόλου σύμφωνον προς τόν σκοπόν τοϋ Σχολείου, άποφάσει τοϋ συλλόγου τών καθηγητών και έγκρίσει τής Έφορείας αυτοϋ, άποκλείεται τής περαιτέρω φοιτήσεως έν αυτῷ.

17. Μαθηταί ύπότροφοι τοϋ κράτους, διακόπτοντες άδικαιολογήτως τήν φοίτησίν των και μεταγραφόμενοι είς τά Γυμνάσια, ή άποβαλλόμενοι τοϋ Έροδιδασκαλείου δι' άνοίκειον συμπεριφοράν ή έλλείψει χρηστοηθείας και ιερατικοϋ ζήλου, ύποχρεοϋνται είς τήν επιστροφήν τών δαπανηθέντων ύπερ αυτών τροφείων, τά όποια εισπράττονται ως δημόσιον έσοδον ύπό τών άρμοδίων προς τοϋτο κρατικῶν όργάνων (Α.Ν. 807/1945).

18. Τά μαθήματα άρχονται και λήγουσι τās αυτάς προς τά λοιπά σχολεία τής Μέσης Έκπαιδεύσεως ήμερομηνίας.

Οϋδείς μαθητής επιτρέπεται νά άπουσιάζη τοϋ Σχολείου άδικαιολογήτως.

Οϋδείς άπομακρύνεται πρό τής ήμέρας τών διακοπών τών Χριστουγέννων και τοϋ Πάσχα, άπαντες δέ όφείλουσι νά επανέρχωνται τήν παραμονήν τής επαναλήψεως τών μαθημάτων.

19. Πās μαθητής επανερχόμενος εκ τής ιδιαιτέρας αυτοϋ πατρίδος μετά τās θερινάς διακοπās και τās διακοπās τών Χριστουγέννων και τοϋ Πάσχα όφείλει νά προσκομίζη βεβαίωσιν τοϋ ιερέως τής Ένορίας του περί τής σεμνής και άψόγου και Χριστιανικής συμπεριφοράς του κατά τήν διάρκειαν τής εκεί παραμονής του.

20. Οί γονείς και κηδεμόνες τών μαθητών παρακαλοϋνται, όπως λαμβάνωσι σοβαρώς ύπ' όψιν αυτών τās άνωτέρω ύποχρεώσεις των έναντι τοϋ Σχολείου και τής Έκκλησίας, τήν κλίσιν προς τήν ιερωσύνην και τήν επίδοσιν τών τέκνων των είς τά γράμματα και τότε μόνο νά άποφασίζωσι περί τής συμμετοχής αυτών είς τās είσιτηρίους έξετάσεις τοϋ

Ἱεροδιδασκαλείου, ἵνα μή ματαιοπονῶσι καί ἐξοδεύονται ἀσκόπως, τά δέ τέκνα των δαπανῶσι πολύτιμον χρόνον τοῦ βίου των.

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 1ῃ Ἰουνίου 1959

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐφορείας τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου

† Ο ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΣΕΡΑΦΕΙΜ

7. Πόροι γιά τήν λειτουργία τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου καί ἡ περιουσία τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βελλᾶς

Μέ τόν Νόμο 5408 τῆς 23-6-1932 (Φ.Ε.Κ. 365/Α τῆς 11-10-1932) κωδικοποιήθηκαν ὅλες οἱ προηγούμενες διατάξεις τῶν σχετικῶν νόμων γιά τοὺς πόρους λειτουργίας τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου. Ἔτσι μέ τά ἄρθρα 30 καί 31 αὐτοῦ τοῦ Νόμου προβλέπονται τά ἑξῆς:

“Ἄρθρο 30. Πόροι τῆς Σχολῆς εἰσίν: α) Αἱ πρόσοδοι ἀπάσης τῆς περιουσίας τῆς ὁμωνύμου ἱερᾶς μονῆς, ἥτις προσκυροῦται τῇ Σχολῇ, ὡς Νομικοῦ Προσώπου Δημοσίου Δικαίου, β) Δωρεαί καί κληροδοτήματα εὐσεβῶν χριστιανῶν καί γ) τά τυχόν τροφεῖα τῶν ἐσωτερικῶν μαθητῶν.

Ἄρθρο 31. Τόσον ἡ περιουσία τῆς ἱ. μονῆς Βελλᾶς, ὅσον καί τά κτήματα τῶν τυχόν εἰς ταύτην συγγωνευθησομένων ἱερῶν μοναστηρίων κηρύσσονται ἀναπαλλοτρίωτα εἰς τό διηνεκές πρός ἐξυπηρέτησιν τῆς ἱερᾶς ἀποστολῆς τῆς Σχολῆς. Ἐκ τῶν αὐτῶν μοναστηριακῶν ἐν τοσοῦτῳ ἐσόδων θά διατίθενται τά πρός διατροφήν καί συντήρησιν τῶν μοναχῶν ἀναγκαιοῦντα”.

Πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι ἡ προσκύρωση αὐτῆ τῆς περιουσίας δέν εἶναι ἐπίταξη προσωρινή ἢ διαρκείας ἀναγκαστική χάριν τοῦ Δημοσίου, ἀλλά ἀκριβέστερα εἶναι ἐκχώρηση τῆς περιουσίας στή Σχολή, μέ τή συναίνεση τῶν ἀρμοδίων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν καί παραγόντων, πού πρωτοστάτησαν καί τό εἰσηγήθηκαν τότε αὐτό μέ τό Νόμο 5408, καί γι’ αὐτό δέ ζητήθηκε ἡ σχετική ἀποζημίωση. Ἰδρυτής καί ἐμπνευστής, ἀλλά καί ἐνθερμος ἐκτελεστής τοῦ νομικοῦ αὐτοῦ καθεστῶτος ἦταν ὁ πανίσχυρος τότε μητροπολίτης Σπυριδῶν καί εἶναι γνωστό ὅτι πολλές φορές ὑπαγόρευε τίς θελήσεις του στοὺς κυβερνῶντες καί πραγματοποιοῦνταν¹².

Ἀπό τά παραπάνω προκύπτει ὅτι ἡ περιουσία τῆς Ἱερᾶς Μονῆς “προσκυροῦται τῇ Σχολῇ” γιά τή λειτουργία της, διότι τήν ἐποχὴ ἐκείνη δέν ὑπῆρχε ἡ δωρεάν παιδεία. Ἡ ἐκάστοτε ἀρμόδια ἐκκλησιαστική ἀρχή ὀφείλει νά προστατεύσει τήν περιουσία κάθε ἱερᾶς μονῆς, διότι δέν γνωρίζουμε τί “τέξεται ἡ ἐπιούσα” ἡμέρα. Ἡ μεγάλη ἱστορία τοῦ ἐλληνικοῦ μας Γένους μαρτυρεῖ ὅτι ἡ Ἐκκλησία καί οἱ Ἱερεῖς Μονές της, τά ἰδρύματα καί τά φιλανθρωπικά καταστήματα καί κέντρα προσέφεραν μέγιστες ὑπηρεσίες στόν δοκιμαζόμενο λαό, στήν παιδεία, τίς ἐπιστήμες, τόν πολιτισμό, τίς τέχνες καί γενικά στήν παράδοση τῶν ἡθῶν καί ἐθίμων ἀπό γενεάν εἰς γενεάν διά μέσου τῶν αἰώνων. Ἡ σημερινή μορφή λειτουργίας τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Βελλᾶς Ἰωαννίνων σίγουρα ἀνοίγει καινούργιους δρόμους στίς δύσκολες ἱστορικές στιγμές πού περνᾶει ἡ χώ-

12. Γιά περισσότερα βλέπε: Κορακίδη (1993: 62-69).

ρα μας και ίσως η παρουσία της Ἱερᾶς Μονῆς Βελλᾶς νά χρειασθεῖ νά ἀξιοποιηθεῖ και πάλι γιά νά βοηθήσει τή λειτουργία τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας.

8. Ἡ ὑπαγωγή τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς στήν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος και ἡ ἐπάνοδος του στό ΥΠΕΠΘ

Μέ τόν Νόμο 876/Φ.Ε.Κ. 95/Α/17-5-1971 “Περί Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαιδεύσεως τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς, ὅπως και ὅλα τά ἄλλα ἐκκλησιαστικά σχολεῖα ὑπήχθησαν στή δικαιοδοσία τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὑπό τήν ἐποπτεία τῆς “μονίμου συνοδικῆς ἐπιτροπῆς ἐπί τῆς ἐκκλησιαστικῆς παιδείας”. Ἄσχετα ἀπό τήν θεωρητικά ὀρθή δεοντολογία του τό φιλόδοξο αὐτό γιά τήν περίσταση ἐγχείρημα ἔγινε αἰφνιδιαστικά, χωρίς ὑποδομή και προετοιμασία, τήν ἐποχή τῆς δικτατορίας τῶν συνταγματαρχῶν (1967-1974), ἀπό τόν τότε ἐπειγόντως ἀναρρηθέντα στό θρόνο τῶν Ἀθηνῶν ἀρχιεπίσκοπο Ἱερώνυμο Κοτσώνη.

Ὀλόκληρη ἡ μεταβολή τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαίδευσης στηρίχθηκε πρόχειρα στό στενό κύκλο τῶν συνεργατῶν τοῦ τότε ἀρχιεπισκόπου Ἱερωνύμου, ὁ ὁποῖος προήρχετο μονομερῶς ἀπό γνωστή θρησκευτική ὀργάνωση, γιά πρᾶγμα πολύ σοβαρό, πού ἀφοροῦσε τήν ὅλη Ἐκκλησία. Μέ τόν τρόπο ὅμως αὐτό ἡ δεοντολογία τοῦ ζητήματος ἀντικαταστάθηκε ἀπό τήν πρόσκαιρη σκοπιμότητα, ἀφοῦ οἱ παράγοντες τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῆς ἐκπαίδευσης ἀνέπτυξαν μόνοι τους ἀπεριόριστες ἄτυπες πρωτοβουλίες, χωρίς νά μπορέσουν προφανῶς νά λύσουν τελικά, ὅπως ἦταν φυσικό, τά διοικητικά και τά οἰκονομικά στήν πρώτη φάση προβλήματά της.

Στό Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς δέν ἔγιναν κατά τά ἔτη 1971-1977 ἔργα συντηρήσεως τῶν κτιρίων, οὔτε ἀνανέωση τοῦ σχολικοῦ και τοῦ οἰκοτροφιακοῦ ἐξοπλισμοῦ. Προβλήματα ὑπῆρξαν και γιά τήν ὀμαλή και πλήρη ἀπόδοση τῶν μισθῶν τοῦ διδακτικοῦ και τοῦ ἄλλου προσωπικοῦ τῆς Σχολῆς, καθῶς και γιά τήν ἐγκαιρή και ἐπαρκή χρηματοδότηση τῶν ἄλλων βασικῶν ἀναγκῶν τῆς Σχολῆς (Διατροφή, θέρμανση κ.λπ.), ὥστε νά ἐξαντληθοῦν ὅλες οἱ ἀπό μακροῦ χρόνου ἤδη ὑπάρχουσες δυνατότητες τοῦ ἐν γένει ἐξοπλισμοῦ τῆς Σχολῆς και τοῦ οἰκοτροφείου της.

Γιά τά ἀποτελέσματα τῆς ὑπαγωγῆς τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς στήν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχει εἰδική εἰσήγηση σ’ αὐτό τό Συνέδριο. Ὁ ἀναγνώστης μπορεῖ νά ἀνατρέξει και στό βιβλίο τοῦ Ἀλεξάνδρου Κορακίδη, Δρ Θ., *Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς (1911-1989)*, σελίδες 103 ἕως 115 γιά περισσότερες λεπτομέρειες τῶν γεγονότων.

Τελικά μέ τόν Νόμο 476/Φ.Ε.Κ. 308/Α/18-11-1976 “Περί ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαιδεύσεως” ἡ Βελλά μαζί μέ ὅλη τήν ἄλλη ἐκκλησιαστική ἐκπαίδευση ἐπιστρέφει στή δικαιοδοσία τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας και Θρησκευμάτων και λήγει μέ τόν τρόπο αὐτό ἡ ἀδιέξοδη και ἀποτυχημένη ἐκείνη ἔνταξή της στή διοικοῦσα Ἐκκλησία.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Αντί άλλου επιλόγου θά αφήσω τόν ίδιο τόν Σεραφείμ, ό όποιος τόν Αύγουστο του 1990 στή συνάντηση τών άποφοίτων τής Βελλᾶς στόν αύλειο χῶρο τής Σχολῆς εἶπε:

“Εκφράζω τή χαρά μου καί εὐχαριστῶ τόν Θεό ότι μέ άξίωσε νά βρεθῶ σήμερα ἐδῶ. Γιατί καί ἡ ἡλικία μου πλέον δέν εἶναι ἡ ἡλικία του τότε Μητροπολίτη Ἰωαννίνων. Ό τότε Μητροπολίτης Ἰωαννίνων καί σημερινός Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος εἶναι σέ τέτοια ἡλικία πού δέν γνωρίζει ἐάν θά πραγματοποιήσει ἄλλη φορά, κάποια φορά, ἢ ποτέ, ἐπίσκεψη σέ τέτοια συγκέντρωση σ’ αὐτόν τόν χῶρο, στόν όποιον ὄλοι μας δώσαμε κάτι ἀπό τόν ἑαυτό μας.

Τό μήνυμά μου εἶναι πρὸς τούς άποφοίτους, ἀλλά καί πρὸς ἐκείνους πού θά άποφοιτήσουν ἀπό τό σχολεῖο αὐτό, νά μή παύσουν νά ἐνθουσιῶνται αὐτό τό σχολεῖο, αὐτή τήν τροφή σχολῆς καί νά τήν βοηθοῦν ἀπό όποιαδήποτε θέση καί σκοπία καί ἄν βρίσκονται νά τήν βοηθοῦν. Καί κυρίως νά μή ξεχνοῦν καί τίς ὑποθήκες τίς όποιες ἔχουν πάρει ἀπό τό σχολεῖο αὐτό.

Τελειώνοντας... (εἶχε συγκινηθεῖ καί δάκρυσε), σᾶς εὐχομαι ἀπό τήν ψυχή μου, ό Θεός νά σᾶς προστατεύει”.

Ἡ άπομαγνητοφώνηση ἔγινε ἀπό τό DVD “Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς - Ταξείδια Ἀναμνήσεων του Πανελληνίου Συνδέσμου Ἀποφοίτων Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς (ΠΣΑΙΒ) καί τής Ἐνώσεως Ἀποφοίτων Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς (ΕΑΙΒ)”.

Ό Ἀρχιεπίσκοπος Σεραφείμ τό 1998 ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ. Εἶναι ὁμως ἀοράτως μαζί μας σ’ αὐτόν τόν ἐπίσημο ἐορτασμό τῶν 100 χρόνων ἀπό τής ίδρύσεως του Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς καί τής λειτουργίας του μέχρι σήμερα. Ἄς ἔχουμε τήν εὐχή του.

Σεραφείμ, του ἀπό Ἄρτης καί Ἰωαννίνων, Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος, Αἰωνία ἡ Μνήμη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αναστασίου Ίω. (1965), “Ίωαννίνων Μητρόπολις”, *ΘΗΕ* 7, 69.
- Άρχεϊον Ίεράς Μητροπόλεως Ίωαννίνων περί τῆς κοινωνικῆς καί ἐθνικῆς δραστηριότητος τοῦ Μητροπολίτου αὐτῆς Σεραφεΐμ (1969-1973).
- Άρχεϊον Ἐπιτροπῆς δημιουργίας Πανεπιστημίου ἐν Ίωαννίνοις ἀπό τοῦ ἔτους 1961 ἕως τοῦ 1968. Άρχεϊον Ἐφοροεπιτροπῆς Ἀγαθοεργῶν Καταστημάτων Ίωαννίνων.
- Βέη Α. Ν. (1925), «Λέων – Μανουήλ Μακρός, Ἐπίσκοπος Βελλᾶς», *Ἐπετ. Βυζαντ. Σπουδῶν* 2, 122-148.
- Κορακίδης Ἀλ. (1993), *Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς (1911-1989)*, Ἱστορ. ἐκδ. Βασιλόπουλος, Ἀθήνα.
- (1998), *Ἡ Βελλᾶ τῆς Ἡπείρου: Ἡ μεσαιωνική πόλις, ἡ ἐπισκοπή καί οἱ ἱερεῖς μονές τῆς*, ἐκδ. Δωδώνη, Ἀθήνα – Γιάννινα.
- Κούκουνας Δ. (2007), *Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀπό τόν Δαμασκηνό στόν Χριστόδουλο, 1941-2007*, ἐκδ. Μέτρον, Ἀθήνα.
- Κωνσταντινίδης Χ. Ί. (1967), “Σεραφεΐμ Τίκας”, *ΘΗΕ* 11, 65-66.
- Λαμπροπούλου Α. Β. (1998), *Σεραφεΐμ, ὁ ἄνθρωπος πού νίκησε τά γεγονότα*, ἐκδ. Βασδέκη, Ἀθήνα.
- Ματσοπούλου Θ. Γ. (1967), “Μονή Βελλᾶς - Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς”, *ΜΠΕ* 1, 341-543.
- Μητρώο Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς* (1990), ἐκδ. ΠΣΑΙΒ, Ἀθήνα.
- Μπαλωμένος Κ., ἱερεύς (1988), *Ὁ Σεραφεΐμ, ὁ Σετάκης κι ἐγώ*, Ἀθήνα – Γιάννινα.
- Νανάκος Σ. (1967), “Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς”, *ΜΠΕ* 2, 366.
- Οἰκονόμου Φ. (1966), *Ἡ ἐν Ίωαννίνοις Ἐκκλησία*, Ἀθήναι.
- (1972), *Ἡ ἐν Ἄρτῃ Ἐκκλησία*, Ἀθήναι.
- (1980), *Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος Σεραφεΐμ*, Ἀθήναι.
- (1982), *Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἡπείρου*, Ἀθήναι.
- (1990), *Ὁρθοδοξία καί Ἑλληνισμός στή Β. Ἡπειρο*, Ἀθήναι.
- (1993), *Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος Σεραφεΐμ - Ἐκκλησιαστική σταδιοδρομία καί δράσις*, ἐκδ. δευτέρα, Ἀθήναι.
- Παΐσιος Γ., ἱερεύς (1954), “Ἀντίγραφον Πατριαρχικῆς Ἐπιστολῆς περί τῆς ἰ. μονῆς Βελλᾶς”, *Ἡπειρωτική Ἔστια* 3, 563-566.
- Παπαγεωργίου Γ. Β. (1959), “Τό Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς”, *Ἡπειρωτική Ἔστια* 8, 700-706.
- Πελερέν-Χατζῆς Γ. (1911), “Ἡ πανήγυρις τῆς Βελλᾶς, τά ἐγκαίνια τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου”, *Ἐφημερίς Ἡπειρος*, 2.
- Σεραφεΐμ, Μητρ. Ίωαννίνων (1963), “Τό Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς”, *ΘΗΕ* 3, 779.
- “Σεραφεΐμ”, Μητρ. Ίωαννίνων (1967), *ΘΗΕ* 11, 65-66.
- Σούλης Χ. Ί. (1928), “Βελλᾶ”, *ΜΕΕ* 6, 935-938.
- (1937), “Βελλᾶς ἐπισκοπή καί μονή”, *ΘΗΕ* 2, 495-500.
- Σούρλας Ζ. (1929), “Ἐγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τήν ἱστορίαν τῆς Ἱεράς Μονῆς Βελλᾶς”, *Ἡπειρωτικά Χρονικά* 4, 235-254.
- Τιμαγένης Ί. (1968), “Ἱεροδιδασκαλεῖα”, *ΜΠΕ* 3, 233-235.
- Φραγκούλας Ί. (1969), “Τό Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς”, *Γρηγόριος Παλαμᾶς* 52, 5-18.
- Φρόντζος Κ. (1954), “Συμβολή εἰς τήν ἱστορίαν τῆς μονῆς Βελλᾶς”, *Ἡπειρωτική Ἔστια* 3, 551-562.
- Χατζηφώτης Ί. (1984), “Ὁ ἀπό Ἄρτῆς καί Ίωαννίνων Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης

Ἑλλάδος Σεραφεῖμ – Ἡ ζωὴ καὶ ἡ δράση του”, *Χαριστεῖον Σεραφεῖμ Τίκα*, Ἀρχιεπισκόπῳ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, Θεσσαλονίκη, 17-56.

—— (1991), *Ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεῖμ*, Β΄ ἔκδ., Ἀθήναι.

—— (1994), “Ἐἴκοσι χρόνια τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Σεραφεῖμ ὡς προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (1974-1994)”, *Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος*, Ἀθήναι, ζ-μγ.

—— (1998), *Ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεῖμ – Μαρτυρίες καὶ Τεκμήρια, 1913-1998*, ἔκδ. Ἑλληνικά Γράμματα, Ἀθήνα.

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΧΑΛΚΗΣ ΣΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΒΕΛΛΑΣ

Βασίλειος Απ. Δήμου, Δρ Θ. και Δρ Φ.

Επίτιμος Σχολικός Σύμβουλος

vdimou3@gmail.com

Περίληψη: Μετά την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως το Οικουμενικό Πατριαρχείο κατέστη ο μόνιμος φορέας του θρησκευτικού και πνευματικού βίου του Γένους. Η παιδεία κατά τους ταραγμένους αυτούς καιρούς οργανώθηκε υπό την αιγίδα του Πατριαρχείου, οι δε στυλοβάτες της προέρχονταν κατά το μεγαλύτερο μέρος τους από τους κόλπους της Εκκλησίας.

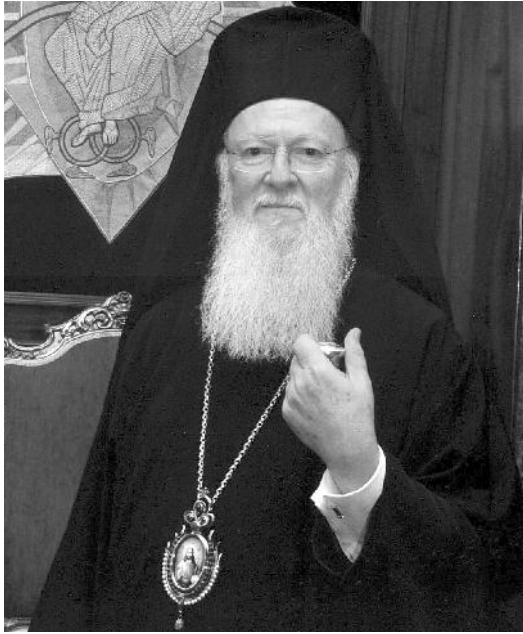
Η ίδρυση της ακριτικής Σχολής Βελλάς και η κοπιώδης ιστορική της πορεία απεικονίζουν τη μυστική θέληση του Γένους, να οργανώσει άμυνα απέναντι στην αμάθεια του λαού και τον εξ αυτής κίνδυνο εκβαρβαρώσεώς του από τον απειλούμενο εκλατινισμό και εξισλαμισμό.

Η Σχολή Βελλάς είναι ένα από τα ιστορικά εκπαιδευτικά ιδρύματα της Ηπείρου, που άρχισε τη λειτουργία του λίγο πριν την απελευθέρωσή της και αποτελεί έκφραση της πνευματικής ανησυχίας και δίψας του υπόδουλου Ηπειρωτικού Ελληνισμού.

Η ζωή και η δράση του ιδρυτού της Σχολής Βελλάς, καθώς και των πρώτων Σχολαρχών αυτής μετά τινων καθηγητών της, συνδέεται άμεσα και ανεξίτηλα από την γαλούχησή τους στην περίκλυτη ιστορική Θεολογική Σχολή της Χάλκης. Η γεραρά Θεολογική Σχολή της Χάλκης είναι το λαμπρό πνευματικό και επιστημονικό ίδρυμα της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας, το οποίο εξακολουθεί και σήμερα, παρά το γεγονός, ότι παραμένει σιωπηλή, για σαράντα ολόκληρα χρόνια, να αποτελεί το εξαίρετο πνευματικό και εκπαιδευτικό πρότυπο στους κόλπους της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας.

Εκατονταετία ολόκληρη συμπληρώθηκε, αφότου ο μακαριστός Μητροπολίτης Βελλάς και Κονίτσης και μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Σπυριδών Βλάχος¹ ίδρυ-

1. Για τον Σπυριδώνα Βλάχο βλ. Βλάχος (2005: 193-206), (2007: 229-240), (2009: 149-184) και (2011: 186-218), όπου και η σχετική παλαιότερη βιβλιογραφία. Πρβλ. και Δημογκίνη (1997: 11-24), Κάτση (2011: 83-94) και Υφαντής (2002).

*Η ΑΘΠ ο Οικουμενικός
Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαίος Α΄*

σε στην Μονή της Παναγίας Βελλάς², την ομώνυμη Σχολή Βελλάς³.

Είναι γνωστές οι ιστορικές συνθήκες, κάτω από τις οποίες το πρεσβυγενές αυτό καθίδρυμα διήνυσε τον μακρύ δόλιχον των δέκα δεκαετηρίδων⁴ και απέδωκε στην Εκκλησία και την Ελληνική κοινωνία ευόρκους Διδασκάλους, αφοσιωμένους στην ιερά των αποστολή, καθώς και κληρικούς άξιους της κλήσεως αυτών, που ετίμησαν τους εαυτούς των και την εκθρέψασα Σχολή, τόσον οι κοιμηθέντες εν Κυρίω, όσο και οι έως του νυν τον καλόν αγώνα αγωνιζόμενοι⁵.

Ο εορτασμός της εκατονταετηρίδος⁶ της Σχολής Βελλάς, φέρνει στην εκπαιδευτική επικαιρότητα, μια σειρά ζητήματα, σχετικά με το

2. «Το ιερόν Μοναστήριον της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, επιλεγόμενον της Βελλάς αρχαιόθεν ενοριακόν τυγχάνον», δεν έτυχε μέχρι σήμερα ιδιαίτερης μελέτης και έρευνας εκ μέρους των ιστορικών ερευνητών. Γι' αυτό και είναι προφανής η ανάγκη μιας σύγχρονης και ουσιαστικής μελέτης και έρευνας του εν λόγω Μοναστηρίου. Την υπάρχουσα μέχρι σήμερα μικρή βιβλιογραφία για την Μονή Βελλάς βλ. Δήμου (1983: 59-64), Φρόντζος (1954: 551-562), Κορακίδης (1998: 183-202), Καμαρούλιας (1997: 564-572), Οικονόμου (1982: 116-117). Βλ. επίσης και την εισήγηση στον παρόντα τόμο: Γιαννούλης, «Περί των Μετοχιών της Ιεράς Μονής Βελλάς» .

3. Η Σχολή Βελλάς στην διάρκεια του εκατονταετούς βίου της λειτούργησε με διάφορα σχήματα και μορφές. Βλ. Αργυρός (2001: 267-282), Ράϊος (2011: 11-14), Κορακίδης (1993), Δημογκίνης (1997: 25 και εξ.), Κάτσης (2011: 94 και εξ.). Βλ. επίσης και τις εισηγήσεις στον παρόντα Τόμο: Αργυρός: «Η Σχολαρχία του Αρχιμανδρίτου Δημητρίου Ευθυμίου-Παππά (1912-1924) και η πρώτη περίοδος λειτουργίας της Σχολής Βελλάς», Παναγόπουλος: «Αβέρκιος Παπαδόπουλος: Απόπειρα κριτικής προσέγγισης μιας πρωτοπόρου μορφής των εκκλησιαστικών μας γραμμάτων» και Παπαχρήστου: «Οι Διευθυντές του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς (περίοδον 1936-1977) και της Εκκλησιαστικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας Βελλάς (1977-1989)».

4. Για τις ιστορικές συνθήκες κάτω από τις οποίες λειτούργησε η Σχολή Βελλάς στην διάρκεια του εκατονταετούς βίου της βλ. Κορακίδης (1993: 177 και εξ.), Κ. Βακαλόπουλος (2007: 564-578), Παντούλας (2011: 415-423), Δημογκίνης (1997: 11 και εξ.), Κάτσης (2011: 86 κ. εξ.), Πανώτης (2009, Β': 283 κ. εξ.), Οικονόμου (1982: 238-239). Βλ. επίσης και τις εισηγήσεις στον παρόντα Τόμο: Γκότοβος «Ο Ιωαννίνων Σπυριδών και η Γερμανική Κατοχή: η αγωνία του κληρικού για το ποίμνιο και οι ιδεολογικές ανάγκες του πρώιμου εμφυλίου», Κωλέττας, «Βελλά: προσπάθεια ιστορικής ανιχνεύσεως και προσεγγίσεως μέχρι της απελευθερώσεως 1912-1913» και Γιωτίτσας, «Η Ήπειρος στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και η ίδρυση του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς».

5. Πίνακες με τους κληρικούς και λαϊκούς που αποφοίτησαν από τη Σχολή Βελλάς βλ. Κορακίδης (1993), Κάτσης (2011: 112-116), Μητρώο Επικοινωνίας Βελλαϊτών, Αθήνα 1990. Αργυρός (2001: 265-287), (2003: 459-468), (2005: 551-554), (2007: 735-744) και (2011: 601-609).

6. Για τον εορτασμό της εκατονταετηρίδος της Σχολής Βελλάς βλ. Ράϊος (2011: 11-14) και πρόγραμμα επιστημονικού Συνεδρίου εκατονταετηρίδος Σχολής Βελλάς (6-9 Οκτωβρίου 2011).

ρόλο της Εκκλησίας στα θέματα της Παιδείας⁷. Γι' αυτό και μέσα από την εισήγησή μου αυτή θα προσπαθήσω να αναδείξω την δυναμική συμβολή του Οικουμενικού Πατριαρχείου⁸ και της Θεολογικής Σχολής Χάλκης⁹ στην ίδρυση, αλλά και την εν γένει ιστορική εξέλιξη της Σχολής Βελλάς.

Εκκλησία και Παιδεία είναι οι δύο μεγάλες δυνάμεις που στήριξαν την πορεία του Γένους¹⁰. Η Ορθόδοξη πίστη και η Ελληνική πνευματική παράδοση απεικονίζουν την μυστική θέλησή του να επιβιώσει και να εξασφαλίσει διάρκεια, συνέχεια και συνέπεια.

Η Μεγάλη του Χριστού Εκκλησία, στα πλαίσια της ευθύνης της, αλλά και της μέριμνάς της για την σωτηρία του Γένους, ανέλαβε στους μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης χρόνους την πρωτοβουλία και την μέριμνα για την ίδρυση σχολείων¹¹.

Ο κορυφαίος θεσμός του Οικουμενικού Πατριαρχείου¹², παρά του ότι ελειτούργησε πάντοτε υπό την εξουσία, την κυριαρχία και το άγρυπνο βλέμμα του αλλόφυλου και αλλόθρησκου κατακτητή, εν τούτοις ανέπτυξε ποικίλη δράση και το έθνος εύρε στον θεσμό του Πατριαρχείου το στέρεο ηθικό βάθρο, που κατηύθυνε ισχυρά την εθνική σκέψη. Η ακτινοβολία του απέβη μεγίστη και ως τοιαύτη διατηρείται μέχρι σήμερα¹³.

Κατά τον κρίσιμο 16ο αιώνα και μάλιστα στο δεύτερο ήμισυ αυτού, παρουσιάζονται αξιόλογες πατριαρχικές φυσιογνωμίες, όπως ο μεγάλος Οικουμενικός Πατριάρχης Ιερεμίας Β' ο Τρανός (1572-1595)¹⁴, ο οποίος ρύθμισε τα ρωσικά εκκλησιαστικά πράγματα και υποστήριξε θερμώς τα Γράμματα. Η υπό την προεδρία του συνελθούσα εν Κωνσταν-

7. Η προσφορά της Εκκλησίας στα θέματα της παιδείας κατά την περίοδο της Οθωμανοκρατίας υπήρξε καθοριστική και αναντικατάστατη. Βλ. Φειδάς (1983: 125-137), Κ. Παπαγεωργίου (1950), Ευαγγελίδης (1936: Α' και Β'), Κονιδάρης (1970: Β', 213 κ. εξ.), Παπαδόπουλος (2000: 178-195).

8. Η συμβολή του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην ίδρυση της Σχολής Βελλάς υπήρξε αναμφισβήτητα αποφασιστική και καιρία. Βλ. Κορακίδης (1993: 10-40), Κ. Βλάχος (2005: 193 κ. εξ.), Δήμου (2005: 251 κ. εξ.).

9. Η συμβολή της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης στην ίδρυση και λειτουργία της Σχολής Βελλάς υπήρξε καταλυτική. Ο διορισμός αποφοίτων της Χάλκης ως Διευθυντών και Καθηγητών της Σχολής Βελλάς, με την έντονη συνείδηση και υψηλή ευθύνη, ότι συνεχίζουν την πνευματική παράδοση της Χάλκης, κατέστησαν την Σχολή Βελλάς τη λαυγή φάρο της θύραθεν και κατά Θεόν παιδείας. Βλ. Δήμου (2005: 252-254), Μέξης (1933: 198 κ. εξ.), Σταυρίδης (1970: Α', 144-181 και 1968, Β', 105-128).

10. Βλ. Ευαγγελίδης (1936: Α' XXXI-CL), Κονιδάρης (1970: 213-218), Σταυρίδης (1967: 85-93), Γριτσόπουλος (1968: Α' 46-64), Πανώτης (2008: Α' 227-231), Τρίτος (2010: 89), Φραγκόπουλος (2010: 373-376).

11. Για την ίδρυση σχολείων από την Μεγάλη του Χριστού Εκκλησία μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης βλ. Σταυρίδης (1967: 85-93), Φραγκόπουλος (2010: 373-38), Κονιδάρης (1970: 213-218), Στεφανίδης (1959: 692-696), Βαφειδής (1912: 132-140), Σάθας (1870: 91 κ. εξ.), Οικονόμου (1907-1908: 12), Παπαδόπουλος (1954: 157), Μεταλληνός (1988: 134-136). Πρβλ. Φούκης (2011: 230-231), Πασαδαίος (1987: 32).

12. Για τον θεσμό του Οικουμενικού Πατριαρχείου βλ. Σταυρίδης (1967), Μητροπολίτης Σαρδέων Μάξιμος Χριστόπουλος (1989), Φειδάς (1989), Γ. - Σ. Μάμαλος (2011), Διακοφωτάκης (2007), Ιατρού (2010), Κονιδάρης (2000), Μητροπολίτης Ελβετίας Δαμασκηνός Παπανδρέου (1989), Μητροπολίτης Αρκαλοχωρίου, Καστελλίου και Βιάννου Ανδρέας Νανάκης (Α' 2000, Β' 2004).

13. Για την ακτινοβολία του Οικουμενικού Πατριαρχείου σήμερα βλ. Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης Ζηζιούλας (2007: 400-404), Γ. - Σπ. Μάμαλος (2011: 23-24, 438 και 456-57), Ιατρού (2010: 581-631), Δήμου (2005: 251-254).

14. Για τον πανευκλείη Πατριάρχη Ιερεμία Β', τον επικαλούμενον Τρανόν βλ. Σάθας (1870), Δήμου (1967), Καρμίρης (Α' 1952 - Β' 1953: 369 κ. εξ.), Μυστακίδης (1894-1895: 283 εξ.), Οικονόμου (1907-1908: 12 εξ.).

τινουπόλει σύνοδος του έτους 1593¹⁵ με τον 7^ο κανόνα της αποφάσισε, όπως ο κάθε επίσκοπος στα όρια της μητροπόλεώς του, αναλάβει την φροντίδα και την δαπάνη για την ίδρυση σχολείων, «ώστε τα θεία και ιερά γράμματα δύνασθαι διδάσκεσθαι, βοηθείν δε κατά δύναμιν τοις εθέλουσι διδάσκειν και τοις μαθεῖν προαιρουμένοις, εάν των επιτηδείων χρείαν έχουσιν»¹⁶.

Είναι ιστορικά επιβεβαιωμένο, ότι το υπόδουλο Γένος, στις μεγάλες περιπέτειές του, βρήκε παρηγοριά και ελπίδα στους κόλπους της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας¹⁷. Ο Αδαμάντιος Κοραής¹⁸, ο κατ' εξοχήν αναμορφωτής της ελληνικής παιδείας έγραφε: «Εἰς την Εκκλησίαν, ως κοινήν μητέρα, εἶναι το Γένος προσκολλημένον και διά την θρησκείαν και διά την μητρικήν φροντίδα, την οποίαν δείχνει καθ' εκάστην ημέραν υπέρ της παιδείας του Γένους»¹⁹.

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, διά των εκάστοτε Πατριαρχών και Μητροπολιτών του Οικουμενικού Θρόνου, διερχόταν τον ευρύτερο πόθο της Μεγάλης Εκκλησίας, για την μόρφωση του κλήρου της, που επιβαλλόταν από τις απαιτήσεις των καιρών και δεν επιδέχονταν καμιά καθυστέρηση²⁰.

Η αύξηση της ίδρυσης σχολείων στις αρχές του 20^{ου} αιώνα εντάσσεται στην αντίδραση του Πατριαρχείου και της Ελληνικής Πολιτείας, τόσο στην επιθετικότητα των Βουλ-

15. Ο Ιερεμίας Β' ο Τρανός συγκάλεσε στην Κωνσταντινούπολη, Μεγάλη Σύνοδο τον Φεβρουάριο του έτους 1593, στην οποία έγινε ομόθυμα αποδεκτή η σπουδαιότητα για την τύχη του Ελληνικού Γένους απόφασις, που όριζε «έκαστον επίσκοπον εν τη εαυτού παροικία φροντίδα και δαπάνη την δυναμένην ποιείν, ώστε τα θεία και ιερά γράμματα δύνασθαι διδάσκεσθαι». Της Συνόδου ταύτης περιεσώθησαν δύο Πράξεις. Η πρώτη δημοσιευθείσα υπό του κ. Σάθα φέρει ημερομηνία 12 Φεβρουαρίου 1593 και αποτελείται εξ οκτώ κανόνων, Σάθας (1870: 82-90). Η δευτέρα Πράξις δημοσιευθείσα υπό Α. Παπαδόπουλου-Κεραμέως φέρει ημερομηνίαν Μάϊος 1593 και αποτελείται εκ δώδεκα κανόνων, Παπαδόπουλος – Κεραμείς (1884: 73-74). Η σύνοδος αυτή μνημονεύεται απλώς στην σειρά του ΜΑΝΣΙ, τόμος 36 Α', 244, ότι έγινε 12 Φεβρουαρίου 1593, χωρίς καμιά άλλη πληροφορία. Βλέπε Γενικό Πίνακα των Συνόδων «Conspectus, Collectionis Consiliorum Mansi et Continuatorum. Mansi Giovanni Domenico, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima Collection, Vol 53, GRAZ 1960. Ο Κονιδάρης (1970: 213) σχετικά με την Σύνοδο αυτή παραπέμπει: (Θεοφ. Ιωάννου, Αγ. Μνημεία, 1884 δ'). Ο Μεταλληνός (1988: 134-135), παραπέμπει στον κ. Σάθα (1870: 91). Ο Καρμύρης στα Συμβολικά του Μνημεία δεν αναφέρει την Μεγάλη αυτή Σύνοδο της Κωνσταντινουπόλεως (1593). Ο Παπαδόπουλος (1954: 157) αναφέρεται στις αποφάσεις που έλαβε η Σύνοδος αυτή.

16. Το κείμενο του Ζ' κανόνα της Συνόδου της Κωνσταντινουπόλεως (1593) βλ. Σάθας (1870: 91), Κονιδάρης, (1970: 213), Μεταλληνός (1988: 135), Εγκύκλιος 46 της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος προς το ΛΑΟ (Μάρτιος 2011: 2), Τύποις Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος.

17. Βλ. Κονιδάρης (1970: 219-222), Μεταλληνός (1988: 105-137), Τρίτος (2010: 88-90), Πανώτης (2008: Α' 368-383), Γριτσόπουλος (1968: Α' 17-20).

18. Για τον Αδαμάντιο Κοραή ως αναμορφωτή της ελληνικής Παιδείας, βλ. Μεταλληνός (1988: 160-161), Παπαδόπουλος (2000⁽³⁾: 178-182), Δασκαλάκης (1964), Δημαράς (1953), Διήμερο Κοραή, Πρακτικά. Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, 29-30 Απριλίου 1983, Αθήνα 1984.

19. Βλ. Παπαδόπουλος (2000⁽³⁾: 178).

20. Στους σωζόμενους μέχρι σήμερα Ενθρονιστηρίους Λόγους των μετά την άλωση Πατριαρχών, καθώς και στα πεπραγμένα αυτών, διαπιστώνει κανείς την αγωνία των, για την κατά το δυνατόν καλλιτέραν ιεροπρεπή μόρφωση των κληρικών των. Ενδεικτικά αναφέρομεν το παράδειγμα του Ιερεμίου Β' του Τρανού, ο οποίος, καθ' όλην την διάρκειαν των τριών πατριαρχιών αυτού, επέδειξεν υπέρμετρον ζήλον, για την παιδείαν κλήρου και λαού. Βλ. Σάθας (1870: ι-ια και 90-91), Δήμου (1967: 62-65). Πρβλ. Αρ. Πασαδαίος (1987: 32), Μέξης (1933: 57-63).

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

γάρων στην Μακεδονία και την Θράκη, όσο και για την «άμυνα του Ελληνισμού, στην Μακεδονία, την Ήπειρο και την Αλβανία»²¹, προκειμένου να στηριχθούν με ομοψυχία και δυναμισμό στην ελληνικότητα του ζωτικού αυτού για το Γένος χώρου.

Στην προσπάθειά του αυτή, το Φανάρι ανασυγκροτεί τις Μητροπόλεις και επισκοπές, στις επίμαχες περιοχές της Θράκης, της Μακεδονίας και της Ηπείρου, με την εκλογή και τοποθέτηση σ' αυτές ευέλπιδων αρχιερέων, ικανών να ανταπεξέλθουν στην κρισιμότητα των καιρών και να προμαχούν των δικαίων του Γένους²².

Πολλοί αρχιερείς του Φαναρίου έπεσαν θύματα στον αγώνα, για την διατήρηση της ελληνικότητας των περιοχών αυτών, αγρίως σφαγιασθέντες υπό των πολεμίων²³. Ενδει-

21. Βλ. Πανώτης (2009: Β' 283, 301-302 και 426-27), Νανάκης (2007: 130-140), Πανώτης (1990: 2), Παπαδημητρίου (1991), Καρδαράς (1996).

22. Βλ. Πανώτης (2009: Β' 302-304, 622), Σταυρίδης (1967: 58-64).

23. Βλ. Κονιδάρης (1970: 22-23), Πανώτης (2009: Β' 306, 369, 468), Τρίτος (2010: 89-90).

κτικά αναφέρω τους Μητροπολίτες Μελενίκου Κωνσταντίνο Ασημιάδη, Ελευθερουπόλεως Γερμανό Σακελαρίδη, Γρεβενών Αμιλιανό Λαζαρίδη, Σμύρνης Χρυσόστομο Καλαφάτη κ.ά.²⁴.

Από το Οικουμενικό Πατριαρχείο απολύονται Πατριαρχικά και Συνοδικά σιγίλλια και άλλα Γράμματα, με τα οποία κατοχυρώνονται οι διάφορες σχολές, υπερεπαινούνται οι ιδρυτές τους και παρακινούνται εμμέσως ή αμέσως και άλλοι φιλόμουσοι προς μίμηση²⁵.

Η ίδρυση τότε και της ακριτικής Σχολής Βελλάς, καθώς και η κοπιώδης ιστορική της πορεία, απεικονίζουν την μυστική θέληση της Εκκλησίας και του Γένους, να οργανώσουν άμυνα απέναντι στην αμάθεια του λαού και τον εξ αυτής κίνδυνο εκβαρβαρώσεώς του από τον απειλούμενο εκλατινισμό και εξισλαμισμό²⁶.

Η Σχολή Βελλάς είναι ένα από τα ιστορικά εκπαιδευτικά ιδρύματα της Ηπείρου²⁷, που άρχισε την λειτουργία του, λίγο πριν από την απελευθέρωσή της και αποτελεί έκφραση της πνευματικής ανησυχίας και αγωνίας της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας, για τον Ηπειρωτικό Ελληνισμό²⁸. Όταν ομιλεί κανείς για το εκπαιδευτικό αυτό ίδρυμα, ομιλεί ασφαλώς για την παιδεία του Έθνους.

Η Ιερά Μονή - Σχολή Βελλάς.

24. Βλ. Πανώτης (2009: Β' 369, 597-598), Τρίτος (2010: 88-91).

25. Βλ. Απ. Μέξης (1933: 57-63, 79-83). Πρβλ. Αλ. Κορακίδης (1993: 28-36).

26. Βλ. Τ. Γριτσόπουλος (1968 Α': 58-62), Αρ. Πανώτης (2008 Α': 350-383), Γεο. Κονιδάρης (1970: 178-184), Δ. Φραγκόπουλος (2007: 373-383). Πρβλ. Χαρ. Φούκης (2011: 230-235).

27. Για τα εκπαιδευτικά Ιδρύματα και τους φορείς της ελληνικής παιδείας στον Ηπειρωτικό χώρο βλ. Απ. Βακαλόπουλος (2007: 622-644), Κων. Βακαλόπουλος (2007: 581-621), Γεο. Κονιδάρης (1970: 213-215), Φ. Οικονόμου (1982: 226-246), Τ. Ευαγγελίδης (1936 Α: 152-194), Κ. Παπαγεωργίου (1950: 54-87), Γ. Πλουμίδης (1997) 408-420. Πρβλ. Κ. Βλάχος (2007), όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

28. Βλ. Αρ. Πανώτης (2009 Β': 384-385), Γεο. Κονιδάρης (1970: 219-221), Μ. Παντούλας (2011: 415-419), Κ. Βλάχος (2005: 193-195).

Η ιστορία και αυτού του εκπαιδευτικού ιδρύματος, όπως και όλων των άλλων, είναι στενά συνδεδεμένη με την ιστορία του Οικουμενικού Πατριαρχείου²⁹, καθώς και με το βίο και την δράση ορισμένων προσώπων και ιδιαίτερα του ιδρυτού της και των εκάστοτε διδασκάλων της.

Το γεγονός ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο, σε καιρούς δύσκολους και ταραγμένους και ιδιαίτερα για ένα νευραλγικό ακριτικό χώρο, επιλέγει έναν αριστούχο απόφοιτο της Θεολογικής Σχολής Χάλκης, σε ηλικία μόλις 33 ετών³⁰ και τον αποστέλλει, να υπηρετήσει από την θέση του Μητροπολίτου, την άσημη μεν από πλευράς οικονομικής ευρωστίας και αριθμού κατοίκων, επαρχία Βελλάς και Κονίτσης³¹, εύσημης όμως και σημαντικής εθνικά, αυτό αποδεικνύει την υψηλή ευθύνη, αλλά και το ζωτικό ενδιαφέρον του Πατριαρχείου για τα προβλήματα της Ηπείρου.

Αξίζει να επισημανθεί, ότι πριν από τον Σπυρίδωνα Βλάχο, Μητροπολίτης Βελλάς και Κονίτσης ήταν ο μετέπειτα Οικουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντίνος ο ΣΤ΄³².

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο όχι μόνο εδέχθη ασμένως την έγγραφη αναφορά του Μητροπολίτου Βελλάς και Κονίτσης Σπυρίδωνα Βλάχου, για την ίδρυση Σχολής στον περίβολο της Μονής Βελλάς, αλλά έσπευσε και συνεχάρη αμέσως τον ιδρυτή της Σχολής «επί πάσι τοις καλοῖς προοιωνίσμασιν»³³ και ευχήθηκε «αισίαν την σταδιοδρομίαν του χρησιμωτάτου τούτου φυτωρίου»³⁴. Ακόμη υπέδειξε στον ιδρυτή της Σχολής Βελλάς, Μητροπολίτη Σπυρίδωνα να κινηθεί και για την χορήγηση της σχετικής αδειάς λειτουργίας της, από τις επιτόπιες Τουρκικές Αρχές³⁵.

Οποίους αγώνας κατέβαλε ο χαλκέντερος Μητροπολίτης Βελλάς και Κονίτσης Σπυρίδων για την πραγματοποίηση του υψηλού ιδεώδους του, που ήταν η λειτουργία της Σχολής Βελλάς, περιγράφει ο ίδιος στους λόγους και τα απομνημονεύματά του, τα οποία η ευλαβής χείρ του Εντιμολογιωτάτου Άρχοντος Διδασκάλου της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας, καθηγητού και Προέδρου της Ε.Η.Μ. κ. Κωνσταντίνου Βλάχου, περισυλλέξασα, δημοσίευσε τύποις και εκ των οποίων δύναται ο ερευνητής να αντλήσει ενδιαφέρουσες ιστορικές πληροφορίες³⁶.

29. Βλ. Κορακίδης (1993: 28-40).

30. Για τον Σπυρίδωνα Βλάχο ως αριστούχο απόφοιτο της Θεολογικής Σχολής Χάλκης βλ. Μέξης (1933: 229), Σταυρίδης (1970: Α΄ 166), Σίτος (2001: 263-264), Κορακίδης (1993: 5-15).

31. Βλ. Οικονόμου (1982: 42-45 και 89-91), Δήμου (1985: 217-256), Κορακίδης (1998), Χατζής (1958: 1-23). Βλ. επίσης και την εισήγηση στον παρόντα Τόμο: Γιαννούλης, «Περί των Μετοχιών της Ιεράς Μονής Βελλάς».

32. Για τον Οικουμενικό Πατριάρχη Κωνσταντίνο ΣΤ΄ βλ. Σταυρίδης (1977: 520-524), Σταυρίδης (1995: 229-231), Γ. - Σπ. Μάμαλος (2011: 123-161).

33. Βλ. το σχετικό κείμενο στον κώδικα Α΄, 85, σελ. 476 της Πατριαρχικής αλληλογραφίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου, το οποίον αναδημοσιεύει ο Κορακίδης (1993: 28). Πρβλ. Βλάχος (2005: 197-198).

34. Βλ. Αλ. Κορακίδης (1993: 28). Πρβλ. Βλάχος (2005: 198, σημ.27).

35. Βλ. Κώδιξ Α΄, 37, σελ. 801 της Πατριαρχικής αλληλογραφίας (9-8-1911), Κορακίδης (1993: 37-40). Πρβλ. και την εισήγηση στον παρόντα Τόμο: Βλάχος «Αίτησις του Μητροπολίτου Βελλάς και Κονίτσης Σπυρίδωνος περί αναγνωρίσεως του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς».

36. Βλ. Βλάχος (2009: Ε΄ 149-184) και (2011: ΣΤ΄ 186-218), καθώς και Βλάχος (1995), Θεσσαλονίκη.

Ο Μητροπολίτης Ιωαννίνων
Σπυρίδων Βλάχος

Για τον Μητροπολίτη Σπυρίδωνα, η απαιδευσία του κλήρου και η απογύμνωση της Εκκλησίας, από πεπαιδευμένους και ενάρετους ιερωμένους, εθεωρείτο με ενδόμυχη λύπη του το υπ' αριθμόν ένα πρόβλημα, γιατί αυτό είχε ως αποτέλεσμα την οσημέραι αυξάνουσα προς το ιερατείο ψυχρότητα και ανευλάβεια του λαού, καθώς και την τόλμη πολλών πολεμίων κατά της Εκκλησίας³⁷.

Το ειλικρινές ενδιαφέρον του Οικουμενικού Πατριαρχείου, για την νεοϊδρυθείσα Σχολή Βελλάς, εκδηλώθηκε και με την επιλογή αρκετών αποφοίτων εκ της Θεολογικής Σχολής Χάλκης, που εστάλησαν να αναλάβουν την Διεύθυνση της Σχολής Βελλάς. Ενδεικτικά αναφέρω τους: Ιωάννη Ζωσιμάδη, Δημήτριο Ευθυμίου, Πολύκαρπο Θεοδώρου και Νικόλαο Παπαδόπουλο³⁸.

Για όλα αυτά, ο ιδρυτής της Σχολής Βελλάς, ουδέποτε παρέλειψε να εκφράζει και να επιδεικνύει τον εμπρόποντα σεβασμό, τιμή και αναγνώριση των υποχρεώσεων και των καθηκόντων του προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο³⁹. Σε λόγους του, που εκφώνησε στην επαρχία του, με αφορμή την πρόσκλησή του, ως νέου μέλους της Ιεράς Συνόδου του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Κωνσταντινούπολη, το έτος 1913, μεταξύ άλλων επισημαίνει: «Εις την φωνήν του καθήκοντος υπείκων μετά πολλής της λύπης εντός ολίγων ημερών πρέπει να αποχαιρετήσω την λατρευτήν και ελευθέραν πλέον Πατρίδα, ίνα ως πιστός της Εκκλησίας και του Γένους στρατιώτης προσφέρω τας ασθενείς μου υπηρεσίας εκεί ένθ' αυταί πρόσφοροι θεωρούνται»⁴⁰. Και σε άλλο λόγο του πάλι με την ίδια ευκαιρία τονίζει: «Η ιερά φωνή της εμής πνευματικής διακονίας καλούσα με εις την επιτέλεσιν γενικότερου εκκλησιαστικού και εθνικού καθήκοντος... υπείκων ήδη εις την καλούσαν με φωνήν της

37. Βλ. Βλάχος (2005: 194-195), Κορακίδης (1993: 30-31), Κάτσεων (2011: 86-91), Σίτος (2001: 264), Βλάχος (2009: 150-159).

38. Για τους αποφοίτους της Θεολογικής Σχολής Χάλκης, οι οποίοι διετέλεσαν Διευθυντές της Σχολής Βελλάς βλ. Κορακίδης (1993: 137-141), Μέξης (1933: Α' 225-452), Μέξης (1953: Β' 20-27), Σταυρίδης (1970: Α' 164-181), Σταυρίδης (1968: Β' 105-128). Βλ. επίσης και τις εισηγήσεις στον παρόντα Τόμο: Αρχ. π. Δημ. Αργυρός, «Η Σχολαρχία του Δημητρίου Ευθυμίου-Παππά (1912-1924) και η πρώτη περίοδος λειτουργίας της Σχολής Βελλάς», Γ. Παναγόπουλος, «Αβέρκιος Παπαδόπουλος: Απόπειρα κριτικής προσέγγισης μιας πρωτοπόρου μορφής των εκκλησιαστικών μας γραμμάτων» και Αδ. Παπαχρήστου, «Οι Διευθυντές του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς (περιόδου 1936-1977) και της Εκκλησιαστικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας Βελλάς (1977-1989)».

39. Βλέπε τους Λόγους του: Βλάχος (2009: Ε' 149-184) και (2011: ΣΤ' 186-218), όπου κανείς διαπιστώνει την πιστότητά του προς την Εκκλησία και το Γένος: «...ως πιστός της Εκκλησίας και του Γένους στρατιώτης», Κ. Βλάχος (2009: Ε' 163-166).

40. Βλ. απόσπασμα Λόγου του με την ευκαιρία της πρόσκλησής του, ως νέου μέλους της Ιεράς Συνόδου του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Βλάχος (2009: Ε' 162-166).

Μητρός Εκκλησίας αναγκάζομαι τώρα, ότε θεία ευδοκία ανέτειλαν φαιδρόταται δια την πατρίδα ημέραι, να αποχαιρετήσω και πατρίδα και υμάς και να ακολουθήσω την νέαν οδόν, ην χαράσσει μοι το ιερόν καθήκον.....». «Και ίσως μεν αξιωθώ μετά το πέρας της εμής Συνοδικής διακονίας να επανίδω υμάς και την φιλότιμη πατρίδα..... Εάν όμως, ως ευπειθή υπό την ιεράν αυτής σημαίαν πνευματικόν στρατιώτην η Μήτηρ Εκκλησία τάξη με εις φρούρησιν και διακονίαν άλλης εκκλησιαστικής σκοπιάς,.... ποτέ δεν θα λησμονήσω την πρώτην μου επαρχίαν, τα πρώτα πνευματικά μου τέκνα»⁴¹.

Είναι προφανές, ότι η ζωή και η δράση του ιδρυτού της Σχολής Βελλάς⁴², καθώς και αρκετών εκ των Σχολαρχών αυτής⁴³, μετά τινων Καθηγητών της⁴⁴, συνδέεται άμεσα και ανεξίτηλα με την γαλούχησή τους στην περίκλυτη ιστορική Θεολογική Σχολή της Χάλκης.

Η γενερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης⁴⁵, υπήρξε το λαμπρό πνευματικό και επιστημονικό ίδρυμα της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας, η οποία εξακολουθεί και σήμερα, παρά το γεγονός, ότι παραμένει σιωπηλή για σαράντα ολόκληρα χρόνια, να αποτελεί το εξαιρετο πνευματικό εκπαιδευτικό πρότυπο. Ό,τι συντελέσθηκε μέσα σ' αυτήν την Πατριαρχική Θεολογική Σχολή, διά μέσου του μακρού χρόνου λειτουργίας της, αποκαλύπτει την προσπάθεια του Οικουμενικού Πατριαρχείου να αποκτήσει «ευπαίδευτο» κλήρο, ο οποίος με τη σειρά του θα αγωνισθεί για την παιδεία και την πνευματική πρόοδο του λαού του⁴⁶.

Οι απόφοιτοι της Χάλκης, αποτελούν τα δυναμικά στελέχη του Πατριαρχείου, για την στελέχωση όλων των ποιμαντικών και εκπαιδευτικών αναγκών του. Κυρίως με την ιδιότητα των Μητροπολιτών και κληρικών εν γένει, καθώς και με την ιδιότητα των καθηγητών στις διάφορες Σχολές, η συμβολή των Χαλκιτών ήταν πολύ μεγάλη⁴⁷.

41. Βλ. απόσπασμα άλλου Λόγου του (S') με την ίδια ευκαιρία της προσκλήσεώς του, ως νέου μέλους της συνόδου της Κωνσταντινουπόλεως. Βλάχος (2009: Ε' 165-166).

42. Για την φοίτηση του Σπυρίδωνα Βλάχου στην Θεολογική Σχολή της Χάλκης βλ. Μέξης (1933: Α' 229), Σταυρίδης (1970: Α' 166), Βλάχος (2005: 193), Κορακίδης (1993: 5-20), Κάτσης (2011: 85-86), Δημογκίνης (1997: 11-12).

43. Οι απόφοιτοι της Θεολογικής Σχολής Χάλκης, που διετέλεσαν Σχολάρχες (Διευθυντές) στην Σχολή Βελλάς Ιωαννίνων είναι: Ιωάννης Ζωσιμάδης, αρχιμανδρίτης (1911-1912), (απόφοιτος του έτους 1907), Δημήτριος Ευθυμίου, Δρ Θ. Αρχιμανδρίτης (1913-1924), (απόφοιτος του έτους 1907), Πολύκαρπος Θεοδώρου, αρχιμανδρίτης (1932-1936), (απόφοιτος του έτους 1908), και Νικόλαος Παπαδόπουλος (1941-1957), (απόφοιτος του έτους 1919).

44. Οι απόφοιτοι της Θεολογικής Σχολής Χάλκης, που διετέλεσαν Διευθυντές στην Σχολή Βελλάς Ιωαννίνων, προσέφεραν ταυτόχρονα και έργο καθηγητικού – διδακτικού προσωπικού της Σχολής. Καθηγητής της Σχολής Βελλάς διετέλεσε και ο γράφων (Βασιλ. Δήμιου) από το έτος 1993 μέχρι και το έτος 2007, (απόφοιτος της Θεολογικής Σχολής Χάλκης το έτος 1962).

45. Για την Θεολογική Σχολή Χάλκης βλ. Μέξης (1933: Α', 1953: Β' και 1957: Γ'), Σταυρίδης (1970: Α', 1968: Β' και 1973: Γ'), Ζαφείρης (1986), Μεταλληνός (1995: 253-279), Μεταλληνός (2005: 378-385), Γ. Μεταλληνός – Βαρ. Καλογεροπούλου – Μεταλληνού (2003-2009: τόμοι Α' – Ε'), Αναγνωστόπουλος (1994), Μεταλληνός (2011).

46. Βλ. Ενθρονιστηρίου Λόγου Πατριαρχών: Δήμιου (2005: 225-294).

47. Βλ. Μεταλληνός (2011: αρ. φυλλ. 727/1-12-2011), Ζαφείρης (2010: 18-31), Κωνσταντινίδης (1994: 677-703), Δελγκωσταντής (2009: 229), Πανώτης (2009: Β' 273).

Η Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης.

Την αλήθεια αυτή επιβεβαιώνει και η μέχρι σήμερα και επί σαράντα συναπτά έτη, συνεχής άρνηση της γείτονος χώρας Τουρκίας να επιτρέψει την επαναλειτουργία της Θεολογικής Σχολής Χάλκης⁴⁸.

Το ξερίζωμα των ορθοδόξων χριστιανών Ελλήνων της Κωνσταντινουπόλεως, μαζί με το κλείσιμο της Θεολογικής Σχολής Χάλκης, αποτελούν για το Οικουμενικό μας Πατριαρχείο μείζον εκκλησιαστικό και εθνικό θέμα, η επίλυσις του οποίου θα σημάνει και την ουσιαστική απελευθέρωσή του⁴⁹.

Τόσο ο ιδρυτής της Σχολής Βελλάς, όσο και οι εκάστοτε Χαλκίτες Διευθυντές αυτής, ήταν έμπλεοι των αγαθών της Παιδείας, που έτυχαν στην Θεολογική Σχολή της Χάλκης και είχαν έντονη την ιδέα και την συνείδηση, ότι συνέχιζαν την πνευματική παράδοση της παλαιφάτου Σχολής των⁵⁰. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Θεολογική του Σχολή στη Χάλκη διαμόρφωσαν μία πνευματική παράδοση, η οποία έδινε και εξακολουθεί να δίνει έκτοτε τον τόνο και το πρότυπο αυθεντικό παράδειγμα της ορθοδοξότητας, της ελληνικότητας, της οικουμενικότητας, της απλότητας και του μέτρου. Γι' αυτό και κρίνω

48. Βλ. σχετικά: Ζαφείρης (2010: 27-51), Γ. – Σ. Μάμαλος (2011: 387-448), Μεταλληνός (2011: αρ. φύλλου 727/1-12-2011), Δεληκωσταντής (2009: 229), Εστία Θεολόγων Χάλκης, αρ. τεύχους 44 (2011).

49. Βλ. Ζαφείρης (2010: 27-51), Μεταλληνός (2011: αρ. φύλ. 727/1-12-2011), Δεληκωσταντής (2009: 229).

50. Μέξης (1933: 23-42), Σταυρίδης (1968: Β' 13-23), Πασαδαίος (1987: 27-35), Δεληκωσταντής (2009: 227-245), Ζαφείρης (2010: 38-70), Μεταλληνός (2011: αρ. φύλ. 727/1-12-2011).

αναγκαίο να αναλύσω με κάθε δυνατή συντομία τα χαρακτηριστικά αυτής της πνευματικής παράδοσης της Χάλκης, με την οποία αυτή εκκέντριζε (μπόλιαζε) τους τροφίμους της και οι οποίοι στη συνέχεια μετεκένωναν αυτή την παράδοση στα εκπαιδευτικά και εκκλησιαστικά κέντρα που υπηρετούσαν, με σαφή προορισμό την συστηματικότερη μόρφωση των Ορθόδοξων χριστιανών και του μέλλοντος να προέλθει από αυτούς ιερού κλήρου⁵¹. Ο κλήρος, σάρξ εκ της σαρκός του λαού, παρελάμβανε και εξακολουθεί να παραλαμβάνει και σήμερα όχι μόνο τις αρετές, αλλά και τα ελαττώματα του λαού, από τον οποίο προέρχεται.

Σύμφωνα λοιπόν με αυτή την Χαλκίτικη παράδοση, οι απόφοιτοι της Χάλκης όφειλαν, ως συνεχιστές της μεγάλης πνευματικής κληρονομιάς του παρελθόντος, να συγκρατούν εν εγρηγόρσει το πνεύμα, καλλιεργώντας το με τα νόματα της Παιδείας και της Εκκλησίας⁵². Γι' αυτό και στην διάρκεια των εκατόν εβδομήντα χρόνων του ιστορικού βίου της Χάλκης, οι απόφοιτοί της δεν έπαψαν να καθορίζουν την πορεία και τις τύχες του Οικουμενικού Πατριαρχείου, καθώς επίσης και τις τύχες του οικουμενικού Ελληνισμού. Σε ολόκληρη την μακρά αυτή περίοδο, επιτυγχάνθηκε η αγωνιώδης θέληση των Χαλκιτών, να εξασφαλίσουν διάρκεια, συνέχεια και συνέπεια της μιας και αδιάσπαστης εικόνας του παιδευτικού μας βίου. Γι' αυτό και στρατευμένοι υπό της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας, ανέλαβαν πνευματική και εκπαιδευτική δράση διδασκάλων του Γένους, σε ολόκληρη την οικουμενική ευθύνη και δικαιοδοσία του Οικουμενικού Θρόνου⁵³.

Η Θεολογική Σχολή της Χάλκης, εκπαίδευε και γαλουχούσε, έτσι τους τροφίμους της, ώστε ολόκληρη η χριστιανική πολιτεία τους, να συνοδεύεται από πρωτοβουλίες και δράσεις, οι οποίες θα εκφράζουν το ήθος της Ορθόδοξης Εκκλησίας, ήθος, το οποίο σε όλες τις εκφάνσεις του, δηλώνει σεβασμό προς την κτίση, το σύμπαν και όλα τα δημιουργήματα, ιδιαιτέρως δε τα ίδια τα σώματά μας⁵⁴.

Το τετράπτυχο της πνευματικής παράδοσης, που καλλιεργούσε η Χάλκη συμποσούται: 1^{ον} στο «λειτουργικό ήθος». Η λειτουργική μας παράδοση έχει ανέκφραστο μεγαλείο και ανεκτίμητη αξία και γι' αυτό το λόγο, στη ζωή των φοιτητών της Θεολογικής Σχολής Χάλκης, σπουδαία θέση κατείχε ο τακτικός και υποχρεωτικός αυτών εκκλησιασμός. Τα πάντα στο Καθολικό της Μονής της Αγίας Τριάδος στη Χάλκη, τελούνταν υπό των σπουδαστών, κατά ένα παραδειγματικό τρόπο, ο οποίος αναπτέρωνε την ψυχήν και άφηγε βαθιά και γλυκιά την ανάμνηση στις ψυχές των αποφοίτων της Σχολής⁵⁵.

Στην λατρευτική ζωή της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης εδίδετο πρωταρχική και ουσιαστική σημασία στην γνώση και αυστηρή τήρηση του Τυπικού της Μεγάλης του Χρι-

51. Βλ. Δεληκωσταντής (2009: 237-239), Πανώτης (2009: Β' 273), Ζαφείρης (2010: 38-70).

52. Βλ. Δεληκωσταντής (2009: 231-235), Αναγνώστου (1984: 35-44), Μεταλληνός (2011: αρ. φύλ. 727/12-2011).

53. Βλ. Πανώτης (2009: Β' 273), Δεληκωσταντής (2009: 229-230), Πασαδαίος (1987: 34-56), Αμαρύλλιος (1984: 22 και εξής), Σταυρίδης (2009: 587-590).

54. Για το ήθος της Ορθόδοξης Εκκλησίας βλ. Γιανναράς (2002: 108-163), Φάρος (2000: 66-118), Δεληκωσταντής (2009: 236-239), Μαντζαρίδης (2000: 483-490), Ιωαννίδης (2001: 165-174).

55. Βλ. Δεληκωσταντής (2009: 233-234), Σταυρίδης (2009: 573-581), Πασαδαίος (1987: 246-247), Ζαφείρης (1986: 71-74), Μέξης (1933: 43-63).

στού Εκκλησίας, το οποίο μαζί με την Αγία Γραφή, αποτελούσαν τα δύο εγκόλπια των φοιτητών της⁵⁶.

Αλλά και η εκμάθηση της Βυζαντινής Μουσικής, αποτελούσε δυναμικό και ουσιαστικό παράγοντα για τους σπουδαστές της. Η πατροπαράδοτη Βυζαντινή Εκκλησιαστική Μουσική εθεωρείτο, ως ο μοναδικός θησαυρός μουσικής τέχνης, που διαχειριζόμεθα στην λατρεία μας. Η Σχολή είχε πάντοτε για το μάθημα της Βυζαντινής Μουσικής άριστα κατηρτισμένους μουσικοδιδασκάλους⁵⁷.

Μία άλλη πτυχή του ήθους και της παράδοσης της Χάλκης, ήταν το «ευχαριστιακό ήθος», το οποίο υπεράνω όλων, σημαίνει χρήση των φυσικών πόρων «εν ευχαριστία» και αναφορά των και πάλι στον Θεό, όχι βέβαια μόνον αυτών, αλλά και ημών των ιδίων. Αυτού του «ευχαριστιακού ήθους» φορέας και ενσαρκωτής και ο σημερινός Οικουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαίος, πρωτοστατεί και ηγείται παγκοσμίων πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων, για τα προβλήματα του περιβάλλοντος⁵⁸.

Μεγάλη σημασία στην Θεολογική Σχολή της Χάλκης κατείχε και η καλλιέργεια του «ασκητικού ήθους» της Ορθοδοξίας⁵⁹, το οποίο, με τις νηστείες και τις άλλες πνευματικές ασκήσεις, γρανιτώνει και χαλυβδώνει τον άνθρωπο στην εγκράτεια και την λιτότητα (αίτημα ιδιαίτερα έντονο στις ημέρες μας). Η μορφή την οποία παρουσιάζει η Θεολογική Σχολή της Χάλκης, είναι μιας αδελφότητας, εγκατεστημένης εντός της γαλήνης της φύσεως και μακράν του θορύβου της κοινωνίας, η οποία ζει έντονα μια ζωή ακαδημαϊκή και λειτουργική κατά τα πρότυπα των αρχαίων εκκλησιαστικών και θεολογικών Σχολών της Ανατολής, της Αλεξανδρείας, της Αντιοχείας και της Κωνσταντινουπόλεως⁶⁰.

Τέλος υψηλή θέση στις προτεραιότητες της Θεολογικής Σχολής Χάλκης είχε και η καλλιέργεια του «εκπαιδευτικού ήθους». Ανέκαθεν αιτούμενο, ζωτικό και εκ των ων ουκ άνευ ουσιαστικό στοιχείο του υψηλού λειτουργήματος των διδασκάλων. Όλες οι καθηγητικές φυσιογνωμίες της Θεολογικής Σχολής Χάλκης ήταν ζωντανά παραδείγματα τέλει «εκπαιδευτικού ήθους»⁶¹.

Με αυτό το ήθος και αυτή την πνευματική παράδοση, η Σχολή της Χάλκης γαλουχούσε τους φοιτητές της και οι οποίοι στη συνέχεια, με αυτό το θησαυρό και αυτή την κληρονομιά, ως παρακαταθήκη, πορεύονταν στη ζωή τους, για την επιτέλεση του χρέους των⁶².

56. Βλ. Σταυρίδης (1968: Β' 18-19), Πασαδαίος (1987: 223-301), Δεληκωσταντής (2009: 233), Χρυσόστομος Ζαφείρης (1986: 71), Μέξης (1933: 43-60), Δήμου (2005: 290), Μεταλληνός (2011: αρ. φυλ. 727/1-12-2011), Σίτος (2001: 262-263), Σταυρίδης (2009: 577).

57. Βλ. Σταυρίδης (2009: 576-577), Πασαδαίος (1987: 223-301), Δεληκωσταντής (2009: 233).

58. Βλ. Δανηλίδης (1992).

59. Βλ. Γιανναράς (2002: 108-163), Φάρος (2000: 66-118), Μαντζαρίδης (2000: 470-471), Δεληκωσταντής (2009: 234-243).

60. Βλ. Σταυρίδης (1968: Β', 22-23), Δεληκωσταντής (2009: 231-240), Ζαφείρης (2010: 12-27), Πασαδαίος (1987: 27-35), Μέξης (1933: Α', 13-43).

61. Βλ. Μέξης (1933: Α', 43-197 – 1953: Β', 43-48 – 1957: Γ', 78-80), Σταυρίδης (1970: Α', 137-143 – 1968: Β', 51-103), Πασαδαίος (1987: 36-177). Πρβλ. και Δεληκωσταντής (2009: 229-235), Πανώτης (2009: 273).

62. Ζαφείρης (2011: 51-70), Σταυρίδης (1968: Β' 13-23), Πασαδαίος (1987: 27-35), Μέξης (1933: 43-64), Μεταλληνός (2011: αρ. φυλ. 272/1-12-2011), Δεληκωσταντής (2009: 229-230), Πανώτης (2009: Β', 273-274).

Συνεχίζοντας τα περί της σχεσιοδυναμικής των Σχολών Χάλκης και Βελλάς στην εξελικτική πορεία της ιστορίας των, θα ήθελα να αναφερθώ δι' ολίγων και στο προτελευταίο σχήμα της Σχολής Βελλάς, δηλαδή την λειτουργία της ως Ανωτέρας Εκκλησιαστικής Σχολής από το ακαδημαϊκό έτος 1993-1994, μέχρι και την λήξη του ακαδημαϊκού έτους 2006-2007⁶³.

Η Α.Θ.Π. ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαίος στο Γραφείο του με τον Πανοσ. Αρχιμ. π. Δημήτριο Αργυρό, Σχολάρχη της Σχολής Βελλάς, και τον Καθηγητή κ. Βασίλειο Δήμου (1995).

Η θεία πρόνοια και η αγαθή συγκυρία, επέτρεψαν και σ' αυτή την μεταβατική περίοδο για την Σχολή Βελλάς, να καταβληθεί συνειδητή προσπάθεια, για εκ νέου επανασύνδεσή της με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και την Θεολογική Σχολή της Χάλκης⁶⁴. Ο ομιλών, απόφοιτος ων της Θεολογικής Σχολής Χάλκης και με την ιδιότητά του ως Σχολικού Συμβούλου των θεολόγων της Δυτικής Ελλάδος, με έδρα τα Ιωάννινα, ορίστηκε υπό του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, το έτος 1993, Πρόεδρος της επιτροπής διενέργειας των πρώτων εισιτηρίων εξετάσεων, για την εισαγωγή σπουδαστών στο πρώ-

63. Για την ίδρυση και λειτουργία της Ανωτέρας Εκκλησιαστικής Σχολής Βελλάς Ιωαννίνων βλ. Οδηγός Σπουδών (2003: 9-75), Αργυρός [(2003: 447-457), και ΒΕΛΛΑ Α' 2001: (παράρτημα: σελ. 265-103), Β' (2003: παράρτημα σελ. 459-470), Γ' (2005: Παράρτημα σελ. 549-555), Δ' (2007: Παράρτημα σελ. 733-744)].

64. Η επανασύνδεση της Σχολής Βελλάς με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και την παλαιόφατο Θεολογική Σχολή της Χάλκης συντελέσθηκε επί Πατριαρχείας του Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου Α', υπό του σχολάρχη της Σχολής Βελλάς Αρχ. π. Δημητρίου Αργυρού και του Καθηγητού αυτής Βασιλ. Απ. Δήμου, αποφοίτου της Θεολογικής Σχολής Χάλκης.

το έτος της νεοϊδρυθείσης Ανωτέρας Εκκλησιαστικής Σχολής Βελλάς⁶⁵. Λόγω δυσκολιών εξεύρεσης του απαιτούμενου, με ειδικά προσόντα διδακτικού προσωπικού, για την Σχολή Βελλάς, μου ζητήθηκε να αποδεχθώ την ανάληψη διδασκαλίας μαθημάτων εν αυτή,

65. Στο αρχείο της Σχολής Βελλάς με αρ. «26» βρίσκεται το βιβλίο Πράξεων Εξεταστικής Επιτροπής Εισιτηρίων εξετάσεων με πρώτη πράξη 1/6-9-1993 και το ακόλουθο περιεχόμενο:

«Συγκρότηση Επιτροπής εισιτηρίων εξετάσεων εισαγωγής σπουδαστών στο Α' έτος σπουδών της Ανωτέρας Εκκλησιαστικής Σχολής Βελλάς Ιωαννίνων, ακαδ. έτους 1993 -94».

Έχοντας Υπόψη:

1. Τις διατάξεις του άρθρου 3 του Ν.476/76 «περί εκκλησιαστικής εκπ/σης» (308 Α)
2. Τις διατάξεις των άρθρων 5,6,12,15 και 16 του Π.Δ. 287/92 «Εισαγωγή σπουδαστών στο πρώτο έτος σπουδών των Ανωτέρων Εκκλησιαστικών Σχολών» (146 Α)
3. Την αριθ. Α2/773/93 απόφαση του ΥΠΕΠΘ με την οποία ορισθήκαμε Πρόεδρος της Επιτροπής του Εξεταστικού Κέντρου της Ανωτέρας Εκκλησιαστικής Σχολής Βελλάς Ιωαννίνων, και
4. Την αριθ. Α2/791/93 απόφαση του ΥΠΕΠΘ με την οποία καθορίστηκε το Πρόγραμμα των Εισιτηρίων Εξετάσεων για την εισαγωγή σπουδαστών στο πρώτο έτος σπουδών των Ανωτέρων Εκκλησιαστικών Σχολών Αθήνας, Θεσσαλονίκης, Βελλάς Ιωαννίνων και Ηρακλείου Κρήτης,

Αποφασίζουμε

Συγκροτούμε επιτροπή, για την οργάνωση, λειτουργία και διενέργεια της προφορικής συνέντευξης των υποψηφίων, για τις εισιτήριες εξετάσεις στο εξεταστικό κέντρο Ανώτερης Εκκλησιαστικής Σχολής Βελλάς Ιωαννίνων ως εξής:

1. Βασίλειος Δήμου, Δρ Θ. – Σχολικός Σύμβουλος κλ. ΠΕ1, Πρόεδρος.
2. Κων/νος Βλάχος, Φιλόλογος, Δ/ντής του 3^{ου} Λυκείου Ιωαννίνων, μέλος, με αναπληρωτή τον Σπυρίδωνα Κολιό, Φιλόλογο, Υποδ.ντή του 3^{ου} Λυκείου Ιωαννίνων.
3. Γεώργιος Παπανικολάου, Θεολόγος, καθηγητής του 5^{ου} Λυκείου Ιωαννίνων, μέλος, με αναπληρωτή τον Βασίλειο Στεργίου, Θεολόγο, Καθηγητή του 2^{ου} Λυκείου Ιωαννίνων.
4. Δημήτριος Δέρβας, Μουσικός, καθηγητής του Εκκλ. Λυκείου Βελλάς.
5. Δημήτριος Τσαούσης, Φυσικός, καθηγητής του 3^{ου} Λυκείου Ιωαννίνων, ως χειριστής των οργάνων τηλεμοιοτυπίας.
6. Παύλος Μπούτσουρας, Μαθηματικός, καθηγητής.
7. Γεώργιος Τάσσης, Γραμματέας του 3^{ου} Λυκείου Ιωαννίνων, ως Γραμματέας της Επιτροπής, με αναπληρωτή τον Ανέστη Ναυρόζογλου, Γραμματέα του 5^{ου} Λυκείου Ιωαννίνων.
8. Σωτήριος Αλεξανδρίδης, φιλόλογος, καθηγητής του Εκκλησιαστικού Λυκείου Βελλάς, ως βοηθός Γραμματέας, με αναπληρωτή του την Φωτεινή Πανάγου, φιλόλογο, καθηγήτρια του Εκκλησιαστικού Λυκείου Βελλάς.

Έργο της Επιτροπής είναι η διενέργεια της προφορικής συνέντευξης των υποψηφίων, η έκδοση των αποτελεσμάτων της και η αποστολή τους στην Επιτροπή Έκδοσης αποτελεσμάτων, η διοργάνωση και ο συντονισμός της ομαλής λειτουργίας του Εξεταστικού Κέντρου, η συγκέντρωση, ταξινόμηση και αποστολή των γραπτών δοκιμίων στο Βαθμολογικό Κέντρο, καθώς και η λήψη κάθε μέτρου, που θα εξασφαλίζει την κανονική και αδιάβλητη διεξαγωγή των εξετάσεων.

Για την εγκυρότητα υπογράφεται:

Βελλά Ιωαννίνων 6 Σεπτεμβρίου 1993

Τ.Σ.

Ο Πρόεδρος
Υπογραφή
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Α. ΔΗΜΟΥ, Δρ Θ.
Σχολικός Σύμβουλος κλ. ΠΕ1

πράγμα το οποίο και έπραξα πάνυ ευχαρίστως, επί δεκαπέντε συνεχή έτη⁶⁶.

Από της ενάρξεως της λειτουργίας της, με τις ευλογίες του μουσοτραφή και χαλκέντερου Μητροπολίτου Ιωαννίνων κ. Θεοκλήτου⁶⁷ και σε αγαστή συνεργασία, τόσο με τον Σχολάρχη της, Πανοσιολογιώτατο Αρχιμανδρίτη π. Δημήτριο Αργυρό⁶⁸, όσο και με τον εκάστοτε Σύλλογο των διδασκόντων, προσπαθήσαμε να επαναφέρουμε το πνεύμα, τα βιώματα και το ήθος της Θεολογικής Σχολής Χάλκης, στο νέο σχήμα της Σχολής Βελλάς. Προς τούτο εισηγηθήκαμε την ανάληψη πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων, με την υιοθέτηση μέτρων και κανόνων, που ίσχυαν στην Θεολογική Σχολή της Χάλκης και τα οποία συνέβαλαν τα μέγιστα στην επιστημονική, θεολογική και λειτουργική κατάρτιση των σπουδαστών της.

Ενδεικτικά αναφέρω την εισαγωγή στην Α.Ε.Σ. Βελλάς του θεσμού εκπόνησης πτυχιακής εργασίας, από της ενάρξεως της λειτουργίας της, που μόνον μετά την επιτυχή επ' αυτής δοκιμασία οι τελειόφοιτοι της Βελλάς ηδύναντο να λάβουν το πτυχίον των⁶⁹. Την

66. Για την υπηρεσία μου ως καθηγητού και υποδιευθυντού της Σχολής Βελλάς βλ. ΒΕΛΛΑ, Επετ. Δ' (2007: 742-743), και αρ. 8/24-10-1994 Πράξη του Δ/ντού και Σχολάρχου της Σχολής Αρχ. π. Δημητρίου Αργυρού.

Πράξη 8^η /24-10-1994

«Ανάθεση καθηκόντων Υποδιευθυντού της Σχολής»

Σήμερα 24^η Οκτωβρίου 1994 ημέρα Δευτέρα και ώρα 11^η π.μ. ο κάτωθι υπογεγραμμένος Διευθυντής της Ανωτέρας Εκκλησιαστικής Σχολής Βελλάς αρχιμ. Δημήτριος Αργυρός, αφού λάβαμε υπόψη: α) τα άρθρα 17 και 18 του υπ' αριθ. 1025 Π.Δ. «περί μετατροπής του τύπου Σχολείων Εκκλ. Εκπαιδεύσεως, οργανώσεως αυτών και συμπληρώσεως των διατάξεων του Π.Δ. 292/1977», β) τις ανάγκες εύρυθμης λειτουργίας της Σχολής και γ) την δυνατότητα αναπλήρωσης του Διευθυντού απόντος ή κωλυομένου, αναθέτομεν καθήκοντα Υποδιευθυντού της Σχολής εις: τον Καθηγητήν κ. Βασίλειον Δήμου, Δρ Θεολογίας και Σχολικόν Σύμβουλον Β/θμιας Εκπαίδευσης Ηπείρου κατά το Ακαδημαϊκόν έτος 1994-1995. Διά την εγκυρότητα υπογράφεται.

Τ.Σ.

Ο Διευθυντής

Υπογραφή

Αρχ. Δημήτριος Αργυρός Δρ Θ.

67. Για τον Μητροπολίτη Ιωαννίνων κ. Θεόκλητο βλ. Αργυρός (2007: 70), Ημερολόγιον του Οικουμενικού Πατριαρχείου έτους (2012: 1019), Δίπτυχα της Εκκλησίας της Ελλάδος έτους (2012: 571).

68. Για τον Αρχιμανδρίτη π. Δημήτριο Αργυρό ετοιμάζεται υπό του γράφοντος εκτενής βιογραφία – εργογραφία του.

69. Με την αριθ. 8/30-3-1995 Πράξη του Συλλόγου των διδασκόντων της Σχολής Βελλάς καθιερώθηκε η εκπόνηση εναίσιμης επί πτυχίω διατριβής των σπουδαστών της Σχολής: «..... ο εισηγητής ανέπτυξε διεξοδικώς τους λόγους που επιβάλλουν να καθιερωθεί η υποχρέωση των σπουδαστών να εκπονούν πτυχιακές εργασίες. Ειδικότερα επεσήμανε: α) το ισχύον αναλυτικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα στις Ανωτ. Εκκλ. Σχολές, β) την ανάλογη πρακτική τακτική αντιστοίχων ομοιοβάθμων Σχολών του εξωτερικού, γ) την ανάγκη απόκτησης επιστημονικής υποδομής εκ μέρους των σπουδαστών της Σχολής και δ) τις σύγχρονες και επιτακτικές ανάγκες, που θα κληθούν ν' αντιμετωπίσουν, ευθύς με την άσκηση του λειτουργήματός των.

Ύστερα από την ανωτέρω εισήγηση, ο σύλλογος των Διδασκόντων, αφού αντάλλαξε ουσιαστικές και γόνιμες απόψεις, αποφάσισε ο μ ό φ ω ν α:

Από το ακαδημαϊκό έτος 1994-1995 και εξής καθιερώνεται η υποχρέωση των σπουδαστών της Σχολής, να επιδίδουν δια του επόπτη καθηγητή των, προ της εισόδου των στις πτυχιακές εξετάσεις, (μέχρι τέλους Απριλίου εκάστου ακαδ. έτους), στον Σχολάρχη την από μέρους των εκπονηθείσα εναίσιμη επί πτυχίω διατριβή.

Αναμνηστική φωτογραφία των Καθηγητών και φοιτητών της Σχολής Βελλάς στα Προπύλαια της Θ.Σ. Χάλκης με τον Σεβ. Μητρ. Θεοδοωρουπόλεως κ. Γερμανό (1995).

Τα σχετικά θέματα επιλέγονται από τους σπουδαστές, σε συνεργασία με τους επόπτες καθηγητές, στο πρώτο τρίμηνο του δευτέρου ακαδ. έτους και συντάσσεται θεματικός κατάλογος, που καταχωρίζεται σε ειδικό βιβλίο της Σχολής και ο οποίος θα περιέχει το ονοματεπώνυμο του σπουδαστού, του επόπτη καθηγητή, καθώς και τον πλήρη τίτλο του θέματος. Ο βαθμός της επί πτυχίω διατριβής θα συνυπολογίζεται στο γενικό βαθμό του πτυχίου των σπουδαστών.

Ο Διευθυντής

Αρχ. Δημήτριος Αργυρός Δρ Θ.

Τα μέλη του Συλλόγου:

Παλιούρας Αθανάσιος
 Ράιος Δημήτριος
 Δήμου Βασίλειος
 Πιάνος Κων/νος
 Τρίτος Μιχαήλ
 Ιωαννίδης Φώτιος
 Πέτσιος Κων/νος
 Δέρβας Δημήτριος

αξιόλογη αυτή καινοτομία της Σχολής Βελλάς, εξετίμησε αργότερα εν έτει 1998 το ΥΠΕΠΘ, ότε και επέβαλε με σχετική διάταξη το θεσμό αυτό και στις τρεις άλλες Α.Ε.Σ. Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Κρήτης⁷⁰.

Γι' αυτό και αισθάνομαι την ανάγκη και από το βήμα αυτό, την μεγάλη αυτή ιστορική για την Σχολή Βελλάς στιγμή, να συγχαρώ εκ βαθέων, τόσο τον πολίο και φωτισμένο ιεράρχη της Μητροπόλεως Ιωαννίνων κ. Θεόκλητο, για όσα προσέφερε και εξακολουθεί να προσφέρει για την Σχολή Βελλάς, όσο και τον μέχρι σήμερα Σχολάρχη της Σχολής, Αρχ. π. Δημήτριο Αργυρό, για την πανημέρια και παννύχια εν τη Σχολή διακονία του.

Αξίζει να τονισθεί και αυτό, ως χρέος μου προς την Σχολή Βελλάς, ότι η επί δέκα οκτώ συναπτά έτη σχολαρχία του π. Δημητρίου Αργυρού αποτελεί καύχημα και σέμνωμα γι' αυτήν και την Εκκλησία, καθώς και για όλους, όσους απροκατάληπτα γνωρίζουν εκ του σύνεγγυς τις ανυπέρβλητες δυσκολίες και τις προσωπικές θυσίες, στις οποίες υποβλήθηκε και υποβάλλεται συνεχώς, μέχρι και σήμερα, προκειμένου η περιώνυμη Σχολή Βελλάς, να φθάσει σήμερα, να γιορτάζει την συμπλήρωση εκατό ετών προσφοράς της, στην Παιδεία και την Εκκλησία⁷¹.

Υπό την πεπνυμένη και φωτισμένη σχολαρχία του π. Δημητρίου, η Σχολή Βελλάς επανασυνδέθηκε άρρηκτα με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και την Θεολογική Σχολή της Χάλκης⁷².

Ιδιαίτερα σήμερα, το ενδιαφέρον του Οικουμενικού Πατριαρχείου, για την Σχολή Βελλάς, συνδέεται άμεσα με τις πρωτοβουλίες της Α. Θ. Παναγιώτητος του Οικουμενικού Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου του Α'⁷³, του εν παντί καλώ λόγω και έργοις πρωτοσταντούντος, να αποστέλλει κατά καιρούς από το κλεινό Φανάρι, εκλεκτούς και διακεκριμένους ιεράρχες του, προκειμένου να επισκεφθούν την Σχολή και Μονή Βελλάς και να μεταφέρουν τις ευλογίες και το υψηλόν ενδιαφέρον της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας, γι' αυτήν.

70. Βλ. Π.Δ. 73, ΦΕΚ τ. Α', αρ. φύλλου 64/2-4-2001 «Κανονισμός σπουδών και κανονισμός λειτουργίας των οικοτροφείων των Ανωτέρων Εκκλησιαστικών Σχολών», άρθρο 9: «Κάθε σπουδαστής υποχρεούται να καταθέσει πτυχιακή εργασία εντός έξι μηνών από τη λήξη των μαθημάτων του έκτου εξαμήνου σπουδών. Το αντικείμενο και η διαδικασία εκπόνησης αυτής της εργασίας καθορίζεται με απόφαση του Συμβουλίου της Σχολής σε συνεννόηση με το σπουδαστή. Προϋπόθεση για την απονομή του πτυχίου αποτελεί η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το Συμβούλιο της Σχολής, μετά από εισήγηση του επιβλέποντος καθηγητή.

71. Η συμβολή του Αρχ. π. Δημητρίου Αργυρού, Σχολάρχου της Ανωτάτης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Βελλάς Ιωαννίνων στην λειτουργία της Σχολής Βελλάς, από το έτος 1993 και μέχρι σήμερα, υπήρξε καθοριστική και ανεπανάληπτη. Ειδικότερα η συμβολή του στην οργάνωση και τον εορτασμό της εκατονταετηρίδος της Σχολής Βελλάς, τον Οκτώβριο του έτους 2011, μαζί με την έκδοση των Πρακτικών του Επιστημονικού Συνεδρίου, θα μείνει ορόσημο στην ιστορία της Σχολής. Βλ. και Ράϊος (2011: 11-14).

72. Στη διάρκεια των είκοσι χρόνων λειτουργίας του παρόντος σχήματος της Σχολής Βελλάς, πραγματοποιήθηκε σειρά επισκέψεων στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και την Θεολογική Σχολή της Χάλκης, με προσκυνηματικό και εκπαιδευτικό περιεχόμενο. Επίσης έλαβαν χώραν και επίσημες επισκέψεις ιεραρχών του Οικουμενικού Θρόνου στη Σχολή Βελλάς.

73. Για τον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο Α' βλ. Δανηλίδης (1992).

Αναμνηστική φωτογραφία των Καθηγητών και φοιτητών της Σχολής Βελλάς με τον Παναγιώτατο Οικουμενικό Πατριάρχη κ. κ. Βαρθολομαίο στην αίθουσα του θρόνου (1995).

Όλοι χαρήκαμε και χαιρόμεθα, για την ανάμεσά μας παρουσία του φωτισμένου και πολιού ιεράρχου του Οικουμενικού Θρόνου και Καθηγητού της Θεολογικής Σχολής Χάλκης, Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος κ. Αθανασίου⁷⁴, ο οποίος μέσα στο ίδιο έτος 2011, μη φειδόμενος κόπων και άλλων υποχρεώσεων, επισκέπτεται το δεύτερον την Μονή και Σχολή Βελλάς, προκειμένου με την παρουσία του να τιμήσει και να εκπροσωπήσει το Οικουμενικό μας Πατριαρχείο, στις εορταστικές μας εκδηλώσεις, αλλά και να εμπνεύσει και να παγιώσει την συνέχεια του ευκράτου κλίματος, που επικρατεί στις σχέσεις Φαναρίου – Χάλκης και Βελλάς.

Προηγούμενα και συγκεκριμένα την 1^η Νοεμβρίου του έτους 2000, άλλος εκλεκτός ιεράρχης του Οικουμενικού Πατριαρχείου, ο τότε Μητροπολίτης Μοσχονησίων Απόστολος (και νυν Δέρκων)⁷⁵, επισκέφθηκε τη Σχολή Βελλάς, ανανεώνοντας έτσι την επικοινωνία και την συνεργασία των δύο αυτών εκκλησιαστικών και εκπαιδευτικών κέντρων.

Με την ίδια ζέση και το ίδιο ενδιαφέρον, ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος, εξακολουθεί, να περιποιεί τιμήν στη Σχολή της Βελλάς, με την υποδοχή και φιλοξενία

74. Για τον Μητροπολίτη Χαλκηδόνος Αθανάσιο (Παπά) βλ. Ημερολόγιον του Οικουμενικού Πατριαρχείου έτους (2012: 618-619), Σταυρίδης (1995), Εστία Θεολόγων Χάλκης (Ενημερωτικόν Δελτίον) αρ. τεύχους 38 Ιούνιος 2008, αρ. τεύχους 42 Ιούνιος 2010.

75. Για τον Μητροπολίτη Δέρκων Απόστολο (Δανηλίδη) βλ. Ημερολόγιον του Οικουμενικού Πατριαρχείου έτους (2012: 619-620).

Αναμνηστική φωτογραφία των Καθηγητών και φοιτητών της Σχολής Βελλάς στα Προπύλαια της Θ. Σ. Χάλκης με τον Σεβ. Μητρο. Μοσχονησίων (και νυν Δέρκων) κ. Απόστολο (2000).

των φοιτητών και καθηγητών της, επί τη ευκαιρία των κατά καιρούς πραγματοποιηθεισών προσκυνηματικών και εκπαιδευτικών εκδρομών της στην Κωνσταντινούπολη, κατά τα έτη 1996-2011⁷⁶.

Με την κατ' επανάληψη φιλοξενία σπουδαστών ή και αποφοίτων της Σχολής Βελλάς, που προστρέχουν κατά καιρούς, να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους, στις διάφορες χρείες και ανάγκες της Θεολογικής Σχολής Χάλκης⁷⁷.

Με την δημοσίευση επιστημονικών εργασιών καθηγητών της Θεολογικής Σχολής Χάλκης, καθώς και αποφοίτων αυτής, στην Επιστημονική Επετηρίδα της Σχολής Βελλάς, καθώς και μία σειρά άλλων ενεργειών και πρωτοβουλιών⁷⁸.

76. Μέχρι σήμερα πραγματοποιήθηκαν από την Σχολή Βελλάς στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και την Θεολογική Σχολή Χάλκης σειρά προσκυνηματικών και εκπαιδευτικών εκδρομών. Βλ. σχετικές αναμνηστικές φωτογραφίες στα Παραρτήματα της Επιστημονικής Επετηρίδος ΒΕΛΛΑ, καθώς και στο ΑΛΜΠΟΥΜ φωτογραφιών της Σχολής.

77. Κατά καιρούς διάφοροι σπουδαστές ή και απόφοιτοι της Σχολής Βελλάς προσέφεραν υπηρεσίες στην Θεολογική Σχολή Χάλκης, όπως οι: π. Αθανάσιος Λιακόπουλος, π. Σπυρίδων Τώδης, Στέφανος Τσιάρας, Ευάγγελος Κίτσος, Κωνσταντίνος Ναυρόζογλου, π. Συμεών Παπαγεωργίου (προφορική μαρτυρία του Σχολάρχου π. Δημητρίου Αργυρού).

78. Σε διάφορους Τόμους της Επιστημονικής Επετηρίδος «ΒΕΛΛΑ» της Σχολής Βελλάς, δημοσιεύθηκαν κατά καιρούς επιστημονικές εργασίες των καθηγητών της Θεολογικής Σχολής Χάλκης Αθανασίου Παπά,

*Ο Μητροπολίτης Γέρον Χαλκηδόνας
κ. Αθανάσιος.*

*Ο Μητροπολίτης Γέρον Δέρκων
κ. Απόστολος.*

*Ο ελλογιμώτατος Καθηγητής
κ. Βασίλειος Σταυρίδης.*

Κλείνοντας την εισήγησή μου αυτή, θα ήθελα, να τονίσω και πάλι, ότι αυτό που προσιδίαζε στην πεφλημένη μας γεραρά Θεολογική Σχολή της Χάλκης και την αναδεικνυε, ως ίδρυμα μοναδικόν, και το οποίο εύχομαι ολόψυχα να αποτελέσει το ρόλο και το στόχο του νέου σχήματος της Σχολής Βελλάς⁷⁹, ήταν οι πρόσφορες προς τον επιδιωκόμενο σκοπό συνθήκες, κάτω από τις οποίες αυτή λειτουργούσε⁸⁰. Η στοργική από μέρους της Μητρός Εκκλησίας παρακολούθηση του έργου της Σχολής, συνδυασμένη με την υπεύθυνο και ακαταπόνητη μέριμνα των κατά καιρούς αξιόλογων προσωπικοτήτων, που διηύθυναν αυτήν⁸¹, η ομοιόμορφη εκπαίδευση των τροφίμων της, προσλαμβανόμενοι σε ηλικία εύθετο για διαπαιδαγώγηση⁸², ο λεγόμενος συνδυασμός θεωρίας και πράξης, η αρμονική συνύπαρξη επιστημονικής μόρφωσης και ιεροπρεπούς βίου, μέσα σε

Μητροπολίτου Χαλκηδόνας και Βασιλείου Σταυρίδου. Στην ίδια Επιστημονική Επετηρίδα δημοσιεύθηκαν επίσης επιστημονικές εργασίες και αποφοίτων της Θεολογικής Σχολής Χάλκης με την ιδιότητά τους, ως καθηγητών άλλων εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, όπως οι Κωνσταντίνος Δεληκωσταντής, Ευστάθιος Γιαννής και Βασίλειος Δήμου.

79. Από το Ακαδημαϊκό έτος 2007-2008 η Σχολή Βελλάς λειτουργεί με το νέο σχήμα, ως Ανωτάτη Εκκλησιαστική Ακαδημία. Βλ. «ΒΕΛΛΑ» (Επιστημονική Επετηρίδα), Δ' (2007: 744) και ΣΤ' (2011: 11-14).

80. Για τις πρόσφορες συνθήκες λειτουργίας της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης βλ. Σταυρίδης (1968: Β', 13-23), Πασαδαίος (1987: 27-35), Μέξης (1933: Α' 5-12), Δεληκωσταντής (2009: 229-239).

81. Για τους κατά καιρούς Σχολάρχες της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης βλ. Μέξης (1933: Α' 66-197), (1953: Β' 7-69) και (1957: Γ' 27-80), Σταυρίδης (1970: Α' 17-72) και (1968: Β' 25-50), Πασαδαίος (1987: 36-137).

82. Βλ. Κανονισμός λειτουργίας της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης Μέξης (1933: Α' 66-197), Σταυρίδης (1968: Β' 129-150), Πασαδαίος (1987: 224-301).

κοινοβιακό πολίτευμα, η εξασφάλιση των μέσων, για αδάπανη και άνετη σπουδή, σε συνδυασμό προς την ωραιότητα και την μαγευτικότητα του φυσικού περιβάλλοντος⁸³. Όλα αυτά ήταν ωστόσο μέσα, με τα οποία ασφαλέστερα επιτυγχάνονταν ο προορισμός και η αποστολή της Θεολογικής Σχολής Χάλκης, δηλαδή η μόρφωση λειτουργών της Εκκλησίας και της Παιδείας.

Για όλους αυτούς τους λόγους, θα ήθελα η εισήγησή μου αυτή στο ιστορικό αυτό συνέδριο, επί τη συμπληρώσει εκατονταετηρίδος της Σχολής Βελλάς, να αποτελέσει έναν ελάχιστο φόρο τιμής προς το Οικουμενικό μας Πατριαρχείο και τον Σεπτόν Προκαθήμενον αυτού, Οικουμενικόν Πατριάρχην κ.κ. Βαρθολομαίον, καθώς και την γεραρά Θεολογική Σχολή της Χάλκης, στους κόλπους των οποίων ευτυχήσαμε, να γαλουχηθούμε όλοι οι απανταχού της γης ομογάλακτοι συναπόφοιτοι αδελφοί, κληρικοί και λαϊκοί, τέσσερις εκ των οποίων, θεία χάριτι, βρισκόμαστε αυτή τη στιγμή σ' αυτή την αίθουσα⁸⁴.

Ευστάθιος Γιαννής

Βασίλειος Δήμου

Κων/νος Δεληκωσταντής

Οι τρεις ομογάλακτοι απόφοιτοι της Θεολογικής Σχολής Χάλκης.

83. Για το μαγευτικό φυσικό περιβάλλον εντός του οποίου λειτουργεί η Θεολογική Σχολή της Χάλκης βλ. Σταυρίδης (1968: Β' 13-14), Πασαδαίος (1987: 27-35), Δεληκωσταντής (2009: 229-245), Μέξης (1933: Α' 24-43).

84. Οι τέσσαρες απόφοιτοι της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, που συμμετείχαν στις εργασίες του Επιστημονικού Συνεδρίου της Σχολής Βελλάς, επί τη συμπληρώσει εκατονταετηρίδος από της ιδρύσεώς της ήταν: 1) Μητροπολίτης Χαλκηδόνος Αθανάσιος Παπάς, καθηγητής της Θεολογικής Σχολής Χάλκης, 2) Κωνσταντίνος Δεληκωσταντής, Άρχων Διδάσκαλος του Γένους της Μ.Χ.Ε. και καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών, 3) Ευστάθιος Γιαννής, Άρχων Πρωτομαίστωρ της Μ.Χ.Ε. και επίτιμος Σχολικός Σύμβουλος και 4) Βασίλειος Δήμου, Άρχων Προστάτης των Γραμμάτων της Μ.Χ.Ε., επίτιμος Σχολικός Σύμβουλος και καθηγητής της Σχολής Βελλάς Ιωαννίνων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αμαρούλλιος, Συμεών, Μητροπολίτης Ειρηνοπόλεως (1984), «Ο Μητροπολίτης Ικονίου Ιάκωβος, σκιαγράφημα», στο: *Μνήμη Μητροπολίτου Ικονίου Ιακώβου*, Αθήναι, 15-33.
- Αναγνωστόπουλος, Β. (1994), *Η τετάρτη περίοδος λειτουργίας της Ιεράς Θεολογικής Σχολής Χάλκης. Αναδιοργάνωσις και προσφορά αυτής*, Αθήναι.
- Αναγνώστου, Νικόδημος, Μητροπολίτης Ιερισσού και Αγίου Όρους (1984), «Ο Σχολάρχης Ικονίου Ιάκωβος», στο: *Μνήμη Μητροπολίτου Ικονίου Ιακώβου*, Αθήναι, 35-44.
- Αργυρός, π. Δημήτριος (2001 Α΄, 2003 Β΄, 2005 Γ΄, 2007 Δ΄ και 2011 ΣΤ΄), *Η Ανωτέρα Εκκλησιαστική Σχολή Βελλάς Ιωαννίνων*, ΒΕΛΛΑ (Επιστημονική Επετηρίδα), Ιωάννινα.
- Αργυρός, π. Δημήτριος (2003), «Η καλλιέργεια του εκκλησιαστικού βιώματος με βάση τα υφιστάμενα αναλυτικά προγράμματα των Εκκλησιαστικών Σχολών», ΒΕΛΛΑ, (Επιστημονική Επετηρίδα), Β΄, Ιωάννινα, 447-457.
- Αργυρός, π. Δημήτριος (2007), «Ο καθηγητής Ευάγγελος Παπαδάς και η καλλιτεχνική του προσφορά στη Σχολή Βελλάς», ΒΕΛΛΑ, (Επιστημονική Επετηρίδα), Δ΄, Ιωάννινα, 61-68.
- Βακαλόπουλος, Απ. (2007), *Ιστορία της Ηπείρου. Από τις αρχές της Οθωμανοκρατίας ως τις μέρες μας*, Θεσσαλονίκη.
- Βακαλόπουλος, Κων. (2007), *Ιστορία Ηπείρου*, Θεσσαλονίκη.
- Βαφείδης, Φ. (1912), *Νέα Εκκλησιαστική Ιστορία*, Γ΄, Κωνσταντινούπολις.
- Βλάχος, Κ. (2005), «Ο σκοπός της ιδρύσεως της Σχολής Βελλάς» ΒΕΛΛΑ, Γ΄ (Επιστημονική Επετηρίδα), Ιωάννινα, 193-206.
- Βλάχος, Κ. (2007), *Η Επιφάνιος Σχολή Ιωαννίνων*, Ιωάννινα.
- Βλάχος, Κ. (2007), «Ο αποχαιρετιστήριος λόγος του αρχιεπισκόπου Αθηνών Σπυρίδωνος προς το ποίμνιο της Μητροπόλεως Ιωαννίνων», ΒΕΛΛΑ, Δ΄ (Επιστημονική Επετηρίδα), Ιωάννινα, 229-240.
- Βλάχος, Κ. (2009, 2011), «Βελλάς και Κονίτσης Σπυρίδωνος Λόγοι», ΒΕΛΛΑ, Ε΄ και ΣΤ΄ (Επιστημονική Επετηρίδα), Ιωάννινα, (Ε΄) 149-184 και (ΣΤ΄) 186-218.
- Βλάχος, Σπ. (1995), *Η φωνή του Γένους*, Θεσσαλονίκη.
- Γιανναράς, Χρ. (2002), *Η ελευθερία του ήθους*, Αθήναι.
- Γριτσόπουλος, Τ. (1966), *Πατριαρχική Μεγάλη του Γένους Σχολή*, Α΄, Αθήναι.
- Δανιηλίδης, Απόστολος, Μητροπολίτης Δέρκων (1992), *Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος ο Α΄*, Κατερίνη.
- Δασκαλάκης, Απ. (1964), *Ο Αδαμάντιος Κοραΐς και η ελευθερία των Ελλήνων*, Αθήναι.
- Δεληκωσταντής, Κ. (2009), *Η παιδεία ως πολιτισμός του προσώπου*, Αθήναι.
- Δημαράς, Κ. (1953), *Ο Κοραΐς και η εποχή του*, Αθήναι.
- Δημογκίνη, Οδ. (1977), *Ο ιεράρχης Σπυρίδων Βλάχος και το ιεροδιδασκαλείον Βελλάς*, Αθήναι.
- Δήμου, Β. (1967), *Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Ιερεμίας Β΄ ο Τρανός*, Άρτα.
- Δήμου, Β. (1983), *Η Ιερά Μονή των Ταξιαρχών Γκούρας και τα εις Βλαχίαν Μετόχια αυτής Βάλιας και Σταυρουπόλεως*, Ιωάννινα.
- Δήμου, Β. (1985) «Συμβολή στην ιστορία της αρχιεπισκοπής Πωγωνιανής και της Σταυροπηγιακής Μονής της Μολυβδοσκεπάστου», *Ηπειρωτικά Χρονικά* 27, 217-256.
- Δήμου, Β. (2005), «Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, οι παγκόσμιοι προσανατολισμοί του και η διαίωνιση των Μεγάλων και Σεπτών Παραδόσεων της Εκκλησίας και του Γένους κατά τα τελευταία εξήντα χρόνια, με βάση τους ενθρονιστηρίους λόγους των τεσσάρων τελευταίων Οικουμενικών Πατριαρχών (Μαξίμου Ε΄, Αθηναγόρα Α΄, Δημητρίου Α΄ και Βαρθολομαίου Α΄)», ΒΕΛΛΑ, Γ΄ (Επιστημονική Επετηρίδα), Ιωάννινα, 251-301.

- Διακοφωτάκης, Γ. (2007), *Το Οικουμενικό Πατριαρχείο μετά την Λωζάννη. Ζητήματα θρησκευτικής ελευθερίας*, Αθήνα – Κομοτηνή.
- Ευαγγελίδης, Τ. (1936), *Η παιδεία επί Τουρκοκρατίας*, Α΄, Αθήνα.
- Ζαφείρης, Χρυσόστομος, Μητροπολίτης Περιστερίου (1986), *Η Θεολογική Σχολή της Χάλκης (Αναμνήσεις - Βιώματα - Οραματισμοί)*, Αθήνα.
- Ζαφείρης, Χρυσόστομος, Μητροπολίτης Περιστερίου (2010), *Η οικουμενικότητα της Εκκλησίας της Κωνσταντινουπόλεως. Η επαναλειτουργία της Θεολογικής Σχολής Χάλκης και αιτιώσεις της Τουρκίας*, Αθήνα.
- Ζησιούλας, Ιωάννης, Μητροπολίτης Περγάμου (2007), «Γένος και Οικουμένη στη συνείδηση του Οικουμενικού Πατριαρχείου», *ΠΡΑΚΤΙΚΑ Επιστημονικής Διημερίδας με θέμα: Το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Οικονομία του Γένους*, Αθήνα, 393-404.
- Ιατρού, Γ. (2010), *Η θέση του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην εκκλησιαστική, την ελληνική και την διεθνή έννομη τάξη*, Αθήνα – Κομοτηνή.
- Ιωαννίδης, Φωτ. (2001), «Το Ορθόδοξο Εκκλησιαστικόν ήθος», *ΒΕΛΛΑ*, Α΄ (Επιστημονική Επετηρίδα), Ιωάννινα, 165-172.
- Καμαρούλιας, Δ. (1997, Α΄), *Τα Μοναστήρια της Ηπείρου*, Αθήνα.
- Καρδαράς, Χρ. (1996), *Το Οικουμενικό Πατριαρχείο και ο αλύτρωτος ελληνισμός. Μετά το Συνέδριο του Βερολίνου (1878)*, Αθήνα.
- Καρμίρης, Ι. (Α΄ 1952 – Β΄ 1953), *Τα Δογματικά και Συμβολικά Μνημεία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας*, Αθήνα.
- Κάτσης, Νικ. (2011), «Ο αρχιεπίσκοπος Σπυρίδων Βλάχος και το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς», *ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ*, Β΄ (Επιστημονική Επετηρίδα), Ιωάννινα, 83-116.
- Κονιδάρης, Γ. (1970), *Εκκλησιαστική Ιστορία της Ελλάδος Β΄*, Αθήνα.
- Κονιδάρης, Ι. (2000), *Το Οικουμενικό Πατριαρχείο στο σύγχρονο κόσμο. Προβλήματα και Προοπτικές*, Αθήνα.
- Κορακίδης, Αλ. (1993), *Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς (1911- 1989)*, Αθήνα.
- Κορακίδης, Αλ. (1998), *Η Βελλά της Ηπείρου*, Αθήνα – Γιάννινα.
- Κωνσταντινίδης, Χρυσόστομος, Μητροπολίτης Εφέσου (1994), «Το καθηγητικό σώμα της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης επιτελικό διεργαστήριο του Οικουμενικού Πατριαρχείου», στο: *Επιστημονική Παρουσία Εστίας Θεολόγων Χάλκης*, Γ΄, Αθήνα, 677-703.
- Μάμαλος, Γεώργ. Σπ. (2011), *Το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως κατά την περίοδο 1918-1972*, Αθήνα – Κομοτηνή.
- Μαντζαρίδης, Γ. (2000), *Χριστιανική Ηθική*, Θεσσαλονίκη.
- Μέξης, Απ. (1933 Α΄-1953 Β΄ - 1957 Γ΄), *Η εν Χάλκη Ιερά Θεολογική Σχολή*, Κωνσταντινούπολις.
- Μεταλληνός, π. Γεώργιος (1988), *Τουρκοκρατία. Οι Έλληνες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία*, Αθήνα.
- Μεταλληνός, π. Γεώργιος (1995), «Η ιδεολογική θεμελίωση της Ιεράς Θεολογικής Σχολής της Χάλκης», στο: *Ελληνισμός Μαχόμενος*, Αθήνα, 253-279.
- Μεταλληνός, π. Γεώργιος – Καλογεροπούλου – Μεταλληνού Βαθ. (2003-2009), *Αρχείον της Ιεράς Θεολογικής Σχολής της Χάλκης (1844-1864)*, τόμοι Α΄- Ε΄, Αθήνα.
- Μεταλληνός, π. Γεώργιος (2005), «Η σημερινή αποστολή της Θεολογικής Σχολής Χάλκης μέσα από το πρίσμα του ιδρυτικού της στόχου», στο: *Συναντήσεις...* Αθήνα, 378-385.
- Μεταλληνός, π. Γεώργιος (2011), «Η Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης στην Ιστορία και το παρόν», *Έρευνα*, (Εβδομαδιαία Εφημερίδα), αρ. φυλ. 727/ 1 Δεκ. 2011.
- Μυστακίδης, Β. (1894-95), «Ο Πατριάρχης Ιερεμίας Β΄ ο Τρανός και η προσωπογραφία αυτού», *Εκκλησιαστική Αλήθεια* 14, 283 εξ.

- Νανάκης, Ανδρέας, Μητροπολίτης Αρκαλοχωρίου, Καστελλίου και Βιάννου (Α΄ 2000, Β΄ 2004), Οικουμενικού Πατριαρχείου *Νεώτερα Ιστορικά Α΄, Β΄*, Θεσσαλονίκη.
- Νανάκης, Ανδρέας, Μητροπολίτης Αρκαλοχωρίου, Καστελλίου και Βιάννου (2007), *Εκκλησία Εθναρχούσα και εθνική*, Θεσσαλονίκη.
- Οικονόμου, Σ. (1907-1908), «Η αναγέννησις των Γραμμάτων επί Ιερεμίου Β΄ του Τρανού», *Ιερός Σύνδεσμος* 11, 12.
- Οικονόμου, Φ. (1982), *Η Εκκλησία της Ηπείρου, ίδρυσις, οργάνωσις και εξέλιξις αυτής*, Αθήναι.
- Παπαγεωργίου, Κ. (1950), *Η παιδεία στην Ήπειρο*, Κέρκυρα.
- Παπαδημητρίου, Ρ. (1991), *Η Εκκλησία στον Μακεδονικό Αγώνα*, Αθήναι.
- Παπαδόπουλος Α. - Κεραμεύς (1884), «Ιστορικά Έγγραφα: α) Υπόμνημα ... Β) Κανόνες Μεγάλης Τοπικής Συνόδου εν Κπόλει (1953)», *Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως* 18, 73-74.
- Παπαδόπουλος, Χρ. (1954), *Η Ορθόδοξος Ανατολική Εκκλησία*, Αθήναι.
- Παπαδόπουλος, Χρ. (2000)³, *Η Εκκλησία της Ελλάδος*, Αθήναι.
- Παπανδρέου, Δαμασκηνός, Μητροπολίτης Ελβετίας, (1989), «Το Οικουμενικό Πατριαρχείο στους νεώτερους χρόνους», Συλλογικό: *Το Οικουμενικό Πατριαρχείο*, Αθήναι.
- Παντούλας, Μ. (2011), «Προδρομικές κινήσεις ίδρυσης Διδασκαλείου στην Οθωμανοκρατούμενη Ήπειρο και η Σχολή Βελλάς», *ΒΕΛΛΑ, ΣΤ΄* (Επιστημονική Επετηρίδα), Ιωάννινα, 415-423.
- Πανώτης, Αρ. (1990), «Ο Μακεδονικός Αγώνας και η Μεγάλη του Χριστού Εκκλησία», εφημ. *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, αρ. 313 (1-16 Ιουλίου 1990) 2.
- Πανώτης, Αρ. (Α΄ 2008, Β΄ 2009), *Το Συνοδικόν της εν Ελλάδι Εκκλησίας*, Αθήναι.
- Πασαδαίος, Αρ. (1987), *Ιερά Θεολογική Σχολή Χάλκης, Ιστορία, Αρχιτεκτονική*, Αθήνα.
- Πλουμίδης, Γ. (1997), «Ο πνευματικός βίος της Ηπείρου», Συλλογικός Τόμος Εκδοτικής Αθηνών. *Ήπειρος 4000 χρόνια Ελληνικής Ιστορίας και Πολιτισμού*, Αθήνα, 408-420.
- Ραΐος, Δ. (2011), «Πρόλογος», *ΒΕΛΛΑ*, (Επιστημονική Επετηρίδα), Ιωάννινα.
- Σάθας, Κ. (1870), *Βιογραφικόν Σχεδιάσμα του Πατριάρχου Ιερεμίου Β΄ του Τρανού (1572-1594)*, Αθήναι.
- Σίτος, Σπ. (2001), «Ο αρχιεπίσκοπος Σπυρίδων Βλάχος και οι συνεργάτες του», *ΒΕΛΛΑ, Α΄* (Επιστημονική Επετηρίδα), Ιωάννινα, 259-264.
- Σταυρίδης, Β. (1967), *Ιστορία του Οικουμενικού Πατριαρχείου*, Αθήναι.
- Σταυρίδης, Β. (1968 Β΄, 1970 Α΄), *Η Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης*, Αθήναι και (1973 Γ΄), Θεσσαλονίκη.
- Σταυρίδης, Βασιλ. (2004), *Οικουμενικοί Πατριάρχαι 1860 - σήμερα, Ιστορία και κείμενα*, Εκδ. Β΄, Θεσσαλονίκη.
- Σταυρίδης, Β. (1995), *Αι Μητροπόλεις Χαλκηδόνος, Δέρκων και Πριγκηποννήσων*, Θεσσαλονίκη.
- Σταυρίδης, Β. (2009), «Συμπληρωματικά εις το βιβλίο μου “Η Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης”», *ΒΕΛΛΑ*, (Επιστημονική Επετηρίδα), Ιωάννινα, 573-598.
- Στεφανίδης, Β. (1959), *Εκκλησιαστική Ιστορία*, Αθήναι.
- Τρίτος, Μ. (2010), «Η Ορθόδοξη εκκλησία, στήριγμα και καταφυγή του Γένους», στα Πρακτικά της Ημερίδας της 25^{ης} Σεπτεμβρίου 2010 με θέμα: *Το Γένος μας σήμερα, προβλήματα και λύσεις*, Θεσσαλονίκη, 87-93 (Διοργάνωση: «Ενωμένη Ρωμηοσύνη», Κέντρο Ενότητας και Μελέτης – προβολής των Αξιών μας).

- Υφαντής, Ν. (2002), *Σπυρίδων Βλάχος ο από Ιωαννίνων αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος*, Ιωάννινα.
- Φάρος, π. Φιλόθεος (2000), *Η αλλοίωση του χριστιανικού ήθους*, Αθήνα.
- Φειδάς, Βλ. (1983), «Η παιδεία επί Τουρκοκρατίας», *ΚΟΙΝΩΝΙΑ*, τευχ. 2, 125-137.
- Φειδάς, Βλ. (1989), «Το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Η διαχρονική εκκλησιαστική διακονία του», Συλλογικό: *Το Οικουμενικό Πατριαρχείο*, Αθήναι.
- Φούκης, Χάρ. (2011), «Η εκπαιδευτική πραγματικότητα στα χωριά Πολύτ(ι)ανη και Σωπική του Καζά Πωγωνίου, σύμφωνα με εκθέσεις και αναφορές των ετών 1883, 1884 και 1886», *ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ* (Επιστημονική Επετηρίδα), Β', 229-276.
- Φραγκόπουλος, Δ. (2007), «Το ζωτικό ενδιαφέρον του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την παιδεία του Γένους και η συμβολή των ευεργετών στην ανάπτυξή της», στα Πρακτικά Επιστημονικής Διημερίδας με θέμα: *Το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Οικονομία του Γένους*, Αθήνα, 373-385 (Αδελφότης Οφφικιάλων του Οικουμενικού Πατριαρχείου «Παναγία η Παμμακάριστος»).
- Φρόντζος, Κ. (1954), «Συμβολή εις την ιστορίαν της Μονής Βελλάς», *Η.Ε.* 3, 551-562.
- Χατζής, Χριστοφόρος, Μητροπολίτης Δρυινοπούλεως Πωγωνιανής και Κονίτσης (1958), *Η Ιερά Μονή Βελλάς*, Αθήναι.
- Χριστόπουλος, Μάξιμος, Μητροπολίτης Σάρδεων (1989), *Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον εν τη Ορθοδόξω Εκκλησία*, εκδ. Β', Θεσσαλονίκη.

Μερική άποψη της νοτιοανατολικής πλευράς του κτιριακού συγκροτήματος της Σχολής Βελιάς.

ΒΕΛΛΑ· ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΑΝΙΧΝΕΥΣΕΩΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1911

Στέφανος Κωλέττας
Melantos@otenet.gr

Περίληψη: Περί του ονόματος της Βελλάς προσπάθεια διερεύνησης, όπως αυτό απαντάται στις αναζητηθείσες πηγές και μαρτυρίες. Υπάρχοντα σήμερα φερόνυμα τοπωνύμια, οικωνύμια και κυριώνυμα. Ιστορική αναδρομή και αρχαιολογικά δεδομένα στην πέριξ της Βελλάς περιοχή. Διερεύνηση της διατυπωθείσας υπόθεσης ως προς τη σχέση της αρχαίας Φωτικής και της Βελλάς. Περί της φερόμενης μεσαιωνικής πόλης Βελλάς. Ιστορική περί της μονής Βελλάς αναδρομή κατά την περίοδο του Μεσαίωνα και της Τουρκοκρατίας. Υπάρχουσες περί της συμβολής της Βελλάς πληροφορίες και ενδείξεις στην εκπαίδευση κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Βελλάς και Βελλαϊτών εγκώμιο.

1. Περί του ονόματος της Βελλάς διερεύνηση. Πρώτη αναφορά του ονόματος Βελλάς γίνεται στο «Περί κτισμάτων» σύγγραμμα του κατά τον 6^ο αιώνα ακμάσαντος περσιανού ιστορικού Προκοπίου, πλην όμως η ονομασία αυτή δεν αναφέρεται σε πόλη ή τοποθεσία ούτε της Παλαιάς ούτε της Νέας Ηπείρου αλλά προσδιορίζει κάποιο ανανεωθέν υπό του Ιουστινιανού φρούριο της Δαρδανίας.¹ Υφίσταται δηλαδή ως ονομασία τοπωνυμίου από τον 6^ο τουλάχιστον αιώνα στη Δαρδανία, αλλά ουδεμία σχέση έχει με τη Βελλά της Ηπείρου.

Ως ανδρωνύμιο Βελάη απαντάται στο «Προς τον ίδιον υιόν Ρωμανόν» σύγγραμμα του Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου και αναφέρεται στη θυγατέρα του Σέρβου άρχοντα Βλαστιμήρου, στην οποία έδωσε σύζυγό της τον γιο κάποιου Βελάη, του ζουπάνου της Τερβουνίας, ονόματι Κραΐναν.²

Στη Βίβλο³ απαντώνται οι ονομασίες Βελαά ως αρσενικό κυριώνυμο αλλά και Βαλλά ως θηλυκὸ κυριώνυμο.

1. Προκοπίου, Περί κτισμάτων (4,4,3): «Ἐπὶ Δαρδανίας πεποιήται δὲ τάδε (φρούρια)... ἀνενεώθη δὲ τάδε (φρούρια)... Βελλάς».

2. Κ. Πορφυρογεννήτου, Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν, (34,7): «Οὗτος οὖν ὁ ἄρχων Βλαστίμηρος τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ δέδωκεν ἄνδρα Κραΐναν, τὸν υἱὸν Βελάη, τοῦ ζουπάνου Τερβονίας».

3. Βασιλειῶν Γ', (ΙΕ,27): «Καὶ περιεκάθισεν αὐτὸν Βαασά υἱὸς Ἀχιὰ ἐπὶ τὸν οἶκον Βελαάν καὶ ἐχάραξεν αὐτὸν ἐν Γαβαθών...». Γένεσις (ΛΕ', 21): «καὶ ἐκοιμήθη μετὰ τῆς Βαλλάς τῆς παλλακῆς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἰακώβ».

Κατά τον Λεξικογράφο Ησύχιο, *βελάς*, ως επίθετο αρσενικού γένους, είναι ο είρων και ο καταγελαστής και η λέξη *βέλα* σημαίνει τον ήλιο και την αυγή.⁴ Επίσης, κατά τον ίδιο, η λέξη *βέλλα* (σὸν πληθυντικό *βέλλαι*) σημαίνει τις θαλάσσιες ραφίδες.⁵

Στο «Χρονικόν» του Εφραΐμ ο *Βελάς* είναι ο ρήγας των Ούγγρων.⁶

Στο σύγγραμμα «Διήγησις χρονική» του Νικήτα Χωνιάτη και συγκεκριμένα στον τέταρτο τόμο της διηγήσεως της βασιλείας του Μανουήλ Κομνηνού, απαντάται επίσης το κυριώνυμο *Βελάς*, κατ' αρχήν ως γιός του άρχοντα των Ούννων Ιατζά και στη συνέχεια ως γαμπρός του αυτοκράτορα Μανουήλ, καθόσον έλαβε σύζυγό του τη θυγατέρα του Μαρία και αργότερα έγινε βασιλιάς των Ούγγρων.⁷

Επίσης στον Ιωάννη Κίνναμο η λέξη *Βελάς* απαντά ως κυριώνυμο (ανδρωνύμιο). Πρόκειται για το αυτό πρόσωπο που αναφέρεται και από τον Νικήτα Χωνιάτη, δηλαδή για τον γιο του Ιατζά, ο οποίος νυμφεύτηκε τη Μαρία, θυγατέρα του αυτοκράτορα Μανουήλ,⁸ όπως προαναφέραμε.

Από τους μεταγενέστερους ιστοριογράφους ο Ιωάννης Λαμπρίδης θεωρεί την ονομασία της Βελλάς⁹ ως σλαβικής προέλευσης,¹⁰ ενώ επ' αυτού διατυπώθηκε και η άποψη, σύμφωνα με την οποία οφείλεται πιθανόν σε κατάλοιπο ανδρωνυμικού κυριωνύμου, κάποιου Σλάβου ηγεμόνα ονομαζόμενου *Βελλά*, ο οποίος πρώτος εγκαταστάθηκε στην περιοχή και της έδωσε το όνομά του.

Ως τοπωνύμιο, καθ' όσον μπορέσαμε να αναζητήσουμε αυτό ανά την Ελληνική Επικράτεια, απαντάται στις εξής περιοχές:

α) Στον συνοικισμό Παλαιοχώρι, λίγο πριν από το Βουλγαρέλι και παράπλευρα της εθνικής οδού Τρικάλων- Άρτας, όπου υπάρχει ναός ιδιόμορφος και φερώνυμος της Βελλάς των Ιωαννίνων, τον οποίο οι εγχώριοι *Κόκκινη Εκκλησιά* αποκαλούν, εξαιτίας των εντοιχισμένων κεραμικών και της ερυθρής εξωτερικής απόχρωσης των πετρών από τις οποίες είναι χτισμένος. Ο ναός αυτός αναφέρεται επί αρκετό χρονικό διάστημα και ως

4. Ησύχιου Λεξικογράφου, 475, 2 και 3.

5. Πρβλ. και Θεογνώστου Γραμματικοῦ, Κανόνες περὶ ὀρθογραφίας, (592, 2).

6. Ἐφραΐμ, Χρονικόν, (στίχ. 6.178): «... καὶ πρὸς Σάουβον πεφθακὼς βαθυδίνην/ ἐκεῖσε συνέμιξε κηδεστὴ φίλω/ Οὐγγρίας ρηγὶ τῷ Βελᾷ κεκλημένω...».

7. Νικήτα Χωνιάτου, Χρονική Διήγησις, Δ' τῆς βασιλείας Μανουήλ Κομνηνοῦ: α) «τῷ τότε ἄρχοντι τῶν Οὐννων Ἰατζᾶ δύο ἦσαν ὁμαίμονες, Στέφανός τε καὶ Βλαδίσθλαβος, καὶ παῖδες Στέφανος καὶ Βελᾶς». β) «Πολλῶν οὖν ἔνεκα συμβεβηκότων πολέμων καὶ τοῦ βασιλέως τὸν τοῦ Ἰατζᾶ υἱὸν τὸν Βελᾶν εἰς γαμβρὸν ἀνελομένου ἐπὶ τῇ θυγατρὶ ἐκείνου Μαρία...». γ) «...καὶ ἡ μὲν ὡς τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸν τὸν ρῆγα Οὐγγρίας τὸν Βελᾶν ἀνασείουσα καὶ πορθεῖν τὰ κατὰ Βρανίζοβαν καὶ Βελέγραδα...».

8. Κιννάμου Ἰωάννου, Ἰωάννη τῷ Κομνηνῷ καὶ ἀφήγησις τῶν πρᾶχθέντων τῷ ἀοιδίμῳ υἱῷ αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ καὶ πορφυρογεννήτῳ κυρῷ Μανουήλ τῷ Κομνηνῷ πονηθεῖσα Ἰωάννη βασιλικῷ γραμματικῷ τῷ Κιννάμῳ, βιβλίον πρῶτον.

9. Ὁ Ἰωάννης Λαμπρίδης γράφει τὴ λέξη «Βελά» μὲ ἓνα -λ- καὶ τὴν ὀξύνηι.

10. Λαμπρίδου (1993), 7: «Τὴν μακροχρόνιον τῶν ἐπηλύδων τούτων διαμοιρὴν καὶ ἐν Ἠπειρῷ μαρτυρεῖ οὐ μόνον ἡ καθιέρωσις ἰδίων ὀνομάτων, θέσεων, χωρίων, τμημάτων, ἐπισκοπῶν ἐδρῶν (Ρωγῶν, Πωγωνιανῆς, Βελάς) καὶ ἐπαρχίας (Βαγενετίας τῆς ἀρχαίας Θεσπρωτίας), ἀλλὰ καὶ ἡ κατάληψις ἐπωνύμων ὀνομάτων ἀνδρωνυμικῶν καὶ καταλήξεων...».

μετόχι της το πάλαι ακμαίας μονής Βελλάς των Ιωαννίνων. Πρόκειται όμως περί άλλου προγενέστερου ναού στην ίδια θέση, ο οποίος ανηγέρθη κατά τη διάρκεια της βασιλείας των δεσποτών Νικηφόρου και Άννας, κατόπιν δωρεάς των αδελφών Θεοδώρου και Ιωάννου Τσιμισκή, το έτος 1281, σύμφωνα με μαρτυρία του Donald M. Nicol.¹¹

β) Έτερο υπό την αυτή ονομασία τοπωνύμιο απαντάται στην επαρχία Καλαβρυτών και προς τα όρια του νομού Κορινθίας, όπου υπάρχει ορεινή κόμη με την ονομασία *Βελλά* και όπου διασώζεται από τους εγχωρίους η παράδοση, ότι οι κάτοικοί του αναγκάστηκαν κάποτε να μετοικήσουν από την περιοχή της Βελλάς των Ιωαννίνων και να εγκατασταθούν στην περιοχή αυτή, όπου έχτισαν το χωριό τους και το ονόμασαν Βελλά εις ανάμνηση της προηγούμενης πατρίδας τους.

γ) Στην επαρχία και στον δήμο της Δωρίδας υπάρχει περιοχή, η οποία φέρει την ονομασία *Κάμπος Βελλάς*.

δ) Στον νομό Φθιώτιδας και συγκεκριμένα στον δήμο Πελασγίας υπάρχει χεμίαρρος, ο οποίος αποκαλείται *Βέλας* ή *Ραχιώτικο ρέμα*. Πλην όμως η ονομασία του, κατά τη διασωζόμενη παράδοση, οφείλεται στον μεγάλο θρήνο των γυναικοπαίδων, που σφαγιάστηκαν εκεί από τους Τούρκους, κατά την ολέθρια μάχη της Πελασγίας, ο οποίος θρήνος λέγεται ότι έμοιαζε με βέλασμα προβάτων και προφανώς η ονομασία του χεμιάρρου δεν έχει σχέση με τη Βελλά Ιωαννίνων.¹²

Υπό την ονομασία *Βέλας* (Bela) αναφέρονται 4 βασιλιάδες της Ουγγαρίας, καταγόμενοι όλοι από τη δυναστεία των Αρπαδιδών, ενώ η ίδια λέξη απαντά ηχητικά τουλάχιστον και σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες, ως κυριώνυμο αρσενικού κυρίως γένους.¹³

Τέλος σήμερα το συναντούμε ως επώνυμο *Βέλας* ή *Βέλλας* και ενίοτε ως *Βελλάς* ή *Βελλάς*.

Εν κατακλείδι τεκμαίρουμε, ότι η ονομασία *Βελ(λ)ά* (είτε με δύο-λλ- είτε με ένα) θα πρέπει να θεωρείται μάλλον ως ξενικής προέλευσης λέξη και το πιθανότερο ως Σλαβικό κατάλοιπο ονόματος. Πλην όμως δεν μπορούμε να έχουμε απόλυτη βεβαιότητα, θεωρώντας ότι η προέλευση της ονομασίας αυτής χρήζει περαιτέρω διερεύνησης από πλέον ειδήμονες ημών. Οι δε διατυπωθείσες απόψεις περί συσχέτισης του ονόματος της *Βελλάς* μετά της αρχαίας πόλης *Έλλας*, καθώς και με το αναφερόμενο από τον Ησύχιο Λεξικογράφο ομώνυμο ιερό *Έλλας* του Διός στη Δωδώνη, έχουμε τη γνώμη, ότι δεν έχουν ιστορικά ερείσματα.¹⁴

11. Nicol, (1991), 338. Σε προηγούμενη όμως έκδοση (Τὸ Δεσποτάτον τῆς Ἠπείρου, 1974, ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας, Ἰωάννινα, 173) αναφέρεται ὅτι: «Ἡ περίφημη ἐκκλησία τῆς Παρηγορήτισσας στὴν πόλη (τῆς Ἄρτας) καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας Βελλάς ἢ Κόκκινη Ἐκκλησία στὸ Βουλγαρέλι στὰ βόρεια τῆς Ἄρτας, ὅπως ἡ Πόρτα Παναγία στὴ Θεσσαλία, ἔγιναν ἀπὸ τοὺς γιοὺς τοῦ Μιχαὴλ Νικηφόρου καὶ Ἰωάννη κατὰ τὴ δεκαετία τοῦ 1280».

12. <http://www.pelasgia.gov.gr>

13. Ἐλευθερουδάκη, Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν: «*Βέλα (Vela)*, πρωτεύουσα ἡμιαυτονόμου κρατιδίου», «*Βέλα (Βικέντιος Vela)* Ἰταλὸς γλύπτης» κ.ἄ.

14. Ἡσύχιου Λεξικογράφου, 2143,1: «ἔλλα. καθέδρα. Λάκωνες. καὶ Διὸς ἱερὸν ἐν Δωδώνῃ».

2. Αρχαιολογικά δεδομένα στην ευρύτερη περιοχή Βελλᾶς. Γενικά στην Ἡπειρο εἶναι παρακινδυνευμένη κάθε προσπάθεια έρευνῆς, προκειμένου νὰ προσδιορίση καὶ νὰ ταυτοποιήση τὶς θέσεις ἀρχαίων Ἡπειρωτικῶν πόλεων καὶ ἀκροπόλεων, ἐλλείψει πρωτογενῶν φιλολογικῶν μαρτυριῶν ἢ ἀνεπαρκείας αὐτῶν γιὰ τὴν ἐξαγωγή ἀσφαλῶν συμπερασμάτων, ὥστε νὰ θεμελιώση τὴν ἱστορικὴ βεβαιότητά του.

Δεκάδες ἢ καὶ ἑκατοντάδες ἀρχαῖες Ἡπειρωτικὲς πόλεις καὶ ἀκροπόλεις βρίσκονται σήμερα ἀλωμένες σὲ ἄμορφους σωροὺς ἐρειπίων, διάσπαρτες σὲ ὅλη τὴν ἔκταση τῆς Ἡπειρωτικῆς γῆς, μάτην ἀναμένοντας τὴν ταυτοποίησή τους, ἐξαιτίας τῆς οἰκονομικῆς δυσπραγίας καὶ φειδοῦς ἢ καὶ ἀδιαφορίας τοῦ σύγχρονου Ἑλληνικοῦ Κράτους, τὸ ὁποῖο δὲν διαθέτει τὶς ἐξαρκούσες πιστώσεις, ὥστε οἱ ἀρχαιολόγοι νὰ μᾶς ἀποκαλύψουν τὴν ταυτότητα καθεμιᾶς ἀπὸ αὐτὲς καὶ νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια διὰ τῆς ἀρχαιολογικῆς σκαπάνης.

Ὁχυρὴ θέση πολυγωνικοῦ τείχους μὲ πύργους ἐπισημάνθηκε στὸ γειτονικὸ μὲ τὴ Βελλᾶ χωριὸ τῆς Χρυσόραχης, στὴν κορυφὴ ἑνὸς λόφου, μὲ μῆκος 900 βημάτων, κατὰ τὸν Hammond, ἡ ὁποία θέσις δεσπόζει μπροστὰ σὲ μιὰ ὑπέροχη θεὰ πρὸς τὴ λεκάνη τοῦ ποταμοῦ Καλαμᾶ καὶ στὴν εἴσοδο ποὺ ὁδηγεῖ ἀπὸ τὰ ΒΑ πρὸς τὰ Ἰωάννινα.¹⁵

Στὴν ευρύτερη περιοχή τῆς Βελλᾶς ὑπάρχουν κατάλοιπα Μολοσσικῶν ἀκροπόλεων σὲ καίρια σημεῖα φυσικῶν διαβάσεων, κατὰ μῆκος τῆς ροῆς τοῦ Καλαμᾶ, ὅπως στὰ χωριά Ρεπετίστα, Παρακάλαμο, Κουκλιούς, Ἰερομνήμη, ἀλλὰ καὶ τείχος Μολοσσικὸ στὴ θέσις *Παλιογκρίμπιανη* πρὸς τὸ βουνὸ *Κασιδιάρης*.

Ὁμοίως, κατὰ τὴν Ἀμαλία Βλαχοπούλου- Οἰκονόμου, «*Στα νεκροταφεῖα τῶν οἰκιστικῶν μονάδων στὴν κοιλάδα Γορμού ἔχουν εντοπισθεῖ ἐπίσης δεκάδες τύμβοι κατασκευασμένοι ἀπὸ χώμα ἢ λιθοσωροὺς ποὺ χρονολογούνται ἀπὸ τὸ τέλος τῆς εποχῆς τοῦ Χαλκοῦ μέχρι καὶ τοὺς Ἑλληνιστικὸς χρόνους. Περιεῖχαν αρκετοὺς τάφους κιβωτιοσχημοὺς ἢ ἀπλοὺς λακοειδεῖς με σημαντικὰ κτερίσματα σε ἀριθμὸ ποικιλία καὶ σπουδαιότητα. Πρόκειται γιὰ προϊόντα τοπικῆς ἢ εισηγμένης κεραμικῆς, χρυσά, χάλκινα, σιδερένια καὶ οστεῖνα κοσμήματα καὶ πολλὰ σιδερένια ὅπλα...».¹⁶*

Ἀναφορικὰ δὲ μὲ τὰ ὑπάρχοντα ἐπὶ τοῦ λόφου *Καστρὶ* ἐρείπια, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ὡς μεσαιωνικά, μόνο ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη μπορεῖ νὰ τὰ προσδιορίση ἢ καὶ νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ ἐὰν κάτω ἀπὸ αὐτὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἀρχαιότερα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀποκλείουμε.

3. Περὶ τῆς σχέσεως Βελλᾶς - Φωτικῆς διερεύνηση. Σχετικὰ μὲ τὸ ἀνακῦψαν παλιότερα ζήτημα καὶ τὴν ἐπικρατήσασα σύγχυση ἀναφορικὰ μὲ τὴν περὶ ταυτίσεως τῆς Φωτικῆς μετὰ τῆς Βελλᾶς ἄποψη, ἔχομε νὰ παραθέσωμε τὰ ἐπόμενα, πρὸς διαλεύκανση τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς.

Κατ' ἀρχὴν ἡ ὄνομασία *Φωτικὴ* ἀναφέρεται γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν περιώνυμο ἱστορικὸ Προκόπιο, στὸ προαναφερθέν «*Περὶ κτισμάτων*» σύγγραμμά του, σύμφωνα μὲ

15. Hammond N.G.L., (1971), 12.

16. Βλαχοπούλου- Οἰκονόμου, (11/2007), 339.

τὸ ὁποῖο ἀνακαινίστηκε τὸ φρούριό της κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, μαζί μὲ τὰ φρούρια τῆς Νικοπόλεως καὶ τῆς Φοινίκης. Σχετίζεται δὲ ἡ πληροφορία αὕτη καὶ μὲ τὴν ἀρχαία πόλη τῆς Εὐροίας, οἱ κάτοικοι τῆς ὁποίας μετόικησαν τὴν ἴδια περίοδο σὲ μιὰ παρακείμενη λίμνη «οὐ πολλῶ ἄπωθεν» αὐτῆς, ὅπου κτίστηκε καὶ τειχίστηκε μιὰ νέα πόλη, τὸ ὄνομα τῆς ὁποίας ὁμως δὲν ἀναφέρεται.¹⁷ Οἱ πόλεις αὐτὲς ἔχουν γεωγραφικὴ μετὰξὺ των συνάφεια καὶ συνεπῶς δὲν εὐσταθεῖ ἡ ἐκδοχὴ ὅσων θεωροῦσαν ὅτι ἡ Φωτικὴ βρισκόταν στὴν περιοχὴ τῆς Βελλᾶς ἢ ταύτιζαν τὶς δύο πόλεις, ἰσχυρίζόμενοι ὅτι ἡ Βελλᾶ ἦτο κτισμένη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Φωτικῆς.

Κατὰ τὸν Πουκεβίλ «ἡ Βελά, καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα, διαδέχθηκε τὴ Φωτικὴ». Ὁ ἴδιος ἀναφέρει, ὅτι ὁ Μελέτιος Γεωγράφος ἀποδίδει τὸ ὄνομα τῆς Βελλᾶς στὴν Κόνιτσα, διότι χρησιμοποιεῖ τὸν κανονικὸ τίτλο τοῦ ἐπισκόπου, ὁ ὁποῖος μετέφερε τὴν ἔδρα τῆς ἐπισκοπῆς στὴν Κόνιτσα, μετὰ τὴν καταστροφὴ τῆς Βελλᾶς. Ἐπισημαίνει ἐπίσης σὲ σχετικὴ ὑποσημείωσή του ὅτι στὸ *Orients Christianus* συγγέεται ἡ ἐκκλησία τῆς Φωτικῆς μετὰ τῆς «Βελλᾶ ἢ Μπελλᾶ», δηλαδὴ θεωροῦνται ὡς μία, ὡσὰν ἡ ἐπισκοπὴ τῆς Βελλᾶς νὰ εἶχε διαδεχθῆ τὴν ἐπισκοπὴ τῆς Φωτικῆς, χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ καὶ τὴ δικαιοδοσία της.¹⁸

Ὁ Παναγιώτης Ἀραβαντινὸς ὑποσημειώνει ὅτι ἡ Φωτικὴ «πόλις τῆς Μολοσσίας, κεῖται ἔνθα τὰ νῦν ἐρείπια τῆς πόλεως Βελλᾶς,¹⁹ ἐν τόπῳ χθαμαλῶ καὶ ὕδασι περιορεομένῳ», παραπέμποντας στὸ προαναφερθὲν χωρίο τοῦ Προκοπίου.

Ὁ Ἰωάννης Λαμπρίδης θεωρεῖ κάτ' ἀρχὴν ὅτι τὴν ἐπισκοπὴ τῆς Φωτικῆς ἀντικατέστησε ἀναμφιβόλως ἡ ἐπισκοπὴ τῆς Βελλᾶς. Ἀναρωτιέται ὁμως ποῦ βρισκόταν ἡ ἔδρα της καὶ ποῦ ὁ καθεδρικός της ναός, δεδομένου ὅτι ἡ πρώτη ἀναφορὰ ἐπισκόπου τῆς Βελλᾶς γίνεται μόλις μετὰ τὸν ἸΓ' αἰῶνα καὶ τελικὰ καταλήγει σὲ δύο ἐκδοχές: ἢ ὅτι ἡ Φωτικὴ βρισκόταν στὴν *Γκριτσούνισταν* (στὸ σημερινό Δεσποτικό), τὸ ὁποῖο θεωρεῖ καὶ ὡς πλέον πιθανὸν ἢ ὅτι, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Φωτικῆς, μεταφέρθηκε ἡ ἔδρα στὴν Γκριτσούνιστα, πρὶν μεταφερθῆ τελικὰ στὴ Βελλᾶ. Ἀπορρίπτει δὲ τὴν ἐκδοχὴ νὰ βρισκόταν ἡ Φωτικὴ στὴν περιοχὴ Βελλᾶς, ἐπισημαίνοντας τὰ ἑξῆς: «Ποῦ ἀλλάχου τῆς παλαιᾶς Ἡπείρου ἔκειτο ἡ ἀρχαία ἐκείνη τῆς Φωτικῆς ἐπισκοπὴ πρὸ τῆς εἰσελάσεως τῶν Οὐννων καὶ Σλάβων; Πολλοὶ ἐπὶ τῶν τοπογραφικῶν τοῦ Προκοπίου γνώσεων στηριζόμενοι “ἡ Φωτικὴ ἔκειτο εἰς χθαμαλὸν καὶ ἐλώδες χωρίον”²⁰ παραδέχονται, ὅτι ἔκειτο ἔνθα τὰ ἐρείπια τῆς Βελλᾶς. Ἐπειδὴ ὁμως μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Τωτήλα (552) ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνεκαίνισε καὶ τὴν Φωτικὴν ἀνεγείρας καὶ ἀκρόπολιν, ἐφ' ἑνὸς τῶν πα-

17. Προκοπίου, Περὶ κτισμάτων, 4,1,37.

18. Rouquevill, (1994), 158.

19. Ἀραβαντινοῦ, (1984), 45.

20. Ἡ ἀκριβὴς περὶ τῆς Φωτικῆς μαρτυρία του ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἀνενώσατο δὲ Νικόπολιν τε καὶ Φωτικὴν καὶ τὴν Φοινίκην ὠνομασμένην, αἱ δύο αὐταὶ πολίχναι, ἡ τε Φωτικὴ καὶ ἡ Φοινίκη, ἐν τῷ χθαμαλῶ τῆς γῆς ἔκειντο, ὕδασι περιορεόμεναι τῆδε λιμνάζουσι, διὸ δὴ λογισάμενος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς εἶναι ἀμήχανα ἐπὶ στεροᾶς θεμελίων συνθήκης περιβόλους αὐταῖς ἀναστήναι, αὐτὰς μὲν ἐπὶ σχήματος τοῦ αὐτοῦ εἶασε, φρούρια δὲ αὐτῶν ἀγχοτάτω ἔν τε ἀνάντει καὶ ἰσχυρῶς ὀρθίῳ ἐδείματο». (Βλ. Προκοπίου, Περὶ κτισμάτων, 4,1,37,1).

ρακειμένων ταύτη ὑψωμάτων καὶ ἐπειδὴ τὰ ἐρείπια τῆς Βελᾶς εἶνε πολὺ μεταγενέστερα, ὡς ἐρρέθη, διὰ ταῦτα ἀπατώνται».²¹

Στὴν ἀρχαιοελληνικὴ Γραμματεία δὲν ἀπαντᾶται οὔτε ἡ πόλις τῆς Φωτικῆς οὔτε τῆς Βελᾶς. Ἐπίσης δὲν ἀπαντώνται ὡς λήμματα στὸ μεσαιωνικὸ λεξικὸ τοῦ Σουίδα οὔτε ἡ μία οὔτε ἡ ἄλλη πόλις.

Στὸ ἐγκυκλοπαιδικὸ λεξικὸ τοῦ Ἐλευθερουδάκη διαβάζουμε τὰ ἐξῆς περὶ τῆς Φωτικῆς: «*Ἀρχαία πόλις τῆς Ἡπείρου. Ἀναφέρεται καὶ ὡς ἔδρα ἐπισκοπῆς. Ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀνεκαινίσθη καὶ ὠχυρώθη. Πιστεύεται ὅτι κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους μέσους αἰῶνας μετωνομάσθη Βελλᾶς*».²²

Ὁ φιλόλογος Ἀθανάσιος Γιάγκας ἀναφέρει²³ ὅτι ἡ πόλις τῆς Φωτικῆς «*χτίστηκε ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸ τῶν Χαόνων Φώτιον, ὅταν νίκησε τοὺς Θεσπρωτοὺς, ἀφαιρῶντας ἀπ' αὐτοὺς τὴν προστασίαν τῆς Δωδώνης. Ἡ Φωτικὴ χτίστηκε κάτω ἀπὸ τὸ Χαονόκαστρο καὶ κοντὰ στὴν ἀρχαία πόλις Ἑλλά, καθὼς ἀναφέρει παλιότερος ἱστορικός*». Δὲν μᾶς προσδιορίζει ὅμως τὸ ὄνομα τοῦ ἱστορικοῦ ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀντλεῖ τὴν πληροφορία αὐτή, τὴν ὁποία ἐμεῖς δὲν μπορέσαμε νὰ ἐξακριβώσουμε. Ἀπὸ δύο ὅμως ἐπιγραφές (μία Ἑλληνικὴ καὶ μία Ρωμαϊκὴ), κατὰ τὸν ἴδιο φιλόλογο, ποὺ βρέθηκαν στὴν Παναγία τῆς Λαμποβίστρα, τέσσερα χιλιόμετρα βορειότερα τῆς Παραμυθιάς, προσδιορίζεται τεκμηριωμένα πλέον ἡ θέση τῆς Φωτικῆς κοντὰ στὴν Παραμυθιά.

4. Περὶ τῆς φερομένης Μεσαιωνικῆς πόλεως Βελλᾶς. Καμμιά ἀναφορὰ περὶ ὑπάρξεως μεσαιωνικῆς πόλεως στὴν Ἡπειρο μὲ τὴν ὀνομασίαν Βελλᾶ ἢ Βελᾶ δὲν ὑπάρχει στὴν ἐπίσημη μεσαιωνικὴ γραμματεία. Ἡ μοναδικὴ ἀναφορὰ, ὅπως προαναφέραμε, εἶναι ἐκείνη τοῦ Προκοπίου, ἡ ὁποία ὅμως προσδιορίζει συγκεκριμένο φρούριο ἢ ὄχυρὴν θέσιν τῆς Δαρδανίας καὶ ὄχι τῆς Ἡπείρου.

Ὁ Πουκεβίλ εἶναι ἀπολύτως προσδιοριστικός, τόσο ὡς πρὸς τὴ χρονολογία, ὅσο καὶ ὡς πρὸς τὸν καταστροφέα αὐτῆς, ἀναφέροντας τὰ ἐξῆς: «*Τέλος τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1370 εἶδαν νὰ φτάνουν στὴν Ἡπειρο οἱ πρῶτοι Τοῦρκοι, ποὺ τόλμησαν μάλιστα νὰ προχωρήσουν καὶ πέρα ἀπὸ τὴν Πίνδο. Ὁδηγημένοι ἀπὸ ἓναν ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τους, τὸν Ἰζαήμ, κυρίευσαν στὶς 2 Ἰουνίου τὴ Βελλά, ποὺ τὴν ἐρήμωσαν καὶ ἀποσύρθηκαν μόνο, ὅταν ἔσφαξαν ἓνα μεγάλο ἀριθμὸ Μαζαρακιωτῶν καὶ Ζενοβιατῶν τῆς Πολιτζᾶς*».²⁴

Ὁ Παναγιώτης Ἀραβαντινὸς ἰσχυρίζεται ὅτι ἦταν πόλις τῆς Παλαιᾶς Ἡπείρου καὶ μάλιστα πολὺ ἀξιόλογη. Ἐλαβε δὲ τὴν ὀνομασίαν αὐτὴ τὴν Ἡ' ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ εἰσβαλόντες Βουλγάρους, καθόσον ἡ λέξις ἀπαντᾶται στὴ Σλαβικὴ γλῶσσα μὲ τὴ σημασίαν τῆς «λευκῆς». Συνεχίζοντας ὁ Π. Ἀραβαντινὸς γράφει ὅτι τὴν πόλις τῆς Βελλᾶς ἀπαντοῦμε μέχρι τῶν πρώτων χρόνων τῆς τουρκοκρατίας μὲ τὴ μορφὴ μικρῆς πολίχνης καὶ μέχρι τῆς παρελθούσας (ἀπὸ τὴν ἐποχὴν του) ἑκατονταετηρίδας, δηλαδὴ μέχρι τὸ

21. Λαμπρίδου, (1993), 62.

22. Ἐλευθερουδάκη, Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν, λ. Φωτικὴ.

23. Γιάγκας, (1954), 27.

24. Pouqueville, (1994), 89.

1800. Ἐκτοτε θεωρεῖ ὅτι ἡ πόλις ἐρημώθηκε καὶ ὅτι οἱ κάτοικοί της μετοίκησαν στὰ Ἐπάνω Σουδενά.²⁵

Σε συμπληρωματικὲς σημειώσεις τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ, οἱ ὁποῖες συμπεριλαμβάνονται καὶ στὰ «Χρονικὰ τῆς μεσαιωνικῆς καὶ τουρκοκρατουμένης Ἠπείρου» τοῦ Λεάνδρου Βρανούση, ἀναγράφεται, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὅτι «διὰ τοιαύτης δυνάμεως (3.000 περίπου Ὀθωμανῶν) αἴφνης ἐπιπεσὼν ὁ Ἰσαήμ κατὰ τῆς ἀμερίμνου Βελλᾶς ἐξεπόρθησεν αὐτὴν καὶ δεκακισχιλίους περίπου ἀπολέμους ἀνθρώπους ὑπέβαλεν εἰς τὸν ζυγὸν του. Καὶ ὅτι τότε ὁ Θωμᾶς φοβηθεὶς ὠχύρωσε καὶ κατεῖχε εἰς περιορισμὸν τοῦ Ἰσαήμ τὰ προεκτεθέντα φρούρια καὶ σὺν αὐτοῖς τὰ Σουδενά, τὴν Δοβράν, τὴν Ἀρτζίσταν, Κόνιτζαν, Λαχανόκαστρον, Βίσσανην, Δελβινάκι καὶ Μαζαράκι».²⁶

Σχετικὰ μὲ τὴν καταστροφὴ τῆς Βελλᾶς γράφει ὅτι «Κατὰ τὸ 1380 συνεννοηθεὶς καὶ συμμαχήσας μετὰ τῶν εἰς Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἠπειρον εἰσχωρησάντων Ὀθωμανῶν, πρὸς ἐξασθένεισιν καὶ καταστροφὴν τῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ Ἠπειρῷ Ἀλβανῶν, γέγονεν οὗτος ὁ ἐν ταῖς Ἠπειρωτικαῖς ταύταις χώραις προαγωγὸς τοιούτων σσιφῶν. Τότε λοιπὸν ὄπλαρχηγὸς τις καλούμενος Ἰσαήμ εἰσβαλὼν εἰς τὴν αὐτόνομον Ἠπειρον, κατεκυρίευσεν τὸ τῆς Βελλᾶς φρούριον καὶ τὸ τῆς Ὀπάς, τὰ παρ' Ἀλβανῶν κατεχόμενα, καὶ κατὰ τὴν θέσιν Πολιτζῶν συναντηθεὶς πολεμει μετὰ τῶν ἐκεῖσε παρατεταγμένων Μαζαρακαίων καὶ Ζενεβιτσαίων, οὓς καὶ κατετρόπωσεν».²⁷

Τὸ ἔτος ὅμως 1382, κατὰ τὸν Π. Ἀραβαντινὸ πάντα, ὁ Θωμᾶς, ἐκμεταλλεούμενος ἐπιτυχῶς μιὰ ευκαιρία, ἐπανακατέλαβε τὴ Βελλᾶ, τὴ Δρυϊνούπολη καὶ τὴ Βαγενετία.²⁸

Ὁ Ἰωάννης Λαμπρίδης κάνει λόγο γιὰ κατεδάφιση τῆς ὁμώνυμης μὲ τὴν ἐπισκοπὴ Βελλᾶς πόλης, χωρὶς νὰ προσδιορίζη τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἡ κατεδάφισή της καὶ ὅτι ὁ καθεδρικός ναὸς τῆς ἐπισκοπῆς Βελλᾶς ἦταν ἀπὸ τῆς κατεδαφίσεώς του μέχρι τὶς ἀρχὲς τοῦ ΙΗ' αἰῶνα ὁ τῆς παρακείμενης καὶ ὁμώνυμης μονῆς. Ἀναφέρει δὲ καὶ οἶκημα ὡς ἰδιαίτερη τοῦ ἐπισκόπου κατοικία «ἐν τῇ Ἄνω Βελλᾷ ἢ Παληο - Βελλᾷ, ἣν Μελέτιος ὁ Γεωγράφος κώμην ἀποκαλεῖ».²⁹

Στὸ λεξικὸ τῆς «Πρωΐας» ἀναγράφεται:³⁰ «Μεσαιωνικὴ π. τῆς Ἠπείρου δυτ. τῶν Ἰωαννίνων καὶ παρὰ τὸν ποταμὸν Καλαμᾶν. Κατὰ τὸν ιη' αἰῶνα ἠρημώθη. Σφύζεται παρ' αὐτῇ ὁμώνυμος μονή. Ἐκ ταύτης ὠνομάσθη ἡ ἐπισκοπὴ Βελλᾶς καὶ Κονίτσης».

Στὸ ἐγκυκλοπαιδικὸ λεξικὸ τοῦ Ἐλευθερουδάκη ἀναφέρεται ὡς: «Ἀρχαία πόλις τῆς Ἠπείρου, ἐπὶ λοφίσκου πρὸς Δ τῶν Ἰωαννίνων παρὰ τὸν ποτ. Καλαμᾶν. Ἦκμαζεν ἐπὶ Βυζαντινῶν, ἠρημώθη ὅμως μετὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα καὶ παρέμεινε μικρὰ κώμη, ἣτις μετ' οὐ πολὺ ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν κατοίκων της ματαναστευσάντων εἰς Ἐπάνω Σουδενά. Ἐκεῖτο ἐπὶ τῆς τοποθεσίας τῆς ἀρχαιοτάτης πόλεως Φωτικῆς. Σήμερον σφύζεται ἡ Μονή

25. Ἀραβαντινοῦ, (1984), 99-100 καὶ 158.

26. Βρανούση, (1962), 165. Πρβλ. καὶ Ἀραβαντινοῦ, (1984), 75 καὶ 160.

27. Ἀραβαντινοῦ, (1984), 115-166.

28. Βλ. Ἀραβαντινοῦ, (1984), 117.

29. Λαμπρίδου, (1993), 61.

30. «ΠΡΩΪΑΣ», Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν, λ. «Βελλᾶ».

Βελλᾶς μετὰ παλαιᾶς ἐκκλησίας. Παρὰ τῆς μονῆς λειτουργεῖ καὶ ἱερατικὴ σχολή».³¹

Ἐδῶ παρατηροῦμε μία τυχοῦσα ἔνδειξη ἁμαρτήματος καὶ σύγχυσης, ἀφ' ἑνὸς ὡς πρὸς τὸν χαρακτηρισμὸ τῆς Βελλᾶς ὡς ἀρχαίας πόλεως τῆς Ἡπείρου καὶ ἀφ' ἑτέρου ὡς πρὸς τὴν ταύτιση αὐτῆς μετὰ τῆς Φωτικῆς, ἡ ὁποία Φωτικὴ ἔχει ἤδη προσδιοριστεῖ κοντὰ στὴν Παραμυθιά. Καὶ φυσικὰ ἡ σύγχυση αὐτὴ ὀφείλεται στὸ γεγονὸς ὅτι οἱ μετέπειτα γράψαντες ἀκολουθοῦσαν τὴ διατυπωθεῖσα ἄποψη τοῦ Ἀραβαντινοῦ, περὶ ταυτίσεως τῆς Βελλᾶς μὲ τὴ Φωτικὴ, ἡ ὁποία ὁμῶς σήμερα θεωρεῖται λανθασμένη.

Ἐπίσης στὸ ἴδιο ἐγκυκλοπαιδικὸ λεξικὸ διαβάζουμε γιὰ τὴν ἐπισκοπὴ Βελλᾶς τὰ ἑξῆς: «1) Ἐπισκοπὴ ἐν Ἡπείρῳ, βραδύτερον (1833) προαχθεῖσα καὶ εἰς Μητρόπολιν. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἦτο ἠνωμένη μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς Κονίτσης. Κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἡ ἐπισκοπὴ ὑπήγετο εἰς τὴν μητρόπολιν Ναυπάκτου, βραδύτερον δὲ εἰς τὴν τῶν Ἰωαννίνων. Εἰς καταλόγους τῶν μετονομασθέντων τόπων ἡ Β. ἀναφέρεται ὡς ἐπέχουσα τὴν θέσιν τῆς παλαιᾶς ἐπισκοπικῆς ἐν Ἡπείρῳ πόλεως Φωτικῆς... 2) Ἐπισκοπὴ ὑπαγομένη εἰς τὴν μητρόπολιν Νέων Πατρῶν τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἀναφέρεται ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ τάξει πρωτοκαθεδρίας τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 1371 κώδικος τῆς Ἑθν. Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν (ἡ τάξις αὕτη προέρχεται ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ). Ἐπὶ Φραγκοκρατίας καὶ Τουρκοκρατίας δὲν ἔχομεν ρητὰς μνείας αὐτῆς».³²

Λεπτομερέστερη περιγραφὴ, ἀναφορικὰ μὲ τὴν πόλιν τῆς Βελλᾶς, μᾶς παραθέτει ὁ καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν στὸ πανεπιστήμιον τοῦ Bristol N.G.L. Hammond, ὁ ὁποῖος στὸν δεῦτερο τόμον τοῦ συγγράμματός του Ἡπειρος, ὕστερα ἀπὸ αὐτοψία ποὺ διενήργησε ὁ ἴδιος στὸν λόφον Καστρί, ἀναφέρει ὅτι ἔφθασε σὲ ἕναν χαμηλὸ λόφον, στὴν ἄκρην μιᾶς ἐλώδους περιοχῆς, ποὺ σημειώνεται στὸν ἐλληνικὸ χάρτη ὡς ἀρχαία θέσις μὲ τὴν ὀνομασίαν Παλιόκαστρο. Τὰ θεμέλια τοῦ κάστρου εἶναι ἐντελῶς μεσαιωνικά, ἡ δὲ κορυφὴ τοῦ λόφου περικυκλώνεται ἀπὸ τεῖχος, τὸ ὁποῖο διατηρεῖται κατὰ θέσεις μέχρι ὕψους 8 μέτρων καὶ πάχους 2 μέτρων. Μετὰ τὴν παράθεση λεπτομερέστερης περιγραφῆς τοῦ χώρου καὶ τῶν λειψάνων αὐτοῦ περιγραφῆς, ἀποφαίνεται ὅτι στὴ θέσις αὐτὴ βρισκόταν σαφῶς μιὰ σπουδαία πόλις κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχουν στὸν χῶρον αὐτὸν πρῶτον ἔρειπια, δεδομένου ὅτι ἡ θέσις αὐτὴ στερεῖται τῆς φυσικῆς ἐκείνης δυνάμεως, τὴν ὁποία ἀναζητοῦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἡπειρωτῆς.³³

Ἀναφέρει προσέτι ὁ Hammond ὅτι «ἡ πιδὸ πρῶτη μνεία τῆς ὀχυρωμένης πόλεως εἶναι κατὰ τὸ 1380, ὅταν ὁ Ἰσαῆμ κατέλαβε τὴν Βελλᾶν καὶ Ὀπᾶν», παραπέμποντας γιὰ τὴν πληροφορία αὐτὴ στὸ Χρονικὸν τῆς Ἡπείρου.

Ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου Donald M. Nicol πιθανολογεῖ ὅτι τὸ ὀχυρὸ τῆς Βελλᾶς, ὅπως καὶ τὸ ὀχυρὸ τῶν Ρωγῶν, δυνατὸν νὰ εἶχε ἀνεγερθῆ ἢ νὰ εἶχε ἰσχυροποιηθῆ κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου.³⁴

31. Ἐλευθερουδάκη, Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν, λ. «Βελλᾶ».

32. Ἐλευθερουδάκη, Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν, λ. «Βελλᾶς ἐπισκοπὴ».

33. Hammond N.G.L. (1971), 12-13.

34. Donald M. Nicol, (1974), 169.

5. Ὑπάρχουσαι περὶ τῆς συμβολῆς τῆς Βελλᾶς πληροφορίαὶ καὶ ἐνδείξεις εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας. Οὐδεμίαν σχεδὸν ἀνεύρομεν σωζομένην πληροφορίαν περὶ οἰασδήποτε μορφῆς ἐκπαιδευτικῆς διαδικασίας ἐν τῇ μονῇ Βελλᾶς κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μεσαιωνικῶν καὶ ὑστερομεσαιωνικῶν χρόνων. Ἐν δὲ τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἐμμέσους μᾶλλον ἢ ἀμέσους ἀρνούμεθα πληροφορίας τινάς, ἐρανοσθείσας ἐκ πατριαρχικῶν κυρίως ἐπιστολῶν καὶ πρακτικῶν, ἀνατρεχούσας οὐχὶ πρότερον τοῦ 1879, δευτερευόντως δὲ ὑπὸ ἱστοριογράφων τῶν τελευταίων ἑκατονταετιῶν σημειουμένας. Αἱ πληροφορίαὶ αὗται ἀναφέρονται μᾶλλον εἰς χρηματικὰς ἐνισχύσεις καὶ παροχὰς ἐκπαιδευτικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ συνδρομῶν εἰς ἑτέρας Σχολὰς καὶ Παρθεναγωγεῖα, ὑπαγόμενα εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς μονῆς, ἐν ἀμφιβόλῳ δὲ ἔαν εἰς τοὺς χώρους τῆς μονῆς Βελλᾶς ἐλειτούργησαν κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας Σχολεῖα γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος. Ὑπῆρξαν δὲ κατὰ διαστήματα ἡγούμενοι, μοναχοὶ, πρόκριτοι ἀλλὰ καὶ ἀρχιερεῖς, οἵτινες ὅτε μὲν ἐσφετερίζοντο τὰ ἐκ τῶν προσόδων τῆς μονῆς χρήματα ὅτε δὲ ὠδήγουν αὐτὴν εἰς χρέος ὑπέρογκον.³⁵

Ὁ Ἰωάννης Λαμπρίδης εἰς τὸ «Περὶ τῶν ἐν Ἠπειρῷ ἀγαθοεργημάτων» πόνημά του ἀναφέρει ὅτι ἡ μονὴ Βελλᾶς εἰσέπραττεν 2.000 φλωρ. Καισ. ἐν ἀγνοίᾳ πάσης σχεδὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως ἐπὶ σειρὰν πολλῶν δεκαετιῶν ἀπὸ τοῦ 1857-1862, ἀπὸ τὴν ἐν Βλαχία ὑπάρχουσαν αὐτῆς ἰδιοκτησίαν (μετόχιον). Τὰ χρήματα ὅμως αὐτὰ διένειμαν μεταξὺ τῶν ὀ ἀρχιερέως, ὁ ἡγούμενος, ἔνιοι τῶν προυχόντων καὶ εὐάριθμοι πολῖται τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων. Ἀποκαλυφθείσης ὅμως τῆς ἀνιέρου ταύτης πράξεως ὑπὸ τῶν ἐκ Κονίτισης καταγομένων Νικολάου Ζήση καὶ Κωτούλια Παπᾶ, ἀπεσπάσθη ἱκανὸν ποσὸν 57.000 γροσίων ἐκ τῶν ὑφαρπαζομένων κατὰ τοιοῦτον τρόπον χρημάτων, διὰ τοῦ ὁποίου ἀφ' ἐνὸς ἀνεκαινίσθη ἡ τῆς ἐπισκοπῆς Μητροπόλις καὶ ἰδρύθησαν τὰ ἱερὰ τεμένη τῶν Πιερίδων,³⁶ ἀφ' ἑτέρου δέ, διὰ ψηφίσματος ἐν τῇ Μητροπόλει τῶν Ἰωαννίνων γενομένου, ἀπεφασίσθη «ὅπως ἡ πνευματικὴ τῆς Βελλᾶς ἔδρα ἀπὸ τῶν ἐκ Βλαχίας τῆς Μονῆς προσόδων ἐτησίως πρὸς διατήρησιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν αὐτῆς καταστημάτων καὶ μισθοδοσίαν ἱατροῦ ἐπιστήμονος 20.000 γρόσια λαμβάνη».³⁷

35. Βλ. α) Λαμπρίδου, (1993), 14: «Πρόκριτοι δὲ τοῦ Ζαγορίου κατεβρόχθιζον τὰ χρήματα αὐτῆς». β) Τοῦ αὐτοῦ, ὅ.π. 24: «... νομίζομεν ὅτι ἐπικατάρτατοι ἀρχιερεῖς ἀπὸ τοῦ 1843 διέστρεψαν τὰ ὀνόματα τῶν δικαιούχων Μονῶν καὶ Ἐκκλησιῶν καὶ δι' ἄλλων ἀντικατέστησαν συνεννοηθέντες μεθ' ἡγουμένων αὐτῶν, ἵνα χορηγῶσιν αὐτοῖς τὴν μερίδα τοῦ λέοντος...». γ) Τοῦ αὐτοῦ, (1880), 76-77: «... τὰ χρήματα ὅμως αὐτὰ διένειμαν μεταξὺ τῶν ὀ ἀρχιερέως, ὁ ἡγούμενος, ἔνιοι τῶν προυχόντων καὶ εὐάριθμοι πολῖται τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων...». δ) Φρόντζου, (26/1954), 552-553: «Ἡ Μονὴ Βελλᾶς λόγῳ τῆς μεγάλης τῆς περιουσίας αὐτόθι καὶ ἐν Ρουμανίᾳ, ἐγένετο κατὰ καιροὺς... ἀντικείμενον τῶν ἀρπακτικῶν διαθέσεων ἐνίων Ἀρχιερέων τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων καὶ λεία τῶν κατὰ καιροὺς Ἠγουμένων αὐτῆς».

36. Διὰ τῆς προσωνυμίας αὐτῆς προσεφωνοῦντο τὸ πάλαι αἱ ἐννέα Μοῦσαι, αἵτινες ἀρχικῶς παρὰ τὰ ὄρη τῆς Πιερίας (Πιέρια) κατῴκουν καὶ ἐκεῖθεν ἀργότερον ἐκδιωχθεῖσαι εἰς τὸν Ἐλικῶνα ἐγκατεστάθησαν, ὅτε καὶ Ἐλικωνιάδες ἢ Ἐλικωνίδες Μοῦσαι ἀπεκλήθησαν. Τόσον ἢ πρώτη ὅσον καὶ ἡ δευτέρα προσωνυμία αὐτῶν ἀπαντᾶ εἰς πλείστας ὄσας ἐπικλήσεις ὁμηρικῶν καὶ ὀρφικῶν ὕμνων.

37. Λαμπρίδου, (1880), 76-77. Πρβλ. καὶ Παῖσιου, (26/1954), 566.

Ποῖα ὅμως ἦσαν τὰ ἱερὰ τῶν Πιερίδων τεμένη, τὰ ὁποῖα ἐκ τῶν χρημάτων τούτων ἰδρῦθησαν; Εἰκάζομεν ὅτι περὶ Σχολῶν θὰ ἐπρόκειτο ἀσφαλῶς ἢ Ἐκπαιδευτηρίων διαφόρων «κατευθύνσεων» τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δεδομένου ὅτι αἱ Πιερίδες ἢ Ἐλικωνιάδες ἢ Ἐλικωνίδες Μοῦσαι τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας ἀπάσας ἐξεπροσώπουν καὶ ἐθεοράπευον.

Εἰς σχετικὴν πρᾶξιν, ἀναφερομένην εἰς τὰ τῆς διευθετήσεως τῶν οἰκονομικῶν τῆς μονῆς πραγμάτων καὶ τοῦ δημιουργηθέντος ὑπερόγκου χρέους αὐτῆς, ἐκδοθεῖσης ἐν ἔτει 1879, ἐν τῇ μονῇ Βελλᾶς, γίνεται λόγος περὶ διορισμοῦ ἐνὸς καταλλήλου ἡγουμένου, εἰς τὸν ὅποιον θὰ ἀνεντίθετο ἀφ' ἐνὸς μὲν ἢ ἀξιοπρεπῆς τῆς μονῆς συντήρησις καὶ ἢ ἀποκατάστασις τῶν προξενηθεισῶν ἐκ τῆς πυρπολήσεως ζημιῶν αὐτῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου θὰ ἀνελάμβανεν τὴν ὑποχρέωσιν, ἵνα χορηγῇ πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν εἰς ἐκπαιδευτικὰ κατὰστήματα, διὰ τὰ ὁποῖα θὰ ἐλάμβανε σχετικὴν πρὸς τοῦτο ἐντολήν.³⁸

Εἰς ἑτέραν πρᾶξιν ἐκδοθεῖσαν ἐν Κονίτση τὸ αὐτὸν ἔτος 1879, διαλαμβάνεται ἑτέρα ὑποχρέωσις τῆς μονῆς, ὅπως διαθέτῃ 25 τουρκικὰς λίρας διὰ τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολὴν³⁹ καθὼς καὶ ἀπόφασις ἔχουσα ὡς ἑξῆς:

*«Ἀπεφασίσθη ὀριστικῶς καὶ ἄνευ τινὸς ὀπισθοβουλίας, ἵνα ὁ Ἠγούμενος πληρῶνῃ κατ' ἔτος λίρας Ὅθωμαν. Χρυσᾶς σαράντα ἀρ. 40 ἐν τῇ κωμοπόλει Κονίτσης ἔδρας οὔσης τῆς ἐπισκοπῆς Βελλᾶς διὰ τὰ ὑπάρχοντα ἤδη Σχολεῖα ἢ διὰ τὸ συσταθησόμενον Παρθεναγωγεῖον πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ μόρφωσιν τοῦ γυναικείου φύλου θεωρηθησόμενου τοῦ ἐν λόγῳ Παρθεναγωγείου ὡς κεντρικοῦ καὶ γενικοῦ καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει παραδεχθησόμενου τούτου ἄνευ διακρίσεως καταγωγῆς αὐτοχθόνου ἢ ἑτεροχθόνου, οἷον δῆποτε θῆλυ ἐρχόμενον ἐπὶ σκοπῷ ἠθικῆς ἀναπλάσεως καὶ ἀναμορφώσεως».*⁴⁰

Εἰς ἑτέραν πατριαρχικὴν ἐπιστολὴν-πρᾶξιν, ἐκδοθεῖσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 15ην Μαρτίου τοῦ ἔτους 1885, ἀναγράφονται καὶ τὰ ἑξῆς, ἀναφορικῶς πρὸς τὴν διάθεσιν τῶν ἐκ τῆς ἐκμισθώσεως τῶν κτημάτων τῆς μονῆς προσόδων: «...ἐγκρίνωμεν ἵνα τὸ ποσὸν τοῦτο διανεμῆται ὡς ἑξῆς: ἦτοι πρὸς διατήρησιν Παρθεναγωγείου ἐν Κονίτση ἔδραν τῆς ἐπισκοπῆς, λίραι Τουρκίας πεντήκοντα, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐν τῇ κοινότητι Κάτω Σουδενῶν ἀνεγερθέντος Παρθεναγωγείου λίρας Τουρκίας δεκατρεῖς, διὰ τὸ Σχολεῖον Ζαγόριανης δώδεκα, διὰ τὸ Σχολεῖον Νεγρᾶδων ὀκτώ, πρὸς διατροφήν τῶν ἐν τῇ Μονῇ ἐξήκοντα, δι' ἐτησίους φόρους τῆς Μονῆς εἴκοσι, δι' ἀγορὰν βιβλίων διανεμητέων εἰς ἀπόρους μαθητὰς παρακειμένων χωρίων, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν ἀνωτέρω δώδεκα, ἦτοι τὸ ὅλον λίραι Τουρκίας διακόσμαι...».⁴¹

Ἐτέραν ἀρυόμεθα πληροφορίαν ἐκ τῶν παρὰ τοῦ Ἰωάννου Λαμπρίδου γραφομένων: «Οἱ μοναχοὶ τῶν σεμνῶν Μολυβδοσκεπάστου, Δρυάνου καὶ Βελλᾶς σκηνωμάτων καὶ ἐπὶ δύο τουλάχιστον αἰῶνας ἀπὸ τῆς κατακτῆσεως ἡρμήνευον ἀπὸ τῆς πενιχρᾶς καὶ ἀμίσθου αὐτῶν ἔδρας εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν καὶ Ἑλληνας πεζογράφους καὶ ποιητὰς

38. Φρόντζου, (26/1954), 551.

39. Φρόντζου, (26/1954), 556.

40. Φρόντζου, (26/1954), 559.

41. Παῖσιου, (26/1885), 562.

ἐκ τῶν πρώτων». Συνδέει δὲ τὴν κίνησιν ταύτην, τόσον μετὰ τῶν ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ ναοῦ ὑπαρχουσῶν ἀπεικονίσεων ἀρχαίων ἱστορικῶν καὶ φιλοσόφων, ὅσον καὶ πρὸς ἑτέρας τῆς Ἡπείρου μονάς, οἷον τῆς Ζίτσης, τῆς Πογδόριανης καὶ τῆς Ὀστανίτσης, ἐν αἷς προπαιδευτήρια ὑπῆρχον καὶ ἀνώτεροι σχολαὶ εἰς τὰ τῆς θύραθεν καὶ ἐκκλησιαστικῆς παιδείας μαθήματα μυοῦσαι. «*Τὴν ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ Ἱεροῦ τῆς Βελλᾶς ναοῦ τοιχογραφίαν, (ἀναφέρει ὁ αὐτὸς λόγιος), ἐπισταμένως τις παρατηρῶν συναισθάνεται τὴν ἀξίαν τῆς ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ πνευματικῆς κινήσεως*». ⁴²

Πόθεν ὅμως ἔσχεν τὴν πληροφορίαν ταύτην, διὰ τοὺς δύο πρώτους ἀπὸ τῆς ἀλώσεως αἰῶνας, δὲν γνωρίζομεν. Οὐδὲ ποῖοι ἦσαν οἱ τότε Ἡπειρῶται ποιηταὶ καὶ πεζογράφοι, οἵτινες ὑπὸ τῶν μοναχῶν Βελλᾶς, Μολυβδοσκεπάστου καὶ Δρυάνου τὴν ἐρμηνεϊαν κειμένων τὸ πρῶτον ἐδιδάχθησαν.

Ἔτι δέ, ὁ ὑπάρχων ἐν τῇ Βελλᾶ ναὸς οὗτος, ὅστις διὰ τοῦ Σόλωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Πλουτάρχου καὶ τοῦ Πλάτωνος κοσμεῖται, ἀνηγέρθη ἐν ἔτει 1745 (ΑΨΜΕ). Συνεπῶς αἱ τοιχογραφίαι αὗται εἶναι τοῦ 18ου αἰῶνος, ἥτοι πολὺ μετεγενέστεραι τῶν δύο πρώτων ἀπὸ τῆς ἀλώσεως αἰῶνων, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ διὰ τὴν τοιαύτην ἐν τῇ μονῇ Βελλᾶς πνευματικὴν κίνησιν ὁ Ἰ. Λαμπρίδης, ἐκτὸς ἐὰν εἰς μεταγενεστέραν χρονικὴν περίοδον τὴν κίνησιν αὐτὴν μεταθέτει.

Εἰς τὸ ἀπὸ 30.11.1911 ὑπόμνημα τοῦ Μητροπολίτου Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Σπυρίδωνος Βλάχου, πρὸς τὸν Ἡπειρωτικὸν Φιλεκπαιδευτικὸν Σύλλογον Κωνσταντινουπόλεως, σκοποῦντος εἰς τὴν ἴδρυσιν καὶ λειτουργίαν Ἱερατικῆς Σχολῆς Βελλᾶς, δίδεται εἰκὼν σχεδὸν παντελοῦς ἀπαιδευσίας ἐν τῇ ὑπαίθρῳ τῆς Ἡπείρου χώρα, δεσποζούσης τῆς ἀμαθείας, τῆς ἀσεβείας, τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως ἐθνικοῦ φρονήματος, τῆς αἰσχροῦτος, τῆς ἀναισχυντίας καὶ τῆς ψυχρᾶς ἀδιαφορίας καὶ ἀπαθείας κλήρου καὶ διδασκάλων διὰ τοσαύτην ἀλγεινὴν κατάστασιν. ⁴³ Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ προγενεστέρως ἐκδοθείσῃ Ἑλληνικῇ Νομαρχίᾳ, ὑπὸ Ἄωνύμου τοῦ Ἑλληνοσυγγραφεῖσαν, περὶ ἀμαθείας τοῦ κλήρου καὶ ἑτέρων εἰσέτι ἀθλιότητων, πολὺς ὁ λόγος καὶ αἱ παλαιότεραι τοῦ Νικολάου Σοφianoῦ, τοῦ Εὐγενίου Γιαννοῦλη, τοῦ Κωνσταντίνου Κούμα καὶ ἑτέρων λογίων, περὶ ἐκπαιδύσεως καὶ παιδείας διαπιστώσεις, τὴν αὐτὴν ἀθλίαν κατάστασιν ἐπισημαίνουσιν. ⁴⁴

Προσέτι, ἐν τῷ αὐτῷ ὑπομνήματι, ἀναφέρεται ἡ λειτουργία οἰκοτροφείων τετραετοῦς φοιτήσεως, ἥτοι «ἀστικῶν» ἀποκαλουμένων σχολῶν, εἰς τὴν ἐπαρχίαν δικαιοδοσίας τῆς Μητροπόλεως Βελλᾶς καὶ Κονίτσης, εἰς τὰ ὁποῖα μαθηταὶ πτωχοί, ἀνήκοντες εἰς χρηστὰς

42. Λαμπρίδου, (1993), 9.

43. Κορακίδη, (1993), 29 ὅπου παρατίθεται ὁλοκληρὸ τὸ ὑπόμνημα. Πρβλ. καὶ Παπαγεωργίου, (8/1959). Πρβλ. καὶ Φραγκούλα, (1969), 6 ὅπου παραθέτει ἀπόσπασμα τοῦ ὑπομνήματος τούτου.

44. Ὁ Νικόλαος Σοφianoὺς γράφει μεταξὺ ἄλλων: «*Εἰς τέτοιαν κακὴν τύχην κατάντησε τὸ πάλαι ποτὲ μακαριστὸν γένος ἡμῶν τῶν Γραικῶν, ὅτι μόλις εὐρίσκειται τώρα διδάσκαλος ἱκανὸς νὰ διδάσκη τοὺς νέους κἄν τὴν Γραμματικὴν τέχνην...*». Ὁ Εὐγένιος Γιαννοῦλης ἐπίσης: «*... καὶ οὕτω συνέβη τοὺς ἐκεῖσε πάντας ἀναλφαβήτους γενέσθαι καὶ ἄγαν τρισαβαρβάρους... σπάνιόν τι χρῆμα ὁ ἱερεὺς ἐκεῖ, ὁ ἀπλῶν γραμμάτων εἶδησιν ἔχων...*». Ὁ Κωνσταντίνος Κούμας ὁμοίως: «*Γράμματα μὲ βαρβαρικὴν σύνταξιν, μὲ ἀνορθογραφίαν ἀπίθανον καὶ εἰς αὐτὰς τῶν Μητροπολιτῶν τὰς ὑπογραφάς...*».

οικογενείας διαφόρων κοινοτήτων, ἄρτιοι, ἐπιμελεῖς καὶ χρηστῆς διαγωγῆς, ἐφοίτων.

Εἰς σχετικὸν πρὸς τὴν ἐν Ἡπείρῳ ἐκπαίδευσιν, τὴν αὐτὴν σχεδὸν χρονικὴν περίοδον, δημοσίευμα τοῦ λογίου καὶ βουλευτοῦ Χρήστου Χρηστοβασίλη, ἐμφανίζεται ἡ Τουρκοκρατουμένη εἰσέτι Ἡπειρος ὡς ἔχουσα ἐν λειτουργίᾳ 665 σχολεῖα μετὰ 817 διδασκάλων καὶ 24.499 μαθητῶν, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν νομῶν Ἄρτης καὶ Πρεβέζης.⁴⁵

Ἔτι δὲ ἡ ἐν τοῖς Σχολείοις τῶν Ἰωαννίνων ἀνθοῦσα ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀείποτε παιδεία, ἐξ ὧν ἀνεφύησαν οἱ σοφοὶ καὶ μεγάλοι τοῦ Γένους διδάσκαλοι, οἵτινες, ἐξακτινωθέντες ἀπανταχοῦ, τὴν χώραν ἐξεπαίδευσαν ἅπασαν ἐν καιροῖς πάνυ χαλεποῖς καὶ τὰς ἔδρας πλείστων ὄσων σχολείων ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ παιδείᾳ ἐκόσμησαν, συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν διατήρησιν τῆς πατρώας γλώσσης καὶ παιδείας, παρὰ τὰς ἀντιθέτους περὶ παντελοῦς ἀπαιδευσίας ἀναφερθείσας διαπιστώσεις.

Ἐν μέσῳ τοιούτων συνθηκῶν ιδρύθη ἐν ἔτει 1911 Ἱερατικὴ ἐν τῇ μονῇ Βελλᾶς Σχολή, ἄνευ ἀδείας λειτουργήσασα τὴν πρώτην τουλάχιστον τετραετίαν, καθ' ὅσον τὸ Πατριαρχεῖον διαδοχικῶς παρέπεμπε τὸν ἰδρυτὴν αὐτῆς Σπυρίδωνα Βλάχον εἰς τὰς Τουρκικὰς ἀρχὰς διὰ τὴν ἔκδοσιν αὐτῆς, ἕως ὅτου ἐπῆλθεν ἐντὸς ὀλίγου ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἡπείρου, ὅτε καὶ ἐλύθη τὸ ζήτημα τοῦτο. Εἶτα δὲ ἡ οὕτως ἰδρυθεῖσα Ἱερατικὴ Σχολή εἰς Ἱεροδιδασκαλεῖον παρὰ τῇ μονῇ Βελλᾶς μετωνομάσθη, ὑποστὰν κατὰ περιόδους διαφόρους ἐκπαιδευτικὰς, ὀνοματολογικὰς καὶ λειτουργικὰς μεταβολὰς.

Αὕτη ἡ ἡμετέρα περὶ τῆς Βελλᾶς ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ ἐγένετο προσπάθεια ἱστορικῆς ἀνιχνεύσεως καὶ προσεγγίσεως μέχρις ἰδρύσεως τῆς Σχολῆς (1911) καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἡπείρου (1912-13), ὡς ἔρρισμα ἔχουσα φιλολογικὰς καὶ ἱστορικὰς κυρίως πηγὰς καὶ μαρτυρίας, παραλειφθείσης τῆς ἐν τῇ προτασσομένη περιλήψει ἐνότητος «περὶ προσεγγίσεως τῆς ἱστορικῆς διαδρομῆς τῆς τε Ἐπισκοπῆς καὶ Μητροπόλεως Βελλᾶς», ὡς ἀποτελούσης κυρίαν θεματικὴν ἐνότητα ἐτέρου ἀγορητοῦ ἐν τῷ παρόντι συνεδρίῳ, ὡς ἐκ τοῦ προγράμματος διεπιστώσαμεν. Γλῶσσα δὲ ἐχρησιμοποιήθη ἡ Ἑλληνικὴ κατὰ τὰς διαφόρους αὐτῆς ἐκφάνσεις, οὐχὶ πρὸς ἐπίδειξιν ἢ περπερίαν, ἀλλὰ πρὸς τῆς συνεχείας καὶ διατηρήσεως τοῦ ἀναλλοιώτου αὐτῆς διὰ μέσου τῶν αἰῶνων κατὰδειξιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς διαφύλαξιν αὐτῆς ὑφ' ἡμῶν αὐτῶν ἐκ τοῦ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἀπανταχοῦ διαφαινομένου καὶ δίκην Δαμοκλείου σπάθης αἰωρουμένου καὶ τάχιστα ἐλαυνομένου τῆς γλώσσης ἡμῶν ὀλέθρου.

6. Βελλᾶς καὶ Βελλαϊτῶν ἐγκώμιον. Τὸ παρὰ τῇ μονῇ Βελλᾶς Ἱεροδιδασκαλεῖον αἰγλήσσαν τε καὶ εὐκλεᾶ ἔσχεν πορείαν βιώσεως καὶ δεῦρ' αἰεὶ διδασκάλων τῶν ἀρίστων τε καὶ περισπουδάστων ηὑτύχησεν. Πνευματικοῖς δὲ νόμασι καλλιρρόοις καὶ φωτὶ ὀλβιοδώρῳ ξὺν παιδείῃ τῇ ἐξαρκούσῃ βριθόμενον, ἄχνην χρυσῆν ἀνθέων ἑαρινῶν τε καὶ μελισσῶν ξουθὸν ἐνέπλησεν ἡμᾶς πόνημα παιδείας ἐπ' ἀγαθῷ, ἀρετῆς καὶ ἠθους καὶ φρονήσεως καὶ τῶν ἄλλων ἀξίων ἀπασῶν κόσμον ὀρεγομένους καὶ περὶ τὰ σπουδαῖα, τὰ χρηστὰ καὶ τὰ σάφρονα ἐπιδιδόμενους.

45. Χρηστοβασίλη, (88/1905), 501.

Ἐκεῖσε δὲ συνδιδαιτήσαντες, συμφοιτήσαντες καὶ συμμοχθήσαντες, συμπράξαντες, συγγηθήσαντες καὶ συμπαρασταθέντες ἀλλήλοις, συγκατοικήσαντες, συμφαγόντες καὶ συμβιώσαντες ἐπὶ ἕξ ὅλους ἐνιαυτούς, συμπορευθέντες, συγχωρήσαντες καὶ συμβοηθήσαντες, συμμελετήσαντες, συμμαθόντες καὶ συμπαίξαντες, συνεργήσαντες, συμπαιδευθέντες, καὶ συμπαιδαγωγηθέντες, ἔτι δὲ καὶ κατ' ἄρουρα εἰλαδὸν πονήσαντες καὶ γεωργήσαντες, ἐνίοτε δὲ καὶ συγκακοπαθήσαντες, ὁμομήτριοι καὶ ὁμότροφοι, δόντες χεῖρας εἰς ἀλλήλους, δεσμοῖς ἀρρήκτοις διὰ βίου συνεδέθημεν ἕκτοτε.

Οἱ δὲ ἕξ αὐτοῦ ἀποφοιτήσαντες πανταχόσε τῆς Ἑλλάδος ἑξακτινωθέντες καὶ ἐπὶ παιδείᾳ πάνυ διαπρέψαντες (ἔτι δὲ καὶ ἐν τῷ νυκτὶ χρόνῳ ἐνεργεῖα εἰσέτι διαπρέποντες), οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν ἀπασῶν θεράποντες γενόμενοι καὶ εὐκλείας ἄξιοι καταστάντες, μηδέποτε κεκμηκότες οὐδὲ εἰς ῥαθυμίαν καθιστάμενοι, ἐπαίνου τοῦ ἐπαξίου καὶ γέρατος τοῦ ἀρίστου ἱκανοὶ γεγονάμεν.

Ἡμεῖς δ' αὐτοὶ πεφιλημένοι ὁμάδελφοι, ἐκ τῆς αὐτῆς δελφύος συντραφέντες, τὴν σήμερον φαίδιμον τελοῦμεν ἑορτὴν ἐπὶ τῇ τῆς Σχολῆς ταύτης ἑκατονταετηρίδος συμπληρώσει, θυμῷ ὁμοφρόνῳ τε καὶ γηθοσύνης ἔμπλεοι, τιμὴν περιάπτομεν Αὐτὴν καὶ τὸ χρεὸν ἀποτίομεν, εἰδότες εὖ τὸ ὀφειλόμενον Αὐτῇ εὐγνωμον ἡμῶν χρέος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Donald N., *Τὸ Δεποτᾶτον τῆς Ἠπείρου*, (1974), ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας», Ἰωάννινα.
- (1991), *Τὸ Δεσποτᾶτο τῆς Ἠπείρου*, Ἀθήνα, 1991, Ἑλληνικὴ Εὐρωεκδοτικὴ Ε.Π.Ε.
- Hammond N. (1971), *Ἡπειρος*, τόμ. Β΄, ἔκδ. Ἠπειρωτικὴ βιβλιοθήκη, Ἀθήναι, μετάφρ. Ἀθανασίου Χρ. Γιάγκα.
- Rouquerville F. (1994), *Ταξίδι στὴν Ἑλλάδα*, Τὰ Ἠπειρωτικά, προλεγόμενα- μετάφραση Κώστα Π. Βλάχου, τόμ. Ι, ἔκδ. Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν, Ἰωάννινα.
- Ἀδελφότης Θεολόγων ἢ «ΖΩΗ», (1994), *Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα, Γένεσις, Χρονικῶν Α΄, Βασιλειῶν Γ΄*, Ἀθήναι.
- Ἀνωύμου τοῦ Ἑλληνοσ, (1957), *Ἑλληνικὴ Νομαρχία ἤτοι λόγος περὶ ἐλευθερίας*, ἔκδ. τρίτη, Ἀθήναι.
- Ἀραβαντινοῦ Π. (1984), *Περιγραφή τῆς Ἠπείρου*, τόμ. Α΄, Β΄, Γ΄, ἔκδ. Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν, Ἰωάννινα.
- (1854), *Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου*, τόμ. Β΄, ἐν Ἀθήναις.
- Βλαχοπούλου-Οἰκονόμου Ἀ. (2007), *Αρχαιολογικὴ καὶ ιστορικὴ προσέγγιση τῆς ἀρχαίας Ἠπείρου*, περιοδ. Ἠπειρωτικά Γράμματα, Ἰωάννινα, τεύχ. 11.
- Βρανούση Λ. (1962), *Χρονικὰ τῆς μεσαιωνικῆς καὶ τουρκοκρατουμένης Ἠπείρου*, ἔκδ. Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν, Ἰωάννινα.
- Γιάγκα Ἀ. (1954), *Ἱστορία τῶν Θεσπρωτῶν*, ἔκδ. Β΄, Ἀθήναι.
- Ἑλευθερουδάκη, *Ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικόν*.
- Ἐφραΐμ, *Χρονικόν*.
- Ἡσυχίου Λεξικογράφου, *Ἀποσπάσματα*.
- Θεογνώστου Γραμματικοῦ, *Κανόνες περὶ ὀρθογραφίας*.
- Κιννάμου Ἰωάννου, *Ἰωάννη τῷ Κομνηνῷ καὶ ἀφήγησις τῶν πραχθέντων τῷ αἰοιδίμῳ υἱῷ αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ καὶ πορφυρογεννήτῳ κυρῷ Μανουῆλ τῷ Κομνηνῷ πονηθεῖσα Ἰωάννη βασιλικῷ γραμματικῷ τῷ Κιννάμῳ*, βιβλίον πρῶτον.
- Κορακίδη Ἀ. (1993), *Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς*, Ἀθήναι.
- Λαμπρίδου Ἰ. (1880), *Περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἀγαθοεργημάτων*, μέρος Α΄, Ἰωάννινα.
- Λαμπρίδου Ἰ. (1993), *Β΄ Ἠπειρωτικὰ μελετήματα*, ἔκδ. Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν, Ἰωάννινα.
- Μουσελίμη Σ., *Ἀρχαιότητες τῆς Θεσπρωτίας*, Γιάννινα.
- Παϊσίου Γ. (1954), *Ἀντίγραφον πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς περὶ τῆς ἱερᾶς μονῆς Βελλᾶς*, περιοδ. «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία», τεύχ. 26^{ον}, Ἰωάννινα.
- Παπαγεωργίου Β. (1959), *Τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς*, περιοδ. Ἠπειρωτικὴ Ἑστία, τεύχ. 8, Ἰωάννινα.
- Πορφυρογεννήτου Κωνσταντίνου, *Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν*.
- Προκοπίου, *Περὶ κτισμάτων*.
- Πρωίας, (1932), *Ἐπίτομον Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν*, Ἀθήναι.
- Φραγκούλα Ι. (1969), *Τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς*, Θεσσαλονίκη.
- Φρόντζου Κ. (1954), *Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς μονῆς Βελλᾶς*, περιοδ. Ἠπειρωτικὴ Ἑστία, τεύχ. 26^{ον}, Ἰωάννινα.
- Χρηστοβασίλη Χ. (1905), *Ἡ Ἠπειρος γεωγραφικῶς καὶ ἐθνολογικῶς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον*, περιοδ. Ἑλληνισμός, τεύχ. 88, ἐν Ἀθήναις.
- Χωνιάτου Ν., *Χρονικὴ διήγησις, Δ΄ τῆς βασιλείας Μανουῆλ Κομνηνοῦ*.

Η ΗΠΕΙΡΟΣ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ ΚΑΙ Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΙΕΡΟΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ ΒΕΛΛΑΣ

Δημήτριος Θ. Γιωτίτσας

Οικονομολόγος

dgiotitsas@gmail.com

Περίληψη: Στόχος της ανακοίνωσης είναι η τεκμηριωμένη σύνδεση του οράματος του μακαριστού Ιεράρχη Σπυρίδωνος Βλάχου, για την ίδρυση του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, με την οικτρή κατάσταση που επικρατούσε στην «όλη Ήπειρο» στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, στους τομείς της αγροτικής οικονομίας, της εκπαίδευσης και του κλήρου αλλά και με τις ανακατατάξεις της ίδιας περιόδου οι οποίες προδιαγράφονταν από τις πολιτικοστρατιωτικές εξελίξεις και προδίκαζαν τον τερματισμό του ιστορικού ρόλου της Τουρκίας στην Ήπειρο και στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων.

Η τεκμηρίωση βασίζεται σε επιστολές και υπομνήματα του ίδιου, σε επίσημες εκθέσεις και αναφορές της διοίκησης και της ελληνικής διπλωματίας, στην περιορισμένη βιβλιογραφία για την συγκεκριμένη περίοδο και σε μελέτες οι οποίες αξιολογούν, κυρίως, διαμορφωμένες καταστάσεις.

Τα συμπεράσματα της ανακοίνωσης επιβεβαιώνουν την ορθότητα των στόχων του οραματιστή Σπυρίδωνα Βλάχου, ο οποίος ήθελε το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς σχολή εθναποστόλων και τους πτυχιούχους του προικισμένους με παιδαγωγικές και γεωπονικές γνώσεις αναγκαίες για την ανόρθωση των χωρικών γεωργών και ως ιερείς να συμβάλουν στην εξύψωση του εθνικού και θρησκευτικού τους αισθήματος.

Πριν από αρκετά χρόνια, άρχισε μια ενδιαφέρουσα συζήτηση στο χώρο των αποφοίτων του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, σχετική με το κατά πόσον είναι δυνατό να αντιληφθεί κανείς σήμερα το όραμα και τους στόχους που έθετε ο μακαριστός Σπυρίδων Βλάχος με την ίδρυση και λειτουργία του Ιεροδιδασκαλείου, χωρίς να λάβει υπόψη την κατάσταση που επικρατούσε στην Ήπειρο στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Μια συζήτηση με πολλές δυσκολίες, καθώς η τελευταία περίοδος της οθωμανικής κυριαρχίας στην Ήπειρο δεν είναι ιδιαίτερα γνωστή¹. Όσα γνωρίζουμε είναι γενικά στοιχεία, βασιζόμενα σε έγγραφα και υπομνήματα διάσπαρτα σε διάφορα αρχεία, σε αναφορές της ελληνικής δι-

1. Πλουμίδης Γεώργιος: Ο Ελληνισμός της Ηπείρου στις παραμονές της απελευθέρωσής του (1905 περ. – 1912), «Δωδώνη», επιστημονική επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, τόμος έκτος, Ιωάννινα 1977, 355 κ.ε.

οίκησης και διπλωματίας, σε δημοσιεύματα του τοπικού τύπου της εποχής, σε σύντομες μονογραφίες, στην περιορισμένη βιβλιογραφία για τη συγκεκριμένη περίοδο και σε λίγες μελέτες που περιγράφουν ή αξιολογούν, κυρίως, διαμορφωμένες καταστάσεις. Σ' αυτό το πλαίσιο μπορούμε να πούμε, με βεβαιότητα, ότι και η ιστορία του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς δεν είναι επαρκώς μελετημένη.

Η παρούσα ανακοίνωση είναι δομημένη σε τρεις ενότητες: Στην πρώτη εξετάζεται η κατάσταση που επικρατούσε στην Ήπειρο, με βάση έγγραφα, υπομνήματα και αλληλογραφία του Σπυρίδωνα. Στη δεύτερη επιχειρείται να αξιολογηθούν οι περιγραφές του Σπυρίδωνα, με βάση τα λοιπά ιστορικά στοιχεία και τεκμήρια και στην τρίτη αξιολογείται η συμβολή του Ιεροδιδασκαλείου στην αντιμετώπιση της οικτρής κατάστασης αλλά και στα μεγάλα εθνικά ζητήματα της συγκεκριμένης περιόδου.

Οι απόψεις του μακαριστού Σπυρίδωνα Βλάχου

Για την ανάλυση αυτής της ενότητας επιλέγονται τέσσερα, από τα πολλά τεκμήρια, τα οποία όμως αποτυπώνουν ξεκάθαρα τις απόψεις του μεγάλου ιεράρχη και οραματιστή.

1.- Μια σημαντική επιστολή του Σπυρίδωνα, με ημερομηνία 26 Ιουλίου 1911, λίγο πριν ξεκινήσει επίσημα η λειτουργία του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, απευθύνεται στον Γενικό Πρόξενο της Ελλάδος στα Ιωάννινα, μετά από τηλεγράφημα του Υπουργείου Εξωτερικών, το οποίο ζητούσε πληροφορίες για τους υποτρόφους που θα προσλαμβάνει το Ιεροδιδασκαλείο και αναφέρει ότι σκοπός της Σχολής είναι να καταρτίζει τους σπουδαστές επί τέσσερα έτη, «...τοιούτους ώστε να δύνανται επαρκώς να υπηρετώσιν ως δημοδιδασκαλοι μέχρι της συμπληρώσεως του ορίου της ηλικίας, καθ' ήν χειροτονούμενοι θα υπηρετώσιν ως εφημέριοι και συγχρόνως ως διδάσκαλοι δυνάμενοι συνάμα να μεταδίδωσι τοις χωρικοίς τας αναγκαίας γεωπονικάς γνώσεις ας θα αποκτώσιν εν τη σχολή [...] προ παντός όμως θέλομεν και επιδιώκομεν να την καταστήσωμεν σχολήν εθναποστόλων».² Στο σύντομο αυτό απόσπασμα, περιγράφει με απόλυτη σαφήνεια τους στόχους και τις ανάγκες της περιοχής, τις οποίες οραματίζεται να καλύψει με τη λειτουργία του Ιεροδιδασκαλείου: Πρωτοβάθμια εκπαίδευση, Κλήρος, Αγροτικός τομέας, Εθνικό ζήτημα.

2.- Την 30^η Νοεμβρίου 1911, λίγους μήνες μετά την επίσημη και πανηγυρική έναρξη λειτουργίας της Σχολής, την 8^η Σεπτεμβρίου³ 1911, ο Σπυρίδων αποστέλλει υπόμνημα προς τον Πρόεδρο του Ηπειρωτικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως. Είναι ίσως το πιο συγκροτημένο κείμενό του για το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς, από όσα έχουν δημοσιευτεί μέχρι σήμερα. Σκοπός και αίτημα του υπομνήματος ήταν, να αναλάβει ο Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος το Ιεροδιδασκαλείο, «...υπό την ανωτάτην αυτού προστασίαν».⁴

2. Η εν λόγω επιστολή, βρίσκεται στο Ιστορικό Αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών. Βλ. Βλάχος Κ.: «Ο σκοπός της ιδρύσεως του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς», *Βελλά*, Επιστημονική Επετηρίδα, Τόμος Γ', Ιωάννινα 2005, 193-206.

3. Εορτή του Γενεσίου της Θεοτόκου κατά την οποία πανηγυρίζει η Μονή Βελλάς.

4. Το υπόμνημα δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά από τον Βασίλειο Παπαγεωργίου σε άρθρο του με τίτλο, «Το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς» στο Περιοδικό «*Ηπειρωτική Εστία*», τ. Η' (1959), 703-706 και έκτοτε αναδημοσιεύτηκε πολλές φορές σε αρθρογραφίες, ιστορικά και επιστημονικά κείμενα, κ.α.

Στην αρχή του υπομνήματος αναφέρεται στη λίαν επίκαιρη θέση που κατέχει η Μητροπολιτική του Περιφέρεια Βελλάς και Κονίτισης, «εν τη όλη Ηπειρώ». Με την συγκεκριμένη αναφορά προσδιορίζει, εμμέσως πλην σαφώς, το προσωπικό του όραμα για την ενιαία Ήπειρο, Βόρεια και Νότια. Διευκρινίζει επίσης ότι τα διαλαμβανόμενα στο υπόμνημα βασίζονται σε «εκ του πλησίον» μελέτη των «παντοίων αναγκών» της Ηπείρου, με επισκέψεις που πραγματοποίησε «πλέον ή άπαξ».

Το συμπέρασμα από τις επισκέψεις του αυτές, «περί της εν γένει ηθικής της Ηπείρου καταστάσεως», ήταν «λίαν λυπηρόν». Με σύντομη αλλά μεστή διατύπωση, αποτυπώνει την άθλια κατάσταση στην οποία είχε περιέλθει ο λαός της Ηπείρου, ιδιαίτερα στην υπαίθρο χώρα: Αμάθεια και ασέβεια, παντελής έλλειψη εθνικού φρονήματος, αισχροτήτα, κακοηθέστατη ροπή στην καταγγελία και αναισχυντία, ψυχρή αδιαφορία και απάθεια κλήρου και δασκάλων, πλήρης εξαχρείωση του πληθυσμού της υπαίθρου την οποία προκάλεσε ο ζυγός της τυραννίας, εκπατρισμός των υγιών στοιχείων, εισαγωγή ηθών από τη Ρουμανία, την Αίγυπτο και άλλες εστίες της κακοήθειας, ληστεία «αναφανδόν εξασκουμένη», φοβερή κακοδιοίκηση, παντελής κοινωνική εξάρθρωση, την οποία τόσο επιτήδεια καλλιεργούν τα κυβερνητικά όργανα....

Αμέσως μετά, ομολογεί ότι παρά τις επίμονες και συνεχείς σκέψεις, μέριμνες και ενέργειές του να μεταστρέψει αυτή την αλγεινή κατάσταση, δεν κατόρθωσε πολλά πράγματα. Για την αντιμετώπιση των σοβαρών αυτών προβλημάτων, διέβλεπε ως μόνη λύση τη σωστή οργάνωση και την εύρυθμη λειτουργία της νεοϊδρυθείσας Σχολής, η οποία θα προσέφερε «τους μέλλοντας σθεναρούς και επιστήμονας συστηματικούς εργάτας της ποθητής ανορθώσεως, τους ιερείς και διδασκάλους της υπαίθρου χώρας».

Ήθελε τους πτυχιούχους του Ιεροδιδασκαλείου να είναι, «...πεπροικισμένοι δια παιδαγωγικών και γεωπονικών γνώσεων αναγκαιοτάτων εις την ανόρθωσιν του εν αλγεινή νάρκη διατελούντος χωρικού γεωργού ως ιερείς δε και εφημέριοι [...]να διδάσκωσιν έκαστος έργω τε και λόγω τους εαυτού συμπατριώτας τα ιερά διδάγματα της ανορθώσεως του εθνικού και θρησκευτικού αισθήματος του εκφυλισθέντος ατυχούς Ηπειρώτου χωρικού».

Εδώ εξειδικεύει το τετράπτυχο «Πρωτοβάθμια εκπαίδευση, Κλήρος, Αγροτικός τομέας, Εθνικό ζήτημα» και προσθέτει νέα σοβαρά προβλήματα, όπως η ληστεία, η μετανάστευση, η κακοδιοίκηση, κ.ά. Με σημερινούς όρους θα λέγαμε ότι οι συγκεκριμένες προτάσεις του Σπυρίδωνα αποτελούν ένα τεκμηριωμένο προσχέδιο αναπτυξιακής πρότασης για την Ήπειρο.

Αναφέρεται επίσης και στη διττή προσπάθειά του για τη σωστή οργάνωση και λειτουργία του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, αφενός μεν παρασκευάζοντας το έδαφος της μελλοντικής δράσης, αφετέρου δε αναζητώντας τα υλικά μέσα για την ίδρυση και συντήρηση της Σχολής⁵.

5. Οι αγωνιώδεις προσπάθειες του Σπυρίδωνα για τη διασφάλιση των αναγκαίων οικονομικών πόρων, κατά τα πρώτα έτη λειτουργίας της Σχολής, παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον και αποτελούν ερέθισμα για μια ξεχωριστή μελέτη - ανακοίνωση.

3.- Μια τρίτη αίτηση - επιστολή⁶, συνοδευόμενη από αντίγραφο του εσωτερικού οργανισμού και του αναλυτικού προγράμματος του Ιεροδιδασκαλείου, απεστάλη την 14^η Σεπτεμβρίου 1914, τρία χρόνια μετά την έναρξη λειτουργίας της Σχολής, προς το Εποπτικό Συμβούλιο του Υπουργείου Παιδείας και είχε διπλό αίτημα: Την αναγνώριση του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς και του προσωπικού των τριών δασκάλων, και την ανάληψη της μισθοδοσίας από το ταμείο του κράτους.

Στη μακροσκελή, επτασέλιδη, αίτηση - επιστολή ο Σπυρίδων περιγράφει εκτενώς: Πρώτον, «...την φοβερήν του κλήρου κατάπτωσιν», τις αιτίες που την προκάλεσαν, τις ενέργειες στις οποίες προέβη για την αντιμετώπιση της θλιβερής αυτής κατάστασης και τον ρόλο που οραματίζεται να διαδραματίσει το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς, «...προς παραγωγήν ανορθωτικών τούτων διαδόχων...». Δεύτερον, τον τρόπο και τα κριτήρια επιλογής των σπουδαστών, τρίτον, τον τρόπο κάλυψης των οικονομικών αναγκών της Σχολής και τέταρτον, τους λόγους για τους οποίους επιβάλλονταν όχι μόνο να διατηρηθεί αλλά και να αναβαθμιστεί το Ιεροδιδασκαλείο καθόσον «...ίσταται πολύ υψηλότερον πάσης άλλης του αυτού είδους γείτονος Σχολής...» και μπορεί να καλύψει, μαζί με την Ιερατική Σχολή Νήσου Ιωαννίνων, με άρτια μορφωμένους κληρικούς τις, περισσότερες από οχτακόσιες, κοινότητες της Ηπείρου και να προσφέρει στον χωρικό της, πρακτικό και πολύτιμο δάσκαλο και εφημέριο, εφοδιασμένον με ωφέλιμες γνώσεις, «...της γεωργικής εν γένει, αμπελοουργίας, βομβυκοτροφίας, μελισσοκομίας, δενδροκομίας κλπ και της κτηνοτροφικής».

Εδώ έχουμε μια εξειδικευμένη αναφορά των κλάδων του πρωτογενή τομέα, στους οποίους ο Σπυρίδων ήθελε να καταρτίσει τους σπουδαστές της Σχολής.⁷ Με τον τρόπο αυτό προσδοκούσε να κλείσει «...άπαξ και δια παντός» τον, ολέθριο για το έθνος, δρόμο της μετανάστευσης. Η συγκεκριμένη αναφορά εκφράζει τους προβληματισμούς που είχε ο Σπυρίδων, από την αρχή της προσπάθειάς του, για τη θέση που πρέπει να έχουν στο πρόγραμμα διδασκαλίας τα μαθήματα γεωπονικής κατεύθυνσης. Φαίνεται ότι συζητούσε αυτούς τους προβληματισμούς με στενούς συνεργάτες του. Είναι χαρακτηριστικό το ακόλουθο απόσπασμα δημοσίευτης επιστολής του Αλεξάνδρου Α. Πάλλη, της 13^{ης} Αυγούστου 1913, προς τον Σπυρίδωνα⁸, στην οποία μεταξύ άλλων αναφέρει: «...Νομίζω ότι το πρόγραμμα είναι ολίγο παραφορτωμένο. Αμφιβάλλω αν είναι ανάγκη, παραδείγματος χάρι, η άλγεβρα αφού πρόκειται για παππάδες των χωριών. Θα προτιμούσα ολίγο περισσότερη γεωπονία και όχι τόσα μαθηματικά...». Οι μετέπειτα εξελίξεις έδειξαν ότι και η γεωπονία ενισχύθηκε και τα μαθήματα θετικής κατεύθυνσης είχαν σημαντική θέση στο πρόγραμμα του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς.⁹ Η αρχική σύνθεση του διδακτικού προσω-

6. Η επιστολή αυτή βρίσκεται στο *Αρχείο της Μητροπόλεως Ιωαννίνων*. «Ο Σπυρίδων ως Μητροπολίτης Βελλάς και Κονίτσης, ABE 1761».

7. Είναι χαρακτηριστικό ότι σχεδόν όλες αυτές οι δραστηριότητες αναπτύχθηκαν και διατηρήθηκαν στο αγρόκτημα της Βελλάς μέχρι τη δεκαετία του 1970 και κάλυψαν ένα σημαντικό τμήμα των αναγκών διατροφής των σπουδαστών και του προσωπικού.

8. Α. Μ. Ι. ό. π.

9. Βλ. Κοσμάς Θεοχάρης: «Καταγράφοντας και ερμηνεύοντας σήματα από το μακρινό διάστημα» και Τσατσούλης Αγαθοκλής: «Το φυτώριο της Βελλάς και η παραβολή του σπορέως», ανακοινώσεις στο ίδιο επιστημονικό συνέδριο, «*Εκατονταετηρίς Σχολής Βελλάς*», 6-9 Οκτωβρίου 2011.

πικού, των τριών δασκάλων, «ενός αριστοβαθμίου της κατά Χάλκην Θεολογικής Σχολής, του ετέρου αριστοβαθμίου του Διδασκαλείου Αθηνών και του τρίτου πτυχιούχου γεωπόνου», επιβεβαιώνει τις ανωτέρω διαπιστώσεις. Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει και ένα σχετικό σημείωμα του Γεωργίου Γάγαρη, εκδότη της εφημερίδας «Φωνή της Ηπείρου», το οποίο είναι συνημμένο στην προαναφερόμενη, επιστολή, στο οποίο αναφέρει: «Εφρόντισα εις το υπουργείον δια το περιεχόμενον της αιτήσεως του Μητροπολίτου Σπυριδώνος. Ενήργησα δε κατόπιν και εις το Υπουργείον Γεωργίας και διετάχθη ο Ιούλιος Μπρισε, ειδικός δενδροκόμος και Διευθυντής του Δενδροκομικού Σταθμού Πατρών να μεταβή εις την Σχολήν Βελλάς και να καταρτίσει την δενδροκομίαν. Αντί μιας εβδομάδος -ως ήτο η αρχική διαταγή- τον εκράτησεν επί ένα μήνα ο Μητροπολίτης Σπυριδών, προσωπικώς και αυτός παρακολουθών τας εργασίας».

4.- Από μια άλλη, χρονολογητή, τετρασέλιδη αίτηση – επιστολή προς το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως¹⁰, με την οποία ο Σπυριδών ζητάει και πάλι την αναγνώριση του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, αντλούμε δυο ενδιαφέρουσες πληροφορίες σχετικές με την πρόθεσή του να εφοδιάζονται οι σπουδαστές της Σχολής και με γνώσεις διατροφικής, κατά το σύστημα του Ιεροδιδασκαλείου Αγίας Τριάδος Κρήτης¹¹ και ως απόφοιτοι «...να χρησιμεύσωσιν συγχρόνως ως ιεραπόστολοι και φορείς του Ελληνικού Πολιτισμού εις τα Αλβανόφωνα και Βλαχόφωνα Χωρία της Ηπείρου...». Εδώ ο Σπυριδών ξαναθέτει, ξεκάθαρα αυτή τη φορά, το όραμά του να διαδραματίσει το Ιεροδιδασκαλείο και εθνικό ρόλο, σε μια εποχή που η δράση των ξένων προπαγανδών είχε εξελιχθεί σε σοβαρό πρόβλημα.

Η κατάσταση στην Ήπειρο, με βάση τα ιστορικά τεκμήρια

Με βάση τις εκτεθείσες απόψεις του Σπυριδώνα, θα μπορούσε ο καλόπιστος ερευνητής και ο απλός αναγνώστης να διατυπώσει το εύλογο ερώτημα: Πόσο ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα οι διαπιστώσεις και απόψεις του για την κατάσταση που επικρατούσε στην Ήπειρο στις αρχές του 20^{ου} αιώνα; Η προσπάθεια να απαντηθεί αυτό το ερώτημα βασίζεται στην διαθέσιμη τεκμηρίωση η οποία, όπως αναφέρθηκε, είναι περιορισμένη.

Εκπαίδευση

Υπάρχουν πολλές στατιστικές που δίνουν εντυπωσιακούς αριθμούς για τη λειτουργία περίπου 800 σχολείων διαφόρων βαθμίδων, με 30.000 χιλιάδες μαθητές και 1.000 δασκάλους.¹² Εντυπωσιακά είναι τα στοιχεία και για την περιοχή της Β. Ηπείρου όπου το 1902

10. Α.Μ.Ι. ό.π. Εκτιμάται ότι απεστάλη το 1914 ή το 1915 και ότι δεν έχει δημοσιευτεί μέχρι σήμερα.

11. Βλ. «Ιεροδιδασκαλείον εν Αγία Τριάδι, Τα κατά το πρώτον έτος 1892 - 1893», Εν Χανίοις, Τυπογραφείον της Γεν. Διοικήσεως Κρήτης, 1893.

12. Πλουμίδης Γεώργιος, ό. π. 364. Σπύρος Δ. Λουκάτος, «Το Βιλαέτι των Ιωαννίνων (Ηπείρου) στα χρόνια της απελευθέρωσής του από το οθωμανικό ζυγό, 1910-1913», στο: *Γιάννινα-Ηπειρος 19ος -20ος αι.-Ιστορία-Κοινωνία-Πολιτισμός, Πρακτικά Β΄ επιστημονικού συνεδρίου*, Γιάννινα 1988, εκδ. Δήμος Ιωαννιτών, 1993, 74-80, 98-101.

καταγράφονται 373 σχολεία, με 16.391 μαθητές και 535 δασκάλους, ενώ στην Κορυτσά δεν λειτουργούσε αλβανικό σχολείο μέχρι το 1901 και στο Αργυροκάστρο λειτούργησε για πρώτη φορά μόλις το 1908.¹³ Η ελληνική γλώσσα, στη συγκεκριμένη περίοδο, αποτελούσε *lingua franca*, στο δημόσιο χώρο της Ηπείρου και του ευρύτερου χώρου των Βαλκανίων. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι αλβανοί ακτιβιστές, από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, και στη συνέχεια το αλβανικό εθνικιστικό κίνημα, προτάσσουν ως καθοριστικό κριτήριο της εθνικής τους ταυτότητας τη γλώσσα.¹⁴

Ο Παντελής Λειβαδάς, σε μελέτη-έκθεση που συνέταξε κατά τους πρώτους μήνες μετά την απελευθέρωση των Ιωαννίνων, με εντολή της Νομαρχίας Ιωαννίνων και με τίτλο «Έκθεσις επί της Υποδιοικήσεως Ιωαννίνων», στη γενική αξιολόγησή του για την αποδοτικότητα του διδακτικού έργου, κατά γεωγραφικά τμήματα, αναφέρει ότι την πρώτη θέση κατέχει το Ζαγόρι, στο οποίο το 90% του πληθυσμού γνώριζε ανάγνωση και γραφή. Στις άλλες περιοχές τα ποσοστά ήταν 60% περίπου για τους άντρες και 30% για τις γυναίκες.¹⁵ Η αναφορά αυτή αναδεικνύει τα έντονα προβλήματα των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων στον τομέα της εκπαίδευσης και του αναλφαβητισμού των γυναικών. Απόδειξη αυτών των ανισοτήτων αποτελούν τα στοιχεία που δημοσίευσε η εφημερίδα «Πύρρος»¹⁶, για τα χωριά της Ηπείρου στα οποία δεν λειτουργούσαν σχολεία μέχρι το 1907. Σε 414 χωριά της Ηπείρου, με συνολικό πληθυσμό 42.651 κατοίκων, δεν λειτουργούσαν σχολεία. Απ' αυτά, τα 203 (49%) με πληθυσμό 17.095 κατοίκων (40%), βρίσκονταν στο χώρο της Β. Ηπείρου.¹⁷ Καταγραφές για την εκπαιδευτική κατάσταση στην Ήπειρο και για τα χωριά που δεν είχαν σχολεία εντοπίζονται και σε προγενέστερες χρονικές περιόδους.¹⁸

Ο καθηγητής Γ. Πλουμίδης σημειώνει επίσης ότι, χαρακτηριστική ένδειξη των δύσκολων καιρών, που διέρχεται ο Ηπειρωτικός Ελληνισμός είναι η ύπαρξη και εκπαιδευτικών ζητημάτων στην ποιότητα της εκπαίδευσης που παρεχόταν, στην καλή κατάρτιση των δασκάλων και στην τακτική φοίτηση των μαθητών.¹⁹ Έντονες κριτικές του τοπικού τύπου,

13. Γεωργούλης Σταμάτης: «Το καθεστώς των Ελληνικών Σχολείων από την ίδρυση του αλβανικού κράτους μέχρι σήμερα», στη συλλογική έκδοση, *Ο Ελληνισμός της Αλβανίας*, Εκδ. Πανεπιστήμιο Αθηνών, ΕΛΙΑΜΕΠ, Ι. Σιδέρης, 1995.

14. Σκουλίδας Ηλίας, «Το Αλβανικό Έθνικό Κίνημα», στο: *1914 Η αυτονομία της Βορείου Ηπείρου*, 9, 10, εκδ. «Ε΄ Ιστορικά», Ιούνιος 1911.

15. Νικολαΐδου Ελευθερία: «Η Οργάνωση του Κράτους στην Απελευθερωμένη Ήπειρο (1913-1914)», «Δωδώνη», Τεύχος πρώτο, Επιστημονική επετηρίδα του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, τόμος 16ος, Ιωάννινα 1987, 528.

16. Φ.187/23.11.1906. Η εφημερίδα εκδίδονταν στην Αθήνα από τον Ηπειρώτη Γ. Χατζηγιαννάκογλου, από τον Μάιο του 1903 έως το 2012.

17. Υφαντής Ν.: *Η Ελληνική παιδεία στη Βόρειο Ήπειρο κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας και τα νεότερα χρόνια*, Ιωάννινα 2006.

18. *Επετηρίς του Ηπειρωτικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, 1873-1874*: 115-154, 219-265. Τζιόβας Π.: *Γερβάσιος Ωρολογάς Μητροπολίτης Κορυτσάς Β. Ηπείρου*, εκδ. Ίδρυμα Βορειοηπειρωτικών Ερευνών, Ιωάννινα 1980, 22-23.

19. Πλουμίδης Γεώργιος, ό. π., 364.

κλονίζουν τη φήμη ακόμη και των περιώνυμων ελληνικών σχολείων των Ιωαννίνων.²⁰

Η πληρωμή των δασκάλων διασφαλιζόταν, κατά κανόνα, από κοινοτικούς ή εκκλησιαστικούς πόρους, από πόρους κληροδοτημάτων και από συνδρομές των ντόπιων κατοίκων και των ξενιτεμένων. Τα χωριά που δεν είχαν τέτοια έσοδα αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα στη λειτουργία και συντήρηση των σχολείων τους και κατέφευγαν στην πληρωμή των δασκάλων με τρόφιμα ή άλλα είδη.²¹

Οι περιπτώσεις μαθητών που εγκατέλειπαν το Δημοτικό Σχολείο, μετά τις πρώτες τάξεις ήταν σύνθητες φαινόμενο και σχετίζεται κυρίως με την παιδική εργασία, ιδιαίτερα στις περιοχές που οι οικογενειακές δραστηριότητες περιορίζονταν στη μικτή γεωργοκτηνοτροφία²² η οποία συνδύαζε μικρής κλίμακας δραστηριότητες στη γεωργία, στην παραδοσιακή εκτατική κτηνοτροφία και σε εποχιακά επαγγέλματα. Αυτή η αναγκαστική πολυδιάσπαση των δραστηριοτήτων αύξησε τις ανάγκες για εργατικά χέρια με αποτέλεσμα τα παιδιά να ξεκινούν την εργασία σε πολύ μικρή ηλικία.

Η γεωργική εκπαίδευση ήταν παντελώς άγνωστη στην περίοδο πριν την απελευθέρωση. Η βούληση του Ηπειρώτη ευεργέτη Κωνσταντίνου Ζάππα (1814-1892) για σύσταση και λειτουργία γεωργικών σχολείων στην Ήπειρο και στη Θεσσαλία έμεινε ανεκπλήρωτη.²³ Στην ελεύθερη Ελλάδα οι σημαντικότερες προσπάθειες, του Καποδίστρια με την ίδρυση της Γεωργικής Σχολής Τίρυνθας, το 1829, και του Χαρίλαου Τρικούπη με την ίδρυση των Τριανταφυλλίδειων γεωργικών σχολείων, το 1887, απέτυχαν.

Στην Ήπειρο, η Αναγνωστοπούλειος Γεωργική Σχολή Κόνιτσας, η οποία ιδρύθηκε στο τέλος της πρώτης δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα, λειτούργησε πολύ αργότερα, το 1925, με την σημαντική συνδρομή του Σπυρίδωνα.²⁴ Οι προσπάθειες, κατά το έτος 1905, να ιδρυθεί Σύλλογος Ζαγορισίων στην Αθήνα με σκοπό να σταλούν στα χωριά του Ζαγορίου ένας δάσκαλος, ένας ιεροκήρυκας και ένας γεωπόνος, οι οποίοι θα εργάζονταν για τη βελτίωση της παραγωγής, και της παρεχόμενης εκπαίδευσης, απέτυχε επίσης. Ίδια τύχη είχε και η προσπάθεια προβολής σχεδίου για την ίδρυση Γεωργικής Σχολής στα Ιωάννινα, το 1910²⁵.

20. Λιβαδέυς Αλέξανδρος: *Το Ηπειρωτικόν Κομιτάτον, ο πρόδρομος της απελευθερώσεως της Ηπείρου*, Αθήνα 1954, 243, 257.

21. Βακαλόπουλος Κωνσταντίνος, *Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού - Ήπειρος*, Εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1992, 706, 707.

22. Paul Halstead: «Μεσογειακή ορεινή οικονομία στην Πίνδο. Μετακινήσεις ανάμεσα στο παρόν και στο παρελθόν», στο: *Δήμος Κόνιτσας, Η επαρχία Κόνιτσας στο χώρο και το χρόνο*, Α΄ Επιστημονικό Συμπόσιο (Κόνιτσα, 12-14 Μαΐου 1995), 64-66.

23. *Ήπειρος: Ιστορία και Πολιτισμός*, εκδ. Περιφέρεια Ηπείρου, 2007, 156.

24. Παπαϊωάννου Ι.: *Μιχαήλ Αναγνωστόπουλος*, Αθήνα, 1981, 60-61. Λώλης Θ., «Η Αναγνωστοπούλειος Γεωργική Σχολή Κόνιτσας και ο θεσμός των Αγροτικών Διδασκαλείων», *Πρακτικά Συνεδρίου του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, με θέμα, «Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση και οι προκλήσεις της εποχής μας*, Ιωάννινα, 2007», 1421-1427.

25. Πλουμίδης Γ., ό. π., 365, 363.

Ίδια κατάσταση επικρατούσε και στην εκκλησιαστική εκπαίδευση. Η μόνη αξιόλογη σχολή που λειτουργούσε, από το 1872 έως το 1922, ήταν η Αββακούμειος Ιερατική Σχολή στη μονή Ελεούσας της Νήσου Ιωαννίνων.²⁶ Για το επίπεδο σπουδών και τους αποφοίτους των ιερατικών σχολών Ιωαννίνων και Παραμυθιάς ο Σπυρίδων χρησιμοποιεί απαξιωτικούς χαρακτηρισμούς.²⁷

Τα σοβαρά προβλήματα τα οποία αντιμετώπιζε η εκπαίδευση στην προαπελευθερωτική περίοδο αναδεικνύονταν διαρκώς και από τον Ηπειρωτικό τύπο της εποχής.²⁸ Η εφημερίδα «Φωνή της Ηπείρου»²⁹ με σειρά άρθρων της, κατά την περίοδο 1898-1907, υπογράμμισε τις ελλείψεις και αδυναμίες στον τομέα της εκπαίδευσης, την ανάγκη αναθεώρησης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και την απροθυμία των εκπαιδευτικών να προσαρμοστούν στα νέα εκπαιδευτικά δεδομένα.³⁰ Η εφημερίδα «Ήπειρος»³¹, με σειρά άρθρων, από το 1909 έως το 1912, επισήμανε την ανάγκη αναδιοργάνωσης της εκπαίδευσης προκειμένου να ανταποκρίνεται πληρέστερα στην μορφωτική και εθνική αποστολή της. Αγωνίστηκε επίσης, με ιδιαίτερη επιμονή, για την άνοδο της στάθμης του επιπέδου σπουδών στην Ζωσιμαία Σχολή.³² Προσπάθειες να δημιουργήσει συνθήκες εξυγίανσης της εκπαίδευσης κατέβαλε και η βραχύβια (1911-1912) εφημερίδα «Θρησκευτική Σάλπιγγα».³³

Κλήρος

Κατά τον Λειβαδά³⁴ ο αριθμός των κληρικών ήταν μεγάλος, δυσανάλογος με τον πληθυσμό και η μόρφωσή τους δεν ήταν επαρκής. Όπως και στην εκπαίδευση, το πρόβλημα της μισθοδοσίας τους, στις κοινότητες που δεν είχαν πόρους, ήταν σοβαρό. Ήταν τόσο μεγάλη η κατάρπωση του κλήρου που δεν έλειψαν και μεμονωμένα φαινόμενα δράσης κληρικών υπέρ ξένων συμφερόντων. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Παπά-Κοσμά στη Μοσχόπολη, η δράση του οποίου, υπέρ της Ρουμανικής προπαγάνδας, προκάλεσε την έντονη αντίδραση του μητροπολίτη Κορυτσάς Γεωργίου Ωρολογιά.³⁵

Αγροτικός τομέας

Ο αγροτικός τομέας, παρότι ήταν ο σημαντικότερος της τοπικής οικονομίας, βρισκόταν σε τραγική κατάσταση. Διαχρονικές καταγραφές δείχνουν μια διαρκή επιδείνωση

26. Βακαλόπουλος Κωνσταντίνος, *ό. π.*, 726.

27. Βλ. ανωτέρω, υπόμνημα Σπυρίδωνος από 30.11.1911.

28. Νικολαΐδου Ελευθερία: *Ο Ηπειρωτικός τύπος κατά την προαπελευθερωτική περίοδο*, Λόγος πανηγυρικός. Εκδ. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 1983.

29. Εκδίδονταν στην Αθήνα από τον Γ. Γάγαρη (1892 έως 1909).

30. Νικολαΐδου Ελευθερία, *ό. π.* (1983), 15.

31. Εκδίδονταν στα Ιωάννινα από τον Γεώργιο Χατζή-Πελλερέν (1909 έως 1940).

32. Νικολαΐδου Ελευθερία (1983), 24-25.

33. Νικολαΐδου Ελευθερία (1983), 27.

34. Νικολαΐδου Ελευθερία (1987), 528.

35. Βλ. αναλυτικά: Τζιόβας Παν. *ό. π.*, 38-49.

του προβλήματος. Το 1832 η παραγωγή σιτηρών ήταν υπερεπαρκής και ο Κοσμάς ο Θεσπρωτός τα περιλαμβάνει στα εξαγωγίμα προϊόντα. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1866, τα σιτηρά μόλις επαρκούσαν για την κάλυψη των επιτόπιων αναγκών και στα τέλη της οθωμανικής περιόδου, η Ήπειρος ήταν μόνιμα ελλειμματική σε παραγωγή δημητριακών. Τα καλλιεργούμενα εδάφη, ήταν λιγότερα από τα καλλιεργήσιμα και στο μεγαλύτερο τμήμα τους ήταν τσιφλίκια που, σχεδόν όλα, βρίσκονταν στα χέρια μουσουλμάνων.³⁶

Ο Άγγελος Φορέστης, πρόξενος της Ελλάδας στα Γιάννενα, αναφέρει σε έκθεσή του³⁷ ότι ο αγροτικός πληθυσμός, «...πένης ως επί το πλείστον, είναι ευτυχής όταν μπορεί κατά τους χρόνους της καλής εσοδείας, να διατραφεί επί ένα εξάμηνο από τα προϊόντα των αγρών του». Οι κυριότερες αιτίες αυτής της καθυστέρησης ήταν, η παντελής έλλειψη εκμηχάνισης και χρήσης νέων τεχνολογιών και καλλιεργητικών μεθόδων, η μη χρήση λιπασμάτων, η έλλειψη έστω και στοιχειωδών αρδευτικών και εγγειοβελτιωτικών έργων³⁸, η έλλειψη Γεωργικών Σταθμών και Γεωργικής Τράπεζας, η επαχθής φορολογία, η καταπίεση των αγροτών, το έμφυτο και διαχρονικό μίσος ανάμεσα στους αγρότες και τους τσιφλικάδες και η έλλειψη ιδιόκτητης γης στα περισσότερα χριστιανικά στρώματα τα οποία συγκροτούσαν σχεδόν το σύνολο της αγροτικής τάξης. Ο Γ. Γάγαρης, έγραφε για την κατάσταση που επικρατούσε στην ύπαιθρο: «Ο περιηγούμενος σήμερα την Ήπειρον θα αντικρύση την πενίαν, γυμνότητα, κακουχίαν, καταπίεσιν και την αθλιότητα των κατοίκων, δουλευόντων και υπηρετούντων, ενίοτε αδυσωπήτους τιμαριούχους, ων η ισχύς είναι απεριόριστος και τα τυραννικά βουλεύματα καθιστώσι το άχθος αφόρητον...».³⁹

Η κτηνοτροφία αναπτύσσονταν σε βάρος της γεωργίας με τη μετατροπή καλλιεργήσιμων εκτάσεων σε βοσκότοπους και για μεγάλο χρονικό διάστημα ήταν από τους δυναμικότερους κλάδους του πρωτογενή τομέα. Όμως, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, κατά τον Φορέστη, «...η κτηνοτροφία είχε παρημελημένη, ή τουλάχιστον, ατελώς θεραπευόμενη, ατελώς επαρκούσα εις την κατανάλωσιν του τόπου και συνεπώς ελάχιστα συνεισφέρονσα εις την οικονομικήν ισορροπίαν και ευρωστίαν αυτού...». Οι εξαγωγές κτηνοτροφικών προϊόντων είχαν έντονα καθοδική πορεία, καθώς η τοπική μεταποιητική δραστηριότητα αδυνατούσε να ενσωματώσει τις νέες μεθόδους και τις καινοτομίες της βιομηχανικής επανάστασης.⁴⁰ Ο Λειβαδάς σημειώνει ότι η κυριότερη επίδοση των κατοίκων ήταν η κτηνοτροφία και ότι η Ηπειρωτική γη ήταν πρόσφορη για την ανάπτυξη του πλουτοπαραγωγικού αυτού κλάδου, η απόδοσή του όμως ήταν σχετικά μικρή. Τονίζει επίσης

36. Κοκολάκης Μιχάλης: *Το ύστερο Γιαννιώτικο Πασαλίκι*, εκδ. Κ.Ν.Ε./Ε.Ι.Ε., Αθήνα 2003, 40-41. Παπαγεωργίου Γ.: *Οικονομικές και κοινωνικές πραγματικότητες στο βιλαέτι των Ιωαννίνων (τέλη 19ου - αρχές 20^{ου} αι.)*, εκδ. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, 1984, 5 κ.ε. Πλουμίδης Γ. ό. π., 361-363.

37. Φορέστης Άγγελος: «Έκθεσις περί Γεωργίας, Βιομηχανίας και Εμπορίου εν Ηπειρω (1910-1911)». *Δελτίον του επί των εξωτερικών Β. Υπουργείου*, Αθήνα 1912, 19 κ.ε. και Παπαγεωργίου Γ., ό. π.

38. Σχετικές πρωτοβουλίες για μελέτες κατασκευής εγγειοβελτιωτικών και άλλων έργων υποδομής εκδηλώθηκαν στην πρώτη δεκαετία του 20ου αιώνα αλλά δεν ευδοκίμησαν. Βλ. Πλουμίδης Γ. ό. π., 362-363.

39. Νικολαΐδου Ελευθερία (1983), 10.

40. Φορέστης Άγγελος, ό. π. και Παπαγεωργίου Γ., ό. π.

ότι με την επιστημονική καθοδήγηση των κτηνοτρόφων θα απέδιδε, σε σύντομο χρονικό διάστημα, πλούσιους καρπούς⁴¹, επιβεβαιώνοντας την άποψη του Σπυρίδωνα για την αναγκαιότητα να εφοδιαστούν οι απόφοιτοι του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς με ωφέλιμες γνώσεις γεωπονίας.

Ληστεία

Κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας, το φαινόμενο της ληστείας ήταν καθολικά κυρίαρχο στην Ήπειρο, συνυφασμένο με την ίδια τη δομή του οθωμανικού κράτους και με τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν, στις οποίες προσαρμόζονταν ανάλογα.⁴² Μόνο κατά την περίοδο του Αλή Πασά περιορίστηκε και σχεδόν εξαφανίστηκε. Μετά τον θάνατό του αναζωπυρώθηκε, προσέλαβε και πάλι επικίνδυνες διαστάσεις και αποτελούσε ανασταλτικό παράγοντα στη διακίνηση του εμπορίου, στην ομαλή συμπεριφορά της αγοράς και στην ανάπτυξη των γεωργικών και κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων.⁴³

Τα γεγονότα της κρίσης του 1877-1878 είχαν ως αποτέλεσμα μια νέα πρωτοφανή έξαρση του φαινομένου και πολλοί μελετητές θεωρούν την εξέλιξη αυτή ως πρώτη αφορμή για την παρακμή των άλλοτε ευημερούντων Ζαγοροχωρίων και ως κύρια αιτία του έντονου μεταναστευτικού ρεύματος που ακολούθησε. Ήταν τόσο μεγάλη η έκταση και η ένταση του φαινομένου της ληστείας που για την ανάσχεσή του δημιουργήθηκε το σαντζάκι του Λεσκοβικίου.⁴⁴

Οι ληστοσυμμορίες συνέχισαν την εξολοθρευτική δράση τους μέχρι την απελευθέρωση της Ηπείρου αλλά και μετά απ' αυτήν. Κατά την συγκεκριμένη περίοδο δεν έλειπαν και τα φαινόμενα πολιτικής ληστείας. Οι αντάρτικες ομάδες που συγκρότησε η Διεύθυνση Ιωαννίνων της Ηπειρωτικής Εταιρείας, συγκρούστηκαν πολλές φορές με αλβανικές και ρουμανίζουσες ομάδες οι οποίες λήστευαν και τρομοκρατούσαν τον πληθυσμό της υπαίθρου.⁴⁵ Η εφημερίδα «Φωνή της Ηπείρου» σε μελέτη με τον τίτλο «Αι πληγαί του Ηπειρώτη χωρικού»,⁴⁶ διαπιστώνει ότι «...η Ήπειρος απ' άκρου εις άκρον σφαδάζει...» και επισημαίνει μεταξύ άλλων παραγόντων που συνέβαλαν στην εξαθλίωση των αγροτών, τους δημόσιους εισπράκτορες φόρων οι οποίοι λήστευαν τα σπίτια των χωρικών και τους Αρβανίτες οι οποίοι τρομοκρατούσαν την ύπαιθρο. Στις περισσότερες περιπτώσεις η τουρκική διοίκηση υπέβαλε την ληστρική δράση τουρκαλβανών⁴⁷ με στόχο τον αφελληνισμό της Ηπείρου.

41. Νικολαΐδου Ελευθερία, ό. π. (1987), 530.

42. Πλουμίδης Γ.-Αναστασόπουλος Ν.: «Ληστρικές συμπεριφορές στις αρχές του 20ου αιώνα-Το παράδειγμα του Νομού Ιωαννίνων». Ανακοίνωση στο Γ' Συνέδριο Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών, Βουκουρέστι 2-4 Ιουνίου 2006.

43. Παπαγεωργίου Γ.: *Οι συντεχνίες στα Γιάννενα κατά τον 19ο και τις αρχές του 20ου αιώνα*, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων 1982, 210, 229. Παπαγεωργίου Γ. (1984), 26.

44. Κοκολάκης Μ., ό. π., 86, 159. Πλουμίδης Γ. (1977), 357-359.

45. Ό. π. *Ήπειρος-Ιστορία και Πολιτισμός*, (2007), 178.

46. Δημοσιεύτηκε σε συνέχειες. Βλ. Νικολαΐδου Ελ. (1983), 15-16.

47. Παπαγεωργίου Γ., (1982), 211.

Ακόμη και η επίσημη εφημερίδα του βιλαετίου, «Γιάνγια-Ιωάννινα», η οποία ανέφερε σε κάθε φύλλο κάτω από τον τίτλο της ότι «...πλήρης τάξις και ασφάλεια επικρατεί καθ' άπαν το βιλαέτιον...», είχε τις στήλες της γεμάτες με ειδήσεις για ληστείες, εγκλήματα και συμπλοκές με καταδιωκτικά αποσπάσματα.

Κατά τον E. Hombsbaum⁴⁸ η ληστεία, διαχρονικά, σε παγκόσμιο επίπεδο, έτεινε να γίνει επιδημική σε εποχές εξαθλίωσης, οικονομικής κρίσης και διοικητικής ανεπάρκειας και σύγχυσης, όπου η εξουσία ήταν ασταθής, απύσχα ή υπό κατάρρευση. Όλα αυτά τα φαινόμενα ήταν εμφανή κατά την προαπελευθερωτική περίοδο στην Ήπειρο. Επιπλέον, η ορεινή Ήπειρος στις αρχές του 20^{ου} αιώνα εξακολούθησε να διατηρεί τα παραδοσιακά χαρακτηριστικά μιας αγροτικής προβιομηχανικής κοινωνίας του 19^{ου} αιώνα τα οποία ωθούσαν πολλές φορές τους κατοίκους της υπαίθρου σε έκνομες μορφές αντίδρασης, στην προοπτική καθιέρωσης ή επιβολής νέων κανόνων και πρακτικών.

Μετανάστευση

Δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί με χρονική ακρίβεια η έναρξη αποδημίας των Ηπειρωτών. Από τις λίγες καταγραφές που υπάρχουν προκύπτει ότι κάτοικοι της πόλης των Ιωαννίνων άρχισαν να μεταναστεύουν από τον 10^ο και 11^ο αιώνα στη Δυτική Ευρώπη. Λίγο αργότερα (12^{ος} αι.) ακολουθούν οι Ζαγορίσιοι και στη συνέχεια κάτοικοι άλλων Ηπειρωτικών περιοχών.⁴⁹ Το φαινόμενο της μετανάστευσης διογκώθηκε μεταξύ 1902 και 1907, παρουσίασε μια σχετική ύφεση στην διετία 1908-1909, και στη συνέχεια, μέχρι την απελευθέρωση, ακολούθησε και πάλι έντονα ανοδικούς ρυθμούς. Οι σχετικές πηγές αναφέρουν ότι γύρω στα 1906 είχε μεταναστεύσει το 30% του Ηπειρωτικού πληθυσμού⁵⁰, κυρίως προς το ελεύθερο ελληνικό κράτος, τις Η.Π.Α., τον Καναδά και την Αργεντινή.⁵¹

Στα προηγούμενα χρόνια για τον Ηπειρώτη χωρικό ήταν παράδοση η εποχιακή μετανάστευση η οποία του επέτρεπε να παρακάμπτει τα εμπόδια των δυσμενών καιρικών συνθηκών και της γεωγραφικής και συγκοινωνιακής απομόνωσης. Ταυτόχρονα του παρείχε τις ευκαιρίες να αποκτήσει και τεχνογνωσία που σε πολλές περιπτώσεις έφτανε σε υψηλό βαθμό εξειδίκευσης.⁵² Στη δεκαετία πριν την απελευθέρωση η εποχιακή μετανάστευση ήταν πολύ περιορισμένη, ιδιαίτερα προς τα αστικά κέντρα του βιλαετίου τα οποία βρισκόνταν σε φάση αποβιομηχάνισης και οικονομικής παρακμής. Η μετανάστευση άρχισε πλέον να έχει μόνιμο χαρακτήρα με αποτέλεσμα να εμφανίζονται μακροπρόθεσμα, στοιχεία οικονομικής και πληθυσμιακής συρρίκνωσης σε όλες σχεδόν τις περιοχές της Ηπείρου⁵³.

48. Hombsbaum E.: *Οι ληστές*, εκδ. Θεμέλιο, 2010, 42-43.

49. Νικολαΐδου Ελ.: «Ηπειρώτες απόδημοι στη Ρωσία τον 19ο αιώνα και η συμβολή τους στην ανάπτυξη της Ηπείρου», *Δωδώνη*, τ. Α', τόμος 18, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 1989, 106-107.

50. Πλουμίδης Γ., (1977), 358. Παπαγεωργίου Γ. (1984), 27 και (1982), 215. Φορέστης Α., ό. π., 5.

51. Παπαγεωργίου Γ. (1982), 215. Πλουμίδης Γ. (1977), 358.

52. Βλ. αναλυτικά: Κοκολάκης Μ., ό. π., 45.

53. Παπαγεωργίου Γ. (1984), 28. Πλουμίδης Γ. (1977), 358.

Χαρακτηριστική είναι η περιγραφή του Άγγελου Φορέστη για το φαινόμενο της μετανάστευσης: «...Φίλεργος και συλλογεύς ο Ηπειρώτης, [...] μη δυνάμενος να εύρη από καιρού εις την χώραν του την αληθή σκέπην και προστασίαν των συμφερόντων και της εργασίας του, ηκολούθησε τον ρουν του εκπατριισμού. [...] Διότι εν τη κυριολεξία, αν δύναται να χαρακτηρισθή τι ως εξαγωγικόν εμπόριον καθαρώς προσοδοφόρον διά την Ήπειρον, τούτο δεν είναι παρά: η αθρόα κατ' έτος εξαγωγή εργατικών βραχιόνων αλκίμων ανδρών, ούτινος η αξία καταβάλλεται διά του εισαγομένου παρ' αυτών μηνιαίως τσεκ...».⁵⁴

Τα σημαντικότερα αίτια της έξαρσης του φαινομένου της μετανάστευσης ήταν οι αδυναμίες, οι τεχνολογικές-οργανωτικές υστερήσεις και οι πολιτικοί λόγοι που αναφέρονται στις προηγούμενες ενότητες. Πρόσθετοι σημαντικοί παράγοντες ήταν η γεωγραφική κατανομή σημαντικού τμήματος του πληθυσμού σε απομακρυσμένες άγονες περιοχές, για ιστορικούς κυρίως λόγους, καθώς και το γεγονός ότι η περιοχή της Ηπείρου είχε χαρακτηριστεί από την Πύλη ως δευτερεύουσας σημασίας και είχε παραμεληθεί από καιρό, με αποτέλεσμα την απώλεια της αυτάρκειας και την αδυναμία του χώρου να διαθρέψει τον αγροτικό πληθυσμό ο οποίος οδηγήθηκε στην αποδημία. Όσο όμως αυτά τα αρνητικά φαινόμενα δεν διορθώνονταν, η εισροή του μεταναστευτικού κεφαλαίου δεν μπορούσε να διοχετευθεί σε παραγωγικές και αναπτυξιακές επενδυτικές δραστηριότητες.

Η αποδημία στέρησε την περιοχή από πολύτιμο παραγωγικό ανθρώπινο δυναμικό, με αποτέλεσμα να επιδεινωθεί περαιτέρω η ήδη κακή οικονομική και κοινωνική κατάσταση της Ηπείρου. Ταυτόχρονα όμως, προσπόρισε πλούτο στους Ηπειρώτες της διασποράς το μεγαλύτερο μέρος του οποίου επέστρεφε στη γενέθλια γη και στην ελεύθερη Ελλάδα, αφ' ενός μεν για την κάλυψη καταναλωτικών αναγκών των συγγενικών προσώπων, για την αποπληρωμή χρεών και φόρων και για πολυδάπανη εξαγορά αγροτικής γης με μάλλον περιορισμένες παραγωγικές δυνατότητες αφ' ετέρου δε με ευεργεσίες, για τη δημιουργία υποδομών παιδείας, υγείας, κοινωνικής πρόνοιας και δημοσίων κτιρίων, για την ενίσχυση της εκκλησίας, κ.λπ.⁵⁵ Οι ευεργεσίες αυτές συνέβαλαν στην σχετική βελτίωση της δεινής κατάστασης στην οποία είχε περιέλθει ο πληθυσμός της Ηπείρου.

Το εθνικό ζήτημα

Ο καθηγητής Γ. Πλουμίδης θεωρεί ότι όλα τα άλλα προβλήματα που αντιμετώπιζε η Ήπειρος κατά την προαπελευθερωτική περίοδο, «...δεν μπορούσαν να συγκριθούν με το υπ' αριθμόν ένα πρόβλημα του Ηπειρωτικού Ελληνισμού, το εθνικό, που τώρα ιδιαίτερα οξύνηκε».⁵⁶ Η επανάσταση των Νεοτούρκων (1908), προδίκασε τον τερματισμό του ιστορικού ρόλου της οθωμανικής αυτοκρατορίας στην Ήπειρο και στα Βαλκάνια. Για το οθωμανικό κράτος, πολλά χρόνια πριν την επανάσταση των Νεοτούρκων, η Ήπειρος

54. Φορέστης Άγγελος, ό. π., 5.

55. Νικολαΐδου Ελευθερία: «Εσωτερικές εξελίξεις (1830-1913)», *Ήπειρος 4.000 χρόνια Ελληνικής Ιστορίας και Πολιτισμού*, Εκδοτική Αθηνών 1997, 298, 302, 303.

56. Πλουμίδης Γ. (1977), 366.

ήταν μια περιοχή απομακρυσμένη, εχθρική, οικονομικά υπανάπτυκτη, εστία συγκρούσεων, αναταραχών και αντιμαχόμενων εθνικισμών.⁵⁷ Οι εξελίξεις αυτές αναθέρμαναν τις ελπίδες των βαλκανικών εθνотήτων και μέσα σ' αυτό το κλίμα έντονων εθνοτικών διεργασιών και αντιπαραθέσεων ανέπτυξαν τη δράση τους οι ξένες προπαγάνδες⁵⁸ στον Ηπειρωτικό και Αλβανικό χώρο.

Η αυστριακή προπαγάνδα υπηρετούσε τον γεωπολιτικό στόχο της ενσωμάτωσης της Αλβανίας στην αυστριακή μοναρχία προκειμένου να διασφαλίσει διέξοδο στην Αδριατική. Συνάντησε όμως την έντονη αντίδραση της Ιταλίας η οποία απέβλεπε επίσης στον έλεγχο του ζωτικού χώρου της Αδριατικής και στην επέκταση της επιρροής της στην Αλβανία.

Η αυστριακή και η ιταλική προπαγάνδα ενισχύθηκαν και από την προπαγάνδα της καθολικής εκκλησίας η οποία προσπάθησε να προσηλυτίσει τον ορθόδοξο πληθυσμό μέσω της ουνίας, εκμεταλλευόμενη το γενικότερο κλίμα των κοινοτικών διενέξεων και των διώξεων των ορθοδόξων καθώς και τις αδυναμίες των εκκλησιαστικών αρχών τους.

Η ρουμανική προπαγάνδα, παρότι η απήχησή της ήταν περιορισμένη, εντάθηκε μετά το Βερολίνιο Συνέδριο και υποστηρίχθηκε από την Αυστρία, την Ιταλία, τη Βουλγαρία και την Πύλη. Στόχος της ήταν ο προσηλυτισμός των Κουτσόβλαχων της Αλβανίας, της Ηπείρου και της Μακεδονίας. Οι προσπάθειές της εξουδετερώθηκαν από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και το Ελληνικό κράτος, με περιστασιακό σύμμαχο τη Ρωσία. Σημαντικό ρόλο στην εξουδετέρωσή της έπαιξαν οι αντιδράσεις των προκρίτων Κουτσόβλαχων και η προσάρτηση της Θεσσαλίας και της Άρτας (1881) στην Ελλάδα, η οποία απέκοψε την επαφή της με σημαντικό αριθμό κουτσόβλαχων πληθυσμών στα χωριά της Πίνδου.

Η αλβανική εθνική κίνηση,⁵⁹ συγκρινόμενη με τις αντίστοιχες κινήσεις στα βαλκάνια, αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση, αφενός μεν γιατί εμφανίστηκε με μεγάλη χρονική καθυστέρηση, αφετέρου δε γιατί χαρακτηρίζεται από ένα συνδυασμό δεδομένων που επέδρασαν στη διαμόρφωση των τάσεων και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της. Η πρώτη

57. Κοκολάκης Μ., ό. π., 95.

58. Για τις ξένες προπαγάνδες και τη δράση τους στην Ήπειρο, βλ. αναλυτικά, όπου και η σχετική βιβλιογραφία: Ήπειρος (1997), 357. Πλουμίδης Γ. (1977), 366 κ.ε. Βακαλόπουλος Κ. (1992), 609 κ.ε. Λιβαδεύς Αλ. (1954), Νικολαΐδου Ελ.: *Η ρουμανική προπαγάνδα στο βιλαέτι των Ιωαννίνων και στα βλαχόφωνα χωριά της Πίνδου*, τ. Α' (μέσα 19ου-1900), εκδ. Ε.Η.Μ., Ιωάννινα 1995. *Ξένες προπαγάνδες και εθνική αλβανική κίνηση στις μη μητροπολιτικές επαρχίες Δυρραχίου και Βελεγράδων κατά τα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα*, ΙΜΙΑΧ, Ιωάννινα, 1978.

59. Για την αλβανική εθνική κίνηση, βλ. αναλυτικά, όπου και η σχετική βιβλιογραφία: Βακαλόπουλος Κ. (1992), 642 κ.ε. Ήπειρος (1997), 363-4, Λιβαδεύς Αλ. (1954), Πλουμίδης Γ. (1997). Παπαδόπουλος Αλ.: «Η σημερινή Αλβανία και οι ελληνοαλβανικές σχέσεις», περιοδ. *Τετράδια*, τ. 29-30, 1992, Γκίκας Ν.: *Η εικόνα της Αλβανίας και των Αλβανών στην Ελλάδα του 19ου αιώνα*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2007, Χατζής Γιάννης: *Η Αλβανική Εθνική Κίνηση και η προοπτική μιας ελληνοαλβανικής προσέγγισης, τέλη 19ου-αρχές 20ου αιώνα*, Α.Π.Θ. 2008, Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου Μαρία: *Οι βαλκανικοί λαοί: από την τουρκική κατάκτηση στην εθνική αποκατάσταση*, Θεσσαλονίκη 1991, Κόντης Β. *Ο Αλβανικός Σύνδεσμος της Πριζρένης και ο ρόλος του στο ζήτημα του καθορισμού των Ηπειρωτικών συνόρων*, Θεσσαλονίκη, ΙΜΧΑ 1979.

οργανωμένη προσπάθεια για επίτευξη συλλογικού εθνικού στόχου ήταν η ίδρυση του «Αλβανικού Συνδέσμου» της Πριζνένης, στις 10 Ιουνίου 1878 η οποία σηματοδότησε και την γέννηση του Αλβανικού Ζητήματος. Στους κόλπους της αλβανικής εθνικής κίνησης διαμορφώθηκαν διάφορες τάσεις και πολιτικά ρεύματα. Η πιο σκληρή τάση, εκφραζόμενη από αλβανούς ορθοδόξους και μουσουλμάνους, πολέμησε με φανατισμό τον Ελληνισμό. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι περισσότεροι ηγέτες της ήταν απόφοιτοι ελληνικών σχολείων και κυρίως της Ζωσιμαίας Σχολής.

Παρά το γεγονός ότι ο «Αλβανικός Σύνδεσμος» δημιουργήθηκε με την ανοχή και προτροπή της τουρκικής κυβέρνησης, όταν έπαψε να εξυπηρετεί τους διπλωματικούς στόχους της δέχτηκε άγριο διωγμό από την Τουρκία και τελικά η Πύλη τον διέλυσε, τον Απρίλιο του 1881. Όμως, στα τρία χρόνια οργανωμένης δράσης, κατάφερε να εξαπλωθεί και να δημιουργήσει στέρεο πλαίσιο στόχων και εδαφικών διεκδικήσεων οι οποίες συνέπιπταν σε μεγάλο βαθμό με τις διεκδικήσεις της Ελλάδας. Έτσι διαμορφώθηκαν οι προϋποθέσεις για τη δημιουργία του Βορειοηπειρωτικού ζητήματος.

Σοβαρή πτυχή του εθνικού ζητήματος αποτελεί και η συνεχής προσπάθεια των τουρκικών κυβερνήσεων, για αφελληνισμό της Ηπείρου. Η προσπάθεια είχε ως κεντρικό στόχο τον εκτουρκισμό της αυτοκρατορίας και προκάλεσε τις έντονες αντιδράσεις των εθνικών ομάδων και των όμορων βαλκανικών κρατών.⁶⁰ Οι πρακτικές που χρησιμοποιήθηκαν⁶¹ για τον αφελληνισμό ήταν καλά σχεδιασμένες και στοχευμένες και βασιζόνταν στην προσπάθεια αλλοίωσης της εθνολογικής και θρησκευτικής σύνθεσης του πληθυσμού, σε σχέδια απολύτου ελέγχου της διοίκησης και του στρατού και στην απαγόρευση χρήσης της ελληνικής γλώσσας στις δημόσιες υπηρεσίες και στα δικαστήρια ώστε να ελέγχονται απόλυτα. Οι εξελίξεις αυτές εδραίωσαν την Αλβανία ως έναν από τους παράγοντες των εξελίξεων στα Βαλκάνια ιδιαίτερα μετά την δημιουργία του «Αλβανικού συνδέσμου».⁶²

Η βαριά ήττα της Ελλάδας στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, σε συνδυασμό με τη χρεοκοπία του 1893 και την επιβολή του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου το 1898, προκάλεσαν σοβαρές πολιτικές εξελίξεις στον ελληνικό χώρο και είχαν δυσμενείς επιπτώσεις στον Ηπειρωτικό Ελληνισμό. Τα αντίποινα ήταν σκληρά, καθώς πολλοί κάτοικοι των πόλεων και της Ηπειρωτικής υπαίθρου, συλλαμβάνονταν και εκτελούνταν ή απαγχονίζονταν από τους Τούρκους.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η σοβαρότητα της κατάστασης στην Ήπειρο απαιτούσε ανασυγκρότηση των δυνάμεων και ανάληψη οργανωμένου αγώνα. Η αρχή έγινε με τον σχηματισμό μικρών επαναστατικών ομάδων οι οποίες μπορούν να χαρακτηριστούν ως πρόδρομες κινήσεις του προαπελευθερωτικού αγώνα.⁶³ Γρήγορα όμως οι περιστάσεις

60. *Ήπειρος-Ιστορία και Πολιτισμός*, (2007), 179.

61. Σημαντικές πληροφορίες παρέχει ο ηπειρωτικός τύπος της εποχής. Βλ. Νικολαΐδου Ελ. (1983), 11, 12. Πλουμίδης Γ. (1977), 371-372.

62. Πλουμίδης Γ. (1977), 368.

63. Γενικά για τον προαπελευθερωτικό αγώνα στην Ήπειρο, βλ. Λιβαδεύς Αλέξανδρος: ό. π. (1954) και «Από την προαπελευθερωτικήν περίοδον (1904-1913). Εξοπλισμός και μεταφορά των όπλων», *Ήπειρωτική Εστία* 3/1954. Βακαλόπουλος Κ. (1992), 578 κ.ε. Πλουμίδης Γ. (1977), 372-374. «Ήπειρος», (1997), 360-362, *Ήπειρος: Ιστορία και Πολιτισμός*, 2007, 178-179.

οδήγησαν στη δημιουργία συντεταγμένης οργάνωσης με πρόσωπα που διέθεταν κύρος και αποφασιστικότητα. Με πρωτοβουλία του Σπύρου Σπυρομήλιου ιδρύθηκε στην Αθήνα την 25^η Μαρτίου 1906 η Ηπειρωτική Εταιρεία, με πρόεδρο τον Παναγιώτη Δαγκλή και στόχο την «διά παντός μέσου απελευθέρωσιν της υποδούλου Ηπείρου εκ παραλλήλου προς τας βλέψεις και τας ενεργείας του κράτους». Δύο χρόνια αργότερα, τον Αύγουστο του 1908, ο Π. Δαγκλής συγκρότησε και μυστική κρατική υπηρεσία με την ονομασία «Πανελλήνιος Οργάνωσις», με στόχο την ενίσχυση του φρονήματος των Ηπειρωτών, και την ενδυνάμωση της πίστης τους στην διαφαινόμενη απελευθέρωση.

Για την καλύτερη δράση της Ηπειρωτικής Εταιρείας συγκροτήθηκαν τρεις Διευθύνσεις, στα Ιωάννινα, στην Πρέβεζα και στο Αργυρόκαστρο. Η Α΄ Διεύθυνση Ιωαννίνων οργάνωσε αντάρτικες ομάδες στην πόλη και στην ύπαιθρο και διένειμε 15.000 όπλα τόσο στις αντάρτικες ομάδες όσο και σε μάχιμο πληθυσμό που είχε μνηθεί στην οργάνωση, σε όλη την Ήπειρο από την Πρέβεζα ως το Αργυρόκαστρο, το Δέλβινο και τη Χειμάρα.

Στην ίδρυση, την οργάνωση και τη δράση της Ηπειρωτικής Εταιρείας και στη διαμόρφωση αγωνιστικού πνεύματος των Ηπειρωτών είχε καθοριστική συμβολή και ο κλήρος με πρωταγωνιστή τον Σπυρίδωνα, τότε μητροπολίτη Βελλάς και Κονίτσης, ο οποίος εμπύησε τα πρώτα στελέχη, δραστηριοποίησε ενεργά την Α΄ Διεύθυνση Ιωαννίνων και επεξέτεινε τη δράση της στις συμπαγείς ελληνικές μάζες.⁶⁴ Ιδιαίτερη συμβολή είχαν και οι μητροπολίτες Ιωαννίνων Γερβάσιος Ωρολογάς και Παραμυθιάς Ιερόθεος Ανθουλίδης, ο επίσκοπος Φωτικής Χρυσόστομος καθώς και ο ηγούμενος της μονής Αγίας Αικατερίνης Ιωαννίνων Άνθιμος Κτενιάδης, ο οποίος όρκισε τα περισσότερα μέλη της Ηπειρωτικής Εταιρείας και δεν αρνήθηκε οποιαδήποτε επικίνδυνη αποστολή.

Η συμβολή του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς στην ανόρθωση της ελεύθερης Ηπείρου και στα εθνικά θέματα.

Από την προηγηθείσα ανάλυση τεκμηριώνεται ότι το όραμα του Σπυρίδωνα για την ίδρυση του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς βασιζόταν στην άριστη γνώση των συνθηκών που επικρατούσαν στην Ήπειρο, στην ελεύθερη Ελλάδα και στον ευρύτερο βαλκανικό χώρο, γεγονός που τον βοήθησε στη διαμόρφωση των στόχων που ήθελε να υπηρετήσει. Η επιτυχία της λειτουργίας του Ιεροδιδασκαλείου, με τις όποιες ασυνέχειες, παλινδρομήσεις και αντιφάσεις, οφείλεται κυρίως στο ότι η ίδρυσή του στηρίχθηκε στον αδιαπραγμάτευτο κεντρικό στόχο αντιμετώπισης των πραγματικών αναγκών της υπόδουλης και φτωχής Ηπείρου, ο πληθυσμός της οποίας προσδοκούσε πρωτίστως την απελευθέρωσή του και εν συνεχεία την οικονομική, κοινωνική, εκπαιδευτική και θρησκευτική ανόρθωση, κυρίως όμως την αποτελεσματική αντιμετώπιση των σοβαρών εθνικών θεμάτων.⁶⁵

64. Βακαλόπουλος Κ., (1992), 592 κ.ε.

65. Βλ. Νούτσος Χαράλαμπος, «Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς: Παιδεία και Τέχνη», κεντρική ομιλία στην εκδήλωση των αποφοίτων του Ι.Β. για τα 90 χρόνια από την ίδρυσή του, Ιωάννινα 7.12.2001, Παπαγεωργίου Βασ. (1959), 701. Κάτσενος Νικηφόρος: «Ο Αρχιεπίσκοπος Σπ. Βλάχος και το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς», στον συλλογικό τόμο, *Βορειοηπειρωτικά*, τ. Β΄, εκδ. Ιδρ. Βορειοηπειρωτικών Ερευνών, Ιωάννινα 2011, 84.

Ο στόχος-όραμα εξυπηρετήθηκε με την αυστηρή οργάνωση του κοινοβιακού χρόνου των σπουδαστών, κυρίως όμως με την ευρεία και πολυεπίπεδη μόρφωση και παιδεία την οποία ελάμβαναν, σε μια σχολή που λειτουργούσε ως «εξοχικό παιδαγωγείο»,⁶⁶ με εκπαιδευτικό προσωπικό υψηλού μορφωτικού επιπέδου. Η βασική εκπαίδευση συμπληρώνονταν με οργανωμένη απογευματινή μελέτη, με εξειδίκευση σε θέματα γεωπονίας στο οργανωμένο αγρόκτημα και με δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου από την οποία αναδεικνύονταν, πολύ συχνά οι ατομικές ικανότητες και δεξιότητες των σπουδαστών, στην βυζαντινή, στην παραδοσιακή και στη λαϊκή μουσική, στον αθλητισμό και στο χορό, στη ζωγραφική, στο θέατρο, στη λογοτεχνία και στην ποίηση.⁶⁷ Το Δημοτικό Σχολείο το οποίο ιδρύθηκε το σχολικό έτος 1927-28, συμπλήρωνε την παιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση των σπουδαστών κατά τις δύο τελευταίες τάξεις της «Ακαδημίας», με πρακτικές ασκήσεις και υποδειγματικές διδασκαλίες.⁶⁸

Ο θεσμός της καταβολής «τροφείων»⁶⁹ από τους σπουδαστές κάθε τάξης οι οποίοι κατατάσσονταν μετά την 20ή θέση, με βάση τη γενική βαθμολογία κάθε έτους, ήταν αναμφισβήτητα μια σημαντική οικονομική επιβάρυνση για τις φτωχές οικογένειες των σπουδαστών, συνέβαλε όμως στην ανάπτυξη ενός υγιούς συναγωνισμού μεταξύ τους. Ο όρος «υγιής» αιτιολογείται από το γεγονός ότι όλοι οι σπουδαστές είχαν τις ίδιες ευκαιρίες να διακριθούν, σε ένα σύστημα εκπαίδευσης από το οποίο έλειπαν παντελώς τα φαινόμενα παραπαιδείας. Ο καθηγητής Χαράλαμπος Νούτσος,⁷⁰ απόφοιτος του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, σημειώνει ότι, «Η βελλαίτικη δομή μαθητείας ευνοούσε... την ατομική εμπειρική καλλιτεχνική πρακτική...» και γενικότερα ότι «...η συγκεκριμένη βελλαίτικη παιδεία στο σύνολό της – συμπεριλαμβάνω εδώ και την μη αμειβόμενη χειρωνακτική εργασία στα συναφή μοναστηριακά κτήματα – συνέβαλε σε μια στέρεη τουλάχιστον κατάρτιση των αποφοίτων».⁷¹

Από το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς αποφοίτησαν 1.307 σπουδαστές,⁷² με πτυχίο «...παρέχον τας τε της Ιερατικής και Διδασκαλικής Παιδείσεως νενομισμένας προνομίας και το δικαίωμα της εν ταις ανωτάταις σχολαίς του κράτους εγγραφής», γεγονός που επιβεβαιώνει τον υψηλό βαθμό κατάρτισής τους. Μέχρι το τέλος του σχολικού έτους 1942-1943, ο τόπος καταγωγής των αποφοίτων ήταν οι αγροτικές περιοχές της σημερινής Ηπείρου και της Β. Ηπείρου, σε ποσοστό μεγαλύτερο του 90%. Οι καταγόμενοι από τη Β.

66. Νούτσος Χαράλ., ό. π.

67. Για το πρόγραμμα εκπαίδευσης του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς και τις ιδιαιτερότητές του, βλ. ενδεικτικά: Κορακίδης Αλέξανδρος: *Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς*, εκδ. Σ. Βασιλόπουλος, Αθήνα 1993, Φραγκούλας Ιωάννης: *Το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς*, Θεσσαλονίκη 1981, Δημογκίνης Οδυσσέας: *Ο Ιεράρχης Σπυρίδων Βλάχος και το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς*, Αθήνα 1997, Νούτσος Χαράλ., ό. π.

68. Λεπτομέρειες για το Δημοτικό Σχολείο Βελλάς, βλ.: Κορακίδης Αλ., ό. π., 57-58.

69. Κορακίδης Αλ., ό. π., 167-168, 187, 227, 245.

70. Καθηγητής Παιδαγωγικής στο Τμήμα Φ.Π.Ψ. του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

71. Νούτσος Χαρ., ό. π.

72. Κορακίδης Αλ., ό.π., «Παράρτημα Α', Επετηρίδα αποφοίτων Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς», 199-216.

Ήπειρο από το σχολικό έτος 1931-1932 μέχρι και το σχολικό έτος 1942-1943, αντιπροσώπευαν εντυπωσιακά υψηλό ποσοστό, 60,30% των αποφοίτων της ίδιας περιόδου. Στην πρώτη πενταετία αυτής της περιόδου το αντίστοιχο ποσοστό διαμορφώθηκε στο 81% ενώ κατά το σχολικό έτος 1931-32 και οι δέκα απόφοιτοι κατάγονταν από τη Β. Ήπειρο. Κατά την πρώτη περίοδο λειτουργίας της Σχολής, μέχρι και το σχολικό έτος 1924-1925 το ποσοστό των αποφοίτων που κατάγονταν από τη Β. Ήπειρο ήταν σχετικά χαμηλό, 10,4% του συνόλου. Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, με την αλλαγή του καθεστώτος στην Αλβανία και την επιδείνωση των σχέσεων Ελλάδας-Αλβανίας, το ποσοστό περιοριζόνταν σταδιακά και διαμορφώθηκε στο επίπεδο του 14,7% κατά την περίοδο 1952-1958 και σε πολύ μικρότερο ποσοστό στην επόμενη περίοδο.⁷³ Ενδιαφέρουσα είναι και η κοινωνική διαστρωμάτωση των σπουδαστών του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, οι οποίοι σε ποσοστό μεγαλύτερο του 50% είχαν γονείς αγρότες και εργάτες.⁷⁴ Το γεγονός αυτό αναδεικνύει και την σημαντική συνεισφορά του στις φτωχές αγροτικές περιφέρειες της «όλης Ηπείρου». Η πλειοψηφία των αποφοίτων υπηρέτησε το διδασκαλικό λειτουργήμα δυναμικά και σε όσες περιπτώσεις χρειάστηκε, κριτικά. Στα δύσκολα χρόνια μετά την απελευθέρωση, η παρουσία τους στον αγροτικό χώρο συνέβαλε αποφασιστικά στην υλοποίηση του οράματος του Σπυρίδωνα. Δεν περιορίστηκαν μόνο στα εκπαιδευτικά τους καθήκοντα. Ήταν ταυτόχρονα οι ιεροψάλτες στις εκκλησίες, οι καθοδηγητές του πληθυσμού στις αγροτικές δραστηριότητες, κυρίως όμως οι εμψυχωτές του στα εθνικά θέματα. Διακρίθηκαν γρήγορα, λόγω της υψηλής κατάρτισής τους και προωθήθηκαν μέχρι τις ανώτατες βαθμίδες της διδασκαλικής ιεραρχίας. Ο επιθεωρητής Βασίλειος Παπαγεωργίου, ο οποίος τον Ιούνιο του 1916 παραβρέθηκε στις εξετάσεις και στην πρακτική άσκηση των πρώτων αποφοίτων, γράφει: «Οι διορισθέντες δε απόφοιτοι της Βελλάς, όντως υπερηκόντισαν και τας προβλέψεις μας. Η χαρά μου δε ήτο μεγάλη και συγκινητική, όταν, εκ των πρώτων απολυθέντων, ο Φώτης Οικονόμου έγινε και επιθεωρητής και με συγκίνησιν τον εφίλησα ως Συνάδελφον».⁷⁵

Η σύνδεση του Ιεροδιδασκαλείου με τον ελληνισμό της Β. Ηπείρου, όραμα και στόχος του Σπυρίδωνα, άρχισε να υλοποιείται με την αποφοίτηση των πρώτων βορειοηπειρωτών σπουδαστών. Στις δύσκολες δεκαετίες του '30 και του '40, η ζώσα αυτή σχέση υπήρξε σωτήρια. Οι βορειοηπειρώτες απόφοιτοι στελέχωσαν τα ελληνικά σχολεία της περιοχής και διέσωσαν την ελληνική γλώσσα, το εθνικό και θρησκευτικό φρόνημα των ομογενών, τον πολιτισμό και την παράδοση. Στη δεκαετία του '20, που η αλβανική κυβέρνηση προσπάθησε να αλβανοποιήσει την ελληνική παιδεία με κατάργηση των ελληνικών σχολείων, παρατηρείται μαζική εγγραφή σπουδαστών καταγόμενων από τη Β. Ήπειρο στο Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς, ώστε να καλυφθεί η έλλειψη δασκάλων και να ακυρωθούν τα σχέδια της αλβανικής πλευράς. Με την τροποποίηση του αλβανικού συντάγματος (1933) εντείνεται προσπάθεια αφελληνισμού και δημιουργείται το λεγόμενο «σχολικό ζήτημα».

73. Τα ανωτέρω στοιχεία βασίζονται σε επεξεργασία των στοιχείων της επετηρίδας των αποφοίτων, από τον γράφοντα.

74. Νούτσος Χαρ., ό. π.

75. Παπαγεωργίου Β. (1959), 701.

Οι απόφοιτοι του Ιεροδιδασκαλείου πρωτοστάτησαν στον αγώνα που ξεκίνησε με την ίδρυση της «Νέας Φιλικής Εταιρείας», με δυναμικές κινητοποιήσεις μέχρι το 1935, οπότε έληξε το σχολικό ζήτημα με την θετική απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης. Η δράση τους αυτή είχε ως αποτέλεσμα να υποστούν σκληρές διώξεις, ιδιαίτερα από το δικτατορικό καθεστώς και ορισμένοι να δολοφονηθούν. Δεν έλειψαν όμως και οι περιπτώσεις αποφοίτων που οργανώθηκαν στο Κομμουνιστικό Κόμμα Αλβανίας. Κατά τον καθηγητή Θεόδωρο Καλτσούνη, απόφοιτο του Ιεροδιδασκαλείου και καταγόμενο από τη Β. Ήπειρο, στην πραγματικότητα δεν ήταν κομμουνιστές αλλά θύματα της κομμουνιστικής προπαγάνδας που στην αρχική της φάση έμοιαζε με τις ανθρωπιστικές αξίες της Βελλάς.⁷⁶ Η άποψη αυτή κρίνεται ως ορθή αν ληφθεί υπόψη ότι οι περισσότεροι απ' αυτούς, μετά την εδραίωση του δικτατορικού καθεστώτος έπεσαν σε δυσμένεια, φυλακίστηκαν, βασανίστηκαν και ορισμένοι πέθαναν με διωγμούς ή καταδικάστηκαν σε θάνατο και εκτελέστηκαν, όπως ο Αριστοτέλης Χαρμπάτσης.⁷⁷

Λίγοι απόφοιτοι επέλεξαν και το ιερατικό λειτούργημα, με αποτέλεσμα ο διπλός χαρακτήρας της αρχικής στοχοθεσίας (δάσκαλοι και ιερείς) να αποδειχτεί, από πολύ νωρίς, αναποτελεσματικός.⁷⁸ Πάρα πολλοί απόφοιτοι συνέχισαν τις σπουδές τους σε πανεπιστημιακές σχολές της Ελλάδας και του εξωτερικού και ακολούθησαν άλλους επιστημονικούς και επαγγελματικούς δρόμους, στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, στους οποίους και διακρίθηκαν. Με την ίδρυση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (1964), σημαντικός αριθμός αποφοίτων συνέχισε τις σπουδές στη Φιλοσοφική Σχολή και αργότερα στις Σχολές Θετικών Επιστημών και στην Ιατρική Σχολή. Πολλοί απ' αυτούς συνέχισαν με μεταπτυχιακές σπουδές απασχολούμενοι ταυτόχρονα ως «βοηθοί» σε διάφορες «έδρες» και έτσι έθεσαν τις βάσεις για την μετέπειτα ανέλιξή τους μέχρι τις ανώτερες βαθμίδες, διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού.

Οι απόφοιτοι διατήρησαν και υπερασπίστηκαν την ιδιότητα του ενεργού πολίτη την οποία διαμόρφωσαν στη διάρκεια των σπουδών τους στο Ιεροδιδασκαλείο, με την κοινωνιακή συνύπαρξη, τους πνευματικούς και πολιτικούς προβληματισμούς και την συλλογική δράση. Η ιδιότητα αυτή επέτρεψε σε πολλούς να υπηρετήσουν με επιτυχία την πολιτική, την τοπική αυτοδιοίκηση και άλλους συλλογικούς δημοκρατικούς θεσμούς. Ο

76. Καλτσούνης Θεόδ.: «Οι Βελλαίτες και η Βόρειος Ήπειρος», εισήγηση στο ίδιο επιστημονικό συνέδριο, *«Εκατονταετηρίς Βελλάς (1911-2011)»*.

77. Για την προσφορά των βορειοηπειρωτών δασκάλων, αποφοίτων του Ι.Β., στον τόπο καταγωγής τους, βλ.: Καλτσούνης Θ., ό. π., *Δημογκίνη Οδ.* (1977), 60-61, Κορακίδης Αλ. (1993), 92-95, Παντούλας Μιχαήλ: «Προδρομικές κινήσεις ίδρυσης Διδασκαλείου στην Οθωμανοκρατούμενη Ήπειρο και η Σχολή Βελλάς», εισήγηση στο ίδιο επιστημονικό συνέδριο, στην οποία διατυπώνεται η ενδιαφέρουσα άποψη ότι, «...η διαχρονική σχέση, άμεση ή έμμεση, μεταξύ της Σχολής Βελλάς και του Βορειοηπειρωτικού ελληνοισμού έχει ευρύτερο ενδιαφέρον και χρήζει ενδελεχούς μελέτης από τους ειδικούς». Φωτεινής Αθανάσιος: «Το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς», κείμενο κατατεθειμένο στην Ένωση Αποφοίτων Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς (Ιωάννινα), «Μεγάλη η προσφορά στην Παιδεία του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς», εφημ. *Πρωινός Λόγος*, φ. 6.10.2011.

78. Για τους λόγους αυτής της αποτυχίας, βλ. Νούτσος Χαράλ., ό. π. Για τους αποφοίτους που προσχώρησαν στην ιεροσύνη, βλ. Κορακίδης Αλ. (1993), 157-158.

συγκεκριμένος τρόπος σκέψης και δράσης προσέθετε σημαντικούς βαθμούς ελευθερίας στην κοινοβιακή ζωή τους και τους καθιστούσε συμμετοχους στις γενικότερες πολιτικές, κοινωνικές και πολιτιστικές εξελίξεις. Η συμμετοχή τους ήταν εντονότερη στις εθνικά και πολιτικά, κρίσιμες ή ταραγμένες περιόδους. Μία από τις σημαντικότερες εκφράσεις της δυναμικής των ενδοκοινοβιακών ζυμώσεων και προβληματισμών ήταν η αυτοοργάνωση της μεγαλειώδους ολονύκτιας πορείας των σπουδαστών, από τη Βελλά στα Γιάννενα, την 3.3.1964, στα πλαίσια της δυναμικής συμπαράστασης του μητροπολιτικού ελληνισμού προς την Κύπρο.⁷⁹

Για την ολοκλήρωση αυτής της σύντομης ανακοίνωσης κρίνεται απαραίτητο να επισημανθεί ότι το ενδιαφέρον του μακαριστού Ιεράρχη Σπυρίδωνα Βλάχου για τα εθνικά θέματα και για τα θέματα παιδείας, κλήρου-εκκλησίας, αγροτικής ανάπτυξης, κοινωνικής πρόνοιας, κ.ά. δεν περιορίστηκε μόνο στην ίδρυση και λειτουργία του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς. Η μακρά ιεραρχική του διαδρομή, από την Καβάλα ως αρχιερατικού επιτρόπου (1900-1906) και στη συνέχεια ως Μητροπολίτη Βελλάς και Κονίτσης (1906-1916), ως Μητροπολίτη Ιωαννίνων (1916-1949) και ως Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος (1949-1956), είναι γεμάτη από σημαντικές και αποτελεσματικές παρεμβάσεις και δράσεις, σχετικές με τα προαναφερόμενα θέματα. Οι ανακοινώσεις που θα παρουσιαστούν στο επιστημονικό συνέδριό μας «Εκατονταετηρίς Σχολής Βελλάς» και τα σημαντικά ιστορικά αρχεία που βλέπουν το φως της δημοσιότητας τα τελευταία χρόνια αποτελούν ερέθισμα για τεκμηριωμένο εμπλουτισμό της ιστοριογραφίας που σχετίζεται με τη διαχρονική δράση και προσφορά του Σπυρίδωνα.

79. Βλ. Γιωτίτσας Δημήτριος: «Οκτάωρη πορεία Βελλαϊτών-Συμπαράσταση στην Κύπρο», εφημ. *Ηπειρωτικός Αγών*, 10.3.1988, 1 και 11-13. Τοπικές εφημερίδες της 4.3.1964: «Ηπειρωτικός Αγών», «Πρωινός Λόγος», «Κήρυξ». Κωλέτας Στέφανος: «3 Μαρτίου 1964: Το συλλαλητήριο του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς υπέρ της Κύπρου», αδημοσίευτο χρονικό (χειρόγραφο). Αφηγήσεις αποφοίτων στην ταινία τεκμηρίωσης (dokumentaire), «Βελλά: Ταξίδι αναμνήσεων...», παραγωγή Πανελληνίου Συνδέσμου Αποφοίτων Ι.Β. (Αθήνα) και Ένωσης Αποφοίτων Ι.Β. (Ιωάννινα), 2010.

Το κτιριακό συγκρότημα της Ιεράς Μονής - Σχολής Βελλάς, Βορειοδυτική άποψη.

ΚΑΤΑΓΡΑΦΟΝΤΑΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΟΝΤΑΣ ΣΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΚΡΙΝΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ

Θεοχάρης Κοσμάς - Βαΐτσα Τσακστάρα
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Τμήμα Φυσικής
hkosmas@uoi.gr - vtsaksta@cc.uoi.gr

Περίληψη: Στην παρούσα εργασία, αρχικά γίνεται μία επισκόπηση των σύγχρονων συμπερασμάτων της έρευνας που επικεντρώνεται στην ανίχνευση, καταγραφή και ερμηνεία σημάτων ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας και νετρίνων που παράγονται στους αστέρες (Ήλιο, μακρινούς μαζικούς αστέρες, κλπ.). Τα σήματα αυτά περιέχουν πολύτιμες πληροφορίες της δομής και εξέλιξης του σύμπαντος, του μηχανισμού κατάρρευσης των μαζικών αστερών κατά το τελευταίο στάδιο της ζωής των, της σύνθεσης των χημικών στοιχείων καθώς και άλλων συναφών φαινομένων (του σύμπαντος). Στη συνέχεια, συνοψίζουμε τα μοντέρνα πειράματα που εκτελούνται και έχουν σχεδιαστεί για τον σκοπό αυτό και τα οποία είναι εφοδιασμένα με πολύ εξελιγμένους και εξαιρετικά ευαίσθητους ανιχνευτές τοποθετημένους πολύ κάτω (1-2 χιλιόμετρα) από την επιφάνεια της γης (και της θάλασσας). Τελευταία εστιάζουμε στην ανίχνευση και ερμηνεία των σημάτων αυτών σύμφωνα με εξελιγμένες Φυσικές θεωρίες οι οποίες εμπνέουν τον σχεδιασμό τέτοιων πειραμάτων υποβοηθούμενες από σύγχρονα υπολογιστικά μοντέλα και λογισμικά.

1. Εισαγωγή

Η μελέτη των συστατικών του 'ορατού σύμπαντος' και των φαινομένων που λαμβάνουν χώραν εντός αυτού είναι ένα εντόνου ενδιαφέροντος πολυ-επιστημονικό πεδίο έρευνας του κοντινού και μακρινού κόσμου του διαστήματος. Στη σύγχρονη επιστημονική έρευνα, η οποία συνεπικουρείται και από την τεχνολογική ανάπτυξη και εξέλιξη, η μελέτη αυτή γίνεται σε τρεις κύριες κατευθύνσεις:

(i) Στην αποστολή και εγκατάσταση ανιχνευτικών συστημάτων και διαστημικών σταθμών μέσα στο διάστημα για παρατήρηση και συλλογή πληροφοριών όσον το δυνατόν πιο κοντά από την πηγή των αστροφυσικών φαινομένων.

(ii) Στην αποκαλούμενη 'μεταφορά του σύμπαντος', δηλαδή των φαινομένων εξέλιξής του, στα επίγεια και υπόγεια εργαστήρια, όπου η προσπάθεια των ερευνητών είναι επικεντρωμένη στη δημιουργία συνθηκών παρόμοιων με εκείνων του σύμπαντος (τέτοια σύγχρονα μεγάλα εργαστήρια βρίσκονται στο CERN της Ελβετίας, στο Fermilab των

ΗΠΑ, στο KEK της Ιαπωνίας, στο GSI-FAIR της Γερμανίας, και αλλού).

(iii) Στην καταγραφή, ανάλυση και ερμηνεία κατάλληλων σημάτων που καταφθάνουν από το σύμπαν σε επίγεια, υπόγεια ή υποθαλάσσια τηλεσκόπια και εργαστήρια εφοδιασμένα με εξαιρετικά ευαίσθητους ανιχνευτές.

Στην τελευταία περίπτωση, εκτός των παραδοσιακών γνωστών ηλεκτρομαγνητικών σημάτων σε μια ευρείας κλίμακας φασματική ζώνη ακτινοβολίας (φωτεινή ακτινοβολία, ακτίνες-Χ, ακτίνες-γ, κλπ.) και των διαφόρων κοσμικών σωματίων (πιόνια, πρωτόνια, κλπ.), τις τελευταίες δεκαετίες η έρευνα μας έδωσε τη δυνατότητα (ή αναμένει στο εγγύς μέλλον να είμαστε σε θέση) να ανιχνεύουμε και ερμηνεύουμε πολύ πιο ευαίσθητα σήματα: α) διαπεραστικότητατων σωματίων, τα αποκαλούμενα νετρίνα, και β) κυμάτων, γνωστών σαν βαρυτικά κύματα, που παράγονται στους μακρινούς αστέρες εντός του Γαλαξία μας αλλά και σε μακρινούς Γαλαξίες (προβλέπονται από την Ειδική θεωρία της σχετικότητας του Einstein αλλά δεν έχουν παρατηρηθεί ακόμα).

Στην παρούσα εργασία, θα εστιάσουμε στον σημαντικό ρόλο των νετρίνων ως αγγελιοφόρων (messenger-particles) της εξέλιξης του σύμπαντος, του Ηλίου, της Γης και άλλων μακρινών μαζικών (υπερβολικά μεγάλης μάζας) αστέρων. Αρχικά (Ενότητα 2), θα συνοψίσουμε τις ιδιότητες των νετρίνων (εργαστηριακών και αστροφυσικών) και την σημασία των στη σύγχρονη έρευνα. Στη συνέχεια (Ενότητα 3), θα ανακεφαλαιώσουμε την σύγχρονη πειραματική και θεωρητική μελέτη των νετρίνων σε συνδυασμό και με την έρευνά μας στον τομέα αυτόν. Στην Ενότητα 4, θα ασχοληθούμε με την μελλοντική έρευνα στα ανοιχτά ζητήματα, των νετρίνων κατά τις επόμενες μια-δύο δεκαετίες και, τελευταία (Ενότητα 5), θα κλείσουμε με μια συνόψιση των κύριων συμπερασμάτων της παρούσας μελέτης.

2. Ιδιότητες και πηγές παραγωγής των νετρίνων

Τα νετρίνα είναι από τα πολυπληθέστερα σωματίδια του σύμπαντος, όμως οι ιδιοτήτες τους και ο ρόλος τους στα διάφορα φαινόμενα, δεν είναι ακόμα πλήρως γνωστές. Αυτό οφείλεται κυρίως στην ιδιότητα του νετρίνου να αλληλεπιδρά πολύ ασθενώς (σπάνια) με την ύλη. Για τον λόγο αυτό το νετρίνο αποκαλείται και σωματίδιο-φάντασμα. Τα νετρίνα είναι ουδέτερα σωματίδια (χωρίς ηλεκτρικό φορτίο και μαγνητική ροπή) και έχουν απειροελάχιστη μάζα σύμφωνα με τις πειραματικές μαρτυρίες της τελευταίας δεκαετίας. Επειδή δεν αποκλίνουν από τα ηλεκτρομαγνητικά πεδία και αλληλεπιδρούν πολύ ασθενώς βαρυτικά, μπορούν να ταξιδεύουν αστρονομικές αποστάσεις χωρίς να αλληλεπιδράσουν. Έτσι, διαφεύγουν από το εξαιρετικά μεγάλης πυκνότητας περιβάλλον της καρδιάς (πυρήνα) μαζικών αστέρων, χαρακτηριστικό που τα κάνει πάρα πολύ διαπεραστικά.

Οι ιδιότητες αυτές τα κάνουν ιδανικούς αγγελιαφόρους των μακρινών αστέρων και μας επιτρέπουν να 'δούμε' το εσωτερικό τους. Ταυτόχρονα όμως, αποτελούν και το μεγαλύτερο μειονέκτημα ανίχνευσής των, οπότε απαιτούνται υπερβολικά ευαίσθητοι και τεραστίων διαστάσεων (όγκου) ανιχνευτές.

Τα νετρίνα απαντούν σε τρεις τύπους (γεύσεις, flavors): τα ηλεκτρονιακά (ν_e), τα μιονικά (ν_μ) και τα νετρίνα του τ-λεπτονίου (ν_τ). Υπάρχουν και τα αντίστοιχα αντισωματίδια

τους ($\tilde{\nu}_e, \tilde{\nu}_\mu, \tilde{\nu}_\tau$). Στα διάφορα φαινόμενα που λαμβάνουν μέρος τα νετρίνα έχουν ενέργειες¹ από μερικά KeV μέχρι λίγες εκατοντάδες TeV. Ανάλογα με την ενέργεια, ϵ_ν , που μεταφέρουν (ενεργειακό φάσμα), τα νετρίνα ταξινομούνται σε: (i) νετρίνα χαμηλής ενέργειας, $\epsilon_\nu \leq 100$ MeV (ηλιακά, υπερκαινοφανή νετρίνα, γεωνετρίνα), (ii) νετρίνα ενδιάμεσης ενέργειας, $100 \text{ MeV} \leq \epsilon_\nu \leq 8-10$ GeV (ατμοσφαιρικά νετρίνα, νετρίνα ηλιακών εκλάμψεων, κλπ.), και (iii) νετρίνα υψηλής και πολύ υψηλής ενέργειας, $\epsilon_\nu > 10$ GeV (νετρίνα καταγίδων γ-ακτίνων, κλπ.). Στους πυρηνικούς ανιχνευτές νετρίνων και στις αντιδράσεις νετρίνου-πυρήνα που συζητούνται με έμφαση στην παρούσα εργασία, τα εισερχόμενα νετρίνα έχουν ενέργειες $\epsilon_\nu \leq 100-150$ MeV, οπότε η μεταφερομένη κατά την αντίδραση ενέργεια διατίθεται κυρίως για τη διέγερση του πυρήνα-ανιχνευτή.

Στη σύγχρονη έρευνα, οι ιδιότητες και ο ρόλος των νετρίνων μελετώνται σε συνδυασμό και με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των πηγών παραγωγής των. Έτσι, ανάλογα με τους μηχανισμούς παραγωγής και την ενέργειά τους, τα νετρίνα ταξινομούνται σε εργαστηριακά και αστροφυσικά, όπως περιγράφονται αναλυτικότερα παρακάτω.

2.1 Εργαστηριακές πηγές νετρίνων (εργαστηριακά νετρίνα)

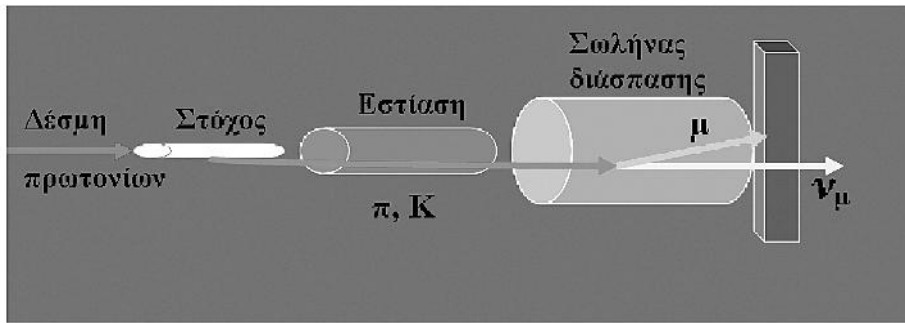
Στα ανά τον κόσμο ερευνητικά εργαστήρια, επιταχυντές και πυρηνικούς αντιδραστήρες, παράγονται ως προϊόντα διασπάσεων πρωτονίων, νετρονίων, πιονίων, μιονίων, κλπ., διάφορες εργαστηριακές δέσμες νετρίνων. Οι χαρακτηριστικές ιδιότητες των εργαστηριακών πηγών νετρίνων και το ενεργειακό τους φάσμα εξαρτώνται από τον τύπο και τον ειδικό τρόπο παραγωγής τους, όπως συμπεραίνεται από την παρακάτω ταξινόμηση.

2.1.1 Εργαστηριακές δέσμες νετρίνων χαμηλής ενέργειας

Τα χαμηλής και ενδιάμεσης ενέργειας νετρίνα, που παράγονται σε διάφορα πειράματα (MiniBoone, β -beams, κλπ.), γενικά, δεν είναι μονοενεργειακά (μονοχρωματικά), αλλά παρουσιάζουν μια ενεργειακή κατανομή. Χρήσιμα παραδείγματα τέτοιων ενεργειακών κατανομών νετρίνων είναι τα εξής:

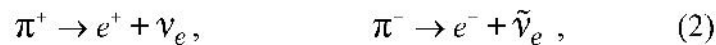
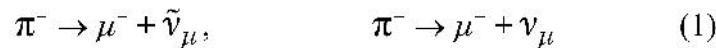
(i). Τα νετρίνα που παράγονται μέσω διασπάσεων βραδέων πιονίων (π^+ ή π^-), και μιονίων (ή μ^+ ή μ^-), έχουν χαμηλές ενέργειες, $\epsilon_\nu \leq 52.8$ MeV.

1. Τα σωματίδια που εκπέμπονται από ραδιενεργά υλικά έχουν ενέργειες που κυμαίνονται μεταξύ μερικών δεκάδων χιλιάδων έως και μερικών εκατομμυρίων ηλεκτρονιοβόλτ (σύμβολο eV). Στη Φυσική, ορίζονται τα πολλαπλάσια του ηλεκτρονιοβόλτ (eV) ως εξής: ένα κιλο-ηλεκτρονιοβόλτ ή 1 KeV, ένα μεγα-ηλεκτρονιοβόλτ ή 1 MeV, και ένα γιγα-ηλεκτρονιοβόλτ ή 1GeV. Για τις ανωτέρω μονάδες ισχύει: 1 KeV = 1000 eV, 1 MeV = 1000 KeV, 1GeV = 1000 MeV, 1TeV = 1000 GeV, (1TeV=1 τετρα-ηλεκτρονιοβόλτ), κλπ.

Εικόνα 1. Δέσμη νετρίνων παραγομένη από διασπάσεις βραδέων πιονίων (π^+ ή π^-), και μιονίων (μ^+ ή μ^-). Η αρχική δέσμη πρωτονίων προσπίπτει σε φύλλο μετάλλου.

Στην Εικόνα 1, κατά την αποδιέγερση βραδέων πιονίων και μιονίων (slow pion and muon decay) προερχομένων από δέσμη πρωτονίων, παράγονται κυρίως μιονικά νετρίνα (ν_μ) και μιονικά αντινετρίνα ($\bar{\nu}_\mu$), αλλά και λίγα ηλεκτρονικά νετρίνα (ν_e) ή ηλεκτρονικά αντινετρίνα ($\bar{\nu}_e$). Τα μόνια παράγονται από τα πόνια (π^+ και π^-), σύμφωνα με τις αντιδράσεις διάσπασης,

και έχουν σχετικά χαμηλή ενέργεια (για τα μιονικά νετρίνα ισχύει = 29.8 MeV). Κατά την αποδιέγερση μιονίων εν πτήσει στη δέσμη έχουμε τις αντιδράσεις διάσπασης (muon decay in flight)

Τα παραγόμενα ν_e νετρίνα έχουν ενέργειες, $\epsilon_\nu \leq 52.8$ MeV. Έτσι, με διάσπαση άλλοτε των θετικών (π^+) και άλλοτε των αρνητικών (π^-) πιονίων, κατορθώνουμε να γνωρίζουμε ακριβώς την ενεργειακή κατανομή της παραγόμενης δέσμης νετρίνων (Aguilar-Arevalo κ.α., 2010).

(ii). Τα νετρίνα που παράγονται κατά την διάσπαση νετρονίων (γνωστή σαν β-αποδιέγερση) στους βαρείς πυρήνες των πυρηνικών αντιδραστήρων που είναι πλούσιοι σε νετρόνια (^{235}U , ^{238}U , ^{239}Pu , ^{240}Pu , κ.ά.), είναι ηλεκτρονικά αντινετρίνα, και είναι γνωστά ως νετρίνα αντιδραστήρων (reactor neutrinos). Τα ανωτέρω υλικά αποτελούν (πυρηνικά) καύσιμα των πυρηνικών αντιδραστήρων ισχύος που λειτουργούν σε διάφορες χώρες (Γαλλία, Γερμανία, ΗΠΑ, κλπ). Τα εν λόγω νετρίνα έχουν ενέργειες, $\epsilon_\nu \leq 10$ MeV.

(iii). Μια άλλη χρήσιμη εργαστηριακή δέσμη νετρίνων χαμηλών και ενδιάμεσων ενεργειών είναι τα νετρίνα β-δέσμης (β-beam neutrinos) τα οποία παράγονται κατά την β-αποδιέγερση ραδιενεργών ιόντων (^{18}Ne , ^6He , ^8B , κλπ.) επιταχνομένων μέσα σε μεγάλα εργαστήρια (αποθηκευτικούς δακτυλίους). Οι β-δέσμες έχουν ενέργειες, $\epsilon_\nu \leq 100\text{-}300$ MeV, αλλά μελλοντικά αναμένεται να παραχθούν και πολύ ισχυρότερες δέσμες (βλέπε Ενότητα 4).

2.1.2 Εργαστηριακές δέσμες νετρίνων υψηλής ενέργειας

Στους σύγχρονους επιταχυντές, βομβαρδίζοντας στόχους κυρίως βαρέων μετάλλων (π.χ. τιτάνιο) με δέσμη πρωτονίων (p) υψηλής ενέργειας (βλέπε Εικόνα 1), παράγονται δέσμες νετρίνων αρκετά υψηλής ενέργειας, τα αποκαλούμενα νετρίνα επιταχυντών (accelerator neutrinos).

Τέτοιες δέσμες νετρίνων είναι εστιασμένες, ισχυρές και πολύ καθαρές (περιέχουν έναν τύπο, μια γεύση νετρίνων), ώστε να αποστέλλονται για ανίχνευση και μελέτη σε ανιχνευτές ευρισκόμενους αρχικά πλησίον (near neutrino detectors) και τελικά μακριά (far neutrino detectors) από τον χώρο παραγωγής των (Aguilar-Arevalo κ.ά., 2010). Έτσι, χρησιμοποιούνται στη μελέτη διαφόρων ανοιχτών θεμάτων της σύγχρονης έρευνας νετρίνων. Οι δέσμες αυτές είναι συνήθως δέσμες μιονικών νετρίνων ν_μ ή αντινετρίνων $\bar{\nu}_\mu$, με μικρή πρόσμιξη ηλεκτρονιακών νετρίνων ν_e ή αντινετρίνων $\bar{\nu}_e$.

Επισημαίνουμε ότι, επί των ημερών μας η τεχνολογική βελτίωση μας έδωσε ή αναμένεται να μας δώσει δέσμες νετρίνων πολύ υψηλής ενέργειας: (i) βομβαρδίζοντας με πρωτόνια υψηλής ενέργειας ($\epsilon_\nu > 10$ GeV) βαρείς στόχους, και (ii) επιταχύνοντας σε υψηλές ενέργειες β-ραδιενεργούς πυρήνες, ^{18}Ne , ^6He , κλπ. (boosted β -beam neutrinos), βλέπε Ενότητα 4.

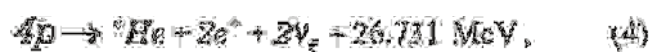
2.2 Αστροφυσικά νετρίνα

Στα διάφορα αστροφυσικά φαινόμενα (πυρηνοσύνθεση, εκρήξεις υπερκαινοφανών αστέρων, ηλιακές εκλάμψεις, κλπ.) παράγονται νετρίνα με ποικίλες ενεργειακές κατανομές. Το πεδίο έρευνας τέτοιων πηγών νετρίνων, ‘αστροφυσική των νετρίνων’ (neutrino astrophysics), δημιουργήθηκε με την πρώτη προσπάθεια μέτρησης της ροής των ηλιακών νετρίνων στο υπόγειο πείραμα Homestake της Νότιας Ντακότα των ΗΠΑ, στα τέλη της δεκαετίας του 1960 (Davis κ.ά., 1968).

Στις επόμενες τρεις δεκαετίες, η σχετική έρευνα (πείραμα GALLEX στο Gran Sasso της Ιταλίας, πείραμα SAGE στον Καύκασο, πείραμα SuperKamiokande στην Ιαπωνία, πείραμα SNO στο Sudbury του Βόρειου Καναδά, κλπ.), κατόρθωσε να έχουμε σήμερα ακριβείς μετρήσεις της ολικής ροής και της ροής των επιμέρους συνιστωσών των ηλιακών νετρίνων (Bahcall-Serenelli, 2005). Αυτό, απετέλεσε ένα καίριο τεστ ελέγχου της θεμελιώδους θεωρίας εξέλιξης του Ηλίου (standard solar model). Επίσης διερευνήθηκαν και διερευνώνται και πολλές άλλες πηγές αστροφυσικών νετρίνων (υπερκαινοφανή, κοσμολογικά, γεωνετρίνα) που περιγράφονται παρακάτω.

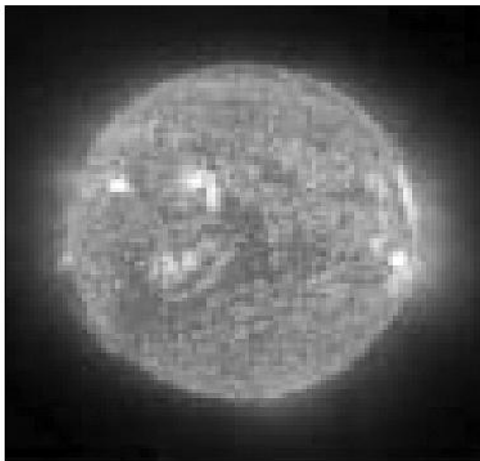
2.2.1 Ηλιακά νετρίνα και αντιδράσεις παραγωγής των

Στο εσωτερικό του Ηλίου (Εικόνα 2) παράγονται ηλεκτρονιακά νετρίνα, ν_e (solar neutrinos) με ενέργειες, $\epsilon_\nu < 20$ MeV, μέσω των θερμοπυρηνικών αντιδράσεων που λαμβάνουν χώραν κυρίως κατά την καύση του υδρογόνου (H) με προϊόν το στοιχείο ήλιο (He). Συνοπτικά, η καύση του H (p) περιγράφεται από την εξώθερμη αντίδραση

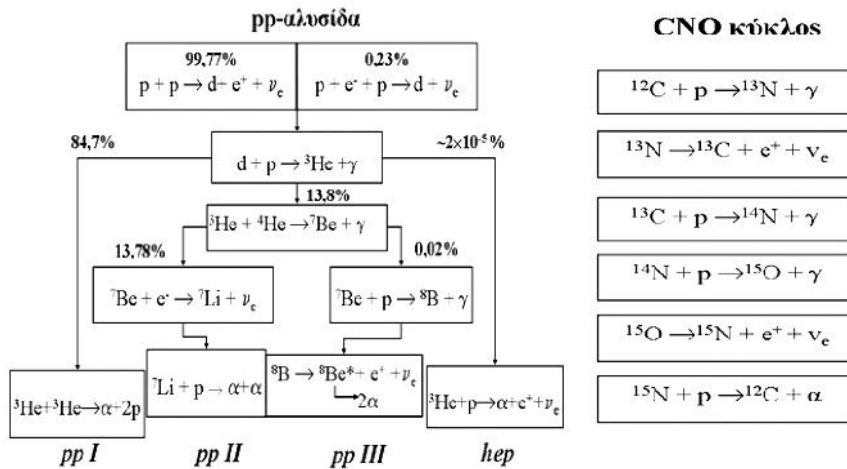
γνωστή σαν αλυσίδα αντιδράσεων πρωτονίου-πρωτονίου (pp-chain processes). Διακρίνουμε όμως (βλέπε Εικόνα 3 αριστερά), επί μέρους κανάλια (πηγές) ηλιακών νετρίνων που είναι τα: pp-νετρίνα, pep-νετρίνα, hep-νετρίνα, ⁷Be-νετρίνα (ή pp-II) και τα ⁸B-νετρίνα (ή pp-III).

Επί πλέον, στον Ήλιο παράγονται νετρίνα μέσω του κύκλου αντιδράσεων (Bahcall-Serenelli, 2005) άνθρακα-αζώτου-οξυγόνου (CNO-cycle) οι οποίες φαίνονται στην Εικόνα 3 (δεξιά). Επειδή τα νετρίνα αυτά έχουν μεγαλύτερη εξάρτηση από τη θερμοκρασία της καρδιάς του Ηλίου, μια ακριβέστερη μέτρηση της ροής των στο πείραμα SNO+ (στο παρατηρητήριο SNO στο Sudbury του Καναδά) αναμένεται να προσφέρει βαθύτερη κατανόηση της μεταλικότητας του Ηλίου (Zuber, 2006). Ακριβής μέτρηση της ολικής φωτεινότητας των ηλιακών νετρίνων αναμένεται να μας βοηθήσει να απαντήσουμε στο ερώτημα εάν οι αντιδράσεις πυρηνικής σύντηξης (nuclear fusion reactions) είναι οι μόνες πηγές παραγωγής ηλιακής ενέργειας.

Εικόνα 2. Στο εσωτερικό του Ηλίου λαμβάνουν χώραν θερμοπυρηνικές αντιδράσεις παραγωγής νετρίνων τα οποία διακρίνονται σε: α) νετρίνα αλυσίδας πρωτονίου-πρωτονίου (pp-chain neutrinos), και β) νετρίνα του κύκλου-CNO.

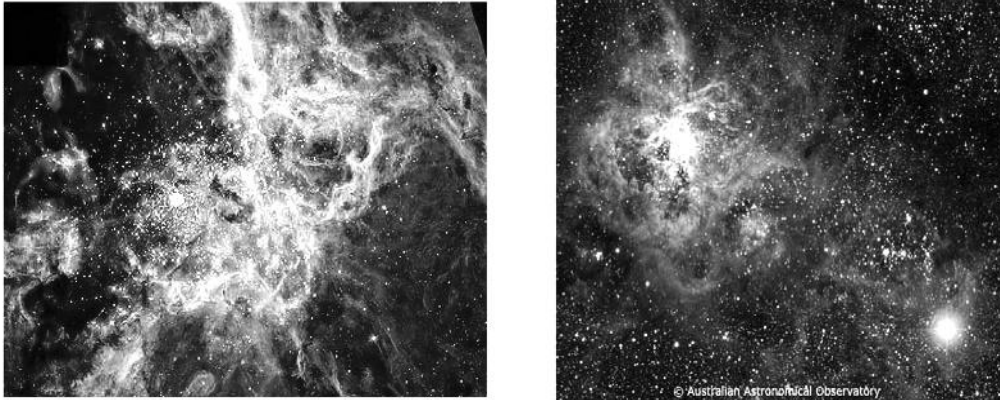
Από την άποψη αυτή ο Ήλιος είναι ένας τεράστιος πυρηνικός αντιδραστήρας που μετατρέπει συνέχεια H σε He.

Εικόνα 3. Αλυσίδα pp-αντιδράσεων (αριστερά) και οι κύριες αντιδράσεις που περιλαμβάνονται στον CNO κύκλο (δεξιά).

2.2.2 Υπερκαινοφανή (σουπερνόβα) νετρίνα

Τα υπερκαινοφανή νετρίνα παράγονται κατά την βίαιη βαρυτική κατάρρευση μαζικών αστέρων. Όμως, ενώ για τα ηλιακά νετρίνα υπάρχουν πλούσια δεδομένα παρατηρήσεων και υπολογισμών, τα πειραματικά αποτελέσματα για τα υπερκαινοφανή συνοψίζονται σε λίγες παρατηρήσιμες ποσότητες (Ejiri, 2000). Παρ' όλα αυτά, υπάρχει έντονη ερευνητική δραστηριότητα στη φυσική των σουπερνόβα και την κατασκευή διαφόρων σεναρίων περιγραφής των μέσω προσομοιώσεων των εκρήξεων υπερκαινοφανών κατάρρευσης καρδιάς (core collapse supernova).

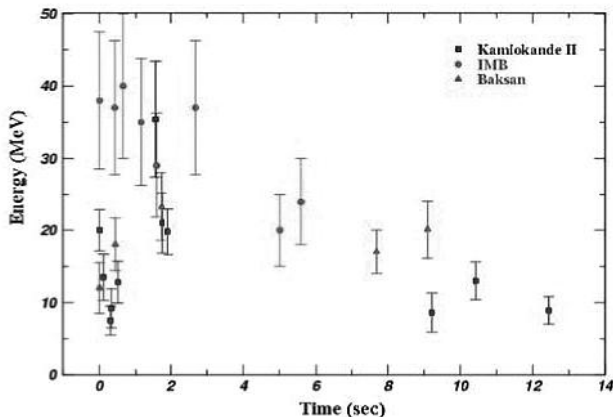
Εικόνα 4. Ο Γαλαξίας Μεγάλο Νέφος του Μαγγελάνου (αριστερά). Έκρηξη σουπερνόβα, SN 1987A (δεξιά).

Ιστορικά, ο όρος σουπερνόβα (supernova) ή υπερκαινοφανής αποδίδεται στους αστρονόμους Baade και Zwicky (Baade-Zwicky, 1934) οι οποίοι είχαν παρατηρήσει ότι, αυτά τα αστρικά αντικείμενα παρουσιάζουν μια απότομη και υπερβολικά έντονη αύξηση της φωτεινότητας που σβήνει αργά-αργά, ομοιάζει με εκείνη ενός κοινού καινοφανή (nova) αστερά, αλλά είναι πολύ περισσότερο φωτεινή και πολύ πιο σπάνια. Η έντονη φωτεινότητά τους (συγκρίσιμη με το ολικό φως του γαλαξία που τους φιλοξενεί, η λάμψη έχει ένταση ίση με δισεκατομμύρια εκείνης του Ηλίου) και η ευρεία φασματική ζώνη ακτινοβολίας τους, οδήγησε τους ανωτέρω ερευνητές να συμπεράνουν ότι, οι εκρήξεις σουπερνόβα είναι πολύ ενεργειακές και δημιουργούνται κατά την καταγιστική βαρυτική κατάρρευση καρδιάς ενός μαζικού αστερά κατά το τελευταίο στάδιο της ζωής του.

Είναι αξιοθαύμαστο το γεγονός ότι, ένα σουπερνόβα παράγει μια κολοσσιαία ποσότητα ενέργειας προερχομένη κυρίως (κατά 99 %) από την ενέργεια σύνδεσής του η οποία απελευθερώνεται κατά την βαρυτική κατάρρευση του αστερά. Αν και έχει σημειωθεί μεγάλη παρατηρησιακή και θεωρητική πρόοδος από την δεκαετία του 1930 και πολλές σημαντικές φυσικές αρχές που διέπουν το φαινόμενο αυτό έχουν επιβεβαιωθεί, η βασική εικόνα των σουπερνόβα που διαμορφώθηκε τότε ισχύει μέχρι και σήμερα. Στις 23 Φεβρουαρίου του 1987, παρατηρήθηκε οπτικά ένα σουπερνόβα (βλέπε Εικόνα 4) στον Γαλαξία Μεγάλο Νέφος του Μαγγελάνου (στη γειτονιά του Γαλαξία μας). Η έκρηξη αυτή ήταν το πλησιέστερο σουπερνόβα, γνωστό σαν SN-1987A, που παρατηρήθηκε τόσο κο-

ντά στον γαλαξία μας (Milky Way Galaxy) μετά από το σουπερνόβα του 17ου αιώνα (1604). Από διάφορες αναλύσεις οπτικής παρατήρησης ταυτοποιήθηκε ως ένα σουπερνόβα τύπου II (Langanke, 2008, Langanke and Pinedo, 2010), του οποίου ο προ-γεννήτορας αστέρα ήταν ένας μπλε υπεργίγαντας σε απόσταση² 51.4 kpc (περίπου 168.000 έτη φωτός).

Τα βασικά χαρακτηριστικά των παρατηρηθέντων νετρίνων του SN-1987A συνοψίζονται στα παρακάτω (βλέπε Σχήμα 5). Η διάρκεια εκπομπής των νετρίνων ήταν περίπου 12 sec. Οι τότε λειτουργούντες ανιχνευτές κατέγραψαν περίπου είκοσι νετρίνα από τα 10^{12} που διαπέρασαν τη Γη. Η θερμοκρασία των αντινετρίνων $\bar{\nu}_e$ ήταν περίπου* $T=3-4$ MeV, ενώ η συνολική ενέργεια που απελευθερώθηκε μέσω των νετρίνων κατά την διάρκεια ψύξης του αστέρα πρωτονίων-νετρονίων (proto-neutron star), ήταν περίπου³ 10^{53} erg, δηλαδή σχεδόν ίση με την ενέργεια σύνδεσης της αστρικής καρδιάς. Παρόλο που κατά την έκρηξη SN1987A ανιχνεύθηκαν (στους γήινους ανιχνευτές) περίπου 20 νετρίνα $\bar{\nu}_e$ η εκτενής και ενδελεχής μελέτη τους μας παρέχει την πεποίθηση ότι η βασική εικόνα του σουπερνόβα κατάρρευσης καρδιάς που σχηματίσαμε, είναι σωστή (Bethe, 1990). Ενώ μόνο $\bar{\nu}_e$ νετρίνα έχουν ανιχνευτεί με βεβαιότητα, πιστεύεται ότι το μεγαλύτερο μέρος της ενέργειας εκπέμπεται στις υψηλές θερμοκρασίες των ν_μ και ν_τ νετρίνων καθώς και των αντινετρίνων τους, τα οποία πηγάζουν από την περιοχή της καρδιάς του αστέρα.

Εικόνα 5. Χρόνοι άφιξης και τιμές της ενέργειας των νετρίνων $\bar{\nu}_e$ της έκρηξης SN-1987A, όπως μετρήθηκαν από τους ανιχνευτές Kamiokande II (Ιαπωνία), IMB (ΗΠΑ) και Baksan (Ρωσία).

Γενικά, το σουπερνόβα κατάρρευσης καρδιάς (core collapse supernova), αποτελεί μία από τις πιο εντυπωσιακές εκρήξεις του διαστήματος και σηματοδοτεί την βίαιη καταστροφή ενός μαζικού αστέρα μάζας M ($M > 8 M_{\text{Ηλίου}}$) αφήνοντας πίσω της ένα συμπαγές κατάλοιπο αντικείμενο (έναν αστέρα νετρονίων ή μια μελανή οπή). Οι ακριβείς μηχανισμοί της έκρηξης δεν έχουν κατανοηθεί πλήρως μέχρι σήμερα γεγονός το οποίο διατηρεί

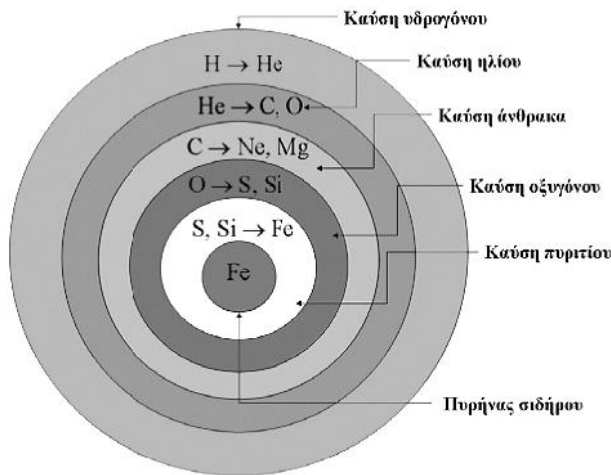
2. Το παρσέκ (1pc, parsec) είναι μονάδα μέτρησης μήκους (μεγάλων αποστάσεων) στην Αστρονομία. Αντιστοιχεί σε περίπου 3.26 έτη φωτός, δηλαδή περίπου 30.9 τρισεκατομύρια (3.09×10^{13}) χιλιόμετρα. Επίσης, 1 kpc = 1000 pc

3. Το έργιο (1 erg) είναι μονάδα μέτρησης ενέργειας ($1 \text{ erg} = 10^{-7} \text{ joules}$).

* Θερμοκρασία 1 Mev αντιστοιχεί με $8,62 \times 10^{-11}$ Kelvin.

αμείωτο το ενδιαφέρον των ερευνητών της αστρο-σωματειακής φυσικής, πυρηνικής αστροφυσικής, κοσμολογίας και γενικότερα των επιστημών του διαστήματος. Όμως, πολλά σχετικά αστροφυσικά φαινόμενα, όπως η πυρηνοσύνθεση (Langanke, 2008, Langanke and Pinedo, 2010), η αύξηση της αφθονίας των περισσοτέρων βαρέων ισotόπων στο γαλαξία μας (Janaka κ.ά., 2007), οι καταιγίδες ακτίνων-γ (προέρχονται κυρίως από συμπαγή κατάλοιπα των σουπερνόβα), κλπ., επηρεάζονται άμεσα από τις εκρήξεις σουπερνόβα κατάρρευσης καρδιάς.

Περαιτέρω, είναι επί πλέον πολύ καλά γνωστό ότι, τα νετρίνα που παράγονται την στιγμή της έκρηξης, αρχικά είναι εγκλωβισμένα στην καρδιά του αστέρα (βλέπε Εικόνα 6) και στη συνέχεια διαφεύγουν στο εξωτερικό του με διάχυση, μεταφέροντας ανενκτίμητες πληροφορίες (της δομής και εξέλιξης) της καρδιάς του μαζικού αστέρα.

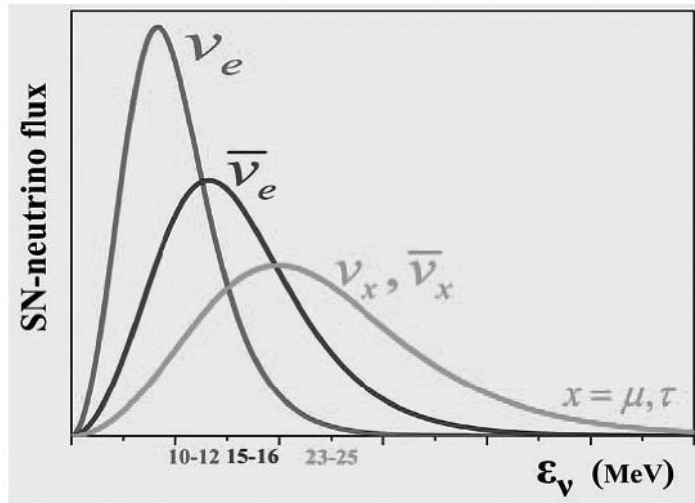
Εικόνα 6. Στο στάδιο της κύριας ακολουθίας ενός μαζικού αστέρα, η καύση πυριτίου (Si) δημιουργεί κεντρική καρδιά σιδήρου (Fe), η οποία περιβάλλεται από ομόκεντρους φλοιούς (εκ των έσω προς τα έξω): πυρίτιο Si, οξυγόνο O, νέον Ne, άνθρακας C, ήλιο He και υδρογόνο H (δομή κρεμμυδιού, onion structure).

Το ενεργειακό φάσμα (ενεργειακή κατανομή) των σουπερνόβα νετρίνων (βλέπε Εικόνα 7) στη σύγχρονη βιβλιογραφία περιγράφεται με διάφορες παραμετροποιημένες μορφές, με επικρατέστερη την γνωστή ως κατανομή Fermi–Dirac δύο παραμέτρων, η αναλυτική μαθηματική έκφραση της οποίας είναι

Εικόνα 6. Στο στάδιο της κύριας ακολουθίας ενός μαζικού αστέρα, η καύση πυριτίου (Si) δημιουργεί κεντρική καρδιά σιδήρου (Fe), η οποία περιβάλλεται από

όπου T είναι η θερμοκρασία των νετρίνων, n η παράμετρος εκφυλισμού (χημικό δυναμικό μ διαιρεμένο με τη θερμοκρασία T , δηλαδή $n = \mu/T$). $N(n)$ είναι η σταθερά κανονικοποίησης της κατανομής⁴. Στην Εικόνα 7 απεικονίζονται οι ενεργειακές κατανομές των διαφόρων ειδών (γεύσεων) σουπερνόβα νετρίνων και φαίνονται οι μέσες ενέργειες των (στον άξονα της ενέργειας).

4. Η σταθερά κανονικοποίησης μιας κατανομής N προσδιορίζεται έτσι ώστε $\int_0^\infty N f(x) dx = 1$

Εικόνα 7. Προσεγγιστική αναπαράσταση των ενεργειακών φασμάτων νετρίνων διαφόρων γεύσεων προερχομένων από σουπερνόβα κατάρρευση καρδιάς. Οι μέσες ενέργειες για κάθε γεύση νετρίνων, δείχνονται επίσης στον άξονα ϵ_ν .

Για την ανίχνευση των υπερκαινοφανών νετρίνων και την μελέτη των ιδιοτήτων τους, οι αντιδράσεις νετρίνου-πυρήνα, είναι πολύ χρήσιμες (Tsakstara-Kosmas, 2012). Το σήμα των νετρίνων που καταφθάνει στον πυρήνα-ανιχνευτή αποθηκεύεται κωδικοποιημένο στις ενεργειακές μεταπτώσεις (διεγέρσεις) του πυρήνα (βλέπε Ενότητα 3).

2.2.3 Ατμοσφαιρικά νετρίνα και αντιδράσεις τους

Από πολλά πειραματικά δεδομένα και παρατηρήσεις (πειράματα Auger, KASCADE, κλπ.), γνωρίζουμε ότι, η Γη είναι βυθισμένη σε μια ροή κοσμικών σωματίων υψηλής ενέργειας ($\epsilon_\nu \leq 1-3 \text{ GeV}$), η οποία συνίσταται κυρίως από πρωτόνια και α-σωμάτια. Στα ανώτερα στρώματα της γήινης ατμόσφαιρας τα σωματίδια αυτά επιβραδύνονται και χάνουν ενέργεια (λόγω συγκρούσεων με άτομα της ατμόσφαιρας), δημιουργώντας κυρίως πόνια (π^+ , π^-) και καόνια (K^+ , K^0), τα οποία στη συνέχεια διασπώνται. Έτσι, παράγονται νετρίνα μέσω των αντιδράσεων που περιγράφονται από τις Εξς. (1)-(3) αλλά και διασπάσεων της μορφής

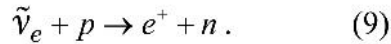
Τα παραγόμενα μ^+ , μ^- διασπώνται παράγοντας επί πλέον νετρίνα, όπως φαίνεται από τις αντιδράσεις (3). Σήμερα, υπάρχουν εκτεταμένες μετρήσεις ατμοσφαιρικών νετρίνων από πειράματα ανίχνευσης και μελέτης των ιδιοτήτων τους.

2.2.4 Γεω-νετρίνα

Τα παραγόμενα, κυρίως αντινετρίνα, κατά τις β -αποδιεγέρσεις των φυσικών και τεχνητών ραδιενεργών ισοτόπων της Γής (U, Th, ^{40}K , κλπ.) είναι γνωστά με τον όρο Γεω-

νετρίνα (geoneutrinos). Τα νετρίνα αυτά έχουν χαμηλές ενέργειες, $\epsilon_\nu < 10 \text{ MeV}$, μεταφέρουν όμως σημαντικότερες πληροφορίες σχετικές με την αφθονία των ραδιενεργών στοιχείων ολοκλήρου του πλανήτη μας καθώς και πληροφορίες της θερμοικής εξέλιξής του. Η ανίχνευσή τους, μπορεί να ρίξει φως στην ερμηνεία των πηγών της γήινης θερμοικής ροής, την παρούσα χημική σύνθεση καθώς και την προέλευση της Γης.

Η πρώτη μέτρηση γεω-νετρίνων, πραγματοποιήθηκε από τον σπινθηριστή KamLAND, μέσω της γνωστής αντίστροφης β -διάσπασης

Το κύριο περιεχόμενο αυτού του σπουδαίου αποτελέσματος του KamLAND, είναι η απόδειξη ότι τα γεω-νετρίνα μπορούν να ανιχνευτούν, ανοίγοντας έτσι το δρόμο για την ανάπτυξη νέου κλάδου έρευνας, της γεω-επιστήμης. Έτσι, τα γεω-νετρίνα, αποτελούν αντικείμενο μελέτης και έναν από τους μελλοντικούς σκοπούς των σπινθηριστών της επόμενης γενιάς (SNO+, LENA, Borexino, HANOHANO, EARTH, κλπ.) (βλέπε Zuber, 2009). Περαιτέρω, τα επόμενα χρόνια αναμένεται ταχεία ανάπτυξη αυτού του καινοτόμου τρόπου μελέτης του πλανήτη μας μέσω των γεω-νετρίνων.

2.2.5 Κοσμολογικά νετρίνα

Η έρευνα των νετρίνων σήμερα, θεωρεί ότι στο Σύμπαν υπάρχει ένα υπόβαθρο νετρίνων χαμηλής ενέργειας, αποκαλούμενο υπόβαθρο νετρίνων του σύμπαντος (cosmic neutrino background, CνB). Τούτο είναι όμοιο με το υπόβαθρο της κοσμικής ακτινοβολίας μικροκυμάτων (cosmic microwave background radiation, CMB ακτινοβολία) και δημιουργήθηκε την στιγμή της αποδέσμευσης των νετρίνων της Μεγάλης Έκρηξης (Big Bang) από την ύλη.

Στη δεκαετία του 1980 τα νετρίνα αυτά προτάθηκαν να εξηγήσουν την σκοτεινή ύλη (dark matter) του σύμπαντος, όχι μόνο λόγω των σημαντικών πλεονεκτημάτων τους σε σύγκριση με άλλα υποψήφια σωματίδια της σκοτεινής ύλης, αλλά κυρίως διότι είναι μάλλον άμιαξα, έχουν παρόμοια αριθμητική πυκνότητα με τα φωτόνια της CMB ακτινοβολίας και επί πλέον γνωρίζουμε την ύπαρξή τους.

Από απομεινάρια νετρίνων που έχουν ανιχνευτεί στην κοσμική ακτινοβολία υποβάθρου, συμπεραίνεται ότι, το νετρίνο έπαιξε και παίζει προεξέχοντα ρόλο στις διαδικασίες της Μεγάλης Έκρηξης αφού είναι το δεύτερο πιο άφθονο σωματίδιο του σύμπαντος μετά τα φωτόνια υποβάθρου της CMB ακτινοβολίας. Σήμερα πιστεύεται ότι, η ολική αριθμητική πυκνότητά τους, συμπεριλαμβάνοντας και τα αντινετρίνα, είναι σχεδόν ισοδύναμα μοιρασμένη μεταξύ των τριών ειδών νετρίνων ν_e, ν_μ, ν_τ .

2.2.6 Αστροφυσικά νετρίνα πολύ υψηλής ενέργειας

Ο κλάδος της αστρονομίας νετρίνων (neutrino astronomy) πολύ υψηλής ενέργειας, π.χ. νετρίνα καταιγίδων ακτίνων- γ (γ -ray burst neutrinos), είναι ακόμη σε πρωταρχικό στάδιο. Πειράματα που αποσκοπούν στην παρατήρηση νετρίνων πολύ υψηλής ενέργειας

παραγόμενα μέσα στον γαλαξία μας, είναι τα Baikal, AMANDA, IceCube, Antares, NEMO, Nestor/KM3, κ.ά. Σχετικές πληροφορίες παρέχονται από τα παρατηρητήρια ακτίνων-γ πολύ υψηλής ενέργειας, όπως HESS, INTEGRAL, MAGIC, κλπ.

Κλείνοντας την ενότητα αυτή επισημαίνουμε ότι, πολλά αναπάντητα ερωτήματα που σχετίζονται με φαινόμενα στα οποία συμμετέχουν τα νετρίνα όλων των πηγών που προαναφέρθηκαν, αναμένουν την απάντησή τους μέσα από ακριβή γνώση ενεργών διατομών⁵, τόσο των αντιδράσεων παραγωγής νετρίνων στις διάφορες πηγές, όσο και εκείνων της ανίχνευσής των από πυρηνικούς ανιχνευτές επίγειων πειραμάτων. Τέτοια ανοιχτά θέματα αποτελούν ισχυρό κίνητρο έρευνας της φυσικής των νετρίνων τόσο από πειραματική όσο και από θεωρητική άποψη.

3. Πειραματική και Θεωρητική έρευνα νετρίνων

Στη σύγχρονη πειραματική έρευνα νετρίνων, η συλλογή δεδομένων προερχόμενων από ισχυρότατα τηλεσκόπια και διαστημικούς σταθμούς, σε συνδυασμό με μετρήσεις από υπόγεια πολύ ευαίσθητα πειράματα, μας έχουν εφοδιάσει με καίριες πληροφορίες σχετικές με τις αστροπυρηνικές διαδικασίες που λαμβάνουν χώραν στο εσωτερικό των αστερών (Ηλίου, Γης, μαζικών αστερών, κλπ.), την σουπερνόβα δυναμική, τους μηχανισμούς των σουπερνόβα κατάρρευσης καρδιάς και ειδικότερα τις αντιδράσεις νετρίνων στους γήινους ανιχνευτές. Τα ανωτέρω κατέδειξαν ότι, τα νετρίνα αποτελούν εξαιρετικά ευαίσθητα σήματα μελέτης του σύμπαντος και ειδικότερα της δομής και εξέλιξης των αστερών (Janka κ.ά., 2007).

Στην κατεύθυνση αυτή, μετρήσεις ηλιακών νετρίνων (πειράματα KAMLAND, BOREXINO, κλπ.), χρησιμοποιήθηκαν για τον έλεγχο του θεμελιώδους ηλιακού προτύπου (standard solar model), αλλά και της βασικής θεωρίας των ηλεκτροσθενών αλληλεπιδράσεων. Περαιτέρω, πρόσφατα μαγνητο-υδροδυναμικά μοντέλα εξέλιξης αστερών που προσομοιάζουν τον μηχανισμό έκρηξης σουπερνόβα, μας παρέχουν σπουδαιότατες πληροφορίες σχετικά με το ρόλο των νετρίνων και των αντιδράσεών τους στην εξέλιξη των μαζικών αστερών, τις εκρήξεις σουπερνόβα κατάρρευσης καρδιάς, της εκρηκτικής πυρηνοσύνθεσης, κλπ. (Langanke-Pinedo, 2010). Ο ρόλος των νετρίνων στα ανωτέρω αστροφυσικά φαινόμενα γίνεται φανερός μέσα από την θεωρητική και πειραματική έρευνά τους που περιγράφεται περιληπτικά παρακάτω.

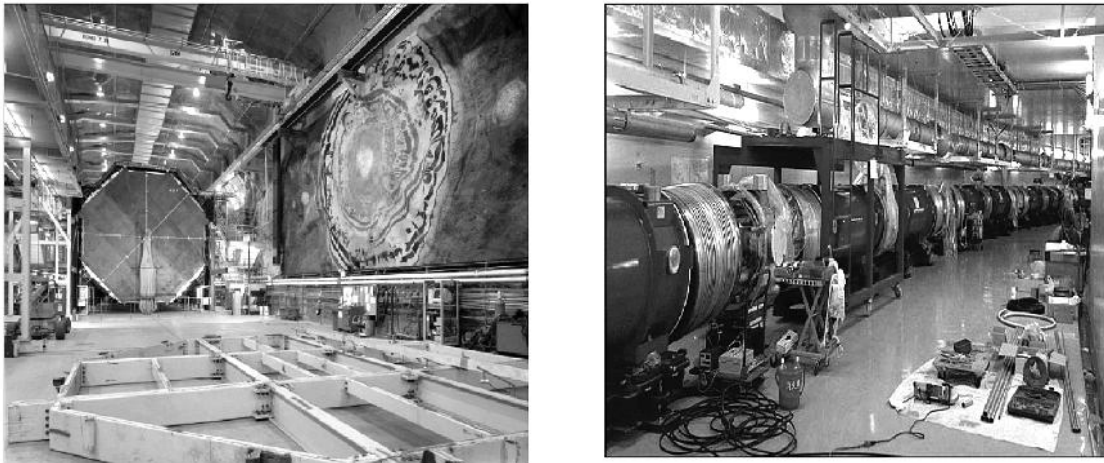
3.1 Πειραματική έρευνα εργαστηριακών νετρίνων

Η πειραματική έρευνα των νετρίνων αποσκοπεί κυρίως στην εξακρίβωση των ιδιοτήτων τους (μάζα, μαγνητική ροπή, κλπ.), τον μετασχηματισμό του ενός είδους (γεύση) νετρίνων σε άλλο (ταλαντώσεις νετρίνων), το ενεργειακό τους φάσμα όταν δεν συνιστούν μονοχρωματική δέσμη, κ.ά. Όπως έχει αναφερθεί, επειδή η αλληλεπίδραση των

5. Ενεργός διατομή είναι το φυσικό μέγεθος που εκφράζει την πιθανότητα να πραγματοποιηθεί η σκέδαση ή σύγκρουση ενός σωματίου πάνω σε ένα πυρήνα-στόχο.

νετρίνων με την ύλη είναι πάρα πολύ ασθενής, απαιτούνται ανιχνευτικά υλικά εξαιρετικά μεγάλης ευαισθησίας και ανιχνευτές με τεράστιο όγκο. Μερικά από τα πιο ευαίσθητα τρέχοντα πειράματα τέτοιων χαρακτηριστικών συζητούνται συνοπτικά παρακάτω.

Στο πείραμα MINOS (Main Injector Neutrino Oscillation Search), μια δέσμη νετρίνων διανύει απόσταση περίπου 730 Km μέσα στη Γη, από το Fermilab στο Soudan των ΗΠΑ. Το πείραμα αυτό μελετά τις δέσμες νετρίνων χρησιμοποιώντας δύο ανιχνευτές (Adamson, 2012). Ο πρώτος ανιχνευτής (near detector), ο οποίος βρίσκεται στο Fermilab, καταγράφει την αρχική σύνθεση της δέσμης και ο δεύτερος ανιχνευτής (far detector) που βρίσκεται στο Soudan της Μινεσότα (περίπου 800 m κάτω από τη Γη), αναλύει την τελική δέσμη των νετρίνων (βλέπε Σχήμα 8). Αυτό επιτρέπει στους επιστήμονες να μελετήσουν άμεσα ταλαντώσεις νετρίνων κάτω από εργαστηριακές συνθήκες (με τα πειράματα SNO και KamLAND έχουν παρατηρηθεί ταλαντώσεις ατμοσφαιρικών και ηλιακών νετρίνων), δηλαδή μετατροπή των ν_μ νετρίνων σε ν_e και ν_τ νετρίνα. Οι συνεργαζόμενοι επιστήμονες στα πλαίσια του πειράματος MINOS, καταγράφουν περίπου 1000 νετρίνα ετησίως.

Εικόνα 8. Το πείραμα MINOS χρησιμοποιεί δύο ανιχνευτές νετρίνων (στο Fermilab του Σικάγου και στο Soudan της Μινεσότα, αριστερά). Το Πείραμα T2K (δεξιά) είναι το πρώτο πείραμα που χρησιμοποίησε υπερδέσμη νετρίνων από το Τόκιο στην Καμιόκα.

Μια εξελιγμένη και αναβαθμισμένη μορφή του MINOS είναι το πείραμα NOνA το οποίο πρόκειται να λειτουργήσει επίσης στο Fermilab και θα χρησιμοποιήσει ισχυρότατη δέσμη ν_μ νετρίνων. Αρχικά η δέσμη πρόκειται να αποσταλεί στο Ash River της Μινεσότα (απόσταση περίπου 810 Km) και στη συνέχεια στο εργαστήριο HOMESTAKE (απόσταση περίπου 1500 Km).

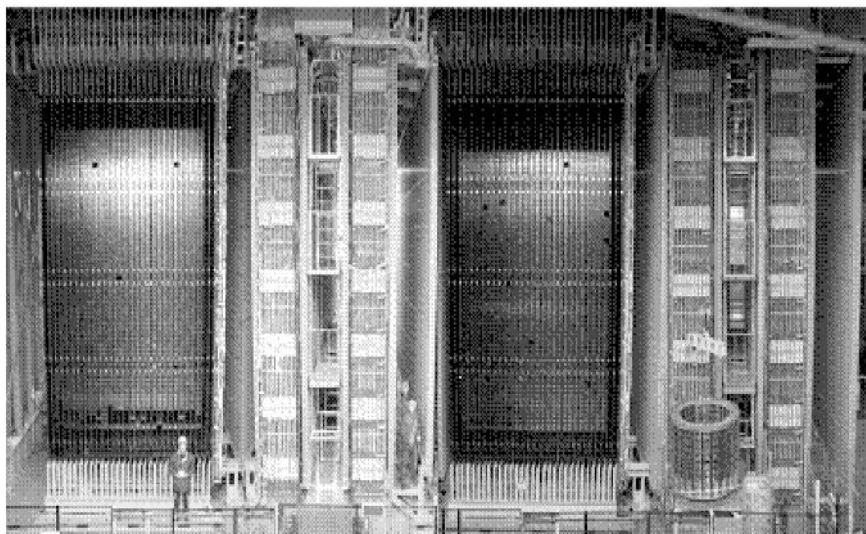
Το πρώτο πείραμα που χρησιμοποίησε ισχυρή, μακράς εμβέλειας, υπερδέσμη νετρίνων (long baseline neutrino beam) για την μελέτη των ταλαντώσεών των, είναι το T2K της Ιαπωνίας (Abe, κ.ά., 2011). Είναι πείραμα πολύ μεγάλης ακρίβειας και μελετά τις ιδιότητες μιας από τις πιο ισχυρές δέσμες νετρίνων που έχει ποτέ σχεδιαστεί. Η δέσμη αυτή παράγεται στο Τόκιο (ανατολική ακτή της Ιαπωνίας) και κατευθύνεται στον ανιχνευτή

SuperKamioKande ο οποίος βρίσκεται στην Καμιόκα (295 Km μακριά, στα βουνά της δυτικής Ιαπωνίας).

Η ερευνητική ομάδα του πειράματος T2K ανακοίνωσε (τον Ιούνιο του 2011) τις πρώτες πειραματικές ενδείξεις ταλαντώσεων των ν_μ νετρίνων σε ν_e , οι οποίες δεν είχαν παρατηρηθεί ποτέ από κανένα προηγούμενο πείραμα. Το συγκεκριμένο πείραμα, μελετά επίσης ταλαντώσεις ν_μ νετρίνων σε ν_μ που έχουν παρατηρηθεί και από προηγούμενα πειράματα.

Το πείραμα Opera (βλέπε Εικόνα 9) χρησιμοποιεί δέσμη ν_μ νετρίνων παραγόμενη στο CERN της Ελβετίας, η οποία αποστέλλεται και ανιχνεύεται 732 Km μακριά στο υπόγειο εργαστήριο LNGS στο Gran Sasso της κεντρικής Ιταλίας (κάτω από τα όρη Απέννινα). Το πείραμα Opera είναι παρόμοιο με το πείραμα MINOS, αλλά χρησιμοποιεί ισχυρότερη δέσμη νετρίνων (νετρίνα μεγαλύτερης ενέργειας).

Τον Σεπτέμβριο του 2011, η ομάδα του πειράματος Opera ανακοίνωσε αποτελέσματα τα οποία έδειχναν ότι τα νετρίνα ταξιδεύουν με ταχύτητα μεγαλύτερη της ταχύτητας του φωτός, γεγονός που προκάλεσε μεγάλη αναστάτωση στην επιστημονική κοινότητα, δεδομένου ότι η ταχύτητα του φωτός θεωρείται ανώτατο όριο ταχύτητας σωματιδίων στο σύμπαν. Κανένα άλλο πείραμα μέχρι τώρα δεν έδωσε πειραματικά δεδομένα που να παραβιάζουν το όριο αυτό. Σημειώνουμε ότι, το ανωτέρω όριο αποτελεί αξίωμα της Ειδικής Θεωρίας της Σχετικότητας του Einstein, οπότε τα αποτελέσματα του Opera απειλούσαν τα θεμέλια της θεωρίας αυτής.

Εικόνα 9. Το πείραμα Opera, μελετά δέσμη ν_μ νετρίνων παραγόμενη στο CERN (σύνορα Ελβετίας-Γαλλίας) η οποία ανιχνεύεται στο Gran Sasso της κεντρικής Ιταλίας (απόσταση 730 Km). Είναι παρόμοιο πείραμα με το MINOS αλλά χρησιμοποιεί νετρίνα μεγαλύτερης ενέργειας.

Τελικά, μετά από πιο ενδελεχή εξέταση και αυστηρότερο έλεγχο του συγχρονισμού των χρονομέτρων στο CERN και στο Gran Sasso, οι παραπάνω ενδείξεις δεν επιβεβαιώθηκαν παρά τις επανειλημμένες μετρήσεις που έγιναν λίγους μήνες αργότερα στο πείραμα Opera.

3.2 Θεωρητική έρευνα νετρίνων

Η αποκωδικοποίηση ενός σήματος νετρίνων που καταγράφεται σε έναν ανιχνευτή αστροφυσικών νετρίνων, χρήζει ιδιαίτερης επεξεργασίας και μεταχείρισης με σύγχρονες θεωρίες και μαθηματικές ή αλγοριθμικές τεχνικές. Παράλληλα, η υιοθέτηση νέων ιδεών που έχουν εφαρμογή σε τρέχοντα, σχεδιασμένα ή της επόμενης γενιάς πειράματα (π.χ. πειράματα παραγωγής εργαστηριακών νετρίνων β-δέσμης), συνεισφέρει σημαντικά στην ερμηνεία σημάτων νετρίνων προερχομένων από μακρινούς αστέρες (Volpe, 2007).

Ένας από τους στόχους της γενικότερης έρευνάς μας (αλλά και της παρούσας εργασίας) είναι να εστιάσουμε στη μελέτη των αστροφυσικών νετρίνων χαμηλής ενέργειας υπό το πρίσμα της θεωρητικής Πυρηνικής Φυσικής και Πυρηνικής Αστροφυσικής. Ιδιαίτερη έμφαση δίνουμε στην ανίχνευση των υπερκαινοφανών νετρίνων από επίγειους πυρηνικούς ανιχνευτές και ερμηνεία τους σύμφωνα με εξελιγμένες θεωρίες της Αστρο-πυρηνικής φυσικής.

Οι εκρήξεις υπερκαινοφανών (σουπερνόβα) που κυρίως μας ενδιαφέρουν, οδηγούν στο σχηματισμό ενός αστέρα νετρονίων και είναι ένα από τα πολυπλοκότερα αστροφυσικά γεγονότα, όπου εμπλέκονται και παίζουν σημαντικό ρόλο εκτός της βαρυτικής και οι άλλες τρεις θεμελιώδεις δυνάμεις της φύσης (ηλεκτρομαγνητική, ασθενής και ισχυρή). Τα διάφορα αποδεκτά σενάρια μηχανισμού τέτοιων εκρήξεων αποτελούν αναγκαίο υπόβαθρο κατανόησης των ενεργειακών κατανομών των νετρίνων όλων των τύπων (βλέπε Σχήμα 7) που δημιουργούνται κατά την έκρηξη και φτάνουν στους επίγειους πυρηνικούς ανιχνευτές.

Η ανάπτυξη λογισμικών προσομοίωσης της κατάρρευσης της αστρικής καρδιάς και των σουπερνόβα εκρήξεων καθώς και η μικροφυσική τέτοιων μοντέλων (Bethe, 1990), συνιστούν ένα πολύ ενδιαφέρον πεδίο έρευνας που εκτείνεται σε πολλές κλίμακες μήκους και χρόνου και προσφέρουν πεδίο ελέγχου νέων ή εξωτικών φαινομένων.

Η έρευνα των ασθενών διαδικασιών που περιλαμβάνουν αντιδράσεις επαγόμενες από νετρίνα σε πυρήνες, β-αποδιεγέρσεις, σύλληψη ηλεκτρονίου από πυρήνες, κλπ., τα τελευταία χρόνια έχουν συνεισφέρει τα μέγιστα στο να εμπλουτίσουμε τις γνώσεις μας στις θεμελιώδεις ηλεκτρασθενείς αλληλεπιδράσεις και να κατανοήσουμε τον ρόλο των αντιδράσεων αυτών στην αστρική εξέλιξη.

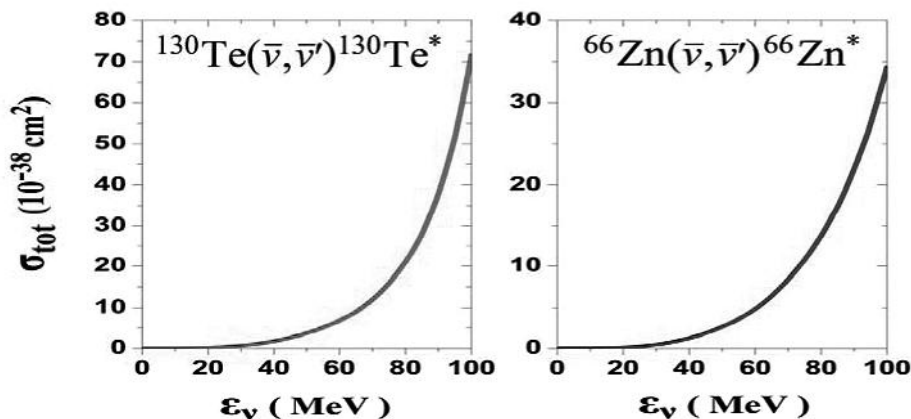
Χρησιμοποιώντας τους πυρήνες σαν μικροεργαστήρια σε πειράματα παραγωγής ή ανίχνευσης νετρίνων (νετρίνα επιταχυντών, νετρίνα αντιδραστήρων, κλπ.), τα νετρίνα διερευνήθηκαν λεπτομερώς σαν στοιχειώδη σωματίδια και για το ρόλο κλειδί που επιτελούν στις ασθενείς αποκρίσεις των σε πυρηνικούς ανιχνευτές νετρίνων. Με τον τρόπο αυτό, τα χαρακτηριστικά της πυρηνικής δομής συνεισφέρουν στη βελτίωση των προσομοιώσεων των σύγχρονων ανιχνευτών και την επιλογή του καταλληλότερου πυρήνα-ανιχνευτή.

3.2.1 Ανάλυση σημάτων Υπερκαινοφανών νετρίνων και προσομοιώσεις σε πυρηνικούς ανιχνευτές

Μεταξύ των προταθέντων ή λειτουργούντων ανιχνευτών σε διάφορα εξαιρετικά ευαίσθητα πειράματα μελέτης διαδικασιών με πολύ λίγα γεγονότα (rare processes), οι

ανιχνευτές με μεγάλη περιεκτικότητα σε υλικά όπως CdZnTe, CdTe, Mo, TeO₂, ZnWO₄, κλπ., συγκεντρώνουν πολλά πλεονεκτήματα να χρησιμοποιηθούν σε πειράματα νετρίνων όπως τα COBRA, CUORE, CUORECINO, MOON, NEMO, κλπ. (βλέπε π.χ. Zuber, 2006). Η απόκριση τέτοιων υλικών σαν ανιχνευτές νετρίνων (ηλιακών, σουπερνόβα, γεωνετρίνων, κλπ.) ερευνάται έντονα τα τελευταία χρόνια και στα πλαίσια της έρευνάς μας. Υπολογίζονται και μελετούνται ιδιαίτερα οι ενεργές διατομές αντιδράσεων νετρίνου και αντι-νετρίνου με τα ισότοπα Zn (ψευδάργυρος), Te (τελούριο), Mo (μολυβδαίνιο), Fe (σίδηρος), Ar (αργό), C (άνθρακας), κ.ά., των ανωτέρω ανιχνευτικών υλικών.

Ως ένα συγκεκριμένο παράδειγμα, στο Σχήμα 10 απεικονίζεται η μεταβολή της ολικής ενεργού διατομής σ_{tot} με την ενέργεια του εισερχομένου αντινετρίνου $\bar{\nu}_e$ στις αντιδράσεις $\bar{\nu}_e - {}^{130}\text{Te}$ (αριστερά) και $\bar{\nu}_e - {}^{66}\text{Zn}$ (δεξιά). Από το σχήμα αυτό καταδεικνύεται ότι, η ενεργός διατομή σ_{tot} αυξάνεται απότομα αυξανομένης της ενέργειας (η αύξηση αυτή ακολουθεί την τετραγωνική εξάρτηση της σ_{tot} από την ϵ_{ν}), που σημαίνει ότι τα αντινετρίνα (ή νετρίνα) μεγαλύτερης ενέργειας προκαλούν εντονότερο σήμα στον ανιχνευτή. Ένας από τους κύριους στόχους της έρευνας των νετρίνων από την άποψη της θεωρητικής Πυρηνικής Φυσικής, είναι η μελέτη της απόκρισης πυρηνικών ανιχνευτών νετρίνων (όπως τα ισότοπα Zn, Te, Fe, Ar, κλπ.) στα φάσματα των υπερκαινοφανών νετρίνων (και γενικότερα των αστροφυσικών νετρίνων).

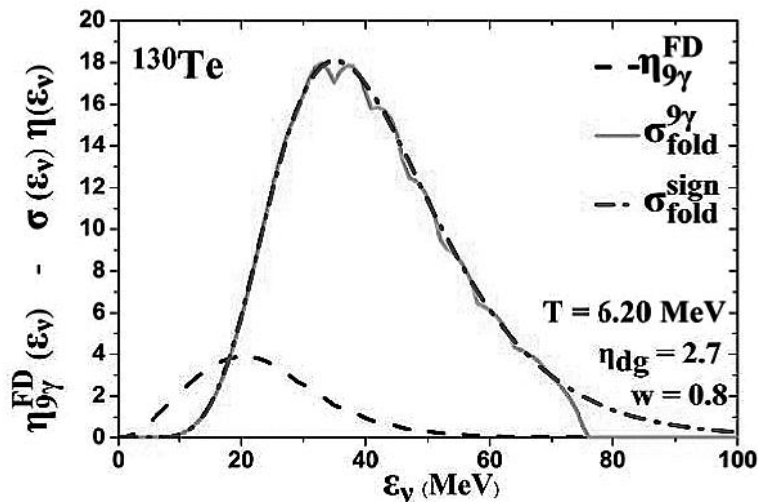

Εικόνα 10. Υπολογισμοί της ολικής ενεργού διατομής σ_{tot} σαν συνάρτηση της ενέργειας εισερχομένου αντινετρίνου $\bar{\nu}_e$ για τον ανιχνευτή ${}^{130}\text{Te}$ (αριστερά) και για τον ανιχνευτή ${}^{66}\text{Zn}$ (δεξιά).

Η πυρηνική απόκριση σε τέτοια ενεργειακά φάσματα, μελετάται συνήθως με την γνωστή μέθοδο της συνέλιξης (Tsakstara-Kosmas, 2011) κατά την οποία αναδιπλώνουμε τις ενεργές διατομές του Σχήματος 10 με ενεργειακές κατανομές υπερκαινοφανών νετρίνων. Συνήθως υιοθετούμε ως τέτοιες κατανομές: (i) την κατανομή Fermi-Dirac, (ii) την κατανομή δυναμοσειράς (Power-Law), (iii) την κατανομή ενός σύνθετου φάσματος νετρίνων β-δέσμης (Kosmas-Tsakstara, 2010).

Το Σχήμα 11, δείχνει μια προσομοίωση του σήματος που δημιουργείται στον ανιχνευτή νετρίνων ${}^{130}\text{Te}$, για ένα σενάριο υπερκαινοφανών νετρίνων που υιοθετήσαμε. Το πρω-

τογενές φάσμα των υπερκαινοφανών νετρίνων θεωρήθηκε ότι περιγράφεται από κατανομή Fermi-Dirac δύο παραμέτρων. Η κατανομή του σύνθετου φάσματος που υιοθετήθηκε (καμπύλη με διακεκομμένη γραμμή) προέρχεται κυρίως από επιταχυνόμενα φάσματα με εννέα παράγοντες Lorentz $\gamma = 4, 5, \dots, 13$. Παρατηρούμε ότι το σήμα στον ανιχνευτή είναι έντονο στην περιοχή ενέργειας $\epsilon_\nu = 38-40$ MeV.

Εικόνα 11. Σήμα νετρίνων και αναδιπλωμένη ολική ενεργός διατομή της αντίδρασης αντινετρίνων με το ισότοπο ^{130}Te . Υιοθετήθηκε συνθετικό φάσμα β-δέσμης 9 συνιστωσών (διακεκομμένη γραμμή). Το φάσμα υπερκαινοφανών νετρίνων περιγράφεται από κατανομή Fermi-Dirac δύο παραμέτρων.

Σήμερα, αν και μας είναι καλά γνωστό ότι οι αντιδράσεις νετρίνου-πυρήνα παίζουν σημαντικό ρόλο σε πολλά αστροφυσικά φαινόμενα, εν τούτοις υπάρχουν πολλές αβεβαιότητες στις αστροφυσικές αλληλεπιδράσεις των νετρίνων και στη φυσική των σουπερνόβα γενικότερα, οι οποίες έχουν δημιουργήσει διάφορα ερωτήματα, πολλά από τα οποία παραμένουν ακόμα αναπάντητα. Οι γνώσεις μας περιορίζονται από την ελλιπή κατανόηση των ενεργών διατομών και των συστηματικών σφαλμάτων αντιδράσεων νετρίνου-πυρήνα χαμηλών και ενδιάμεσων ενεργειών, $\epsilon_\nu \leq 100-150$ MeV (Janika κ.ά., 2007).

Ένας μεγάλος αριθμός ανοιχτών προβλημάτων της φυσικής των σουπερνόβα αναμένεται να διευθετηθεί από κάποια έκρηξη σουπερνόβα που θα συμβεί (ευελπιστούμε στο εγγύς μέλλον) εντός του Γαλαξία μας ή σε κοντινό Γαλαξία. Αναμένουμε, η πληθώρα των εξαιρετικά ευαίσθητων γήινων ανιχνευτών υψηλού επιπέδου στατιστικής ανάλυσης που διαθέτουμε στα ανά τον κόσμο ισχυρά τηλεσκόπια και εργαστήρια, θα μας βοηθήσουν να δώσουμε καιρίες απαντήσεις στα ανοιχτά ζητήματα. Στην επίλυση τέτοιων θεμάτων οι υπολογισμοί και οι προσομοιώσεις του σήματος ενός πυρηνικού ανιχνευτή νετρίνων που συζητήθηκαν ανωτέρω μπορούν να συνεισφέρουν σημαντικά.

4. Η έρευνα των νετρίνων στις επόμενες δεκαετίες

Η έρευνα των νετρίνων και των βαρυτικών κυμάτων, που εκπέμπονται από αντικείμενα του διαστήματος, είναι από τα πιο συναρπαστικά θέματα της σύγχρονης έρευνας του σύμπαντος και στις τρεις κατευθύνσεις που αναφέρθηκαν στην Εισαγωγή (Ενότητα 1) της παρούσας εργασίας. Αμφότερα τα σήματα, νετρίνων και βαρυτικών κυμάτων, είναι πολύ σημαντικότερα από τα ηλεκτρομαγνητικά για τη μελέτη των μακρινών αστερών. Επισημαίνουμε ότι, αν και λειτουργεί ή έχει σχεδιαστεί ένας μεγάλος αριθμός πειραμάτων μελέτης βαρυτικών κυμάτων, τέτοια σήματα δεν έχουν ακόμα ανιχνευθεί. Αναμένεται, όμως, σύντομα να επιτευχθεί μέτρηση τέτοιων σημάτων.

Κατά την διάρκεια των τελευταίων δύο δεκαετιών, σημειώθηκε αλματώδης πρόοδος στην κατανόησή μας και την μοντελοποίηση της κατάρρευσης της καρδιάς μαζικών αστερών και των εκρήξεων σουπερνόβα, εστιάζοντας στις προσομοιώσεις της εξέλιξης των μέσω υδροδυναμικών μοντέλων, την περιγραφή των ασθενών αλληλεπιδράσεων που παράγονται ή επάγονται από νετρίνα και στις νέες αντιλήψεις σχετικά με την πυρηνο-σύνθεση που λαμβάνει χώραν στα πρώτα στάδια της έκρηξης. Αυτή η πρόοδος οδήγησε σε μια νέα γενιά εξεζητημένων προσομοιώσεων (Janika κ.ά., 2007).

Στον πειραματικό τομέα, η μέχρι τώρα ανάπτυξη των υπόγειων πειραμάτων χαμηλής ενέργειας νετρίνων καθώς και των τεχνικών των ραδιενεργών δεσμών, επέτρεψαν την διαλεύκανση πολλών καίριων ζητημάτων της φυσικής των νετρίνων προερχομένων από την περιορισμένη γνώση δεδομένων ενεργών διατομών. Παρόλα αυτά, πολλά σημαντικά φυσικά φαινόμενα δεν είναι σήμερα ικανοποιητικά γνωστά και αναμένεται αποφασιστική πρόοδος στις επόμενες δεκαετίες όταν λειτουργήσουν τα πειράματα της επόμενης γενιάς όπως, β-ραδιενεργών δεσμών (FermiLab, CERN, GSI/FAIR, κλπ.), μέτρησης ηλιακών νετρίνων χαμηλής ροής (SNO+), ανάπτυξη της έρευνας των γεω-νετρίνων (πείραμα LENA) και άλλα.

Η πρόοδος στην πυρηνική αστροφυσική, προχώρησε και προχωρεί παράλληλα με τη συλλογή νέων παρατηρησιακών δεδομένων προερχόμενων από δορυφορικές και επίγειες παρατηρήσεις, από αναλύσεις της αφθονίας πυρηνικών ισοτόπων και χημικών στοιχείων μακρινών αστερών, από μελέτες της δυναμικής των αστρικών καταλοίπων (αστέρες νετρονίων, μελανές οπές και άλλα απομεινάρια αστερών), από παρατηρήσεις πολύ έντονων πηγών νετρίνων, πίδακες μικρο-ημιστέρων (microquasar jets), καταιγίδες γ-ακτίνων του γαλαξία μας, κλπ. Πολλές σύγχρονες μελέτες, έχουν εστιάσει στην εξέλιξη μαζικών αστερών, από την αρχική φάση καύσης υδρογόνου μέχρι την τελική κατακλυσμική καταστροφή των σαν σουπερνόβα κατάρρευσης καρδιάς.

Στον τομέα των εργαστηριακών νετρίνων η πρόοδος της έρευνας ακολουθεί την τεχνολογική εξέλιξη παραγωγής δέσμης νετρίνων με σπουδαία πλεονεκτήματα (βλέπε παρακάτω).

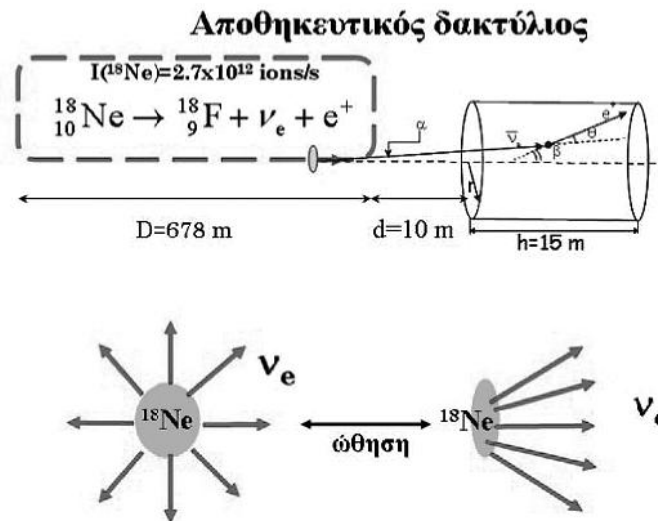
4.1 Δέσμες νετρίνων μεγάλης έντασης και εμβέλειας, υπερδέσμες νετρίνων

Για την παραγωγή συμβατικών δεσμών νετρίνων, μια δέσμη πρωτονίων υψηλής ενέργειας κατευθύνεται σε ένα στόχο, οπότε τα δημιουργούμενα θετικά πιόνια π^+ συλλέγονται, εστιάζονται και τελικά αποδιεγείρονται σε έναν μακρύ σωλήνα (βλέπε Εικόνα 1).

Στους μεγάλους αποθηκευτικούς δακτύλιους, στους οποίους είναι δυνατόν να συλλεφθούν 10^{20} μίονια το έτος, μετά την αποδιέγερση των μιονίων λαμβάνεται μια σχετικά καλά εστιασμένη και ισχυρή δέσμη ν_μ νετρίνων (Louis, 2009). Οι συμβατικές δέσμες ν_μ νετρίνων, είναι ουσιαστικά δέσμες μιονικών ν_μ νετρίνων, με μικρή πρόσμιξη από νετρίνα άλλων γεύσεων. Αν και μικρή η πρόσμιξη των ν_e νετρίνων, περίπου 1 %, εντούτοις περιορίζει αρκετά την πειραματική ικανότητα να παρατηρήσουμε εμφάνιση νετρίνων (appearance) και της ταλάντωσής των (Adamson κ.ά., 2012), κ.ά. Δέσμη αντινετρίνων του μιονίου παράγεται όταν αρνητικά φορτισμένα πόνια π^- είναι εστιασμένα στη δέσμη.

Οι υπερδέσμες νετρίνων (ν_e -superbeams), είναι η τεχνολογική εξέλιξη των συμβατικών δεσμών (Οι συμβατικές πηγές έχουν⁶ 10^{20} POT) στις οποίες τα νετρίνα παράγονται χρησιμοποιώντας σύγχρονη τεχνολογία παραγωγής λεπτών δεσμών, δηλαδή το ενεργειακό τους φάσμα παρουσιάζει μία πολύ στενή κατανομή και με μια υψηλή κορυφή. Η ροή των αρχικών πρωτονίων (βλέπε Εικόνα 1) για παραγωγή υπερδέσμης, είναι μεγαλύτερη κατά έναν παράγοντα 10-50 σε σύγκριση με την αντίστοιχη για συμβατικές δέσμες, η δε ισχύς της πηγής είναι περίπου 10^{21} - 10^{22} POT (Adamson κ.ά., 2012).

Όπως προαναφέρθηκε, την τελευταία δεκαετία, στην παραγωγή νετρίνων χρησιμοποιούνται νέες εργαστηριακές τεχνικές, όπως είναι δέσμες β-ραδιενεργών ιόντων (βλέπε Σχήμα 12). Έτσι, είναι σχετικά εύκολο να δημιουργήσουμε στο εργαστήριο ραδιενεργούς πυρήνες προκειμένου να τους χρησιμοποιήσουμε στην παραγωγή δέσμης νετρίνων.

Εικόνα 12. (Άνω) Αποθηκευτικός δακτύλιος στον οποίο επιταχύνονται β-ραδιενεργοί πυρήνες σε σχετικά μικρούς γ-παράγοντες Lorentz ($\gamma < 15-20$). (Κάτω) Ο αρχικά ακίνητος (στο εργαστήριο) σφαιρικός πυρήνας εκπέμπει νετρίνα ομοιόμορφα προς όλες τις κατευθύνσεις, ενώ όταν επιταχύνεται σε σχετικιστικές ταχύτητες έχει σχήμα ελλειψοειδές και τα εκπεμπόμενα νετρίνα είναι εστιασμένα.

6. Οι ροές των νετρίνων δέσμης παραμετροποιούνται με το πλήθος των πρωτονίων που προσπίπτουν στο στόχο ανά έτος (protons on target, POT).

Όμως, η ιδέα της χρήσης των β-ραδιενεργών πυρήνων για παραγωγή δεσμών νετρίνων και αντινετρίνων (beta beam neutrinos), προτάθηκε σχετικά πρόσφατα (Zucchelli, 2002) και από τότε πραγματοποιούνται θεωρητικές και πειραματικές μελέτες από διάφορους ερευνητές (Volpe, 2007) με χρήση ποικίλων β-ραδιενεργών ιόντων. Η πηγή των νετρίνων, είναι β-ραδιενεργά ιόντα (δηλαδή υφίστανται β-διάσπαση) τα οποία τοποθετούνται σε έναν αποθηκευτικό δακτύλιο με δύο ευθύγραμμα τμήματα (βλέπε Σχήμα 12) και επιταχύνονται σε σχετικιστικές ταχύτητες. Τα νετρίνα που παράγονται κατά μήκος ενός ευθύγραμμου τμήματος, φθάνουν σε έναν ανιχνευτή ο οποίος είναι τοποθετημένος συνήθως κατά μήκος του άξονά του.

Ένα μοναδικό χαρακτηριστικό της πηγής των νετρίνων β-δέσμης, είναι το γεγονός ότι, μπορεί να παράγει ενεργειακά φάσματα νετρίνων ν_e ή $\bar{\nu}_e$ με διαφορετικές κλίμακες ενέργειας μέσω της επιτάχυνσης των μητρικών ιόντων σε πολύ υψηλές ταχύτητες (μεγάλους παράγοντες ώθησης γ , ή παράγοντες Lorentz γ). Αναφέρουμε ότι δέσμες β-ραδιενεργών ιόντων χαμηλής ενέργειας, χρησιμοποιούνται στην παραγωγή νετρίνων ενέργειας 10-100 MeV, περιοχή η οποία έχει μεγάλη επικάλυψη με την ενεργειακή κλίμακα των υπερκαινοφανών νετρίνων και την φυσική νετρίνων χαμηλής ενέργειας γενικότερα που μας ενδιαφέρει (Volpe, 2007). Οι τυπικοί παράγοντες ώθησης (boost factors) που αντιστοιχούν σε τέτοια νετρίνα, βρίσκονται στην περιοχή των $\gamma \leq 15-20$.

3. Σύνοψη και Συμπεράσματα

Οι τελευταίες βελτιώσεις των μοντέλων εξέλιξης αστέρων και της έκρηξης νετρίνων σε ένα σουπερνόβα, της αστρικής εκρηκτικής πυρηνοσύνθεσης πέραν του σιδήρου, των καταιγίδων γ-ακτίνων, κλπ., επιτρέπουν υπολογισμούς με εξαιρετικά αξιόπιστες προβλέψεις προκειμένου να συγκριθούν με τα παρατηρησιακά δεδομένα. Επίσης, οι πρόσφατες καινοτομίες στην μέτρηση της ροής των αστροφυσικών νετρίνων, επιβεβαίωσαν την καθιερωμένη ηλιακή θεωρία και είναι σε θέση να διευθετήσουν πολλά από τα ανοιχτά θέματα υπερκαινοφανών νετρίνων με την εμφάνιση Γαλακτικού ή εξω-γαλακτικού σουπερνόβα. Η έκρηξη σουπερνόβα αποτελεί μια σημαντική πηγή νετρίνων σχετικά χαμηλής ενέργειας συγκρινόμενη με άλλες πηγές (γήινη ατμόσφαιρα, επιταχυντές, κλπ.) νετρίνων.

Η ανίχνευση, και ερμηνεία των σημάτων αυτών υποβοηθείται από ευέλικτα λογισμικά και μοντέρνα υπολογιστικά μοντέλα, αλλά και εξελιγμένες Φυσικές θεωρίες οι οποίες άλλοτε μεν εμπνέουν τον σχεδιασμό πειραμάτων άλλοτε δε διαμορφώνονται από τα πειράματα σε ένα αμφίδρομο σχήμα βελτίωσης θεωρίας και πειράματος με ευεργετικά αποτελέσματα σε χρήσιμες εφαρμογές αλλά και στην ικανοποίηση της ανθρώπινης περιέργειας 'να μάθει το πώς γεννήθηκε και εξελίσσεται ο θαυμαστός κόσμος του σύμπαντος'.

Θεραπεύοντας την ανωτέρω έρευνα πολύ-επιστημονικά, οι ερευνητές είμαστε σε θέση να καταγράφουμε και ερμηνεύουμε εξαιρετικά ευαίσθητα σήματα νετρίνων, ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας, αλλά και βαρυτικών κυμάτων που εκπέμφθηκαν πολύ-πολύ πριν από σήμερα (‘μακρινό’ παρελθόν) από τον κόσμο του μακρινού διαστήματος.

Στο παρόν Συνέδριο καταγράφουμε και ερμηνεύουμε πολύπλευρα και διαθεματικά

τα μηνύματα από την ίδρυση της Σχολής Βελλάς και την εξέλιξη της στα εκατό χρόνια που πέρασαν, εξέλιξη στην οποία πολλοί από τους παρόντες συμμετείχαν και συμμετέχουν ενεργά. Επαφίεται στις μελλοντικές γενιές των Βελλαϊτών φοιτητών της η συνέχιση στην παράδοση της πολύπλευρης καλλιέργειας της σκέψης και το βάθαιμα της γνώσης στην επιστήμη. Κλείνοντας, ως μικρή αιτιολόγηση του επιστημονικού χαρακτήρα της παρούσας εργασίας, παραθέτουμε τα λόγια του Αϊνστάιν: «Έχει μεγάλη σημασία να δίνεις –συνειδητά και κατανοητά– στο ευρύ κοινό μια ευκαιρία να αντιληφθεί τις προσπάθειες και τα αποτελέσματα της επιστημονικής έρευνας. Δεν αρκεί να γνωρίζουν αυτά τα αποτελέσματα μόνο μερικοί ειδικευμένοι στα αντίστοιχα επιστημονικά πεδία, να τα επεξεργάζονται και να τα εφαρμόζουν. Όταν οι γνώσεις περιορίζονται σ' ένα μικρό όμιλο ανθρώπων, νεκρώνεται το επιστημονικό πνεύμα του λαού και οδηγείται στην πνευματική φτώχεια».

Ευχαριστούμε θερμά την Οργανωτική Επιτροπή για την άψογη διοργάνωση του παρόντος συνεδρίου. Ο συγγραφέας Θεοχάρης Κοσμάς, επιθυμεί να ευχαριστήσει τον αγαπητό φίλο Βελλαΐτη Χρήστο Βέτση, παρακείμενο στο Βελλαϊτικό θρανίο, καθώς και την οικογένειά του για την θερμή φιλοξενία που του επιφύλαξαν στο Τορόντο κατά την επίσκεψη στο SNO (Sudbury Neutrino Observatory) για συμμετοχή (με παρουσίαση εργασίας) σε συνέδριο νετρίνων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Abe, K. et al (2011), “The T2K experiment”, *Nuclear Instruments and Methods in Physics Research A: Accelerators, Spectrometers, Detectors and Associated Equipment*, Vol 659, p. 106-135.
- Adamson, P. et al (2012), “Improved Measurement of Muon Antineutrino Disappearance in MINOS”, *Phys.Rev.Lett.*108, 191801-5.
- Aguilar-Arevalo, A.A. et al (2010), “Search for core-collapse supernovae using the MiniBooNE neutrino detector”, *Phys. Rev. D.* 81, 032001-1-6.
- Aguilar-Arevalo, A.A. et al (2001), “Evidence for neutrino oscillations from the observation of appearance in a beam”, *Phys.Rev.D* 64, 112007-1-22.
- Baade, W. και Zwicky, F. (1934), “Remarks on Super-Novae and Cosmic Rays”, *Phys. Rev.* 46, 76-77.
- Bahcall, J.N, Gonzalez-Garcia, Maria C., Garay, Carlos Pena (2004), “Solar neutrinos before and after Neutrino 2004”, *Journal of High Energy Physics* 08, 016.
- Bethe, H.A. (1990), “Supernova mechanisms”, *Rev. Mod. Phys.* 62, 801-866.
- Davis, R. et al (1968), “Search for neutrinos from the Sun”, *Phys. Rev. Lett.*20, 1205-1209.
- Ejiri, H. (2000), “Nuclear spin isospin responses for low-energy neutrinos”, *Phys.Rep.*338, 265-351.
- Ejiri, H. (2003), “Neutrino studies in nuclei and intense neutrino sources”, *Nuclear Instruments and Methods in Physics Research A* 503, 276–278.
- Janka, H.-Th. et al (2007), “Theory of core-collapse supernovae”, *Phys. Rep.* 442, 38-74.
- Zuber, K. (2006), “Status of the double beta experiment COBRA”, *Prog. Part. Nucl. Phys.* 57, 235-240.
- Zuber, K. (2009), “Status of the SNO+experiment”, *AIP Conf. Proc.* 1180 (2009), 150-154.
- Zucchelli, P. (2002), “A Novel concept for a anti-electron-neutrino neutrino factory”, *Phys. Lett. B* 532, 166-172.
- Langanke, K. (2008), “Weak interaction, nuclear physics and supernovae”, *Acta Phys.Polon.* B39, 265-282.
- Langanke, K., Pinedo, G.M. (2010), “Neutrino-nucleus reaction in supernovae”, *Prog. Part. Nucl. Phys.* 64, 400-403.
- Kolbe, E., Kosmas, T.S. (1998), “Recent highlights on neutrino nucleus interactions”, *Int. Conf. on Symmetries in High-Energy Physics and Applications*, 199-225.
- Kosmas, T.S., Tsakstara, V. (2010), “The nuclear response of terrestrial detectors to low-energy neutrino spectra”, *J. Phys. Conf. Ser.* 203, 012090-1-3.
- Louis, W.C. (2009), “Searches for muon-to-electron (anti) neutrino flavor change”, *Prog. Part. Nucl. Phys.* D 63, 51-73.
- Raffelt, G.G (2012), “Neutrinos and the stars”, arXiv:1201.1637v2 [astro-ph.SR].
- Τσακστάρρα, Β. (2010), *Μελέτη αστροφυσικών νετρίνων με τεχνικές προσομοίωσης και υπολογισμούς πυρηνικής δομής*, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, σ. 242.
- Tsakstara, V., Kosmas, T.S. (2012), “*Studying Supernovae via their Neutrino Signatures at Nuclear Detectors*”, Horizons in World Physics. Volume 278, Nova Publishing.
- (2011), “Analyzing astrophysical neutrino signals using realistic nuclear structure calculations and the convolution procedure”, *Phys.Rev. C* 84, 064620-1-14.
- Volpe, C. (2007), “Beta beams”, *J. Phys. G.: Nucl. Part. Phys.* 34, R1 - R44.

ΤΟ ΦΥΤΩΡΙΟ ΤΗΣ ΒΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Η ΠΑΡΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΣΠΟΡΕΩΣ

Αγαθοκλής Τσατσούλης

Καθηγητής Ιατρικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

atsatsou@uoi.gr

Περίληψη: Ένα από τα θέματα στο μάθημα των θρησκευτικών, κατά τις εισαγωγικές εξετάσεις για το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς το 1963, ήταν η παραβολή του σπορέως. Εκείνη τη χρονιά, όπως και κάθε άλλη χρονιά, 30 μαθητές της Β΄ προς Γ΄ τάξης του Γυμνασίου, από διάφορα μέρη της Ηπείρου, πέτυχαν στις εξετάσεις και έγιναν σπουδαστές του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς - 30 διαλεγμένοι σπόροι έπεσαν στο φυτώριο της Βελλάς. Σκοπός ήταν μετά σπουδές έξι χρόνων (τέσσερις Γυμνασιακές και δύο της Ακαδημίας) να αποκτήσουν εφόδια, ώστε να ασκήσουν το λειτούργημα του διδασκάλου ή και του ιερέα.

Εάν κρίνουμε από τα αποτελέσματα, οι σπόροι που έπεσαν στο φυτώριο της Βελλάς βρέθηκαν σε "αγαθήν γήν" και απέδωσαν "καρπόν εκατονταπλασίονα". Το μεγαλύτερο ποσοστό των αποφοίτων της Βελλάς υπηρέτησαν το λειτούργημα του διδασκάλου. Ένα σημαντικό όμως ποσοστό ακολούθησαν άλλους δρόμους στις ανθρωπιστικές, τις βιολογικές ή θετικές επιστήμες ή και σε άλλα επαγγέλματα. Το γεγονός είναι ένα: όλοι τους διακρίθηκαν και διέπρεψαν στο δρόμο που ακολούθησαν.

Στο φυτώριο της Βελλάς έπεσαν σπόροι με διαφορετικές γενετικές καταβολές. Όμως το έδαφος υπήρξε πρόσφορο και επέτρεψε την καρποφορία όλων των σπόρων στη μέγιστη δυνατότητα τους.

1. Εισαγωγή

Ήταν αρχές Σεπτεμβρίου του 1963. Στον προαύλιο χώρο της Ζωσιμαίας Παιδαγωγικής Ακαδημίας είχαμε συγκεντρωθεί μαθητές της Β΄ προς Γ΄ τάξης Γυμνασίου, από διάφορα μέρη της Ηπείρου. Δίναμε εξετάσεις για τη Σχολή της Βελλάς και ήταν η σειρά των Θρησκευτικών.

Καθώς χτύπησε το κουδούνι και προχωρούσαμε προς την είσοδο του κτιρίου, ένας συνυποψήφιος μαθητής διάβαζε φωναχτά από το βιβλίο των Θρησκευτικών την παραβολή του σπορέως:

«Εξήλθεν ο σπείρων του σπείρει τον σπόρον αυτού, και εν τω σπείρειν αυτόν ό μεν έπεσε παρά την οδόν, και κατεπατήθη, και τα πετεινά του ουρανού κατέφαγεν αυτό, και έτερον έπεσεν επί την πέτραν, και φυέν εξηράνθη διά το μη έχειν ικμάδα, και έτερον έπεσεν εν μέσω των ακανθών, και συμφυείσαι αι άκανθαι απέπνιξαν αυτό, και έτερον

έπεσεν εις την γην την αγαθήν, και φυέν εποίησε καρπόν εκατονταπλασίονα» (Λουκά Η', 5-8).

Όταν μπήκαμε στην αίθουσα ο καθηγητής των Θρησκευτικών διάβασε τα θέματα. Η πρώτη ερώτηση ήταν «Τι γνωρίζετε για την παραβολή του σπορέως;».

Εκείνη τη χρονιά, όπως και κάθε άλλη χρονιά, 30 μαθητές πέρασαν τις εξετάσεις και έγιναν σπουδαστές του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς - 30 σπόροι που πέρασαν το κόσκινο των εξετάσεων έπεσαν στο φυτώριο της Βελλάς.

Ποιά ήταν η αποστολή του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς και ποιοί οι στόχοι των σπουδαστών της; Η αποστολή της Σχολής ήταν να δώσει στους σπουδαστές της τα εφόδια και τις γνώσεις και να τους προετοιμάσει να ασκήσουν το λειτούργημα του δασκάλου ή του ιερέα, όταν βγουν στην κοινωνία. Αυτό γινόταν με ένα άρτιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και με την βοήθεια διαλεγμένων παιδαγωγών-καθηγητών. Το περιβάλλον αυτό πέρα από τις γνώσεις ενδυνάμωνε και τον χαρακτήρα των σπουδαστών της.

2. Καρποφορία στο φυτώριο της Βελλάς — σταδιοδρομία των σπουδαστών της

Τι απέγιναν οι σπόροι που βρέθηκαν στο χωράφι της Βελλάς; Εάν κρίνουμε από τα αποτελέσματα, οι σπόροι βλάστησαν και «εποίησαν καρπόν εκατονταπλασίονα». Όμως ο καρπός δεν ήταν ο ίδιος.

Πράγματι, οι περισσότεροι απόφοιτοι της Βελλάς υπηρέτησαν το λειτούργημα του δασκάλου ή του ιερέα. Ένα σημαντικό όμως ποσοστό ακολούθησε άλλους δρόμους και υπηρέτησε άλλες ανθρωπιστικές ή βιολογικές και θετικές επιστήμες ακόμη και άλλα επαγγέλματα. Το αποτέλεσμα όμως ήταν ένα: όλοι τους διακρίθηκαν και διέπρεψαν στο δρόμο που διάλεξαν.

Τίθεται λοιπόν το ερώτημα: Γιατί πολλοί από τους αποφοίτους της Βελλάς ακολούθησαν άλλους δρόμους και πώς τα κατάφεραν σε κατευθύνσεις πέραν της θεωρητικής που ήταν η κατεύθυνση του Ιεροδιδασκαλείου; Πέτυχε τότε στην αποστολή της η Σχολή της Βελλάς;

3. Η βιολογική έννοια της παραβολής του σπορέως

Είναι γνωστό από την Βιολογία ότι ο φαινότυπος ενός έμβιου όντος διαμορφώνεται σύμφωνα με το γονότυπο (τις γενετικές του καταβολές) και την επίδραση του περιβάλλοντος. Μάλιστα, η έκφραση κάποιων γονιδίων μπορεί να αποσιωπηθεί και κατασταλεί υπό την επίδραση ορισμένων περιβαλλοντικών παραγόντων, ενώ σε διαφορετικό περιβάλλον τα ίδια γονίδια επιτρέπεται να εκφραστούν. Αυτό είναι γνωστό ως φαινόμενο «επιγενετικής δράσης».

Ακριβώς το ίδιο φαινόμενο περιγράφει με άλλα λόγια και η παραβολή του σπορέως: «ο σπόρος που έπεσε στο δρόμο καταπατήθηκε, εκείνος που έπεσε σε πετρώδες έδαφος ξεράθηκε και εκείνος που έπεσε στα αγκάθια πνίγηκε χωρίς να φυτρώσει. Μόνο ο σπόρος που έπεσε σε καλή γη έδωσε καρπό εκατονταπλάσιο». Έτσι, ερεθίσματα από το περιβάλλον επηρεάζουν την φαινοτυπική έκφραση των γονιδίων ενός έμβιου όντος, όπως

η ποιότητα του εδάφους επηρεάζει την καρποφορία των σπόρων.

Φαίνεται λοιπόν ότι οι σπουδαστές-σπόροι που βρέθηκαν στο πνευματικό φυτώριο της Βελλάς έπεσαν «εις γην αγαθήν». Πράγματι, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Σχολής Βελλάς και η φροντίδα των καλλιεργητών-δασκάλων δημιούργησαν το κατάλληλο περιβάλλον, ώστε να ευδοκιμήσουν και να προοδεύσουν όλοι οι απόφοιτοι της Βελλάς.

Όμως, όπως προανέφερα, ο καρπός που έβγαλε το φυτώριο της Βελλάς δεν ήταν ο ίδιος. Οι απόφοιτοι της Βελλάς δεν έγιναν όλοι τους δάσκαλοι ή ιερείς. Ο καρπός δεν ήταν ο ίδιος, γιατί και ο σπόρος δεν ήταν ο ίδιος. Οι γενετικές καταβολές κάθε σπόρου ήταν διαφορετικές. Επομένως και ο καρπός που απέδωσε το φυτώριο Βελλάς δεν μπορούσε παρά να είναι διαφορετικός.

Εδώ ακριβώς έγκειται η επιτυχία της Βελλάς. Επέτρεψε να ευδοκιμήσουν και να καρποφορήσουν όλοι οι σπόροι-σπουδαστές της, σύμφωνα με τις γενετικές τους καταβολές και την κλίση τους.

4. Το παράδειγμα της Βελλάς στη σύγχρονη κοινωνία

Οι άνθρωποι είναι δημιουργικά όντα και μπορούν να μεγαλουργήσουν, όταν βρουν το κατάλληλο περιβάλλον. Όμως το σύγχρονο κοινωνικό και πνευματικό περιβάλλον, ιδιαίτερα στην πατρίδα μας, έχει αλλοιωθεί και έχει γίνει άγονο. Τα ερεθίσματα που εκπέμπει έχουν επιτρέψει να ευδοκιμήσουν και να κυριαρχήσουν χαρακτηριστικά και συμπεριφορές που δεν συνάδουν με τις αξίες του ανθρώπου.

Στο έδαφος της πατρίδας μας, τα τελευταία χρόνια, έπεσε πολύ λίπασμα, λίπασμα όμως ακατάλληλο, που αλλοίωσε το έδαφος, με αποτέλεσμα να δώσει καρπούς παχυλούς μεν, αλλά άγευστους και αρρωστημένους. Έτσι, ο φαινότυπος του νεοέλληνα έχει παραλλαχθεί. Έχει χάσει τον εαυτό του και βαδίζει χωρίς πυξίδα. Ο σύγχρονος Έλληνας δε γνωρίζει ποιός είναι και πού πηγαίνει. Το περιβάλλον που δημιούργησε και ο τρόπος που διάλεξε να ζήσει τον εκδικούνται.

Ας ελπίσουμε ότι το παράδειγμα της Βελλάς και η διδαχή της παραβολής θα αποτελέσουν το λυχνάρι για τον σύγχρονο Έλληνα-Διογένη, ώστε να βρει το χαμένο δρόμο-πιθάρι του.

*Οι αρχαίοι σοφοί Πλούταρχος και Αριστοτέλης.
Από το ζωγραφικό διάκοσμο του καθολικού της Ιεράς Μονής Βελλάς (18^{ος} αι.).*

ΟΙ ΒΕΛΛΑΪΤΕΣ ΚΑΙ Η ΒΟΡΕΙΟΣ ΗΠΕΙΡΟΣ

Θεόδωρος Καλτσούνης

Καθηγητής Πανεπιστημίου Washington (Seattle)

theodore@u.washington.edu

Περίληψη: Οι Έλληνες και οι Αλβανοί, όπως και οι άλλοι λαοί των Βαλκανίων, ζούσαν μαζί για εκατοντάδες χρόνια χωρίς σύνορα μεταξύ τους. Το εθνικιστικό όμως κίνημα των τελευταίων αιώνων προώθησε τους λαούς αυτούς σε διαχωρισμό και στην ίδρυση κρατών με ομοιογένεια και συγκεκριμένα σύνορα. Αυτό όμως απεδείχθη δύσκολο, αλλά και άδικο. Μη θέλοντας να εγκαταλείψουν τις προγονικές τους εστίες, πολλές εθνότητες, όπως οι Έλληνες της Βορείου Ηπείρου, κατέληξαν σε κράτη με πολιτισμική παράδοση διαφορετική από τη δική τους. Το αποτέλεσμα αυτό αντιμετωπίστηκε, δυστυχώς, με την πράξη της αφομοίωσης. Οι Βορειοηπειρώτες, αντιμέτωποι με την έντονη επιμονή της Αλβανίας να τους αφομοιώσει, αντέδρασαν για να διατηρήσουν την ταυτότητά τους. Οι Βελλαΐτες έπαιξαν μεγάλο ρόλο στην προσπάθεια αυτή, ακόμα και τη ζωή τους μερικοί θυσιάσαν για το σκοπό αυτό. Τώρα, όμως, που η Αλβανία έχει την ευκαιρία να ενσωματωθεί με την υπόλοιπη Ευρώπη, ποιά είναι η πιο αποδοτική προσέγγιση, τόσο για τους Αλβανούς, όσο και για τους Βορειοηπειρώτες; Η λογική επιβάλλει και στις δύο παρατάξεις να εγκαταλείψουν τις εθνοκεντρικές τους ανταγωνιστικές τάσεις και με πάθος να υιοθετήσουν την **αξία των δικαιωμάτων του ανθρώπου**. Έτσι, θα μπορέσουν μαζί να προχωρήσουν με **λογική** προς ένα **διάλογο** που θα ικανοποιήσει τους Ελληνο-Αλβανούς, αλλά και θα κάνει δυνατή την εισαγωγή της Αλβανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτό απαιτούν οι καιροί και η αξία της δικαιοσύνης.

Η εντολή που πήρα από τους οργανωτές των εκδηλώσεων ήταν να απευθυνθώ σήμερα στο θέμα της προσφοράς των Βελλαϊτών στη Βόρειο Ήπειρο. Σαν Βορειοηπειρώτης, δέχτηκα αμέσως το ευρύ και δύσκολο αυτό θέμα που περιέχει πολλές και ποικίλες πτυχές. Οι πτυχές αυτές διαμορφώθηκαν από τις διάφορες επιδρομές, εξελίξεις, κινήματα και ιδεολογίες σε μια περίοδο πάνω από δύο χιλιετηρίδες. Οι πολύμορφες αυτές αλλαγές επέφεραν διαδοχικά νέες καταστάσεις που τελικά επηρέασαν και το έργο των Βελλαϊτών της Βορείου Ηπείρου στον εικοστό αιώνα.

Όπως είναι γνωστό, στην αρχαία εποχή υπήρχαν μόνον δύο λαοί στην Ευρώπη – οι Έλληνες και οι βάρβαροι. Ακολούθησαν μετά διάφορες αυτοκρατορίες, από τη Ρωμαϊκή μέχρι την Οθωμανική, μέσα στις οποίες όλοι σχεδόν οι λαοί, προπαντός στα Βαλκάνια, ζούσαν μαζί. Κάτω από την πίεση των κατακτητών πολλοί άνθρωποι ξεχνούσαν την ταυτότητά τους και άλλαζαν ακόμα και τη θρησκεία τους, όπως έγινε με την πλει-

ονότητα των Βοσνίων και των Αλβανών. Εξισλαμίστηκαν οι περισσότεροι Αλβανοί και εγκατέλειψαν την Χριστιανική Ορθόδοξη πίστη τους. Η εξέλιξη αυτή άρχισε να δημιουργεί προβλήματα μεταξύ των Αλβανών και των Ελλήνων γειτόνων τους, και ειδικά αυτών που ζούσαν δίπλα τους στο χώρο της σημερινής Βορείου Ηπείρου ή Νοτίου Αλβανίας, όπως οι Αλβανοί προτιμούν.

Παρ' όλα αυτά, συνέχισαν οι διάφοροι λαοί να ζουν μαζί μέχρις ότου παρουσιάστηκε ο εθνικισμός του 19^{ου} αιώνα. Το κίνημα αυτό διαχώρισε τους ανθρώπους και τους πότισε με επεκτατικές τάσεις. Οι τάσεις αυτές ήταν τυφλές στα δικαιώματα του ανθρώπου και οδήγησαν τον κόσμο σε δύο παγκόσμιους πολέμους. Ξαν να μην έφταναν όλα αυτά, ο κομμουνισμός κατέκτησε όλες σχεδόν τις Βαλκανικές χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Αλβανίας με τον Βορειοηπειρωτικό πληθυσμό στη νότια περιοχή της. Όπως όλοι γνωρίζουμε, η Ελλάδα απέφυγε την άμεση ή έμμεση κυριαρχία της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, αλλά έπεσε στα δεινά ενός άγριου εμφυλίου πολέμου.

Το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς ιδρύθηκε το 1911 και υπολογίζω ότι οι πρώτοι απόφοιτοι γύρισαν στη Βόρειο Ήπειρο όταν η Αλβανία ήταν ακόμα στα τελευταία στάδια της εγκαθίδρυσής της ως ανεξάρτητου κράτους. Τότε ήταν η εποχή των ονείρων της Μεγάλης Ιδέας και της Μεγάλης Αλβανίας. Ήταν σχεδόν αμέσως μετά τη διάλυση της Αυτονόμου Βορείου Ηπείρου. Ήταν η εποχή που η Ελλάδα διεκδικούσε τη Βόρειο Ήπειρο, ενώ η Αλβανία, επιδιώκοντας μια ομοιογενή Μεγάλη Αλβανία, επέμενε στην αφομοίωση των Ελλήνων της Βορείου Ηπείρου. Και τούτο παρά το γεγονός ότι η Αλβανική Κυβέρνηση επίσημα υποσχέθηκε ότι θα σεβαστεί τα ανθρώπινα δικαιώματα των Βορειοηπειρωτών.

Ήταν μέσα σε αυτή την εποχή, που κράτησε μέχρι το 1939, όταν ο Βελλαΐτης Θωμάς Λιόλιος γύρισε στη Βόρειο Ήπειρο το 1922, χειροτονήθηκε ιερέας, και υπηρέτησε στο Μουρσί ως παπάς και δάσκαλος. Όταν ο Ζόγου έκλεισε τα Ελληνικά σχολεία το 1929, ο παπά Θωμάς ξαναζωντάνεψε το κρυφό σχολειό, που δυστυχώς μερικοί αμφισβητούν σήμερα, και κρυφά μέσα στην εκκλησία δίδασκε στα παιδιά τα γράμματα και τα σπουδάσματα του Ελληνικού πολιτισμού. Τον πρόδωσε κάποιος και φυλακίστηκε ο παπά Θωμάς.

Οι χωριανοί μου απόφοιτοι Βελλαΐτες Νικόλαος Κώτσης και Αριστοτέλης Χαρμπάτσης γύρισαν στη Δίβρη για να μας διδάξουν τη μητρική μας Ελληνική γλώσσα και τα ιδανικά των προγόνων μας. Και οι δυο τους ήταν τα καμάρια του χωριού, και όπως θυμάμαι καλά, κάθε μάνα έλεγε στα παιδιά της «Ξαν αυτούς να γίνετε!». Όπως και οι άλλοι Βελλαΐτες, μαζί με τους ιερείς και προέδρους των κοινοτήτων, ο Νικόλαος Κώτσης και ο Αριστοτέλης Χαρμπάτσης, πιστοί στα διδάγματα της Βελλάς, αντέδρασαν στην προσπάθεια της τότε Αλβανικής Κυβέρνησης να περιορίσει τα δικαιώματα των Βορειοηπειρωτών – γλώσσα, θρησκεία, και γενικά τον πολιτισμό. Ο ιερέας πατέρας μου, που μόλις είχε χειροτονηθεί το 1932, έλαβε μέρος σε αυτές τις αντιδράσεις. Δεν υπέγραψε όταν οι Αλβανοί τον πίεζαν να συμφωνήσει για την αλλαγή της γλώσσας.

Η κατάσταση χειροτέρευσε στην Αλβανία μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Στις άκρες εθνικιστικές τάσεις της τότε Αλβανίας προστέθηκε και το δογματικό κι αυταρχικό κομμουνιστικό σύστημα του Ενβέρ Χότζα. Οι ζώνες της Ελληνικής μειονότητας λιγότε-

ψαν αυθαίρετα. Η Ορθόδοξη Εκκλησία απαγορεύτηκε και οι ναοί της κατεδαφίστηκαν. Η διδασκαλία της Ελληνικής γλώσσας περιορίστηκε μόνον στις τέσσερες πρώτες τάξεις. Η τιμωρία για τη μη υποταγή στη νέα κατάσταση ήταν ο θάνατος.

Ο Νικόλαος Κώτσης, ο δάσκαλός μου στην τετάρτη τάξη, προέβλεψε το εγγύς μέλλον και δραπέτευσε στην Ελλάδα. Ο Αριστοτέλης Χαρμπάτσης, όμως, έπεσε θύμα, όπως και άλλοι Βελλαίτες, της κατοχικής προπαγάνδας του Ενβέρ Χότζα, που έδινε υποσχέσεις ότι θα υποστήριζε δήθεν την Ελληνική μειονότητα. Έμεινε πίσω ο ήρωας Χαρμπάτσης και αγωνίστηκε εναντίον των Γερμανο-Ιταλών κατακτητών. Όταν όμως η κατοχή έληξε και ο Χότζας φανέρωσε ποιός στην πραγματικότητα ήταν, ο Αριστοτέλης Χαρμπάτσης αντιστάθηκε, με αποτέλεσμα να χάσει τη ζωή του. Όπως έγραψε και ο αείμνηστος καθηγητής μας και διευθυντής της Σχολής Οδυσσεάς Δημογκίνης: «απαγχονίστηκε από το Κ. Κ. Αλβανίας».

Σ' αυτό το σημείο, αγαπητοί αδελφοί Βελλαίτες, θα μου επιτρέψετε και μια παρένθεση. Ο Αριστοτέλης Χαρμπάτσης έλαβε μέρος σε κομμουνιστικό κίνημα, αλλά απέδειξε με τη θυσία της ζωής του ότι δεν ήταν κομμουνιστής της εποχής εκείνης. Ήταν, μάλλον, πιστός στα δικαιώματα του ανθρώπου και στα άλλα ιδανικά που απέκτησε στη Βελλά. Για αυτό και ο αξέχαστος Δημογκίνης, αναφερόμενος στο συγχωριανό μου Χαρμπάτση, είπε τα εξής: «Ομολογουμένως, τέτοιοι κατά κανόνα ανεδείχθησαν οι απόφοιτοι του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς...», αλλά ο αείμνηστος Δημογκίνης δεν σταμάτησε εκεί· συνέχισε με τη φράση: «εξαίρουμένων ολίγων αποτελούντων ασήμαντον μειοψηφίαν».

Χωρίς να θέλω να μειώσω τη μεγάλη μου ευγνωμοσύνη προς το δάσκαλό μας, έρχομαι να υποστηρίξω ότι, όπως ο Αριστοτέλης Χαρμπάτσης, έτσι και εκείνοι οι ολίγοι Βελλαίτες που είχε στο νού του ο δάσκαλός μας, δεν ήταν κομμουνιστές. Απλώς έπεσαν θύματα της κομμουνιστικής προπαγάνδας που στην αρχική της φάση έμοιαζε με τις ανθρωπιστικές αξίες της Βελλάς. Παιδί ακόμα στη Δίβρη, πολύ καλά θυμάμαι τους διαφωτιστές του Ενβέρ Χότζα που συνέχεια μας διαβεβαίωναν πως όταν το κόμμα αναλάβει την εξουσία δεν θα υπάρχει φτωχός στο χωριό. Μεγαλωμένοι στη φτώχεια, όπως όλοι εμείς οι Βελλαίτες είμασταν, ακούγαμε τα λόγια αυτά με ανακούφιση. Δεν αποκλείεται κι εκείνοι οι ολίγοι του δάσκαλού μας, να πίστεψαν σε αυτά που άκουγαν γιατί ήταν, όπως είπα, παρόμοια με τα διδάγματα της Βελλάς – αγάπη, αλληλεγγύη, ανθρωπιά. Ενας απ' αυτούς τους ολίγους, ενεργό ακόμα μέλος στο σύστημα του Χότζα, ήταν και ο δάσκαλος που το 1945 περπάτησε τα βουνά για οκτώ ώρες για να συναντήσει έμπιστο άνθρωπο που θα μπορούσε να ενημερώσει τον πατέρα μου ότι είχε ήδη βγεί η απόφαση για τη σύλληψη και εκτέλεσή του. Αμέσως δραπέτεύσαμε οικογενειακώς και σωθήκαμε.

Αυτά τα λίγα μου επιτρέπει ο χρόνος για τους Βελλαίτες που έδρασαν στην Βόρειο Ήπειρο πριν από τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και κατά την απάνθρωπη περίοδο του Ενβέρ Χότζα. Θέλω τώρα να ασχοληθώ περιληπτικά με το παρόν και με το τί όλοι μας, Βελλαίτες και μη, μπορούμε να κάνουμε ώστε να βελτιώσουμε τις σχέσεις μεταξύ των Αλβανών και των μελών της Ελληνικής μειονότητας που ακόμα μαστίζονται από εσωστρέφεια, υπονόμευση και άκρο εθνικισμό. Συνέχιση αυτής της τόσο άκαρπης κατάστασης δεν είναι καλό ούτε για τη μια, αλλά ούτε και για την άλλη παράταξη. Εδώ και αρκετά

χρόνια, όλες οι ευρωπαϊκές χώρες ήταν σε παρόμοια κατάσταση, αλλά έλυσαν τελικά τις διαφορές τους με το **διάλογο** και τη **λογική**. Αυτό ακριβώς πρέπει να γίνει και στην προκειμένη περίπτωση.

Ύστερα από δεκατρία χρόνια εργασίας, πέρα-δώθε από την Αμερική στην Αλβανία, έχω την πεποίθηση ότι τόσο οι Αλβανοί, όσο και οι Βορειοηπειρώτες, πρέπει να εγκαταλείψουν τις εθνικιστικές τους τάσεις και να προσπαθήσουν με το **διάλογο** να βελτιώσουν τις μεταξύ τους σχέσεις. Οι Αλβανοί πρέπει να καταλάβουν πως όσο επιμένουν στην αφομοίωση των Ελλήνων που βρίσκονται μέσα από τα σύνορά τους, τόσο πιο πολύ εκείνοι θα συσπειρώνονται μεταξύ τους και θα αντιδρούν. Από την άλλη πλευρά, οι Έλληνες της Νοτίου Αλβανίας πρέπει να ενωθούν και να αποφασίσουν να αλλάξουν την τακτική τους, εγκαταλείποντας τον ανταγωνισμό και υιοθετώντας το **διάλογο** και τη **λογική**. Για να γίνει όμως αυτό πρέπει και οι δύο πλευρές να αντικαταστήσουν τον εθνικισμό με κάποιο ανώτερο ιδανικό της εποχής μας. Ένα ιδανικό που θα τους επιτρέψει να ζούν μαζί με ελευθερία, συνεργασία, κι εκτίμηση ο ένας για τον άλλον. Το ιδανικό αυτό δεν μπορεί να είναι άλλο παρά τα **δικαιώματα του ανθρώπου** όπως αυτά προσδιορίστηκαν από τα Ηνωμένα Έθνη και επικυρώθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Με τη Μεγάλη Ιδέα στο παρελθόν, το ρεύμα της παγκοσμιοποίησης και τις τελευταίες εξεγέρσεις των λαών, είμαι βέβαιος πως αυτά τα δικαιώματα επιδιώκουν οι Βορειοηπειρώτες – τη γλώσσα τους, τα σχολεία τους, τη θρησκεία τους, τις περιουσίες τους, τον πολιτισμό τους... και γιατί όχι; Όλες οι ανεπτυγμένες χώρες, ειδικά στην Ευρώπη, σέβονται και προστατεύουν τα δικαιώματα αυτά των μειονοτήτων που βρίσκονται στην επικράτειά τους.

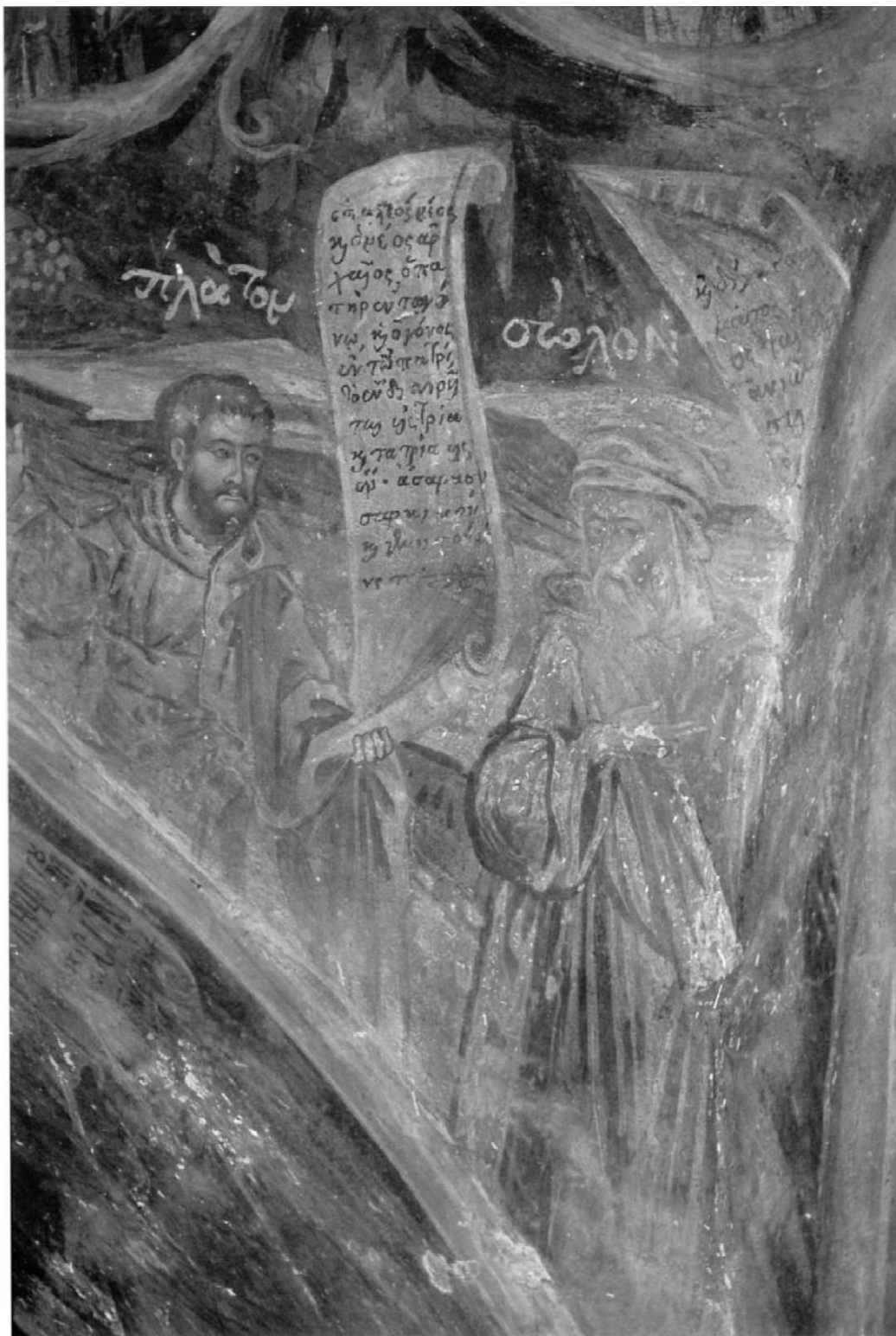
Όπως έγραψα και στο τελευταίο μου βιβλίο (*The Democratization of Albania: Democracy from Within*, Palgrave Macmillan, 2010), η Αλβανία προχώρησε κάπως προς την κατεύθυνση αυτή. Γνωρίζω όμως καλά ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι ικανοποιημένη. Στην προσπάθειά της να προετοιμάσει την Αλβανία για είσοδο, η Ευρωπαϊκή Ένωση έθεσε τους όρους να γίνει η απογραφή των μειονοτήτων και να επιτραπούν περισσότερα σχολεία στις γλώσσες τους. Να γίνει αυτό, μάλιστα, σε σημείο που η Αλβανία θα υπογράψει το Ευρωπαϊκό Πρωτόκολλο για τις Επαρχιακές και Μειονοτικές Γλώσσες. Δεν υπάρχουν δικαιολογίες για καθυστέρηση.

Παρά ταύτα, ενώ η απογραφή ήταν προγραμματισμένη να γίνει την περασμένη Άνοιξη, η Αλβανική Κυβέρνηση, κάτω από την πίεση εθνικιστικών κύκλων, ανέβαλε την απογραφή για το μήνα που τώρα διανύουμε. Αυτό όμως έγινε, όπως διαβάσαμε στις εφημερίδες, με αλλαγές που είναι απαράδεκτες για τις μειονότητες, αλλά και για τους Ευρωπαίους. Οι υποδείξεις, ή μάλλον απαιτήσεις των Ευρωπαίων, πρέπει να γίνουν πραγματικότητα, αν η Αλβανία θέλει να μπει στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Επομένως, και παρόλο που μερικοί ίσως διαφωνήσουν μαζί μου, απευθύνομαι προς όλους, Βελλαίτες και μη, να κάνουμε ό,τι είναι δυνατόν για να μπει η Αλβανία στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Μόνον έτσι οι Αλβανοί θα ξεχάσουν παλαιές τάσεις και συνήθειες και θα σεβαστούν εμπράκτως τα **ανθρώπινα δικαιώματα** όλων των μειονοτήτων στη χώρα τους, συμπεριλαμβανομένης και της Ελληνικής μειονότητας των Βορειοηπειρωτών. Είναι

όμως απαραίτητο στις προσπάθειες αυτές να χρησιμοποιήσουμε τη **λογική** και το **διάλογο**. Έτσι θα μπορέσουμε να βρούμε αποτελεσματικές, δίκαιες και βιώσιμες λύσεις. Αυτό ακριβώς διακήρυξε προ ημερών από το Κόσοβο και ο Έλληνας Υπουργός των Εξωτερικών όταν είπε: «Βιώσιμες λύσεις μπορούν να είναι μόνο προϊόν διαλόγου και διπλωματίας». Τέλος, έτσι θα τιμήσουμε τη μνήμη του ιδρυτή της Σχολής μας, και αυτή όλων των καθηγητών και Βελλαϊτών που άφησαν αυτόν τον κόσμο. Προπαντός, θα τιμήσουμε τη μνήμη εκείνων που θυσίασαν τη ζωή τους υπερασπιζόμενοι τα ιδανικά της Βελλάς.

Προτού όμως κατέβω από το βήμα, και τιμής ένεκεν, παρακαλώ όλους τους παρόντες Βορειοηπειρώτες Βελλαϊτές να σηκωθούν και με ένα πολύ γερό χειροκρότημα να τους απευθύνουμε ένα θερμό χαιρετισμό.

Οι αρχαίοι σοφοί Πλάτων και Σόλων.
Από το ζωγραφικό διάκοσμο του καθολικού της Ιεράς Μονῆς Βελλάς (18^{ος} αι.).

**ΟΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ ΒΕΛΛΑΣ
(ΠΕΡΙΟΔΟΥ 1936-1977)
ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΒΕΛΛΑΣ (1977-1989)**

Αδαμάντιος Π. Παπαχρήστου

Επ. Σχολικός Σύμβουλος Πρωτ. Εκπαίδευσης

adam@papachristou.info

Περίληψη: Στην παρούσα εργασία γίνεται αναφορά στους Διευθυντές του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς και της Εκκλησιαστικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας Βελλάς της περιόδου 1936-1989.

Τα καθήκοντα του Διευθυντή του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς ορίζονταν από τον Γενικό Κανονισμό της Σχολής του έτους 1932. Σύμφωνα με το άρθρο 43 παρ. 1 ο Διευθυντής έχει έργο «*Να δίδη την γενικήν κατεύθυνσιν εις την εργασίαν και την σχολικήν ζωήν του Ιεροδιδασκαλείου και διδάσκει μαθήματα της ειδικότητός του*». Με την αρμοδιότητα αυτή ο Διευθυντής συνέβαλλε στην αξιοποίηση των εξής μέσων που διέθετε η Σχολή (άρθρα 2-38) για την επιτυχία του σκοπού της:

α. Εκπαίδευση: Αναλυτικό και Ωρολόγιο Πρόγραμμα μαθημάτων κλπ. **β. Εκκλησία:** Οργάνωση εκκλησιαστικής ζωής. **γ. Οικοτροφείο:** Δημιουργία ζωής στο Οικοτροφείο και το Σχολείο που στηρίζεται σε παιδαγωγικές αρχές και **δ. Αγρόκτημα:** Οργάνωση των τμημάτων του αγροκτήματος.

Οι Διευθυντές της Εκκλησιαστικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας ασκούσαν τα καθήκοντά τους σύμφωνα με το Π.Δ. 1025/10-11-1977, (ΦΕΚ 344 Α).

Στην παρούσα εργασία γίνεται αναφορά στη ζωή και το έργο καθενός Διευθυντή στη Βελλά και αλλού.

Οι Διευθυντές με την προσωπικότητά τους και το σημαντικό εκπαιδευτικό έργο ανέδειξαν τη Βελλά σε λαμπρό Εκπαιδευτήριο Ελληνοχριστιανικής Αγωγής και οι Βελλαίτες διέπρεψαν στον επαγγελματικό και κοινωνικό στίβο της πατρίδας μας δικαιώνοντας το έργο τους.

1. Εισαγωγή

Κατά τη διάρκεια λειτουργίας του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς βασική επιδίωξη των Διευθυντών του ήταν η διασφάλιση των συνθηκών ομαλής λειτουργίας της Σχολής, ώστε να επιτευχθεί ο μεγάλος σκοπός που έθεσε ο ιδρυτής της Αρχιεπίσκοπος Σπυριδών Βλάχος να μορφώσει «*τους σθεναρούς και επιστήμονας συστηματικούς εργάτας της ποθητής ανορθώσεως, τους ιερείς και διδασκάλους της (ηπειρωτικής) υπαίθρου χώρας*».¹

1. Μητροπολίτη Σπυριδώνα Βλάχου, Υπόμνημα προς τον Πρόεδρο του Πανηπειρωτικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Κων/πόλεως με ημερομηνία 30-11-1911. Κορακίδης, (1993: 31).

Στη συνέχεια παρουσιάζουμε πτυχές από τη ζωή και το έργο τους στη Βελλά.

2. Οι Διευθυντές του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς (περιόδου 1936-1977)

2.1. Ιωάννης Κολιτσάρας (1903-1989)

Ο πρώτος που ανέλαβε τη διεύθυνση του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς το Σεπτέμβριο του 1936 ήταν ο θεολόγος-παιδαγωγός, καθηγητής τότε της Σχολής, Ιωάννης Κολιτσάρας, ο οποίος παρέμεινε στη Βελλά μέχρι τον Οκτώβριο του 1940.

Ο Ιωάννης Κολιτσάρας γεννήθηκε το 1903 στο χωριό Νεοχώρι Μεσολογγίου και μικρός έμεινε ορφανός από τους δύο γονείς του. Σπούδασε στη Θεολογική Σχολή Αθηνών και το 1929 ήλθε στη Βελλά με προσωπική επιλογή του Μητροπολίτη Σπυριδώνα. Ο ενθουσιώδης και χαρισματικός εκείνος θεολόγος πίστευε ότι «ο Δάσκαλος καλείται να αγωνισθή...ως καλός οικοδόμος...να αναγεννήση και να καταστήση πάλι ρωμαλέον το σχολείον»². Πραγματικά ο Ιω. Κολιτσάρας οργάνωσε το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς και το κατέστησε ρωμαλέο μορφώνοντας ικανούς διδασκάλους και ιερείς. Με τη συνεργασία του εξαιρετού φιλόλογου καθηγητή Κων/νου Γκράτσιου συνέβαλε στη σύνταξη του Αναλυτικού και Ωρολογίου Προγράμματος στο οποίο προβλεπόταν ελεύθερος χρόνος για ελεύθερες δραστηριότητες και ψυχαγωγία των μαθητών και στη σύνταξη του Γενικού Κανονισμού της Σχολής το 1932³. Ως «ανοιχτός και προοδευτικός» παιδαγωγός εισηγήθηκε και 1) εφαρμοσθήκη στη Σχολή για πρώτη φορά η υπηρεσία του ειδικού καθηγητή κάθε τάξης (ordinarius), 2) ιδρύθηκαν και λειτούργησαν στη Βελλά 4 τάξεις 8/ταξίου Γυμνασίου κατά τις περιόδους 1936-1940 και 1945-1956, 3) λειτούργησαν στη Βελλά κατώτερα εκκλησιαστικά φροντιστήρια για την κατάρτιση ιερέων της Ι. Μητροπόλεως Ιωαννίνων κατά τις περιόδους 1932-1940 και 1940-1959 και 4) το Δημοτικό Σχολείο της Σχολής ονομάστηκε πρότυπο.

Ο Ιω. Κολιτσάρας ως θεολόγος καθηγητής «Είχε βαθειά και πλατιά μόρφωση θεολογική, παιδαγωγική και εγκυκλοπαιδική...Ο λόγος του ήταν πάντοτε μεστός πνεύματος και σοφίας, πειστικός και διδακτικός»⁴.

Ο Οδυσσέας Δημογκίνης, μαθητής του Ιω. Κολιτσάρα στη Βελλά, μας παρουσιάζει τον τρόπο και τους σκοπούς της διδασκαλίας του καθηγητή: «πολύν δυνατήν εντύπωσιν άφηνεν η διδασκαλία του Ιω. Κολιτσάρα⁵. Είχε βαθειάν γνώσιν της ψυχολογικής καταστάσεως των νέων. Βεβαίως ήθελεν να αποκτήσουν οι μαθηταί γνώσεις, να γίνουν αυτοί άνθρωποι προοδευτικοί και κοινωνικοί, να γίνουν προπαντός συνειδητοί, συνεπείς και δημιουργικοί χριστιανοί».

Ο ίδιος ο Ιω. Κολιτσάρας με «το υπέροχον ανανεωτικόν ήθος και το φωτισμένον πνεύμα του» παρουσιάζει το σκοπό της Ελληνοχριστιανικής Αγωγής. «Υποχρέωση των Ελλήνων συνιστά το αίτημα για μόρφωση της νεολαίας και αναμόρφωση της εθνικής

2. Κόντης, (1989: 248).

3. Κορακίδης, (1993: 217-246).

4. Χαραλαμπόπουλος Β., (1989: 243).

5. Δημογκίνης, (1989: 240).

παιδείας με βάση το αρχαίο ελληνικό πνεύμα εν τη συναρτήσει προς την απείρου αξίαν Χριστιανικήν αλήθειαν»⁶. «Ο κατά Χριστόν άνθρωπος...συνδυάζει την πλούσιαν μόρφωσιν με τον ακέραιον χαρακτήρα, την αληθινήν σοφίαν με την ευγένειαν του ήθους. Είναι εις θέσιν πάντοτε να διακρίνει το ορθόν και το πρέπον»⁷.

Το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς είχε οργανωμένη εκκλησιαστική ζωή για την καλλιέργεια του ορθόδοξου χριστιανικού φρονήματος των σπουδαστών. «Ο Ιω. Κολιτσάρας με τα άριστα κηρύγματα, τα οποία έκανε ανελλιπώς εις τον ναόν της Σχολής, με την τακτικήν συμμετοχήν του εις τα ιερά μυστήρια και με το εις όλα καλό διδακτικό παράδειγμά του ετόνωσε αισθητώς την θρησκευτικήν πίστιν και ζωήν των εκκλησιαζομένων»⁸, .

Την περίοδο 1935-1937 ολοκληρώθηκε η κατασκευή της μισής ανατολικής πτέρυγας του διδακτηρίου και τοποθετήθηκαν νέοι λουτήρες.

Μεγάλο ποσοστό των μαθητών ήταν από τη Β. Ήπειρο και φοιτούσαν δωρεάν.

Η ζωή και η εργασία στη Σχολή και το οικοτροφείο οργανώθηκε με βάση την αρχή της αυτοδιοίκησης και καλλιεργούνταν έτσι μεταξύ των μαθητών πνεύμα αλληλεγγύης, συνεργασίας και ευθύνης του ατόμου έναντι του συνόλου. Οι μαθητές αναλάμβαναν υπηρεσίες και φροντίδες στο εστιατόριο, στο αγρόκτημα, στην εκκλησία κ.α.

Η σχολική ζωή στη Βελλά ήταν πάντα πλούσια σε εκδηλώσεις: αθλητικές, μουσικές, θεατρικές κλπ. των μαθητών. Ο Οδυσσέας Δημογκίνης περιγράφει τη συμβολή του Ιω. Κολιτσάρα στον τομέα αυτό: «...συχνά τον έβλεπον να παίζη εις το γυμναστήριον “βόλεϋ μπωλ” μαζί με τους μαθητάς...ελάμβανε μέρος εις την σκοποβολήν...Προθύμως ανελάμβανε κατά τας εθνικάς εορτάς την εκφώνησιν του σχετικού πανηγυρικού λόγου»⁹.

Το 1935 άρχισαν στον κάμπο της Βελλάς τα αποστραγγιστικά έργα και ο Ιω. Κολιτσάρας εργάστηκε για την οργάνωση όλων των τμημάτων του αγροκτήματος με τη συνεχή συνεργασία του Μητροπολίτη Σπυριδώνα.

Οι μαθητές, με την εργασία τους στο αγρόκτημα, αποκτούσαν πολύτιμες γεωπονικές γνώσεις και καλλιεργούσαν το «πνεύμα αγάπης και πρέπουσας τιμής προς την καλλιέργειαν και γενικά προς την εργασίαν». Τα προϊόντα του αγροκτήματος ήταν βασικά για την διατροφή 200 περίπου ατόμων: μαθητών, καθηγητών και λοιπού προσωπικού.

«Η περίοδος κατά την οποίαν διηύθυνε την Σχολήν ο Ιω. Κολιτσάρας δικαίως θεωρείται ως η εποχή της πιο ικανοποιητικής καρποφορίας. Τότε εις το Ιεροδιδασκαλείον Βελλάς κυριαρχούσε η πνευματική και λελογισμένη σωματική εργασία, η αβίαστος και συνειδητή πειθαρχία, η αισιοδοξία και ο ενθουσιασμός των καθηγητών, ένα αίσθημα προόδου και γενικής ακμής»¹⁰.

«Ο Ιω. Κολιτσάρας εις την παραμεθόριον αυτήν Σχολήν...ειργάσθη με απόλυτον αφοσίωσιν εις την αποστολήν του ...να καταρτίση ιερείς και διδασκάλους ικανούς να δράσουν επωφελώς ως Ιεραπόστολοι και Εθναπόστολοι εις την Ήπειρον γενικώς και ιδι-

6. Μαρκαντώνης, (1989: 20-97).

7. Κολιτσάρας, (1974: 12-13).

8. Δημογκίνης, (1989: 242).

9. Δημογκίνης, (1989: 241).

10. Δημογκίνης, (2001: 15-16).

αιτέρως εις τα χωριά και εις τας πόλεις της μαρτυρικής Βορείου Ηπείρου»¹¹.

Η περίοδος 1927-1940 ήταν «η πειθαρχικότερη» και η Σχολή γνώρισε «την πρώτη της σπουδαιότερη ακμή της»¹². Με τον Α.Ν. 807/29-9-1937 (ΦΕΚ 390 Α΄) το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς «αναβαθμίζεται σε 6/τάξιο Σχολή και διαρρυθμίζεται και αφομοιώνεται προς τον τύπον της Ριζαρείου Σχολής».

Γενικά ο Ιω. Κολιτσάρας εργάστηκε στο Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς «σκληρά, γόνιμα και αποδοτικά».

Μετά τη Βελλά ο Ιω. Κολιτσάρας αφοσιώθηκε στο πνευματικό έργο της Αδελφότητας Θεολόγων η «ΖΩΗ». Έγραψε πολλά και σημαντικά θεολογικά και παιδαγωγικά βιβλία.

2.2. Νικόλαος Παπαδόπουλος (1897-1973)

Μετά τον Ιωάννη Κολιτσάρα διετέλεσε Διευθυντής του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς ο Νικόλαος Παπαδόπουλος, θεολόγος-παιδαγωγός, Δρ Φιλοσοφίας.

Ο Νικόλαος Παπαδόπουλος γεννήθηκε το 1897 στη Σιγή του Μαριμαρά. Σπούδασε στη Θεολογική Σχολή Χάλκης, έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στη Λειψία και το 1933 αναγορεύτηκε διδάκτωρ Φιλοσοφίας. Διετέλεσε Διευθυντής του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς από τον Ιούνιο 1941 μέχρι το Φεβρουάριο 1957.

Ο Ν. Παπαδόπουλος με τη δυνατή προσωπικότητα και την υψηλή συναίσθηση της αποστολής του «κράτησε» τη Σχολή και λειτούργησε σε δύσκολες πολεμικές περιόδους¹³. Συγκεκριμένα:

1. Διασφάλισε τη λειτουργία της Σχολής στο ίδρυμα Γ. Σταύρου στα Γιάννενα την περίοδο 1941-1943. Την περίοδο 1943-1946 η Σχολή δεν λειτούργησε λόγω έλλειψης τροφίμων και ο Ν. Παπαδόπουλος δίδαξε στη Ζωσιμαία Παιδαγωγική Ακαδημία Ιωαννίνων στην οποία διετέλεσε Διευθυντής το 1945.

2. Οργάνωσε τη Σχολή στη Βελλά για να λειτουργήσει εκεί το Φεβρουάριο 1946.

3. Οργάνωσε πάλι το ίδρυμα Γ. Σταύρου στα Γιάννενα και λειτούργησε η Σχολή από τον Ιούνιο 1948 μέχρι το Νοέμβριο 1956.

4. Την περίοδο 1949-1956 ολοκληρώθηκε στη Βελλά η κατασκευή της μισής ανατολικής πτέρυγας του διδακτηρίου, αποκαταστάθηκαν οι φθορές και το 1956 μεταφέρθηκε εκεί η Σχολή όπου λειτούργησε μέχρι το 1989.

5. Τα έτη 1945-1959 λειτούργησε στη Βελλά κατώτερο εκκλησιαστικό φροντιστήριο.

Οι παρακάτω μαρτυρίες Βελλαϊτών φωτίζουν ορισμένες πτυχές του έργου και της προσωπικότητας του Ν. Παπαδόπουλου.

1) Δίδασκε στη Σχολή Παιδαγωγικά, Διδακτική, Ψυχολογία και Φιλοσοφία και είχε τη χάρη τα πολύ δύσκολα να τα δίνει με απλό τρόπο¹⁴.

11. Δημογίνης, (2001: 9-10).

12. Κορακίδης, (1993: 182).

13. Γαβριήλ Ν. Παπαδοπούλου, Ιατρού, βιογραφικό σημείωμα Νικολάου Παπαδοπούλου (πατέρα του).

14. Προφορική μαρτυρία Θρασύβουλου Μπέλλα, Αναπλ. Καθηγητή Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, απόφοιτου Ιεροδ. Βελλάς ακαδ. έτους 1953.

2) Ήταν οργανωτικός και μεθοδικός. Τηρούσε «Ωρολόγιο Πρόγραμμα, απογευματινή μελέτη, παιδονομία, πρότυπο δημοτικό σχολείο, όλα με απόλυτο προγραμματισμό, τάξη και συνέπεια».

«Ο Διευθυντής μας ...φάνταζε πολύ αυστηρός και αυταρχικός. Δεν ήταν όμως. Πίσω από τη φαινομενική σκληρότητα κρυβόταν η ανθρώπινη ευαισθησία και το ειλικρινές ενδιαφέρον για την προκοπή μας και κάτω από την αυστηρότητα η καλοσύνη και η πραγματική αγάπη», «οξυδερκής, πνευματώδης, σοβαρός, ψύχραιμος, αποφασιστικός, ακριβοδίκαιος αλλά και επιεικής, όταν χρειαζόταν»¹⁵.

Ο Ν. Παπαδόπουλος «ήθελε να αποκτήσουν οι μαθητές γνώσεις, δεξιότητες, ήθος, προσωπικότητα και εσωτερική καλλιέργεια»¹⁶. «Ήθελε την ελληνοχριστιανική αγωγή των παιδιών. Να βγάλει η Βελλά Δασκάλους φωτισμένους με πατριωτικό και θρησκευτικό φρόνημα»¹⁷. «Κατέβαλε υπεράνθρωπες προσπάθειες να μας εφοδιάξει με αρχές και αξίες για να επιπλεύσουμε στον κοινωνικό στίβο. Πρώτα να γίνετε άνθρωποι και μετά δάσκαλοι» μας έλεγε¹⁸.

Ο Ν. Παπαδόπουλος «καλλιέργησε στη Σχολή πνεύμα εργασίας και συνεργασίας και ενθάρρυνε την ελεύθερη πνευματική δράση των μαθητών. Οι καθηγητές ήταν φιλελεύθεροι και ευσυνείδητοι και οι μαθητές τους εμπιστεύονταν»¹⁹.

«1. Οι μαθητές του οικοτροφείου ήταν παιδιά προσφυγόπουλα από τη Β. Ήπειρο καθώς και άπορα και ορφανά παιδιά από την Ήπειρο, από λαϊκά στρώματα».

2. Το Οικοτροφείο λειτούργησε με τη θερμή φροντίδα της Ζηνοβίας Παπαδοπούλου, συζύγου του Διευθυντή και Διευθύντριας του Δημοτικού Σχολείου που ήταν «Η Μάνα της Σχολής».

3. Οι Βελλαίτες παρουσιάζουν ως εξής τη ζωή στη Σχολή: «Η ζωή μας στο κτίριο του Γ. Σταύρου κυλούσε ήρεμη, γαλήνια, δημιουργική. (Η Σχολή) λειτούργησε σαν μια μεγάλη οικογένεια...οι σχέσεις μεταξύ μαθητών ήταν αδελφικές»²⁰.

Οι μαθητές με τη συνεργασία του Διευθυντή και των καθηγητών οργάνωναν ποικίλες δραστηριότητες και εκδηλώσεις. Αθλητικές, θεατρικές, μουσικές εκδρομές, διαλέξεις μαθητών, τις οποίες παρακολουθούσαν όλοι οι μαθητές και οι καθηγητές. Έτσι το πνευματικό επίπεδο ανέβαινε και οι αρχές του σχολείου εργασίας εφαρμόζονταν.

Συμπερασματικά για το έργο του Ν. Παπαδόπουλου μπορούμε να τονίσουμε ότι διηύθυνε το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς επί 17 χρόνια με υψηλό αίσθημα ευθύνης και με ανανεωτικές ευρωπαϊκές εκπαιδευτικές ιδέες.

15. Δούβλης, (2002: 40).

16. Προφορική μαρτυρία Θρασύβουλου Μπέλλα, όπ. π.

17. Προφορική μαρτυρία Ηλία Κούμπη, Διδασκάλου, απόφοιτου Ιεροδ. Βελλάς, ακαδ. έτους 1955.

18. Υφαντής, (2002: 136).

19. Προφορική μαρτυρία Θρασύβουλου Μπέλλα, όπ. π.

20. Νικολάου Βλάχου, επ. Σχολ. Συμβούλου Π.Ε., απόφοιτου Ιεροδ. Βελλάς, ακαδ. έτους 1953. Ομιλία σε εκδήλωση των Βελλαϊτών στην Αθήνα στις 11-2-2007 για το Διευθυντή Νικόλαο Παπαδόπουλο και τη Διευθύντρια Ζηνοβία Παπαδοπούλου.

2.3. Οδυσσέας Δημογκίνης (1917-2004)

Το Νικόλαο Παπαδόπουλο διαδέχθηκε ως διευθύνων του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς ο Υποδιευθυντής Οδυσσέας Δημογκίνης, θεολόγος, ο οποίος είχε γεννηθεί στο χωριό Βούνο της Χειμάρρας της Βορείου Ηπείρου.

Με τη βοήθεια του Μητροπολίτη Σπυρίδωνα φοίτησε στα σχολεία της Πωγωνιανής, της Παραμυθιάς και το 1936 στο Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς. Φοίτησε στη Θεολογική Σχολή Αθηνών και το 1948 ήλθε στο Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς.

Διετέλεσε Διευθυντής της Σχολής σε δύο περιόδους: την α΄ περίοδο από το Φεβρουάριο 1957 μέχρι τον Ιούλιο 1958 και τη β΄ περίοδο από το Φεβρουάριο 1962 μέχρι το Μάιο 1963. Ευτυχήσαμε να τον έχουμε καθηγητή και Διευθυντή επί 6 χρόνια.

Ως θεολόγος και ιεροκήρυκας διακρίθηκε για τη μεγάλη αγάπη προς το Θεό, την Εκκλησία, την επιστήμη της Θεολογίας και τον πλησίον. Δίδασκε με τη διδασκαλία του, σκοπός της οποίας δεν ήταν μόνο η μετάδοση γνώσεων αλλά η τόνωση της πίστης προς το Θεό και η ηθική καλλιέργεια του σπουδαστή. Δίδασκε όμως και με το παράδειγμά του.

Ως Διευθυντής επιτέλεσε τα καθήκοντα με τιμιότητα, συνεργατικότητα και με υψηλό αίσθημα ευθύνης. «Αγαπούσε τη Βελλά, έζησε σ' αυτή 16 χρόνια και τη θεωρούσε σπίτι του και το έμψυχο υλικό ως οικογένειά του»²¹.

Αγαπούσε τους μαθητές και ενέπνευσε σ' αυτούς το σεβασμό. Δεν τιμωρούσε. Έδινε λύσεις στα προβλήματα με την πατρική νοθεσία και το συνετό έλεγχο. Έτσι το κλίμα της σχολής ήταν ειρηνικό και ευνοούσε την ομαλή λειτουργία της και τη δημιουργική πνευματική εργασία των μαθητών.

Πίστευε στη μεγάλη μορφωτική αξία της ελληνοχριστιανικής αγωγής. Τόνιζε: «Η ελληνοχριστιανική παιδεία...έχουσα ως ύψιστον σκοπόν την με σχετικήν έννοιαν ομοίωσιν του ανθρώπου προς τον Θεόν ...δίδει πολύτιμα εφόδια να αναδειχθούν άνθρωποι και να καλλιεργήσουν τον αληθινόν ανθρωπισμόν μεταξύ των ανθρώπων»²², (Κολιτσάρας, 1957: 37).

Ο Οδυσσέας Δημογκίνης έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη λειτουργική ζωή των μαθητών. Στην Εκκλησία βίωναν «την κοινωνία με το Θεό και τον πλησίον» και διαμόρφωναν ορθόδοξο χριστιανικό ήθος ως μέλη της Εκκλησίας του Χριστού.

Το οικοτροφείο, παρά τις ελλείψεις, λειτούργησε υποδειγματικά και οι διάφορες δραστηριότητες και εκδηλώσεις των μαθητών συνεχίζονταν με τον ίδιο ρυθμό.

Σύμφωνα με μαρτυρία Βελλαίτη: «Στο οικοτροφείο δεν υπήρχε θέρμανση στα κτίρια, ο φωτισμός ήταν ελλιπής. Οι κανόνες της σχολής ήταν αυστηροί...Παρ' όλα αυτά περάσαμε γενικά αρκετά καλά. Κάναμε φίλιες και ζήσαμε χαρούμενα και ομαλά τα δύσκολα εκείνα εφηβικά χρόνια. Μια σχολή σαν τη Βελλά ήταν για μας “μάννα εξ ουρανού”, το ωραιότατο και γλυκύτατο καταφύγιο. Γι' αυτό δεν την ξεχνούμε ποτέ...Πηγαίνω να επισκεφθώ τη Βελλά, να την αντικρύσω, να κλάψω, να δακρύσω και ύστερα να κατεβώ για λίγο στις πηγές να πω λίγο δροσερό νεράκι»²³.

21. Βασιλικής Οδ. Δημογκίνη-Κοψίδα, Ιατρού, βιογραφικό σημείωμα Οδυσσέα Δημογκίνη (πατέρα της).

22. Δημογκίνης, (1997: 54-55).

23. Γραπτή μαρτυρία Στέφανου Βλάχου, Διδασκάλου, απόφοιτου Ιεροδ. Βελλάς, ακαδ. έτους 1963.

Ο Οδυσσέας Δημογκίνης αναγνώριζε την αξία του αγροκτήματος, μορφωτική και οικονομική, για τους μαθητές και τη Σχολή. Παρουσιάζει και το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του Σπυρίδωνα ο οποίος φρόντισε «...δια σειράς Νόμων και Διαταγμάτων... και εκηρύχθησαν τόσον η περιουσία της Ι. Μονής Βελλάς όσον και τα κτήματα των τυχόν εις ταύτην συγχωνευθησομένων ιερών μοναστηρίων, αναπαλλοτριώτα εις το διηνεκές προς εξυπηρέτησιν της ιεράς αποστολής της Σχολής»²⁴.

Ο Οδυσσέας Δημογκίνης εξαίρει τη μεγάλη προσφορά του Μητροπολίτη Σπυρίδωνα και του Ιεροδ. Βελλάς στην Ήπειρο και ιδιαίτερα στη Βόρειο Ήπειρο. «Όχι μόνον προ του 1940 αλλά και μετά... το Ιεροδιδασκαλείον Βελλάς σφυρηλατούσε, διεμόρφωνε και κατάρτιζε για την ελληνικήν κοινωνίαν αξίους της αποστολής των διδασκάλους, πράγματι Χριστιανούς και Έλληνας... Εκείνων η εργασία... εις την Βόρειον Ήπειρον συν τοις άλλοις διετήρησεν ζωηρόν, ακμαίον και αλώβητον το θρησκευτικόν και εθνικόν φρόνημα του εκεί υπόδουλου Ελληνισμού»²⁵.

«Ο Οδυσσέας Δημογκίνης σ' όλη του τη ζωή αγωνίστηκε για τη διάδοση της χριστιανικής πίστης και για τα ελληνοχριστιανικά ιδανικά με σταθερότητα και συνέχεια. Είχε πίστη και αρετή»²⁶.

Ως Διευθυντής στη Βελλά εργάστηκε με ζήλο και ευσυνειδησία για να διατηρηθεί το Ιεροδ. Βελλάς «στη μεθοριακή περιοχή της Ηπείρου τηλαυγής φάρος ελληνικού και χριστιανικού φωτός».

Μετά τη Βελλά υπηρέτησε στη Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων, στο Γυμνάσιο Γαβαλούς Μεσολογγίου ως Γυμνασιάρχης και στο Λύκειο θηλέων Ν. Φιλαδελφείας ως Λυκείαρχης.

2.4. Πέτρος Ξενικάκης (1907-2008)

Μετά τον Οδυσσέα Δημογκίνη ανέλαβε τη διεύθυνση του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς το Σεπτέμβριο του 1958 ο θεολόγος Πέτρος Ξενικάκης.

Ο Πέτρος Ξενικάκης γεννήθηκε το 1907 στο χωριό Μελισσουργάκι Ρεθύμνου. Μικρός έμεινε ορφανός από πατέρα. Φοίτησε στο ημιγυμνάσιο Πανόρμου Ρεθύμνου, στην Ιερατική Σχολή Χανίων, στη Θεολογική Σχολή Αθηνών και έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στο Πανεπιστήμιο της Λυών της Γαλλίας (1954-1956).

Υπηρέτησε στην Εκκλησιαστική Σχολή Κρήτης (1945-1948) και στην Εκκλησιαστική Σχολή Κορίνθου (1948-1954 και 1956-1958). Διετέλεσε Διευθυντής του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς κατά την περίοδο Σεπτέμβριος 1958- Φεβρουάριος 1962.

Ως άνθρωπος ο Πέτρος Ξενικάκης είχε σπουδαίες αρετές: αποφασιστικός, υπεύθυνος και ανυποχώρητος σε άδικες απαιτήσεις²⁷. Ως καθηγητής δίδασκε με επιστημονική επάρκεια Ψυχολογία. Ως Διευθυντής πίστευε ότι η πειθαρχία ήταν αναγκαία για την κοινο-

24. Οι Νόμοι και τα Διατάγματα είναι: Ν. 5408/23-6-1932 (ΦΕΚ 365 Α' /11-10-1932), ΝΔ 29-10-1927 (ΦΕΚ 234 Α') κ.ά, βλ. Κορακίδη, (1993: 62-63).

25. Δημογκίνης, (1997: 64).

26. Χαραλαμπόπουλος Β., 2004.

27. Προφορική μαρτυρία Ιωάννη Παλαμίδα, Καθηγητή θεολόγου-Αγιογράφου, συγγενούς του Πέτρου Ξενικάκη.

βιακή ζωή δεκάδων μαθητών και για την απόκτηση σπουδαίου πνευματικού και ηθικού εξοπλισμού.

Με την τήρηση του νέου Κανονισμού του 1959²⁸ δημιουργήθηκε στη σχολή παιδαγωγικό κλίμα ηρεμίας που ευνόησε την πνευματική πρόοδο των μαθητών όπως όριζε το άρθρο 15 του Κανονισμού: «Ο χρόνος της μαθητείας είναι πολύτιμος ως χρόνος καταρτισμού εις τε την αρετήν και τα γράμματα». Η αυστηρότητα αυτή δυσαρέστησε μαθητές. Η διαπίστωση ήταν ότι το επίπεδο σπουδών της σχολής ήταν υψηλό και «μάθαμε γράμματα».

Άριστη ήταν η λειτουργία του Δημοτικού Σχολείου της Σχολής χάρη στην εργασία των Διευθυντών και του καθηγητή των Παιδαγωγικών Ιωάννη Παπασπύρου.

Η ζωή των μαθητών κοντά στην Εκκλησία ήταν βασική στην Εκκλησιαστική Σχολή της Βελλάς για την καλλιέργεια του χριστιανικού φρονήματος.

Ο Π. Ξενικάκης, πέτυχε την καλύτερη οργάνωση του αγροκτήματος, χρηστή διαχείριση των προϊόντων και των οικονομικών της Σχολής με τη συμμετοχή των μαθητών. Το φαγητό αναβαθμίστηκε και οι μαθητές έτρωγαν τώρα κρέας, ψάρι, αυγό, γλυκό κ.ά. Όπως ο ίδιος τονίζει: «Εκεί (στη Βελλά) αντιμετώπισα πάρα πολλά προβλήματα, είχα όμως πάντοτε την συμπαράστασιν και βοήθειαν του μακαριστού Μητροπολίτη Ιωαννίνων κυρού Σεραφείμ»²⁹.

Οργάνωσε την αίθουσα ψυχαγωγίας, πλούτισε το γυμναστήριο με ειδικά όργανα και τη βιβλιοθήκη με νέα βιβλία.

Εκείνο που ήταν σημαντικό για τους μαθητές ήταν η «αδελφική», οικογενειακή ζωή τους. Σύμφωνα με το άρθρο 14 του Κανονισμού του 1959 «Άπαντες οι μαθηταί έχουσι τα αυτά καθήκοντα και τα αυτά δικαιώματα εν τω οικοτροφείω. Οφείλουσι λοιπόν να έχωσιν αγάπην μεταξύ των και συναίσθησιν των ευθυνών έναντι των αδελφών των και του Σχολείου»³⁰.

Η σχολική ζωή περιελάμβανε κυρίως αθλητικές δραστηριότητες, καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, εκδρομές και ψυχαγωγία.

Οι μαθητές περνούσαν ευχάριστα τον ελεύθερο χρόνο στην αίθουσα ψυχαγωγίας παίζοντας πινγκ-πονγκ, επιτραπέζια παιχνίδια κ.ά. «Ψυχαγωγία» με μουσική δεν υπήρχε και η έξοδος στο Καλπάκι απαγορεύονταν. Έτσι υπήρχε κλίμα «μόνωσης» των μαθητών. Τους χαροποιούσε όμως η όμορφη και φιλική συντροφιά με τους συμμαθητές στις πηγές και στο γήπεδο με τις καθημερινές αθλητικές και άλλες δραστηριότητες.

Μετά τη Βελλά ο Π. Ξενικάκης υπηρέτησε ως Διευθυντής στο Εκκλησιαστικό Φροντιστήριο Πατρών (1962-1965), στο Λύκειο Αμφιλοχίας (1965-1967), στο Λύκειο Ν. Φιλαδελφείας Αθηνών (1967-1971), στην Πρότυπη Ευαγγελική Σχολή Ν. Σμύρνης (1971-1976) και στη Σπάρτη ως Γενικός Επιθεωρητής Μ. Εκπαιδεύσεως (1976-1979).

Η περίοδος της διεύθυνσης της Σχολής από τον Πέτρο Ξενικάκη χαρακτηρίζονταν από την αυστηρή τήρηση του κανονισμού και του εκπαιδευτικού προγράμματος της Σχο-

28. Κορακίδης, (1993: 163-171).

29. Πέτρου Ξενικάκη, βιογραφικό σημείωμα.

30. Κορακίδης, (1993: 168-169).

λής και τη μεγάλη πρόοδο των μαθητών στα μαθήματα που οφείλονταν στην ευσυνείδητη εργασία του Διευθυντή και των καθηγητών και στο ενδιαφέρον και στην καθορισμένη από το πρόγραμμα μελέτη των μαθητών στις τάξεις και στη βιβλιοθήκη της Σχολής.

2.5. Αριστείδης Χαρατσής (1908-1988)

Η αποτελεσματική διεύθυνση της Σχολής συνεχίστηκε μετά τη 2^η θητεία του Οδυσσέα Δημογκίνη (1962-1963) από το νέο Διευθυντή Αριστείδα Χαρατσή, θεολόγο-φιλόλογο.

Ο Αριστείδης Χαρατσής γεννήθηκε το 1908 στην Αγία Παρασκευή Φθιώτιδας και πολύ μικρός έμεινε ορφανός από τους δύο γονείς.

Σπούδασε στη Θεολογική και Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών και γνώριζε 3 ξένες γλώσσες: αγγλικά, γαλλικά, ιταλικά.

Υπηρέτησε ως καθηγητής στο Μέτσοβο, στο Άργος Ορεστικό Καστοριάς και στην Εκκλησιαστική Σχολή Λαμίας. Διετέλεσε Διευθυντής του Ιεροδ. Βελλάς από τον Ιούνιο 1963 μέχρι τον Ιούνιο 1971.

«Ο Αριστείδης Χαρατσής ήταν σπουδαίος άνθρωπος, δίκαιος, ειλικρινής, αγαπητός, γεμάτος ζωντάνια και πάθος για την ελληνική παιδεία»³¹. «Ήταν καλοκάγαθος. Είχε ήθος και ήταν φίλος των μαθητών»³².

Ως καθηγητής θεολόγος πίστευε ότι η ελληνοχριστιανική αγωγή διαπλάθει τον έλληνα χριστιανό πολίτη, με γνώσεις, ήθος και δεξιότητες, με ισχυρό εθνικό και χριστιανικό φρόνημα. *«Ήταν αληθινός χριστιανός, τέλειος θεολόγος και παιδαγωγός. Αληθινός δημοκράτης που ξεχώριζε την ουσία από τους τύπους»³³.*

Ως καθηγητής είχε σπουδαίες αρετές. Στη διδασκαλία απλοποιούσε και τις πιο δύσνοητες έννοιες. Είχε ευχέρεια λόγου και πάθος για την ελληνική παιδεία. Πίστευε στην αξία του μορφωτικού ιδανικού των αρχαίων Ελλήνων *«καλόν καγαθόν»*, των ιδανικών του ελληνικού πολιτισμού της ελευθερίας, της δικαιοσύνης, της δημοκρατίας, της σοφίας, της αγάπης για τη ζωή και των ιδανικών του Χριστιανισμού της αγάπης και της θυσίας τα οποία δημιούργησαν τον ελληνοχριστιανικό πολιτισμό³⁴: Θεωρούσε το μαθητή ως *«ολότητα»*, σύνθεση σώματος και ψυχής και επεδίωκε την καλλιέργειά του ώστε να καταστεί ο μαθητής ολοκληρωμένη προσωπικότητα και χρηστός πολίτης της κοινωνίας.

Χάρη στο ενδιαφέρον του ως Διευθυντή *«το Ιεροδ. Βελλάς λειτούργησε σαν μια μεγάλη οικογένεια. Όλοι ζούσαν σ' ένα περιβάλλον που έσφυζε από θέληση για μάθηση, μελέτη, ποίηση, μουσική, ζωγραφική, μαθηματικά, φιλοσοφία, παιδαγωγικά, λογοτεχνία, εορταστικές εκδηλώσεις, αθλητισμό»³⁵.*

31. Ιωάννας Αρ. Χαρατσής-Κουτσούμπα, Νηπιαγωγού, βιογραφικό σημείωμα Αριστείδα Χαρατσή (πατέρα της).

32. Προφορική μαρτυρία Χρίστου Κοντογιώργου, Ιατρού, απόφοιτου Ιεροδ. Βελλάς, ακαδ. έτους 1968.

33. Στέφανου Φούσα, Επικ. Καθηγητή Καρδιολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, απόφοιτου Ιεροδ. Βελλάς, ακαδ. έτους 1970. Ομιλία σε τιμητική εκδήλωση Βελλαϊτών στην Αθήνα στις 11-2-2007 για τον Διευθυντή Αριστείδα Χαρατσή.

34. Χαράλαμποπουλος Ι., (1971: 407).

35. Ιωάννας Αρ. Χαρατσής-Κουτσούμπα, βιογραφικό σημείωμα, ό.π.

«Φιλελεύθερος εκπαιδευτικός και γνώστης της Ψυχολογίας του εφήβου επιβαλλόταν με την προσωπικότητα και τον συνετό λόγο και όχι με τον πειθαναγκασμό. Σεβόταν την προσωπικότητα του μαθητή και επεδίωκε να έχει υψηλό αίσθημα ευθύνης. Βασικός του στόχος ήταν η καλλιέργεια της αυτοσυνειδησίας του μαθητή και η δημιουργία κλίματος ελεύθερης αυτοδέσμευσης του μαθητή. Έτσι οι μαθητές αναλάμβαναν οι ίδιοι να οργανώνουν τη σχολική και εκκλησιαστική ζωή. Αναπτύχθηκε στη Σχολή ένας εκπαιδευτικός δυναμισμός που οδηγούσε τους σπουδαστές στην ελεύθερη συμμεόρφωση και πρόοδο»³⁶.

Το Ιεροδ. Βελλάς ως σχολείο αγωγής είχε πλούσια σχολική ζωή με ποικίλες δραστηριότητες των μαθητών. Ο Διευθυντής ενθάρρυνε την οργάνωση του σχολικού αθλητισμού ο οποίος περιελάμβανε: γυμναστική, αγώνες στίβου, ποδόσφαιρο, μπάσκετ, βόλεϋ μπωλ, πινγκ-πονγκ, χορούς. Σπουδαίες ήταν οι γυμναστικές επιδείξεις στο τέλος της σχολικής χρονιάς τις οποίες οργάνωνε ο Γυμναστής Θεόδωρος Γεωργούλης. Οι σπουδαστές οργάνωναν τις σχολικές γιορτές, τις εκδρομές και τη λειτουργία της σχολικής βιβλιοθήκης.

Το 1966 με την πράξη 4/17-11-1966 της Σχολικής Εφορείας ο Διευθυντής αποποιήθηκε τη διαχείριση του αγροκτήματος. Η γενική εποπτεία ανατέθηκε στον Πρόεδρό της Μητροπολίτη Σεραφείμ τον οποίο βοηθούσε ο Διευθυντής του Δημοτικού σχολείου Ιωάννης Παππάς³⁷.

Με τη συνεργασία Σχολικής Εφορείας και Διευθυντή έγιναν σημαντικά έργα, (Κορακίδης, 1993: 74-76): Αποπεράτωση της νέας (νότιας) πτέρυγας του διδακτηρίου και εγκατάσταση εκεί του Δημοτικού Σχολείου. Κατασκευή κεντρικής θέρμανσης με 3 καυστήρες Diesel και κυκλοφορητές (1966-1969). Διαπλάτυνση γηπέδου και συντήρηση κτιρίων. Διαμόρφωση πλατείας μπροστά στη Σχολή (1969) και κατασκευή του πλακόστρωτου με άσπρη πέτρα (1971).

Για την προσφορά του στην πατρίδα και την εκπαίδευση τιμήθηκε από την ελληνική πολιτεία με το Χρυσό Φοίνικα.

2.6. Αρχιμ. Συμεών Χατζής (1937-)

Μετά τον Αριστείδη Χαρατσή τοποθετήθηκε το Σεπτέμβριο του 1971 Διευθυντής του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς ο Αρχιμανδρίτης Συμεών Χατζής.

Ο Αρχιμ. Συμεών Χατζής γεννήθηκε το 1937 στη Νήσο Ιωαννίνων.

Φοίτησε στη Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων, στη Θεολογική (1961) και στη Νομική Σχολή Αθήνας (1975). Χειροτονήθηκε διάκονος το 1964 και το 1967 Πρεσβύτερος (Αρχιμανδρίτης). Διευθυντής στη Βελλά διετέλεσε από το Σεπτέμβριο 1971 μέχρι τον Ιούνιο 1972.

Το 1971 με το Νόμο 876/17-5-1971 (ΦΕΚ 95 Α΄) όλες οι Εκκλησιαστικές Σχολές της χώρας και το Ιεροδ. Βελλάς υπήχθηκαν στη δικαιοδοσία της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδας. Ο Αρχιμ. Συμεών περιγράφει την κατάσταση ως εξής: «Το ακαδ. έτος 1971-1972 απετέλεσε ένα σταθμόν και ένα πείραμα δια την Εκκλησιαστικήν Εκπαίδευ-

36. Προφορική μαρτυρία Βασιλείου Λέτσιου, Οικονομολόγου, απόφοιτου Ιεροδ. Βελλάς, ακαδ. έτους 1971.

37. Κορακίδης, (1993: 148).

σιν, ...υπήρξαν τότε πολλοί δημιουργικοί οραματισμοί και ενθουσιασμός...Νέαι κατευθύνσεις και οδηγία εδίδοντο από την καινούργια πλέον Διοίκηση της Εκκλησιαστικής Εκπαιδύσεως. Εκλήθημεν να επιτελέσωμεν εις το Ιεροδ. Βελλάς την μετάβασιν και την αλλαγίν. Το έργον δια τους ανωτέρω λόγους δεν ήτο εύκολον δι' όλας τας Εκκλησιαστικάς Σχολάς»³⁸.

Ο Αρχιμ. Συμεών ανέλαβε τα καθήκοντα του Διευθυντή δια να «διακονήσει την κοινωνίαν» και την παιδεία της νεότητος. Με τη θεολογική μόρφωση, το ιεραποστολικό φρόνημα, τη διδασκαλία, το κήρυγμα και τη φιλεργατικότητα πέτυχε στο έργο του. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες μαθητών ως Διευθυντής επεδίωκε την εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος, με αποτέλεσμα οι μαθητές να αποκτήσουν σπουδαίες γνώσεις και δεξιότητες, ελληνικό και χριστιανικό φρόνημα, με τη λατρευτική αγωγή και την παιδεία η οποία «είναι η δύναμη και το φως που οδηγεί τον άνθρωπον εις την πνευματικήν και ηθικήν αυτονομίαν, την ολοκλήρωσιν και τελείωσιν»³⁹.

Ο Αρχιμ. Συμεών ως κληρικός είχε συνείδηση της σπουδαιότητας του έργου του: «Το μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης για τη χριστιανική αγωγή των νέων ανήκει εις τον Ι. Κλήρον ο οποίος συνεχίζει το έργον των Αποστόλων που προσεκαρτέρουν (ήσαν αφοσιωμένοι) όχι μόνον “τη προσευχή” αλλά και “τη διακονία του λόγου” (Πραξ. 6:4). Το χρέος ανήκει σε μας... να χορτάσουμε τις πεινασμένες ψυχές τους με τον Άρτο της Ζωής και να φωτίσουμε το πνεύμα τους με το φως του Χριστού»⁴⁰.

Δίδασκε με σαφήνεια και στήριζε τη διδασκαλία με αναφορές στην Αγία Γραφή και στους Πατέρες της Εκκλησίας, ώστε να διατηρείται ανόθευτη η δογματική διδασκαλία της Εκκλησίας.

Ο Αρχιμ. Συμεών έδωσε ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην Εκκλησιαστική ζωή των σπουδαστών. Έτσι την κατήχηση (διδασκαλία) στην τάξη συμπλήρωνε η Λατρεία και το κήρυγμα.

Όπως προαναφέραμε οι Εκκλησιαστικές Σχολές κατά την περίοδο 1971-1976 αντιμετώπισαν πολλές δυσκολίες. Ο Αρχιμ. Συμεών εργάστηκε επίμονα για την αντιμετώπισή τους. Ο ίδιος σημειώνει ότι: «Επετεύχθη η βελτίωσις των συνθηκών διαβιώσεως των Ιεροσπουδαστών. Εξησφαλίσθη η καλύτερα και ασφαλεστέρα μετακίνησις-μεταφορά του προσωπικού του Ιεροδ/λείου που διέμεναν εις Ιωάννινα με την αγοράν μικρού λεωφορείου. Το διδακτικόν προσωπικόν ειργάσθη ευσυνειδήτως και αποδοτικώς»⁴¹.

Σύμφωνα με μαρτυρία μαθητή την περίοδο αυτή υπήρχε στη Σχολή κλίμα «ηρεμίας και εργασίας» αλλά και ακριβούς τήρησης των κανόνων λειτουργίας της Σχολής⁴².

«Από το 1971 το αγρόκτημα έπαυσε να χορηγεί αγαθά στο Ιεροδ/λείο. Συνέχισε όμως να χορηγεί μέχρι το 1977 μόνο για διατροφή των μαθητών του Δημοτικού»⁴³.

38. Αρχιμ. Συμεών Χατζή, βιογραφικό σημείωμα.

39. Χαλαμποπούλου Ι., (1971: 28).

40. Χατζή, (1985: 54-58).

41. Αρχιμ. Συμεών Χατζή, (1985), βιογραφικό σημείωμα.

42. Προφορική μαρτυρία Σωτηρίου Χαλασάνη, Διδασκάλου, απόφοιτου Ιεροδ. Βελλάς, ακαδ. έτους 1973.

43. Κορακίδης, (1993: 187-188).

Για την πρόοδο της Σχολής ο ίδιος τονίζει στο βιογραφικό του σημείωμα ότι: «*Η Σχολή με την βοήθειαν του Θεού συνέχισε να εκπληρώνη την υψηλήν αποστολήν της προς εύκλειαν της τοπικής Εκκλησίας και το γενικότερον καλόν της ελληνικής κοινωνίας*».

Μετά την Βελλά υπηρέτησε στη Σχολή Ιερατικών σπουδών Αθηνών και στην Ι. Μητρόπολη Πατρών ως Ιεροκήρυκας (1975). Σήμερα υπηρετεί ως εκλεγμένος (από το 1989) Ηγούμενος της παλαιφάτου Ι. Μονής Γηροκομείου Πατρών και από το 2001 ως Πρωτοσύγκελος της Ι. Μ. Πατρών.

2.7. Επίσκοπος Δωδώνης Χρυσόστομος Βούλτσος (1927-1985)

Τη λαμπρή πνευματική προσφορά των κληρικών της Ελλαδικής Εκκλησίας στο Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς συνέχισε επάξια ως Διευθυντής ο Επίσκοπος Δωδώνης Χρυσόστομος Βούλτσος.

Ο Επίσκοπος Χρυσόστομος (Άρης) Βούλτσος γεννήθηκε το 1927 στην Αθήνα από Μικρασιάτες γονείς της Σμύρνης. Φοίτησε στη Θεολογική Σχολή Αθηνών. Εκάρη μοναχός και χειροτονήθηκε διάκονος το 1952. Υπηρέτησε ως Ιεροκήρυκας στην Άρτα. Το 1955 χειροτονήθηκε Πρεσβύτερος και προχειρίστηκε Αρχιμανδρίτης. Από το 1959 υπηρέτησε ως Ιεροκήρυκας στα Γιάννενα, στο Αίγιο, στα Καλάβρυτα και το 1962 στην Αρχιεπισκοπή Αθηνών. Το 1970 εκλέχτηκε βοηθός Επίσκοπος της Ι. Μητροπόλης Ιωαννίνων με τον τίτλο του Επισκόπου Δωδώνης. Το 1974 εκλέχτηκε Μητροπολίτης Ν. Σμύρνης.

Διετέλεσε Διευθυντής του Ιεροδ. Βελλάς την περίοδο Ιούνιος 1972-Ιούλιος 1973. Εργάστηκε στη Σχολή ως Επίσκοπος διότι πίστευε στην αρχή: «*Η Εκκλησία στη διακονία του λαού του Θεού*»⁴⁴.

«*Υπήρξε ποιμήν της αγάπης. Είχε συνειδητοποιήσει βαθιά πως το έργο της Εκκλησίας, η διαποίμανση του χριστιανικού ποιμνίου, είναι πρωτίστως έργο αγάπης, διακονία αγάπης*»⁴⁵.

Ως θεολόγο οι μαθητές τον χαρακτηρίζουν μεγάλο δάσκαλο για την απλότητα του χαρακτήρα και την εξαιρετική του διδασκαλία. «*Φύση που τον διέκρινε η ζωντάνια, ο ενθουσιασμός και η νεανική ορμή αναδείχθηκε μοναδικός φίλος της νεότητας. Η χριστιανική διαπαιδαγώγηση των παιδιών ήταν μια προσπάθεια που τον συνέπαιρνε... τον διατήρησε πάντα νέο στο φρόνημα. Έδινε τα πάντα γι' αυτόν το σκοπό: χρόνο, διάθεση, δυνάμεις, υλικά μέσα*» (Κούτσας, 1987: 10-11).

«*Η εκκλησιαστική διδαχή μαζί με τη λατρεία ήταν το κύριο έργο του: ο λόγος του είχε δύναμη και παλμό. Μιλούσε μέσα από την καρδιά του και είχε την ικανότητα και τα πιο υψηλά θέματα να τα κάνει προσιτά*»⁴⁶.

Το όραμά του για το μαθητή ήταν το υψηλό επίπεδο στο ήθος, στην ικανότητα και στη μορφωτική στάθμη. «*Σεβόταν τον άλλο, τη γνώμη του, την ιδιαιτερότητα της προσωπικότητάς του*»⁴⁷.

44. Βούλτσου, (1974: 373).

45. Κούτσας, (2006: 4).

46. Κούτσας, (1987: 10).

47. Κούτσας, (1987: 10).

Για την πληρέστερη μόρφωση των σπουδαστών στα παιδαγωγικά και την ψυχολογία έφερε καθηγητές από τη Ζωσιμαία Παιδαγωγική Ακαδημία Ιωαννίνων, οι οποίοι δίδασκαν τα απογεύματα 2 ώρες την εβδομάδα.

Ο Επίσκοπος Δωδώνης Χρυσόστομος *«υπήρξε άνδρας αφοσιωμένος στο Θεό και στην Εκκλησία»*. *«Η λατρεία, το κήρυγμα και η κατήχηση ήταν τομείς που συγκέντρωναν τη συνεχή φροντίδα του»*⁴⁸.

Τόνιζε την αξία των Ιερών Μυστηρίων και της προσευχής, για να βαδίσουν οι νέοι το δρόμο του Χριστού και της χριστιανικής ζωής για την κατάκτηση της αγιότητας και της αρετής.

Κατά την άσκηση των διευθυντικών του στο Ιεροδ. Βελλάς καθηκόντων επέδειξε μεγάλο ενδιαφέρον για τη λειτουργία της Σχολής και του οικοτροφείου. *«Υπήρξε σοφός δάσκαλος, φλογερός ιεράρχης, μαχητής της ζωής, ορμητικός και πολύ γρήγορος στις αποφάσεις του. Τα λόγια του ήταν κοφτά. “Το βλέπεις αυτό;” σούλεγε, “δεν θα το ξαναδώ έτσι ή εκεί!” και καταλάβαινες τι έπρεπε να κάνεις»*⁴⁹. *«Υπακούαμε σεβόμενοι το πατρικό του ενδιαφέρον, τη γνησιότητα του χαρακτήρα και την αγαθότητα των αισθημάτων του. Έτσι δεν υπήρχαν ποινές και παίρναμε άδεια μόνο σε πραγματική ανάγκη»*⁵⁰. Αγαπούσε την ελευθερία. Ήθελε η προσφορά του έργου από τους σπουδαστές να προέρχεται από ελεύθερη διάθεση παρά από καταναγκασμό. Με τον τρόπο αυτό μόρφωνε τον υπεύθυνο πολίτη της κοινωνίας.

Ο Επίσκοπος Χρυσόστομος ήθελε ένα σχολείο ζωής, χαράς, αγωγής και πολιτισμού. Συμμετείχε στις εκδηλώσεις των μαθητών και έτσι⁵¹ ανανέωσε το θέατρο, τη σκηνή, το αναγνωστήριο και έφερε τηλεόραση και ένα ηχοσύστημα της εποχής για να εκπέμπει μουσική σε όλες τις τάξεις. Πήγαινε στο γήπεδο, έπαιζε μπάλα και γινόταν ένα με τα παιδιά.

Ο Επίσκοπος Χρυσόστομος με το διδακτικό, αγιαστικό και ποιμαντικό του έργο συνέβαλε στην καρποφόρα λειτουργία της Σχολής και στην πλούσια ελληνοχριστιανική αγωγή των σπουδαστών.

Το 1974 εκλέχτηκε Μητροπολίτης Ν. Σμύρνης την οποία εποίμανε μέχρι το θάνατό του, το 1985. *«Ήταν πραγματικά ποιμένας και πατέρας. Ήταν ο επίσκοπος της αγάπης»*⁵².

2.8. Πρωτοπρεσβύτερος Ηλίας Τσιβίκης (1940-)

Τον Επίσκοπο Δωδώνης διαδέχτηκε τον Ιούνιο του 1972 στη θέση του Διευθυντή του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς ο Πρωτοπρεσβύτερος Ηλίας Τσιβίκης.

Το 1977 με το Π.Δ. 1025/9-11-1977 (ΦΕΚ 344 Α΄) το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς διαχωρίστηκε σε δύο Σχολές: σε 4τάξιο Εκκλησιαστικό Λύκειο και σε Εκκλησιαστική Παιδα-

48. Κούτσας, (1986: 12).

49. Γραπτή μαρτυρία Γεωργίου Βλέτσα, Διδασκάλου, απόφοιτου Ιεροδ. Βελλάς, ακαδ. έτους 1974.

50. Προφορική μαρτυρία Παύλου Κολιούση, Διδασκάλου, απόφοιτου Ιεροδ. Βελλάς, ακαδ. έτους 1975.

51. Γραπτή μαρτυρία Γεωργίου Βλέτσα, Διδασκάλου, όπ. π.

52. Προφορική μαρτυρία Πρωτοπρεσβύτερου Δημοσθένους Παπακωστοπούλου, Γεν. Αρχ. Επιτρόπου Ι. Μ. Ν. Σμύρνης.

γωγική Ακαδημία με δύο κύκλους σπουδών. Τότε ο Πρωτοπρεσβύτερος Ηλίας Τσιβίκης συνέχισε το έργο στη Βελλά ως Διευθυντής της Εκκλησιαστικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας και του Εκκλησιαστικού Λυκείου, στο οποίο τοποθετήθηκε ξεχωριστός Διευθυντής τον Οκτώβριο του 1983.

3. Οι Διευθυντές της Εκκλησιαστικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας Βελλάς της περιόδου 1977-1989

3.1. Πρωτοπρεσβύτερος Ηλίας Τσιβίκης (1940-)

Ο Πρωτοπρεσβύτερος Ηλίας Τσιβίκης διετέλεσε Διευθυντής της από τον Ιούνιο του 1977 μέχρι τον Ιούλιο του 1979.

Γεννήθηκε το 1940 στην Καλλίοπη της Λήμνου και φοίτησε στις Σχολές: Εκκλησιαστική Σχολή Αγίας Αναστασίας Βασιλικών Θεσσαλονίκης (Οικ. Πατριαρχείου) (1960), Ορθόδοξο Ρωσική Θεολογική Σχολή των Παρισίων (Οικ. Πατριαρχείου) (1965), Θεολογική (1966) και Νομική Σχολή Παν/μίου Θεσ/νίκης (1979). Μιλούσε ξένες γλώσσες, Γαλλικά και Ρωσικά.

Χειροτονήθηκε διάκονος και πρεσβύτερος το 1966.

Ως κληρικός-θεολόγος ο π. Ηλίας Τσιβίκης θεωρούσε το έργο της μόρφωσης της νεότητας ως «διακονία» και το επιτελούσε πάντα «με πολλή ταπείνωση, φόβο θεού και αγάπη πολλή»⁵³.

Όπως βεβαιώνει Βελλαίτης μαθητής του: «Ήταν χαμηλών τόνων, υπομονετικός, με ανοιχτούς ορίζοντες. Αφοσιώθηκε στο έργο του ως Σχολάρχης και ως Ποιμενάρχης. Παρέμενε εργαζόμενος πολλές ώρες και μέχρι αργά το βράδυ»⁵⁴.

Ο π. Ηλίας Τσιβίκης ως Διευθυντής «εμφύσησε ένα νέο πνεύμα μαθητείας και συμπεριφοράς. Ίδρυσε, με ίδια μέσα, κέντρο εκμάθησης ξένων γλωσσών για τους μαθητές και σπουδαστές με όλα τα τεχνικά μηχανήματα»⁵⁵.

Η σύζυγός του Μαρία-Μιρέιγ Ρόβερε-Τσιβίκη, πτυχιούχος Πανεπιστημίου Σορβόνης, δίδασκε στη Σχολή τη Γαλλική γλώσσα. Ο ίδιος δίδασκε θεολογικά μαθήματα. Με την πλούσια θεολογική, επιστημονική κατάρτιση και τη γνώση των κοινωνικών προβλημάτων δίδασκε με σαφήνεια και πληρότητα. Ως φιλελεύθερος άφηνε τους μαθητές να συμμετέχουν στο διάλογο, να διατυπώνουν ελεύθερα την άποψή τους και να κάνουν τη διδασκαλία ενδιαφέρουσα και ωφέλιμη.

Η Σχολή και το Δημοτικό Σχολείο λειτουργούσαν αποδοτικά και οι περισσότεροι σπουδαστές λάβαιναν το πτυχίο τους με «άριστα»⁵⁶.

Ο π. Ηλίας Τσιβίκης θεωρούσε σημαντική τη συμμετοχή των μαθητών στο λατρευτικό, μυστηριακό και κοινωνικό έργο της Εκκλησίας και την καλλιέργεια Εκκλησιαστικής συνείδησης⁵⁷.

53. Τσιβίκης, (2011: 16).

54. Γραπτή μαρτυρία Γεωργίου Βλέτσα.

55. π. Ηλία Τσιβίκη, βιογραφικό σημείωμα.

56. Προφορική μαρτυρία Παύλου Κολιούση.

57. Τσιβίκης, (2011: 128).

Την περίοδο 1971-1976 όλες οι Εκκλησιαστικές Σχολές αντιμετώπισαν δυσκολίες, κυρίως οικονομικές, στη λειτουργία τους⁵⁸. Ο π. Ηλίας Τσιβίκης τις αντιμετώπισε με τη συνεργασία της Σχολ. Εφορείας.

Το 1976 η Σχολή επανήλθε στη δικαιοδοσία του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων με το Ν. 476/15-11-1976 (ΦΕΚ 308 Α΄).

Μετά το 1976 έγιναν έργα συντήρησης των κτιρίων, αγορά εξοπλισμού και εξοφλήθηκαν χρέη της Σχολής με επιχορηγήσεις του ΥΠ.Ε.Π.Θ.⁵⁹. Ο Διευθυντής της Σχολής ήταν Γραμματέας της Σχολ. Εφορείας και Πρόεδρος ο Μητροπολίτης Θεόκλητος.

Ο π. Ηλίας Τσιβίκης επεδίωξε να καταστήσει το Ιεροδ. Βελλάς «φορέα ζωντανής παιδείας και να αφυπνίσει τα δημιουργικά ενδιαφέροντα των μαθητών και την ευσυνείδητη συμμετοχή σ' αυτά»⁶⁰. Ο ίδιος τονίζει προς τους νέους: «Πρέπει να σας δώσει η Εκκλησία πρώτα απ' όλα αγάπη και κατανόηση... να σας δώσει μια άλλη αντίληψη για τη ζωή, για θέματα που σας απασχολούν. Να σας δώσει κάτι το διαφορετικό, το καινούριο, το γνήσιο, το αληθινό. Αυτό που ταιριάζει»⁶¹. Έτσι δημιουργήθηκε στη Σχολή πλούσια σχολική ζωή⁶². Ίδρυσε εντευκτήριο (καπνιστήριο) για τους σπουδαστές με άριστη επίπλωση. Προέβη στην έκδοση του περιοδικού της Σχολής «Νεανικοί Παλμοί» με σκοπό την ανάδειξη και ανάπτυξη των λογοτεχνικών και συγγραφικών ικανοτήτων των σπουδαστών. Οργάνωσε τη λειτουργία της σχολικής βιβλιοθήκης. Συνέλαβε και υλοποίησε την ιδέα διεξαγωγής αγώνων δρόμων 5.000 μ. και 3.000 μ. με την επωνυμία: «ΚΑΛΠΑΚΙΑ ΒΕΛΛΑΣ: Ο δρόμος της Νίκης» με την ιδιαίτερη συμβολή του καθηγητή Φυσ. Αγωγής Χαράλαμπου Μπίτσικα σαν φόρο τιμής για τη θυσία και τη νίκη του 1940.

Καλλιεργήθηκε ο αθλητισμός. Η καλλιτεχνική αγωγή: Μουσική, ζωγραφική και θεατρική γνώρισε μεγάλη άνθιση⁶³.

«Από το 1977 έπαυσε το αγρόκτημα να χορηγεί (αγαθά) και στο Δημοτικό Σχολείο». Η Σχολή λειτούργησε μόνο με κρατικές δαπάνες.

Ο π. Ηλίας Τσιβίκης ενάρετος και ακούραστος πρωτεργάτης της Εκκλησίας και της Παιδείας πρόσφερε στη Βελλά σπουδαιότατο πνευματικό έργο.

Μετά τη Βελλά ο π. Ηλίας Τσιβίκης υπηρέτησε το 1979 ως Υποδιευθυντής στην Εκκλησιαστική Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσ/νίκης και το 1989 στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Ως κληρικός σήμερα υπηρετεί ως Προϊστάμενος του Ιερού Ναού Υψώσεως Τιμίου Σταυρού Γαλήνης Ωραιοκάστρου της Ι. Μ. Νεαπόλεως και Σταυρουπόλεως.

3.2. Αλέξανδρος Κορακίδης (1929-)

Μετά τον π. Ηλία Τσιβίκη τοποθετήθηκε το Νοέμβριο του 1979 Διευθυντής της Εκκλησιαστικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας (Ιεροδιδασκαλείου) Βελλάς ο Αλέξανδρος Κο-

58. Κορακίδης, (1993: 103-107).

59. Κορακίδης, (1993: 108).

60. π. Ηλία Τσιβίκη, Αναφορά προς τις Αρχές για τα Καλπάκια, (προσωπικό Αρχείο).

61. Τσιβίκης (2011: 126).

62. π. Ηλία Τσιβίκη, βιογραφικό σημείωμα.

63. Για την καλλιτεχνική ζωή της περιόδου αυτής βλ. Αργυρού, (2007: 64-69).

ρακίδης, Δρ Θεολογίας, Γενικός Επιθεωρητής Μ.Ε.

Ο Αλέξανδρος Κορακίδης γεννήθηκε το 1929 στον Πειραιά από γονείς Μικρασιάτες πρόσφυγες. Φοίτησε στη Θεολογική Σχολή Αθηνών⁶⁴. Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στη Θεολογία και γενικά στη Βυζαντινή Λογοτεχνία στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης (1965-1966). Ασχολήθηκε με ερευνητικό έργο στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου (1966-1968). Το 1973 έγινε Δρ Θεολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Διηύθυνε και δίδαξε στα ιδιωτικά σχολεία που ίδρυσε με τη σύζυγό του Ελένη Παπακαλούση, φιλόλογο. Παράλληλα διετέλεσε Ιεροκήρυκας και Ιεροψάλτης σε ναούς του Πειραιά, της Ν. Ιωνίας και του Ηρακλείου. Διετέλεσε Διευθυντής του Ιεροδ. Βελλάς με το βαθμό του Γεν. Επιθεωρητή Μ.Ε. σε δύο περιόδους. Την α' περίοδο 1979-1982 και τη β' περίοδο 1987-1989.

Υπηρέτησε στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (ΚΕΜΕ) (Ιούνιος 1982-Αύγ. 1982), στην Ανωτέρα Εκκλησιαστική Σχολή Αθηνών ως Υποδιευθυντής (Σεπτ. 1982-Αύγ. 1986) και στην Εκκλησιαστική Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσ/νίκης (Ιούλ. 1986-Αύγ. 1987).

Κατά την περίοδο Οκτ. 1983-Νοέμ. 1989 οι δύο αυτοτελείς Σχολές είχαν δικό τους Διευθυντή (του Εκκλ/κού Λυκείου ήταν ο π. Αντώνιος Αργέβης).

Ως Διευθυντής και καθηγητής θεολόγος διέθετε πλούσια διοικητική, θεολογική και επιστημονική κατάρτιση και εμπειρία.

Η διαμάχη μεταξύ Ι. Μονής-Μητρόπολης και της Σχολής για το αγρόκτημα μαζί με άλλα θέματα, όπως η λήψη αδειών από τους μαθητές και σπουδαστές, η συμμετοχή σε αγώνες για την ανωτατοποίηση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών (αποχή από τα μαθήματα, πορείες κλπ.) δημιούργησαν προβλήματα στη Σχολή και «πτώση των σπουδών» των σπουδαστών⁶⁵. Ο ίδιος δηλώνει ότι: «Ο αγώνας ήταν να λειτουργήσει η Σχολή και μόνο. Ζήτησε να ενώσει τα διεστώτα. Υπήρχαν σοβαρά εμπόδια». «Ασχολήθηκα με το εκπαιδευτικό έργο και με γόνιμη προσπάθεια για την πλήρη καρποφορία της Σχολής». Με την προσωπικότητά του τόνωσε το πνεύμα φιλομάθειας των μαθητών και εργάστηκε για την πρόοδό τους και την αποτελεσματική λειτουργία της Σχολής.

Ο Αλέξανδρος Κορακίδης περιγράφει ως εξής τη λειτουργική ζωή των σπουδαστών στη Βελλά. «Η λειτουργία της Σχολής και η ζωή των μαθητών κυλούσε μέσα σε εκκλησιαστική πάντοτε (μοναστηριακή) ατμόσφαιρα μαζί με τη διοίκησή της, που την κατεύθυναν η ορθόδοξη παράδοση με το εορτολόγιο και τη θεία λατρεία, μέσα στον ιστορικό ναό (το καθολικό) της Ι. Μονής των γενεσίων της Θεοτόκου»⁶⁶.

Σημαντική ήταν η συμβολή του Διευθυντή με το θείο κήρυγμα, την ψαλτική στο Ναό και το ορθόδοξο ήθος του. Ο ίδιος αναφέρει σχετικά: «Σκοπός της λειτουργικής ζωής είναι η καλλιέργεια του θρησκευτικού συναισθήματος των σπουδαστών και η απόκτηση βιωμάτων της εκκλησιαστικής ζωής. Σκοπός της Χριστιανικής αγωγής είναι η διαμόρφωση ολοκληρωμένης προσωπικότητας του μαθητή. Να έχει καλλιέργεια εσωτερική, πνευματική. Ενσυνείδητη προσήλωση στο καθήκον. Σκοπός της ελληνορθόδοξης αγωγής

64. Αλέξανδρου Σ. Κορακίδη, βιογραφικό σημείωμα.

65. Κορακίδης, (1993: 135).

66. Κορακίδης, (1993: 123).

είναι η ελληνομάθεια και η κατάρτιση των μαθητών με την ελληνοχριστιανική παράδοση και η μόρφωση ήθους και χαρακτήρα»⁶⁷.

Κατά τη β' περίοδο Σεπτ. 1987-Νοέμ. 1989 η Σχολή λειτούργησε σε κλίμα ηρεμίας, συνεργασίας και αποτελεσματικότητας.

Καθημερινά περίπου 10-15 σπουδαστές μετά το μεσημεριανό φαγητό μετέβαιναν στα Γιάννενα με το λεωφορείο και επανέρχονταν στη Σχολή το πρωί της επόμενης ημέρας. Έτσι έπαυσε η ολοήμερη παραμονή όλων των σπουδαστών στη Σχολή.

Το 1979 έγιναν έργα συντήρησης και ανανέωσης των κτιρίων, του γηπέδου και το 1981 της κεντρικής θέρμανσης⁶⁸.

Όπως τονίζει ο Αλέξανδρος Κορακίδης: «Οι Βελλαίτες στη Βελλά σπουδάζουν, γυμνάζονται και ζουν». Έτσι υπήρχε μια πλούσια σχολική ζωή.

Ο Μητροπολίτης Σπυριδών για να διασφαλίσει τη λειτουργία της Σχολής και να επιτελεί τον μεγάλο εθνικό σκοπό της στο «άγνωστο» μέλλον πέτυχε την κατοχύρωση της περιουσίας της Ι. Μονής υπέρ της Σχολής με το Ν. 5408/32⁶⁹.

Όπως ήταν επόμενο η θέση της Ι. Μονής-Μητρόπολης, η μη χορήγηση εσόδων του αγροκτήματος στη Σχολή (από το 1971) και στο Δημοτικό (από το 1977) και τα συνεχή δικαστήρια μεταξύ Ι. Μονής-Μητρόπολης και Σχολής είχαν αρνητικές συνέπειες στη λειτουργία της Σχολής⁷⁰.

Ο Αλέξανδρος Κορακίδης διηύθυνε τη Σχολή σε περίοδο με προβλήματα τα οποία αντιμετώπισε με σύνεση και αγάπη. Μετά την αποχώρησή του από τη Βελλά υπηρέτησε στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (1989-1990), στην Ανωτέρα Εκκλησιαστική Σχολή Αθηνών (1990-1995) και πάλι στο Π.Ι. (1995-1996).

Το συγγραφικό του έργο είναι πλουσιότατο. Έγραψε και τα βιβλία: *Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς (1911-1989)*, Αθήνα 1993, *Η Βελλά της Ηπείρου. Η μεσαιωνική πόλη, επισκοπή και η Μητρόπολη και οι Ι. Μονές της. Ιστορία μιας χιλιετίας (Ca 904-1936)*, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα 1988.

3.3. Εμμανουήλ Ριζόπουλος (1941-)

Μετά την απόσπαση του Διευθυντή Αλέξανδρου Κορακίδη στην Αθήνα τον Ιούνιο του 1982 ανέλαβε καθήκοντα Διευθύνοντος στην Εκκλησιαστική Παιδαγωγική Ακαδημία Βελλάς ο Εμμανουήλ Ριζόπουλος, καθηγητής Παιδαγωγικών της Σχολής.

Ο Εμμανουήλ Ριζόπουλος γεννήθηκε το 1941 στη Βροντισμένη Ιωαννίνων. Μικρός έμεινε ορφανός από πατέρα κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου και ο Μητροπολίτης Σπυριδών ανέλαβε τη φροντίδα της οικογένειας. Φοίτησε στην Παιδόπολη «Άγιος Σπυριδών» Γαστουρίου Κέρκυρας, στο Δημοτικό Σχολείο και στο Γυμνάσιο Βελλάς και εισήλθε το 1956 στο Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς.

67. Προφορική μαρτυρία Αλέξανδρου Σ. Κορακίδη.

68. Κορακίδης, (1993: 76, 117).

69. Κορακίδης, (1993: 62-63).

70. Κορακίδης, (1993: 185-197).

Υπηρέτησε ως δάσκαλος σε σχολεία του Πωγωνίου και Ξηροβάλτου και το Δεκέμβριο του 1968 μετανάστευσε στο Σικάγο του Ιλλινόις της Αμερικής. Την περίοδο 1969-1979 υπηρέτησε σε ελληνικά σχολεία της ομογένειας του Ιλλινόις.

Φοίτησε στα Πανεπιστήμια North Western University (1970-1974) και Governors University of Illinois (1974-1976) και έλαβε πτυχίο Master of Arts and Education.

Το 1979 διορίστηκε καθηγητής Παιδαγωγικών στο Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς στο οποίο διετέλεσε Διευθυντής κατά την περίοδο Ιούνιος 1982 - Ιούλιος 1987⁷¹.

Ενεργοποίησε τους μορφωτικούς παράγοντες της Σχολής, γονείς, μαθητές και καθηγητές για να στηρίξουν την προσπάθειά του. Έτσι καλλιεργήθηκε πνεύμα εμπιστοσύνης, αμοιβαίου σεβασμού και συνεργασίας το οποίο συνέβαλε στην αδιατάρακτη λειτουργία της Σχολής και στη δημιουργική πνευματική εργασία των μαθητών.

Ως καθηγητής των Παιδαγωγικών ανέπτυξε εξαιρετική δραστηριότητα: Ο ίδιος δίδασκε παιδαγωγικά μαθήματα και ιδίως Διδακτική, Γενική και Ειδική. Αναβάθμισε το 1/θέσιο Πρότυπο Δημοτικό Σχολείο Βελλάς σε 3/θέσιο και το εμπλούτισε με εποπτικά μέσα. Εκεί πραγματοποιούσαν οι τελειόφοιτοι σπουδαστές διδασκαλίες.

Για την απόκτηση μεγαλύτερης σχολικής και ιδιαίτερα διδακτικής εμπειρίας οι σπουδαστές μετέβαιναν σε Δημοτικά Σχολεία χωριών (1/θέσια) και των Ιωαννίνων (πολυθέσια). Εκεί πραγματοποιούσαν διδασκαλίες, παρακολουθούσαν διδασκαλίες των δασκάλων των Σχολείων σε όλες τις τάξεις και γνώριζαν όλη τη λειτουργία του σχολείου⁷².

Ο Εμμανουήλ Ριζόπουλος ήθελε να έχει ο δάσκαλος πλούσια επιστημονική και θεολογική κατάρτιση, ιδιαίτερα στις επιστήμες της Αγωγής: Γενική Παιδαγωγική, Ιστορία Παιδαγωγικής, Ψυχολογία, Κοινωνιολογία κλπ. Ακόμη να έχει διδακτική εμπειρία, υπηρεσιακή ευσυνειδησία, υψηλό ελληνορθόδοξο φρόνημα, ολοκληρωμένη προσωπικότητα, ώστε να μπορεί να συμβάλει ως *«αληθινός και πνευματικός οδηγός στην πρόοδο και την ανύψωση της κοινωνίας και του πολιτισμού»*⁷³.

Η Εκκλησιαστική ζωή με τον εκκλησιασμό, το θ. κήρυγμα, τη συμμετοχή στα Ιερά Μυστήρια διατηρήθηκε, όπως έπρεπε, σε μια Εκκλησιαστική Σχολή. Πρέπει να αναφέρουμε ότι στη Βελλά με τη θρησκευτική διδαχή στην τάξη και στην Εκκλησία ποτέ δεν καλλιεργήθηκε μια *«τυπική θρησκευτικότητα, τυπολατρεία»*⁷⁴ με φανατισμό αλλά ένα γνήσιο χριστιανικό ορθόδοξο φρόνημα με ελευθερία, που εκφραζόταν με τη βαθιά πίστη στο Θεό και την απέραντη αγάπη προς τον πλησίον, *«με την φωτισμένην χριστιανικήν πίστιν και ζωήν χωρίς να καταφρονεί τους τύπους»*⁷⁵. Η Βελλά ήταν ένα σχολείο θρησκείας και πολιτισμού, γνώσης και πίστης.

Το καλοκαίρι του 1982 έγιναν από τη Σχολική Εφορεία σημαντικά έργα στη Σχολή με οικονομική επιχορήγηση του ΥΠΕΠΘ⁷⁶. Ανακαινίστηκαν οι κοιτώνες και δημιουργή-

71. Εμμανουήλ Ριζόπουλου, βιογραφικό σημείωμα.

72. Προφορική μαρτυρία Τσίκου Βασιλείου, Διδασκάλου, απόφοιτου της Εκκλησιαστικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας (Ιεροδιδασκαλείου) Βελλάς, ακαδ. έτους 1983.

73. Χαραλαμπίδης Ι., (1971: 166).

74. Κολιτσάρας, (1998: 186).

75. Κολιτσάρας, (1998: 185).

76. Εμμανουήλ Ριζόπουλου, βιογραφικό σημείωμα.

θηκαν μικρά δωμάτια 4κλινα με ντουλάπες καθώς και όλοι οι χώροι της Σχολής. Τοποθετήθηκαν στην αίθουσα θεάτρου νέα σκηνή και ηλεκτροφωτισμός. Με τα έργα αυτά δημιουργήθηκαν εξαιρετικές συνθήκες διαβίωσης των σπουδαστών και μαθητών⁷⁷.

Ως καθηγητής και Διευθυντής, φιλοπρόοδος και φιλεργατικός, συνέβαλε στη δημιουργία πλούσιας σχολικής ζωής στη Βελλά. Έτσι πραγματοποιήθηκαν μουσικές εκδηλώσεις και θεατρικές παραστάσεις στη Βελλά και στα Γιάννενα και εκδρομές των σπουδαστών και μαθητών στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Ο Εμμανουήλ Ριζόπουλος με την επιστημονική συγκρότηση, τη φιλότιμη προσπάθεια και την μεγάλη αγάπη προς τη Βελλά και τους Βελλαίτες έδωσε πάλι στη Βελλά την παλιά της πνευματική αίγλη.

Μετά το τέλος λειτουργίας της Σχολής στις 9-11-1989 υπηρέτησε στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (1989-1990), στα Π.Ε.Κ. Ιωαννίνων (1990-1994) και στο ΤΕΙ-Τμήμα Βρεφονηπιοκόμων Ιωαννίνων (1994-2000) και δίδαξε στις ΣΕΛΔΕ και ΣΕΛΜΕ.

4. Επίλογος

Με την εργασία μας παρουσιάσαμε λίγες πτυχές από την προσωπικότητα και το έργο των Διευθυντών του Ιεροδιδασκαλείου και της Εκκλησιαστικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας (Ιεροδιδασκαλείου) Βελλάς της περιόδου 1936-1989.

Οι Διευθυντές κατέβαλαν γενναία προσπάθεια για να λειτουργήσουν αποδοτικά τα μέσα που διέθετε η Σχολή: Εκπαίδευση, Εκκλησία, Οικοτροφείο και Αγρόκτημα για να επιτευχθεί ο μεγάλος σκοπός της, υπερνικώντας δυσκολίες που παρουσιάστηκαν.

Οι Διευθυντές του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, άνθρωποι γνήσιοι, ακαταπόνητοι λειτουργοί, φωτισμένοι δάσκαλοι και αληθινοί Χριστιανοί, φιλόπονοι Διευθυντές και σθεναροί εργάτες της παιδείας, ανέδειξαν το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς σε λαμπρό Σχολείο Ελληνοχριστιανικής Παιδείας και πολιτισμού και όλοι εμείς που φοιτήσαμε σ' αυτό το Μεγάλο, για την εποχή του, Σχολείο με τη γνώση, το ήθος και το αγωνιστικό σθένος πετύχαμε στην εκπαιδευτική και κοινωνική αποστολή μας δικαιώνοντας έτσι τη Μεγάλη προσφορά τους.

Τους ευγνωμονούμε.

77. Η Σχολική Εφορεία είχε την εξής σύνθεση: Πρόεδρος, Σωτήρης Δάκαρης, Καθηγητής Παν/μίου Ιωαννίνων, Μέλη: Σπύρος Εργολάβος, Φιλολόγος, Αλέξανδρος Σόφης, Δικηγόρος, Ευάγγελος Φαρμάκης, Εκπ/κός-Βελλαίτης, Γραμματέας: Εμμ. Ριζόπουλος, Διευθυντής Ε.Π.Α. Βελλάς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αργυρός, Δ. (Αρχιμ.) (2007), “Ο καθηγητής Ευάγγελος Παπαδάς και η καλλιτεχνική του προσφορά στη Σχολή Βελλάς”, *ΒΕΛΛΑ Δ΄, Επιστημονική Επετηρίδα*, Α.Ε.Α. Βελλάς, Βελλά Ιωαννίνων.
- Βλάχος Σπυρίδων (Μητροπολίτης) (1993), Υπόμνημα προς τον Πρόεδρο του Ηπειρωτικού Φιλελευθέρου Συλλόγου Κων/πόλεως με ημερομηνία 30-11-1911, στο Κορακίδης Α. (1993), *Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς (1911-1989)*, Βασιλόπουλος, Αθήνα.
- Βούλτσος, Χ. (Μητροπολίτης Ν. Σμύρνης) (1974), Ενθρονιστήριο λόγος (15-6-1974), περιοδικό *Εκκλησία*, 1/15 Σεπτ. 1974, 17, 373.
- Γιαννής, Ε. (2006), “Ο αοίδιμος Μητροπολίτης Ν. Σμύρνης Χρυσόστομος ενσαρκωτής της κατά Χριστόν Ιερωσύνης”, περιοδικό *ανησυχίες*, εκδ. Χ.Ο.Φ.Ε., Αθήνα, Ιαν.-Δεκ. 2006, 17.
- Δημογκίνης, Ο. (1989), “Ο Ι. Θ. Κολιτσάρας καθηγητής στο Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς”, *Ελληνοχριστιανική Αγωγή*, 1989, 365, 240.
- Δημογκίνης, Ο. (1997), *Ο Ιεράρχης Σπυρίδων Βλάχος και το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς*, Αθήνα.
- Δημογκίνης, Ο. (2001), Ο Ι. Θ. Κολιτσάρας ως καθηγητής εις το Ιεροδιδασκαλείον Βελλάς, Αθήνα.
- Δούβλης, Γ. (2002), Διδάσκαλος, απόφοιτος Ιεροδ. Βελλάς ακαδ. έτους 1955, “Ο Διευθυντής μου”, *Γλυκασμός Παιδείας. Η τάξη μας: 3^η μεταπολεμική σειρά Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς 1947-1955*, Ιωάννινα.
- Κολιτσάρας, Ι. (1957), *Ο Μεγάλος Παιδαγωγός*, Αθήνα.
- Κολιτσάρας, Ι. (1974), “Ο Εκπαιδευτικός ως πνευματικός ηγέτης”, Εισήγηση σε παιδαγωγικό συνέδριο στο συλλογικό έργο: *Η προσωπικότης του Εκπαιδευτικού*, Χ.Ε.Ε.Λ., Αθήνα, 12-13.
- Κολιτσάρας, Ι. (1988), *Ο πνευματικός ηγέτης*, Χ.Ε.Ε.Λ., Αθήνα.
- Κόντης, Δ. (1989), “Ο εκπαιδευτικός ως πνευματικός ηγέτης κατά τον Ι. Θ. Κολιτσάρα”, *Ελληνοχριστιανική Αγωγή*, Οκτώβριος 1989, 365, 248.
- Κορακίδης, Α. (1993), *Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς, (1911-1989)*, Στεφ. Βασιλόπουλος, Αθήνα.
- Κούτσας, Σ. (Αρχιμ.), (νυν Μητροπολίτης Ν. Σμύρνης) (1986), “Ο επίσκοπος της αγάπης”, Επιμνημόσυνο λόγος στον Μητροπολίτη Ν. Σμύρνης Χρυσόστομο, ανάτυπο από το περιοδικό *Εφημέριος*, Αθήνα 1987, 10-11.
- Κούτσας, Σ. (Αρχιμ.), (νυν Μητροπολίτης Ν. Σμύρνης) (1987), “Μνημονεύετε των ηγουμένων υμών...”, Λόγος στο ετήσιο μνημόσυνο του Μητροπολίτου Νέας Σμύρνης Χρυσόστομου, ανάτυπο από το περιοδικό *Εφημέριος*, Αθήνα 1987, 10-11.
- Κούτσας, Σ. (Μητροπολίτης Ν. Σμύρνης) (2006), “Ο Ν. Σμύρνης Χρυσόστομος”, Ομιλία σε εκδήλωση στην αίθουσα των Ο.Χ.Ε. στις 15-12-1996, περιοδικό *ανησυχίες*, εκδ. Χ.Ο.Φ.Ε., Αθήνα, Ιαν.-Δεκ. 2006, 4.
- Μαρκαντώνης, Ι. (1989), «Ο Ι. Θ. Κολιτσάρας ως παιδαγωγός: προς μία βιβλική παιδαγωγική», *Ελληνοχριστιανική Αγωγή*, 1989, 365, 209.
- Παντελεήμων, Μητροπολίτης Θήρας, Αμοργού και Νήσων (2003), *Χρυσόστομος (Άρης Βούλτσος) Α΄ Μητροπολίτης Ν. Σμύρνης, Κων. Δ. Μουρατίδης, πρόμαχος Ορθοδοξίας*, εκδ. Π.Ε. Θεολόγων, Αθήνα, 359.
- Τσιβίκης, Η. (πρωτοπρ.) (2011), “Λόγος εις τα εγκαίνια του Ιερού ναού”. Ιερός Ναός Υψώσεως Τιμίου Σταυρού Γαλήνης Ωραιοκάστρου Θεσ/νίκης: *20 χρόνια ζωής 1991-2011*, εκδ. Ιερού Ναού, Ωραιοκάστρο.

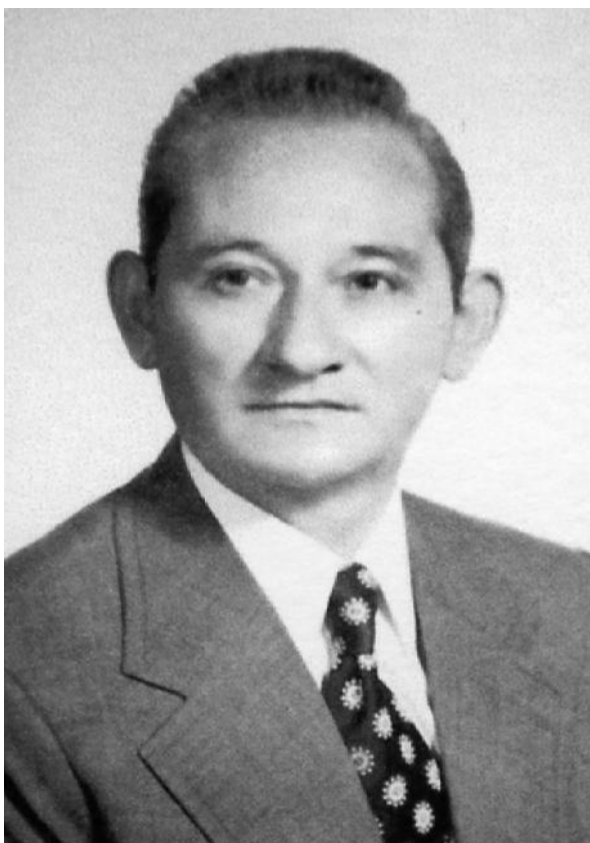
- Τσιβίκης, Η. (πρωτοπρ.) (2011), *Εισαγωγικό σημείωμα*. Ιερός Ναός Υψώσεως Τιμίου Σταυρού Γαλήνης Ωραιοκάστρου Θεσ/νίκης: *20 χρόνια ζωής 1991-2011*, εκδ. Ιερού Ναού, Ωραιοκάστρο, 16.
- Τσιβίκης, Η. (πρωτοπρ.), Αναφορά προς τις Αρχές για τα Καλπάκια, (προσωπικό Αρχείο).
- Υφαντής, Ν., Καθηγητής φιλόλογος, απόφοιτος Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, ακαδ. έτους 1955. «Εν χρω παιδάτσι μου», Γλυκασμός Παιδείας. *Η τάξη μας: 3^η μεταπολεμική σειρά Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς 1947-1955*, Ιωάννινα, 136.
- Χαραλαμπόπουλος, Β. (1989), “Το συγγραφικό έργο του Ι. Θ. Κολιτσάρα”, *Ελληνοχριστιανική Αγωγή*, Οκτώβριος 1989, τ. 365, 243.
- Χαραλαμπόπουλος, Β. (2004), “Οδυσσέας Δημογκίνης-Θεολόγος”, *Ελληνοχριστιανική αγωγή*, Οκτώβριος 2004.
- Χαραλαμπόπουλος, Ι. (1971), *Γενική Παιδαγωγική*, Αθήναι.
- Χατζής, Σ. (Αρχμ.) (1985), “Το διδακτικό έργο της Εκκλησίας σήμερα”, Εισήγηση στο ιερατικό Συνέδριο της Ι. Μ. Πατρών (22-23/11/1982, περιοδικό *Εφημέριος*, 1-2, (1985), 54-58.

Εικ. 1. Ιωάννης Κολιτσάρας 1936-1940.

*Εικ. 2. Νικόλαος Παπαδόπουλος 1941-1957.
(Σύζυγος, Ζηνοβία Παπαδοπούλου, Διευθύντρια Δημ. Σχολ. Βελλάς).*

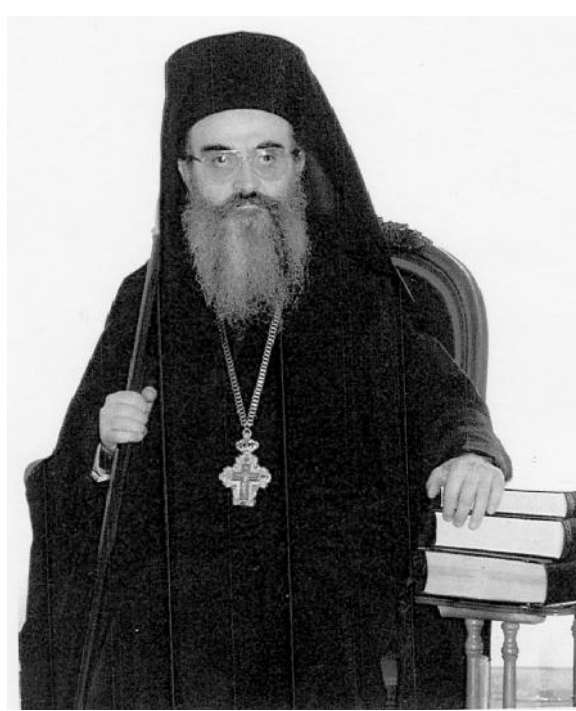
*Εικ. 3. Οδυσσέας Δημογλίνης
1957-1958 και 1962-1963.*

Εικ. 4. Πέτρος Ξενικάκης 1958-1962.

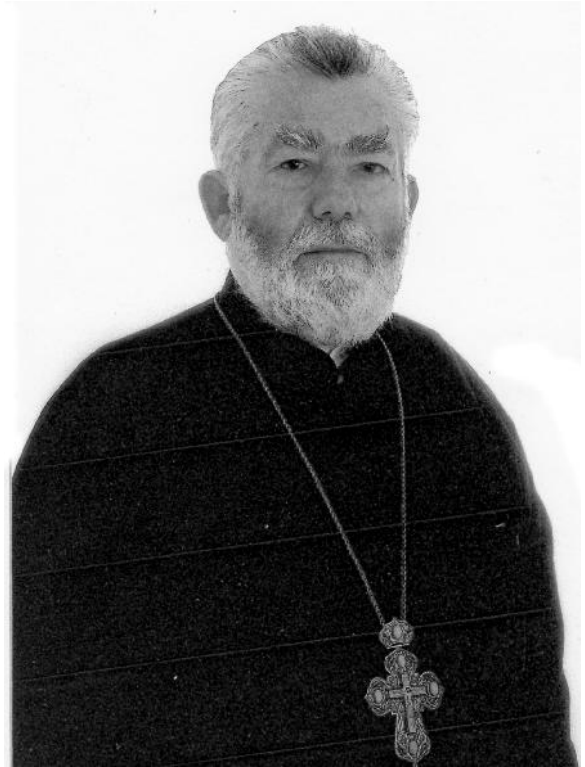
Εικ. 5. Αριστείδης Χαράτσης 1963-1971.

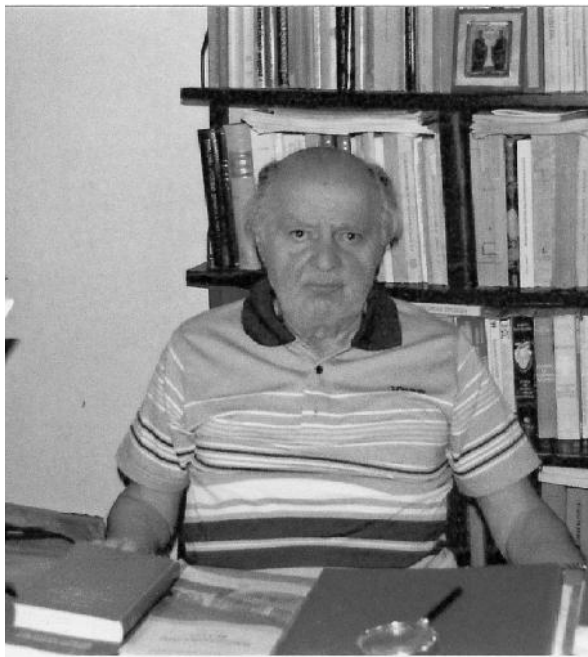
Εικ. 6. Αρχιμ. Συμεών Χατζής 1971-1972.

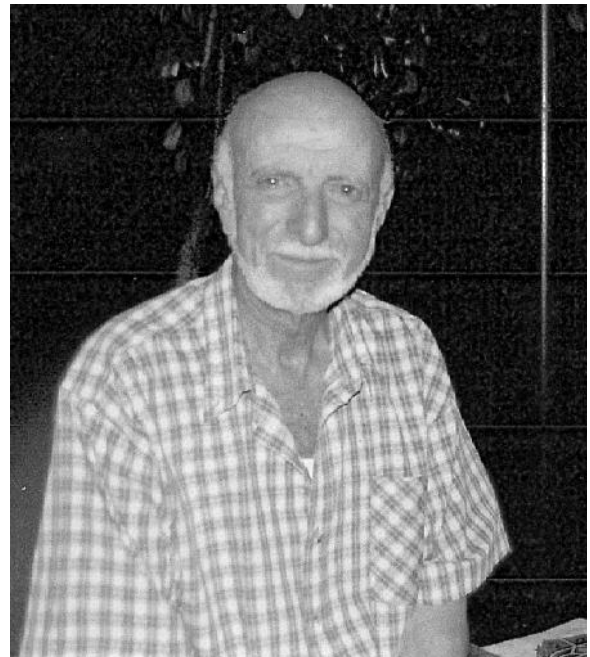
*Εικ. 7. Επίσκοπος Δωδώνης
Χρυσόστομος Βούλτσος 1972-1973.*

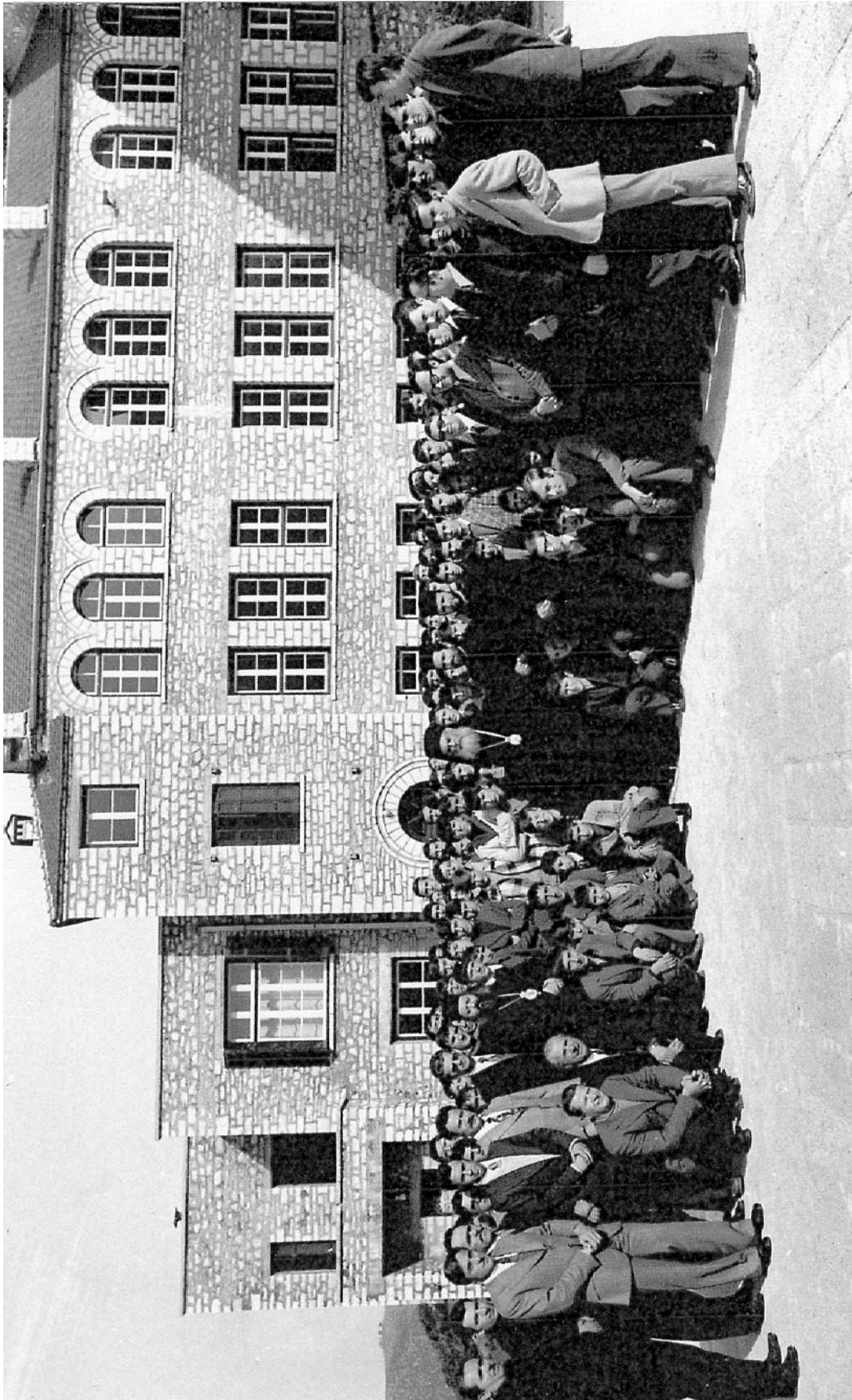
*Εικ. 8. Πρωτοπρ. Ηλίας Τσιβίκης
1973-1979.*

*Εικ. 9. Αλέξανδρος Κορακίδης
1979-1982 και 1987-1989.*

*Εικ.10. Εμμανουήλ Ριζόπουλος
1982-1987.*

Εικ. 11. Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος Σεραφείμ με τους σπουδαστές και καθηγητές της Σχολής. Διακρίνεται ο Επίσκοπος Δωδώνης Χρυσόστομος Βούλτσος και ο Διευθυντής του Ιεροδιδασκαλείου Πρωτοπρεσβύτερος Ηλίας Τσιβίκης (1974).

Η Ιερά Μονή - Σχολή Βελλάς στο φυσικό της περιβάλλον.

Η ΑΠΗΧΗΣΗ ΤΟΥ ΙΕΡΟΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ ΒΕΛΛΑΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Στέφανος Γρ. Φούσας

MD, FESC, FACC

Σ. Διευθυντής-Ε. Καθηγητής Καρδιολογίας

Τζανείου Νοσοκομείου Πειραιά

sfoussas@gmail.com

Περίληψη: Η απήχηση του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς στην κοινωνία της Ηπείρου και της Ελλάδας είναι αναμφισβήτητη. Και αυτό διότι το πνευματικό φυτώριο του Ιεροδιδασκαλείου για 100 χρόνια προσέφερε και προσφέρει τα μέγιστα στον κοινωνικό ιστό της Ηπείρου και της Ελλάδας. Η εκπαιδευτική διαδικασία στη Σχολή Βελλάς έφερε σε επαφή και εξοικείωνε τον μαθητή με τη μάθηση και την πληροφορία. Προωθούσε και ενδυνάμωνε τη σκέψη, την αναζήτηση, τη ζύμωση και την κυοφορία νέων προσεγγίσεων, ιδεών και αντιλήψεων που οδηγούν εντέλει μια κοινωνία στην πρόοδο και την ανάπτυξη των μελών της. Και όλα αυτά μέσα από μια πολύπλευρη προσέγγιση της παιδείας, της θρησκείας, την επαφή με τη φύση και τα αγαθά της, με πειθαρχία και συγκεκριμένους κανόνες. Σε όλους αυτούς που αναζητούν τον τρόπο με τον οποίο το ιεροδιδασκαλείο Βελλάς είχε και έχει απήχηση στην Ήπειρο και την Ελλάδα, η απάντηση έρχεται μέσα από την προσφορά της ίδιας της Σχολής, κυρίως λόγω του εξαιρετικού εκπαιδευτικού της έργου, αλλά και εξαιτίας των ανθρώπων που αποφοίτησαν από αυτή, που εδώ και δεκαετίες δραστηριοποιούνται επιτυχώς σε όλα τα επίπεδα της Ελληνικής Κοινωνίας.

Κυρίες και κύριοι, είμαι ιδιαίτερα ευτυχής που βρίσκομαι μαζί με αγαπημένους φίλους και συμπατριώτες, με τους οποίους έχουμε κοινά και ανεπανάληπτα βιώματα. Και ιδιαίτερα υπερήφανος που συμμετέχω ενεργά ως ομιλητής στη φετινή εκδήλωση.

Η ίδρυση του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς Ιωαννίνων – όπως είναι γνωστό – είναι αποκλειστικό έργο του Μητροπολίτη Βελλάς και Κονίτσης, Ιωαννίνων και Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάσης Ελλάδος, του μακαριστού Σπυρίδωνος Βλάχου, ο οποίος μέσα από τα τάλαντα που διέθετε, τη σοφία του, την οξυδέρκειά του αλλά και την ηγετική του προσωπικότητα έδωσε ένα πλούσιο εκκλησιαστικό, φιλανθρωπικό, κοινωνικό και εθνικό έργο, ένα έργο προσφοράς και αγάπης (Φωτεινής, 2011).

Η επιτακτική ανάγκη για τη διατήρηση της ελληνικής γλώσσας, της ελληνορθόδοξης παράδοσης και της χριστιανικής πίστης των Βορειοηπειρωτών, στην οποία συνέβαλαν τα μέγιστα οι ιεραποστολικές περιοδείες του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού, αφύπνισε το ανθρωπιστικό φρόνημα του Μητροπολίτη Βελλάς και Κονίτσης Σπυρίδωνος, που θέλησε

να ιδρύσει μια Σχολή στην ακριτική περιοχή της Ηπείρου (Φωτεινής, 2011). Γίνεται σαφές πως το βασικό του κίνητρο για την οργάνωση και ίδρυση του Ιεροδιδασκαλείου είναι το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του για την τύχη του Ελληνισμού της Βορείου Ηπείρου, διότι γνώριζε σαφώς ότι το πολιτικό μέλλον της είναι αμφίβολο (Φωτεινής, 2011).

Ο Σπυρίδων Βλάχος, πίστεψε πολύ στην εθνική και πνευματική αφύπνιση του ηπειρωτικού λαού και για αυτό επιδόθηκε με όλο του το είναι και με όλη του τη δύναμη στο θεάρεστο έργο της παιδείας. Άλλωστε, τα Γιάννενα και ολόκληρη η Ήπειρος βρισκόταν ακόμη υπό τουρκικό ζυγό (Κορακίδης, 1993).

Έτσι λοιπόν ο σπουδαίος αυτός Ιεράρχης το Σεπτέμβριο του 1911 αξιώνεται να εγκαινιάσει τη Σχολή του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, η οποία εξελίσσεται σταδιακά σε ένα προοδευτικό εκπαιδευτικό ίδρυμα, που συμπεριλαμβάνει Πρότυπο Δημοτικό Σχολείο, διετές Γυμνάσιο και εξατάξιο Ιεροδιδασκαλείο (Φωτεινής, 2011). Ο σκοπός της Σχολής και το έργο της, γράφει ο Αλέξ. Κορακίδης (1993), ήταν να περιλάβει τα ιδανικά της εκκλησίας και του έθνους σε μια ειδική σύνθεση, που αποσκοπούσε στην εθνική λύτρωση και τον «πνευματικό φωτισμό» μαζί, προσαρμοσμένο στη γενική εθνικοθρησκευτική σύνθεση του Ηπειρώτη.

Επομένως γίνεται σαφές ότι με το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς σκόπευε στην αποφοίτηση πεπαιδευμένων, μορφωμένων και κατηχημένων διδασκάλων και ιερέων για την επάνδρωση των ελληνικών σχολείων, και των χριστιανικών εκκλησιών της Βορείου Ηπείρου. Γι' αυτό η επιλογή των ιεροσπουδαστών γίνεται ως επί το πλείστον από υποψήφιους Βορειοηπειρώτες, ώστε, αφού γαλουχηθούν με τα ελληνικά γράμματα, τα ιδανικά της μητρός Ελλάδος και τα νάματα της χριστιανικής παράδοσης, να επιστρέψουν στην πατρίδα τους για να επιτελέσουν το ιερό καθήκον της αποστολής τους (Φωτεινής, 2011).

Γίνεται εύκολα αντιληπτό με αυτό τον τρόπο ότι η απήγηση του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς στην κοινωνία της Ηπείρου και της Ελλάδας είναι αναμφισβήτητη. Και αυτό διότι το πνευματικό φυτώριο του Ιεροδιδασκαλείου για 100 χρόνια προσέφερε και προσφέρει τα μέγιστα στον κοινωνικό ιστό της Ηπείρου και της Ελλάδας. Η εκπαιδευτική διαδικασία στη Σχολή Βελλάς έφερνε σε επαφή και εξοικείωνε τον μαθητή με την μάθηση και την πληροφορία. Προωθούσε και ενδυνάμωνε τη σκέψη, την αναζήτηση, τη ζύμωση και την κυοφορία νέων προσεγγίσεων, ιδεών και αντιλήψεων που οδηγούν εντέλει μια κοινωνία στην πρόοδο και την ανάπτυξη των μελών της. Και όλα αυτά μέσα από μια πολύπλευρη προσέγγιση της παιδείας, της θρησκείας, την επαφή με τη φύση και τα αγαθά της, με πειθαρχία και συγκεκριμένους κανόνες.

Το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς αναγνωρίζοντας την αξία της εκπαίδευσης, κατάφερε να διδάξει ότι ο νους του ανθρώπου δίχως την εκπαίδευση αδυνατεί να δώσει τους αναμενόμενους καρπούς, γιατί όπως λέει και ο Πλούταρχος: *Η λαμπρή καταγωγή είναι καλή, αλλά είναι θέμα προγόνων. Ο πλούτος είναι πολύτιμος, αλλά είναι θέμα τύχης. Η δόξα είναι σπουδαία, αλλά αβέβαιη. Η ομορφιά περιζήτητη, αλλά κρατάει λίγο. Η υγεία είναι πολύτιμη, αλλά ευμετάβολη. Η σωματική δύναμη είναι αξιοζήλευτη, αλλά ευάλωτη από αρρώστιες και γηρατειά. Μονάχα η παιδεία απ' τ' ανθρώπινα είναι θεία και μένει αθάνατη. Δυο είναι τα σπουδαιότερα στην ανθρώπινη φύση: ο νους κι ο λόγος...*

Πώς όμως, συγκεκριμένα, το ιεροδιδασκαλείο Βελλάς είχε και έχει απήγηση στην

Ήπειρο και την Ελλάδα;

Η προσφορά της Σχολής μας είχε και έχει ιδιαίτερη απήχηση σε όλη την Ελλάδα, κυρίως λόγω του εξαιρετικού εκπαιδευτικού της έργου, αλλά και εξαιτίας των αποφοιτησάντων της. Ανθρώπων που εδώ και δεκαετίες δραστηριοποιούνται επιτυχώς σε όλα τα επίπεδα της Ελληνικής Κοινωνίας, δίνοντας καθημερινά – στην μεγάλη τους πλειοψηφία – το παράδειγμα μιας ζωής με συγκεκριμένους στόχους, με ποιοτικές προδιαγραφές σε κάθε επίπεδο.

Πιο συγκεκριμένα οι πρώτοι δέκα ιεροσπουδαστές της τάξης του 1926-27, που αποφοίτησαν το 1932 είναι Βορειοηπειρώτες, στους οποίους προστίθενται πολύ λίγοι Νοτιοηπειρώτες στις επόμενες τάξεις. Δηλαδή, το 75% περίπου των αποφοίτων της προπολεμικής περιόδου, από το 1932 μέχρι το 1943, είναι Βορειοηπειρώτες, πολλοί από τους οποίους επέστρεψαν στην πατρίδα τους, και προσέφεραν επαξίως την υπηρεσία τους στα Ελληνικά σχολεία. Μεταξύ των διακεκριμένων διδασκάλων, που εργάστηκαν στη Βόρειο Ήπειρο, είναι ο Νικόλαος Παπανικολάου, προϊστάμενος Παιδείας των Αγίων Σαράντα, ο Θωμάς Σταθάς, διευθυντής του Λυκείου Τσερκοβιτσών, ο Βασίλειος Παρτάλης, διευθυντής του Λυκείου Αγίων Σαράντα, ο Σπυρίδων Τζιάς, δημοσιογράφος και συγγραφέας, και άλλοι αντάξιοι στα εκπαιδευτικά τους καθήκοντα. Ενώ, το 90% των αποφοίτων της μεταπολεμικής περιόδου, από το 1953 μέχρι το 1987, που καταργήθηκε το Παιδαγωγικό Τμήμα του Ιεροδιδασκαλείου, είναι Νοτιοηπειρώτες, οι οποίοι ως εκλεκτοί διδάσκαλοι προσφέρουν την υπηρεσία τους στα σχολεία της Ηπείρου, και κατ' επέκταση της ελληνικής επικράτειας. Αλλά, είναι αρκετοί οι φιλόδοξοι απόφοιτοι του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, που ακολούθησαν ανώτατες σπουδές, και κατόρθωσαν να γίνουν καθηγητές Μέσης Εκπαιδύσεως, Παιδαγωγικών Ακαδημιών και Πανεπιστημίων, καθώς και γιατροί, δικηγόροι, οικονομολόγοι και πολιτικοί (Φωτεινής, 2011).

Τέλος, ένας μικρός αριθμός αποφοίτων του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, ως διδάσκαλοι καθηγητές, προσέφεραν την υπηρεσία τους στα σχολεία του απόδημου ελληνισμού, μεταξύ των οποίων δίδαξαν στα ελληνικά σχολεία της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αμερικής (Φωτεινής, 2011).

Αγαπητοί φίλοι, όλοι εμείς που υπήρξαμε απόφοιτοι του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, στρέφουμε νοερά τη σκέψη μας σε εκείνο το ονομαστό για την εποχή του σχολείο, που άφησε ανεξίτηλα σημάδια στην ψυχή μας και στη διάρκεια της διαδρομής του έθρεψε, έντυσε, μόρφωσε και καλλιέργησε πνευματικά εκατοντάδες μαθητές – παιδιά ως επί το πλείστον της υπαίθρου, φτωχά και βασανισμένα – και απέδωσε στην ελληνική κοινωνία γόνιμα και υγιή στελέχη. Ο κάθε ένας από εμάς φανερώνει με την ίδια του τη ζωή και τα όσα επιτυγχάνει, ακόμα και με τις αποτυχίες του, την αγωγή και τη μόρφωση που έχει λάβει, γιατί εκείνο που έχει, κατά την άποψή μου, τη μέγιστη αξία είναι ο άνθρωπος, η προσωπικότητά του και τα επιτεύγματά του. Κατά τον Νούτσο, όπ. αναφ. στον Κάτσενο (2010), η δομή της παιδευτικής διαδικασίας έτεινε να διαμορφώσει τις σχέσεις των τροφίμων με τη γνώση και την παιδεία, όχι ως επιβολή άνωθεν αλλά ως ελευθερία ατομική και προσωπική. Η μεγάλη πλειοψηφία των Βελλαϊτών στάθηκε κριτικά και δυναμικά απέναντι στην παιδεία. Εκεί λοιπόν εδράζεται ένα πολύ μεγάλο μέρος της απήχησης της Βελλάς, στην αγωγή και τη μόρφωση που παρείχε σε όλους εμάς, στο πνευματικό οπλοστάσιο με το οποίο μας εξόπλισε ώστε ο καθένας να δραστηριοποιείται στο δικό του το-

μέα, με γνώμονα το κοινό καλό και το αίσθημα της προσφοράς!

Η Σχολή δηλαδή ήταν και είναι ένα λαμπρό και αξιόλογο Παιδευτήριο που οι απόφοιτοί του με πνευματικά και ηθικά εφόδια βοήθησαν την κοινωνία, βασικά ως κληρικοί και δάσκαλοι ενώ άλλοι προχώρησαν τις σπουδές τους και διακρίθηκαν ως Καθηγητές Πανεπιστημίων, Καθηγητές Μέσης Εκπαίδευσης, Ιατροί, Δικηγόροι, Μηχανικοί κ.ά. ή ανέβηκαν στα πολιτειακά αξιώματα (Κάτσεων, 2010). Μέσα από τη Σχολή δηλαδή η κοινωνία της Ηπείρου είχε έναν μεγάλο σύμμαχο. Έναν σταθερό σύμμαχο για την ποιτική εκπαίδευση των παιδιών της, ισχυρό σύμμαχο για την ανάδειξη της προσωπικότητάς τους με αναντικατάστατα ποιοτικά χαρακτηριστικά.

Η επιρροή της Σχολής μπορούμε να πούμε ότι οφείλεται σε πολλούς παράγοντες, στον τρόπο εισαγωγής των σπουδαστών, στο διδακτικό προσωπικό, στο πρόγραμμα εκπαίδευσης, στον κανονισμό και γενικότερα στο θεσμικό πλαίσιο της σχολής, στον τρόπο ζωής των μαθητών και στην αξιολογή βιβλιοθήκη.

Πιο συγκεκριμένα γινόταν επιλογή σπουδαστών από 400-500 υποψηφίους σε 25-30 και η επιλογή γινόταν με κριτήρια αξιοκρατικά. Μέσα στη σχολή υπήρχε άμιλλα. Έπρεπε να διακριθούν οι καλλίτεροι με οικονομικό αντίκρισμα. Στη σχολή οι καθηγητές ήταν επιλεγμένοι και προσπαθούσαν να διαπαιδαγωγήσουν με τον καλλίτερο τρόπο τους σπουδαστές. Οι στόχοι στους σπουδαστές της σχολής ήταν υγιείς και γινόταν μεγάλη προσπάθεια επίτευξης αυτών. Πάντα οι σπουδαστές ήταν πρότυπα κοινωνίας με πολλά προσόντα χωρίς οικονομικά κριτήρια ή πρότυπα τηλεοράσεων όπως γίνεται σήμερα. Στη σχολή εφαρμόζοταν αυστηρό πρόγραμμα. Αυτό βοηθάει στο να δημιουργεί ισχυρούς και σωστούς χαρακτήρες. Η σχέση σπουδαστών και καθηγητών τις περισσότερες φορές ήταν δυνατή. Υπήρχε σε πολλές περιπτώσεις ανταλλαγή απόψεων και δημιουργικός διάλογος. Ο χρόνος στη σχολή ήταν δημιουργικός αλλά και χρόνος προβληματισμού. Πολλές φορές ο συνδυασμός της πνευματικής με την χειρονακτική εργασία επιφέρει καλλίτερα αποτελέσματα. Δεν υπήρχε ισοπέδωση των πάντων αλλά επιβράβευση των καλλιτέρων (Κορακίδης, 1993).

Ο τρόπος διοίκησης και λειτουργίας της σχολής αποτελεί ακόμη και σήμερα πρότυπο για τη σωστή διοίκηση και λειτουργία σε κάθε τομέα της κοινωνικής ζωής. Χωρίς υπερβολές ο τρόπος διοίκησης και λειτουργίας της Βελλάς μπορεί να συγκριθεί με τα καλλίτερα κολέγια της Ευρώπης, οι δε σχέσεις των αποφοιτησάντων είναι πολύ δυνατές.

Γεγονός είναι ότι όλα τα παραπάνω αποτελούσαν μια ενότητα μεγαλειώδη και περίτεχνη. Ωστόσο η Σχολή επηρέασε και επηρεάζει την Ήπειρο και την Ελλάδα γιατί κατάφερε να διατηρήσει έναν πολιτισμό ξεχωριστό με βάση και στυλοβάτη τη διαχρονική νόηση του Βελλαίτη που πήρε τελικά τη μορφή της αυτοδιαχείρισης και της αυτοδιοίκησης (Κάτσεων, 2010).

Ποτέ δεν πρέπει να μας διαφεύγει το γεγονός ότι η Ήπειρος ήταν ένας τόπος φτωχός, στερημένος, παραμελημένος, αλλά και ένας τόπος ιστορικός, τόπος μαρτυρίου και εθνικής υπερηφάνειας, αγέρωχος να αντιμετωπίζει τις κακουχίες στο διάβα του χρόνου. Η Σχολή αποτελούσε ουσιαστικό βοηθό και συμπαραστάτη των φτωχών κυρίως οικογενειών της Ηπείρου, που ήξεραν ότι τα παιδιά τους θα είχαν μόρφωση υψηλού επιπέδου και θα τους δίνονταν συγκεκριμένα εφόδια να ανταπεξέλθουν στη ζωή. Ο μαθητής ήταν προορισμένος μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα της Βελλάς να εξελιχτεί ως άνθρωπος σε όλες του τις εκφάνσεις. Εκείνος με τη σειρά του μεγαλώνοντας, μέσα από την πορεία

του στη ζωή, ως ενεργός πολίτης, προσέφερε με τη συγκροτημένη οικογενειακή αλλά και την επιτυχημένη επαγγελματική του ζωή, τόσο στο χωριό του και την πόλη του, όσο και στην Ήπειρο και την Ελλάδα. Αλλά πάνω από όλα προσέφερε ύψιστες υπηρεσίες στον άνθρωπο!

Χρόνο με το χρόνο, μαθητή με μαθητή, έως και σήμερα, η απήχηση του Ιεροδιδασκαλείου της Βελλάς ενδυναμώθηκε, εξαπλώθηκε και αποτέλεσε μια σχολή με ιδιαίτερη φήμη. Το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς επομένως μεταστοιχείωνεται σε ένα απαράμιλλο πνευματικό Ίδρυμα, το οποίο λειτουργεί σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα, που περιλαμβάνει όλα τα μαθήματα της Στοιχειώδους, της Μέσης και της Ανωτέρας Εκπαιδεύσεως. Το πρόγραμμα των δύο τελευταίων τάξεων του Ιεροδιδασκαλείου είναι εμπλουτισμένο με τα απαραίτητα μαθήματα της Παιδαγωγικής, της Διδακτικής, της Ψυχολογίας, της Φιλοσοφίας και της Θεολογίας για την πλήρη επιστημονική κατάρτιση και διαπαιδαγώγηση των διδασκάλων και ιερέων (Φωτεινής, 2011).

Σημαντικότατο ρόλο διαδραμάτισαν οι εκλεκτοί καθηγητές της και φυσικά οι μαθητές της Σχολής, που καθημερινά δραστηριοποιούνται σε κάθε επίπεδο της κοινωνικής, πολιτικής, επιχειρηματικής ζωής αλλά και αλλού. Ας μην ξεχνάμε ότι από τα χρόνια του Σπυρίδωνα Βλάχου, συντελούνταν ένα αξιόλογο παιδαγωγικό, εκπαιδευτικό και θεολογικό έργο, που το επόπτευε ο ίδιος προσωπικά. Με διορατικότητα και ευστροφία ο ίδιος ο γέροντας επέλεγε το προσωπικό της Σχολής από ανθρώπους με πνευματικά και επιστημονικά προσόντα, που εργαζόταν με πίστη και ζήλο για ό,τι αυτός οραματίστηκε. Ο Σίτος, όπ. αναφ. στον Κάτσενο (2011), γράφει χαρακτηριστικά ότι το ενδιαφέρον για την επιλογή του διδακτικού προσωπικού του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς ήταν ιδιαίτερα έντονο για αυτό όταν ο Σπυρίδων διεπίστωνε ότι κάποιος καθηγητής δεν απέδιδε στο έργο του, ζητούσε τη μετάθεσή του σε άλλο σχολείο.

Η μέγιστη προσφορά της Σχολής, επομένως, τα ιδιαίτερα και τόσο ζηλευτά χαρακτηριστικά της, αναγνωρίστηκαν και έγιναν καθολικώς αποδεκτά από τους Ηπειρώτες, που πάντοτε τιμούσαν και λάτρευαν τη Θεία Πίστη, τον ξεχωριστό τους Τόπο, την Ήπειρο, αλλά και την μητέρα όλων μας την Ελλάδα.

Το ιεροδιδασκαλείο Βελλάς όμως, πέρα από όλα τα άλλα, ήταν πυρήνας υψηλών εθνικών και θρησκευτικών ιδανικών που σμίλευαν τις νεανικές ψυχές με δύναμη, με εφόδια, με πίστη, ώστε να ανταπεξέλθουν στις δυσκολίες της ζωής. Σύμφωνα με τον Κάτσενο (2010) το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς χαρακτηρίζεται ως «Κορυφαίο τέμενος των Γραμμάτων» καθώς εκεί συναντιόταν η δράση και ο διαλογισμός, «Εκπαιδευτικό φυτόριο» στο οποίο εύρισκαν στέγη και μόρφωση φτωχά και άριστα ηπειρωτόπουλα, «Πανδιδακτήριο και Πνευματικό Κέντρο» υψηλού επιπέδου, καθώς πρόσφερε τις καλύτερες υπηρεσίες του στο χώρο της Ελληνικής Παιδείας και όχι μόνο.

Δεν είναι τυχαία η πρωτοβουλία των μαθητών της Σχολής τον Μάρτιο του 1964 να πορευτούν όλη τη νύχτα προς τα Γιάννενα για να διαδηλώσουν την αντίθεσή τους στα γεγονότα που συνέβαιναν στην Κύπρο, θέλοντας ταυτόχρονα να αναδείξουν το βορειοηπειρωτικό ζήτημα, που τότε δεν ήταν όσο θα έπρεπε στην επικαιρότητα. Κάτι που απέδειξε τη νεανικότητα και σφριγηλότητα όχι μόνο του σώματος, αλλά και του πνεύματος και της ψυχής τους και την αγνή αγάπη για τον τόπο μας αλλά και ευρύτερα για την πατρίδα (Ντοκιμαντέρ Ένωσης Αποφοίτων Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς “Βελλά. Ταξίδι Ανα-

μνήσεων...”, 2010).

Μέσα από τη σχολή διδαχθήκαμε ότι ο άνθρωπος αποτελεί ολότητα του σώματος, της ψυχής και του πνεύματος. Τα στοιχεία αυτά καλλιεργήθηκαν, σφυρηλατήθηκαν και αναπτύχθηκαν ισομερώς και αποτελεσματικά στο εκπαιδευτικό κέντρο του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς. Κάτι άλλωστε που δε θα ξεχάσω ήταν η πλουσιότετη βιβλιοθήκη με την επιγραφή “Ψυχής Ιατρείον”.

Βλέπω ακόμα τον εαυτό μου έφηβο να περιφέρεται μέσα σε εκείνη την όμορφη αίθουσα και να συμμετέχει στην τόσο γοητευτική διαδικασία της μάθησης, της ανακάλυψης των επιστημών και των γραμμάτων.

Η προσφορά στην κοινωνία της Ηπείρου και της Ελλάδας είναι ανάλογη του είδους της εκπαίδευσης, των χαρακτήρων που καλλιεργούνται και του ήθους και του ύφους των πτυχιούχων της σχολής.

Η προσφορά στην κοινωνία είναι αποτέλεσμα πολλών παραγόντων. Κυρίως όμως εξαρτάται από το ανθρώπινο υλικό αφενός που θα διαπαιδαγωγηθεί αλλά και από τον τρόπο διαπαιδαγώγησης.

Αγαπητοί φίλοι και συμπατριώτες, το ταξίδι της ζωής μας μπορεί να ήταν δύσβατο αλλά ήταν και συναρπαστικό, γιατί η Σχολή μας διαμόρφωσε και μας διαμορφώνει ακόμα και σήμερα, σε μια αέναη διαδικασία που θα διακοπεί μόνο με το τέλος της ζωής. Με τα βιώματα και τις εμπειρίες μάθαμε να ζούμε! Η Σχολή ήταν η μητέρα μας, μιας και είχαμε αποχωριστεί τη φυσική μας μητέρα και μας τροφοδοτούσε με πλείστα και εκλεκτά υλικά. Ήταν κυψέλη δημιουργικής εκπαιδευτικής διαδικασίας, που αναδείκνυε τις ξεχωριστές ιδιότητες της προσωπικότητας των φοιτησάντων.

Σήμερα που όλα είναι ρευστά στην πατρίδα μας και που όλα αλλάζουν, θεωρώ ότι το παράδειγμα της Σχολής μας με τη συγκεκριμένη εκπαιδευτική διαδικασία που ακολουθούνταν, με τις δράσεις και το πρόγραμμα που εφαρμόζονταν, αλλά -το σημαντικότερο- την ποιότητα και τα συστατικά της χαρακτηριστικά, αναμφισβήτητα θα μπορούσε να αναδειχθεί και να αποτελέσει παράδειγμα προς μίμηση. Με στόχο μια καλύτερη και ποιοτική Πολιτεία, με ανθρώπους συγκροτημένους και μαχητές της ζωής.

Σήμερα είναι ιδιαίτερα σημαντικό να ανατρέχουμε σε αξίες που μας γαλούχησαν την περίοδο των νεανικών μας χρόνων και μας καθοδήγησαν στη ζωή μας, όπως έκανε το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς. Μια Σχολή για την οποία, όλοι εμείς, είμαστε ιδιαίτερα υπερήφανοι.

Βιβλιογραφικός Κατάλογος

- Κάτσεων Ν., (2010), “ΣΧΟΛΗ ΒΕΛΛΑΣ: Κορυφαίο «Τέμενος» των Ελληνικών Γραμμάτων” ανακλήθηκε στις 30/06/2012 από το <http://pasaiVELLA.webnode.com>
- Κορακίδης Α., (1993), *Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς: 1911-1989*, Βασιλόπουλος Στέφανος Δ., Αθήνα.
- Πλούταρχος, (2004), *Περί παιδων αγωγής*, Εκδοτική Θεσσαλονίκη: Θεσσαλονίκη.
- Φωτεινής Α., (2011), “Μεγάλη η προσφορά στην Παιδεία του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς”, ανακλήθηκε στις 30/06/2012 από: <http://www.proinoslogos.gr/component/content/article/35-2010-06-08-07-37-24/7695-2011-10-06-08-36-32>.
- Ντοκιμαντέρ Ένωσης Αποφοίτων Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς (2010), *Βελλά. Ταξίδι Αναμνήσεων*.

Η ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΙΕΡΟΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ ΒΕΛΛΑΣ ΣΤΙΣ ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ 1950 - 1960 - 1970

Ελευθέριος Γείτονας
Διευθυντής Εκπαιδευτηρίων «Γείτονα»
styr@geitonas-school.gr

Περίληψη: Στις δεκαετίες του 1950 – 1960 – 1970 το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς ήταν για την Ήπειρο και την Ελλάδα η πιο δυναμική λειτουργία εκπαίδευσης. Ένα κοινωνικό σύνολο μάθαινε καθημερινά για το δικαίωμα στην αλλαγή και τη μόρφωση. Και είναι κρίμα που το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς μετά την ανωτατοποίηση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών δεν έγινε παιδαγωγικό εργαστήριο παγκόσμιας εμβέλειας.

Είναι αξιοθαύμαστο που οι καθηγητές στα δύο τελευταία χρόνια της Παιδαγωγικής Ακαδημίας προσπαθούσαν όχι να αυξήσουν τις δικές τους επιρροές πάνω μας, αλλά να μας κάνουν ικανούς να αυξήσουμε το δείκτη των δικών μας επιλογών. Και τούτο διότι εγνώριζαν καλά ότι στην εκπαίδευση όσο πιο πολύ βελτιώνεται ο δείκτης επιλογών, τόσο αυξάνεται και ο δείκτης ποιότητας και τόσο πιο πολύ ανεβαίνει ο δείκτης κοινωνικής και οικονομικής αποτελεσματικότητας.

Το ακαδημαϊκό περιβάλλον του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς ύφαινε τα οράματα, θέρεινε τις ελπίδες, μεγάλωνε την ανταγωνιστικότητα.

Να γιατί κάθε φορά που ανεβαίνω στη Βελλά να προσκυνήσω η κλειστή πόρτα και η απουσία του βόμβου των μελισσών με πληγώνουν. Και παραφράζοντας το Γιάννη Ρίτσο μονολογώ: « Λόγια φτωχά που τα βαφτίζω στην πίκρα και στον πόνο. Γιατί τίποτε δεν έχω πια να πω, τίποτε δεν έχω να δείξω, να υποδείξω και να υπερασπιστώ». Και αναρωτιέμαι: Είναι όμορφο να γκρεμίζεται μέσα στην αδιαφορία ο χρόνος;

Αδέρφια Βελλαίτες, όπου κι αν βρισκόμαστε και όσο ζούμε να μνημονεύουμε τον μεγάλο οραματιστή και ιδρυτή του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς μακαριστό Σπυρίδωνα Βλάχο.

Κι ακόμη να μνημονεύουμε τους μακαριστούς Δημήτριο Ευθυμίου και Σεραφείμ Τίκα που διεκόνησαν με πάθος τα οράματα του Σπυρίδωνα Βλάχου.

Το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς για τις δεκαετίες 50 – 60 – 70 ήταν για την Ήπειρο και την Ελλάδα η πιο δυναμική λειτουργία για την εκπαίδευση, τη μάθηση, τη γνώση, τους δασκάλους, τους μαθητές.

Ήταν ένα κοινωνικό σύνολο που μάθαινε καθημερινά για το δικαίωμα στην αλλαγή και το δικαίωμα στην προσωπική επιλογή.

Ήταν μια κοινωνία στην οποία υφαίνονταν ο ιστός της εθνικής συμφιλίωσης και θεραπεύονταν οι βαθιές πληγές του εθνικού διχασμού. Και το δηλώνω αυτό διότι στην τάξη που αποφοίτησα, στην τάξη του 64, υπήρχαν δύο σπουδαστές που τ' αδέρφια τους είχαν βρεθεί με τα υπολείμματα του Δημοκρατικού Στρατού στην Τασκένδη. Κι ακόμη υπήρχαν παιδιά, όπως ο υποφαινόμενος, από αριστερές οικογένειες.

Στη Βελλά υπήρχε εγκατεστημένος ένας μηχανισμός Παιδαγωγούντος Οργανισμού με ευέλικτα όρια, με αναζήτηση του νέου και με δυναμική διορθωτική και όχι τιμωρητική. Ήταν εγκατεστημένη μια πολιτική πειθαρχίας στα δεδομένα που όριζαν το Σχολείο τόσο από πλευράς γεωπολιτικής, όσο και από πλευράς ειδικών συνθηκών για την εποχή.

Η επταετία που ο ίδιος είχα την αγαθή τύχη να περάσω στη Βελλά, θεωρώ ότι ήταν η επταετία της ακτινοβολούσας ωριμότητας.

Αν το Ιεροδιδασκαλείο Βελλάς είχε βρεθεί σε χέρια Άγγλων, Γάλλων, Γερμανών ή άλλων Ευρωπαίων, θα διετηρείτο ως εκπαιδευτική φιλοσοφία και ως δομή ως κόρη οφθαλμού. Θα βελτιωνόταν και θα μπορούσε να καταστεί παγκόσμιο πρότυπο.

Επίσης θα μπορούσε με μερικές βελτιώσεις να γίνει παγκόσμιο παιδαγωγικό εργαστήριο. Κάτι που αποπειράθηκε να γίνει με το βιετναμέζο μαθητή στα χρόνια μου, τον Κίμ, που δεν άντεξε περισσότερο από ένα χρόνο. Ή όπως είχε γίνει με κάποιον Βορειοηπειρώτη φοιτητή από το Κολλέγιο του Αγίου Ανδρέα της Βοστώνης και τον υπέροχο νέο από την Κέννα, το Σαμμουήλ.

Οι καθηγητές μας με νου και λογισμό, με μεταπτυχιακά στην Εσπερία ή και χωρίς μεταπτυχιακά, μας οδηγούσαν στο στοχασμό και την αναζήτηση όλων εκείνων των στοιχείων με τη βοήθεια των οποίων θα μπορούσαμε ν' αλλάξουμε τη χώρα μας, το χωριό που θα υπηρετούσαμε, τη γειτονιά της πόλης που θα ήταν το Σχολείο μας.

Σε όλο το πλέγμα των κανόνων, των υποχρεώσεων, των δικαιωμάτων και των αναζητήσεων για αναμόρφωση και βελτίωση υπήρχε μια εδραιωμένη εμπιστοσύνη στο αξιακό σύστημα που οι καθηγητές μας προσπαθούσαν να μας μυήσουν.

Κι αυτό το αξιακό σύστημα ανάβλυζε από την επικαιρότητα της ελληνικής μεταπολεμικής σκέψης, που είχε χαρακτήρα ανθρωπιστικό και αναπτυξιακή δυναμική.

Στην εκπαιδευτική πολιτική και φιλοσοφία του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς και ιδιαίτερα στα δύο τελευταία χρόνια της Παιδαγωγικής Ακαδημίας είχε γίνει κατανοητό απ' όλους μας ότι αυτό που μετρούσε από την πλευρά των καθηγητών μας δεν ήταν πώς θα αυξήσουν τις επιρροές που ήθελαν να μας ασκήσουν, αλλά πώς θα μας κάνουν ικανούς να αυξήσουμε το δείκτη των δικών μας επιλογών. Στην εκπαίδευση και στη δημοκρατία ισχύει το ίδιο αξίωμα. Όσο πιο πολύ αυξάνεται ο δείκτης επιλογών, τόσο αυξάνεται ο δείκτης ποιότητας και τόσο πιο πολύ ανεβαίνει ο δείκτης κοινωνικής και οικονομικής αποτελεσματικότητας.

Κάθε απόγευμα, έμπλεοι σκέψεων και προβληματισμών, κατηφορίζαμε σε μικρές συντροφίες προς τις πηγές. Σ' αυτούς τους απογευματινούς περιπάτους με μια φέτα ψωμί και 4 καρύδια στο χέρι ή λίγες σταφίδες τρέφονταν το όνειρο και υφαίνονταν η ελπίδα για δημιουργία.

Κορυφαία προτεραιότητα των καθηγητών μας ήταν να οικοδομήσουν ευκαιρίες για αναζήτηση του καλύτερου ακολουθώντας πιστά την αξιακή γραμμή όπως αυτή ορίζεται

στον Επιτάφιο του Περικλή: «*άθλα γαρ οἱς κείται ἀρετῆς μέγιστα, τοῖς δε καὶ ἄνδρες ἀριστοὶ πολιτεύουσιν*»

Ὅπου μέγιστα ορίζονται βραβεῖα ἀρετῆς, ἐκεῖ και οἱ ἀριστοὶ πολῖται οἰκοῦν την πόλη. *Περικλέους Επιτάφιος*.

Ατελείωτες οἱ συζητήσεις για τα εκπαιδευτικά συστήματα, για αξιολόγηση των εκπαιδευτικῶν συστημάτων, για βελτίωση των ὁρῶν διδασκαλίας.

Ἀνθρώποι ευέλικτοι, πρωτοποριακοί, ανοιχτοί, ἔξω ἀπὸ κάθε δογματισμό, ἦταν σε θέση να δουν πίσω ἀπὸ τον τοῖχο και να σπάσουν τα τείχη της προκατάληψης και της ευθυνοφοβίας.

Ἦταν εκπληκτικό να αισθάνεσαι κάθε μέρα ὅτι η ελευθερία του λόγου και η δημιουργική σκέψη αναπτύσσονταν χωρίς κανένα περιορισμό.

Το σύστημα και η φιλοσοφία του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς δεν μας οδηγούσε στην υπακοή, ἀλλά στη δημιουργικότητα.

Το σύστημα του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς, σαν φιλοσοφία και πράξη ποτέ δεν αισθάνθηκα ὅτι μπήκε στη λογική της συντήρησης.

Περνώντας οἱ μήνες και τα χρόνια ἤξερα και ἤξερε ο καθένας μας τα δυνατά σημεία ἀπὸ τον κάθε καθηγητή μας. Η γνώση αὐτή μας ἔδινε τη δυνατότητα να επιλέξουμε εκείνα που θα ενσωματώναμε στην προσωπικότητά μας και εκείνα που θα απορρίπταμε. Αὐτό ἦταν και το κλειδί για να μη βγούμε διχασμένες προσωπικότητες.

Ἦξερα καθημερινά πως με το στοχασμό μου, τα ονειρά μου, τη φιλεργία μου και την προσφυγή στην ἄνωθεν σοφία μποροῦσα να ανατρέψω την πορεία του θορυβοποιού, του ανεργάτιστου, του αντιφατικού κόσμου που ζει σε ἔτομα σχήματα και ἄγεται και φέρεται.

Χρόνο με το χρόνο εκτιμῶ και πιστεύω βαθιά ὅτι κτίζαμε ὅλοι μας τους ποιοτικούς μας ρυθμούς κι υφαίναμε τον τάπητα της αρμονικής συνύπαρξης με το θεῖο και ἀνθρώπινο και μεταπλάθαμε με στοχασμό και φρόνηση την ἄγνοια σε γνώση, ο καθένας μας με το δικό του τρόπο. Αγγίζαμε την πραγματικότητα μέσα ἀπὸ τις ατελείωτες συζητήσεις και βαθιές ἀναγνώσεις. Και για να την ἐμπεδώσουμε την περνούσε ο καθένας μέσα ἀπὸ τους δικούς του στοχαστικούς διαύλους.

Ὅλα αὐτά που αγγίζαμε, που κατακτούσαμε, που μοιραζόμασταν, ὅλα αὐτά ἀπὸ τα οποία λυτρωθήκαμε, ζουν ἀκόμα και σήμερα μέσα μας και αποτελοῦν οδηγό ζωής. Ἐχουν γίνει μικρά φυλαχτά που ἤξερε περίτεχνα να σμιλεύει το Ιεροδιδασκαλεῖο Βελλάς.

Θυμάμαι τις πρώτες μου ἡμέρες στο Ιεροδιδασκαλεῖο... Ὅπως θυμάμαι και τις πρώτες ἡμέρες των νέων μαθητῶν ἐπὶ ἔξι χρόνια. Κάθε παιδί, χωρίς να προδώσει τον εαυτό του, μεταμορφωνόταν, ενσωμάτωνε την ὑπαρξή του στη γαλήνη, τη βεβαιότητα, την ἀγνότητα και τον πλούτο της φύσης. Ἦταν μοναδικές στιγμές μύησης στο βαθύτερο νόημα της ἀνθρώπινης ὑπαρξης. Μια ὑπαρξη που προσεγγίζει το θεῖο μέσα ἀπὸ το λόγο και ταυτίζεται και ἐξαρτάται ἀπὸ το ἴδιο το φυσικό περιβάλλον. Και στις στιγμές ἀπόλυτης περισυλλογῆς ἀναμέλαμε προσευχήν: «Κύριε και Δέσποτα της ζωῆς μου, πνεῦμα ἀργίας, περιεργείας, φιλαρχίας και ἀργολογίας μη μοι δῶς. Πνεῦμα δε σωφροσύνης, ταπεινοφροσύνης, υπομονῆς και ἀγάπης χάρισαί μοι τῶ σω δούλω».

Στις σχέσεις μας υπήρχε πλεόνασμα εμπιστοσύνης και τούτο γιατί η εμπιστοσύνη στηρίζεται μόνο στην εντιμότητα, την τιμή, την ιερότητα των υποχρεώσεων, την συνεπή προστασία και ανυστερόβουλη ανταπόδοση. Και ο καθένας μας με την υποστήριξη και την ηθική προτροπή των καθηγητών του και των συμμαθητών του προσέφερε στο σύνολο το θάρρος του, την αφοσίωση και τη φιλεργία, στοιχεία απαραίτητα για την ύφανση ενός δυνατού ιστού μάθησης.

Αποκωδικοποιούσαμε σιγά-σιγά, βήμα-βήμα την γενναιοδωρία της φύσης και τους τρόπους με τους οποίους μπορούσαμε να πολλαπλασιάσουμε τον πλούτο της. Είναι αυτό που λείπει από τον σημερινό Έλληνα που έπαψε να πιστεύει στη φύση και στις δυνάμεις του και έχει καταληφθεί από φόβο.

Το ακαδημαϊκό περιβάλλον της Βελλάς ύφαινε τα οράματα, θέριευε τις ελπίδες, μεγέθυνε την ανταγωνιστικότητα. Έχτιζε πάνω στο ναό της γνώσης, της γόνιμης, της τροφοδότρας και πολλαπλασιαστικής γνώσης.

Είμαστε μια ομάδα ανύσταχτη και γρηγορούσα, ένα επιστημονικό στρατηγείο, ένα πνευματικό εργαστήριο παιδαγωγικών και χριστιανικών ζυμώσεων με ζυμωτές τους διδάσκοντες και τους διδασκομένους. Ένα επιστημονικό στρατηγείο που σχεδίαζε με σοφία και υλοποιούσε με μεθοδικότητα, αφοσίωση και ζήλο όλα τα σχέδια.

Όλοι μας νιώθαμε ότι ήμασταν κομμάτια της μεγάλης αυθόρμητης καρδιάς της φύσης. Γεννημένοι σύντροφοι των πουλιών, των ζώων και των δέντρων. Κάθε μέρα χτίζαμε τον παράδεισό μας και συνεπαρμένοι εξερευνούσαμε τα εσώψυχά μας χωρίς ανησυχίες και προσχήματα.

Η εξασφάλιση του μέλλοντός μας υφαίνονταν με υφάδι τις προσδοκίες. Οι καθηγητές μας δεν μας μιλούσαν για το Θεό. Μιλούσαν στο Θεό για μας.

Καλό κρασί χωρούσε στα βαρέλια του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς στις δεκαετίες του 50-60-70. Ο χρόνος δεν μας ξίνισε, μας βελτίωσε. Γι' αυτό:

Υπηρετήσαμε στόχους που υπερέβαιναν τους εαυτούς μας.

Εργαστήκαμε ατελείωτες ώρες.

Αναγνωρίζαμε και αναγνωρίζουμε ακόμη την ικανότητα της φύσης να μας παιδαγωγεί και αξιοποιούσαμε και αξιοποιούμε ακόμη τη γνώση και τη σοφία των άλλων.

Και μας βελτίωσε ο χρόνος γιατί:

Μας επέλεξαν με αξιοκρατικό και δίκαιο τρόπο.

Είχε ποιότητα το Αναλυτικό μας Πρόγραμμα και υλοποιούνταν από εκπαιδευτικούς με εξαιρετική ακαδημαϊκή συγκρότηση.

Γνωρίζαμε τις παραμέτρους (σταθερές και μεταβλητές) πάνω στις οποίες στηρίζονταν η αξιολόγησή μας.

Αξιοποιούσαμε το κλίμα ευγενούς άμιλλας που ήταν διάχυτο σε όλους τους τομείς δράσης.

Ζούσαμε μέσα σε πνεύμα αντάρκειας και ολιγάρκειας και η καθημερινή μας ζωή είχε ευχαριστηριακό χαρακτήρα.

Στο χώρο ήταν διάχυτη μια αέναη απροσδιόριστη δυναμική που σε υποδέχονταν και σε ενέτασσε στο πρόγραμμα, χωρίς να απολέσεις τη δική σου προσωπικότητα, το δικό

σου ύψος, τα δικά σου πολιτισμικά φορτία.

Η φυσική αυτή ένταξη διευκόλυνε, καλλιεργούσε και εμπέδωνε την έννοια του ανήκειν.

Και όταν κατανοούμε βαθιά και έχουμε συνείδηση για το πού ανήκουμε, τότε απελευθερώνονται οι δημιουργικές μας δυνάμεις και ενδυναμώνονται οι κοινωνικές συνιστώσες.

Όταν συνειδητά ανήκουμε κάπου υφαίνουμε εσωτερικές συνδέσεις και εξασφαλίζουμε συνθήκες αειφορίας.

Μέσα μας ήταν εγκατεστημένη μια τεράστια, εκρηκτική, δημιουργική δύναμη.

Θέλαμε να αναπτυχθούμε.

Αυτή η βαθιά επιθυμία και ανάγκη να αλλάξουμε, να εξελιχθούμε, δημιουργούσε μέσα μας μια διαφορετική αντίληψη κι ένα σύστημα σεβασμού για την αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης.

Αυτή η ατομική δυναμική σεβασμού στην εκπαιδευτική διαδικασία, ενισχύονταν και από τη διαπίστωση ότι οι εξαιρετικοί και μοναδικοί καθηγητές μας δεν λειτουργούσαν μόνο ως σοφοί φορείς γνώσης, αλλά ως υπέροχοι και μοναδικοί άνθρωποι.

Θα αναφέρω στο σημείο αυτό «δια του λόγου το αληθές» τρία από τα άπειρα περιστατικά που με επηρέασαν βαθύτατα και μου έδωσαν τη δύναμη να γνωρίσω τον εαυτό μου και να αντλήσω δύναμη.

Είμαι στην Α΄ τάξη του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς. Καθηγητής εικαστικών, ο μεγάλος γλύπτης και Ιδρυτής του Ομώνυμου Μουσείου Παύλος Βρέλλης.

Στην τάξη δουλεύαμε χρώμα. Οι επιδόσεις μου στη ζωγραφική ανύπαρκτες. Ο συμμαθητής μου Γ. Μότσιος ζωγράφιζε σπουδαία. Το έργο του ήταν ένα καλάθι με κεράσια. Τρελάθηκα όταν είδα τη δουλειά του. Δεν ζήλεψα όμως. Απλά απελπίστηκα για την ανικανότητά μου. Και στην απελπισία μου, τον παρακάλεσα να μου ζωγραφίσει στην ιχνογραφία μου δύο κερασάκια με τα κοτσάνια τους κι ένα φύλλο.

Ο Παύλος Βρέλλης με το που μπήκε στην αίθουσα άρχισε να βλέπει, να αξιολογεί τη δουλειά μας. Πέρασε πρώτα από το Γιώργο Μότσιο. Μπράβο παιδί μου, τον ακούω να λέει. Αργότερα φτάνει και σε μένα.

Του παρουσιάζω τα κερασάκια...

- Επιθυμία Ελευθερίου, δια χειρός Γεωργίου, σχολίασε γεμάτος καλοσύνη,

- Κι αυτό; Με ρωτάει, δείχνοντας ένα γραμμικό σχέδιο, απόπειρα απεικόνισης ενός αγροτόσπιτου, που είχα αποτολμήσει να σχεδιάσω σ' ένα φύλλο χαρτιού.

- Δικό μου, του απάντησα...

- Ωραιότατο, μου λέει...και το αξιολογεί με 17. Κι εσύ μπορείς να κάνεις ωραία πράγματα. Προσπάθησε...

Η στάση αυτή του καθηγητή Παύλου Βρέλλη, ήταν μια στάση ενθάρρυνσης. Από την ενθάρρυνση αγάπησα τις τέχνες και συμβιβάστηκα με την αρχή του δημιουργού και του αποδέκτη της καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Ο καθηγητής Παν. Στέας ήταν ο άνθρωπος που με βοήθησε να συστηματοποιήσω τη γλώσσα και μου έδωσε τους πρώτους κανόνες και τα πρώτα αξιώματα για την εξαίρεση.

Έβλεπα τη λέξη θεός. Στη γενική πτώση του ενικού με περισπωμένη. Έβλεπα και την αιτιατική, τους θεούς με μια τεράστια οξεία. Στη δική μου λογική δούλευε ο νόμος των αναλογιών. Έτσι υπηρετώντας τους κανόνες εσωτερικής αρμονίας, έβαζα μια περισπωμένη και στους θεούς.

Βλέποντας ο καθηγητής μου να επαναλαμβάνω «χωρίς αιδώ» το ίδιο λάθος, μου λέει διακριτικά: «Θα σου δώσω ένα κλειδί για να βγεις από το νόμο των αναλογιών».

Περίμενα πραγματικά να δω κανένα από τα βαριά σιδερένια κλειδιά που ανοίγουν τις εξώπορτες των Ζαγορίσιων σπιτιών.

Και ξαφνικά ακούω.

Να θυμάσαι: «Η μακροκατάληκτος γενική και δοτική του ενικού και του πληθυντικού τονιζόμενη επί της ληγούσης περισπάται».

Η συστηματοποίηση για μένα ήρθε σαν αποκάλυψη.

Το εφαλτήριο ή ίππος επάνω στο γήπεδο ήταν πάντα στο περίγραμμα, στα όρια του σκάμματος. Ο βατήρας περίμενε με τη χαρακτηριστική ελαστικότητά του να συγχρονίσει το σθεναρό πάτημα ποδιών με τα απλωμένα στο κορμί του ίππου χέρια, για να συντελεστεί το γρήγορο αέρινο πέραςμα και να βρεθεί το σώμα όρθιο στο σκάμμα.

Οι προσπάθειες της πρώτης ημέρας για πέραςμά μου στο εφαλτήριο ήταν όλες αποτυχημένες.

Η απογοήτευσή μου έκδηλη.

Ήμουν ο μόνος που δεν τα κατάφερα.

Ο καθηγητής μου Θ. Γεωργούλης, καθώς πήραμε το δρόμο της επιστροφής και κατηφορίζαμε, ήταν δίπλα μου.

Θα τα καταφέρεις, μου λέει.

Ο σωματότυπός σου έχει όλες τις προδιαγραφές.

Το απόγευμα έλα μόνος σου, προσπάθησε χωρίς φόβο. Και αύριο τα λέμε.

Έτσι κι έγινε. Έφτασα σε σημείο να κάνω και κατακόρυφη αναστροφή επί του ίππου. Είχα πραγματικά μνηθεί στα αρχαία ταυροκαθάψια.

Το πνεύμα της αγωγής στη Βελλά ήταν μια εκπαίδευση που πολλοί τόλμησαν να την κατατάξουν στις παρυφές της στρατιωτικής αγωγής, αφού πρωταρχικές αξίες της φαίνονταν ότι ήταν η ομοιομορφία και η υπακοή, που είναι και γνωρίσματα της μοναχικής ζωής.

Όμως εμείς νοιώθαμε ότι ζούσαμε εν πειθαρχία μέσα σ' ένα πνεύμα ελευθερίας, αφού οι ίδιοι οι καθηγητές μας ενεθάρρυναν την άσκηση κριτικής και καλλιιεργούσαν τη δύναμη του διαλόγου. Έτσι ο ορατός στόχος για τον καθένα από μας ήταν η κριτική σκέψη, η επιχειρηματολογία. Μεγαλώναμε όχι εκτελώντας διαταγές, αλλά βυζαίνοντας ελευθερία και υπακούοντας σε προτροπές για ευπρέπεια, ευσπλαχνία, αρετή και τόλμη.

Αυτή η τροφή ρίζωνε μέσα μας το δένδρο του Ελληνορθόδοξου πολιτισμού και αναφτέρωνε τις ελπίδες μας ότι κάποια μέρα θα ανταποδώσουμε αυτή τη μεγάλη ευλογία.

Στη Βελλά δεν υπήρχε η αίσθηση της εξουσίας. Υπήρχε μόνο συναίσθηση της ευθύνης. Υπήρχε παραδοχή και κατανόηση των αναγκών που θα έπρεπε να ικανοποιηθούν για να βελτιώσουν την ζωή μας.

Η βιβλιοθήκη στη Βελλά, ήταν ο πιο ανοιχτός για όλους δάσκαλος. Μέσα του ο κάθε

σπουδαστής είχε δυο μαθησιακές δυναμικές.

Η μία ήταν αυτή που κατευθύνονταν από το ανοιχτό, ευέλικτο και αντισυμβατικό πνεύμα του καθηγητή.

Η άλλη ήταν ερευνητική.

Την ερευνητική μάθηση τη διακονούσε η βιβλιοθήκη. Μια βιβλιοθήκη που ο ίδιος παρέλαβα από το Γιώργο Μωραΐτη και παρέδωσα στους αδελφούς Νούτσου.

Αυτή η αναζήτηση της άλλης άποψης, της άλλης θέσης απελευθέρωνε το πνεύμα μας, ανέπτυξε τη δημιουργικότητά μας και δυνάμωνε την κριτική μας στάση.

Στη Βελλά η δημιουργικότητα έφτανε στην υψηλότερη, την ιδανικότερη μορφή της.

Αυτός ο έρωτας εγέννησε τα οράματα και μας βοήθησε να υπερβούμε τους φόβους.

Αυτός ο έρωτας, αυτή η αγάπη για βαθύτερες γνώσεις, για κριτική στάση, μας λύτρωνε από τους μύριους φόβους που κυριαρχούσαν την εποχή εκείνη στον κοινωνικό ιστό.

Οι καθηγητές μας με βαθιά συνείδηση εσμίλευαν τις ψυχές μας και απελευθέρωναν το ζήλο μας και τις σκέψεις μας. Ήταν για μας πηγή γνώσης, έμπνευσης, στοχασμού και οραματισμού. Έτσι βιώναμε μια κοινωνία αγάπης, διαλόγου, φιλοσοφικών, κοινωνικών και παιδαγωγικών αναζητήσεων.

Να γιατί κάθε φορά που ανεβαίνω στη Βελλά να προσκυνήσω η κλειστή πόρτα και η απουσία του βόμβου των μελισσών με πληγώνουν. Και παραφράζοντας το Γιάννη Ρίτσο μονολογώ: « *Λόγια φτωχά που τα βαφτίζω στην πίκρα και στον πόνο. Γιατί τίποτε δεν έχω πια να πω, τίποτε δεν έχω να δείξω, να υποδείξω και να υπερασπιστώ*». Και αναρωτιέμαι: Είναι όμορφο να γκρεμίζεται μέσα στην αδιαφορία ο χρόνος;

Όμως Κυρίες και Κύριοι,

Κατανοώ πως το κλείσιμο του Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς ήταν θέλημα του Υπουργείου Παιδείας και όχι θέλημα Θεού. Θέλημα Θεού είναι να ξαναλειτουργήσει προσφέροντας υπηρεσίες σε παιδιά της Ηπείρου, της Βορείου Ηπείρου και των αποδήμων εφήβων της Ηπείρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βάσσης, Λ. (2004), *Πολιτιστικά και άλλα*, Εκδ. Ταξιδευτής.
- Γείτονας, Ε. (2005), *Πάθος Παιδαγωγίας*, Εκδ. Εκπαιδευτήρια ΓΕΙΤΟΝΑ.
- Εμπειρίκος, Α. (2009), *Ενδοχώρα*, Εκδ. ΑΓΡΑ.
- Kissinger, H. (1995), *Διπλωματία*, Εκδ. Λιβάνη.
- Migne, J-P. (1996), *Ελληνική Πατρολογία, Επανέκδοση από το Κέντρο Πατερικών Εκδόσεων*.
- Μαυρογιώργος, Γ. (1993), *Εκπαιδευτικοί και Αξιολόγηση*, Εκδ. Σύγχρονη Εκπαίδευση.
- Νούτσος, Π. (2005), *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, Εκδ. Ελληνικά Γράμματα.
- Πανταζάκος, Π. (2006), *Ελευθερία της βούλησης και ηθικές αξίες*.
- Ράμφος, Σ. (2011), *Η λογική της παράνοιας*, Εκδ. Αρμός.
- Ριφό, Μ. (2012), *Οιδίπους είσαι κ' φαίνεσαι*, Εκδ. Τόπος.
- Ρωμανίδης, Ι. (2002), *Ρωμηοσύνη*, Εκδ. Πουρνάρα.
- Robinson, K. (2011), *Άλλη λογική*, Εκδ. Εν πλω.
- Steiner, G. (2011), *Τα μαθήματα των δασκάλων*, Εκδ. Scripta.
- Υπουργείο Εθν. Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδ. Ινστιτούτο, *Οδηγός για Μαθητές με Ιδιαίτερες Νοητικές ικανότητες και ταλέντα*, Αθήνα 2004.

ΡΕΥΜΑΤΑ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥΣ ΑΙΩΝΕΣ

Γεώργιος Σπ. Πλουμίδης
Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Περίληψη: Μετά την Άλωση συνεχίστηκε η παιδεία να παρέχεται από τους φυσικούς της φορείς, όπως και πρότερον στο Βυζάντιο. Οι φορείς αυτοί ήταν αφενός ο οργανισμός της Εκκλησίας και αφετέρου οι τοπικές κοινότητες. Στη Δύση ήδη από τα τέλη του ΙΒ΄ αιώνα είχαν εμφανιστεί τα ιδρύματα, που τα γνωρίζουμε ως Πανεπιστήμια.

Την εξέλιξη αυτή, εξ αντικειμενικών λόγων, δεν υπήρχε η δυνατότητα να ακολουθήσουν τα Βαλκάνια και οι χώρες της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Τομή στην ανάπτυξη της παιδείας αποτέλεσε η εγκύκλιος του οικουμενικού πατριάρχου Ιερεμμία του Τρανού για την ίδρυση πρωτοβάθμιων σχολείων στις επιμέρους μητροπόλεις. Ένας άλλος θετικός παράγοντας ήταν η οικονομική άνοδος των κοινοτήτων, τόσο του εξωτερικού όσο και του εσωτερικού.

Από τα μέσα του ΙΗ΄ αιώνα η εκπαιδευτική κίνηση θα γίνει πιο έντονη, τόσο με την ίδρυση του Φλαγγινιανού, όσο και με την παρουσία υψηλού επιπέδου εκπαιδευτικών στην Πατριαρχική Ακαδημία. Παράλληλα, στη Ρωσία Έλληνες θα είναι οι πρωταγωνιστές της εκεί ίδρυσης ανώτερων σχολείων. Το ίδιο θα συμβεί στη Μολδοβλαχία. Από τα μέσα του ΙΗ΄ αιώνα η οικονομική άνθιση θα φέρει στα Βαλκάνια δασκάλους με όλα τα εφόδια των επιστημών και στο εκπαιδευτικό αυτό δίκτυο σημαντική θέση είχε το Άγιο Όρος.

Με την κατάλυση της πολιτικής μορφής του Ανατολικού Ρωμαϊκού κράτους (που μεταγενέστερα απεκλήθη Βυζάντιο), αλλά και με την εφαρμογή πλέον της ισλαμικής αντίληψης περί κράτους, στο οποίο η διάκριση των λαών γινόταν με βάση τη θρησκεία, το Οικουμενικό Πατριαρχείο ανέλαβε την αντιπροσώπευση όλων των ορθοδόξων της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Έτσι λοιπόν με την Άλωση η δικαιοδοσία του οικουμενικού πατριαρχείου δεν καλύπτει μόνο τα ολιγοστά εναπομείναντα εδάφη της τέως βυζαντινής επικράτειας, αλλά φθάνει τώρα πια σε όλη την έκταση της απέραντης οθωμανικής αυτοκρατορίας. Της πραγματικότητας αυτής είχε πλήρη συνείδηση ο Γεώργιος-Γεννάδιος Σχολάριος, ο οποίος ως πρώτος μεταβυζαντινός πατριάρχης το 1456 υπογράμμισε, ότι εάν επρόκειτο το ταλαίπωρο «δείλαιο ημών γένος» να δει ήλιο ευτυχέστερο, θα έπρεπε από τους ιερωμένους και μοναχούς να ανατείλει «η της πνευματικής υγείας αρχή». Ο ίδιος κάπου γράφει: *Πανταχού διησπάρημεν... Μυκτηρισμός και χλευασμός τοις κύκλω ημών εγενόμεθα. Παράδειγμα συμφοράς εις τον ανθρώπινον κατέστημεν βίον.* Ευθύνη λοιπόν τεράστια ενεδύσατο ο Κλήρος και ως ιεραρχία εκα-

λείτο να ασκήσει ρόλο πολύ ευρύτερο από εκείνον, που είχε επί Ανατολικού Ρωμαϊκού κράτους. Ο σουλτάνος απένειμε βέβαια στον Σχολάριο θέση αρχηγίας επί του ορθόδοξου πληθυσμού της αυτοκρατορίας, όμως η Εκκλησία ταυτόχρονα απογυμνωνόταν από όλη την έγγειο περιουσία της και φυσικά τους κρατικούς πόρους. Εξάλλου, το μουσουλμανικό δίκαιο δεν δεχόταν παρά ατομική ιδιοκτησία, ώστε και οι ναοί να είναι προσγεγραμμένοι σε άτομα. Έπρεπε λοιπόν όλη η διοικητική μηχανή του οικουμενικού πατριαρχείου να στηριχθεί στην προαίρεση των χριστιανών, πράγμα που δυσχέραινε το έργο, αλλά από την άλλη πλευρά το γεγονός αυτό διαμόρφωσε μια διαφορετική και νέα αντίληψη στις σχέσεις Εκκλησίας – ποιμνίου, ώστε αυτή η αλληλεξάρτηση να εμπεδώσει τον εθνικό ρόλο του Κλήρου.

Ήδη πριν από την Άλωση, σχεδόν αμέσως μετά την Δ΄ Σταυροφορία, ο ελληνικός κόσμος και ένα μέρος του βαλκανικού και του ανατολικομεσογειακού είχε πάψει να λειτουργεί με μόνο κέντρο την Κωνσταντινούπολη. Αφενός ανεπήδησαν τα περιφερειακά κράτη (Δεσποτάτο της Ηπείρου κ.λπ.) και αφετέρου οι Δυτικοί οργάνωσαν δίκτυο αποικιών στον χώρο μας. Από το 1453 όμως η νέα κατάσταση έγινε πραγματικότητα οριστικά. Με αυτά τα δεδομένα, ο Ελληνισμός ως οντότητα παιδείας, αλλά και πολιτικά (εάν μπορεί ο όρος αυτός να χρησιμοποιηθεί), άρχισε να ζει με δύο πνεύμονες: την Πόλη αφενός και τη Βενετία αφετέρου. Μη έχοντας ίδια κρατική υπόσταση, ο ορθόδοξος κόσμος της Ανατολικής Μεσογείου ως μοναδική διέξοδο αναφοράς στο πεδίο της παιδείας είχε πλέον τα δυτικά κράτη, που είχαν παρουσία στον ευρύτερο χώρο μας: κυρίως τη Βενετία, στην οποία με τον χρόνο προστέθηκαν οι αναδυόμενες Δυνάμεις, της κεντρικής και ατλαντικής Ευρώπης. Αλλά η Βενετία ήταν κυρίαρχος. Η Γαληνοτάτη Δημοκρατία σταδιακά είχε καταλάβει ολόκληρη την Κρήτη, νησιά του Αιγαίου, την Κύπρο, λιμάνια του Μοριά, της Ηπείρου, όπως και είχε εγκαταστήσει εμπορικούς σταθμούς στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας και της Εγγύς Ανατολής. Αργότερα, θα ενσωματώσει τα Επτάνησα. Με τον τρόπο αυτό η Βενετία ήταν το κατεξοχήν παράθυρο προς την ευρύτερη Δύση, στην οποία τα ελληνικά γράμματα καλλιεργούνταν και τα πανεπιστήμια πλήθαιναν, ενώ αντίθετα στην Ανατολή οι λίγες εστίες παιδείας τρεμόσβηναν.

Το 1498 στην πόλη των τεναγών, 45 χρόνια μετά την Άλωση, θα γίνει αποδεκτό ελληνικό σωματείο (Αδελφότητα) και εκεί θα ριζώσει έως τον βαθύ 19ο αι. η δεύτερη κύρια πνευματική εστία του Ελληνισμού. Στην πόλη αυτή ο πολὺς καρδινάλιος Βησσαρίων θα κληροδοτήσει (1468) την συλλογή του από σχεδόν χίλια χειρόγραφα, θεμελιώνοντας την Μαρκιανή Βιβλιοθήκη. Αν ανατρεξουμε παλαιότερα, από τον 13ο αιώνα κιόλας, λόγιοι του Βυζαντίου πηγαινοέρχονταν στη Δύση, ουσιαστικά στην Ιταλία, αλλά και Δυτικοί έφθαναν στην Ανατολή, μέσα στην όλη ζύμωση του λεγόμενου Ουμανισμού, την καλλιέργεια δηλαδή των ξεχασμένων, κατά κάποιο τρόπο, κλασικών γραμμάτων. Διετηρείτο λοιπόν επαφή αλληλογνωριμίας, φυσικός διάυλος ανάμεσα σε Δύση-Ρώμη και Ανατολή-Πόλη.

Με την Άλωση ωστόσο, και οι φοβισμένοι αλλά και μη έχοντες πλέον έργο λόγιοι της Πόλης αλλά και των άλλων κέντρων, όπως του Μυστρά, επήραν το δρόμο της ξενιτειάς και κατέφυγαν άλλοι στη Ρώμη, άλλοι στη Φλωρεντία, άλλοι στο Παρίσι, στην Ισπανία έως και την Αγγλία ή αλλαχού. Η οδός προς τη Δύση έγινε μονόδρομος. Φυγή εγκεφάλων, θα λέγαμε σήμερα. Και υπογραμμίζουμε ενδεικτικά, ότι το 95% των χειρο-

γράφων κλασικής γραμματείας, που βρίσκονταν στην Ανατολή, διηρπάγησαν, πωλήθηκαν ή μεταφέρθηκαν στις δυτικές βιβλιοθήκες, ώστε η Εσπερία να μας γίνει «αντιδανειστής» και εκεί να προστρέχουμε ωσει απόκληροι. Τον 16ο αιώνα η Βενετία ήταν το μεγαλύτερο κέντρο εμπορίου χειρογράφων της Ανατολής.

Το μεγάλο πρόβλημα, που προέκυπτε στην υπόδουλη γη, ήταν η ύπαρξη, η δημιουργία, ανώτερου σχολείου, που θα παρήγαγε δασκάλους και στελέχη για τη διοίκηση της εκκλησίας (που τότε ήταν κατά ένα τρόπο και πολιτικός οργανισμός). Όπως ήταν αναμενόμενο, ο Σχολάριος ως κύριο στόχο του έθεσε να εξασφαλίσει τη συνέχεια της πνευματικής ζωής του ορθοδόξου λαού. Ο Σχολάριος ήταν κληρικός με ιδιαίτερα υψηλή κατάρτιση, μάλιστα είχε μεταφράσει τον Θωμά Ακινάτη. Όλοι οι καθ' ύλην ιστορικοί συμφωνούν, ότι για τον πρώτο αιώνα της μετά την Άλωση εποχής οι συνθήκες ήταν απελπιστικά δύσκολες. Είχε αποσαθρωθεί η εκπαιδευτική μηχανή. Παρά ταύτα, ήδη μεμονωμένα φώτα υπήρχαν και ήταν λογικό στην περιφέρεια του άλλοτε Ανατολικού κράτους να συνεχίζουν το έργο τους απόφοιτοι των άλλοτε αυτοκρατορικών κρατικών σχολείων ή αυτοδίδακτα άτομα. Στην Αδριανούπολη μνημονεύονται δάσκαλοι, που οι άρχοντες της πόλης συντηρούσαν, πράγμα ίσως φυσικό, καθώς εκεί ήταν η τέως πρωτεύουσα των Τούρκων. Στην Κωνσταντινούπολη το πατριαρχείο σπεύδει να συγκρατήσει τους λίγους εναπομείναντες δασκάλους και να μην αφήσει να σβήσει η λεγόμενη Πατριαρχική Ακαδημία (-Σχολή). Εκεί θα προσφέρονται ανώτερου επιπέδου μαθήματα, θεολογίας, γραμματικής, μαθηματικών αλλά και κλασικής γραμματολογίας. Πρώτος μεταβυζαντινός διευθυντής της Σχολής αναφέρεται ο Ματθαίος Καμαριώτης. Μεταξύ των μαθητών καταλέγονται οι Μανουήλ Κορίνθιος (που δίδαξε στη Βλαχία και στην Πόλη), ο Αντώνιος Καραμαλίκης, ο Μανουήλ Γαλησιώτης και ο Θεοφάνης Ελεαβούλκος. Ωστόσο, σε πλήρη λειτουργία η Σχολή θα τεθεί ένα αιώνα αργότερα, από το 1556. Πρώτοι δάσκαλοι αναφέρονται ο Ιωάννης Ζυγομαλάς, αλλά και ο πατριάρχης Ιωάσαφ ο Μεγαλοπρεπής. Επόμενοι δάσκαλοι θα υπηρετήσουν ο Νικηφόρος Παράσχος, ο Συμεών Καβάσιλας και ο Φραγκίσκος Κόκκος, αλλά η Σχολή θα υφίσταται τις συνέπειες των πατριαρχικών αλλαγών και κατά διαστήματα θα κλείνει.

Άλλα περιφερειακά κέντρα διδασκαλίας υπήρχαν στη Θεσσαλονίκη, στην Αχρίδα, στο Άγιο Όρος, στην Αθήνα (μεταξύ των δασκάλων και ένας Καρύκης), στην Πάτμο (μνημονεύεται ο δάσκαλος Νικηφόρος ο Χαρτοφύλαξ) και στις βενετοκρατούμενες πόλεις: Κέρκυρα (με δασκάλους τους Ιωάννη Μόσχο και Ιουστίνο Δεκάδιο), Ναύπλιο (με τους Ιωάννη Ζυγομαλά, Αντώνιο Καραμαλίκη και Ιωάννη και Σταυράκιο Μαλαξό), Ναύπακτο (με τον Ανδρέα Αρνή και κάποιον Δαμασκηνό), Μονεμβασία (με τον Αρσένιο Αποστόλη και τον Γεώργιο Κόμη), Ζάκυνθο, Κεφαλληνία, Κύπρο (Λευκωσία και Αμμόχωστο), αλλά και Κρήτη. Στην τελευταία στη Γόρτυνα ο Μιχαήλ Αποστόλης είχε οργανώσει αντιγραφικό εργαστήριο. Μια μικρή παρατήρηση θα πρέπει να γίνει για τις τελευταίες αυτές περιοχές: Δεν ήταν μόνο η βενετική πραγματικότητα που πρόσφερε οικονομικές δυνατότητες και με αυτές την ευκαιρία να προσκληθούν και να συντηρηθούν δάσκαλοι, αλλά και το ίδιο το κράτος επιχορηγούσε ενός επιπέδου σχολεία για τους Βενετούς και στο πλαίσιο αυτό επωφελούνταν και οι Έλληνες.

Παράλληλα προς όσα συντελούντο στα βενετικά μέρη και στην Πόλη, ένα άλλο νησί έμελλε για περίπου πενήντα χρόνια να αναπτυχθεί και να καταστεί το αξιολογότερο

παιδευτικό κέντρο του β' μισού του 16ου αιώνα, η Χίος. Εκεί το 1533 (κατά διαστήματα έως το 1564) πρωτοστάτησε ο Μιχαήλ Ερμόδωρος Λήσταρχος και υπήρξε τόση η προσέλευση μαθητών, ώστε το 1546 οι εντόπιοι να προγραμματίσουν την εκεί οργάνωση «πανεπιστημίου» κατά τα δυτικά πρότυπα. Στο νησί δίδαξαν και οι Παχώμιος Ρουσάνος, Θεοφάνης Ελεαβούλκος, Ιγνάτιος Καλογεράκης και ο μητροπολίτης Ιππόλυτος. Την ευνοϊκή αυτή συγκυρία έδραξαν τότε οι Ιησουίτες, που αργότερα το 1590 άνοιξαν στο νησί σχολείο, το οποίο στην πράξη συνέδεσαν με τη Ρώμη.

Στην εκπαιδευτική αυτή ένδεια επόμενο ήταν οι γονείς, που είχαν οικονομική ευχέρεια, να στρέψουν τα παιδιά τους προς το εξωτερικό. Με δεδομένη την κυρίαρχη θέση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας στη Δύση, το πρώτο σχολείο για αμιγώς Ελληνόπαιδες άνοιξε στη Ρώμη το 1514, με την επιχορήγηση του πάπα Λέοντα Ι'. Πρόκειται για το Ελληνικό Γυμνάσιο, στο οποίο εισήχθησαν δώδεκα μαθητές με δασκάλους τους τότε πολύ γνωστούς λογίους Ζαχαρία Καλλ(ι)έργη, Μάρκο Μουσούρο, Ιανό Λάσκαρη και Αρσένιο Αποστόλη. Το 1521, με τον θάνατο του Λέοντα, το Γυμνάσιο έκλεισε, δεν έπαυσε όμως η ζήτηση παιδείας εκ μέρους των Ελλήνων. Πράγματι, προς τα μέσα του 16ου αιώνα και μετέπειτα παρατηρείται ζωνρή κίνηση δασκάλων, που παρείχαν πρωτοβάθμια παιδεία. Αυτοί είχαν παρακολουθήσει σειρά μαθημάτων είτε σε μονές με κληρικούς κάποιας παιδείας είτε σε σχολεία, που είχαν ανοίξει από άτομα που είχαν φοιτήσει (συνήθως όχι συστηματικά) σε σχολεία του εξωτερικού. Παρέμεινε γνωστή η σχολή του Παχωμίου Ρουσάνου στη Μυτιλήνη, που παρά τη βραχεία ζωή της (λειτούργησε το διάστημα 1545-1547) εκπαιδευσε πάρα πολλούς νέους. Στο ίδιο νησί, στη μονή καλογραιών Μυρσινιωτίσσης υπήρχε σχολείο θηλέων, το πρώτο του χώρου μας. Έτσι λοιπόν, η ζέση για παιδεία και η κάποια επάρκεια δασκάλων, που συχνά ήταν περιοδευόντες, οδήγησαν το 1593 τον Ιερεμία Β' τον Τρανό μαζί με τη Σύνοδο να προστάξουν τον κάθε επίσκοπο να εξεύρει χρήματα και τρόπο να υπάρξει στη επαρχία του δάσκαλος. Πρόκειται για απόφαση - σταθμό για την παιδεία μας, που από τότε εισέρχεται σε άλλη τροχιά: *Ώρισεν η Αγία Σύνοδος έκαστον επίσκοπον εν τη εαυτού παροιμία φροντίδα και δαπάνην την δυναμένην ποιείν, ώστε τα θεία και ιερά γράμματα δύνασθαι διδάσκεσθαι.* Πρέπει να γίνει μνεία και της παρουσίας Ελλήνων στην τότε απέραντη ρωσική επικράτεια, οι οποίοι μετέφεραν εκεί την ελληνική παιδεία κατά συστηματικό τρόπο. Κύριος εκπρόσωπός τους υπήρξε ο Μάξιμος Γραικός. Μεγαλωμένος στο υπό δυτική επίδραση Δεσποτάτο της Ηπείρου και σπουδαγμένος στη Φλωρεντία και Βενετία επεδίωξε να οργανώσει ανώτερες σπουδές στη θετή του πατρίδα. Ωστόσο, έως τα μέσα του 17ου αιώνα η επίδραση των Ελλήνων λογίων της Ρωσίας δεν μεταλαμπαδεύτηκε στην πατρώα γη.

Όπως παραπάνω αναφέραμε, η Ρωμαϊκή Εκκλησία ενδιαφέρθηκε να έχει μερίδιο στην προσέλευση Ελληνοπούλων στα δικά της σχολεία. Με την Αντιμεταρρύθμιση οι προσπάθειές της κατέληξαν στην ίδρυση του Ελληνικού Κολλεγίου του Αγίου Αθανασίου στη Ρώμη το 1576, το οποίο λειτουργεί έως σήμερα. Έσπευσαν πάμπολλοι να επωφεληθούν, παραβλέποντας τις δογματικές διαφορές. Έως το 1700, σε 120 χρόνια, είχαν φοιτήσει εκεί 690 νέοι. Πρώτοι ήσαν οι Κρητικοί και ακολούθησαν οι Επτανήσιοι, Χιώτες, Κύπριοι, Κυκλαδίτες, κ.λπ. Οι σπουδαστές εισέρχονταν στα δώδεκα χρόνια τους και ο πλήρης κύκλος σπουδών διαρκούσε δέκα έτη. Από τους αποφοίτους οι περισσότεροι δεν επέστρεψαν στον ελληνικό χώρο, ωστόσο η γενικότερη επίδραση του

Κολλεγίου κατά τους 17ο και 18ο αιώνα υπήρξε εμφανής στην περιοχή μας. Γιατί από εκεί εκπορεύτηκε συστηματική φιλενωτική προσπάθεια, είτε μέσω εντύπων είτε μέσω μισσιοναρίων. Πολλοί σπουδαστές από το Κολλέγιο μετέβησαν στην Πάδοβα και είναι αυτοί που κυρίως επέστρεψαν στην Ανατολή, χωρίς να έχουν αλλάξει δόγμα.

Πράγματι, το Πανεπιστήμιο της Πάδοβας, πόλης τότε των γραμμάτων σε απόσταση περίπου 30 χιλιομέτρων από τη Βενετία, υπήρξε η αποκλειστική μητέρα των Ελλήνων πτυχιούχων για δύο-δυόμιση αιώνες. Η προσέλευση σε αυτό των Ελληνοπαίδων οφειλόταν σε τρεις λόγους: α) Ότι βρισκόταν σε βενετικό έδαφος και επομένως οι Έλληνες των βενετικών κτήσεων και κατ' επέκταση των οθωμανικών εδαφών είχαν ελεύθερη πρόσβαση, β) Ότι μόνο το δικό του πτυχίο ήταν αναγνωρισμένο στην ευρύτερη βενετική επικράτεια· ο εξαναγκασμός αυτός μετρίαζόταν από την υψηλή ποιότητα των σπουδών και αναφέρουμε ενδεικτικά, ότι στην Ιατρική του Σχολή καθιερώθηκε το πρώτο μάθημα ανατομίας σε άνθρωπο, γ) Ότι οι μη ρωμαιοκαθολικοί σπουδαστές απαλλάσσονταν του όρκου προς την Λατινική Εκκλησία, πράγμα που ήταν υποχρεωτικό για όλους στα λοιπά τότε κράτη. Στην Πάδοβα πρώιμα είχαν χορηγηθεί δυο κληροδοτήματα, των Κυπρίων Πέτρου Γαρφάνου (1407-1571) και Λιβίου Ποδοκαθάρου (1555), αλλά αργότερα λειτούργησαν δυο πλήρη οικοτροφεία, του Παλαιόκαπα (1633 κ.ε.) και του Κωτουνίου (1653 κ.ε.) για Ελληνόπουλα, όπου αυτά προετοιμάζονταν για τις εκεί σπουδές. Από το Πανεπιστήμιο αυτό αποφοίτησε η χορεία των λογίων και λοιπών προσωπικοτήτων της περιόδου της Τουρκοκρατίας και αναφέρουμε ανάμεσά τους τον Ιωάννη Καποδίστρια, όπως παλαιότερα τον Κύριλλο Λούκαρι, τον Μελέτιο Πηγά και τον Θεόφιλο Κορυδαλλέα. Οι Έλληνες κατά μέσο όρο αποτελούσαν το 5% του συνόλου των σπουδαστών, ενώ στα τέλη του 18ου αιώνα άγγιζαν το 9%. Σήμερα στο προαύλιο και στους διαδρόμους του Ιδρύματος αυτού σώζονται οικόσημα αλλά και προσωπογραφίες των Ελλήνων, διακρινόμενες τον δεσμό μας και την ευγνωμοσύνη μας προς το Ίδρυμα αυτό. Μέσω της διδασκαλίας του καθηγητή Cesare Cremonini εισήχθη στον χώρο μας ο Νεοαριστοτελισμός, με δικό μας κύριο εκπρόσωπο τον Θεόφιλο Κορυδαλλέα. Επρόκειτο για μια ρήξη με την έως τότε κρατούσα αντίληψη καθώς πλέον ο φυσικός κόσμος και τα φαινόμενά του δεν θα ερμηνεύονταν με βάση θεολογικές ερμηνείες, αλλά αυτόνομα καθεαυτά. Το αίτιο και αιτιατό (αιτία και αποτέλεσμα) του Αριστοτέλη δεν απερρίπτετο, αλλά ο φυσικός κόσμος ξεετάζετο με τη δική του εσωτερική αιτιότητα, χωρίς να θίγεται το ζήτημα της ψυχής. Δεν επρόκειτο για θεώρηση, που κατέληγε στην αθεία, όπως αυτή κακώς κατηγορήθηκε.

Η αρχαιότερη παροικία του εξωτερικού, η Βενετία, δεν μπορούσε να παραμείνει έξω από τον χορό της εκπαιδευτικής προόδου και προσπάθειας. Ήδη από το 1593 λειτούργησε εκεί σχολείο, που τα μέλη της Αδελφότητας συντηρούσαν, στο οποίο και ως δάσκαλοι ήταν εύλογο να υπηρετήσουν οι εκάστοτε εφημέριοι και παρεπιδημούντες λόγιοι. Όμως έπρεπε να γίνει το ποιοτικό άλμα και μάλιστα σε περιβάλλον καθαρά ελληνικό. Το Ελληνικό Κολλέγιο της Ρώμης και το Πανεπιστήμιο της Πάδοβας λειτούργησαν στα πλαίσια της λογικής των ιδρυτών τους. Έπρεπε λοιπόν να συγκροτηθεί με ελληνικό προσωπικό και με στόχο την εξυπηρέτηση των ελληνικών πληθυσμών ανώτατο ίδρυμα, που να βρίσκεται μεν εκτός οθωμανικής επικρατείας αλλά σε ελληνικά χέρια. Το αίτημα αυτό εκπληρώθηκε με την διαθήκη του Κυπρίου-Κερκυραίου Θωμά Φλαγγίνη, που το

1644 προικοδότησε την ομώνυμη Σχολή (ή Φροντιστήριο). Άρχισε να λειτουργεί το 1665 και δεχόταν νέους 12-16 ετών. Η διάρκεια σπουδών ήταν έξι έτη. Στο διάστημα 1665-1798 φοίτησαν 517 νέοι, από όλες τις ελληνικές γωνιές, με σειρά σπουδαστών την Κεφαλληνία, την Κρήτη, την Κέρκυρα, κ.λπ. με τελευταία την Κύπρο. Στις αρχές του 18ου αιώνα η Φλαγγίνειος διέθετε την πλουσιότερη βιβλιοθήκη του Ελληνισμού της Διασποράς. Από αυτήν και από το Πανεπιστήμιο της Πάδοβας αντλούσαν στελέχη η Πατριαρχική Ακαδημία της Πόλης, τα λοιπά Πατριαρχεία, οι ελληνικές κοινότητες της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Στο κτίριο της Φλαγγινείου στεγάζεται σήμερα το Ελληνικό Ινστιτούτο της Βενετίας. Η βενετική κοινωνία υπήρξε πάντοτε φιλική προς τους παροικούντας Έλληνες και η ελληνική γλώσσα ποτέ δεν έπαυσε να είναι αγαπητή. Ο δόγης Andrea Gritti (1523-1538) είχε νυμφευθεί Κωνσταντινουπολίτισσα και τότε η ελληνική είχε τόσο διαδοθεί, ώστε να ανεβεί και θεατρικό έργο στα ελληνικά.

Αλλά οι Έλληνες της Βενετίας θυμήθηκαν και τη γενέτειρα γη. Στην πόλη αυτή υπήρχε έως τον 18ο αιώνα η ισχυρότερη τράπεζα της τότε Ευρώπης, η Τζέκα (Zecca), που από το 1284 έκοψε το μακροβιότερο χρυσό νόμισμα της νεώτερης εποχής, το τσεκίνι. Στην τράπεζα αυτή εμπιστεύονταν τα κεφάλαιά τους οι εφοπλιστές, έμποροι και εισοδηματίες της Ανατολής (μαζί με εκείνους της Δύσης), τα οποία μόνο με την εισβολή του Ναπολέοντα το 1797 εξανειμίστηκαν. Έτσι λοιπόν εκεί αναπτύχθηκε ο πρώτος μεταβυζαντινός ελληνικός ευεργετισμός, ο οποίος θα λάβει άλλες διαστάσεις κατά τον 19ο αιώνα, με τους αποδήμους της Αυστροουγγαρίας, Ρωσίας και αργότερα Αιγύπτου. Το 1603 ο Εμμανουήλ Γλυτζούνης κατέθεσε το πρώτο ποσό για την ίδρυση και συντήρηση σχολείου στη Χίο. Με την περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη της εκεί παροικίας, από το 1672 τα κληροδοτήματα έγιναν πυκνά. Το 1672 χρηματοδοτήθηκε η Σχολή Γκιόνμα (μετέπειτα Μπαλαναία) στα Γιάννινα και η ίδια πόλη στη συνέχεια έλαβε τα κληροδοτήματα του Ηγούμενου στα 1687 και των αδελφών Μαρούτση στα 1742. Το 1683 ο Ηγούμενος χρηματοδότησε το Ελληνομουσείο στην Αθήνα, όπου το 1757 με κληροδοτήματα του Ντέκα θα ιδρυθεί άλλη σχολή. Κληροδοτήματα έλαβαν ακόμη τα Σάλωνα (Άμφισσα) το 1740 και το Δέλβινο το 1759. Στα 1706 ο Καστοριανός Γεώργιος Καστριώτης κατέθεσε στην Τζέκα δουκάτα 6.392 «εις απαρτισμόν κοινωφελούς και θεαρέστου έργου, σχολείου δηλαδή... επί τω διδάσκεσθαι και μανθάνειν τα των ομοπίστων χριστιανών παιδιά τα ιερά της εκκλησίας γράμματα» και για τον εκεί εκάστοτε δάσκαλον ορίζει ότι εάν αυτός «σπέρνει και αποκτήση αταξίας και ήθη κακά, τότε να μπορούν οι επίτροποί μου να τον ευγάνουν και να βάνουν άλλον». Το 1715 προστέθηκε και νέο κληροδοτήμα, του Γεωργίου Κυρίτση. Όπως στη διαθήκη του Καστριώτη αναφέρεται, οι μαθητές, συνολικά 24, θα μπορούν να προσέρχονται και από την ευρύτερη περιοχή, άρα να καλύπτουν και τον χώρο της Φλώρινας και τον ενδότερο προς το Μοναστήρι.

Με την εκπαίδευση έχει άμεση σχέση η τυπογραφία. Χωρίς τον έντυπο πολλαπλασιασμό της σκέψης και του διδακτικού εγχειριδίου η παιδεία του κόσμου μας θα είχε προχωρήσει ελάχιστα και σήμερα δεν θα είμεθα σε αυτό το υψηλό επίπεδο γνώσεων. Συνέπεσαν σχεδόν Άλωση και εφεύρεση της τυπογραφίας και το γεγονός αυτό υπήρξε ευτυχής σύμπτωση για τον Ελληνισμό. Πενήντα χρόνια περίπου μετά την ανακάλυψη του Γουτεμβέργιου κυκλοφόρησε στο Μιλάνο το πρώτο βιβλίο νεοέλληνα συγγραφέα,

η λεγόμενη Γραμματική του Δαμιλά. Έλληνες συνεργάστηκαν με τους διασημότερους τυπογράφους της Αναγέννησης, τον Μανούτιο, τον Jenson (Gensone), τον Da Sabbio κ.λπ., ενώ άλλοι Έλληνες άνοιξαν δικά τους τυπογραφεία, όπως ο Καλλ(ι)έργης, ο Κουνάδης, ο Σοφιανός και ο Βάρελης. Η μεγάλη ανάπτυξη των ελληνικών τυπογραφείων θα αρχίσει από τα μέσα του 17ου αιώνα και τότε η Βενετία θα γίνει το κέντρο, όπου θα τυπωθεί το 80% των εκδόσεων της Τουρκοκρατίας. Θα ήταν παράλειψη να μην αναφέρουμε στο πεδίο αυτό τη ριψοκίνδυνη ενέργεια του Κυρίλλου Λούκαρι, που ίδρυσε τυπογραφείο (1627-28) στην Κωνσταντινούπολη, σε συνεργασία με τον Νικόδημο Μεταξά, ο οποίος πρωτύτερα το ίδιο έτος είχε αρχίσει την εκτύπωση δυο βιβλίων στην Κεφαλονιά. Πρόκειται για το μοναδικό την περίοδο της Τουρκοκρατίας τυπογραφείο σε ελληνική περιοχή, όχι όμως το μόνο στη Βαλκανική. Στην Κωνσταντινούπολη οι Καραΐτες Εβραίοι τύπωσαν το Λευιτικόν το 1543 και την Πεντάτευχο το 1547 στη νεοελληνική αλλά με εβραϊκούς χαρακτήρες.

Τυπογραφεία ελληνικών εντύπων στις αρχές του 18ου αιώνα ιδρύθηκαν στην σημερινή Ρουμανία, ενώ σχετικώς βραχεία προσπάθεια είχε γίνει στο Άγιο Όρος (1759, 1764), στη Μοσχόπολη (1731-1760) και στη Σμύρνη (1764). Η ισλαμική νομοθεσία δεν επέτρεπε την μετάδοση και μεταφορά του Κορανίου σε άλλη μορφή εκτός από τη χειρόγραφο, πράγμα που ήταν απαγορευτικό για την εισαγωγή της τυπογραφικής τέχνης στα οθωμανικά εδάφη. Μόλις προς τον εκπνέοντα 18ο αιώνα επιτρέπη η έκδοση βιβλίων στην τουρκική. Από την άλλη πλευρά, η Βενετία απαγόρευσε την δημιουργία τυπογραφείων στις αποικίες της, ώστε το μητροπολιτικό κέντρο να μη στερηθεί από αυτό το (οικονομικό) προνόμιο. Οι λόγοι αυτοί συντέλεσαν, ώστε στα Βαλκάνια να εισαχθούν σποραδικώς τυπογραφικά μηχανήματα και μόνο με την ίδρυση των εθνικών κρατών να αρχίσει η παραγωγή βιβλίων στα νέα κράτη. Έτσι εξηγείται και η εκτύπωση του όγκου των βιβλίων της Τουρκοκρατίας εκτός οθωμανικής αυτοκρατορίας, κυρίως στη Βενετία αλλά και σε άλλες ευρωπαϊκές πόλεις. Σημειώνουμε, ότι στο βενετικό έδαφος για ιστορικο-πολιτικούς και πολιτιστικούς λόγους, τυπώθηκε το πρώτο ελληνικό, σλαβικό, αρμενικό, αραβικό και εβραϊκό έντυπο.

Οι Παραδουνάβιες χώρες, όπως συνοπτικά καλούνται η Βλαχία και η Μολδαβία, ήδη από τα μέσα του 16ου αιώνα οργανώνουν τις ελληνικές σπουδές. Δεν πρέπει να λησμονούμε, ότι τότε η ελληνική γλώσσα ήταν η κοινή του βαλκανικού και λεβαντινικού χώρου μας. Ήδη το 1560 μαρτυρείται στη Μολδαβία η λειτουργία σχολής. Θα αργήσει η δημιουργία υψηλότερου επιπέδου ιδρύματος, πράγμα που θα συμβεί το 1646 από τον Παΐσιο Λιγαρίδη. Αυτός στο Τιργοβίστι, πρωτεύουσα τότε της Βλαχίας, έφερε εκεί διδασκάλους, που είχαν μορφωθεί στην Πάδοβα ή στη Ρώμη ή στην Κωνσταντινούπολη. Δεν πρέπει ωστόσο να μας διαφύγει και η προσπάθεια που έγινε στο Ιάσιο, όπου το 1640 θα λειτουργήσει βραχυχρόνια το Κολλέγιο των Τριών Ιεραρχών.

Καταλυτική υπήρξε η παρουσία του Ιωάννη Καρυοφύλλη, μαθητή του Θεόφιλου Κορυδαλλέα, που με διαλείμματα δραστηριοποιήθηκε στον παραίσιτρο χώρο από το 1641 έως το 1688. Όταν αργότερα θα ανοίξει σχολή στο Βουκουρέστι, εκεί ο Γερμανός Νύσσης επιμελήθηκε μετάφραση της Αγίας Γραφής στα ρουμανικά. Πράγματι, στο Βουκουρέστι το 1689/1690 θα ιδρυθεί η Αυθεντική Ακαδημία με πρώτο καθηγητή τον Σεβαστό Κυμινήτη. Το ίδιο έτος (1690) στην ίδια πόλη ο Δοσίθεος Νοταράς θα ανοίξει

τυπογραφείο, με κύριο συνεργάτη τον Άνθιμο Ιβηρίτη. Ο οργανισμός των εκδόσεων μαρτυρεί την τότε πνευματική κίνηση μεταξύ Ελλήνων και Ρουμάνων, φαινόμενο, που θα διατηρηθεί ακόμη έως τα μέσα του 19ου αιώνα. Το πρόσωπο του Κυμινήτη υπήρξε το «κλειδί» και για την ανάπτυξη της παιδείας στην περιοχή της Τραπεζούντας. Ακόμη, στην ποντιακή γη από τα τέλη του 17ου αιώνα στη Μονή Σουμελάς και από τον 18ο αιώνα στην Αργυρούπολη θα ιδρυθούν σχολεία, ενώ τον 19ο αιώνα θα αναδειχθεί το Φροντιστήριο της Τραπεζούντας.

Άμεσα συνδεδεμένες με την Κωνσταντινούπολη, αλλά και την ελληνική παροικία της Βενετίας, είναι οι εξελίξεις στην κεντροανατολική Ευρώπη. Στα σύνορα της σημερινής Πολωνίας με την Ουκρανία και συγκεκριμένα στην πόλη Λβοφ (ή Λεόπολη) το 1586 ο Αρσένιος Ελασσώνος ή ο Γραικός θα είναι ο πρώτος που θα διδάξει ελληνικά σε σλαβικό χώρο. Το 1591 στην ίδια πόλη ο Αρσένιος θα τυπώσει την ελληνορωσική (ή ελληνοσλαβονική) Γραμματική του, η οποία στηριζόταν στη Γραμματική του Κωνσταντίνου Λάσκαρη. Στη γειτονική Βίλνα το 1596 θα τυπωθεί έργο του Μελετίου Πηγά. Για την ιστορική δικαιοσύνη πρέπει να αναφερθεί, ότι στα μέσα του 16ου αιώνα ο Μάξιμος Γραικός είχε συντάξει το «Αλφαβήτ», πρώτο ελληνολατινορωσικό λεξικό. Το 1576 ιδρύθηκε η Ακαδημία Οστρόζκι, στην οποία δίδαξε κατά διαστήματα (1594 – 1598) ο Κύριλλος Λούκαρις. Στην ίδια Ακαδημία δίδαξαν οι Ευστάθιος Ναθαναήλ, Εμμανουήλ Μοσχόπουλος και Θεοφάνης ο Έλληνας. Αυτή έκλεισε το 1636, όταν πλέον στη Μόσχα η παρουσία της ελληνικής και της γενικότερης παιδείας είχε αρχίσει να αναπτύσσεται.

Πράγματι, προς την ρωσική πρωτεύουσα κατευθύνονταν λόγιοι, ώστε ο πατριάρχης Νίκων (1652 – 1658) να διακηρύξει, ότι κάθε ελληνικό ήταν σωστό. Ο Αρσένιος ο Γραικός το 1649 έφθασε στη Μόσχα και ίδρυσε την Ελληνο-λατινική Σχολή στη μονή Cudon, που θα κλείσει το 1658. Οι πνευματικές ζυμώσεις τότε ήταν έντονες στη Ρωσία, ωστόσο επικράτησε το ελληνικό ρεύμα και το 1681 στη Μόσχα ιδρύθηκε η Σχολή Τιμοθέου ή του Τυπογραφείου και το 1685 η Σλαβο-ελληνο-λατινική Ακαδημία των αδελφών Λειχούδη. Τα αδέρφια αυτά το 1706 επήγαν στο Νοβγκορόντ, όπου άνοιξαν την Ελληνοσλαβική Σχολή και το επόμενο έτος στη Μόσχα επανήρχισαν τη διδασκαλία της ελληνικής και η εκεί Σχολή τους θεωρείται σήμερα από τους Ρώσους ως το πρώτο πανεπιστήμιο της χώρας.

Η ελληνική παιδεία θα λάμψει και πάλι ιδιαίτερα με τον Ευγένιο Βούλγαρη, που το 1776 θα ιδρύσει Σχολή στην επισκοπική έδρα του Σλαβινίου και Χερσώνος, ενώ το 1775 στην Αγία Πετρούπολη είχε ανοίξει το Ελληνικό Γυμνάσιο, όπου φοιτούσαν τα μελλοντικά στελέχη του κράτους. Τέλος, ουσιαστικά από το 1717 στην ανατολική όχθη του Αιγαίου και ειδικά στη Σμύρνη ιδρύθηκε το λεγόμενο Παλαιό Σχολείο, όπου είχε διδάξει ο πάππος του Αδαμάντιου Κοραή, ο Αδαμάντιος Ρύσιος. Το Σχολείο αυτό τέθηκε το 1733 υπό την προστασία της Αγγλίας.

Η πρώτη περίοδος της διάσωσης και στήριξης της παιδείας του Γένους λήγει στις πρώτες δεκαετίες του 18ου αιώνα. Μέσα και έξω από την οθωμανική αυτοκρατορία οι Έλληνες αποκτούν οικονομική βάση, διακινούνται στον απέραντο χώρο της Μεσογείου και της Ευρώπης και οι κοινότητες και οι ιδιώτες πλαισιώνουν το έργο της Εκκλησίας προσφέροντας αμέριστη οικονομική αρωγή. Η Εκκλησία δεν θα αποτρέψει, αλλά

αντίθετα θα ευνοήσει κάθε εκπαιδευτική πρωτοβουλία, όπως υποδείκνυαν οι μεγάλοι εκπρόσωποι, ο Κοσμάς ο Αιτωλός και ο Ευγένιος Γιαννούλης (ή Ευγένιος ο Αιτωλός). Ο δεύτερος δίδαξε στην Άρτα (1639-40), στο Αιτωλικό (1640-41), στο Μεσολόγγι (1641-44) και στο Καρπενήσι και στα Βρανιανά ή Μεγάλα Βραγγιανά (1644-1682). Η πρώτη συστηματική διδασκαλία των τότε ρευμάτων, που επικρατούσαν στη Δύση, έγινε από τον Θεόφιλο Κορδαλλέα, όταν αυτός προσκλήθηκε από τον Λούκαρι το 1622 να διδάξει (κατά διαστήματα έως το 1640) στην Πατριαρχική Ακαδημία. Τη γραμμή αυτή επίσης ακολούθησε ο Μεθόδιος Ανθρακίτης, που δίδαξε Descartes και Nicolas Malebranche στην Καστοριά (1710-21), στη Σιάτιστα (1721-23) και στα Ιωάννινα (1723-36). Τη δυτική σκέψη θα μεταφέρει και ο Ευγένιος Βούλγαρις στα Ιωάννινα (1742-50), στην Κοζάνη (1750-53), στην Αθωνιάδα (1753-59) και στην Πατριαρχική Ακαδημία (1759-1762/3). Στην τελευταία θα τον ακούσουν ο Κοσμάς ο Αιτωλός, ο Αθανάσιος Πάριος και ο Ιώσηπος Μοισιόδαξ. Μια άλλη πολύπλευρη και πολιτική προσωπικότητα ήταν του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου, ο οποίος φοίτησε στο Ελληνικό Κολλέγιο της Ρώμης, στην Πάδοβα και στη Μπολόνια και από το 1665 δίδαξε στη Σχολή Μανολάκη (Πατριαρχική) της Πόλης, εισάγοντας το μάθημα περί Φυσικού Δικαίου και αμφισβητώντας την απόλυτη αυθεντία του Αριστοτέλη. Στην Πόλη ο Σεβαστός Κυμινήτης από το 1671 θα προσδώσει νέα πνοή στην Πατριαρχική Σχολή. Ακόμη, στην Αυθεντική Ακαδημία του Ιασίου οι: Νικηφόρος Θεοτόκης (1764), Ιώσηπος Μοισιόδαξ (1765-77) και Νικόλαος Ζερζούλης (1766-1772) θα διδάξουν τις «νέες επιστήμες». Ο Θεοτόκης είχε διδάξει και στο Κοινό Φροντιστήριο της πατρίδας του Κέρκυρας και στην Πατριαρχική Ακαδημία. Να σημειώσουμε, ότι τις δεκαετίες αυτές σχολεία ιδρύονται: Αθήνα (Σχολή Σωτήρη, 1715), Πάτμο (1713/20), Σκόπελο (1725), Μέτσοβο (1744), Μυτιλήνη (1744), Μοσχόπολη (1750), Δημητσάνα (1764), ενώ ακολούθησαν Ναύπλιο, Τρίπολη, Πάτρα, Ψαρά και Μυστράς. Παραθέτουμε αναλυτικά τις μετακινήσεις του Κορδαλλέα, που δείχνουν την ακτίνωση της δράσης του: 1608-1609 κοινοτικό σχολείο Βενετίας, 1613-1621 Αθήνα, 1619-1621 Κεφαλληνία, 1621-1623 Ζάκυνθος, 1622 Κ/πολη, 1623-1624 Ζάκυνθος, 1625-1628 Κ/πολη, 1628-1636 Ζάκυνθος, 1636-1640 Κ/πολη, 1642-1646 Αθήνα.

Στους δυο πρώτους μεταβυζαντινούς αιώνες συνεχίζεται η διαμάχη ενωτικών με ανθενωτικών, η οποία κατά κάποιο τρόπο είχε προσλάβει «κρατικό» χαρακτήρα ή «εθνικό», εάν δώσουμε μια συμβατική σημερινή αναλογία στη διάκριση Λατίνοι-Έλληνες. Την τελική ρήξη ανάμεσα στις δυο υπαρκτές παρατάξεις ουσιαστικά θα φέρει η Αντιμεταρρύθμιση, που θα οδηγήσει σε συγκεκριμένα μέτρα, τα οποία θα είναι εκείνα που θα εδραιώσουν τόσο την λεγόμενη Ουνία (τους ενωτικούς), αλλά και θα ωθήσουν εκτός ελέγχου τις σχέσεις των δυο Εκκλησιών, έως σήμερα. Εκτός από την ίδρυση του Ελληνικού Κολλεγίου της Ρώμης, ποταμός εντύπων κατέκλυσε την Ανατολή, ελληνική και σλαβική, πράγμα το οποίο θα φέρει ανάλογη αντίδραση των Ορθοδόξων. Ο φόβος της Ρώμης, μήπως η Ανατολή «προτεσταντίσει», οδήγησε σε ακραίες πράξεις, όπως στην περίπτωση του μαρτυρικού θανάτου του Κυρίλλου Λουκάρεως. Ωστόσο, στη Βενετία αρκετοί ορθόδοξοι ιερωμένοι ήλθαν σε συγχρωτισμό με τον λατινικό κλήρο και κυρίως εκμεταλλεύτηκαν λατινικά κατηχητικά κυρίως έργα, για να δημιουργηθεί κάποια «βιβλιοθήκη» θρησκευτικής διαπαιδαγώγησης του ορθόδοξου ποιμνίου, με τις κα-

τάλληλες δογματικές προσαρμογές, π.χ. τα έργα των Ιωαννικίου Καρτάνου, Αγαπίου Λάνδου, Ηλία Μηνιάτη, Γεωργίου Φατσέα, Μεθοδίου Ανθρακίτη και Νικοδήμου Αγιορείτου. Η ορθόδοξη αντίδραση δεν θα αργήσει στο καθαρά δογματικό πεδίο: στην «Τάραγα Πίστewς» (1658) του Ιησουίτη Φραγκίσκου Ριχάρδου (François Richard) θα απαντήσει ο «Τόμος Αγάπης» (Ιάσιο 1689) του Δοσιθέου Νοταρά, ενώ στις ευαίσθητες περιοχές Πολωνίας και Ουκρανίας η δογματική διαμάχη θα έχει λάβει δραματικές διαστάσεις. Εκεί θα κυκλοφορήσει η Ομολογία του Πέτρου Μογίλα (1667), ως μια συμβιβαστική πρόταση. Παράλληλα, στους κόλπους της Ανατολικής Εκκλησίας η νηπτική παράδοση θα αναβιώσει με τον Νεκτάριο Ιεροσολύμων, τον Αθανάσιο Πάριο, τον Μακάριο Νοταρά (θα εκδώσει το 1782 την «Φιλοκαλία») και αργότερα τον Νικόδημο Αγιορείτη. Οι παραπάνω διαπιστώσεις βασίζονται σε συγκεκριμένες ενέργειες: το 1551 οι Διαμαρτυρόμενοι είχαν σπεύσει να τυπώσουν (στη Γενεύη) στα ελληνικά την Κατήχηση του Καλβίνου και το 1556 την άλλη (στη Βασιλεία) του Λουθήρου. Αλλά ο πατριάρχης Ιερεμίας Β΄ με το έργο του *Censura Orientalis* (1582) άμεσα απέκλεισε οποιαδήποτε διαλλαγή με αυτούς. Την λατινική ελληνόφωνη παραγωγή είχε αναλάβει κυρίως η *Sacra Congregatio de Propaganda Fide*, με συνολικά 70 εκδόσεις. Οι τελευταίες κατά την εκστρατεία του Μοροζίνη στο Μοριά (1684 κ.ε.) διανέμονταν δωρεάν. Συνοπτικά, δυνάμεθα να συμπεράνουμε, ότι οι δυτικές επιδράσεις χωνεύτηκαν δημιουργικά και όπου υπήρξαν μιμήσεις ξένων έργων (και όχι πλήρεις αποσκιρτήσεις, όπως του πατρ. Κυρίλλου Β΄ Κονταρή, ο οποίος το 1638 εξέδωσε την Ομολογία Πίστewς, όπως την είχε καθορίσει ο Ιησουίτης Petrus Canisius) αυτές δεν αλλοίωσαν τη σκέψη των Ελλήνων δημιουργών. Εξάλλου, σε όλους τους τομείς των γνώσεων η ελληνική παραγωγή βασίζεται στη δυτική αντίστοιχη, πώς άλλωστε θα μπορούσε τότε να είναι διαφορετικά, με δεδομένη την αποκοπή μας από τον χώρο της Δύσης, απλώς ερευνούμε και αναζητούμε την ελληνική προσαρμογή και ενδεχόμενες προσθήκες.

Η ροπή προς τη λογοτεχνική παραγωγή φυσικά δεν ήταν δυνατό να ανακοπεί από τα πολιτικά γεγονότα, μόνο θα περάσει χρόνος για εμφανιστούν ποιότητας έντεχνες μορφές. Το πρώτο τυπωμένο δημώδες κείμενο θα είναι ο «Απόκοπος» του Μπεργαδή, στη Βενετία το 1519. Όπως είναι φανερό αλλά και φυσικό, στην Κρήτη διεισδυσαν οι πρώτες δυτικές επιδράσεις και ήδη από τον 14ο αιώνα έχουμε τα πρώτα δείγματα, με τον Λινάρδο Δελλαπόρτα (1350-1420). Η εισροή δυτικών εντύπων παράλληλα με τη δημιουργία εύπορων και μορφωμένων ομάδων στα αστικά κέντρα (Χάνδακα, Χανιά και Ρέθυμνο) έδωσαν τις προϋποθέσεις για λογοτεχνικές παραγωγές με ευρύτερη θεματική και επεξεργασμένη πλοκή. Ένα νέο είδος για τον χώρο μας, η Κρητική Λογοτεχνία, θα προσφέρει έργα, που θα αναζωογονήσουν την πνευματική μας ζωή, με πιο γνωστούς τους δημιουργούς: Γεώργιο Χορτάτζη, Βιτσέντζο Κορνάρο, Μάρκο Αντώνιο Φώσκολο, Μαρίνο Τζάνε Μπουνιαλή. Αλλά και από άλλες περιοχές συγγραφείς αναδείχθηκαν, χωρίς ωστόσο να δημιουργήσουν τοπική συνέχεια: Τζάνε Βεντροάμος, Ναυπλιώτης (16ος αι.), Ιάκωβος Τριβώλης Κερκυραίος (16ος αι.), Άνθιμος Διακρούσης Κεφαλονίτης (17ος αι.), Θεόδωρος Μοντσελέζε Ζακυνθινός (17ος αι.), Πέτρος Κατσαίτης Κεφαλονίτης (18ος αι.). Στην Κρήτη η πνευματική ζωή είχε οργανωθεί κατά τα δυτικά πρότυπα σε εταιρείες, «Ακαδημείες», στο Ρέθυμνο η *Accademia dei Vivi* (1562), στον Χάνδακα η *Accademia degli Stravaganti* (1590) και στα Χανιά η *Accademia degli Sterili* (1637).

Το πρώτο έντυπο ελληνικό βιβλίο έχει περιεχόμενο εκπαιδευτικό, την Γραμματική του Κωνσταντίνου Λάσκαρη, τυπωμένη από τον Κρητικό Δημήτριο Δαμιλά (Μιλάνο, 1476). Επίσης, και τα πρώτα μεμονωμένα ελληνικά τυπογραφικά στοιχεία εμφανίστηκαν πάλι σε γραμματική, του Μανουήλ Χρυσολωρά (Βενετία, 1471). Σε αντίθεση, στη Δύση ο Γουτεμβέργιος εκκίνησε με τη Βίβλο. Γιατί αυτή η διαφοροποίηση; Η απάντηση είναι διττή. Η Ανατολή δεν είχε έλλειψη θρησκευτικών κειμένων, που χειρόγραφα ευρύτατα κυκλοφορούσαν. Για τον λόγο αυτό η Εκκλησία έβλεπε ευνοϊκά κάθε προσπάθεια, που έτεινε προς την άνοδο της μορφωτικής στάθμης και δεν έδωσε προσοχή στην τήρηση κάποιων τύπων. Αφετέρου, οι Έλληνες λόγιοι, που τότε δίδασκαν κυρίως στην Ιταλία, ζητούσαν γραμματικό βοήθημα για τα μαθήματά τους. Το λειτουργικό βιβλίο είναι αυτό, που θα ζητηθεί στην Ανατολή, καθώς στα αναλόγια των εκκλησιών η φθορά του είναι γοργή, ενώ ήταν αναγκαίο και στα σχολεία ως εγχειρίδιο γλώσσας και αγωγής. Εξάλλου, την ίδια περίοδο εκκλησιαστικά κείμενα χρησιμοποιούνταν ως σχολικά και στη Δύση.

Η παρουσία Ελλήνων τυπογράφων ήδη στα τέλη του 15ου αιώνα στη Βενετία δεν μπορεί παρά να ερμηνευτεί ως το αποτέλεσμα, το προϊόν, μιας πραγματικότητας στον ελληνικό χώρο ή σε τμήμα αυτού. Η καταγωγή τους μας οδηγεί στην Κρήτη και πράγματι από το νησί αυτό θα ξεκινήσει η ανάσταση της παιδείας μας. Το εκεί βενετικό ριζωμα έχει αρχίσει, ύστερα από τρεις αιώνες, να δίνει θαλερούς καρπούς, οι οποίοι γρήγορα θα επηρεάσουν τον ευρύτερο χώρο μας. Δεν είναι τυχαίο, ότι ο πρώτος μητροπολίτης Φιλαδελφείας με έδρα τη Βενετία ήταν Κρητικός, ο Γαβριήλ Σεβήρος, ομοίως ο διάδοχός του, φιλόσοφος της εποχής του, Γεράσιμος Βλάχος, όπως και ο πολυσυζητημένος Κύριλλος Λούκαρις. Με κέντρο την κρητική ακτινοβολία οι λοιπές περιοχές άρχιζαν και αυτές να ανέρχονται. Οι πρώτοι ευεργέτες σχολείων έχουν κυρίως καταγωγή την Ήπειρο, ενώ παράλληλα στα Ιόνια νησιά έχουν ανοίξει σχολεία και εκείνος που έφερε τα πρώτα τυπογραφικά μηχανήματα στον χώρο μας (Κεφαλονιά και Κωνσταντινούπολη) ήταν ο Κεφαλονίτης Νικόδημος Μεταξάς, συνεργάτης του Λουκάρεως.

Το λεγόμενο Trivium και Quadrivium εκπαιδευτικό πρόγραμμα, στη Δύση και στον δικό μας χώρο, προέβλεπε: ως προς τον πρώτο κύκλο τη διδασκαλία της γραμματικής, ρητορικής, της λογικής («διαλεκτικής») και ως προς τον δεύτερο τη διδασκαλία της αριθμητικής, της γεωμετρίας, της μουσικής και αστρονομίας. Έπρεπε να προηγηθεί η αποφοίτηση από τον πρώτο κύκλο, ώστε ο μαθητής να εισέλθει στο δεύτερο στάδιο των σπουδών. Στον μεταβυζαντινό κόσμο το παραπάνω σχήμα είχε διαμορφωθεί ως εξής: α) σχολείο «κοινών γραμμάτων», στο οποίο γινόταν ο αλφαριθμητισμός με τη βοήθεια λειτουργικών βιβλίων (Ευχολόγιο, Οκτώηχος, Ψαλτήρι, Ωρολόγιο), β) σχολείο η «κυκλοπαίδεια», με περιεχόμενο την ύλη του Trivium, και γ) το «ανώτερο σχολείο», με εισαγωγή στη φιλοσοφία και στη θεολογία. Βέβαια, τα παραπάνω ίσχυαν στις ομαλές περιόδους. Εκ των πραγμάτων οι τοπικές συνθήκες ήταν αυτές που καθόριζαν τόσο τη διάρκεια του κάθε κύκλου σπουδών όσο και την αξιοπιστία του. Αφενός οι οικονομικές δυνατότητες του τόπου, οι ανάλογες συνθήκες ζωής του μαθητή, ώστε απερίσπαστα αυτός να αφοσιωθεί στο έργο του, χωρίς απουσίες, αφετέρου η εξεύρεση δασκάλου καθόριζαν την πορεία του διδακτικού έργου. Για τον λόγο αυτό παρουσιάζονται ως σπουδαστές στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβας άτομα αρκετά προχωρημένης ηλικίας.

Οι δάσκαλοι είχαν στη διάθεσή τους σχολική μακρόχρονη χειρόγραφη παράδοση κειμένων, η οποία επιβιώνει ακόμη έως τον 19ο αιώνα, λόγω του κόστους του έντυπου αλλά και της μεθόδου εμπέδωσης μέσω της εκφώνησης και της γραφής. Τα έντυπα εγχειρίδια χρησιμοποιούσε σχεδόν μόνο ο δάσκαλος, το έργο του οποίου οι λόγιοι των παροικιών από ενωρίς έσπευσαν να διευκολύνουν. Ο Νικόλαος Σοφιανός το 1544 τύπωσε το «Περί παιδων αγωγής» του Πλουτάρχου, ο Κορδαλλεύς εξέδωσε το 1625 την Επιστολογραφία, όπως πλείστοι άλλοι (Γεράσιμος Βλάχος, Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος) πρόσφεραν εγχειρίδια ρητορικής. Τα λεγόμενα Μαθηματάρια καθρεπτίζουν την προσπάθεια να συγκροτηθεί σώμα μόνιμων κειμένων για το σχολείο, είναι αυτά, που σε χειρόγραφη μορφή, μας πληροφορούν για την τότε κατά περίπτωση σχολική πράξη. Σε έντυπη μορφή πρώτη ολοκληρωμένη προσπάθεια έγινε από τον Ιωάννη Πατούσα, του οποίου το 1710 είδε το φως η Εγκυκλοπαίδεια Φιλολογική. Το επόμενο έτος (1711) εκδόθηκε η Χρηστοθήθεια του Αντωνίου Βυζαντίου. Με βάση κυρίως τα δυο αυτά έργα οι μαθητές καταρτιζόνταν γλωσσικά, αλλά και ηθικά. Είτε με την «ψυχαγωγική» μέθοδο, δηλαδή την εύρεση συνώνυμων λέξεων, είτε με τη «μονολεκτική» μέθοδο, δηλαδή με την απόδοση της αρχαίας λέξης στην ομιλουμένη μόνο με μια αντίστοιχη, ο μαθητής αποκτούσε οικειότητα με την κλασική και εκκλησιαστική γραμματεία. Παράλληλα, ο δάσκαλος συμπλήρωνε τη σχετική κατάρτιση με την αποστήθιση κειμένων και με συντακτικές και τεχνολογικές ασκήσεις.

Η συντριπτική πλειοψηφία λάμβανε αυτήν την παραπάνω παιδεία. Πράγματι, οι σπουδές των δυο κύκλων κατά κύριο λόγο έπρεπε να καλύψουν τις ανάγκες σε ιερωμένους, οι οποίοι στον τόπο τους ασκούσαν πολλαπλά καθήκοντα, έως και συμβολαιογράφου. Ως εκ τούτου, το βάρος έπιπε στις θεωρητικές σπουδές, οι οποίες ήταν αναγκαίες και για όποιον θα στρεφόταν στον νομικό κλάδο. Παρά ταύτα, οι καθημερινές ανάγκες, προπαντός των εμπορικών συναλλαγών, καθιστούσαν υποχρεωτική και τη γνώση μαθηματικών. Δεν άργησαν να τυπωθούν εγχειρίδια, που στοιχειωδώς αρχικά θα καλύψουν και αυτή τη πλευρά. Η πρώτη προσπάθεια θα προέλθει από τον Εμμανουήλ Γλυζούνιο (-ώνιο), με το «Βιβλίον Πρόχειρον, Λογαριαστική» του έτους 1568. Αυτό θα έχει πάμπολλες ανατυπώσεις και θα πρέπει να περιμένουμε το 1645, όταν θα εκδοθεί το «Βιβλιαρίδιον Πρόχειρον» και το 1708 για ένα τρίτο εγχειρίδιο καθημερινής χρήσης, με τον τίτλο «Πρακτική των Λογαριασμών». Ένα επιπλέον εγχειρίδιο θα κυκλοφορήσει το 1746, καλούμενο «Ζυγόμετρον», καθώς πλέον οι πραγματευτάδες διείσδυαν σε περισσότερες αγορές.

Οπωσδήποτε, έναντι των γραμματικών και παρεμφερών εκδόσεων τα κείμενα των θετικών επιστημών θα αργήσουν, όπως περίπου συνέβη και στη δυτική εκδοτική. Όμως, ήδη το 1522 και το 1542 ο Νικόλαος Σοφιανός είχε εκδώσει χάρτη και «κρικωτό αστρολάβο». Θα περάσει ένας αιώνας για τα πρώτα έντυπα φυσικής: του Ιωαννικίου Μαρκουρά, το «Μετεωρολογικόν ...του Αριστοτέλους» (1642) και του Δαμασκηνού Στουδίτη, η «Μερική διάγνωσις ...περί Φύσεως» (1643). Πενήντα χρόνια αργότερα ο Αναστάσιος Παπαβασιλόπουλος θα τυπώσει την «Εισαγωγή Μαθηματικής» (1695) και ο Χρυσάνθος Νοταράς δυο χάρτες (1700). Ο τελευταίος το 1716 θα τυπώσει την «Εισαγωγή στα γεωγραφικά» και ο Μελέτιος Μήτρος το 1728 τη «Γεωγραφία παλαιά και νέα». Μεσούντος του 18ου αιώνα οι εκδόσεις των «νέων επιστημών» θα αυξάνονται

κλιμακωτά και το 1749 θα δει το φως η «Οδός Μαθηματικής» των Μεθοδίου Ανθρακίτη-Μπαλάνου Βασιλοπούλου, ενώ το 1766 ο Νικηφόρος Θεοτόκης θα εκδώσει τα «Στοιχεία Φυσικής», το πρώτο στην ελληνική σύγγραμμα νευτώνειας φυσικής. Ο Θεοτόκης πρώτος απέσπασε τη χημεία ως ανεξάρτητη επιστήμη, όπως ακόμη αυτός και ο Ευγένιος Βούλγαρις πρώτοι δίδαξαν άλγεβρα στον χώρο μας. Στις επόμενες δεκαετίες θα καλυφθούν όλες οι εφαρμοσμένες επιστήμες και η ιατρική.

Οι υποτυπώδεις συγκοινωνιακές δομές της ελληνικής χερσαίας ενδοχώρας, η ανασφάλεια της υπαίθρου, όπως και η αναξιόπιστη νομισματική κατάσταση στα οθωμανικά εδάφη, όπου η νόθευση του νομίσματος ήταν συχνή, δεν παρείχαν την ευχέρεια στους ενδότερους πληθυσμούς να αποκτήσουν εκπαιδευτική υποδομή κάποιας ποιότητας. Μόνο όσες περιοχές έρχονταν σε συχνή επαφή με τα δυτικά εμπορικά δίκτυα και η παραγωγή τους ήταν προσαρμοσμένη στις απαιτήσεις των δυτικών (μεταποικιακών) αναγκών, μόνο αυτές οι περιοχές είχαν δυνατότητες ανάπτυξης. Εκτός από τις βενετικές-δυτικές κτήσεις, η Ήπειρος είχε την μεγαλύτερη προσέγγιση, καθώς τα λιμάνια της είχαν πρόσβαση στα δίκτυα των ξένων νηοπομπών και τα Ιόνια νησιά αποτελούσαν την γέφυρα. Όστε δυνάμεθα να ισχυριστούμε, ότι το (περισσότερο ή λιγότερο σκοτάδι), που επικαλείται ο Σχολάριος, ίσχυε περισσότερο ή κυρίως για τη χερσαία ενδοχώρα. Γιατί μόνο προς τα τέλη του 17ου αιώνα και κυρίως προς τις αρχές του 18ου αιώνα η εσώτερη ελληνική και βαλκανική χώρα θα αναπνεύσει οικονομικά, όταν η Ουγγαρία και η Αυστρία θα γίνουν πιο γειτονικές και θα ανοίξουν με ευνοϊκούς όρους οι αγορές τους και κυρίως το λιμάνι της Τεργέστης. Τότε η εκπαιδευτική σκυτάλη θα φύγει από τον άξονα Βενετίας-Ιταλίας και θα στραφεί στη γραμμή Βιέννης-Ουγγροβλαχίας και ρωσικών περιοχών και λιμανιών. Εκεί οι παροικίες σημείωναν ιδιαίτερη οικονομική ανάπτυξη καθώς και το πολιτικό-οικονομικό βάρος της διεθνούς σκηνης μεταπολιζόταν προς τον κεντρο-βορρά.

Η Άλωση δεν είχε επιφέρει το τέλος της παιδείας. Μπορεί οι πρώτοι αιώνες της οθωμανικής αυτοκρατορίας να υπήρξαν για τους βαλκανικούς λαούς Γολγοθάς, αλλά στον ελληνικό χώρο υπήρχαν εστίες, που διατηρούσαν την ζωντάνια τους, όπως η Κρήτη και τα Ιόνια και αιγαιοπελαγίτικα νησιά, ενώ δεν είχε σταματήσει και το μακρινών αποστάσεων εμπόριο. Ο ταξιδιώτης θα μεταφέρει ειδήσεις, βιβλία και θα δώσει στον ντόπιο κουράγιο και προοπτική για αλλαγές. Η βελτίωση στην αρχή δεν θα είναι θεαματική, αλλά σε λίγες δεκαετίες οι άνθρωποι θα αναθαρρήσουν και έτσι εξηγείται πώς έχουμε αλυσιδωτές κατά τόπους εξεγέρσεις, που προϋποθέτουν επικοινωνία με τον «ξένο παράγοντα», πληροφόρηση και ενημέρωση. Πάντως, οι δυσκολίες είχαν και μια άλλη πλευρά: βοήθησαν προς μια αυτοσυνειδησία, διαδικασία καθοριστική για τους ίδιους τους ντόπιους. Αναγκάστηκαν να εκλογικεύσουν τον βαθμό της διαφοροποίησής τους τόσο από την Ανατολή, όσο και από τη Δύση, τόσο τη λατινική όσο και την προτεσταντική, αλλά και να βρουν τα σημεία εκείνα, στα οποία μπορούμε να συνταιριάξουμε με αμφότερα τα μέρη. Ο χώρος μας ποτέ δεν έπαψε να διαθέτει στελέχη ακόμη και στις πιο δύσκολες στιγμές. Έχουμε το παράδειγμα του Αντωνίου Επάρχου, κωδικογράφου και δασκάλου από την Κέρκυρα, που στη Βενετία (1544) διατύπωσε πρόγραμμα αγωγής για τους Ελληνοπαιδες. Τις ίδιες ανησυχίες θα έχει και ο εφημέριος της Βενετίας Νικόλαος Μαλαξός, όπως αργότερα ο Παχώμιος Ρουσάνος και ο Νικόλαος

Σοφιανός. Η χορηγία σχολείων, η φοίτηση σε Ιδρύματα του εξωτερικού κατά τις επόμενες δεκαετίες θα επιβεβαιώσουν τις διεργασίες, που κιόλας από την επαύριον της οθωμανικής κατάκτησης είχαν ενεργοποιηθεί.

Το ελληνικό Πανεπιστήμιο και η ελληνική παιδεία γενικότερα θα βιώσει από τον 19ο αι. και εξής τη γερμανική και γαλλική επίδραση. Αυτό θα επιφέρει συγκρούσεις και ρήξεις στην ελληνική διανόηση, πράγμα ωστόσο φυσικό σε μια νέα διεθνή πραγματικότητα. Όμως οι ρίζες στην ιταλική και βενετική παράδοση φθάνουν έως τις μέρες μας, ιδιαίτερα στον παραδοσιακό θεολογικό χώρο, με τα έργα των Γερασίμου Βλάχου, Ηλία Μηνιάτη, Νικοδήμου Αγιορείτη και Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανού, αλλά και στον χώρο της φιλοσοφικής παράδοσης που απώτερη αναφορά έχει στη Σχολή της Πάδοβας.

Η παλαιότερη **βιβλιογραφία** για την παιδεία (-εκπαίδευση) κατά κύριο λόγο ανακεφαλαιώνεται στο έργο του Αποστόλου Βακαλοπούλου, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού και στην Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (Εκδοτική Αθηνών), ενώ στην ίδια θεματική της έρευνάς τους ανήκουν οι: Δημήτρης Αποστολόπουλος, Νίκος Ζαχαρόπουλος, Γιάννης Καράς, Πασχάλης Κιτρομηλίδης, Παναγιώτης Κονδύλης, Γεώργιος Μεταλληνός, Gerhard Podskalsky, Αγγελική Σκαρβέλη-Νικολοπούλου, Νίκος Ψημμένος. Επίσης, βλ. τα πρόσφατα δημοσιεύματα: Ιωάννης Κ. Χασιώτης, *Μεταξύ οθωμανικής κυριαρχίας και ευρωπαϊκής πρόκλησης. Ο ελληνικός κόσμος στα χρόνια της Τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 2001- *Ιστορία και φιλοσοφία των επιστημών στον ελληνικό χώρο (17ος-19ος αι.)*, Αθήνα, Μεταίχμιο-ΕΙΕ, 2003- Γιώργος Ν. Βλαχάκης-Θύμιος Νικολαΐδης, επιμ., *Βυζάντιο-Βενετία-Νεώτερος Ελληνισμός, μια περιπλάνηση στον κόσμο της επιστημονικής σκέψης*, Αθήνα, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 2004- Χρήστος Πατρινέλης, Το «Κρυφό Σχολείο» και πάλι, «Ο Εραμιστής» 25 (2005), 321-336- Βασίλειος Σταυρίδης, *Πατριαρχική Μεγάλη του Γένους Σχολή. 500 χρόνια από την ίδρυσή της (1454-2004)*, Θεσσαλονίκη, Κυριακίδης, 2005- Γεώργιος Πλουμίδης, *Η εκπαίδευση (-παιδεία) μετά την Άλωση (15ος-17ος αι.)*, «Βελλά. Επιστημονική Επετηρίδα» Γ' (2005), 421-440- Χάρις Μελετιάδης, *Αναγεννησιακές τάσεις στη νεοελληνική διανόηση: Νικόλαος Σοφιανός*, Θεσσαλονίκη, Βάνιας, 2006- Κατερίνα Δαλακούρα, *Η εκπαίδευση των γυναικών στις ελληνικές κοινότητες της οθωμανικής αυτοκρατορίας*, Αθήνα, Gutenberg, 2008- Νίκος Σβορώνος, *Η σημασία της ίδρυσης του Αγίου Όρους για την ανάπτυξη του ελλαδικού χώρου*, Καρνές, Πανσέληνος, 2009- Σ. Περεντίδης-Γ. Στείρης, επιμ., *Ιωάννης και Θεοδόσιος Ζυγομαλάς*, Αθήνα, Δαίδαλος- I. Ζαχαρόπουλος, 2010.

Ειδική βιβλιογραφία για τον ρουμανικό και ρωσόφωνο χώρο: Αθ. Καραθανάσης, *Έλληνες λόγιοι στη Βλαχία (1670 - 1714)*, Θεσσαλονίκη, ΙΜΧΑ, 1982- Του Ίδιου, *Ο ελληνικός κόσμος στα Βαλκάνια και στη Ρωσία*, Θεσσαλονίκη, Αδ. Κυριακίδη, 1999- Κ. Παπουλίδης, *Η συμβολή των Ελλήνων στους εκπαιδευτικούς θεσμούς της Ρωσίας (16ος - 19ος αι.)*, Θεσσαλονίκη, Κυριακίδης, 2005- Claudia Jensen- Γεώργιος - Ιούλιος Παπαδόπουλος, *Αρσένιος Ελασσόνος, Ματθαίος Κολητζίδης, Παύλος Αλέππο: ορθόδοξοι κληρικοί ως μάρτυρες της μοσχοβίτικης μουσικής πρακτικής (τέλη 16ου-μέσα 17ου αι.)*, ΕΕΦΣΠΑ ΛΗ' (2006-7), 287-330- Δημήτρης Γαϊτάνης, *Η παιδεία των Ελλήνων της Δυτικής και Κεντρικής Ουκρανίας στην περίοδο του 16ου - 17ου αιώνα*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρη, 2007.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΙΩΝ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΒΕΛΛΑΣ

Δημήτριος Γρ. Γιαννούλης
Λέκτωρ Α.Ε.Α. Βελλάς Ιωαννίνων

Περίληψη: Η παλαιά και ιστορική ιερά Μονή της Παναγίας Βελλάς ανάγει την ίδρυσή της κατά τη βυζαντινή περίοδο, κατά την οποία ήκμασε και η πλησιόχωρη ομώνυμη πόλη της Βελλάς, η οποία από νωρίς τιμήθηκε με έδρα επισκόπου.

Στην ιστορική της διαδρομή η Μονή απέκτησε τρία μετόχια. Το σημαντικότερο μετόχιο για τη Μονή υπήρξε το μετόχιο του Μπαμπιένι, στην περιοχή Ρήμνικο Σαράτ της Ρουμανίας, το οποίο παραχωρήθηκε στη Μονή στις αρχές του 16^{ου} αι. από φιλογενείς Έλληνες των παραδουνάβιων ηγεμονιών. Στο μετόχιο αυτό υπήρχε ναός της Αναλήψεως ή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος και προσέδιδε στη Μονή σημαντικά έσοδα από τη μεγάλη κτηματική περιουσία που κατείχε προς εξυπηρέτηση της λειτουργίας της και του κοινωφελούς έργου που επιτελούσε κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Το μετόχιο αυτό χάθηκε οριστικά για τη Μονή μετά τη δήμευση των μοναστηριακών κτημάτων από τη ρουμανική κυβέρνηση το 1863.

Το παλαιότερο μετόχιο της Μονής Βελλάς υπήρξε η Παναγία Βελλά ή Κόκκινη Εκκλησιά που βρίσκεται στην περιοχή των Τζουμέρκων, κοντά στο χωριό Βουργαρέλι της Άρτας. Η Μονή ανάγει την ίδρυσή της στα τέλη του 13^{ου} αι. Κτήτορες της υπήρξαν σημαίνοντα πρόσωπα της αυλής του Δεσποτάτου της Ηπείρου. Το σωζόμενο καθολικό της Μονής αποτελεί σημαντικό βυζαντινό μνημείο της ύστερης βυζαντινής περιόδου, τόσο από αρχιτεκτονικής, όσο και από ζωγραφικής τέχνης με τα σωζόμενα σπαράγματα των τοιχογραφιών, της κτητορικής παράστασης και επιγραφής. Το μετόχιο αυτό κατείχε η Μονή Βελλάς μέχρι το 1882.

Ως μετόχιο αναφέρεται επίσης και το βυζαντινό μονύδριο «των Μηρδεαστάνων» μέχρι τα μέσα του 19^{ου} αι. Παραχωρήθηκε στην Εκκλησία των Ιωαννίνων από τον σεβαστό Σγούρο σύμφωνα με το χρυσόβουλλο του Ανδρονίκου Παλαιολόγου (1321).

Η παλαιά και ιστορική Μονή της Παναγίας Βελλάς¹ ανάγει την ίδρυσή της κατά τη μεσοβυζαντινή περίοδο, οπότε ήκμασε η πόλη και η επισκοπή της Βελλάς.² Δεν υπάρ-

1. Για τη Μονή της Παναγίας Βελλάς βλ. Γριτσόπουλος (1963: 779-781), Οικονόμου (1966: 90-92), ο ίδιος (1982: 116-117), Καμαρούλιας (1996: 564-572), Λέκκος (1997: 135-137), Κορακίδης (1998: 171-192).

2. Αραβαντινός (Β' 1856: 30-31). Γραπτές μαρτυρίες για την περιοχή της βυζαντινής πόλης της Βελλάς, χωρίς να αναφέρεται η Μονή, κατά την περίοδο του Δεσποτάτου της Ηπείρου διασώζονται στα κατάλοιπα του λογιωτάτου Μητροπολίτου Ναυπάκτου Ιωάννου του Αποκαύκου (1200-1232). Αποδιωγμένος από

χουν γραπτές μαρτυρίες για το χρόνο ίδρυσής της. Κατάλοιπα όμως του βυζαντινού κτίσματος (εικ. 4) από την περίοδο αυτή εντοπίζονται στην ανατολική πλευρά του υπάρχοντος καθολικού (εικ. 1-4), το οποίο είναι ανακατασκευασμένο στα μέσα του 18^{ου} αι. Η έμμετρη κτητορική επιγραφή (εικ. 5), που σώζεται στο υπέρθυρο του δυτικού τοίχου του Νάρθηκα αναφέρει ότι ο ναός:

«Κατὰ τὸ ΑΨΜΕ (1745) ἐν μηνὶ Ἰουνίου 8».
 «... δομήθη ἐκ βαράθρων δαπάναις
 Διονυσείου τοῦ κενδοῦ ἡγουμένου
 ἐγρηγόρου τε ἐμελοῦς καὶ ἐνθύμου
 φαιδροῦ, ἀκραιφνοῦς, πρόφρονος καὶ ἀγρούπνου,
 Μύστου πέλοντος Γε(ρ)μανοῦ δ' ἀρχηγύτου
 Βελλᾶς, Κονίτζης καὶ μονῆς ἐπισκόπου»³.

Σύμφωνα με την επιγραφή η ανοικοδόμηση, κατά ακρίβεια όμως η ανακαίνιση του καθολικού, έγινε στα χρόνια του επισκόπου Βελλᾶς Γερμανοῦ.⁴ Στην επιγραφή μνημο-

την ἔδρα του, λόγω των προστριβών του με το Δεσπότη Θεόδωρο και τον αδελφό του Κωνσταντίνο, καταφεύγει και διαμένει στην περιοχή της Βελλᾶς. Σώζονται πέντε επιστολές του Ιωάννη από την περιοχή της Βελλᾶς (1220-1222) μέσα στις οποίες, με τη λόγια γραφίδα και το λυρισμό που διακρίνει τον συντάκτη τους, αναφέρεται στη φύση της περιοχής και στις συνθήκες διαβίωσής του, Λαμπρόπουλος (1988: 206, σημ. 98^ο, 207, 209, 211) και Δελλημάρης (2000: αριθμ. επιστ. 60, Προς αρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας κύρ Δημήτριον, 173-180 και επιστ. αριθμ. 62, Προς τον κύρ Δοκειανόν, 182-188). Διασώζεται επίσης η αλληλογραφία του ιδίου με τον επίσκοπο Βελλᾶς Κωνσταντίνο στον οποίο απαντά σε θέματα Κανονικού Δικαίου. Ο ίδιος παρά τη θέληση του Δεσπότη Θεοδώρου Δούκα εκλέγει και χειροτονεί επίσκοπο Βελλᾶς τον Λέοντα-Μανουήλ Μακρό, βλ. Βέης (1925: 121-142), Λαμπρόπουλος (1988: 226-227, 244-245 και 247-249) και Δελλημάρης αριθμ. επιστ. 85, 117, 118 και 123, 124 και 126 αντίστοιχα. Συνοπτική ιστορία της μεσαιωνικής πόλης της Βελλᾶς με τη σχετική βιβλιογραφία βλ. Κορακίδης (1998: 27-49).

3. Την επιγραφή παραθέτουν με μικρές διαφορές οι: Αθηναγόρας (1929: 22-23), Καμαρούλιας (1996: 566, εικ. 740) και Κορακίδης (1998: 184). Ολόκληρη η επιγραφή, χωρίς διορθώσεις, έχει ως εξής:

«Κατὰ τὸ ΑΨΜΕ ἐν μηνὶ Ἰουνίου 8,
 Ἄν σοὶ ὄρεξις ἦλθε πάποτε ξένη, Ἐδὲμ τὸ κάλλη ἠδέος κατοπτρίσαι
 δεῦρο προθύμως εἰς ναῶ τῆς Παρθένου, καὶ δῆθεν ἔξεις τῆς ψυχῆς τὸν πόθον,
 ὡς γὰρ τ' ἐκύνη τὰς ψυχὰς ἄρδει μάλα, ρεῖθροις τε θείοις καὶ ποτοῖς γλυκνυτάτοις
 οὔτω καὶ τοῦτος καρδίην καθιδύνει, ταῖς παντοδαπαῖς ἐμμέτροις τε εἰκόσιν
 Γραφ(ῆ)ς τε Καινῆς ἐμπερῶς καὶ τῆς Πάλαι, ὅστις δομήθη ἐκ βαράθρων δαπάναις,
 Διωνυσείου τοῦ Κενδοῦ ἡγουμένου, ἐγρηγόρου τε ἐμελοῦς καὶ ἐνθύμου
 Ἐρρωμένου τε Γεννάδηδων καὶ συντόνου, φαιδροῦ, ἀκραιφνοῦς, πρόφρονος καὶ ἀγρούπνου,
 μύστου πέλοντος, Γε(ρ)μανοῦ δ' ἀρχηγύτου. Βελλᾶς [Κονίτζης] καὶ μονῆς Ἐπισκόπου
 δῶρον ταπεινὸν καὶ ἀνάξιον δέχου.....
 αἰδοῖ δὲ πάντος συντεθέν τε καὶ πόθω, αἶκεν δωρέομαι ἀτελῆ χάριν ἢ δέ τε μικρὰν
 μέμνησο τοίνυν ὃ μαρία παρθένε,
 ὅπως ὁ τλήμων πταισμάτων λύσιν λάβω, αὐτὴ δ' ὡς χήρης λεπτὰ δέχου θεόπαις
 διὰ χειρῶν εὐτελῶν ζωγράφων
 κωνσταντίνου ἱερέως καὶ ἀναστασίου καὶ ἰωάννου».

4. Ο Βελλᾶς και Κονίτσης Γερμανός αρχιεράτευσε από το 1728-1730 και από το 1731-1748 και μετέφερε την ἔδρα της επισκοπῆς από την ερειπωμένη πια πόλη της Βελλᾶς στη Μονή Βελλᾶς. Βλ. Κορακίδης (1998: 96-97).

νεύεται και το όνομα του ηγουμένου της Μονής Διονυσίου από το γένος των Γενναδίων⁵, στις μέρες του οποίου δομήθηκε και διακοσμήθηκε ο ναός.

Το προγενέστερο καθολικό της μονής, το οποίο όπως φαίνεται ήταν μικροτέρων διαστάσεων και πιθανότατα υπέστη ζημιές από τη φθορά του χρόνου, ανακαινίστηκε και διευρύνθηκε με την προσθήκη βόρειου και νότιου κλίτους και Νάρθηκα στα δυτικά, όπως μαρτυρούν τα μεγάλα αψιδωτά ανοίγματα στις αντίστοιχες πλευρές. Η διατήρηση στην κόγχη του Ιερού Βήματος καταλοίπων συνθρόνου (εικ. 6) αποτελεί μαρτυρία ότι το καθολικό της Μονής υπήρξε για κάποια περίοδο ο επισκοπικός ναός της επισκοπής Βελλάς και η μονή η έδρα της επισκοπής.⁶ Στο σημείο αυτό να αναφέρουμε ότι μετά την καταστροφή και εγκατάλειψη της πόλεως Βελλάς⁷ η έδρα της επισκοπής μεταφέρθηκε στην πλησιόχωρη μονή της Βελλάς, μέχρι τα μέσα περίπου του 18^{ου} αι, η οποία, λόγω των κτιριακών της προφανώς εγκαταστάσεων αλλά και λόγω της οικονομικής της ευρωστίας, μπορούσε να συντηρήσει την επισκοπή και τον επίσκοπο Βελλάς.⁸

Η Μονή της Βελλάς, όπως και άλλες ένδεκα μονές της Ηπείρου,⁹ κατείχε, άγνωστο από ποια εποχή, σημαντικό μετόχιο στη Ρουμανία.

Τα μετόχια των μονών της Ηπείρου αποτελούσαν κατά το πλείστον έργα Ηπειρωτών ευεργετών, οι οποίοι «τὸν ξηρὸν ἄρτον τῆς ξενιτειᾶς ἐσθιόντων καὶ τῶν ἡδονῶν τοῦ κόσμου τούτου στερουμένων πρὸς ἀρωγὴν τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν»¹⁰ δώριζαν στις μονές της γενέτειράς τους ακίνητα και μονύδρια τα οποία έκτιζαν στις περιοχές αυτές και προικοδοτούσαν τα ιερά καθιδρύματα της Ηπείρου για την επιβίωσή τους, αλλά και για το πο-

5. Διαφορετική η ανάγνωση του στίχου από τον Καμαρούλια: «ἐρρωμένου τε γέννα δῆλα καὶ συντόνου...», Καμαρούλιας (1996: 566).

6. Κορακίδης (1998: 97 και 172). Κατά τον Κ. Φρόντζο η Μονή Βελλάς υπήρξε έδρα της επισκοπής Βελλάς μετά την καταστροφή της ομώνυμου πόλεως μέχρι το 1713, Φρόντζος (1954: 551). «Ο τῆς Μονῆς ταύτης ναὸς ἀντικαθίστα καὶ τὸν καθεδρικὸν τῆς Ἐπισκοπῆς Βελλάς ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τῆς ὁμώνυμου πόλεως μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ἸΗου αἰῶνος», Λαμπρίδης (1993: 14).

7. Η πόλη της Βελλάς καταστράφηκε στις 2 Ιουνίου 1370 από τους Τούρκους υπό τον Ιζαήμ πασά, Rouqueville (1994: 89), Αραβαντινός (Α΄ 1856: 145, σημ. 1) ή το 1380 κατά τον Λέανδρο Βρανούση (1962: 165) και τελειωτικά το 1458 από τον σουλτάνο Μουράτ 1404-1461 και ερημώθηκε οριστικά στα μέσα του 18^{ου} αι., Κορδώσης (2003: 48). Την ίδια εποχή καταστράφηκαν πολλά μοναστήρια της Ηπείρου, όπως επίσης και το Λαχανόκαστρο (Ωραιόκαστρο Πωγωνίου, κοντά στη Βήσσανη) και η Βελλά, γιατί τα φρούριά τους αποτελούσαν εστίες αντιστάσεως του Σκεντέρμπεη κατά των Μωαμεθανών, Στούπης (1974: 19), Κορακίδης (1998: 34-39).

8. Για την επισκοπή Βελλάς και την πορεία της στο χρόνο γίνεται ιδιαίτερη αναφορά από τον κοσμητορα της Θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ Μιχαήλ Τρίτο στο παρόν Συνέδριο. Βλ. επίσης Γριτσόπουλος (1963: 778-779), Οικονόμου (1966: 60-68), ο ίδιος (1971), ο ίδιος (1982: 42-45), Χρυσός (1976: 341-342), Κορδώσης (2003: 54-55) και Κορακίδης (1998: 42-170).

9. Οι μονές που κατείχαν μετόχια στη Ρουμανία ήταν συνολικά οι εξής: Κοιμήσεως Θεοτόκου Δρόβιανης (Δρυάνου), Πολίτσιανης, Γενεσίου Θεοτόκου Γιουρχάν ή Ιεροχίου και Κοιμήσεως Θεοτόκου Άβελ Βίσιανης, Ευαγγελισμού της Θεοτόκου Σωσίνου, Ταξιαρχών Γκούρας (Οστανίτσας), Κοιμήσεως Θεοτόκου Μολυβδοσκεπάστου (Διπαλίτσας), Γενεσίου του Προδρόμου Φραστανών, Προφήτου Ηλιού και Κοιμήσεως Θεοτόκου (Πατέρων) Ζίτσης, Αγίων Αποστόλων Κατσικά Ιωαννίνων, και οι ναοί των Αγίων Αποστόλων Διπαλίτσας (Μολυβδοσκεπάστου) και του Προφήτου Ηλιού στα Φραστανά, Λαμπρίδης (1993: 7-38), Γιακουμής, Γ. Γιακουμής, Κ. (1994: 79-81 και 96-98).

10. Λαμπρίδης (1993: 57).

λύπλευρο φιλανθρωπικό και παιδευτικό τους έργο και τη διακονία των υπόδουλων αδελφών στους χαλεπούς χρόνους της Τουρκοκρατίας.¹¹

Κατά τον Ι. Λαμπρίδη: «Ἡγεμόνες ἑλληνικῆς συνήθως καταγωγῆς κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἄρχοντες καὶ πραγματευταὶ Ἡπειρώται κατὰ τὸ πλεῖστον, ἱερομόναχοι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἰζ' αἰῶνος εἰ μὴ πρότερον, ἐκ τῶν τοῦ Πογώνη μονῶν κατ' ἀρχὰς εἰς Βλαχίαν, Βασσαραβίαν καὶ ἀλλαχοῦ πρὸς συλλογὴν ἐλεημοσυνῶν ἔνεκα τῶν συμφορῶν τῶν χρόνων ἐκείνων ὑπὲρ τῶν ἐνταῦθα ἀσκουμένων ἀδελφῶν αὐτῶν ἀποδημοῦντες καὶ ἕτεροι πρὸς ψυχικὴν αὐτῶν σωτηρίαν ἢ πρὸς ἐκπλήρωσιν ὑποσχέσεων προβαίνουσιν ἀπὸ τοῦ ἰστ' αἰῶνος εἰς ἀνέγερσιν μονῶν εἰς διάφορα τῆς Βλαχίας μέρη, προικοδοτήσιν γενναίαν αὐτῶν καὶ προσκύνησιν εἰς σεπτὰ τῆς Ἡπείρου σκηνώματα, ὅπως ἀπὸ τῶν περισσευμάτων τῶν προσόδων ἐκείνων βοηθῶνται καὶ ταῦτα».¹²

Πολλά από τα μετόχια αυτά στη Ρουμανία, αλλά και οι κυρίαρχες μονές της Ηπείρου, έτυχαν ιδιαίτερης προσοχής και επιχορηγήσεων από τους ηγεμόνες της Βλαχίας, αλλά και από τον αυτοκράτορα Αλέξανδρο Παύλο, οι οποίοι και κατοχύρωσαν τις δωρεές τους με επίσημα παραχωρητήρια έγγραφα και χρυσόβουλα.¹³ Η επιδειχθείσα ευσέβεια των αρχών της Ρουμανίας κατά την περίοδο αυτή και η μίμηση της τακτικής των βυζαντινών αυτοκρατόρων προσέδωσε ιερό χαρακτήρα στις μονές με αποτέλεσμα να υπάρξει συρροή μοναχών στα μοναστήρια της περιοχής τα οποία πολλαπλασιάστηκαν από το 16^ο έως το 19^ο αιώνα.¹⁴

1. Μονή Ερημιτών Μπαμπιένι

Την περίοδο λοιπόν αυτή απέκτησε και η Μονή της Βελλάς σημαντικό μετόχιο στη Ρουμανία, τη Μονή των Ερημιτών στην περιοχή Μπαμπιένι.¹⁵ Το μετόχιο αυτό με το οποίο κατά τον Λαμπρίδη «ἐπροικοδοτήθη ἡ Μονὴ ποικιλοτρόπως παρ' ἀγνώστων καὶ

11. «Κύριος τῆς συστάσεως καὶ προικοδοτήσεως τῶν ἐν Βλαχίᾳ Μονῶν σκοπὸς ἦν ἡ περίθαλψις καὶ τῶν ἐν Ἡπείρῳ ἀσκουμένων καὶ ἡ ἀρωγὴ τῶν πενομένων...», Λαμπρίδης (1993: 38). Λόγω της υποδούλωσης πολλοί Έλληνες κατέφευγαν στις περιοχές αυτές δημιουργώντας σημαντικές ελληνικές παροικίες. Για την παρουσία του ελληνισμού στη Βλαχία και Μολδαβία από το 15^ο αι. και εξής βλ. Βακαλόπουλος (1990: 121-124), ο ίδιος (1974: 74-75, 173) και Δήμου (1983: 188).

12. Λαμπρίδης (1993: 25-27), και Οικονόμου (1966: 90). Η κατάσταση μετά την άλωση, οι δηώσεις εκκλησιῶν και μονῶν και οι συμφορές ανάγκασαν πολλούς μοναχούς να αποδημήσουν στις επαρχίες της Μολδαβίας και Βλαχίας για συλλογή ελεημοσυνῶν. Για την πρακτική αυτή των Ελλήνων μοναχῶν κατὰ την περίοδο της Τουρκοκρατίας «χάριν ζητείας καὶ ἐλέους» βλ. Αναστασίου (1974: 137-141).

13. Λαμπρίδης (1993: 8 και 61-67) αντίγραφα χρυσοβούλων. Περί του Αλεξάνδρου Παύλου ο ίδιος, (1993: 23-25).

14. Τσιοράν (1938: 85), Δήμου (1983: 197, σημ. 29). Στα μέσα του 19^{ου} αι. υπήρχαν στην περιοχή της Βλαχίας και Μολδαβίας 72 μοναστηριακά μετόχια με 600 κτήματα τα οποία ανήκαν σε ελληνικές μονές, στα πατριαρχεία της Ανατολής, το Σινά και το Άγιον Όρος, Κορακίδης (1998: 196, 200). Την ευσέβεια των ηγεμόνων της Βλαχίας τη βλέπουμε αποτυπωμένη στα δημοσιευθέντα χρυσόβουλα, Λαμπρίδης (1993: 61-67) και Δήμου (1983: 197, σημ. 29).

15. Λαμπρίδης (1993: 34), Κορακίδης (1998: 196, σημ. 52).

εἰς ἄγνωστον ἐποχὴν»¹⁶ εὐρίσκετο στο ομώνυμο χωριό Μπαμπιένι του νομού Ρίμνικο Σαρράτ «εἰς τὴν θεόσωστον Βλαχικὴν ἡγεμονίαν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ ἁγίου Μποζαίου...».¹⁷ Ἀπὸ τῆς Μονῆς τῶν Ερημιτῶν ἐξηρτάτο καὶ τὸ ερημητήριον Borbesti στὴν ἴδια περιοχὴ τοῦ Ramnicu Sarat.¹⁸

Στὴ Μονὴ τῶν Ερημιτῶν υπήρχε ναὸς ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀναλήψεως ἢ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος.¹⁹ Δυστυχῶς δὲν σώζονται μαρτυρίες γιὰ τὴ δομὴ τοῦ ναοῦ καὶ τῶν κτιριακῶν ἐγκαταστάσεων τοῦ μετοχίου αὐτοῦ, οὔτε καὶ γιὰ ἐξαρτώμενο ερημητήριον. Ἀπὸ τῆς μεταγενέστερης ἐπιστολογραφίας καὶ τῆς γραπτῆς συμφωνίας τῆς κυριάρχου Μονῆς μετὰ τῶν υπευθύνων ἡγουμένων τοῦ μετοχίου ἐξάγεται ὅτι τὸ μετόχι ἦταν παλαιότατο ἢ παλαιότερο τοῦ 16^{ου} αἰ.

Σε κοντράκτο²⁰ τοῦ Βελλάς καὶ Πωγωνιανῆς Ἰωσήφ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1837 ἀναφέρεται ὅτι: «...ἐν τῷ διαστήματι τῆς τριετοῦς ἡγουμενίας (τοῦ ἱερομονάχου Δοσιθέου), ἐκδηλώσας ὅλα τὰ καθήκοντά του ἐφάνη ἄξιός καὶ καλὸς οἰκονόμος ἐπισκευάσας τὸν ἱερὸν ναὸν καὶ τὰ οἰκῆματα ἤδη σεσαθρωμένα...».²¹ Ἡ μαρτυρία αὕτη εἶναι σημαντικὴ γιὰ τὴν παλαιότητα τοῦ ναοῦ καὶ τῶν οἰκημάτων τοῦ μετοχίου ποὺ ἀνακαίνισε ὁ ἡγούμενος Δοσίθεος, ὁ ὁποῖος διορίστηκε ἀπὸ τὴν κυρίαρχο Μονὴ Βελλάς προσωρινὰ ἡγούμενος μέχρι τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1845.

Τὸ μετόχι λειτουργοῦσε ἀπὸ τὴν ἰδρυσὴν τοῦ ὡς ἐν ἐνεργείᾳ μονῆς στὴν ὁποία ἐτελούνταν ἀνελλιπῶς ὅλες οἱ καθιερωμένες στὴ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας μας ἱερές ἀκολουθίες. Στὴ μονὴ ἐκτός τῶν ἀσκουμένων πατέρων καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς κυριάρχου

16. Λαμπριδῆς (1993: 34).

17. Στὸ Κοντράκτο τοῦ Βελλάς καὶ Πωγωνιανῆς Ἰωσήφ (Ἰανουάριος 1837) ἀναφέρεται ὅτι ἡ Μονὴ Βελλάς: «...ἔχει καὶ εἰς τὴν θεόσωστον Βλαχικὴν ἡγεμονίαν κατὰ τὸν κανδιλίαν Σλήμ Ρίμνικον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ ἁγίου Μποζαίου, ἐν ἱερὸν Μοναστήριον καλούμενον Μπαμπέν, μετόχι αὐτῆς, ἐπὶ τῇ πανενδόξῳ Ἀναλήψει τοῦ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ σεμνυνόμενον...», Σούρλας (1929: 235). Βλ. καὶ Κορακίδης (1998: 196).

18. Τὴν πληροφορία δίνει ὁ Δήμιου (1983: 198, σημ. 35) ὁ ὁποῖος παραπέμπει στὸ ἔργο τοῦ N. Jorga, *Fundatiunile domnilor Romani in Epir*, 5.

19. Σε μεταγενέστερο συμφωνητικὸ τοῦ Ἰωαννίνων καὶ Βελλάς Παρθενίου (25 Σεπτεμβρίου 1855) μετὰ τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς Βελλάς ἀναφέρεται ὅτι τὸ μετόχι εἶναι ἀφιερωμένο στὴ Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου: «...τὸ ἐν Ρημνίῳ τῆς Βλαχίας ἱερὸν Μοναστήριον σεμνυνόμενον ἐπὶ τῇ ἐνδόξῳ μνήμῃ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος καὶ ἐπιλεγόμενον Μπαμπιένιον...» Σούρλας (1929: 246), Κορακίδης (1998: 196).

20. Τὸ «κοντράκτον» ἦταν ἐπίσημο ἐνοφράγιστο πακτωτικὸ ἐγγράφο (συμβόλαιον), Δήμιου (1983: 259, σημ. 31).

21. Σούρλας (1929: 235). Στὴ β' διατάξη τοῦ πατριαρχικοῦ σιγιλλίου τοῦ 1863 διὰ τοῦ ὁποῖου ἡ Μονὴ Βελλάς προσαρμύζεται στὸν Οἰκουμενικὸ Θρόνον διαλαμβάνεται ἡ υποχρέωση τῶν πατέρων τῆς μονῆς καὶ τοῦ μετοχίου νὰ διατηροῦν τῆς κτιριακῆς ἐγκαταστάσεως ἐν καλῇ κατάστασι: «Ἔστω πρὸς πάντοτε καὶ διὰ πάντοτε καὶ καταβαλλέσθω κυριωτέρως σύντονος πρόνοια ἢ φροντίς... ὑπὲρ τῆς ἀξιοπρεποῦς συντηρήσεως πάντων τῶν ἱερῶν τούτων καταγωγίων τῶν τε κυριαρχικῶν καὶ τῶν ἐν Βλαχίᾳ Μετοχιῶν αὐτῶν, ἐξαιρῶνται δὲ διὰ πάντοτε ἀπὸ τῶν ἀποφερομένων μοναστηριακῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν τὰ ἀναγκαῖα χρηματικὰ ποσὰ πρὸς τὴν ἐπαρκῆ συντήρησιν καὶ εὐπρέπειαν ἐνὸς ἐκάστου...», Δήμιου (1983: 289).

Μονής Βελλάς εγκαταβιούσαν και άλλα πρόσωπα τα οποία εργάζονταν και διακονούσαν το ιερό μετόχιο. Τούτο γίνεται φανερό στο α' άρθρο του συμφωνητικού του Μητροπολίτου Ιωαννίνων και Βελλάς Παρθενίου μετά του ηγουμένου της μονής Βελλάς Νικοδήμου (29-9-1855) στο οποίο διαλαμβάνεται ότι: «ὄφειλῃ καὶ χρέος ἀπαραίτητον τῆς αὐτοῦ ὁσιότητος (του ηγουμένου δηλ. του μετοχίου της εποχής εκείνης αρχιμανδρίτου Ευθυμίου) ὑπάρχει ἡ ἄγρυπνος πρόνοια καὶ φροντὶς ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου καὶ τῆς ἀρίστης αὐτοῦ διεξαγωγῆς, ἡ ἀπαράβατος διατήρησις τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ τάξεων καὶ τῶν ἱερῶν ἐθίμων, ἡ ἀδιάλειπτος ἐκτέλεσις τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν κατὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς διατυπώσεις καὶ τὰς κτητορικὰς διατάξεις καὶ πᾶσα ἐν γένει ἡ εὐρυθμία καὶ εὐστάθεια τοῦ ἱεροῦ τούτου σκηνώματος, ὧν τινων ἀπάντων τὴν ἀκριβῆ διατήρησιν ὀφείλων ἀπαρακρούστως, θέλει φροντίσει συνάμα καὶ ὑπὲρ τῆς ἀνεπιλήπτου διαγωγῆς τῶν ἐν αὐτῷ εὐρισκομένων προσώπων».²² Στο συμφωνητικό αυτό φαίνεται ότι η μονή των Ερημιτῶν πατέρων Μπαμπιένι είχε από παλαιά οργανωμένο μοναστικό βίο με ιδιαίτερο τελετουργικό τυπικό και κτητορικές διατάξεις.²³

Το ιερό μετόχιο των Ερημιτῶν πατέρων κατείχε επίσης σημαντικά κειμήλια αλλά και πολύτιμα έγγραφα και χρυσόβουλα με τα οποία κατοχύρωνε την υπόστασή του αλλά και τη μεγάλη περιουσία την οποία κατείχε από την ίδρυσή του. Στο δ' άρθρο του κοντράκτου του Βελλάς και Πωγωνιανῆς Ιωσήφ που μνημονεύσαμε (1837) αναφέρεται ότι: «Χρωστᾶ ὁ ἴδιος (ο ηγούμενος δηλ. Δοσίθεος) καὶ νὰ φυλάττη ἀσφαλῶς ὅλα τὰ τεκμήρια ἔγγραφα χρυσόβουλα καὶ λοιπὰ σκεύη τοῦ μοναστηρίου κατὰ τὴν καταγραφὴν τῆς Μητροπόλεως».²⁴ Από την αναφορά αυτή γίνεται φανερό ότι το μετόχιο του Μπαμπιένι κατείχε χρυσόβουλους τίτλους ιδιοκτησίας, πιθανότατα από ηγεμόνες της Βλαχίας, καθώς και σημαντικά ιερά σκεύη και κειμήλια τα οποία είχαν καταγραφεί σε κατάστιχα από την επισκοπή Βελλάς. Στο ζ' άρθρο επίσης του συμφωνητικού εγγράφου του Μητροπολίτου Ιωαννίνων και Βελλάς Παρθενίου (29-9-1855) μετά του ηγουμένου της κυριαρχου Μονής Βελλάς, όταν αποφασίστηκε να σταλεί ως ηγούμενος του μετοχίου στη Βλαχία ο ιερομόναχος της Μονής Βελλάς αρχιμανδρίτης Ευθύμιος, αναφέρεται ότι: «ὀφείλει ἡ αὐτοῦ ὁσιότης φυλάττειν ἀσφαλῶς καὶ προσέχειν οἰαδήποτε ἔγγραφα, χρυσόβουλα καὶ λοιπὰ τεκμήρια τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου καὶ σκεύη παντοῖα κατὰ τὴν καταγραφὴν τῶν εὐρισκομένων ἐν τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει Οὐγγροβλαχίας καὶ παρὰ τῇ ἐντίμῳ Μεγάλῃ Λογοθεσίᾳ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν».²⁵ Η ὑπαρξὴ των σημαντικῶν αὐτῶν κειμηλίων και

22. Σούρλας (1929: 243-244).

23. Στο ίδιο πατριαρχικό σιγίλλιο του 1863 αναφέρεται ότι οι πατέρες των μετοχιῶν οφείλουν να διαφυλάττουν «ἀείποτε ἐν αὐτοῖς ὡς ἱεροῖς τοῦ Ὑψίστου Σκηνώμασι τῆς ἀπαιτουμένης Μοναστηριακῆς εὐσχημοσύνης ἐπὶ σεβασμῶ καὶ πνευματικῇ ὠφελείᾳ τῶν εἰσιόντων χριστιανῶν, καὶ ἐκτελουμένων ἀενάως τῶν τεταγμένων ἱερῶν Ἀκολουθιῶν καὶ τῶν μνημοσύνων τῶν ἀοιδίμων κτητόρων αὐτῶν καὶ Δωρητῶν, ὧν καὶ αἱ ἐν Χρυσοβούλλοις διατάξεις ἔχωσι διατηρεῖσθαι καὶ ἐνεργεῖσθαι ἐς αἰεὶ, μηδεμιᾶς ποτὲ παροράσεως τολμωμένης ἐν οἰωδῆποτε λόγῳ», Δήμου (1983: 289).

24. Σούρλας (1929: 236).

25. Σούρλας (1929: 245).

εγγράφων, όχι μόνο του μετοχίου του Μπαμπιένι αλλά και των άλλων μετοχίων των μονών της Ηπείρου, πιστοποιείται και από έγγραφο του Οικουμενικού Πατριάρχη Κυρίλλου προς τον Μητροπολίτη Ιωαννίνων και Βελλάς Παρθένιο, όταν εντέλλονται οι αρμόδιοι των μοναστηρίων «ἐκλέξαντες ἀνὰ ἓνα οὓς ἐγκρίνετε πιστοὺς καὶ παρέχοντες αὐτοῖς ἱκανὰ ἐχέγγυα ἀποστείλητε εἰς Βλαχίαν ἵνα παραλάβωσι ἕκαστος τὰ τῶν ἐκεῖ μετοχίων διάφορα ἔγγραφα, σιγγίλια, χρυσοβούλα, ἀφιερωτικὰ γράμματα εἴ τι ἄλλο ἀποφαινόμενον περὶ τῶν προνομίων καὶ δικαιωμάτων αὐτῶν καὶ φέροντας ταῦτα μεθ' ἑαυτῶν ἔλθωσιν ἐνταῦθα εἰς Κωνσταντινούπολιν...»²⁶ στην επιτροπή καθορισμού της γνησιότητας και κυριότητας των μετοχίων, η οποία συγκροτήθηκε προς το σκοπό αυτό.

Στο μετόχιο του Μπαμπιένι, όπως αναφέραμε, καθώς και στην κυρίαρχο Μονή Βελλάς ανήκε μεγάλη κτηματική περιουσία, που αποτελούνταν από γεωργικές και δασικές εκτάσεις και η οποία προσέδιδε στη μονή σημαντικά έσοδα.²⁷ Η ύπαρξη της περιουσίας της Μονής και του μετοχίου της, όπως και των άλλων μονών της Ηπείρου, απετέλεσε ιδιαίτερη ευλογία για τη Μονή και την περιοχή όταν η Μονή ήκμαζε έχοντας καλούς οικονομούς και διαχειριστές.²⁸

Τα έσοδα της Μονής και του μετοχίου χρησιμοποιούνταν για τη συντήρησή της, καθώς και για το φιλανθρωπικό, εκπαιδευτικό και κοινωνικό της έργο. Να υπογραμμίσουμε ότι η Μονή Βελλάς υπήρξε πνευματικό και εκπαιδευτικό κέντρο από το 13^ο αι. και καθ' όλη τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας μέχρι τη διάλυσή της από τον Αλή πασά κατά το 1817, αλλά και μετά την ανασύστασή της.²⁹ Υπάρχουν μαρτυρίες ότι από του 1376 λειτουργούσε στη μονή μοναστηριακή σχολή στην οποία αμισθί δίδασκαν οι πατέρες της Μονής. Κατά τον Λαμπρίδη στη Μονή υπήρχε σχολή «οὐ μόνον τὰ νάματα τῆς πίστεως ἡμῶν ἀπ' αὐτῆς τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος οἱ Ἕπειρῶται ἐποτίζοντο, ἀλλὰ καὶ τῶν Φιλιππικῶν τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Γοργίου τοῦ Πλάτωνος μετὰ τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκ-

26. Σούρλας (1929: 242-243). Την ύπαρξη χρυσοβούλων πιστοποιεί και το πατριαρχικό σιγγίλλιο του 1863 στο οποίο αναφερθήκαμε στη σημ. 23. Ο Δήμου δέχεται την ύπαρξη χρυσοβούλων τα οποία χάθηκαν και αναφέρεται στη μεγάλη τους σημασία για τις μονές, Δήμου (1983: 63, σημ. 58 και 95-96, σημ. 70-74). Για το ίδιο θέμα βλ. και Λαμπρίδης (1993: 8-9).

27. Για την περιουσία της Μονής και τα έσοδά της βλ. σποραδικά στα δημοσιευθέντα συμφωνητικά από τον Σούρλα (1929: 236 κ. εξ.) και Λαμπρίδη (1993: 34). Βλ. επίσης Σεγκούνης (1932: 62), Δήμου (1983: 62, σημ. 54) και Κορακίδης (1998: 197-202).

28. Στο πατριαρχικό σιγγίλλιο του 1863 αναφέρεται ότι: «τὰ Ἱερὰ ταῦτα Μοναστήρια ἐν τοῖς πρόσθεν χρόνοις ἀγαθῆς ἡμιοῖρησαν τάξεως καὶ διοικήσεως, καὶ ἔργοις ζήλου πατέρων θεοφιλῶν καὶ εὐλαβῶν ἀνδρῶν ἀκμάζοντα διετέλεσαν, εὐδηλον ἔκ τε πολλῶν ἄλλων δεΐξεων καὶ ἀφ' ὧν συγκεκροτήνται πεποικισμένα Μετοχίων ἐν Βλαχία κειμένων...τὸ δὲ τῆς Βελλάς ὡσαύτως δύο, ἦτοι τό ... ἐπιλεγόμενον Παπιένι καὶ τό ... ἐπιλεγόμενον ... πάντα πεπλουτισμένα κτήμασιν εὐπροσόδοις καὶ μωσῆσιν καὶ ἄλλοις ἀναθημασιν», Δήμου (1983: 286-287).

29. «Οἱ μοναχοὶ τῶν σεμνῶν Μολυβδοσκεπάστου, Δρυάνου καὶ Βελλάς σκηνομάτων καὶ ἐπὶ δύο τουλάχιστον αἰῶνας ἀπὸ τῆς κατακτῆσεως ἡρμήνευον ἀπὸ τῆς πενιχρᾶς καὶ ἀμισθοῦ αὐτῶν ἔδρας εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν καὶ Ἑλληνας πεζογράφους καὶ ποιητὰς ἐκ τῶν πρώτων», Λαμπρίδης (1993: 9, 14) και Κορακίδης (1998: 64-71).

κλησίας ἡμῶν ἀριστουργημάτων ἠκροῶντο». ³⁰ Σε αναφορά των κατοίκων της επαρχίας Βελλάς κατά το 1842 προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη και την Ιερά Σύνοδο αναφέρεται ότι εκ των εισοδημάτων της Μονής Βελλάς πληρώνονταν οι μισθοί μερικών διδασκάλων των σχολείων της περιοχής, καθώς και από τα έσοδα της μονής Μολυβδοσκεπάστου. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι «αἱ μὲν ἅγιοι μοναὶ ἔμελλον νὰ διατηρῶνται ἀξιοπρεπῶς, ἡ δὲ ἐπαρχία μεγάλην νὰ λαμβάνη ὠφέλειαν ἐκ τῆς συστάσεως σχολείων καὶ λοιπῶν θεαρέστων ἔργων». ³¹

Ιδιαίτερη λοιπόν υπήρξε η φροντίδα των κυριάρχων μονῶν της Ηπείρου, όπως και της Μονής Βελλάς, για τα μετόχια. Κατά τη συνήθεια αλλά και κατά τις διαθέσεις των κτητόρων και δωρητῶν των μετοχίων «οἱ ἐν Ἡπειρῷ ἀσκούμενοι πέμπωσι κατὰ καιροὺς εἰς Βλαχίαν πεφροντισμένους ἡγουμένους ἀξίους, ὅπως εἰσπράττωσιν ἐπιμελῶς τὰς προσόδους αὐτῶν, διατηρῶσι ἀξιοπρεπῶς τὰ ἐκεῖσε ἱερά, ἐπισκευάζωσι καὶ βελτιῶσιν αὐτά τε καὶ τὰ οἰκοδομήματα αὐτῶν μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ ἀποστέλλωσι τὸ περισσεύμα εἰς τὰς δικαιούχους μονὰς ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τῶν περιοίκων πενήτων μετ' ἀκριβοῦς λογοδοσίας καὶ μηδὲν σφετεριζόμενοι». ³² Η βασικὴ αὐτὴ ἀρχὴ για τη χρηστὴ διαχείριση των εσόδων ἀπὸ την εκμετάλλευση των γεωργικῶν και δασικῶν εκτάσεων στο μετόχι του Μπαμπιένι, ἀλλὰ και οι ὅροι εκμετάλλευσης και μίσθωσης των εκτάσεων, ἀναφέρονται στη σωζόμενη ἀλληλογραφία και τα συμφωνητικὰ ἡγουμένων και επισκόπων στα οποία μνημονεύονται τα ονόματα των καλῶν οἰκονόμων.

Σε πολλές ὁμως περιπτώσεις εἴχαμε κατάχρηση και ἰδιοποίηση των εσόδων των μετοχίων εἴτε ἀπὸ τους ἴδιους τους οἰκονόμους των μετοχίων εἴτε ἀπὸ τους υπεύθυνους ἡγουμένους των κυριάρχων μονῶν ἀλλὰ και ἀπὸ τους προϋσταμένους επισκόπους και μητροπολίτες. Η Μονὴ της Βελλάς λόγω της μεγάλης περιουσίας που διέθετε τόσο στην περιοχή της ³³ ὅσο και στη Ρουμανία «ἐγένετο κατὰ καιροὺς ὡς καὶ τινες ἄλλαι μοναὶ τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς ἀντικείμενον τῶν ἀρπακτικῶν διαθέσεων ἐνίων ἀρχιερέων τῆς Μητροπόλεως Βελλάς καὶ Ἰωαννίνων καὶ λεία τῶν κατὰ καιροὺς ἡγουμένων», ³⁴ ἀλλὰ

30. Λαμπρίδης (1971: 40) και Καμαρούλιας (1996: 568). Για την παιδεία στην περιοχή των Ιωαννίνων, τις σχολές μεταξύ των οποίων και της Βελλάς καθώς και τους διδασκάλους βλ. ενδεικτικά Λαμπρίδης (1993: 9-10), Οικονόμου (1966: 114-138), ο ἴδιος (1982: 226-240), Καμαρούλιας (1996: 77-89), και Σκαβάρα (2011: 40).

31. Σούρλας (1929: 238).

32. Λαμπρίδης (1993: 38).

33. Για την περιουσία της μονής στα μισὰ του 19^{ου} αι. βλ. ενδεικτικά, Βλάχος (1977: 366-369).

34. Φρόντζος (1954: 552), πρβλ. Σούρλας (1929: 242, 243, 246). Ο Σούρλας (1929: 208) αναφέρεται στην περίπτωση του Βελλάς Ιωσήφ: «Ὁ Βελλάς καὶ Κονίτσης κατὰ τὸ 1835 διέπραττε διαφόρους ἀθαιρεσίας σχετικῶς μετὰ τὰς προσόδους τῶν Μοναστηρίων καὶ ἰδίως τοῦ Μοναστηρίου Βελλάς. Ὁ Κώστας Γραμματικός, γραμματέας τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, γράφει πρὸς τὸν Ἰωάννην Σούρλαν: Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ὁμέρ-Πασᾶ ἐγὼ ἔκαμα καὶ ἦλθε τὸ Μοναστήριον Βελλάς εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπισκόπου μας μετὰ σκοπὸν νὰ διοικῆται μετὰ τὴν εἶδησιν τῶν πατριωτῶν καὶ τὸ εἰσόδημά του νὰ συνάξῃται καὶ νὰ ἐξοδεύηται πρὸς ὄφελος τῆς πατρίδος, αὐτὸς τὸ ἔκαμνε καὶ τὸ κάμνει ὅπως θέλει...», βλ. ἐπίσης Δήμου (1983: 62, σημ. 54) και Κορακίδης (1998: 121-125). Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἀποτελεῖ και η περίπτωση του ἡγουμένου του μετοχίου αρ-

και των περιοίκων, οι οποίοι ήθελαν την περιουσία της μονής μόνον προς όφελός τους.³⁵ Είναι άξια παρατηρήσεως η απόφαση (6 Οκτωβρίου 1855) του μητροπολίτου Ιωαννίνων και Βελλάς Παρθενίου σχετικά με τη διαχείριση των εσόδων της Μονής και του μετοχίου: «Τὰ δὲ εἰσοδήματα ὅσον τοῦ κυριαρχοῦντος Μοναστηρίου τόσον καὶ τοῦ Μετοχίου Μπαμπιενίου, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξοδευθοῦν ὅσα ἀναγκαιοῦσιν εἰς τὸν καλλωπισμὸν τοῦ κυριαρχοῦντος μοναστηρίου καὶ πληρωθῶσι δι' ἀξιοπίστων μαρτυριῶν καὶ δι' ἀληθεστάτων πηγῶν ἀποδειχθησόμενα γνήσια χρῆμα τοῦ κυριαρχοῦντος μοναστηρίου, τὰ περισσεύοντα θέλουν γίνεσθαι τέσσαρα μερίδια καὶ διανεμῆσθαι ὡς ἀκολούθως: τὰ μὲν δύο μερίδια θέλει ἔχειν ὑπὸ τὴν κυριότητα καὶ δεσποτείαν ὁ κατὰ καιρὸν Κυριάρχης Ἰωαννίνων καὶ Βελλάς, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων δύο μεριδίων τὸ μὲν θέλει λαμβάνειν ἡ κοινότητα τῆς Κονίτζης τὸ δὲ ἄλλο ἡ κοινότης τοῦ Ζαγορίου, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τοῦ ἔτους 1855...».³⁶

Αλλά και οι υποτακτικοί οι διαβιούντες στο μετόχιο είχαν τις δικές τους ευθύνες. Παρά τον καυστικό και υπερβολικό λόγο του Λαμπρίδη συνέβαινε όμως κατά καιρούς οι υποτακτικοί στη Βλαχία να καταπατούν τα δικαιώματα των κυριάρχων μονών, «μεταβάλλοντο εἰς ἀνυποτάκτους, ...διήγαγον δ' ἀσέμνως καὶ ἀκολάστως, τοῖς ἐπαινετοῖς ἤθεσιν ἀντιπράττοντες καὶ ἀλογίστως τὰς περιουσίας διεσκόρπιζον, κακῆ οἰκονομία

χμιανδρίτη Σαμουήλ (1854), ο οποίος αφού κακοδιαχειρίσθη το μετόχιο διέφυγε στο εξωτερικό αφήνοντας ακέφαλο και απροστάτευτο το ιερόν εκείνο σκήνωμα. Τότε το Πατριαρχεῖο ανέθεσε την προσωρινή επιστοασία και κηδεμονία του μετοχίου Μπαμπιενί στον ηγούμενο της Μονής Σταυρουπόλεως Βουκουρεστίου, μετοχίου της Μονής Γκούρας, Λεόντιο, Δήμου (1983: 247) και Κορακίδης (1998: 202). Αλλά και ο Λεόντιος εφάνη απειθής και επιβλαβής δια τα συμφέροντα των μονών. Την κακή διαχείριση και κατάχρηση των εσόδων των μετοχίων υπονοεί και το πατριαρχικό σιγίλλιο του 1863: «Οὐχ ἦττον δὲ τὴν αὐτὴν ἀταξίαν καὶ ἀνωμαλίαν καὶ τὸ τῆς Βελλάς, ἀρχαιοθεν ἐνοριακὸν τυγχάνον», Δήμου (1983: 287). Για την κακοδιαχείριση και οικειοποίηση των εσόδων των μονών και των μετοχίων από τους υπεύθυνους ηγουμένους και διαχειριστές αλλά και για την αμελή ζωή τους, φτάνοντας σε ακραίους και βαρεῖς χαρακτηρισμούς, μίλησε στην πανήγυρη της Βελλάς, 8 Σεπτεμβρίου 1871, ο Ι. Λαμπρίδης (1971: 7-15), ενώ τα ονόματά τους μπορούμε να δούμε σποραδικά στα δημοσιευθέντα έγγραφα από τον Σούρλα (1929: 235-248), Λαμπρίδη (1993: 38-55) και Κορακίδη (1998: 103-150).

35. Φρόντζος (1954: 556 και 566), Λαμπρίδης (1993: 14 και 41 κ. εξ.) σποραδικά και Κορακίδης (1998: 175). Ο Λαμπρίδης (1971: 76-77) αναφέρει και τα εξής: «Ἡ Μονὴ Βελλάς ἐπὶ πολλὰς δεκαετηρίδας καὶ μάλιστα ἀπὸ τοῦ 1857-1862 ἐν ἀγνοίᾳ πάσης περιήπου τῆς ὁμωνύμου ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως ἀπὸ ἰδιοκτησίας αὐτῆς ἐν Βλαχίᾳ ἐτησίως εἰσέπραττε 2000 φλωρ. Καισ. διανεμομένων μεταξὺ ἀρχιερέως, ἡγουμένου, καὶ προυχόντων τῆς πρωτεύουσῆς τῆς Ἡπείρου μετ' εὐαρίθμων καὶ ἡμῶν συμπολιτῶν. Ἀνακαλύψαντες δὲ 1859-1860 τὰ ἐν παραβύστω κατὰ τὴν τῶν Ἰωαννίνων πόλιν γινόμενα οἱ ἐκ Κονίτσης “Νικόλαος Ζήση καὶ Κωτούλας Δ. Παπά” καὶ δικαιώματα τῆς ἐναντῶν ἐπαρχίας ἐξασκοῦντες, καὶ μάλιστα ὁ πρῶτος, κατόρθωσεν, ἵνα οὐ μόνον ἐφάπαξ 57.000 γρόσια ἀπὸ τῶν διαρπαζόντων ἀποσπάσῃ, δι' ὧν ἦ τε ἰερά τῆς ἐπισκοπῆς μητρόπολις ἀνεκαινίσθη καὶ τὰ ἱερὰ τῶν Πιερίδων τεμένη ἰδρῦθησαν καὶ ἡ ἐν Ζέρμα ἀρχαιοτάτη γέφυρα ἐπισκευάσθη, ἀλλὰ καὶ διὰ ψηφίσματος ἐν τῇ ἱερᾷ τῶν Ἰωαννίνων μητροπόλει γενομένου ἀπεφασίσθη, ὅπως ἡ πνευματικὴ τῆς Βελλάς ἔδρα ἀπὸ τῶν ἐκ Βλαχίας προσόδων ἐτησίως πρὸς διατήρησιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν αὐτῆς καταστημάτων καὶ μισθοδοσίαν ἱατροῦ ἐπιστήμονος 20.000 γρόσια λαμβάνη», βλ. και Παῖσιος (1954: 566).

36. Σούρλας (1929: 241-242).

χρώμενοι καὶ ἱεροσυλοῦντες, ἐλάχιστα δὲ ψυχία ἐκ τῆς πολυτελοῦς αὐτῶν τραπέζης τοῖς ἐν Ἡπείρῳ ἀδελφοῖς ἀπέστελλον», «...ἀπὸ τοῦ 1828 μάλιστα τὰς πρὸς τὰς κυριαρχούσας μονὰς ὑποχρεώσεις, εἰς μόνην τὴν ἀποστολὴν θυμιατηρίων, ἱερῶν τινῶν σκευῶν καὶ ἀμφίων...». ³⁷ Πολλές δε φορές χρέωναν τα μοναστήρια με μεγάλα ποσά και βαρύτερους τόκους ακόμη και σε μουσουλμάνους. ³⁸ Με την κακή αυτή διαγωγή που επεδείκνυαν προετοίμαζαν και την παράνομη δήμευση των κτημάτων από τη Ρουμανική κυβέρνηση. ³⁹

Στοιχεία για την περιουσία και τις προσόδους του μετοχίου, για τα έσοδα γενικά της κυριάρχου Μονής, την κακή κατά καιρούς διαχείρισή τους, ιδιαίτερα μετά τη διάλυση της Μονής κατά το 1817, αλλά και για τις ολέθριες συνέπειες για τη Μονή Βελλάς και την περιοχή μπορούμε να αντλήσουμε από τα διάφορα συμφωνητικά (κοντράκτα) μεταξύ των μητροπολιτών Βελλάς και Ιωαννίνων με τους υπεύθυνους διαχειριστές και ηγουμένους της Μονής και του μετοχίου, συνοδικές αποφάσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου και επιστολές επιτρόπων. ⁴⁰ Να σημειωθεί ότι μετά τη διάλυση της Μονής το 1817 οι περίοικοι κάτοικοι του Ζαγορίου και της Κόνιτσας θεώρησαν την ευκαιρία κατάλληλη για να οικειοποιηθούν τα έσοδα της μονής. ⁴¹

Τα έσοδα από το μετόχιο του Μπαμπιένι προέρχονταν από την ενοικίαση των κτημάτων και την ξύλευση των δασών ⁴² από την κυρίαρχο Μονή της Βελλάς σε ιδιώτες και με την επικύρωση του επιχωρίου επισκόπου. Οι εκμισθώσεις γίνονταν συνήθως χωρίς δημοπρασίες και η κατανομή των εσόδων χωρίς διαφάνεια «ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ». ⁴³ Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα πολλές φορές η Μονή και το μετόχι του Μπαμπιένι να βρῖ-

37. Λαμπρίδης (1993: 43 και 41 αντίστοιχα).

38. «Πρὸ τοῦ Ἰηου αἰῶνος οἱ ἐν Ἡπείρῳ ἡγουμενεύοντες ἐπὶ τῶν ἐκ Βλαχίας προσόδων ἐπαναπαυόμενοι ἠσχημόνουν καὶ εἰς χρέη ἔνεκα τῆς ραθυμίας αὐτῶν καὶ φαυλότητος καὶ ταῦτα σὺν τόκοις βαρύντα τοις καὶ εἰς Μωαμεθανούς, ἀπειλοῦντα δὲ καὶ τὰ ἐν Βλαχία μετόχια, περιέπεσον», Λαμπρίδης (1993: 39 και 43-45).

39. «...τὸν σκοπὸν αὐτῶν παρεγνώρισαν καὶ ἀφορμὰς μυρίας πρὸς παράνομον αὐτῶν δήμευσιν παρέσχον», Λαμπρίδης (1993: 39, 44 και 56).

40. Σε επιστολή των επιτρόπων Α. Φίλιου και Θ. Λαμπαδαρίου προς τον Ν. Ζωσιμά από 15 Ιανουαρίου 1842 αναφέρεται «Β' διὰ τὸ μοναστήρι Βελλά, εἶναι κατακεκλεισμένον καὶ στερημένον ἀπὸ ἡγούμενον καὶ ἀπὸ ὑποτακτικούς ἐξ αἰτίας τῆς διαφωνίας τοῦ Ἁγίου Βελλάς καὶ Κονίτσης δεσπότη, ὅστις θέλει διὰ νὰ οικειοποιηθῇ αὐτὸς διὰ λόγου του, οἱ δὲ Ζαγορίσιοι ὁμοίως καὶ αὐτοὶ τὸ οικειοποιῶνται ὡς δικόν τους καὶ μένει κατακεκλεισμένον ἕως τὴν σήμερον χωρὶς νὰ ἔχη μὴδ' ἡγούμενον μὴδ' ὑποτακτικούς. Σήμερον αὐτὴ ἡ ὑπόθεσις πολεμεῖται εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τοὺς διαληφθέντας ἅγιον Βελλάς καὶ Ζαγορισίους ποῖος ἀπὸ τοὺς δύο νὰ τὸ οικειοποιηθῇ. Καὶ τοῦτο διὰ τὰ ἐν Βουκουρεστίῳ πολλὰ εἰσοδήματά του καὶ ὑποστατικά», Σεγκούνης (1932: 62), και Δήμου (1983: 62, σημ. 54).

41. Φρόντζος (1954: 562). Οι μοναχοί της Μονής Βελλάς «δισκορπίστησαν και εις Κέρκυραν πάντες κατέφυγον τῷ 1817 φοβούμενοι τὸν Ἄλῃν ἀποπονηθέντες αὐτῷ τὴν τῶν ἰδιοκτησιῶν τῆς Μονῆς ἀπεμπώλησιν. Διὸ καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἔρημος διετέλει, πρόκριτοι δὲ τοῦ Ζαγορίου κατεβρόχθιζον τὰς προσόδους αὐτῆς», Λαμπρίδης (1993: 14 και 41, βλ. και σημ. 39). Βλ. Κορακίδης (1998: 175).

42. Ενδεικτικά βλ. τα αντίστοιχα έγγραφα Σούρλας (1929: 245, 246-248).

43. «Ἐπειδὴ αἱ ἐκμισθώσεις τῶν ἰδιοκτησιῶν τῶν Μονῶν ἐν Βλαχία οὐχὶ διὰ δημοπρατήσεως, ἀλλ' ἐν παραβύστῳ ἐγίνοντο...», Λαμπρίδης (1993: 52-53 και 55-56).

σκονται, παρά τον πλούτο και τα έσοδα που απέδιδαν τα κτήματα, σε χρεοκοπία.⁴⁴

Ενδεικτικά αναφέρουμε κάποια ποσά εσόδων της Μονής από το μετόχι του Μπαμπιένι κατά το 19^ο αι. που καταχωρούνται στα σχετικά συμφωνητικά και τα οποία ανέρχονταν σε 5.000 φλουριά,⁴⁵ σε άλλη περίπτωση σε 650 ολανδέζικα φλουριά⁴⁶ και σε άλλο συμφωνητικό αναφέρεται το ποσό των 2350 καισαροβασιλικών φλουριών.⁴⁷

Η κακή διαχείριση των εσόδων της Μονής έφερε παράλληλα και εκκλησιαστική ανωμαλία στις σχέσεις της Μονής με την επισκοπή Βελλάς και τη Μητρόπολη Ιωαννίνων, την αναβάθμιση ή υποβάθμιση της επισκοπής Βελλάς, την επέμβαση και έκδοση αλληλοσυγκρουομένων αποφάσεων του Οικουμενικού Πατριαρχείου για τη Μονή και την επισκοπή, μέχρι και αυτής της καταργήσεως της επισκοπής Βελλάς.

Η μέχρι το 1834 επισκοπή Βελλάς και Κονίτσης ενώνεται με την επισκοπή Πωγωνιανής και ανυψώνεται σε Μητρόπολη Βελλάς, Πωγωνιανής και Κονίτσης. Με το Συνοδικό τόμο του 1842 αποσπάται και πάλι η Πωγωνιανή και η επισκοπή Βελλάς συγχωνεύεται με τη μητρόπολη Ιωαννίνων, ενώ με τον Τόμο του 1863 ανακαλείται η προηγουμένη απόφαση και επανασυστάται η επισκοπή με τον τίτλο Βελλάς και Κονίτσης υπό τον μητροπολίτη Ιωαννίνων. Το 1895 η επισκοπή ανυψώνεται σε μητρόπολη Βελλάς και Κονίτσης και το 1936 καταργείται οριστικά.⁴⁸

Την ίδια περίοδο (το 1863), επί πατριάρχου Ιωακείμ Β΄, το μοναστήρι της Βελλάς, «ἀρχαιόθεν ένοριακόν τυγχάνον»⁴⁹ μετεβλήθη διά πατριαρχικού σιγιλλίου (Μάιος 1863) σε σταυροπήγιο⁵⁰ με σκοπό τα έσοδα της μονής από το μετόχι Μπαμπιένι να δίνονται

44. Ενδεικτικά βλ. την πατριαρχική και συνοδική επιστολή του 1885, Παΐσιος (1954: 564). Να σημειώσουμε ενδεικτικά ότι το χρέος της μονής 100.000 γρόσια σε ιδιώτη και 125 λίρες τουρκικές προς άλλους αναφέρεται στη σύσκεψη του Πατριαρχικού εξάρχου Παραμυθίας Γρηγορίου μετά του Βελλάς Βασιλείου: «Πράξις ἀφορώσα τὴν Ἱερὰν Μονὴν Βελλάς» (9 Οκτωβρίου 1879), Φρόντζος (1954: 555-557).

45. Κορακίδης (1998: 197). Για την περιουσία του μετοχίου και τη διαχείριση βλ. ο ίδιος, (1998: 197-202).

46. Στο κοντράκτο του Βελλάς και Πωγωνιανής Ιωσήφ τον Ιανουάριο του 1837 αναφέρεται ότι ο ηγούμενος Δοσίθεος «ὀφείλει νὰ πέμπῃ κατ' ἔτος ἀφ' ὅλης τῆς προσόδου τοῦ ἱεροῦ τούτου μετοχίου Μπαμπέν πρὸς τὴν κυριαρχικὴν αὐτοῦ ἱερὰν τῆς Βελλάς φλωρία ὀλανδέζικα ἑξακόσια πενήντα ἀνέπαφα, χωρὶς τῆς παραμικρᾶς ἐλλείψεως ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει...», Σούρλας (1929: 236).

47. Συμφωνητικό έγγραφο του Μητροπολίτου Ιωαννίνων και Βελλάς Παρθενίου μετά του ηγουμένου της Μονής Βελλάς Νικοδήμου (29 Σεπτεμβρίου 1855): «Προσεδιωρίσθη ἐν ἀποδοχῇ καὶ ἀβιάσῳ ὑποσχέσει τῆς αὐτοῦ Ὀσιότητος (του ηγουμένου του μετοχίου αρχιμ. Ευθυμίου) ἐτήσιον ἐμβατήκιον ἐφ' ὄλων τῶν προσόδων τοῦ Ἱεροῦ τούτου Μοναστηρίου φλωρίνια Καισαροβασιλικὰ τοῦ γύρου 2350, ἅτινα ὑποχρεοῦται ἀποστέλλει κατὰ μάρτιον ἐκάστου ἔτους εἰς τὸ Κυριαρχοῦν Μοναστήριον, σῶα καὶ ἀνελλιπῆ...», Σούρλας (1929: 244).

48. Βλ. Γερμανός (1937: 19-31, 83-93), Νικολαΐδου (1991: 77-158 σποραδικά) και τη βιβλιογραφία στη σημ. 8 της παρούσας εργασίας.

49. Πατριαρχικό σιγιλλίο 1863, Δήμου (1983: 287 και 64). Σε προηγούμενο «Αποδεικτικό Γράμμα» (6 Οκτωβρίου 1855) του Ιωαννίνων και Βελλάς Παρθενίου αναφέρεται ότι: «τὸ Ἱερὸν Μοναστήριον τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Βελλάς ἦτο καὶ εἶναι καὶ θέλει εἶσθαι ἐνοριακὸν ὡς καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ἑξαρθώμενον Μετόχιον Μπαμπιένιον, κείμενον ἐν Βλαχίᾳ», Σούρλας (1929: 241).

50. Μαζί με τη Μονή Βελλάς ανακηρύχθηκαν σταυροπήγια και οι πλησιόχωρες μονές της Γκούρας και της Μολυβδοσκεπάστου και προσηλώθηκαν στον Οικουμενικό Θρόνο μαζί με τα μετόχια τους. Το πατριαρχικό σιγιλλίο του 1863: «Περὶ προσηλώσεως καὶ ὀλοσχεροῦς προσαρτήσεως τῶν ἱερῶν Μονῶν Γκού-

«ἐπὶ προικισμῷ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου».⁵¹ Τα πολιτικά γεγονότα και η επελθούσα δήμευση των κτημάτων στη Ρουμανία κατέστησαν «νεκρὸν γράμμα» τη μεταβολή αυτή και η κυρίαρχη Μονή της Βελλάς «περιῆλθεν εἰς δεινὴν ἀνωμαλίαν». «...Ἀπρακτοῦντος, λοιπόν, τοῦ προηγουμένου ἐκκλησιαστικοῦ σιγιλλίου» η σύνοδος του Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ πατριαρχοῦ Ἰωακείμ του Δ΄ αποφάσισε την εκ νέου μεταβολή της Μονῆς Βελλάς ἀπὸ σταυροπηγιακὴ σε ενοριακὴ: «...τὸ μὲν εἰρημένον ἱερὸν μοναστήριον μὲν ἔνοριακόν, ὡς ἦν ἀπ' ἀρχῆς...».⁵² Στην Πατριαρχικὴ και Συνοδικὴ αὐτὴ ἐπιστολὴ της 15^{ης} Μαρτίου 1885, ἡ οποία ἀποστέλλεται στον μητροπολίτη Ἰωαννίνων Σωφρόνιο, ο Πατριαρχὴς και ἡ Σύνοδος προτρέπουν τον Μητροπολίτη να εγκαταστήσει στη Μονὴ ἄξιο και ικανὸ ἡγούμενο,⁵³ ο οποίος ἀφοῦ ἀνακαινίσει και ξεχρεώσει τη Μονὴ να προσφέρει ἀπὸ τα ἔσοδά της στα παρθεναγωγεία Κόνιτσας και Κάτω Σουδενῶν, στα σχολεῖα της Ζαγόριανης και των Νεγρᾶδων, στη Σχολὴ της Χάλκης και για ἀγορὰ βιβλίων σε ἀπόρους μαθητὲς των γύρω χωριῶν.⁵⁴

ρας καὶ τῆς Θεοτόκου Μολυβδοσκεπάστου ἐν Πωγωνιανῇ, τῆς Θεοτόκου τῆς ἐπιλεγομένης Βελλάς ἐν Βελλά, ὡς καὶ τῶν ἐν Βλαχίᾳ Μετοχιῶν αὐτῶν, εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον Κωνσταντινουπόλεως» δημοσιεύει ο Δήμου (1983: 286-290 αριθμ. 4). Βλ. ἐπίσης Φρόντζος (1954: 560) και Κορακίδης (1998: 178). Για τις πρώτες δημοσιεύσεις του σιγιλλίου βλ. Δήμου (1983: 59, σημ. 42 και 147, σημ. 129).

51. Πατριαρχικὸ σιγιλλιο 1863, Δήμου (1983: 288). Οι ἐκφράσεις αὐτὲς ἐπαναλαμβάνονται στην Πατριαρχικὴ και Συνοδικὴ ἐπιστολὴ του 1885 ἐπὶ πατριαρχείας Ἰωακείμ Δ΄ με την οποία ἡ μονὴ της Βελλάς ἐπανέρχεται εἰς την προτέραν τάξιν του ενοριακοῦ μοναστηρίου, Παΐσιος (1954: 564-565) και Τάτσης (1983: 656-658).

52. Πατριαρχικὴ και Συνοδικὴ ἐπιστολὴ του 1885, Παΐσιος (1954: 564) και Τάτσης (1983: 657). Ἡ ἱερὰ Μονὴ Βελλάς ἀπετέλεσε σταυροπηγιακὴ μονὴ μόνο για 22 ἔτη ἤτοι ἀπὸ του ἔτους 1863-1885. Στην ἀπόφαση αὐτὴ διαλαμβάνεται ὅτι: «αἱ δὲ ἐν Ρουμανίᾳ πρόσδοσι αὐτοῦ ὀψέποτε ἀπαλλαγῶσι τῆς κατασχέσεως διατίθενται εἰς προικισμὸν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου κατὰ τὸ προμνημονευθὲν Ἄρθρον τοῦ Κανονισμοῦ».

53. Να σημειώσουμε ὅτι ο ἡγούμενος Πάμφιλος ο οποίος διορίστηκε ἀπὸ το Πατριαρχεῖο το 1882 ἡγούμενος των Μονῶν Γκούρας, Μολυβδοσκεπάστου και Βελλάς δεν ἐγίνε ἀποδεκτὸς ὡς διαχειριστὴς της Μονῆς Βελλάς λόγω ἀντίδρασης των περιοίκων και των κοινοτήτων Κάτω Σουδενῶν και Ζαγόριανης, Δήμου (1983: 150).

54. «Πρὸς διατήρησιν τοῦ Παρθεναγωγείου ἐν Κονίτση, ἔδρα τῆς ἐπισκοπῆς, λίρας Τουρκικὰς πενήκοντα, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐν τῇ κοινότητι Κάτω Σουδενῶν ἀνεγερθέντος Παρθεναγωγείου λίρας Τουρκίας δεκατρεῖς, διὰ τὸ σχολεῖον Ζαγόριανης δώδεκα, διὰ τὸ σχολεῖον Νιγρᾶδων ὀκτώ, πρὸς διατροφὴν τῶν ἐν τῇ Μονῇ ἐξήκοντα, δι' ἑτησίους φόρους τῆς Μονῆς εἴκοσι, διὰ τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολὴν εἰκοσιπέντε, δι' ἀγορὰν βιβλίων διανεμομένων εἰς ἀπόρους μαθητὰς τῶν παρακειμένων χωριῶν, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν ἀνωτέρω, δώδεκα, ἤτοι τὸ ὅλον λίραι Τουρκικαὶ διακόσμιαι», Παΐσιος (1954: 565). Την υποχρέωση τῆς τήρησης της Πατριαρχικῆς και Συνοδικῆς αὐτῆς ἐντολῆς υπενθυμίζει στον Μητροπολίτη Ἰωαννίνων Γρηγόριο με ἐπιστολὴ του την 2^η Φεβρουαρίου 1891 ο ἐπίσκοπος Βελλάς Βασίλειος, Φρόντζος (1954: 562). Να σημειώσουμε ὅτι σε προγενέστερη συμφωνία του Βελλάς Βασιλείου με τον ἡγούμενο της Μονῆς Βελλάς Γρηγόριο (ἐν Κονίτση 24 Μαρτίου 1879) «ἀπεφασίσθη ὀριστικῶς και ἄνευ τινὸς ὀπισθοβουλίας, ἵνα ὁ ἡγούμενος πληρῶνῃ κατ' ἔτος λίρας Ὄθωμ. χρυσᾶς σαράντα ἄρ. 40 ἐν τῇ Κωμοπόλει Κονίτσης ἔδρας οὔσης τῆς ἐπισκοπῆς Βελλάς διὰ τὰ ὑπάρχοντα ἤδη Σχολεῖα ἢ διὰ τὸ συστηθησόμενον Παρθεναγωγεῖον πρὸς ἐκπαίδευσιν και μόρφωσιν τοῦ γυναικείου φύλου θεωρησομένου τοῦ ἐν λόγω Παρθεναγωγείου ὡς κεντρικοῦ και γενικοῦ και ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει παραδεχθησομένου τούτου ἄνευ διακρίσεως καταγωγῆς αὐτοχθόνου ἢ ἑτεροχθόνου, οἷον δῆποτε θῆλυ ἐρχόμενον ἐπὶ σκοπῷ ἠθικῆς ἀναπλάσεως και ἀναμορφώσεως», Φρόντζος (1954: 559).

Η πορεία του μετοχίου του Μπαμπιέني ακολούθησε την τύχη και των άλλων γραικομοναστηρίων και μετοχίων που υπήρχαν στη Ρουμανία και υπήγοντο σε άλλες μονές και εκκλησίες καθώς και στα πατριαρχεία της Ανατολής.⁵⁵ Να σημειώσουμε ότι κατά το 19^ο αι. υπήρχαν στη Ρουμανία 71 ή 72 γραικικά μοναστήρια, 25 σκήτες και 14 εκκλησίες.⁵⁶ Η ειρηνική και ανενόχλητη των Γραικομοναστηριακών πραγμάτων κατάσταση διεκόπη κατά την έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης του 1821.⁵⁷ Κατά το χρονικό διάστημα από το 1820-1828 τα έσοδα των μοναστηριών της Βλαχίας εσφετεριζέτο η Βλαχική κυβέρνηση. Η ρωσική παρέμβαση απεκατέστησε τα πράγματα. Με το αυτοκρατορικό Χάτι–Σερίφ το 1827 ανεκλήθησαν και επανήλθαν στις μονές οι Έλληνες πατέρες και ηγούμενοι και η ηγεμονική κυβέρνηση παρέδωσε τον απολογισμό της εξαετούς διαχείρισης. Έκτοτε και κυρίως από το 1828 αρχίζει στη Ρουμανία το λεγόμενο Μοναστηριακό Ζήτημα.⁵⁸

Η Μονή Βελλάς απώλεσε το μετόχιον αυτό κατά το έτος 1862-63, όταν η κυβέρνηση του Αλεξάνδρου Κούζα, και παρά τις αποφάσεις της συνελεύσεως των Παρισίων του 1858 και τις έντονες διαμαρτυρίες των κυρίαρχων μονών, των πατριαρχείων και των κατά τόπους εκκλησιών, δήμευσε αυθαίρετα τις περιουσίες και αυτά τα μετόχια των μονών και αποξένωσε τις κυρίαρχες μονές και εκκλησίες από έσοδα με τα οποία συντηρούνταν αυτές και τα κοινωφελή τους έργα.⁵⁹

Έτσι για τη Μονή Βελλάς χάθηκε ένα σημαντικό πνευματικό αλλά και προσοδοφόρο μετόχιο το οποίο στήριζε τη Μονή, αλλά και την ευρύτερη περιοχή.

55. «Μοναὶ ἐν Βλαχίᾳ ἰδρυθεῖσαι προσηλώθησαν οὐ μόνον εἰς σεβασμίας τῆς Ἡπείρου κοινότητος, ἀλλὰ καὶ εἰς θρόνους Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, εἰς τὰ ἱερὰ σκηνώματα τοῦ Ἁγίου Ὁρους τοῦ Ἄθω, τοῦ Θεοβαδίστου Ὁρους Σινᾶ, τῶν Μετεώρων, τοῦ Παναγίου Τάφου, εἰς τὴν Μονὴν Δούσκου ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας», Λαμπρίδης (1993: 26, σημ. 2). Να σημειώσουμε ότι 16 Μονές του Ἁγίου Ὁρους κατείχαν 20 μετόχια-μοναστήρια και σκήτες με μεγάλη κτηματική περιουσία, βοσκοτόπια, δάση και καλλιεργήσιμες εκτάσεις, Αναστασίου (1974: 136 και 144).

56. Δήμου (1983: 188).

57. Ο ελληνικός κλήρος κατηγορήθηκε ως ταραχοποιός και υποκινητής εξεγέρσεων κατά της Πύλης και οι Έλληνες πατέρες και μοναχοί εκδιώχθηκαν από τα μοναστήρια και τα μετόχια διά αυτοκρατορικού φερμανίου, Δήμου (1983: 190).

58. Δήμου (1983: 190), Λαμπρίδης (1993: 46).

59. Ο Κούζα στις διοικητικές αλλαγές που επέφερε ήταν και η αναδιοργάνωση της Εκκλησίας την οποία υπέταξε στην Πολιτεία. Έτσι μεταξύ άλλων μέτρων που πήρε ήταν και η κατάσχεση όλων των μοναστηρίων και των κτημάτων τους που την εποχή εκείνη αποτελούσαν το πέμπτο του Ρουμανικού εδάφους, Δήμου (1983: 263). Μόνο τα γραικικά μοναστήρια κατείχαν το τρίτο του Ρουμανικού εδάφους, Βακαλόπουλος (1974: 74-75). Η εξέλιξη των πραγμάτων έχει ως εξής: Το 1835 η Βλαχική κυβέρνηση απαγορεύει την ξύλευση και εκμετάλλευση των δασών των μετοχίων. Οι αντιπρόσωποι των δύο παραδουνάβιων ηγεμονιών κατηγόρησαν για κακή διαχείριση τους Έλληνες. Συγκροτήθηκε μικτή επιτροπή από τις δύο κυβερνήσεις και από τα πατριαρχεία της ανατολής το 1833 για συζήτηση και επίλυση του θέματος. Παρά τις μακρές συζητήσεις που έγιναν από το 1833 έως το 1851 η επιτροπή δεν κατέληξε πουθενά και διαλύθηκε.

Το Μάιο του 1851 με διάταγμα του ηγεμόνα Γκίκα διατάχθηκε να δίδονται όλα τα γραικομοναστηριακά κτήματα για εκμίσθωση μόνο διά πλειοδοσίας. Οι εκμισθώσεις των ιδιοκτησιών των μονών και μετοχίων στη Βλαχία δεν γίνονταν με δημοπρατήσεις αλλά με ανάθεση και «ἐν παραβύστω» με όλες τις συνεπακόλουθες συνέπειες. Το 1856 το Μοναστηριακό Ζήτημα περιήλθε στην αρμοδιότητα του Συνεδρίου

2. Κόκκινη Εκκλησιά (Παναγία Βελλάς)

Το παλαιότερο μετόχιο της Μονής Βελλάς υπήρξε η Μονή της Παναγίας η επονομαζόμενη Κόκκινη Εκκλησιά,⁶⁰ λόγω του κόκκινου χρώματος των υλικών δομής του καθολικού, ή Παναγίας Βελλάς, προσωνύμιο που αποτελεί μαρτυρία για την υπαγωγή της ως μετοχίου της κυριάρχου Ιεράς Μονής Βελλάς. Από την περιώνυμη βυζαντινή Μονή της Παναγίας, σήμερα σώζεται μόνο το καθολικό αναστηλωμένο εν μέρει από τον Αναστάσιο Ορλάνδο κατά το έτος 1967.⁶¹

Η Μονή βρίσκεται κτισμένη στα βόρεια του Νομού της Άρτας, στο συνοικισμό Παλαιοχώρι Βουργαρελίου, στον ορεινό όγκο των Ανατολικών Τζουμέρκων. Η θέση της Μονής υπήρξε σημαντική κατά τη βυζαντινή περίοδο καθότι αποτελούσε σημαντικό σταθμό στην οδική αρτηρία που οδηγούσε από την πρωτεύουσα του Δεσποτάτου της Ηπείρου την Άρτα, στη Θεσσαλία.⁶² Η Μονή ως ηγεμονικό καθίδρυμα, κτίσμα του πρω-

των μεγάλων Δυνάμεων, το οποίο με τη συναφθείσα συνθήκη των Παρισίων κατοχύρωνε τα μετόχια και τις περιουσίες τους στις κυρίαρχες μονές και επισκοπές. (Λήξη α΄ περιόδου Μοναστηριακού Ζητήματος).

Τον Οκτώβριο του 1859 εκλέγεται ηγεμόνας της Βλαχίας και Μολδαβίας ο Αλέξανδρος Κούζας, ο οποίος υποτάσσει την Εκκλησία στην Πολιτεία και προβαίνει στην κατάσχεση όλων των μοναστηρίων και των μοναστηριακών κτημάτων. Το φθινόπωρο του 1862 – Απρίλιο 1863 προχωρεί στη δήμευση της περιουσίας των ελληνικών μετοχίων και μονών, απαγορεύει τη χρήση της ελληνικής γλώσσας στα μοναστήρια, και παραδίδει τα κειμήλια και τα άμφια των μονών στις επιτόπιες εκκλησιαστικές αρχές. Όσοι από τους πατέρες και μοναχούς δεν υπάκουσαν, παύτηκαν και εκδιώχθηκαν.

Στις 19 Μαρτίου του 1865 η Ρουμανική κυβέρνηση προσέφερε ως αποζημίωση για τη δήμευση των μονών και μετοχίων στις κυρίαρχες μονές, τις κατά τόπους εκκλησίες και τα πατριαρχεία το ποσό των 150.000.000 γροσίων. Αυτό όμως δεν έγινε αποδεκτό. Παρά τις επανειλημμένες οχλήσεις των κυριάρχων μονών και των πατριαρχείων και μετά την εκθρόνιση του Κούζα (1866), η Ρουμανική κυβέρνηση εξακολουθούσε να εκποιεί τα εκκλησιαστικά κτήματα. Το 1867 ο πατριάρχης Γρηγόριος ο ΣΤ΄ ζήτησε τη λύση του Ζητήματος από τον καθολικό ηγεμόνα Κάρολο Α΄ χωρίς όμως αποτέλεσμα. Το 1881 η Ρουμανική βουλή θεωρεί το θέμα λήξαν αφού το 1865 δεν αποδέχθηκαν τα πατριαρχεία και οι κατά τόπους κυρίαρχες μονές τη λύση και αποζημίωση που προτάθηκε.

Για το λεγόμενο «Μοναστηριακό Ζήτημα» και την πορεία του βλ. Ζαχαριάδης (1916), Λαμπρίδης (1993: 56-58) και Δήμου (1983: 187-191 και 263-268), όπου παρατίθεται αναλυτικά το θέμα μετά της σχετικής βιβλιογραφίας.

60. Για την Κόκκινη Εκκλησιά βλ. Ξενοπούλος (1884: 21-22), Λάμπρος (1905: 289-298), Ορλάνδος (1927: 153-169), Πετρονικολιός (1977: 43-48), Γιαννέλος (2001: 73-76), Παπαδοπούλου (2002: 118-125), Καμαρούλιας (1996: 245-251).

61. Οι καταστροφές που υπέστη ο ναός, όχι μόνο στους θόλους αλλά και σε άλλα τμήματα της τοιχοποιίας, κατέστησαν το μνημείο ετοιμόρροπο και σώθηκε με τις αναστηλωτικές εργασίες του Αναστασίου Ορλάνδου και της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας κατά το 1967, βλ. Ορλάνδος (1954: 60-63), και ο ίδιος (1967: 130 κ. εξ.).

62. Για τους δρόμους που οδηγούσαν από την Ήπειρο στη Θεσσαλία βλ. Hammond (1971: 116, 177), ο ίδιος (1997: 19), Παλιούρας (1993: 41-66), ιδιαίτερα 43, όπου και αναφορά στη Μονή της Πόρτας-Παναγίας, Nicol (1991: 338). Στον ίδιο δρόμο από την πλευρά της Θεσσαλίας, κοντά στην Πύλη Τρικάλων, σώζεται το καθολικό της Μονής της Πόρτας Παναγίας, μνημείο του Δεσποτάτου της Ηπείρου χτισμένο στα τέλη του 13^{ου} αιώνα, Ορλάνδος (1935: 5-40).

τοστράτορα του Δεσπότη Νικηφόρου Α΄ Θεόδωρου Τσιμισκή και της συζύγου του Μαρίας, γνώρισε την περίοδο αυτή ημέρες δόξης. Με το τέλος της ακμής του Δεσποτάτου η Μονή «περιπεσοῦσα εἰς ἀφάνειαν καὶ ἐγκατάλειψιν ὑπὸ τῶν ἐνοίκων, καντήνητησεν εἰς μοῖραν μετοχίου προσηλωθεῖσα εἰς τὴν ὑστερότερον ἀκμάσασαν μονὴν Βελλᾶς, ἧς ἔλαβεν ἐφεξῆς καὶ τὸ ὄνομα», κατὰ τον Αναστάσιο Ορλάνδο.⁶³

Να σημειωθεί δε ότι μετά την ανάδειξη της πόλεως των Ιωαννίνων σε πρωτεύουσα πόλη του Δεσποτάτου και την ανύψωση της επισκοπής Ιωαννίνων σε Μητρόπολη το 1318-19 και την επικύρωση των προνομίων τους με τα χρυσόβουλα του 1319 και 1321 του Ανδρονίκου Παλαιολόγου,⁶⁴ ολόκληρη η περιοχή των Τζουμέρκων υπήχθη εκκλησιαστικώς στη Μητρόπολη Ιωαννίνων, καθεστώς που παρέμεινε μέχρι την απελευθέρωση της Άρτας και των ανατολικών Τζουμέρκων από τους Τούρκους το 1881.⁶⁵ Την περίοδο αυτή το βασιλομονάστηρο της Παναγίας, Κόκκινης Εκκλησίας, υπήχθη ως μετόχιο στη Μονή της Βελλᾶς. Με τη διαμόρφωση των νέων συνόρων και την προσάρτηση Θεσσαλίας και Άρτας στο Ελληνικό Κράτος, διαμορφώθηκε νέο εκκλησιαστικό καθεστώς. Η Μητρόπολη Άρτης περιέλαβε με απόφαση του Οικουμενικού Πατριαρχείου στα εδάφη της και την περιοχή των ανατολικών Τζουμέρκων και δόθηκε προς αφομοίωση στο αυτοκέφαλο της Εκκλησίας της Ελλάδος.⁶⁶ Η Μονή πλέον της Παναγίας Κόκκινης Εκκλησίας ή Παναγίας Βελλᾶς βρέθηκε στη δικαιοδοσία της Μητροπόλεως Άρτης στην οποία μέχρι σήμερα υπάγεται. Αρχικά υπήχθη ως μετόχιο στη μονή του Αγίου Γεωργίου Βουργαρελίου και αργότερα, μαζί με αυτή, αποτελούν μέχρι σήμερα μετόχια της Ιεράς Μονής Μελατών.

Αρχιτεκτονική: Το σωζόμενο καθολικό της Μονής (εικ. 7-8) αποτελεί ένα από τα λαμπρά μνημεία της περιόδου του Δεσποτάτου της Ηπείρου. Ο ναός στην αρχική του φάση ήταν κτισμένος στον τύπο του δίστυλου σταυροειδή εγγεγραμμένου ναού με τρούλλο,⁶⁷ ο οποίος έχει καταπέσει και σήμερα στεγάζεται με δίκλινη κεραμοσκεπή. Οι κεραίες του

63. Ορλάνδος (1927: 154), Γιαννέλος (2001: 73), Παπαδοπούλου (2002: 118).

64. Τα κείμενα των χρυσοβούλλων βλ. Miklosich F.-Müller I. (1860-1890: V, 77-84) και Αραβαντινός, (1856: 294-311). Επίσης βλ. Nicol (1991: 122-126), Κορδώσης (2003: 43-44).

65. Πρόχειρα, Ξενόπουλος (1884: 13-14), Ατέσης (1975: 195-196), Οικονόμου (1972: 23), ο ίδιος (1966: 38).

66. Μετά την απελευθέρωση της περιοχής και τη μετατόπιση των συνόρων διαμορφώθηκαν αντίστοιχα και τα όρια των μητροπόλεων. Έτσι στη Μητρόπολη Άρτης εντάχθηκαν τα απελευθερωμένα τμήματα της Ιεράς Μητροπόλεως Ιωαννίνων, δηλαδή ο ορεινός όγκος των Τζουμέρκων μέχρι το Ματσούκι και τους Καλαρρύτες. Βλ. Αραβαντινός (1856: 231-234). Με την ενσωμάτωση των Ηπειροθεσσαλικών περιοχών στο ελεύθερο Ελληνικό κράτος το Μάιο του 1882 οι Μητροπόλεις των περιοχών αυτών εδόθησαν από το Οικουμενικό Πατριαρχείο στο αυτοκέφαλο της Εκκλησίας της Ελλάδος στο οποίο υπήχθησαν και παραμένουν μέχρι σήμερα. Η αφομοίωση των εκκλησιαστικών αυτών περιοχών στο αυτοκέφαλο της Εκκλησίας της Ελλάδος έγινε με Συνοδική Πράξη του Οικουμενικού Πατριαρχείου μετά από αίτηση της Εκκλησίας της Ελλάδος, Ξενόπουλος (1884: 134) και το κείμενο της Χειραφέτησης σ. 296-300. Βλ. επίσης, Αγγελόπουλος (1991: 31), το κείμενο δε της Πατριαρχικής και Συνοδικής Πράξεως του Μαΐου του 1882, στις σελ. 169-171. Επίσης, Κονιδάρης (1970: 263-264).

67. Για την αρχιτεκτονική του ναού βλ. Ορλάνδος (1927: 155-160), Velenis (1988: 279-285), Τσουρής, (1988: 37-39, 193-194 και 197), Βοκοτόπουλος (1997: 227, 229).

σταυρού, στην εξωτερική τους απόληξη, διαμορφώνουν ελλειψοειδή αετώματα, στοιχείο που φανερώνει επίδραση της αρχιτεκτονικής της Κωνσταντινούπολης. Δυτικά ο ναός φέρει ορθογώνιο Νάρθηκα με τρούλλο, ο οποίος έχει επίσης καταπέσει. Τμήμα του τρούλλου του Νάρθηκα και του αρχικού ναού που δυτικά έφερε προστώο, εικονίζεται στο ομοίωμα που προσφέρει ο κτήτορας Θεόδωρος Τσιμισκής στη Θεοτόκο, στην αποσπασματικά σωζόμενη κτητορική παράσταση στον ανατολικό τοίχο του Νάρθηκα (εικ. 21, 23-24). Οι κεραίες του σταυρού, στην εξωτερική τους απόληξη, όπως επίσης και των καμαρών του Νάρθηκα, διαμορφώνουν ελλειψοειδή αετώματα, στοιχείο που φανερώνει επίδραση της αρχιτεκτονικής της Κωνσταντινούπολης και της Θεσσαλονίκης, σε αντίθεση με τα άλλα μνημεία της περιοχής της Άρτας, που καταλήγουν σε τριγωνικά αετώματα.

Η τοιχοποιία του ναού είναι δομημένη σύμφωνα με το πλινθοπερίκλειστο σύστημα και διακοσμείται με πλούσιο κεραμοπλαστικό διάκοσμο αλλά περιορισμένη ποικιλία σχεδίων.⁶⁸ Παρατηρώντας τη δομή των ναών της Κόκκινης Εκκλησιάς και του Αγίου Κλήμεντα (Περίβλεπτος) Αχρίδας (1294-1295), καθώς και την ασύμμετρη κεραμοπλαστική διακόσμησή τους, διατυπώθηκε η άποψη ότι οι δυο ναοί ανήκουν στο ίδιο συνεργείο και ότι το πρώτο μνημείο που κτίστηκε ήταν η Κόκκινη Εκκλησιά.⁶⁹

Ζωγραφική - Το εικονογραφικό πρόγραμμα: Ολόκληρος ο ναός διακοσμήθηκε εξ αρχής με τοιχογραφίες, όπως μαρτυρεί η κτητορική επιγραφή και τα σπαράγματα των τοιχογραφιών που εντοπίζονται σε μικρά ή μεγαλύτερα τμήματα σε όλο το ναό⁷⁰ και μαρτυρούν ότι στη διακόσμηση του μνημείου ακολούθηθηκε συγκεκριμένο εικονογραφικό πρόγραμμα με την παραδεδομένη στην εποχή αυτή (τέλη 13^{ου} αι.) επιλογή θεμάτων. Από τον πλούτο των εικονογραφικών θεμάτων και παραστάσεων σήμερα ελάχιστα διασώζονται.

Στο τεταρτοσφαίριο της κόγχης του Ιερού διασώζονται τα κατάλοιπα της παράστασης ένθρονης Θεοτόκου, την οποία πλαισιώνουν οι αρχάγγελοι σε στάση δέησης. Στον κύλινδρο της κόγχης σώζονται αποσπασματικά οι ολόσωμες μορφές δύο αταύτιστων ιεραρχών (εικ. 9) από τη χορεία των συλλειτουργούντων ιεραρχών. Οι ψηλές και επιβλητικές μορφές των ιεραρχών αποδίδονται σε στάση δέησης προς το κέντρο, στο οποίο προφανώς εικονιζόταν παράσταση Μελισμού. Φορούν πολυσταύρια φαιλόνια και κρατούν

68. Για τον κεραμοπλαστικό διάκοσμο βλ. Τσουρής (1988: 37-39) και τα παραπάνω έργα. Κυριαρχούν οι οδοντωτές ταινίες γύρω από τα τοξωτά πλαίσια των δίλοβων με τυφλά περύγια παραθύρων και των τυφλών αφιδωμάτων της κόγχης του Ιερού, μια πλατιά αβακωτή ζωφόρος με τετράγωνα πλίθινα και λίθινα πλακίδια σε ρομβοειδή διάταξη, καθώς και μια πλίθινη διακοσμητική ταινία που σχηματίζει μαιάνδρο να περιτρέχει τη νότια και μερικώς την ανατολική πλευρά του ναού. Μικρά τμήματα μαιάνδρων απαντώνται και στα τύμπανα των δύο τυφλών αφιδωμάτων της κόγχης του Ιερού.

69. Hallensleben (1967-74: 304-316). Την άποψη αυτή αποδέχεται και ο καθηγητής Βοκοτόπουλος (1997: 229).

70. Για τις τοιχογραφίες του ναού γίνονται μικρές αναφορές από τους Βοκοτόπουλος (1997: 231), Παπαδοπούλου (2002: 121-124), Γιαννέλος (2001: 76) και αναλυτικά Γιαννούλης (2010: 311-330). Οι καταστροφές που υπέστη κατά καιρούς το μνημείο, είχαν σαν αποτέλεσμα να καταστραφεί ολοσχερώς ο τοιχογραφικός διάκοσμος, χωρίς πλέον να υπάρχει η δυνατότητα σχεδιαστικής έστω αποτύπωσης του εικονογραφικού προγράμματος που εκτελέστηκε στο καθολικό.

ενεπίγραφα λειτουργικά ειλητάρια που φανερώνουν τη συμμετοχή τους στη Θεία Λειτουργία.⁷¹ Στην κόγχη του Διακονικού διασώζεται ο κορμός ολόσωμου ιεράρχη, ενώ στην ανατολική παρειά του εσωραχίου της πύλης προς την Πρόθεση σώζονται κατάλοιπα από παράσταση ολόσωμου υπερμεγέθη διακόνου (εικ. 10) να κρατεί με το δεξί χέρι θυμιατήρι και στο αριστερό ναόσχημη λιβανωτίδα.

Στο βορειοδυτικό σφαιρικό τρίγωνο του καταπεσμένου τρούλλου του κυρίως ναού, διασώζεται ακέφαλο σώμα ευαγγελιστή (εικ. 11), ενώ στο τύμπανο του τρούλλου του Νάρθηκα σώζονται τα κατάλοιπα δύο αγγελικών μορφών σε προσκύνηση, από τη ζώνη των αγγέλων που περιέτρεχε το Χριστό Παντοκράτορα.⁷²

Από τις παραστάσεις του χριστολογικού κύκλου διασώζεται σε καλή κατάσταση η παράσταση της Βαπτίσεως του Χριστού (εικ. 12) στον ανατολικό τοίχο του Νάρθηκα, δίπλα από την εικονογραφία Χριστού.⁷³ Η σύνθεση ακολουθεί τα εικονογραφικά δεδομένα της μεσοβυζαντινής περιόδου.⁷⁴ Ο Χριστός, καταλαμβάνοντας τον κατακόρυφο άξονα της παράστασης, εικονίζεται γυμνός μέσα στα νερά του Ιορδάνη ποταμού, με ελαφριά κλίση προς το μέρος του Προδρόμου, να ευλογεί. Στα δεξιά εικονίζεται ολόσωμη η μορφή του λιπόσαρκου Προδρόμου να ακουμπά το δεξί χέρι πάνω στην κεφαλή του Χριστού και το αριστερό να υψώνει προς τον ουρανό, προς τον οποίο και προσβλέπει.⁷⁵ Στέκεται στην όχθη του ποταμού έχοντας σταθερό το ένα πόδι και ελαφρά ανασηκωμένο το άλλο σε μια κίνηση βηματισμού προς το μέρος του Χριστού. Φορεί κοντό χιτώνα και από κάτω μηλωτή.⁷⁶ Στο πίσω μέρος του Προδρόμου απεικονίζεται δίκλωνος θάμνος, στη ρίζα του οποίου είναι τοποθετημένος πέλεκυς.⁷⁷ Στο μπλε βάθος της παράστασης,

71. Οι ιεράρχες πανύψηλοι και επιβλητικοί με την ίδια στάση υπόκλισης και κρατώντας όμοια ειλητάρια με λειτουργικές ευχές παρουσιάζονται σε ρυθμική σύνταξη πνευματικού μεγαλείου, που θυμίζει έντονα τη χορεία των ιεραρχών της Αγίας Τριάδας στη Σοπότσανη (1260-1265), Αχεμιάστου-Ποταμιάνου (1994: 233, εικ. 88).

72. Τον εικονογραφικό τύπο συναντάμε στον Άγιο Νικόλαο της Ροδιάς και στον Άγιο Δημήτριο του Κατσούρη, Γιαννούλης (2010: 35-36 και 119-121 αντίστοιχα).

73. Η σκηνή ιστορείται στο Νάρθηκα, ιδιαίτερα στα καθολικά των μονών, για λειτουργικούς λόγους. Οι μοναχοί καθημερινά μετά το πέρας της πρωινής ακολουθίας και πριν την έξοδο από το ναό μεταλαμβάνουν για πνευματική ενίσχυση τον αγιασμό ο οποίος ιστορικά και λειτουργικά παραπέμπει στον αγιασμό των υδάτων κατά τη Βάπτισή του Κυρίου. Το δοχείο του αγιασμού για το λόγο αυτό τοποθετείται στο χώρο του Νάρθηκα κάτω από την παράσταση της Βαπτίσεως. Περισσότερα για το θέμα βλ. Γιαννούλης (2010: 53).

74. Για τη σύνθεση και τα επί μέρους στοιχεία της βλ. ενδεικτικά Millet (1960: 170-215) και Γιαννούλης (2010: 53- 55).

75. Η στροφή της κεφαλής και η χειρονομία προς τον ουρανό αποτελούν εικονογραφικά στοιχεία της μεσοβυζαντινής περιόδου και απαντώνται σε μνημεία από τον 11^ο αιώνα, Τσιγαρίδας (1986: 68, σημ. 243, με αναφορά παραδειγμάτων).

76. Η ενδυμασία του Προδρόμου ακολουθεί το λεγόμενο νόθο εικονογραφικό τύπο ο οποίος εμφανίζεται το 13^ο αι. και επικρατεί την παλαιολόγεια περίοδο, Τσιγαρίδας (1986: 67).

77. Αποδίδεται εικονογραφικά η σχετική διδασκαλία του Προδρόμου: «ἤδη δὲ καὶ ἡ ἄξινη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κείται, πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιῶν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται», Ματθ. γ', 10-11 και Λουκ. γ', 9.

αριστερά της μορφής του Προδρόμου, διασώζεται το όνομά του: «Ο ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ» και στην κορυφή της παράστασης η επιγραφή: «Η ΒΑΠ[ΤΙΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ]».

Στο κεντρικό τμήμα του δυτικού τοίχου, πάνω από την πύλη προς το Νάρθηκα, διασώζονται σπαράγματα από τη σκηνή της Σταύρωσης του Κυρίου. Διακρίνονται τα άκρα της οριζόντιας κεραίας του Σταυρού, πάνω στην οποία φαίνονται οι παλάμες του Χριστού καρφωμένες με τους ήλους. Στο πίσω μέρος της οριζόντιας κεραίας του Σταυρού εικονίζονται οι θλιμμένες μορφές δύο ιπταμένων αγγέλων. Πάνω από τη σκηνή της Σταύρωσης και σε σχέση με αυτή ιστορούνται οι ολόσωμες μορφές των δύο μεγάλων προφητών, του Μωυσή και του Σολομώντα, εκατέρωθεν του παραθύρου του δυτικού τοίχου. Από τη δεξιά μορφή, του προφήτη Μωυσή, διακρίνεται το μεγάλο ενεπίγραφο ειλητάριο με την παράθεση του κεμένου που αναφέρεται στο γεγονός της Σταύρωσης: «[ΟΨ]ΕΣΤΕ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΥΜΩΝ ΚΡΕΜΑΜΕΝΗΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΟΦΘΑΛΜΩΝ ΥΜΩΝ». ⁷⁸ Από τη βασιλική μορφή του προφητάνακτα Σολομώντα διασώζονται γράμματα του ονόματός του «..ΦΤ.. ...ΛΟΜ...» βάσει των οποίων και τον ταυτίζουμε. ⁷⁹

Από τη σκηνή της Προδοσίας (εικ. 13), διασώζεται το κεντρικό τμήμα της τοιχογραφίας με το φίλημα του Ιούδα, το οποίο αποτοιχίστηκε και βρίσκεται σήμερα στο Βυζαντινό Μουσείο Ιωαννίνων. ⁸⁰ Σε πολύ καλή κατάσταση σώζεται η κεφαλή του Χριστού με το μεγάλο σταυρόσχημο φωτεινό φωτοστέφανο, πάνω από το οποίο υπάρχει η συντομογραφία του ονόματος «IC XC» και η κεφαλή του Ιούδα που περιβάλλεται επίσης με μεγάλο, σκοτεινό όμως, φωτοστέφανο. ⁸¹ Η κεφαλή του Χριστού παρότι είναι στραμμένη προς τα αριστερά, απ' όπου έρχεται ο Ιούδας, αποδοκιμάζει την πράξη της Προδοσίας

78. Δευτερ. ΚΗ', 66. Βλ. επίσης και το Δοξαστικό του Όρθρου της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού: «*Ἡ φωνὴ τοῦ Προφήτου σου, Μωϋσέως ὁ Θεός, πεπλήρωται ἢ λέγουσα: Ὁψεσθε τὴν ζωὴν ὑμῶν κρεμαμένην, ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν...*». Μηναίο Σεπτεμβρίου ΙΔ, 186. Το ίδιο κείμενο αναγράφεται και στα ειλητάρια του προφήτη Μωυσή στον τρούλλο του Αγίου Δημητρίου του Κατσούρη, βλ. Παπαμαστοράκης (1992: 430) και στο γλυπτό διάκοσμο του δυτικού μεγάλου αψιδώματος στο ναό της Παρηγορήτισσας, Ορλάνδος (1963: 88 ΙΔ και 92).

79. Την ίδια περίπου διάταξη στη σκηνή παρατηρούμε και στην Τράπεζα της Μονής της Πάτμου (τελευταίο τέταρτο του 13^{ου} αι.), με αγγέλους ιπταμένους πάνω από το Σταυρό, την παράθεση των δύο προφητών αλλά και δύο υμνογράφων, των αγίων Ιωάννου Δαμασκηνού και Κοσμά του Μελωδού, Ορλάνδος (1970: 226-227, εικ. 113, πιν. 90), Κόλλιας (1988: εικ. 36).

80. Παπαδοπούλου (1986: 52-53, εικ. 48), Βυζαντινές Τοιχογραφίες και Εικόνες (1976: 37-38, πιν. 19α).

81. Είναι εντυπωσιακός ο τρόπος με τον οποίο ο ζωγράφος αποδίδει εικαστικά το βαθύτερο θεολογικό περιεχόμενο στο γεγονός της Προδοσίας με τη χρωματική εναλλαγή των φωτοστέφανων των δύο κύριων προσώπων της παράστασης. Το φωτοστέφανο του Χριστού είναι φωτεινό, δουλεμένο με κίτρινη ώχρα, πάνω στην οποία διαγράφονται με έμφαση οι δύο κεραίες του σταυρού πορφυρού χρώματος και διακοσμημένες με πολύτιμους λίθους. Σε αντίθεση, το φωτοστέφανο του Ιούδα που ο ζωγράφος δεν αρνείται να το βάλει στο μαθητή του Χριστού είναι σκοτεινό, δουλεμένο με γκρίζο χρώμα, θέλοντας με τον τρόπο αυτό να φανερωθεί ο σκοτισμός του Ιούδα που τον κάνει να φτάσει στην αποτρόπαια πράξη της προδοσίας του διδασκάλου.

από το μαθητή με τη λοξή και αυστηρή ματιά προς τα δεξιά. Από τα άλλα πρόσωπα του όχλου, Ιουδαίων και στρατιωτών, που περιβάλλουν τα κεντρικά πρόσωπα της σκηνης, σώζονται αποσπασματικά τα πρόσωπα τριών νεαρών Ιουδαίων, ενός μεσήλικα, πίσω ακριβώς από το Χριστό, και ενός στρατιώτη που φορεί κράνος και φολιδωτό περιλαίμιο.⁸² Όλες οι μορφές αποδίδονται κατά κρόταφον, στάση που επιτρέπει στο ζωγράφο να αποτυπώσει στα πρόσωπά τους τη μοχθηρία και την κακία της πράξης.

Από τις μεμονωμένες μορφές αγίων στον κυρίως ναό σώζονται οι παραστάσεις δύο αγίων σε προτομή, εκατέρωθεν της κτητορικής επιγραφής, οι οποίες ανήκουν πιθανότατα σε προφήτες (εικ. 14).

Στη νοτιοδυτική παραστάδα διασώζεται με πολλές φθορές, το ανώτερο τμήμα από την ολόσωμη παράσταση του αποστόλου Πέτρου (εικ. 16), με στροφή τριών τετάρτων προς το κέντρο. Τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά του προσώπου είναι ιδιαίτερα γνωστά από τη μεσοβυζαντινή εποχή.⁸³

Στο χώρο του Νάρθηκα διασώζονται αποσπασματικά περισσότερες μορφές αγίων. Στην κάτω ζώνη της ανατολικής πλευράς του Νάρθηκα, που μμείται τέμπλο για τις λατρευτικές ανάγκες της Μονής, σώζονται σε καλή κατάσταση, δεξιά της πύλης προς τον κυρίως ναό, η παράσταση του Χριστού στον τύπο του Παντοκράτορα (εικ. 17) να κρατεί με το αριστερό χέρι κλειστό διάλιθο ευαγγέλιο και με το δεξί να ευλογεί, και αριστερά, η παράσταση της Θεοτόκου (εικ. 15) σε δέηση.⁸⁴ Στη συνέχεια παρατίθενται μορφές μεγάλων ασκητών και στρατιωτικών αγίων. Τα σωζόμενα κατάλοιπα μαρτυρούν ότι στην κάτω ζώνη είχαμε την παράθεση ολόσωμων αγίων από τη χορεία των μοναχών, αφού ο ναός υπήρξε καθολικό μονής, αλλά και στρατιωτικών αγίων μαρτύρων, αφού ο ναός κτίστηκε με τη χορηγία στρατιωτικών προσώπων.

Δεξιά της Θεοτόκου ιστορούνται οι χαρακτηριστικές μορφές των δύο μεγάλων ασκητών της ερήμου. Η πρώτη ανήκει στον άγιο Αντώνιο και η δεύτερη στον άγιο Ευθύμιο (εικ. 18). «Ο ΑΓΙΟΣ ΑΝΤΩΝ[ΙΟΣ]» με τη διχαλωτή βοστρυχωτή γενειάδα και το μακρύ μουστάκι φορεί το συνηθισμένο μοναχικό κουκούλι ενώ μπροστά στο στήθος του κρέμεται μικρός λευκός σταυρός.⁸⁵

Η δεύτερη μορφή, του αγίου Ευθυμίου, είναι εντυπωσιακή. «Ο ΑΓΙΟΣ [ΕΥ]ΘΥ-

82. Το φολιδωτό περιλαίμιο το βρίσκουμε επίσης στην εικονογράφηση του ιππέα της διακοσμητικής ποδιάς με θέμα την πάλη Ιππέα και Κένταυρου στο ναό της Αγίας Θεοδώρας, Γιαννούλης (2010: 289, πιν. 72).

83. Βλ. ενδεικτικά την εικόνα της Μονής Σινά, Σωτηρίου (1956: Α', εικ. 224). Η παράσταση του αποστόλου Πέτρου στη νοτιοδυτική παραστάδα συνηγορεί στην εικονογράφηση και του αποστόλου Παύλου στην αντίστοιχη βορειοδυτική, όπως συνηθίζεται σε ανάλογες περιπτώσεις.

84. Πρόκειται περί ενός τύπου παράστασης Δέησης. Η ίδια διάταξη απαντάται στον Άγιο Πέτρο Καλυβίων-Κουβαρά Αττικής, Coubaraki-Panselinou (1976: πιν. 54) και αργότερα στο καθολικό της Μονής του Μεγάλου Μετεώρου, Χατζηδάκης-Σοφιανός (1990: 161) και στη διάταξη των φορητών εικόνων του τέμπλου στο Πρωτάτο.

85. Για την εικονογραφία του αγίου βλ. Διονύσιος, Ερμηνεία (1909: 162, 273 και 292), και ενδεικτικά την ψηφιδωτή παράσταση της Παμμακαριστού (1310), Χατζηδάκη (1994: εικ. 172).

Μ[ΙΟC]» εικονίζεται με λευκή κοντή κόμη και μακριά λευκή γενειάδα που πέφτει πλούσια μπροστά στο στήθος με τη μορφή πέντε μεγάλων βοστρύχων.⁸⁶

Στο βόρειο τοίχο του Νάρθηκα σώζεται η μεγαλοπρεπής ασκητική μορφή του αγίου Ιωάννη της Κλίμακος (εικ. 19). «[Ο ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΗΣ] ΚΛΙΜΑΚΟΣ» φορεί ποδήρη χιτώνα, στενόμακρο μοναχικό σχήμα και τον μοναχικό ανάλαβο.⁸⁷ Το δεξί χέρι του αγίου αποδίδεται σε ευλογία ενώ με το αριστερό κρατεί ανοικτό ειλητάριο με νουθεσίες προς τους μοναχούς: «ΜΗ ΘΕΛΓΕΤΩ ΤΙ ΤΩΝ ΠΑΡΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ... ΥΜΑΣ ΑΔΕΛΦΟΙ... μη φρονούντες...».

Στον ανατολικό τοίχο του Νάρθηκα, κάτω από την κτητορική παράσταση εικονογραφούνται σε προτομή οι μορφές ζεύγους αγίων, από τις οποίες σώζεται αποσπασματικά η μορφή του αγίου Βάκχου,⁸⁸ «Ο ΑΓΙΟΣ ΒΑΚΧΟΣ». Η άλλη μορφή που δεν σώζεται, ανήκε πιθανότατα στον άγιο Σέργιο, ο οποίος αποτελεί μετά του αγίου Βάκχου ένα από τα δημοφιλή ζεύγη στρατιωτικών αγίων στη βυζαντινή ιστορία και τέχνη από την παλαιοχριστιανική περίοδο.⁸⁹ Η απεικόνιση στον ιδιαίτερο αυτό χώρο της κτητορικής παράστασης, τονίζει την ιδιαίτερη τιμή και ευλάβεια που είχαν οι στρατιωτικοί κήτορες και αυτάδελφοι Θεόδωρος και Ιωάννης Τσιμισκής προς τους στρατιωτικούς αυτούς αγίους.

Στο νότιο τοίχο του Νάρθηκα σώζονται κατάλοιπα παράστασης οσιακής μορφής, η οποία με το δεξί χέρι κρατεί κλάδο φυτού με πράσινα φύλλα και καρπούς που μοιάζουν με μήλα. Το στοιχείο αυτό, τα μήλα, μαρτυρεί την εικονογραφία του αγίου Ευφρόσυνου του μάγειρα, όπως αναφέρεται στο συναξάριό του και διασώζεται στη βυζαντινή αγιογραφία.⁹⁰

Στη ζώνη των ολόσωμων αγίων του δυτικού τοίχου του Νάρθηκα, διασώζονται ελά-

86. Ο εικονογραφικός τύπος διαφέρει από αυτόν που περιγράφει ο Διονύσιος, Ερμηγεία (1909: 162 και 292). Απεικονίσεις του αγίου στον ίδιο τύπο έχουμε στους Αγίους Αναργύρους Καστοριάς, Πελεκανίδης-Χατζηδάκης (1984: 46, εικ. 25), στη Μονή Μεγίστης Λαύρας, Καλοκύρης (1963: εικ. 21β) και του Μεγάλου Μετεώρου, Χατζηδάκης-Σοφιανός (1990: 119).

87. Για την εικονογραφία του αγίου βλ. Διονύσιος, Ερμηγεία (1909: 164, 294) «γέρον μεγαλογένης» και Χατζούλη (1998: 101). Τα τεχνοτροπικά χαρακτηριστικά του προσώπου μας παραπέμπουν στην εικονογραφία του αγίου Ιωάννη Καλυβίτη στο ναό των Αγίων Θεοδώρων Κοφίννας Μέσα Μάνης, Δρανδάκης (1995: 96, εικ. 24) και Μουρίκη (1978: 62).

88. Για το βίο των αγίων Σεργίου και Βάκχου, οι οποίοι μαρτύρησαν μαζί και εορτάζονται την 7^η Οκτωβρίου βλ. ΘΗΕ 11, 102, και Μηναίο Οκτωβρίου, 66-67.

89. Ερμηγεία (1909: 158 και 301). Απεικονίσεις του ζεύγους των αγίων σε βυζαντινά μνημεία βλ. Γιαννούλης (2010: 325-326, σημ. 1994). Να σημειώσουμε ότι από τα σημαντικότερα βυζαντινά μνημεία της Κωνσταντινουπόλεως είναι ο ναός των Αγίων Σεργίου και Βάκχου, Παλιούρας (1990: 197-198).

90. Ο άγιος εορτάζει την 11^η Σεπτεμβρίου, Delehaye (1954: II, 59 κ. εξ.). Μηναίο Σεπτεμβρίου, 144-145. Βλ. επίσης ΘΗΕ 5, 1117 όπου και τοιχογραφία του αγίου από τη Μονή Βαρλαάμ. Ο άγιος σπάνια εικονίζεται στη βυζαντινή ζωγραφική, με παλαιότερη απεικόνιση στις τοιχογραφίες του Kurbinovo, Hadermann-Misguich (1975: I, 264 κ. εξ., II, εικ. 136), διαδίδεται όμως και επικρατεί στη μεταβυζαντινή ζωγραφική, Τούρτα (1991: 165), σε καθολικά κυρίως μονών, ενδεικτικά στη Μονή του Αγίου Νικολάου Αναπαυσά (1527) από το μεγάλο Κρητικό ζωγράφο Θεοφάνη, Καλοκύρης (1972: πιν. 29β), και στη Λιτή του Μεγάλου Μετεώρου (1552), Χατζηδάκης-Σοφιανός (1990: 169).

χιστα τμήματα τοιχογραφιών με παραστάσεις στρατιωτικών αγίων σε μία από τις οποίες διασώζεται το όνομα του αγίου Ευσταθίου.

Από τις παραστάσεις της πάνω ζώνης δεν σώζεται σχεδόν τίποτε, παρά μόνο μικρά τμήματα δύο κεφαλών με φωτοστέφανα, μιας ανδρικής και μιας γυναικείας μορφής καλυμμένης με μανδήλα. Στο φωτοστέφανο της ανδρικής μορφής αναγράφεται το όνομα: «ΙΩΑΚΗΜ». Τα κατάλοιπα αυτά, που ανήκουν πιθανότατα στο ζεύγος των δικαίων γεννητόρων της Παναγίας, του Ιωακείμ και της Άννας, μαρτυρούν ότι στο χώρο του Νάρθηκα υπήρχαν πιθανότατα ιστορημένες σκηνές από τον κύκλο των θεομητορικών εορτών, αφού ο ναός ήταν αφιερωμένος στη Θεοτόκο.

Εικονογραφικά κατάλοιπα της παράστασης του προφήτη Ηλία τρεφομένου υπό του κόρακος⁹¹ διασώζονται στο βόρειο τύμπανο του νάρθηκα όπως μαρτυρεί και η επιγραφή: «[Ο ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ] ΤΡΕΦΟΜΕΝΟΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΚΟΡΑΚΟΣ».

Η Κόκκινη Εκκλησιά αποτελεί σημαντικό μνημείο της εποχής του Δεσποτάτου για τον επιπρόσθετο λόγο ότι στο μνημείο αυτό διασώζονται ολόκληρη σχεδόν η κτητορική επιγραφή και αποσπασματικά η μοναδική σωζόμενη παράσταση κτητόρων στα μνημεία του Δεσποτάτου στην Άρτα. Στο δυτικό τοίχο, και πάνω από τη θύρα προς το Νάρθηκα, σώζεται κατά το μεγαλύτερο μέρος η κτητορική επιγραφή (εικ. 21), από την οποία συνάγονται σημαντικές ιστορικές πληροφορίες.⁹² Να σημειώσουμε ότι η κτητορική αυτή επιγραφή αποτελεί μία από τις ελάχιστες σωζόμενες επιγραφές στα μνημεία του Δεσποτάτου.⁹³

Εκτείνεται σε δώδεκα στίχους μεγαλογράμματης, χωρίς κενά, βυζαντινής γραφής και περικλείεται σε κόκκινο πλαίσιο. Σύμφωνα με αυτή, η Μονή κτίστηκε και τοιχογραφήθηκε την 9^η Ινδικιών της ηγεμονίας του Δεσπότη της Ηπείρου Νικηφόρου Α΄ Κομνηνού Δούκα⁹⁴ και της συζύγου του Άννας Παλαιολογίνας «...ΣΚΗΠΤΡΟΚΡΑ[ΤΟΥΝ]ΤΩΝ

91. Ο βίος και το έργο του προφήτη περιλαμβάνονται στα βιβλία των Βασιλειών Γ', κεφ. 17-20 και Δ', κεφ. 1-2, το δε επεισόδιο της διατροφής από τους κόρακες, Βασιλειών Γ' 17, 4-6. Για την εικονογραφία γενικά του προφήτη Ηλία στη βυζαντινή τέχνη βλ. Κοντούλης (2003: 206-208), ο οποίος παραθέτει κατάλογο μνημείων με τον εξεταζόμενο εικονογραφικό τύπο.

92. Την κτητορική επιγραφή πρώτος δημοσίευσε ο Λάμπρος (1905: 297-98) και ο ίδιος (1914: 319). Ο Ορλάνδος (1927: 164-167, εικ. 21), έκανε συμπληρώσεις στην επιγραφή. Νεότερη έρευνα και μελέτη της επιγραφής ανήκει στον καθηγητή Β. Κατσαρό (1992: 524-525).

93. Την κτητορική επιγραφή διασώζει και ο ναός της Παρηγορήτισσας στο υπέρθυρο ανάγλυφο του κυρίως ναού, Ορλάνδος (1963: 153-160, εικ. 104-108). Στην Παναγία του Μπρυώνη και στην Κάτω Παναγία Άρτας διασώζονται αποσπασματικά πλινθόκτιστες κτητορικές επιγραφές στους εξωτερικούς τοίχους των μνημείων, Ορλάνδος (1936: 54-56 και 79-80 αντίστοιχα) και Κατσαρός (1992: 522). Μνημεία με επιγραφές στις τοιχογραφίες και στην εξωτερική τοιχοποιία των ναών και των περιβόλων διασώζονται και σε άλλα μνημεία της ευρύτερης περιοχής του Δεσποτάτου, όπως στους Αγίους Αποστόλους Νερομάνας, στον Άγιο Νικόλαο και Ταξιάρχες, στην Αγία Σοφία (Μόκιστα), στην Παναγία Πρεβέντζα, στο σπηλαιώδη ναό του Αγίου Ανδρέου του ερημίτη, Παλιούρας (2004: 222, 224-225, 229, 232, 302, 315-316 αντίστοιχα). Για τις σωζόμενες λόγιες επιγραφές σε μνημεία του Δεσποτάτου βλ. Κατσαρός (1992: 517 κ. εξ.).

94. Η επιγραφή, χωρίς να αναφέρεται στο θάνατο του Νικηφόρου, αποτελεί τεκμήριο για τη χρονολογία, που τοποθετείται ιστορικά μεταξύ των ετών 1296-1298, Nicol (1981: 251 κ. εξ.).

ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΦΡΟΥΡΙΩΝ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΑΝΝΗΣ... ΚΟΜΝΗΝΟΦΥΩΝ ΔΕΣΠΟΤΩΝ...», από τον πρωτοστράτορα Θεόδωρο Τσιμισκή και τη σύζυγό του Μαρία, ως δέηση για την άφεση των αμαρτιών τους και αιώνια ζωή «ΕΙΣ ΜΟΝΑΣ ΔΙΚΑΙΩΝ ΕΙΣ ΕΔΕΜ ΤΟ ΧΩΡΙΟΝ», όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται. Από την επιγραφή συνάγεται και η ακριβής χρονολογία ίδρυσης και διακόσμησης του ναού, που η νεότερη ερμηνεία της επιγραφής τοποθετεί το 1295-1296.⁹⁵

Ολόκληρη η επιγραφή με τις συμπληρώσεις του Αν. Ορλάνδου έχει ως εξής:

«ΝΑΟΣ Α[ΓΙΟΣ] ... ΕΟΣ ... ΤΟΥ ... ΕΙΣ ΟΝΟΜΑ ΤΕΘΗΤΟ ΤΗΣ ΘΚΟΥ ΕΙΣ ΚΛΙΣΗΝ ΣΥΝΗΡΜΟΤΩ [ΤΗΣ ΠΑΝ]ΥΜΝΗΤΟΥ ΤΟΝ ΔΟ[ΜΟΝ ΟΣΤΙΣ ΕΔΕΙΜΑΤΟ ΘΕΟΔΩΡΟΣ Τ]ΖΗΜΙΚΗΣ ΠΕΛΟ. ΣΥΝ ΤΗ ΣΥΝΕΥΝΩ ΤΑΠΕΙΝΗ ΜΑΡΙΑ ΟΥΜΙΟΥΤΟΙ ΖΗΛΩ ... Ν ΑΙΣΙΩΣ ΠΥΚΝΟΙΣ ΑΝΑΛΛΩΜΑCΙΝ ΕΙΣ ΚΑΛΛΟΣ ΤΟCΟΝ ΚΑΘΩΡΑΙCΑC ΕΙΚΟΝ[ΩΝ] ... ΒΡΗΕΝΙC ΟC ΕΞΙCΟΥCΘΑΙ ΤΩ ΑΝΩΤΑ[ΤΩ] ... ΤΟC ΤΩΝ ΠΑΝΤΩΝ ΔΕCΠ[ΟΙΝΑ] ΚΑΜ[Ε] ...]ΤΑΤΩΝ ΑΝΕΛΟ ... ΤΩΝ ΜΑ ... Ν ΤΟ CΜΗΝΟC ΑΠΑΝ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ ΑΞΙΩΝ ... ΑΛΛ Ω ΘΡΟΝΕ ΠΡΟ ... ΝΤΕ ΤΟΥ ΜΟΝΟΥ ΒΑCΙΛΕΥC ΠΑΡΕCΧΕ ΤΙC ΤΛΗΜΟCΙΝ ΑΜΦΟΙ[Ν] ... ΙΑCΙC ΒΛΑΒΗC ΑΝΤΙ ΔΕ ΤΟΥΤΟΥ ΤΟΥ ΤΡΙCΟΛΒΙΟΥ ΔΟΜΟ[Υ] ΚΑΙ ΑΞΙΩCΟ[Ν] ... Α]ΙΩΝΙΟΥC ΜΟΝΑC ΔΙΚΑΙΩΝ ΕΙC ΕΔΕΜ ΤΟ ΧΩ[ΡΙΟΝ] ... CΚΗΠΤΡΟΚΡΑ[ΤΟΥΝ]ΤΩΝ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ⁹⁷ ΦΡΟΥΡΙΩΝ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΑΝΝΗΣ ... ΚΟΜΝΗΝΟΦΥΩΝ⁹⁶ ΔΕCΠΟΤΩΝ ΑΙΔΟΙΜΩΝ ΕΤΟΥC ... ΙΝΔ' Θ».⁹⁸

Η μεγάλη παράσταση των κτητόρων καταλαμβάνει τον ανατολικό τοίχο του Νάρθηκα, πάνω από τη θύρα που οδηγεί στον κυρίως ναό. Στην παράσταση αυτή έχουμε τα πορτραίτα δύο επίσημων ζευγαριών της οικογένειας Τσιμισκή,⁹⁹ τα οποία σχετίζονται με την οικογένεια του δεσπότη της Ηπείρου Νικηφόρου και της συζύγου του Άννας Παλαιολογίνας. Οι προσωπογραφίες τους αποτελούν μάρτυρες της συνήθειας των βυζαντινών αξιωματούχων να ιδρύουν ναούς και Μονές και να απεικονίζονται τιμητικά σε αφιερωματικές παραστάσεις δίπλα από τα ιερά πρόσωπα στα οποία αφιερώνουν τα καθιδρύματά τους. Η εξεταζόμενη παράσταση αποτελεί τη μοναδική διασωθείσα, σχεδόν στο

95. Ο Ορλάνδος (1927: 164-167) ακολουθώντας την ερμηνεία του Λάμπρου σχετικά με την θ' ινδικτιώνα της επιγραφής, χρονολογεί το μνημείο στα 1281, Τσουρής (1988: 197), Παπαδοπούλου (2002: 125). Για την προβληματική επί του θέματος βλ. Αχειμάστου-Ποταμιάνου (1992: 181, σημ. 16).

96. «Δεσπότης Δυσμοκράτωρ» αναγράφεται στην έμμετρη επιγραφή του νότιου τάφου του καθολικού της Βλαχέρνας, Ορλάνδος (1936: 48).

97. Το επίθετο «Κομνηνοφυής» αναγράφεται στην Ενδυτή του Αγίου Μάρκου Βενετίας, Θεοχάρη (1959: 194 κ. εξ.), Hahnloser (1971: 115 πιν. LXXXIII), και Κομνηνοβλαστός στην κτητορική επιγραφή του καθολικού της Παρηγορήτισσας, Ορλάνδος (1963: 154-155).

98. Ο Καμαρούλιας (1996: Β', 246-249), δημοσιεύει την επιγραφή σύμφωνα με την ανάγνωση και τις συμπληρώσεις των τριών μελετητών, Σ. Λάμπρου, Αν. Ορλάνδου και Β. Κατσαρού.

99. Ο Θεόδωρος Τσιμισκής ήταν πιθανότατα ο πρωτοστράτορας του στρατού του Νικηφόρου που συμμετείχε στη μάχη του Βερατίου κατά το 1281 με τα στρατεύματα του αυτοκράτορα Μιχαήλ Η' Παλαιολόγου εναντίον του Καρόλου II d' Ανζου, βασιλιά της Νεαπόλεως, Nicol (1991: 338).

ακέραιο και ταυτισμένη με επιγραφές, παράσταση κτητόρων από αυτές που υπήρχαν και στα άλλα επίσημα καθιδρύματα των δεσποτών, ηγεμόνων και αξιωματούχων του κράτους της Ηπείρου.¹⁰⁰

Στο κέντρο εικονίζεται ένθρονη η Θεοτόκος να κρατεί το Χριστό και εκατέρωθεν αυτής οι δύο ολόσωμοι αρχάγγελοι σε δέηση. Κάτω από τους αγγέλους, δεξιά και αριστερά της Θεοτόκου, στο ύψος των ποδών της, εικονίζονται μέσα σε διάχωρα οι ολόσωμες μορφές δύο ζευγαριών, που στρέφονται ικετευτικά προς τη Θεοτόκο.

Το αριστερό ζεύγος, ανήκει στον πρωτοστράτορα Θεόδωρο και τη σύζυγό του Μαρία (εικ. 20), όπως αναφέρεται στην αποσπασματικά σωζόμενη επιγραφή που συμπλήρωσε και δημοσίευσε ο Αναστάσιος Ορλάνδος.¹⁰¹ Η επιγραφή έχει ως εξής: «[ΔΕΗCIC ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΠΡΩΤΟC]ΤΡΑΤΟΡΟC ΚΤΙΤ[ΟΡΟC ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΚΑ]Ι TIC CΥΜΒΙΟΥ ΑΥΤΟΥ ΜΑ[ΡΙ]ΑC ΚΑΙ ΠΡΩΤΟCΤΡΑΤΟ[P...]». Πιο κάτω σώζεται τμήμα άλλης επιγραφής¹⁰² με αμυδρότερα γράμματα: «[ΔΕΗCIC ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΘΕΟΔ[ΩΡΟΥ]». Η κεφαλή της Μαρίας είναι τελείως κατεστραμμένη, ενώ η μορφή του Θεοδώρου σώζεται σε καλύτερη κατάσταση. Εικονίζεται ασκεπής με πλούσια λευκή κόμη, σε μορφή βοστρύχων, να πέφτει στους ώμους και μακριά καλοχτενισμένη γενειάδα. Η έκφραση του προσώπου του, όπως διαμορφώνεται από τα επί μέρους χαρακτηριστικά είναι επιβλητική, όπως αρμόζει στο αξίωμά του και στη στάση του κοντά στην Παναγία, ως κτήτορας μονής αφιερωμένης στο πρόσωπό της. Στο αριστερό του χέρι κρατεί ομοίωμα του ναού¹⁰³ που έκτισε προς τιμήν της. Από τα αρχιτεκτονικά στοιχεία του αποσπασματικά σωζόμενου εικονιζόμενου ομοιώματος (εικ. 23-24), τρούλλο και ημικυκλικά αετώματα, γίνεται φανερό ότι ο ζωγράφος απεικόνισε το καθολικό της Μονής της Θεοτόκου στην αρχική του φάση, όπως ήταν όταν οι κτήτορες έκτισαν και αφιέρωσαν το ναό στην Παναγία. Ο Θεόδωρος φορεί μακρύ πολύτιμο χιτώνα διακοσμημένο με χρυσά ρομβοειδή κοσμήματα και πολύτιμες ταινίες με φυτική διακόσμηση στους βραχίονες (clavi).

100. Σωζόμενες μέχρι σήμερα παραστάσεις και σπαράγματα τοιχογραφιών επίσημων προσώπων-κτητόρων σε μνημεία του Δεσποτάτου έχουμε στην Παρηγορήτισσα και την Αγία Θεοδώρα Άρτας, στην Παντάνασσα Φιλιππιάδας, στην Πόρτα Παναγιά Πύλης Τρικάλων και στην Αγία Παρασκευή Μονοδενδρίου Ζαγορίου. Για τις παραστάσεις αυτές, τη σχετική βιβλιογραφία και την προβληματική γύρω από το θέμα αυτό βλ. Γιαννούλης (2010: 342-350).

101. Ορλάνδος (1927: 161, εικ. 10).

102. Η δεύτερη αυτή επιγραφή, πιθανόν μεταγενέστερη, αποτέλεσε τη βάση για τη συμπλήρωση της προηγούμενης επιγραφής, Ορλάνδος (1927: 161).

103. Ομοιώματα ναών που εικονίζονται στα χέρια των κτητόρων ως προσφορά και δώρα στο Χριστό, στην Παναγία και σε άλλα ιερά πρόσωπα έχουμε στην τέχνη από την παλαιοχριστιανική ακόμα περίοδο. Ενδεικτικά βλ. την ψηφιδωτή παράσταση στην Αγία Σοφία με τον Μέγα Κωνσταντίνο και τον Ιουστινιανό να προσφέρουν στο Χριστό την Πόλη και το ναό της Αγίας Σοφίας και στη Μονή της Χώρας το Θεόδωρο Μετοχίτη να προσφέρει τη Μονή στο Χριστό, Χατζηδάκη (1994: εικ. 34 και 174-175 αντίστοιχα). Περισσότερα παραδείγματα βλ. Γιαννούλης (2010: 321, σημ. 1973).

Το δεξιό ζεύγος ανήκει στον αδελφό του κτήτορα, Ιωάννη Τζιμισκή και τη σύζυγό του Άννα (εικ. 22), όπως μαρτυρεί η επιγραφή στο επάνω μέρος της παράστασης: «ΔΕΗCΙC ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΙΩ[ΑΝΝΗ] ΤΟΥ ΤΖΙΜ[ΙCΚΗ] ΚΑΙ ΑΥΤΑΔΕΛΦΟΥ ΤΟΥ ΚΤΙΤΟΡΟC ΚΑΙ ΤΗC CΥΜΒΙΟΥ ΑΥΤ[ΟΥ] ΑΝΝΗC ΤΗC ΤΖ[ΙΜΙCΚΗ]». ¹⁰⁴ Η παράσταση του ζεύγους είναι καλύτερα διατηρημένη.

Ο ζωγράφος αποδίδει τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά των προσώπων, τα οποία προφανώς γνώριζε από κοντά, με ιδιαίτερη προσοχή και ρεαλισμό και αποτυπώνει στις μορφές τους και στις στάσεις τους τη σοβαρότητα και την ευσέβειά τους.

Κόσμημα: Στα σωζόμενα κατάλοιπα των τοιχογραφιών του ναού διαπιστώνουμε τη διακοσμητική διάθεση και τάση του ζωγράφου, όπως φαίνεται στις πολυτελείς ενδυμασίες των κτητόρων του ναού, στους διακοσμημένους χιτώνες με τα χρυσοποίκιλτα σιρίτια και στα κόκκινα μακριά πανωφόρια με τα διακοσμημένα άκρα. Πλούσια δικόσμηση παρατηρείται επίσης στη βασιλική ενδυμασία του προφητάνακτα Σολομώντα, όπως και σε σπαράγματα παραστάσεων στο νότιο τοίχο του κυρίως ναού. Με διακόσμηση που μιμείται χρυσοκέντημα φιλοτεχνούνται τα αρχιερατικά άμφια των ιεραρχών, πετραχήλια κυρίως, επιγονάτια και εγγείρια. Η διακοσμητική διάθεση και η χρωματική αισθητική του ζωγράφου φανερώνεται επίσης στην πλούσια διακοσμητική ταινία με τους ελισσόμενους βλαστούς και ανθεμωτά κοσμήματα στη νοτιοδυτική παραστάδα του κυρίως ναού, στο εσωράχιο του παραθύρου του δυτικού τοίχου και στη διακοσμητική ταινία της μετώπης της κόγχης του Ιερού με το κόσμημα «opus vermiculatum». ¹⁰⁵

Τεχνοτροπία - Χρονολόγηση: Τα σωζόμενα κατάλοιπα του τοιχογραφικού διακόσμου της Κόκκινης Εκκλησιάς μαρτυρούν το αξιόλογο καλλιτεχνικό επίπεδο της ζωγραφικής στα τέλη του 13^{ου} αι. και πιο συγκεκριμένα στην τελευταία δεκαετία (1295-1296) σύμφωνα με τη χρονολογία της κτητορικής επιγραφής ¹⁰⁶ αλλά και της τεχνοτροπίας που εκφράζεται στο διάκοσμο. ¹⁰⁷ Ο ζωγράφος είναι ενημερωμένος στο ύφος και τις μεθόδους της παλαιότερης ζωγραφικής, της πρώτης πεντηκονταετίας, και όχι στις καλλιτεχνικές τάσεις, αναζητήσεις και ρεύματα που αναδεικνύονται και επικρατούν από τα μέσα κυρίως του 13^{ου} αιώνα. ¹⁰⁸ Έχει την αίσθηση του μνημειακού ύφους και αποδίδει τις μορφές

104. Ορλάνδος (1927: 162, εικ. 11).

105. Frantz (1934: 60-65).

106. Αχεμάστου-Ποταμιάνου (1992: 181), Djurić (1978: 222), Kalopissi-Verti (1984: 236) και Βοκοτόπουλος (1997: 231). Για την προβληματική γύρω από την ακριβή χρονολόγηση βλ. Hallensleben (1967-74: 284) και Παπαδοπούλου (1986: 52-53), η ίδια (2002: 125).

107. Η Καλοπίση-Βέρτη (1999: 89), αναφέρει χαρακτηριστικά ότι στην Άρτα, αλλά και στο Μυστρά, κτίστηκαν σημαντικά μνημεία και διακοσμήθηκαν με μνημειακά και εξαιρετικής ποιότητας εικονογραφικά σύνολα από τοπικούς ηγεμόνες και λογίους κληρικούς στις κατακερματισμένες τότε πολιτικά επαρχίες της αυτοκρατορίας. Στη διακόσμηση των μνημείων κυριαρχεί η συντηρητική εικονογραφία, η μέτρια ως χαμηλή ποιότητα του γραπτού διακόσμου, που εγγίζει τα όρια του λαϊκού ύφους και το συντηρητικό επαρχιακό τεχνοτροπικό ιδίωμα, με κάποιες απηχήσεις των προοδευτικών τάσεων σε διαφορετικό κάθε φορά βαθμό.

108. Βοκοτόπουλος (1997: 231).

με υπερβολικό ύψος, όπως φαίνεται στους συλλειτουργούντες ιεράρχες, στη διακονική μορφή του Ιερού, αλλά και στους αγίους του κυρίως ναού και του Νάρθηκα. Προσπαθεί να συνδυάσει γραμμικότητα και πλαστικότητα στην απόδοση των μορφών και ενδυμάτων ενώ παράλληλα προχωρεί συγκρατημένα στην απόδοση όγκου στις μορφές. Τα στοιχεία αυτά φανερώνουν τον συμφυρμό υστεροκομνήνειων και παλαιολόγειων στοιχείων, τάση που επικρατεί στα επαρχιακά κέντρα της διαμελισμένης αυτοκρατορίας.¹⁰⁹ Ιδιαίτερη επιμέλεια και ρεαλιστικότητα παρουσιάζεται στο πλάσιμο των προσώπων και των γυμνών μερών, κυρίως στα εικονιζόμενα πρόσωπα των κτητόρων του ναού. Όλες οι μορφές αποδίδονται με σοβαρότητα και πνευματική βαρύτητα, όπως στα πρόσωπα των αγίων στο Νάρθηκα και στο αυστηρό αλλά ήρεμο πρόσωπο του Χριστού στη σκηνή της Προδοσίας. Γενικά μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι οι τοιχογραφίες του μνημείου ακολουθούν την παράδοση της Κωνσταντινούπολης και αποτελούν προδρομική έκφραση της βαριάς τεχνοτροπίας.

Δεν διασώζονται στις πηγές στοιχεία για την πορεία του βυζαντινού αυτού μοναστηριού, ούτε γνωρίζουμε τη σημασία και το ρόλο του ως μετοχίου στην ιστορική πορεία της κυριάρχου Μονής Βελλάς. Επίσης, δεν έχουμε στοιχεία για τα οικονομικά ή περιουσιακά στοιχεία που πιθανότατα διέθετε το ηγεμονικό αυτό καθίδρυμα.

3. Το Μονύδριο των Μηρδεαστάνων

Το βυζαντινό μονύδριο «των Μηρδεαστάνων», το οποίο κατά τα μέσα του 19^{ου} αι. υπήγετο ως μετόχιο στην εκκλησία (Μονή) της Βελλάς, μνημονεύει ο Παν. Αραβαντινός σχολιάζοντας την παράγραφο του χρυσοβούλλου του Ανδρονίκου Παλαιολόγου του 1321. Η μικρή αυτή μονή παραχωρήθηκε στην Εκκλησία των Ιωαννίνων από τον σεβαστό Σγούρο του οποίου υπήρξε ιδιοκτησία: «Ἐδόθη δὲ καὶ κατὰ λόγον προσενέξεως πρὸς τὴν αὐτὴν ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν καὶ παρὰ τοῦ προκαθημένου τῆς θεοσώστου πόλεως Ἰωαννίνων, σεβαστοῦ τοῦ Σγούρου, τὸ μονίδριον τῶν Μερδεαστάνων, ὅπερ εἶχεν ἀπὸ γονικότητος, καὶ διὰ Χρυσοβούλλου τῆς βασιλείας μου».¹¹⁰ Το μονύδριο αυτό, το επικαλούμενο Μαδράστανα, το οποίο σήμερα δεν σώζεται, βρισκόταν στο χωριό Σαρακοβίστα στην περιοχή των Κουρέντων.¹¹¹ Πέρα από την αναφορά αυτή του Π. Αραβα-

109. Η τάση αυτή και το επαρχιακό ύφος παρατηρείται και στη ζωγραφική άλλων μνημείων της εποχής στο Δεσποτάτο, όπως στην Παναγία Πρεβέντζα (τέλη 13^{ου}-αρχές 14^{ου} αι.), στο ναό του ασκητηρίου του αγίου Ανδρέα του Ερημίτη στο σπήλαιο της Καλάνας στους Χαλκιοπούλους (1282-1283), βλ. Κίσσας (1992: 213), Καλοπίση-Βέρτη (1999: 67-68). Σύμφωνα με τον καθηγητή Αθ. Παλιούρα (2004: 302-304 και 315-316), οι τοιχογραφίες ανάγονται στα τέλη του 13^{ου} αι. έως τα μέσα του 14^{ου} αι. αντίστοιχα. Την ίδια τάση εντοπίζουμε και στις τοιχογραφίες της Πόρτας-Παναγιάς (1283-1289) Καλοπίση-Βέρτη (1999: 68), Ορλάνδος (1935: 33 κ. εξ.), Tsitouridou (1981: 875).

110. Αραβαντινός (1856: 310).

111. «Μερδεάστανα. Μονίδριον καὶ ἤδη σωζόμενον ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Σαρακοβίστας τῆς περιοχῆς τῶν Κουρέντων, καλούμενον Μαδράστανα, καὶ ὑπαγόμενον τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Βελλᾶς», Αραβαντινός (1856: 310, σημ. 4), Κορδώσης (2003: 144).

ντινού δεν γνωρίζουμε τίποτε περισσότερο για το χρόνο υπαγωγής του μονυδρίου στη Βελλά, ούτε στις πηγές διασώζονται στοιχεία για την παρουσία του στην ιστορία της περιοχής.

Τελειώνοντας να αναφέρουμε ότι σήμερα στην Ιερά Μονή Βελλάς υπάγονται ως μετόχια οι διαλυμένες ιερές μονές: Υπεραγίας Θεοτόκου Σπηλαιωτίσσης Αρίστης (1665), Γενεσίου Θεοτόκου Ασπραγγέλων (1580), Αγ. Ιωάννου Ρογκοβού (1749) και Κοιμήσεως Θεοτόκου Πατέρων (1590).¹¹²

112. Για τα διαλυμένα αυτά, αξιόλογα για την ιστορία και τέχνη, μοναστήρια που υπήχθησαν ως μετόχια στη Μονή τα τελευταία χρόνια δεν κάνουμε ιδιαίτερο λόγο, διότι αυτά δεν είχαν ποτέ ενεργό ρόλο και σχέση με την ιστορία και τη ζωή της Μονής Βελλάς. Η προσάρτησή τους στη Μονή τα τελευταία χρόνια, όπως συνέβη και με πολλά άλλα μοναστήρια της Ελλάδος, έγινε για λόγους πρακτικούς, διοίκησης και συντήρησης των ιερών σκηνωμάτων, αφού πλέον δεν εγκαταβιούν μοναχοί σε αυτά. Για τα μοναστήρια αυτά βλ. ενδεικτικά, Καμαρούλιας (1996: Α΄, 294-298, 302-305, 337-345 και 549-555 αντίστοιχα) με τη σχετική βιβλιογραφία, Οικονόμου (1966: 95-105) και Κορακίδης (1998).

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- ABME: Αρχείον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος.
 ActSS: Acta Sanctorum.
 ArtBull: The Art Bulletin.
 CIÉB: Actes du Congrès International d' Études Byzantines.
 CorsiRav: Corsi di cultura sull' arte Ravennate e byzantina.
 EEBΣ: Επιστημονική Επετηρίς Βυζαντινών Σπουδών.
 ΕΗΜ: Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών.
 ΕΡΓΟΝ: Το Έργον της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας.
 ΘΗΕ: Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαιδεία.
 ΗΕ: Ηπειρωτική Εστία.
 ΗΗ: Ηπειρωτικό Ημερολόγιο.
 ΗΧ: Ηπειρωτικά Χρονικά.
 ΙΕΕ: Ιστορία του Ελληνικού Έθνους.
 ΝΕ: Νέος Ελληνομνήμων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγία Γραφή

- α΄ Παλαιά Διαθήκη, κείμενο εκδ. Αποστολικής Διακονίας, Αθήναι χ.χ.
 β΄ Καινή Διαθήκη, κείμενο, εκδ. Αποστολικής Διακονίας, Αθήναι 1981.
 Αγγελόπουλος, Αθ. (1991), *Εκκλησιαστική Ιστορία, Ιστορία των δομών της διοικήσεως και ζωής της Εκκλησίας της Ελλάδος* (εικοστός αιώνας), Θεσσαλονίκη.
 Αθηναγόρας Μητροπολίτης Παραμυθίας και Πάργης, (1929), «Νέος Κουβαράς», *ΗΧ* 4, 1-54.
 Αναστασίου, Ι. (1974), «Η οργάνωση του Γένους υπό τους Τούρκους και η επιβίωσή του», *ΙΕΕ*, I, 133-139.
 Αρβαντινός, Π. (1856), *Χρονογραφία της Ηπείρου*, τομ. Α΄ & Β΄, εν Αθήναις.
 Ατέσης, Β. (1975), *Επισκοπικοί Κατάλογοι της Εκκλησίας της Ελλάδος απ΄ αρχής μέχρι σήμερα*, εν Αθήναις.
 Αχεμάστου-Ποταμιάνου, Μ. (1992), «Η ζωγραφική της Άρτας στο 13^ο αιώνα και η Μονή Βλαχέρνας», Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου: *Το Δεσποτάτο της Ηπείρου* (Άρτα 27-31 Μαΐου 1990), έκδ. ΣΚΟΥΦΑΣ, Άρτα, 179-186.
 Αχεμάστου-Ποταμιάνου, Μ. (1994), *Βυζαντινές Τοιχογραφίες*, Αθήνα.
 Βακαλόπουλος, Απ. (1974), «Η θέση των Ελλήνων και οι δοκιμασίες τους υπό τους Τούρκους», *ΙΕΕ*, I, 22-91.
 Βακαλόπουλος, Απ. (1974), «Η οργάνωση του Γένους υπό τους Τούρκους και η επιβίωσή του, Οι Κοινότητες», *ΙΕΕ*, I, 150-179.
 Βακαλόπουλος, Απ. (1990), *Νέα Ελληνική Ιστορία 1204-1985*, Θεσσαλονίκη.
 Βέης, Ν. (1925), «Λέων-Μανουήλ Μακρός, επίσκοπος Βελλάς», *ΕΕΒΣ* 2 (1925), 121-142.
 Βλάχος, Κ. (1977), «Κτηματολόγια των Νομών της περιοχής Κουρέντων – Ιωαννίνων, 7. Το Ιερόν Μοναστήριον της Κοιμήσεως της Παναγίας επιλεγμένου Βελλάς», *ΗΕ* τεύχ. 301-302, 366-369.
 Βοκοτόπουλος, Π. (1997), «Η τέχνη στην εποχή του Δεσποτάτου», στον τόμο *Ήπειρος, 4000 χρόνια Ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού*, Αθήνα, 224-237.

- Βρανούσης, Λ. (1962), *Χρονικά της Μεσαιωνικής και Τουρκοκρατούμενης Ηπείρου*, έκδ. ΕΗΜ, Ιωάννινα.
- Βυζαντινές Τοιχογραφίες και Εικόνες (1976), Οδηγός Έκθεσης, Εθνική Πινακοθήκη, Σεπτέμβριος-Δεκέμβριος, Αθήνα.
- Coubaraki-Panselinou, Naf. (1976), *Saint Pierre de Kalyvia-Kouvara et la chapelle de la Vierge de Merenta*, Θεσσαλονίκη.
- Delehaye, H. (1954), *Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae*, ActSS, Bruxellis 1902, (ανατύπωση 1954).
- Δελλημάρης, Ιερώνυμος (2000), *Πατέρες της Εκκλησίας και εκκλησιαστικοί συγγραφείς της Δυτικής Ελλάδος, 1 Άπαντα Ιωάννου Αποκαύκου*, Ναύπακτος.
- Δήμου, Β. (1983), *Η Ιερά Μονή των Ταξιαρχών Γκούρας και τα εις Βλαχίαν μετόχια αυτής Βάλλιας και Σταυρουπόλεως*, Ιωάννινα.
- Djurić, V. (1978), «La peinture murale Byzantine XIIe et XIIIe siècles»: *Actes du XVe CIÉB* (Athènes-Septembre 1976), Αθήνα, 159-252.
- Διονυσίου του εκ Φουρνά (1909), *Ερμηνεία της ζωγραφικής τέχνης*, εν Πετρούπολει.
- Δρανδάκης, Ν. (1995), *Βυζαντινές τοιχογραφίες της Μέσα Μάνης*, Αθήναι.
- Frantz, Al. (1934), «Byzantine Illuminated Ornament», *ArtBull XVI*, 43-76.
- Φρόντζος, Κ. (1954), «Συμβολή εις την ιστορίαν της Μονής Βελλάς», *HE τεύχ.* 26, 551-562.
- Γερμανός Μητροπολίτης Σάρδεων (1937), «Επισκοπικοί κατάλογοι των εν Ηπείρω και Αλβανία Επαρχιών του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως», *HX* 3, 11-103.
- Γιακουμής, Γ.-Γιακουμής, Κ. (1994), *Ορθόδοξα Μνημεία στη Βόρειο Ηπειρο*, Ιωάννινα.
- Γιαννέλος, Κ. (2001), *Τα Βυζαντινά μνημεία της Άρτας*, Άρτα.
- Γιαννούλης, Δ. (2010), *Οι τοιχογραφίες των Βυζαντινών μνημείων της Άρτας κατά την περίοδο του Δεσποτάτου της Ηπείρου*, έκδ. ΕΗΜ, Ιωάννινα.
- Γριτσόπουλος, Τ. (1963), «Βελλάς, Επισκοπή-Μονή», *ΘHE* 3, 778-781.
- Hadermann-Misguich, L. (1975), *Kurbinovo, Les fresques de Saint Georges et la peinture byzantine du XII siècle, I, II*, Bruxelles.
- Hahnloser, H. (1971), *Il Tesoro e il Museo, Il Tesoro di San Marko*, Firenze.
- Hallensleben, H. (1967-74), «Die architekturgeschichtliche stellung der Kirche Sv. Bogorodica Peribleptos (Sv. Kliment) in Ohrid», *Arheoloski Muzej na Makedonija, Recueil des Travaux*, VI-VII, Melanges Dimce Koco, 304-316.
- Hammond, N. (1997), «Γεωφυσικοί χαρακτήρες και ιστορική γεωγραφία της Ηπείρου», στον τόμο *Ήπειρος, 4000 χρόνια Ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού*, Αθήνα, 12-31.
- Hammond, N. (1971), *Ήπειρος*, (μετ. Αθ. Γάγκκα), έκδ. «Ηπειρωτικής Βιβλιοθήκης», Αθήναι, (α' έκδοση στην αγγλική: Epirus, Oxford 1967).
- Καλοκύρης, Κ. (1963), *Αθως. Θέματα αρχαιολογίας και τέχνης*, Αθήναι.
- Καλοκύρης, Κ. (1972), *Η ζωγραφική της Ορθοδοξίας*, Θεσσαλονίκη.
- Kalopissi-Verti, S. (1984), «Tendenze stilistiche della pitura monumentale in Grecia durante il XIII secolo», *Corsi Rav (XXXI)*, 221-253.
- Καλοπίση-Βέρτη, Σ. (1999), «Τάσεις της μνημειακής ζωγραφικής περί το 1300 στον ελλαδικό και νησιώτικο χώρο (εκτός από τη Μακεδονία)», *Ο Μανουήλ Πανσέληνος και η εποχή του*, Αθήνα, 63-100.
- Καμαρούλιας, Δ. (1996), *Τα Μοναστήρια της Ηπείρου*, τομ. Α' - Β', Αθήνα.
- Κατσαρός, Β. (1992), «Λόγια στοιχεία στην επιγραφική του "Δεσποτάτου". Λόγιοι και διανοούμενοι κατά τον 13ο αι. στην Ήπειρο με βάση τις έμμετρες επιγραφές του χώρου», *Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου: Το Δεσποτάτο της Ηπείρου* (Άρτα 27-30 Μαΐου 1990), Άρτα, 517-533.

- Κίσσας, Σ. (1992), «Όσιος Ανδρέας ο ερημίτης ο εκ Μονοδένδρου, Ιστορία, λατρεία, τέχνη», Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου: *Το Δεσποτάτο της Ηπείρου*, Άρτα, 205-214.
- Κόλλιας, Ηλ. (1988), «Τοιχογραφίες», στον τόμο, *Οι Θησαυροί της Μονής Πάτμου*, Αθήνα, 57-105.
- Κονιδάρης, Γ. (1970), *Εκκλησιαστική Ιστορία της Ελλάδος*, Εν Αθήναις.
- Κοντούλης, Ηλ. (2003), *Η εξέλιξη της εικονογραφίας του προφήτη Ηλία*, Ιωάννινα (ανέκδοτη διδακτορική διατριβή).
- Κορακίδης, Αλ. (1998), *Η Βελλά της Ηπείρου*, Αθήνα-Γιάννινα.
- Κορδώσης, Μ. (2003), *Τα βυζαντινά Γιάννενα*, Αθήνα.
- Λαμπρίδης, Ι. (1971), *Ηπειρωτικά Αγαθοεργήματα*, τομ. Α΄, έκδ. ΕΗΜ, Ιωάννινα, (α΄ έκδοση, Ιωάννινα 1871).
- Λαμπρίδης, Ι. (1993), *Ηπειρωτικά Μελετήματα*, τευχ. 6^{ον}, έκδ. ΕΗΜ, Ιωάννινα (α΄ έκδοση εν Αθήναις 1888).
- Λάμπρος, Σ. (1905), «Η Παναγία Βελλά πλησίον του Βουργαρελίου εν Τζουμέρκους», *NE* 2, 89-298.
- Λέκκος, Ευ. (1997), *Τα Μοναστήρια του Ελληνισμού*, τομ. Α΄, Αθήνα.
- Miklosich, F.-Müller, I. (1860-1890), *Acta et diplomata monasteriorum et ecclesiarum Orientis*, τ. Α΄-ΣΤ΄, Wien.
- Millet, G. (1960), *Recherches sur l'Iconographie de l'Evangile aux XIV, XV et XVI siècles d'après les monuments de Mistra, de la Macèdoine et du Mont Athos*, Paris 1916, (επανεκδοση 1960).
- Μουρίκη, Ντ. (1978), *Οι τοιχογραφίες του Σωτήρα κοντά στο Αλεποχώρι της Μεγαρίδος*, Αθήνα.
- Nicol, D. (1981), «The Date of the Death of Nikephoros I of Epiros»: *Miscellanea Agostino Pertusi, Rivista di Studi Byzantini e Slavi* I, 251-257.
- Nicol, D. (1991), *Το Δεσποτάτο της Ηπείρου (1267-1479)*, Αθήνα, (*The Despotate of Epiros (1267-1479)*, Cambridge 1984).
- Νικολαΐδου, Ελευθ. (1991), «Συμβολή στην ιστορία της εκκλησιαστικής και κοινοτικής ζωής στη Μητροπολιτική επαρχία Ιωαννίνων (1830-1840)», *ΗΗ* τόμ. ΙΓ΄, Ιωάννινα.
- Οικονόμου, Φ. (1966), *Η εν Ιωαννίνους Εκκλησία*, Αθήναι.
- Οικονόμου, Φ. (1971), *Η εν Ηπείρω Εκκλησία Δρυινοπούλεως, Πωγωνιανής και Κονίτσης*, Αθήναι.
- Οικονόμου, Φ. (1972), *Η εν Άρτη Εκκλησία*, Αθήναι.
- Οικονόμου, Φ. (1982), *Η Εκκλησία της Ηπείρου*, Αθήναι.
- Ορλάνδος, Αν. (1927), «Μνημεία του Δεσποτάτου της Ηπείρου. Η Κόκκινη Εκκλησιά (Παναγία Βελλάς)», *HX* 2, 153-169.
- Ορλάνδος, Αν. (1935), «Η Πόρτα-Παναγιά της Θεσσαλίας», *ABME* Α΄, 5-40.
- Ορλάνδος, Αν. (1936), «Η παρά την Άρταν Μονή των Βλαχερνών», 3-50, «Η Παναγία του Μπρυώνη», 51-56, «Η Μονή της Κάτω Παναγιάς», 70-87, *ABME* Β΄.
- Ορλάνδος, Αν. (1954), «Αναστήλωσις και συντήρησις Μνημείων», *Έργον*, 60-63.
- Ορλάνδος, Αν. (1963), *Η Παρηγορήτισσα της Άρτης*, Αθήναι.
- Ορλάνδος, Αν. (1967), «Αναστήλωσις και συντήρησις Μνημείων», *Έργον*, 130 κ. εξ.
- Ορλάνδος, Αν. (1970), *Η αρχιτεκτονική και αι βυζαντιναί τοιχογραφίαι της Μονής του Θεολόγου Πάτμου*, εν Αθήναις.
- Παΐσιος, Γεώργιος Ιερεύς (1954), «Αντίγραφον Πατριαρχικής επιστολής περί της Ιεράς Μονής Βελλάς», *HE* τεύχ. 26, 563-566, Ιωάννινα.
- Παλιούρας, Αθ. (1985), *Βυζαντινή Αιτωλοακαρνανία*, Αθήνα, (β΄ έκδ. Αργίτιο 2004).
- Παλιούρας, Αθ. (1990), «Τα Βυζαντινά Μνημεία» στον τόμο: *Το Οικουμενικό Πατριαρχείο*, Αθήνα, 145-259.
- Παλιούρας, Αθ. (1993), «Από την Ήπειρο στη Θεσσαλία. Ένας καλλιτεχνικός δρόμος», *Πρακτικά Γ΄ Συμποσίου Τρικαλινών Σπουδών*, τομ. Β΄, Τρίκαλα, 41-46.

- Παπαδοπούλου, Β. (1986), «Προδοσία. 1281», *Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή Τέχνη*, Αθήνα, 52-53, εικ. 48.
- Παπαδοπούλου, Β. (2002), *Η Βυζαντινή Άρτα και τα μνημεία της*, Αθήνα.
- Παπαμαστοράκης, Τ. (1992), «Άγιος Δημήτριος του Κατσούρη: το εικονογραφικό πρόγραμμα του τρούλλου», Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου: *Το Δεσποτάτο της Ηπείρου*, Άρτα, 419-439.
- Πελεκανίδης, Στ.-Χατζηδάκης Μ. (1984), *Καστοριά*, Αθήνα.
- Πετρονικολός, Κ. (1977), *Το Βουργαρέλι Τζουμέρκων*.
- Rouqueville, F. (1994), *Ταξίδι στην Ελλάδα, Τα Ηπειρωτικά*, (προλεγόμενα - μετάφραση Κ. Βλάχου), τόμ. Ι, έκδ. ΕΗΜ, Ιωάννινα.
- Σεγκούνης, Φ. (1932), «Ανέκδοτος αλληλογραφία των Ζωσιμάδων», *ΗΧ* 7, 3-66.
- Σκαβάρα, Μ. (2011), *Το έργο των Λινοτοπιτών ζωγράφων Μιχαήλ και Κωνσταντίνου στην επισκοπή Δρυινοπούλεως Βορείου Ηπείρου*, Ιωάννινα.
- Σούρλας, Ε. (1929), «Συμβολαί εις την ιστορίαν της επαρχίας Κονίτισης», *ΗΧ* 4, 195-254.
- Σούρλας, Ε. (1929), «Έγγραφα αναφερόμενα εις την ιστορίαν της Ιεράς Μονής Βελλάς», *ΗΧ* 4, 235-254.
- Στούπης, Σπ. (1974), *Ελληνοαλβανοί*, Ιωάννινα.
- Σωτηρίου, Γ. και Μ. (1956), *Εικόνες Σινά*, τομ. 1^{ος}, Αθήναι.
- Θεοχάρη, Μ. (1959), «Η Ενδυτή του Αγίου Μάρκου», *ΕΕΒΣ*, 39, σ. 194 κ. εξ.
- Τάτσης, Διον. (1983), «Πατριαρχικό γράμμα για την Ιερά Μονή Βελλάς», *ΗΕ τεύχ.* 379-380, 656-658.
- Τούρτα, Αν. (1991), *Οι ναοί του Αγίου Νικολάου στη Βίτσα και του Αγίου Μηνά στο Μονοδένδρι*, Αθήνα.
- Τσιγαρίδας, Ευθ. (1986), *Οι τοιχογραφίες της Μονής Λατόμου Θεσσαλονίκης και η βυζαντινή ζωγραφική του 12^{ου} αι.*, Θεσσαλονίκη.
- Τσιοράν, Γ. (1938), *Σχέσεις των Ρουμανικών χωρών μετά του Άθω και δη των Μονών Κουτλουμουσίου, Λαύρας, Δοχειαρίου και Αγίου Παντελεήμονος ή των Ρώσων*, Αθήναι.
- Tsitouridou, A. (1981), «Les fresques du XIIIe siècle dans l'église de la Porta-Panaghia en Thessalie», *Actes du XVe CIÉB*, (Athenes 1976), II Β', Αθήνα, 863-878.
- Τσουρής, Κ. (1988), *Ο κεραμοπλαστικός διάκοσμος των υστεροβυζαντινών μνημείων της βορειοδυτικής Ελλάδος*, Καβάλα.
- Velenis, G. (1988), «Thirteenth-century Architecture in the Despotate of Epirus. The origins of the Scool», Πρακτικά Συμποσίου, *Studenca et l'art Byzantin autour de l'anne 1200*, Beograd, 199-285.
- Ξενόπουλος, Σεραφεΐμ ο Βυζάντιος (1884), *Δοκίμιον Ιστορικόν περί Άρτης και Προβέξης*, εν Αθήναις (επανέκδοση Άρτα 1986).
- Χατζηδάκη, Ν. (1994), *Βυζαντινά ψηφιδωτά*, Αθήνα.
- Χατζηδάκης Μ.-Σοφινός Δ. (1990), *Το Μεγάλο Μετέωρο. Ιστορία και Τέχνη*, Αθήνα.
- Χατζούλη, Γλ. (1998), *Ο τοιχογραφικός διάκοσμος της Λιτής του Καθολικού της Μονής Βαρλαάμ. Συμβολή στη μελέτη της μεταβυζαντινής ζωγραφικής του 16^{ου} αι.*, Ιωάννινα (ανέκδοτη διδακτορική διατριβή).
- Χρυσός, Ευ. (1976), «Η προαγωγή της επισκοπής Ιωαννίνων σε μητρόπολη», *Δωδώνη* 5, 337-348, Ιωάννινα.
- Ζαχαριάδης, Κυρ. (1916), *Σύντομος περιγραφή του περί των εν Ρουμανία κτημάτων Μοναστηριακού Ζητήματος από της εμφανίσεως αυτού μέχρι των καθ' ημάς χρόνων, ήτοι από του 1421 μέχρι 1913*, Θεσσαλονίκη.

Εικ. 1. Ιερά Μονή Βελλάς. Μερική άποψη. Νοτιοδυτική άποψη καθολικού.

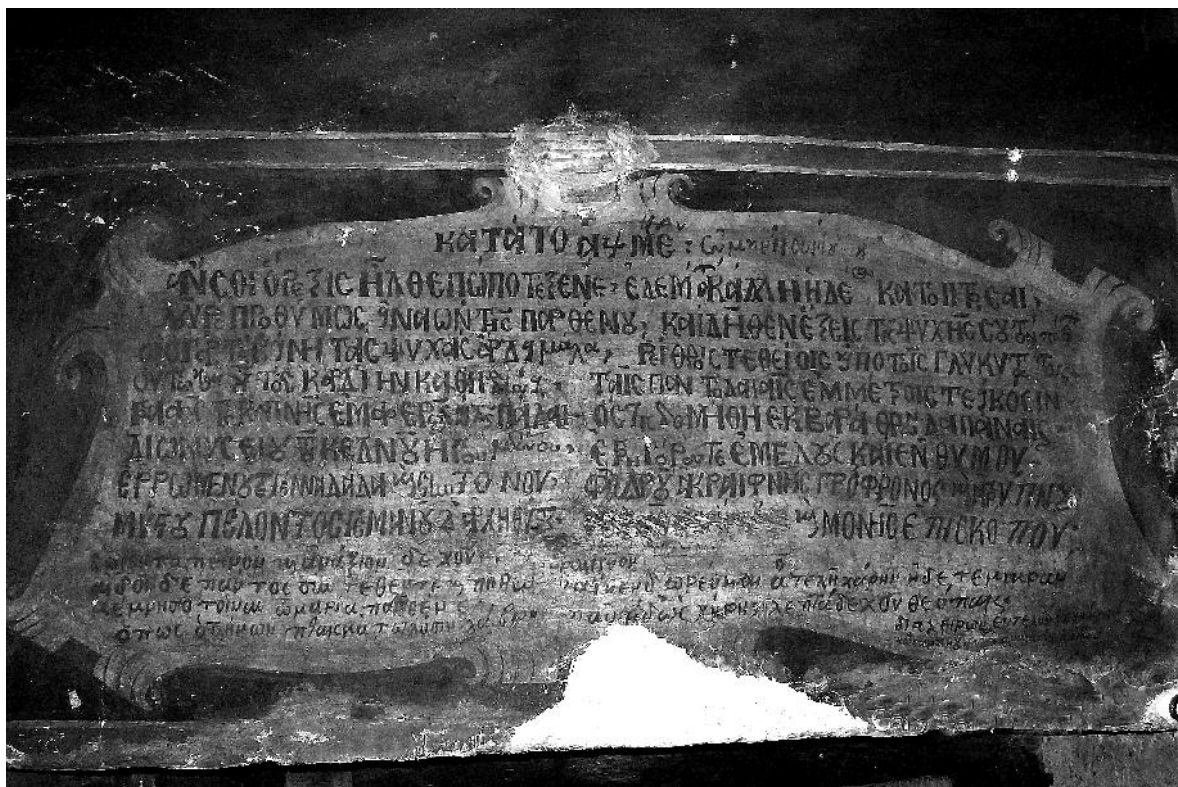
Εικ. 2. Ιερά Μονή Βελλάς. Μερική άποψη. Το καθολικό από βορρά.

Εικ. 3. Ιερά Μονή Βελλάς. Το καθολικό. Ανατολική άποψη.

Εικ. 4. Ιερά Μονή Βελλάς. Ανατολική πλευρά καθολικού. Βυζαντινή φάση.

Εικ. 5. Ιερά Μονή Βελλάς. Η κτητορική επιγραφή.

Εικ. 6. Ιερά Μονή Βελλάς. Κατάλοιπα συνθρόνου Ιερού Βήματος.

Εικ. 7. Κόκκινη Εκκλησιά. Νοτιοανατολική άποψη.

Εικ. 8. Κόκκινη Εκκλησιά. Νοτιοδυτική άποψη.

Εικ. 9. Κόκκινη Εκκλησιά. Συλλειτούργούντες ιεράρχες.

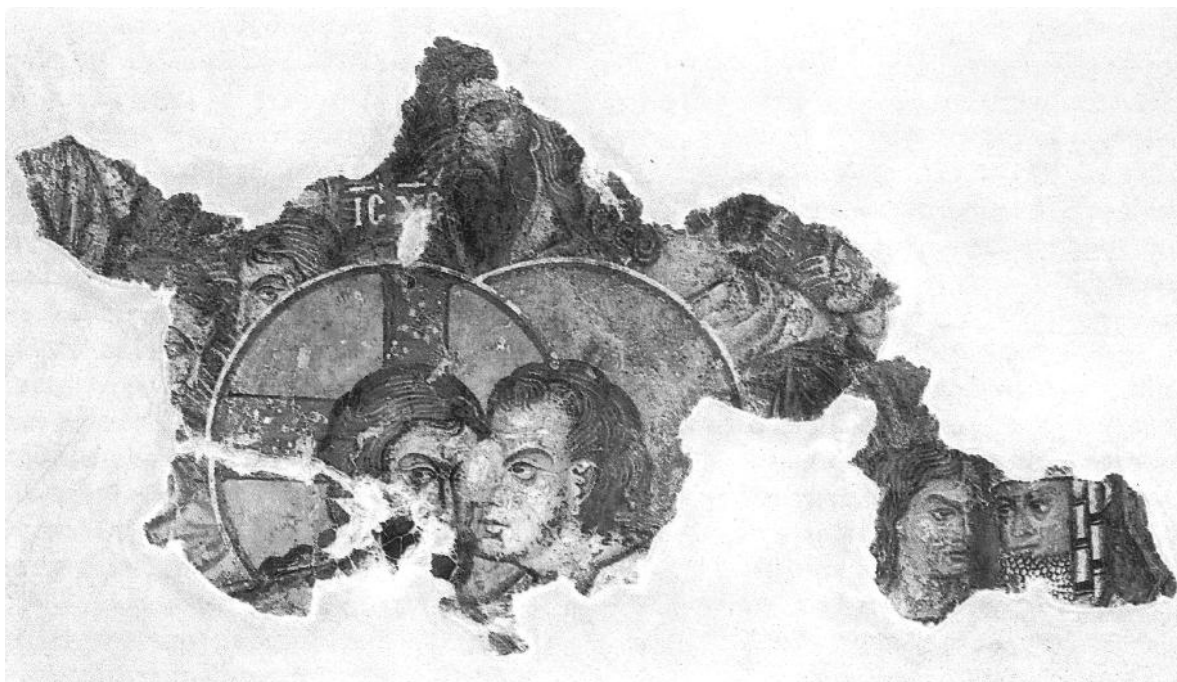
Εικ. 10. Κόκκινη Εκκλησιά. Κατάλοιπα Διακόνου.

Εικ. 11. Κόκκινη Εκκλησιά. Σφαιρικό τρίγωνο τρούλλου. Κατάλοιπα Ευαγγελιστή.

Εικ. 12. Κόκκινη Εκκλησιά. Η Βάπτιση του Χριστού.

Εικ. 13. Κόγκκινη Εκκλησιά. Η Προδοσία.

Εικ. 14. Κόγκκινη Εκκλησιά. Αδιάγνωστος προφήτης.

Εικ. 15. Κόκκινη Εκκλησιά. Η Θεοτόκος.

Εικ. 16. Κόκκινη Εκκλησιά. Ο απόστολος Πέτρος.

Εικ. 17. Κόκκινη Εκκλησιά. Ο Χριστός.

Εικ. 18. Κόκκινη Εκκλησιά. Οι άγιοι Ευθύμιος και Αντώνιος.

Εικ. 19. Κόκκινη Εκκλησιά. Ο άγιος Ιωάννης της Κλίμακος.

Εικ. 20. Κόκκινη Εκκλησιά. Το ζεύγος των κτητόρων Θεόδωρος και Μαρία Τσιμισκή προσφέρουν το ναό στη Θεοτόκο. Λεπτομέρεια.

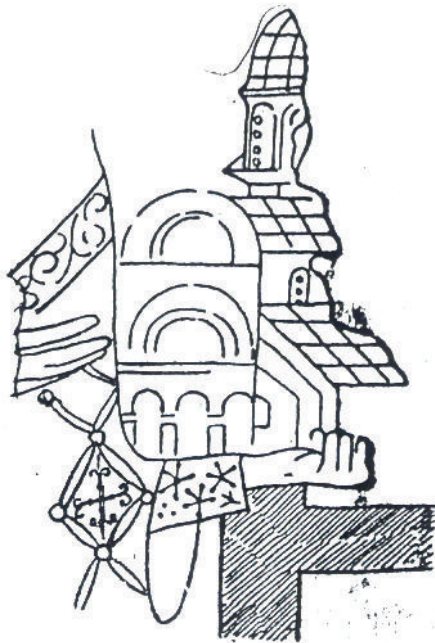
Εικ. 21. Κόκκινη Εκκλησιά. Η κτητορική επιγραφή.

Εικ. 22. Κόκκινη Εκκλησιά. Ο Ιωάννης Τσιμισκής και η σύζυγός του Άννα. Λεπτομέρεια.

Εικ. 23. Κόκκινη Εκκλησιά. Ο Θεόδωρος Τομιτσής προσφέρει το ναό στη Θεοτόκο. Λεπτομέρεια.

Εικ. 24. Σχεδιαστική απόδοση του προσφερόμενου ναού.

ΤΟ ΚΤΙΡΙΑΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΒΕΛΛΑΣ ΚΑΙ Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΑΙΩΝΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ (1911-2011)

Αθανάσιος Παλιούρας

Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

athanasiospaliouras@yahoo.gr

Περίληψη: Το πρώτο σχολείο λειτούργησε στις παλαιές κτιριακές εγκαταστάσεις της Ι. Μ. Βελλάς, δηλαδή στα κελιά που πλαισίωναν το Καθολικό το αφιερωμένο στην Παναγία, ύστερα από κάποιες αναγκαίες επεμβάσεις και ανακαινίσεις του ιδρυτού της Σχολής Μητροπολίτου Βελλάς και Κονίτσης Σπυρίδωνος Βλάχου. Το σημερινό τριώροφο πετρόκτιστο κτιριακό συγκρότημα άρχισε να κτίζεται από το έτος 1924 και ολοκληρώθηκε το έτος 1965. Τα σχέδια της οικοδομής ανήκουν στον αρχιτέκτονα-μηχανικό Αριστοτέλη Ζάχο.

Κατά την πρώτη φάση (1924-1927) οικοδομήθηκε η βόρεια πτέρυγα του πύλο-σημου συγκροτήματος. Κατά τη δεύτερη φάση ανεγέρθη το μισό μέρος των κτηρίων του κεντρικού-ανατολικού τμήματος, το οποίο ολοκληρώθηκε πριν το 1937, ενώ κατά την τρίτη φάση έγινε η επέκταση του υπολοίπου μισού του κεντρικού-ανατολικού τμήματος, που ολοκληρώθηκε το 1956-1957 και εγκαινιάστηκε από τον Μητροπολίτη Ιωαννίνων Δημήτριο.

Την επέκταση του οικοδομήματος κατά την τρίτη φάση πραγματοποίησε ο αρχιτέκτων Πάτροκλος Καραντινός, ο οποίος τροποποίησε το αρχικό σχέδιο του Αρ. Ζάχου καταργώντας τις καμάρες του ισογείου στη δεξιά πλευρά του.

Στην τέταρτη και τελευταία φάση ανεγέρθη η νότια πτέρυγα επί Μητροπολίτου Ιωαννίνων Σεραφείμ, το έτος 1963, υπό του μηχανικού Ευσταθίου Παπαβρανούση. Από τη δεκαετία του 1980 άρχισε συστηματική διαμόρφωση των εσωτερικών χώρων, που ολοκληρώνεται στις μέρες μας. Αναμορφώθηκαν δε και οι αύλειοι χώροι της Σχολής.

Προμηνύματα της ίδρυσης κατά το 1911 του Ιεροδιδασκαλείου της Ι.Μ. Βελλάς, από τον τότε μητροπολίτη Βελλάς και Κονίτσης μακαριστό Σπυρίδωνα Βλάχο, αποτελούν δύο ξεχωριστοί σταθμοί στην πορεία της Ιεράς Μονής, που έχουν άμεση σχέση με το παι-
δευτικό έργο που στήριζε: α) Σε έγγραφο του 1841 προς το Πατριαρχείο Κωνσταντινου-
πόλεως, το οποίο αναφέρεται στη γενικότερη κατάσταση του Μοναστηριού και της πε-
ριοχής, γίνεται λόγος μεταξύ άλλων: «... οὐχ ἦτον δὲ καὶ περὶ τὴν ἕξω παιδείαν οὐ κακῶς
εἶχε, ποριζομένη μισθοὺς τινὰς διδασκάλων ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ μοναστηρίου
Βελλάς...»¹ και β) Γράμμα του Οικουμενικού Πατριάρχου Ιωακείμ του Δ', του 1885, ορίζει

1. Ε. Σούρλας, «Συμβολή εις τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης. Ἐγγράφα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἱεράς Μονῆς Βελλάς», *Ἡπειρωτικά Χρονικά*, Δ' (1929), 235.

όπως από τα έσοδα κτημάτων της Μονής να ενισχύονται οικονομικά τα σχολεία στην Κόνιτσα, στα Κάτω Σουδενά, στη Ζαγόριανη και στους Νεγράδες².

Αρχές του 20ου αιώνα η κατάσταση στη σκλαβωμένη Ήπειρο ήταν όπως την περιγράφουν τα αρχειακά ντοκουμέντα και οι ιστορικοί. Έτσι ο διορατικός μητροπολίτης Σπυριδών έλαβε την απόφαση και ίδρυσε στην ιστορική Μονή Βελλάς το Ιεροδιδασκαλείο με συγκεκριμένους στόχους: α) να καταρτίζει ιερείς και διδασκάλους, και β) να αναθερμάνει την ελληνική παιδεία στην ελεύθερη και στην σκλαβωμένη Ήπειρο.

Η Μονή Βελλάς προσφερόταν ως κέντρο παιδείας λόγω της ιστορικής συνέχειας από τη βυζαντινή περίοδος αφού κατά βάσιν συνέχιζε την παράδοση της πάλαι ποτέ διαλαμψάσης γειτονικής πόλεως Βελλάς, η οποία από τον 13ο μέχρι τον 18ο αιώνα άκμασε σε λόφο πλάϊ στον ποταμό Καλαμά. Οι χρονολογίες 1732, που αναγράφεται στη σφραγίδα της Μονής, και 1745, που σημειώνεται στην υπέρθυρη επιγραφή του καθολικού της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, αποτελούν χρονολογικά σημεία εκκίνησης της νέας περιόδου. Εξ άλλου υπήρχαν αντίστοιχα παραδείγματα άλλων Σχολών που λειτουργούσαν και στεγάζονταν σε μοναστηριακά ιδρύματα, όπως η Αθωνιάδα στο Άγιον Όρος, η Σχολή της Χάλκης στη Μονή της Αγίας Τριάδος στην Κωνσταντινούπολη, η Πατμιάδα Σχολή στον ιερό χώρο της Αποκάλυψης, η Εκκλησιαστική Σχολή Χανίων στον Άγιο Ματθαίο, η Ιερατική Σχολή Θεσσαλονίκης στην Αγία Αναστασία.

Λόγω των Βαλκανικών πολέμων το νεοσύστατο παιδευτικό ίδρυμα διέκοψε προσωρινά τη λειτουργία του για να επαναλειτουργήσει πλέον ύστερα στην ελεύθερη Ήπειρο. Από σχετικές πληροφορίες μαθαίνουμε πως το πρώτο Σχολείο στεγάστηκε στη σειρά των κελλιών που βρίσκονται ως σήμερα ανακαινισμένα στα νότια του Καθολικού.

Το 1927, με την ανασύσταση «του ἔν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Βελλάς Ἱεροδιδασκαλείου» το ως τότε τετρατάξιο αναβαθμίστηκε σε εξατάξιο. Έτσι λόγω της αύξησης του αριθμού των σπουδαστών προέκυψε η ανάγκη περισσότερων και μεγαλύτερων αιθουσών και για τη διδασκαλία και για το Οικοτροφείο.

Ο Σπυριδών είχε το μεγάλο χάρισμα να επιλέγει άριστους συνεργάτες. Στην προκειμένη περίπτωση επέλεξε το φημισμένο αρχιτέκτονα Αριστοτέλη Ζάχο, ο οποίος εκπόνησε τα σχέδια της βορεινής πτέρυγας, σχέδια που υλοποιήθηκαν στην επταετία 1928-1935. Ήταν η εποχή όπου ο Ζάχος εκπόνησε και τα σχέδια της παλαιάς Ζωσμαιάς Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ιωαννίνων (1929-1938), αλλά και τα σχέδια του μεγάρου της Εθνικής Τραπέζης τότε, δηλαδή του σημερινού Δημαρχείου, που αποτελεί αρχιτεκτονικό κομψοτέχνημα για την πόλη.

Όπως σημειώνει ο Σπύρος Σίτος, δεινός φιλόλογος και από το 1960 καθηγητής πρώτα της Σχολής Βελλάς και ύστερα της Ζωσμαιάς Παιδαγωγικής Ακαδημίας: «ὁ Ἀριστοτέλης Ζάχος ἦταν ἀρχιτέκτων μὲ εὐρύτατη καλλιτεχνική μόρφωση. Συνδύαξε τὴ βυζαντινὴ ἀρχιτεκτονικὴ μὲ τὴ νεοελληνικὴ λαϊκὴ παράδοση»³.

2. Ι. Λαμπρίδου, *Περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἀγαθοεργημάτων*, Α' (1880), 76, Κ. Δ. Φρόντζου, «Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μονῆς Βελλάς», *Ἠπειρωτικὴ Ἔστια*, Γ' (1954), 551, Γ. Παϊσίου, «Ἀντίγραφον πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς περὶ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βελλάς», *Ἠπειρ. Ἔστια*, Γ' (1954), 563, Τάσου Γριτσόπουλου, «Βελλάς Μονή», *ΘΗΕ*, 3, 779-781.

3. Σπυριδών Κων. Σίτος, «Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σπυριδών Βλάχος καὶ οἱ συνεργάτες του», *Επιστ. Επετηρίδα Βελλά*, Α' (2001), 261.

Το ανακαινιστικό όμως έργο του Σπυρίδωνα δεν περιορίστηκε στην ανέγερση της βορεινής πλευράς του κτιριακού συγκροτήματος.

Το 1937 οι εργασίες συνεχίστηκαν με την οικοδόμηση του βορειοανατολικού τμήματος της κεντρικής πτέρυγας μέχρι το κέντρο, όπου το κλιμακοστάσιο.

Το υπόλοιπο νοτιοανατολικό τμήμα της κεντρικής πτέρυγας - από το κλιμακοστάσιο δηλ. και νοτιότερα - συμπληρώθηκε το 1949, όταν πλέον ο Σπυρίδων ήταν αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος. Την αρχιτεκτονική μελέτη ολοκλήρωσε ο αρχιτέκτων Πάτροκλος Καραντινός επειδή ο Αριστοτέλης Ζάχος δεν ζούσε πιά. Το ενδιαφέρον του αρχιεπισκόπου ήταν αμείωτο για τη Βελλά και γι' αυτό ο ίδιος σε κάθε ευκαιρία επαναλάμβανε πως ήταν «το αγαπημένο του παιδί»⁴.

Τα εγκαίνια ολόκληρης της κεντρικής πτέρυγας έγιναν το 1957 από τον μητροπολίτη Ιωαννίνων Δημήτριο (Ευθυμίου-Παππά), ο οποίος μάλιστα είχε διετελέσει πρώτος σχολάρχης του Ιεροδιδασκαλείου στη δεκαετία 1912-1924.

Αλλά το μέγα έργο δεν είχε ακόμη ολοκληρωθεί. Γι' αυτό στη διετία 1963-1965 ο μητροπολίτης Ιωαννίνων Σεραφείμ (1958-1973) και μετέπειτα αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος, έχτισε τη νότια πλευρά πάνω στα σχέδια του Καραντινού. Έτσι, το εντυπωσιακό κτιριακό συγκρότημα, σε σχήμα Π, αγκάλιασε το καθολικό και τέθηκε ολόκληρο, με όλες τις υπηρεσίες του, στη διάθεση της Ανωτέρας πρώτα και ύστερα, ως σήμερα, της Ανωτάτης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας.

Το 1993 ιδρύθηκε η Ανωτέρα Εκκλησιαστική Σχολή Βελλάς μέχρι το 2006 οπότε αναβαθμίστηκε σε πανεπιστημιακού επιπέδου Ανωτάτη Εκκλησιαστική Ακαδημία. Από το 1993 μέχρι σήμερα (2011) την ευθύνη επωμίστηκε ο Σχολάρχης και αναπληρωτής καθηγητής αρχιμ. Δημήτριος Αργυρός με την αμέριστη συμπαράσταση του μητροπολίτη Ιωαννίνων κ. Θεοκλήτου.

Στο χρονικό αυτό διάστημα (1993-2011) με πιστώσεις και επίβλεψη του Νομαρχιακού Ταμείου Ιωαννίνων και τη συνεχή φροντίδα του Σχολάρχη έγιναν εργασίες συντήρησης και ανάπλασης του όλου κτιριακού συγκροτήματος.

Σύμφωνα με τις ετήσιες εκθέσεις του Σχολάρχη αντικαταστάθηκαν οι στέγες όλου του συγκροτήματος, εκσυγχρονίστηκε η κεντρική θέρμανση, οι χώροι υγιεινής, τα δίκτυα αποχέτευσης, τα ηλεκτρικά δίκτυα και ανανεώθηκαν κουφώματα, θύρες και παράθυρα. Επιδιώχθηκε συστηματική διαμόρφωση κατάλληλων εσωτερικών χώρων. Δηλ. εκσυγχρονίστηκαν οι αίθουσες διδασκαλίας, ανακαινίστηκε το Οικοτροφείο των Σπουδαστών, αναπλάσθηκε η μεγάλη αίθουσα εκδηλώσεων καθώς και οι κατοικίες καθηγητών και φιλοξενουμένων στο νότιο τμήμα. Στον ίδιο χώρο διαμορφώθηκε αίθουσα υποδοχής, που χρησιμοποιείται συστηματικά τις γιορτές και τις επίσημες εκδηλώσεις. Διαμορφώθηκε παράλληλα ο χώρος, στον πρώτο όροφο της κεντρικής πτέρυγας, όπου εγκαταστάθηκε με σύγχρονες προδιαγραφές η κεντρική βιβλιοθήκη της Σχολής⁵.

4. Αρχιμ. Δημήτριος Αργυρός, «Η Ανωτέρα Εκκλησιαστική Σχολή Βελλάς Ιωαννίνων, Παράρτημα», *Επιστ. Επετηρίδα Βελλά*, Α' (2001), 271 κ.εξ.

5. Αρχιμ. Δημήτριος Αργυρός, «Ανακαινιστικές εργασίες στο κτιριακό συγκρότημα της Σχολής Βελλάς κατά τη δεκαετία 1993-2003», *Επιστ. Επετηρίδα Βελλά*, Β' (2003), 469-470.

Ο σημερινός ερευνητής μέσα από αρχειακές μαρτυρίες, έγγραφα, επιστολογραφία, συμφωνητικά, ανακοινώσεις και άλλα δημοσιεύματα, παρακολουθεί τις εναγόνιες προσπάθειες πρώτα του Σπυρίδωνα και των συνεργατών του μέχρι τον σημερινό Σχολάρχη για την σταδιακή ανέγερση, ολοκλήρωση και τελειοποίηση του πιόσχημου αρχιτεκτονικού συγκροτήματος της Βελλάς.

Τα εκατό χρόνια, πέρα από την προσφορά σε ανθρώπινο δυναμικό, που χάρισε η Σχολή στην εκπαίδευση και στην Εκκλησία, κρύβουν αγώνες επιβίωσης, αναζητήσεις και δημιουργίες, ατελείωτα προβλήματα, συνεχή επέκταση κτιριακών εγκαταστάσεων, έργο τιτάνιο για τους παλιούς δύσκολους καιρούς.

Τα εκατό χρόνια βέβαια και οι αλλαγές εποχών και προσώπων διαμόρφωσαν την εικόνα που παρουσιάζει σήμερα το αρχιτεκτονικό συγκρότημα, το οποίο, πέρα από τη γενική πιόσχημη μορφή του, διασώζει ένα αρχιτεκτονικό σύστημα διαφορετικών φάσεων. Έτσι ο σημερινός επισκέπτης παρατηρεί βαθμιδωτές κεραμιδένιες στέγες, μονόλοβα, δίλοβα και τρίλοβα φωτιστικά ανοίγματα, διπλά και τριπλά ορθογώνια παράθυρα, εξώφυλλα και τζαμαρίες, στοές και ισόγειους κλειστούς χώρους, προσόψεις πέτρινες ή σοβαντισμένες, τοξωτές κεραμωτές εξωτερικές εισόδους, εσοχές και μπαλκόνια. Ένας μεικτός ρυθμός του οποίου όμως την αρχιτεκτονική ενότητα διασώζουν, πέρα από την πιόσχημη μορφή, που αγκαλιάζει αρμονικά το καθολικό της Παναγίας, τα δύο πετρόχιστα ορθογώνια σαν κύβοι, τριώροφα κτίρια βόρεια και νότια, ο ενιαίος αύλειος χώρος, οι εξωτερικές κλίμακες και η πολύτοξη κατασκευή στην κάτω αυλή.

Οι τρεις μητροπολίτες Σπυρίδων, Δημήτριος και Σεραφείμ που με τις προτομές τους συνοδεύουν μερόνυχτα το έργο της Σχολής, αντικρύζοντας με τα μάτια της αιωνιότητας τα έργα των χειρών τους, πρέπει να είναι ευχαριστημένοι.

Το πνεύμα ποτέ δεν πεθαίνει.

Εικ. 1. Το καθολικό της Ι. Μονής Βελλάς με τοιχογραφίες του 1745.

Εικ. 2. Η εφέστια εικόνα της Παναγίας Οδηγήτριας της «Βελλαίτισσας» (τέλη 18ου αι.).

Εικ. 3. Η ανακαινισμένη πτέρυγα του παλαιού σχολικού κτιριακού συγκροτήματος, νότια του Καθολικού.

Εικ. 4. Ανέγερση της βόρειας πλευράς του κτιριακού συγκροτήματος της Βελλάς. Τέλη δεκαετίας 1920.

Εικ. 5. Ανέγερση της βόρειας πλευράς του κτιριακού συγκροτήματος της Βελλάς. Στο μέσον ο Μητροπολίτης Ιωαννίνων Σπυρίδων Βλάχος, δεξιά του ο Σχολάρχης αρχιμανδρίτης Δημήτριος Ευθυμίου-Παππός και αριστερά του ο Αρχιτέκτονας Αριστοτέλης Ζάχος.

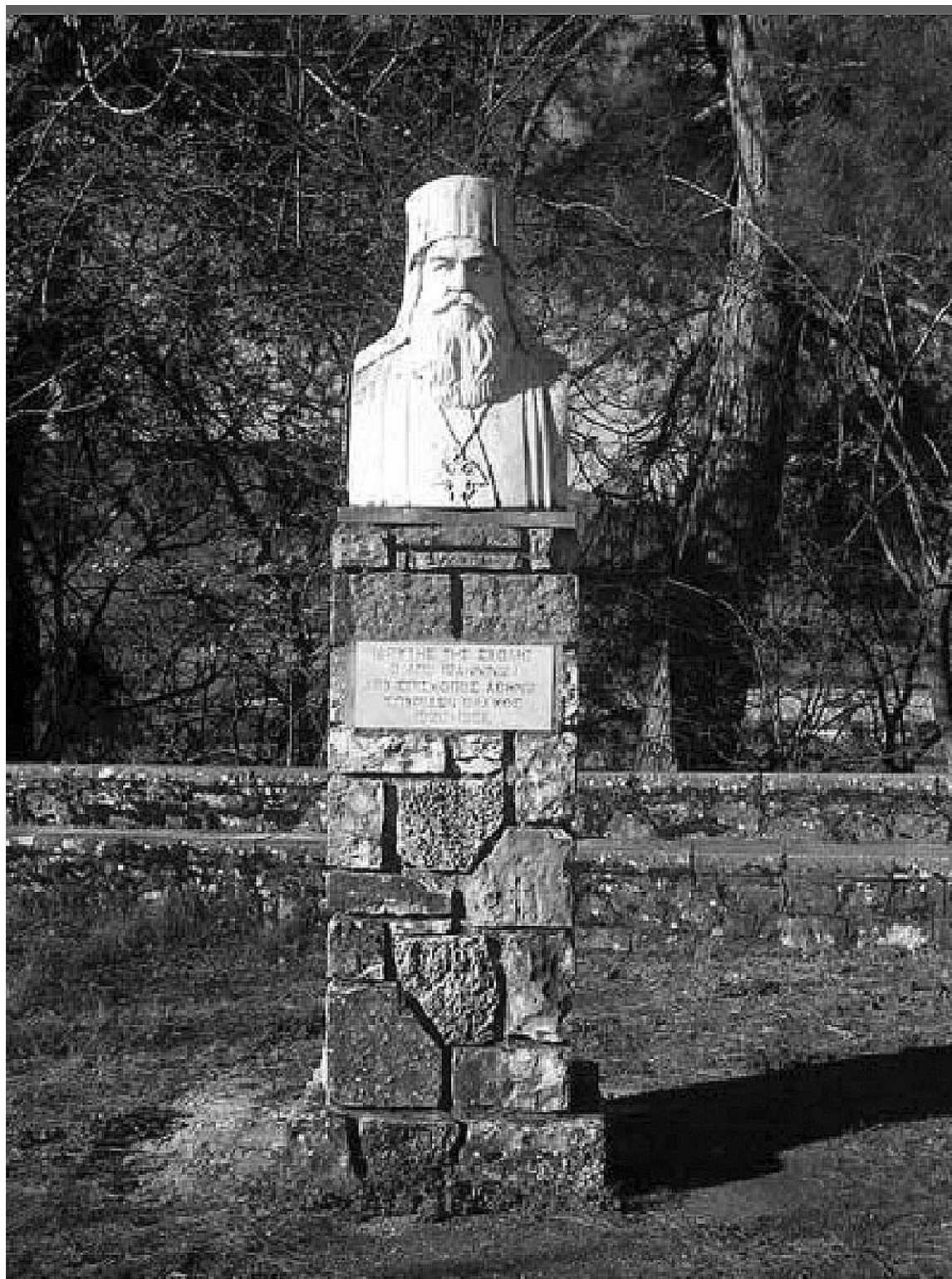
Εικ. 6. Η Βόρεια πτέρυγα του συγκροτήματος της Βελλάς. Ανέγερση 1929-1938.

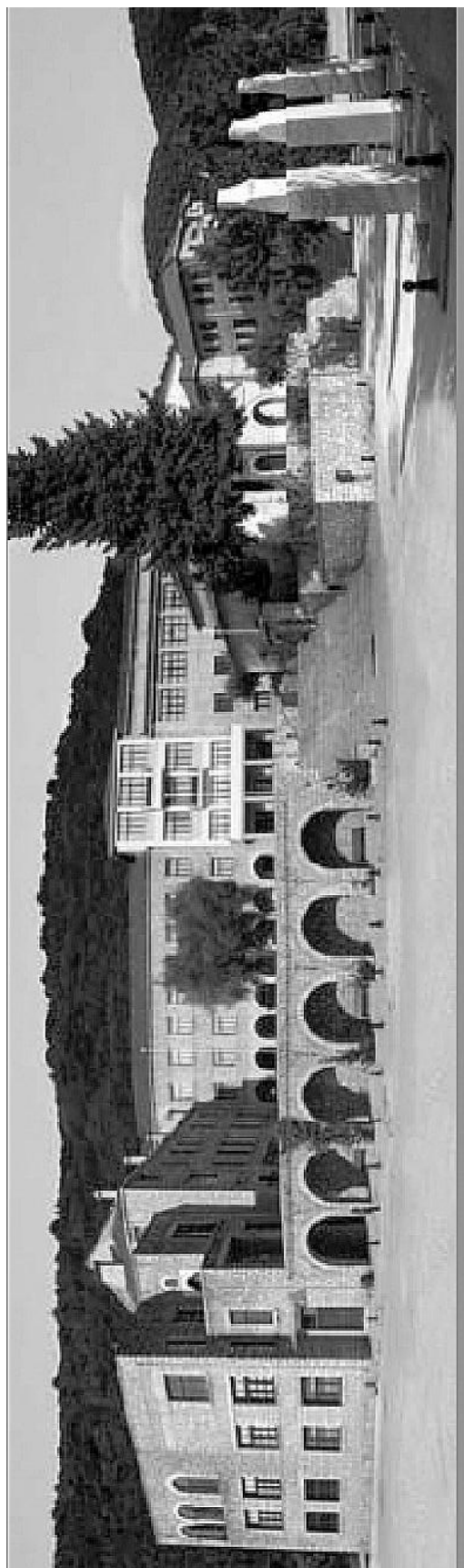
Εικ. 7. Η κεντρική τετραόροφη πτέρυγα του συγκροτήματος της Βελλάς (αρχιτέκτονες Αριστοτέλης Ζάχος και Πάτροκλος Καραντινός). Εγκαινιάστηκε το 1957.

Εικ. 8. Γενική άποψη του συγκροτήματος της Βελλάς.

Εικ. 9. Προτομή του ιδρυτή της Σχολής αρχιεπισκόπου Σπυρίδωνος (φωτ. 1998).

Εικ. 10. Πανοραμική άποψη του κτιριακού συγκροτήματος της Ι. Μονής - Σχολής Βελλάς με τις προτομές των τριών αρχιερέων Σπυρίδωνος, Δημητρίου και Σεραφείμ (φωτ. 2011).

ΠΕΡΙΨΑΛΤΟΛΟΓΙΑ

Γρηγόριος Θ. Στάθης

Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

gregorios.stathis@gmail.com

Περίληψη: Τί θα έννοούσαμε ως “περιψαλτολογία”; Όλα τὰ ἄλλα πέρα ἀπ’ τὴν σπουδὴ τῆς Ψαλτικῆς ὡς πράξης. Ἡ Ψαλτικὴ εἶναι μιὰ πολὺπτυχη ἔκφραση στὸν χῶρο τῆς λατρείας. Στὴν Ψαλτικὴ συνυπάρχουν καὶ πολλὲς ἄλλες τέχνες καὶ ἐπιστῆμες· δηλαδή, ἡ ποίηση, ὡς ὕμνογραφία, ἡ μετρικὴ καὶ μάλιστα ἡ ρυθμικὴ, ποὺ ὡς πνεῦμα φυσάει καὶ κινεῖ τὸ μέλος, ἡ ἀγιολογία καὶ ἡ ἑορτολογία, ἡ δογματικὴ καὶ ἡ συμβολικὴ – γενικὰ ἡ θεολογία. Δὲν εὐμοιροῦν ὅλοι οἱ ψάλτες μιᾶς τέτοιας πλατειᾶς μόρφωσης, καὶ μάλιστα πανεπιστημιακοῦ ἐπιπέδου, καὶ πιδὸ στενά, Θεολογικῶν ἢ Φιλοσοφικῶν Σχολῶν. Τὸ φωνητικὸ τάλαντο δὲν φωλιάζει καὶ δὲν λαλεῖ μόνο στὸν λάρυγγα τῶν ἀνθρώπων τοῦ στενοῦ ἐκκλησιαστικοῦ περιβάλλοντος, ἀλλὰ, δόξα τῷ Θεῷ, ἀποτελεῖ δώρημα ἄνωθεν καταβαῖνον σὲ δίκαιους καὶ ἁμαρτωλούς, σὲ πλούσιους καὶ φτωχούς, ποὺ σπουδάζουν τὴν ποικίλη γνώση, ἢ δὲν σπουδάζουν καθόλου, ἀλλ’ ἀγαποῦν τὰ θεῖα σκηνώματα καὶ ἀνυμνολογοῦν τὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἁγίους του. Γιὰ ὅλους αὐτοὺς πρέπει νὰ μερμνήσουμε οἱ ἐπιστήμονες μουσικολόγοι, καὶ οἱ φιλότιμοι ψάλτες, καὶ βέβαια ἡ κηρύττουσα Ἐκκλησία· νὰ διδάξουμε περιψαλτολογικὰ θέματα. Τὸ πρᾶγμα σημαίνει, πέρα ἀπὸ ἄλλα, πὼς χρειάζονται νέα προγράμματα στὴν ψαλτικὴ ἐκπαίδευση. Ἡ μικρὴ εἰσήγησις ἐνδιατρίβει περὶ τὰ περιψαλτολογικὰ αὐτὰ θέματα: τὰ ὀρίζει, χαρακτηρίζοντας τὸ πλαίσιο τοῦ καθενός, καὶ καλεῖ τοὺς νέους μουσικολόγους νὰ θελήσουν νὰ τὰ πραγματευθοῦν εἰδικότερα.

Προοίμιο

Ἄντι γιὰ ἄλλο προοίμιο στὴν παροῦσα εἰσήγησή μου θέλω νὰ γυρίσω πίσω στ’ ἀγλύκαντα ἐκεῖνα χρόνια τῆς νεότητός μου, καὶ συγκεκριμένα τὸ φθινόπωρο τοῦ 1954, καὶ νὰ ὁμολογήσω ἓνα σημάδι ποὺ μοῦ ἔδειξε ὁ Θεός. Ἦμουν μαθητὴς στὴν Ε΄ τάξη τῆς ὀκτατάξιας Ζωσιμαίας Σχολῆς. Ἐκεῖνον τὸν χρόνον τότε πέτυχε στὶς εἰσιτήριες ἐξετάσεις τῆς Ζωσιμαίας καὶ ὁ μετὰ ἀπὸ μένα ἀδελφός μου Σωτήρης. Ὁ πατέρας μου δυσκολευόταν νὰ φροντίζει δυὸ παιδιὰ στὰ Γιάννινα· ἔπρεπε νὰ σταματήσῃ ἐμένα ἀπ’ τὸ Γυμνάσιο, –ἀρκετὰ ἦταν ‘τὰ γράμματα ποὺ ἔμαθα δυὸ τάξεις’–, γιὰ νὰ συνεχίσει γιὰ δυὸ τρεῖς τάξεις κι ὁ ἀδελφός μου Σωτήρης. Αὐτὲς ἦταν οἱ βλέψεις στὸν ὀρίζοντα

τοῦ πατέρα μου, μὲ τὴν φτώχεια ποὺ μᾶς ἔδεϋνε. Ὡστόσο προβληματιζόταν μὲ τὶς καλὲς μου ἐπιδόσεις στὰ γράμματα, καὶ τοῦ κακοφαινόταν κιόλας. Μιὰ ἐλπίδα ὑπῆρχε καὶ πιάστηκε ἀπ' αὐτήν: νὰ ὑποβάλει αἴτηση ἐπιλογῆς μου – πρόσληψης στὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς, ποὺ γιὰ τελευταία χρονιὰ τότε, τὸ 1954-55, λειτουργοῦσε στὰ Γιάννινα στὸ κτήριο τοῦ Γεωργίου Σταύρου, στὸν Γυαλὶ Καφενέ. Κι εἶχε ἐξασφαλισμένη καὶ τὴν ἐξέλιξή μου –κατὰ τὴν ἐπιθυμία του– καὶ τὴν χαιρόταν· θὰ γινόμουν, θὰ μπορούσα νὰ γίνω, ἕνας παπαδάσκαλος! Τ' ἀποτελέσματα τῶν ἐπιλεγέντων, θαρρῶ εἴκοσι μαθητῶν, βγῆκαν κι ἤμουν δεύτερος στὴ σειρὰ τῶν μὴ ἐπιλεγέντων. Ὁ πατέρας μου, ποὺ θεωροῦσε βέβαιη τὴν ἐπιλογή μου καὶ εἶχε ἀναπαυθῆ λίγο, πῆγε στὴν Μητρόπολη καὶ παραπονέθηκε ὅτι δὲν ἔλαβαν ὑπ' ὄψη τοὺς καλοὺς βαθμοὺς μου, ἀλλὰ κυρίως τὴν φτώχεια μιᾶς πολύτεκνης οἰκογένειας· τότε ἦταν ὀλοκληρωμένη ἡ γέννα τῶν ὀκτῶ ἀδελφῶν, μιᾶς ἀδελφῆς πρῶτα κι ὕστερα ἑφτά ἀρσενικῶν παιδιῶν –ἐγὼ εἶμαι τρίτος στὴν σειρὰ τῶν ἀδελφῶν–. Θὰ στενοχωρήθηκαν, ἴσως, οἱ ἄνθρωποι μπροστὰ σ' αὐτήν τὴν ἱστορία καὶ εἶπαν στὸν πατέρα μου, πῶς ἂν δὲν παρουσιαστοῦν νὰ ἐγγραφοῦν δυὸ μαθητὲς θὰ ἔχω σειρὰ νὰ ἐπιλεγῶ ἐγώ· ὑπεράριθμοι δὲν μπορούσαν νὰ πάρουν. Κι ἀκόμα, τοῦ ἔδωσαν μιὰ γραπτὴ ἄδεια νὰ πηγαίνω τὸ μεσημέρι καὶ τὸ βράδι νὰ σιτίζομαι –νὰ τρώω– στὴ Βελλᾶ.

Ἔτσι, κάθε πρῶτὸ ἀπ' τὴν Κιάφα ὅπου ἔμενα σ' ἕνα δωμάτιο, τὸ ἕνα ἀπ' τὰ δυὸ ποὺ εἶχε καὶ τὸ νοίκιαζε μιὰ οἰκογένεια, δωμάτιο χωρὶς πάτωμα καὶ ταβάνι καὶ ἀσοβάντιστο, πήγαινα στὴν Ζωσιμαία, στὰ Ρουμάνικα, κι ἀπὸ κεῖ στὸν Γυαλὶ Καφενέ νὰ φάω καὶ νὰ πάρω φαγητὸ καὶ γιὰ τὸν ἀδελφὸ μου Σωτήρη σ' ἕνα ἀλουμινένιο δοχεῖο, ἕνα καμπράτσι (ποὺ κάποιες φορὲς τὸ κλωτσοῦσαν οἱ συμμαθητές μου νὰ παίξουν...), ποὺ κουβαλοῦσα μαζί μου μὲ τὰ χῦμα βιβλία μου καὶ τετράδια παραμάσχαλα, –ἢ τσάντα ἦταν πολυτέλεια–, καὶ νὰ γυρίσω στὴν Κιάφα· τὸ ἴδιο καὶ τὸ βράδι, –ὅσες φορὲς πήγαινα, ἂν δὲν ἀπόμνησκε ἀπ' τὸ μεσημεριανὸ φαγητὸ νὰ φᾶμε λίγο καὶ τὸ βράδι–, ἀπ' τὴν Κιάφα στὸν Γυαλὶ Καφενέ καὶ πάλι πίσω, μὲ καλὸ καιρὸ ἢ μὲ βροχὲς καὶ χιόνια καὶ κρῦο. Ἀγλύκαντα χρόνια, ποὺ λέω. Ἀλλά, δόξα τῷ Θεῷ, ἐκεῖνη ἡ εὐεργεσία τῆς σίτισής μου στὴ Βελλᾶ, μὲ κράτησε στὰ Γιάννινα νὰ σπουδάσω ἐκείνον τὸν καθοριστικὸ χρόνον τῆς ζωῆς μου. Καί, πεισματωμένος, μπόρεσα νὰ ξεπεράσω καὶ τὰ θεόρατα ἐμπόδια τοῦ ἀμέσως ἐπομένου χρόνου· ἀλλὰ αὐτὰ δὲν ἱστοροῦνται τώρα ἐδῶ. Ὑστερα ὁ καλὸς Θεὸς μοῦ ἔδειξε ἄλλα σημάδια ν' ἀκολουθήσω μονοπάτια καὶ δρόμους καὶ λεωφόρους, σὲ πανεπιστήμια τοῦ κόσμου καὶ μοναστήρια καὶ μνημειακὰ ἀρχιτεκτονήματα ναῶν κι ἁγίους τόπους, καὶ νὰ φτάσω νὰ ἴμαι αὐτὸς ποὺ εἶμαι.

Καὶ ἰδού, καὶ τώρα μοῦ ἔγινε ἡ μεγάλη τιμὴ νὰ ἴσταμαι ἐνώπιόν σας καὶ νὰ σᾶς ἀπευθύνω τὴν μικρὴ αὐτὴ ὁμιλία μου. Σᾶς εὐχαριστῶ.

Ὁ ὄρος “περιψαλτολογία” εἶναι ἀσύχναστος κι ἴσως καὶ ἀθησαύριστος, δὲν τὸ ἔψαξα. Καὶ ὁ ἀπλὸς ὄρος “ψαλτολογία” ἴσως ξενίζει. Καὶ βέβαια πρέπει νὰ ἀντιδιαστείλουμε τὸν ὄρο “περιψαλτολογία” ἀπ' τὸν ἄλλον “παραψαλτολογία”. Τὰ λέω αὐτὰ γιὰ νὰ ὑποπτεύσουμε λίγο, σὰν τί θὰ ἐννοούσαμε ὡς περιψαλτολογία. Παλαιότερα, κατὰ τὸν σχεδιασμὸ ἐνὸς πλήρους μεταπτυχιακοῦ προγράμματος σπουδῆς τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης, –στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ “Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός” τῆς μονῆς Μπα-

λαμβάντ στην Τρίπολη τοῦ Λιβάνου–, εἶχα χρησιμοποιήσει προσδιοριστικὰ τὸν ὄρο, ὡς “περιψαλτολογικὰ θέματα”. Τὸν φέρνω πάλι μπροστά μου, σὰν νὰ θέλω νὰ σημειώσω τὰ “παρалаιπόμενα” τῆς ἐκπονήσεως τοῦ πλήρους ἀναλυτικοῦ Προγράμματος σπουδῶν τοῦ Τμήματος Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς καὶ Ψαλτικῆς, ποὺ μοῦ ἀνέθεσε ἡ Προσωρινὴ Διοικοῦσα Ἐπιτροπὴ τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Βελῶς, μὲ φιλόφρονα εἰσήγηση τοῦ φίλου ἀρχιμανδρίτου π. Δημητρίου Ἀργυροῦ – Προέδρου τῆς Διοικοῦσας Ἐπιτροπῆς.

Τί θὰ ἐννοοῦσαμε ὡς περιψαλτολογία; Ὅλα τ’ ἄλλα πέρα ἀπ’ τὴν σπουδὴ τῆς Ψαλτικῆς ὡς πράξης. Καὶ θέλω νὰ αἰτιολογήσω αὐτὴν τὴν διάσταση σπουδῶν, παράπλευρων σπουδῶν, γιὰ τὴν καλλύτερη κατανόηση αὐτῆς τῆς πτυχῆς τοῦ πολιτισμοῦ μας, ποὺ εἶναι πατροπαράδοτο σέβας, τῆς Ψαλτικῆς τῆς λατρείας μας. Ἡ Ψαλτικὴ εἶναι μιὰ πολύπτυχη ἔκφραση στὸν χῶρο τῆς λατρείας. Στὴν Ψαλτικὴ συνυπάρχουν καὶ πολλὲς ἄλλες τέχνες καὶ ἐπιστῆμες· δηλαδή, ἡ ποίηση, ὡς ὑμνογραφία, ἡ μετρικὴ καὶ μάλιστα ἡ ρυθμικὴ, ποὺ ὡς πνεῦμα φυσάει καὶ κινεῖ τὸ μέλος, ἡ ἀγιολογία καὶ ἡ ἑορτολογία, ἡ δογματικὴ καὶ ἡ συμβολικὴ – γενικὰ ἡ θεολογία, καὶ βέβαια ἡ ἱστορία καὶ ἡ μορφολογία. Δὲν εὐμοιροῦν ὅλοι οἱ ψάλτες μιᾶς τέτοιας πλατειᾶς μόρφωσης, καὶ μάλιστα πανεπιστημιακοῦ ἐπιπέδου, καὶ πὶὸ στενά, Θεολογικῶν ἢ Φιλοσοφικῶν Σχολῶν. Τὸ φωνητικὸ τάλαντο δὲν φωλιάζει καὶ δὲν λαλεῖ μόνο στὸν λάρυγγα τῶν ἀνθρώπων τοῦ στενοῦ ἐκκλησιαστικοῦ περιβάλλου, ἀλλὰ, δόξα τῷ Θεῷ, ἀποτελεῖ δώρημα ἄνωθεν καταβαῖνον σὲ δίκαιους καὶ ἁμαρτωλοὺς, σὲ πλούσιους καὶ φτωχοὺς, ποὺ σπουδάζουν τὴν ποικίλη γνῶση, ἢ δὲν σπουδάζουν καθόλου, ἀλλ’ ἀγαποῦν τὰ θεῖα σκηνώματα καὶ ἀνυμνολογοῦν τὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἁγίους του. Γιὰ ὅλους αὐτοὺς πρέπει νὰ μεριμνήσουμε οἱ ἐπιστῆμονες μουσικολόγοι, καὶ οἱ φιλότιμοι ψάλτες, καὶ βέβαια ἡ κηρύττουσα Ἐκκλησία· νὰ διδάξουμε περιψαλτολογικὰ θέματα. Κάποια ἀπ’ αὐτὰ διδάσκονται, ἢ τουλάχιστον ἀναγράφονται στὰ προγράμματα σπουδῶν τῶν πολλῶν Σχολῶν Βυζαντινῆς Μουσικῆς τῶν Μητροπόλεων καὶ τῶν Ὁδείων ἢ καὶ ἄλλων Σωματείων καὶ Συλλόγων, ὡς ‘δευτερεύοντα μαθήματα’. Μπορῶ ὅμως νὰ μαρτυρήσω ὅτι ἡ δόση τῆς διδασκαλίας καὶ ἡ μαθητεία εἶναι πλημμελῆς.

Τὸ πρᾶγμα σημαίνει, πέρα ἀπὸ ἄλλα, πὼς χρειάζονται νέα προγράμματα στὴν ψαλτικὴ ἐκπαίδευση. Καὶ ὁ σχεδιασμός, ἢ τουλάχιστον ἡ πρώτη ὀριοθέτηση αὐτῶν τῶν παράπλευρων γνώσεων, ἀνοίγει μπροστά μας ἕνα μεγάλο, πολὺ μεγάλο, θέμα, ποὺ ὅσοι εἶναι ἔξω ἀπ’ τὸν λειτουργικὸ χῶρο δὲν μποροῦν νὰ φανταστοῦν.

Αὐτὸ τὸ μεγάλο θέμα δὲν πρόκειται βέβαια ν’ ἀναλύσει ἐδῶ τώρα ἡ παρούσα βραχεῖα εἰσήγηση, ποὺ τὴν ἐκφώνησέ της τὴν μετράει σταλαγματιὰ σταλαγματιὰ ἢ κλεψύδρα. Ἐπιθυμῶ, ὡστόσο, νὰ σᾶς παρουσιάσω τὰ ποικίλα θέματα καταταγμένα σὲ ὁμοιοειδεῖς ἐνότητες παραγράφων μὲ ὑποπαραγράφους. Κι ὕστερα μπορεῖ νὰ καταγίνω μὲ κάποια διασαφητικὰ σχόλια.

Α’. εὐταξία “πάντα κατὰ τάξιν καὶ εὐσχημόνως γινέσθω”

§ θέματα Τυπικοῦ

§ θέματα Λειτουργικῆς καὶ Τελετουργικῆς

§ θέματα Ἑορτολογίου (κύκλος κινήτων καὶ ἀκινήτων)

Β'. ὀρθοφωνία - εὐκρίνεια

§ θέματα ἐκφωνητικῆς σημειογραφίας

§ θέματα ἀπλῆς – ἐμμελοῦς ἀναγνώσεως κανόνες τονισμοῦ

§ 'ἀναγνώστες' καὶ 'ἀποστολάριοι'

Γ'. κατανόηση “ἄρά γε γινώσκεις ἃ ἀναγινώσκεις;”

§ θέματα γλώσσας καὶ ἐννοιῶν

§ θέματα ἐρμηνείας κυριωτέρων θεολογικῶν ὄρων

§ ἐρμηνεία καὶ μετάφραση ὁλοκλήρων ὕμνων (καταβασίες, ἀπολυτίκια, κοντάκια, ἑωθινὰ καὶ ἄλλα δοξαστικά, κλπ.)

Δ'. ψαλτικὸ ρεπερτόριο

§ κατάλογος βασικῶν μουσικῶν ἐκδόσεων

§ κατάλογος ψαλτέων, κατὰ γένη καὶ εἶδη μελῶν

§ θέματα κανονισμοῦ τοῦ ρυθμοῦ

§ θέματα ψαλτικῆς ἢ χρονικῆς ἀγωγῆς

Ε'. ἱστορικὴ γνώση

§ χρονοτοπογραφικὴ ἱστορία τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης

§ γένεση καὶ περίοδοι ἐξελίξεως τῆς σημειογραφίας

§ μελοποιία καὶ μορφολογία

ΣΤ'. νέος κανονισμὸς διδασκαλίας τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης.

Ἄς πάρουμε πάλι τὶς κύριες παραγράφους μὲ τὴν σειρά τους. Καὶ θὰ σύρω ἐδῶ κάποιες ἀδρῆς γραμμὲς ὡς περίγραμμα, ποὺ μπορεῖ νὰ φανῆ χρήσιμο γιὰ εἰδικότερη πραγμάτευση ἀπ' τοὺς φερέλπιδες φοιτητὲς καὶ φοιτήτριες ἐδῶ τῆς Βελλᾶς. Τὸ πρόγραμμα σπουδῶν ποὺ ἀκολουθοῦν μὲ τὴν φιλοτιμία τῶν καλῶν δασκάλων τους, τοὺς καθιστοῦν ἱκανοὺς νὰ καταγίνουν, μὲ τὴν περίσσεια τῶν γνώσεων ποὺ ἀποκτοῦν, καὶ μὲ παράπλευρα θέματα “εἰς κοινὸν ὄφελος”.

Α'. εὐταξία “πάντα κατὰ τάξιν καὶ εὐσχημόνως γινέσθω”

§ θέματα Τυπικοῦ

§ θέματα Λειτουργικῆς καὶ Τελετουργικῆς

§ θέματα Ἑορτολογίου (κύκλος κινήτων καὶ ἀκινήτων)

Τὴν τάξιν κατὰ τὴν τέλεση τῶν παντοίων ἀκολουθιῶν καὶ μυστηρίων στοὺς ἱεροὺς ναοὺς τὴν ὀρίζει τὸ Τυπικό. Ἡ γνώση τῆς Προθεωρίας τοῦ Τυπικοῦ, τοῦ ἰσχύοντος Τυπικοῦ τοῦ Γεωργίου Βιολάκη, Ἄρχοντος Πρωτοψάλτου τῆς Μεγάλῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, εἶναι ἕνας καλὸς ὁδηγὸς γιὰ τὸν κάθε ψάλτη, ποὺ ἔτσι μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ μάθει νὰ διακρίνει τὶς λεπτομέρειες στὰ διάφορα κυκλοφοροῦντα Τυπικά.

Ἡ γνώση τῆς διαμόρφωσης τῶν διαφόρων λειτουργικῶν τύπων, σὲ ἀνατολὴ καὶ

δύση, στην ἀρχαία ἀδιαίρετη ἐκκλησία καὶ ἰδιαίτερα στὴν καθ' ἡμᾶς ὀρθόδοξη ἀνατολή, εἶναι βασικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴν κατανόηση τῆς κατασταλλαγμένης λατρείας, μέσα ἀπὸ μετασχηματισμούς καὶ ἀλληλοεπιδράσεις, ἀκόμα καὶ πρὸ πρόσφατες αὐθαίρετες ἢ τοπικὲς ἐπεμβάσεις καὶ κολοβώσεις, ὑπαγορευμένες καὶ ἀπ' τὴν ἀλλαγὴ τοῦ τρόπου ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Τὰ δυὸ Τυπικά, τὸ Κοσμικὸ ἢ Ἐνοριακὸ ἢ Ἀσματικὸ, καὶ τὸ Μοναχικὸ ἢ Μοναστικὸ ἢ Μοναστηριακὸ, ποὺ μέχρι τὸν ἴβ' αἰῶνα συμπορεύονταν, συνέβαλαν στὴν διαμόρφωση, μὲ δημιουργικὴ μίξη σὲ ἀρκετὰ σημεῖα, ἐνὸς μεγάλου ψαλτικοῦ πλούτου. Καὶ καλὸ εἶναι νὰ διακρίνουμε ἀνάμεσα στὰ ἑφτά Μυστήρια, ποὺ ἔχουν πολλὲς εὐχὲς καὶ λίγη ψαλμῳδία, καὶ στίς ἑφτά Ἀκολουθίες τοῦ νυχθημέρου ποὺ ἔχουν πολλὴ μουσικὴ μὲ ὅλη τὴν ποικιλία τῶν εἰδῶν τῆς μελοποιίας.

Αὐτὴ ἡ πολυεῖδεια τῆς ψαλτικῆς ἔχει ἄμεση σχέση μὲ τὶς ἀγόμενες ἑορτὲς κατὰ τοὺς δυὸ μεγάλους κύκλους τῶν κινήτων καὶ τῶν ἀκινήτων ἑορτῶν. Καὶ ὁ μὲν κύκλος τῶν κινήτων ἑορτῶν, ὁ καὶ ἀρχαιότερος, ἔχει κέντρο τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, μὲ προεόρτια καὶ μεθέορτη περίοδο σαράντα ἡμερῶν, ὁ δὲ κύκλος τῶν ἀκινήτων ἑορτῶν ἔχει ἐπίκεντρο τὴν Γέννηση τοῦ Χριστοῦ, πάλι μὲ τεσσαρακονθήμερες περιόδους, προεόρτια καὶ μεθέορτη. Ἐδῶ καλὸ εἶναι νὰ γίνῃ λόγος γιὰ τὶς στάσεις καὶ τὶς τροπὲς τοῦ ἡλίου καὶ τὶς γιορτὲς ποὺ εἶναι ὀρισμένες σ' αὐτὲς τὶς ἡμερομηνίες. Δηλαδή, ἡ σύλληψη τοῦ Προδρόμου (23 Σεπτεμβρίου) καὶ ἕνα ἑξάμηνο ἀργότερα, “τῷ ἔκτῳ μηνί”, ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου καὶ ἡ σύλληψη τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν “δύναμη τοῦ ὑψίστου” ποὺ τὴν ἐπεσκίασε τότε. Εἶναι τὰ δυὸ ἡλιοστάσια, φθινοπωρινὸ καὶ ἑαρινό. Τὸ γενέσιο τοῦ Προδρόμου (24 Ἰουνίου) καὶ ἡ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ (25 Δεκεμβρίου) εἶναι τὰ δυὸ ἡλιοτρόπια. Σ' αὐτὲς τὶς ἑορτὲς βλέπουμε καὶ τὴν συνάφεια τῆς Παλαιᾶς μὲ τὴν Καινὴ Διαθήκη· στὸ πρόσωπο τοῦ Προδρόμου παίρνουν τέλος οἱ προφητεῖες. Ἡ πλήρωση τῶν προφητειῶν εἶναι ὁ Χριστός· καὶ ἴδου τὰ “πάντα καινά”. Καὶ ἡ καλὴ γνώση τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν καὶ τῶν ἑορτῶν τῶν μεγάλων ἀγίων βοηθᾷ στὴν κατανόηση τῶν ψαλτικῶν κύκλων, μὲ τὶς Καταβασίεις ποὺ ψάλλονται προεόρτια καὶ μεθέορτα, μὲ τὸ ποιοῖ ἅγιοι εἶναι “δοξολογούμενοι” καὶ σὲ ποιόν ἦχο πρέπει νὰ ψάλλονται οἱ Δοξολογίαι καὶ τόσα ἄλλα.

Β'. ὀρθοφωνία - εὐκρίνεια

§ θέματα ἐκφωνητικῆς σημειογραφίας

§ θέματα ἀπλῆς – ἐμμελοῦς ἀναγνώσεως· κανόνες τονισμοῦ

§ ‘ἀναγνώστες’ καὶ ‘ἀποστολάριοι’

Πέρασε ἤδη πολλὸς καιρὸς, ἴσως ἕνας αἰῶνας, ποὺ ἐξέλιπε ὁ θεσμὸς τοῦ ἀναγνώστου, ὡς ὀφφίκιο ἀλλὰ καὶ ὡς οὐσία, στὴν λατρεία, παρ' ὅλο ὅτι συνεχίζει νὰ ἐκδίδεται τὸ σχετικὸ βοηθητικὸ βιβλίδιο τὸ “Ἐγχειρίδιο τοῦ Ἀναγνώστου” καὶ νὰ ἀφορᾷ βέβαια στὸν ψάλτη· καὶ χρειάστηκε, πέρ' ἀπ' τὴν παρατήρηση, καὶ ἐμμονή μου νὰ ἀναγραφῇ στὴν τελευταία ἔκδοση “Ἐγχειρίδιο τοῦ Ψάλτου καὶ Ἀναγνώστου”. Οἱ ψάλτες, στὴν καλύτερη περίπτωσι καὶ μὲ ἕνα δυὸ βοηθοὺς, δὲν ψέλνουν μόνον ἀλλὰ καὶ ἀναγιγνώσκουν καὶ ἀπαγγέλλουν τὰ βιβλικὰ ἀναγνώσματα, ἐκτὸς τοῦ Εὐαγγελίου, δηλαδὴ

τις περικοπές του Προφητολογίου και του Πραξαποστόλου. Πόσοι όμως γνωρίζουν την παράλληλη με την σημειογραφία των ύμνων έκφωνητική σημειογραφία μιᾶς χιλιετίας, ἀπ' τὸν ε' μέχρι τὸν ιε' αἰῶνα; Ὅλα τὰ ἀναγνώσματα ποὺ εἶναι διατεταγμένα στὶς Ἀκολουθίες εἶναι παρασημασμένα μετὰ τὰ έκφωνητικὰ σημάδια, ποὺ ὡς γραπτὴ παράδοση ἐπέβαλαν ἓνα συγκεκριμένο τρόπο καὶ ὕφος ἀπαγγελίας.

Ἡ βυζαντινὴ παράδοση στοὺς χοροὺς ψαλτῶν περιελάμβανε, ἐκτὸς τῶν κανοναρχῶν καὶ βαστακτῶν καὶ προμικηρίων, καὶ τοὺς ἀναγνώστες καὶ ἀποστολάρχους καὶ ἄρχοντες τῶν κοντακίων. Ἄν συγκαταριθμήσουμε ἐδῶ καὶ τοὺς “εὐαγγελιστές” διακόνους ἔχουμε μιὰ πληρέστερη εἰκόνα τῆς βυζαντινῆς λαμπρότητας κατὰ τὴν τέλεση τῶν Ἀκολουθιῶν. Ὅλοι ὅσοι πρόκειται νὰ ἀναγνώσουν ἢ έκφωνήσουν κάποιο κείμενο χρειάζονται ἓνα εὐλόγο χρονικὸ διάστημα, τουλάχιστον “τῆς προτεραίας” μέρας, νὰ μάθουν ν' ἀπαγγείλουν τὸ κείμενο. Κι ἐδῶ προβάλλει ἡ ἀνάγκη ἐκμάθησης τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσας, μετὰ τοὺς τόνους καὶ τὰ πνεύματα, ποὺ εἶναι διαφορετικὴ ἀπ' τὴν σύγχρονη ὀμιλούμενη ἐλληνικὴ, καὶ μάλιστα γιὰ ὅλη τὴ νεώτερη μονοτονικὴ ἢ καὶ ἀτονικὴ γεννιὰ τῶν νεοελλήνων. Καὶ χρειάζεται ἐκμάθηση τῶν κανόνων τονισμοῦ, μετὰ τοὺς κύριους καὶ ἐγκλιτικοὺς τονισμοὺς, ποὺ εἶναι ἰσχυρότεροι ἀπ' τοὺς κύριους, καὶ αὐτοὶ τονίζονται καὶ μουσικὰ κατὰ τὴν μελοποιία. Τὸ ὀρθὸ εἶναι “ἐλέησόν με ὁ Θεός” κι ὄχι “ἐλέησον με ὁ Θεός” – “δώρησαί μοι τῷ σῶ δούλω” κι ὄχι “δώρησαι μοί τῷ σῶ δούλω” ποὺ ἀκούστηκε πρὶν ἀπὸ λίγο ἐδῶ καὶ ὀρθὴ εἶναι ἡ παχειὰ έκφορὰ τοῦ κ (κάπα) τοῦ ἀρνητικοῦ οὐκ πρὸ φωνηεντικῆς ψιλούμενης συλλαβῆς τῆς ἐπόμενης λέξης μετὰ φωνὴ ε καὶ ι· δηλαδὴ “οὐκ ἔσται τέλος”, κι ὄχι “οὐκ ἔσται τέλος”. Πολλὰ μποροῦν νὰ διδαχθοῦν στὸν τομέα αὐτόν, ποὺ συμβάλλουν στὴν βελτίωση τῆς ὀρθοφωνίας καὶ τῆς εὐκρίειας, κατὰ τὴν δημόσια λατρεία.

Γ'. κατανόηση “ἄρά γε γινώσκεις ἢ ἀναγινώσκεις;”

§ θέματα γλώσσας καὶ ἐννοιῶν
 § θέματα ἐρμηνείας κυριωτέρων θεολογικῶν ὄρων
 § ἐρμηνεία καὶ μετάφραση ὀλοκλήρων ὕμνων (καταβασίες, ἀπολυτίκια, κοντάκια, ἑωθινὰ καὶ ἄλλα δοξαστικά, κ.λπ.)

Μιὰ καλὴ γνώση τῶν παραγράφων τῆς προηγούμενης ἐνότητας ὀδηγοῦν ἐπαγωγικὰ στὰ θέματα αὐτῆς ἐδῶ τῆς ἐνότητας. Ἡ κατανόηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσας δὲν εἶναι τόσο θέμα γλωσσικὸ, ποὺ μπορεῖ νὰ θεραπευθῆ μετὰ κάποιου εἶδους μετάφραση· εἶναι πολὺ πιὸ σύνθετη ὑπόθεση. Ὁ λόγος στὴ λατρεία εἶναι ‘συνομοούσιος’ μετὰ τὸ μέλος, καὶ αὐτὸ τὸ ‘συναμφότερο’, λόγος καὶ μέλος, ἀποτελεῖ σχεδὸν τὴν σύνολη έκφραση τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ ὡς έκφραση κατ' ἀξίαν ὑμνήσεως τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων εἶναι ἓνα γλωσσικὸ μὶσθωμα ἐνὸς ὑψηλοτέρου ἀναβαθμοῦ ἀπ' τὴν πεζότητά τῆς καθημερινότητος. Μετὰ τέτοιες προϋποθέσεις πρέπει νὰ προσεγγισθῆ τὸ θέμα κατανόησης τῆς γλώσσας καὶ κυρίως τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν θεολογικῶν ὄρων ποὺ ἀπαντοῦν στοὺς ὕμνους. Ἡ Ὄρθόδοξη Ἐκκλησία ἔχει τὸ μέγα προνόμιο νὰ ἔχη ψαλτὴ ὅλη τὴν δογματικὴ θεολογία. Καὶ βέβαια στοὺς παντοίους ὕμνους, τὰ Ἰδιόμελα καὶ

τοὺς Κανόνες, συχνὰ περνᾶνε καὶ πολλὰ συναξαριακὰ στοιχεῖα καὶ θαυμαστὰ πράγματα καὶ πληροφορίες, καθὼς καὶ ἱστορικὰ γεγονότα. Ὅλα αὐτὰ ἂν δοθοῦν μὲ καλὸ, ἐννοῶ εὐτακτο, τρόπο εἶναι βέβαιο ὅτι θὰ εὐκολύνουν στὴν συνειδητοποίηση τοῦ πλούτου καὶ τοῦ κάλλους τῆς λατρείας, τὰ ὁποῖα πρέπει ὁ ψάλτης νὰ ἐκφράζει ὅσο τὸ δυνατὸν καλύτερα.

Ἡ ἐρμηνεία καὶ μετάφραση ὁλοκλήρων ὕμνων, –γιὰ παράδειγμα τῶν Καταβασιῶν ποὺ ἀκούγονται συχνά, τῶν Ἀπολυτικίων, τῶν Κοντακίων, τῶν Ἑωθινῶν καὶ ἄλλων Δοξαστικῶν, καὶ ἄλλων ἀκόμα–, εἶναι ἴσως ἓνα καλὸδεχτο ζητούμενο ἀπ’ τὸ χριστεπώνυμο πλήρωμα.

Δ'. ψαλτικὸ ρεπερτόριο

§ κατάλογος βασικῶν μουσικῶν ἐκδόσεων
 § κατάλογος ψαλτέων, κατὰ γένη καὶ εἶδη μελῶν
 § θέματα κανονισμοῦ τοῦ ρυθμοῦ
 § θέματα ψαλτικῆς ἢ χρονικῆς ἀγωγῆς

Τὸ ψαλτικὸ ρεπερτόριο ἀποτελεῖ, οὐσιαστικά, πρακτικὴ ἀνάγκη. Ἡ κατάρτιση ἐνὸς καταλόγου τῶν βασικῶν μουσικῶν ἐκδόσεων, καὶ μάλιστα τῶν βιβλίων ἐκείνων ποὺ εἶναι προσιτὰ σήμερα, εἶναι ἓνα καλὸ βοήθημα γιὰ ὅλους τοὺς ψάλτες. Καὶ μπορεῖ αὐτὸ τὸ βοήθημα νὰ εἶναι ἀρτυμένο καὶ μὲ βασικὲς γνώσεις γιὰ τὴν χάραξη τῶν σημαδιῶν ὡς τυπογραφικῶν στοιχείων καὶ τὴν μεγάλη καὶ ποικίλη παραγωγή τῶν ἐντύπων μουσικῶν βιβλίων ἀπ’ τὸ 1820 καὶ δῶθε. Κι ἴσως καὶ μιὰ συνοπτικὴ ἀναδρομὴ γιὰ τὴν χειρόγραφη παράδοση στὴν ἐξηγητικὴ σημειογραφία τοῦ 1814-15 καὶ μετὰ τῶν μελοποιημάτων τῶν βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν μελοποιῶν θὰ εἶναι εὐεργεσία γιὰ τοὺς ψάλτες ποὺ δὲν ἔχουν πλατύτερη γνώση αὐτῶν τῶν πραγμάτων.

Κι ἓνας κατάλογος, ὅπωςδήποτε ἐνδεικτικὸς, τῶν βασικῶν ψαλτέων μελοποιημάτων, κατὰ γένη καὶ εἶδη μελῶν, μὲ παραπομπὲς στὰ ἔντυπα βιβλία γιὰ εὐκολοεῦρετηριασμό τους, εἶναι εὐκταῖος καὶ καλοδεχόμενος. Καὶ δὲν θὰ λείπουν βέβαια ἀπ’ αὐτὸν τὸν κατάλογο τὰ ὅσα ἢ μακροχρόνια παράδοση καθιέρωσε καὶ σχεδὸν ἀγίασε νὰ μένουν παραμόνιμα καὶ νὰ ψάλλονται. Ἔτσι παραδίδεται “μαθήματα παλαιὰ τε καὶ νέα”, ἢ “ποιήματα παλαιῶν τε καὶ νέων διδασκάλων”.

Κοντὰ σ’ αὐτὴν τὴν ἐνασχόληση ἔρχεται καὶ ὁ κανονισμὸς τῆς σήμανσης τῶν ρυθμικῶν ποδῶν καὶ τῶν ρυθμῶν γενικά. Ὁ ρυθμὸς εἶναι τὸ πλέον παραμελημένο θέμα τῆς Ψαλτικῆς. Ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει σαφὴς διδασκαλία περὶ τοῦ “τί ἔστι χειρονομία”, μέσα στὴν ὁποῖα συνυπονοοῦνται ὅλα τὰ σχετικὰ γιὰ τοὺς ρυθμούς, κι ἐπειδὴ οὔτε στὰ χειρόγραφα, –δὲν θὰ μποροῦσε ἄλλωστε–, οὔτε στὰ ἔντυπα βιβλία εἶναι σημειωμένοι οἱ ρυθμικοὶ πόδες, παρὰ τὶς πρῶτες προσπάθειες μὲ δειλὰ δείγματα τῶν ἐξηγητῶν διδασκάλων, τὰ μουσικά μας κείμενα χωλαίνουν σοβαρά. Ἀπ’ τὴν ... ἀγία τριάδα τοῦ μέλους, ὅπως τὴν ὀρίζει ὁ προπάππος μας Πλάτων “τὸ μέλος ἐκ τριῶν συγκεείμενον, λόγου τε καὶ ἁρμονίας καὶ ρυθμοῦ” [Πολιτεία 398d], ὁ ὅρος ἁρμονία ἐδῶ μὲ τὴν ἐννοια τῆς μουσικῆς, λείπει τὸ ἓνα, ὁ ρυθμὸς, ποὺ εἶναι τὸ “ἄρρεν μέρος” στὴ μουσικὴ – καὶ “θῆλυ” εἶναι τὸ μέλος–, ὅπως λέει ὁ Ἀριστείδης Κοϊντιλιανός [β’-γ’ μ. Χ. αἰ.]. Καὶ ὡς

ἄρρεν “ὁ ρυθμὸς πλάττει τε τὸ μέλος καὶ κινεῖ τεταγμένως”, δηλαδή πλάθει καὶ κινεῖ μὲ ρυθμικὴ τάξη τὴν μελικὴ ἔκφραση. Τὸ θέμα εἶναι μέγα καὶ σοβαρό. Κάποια εἰσαγωγὴ σ’ αὐτὸ τὴν δικαιοῦται καὶ ὁ μέσος ψάλτης, γιὰ νὰ ψάλει εὐρυθμα. Τὸ κανοναρχεῖ ἀπ’ τὴν ἔρημο ὁ ἄββᾶς Νεῖλος· “ψάλλε συνετῶς καὶ εὐρhythμῶς καὶ ἔση ὡς νεοσσὸς ἀετοῦ ἐν ὕψει αἰρόμενος”.

{Γιὰ τὴν σπουδαιότητα τοῦ θέματος γενικὰ τοῦ Ρυθμοῦ καὶ τῆς Χειρονομίας σχεδίασα καὶ πραγματοποιήθηκε, ὀργανωμένο ἀπ’ τὸ Ἴδρυμα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὸ Δ΄ διεθνὲς συνέδριο, μουσικολογικὸ καὶ ψαλτικὸ, “Θεωρία καὶ Πράξις τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης. Τὰ Γένη τῆς Ρυθμοποιίας” (Ἀθήνα, 8-11 Δεκεμβρίου 2009). Τὰ Πρακτικὰ αὐτοῦ τοῦ συνεδρίου εἶναι ὑπὸ ἔκδοση. Ἐκεῖ δημοσιεύεται καὶ ἡ γενικὴ εἰσαγωγὴ μου, κύρια καὶ καίρια ἐναρκτήρια ὁμιλία τοῦ συνεδρίου, τιτλοφορούμενη “Ρυθμοποιία ἢ Ρυθμητικὴ ἢ Ρυθμικὴ Τέχνη (Τὰ Γένη καὶ τὰ Εἶδη καὶ ἡ Χειρονομία”)}.

Συναφὲς θέμα μὲ τὸν ρυθμὸ εἶναι καὶ τὸ θέμα τῆς ψαλτικῆς ἀγωγῆς ἢ τῆς χρονικῆς ἀγωγῆς. Πῶς ψάλλονται τὰ διάφορα εἶδη τῆς μελοποιίας· δηλαδή πόσο ἀργὰ ἢ πόσο γοργὰ, ὅσον ἀφορᾷ στὴν χρονικὴ ἀγωγή, κι ὄχι στὴν μελικὴ μεταχείριση. Ὑπάρχει ἓνα μέτρο ποῦ ἂν δὲν τηρηθῆ κάποια μέλη χάνουν τὴν ἔκφρασή τους. Ὑπάρχουν σὲ κάποιες ἐκδόσεις κάποιοι πίνακες μὲ χρονικὲς ἀγωγές. Χρειάζεται εἰδικότερη σπουδὴ τοῦ πράγματος.

Ε΄. ἱστορικὴ γνώση

§ χρονοτοπογραφικὴ ἱστορία τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης
 § γένεση καὶ περίοδοι ἐξελίξεως τῆς σημειογραφίας
 § μελοποιία καὶ μορφολογία

Μεγάλο ὁπωσδήποτε ἐνδιαφέρον ἔχει μιὰ ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης, καὶ μάλιστα ὡς “χρονοτοπογραφικὴ ἱστορία”. Εἶναι, θαρρῶ, ἐνδιαφέρον καὶ χρήσιμο νὰ γνωρίζουμε οἱ ἡπειρωτὲς καὶ πιδὸ στενὰ οἱ Γιαννιωτὲς, ποιοὶ ὑπῆρξαν, παλαιότερα –ὅσο πίσω γίνεται– καὶ στὴ νεώτερη ἐποχὴ –μέχρι τὶς μέρες μας, Γιαννιωτὲς μελοποιοὶ καὶ κωδικογράφοι καὶ μοναχοὶ καὶ ἱερομόναχοι καὶ ἡγούμενοι καὶ ἱεράρχες ἀκόμα, ποῦ φρόντισαν καὶ παράγγειλαν τὴν συγγραφὴ κάποιου κώδικα, “εἰς πλείονα στολισμὸν τῶν τοῦ Θεοῦ ἀγίων ἐκκλησιῶν”, ὅπως διαβάζουμε σὲ κάποιες “αἰτήσεις” ἢ “ἐντολές”, δηλαδή παραγγελίες μουσικῶν κωδίκων.

Τὸ θέμα τῆς σημειογραφίας, πάλι, εἶναι ἓνα βασικὸ κεφάλαιο τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἡ σημειογραφία εἶναι ἀπότοκη τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, στὰ μέσα τοῦ 1΄ αἰῶνος. “Τὰ σημάδια ἢ σημαδόφωνα, ὡς ἡ τέλεια μουσικὴ ἀνάπτυξη τῶν τόνων καὶ πνευμάτων τῆς ἑλληνικῆς γραφῆς, παρασημαίνουσι καὶ τὶς πιδὸ λεπτὲς καὶ μυχιώτατες ἐκφράσεις τοῦ λόγου, τὸ ‘πάθος’ τοῦ λόγου, ὅταν αὐτὸς συνεκφέρεται μὲ μέλος. Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὸ ποιητικὸν κείμενον κάτω ἀπ’ τὰ σημάδια τῆς σημειογραφίας εἶναι ἄτονον. Ἡ, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἄλλοιῶς, ἡ διπλῆ παράλληλη γραφικὴ παράσταση τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων τοῦ λόγου καὶ τῶν ἑλληνικῶν σημαδιῶν τοῦ μέλους, εἶναι τὸ τελειότερον μελικὸ ἀλφάβητον τῆς οἰκουμένης, ποῦ ὁ Θεὸς εὐδόκησε νὰ ἐπινοηθῆ καὶ ἀναπτυχθῆ ἀπ’ τὸ

έλληνικὸ πνεῦμα”. [Γρ. Θ. Στάθης, *Ἦχος καθαρὸς ἑορταζόντων*, Ἀθήνα 2002, σ. 27]

“Ἡ φροντίδα γιὰ θεοσέβεια, ἡ εὐπρέπεια καὶ ἡ ἔτοιμασία τῶν ἐλλήνων καὶ ἑλληνοφώνων –βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν– καὶ παντοιογλώσσων ἄλλων ὀρθοδόξων χριστιανῶν νὰ μιλήσουν στὸ Θεὸ καὶ στοὺς ἁγίους τοῦ δημιουργήσαν ἕναν ἀπ’ τοὺς μεγαλύτερους μουσικοὺς πολιτισμοὺς τῆς οἰκουμένης, τὸν βυζαντινὸ καὶ μεταβυζαντινὸ, ποὺ εἶναι καὶ ὁ μακροβιώτερος ἀνάμεσα στοὺς γνωστοὺς μουσικοὺς πολιτισμοὺς, ὅσον ἀφορᾷ στὴν ὁμοιογενῆ γραπτὴ παράδοσή του”. [Γρ. Θ. Στάθης, *Ἦχος καθαρὸς ἑορταζόντων*, σ. 13]

Ἡ σημειογραφία πέρασε διάφορα στάδια· καὶ γνωρίζουμε τέσσερις περιόδους ἐξελιξέως της. Ἡ τελευταία περίοδος ἀρχίζει μὲ τὴν ἐπινοήση καὶ καθιέρωση τῆς ἀναλυτικῆς σημειογραφίας κατὰ τὸ 1814-15 καὶ τὴν ἐξήγησή σ’ αὐτὴν σχεδὸν ὅλων, καὶ πάντως τῶν κυριωτέρων, μελοποιημάτων τῶν βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν αἰώνων. Ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ εἶναι αὐτοκρατορικὴ μουσικὴ, δηλαδή εἶναι ὁ αὐτόνομος μουσικὸς πολιτισμὸς μιᾶς αὐτοκρατορίας, καὶ εἶναι ὁ ἀκραιφνὴς ἑλληνικὸς μουσικὸς πολιτισμὸς μὲ αὐτοτελὲς σύστημα σημειογραφίας, ποὺ εἶναι καὶ τὸ μακροβιώτερο ἀνάμεσα στοὺς γραπτοὺς μουσικοὺς πολιτισμοὺς τῆς οἰκουμένης, ὅσον ἀφορᾷ στὴν συνεχῆ καὶ ἀδιάκοπη παράδοσή του. Ἡ ὀρθόδοξη ἑλληνικὴ ἀνατολὴ μὲ τὴν δική της μουσικὴ ἔκφραση καὶ τὰ δικά της λαλήματα καὶ ἀκούσματα μπόρεσε καὶ κράτησε ἔξω, ὡς “ἔξωτερικὴ” μουσικὴ, τὴν μουσικὴ τῶν ἀλλοφύλλων καὶ ἀλλοθρήσκων λαῶν ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸν γεωγραφικὸ της περιγύρο. Καὶ βέβαια δὲν γνῶριζε τίποτε γιὰ τὸν ἐξελισσόμενο δυτικὸ μουσικὸ πολιτισμὸ. Γνωρίζετε, ἀλήθεια, πότε πρωτοάκουσαν οἱ Ἕλληνες πιάνο; τὴν ἐποχὴ τοῦ Ὅθωνα καὶ μετὰ. Ἡ Ψαλτικὴ τῆς λατρείας μας, ἡ δική μας Ἑλληνικὴ Μουσικὴ, δὲν γεννήθηκε, ὅπως λανθασμένα ἐπικρατεῖ αὐτὴ ἡ ἄποψη ἀπὸ ἀγνωσία σχεδὸν σὲ ὅλους τοὺς ψάλτες, δὲν γεννήθηκε τὸ 1814 μὲ τὴ Νέα Μέθοδο ἀναλυτικῆς σημειογραφίας καὶ μὲ τὴν ἔκδοση τῶν τυπωμένων μουσικῶν βιβλίων ἀπ’ τὸ 1820 καὶ δῶθε. Καιρὸς νὰ τὸ διδάξουμε καὶ νὰ τὸ μάθουμε ὅλοι μας.

Παράλληλα μὲ τὴν σημειογραφία πρέπει νὰ διδάξουμε εὐρύτερα καὶ κάποια βασικὰ θέματα ποὺ ἐμπίπτουν στὸν κλάδο τῆς συστηματικῆς μουσικολογίας· δηλαδή μελοποιία καὶ μορφολογία. Ἐδῶ πρόκειται, ὅπως καταλαβαίνετε, γιὰ θέματα μελικῆς ἔκφρασης, ποὺ οἱ εἰκαστικοὶ τὰ λένε θέματα αἰσθητικῆς. Μὲ τὴν ἔκφραση ἢ μὲ τὴν αἰσθητικὴ ἀπολαμβάνουμε τὸ κάλλος τῆς τέχνης καὶ ἀνυψωνόμαστε λίγο πιὸ πάνω νὰ εἴμαστε πιὸ κοντὰ στὴν θεὰ τοῦ ὑπερτάτου κάλλους, ποὺ μὲ τὴν τέχνη μας θέλουμε νὰ δοξάσουμε καὶ ὑμνήσουμε, ὅσο “ἐργῶδες” - δύσκολο κι ἂν εἶναι νὰ ὑφαίνουμε ὕμνους “συντόνως τεθηγμένους”.

ΣΤ'. νέος κανονισμὸς διδασκαλίας τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης

Ἡ ἐκπόνηση ἐνὸς νέου Κανονισμοῦ διδασκαλίας τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης εἶναι πλέον ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη. Ἡ ἴδρυση Τμημάτων Μουσικῶν Σπουδῶν στὰ Πανεπιστήμιά μας καὶ τὶς Ἀνώτατες Ἐκκλησιαστικὲς Ἀκαδημίες, μὲ πλήρη ἀνάπτυξη τῶν Τομέων Βυζαντινῆς Μουσικολογίας καὶ Ψαλτικῆς Τέχνης, ὁ “τετραδεκαπύρσευτος χορὸς” τῆς νέας γενιᾶς τῶν διδασκτῶν βυζαντινομουσικολόγων μὲ τὴν ἀγλαοκαρπία τῶν ἐρευνῶν τους, δηλαδή τὶς διδακτορικὲς διατριβὲς τους καὶ τὰ ἄλλα μελετήματά τους,

ἡ ἔκδοση μουσικῶν βιβλίων καὶ σημαντικῶν ἠχογραφημάτων ἀπὸ καταξιωμένους Χοροὺς Ψαλτῶν, καταρδεύουν μὲ πλησμονὴ γνώσεων τὴν ἐποχὴ μας γιὰ τὴν ψαλτικὴ τῆς λατρείας μας, καὶ ὡς ἐπιστῆμη καὶ θεωρία -μουσικολογία- καὶ ὡς τέχνη καθ' αὐτήν, ὡς πράξις καὶ ἄκουσμα καὶ περιήχημα. Ἀπόρροια φυσικῆ αὐτῆς τῆς πραγματικότητας, τῆς ἀνάπτυξης δηλαδὴ τῶν μουσικολογικῶν σπουδῶν σὲ ἀνώτατο ἐπίπεδο, καὶ συναφῶς ὅλων ὅσα ἀνέφερα ὡς “περιψαλτολογικὰ θέματα” γιὰ ὑποβοήθησι καὶ τῶν ἀμοίρων πανεπιστημιακῆς μόρφωσης, εἶναι ἡ σπουδὴ –διδασκαλία καὶ ἐκμάθησι– τῆς Ψαλτικῆς σὲ ἓνα ἄλλο ψηλότερο ἐπίπεδο. Αὐτὸ τὸ θέμα ὅμως δὲν εἶναι περιψαλτολογικόν. Εἶναι καίριον θέμα σπουδῆς τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης. Καὶ εἶναι μέλημα “ἡμέρας καὶ νυκτός” τῆς ταπεινότητός μου αὐτὸν τὸν τελευταῖο καιρό.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1967-1977

Γεώργιος Παν. Κουντούρης
Λέκτωρ Α.Ε.Α. Βελλάς Ιωαννίνων

Περίληψη: Είναι δύσκολο να κατανοήσει κανείς την εκκλησιαστική πρακτική και σε θέματα παιδείας, εάν δεν γνωρίζει τις ιστορικές συνθήκες και τα αίτια που τις προκάλεσαν. Μια τέτοια περίπτωση αποτελεί και η Ελλαδική τοπική Εκκλησία η οποία δια της ηγεσίας της, κατά τα έτη 1967 και εντεύθεν, προέβη σε ορισμένες αξιολογήσεις και εκτιμήσεις για την εκπαίδευσή της. Έχοντας υπόψη το απώτερο ιστορικό παρελθόν της όσο και τις σύγχρονες, κατά την αντίληψή της, εκκλησιαστικές ανάγκες, αποπειράθηκε να απαγκιστρώσει την Εκκλησιαστική Εκπαίδευση από τη δικαιοδοσία του ελληνικού κράτους και να την υπαγάγει σε αυτήν. Η μετατροπή αυτή δεν ήταν βιώσιμη. Η αδυναμία της Ελλαδικής Εκκλησίας να στηρίξει οικονομικά την εκπαίδευση της δικαιοδοσίας της προκάλεσε συρρίκνωση στο διδακτικό προσωπικό και μείωση του ενδιαφέροντος των σπουδαστών για την εκκλησιαστική Παιδεία. Η μεταρρύθμιση, που κρίθηκε αναγκαία, πραγματοποιήθηκε και πάλι με πρωτοβουλία της διοίκησης Εκκλησίας, που σε συνεργασία με την Πολιτεία επανέφερε την Εκκλησιαστική Εκπαίδευση στη δικαιοδοσία του κράτους, επιτυγχάνοντας σταθεροποίηση, μετά τη βραχύχρονη ανασφάλεια, και ανάκτηση της κοινωνικής αποδοχής.

Για να κατανοήσουμε τον όρο «Εκκλησιαστική Εκπαίδευση» οποιασδήποτε χρονικής περιόδου οφείλουμε να ανατρέξουμε στην αρχαία Εκκλησία και τη γενική της ιστορία, η οποία κατανοούσε και προσδιόριζε εαυτήν ως παιδεία. Παιδεία ενωμένη και αδιαίρετη με συνδυασμό θεωρίας και πράξεως προς οικοδομήν και σωτηρία των πιστών.¹ Άλλωστε, η αυθεντική θεολογική παιδεία προέρχεται από την Εκκλησία. Πολύ περισσότερο η εξειδικευμένη εκκλησιαστική παιδεία δεν δρα αυτόνομα και ανεξάρτητα από την Εκκλησία. Έχει διαχρονικότητα γιατί υπηρετεί τον αιώνιο εκκλησιαστικό θεσμό. Ίσως η εκκλησιαστική παιδεία στην πραγματικότητα, ως παραδοσιακή θεολογία, θα μπορούσε να παραλληλισθεί με το θεσμό των γενικών Συνόδων, οι οποίες, παρ' ότι συνεκλήθησαν σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, παρουσιάζουν τέτοια ενότητα και συμφωνία, ώστε όλες να δίδουν την εικόνα μιας διαρκούς Ιεράς Συνόδου.²

1. Σταυρόπουλου, (2005: 138). Πρβλ. και Μπούμη, (2000: 49).

2. Ζήση, (2005: 92).

Γίνεται κατανοητό, ότι καμία Εκκλησία, όσο ζωντανή και αν χαρακτηριστεί, δεν μπορεί να ανθίσει και να καρποφορήσει, χωρίς κάποιο επίπεδο παιδείας για την διαπαιδαγώγηση των στελεχών της, κληρικών και λαϊκών. Γι' αυτό και η ελληνική Εκκλησία στην πορεία των αιώνων φρόντιζε πάντοτε την παιδεία των μελών της τόσο στους βυζαντινούς, όσο και στους μεταβυζαντινούς χρόνους, όπου μαρτυρείται η ύπαρξη -εκτός της Πατριαρχικής Ακαδημίας- και άλλων Εκκλησιαστικών Ακαδημιών, όπως στην Θεσσαλονίκη, στο Μυστρά, στην Τραπεζούντα, οι οποίες συντηρούνταν από κρατικές επιχορηγήσεις. Όταν οι πόλεις αυτές κατελήφθησαν από τους Τούρκους, τα κέντρα αυτά ανωτέρων σπουδών έπαυσαν να υφίστανται, εκτός από την Πατριαρχική Ακαδημία η οποία συνέχισε τη λειτουργία της επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον της κυρίως στην εκπαίδευση του κλήρου με αρκετές ελλείψεις στα διδακτικά αντικείμενα.³ Βεβαίως, είναι δύσκολο να κατανοήσει κανείς την εκκλησιαστική πρακτική και σε θέματα παιδείας, εάν δεν έχει γνώση των εκάστοτε διαμορφωμένων ιστορικών συνθηκών και τα αίτια που τις προκάλεσαν, θέματα ερεύνης, τα οποία ανήκουν κυρίως στον τομέα της Εκκλησιαστικής Ιστορίας.

Μέσα στην αέναη ιστορική πορεία της εκκλησίας η Ελλαδική τοπική Εκκλησία διά της ηγεσίας της, κατά τα έτη 1967 και εντεύθεν, χρονική περίοδος η οποία δεν έχει επαρκώς ερευνηθεί, προέβη σε κάποιες αξιολογήσεις και εκτιμήσεις για την εκπαίδευσή της. Τις αξιολογήσεις αυτές τις συσχέτιζε τόσο με το απώτερο ιστορικό παρελθόν της, κατά την Τουρκοκρατία, όσο και με τις σύγχρονες τότε κατά την αντίληψή της εκκλησιαστικές ανάγκες, λαμβάνοντας υπ' όψιν της και τις δυνατότητες που της παρείχε το ελεύθερο ελληνικό κράτος.

Η θέση του τότε Προκαθημένου αρχιεπισκόπου Ιερωνύμου του Α', όπως αυτή αναπτύχθηκε στην απολογιστική συνέλευση της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας (15 – 30 Νοεμβρίου 1972) για τα πεπραγμένα της ΔΙΣ μετά το 1967 ήταν η εξής: «έπιστεύομεν απ' αρχής, ότι έχομεν ανάγκην ανανεώσεως και οργανώσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαίδευσως. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ Ὁρθόδοξον Θεολογία καὶ Ὁρθόδοξον ἐκπαίδευσιν, δηλαδὴ ἀπὸ ἐκπαίδευσιν, ἣτις θὰ φέρῃ τὴν σφραγίδα τὸσον τῆς θεολογικῆς βαθύτητος, ὅσον καὶ τῆς ἀγιότητος. Χρειαζόμεθα δηλαδὴ μίαν ἐκπαίδευσιν, ἣτις δὲν θὰ ἐξασφαλίσῃ ἀπλῶς τὴν παροχὴν ἑνὸς κύκλου γνώσεων, ἀλλὰ θὰ ἀποτελῇ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι χειραγωγίαν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸ Μυστήριον τῆς Ἐνσάρκου Οἰκονομίας καὶ τῆς Σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου».⁴ Επίσης, σε άλλα σημεία της εισηγήσεώς του τόνιζε ότι: «Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχεν ἤδη ἐπιτευχθῆ, μετὰ ἐλεύθερον βίον ἑνὸς καὶ ἡμίσεος περιόπου αἰῶνος, μακρὰν ἀπέχομεν ἀπὸ τοῦ νὰ τὸ ἔχωμεν ἐπιτύχει. Ἦτοι, εἰς πάσας τὰς ἐνορίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀκόμη καὶ αὐτῶν τῶν νεοαποκτηθεισῶν περιοχῶν, νὰ εἶχομεν τοποθετήσῃ κληρικοὺς μὲ ἀνωτέραν μόρφωσιν». «Ριζικὴ θεραπεία θὰ ἠδύνατο νὰ προέλθῃ, ἐὰν ἡ Ἐκκλησία, γινομένη κυρία τῶν ἐν τῷ οἴκῳ της, ἀνελάμβανεν εἰς χεῖρας της τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἐκπαίδευσιν καὶ καθόριζεν

3. Ράνσιμαν, (1979: 400, 401).

4. Εκκλησία, (1973: 215).

αὐτὴ τόσον τὰ προγράμματα ἐκπαιδεύσεως, ὅσον καὶ τὸ ἐκπαιδευτικὸν προσωπικόν της». ⁵ «Ὡς ἓνα ἐκ τῶν κυριωτέρων στόχων μας ἐν τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ, ἀπ' ἀρχῆς τῆς διακονίας μας, ἐθέσαμεν τὴν ἀπαγκίστρωσιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Παιδείας ἀπὸ τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ καὶ τὴν ἀπόδοσίν της εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Εἰς συνεχεῖς συνεδριάσεις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ εἰς ἐπὶ μέρους συσκέψεις μετὰ τῶν ἀρμοδίων, ἐμελετήσαμεν τὸ ὅλον θέμα. Ἀπεριφράστως δὲ ἐθέσαμεν ἐνώπιον τῶν ἀρμοδίων κρατικῶν παραγόντων τὴν πρόθεσίν μας ταύτην. Εὐτυχῶς, ἐπὶ ἀνωτάτου ἐπιπέδου, καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς Πολιτείας συνητήσαμεν κατανόησιν».

Τὴν ἀντίθεσίν τους γιὰ τὴν υπαγωγή τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαιδεύσεως στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος διετύπωσαν ἐγγράφως (22-9-1971) τὰ μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, θεωροῦντες ὅτι θίγονται κεκτημένα δικαιώματά τους καὶ ζήτησαν τὴν ἐξαίρεση τῆς Ριζαρείου Σχολῆς ἀπὸ τῆς ἀμέσου ἐξαρτήσεώς της ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Ὁ τότε Προκαθήμενος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπέμενε ὅτι: «Ἡ εὐθύνη τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ κλήρου ἀνήκει ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Αὕτη ἔχει τὸν πρῶτον καὶ τὸν τελευταῖον λόγον». Τελικὰ, ἡ ΔΙΣ σε ἐνδειξὴ καλῆς θελήσεως καὶ συνεργασίας, ἀποφάσισε νὰ παραμείνει ὡς εἶχε ἡ Διοίκηση τῆς Ριζαρείου Σχολῆς. ⁶

Με βάση αὐτὲς τὶς ἀνυποχώρητες θέσεις καὶ ἀντιλήψεις, ἡ τότε ἐκκλησιαστικὴ ἡγεσία πέτυχε τὴν ἐκδοσὴν τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τὸ 1969, ὅπου στὸ ἀρθρο 39 ορίζετο ὅτι: «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, πρὸς εἰδικὴν κατάρτισιν τοῦ ἐμμίσθου καὶ ἀμίσθου προσωπικοῦ αὐτῆς, ἰδρύει ἐντὸς τῶν ὑπὸ τοῦ Συντάγματος διαγορευομένων εἰδικὰς Σχολὰς μέσης καὶ ἀνωτέρας Παιδείας καὶ Φροντιστήρια ἐπιμορφώσεως διὰ πάσας τὰς ἀναγκαίας διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἔργου τῆς εἰδικότητος». ⁷

Συνέπεια τοῦ ἀρθρου 39 τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τοῦ 1969, ἦταν καὶ τὸ νομοθετικὸ διάταγμα υπ' ἀριθμὸν 876/1971 «Περὶ υπαγωγῆς τῆς δημοσίας ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων τινῶν συναφῶν διατάξεων». Σύμφωνα με τὸ ἀρθρο 1 τοῦ ἰδίου διατάγματος, ἀπὸ τὸ σχολικὸ ἔτος 1971 – 1972 ἡ διοίκηση καὶ ἡ εὐθύνη ὁργανώσεως καὶ λειτουργίας τῶν πάσης φύσεως σχολείων τῆς δημοσίας ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαιδεύσεως περιέρχονται στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος. Ἐπιπλέον, στὸ ἀρθρο 7 τοῦ ἰδίου νομοθετικοῦ διατάγματος, προβλεπόταν καὶ σχετικὴ οικονομικὴ ἐπιχορήγηση ἀπὸ τὸ Κράτος γιὰ τὴν δημόσια ἐκκλησιαστικὴ ἐκπαίδευση. Συγκεκριμένα, τὸ ἀρθρο 7 ὀρίζε: «Τὸ διὰ τὴν δημοσίαν ἐκκλησιαστικὴν ἐκπαίδευσιν ἐγγεγραμμένον, κατὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ παρόντος, εἰς τὸν προϋπολογισμὸν ἐξόδων τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων εἰδικὸν κονδύλιον, (φορεὺς 540 - Ἐκκλησιαστικὴ Ἐκπαίδευσις), δι' ἕξοδα συντηρήσεως τῶν οἰκοτροφείων καὶ διὰ πάσας τὰς δαπάνας ἐγκαταστάσεως, μισθώσεως, ὁργανώσεως, λειτουργίας καὶ συντηρήσεως καθόλου τῶν

5. Ἐκκλησία, (1973: 289).

6. Ἐκκλησία, (1973: 290, 292).

7. Ἐκκλησία, (1973: 290).

έν γένει σχολείων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαιδεύσεως, ὡς καὶ τῆς μισθοδοσίας τοῦ ἐν γένει προσωπικοῦ αὐτῆς, πλὴν τοῦ ἀντιστοιχοῦντος εἰς τὴν μισθοδοσίαν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τοιοῦτου, μεταβιβάζεται, δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, εἰς τὴν Διαρκῆ Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐφ' ἅπαξ ἢ τμηματικῶς, δι' ἰσοπόσων ὑπὲρ αὐτῆς πιστώσεων, ὡς ἐπιχορήγησις διὰ τὰς πάσης φύσεως, ὡς ἄνω ἀνάγκας τῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, δυνάμει τοῦ παρόντος, ὑπαγομένων ἢ ὑπ' αὐτῆς, συμφώνως ταῖς διατάξεις τοῦ Ν. Δ/τος 126/1969, ἰδρυομένων ἐκκλησιαστικῶν σχολείων... Ἡ κατὰ τὸ παρὸν ἄρθρον ἐπιχορήγησις δύναται νὰ διακοπῇ ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει καθ' οἷονδῆποτε χρόνον διὰ κοινῆς ἀποφάσεως τῶν Ὑπουργῶν Οἰκονομικῶν καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων».⁸

Ἔτσι, μετὰ τὴν δημοσίευση τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος υπ' αριθμὸν 126/1969, περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ υπ' αριθμὸν 876/1971 Ν.Δ. περὶ υπαγωγῆς τῆς δημοσίας ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ψηφίσθηκε ἀπὸ τὴν ΔΙΣ ὁ κανονισμὸς υπ' αριθμ. 21/1971 «Περὶ Ἐκκλησιαστικῆς Παιδείας». Αἰσιοσημείωτο εἶναι ὅτι οἱ παράγραφοι 2 καὶ 4 τοῦ ἀρθροῦ 1 προβλέπουν τὰ ἐξῆς: «Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Παιδεία, παρεχομένη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διὰ τῶν πάσης φύσεως Σχολῶν αὐτῆς, διακρίνεται εἰς Βασικὴν καὶ Συμπληρωματικὴν, τῆς Βασικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Παιδείας διακρινομένης εἰς Μέσην, Ἀνωτέραν καὶ Ἀνωτάτην». «Αἱ Σχολαὶ Μέσης καὶ Ἀνωτέρας Παιδείας ἰδρύονται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μετὰ γνώμην τῆς Μ.Σ.Ε. ἐπὶ τῆς Ἐκκλ. Παιδείας κατὰ τὸ ἄρθρον 39 τοῦ Ν.Δ. 126/1969. Αἱ Σχολαὶ τῆς Ἀνωτάτης ἰδρύονται ὑπὸ τοῦ Κράτους διὰ Νόμου προκαλουμένου τῇ αἰτήσῃ τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων Ὑπουργοῦ...».⁹

Απὸ τὶς ἀνωτέρω παραγράφους, διαφαίνεται, σε συνδυασμὸ καὶ με ἀνάλογους ἰσχυρισμούς, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶχε στις προθέσεις τῆς τὴν ἰδρυση Θεολογικῆς Ακαδημίας.¹⁰ Γεγονὸς τὸ ὁποῖο δὲν εὐοδώθηκε. Ωστόσο, τὴν περίοδο ἐκείνη, με τὸ Β. Δ. 45/1968 ἰδρύθηκε τὸ Ἀνώτερο Ἱερατικὸ Φροντιστήριον με ἔδρα τὴν Τήνο. Τὸ 1972, μετονομάσθηκε σε Σχολὴ Ἱερατικῶν Σπουδῶν καὶ μεταφέρθηκε στὴν Αθήνα (Β.Δ. 643/1972).

Σύμφωνα με τοὺς γνωρίζοντες τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα καὶ τὶς προθέσεις τοῦ τότε Προκαθημένου, αὐτὴ ἡ μάλλον «αδιαβάθμητη» Σχολὴ Ἱερατικῶν Σπουδῶν θα παρουσιαζόταν στὸν κατάλληλο χρόνο στὴν Πολιτεία ὡς Ἀνωτάτη Θεολογικὴ ἢ Ἐκκλησιαστικὴ Ακαδημία καὶ θα ἐξητείτο ἡ νομοθετικὴ τῆς κατοχύρωση. Τελικὰ ὁμως, ἀπὸ τὸ 1977, με τὸ Π.Δ. 1025, ἀρθρο 1/5, λειτούργησε ὡς Ἀνωτέρα Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν.¹¹ «Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Παιδαγωγικὴ Ακαδημία Βελλᾶς, ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Παιδαγωγικὴ Ακαδημία Θεσσαλονίκης, τὸ Παιδαγωγικὸν Τμῆμα τῆς Αθωνιάδος Ἐκκλησιαστικῆς

8. ΦΕΚ αριθμ. 95, (1971: 679, 681).

9. Ἐκκλησία, (1971: 417).

10. Αγγελόπουλου, (2007: 94).

11. Κοράκη, (2006: 32, 33).

Ακαδημίας και η Ανωτέρα Εκκλησιαστική Σχολή Αθηνών χαρακτηρίστηκαν ως Σχολεία Ανωτέρας Εκπαιδεύσεως».¹²

Όπως είδαμε, η τότε εκκλησιαστική ηγεσία πέτυχε να υπαχθεί υπό την δικαιοδοσία της η δημόσια εκκλησιαστική εκπαίδευση, ενέργεια η οποία, παρά τις τυχόν καλές προθέσεις της εν λόγω ηγεσίας, δεν επέφερε τα ανάλογα θετικά αποτελέσματα. Χάριν βεβαίως της ιστορίας και της αντικειμενικότητας πρέπει να αναφερθεί ότι η εκκλησιαστική εκπαίδευση είχε παραχωρηθεί και το 1922 με βάση σχετικό καταστατικό χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος στην Ιερά Σύνοδο της Ιεραρχίας, αφού προηγουμένως καταργήθηκαν οι γνωστοί νόμοι Σ΄ και ΣΑ΄ του έτους 1852. Ο νόμος όμως αυτός δεν ίσχυσε για μεγάλο χρονικό διάστημα, περίπου μόνο μία διετία.¹³

Το κράτος δεν πρέπει κατ' ανάγκην να εκλαμβάνεται ως κάτι αρνητικό για την Εκκλησία. Σε μία τέτοια ευρεία κρατική οντότητα πρωτοεμφανίστηκε, λειτούργησε, επεκτάθηκε και αυξήθηκε η χριστιανική Εκκλησία. Ευρισκόμενη λοιπόν η Εκκλησία σε ένα τέτοιο οργανωμένο πολιτειακό καθεστώς, αναπόφευκτα δημιούργησε σχέσεις. Οι σχέσεις αυτές, άλλοτε ήταν και επιβλαβείς και έφθαναν μέχρι και τις διώξεις των χριστιανών, άλλοτε όμως ήταν και αρκετά επωφελείς με την διευκόλυνση από πλευράς πολιτείας του εκκλησιαστικού οργανισμού στο ιεραποστολικό, εκπαιδευτικό, ποιμαντικό έργο του, διανοίγοντας δρόμους επικοινωνίας της Εκκλησίας με τη δημόσια ζωή.¹⁴ Επωφελείς δηλαδή είναι οι παρεμβάσεις της πολιτείας όταν συμβάλλουν ή επιβάλλουν έστω και διά νόμου στο να ακολουθούνται και να εφαρμόζονται οι αρχές της Ορθοδόξου Εκκλησίας.

Στους βυζαντινούς χρόνους, το ενδιαφέρον της κρατικής εξουσίας υπέρ της Εκκλησίας ενεργοποιήθηκε και κατοχυρώθηκε με την 131 κεφ. α΄ Νεαρά του Ιουστινιανού, η οποία αναφέρει: «Θεσπίζομεν τοίνυν τάξιν νόμων επέχειν τοὺς ἁγίους ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων ἑπτὰ συνόδων ἐκτεθέντας ἢ βεβαιωθέντας...».¹⁵

Ἐκτοτε, ἀπὸ τὰ διάφορα μοντέλα που διαμορφώθηκαν στην ιστορική διαδρομή των σχέσεων Εκκλησίας και Πολιτείας, στην Ελλάδα επικράτησε το λεγόμενο σύστημα της «νόμῳ κρατούσης Πολιτείας». Σύμφωνα με το εν λόγω σύστημα η οποία νομοθετική υπεροχική παρέμβαση, προέρχεται ἀπὸ τὴν πολιτεία. Ἄλλοτε δύναται νὰ εἶναι εὐνοϊκὴ καὶ ἄλλοτε ἀρνητικὴ γιὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸ θεσμό καὶ τὴν Συνοδική του διοίκηση. Ὡστόσο τὸ ἀναφερόμενο θεσμικὸ σχῆμα σχέσεων μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ - με τὴν ἀναντίρρητη ὁμῶς προϋπόθεση τῆς εὐκρινούς καὶ συνεπούς συμφωνίας τῶν ἐκατέρωθεν πλευρῶν, - ὡς σύστημα συναλληλίας ἢ συνεργασίας ἢ ἄλλως ἀρμονικῆς συνυπάρξεως μετὰξὺ Πολιτείας καὶ Εκκλησίας. Σύστημα τὸ ὁποῖο ὅταν ἐφαρμόσθη ὀρθῶς ἐπέφερε θετικὰ ἀποτελέσματα στὴν πορεία του χρόνου. Οἱ σχέσεις αὐτὲς ρυθμίζονται ἀπὸ τὸ ἰσχύον Ἑλληνικὸ Σύνταγμα τοῦ 1975, που ἔχει ὡς προμετωπίδα τὴν φράση: «Εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας καὶ

12. ΦΕΚ αριθμ. 344, (1977: 3167).

13. Εκκλησία, (1973: 232).

14. Μπούμη, (2000: 225) καὶ Φειδά, (2002: 114 - 120).

15. Ράλλη - Ποτλή, (1852: 36).

Όμοιούσιου καὶ Ἄδιαιρέτου Τριάδος», που είναι μία κατ' αναλογία διακήρυξη της αυτοτελείας του σύγχρονου ελληνικού κράτους, όπως αυτή διακηρύχθηκε το 1822 στην Επίδαυρο.¹⁶

Το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο των σχέσεων Εκκλησίας και πολιτείας στην Ελλάδα, όπως αυτό διαμορφώθηκε με τα σχετικά περί θρησκείας άρθρα του εν λόγω Συντάγματος λειτουργεί θεσμικά με τον καταστατικό χάρτη της Εκκλησίας (ν. 590/1977). Αποτελεί δε μία σύνθεση αντιθέτων τάσεων-ρευμάτων και αντιθετικής διαλεκτικής όπως εκφράστηκαν στο σύγχρονο Ελληνικό κράτος μεταξύ της μακροαίωσης ορθοδόξου παραδόσεως και των εκκοσμικευμένων πολιτικών και ιδεολογικών θεωριών του Δυτικού κόσμου.¹⁷ Μέσα λοιπόν σε αυτό το πλαίσιο των σχέσεων Εκκλησίας και Πολιτείας, εντάσσεται και η Εκκλησιαστική Εκπαίδευση.

Η αξίωση της τότε Εκκλησιαστικής ηγεσίας, των ετών 1967 – 1973, κατέληξε σε συμφωνία με την Πολιτεία, όπως αυτή διατυπώθηκε στο νομοθετικό διάταγμα υπ' αριθμ. 876/1971, βάσει του οποίου, υπήχθη η Δημόσια Εκκλησιαστική Εκπαίδευση στην Εκκλησία της Ελλάδος. Τα γεγονότα όμως, σύμφωνα με κάποιους ισχυρισμούς, ήλθαν να διαψεύσουν και αυτούς που είχαν καλές προθέσεις γι' αυτό το εγχείρημα. Ανεφάνησαν οικονομικές δυσχέρειες παρά τις νομοθετικές δεσμεύσεις της τότε Πολιτείας, περί παροχής οικονομικής επιχορήγησης, οι οποίες οδήγησαν σε μία επικίνδυνη συρρίκνωση το διδακτικό προσωπικό και μείωσαν το ενδιαφέρον των σπουδαστών για την εκκλησιαστική Παιδεία, με αρνητικές συνέπειες για την διαπαιδαγώγηση του εφημεριακού κλήρου.¹⁸ Σε αυτό μάλλον συνέβαλε, όπως υποστηρίζεται, και η κακώς εννοουμένη ευσέβεια, δηλαδή η υπερβολική και η πέραν των κανόνων και της παραδόσεως δήθεν ευσέβεια, που καλλιέργησαν κάποιοι εκκλησιαστικοί κύκλοι εντός της Διοικούσης Εκκλησίας και της Παιδείας της.¹⁹ Αυτές, οι θεωρούμενες ως θεολογικές στάσεις ζωής, σύμφωνα με τους ίδιους ισχυρισμούς, αναπόφευκτα οδηγούσαν και στην αλλοίωση του ορθοδόξου πατερικού φρονήματος και της εκκλησιαστικής Ποιμαντικής.²⁰

Σε γενικές γραμμές η τότε Διοικούσα Εκκλησία, παρά τις διακηρύξεις της, φάνηκε μάλλον απροετοίμαστη να διαχειρισθεί με μακρόπνοους σχεδιασμούς το μεγαλειώδες κεφάλαιο της εκκλησιαστικής Παιδείας. Ίσως σε αυτή τη σύγχυση συνέβαλε και η τότε πολιτική και πολιτειακή ανωμαλία η οποία εμπόδιζε να εισακουσθεί οποιαδήποτε υγιής και ρεαλιστική πρόταση.

16. Κοράκη, (2006: 18) και Καρμίρη, (1962: 144-149).

17. Φειδά, (2001: 26). Ο ίδιος καθηγητής παρατηρεί ότι «το συνταγματικό πλαίσιο των σχέσεων Εκκλησίας και Πολιτείας στην Ελλάδα, όπως καθορίζεται στα άρθρα 3 και 13 του ισχύοντος Συντάγματος (1975), καθιέρωσε μία αρμονική και ισόρροπη σύνθεση της αρχής της συναλληλίας της ορθοδόξου παραδόσεως με την αρχή της ομοταξίας της νεώτερης πρακτικής του εκκοσμικευμένου Κρατισμού... με τις νέες διατάξεις των άρθρων 3 και 13», (2001: 38).

18. Κοντογιάννη, (2008: 28).

19. Αγγελόπουλου, (2007: 94 - 97).

20. Μεταλληνού, (2005: 71).

Όλα πλέον έδειχναν ότι η Εκκλησιαστική Εκπαίδευση χρειαζόταν μία ουσιαστική μεταρρύθμιση. Σε αυτή την απόφαση οδηγήθηκε η «πρεσβυτέρα» Ιεραρχία το 1974, υπό την προεδρία του από Ιωαννίνων αρχιεπισκόπου Αθηνών Σεραφείμ. Έτσι, για την βελτίωση της Εκκλησιαστικής Εκπαιδεύσεως ζητήθηκε η συνδρομή της ελεύθερης και δημοκρατικής Πολιτείας. Με το νόμο 476/1976, η Εκκλησιαστική Εκπαίδευση επανήλθε υπό την εποπτεία του Κράτους, καταργουμένου του Ν.Δ. 876/1971²¹. Πρόεδρος όμως εκάστης εκκλησιαστικής σχολικής εφορείας παρέμεινε ο οικείος μητροπολίτης.²² Προηγουμένως είχε εκδοθεί το υπ' αριθμ. 147/15 Μαρτίου 1976 Προεδρικό Διάταγμα, όπου με το άρθρο 4 ορίσθηκε γενική διεύθυνση Θρησκευμάτων, η οποία διαρθρώθηκε ως εξής: «Γενική Διεύθυνσις Θρησκευμάτων. Τὴν Γενικὴν Διεύθυνσιν Θρησκευμάτων συγκροτοῦν αὐτὸ ἀκόλουθοι Διευθύνσεις: α) Ἐκκλησιαστικῆς Διοικήσεως, β) Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ Θρησκευτικῆς Ἀγωγῆς, γ) Ἐτεροδόξων καὶ Ἐτεροθρήσκων».²³ Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινίσουμε ότι η «πρεσβυτέρα» Ιεραρχία ζήτησε την συνδρομή της Ελληνικής Πολιτείας, η οποία σύμφωνα με το Σύνταγμά της δεν ήταν άθρησκη ή θρησκευτικά αδιάφορη ή ουδέτερη. Αντίθετα, στο Σύνταγμά της, έχει την προμνημονευθείσα προμετωπίδα: «Εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος». Και τα μέλη της Ελληνικής Πολιτείας, κυρίως την τότε χρονική περίοδο, ήταν κατά συντριπτική πλειοψηφία και μέλη της Ορθοδόξου ελληνικής Εκκλησίας. Τέτοια επίλεκτα μέλη της ελληνικής Πολιτείας και Εκκλησίας ανέλαβαν με μακροπρόθεσμους αλλά και συγκεκριμένους σχεδιασμούς το δύσκολο έργο της Μεταρρυθμίσεως της Εκκλησιαστικής Εκπαιδεύσεως.

Στην κρίσιμη αυτή συγκυρία, θετικότερες υπηρεσίες προσέφερε προς την κατεύθυνση αυτή από τη θέση του γενικού διευθυντού Θρησκευμάτων του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων ο καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, κ. Βλάσιος Φειδάς, ο οποίος υπήρξε απόφοιτος της Εκκλησιαστικής Σχολής Κορίνθου, το έργο του οποίου ιδιαίτερα αναγνωρίστηκε και εκτιμήθηκε από την Διοικούσα Εκκλησία.²⁴

Διαπιστώνεται λοιπόν, ότι μέσα από τη συνοδικότητα της Εκκλησίας και με την συνεχή βελτίωση των σχέσεων Εκκλησίας και Πολιτείας, προέκυψαν θετικά αποτελέσματα και στον ιδιόμορφο τομέα της Εκκλησιαστικής Εκπαιδεύσεως. Άρχισε να υποχωρεί η περίοδος αναμονής και ανασφάλειας σε διδάσκοντες και διδασκόμενους, γιατί εγγυητής της αναμορφώσεως της Εκκλησιαστικής Εκπαιδεύσεως ήταν η ίδια η ελληνική Πολιτεία, η οποία και χρηματοδοτούσε από τον κρατικό προϋπολογισμό την εν λόγω εκπαίδευση. Δόθηκαν κίνητρα στους υποψηφίους και στους εν ενεργεία κληρικούς να συνεχίσουν τις σπουδές τους με ταυτόχρονη αναβάθμισή τους στην Α' μισθολογική κατηγορία από την ημέρα της χειροτονίας τους και όχι όπως εφαρμοζόταν παλαιότερα από την ημέρα λή-

21. Κοντογιάννη, (2008: 28) και ΦΕΚ αριθμ. 308, (1976: 2251).

22. ΦΕΚ αριθμ. 344, (1977: 3171).

23. ΦΕΚ αριθμ. 56, (1976: 307).

24. Κοντογιάννη, (2008: 10, 30).

ψεως του πτυχίου τους. Το μέτρο αυτό ίσχυε για τους πτυχιούχους Θεολογίας, πτυχιούχους των επιμορφωτικών Ποιμαντικών τμημάτων των κληρικών που συστήθηκαν στις Θεολογικές Σχολές των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης, ως και για τις υφιστάμενες τότε Εκκλησιαστικές Παιδαγωγικές Ακαδημίες Βελλάς και Θεσσαλονίκης (Π.Δ. 1025/1977, άρθρο 4 και 10), όπου το πτυχίο των δύο αυτών Ακαδημιών ήταν το αντιστοίχως προβλεπόμενο υπό του ΑΝ887/37 και του Ν.3885/58. Επίσης, με το ίδιο άρθρο 4/4 στην Ανωτέρα Εκκλησιαστική Σχολή Αθηνών προβλεπόταν η δυνατότητα, οι πτυχιούχοι της να εγγράφονται στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα τηρουμένων των ισχυουσών διατάξεων περί Εισαγωγής πτυχιούχων Ανωτέρων Σχολών.²⁵ Βεβαίως, παρά τη θεμελίωση της Εκκλησιαστικής Εκπαιδύσεως σε νέες βάσεις δεν δυνάμεθα να ισχυρισθούμε ότι έπαυσαν να υπάρχουν τα προβλήματα. Θα χρειασθούν και άλλες προσπάθειες, διδασκόντων και διδασκομένων, για την διευθέτηση και άλλων ζητημάτων. Ενδεικτικά αναφέρουμε, τους αγώνες φοιτητικών συλλόγων για την νομοθετική κατοχύρωση της δωρεάν παροχής συγγραμμάτων στις Ανώτερες Εκκλησιαστικές Σχολές.

Θα πρέπει ωστόσο να αναγνωρίσουμε ότι κατά την τότε χρονική περίοδο, η ένταξη και εποπτεία της εκκλησιαστικής εκπαιδύσεως υπό την διοίκηση του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων ήταν μόνο θετικό γεγονός. Παρά το ότι υπήρχαν και υπάρχουν διαφορετικές απόψεις, όπως αυτή ότι η ίδια η Εκκλησία θα πρέπει εξ ολοκλήρου να αναλάβει την ευθύνη της καταρτίσεως των στελεχών της, η ένταξη της Εκκλησιαστικής Εκπαιδύσεως στο ως άνω Υπουργείο, βοήθησε ουσιαστικά και αυτή την ίδια την Εκκλησία και την απελευθέρωσε από οικονομικά βάρη που δεν ήταν έτοιμη να αναλάβει.

Επιπλέον, επήλθε σχετικός εκδημοκρατισμός, και διασφαλίσθηκε υγιές εκκλησιαστικό φρόνημα στην Εκκλησιαστική Παιδεία. Ακόμη έπνευσε πνεύμα ελευθερίας και παιδαγωγικής ωριμότητας, (καθώς εγκαταλείφθησαν τάσεις ψευδοπαραδόσεως), ενώ παράλληλα κατεβλήθη προσπάθεια αποφυγής αναμίξεως πολιτικο-κομματικών παρατάξεων κυρίως στην Ανωτέρα Εκκλησιαστική Εκπαίδευση, κατ' αρχήν μεταξύ των σπουδαστών (φοιτητικές Εκλογές) αλλά και μεταξύ των διδασκόντων, ενώ την ίδια εποχή ο κομματισμός μαινόταν στις αντίστοιχες κρατικές Σχολές. Έτσι, αναπτύχθηκε κατά το δυνατόν η συνοχή και η ομοφροσύνη των Εκκλησιαστικών Σχολών και γενικά της Εκκλησιαστικής Εκπαιδύσεως, και ανεφάνη η επωφελής διαφορά της. Επακόλουθο ήταν, η Εκκλησιαστική Εκπαίδευση να ανακτήσει την κοινωνική αποδοχή και αναγνώριση για το επιτελούμενο σε αυτή έργο, το οποίο συνδέθηκε με την πίστη και τα βιώματα των σπουδαστών ως και την εκκλησιαστική και κοινωνική προσφορά τους. Αυτό αποδεικνυόταν, με την εγγραφή πολλών νέων κατ' έτος μαθητών και σπουδαστών, προφανώς, διότι κατενοήθη το παύλειο απόφθεγμα: «οὗ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία»²⁶.

25. ΦΕΚ αριθμ. 344, (1977: 3167 - 3170) και Κοντογιάννη, (2008: 29).

26. Β' Κορινθ. 3, 17.

Συμπερασματικά μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι όποτε ρυθμίζονται τα σχετικά ζητήματα σύμφωνα με τους εκκλησιαστικούς κανόνες και την ορθόδοξη παράδοση, ως και με την αξιοποίηση των παιδαγωγικών και επιστημονικών δεδομένων, η εκκλησιαστική εκπαίδευση είτε υπάγεται στην διοίκηση της Εκκλησίας είτε της Πολιτείας, θα επιφέρει θετικά αποτελέσματα για την ίδια την εκκλησιαστική εκπαίδευση, την Εκκλησία και την κοινωνία γενικότερα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγγελόπουλος, Α. (2007), *Εκκλησιαστική Ιστορία. Ιστορία των δομών διοικήσεως και ζωής της Εκκλησίας της Ελλάδος (Εικοστός αιώνας)*, εκδ. Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.
- Εκκλησία*, περιοδικό, «Αι εκθέσεις του μακ. Αρχιεπισκόπου κ. Ιερωνύμου και των σεβ. Προέδρων των Μ.Σ.Ε. προς την συνέλευσιν (15-30 Νοεμβρίου 1972) της Ι. Συνόδου της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος. Περί των μετά το 1967 πεπραγμένων της ΔΙΣ». Έτος Ν΄ (1973), εν Αθήναις, εκ του Τυπογραφείου της Αποστολικής Διακονίας.
- Εκκλησία*, περιοδικό, «Κανονισμός υπ' αριθ. 21 "Περί Εκκλησιαστικής Παιδείας"», έτος ΜΗ΄, Αθήναι, 16 Ιουλίου 1971, αριθ. 18.
- Επιστημονική Επετηρίς της Θεολογικής Σχολής*, τόμ. ΜΓ΄ (2008), εκδ. Πανεπιστήμιον Αθηνών, εν Αθήναις.
- Καρμίρης, Ι. (1962), *Η Εκκλησιολογία των Τριών Ιεραρχών*, Αθήναι.
- Κοράκης, Σ. (2006), *Εκκλησιαστική Εκπαίδευση στην Ελλάδα*, εκδ. Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.
- Μπούμης, Π. (2000), *Κανονικόν Δίκαιον*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα.
- Nestle – Aland, *Novum Testamentum Graece*, 27 Revidierte Auflage Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 2001
- Ράλλης Γ. – Ποτλής Μ. (1852), *Σύνταγμα θείων και ιερών κανόνων*, τόμ. Α΄, Αθήνησι.
- Ράνσιμαν, Σ. (1979), *Η Μεγάλη Εκκλησία εν αιχμαλωσία*. Μέρος Β΄, εκδ. Μπεργάρη, Αθήναι.
- Φειδάς, Β. (2001), *Η λειτουργία των διακριτών ρόλων Εκκλησίας και κράτους και η ευθύνη της πολιτείας*, Αθήναι.
- Φειδάς, Β. (³2002), *Εκκλησιαστική Ιστορία Α΄ (Απ' αρχής μέχρι την Εικονομαχία)*, Αθήναι.
- Φειδάς, Β. (⁴2005), *Οι θεολογικές σπουδές στην Ελλάδα (Α΄ Συμπόσιο Θεολογικών Σχολών Αθηνών-Θεσσαλονίκης, 1-2 Ιουνίου 2004)*, εκδ. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.
- ΦΕΚ, Αρ. φύλλου 95, τεύχος πρώτον, εν Αθήναις τη 17 Μαΐου 1971.
- ΦΕΚ, Αρ. φύλλου 56, τεύχος πρώτον, εν Αθήναις τη 15 Μαρτίου 1976.
- ΦΕΚ, Αρ. φύλλου 308, τεύχος πρώτον, εν Αθήναις τη 18 Νοεμβρίου 1976.
- ΦΕΚ, Αρ. φύλλου 344, τεύχος πρώτον, εν Αθήναις τη 10 Νοεμβρίου 1977.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΑΚΑΔΗΜΙΩΝ

Μαρία Ράπτη

*Επίκουρη Καθηγήτρια Α.Ε.Α. Βελλάς Ιωαννίνων
m_rapti@yahoo.gr*

Περίληψη: Στην εισήγησή μας παρουσιάζονται τα αποτελέσματα έρευνας, σχετικά με τη διδακτική μεθοδολογία της χριστιανικής αγωγής, τόσο σε επίπεδο σχολείου όσο και σε επίπεδο ενοριακών νεανικών συνάξεων. Οι απαντήσεις των μαθητών σε σχετικό ερωτηματολόγιο, που αποτέλεσαν αντικείμενο στατιστικής ανάλυσης, επιβεβαιώνουν την έλλειψη της ανθρωπολογικής διάστασης της παρεχόμενης παιδείας. Επίσης καταδεικνύουν την ανάγκη, η χριστιανική αγωγή, ως κεντρική πτυχή της ανθρώπινης ζωής, να αποτελέσει αντικείμενο της Παιδαγωγικής και Διδακτικής επιστήμης, το θρησκευτικό μάθημα να ανταποκρίνεται στην υπαρκτή προοπτική του ανθρώπου και η εκκλησία, μέσα από τη συνεργασία με το σχολείο και την οικογένεια, να συμβάλει στην αναγέννηση της παρεχόμενης παιδείας με κατάλληλα καταρτισμένους παιδαγωγούς.

Οι Ανώτατες Εκκλησιαστικές Ακαδημίες μπορεί να παίξουν καταλυτικό ρόλο, προς αυτή την κατεύθυνση, μέσα από την εκπαίδευση στελεχών της Εκκλησίας που θα διαποτίσουν την ασκούμενη παιδεία με το πνεύμα και τις αξίες της Ορθόδοξης παράδοσης.

1. Εισαγωγή

Κεντρικό θέμα της χριστιανικής αγωγής είναι η ανάπτυξη της προσωπικότητας, ο φωτισμός της πνευματικής ζωής του ατόμου με το φως του Ευαγγελίου και η ανακαίνιση της ανθρώπινης φύσης. Στόχος της είναι να βοηθήσει το άτομο στην πραγμάτωση των έμφυτων θετικών στοιχείων του προσώπου ως εικόνας του θεού και να εξασφαλίσει στον άνθρωπο τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την κοινή συμβίωση¹, αφού διατηρήσει τόσο την ταυτότητα της κοινής φύσης όσο και την ετερότητα του προσώπου. Η συνάντηση του ανθρώπου με το Θεό, που έχει ως προοπτική τη θέωση του προσώπου, αποτελεί το πιο ουσιαστικό στοιχείο της χριστιανικής αγωγής που τη διαφοροποιεί ποιοτικά από κάθε άλλη μορφή ανθρώπινης αγωγής².

1. Κογκούλη, (2002: 22), Περάκη, <http://ergastiri.wordpress.com>.

2. Περάκη, (2007: 58).

Κατά τον Αλ. Κακαβούλη³, η εκκλησιαστική παιδαγωγία αποβλέπει στο να γνωρίσει το άτομο τον αληθινό Θεό, να συνδεθεί μαζί του με αγάπη και εμπιστοσύνη, να δώσει ικανοποιητική απάντηση στα εναγώνια προβλήματα του κακού, του πόνου, του θανάτου, της αιωνιότητας και να απευθυνθεί στο σύνολο των ψυχικών λειτουργιών, ικανοτήτων και εμπειριών (μάθηση, σκέψη, συναίσθημα, βούληση, συμπεριφορά) με τις οποίες το πρόσωπο υπερβαίνει τα όρια της φυσικής εμπειρίας και των νοητικών δυνατοτήτων του και εισέρχεται στο χώρο της πίστης και της ζωής.

Η έννοια άνθρωπος, ως πρόσωπο ανεπανάληπτο στην ιστορία του κόσμου, προικισμένο με λόγο και ελευθερία βούλησης, από τα οποία εξαρτάται η ανάπτυξη και η καλλιέργειά του, είναι θεμελιώδης στο χώρο της χριστιανικής ανθρωπολογίας⁴. Γι' αυτό βασικό χαρακτηριστικό της παιδαγωγικής παρέμβασης, στα πλαίσια της χριστιανικής αγωγής, είναι ο σεβασμός της ελευθερίας του ατόμου⁵. Η ιδιομορφία της ορθόδοξης θεώρησης της αγωγής εδράζεται ακριβώς στη διαισθητική πρόσληψη του μυστηρίου της ελευθερίας της παιδικής ψυχής και στην προσπάθεια να φωτιστεί και να ενθουσιαστεί από την αγάπη του καλού⁶.

Η χριστιανική αγωγή είναι πράξη ελεύθερη και εξαρτάται άμεσα από τον ίδιο τον άνθρωπο, είναι δυνατή και αποτελεσματική μόνο, όταν το άτομο είναι ελεύθερο⁷. Ως απελευθερωτική διαδικασία βοηθά το άτομο να αποκτήσει ένα κριτικό και οικουμενικό πνεύμα, μακριά από μικρότητες, μίσση και φανατισμούς⁸, παρακολουθεί τη βιοσωματική και ψυχολογική εξέλιξη του παιδιού, ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά του και χρησιμοποιεί τις εμπειρίες του για να πετύχει τους στόχους της. Στα πλαίσια της χριστοκεντρικής αγωγής ασκείται μία αγωγή που στηρίζει την ολόπλευρη ανάπτυξη του ανθρώπου και συνάμα διασώζει τη μοναδικότητά του. Αυτή η αγωγή, ως αγωγή του προσώπου, δεν έχει σχέση με τη συμμόρφωση και μορφοποίηση του άλλου, αλλά με το σεβασμό της προσωπικότητας⁹.

Στις μέρες μας διαφαίνεται από μελέτες και έρευνες η εναγώνια αναζήτηση μιας αποτελεσματικής αγωγής για την ανθρώπινη κοινωνία. Συνήθως καταγράφεται μία εκτεταμένη κοινωνική ανασφάλεια, μικρή ικανοποίηση τόσο από την πολιτική ενημέρωση των Μ.Μ.Ε., όσο και από τον τρόπο λειτουργίας της Δημοκρατίας. Επίσης παρατηρείται αποστασιοποίηση από τα κοινά, πολιτικός ατομικισμός και αποξένωση, φόβος απώλειας της εθνικής ταυτότητας και των αξιών¹⁰. Καθημερινά διαπιστώνεται ότι η προσδοκώμενη

3. Κακαβούλη, (2008: 164-167).

4. Καλλιακμάνη, (2004: 285).

5. Συνήθως οι παιδαγωγοί και κυρίως οι χριστιανοί παιδαγωγοί επιθυμούν το καλό των παιδιών, αλλά δεν πιστεύουν στην ελευθερία, πιστεύουν ότι θα βοηθήσουν την πνευματική ανάπτυξη μέσα από τη ρύθμιση των αισθήσεων ή της συμπεριφοράς.

6. Κοσμόπουλου, (2005: 39-48).

7. Φράγκου, (1968: 65).

8. Westerhoff, (1987: no 4, 578-591), Βασιλόπουλου, (2008: 56-57).

9. Κοσμόπουλου, (2005: 193-195).

10. Πασιτιάδη, (2010: 160). Είναι χαρακτηριστικές οι επισημάνσεις του Γεωρ. Πλειού, για την κρατούσα

μορφή αγωγής είναι αυτή που θα σεβαστεί την ολόπλευρη ανάπτυξη του ανθρώπου και θα τον βοηθήσει να βρει το δρόμο της ολοκλήρωσης και της αυτοπραγμάτωσης¹¹. Θεωρούμε ότι η χριστιανική αγωγή είναι η μοναδική που μπορεί να καλύψει τα κενά της παρεχόμενης παιδείας, να δώσει απάντηση στα καίρια, ανθρωπολογικά και κοινωνικά προβλήματα και να συμβάλει στην ομαλή ολοκλήρωση της προσωπικότητας του ατόμου.

Βασικό πρότυπο, κάθε παιδαγωγικής παρέμβασης, στα πλαίσια της χριστιανικής αγωγής, αποτελεί η διδασκαλία του Ιησού που προσαρμόστηκε κατά ένα θαυμαστό τρόπο, στα οικονομικά, πολιτικά, κοινωνικά, πολιτισμικά και θρησκευτικά δεδομένα της εποχής, προκειμένου να ελκύσει την προσοχή του ακροατηρίου και να κινήσει το ενδιαφέρον. Ο Ιησούς, ως διδάσκαλος, ήταν προσιτός σ' όλους, σε κάθε είδος ακροατηρίου του ναού, της συναγωγής, της αγοράς, της υπαίθρου¹².

Τα θέματα της χριστιανικής αγωγής απαιτούν όχι μόνο θεωρητική θεολογική προσέγγιση, αλλά και εμπειρική, ερευνητική, όπως στο χώρο των επιστημών αγωγής, επειδή αφορούν στον άνθρωπο ως πρόσωπο και ως κοινωνία πιστών. Για την επιτυχία των στόχων της είναι καλό, να λαμβάνονται υπόψη τα ερευνητικά δεδομένα της Παιδαγωγικής, της Ψυχολογίας, της Βιολογίας, της Κοινωνιολογίας και να αξιοποιούνται σε ποικίλους τομείς δράσης, όπως είναι ο διδακτικός, ο ποιμαντικός και ο κοινωνικός τομέας.

Ο τρόπος διδακτικής προσέγγισης των χριστιανικών αληθειών είναι ένας από τους βασικούς παράγοντες που καθορίζουν την επιτυχία των στόχων της χριστιανικής αγωγής. Από τη φύση της αυτή η μορφή αγωγής δεν μπορεί να συμβιβαστεί με παραδοσιακές παιδαγωγικές και διδακτικές πρακτικές. Η αποστήθιση, η συλλογή πληροφοριών που δεν έχουν καμιά πρακτική προοπτική, το μάθημα που δεν λαμβάνει υπόψη τα ενδιαφέροντα και τις επιθυμίες των μαθητών, η κατευθυνόμενη αγωγή που δεν σέβεται την ελευθερία του ατόμου δεν μπορεί να έχουν θέση στην άσκηση της χριστιανικής αγωγής.

κατάσταση, (2011, 22-26): «Στις μέρες μας παρατηρείται απαξίωση της εργασίας προς όφελος του αυθαιρέτου και κρυπτο-πληθωριστικού χρήματος, δεν εξηγούνται οι κοινωνίες, αντιθέτως συναινούν, γιατί η πολιτιστική και ηθική διάσταση των οικονομικών φαινομένων έχει αποκτήσει μεγαλύτερη σημασία. Οι άνθρωποι δίνουν προτεραιότητα στην ιδιότητα ως καταναλωτές των αγαθών με συμβολική αξία και κύρος παρά στην ιδιότητά τους ως εργαζόμενοι...το κενό που αφήνει η απαξίωση της εργασίας έρχονται να καταλάβουν ως επιζήμιοι, άλλοι μηχανισμοί απόκτησης πλούτου και εισοδήματος, η ικανότητα να επενδύει κανείς με ακριβά φκιασίδια φτηνά αγαθά μέχρι την καταγωγή τη βιολογική ή πολιτιστική».

11. Ο Α.Η. Maslow παρουσίασε τις ανθρώπινες ανάγκες με τη μορφή μιας πυραμίδας. Κατώτερες στην ιεραρχία είναι οι προσωπικές, βιολογικές ανάγκες που σχετίζονται με την ασφάλεια και την προστασία του ατόμου. Στη συνέχεια έρχονται οι ανάγκες για αγάπη και ένταξη, οι ανάγκες για αυτοεκτίμηση, οι γνωστικές ανάγκες, οι αισθητικές και τελευταίες οι ανάγκες αυτοπραγμάτωσης και αυτοολοκλήρωσης του ατόμου. Η αυτοπραγμάτωση επιτυγχάνεται, όταν το άτομο βιώνει σωστά την πραγματικότητα, είναι δημιουργικό, αυθόρμητο, τίμιο, αποδέχεται τον εαυτό του και τους άλλους, ζει ικανοποιητικές διαπροσωπικές σχέσεις, ενδιαφέρεται για το καλό της ανθρωπότητας, χαίρεται με τις βασικές εμπειρίες της ζωής, αναλαμβάνει ευθύνες και εργάζεται σκληρά για το έργο που έχει αναλάβει, Maslow, (1970).

12. Ίωαν. Χρυσοστόμου. *Εἰς Ἰωάννην Ὁμιλία*, ΚΖ΄, 1, PG, 59, 89, 157.

Οι παραπάνω απόψεις, που αναφέρονται στο σκοπό της χριστιανικής αγωγής, στα χαρακτηριστικά της φύσης της, στην αναγκαιότητα άσκησης αυτού του είδους της αγωγής στις σημερινές εξαιρετικά δύσκολες πολιτιστικές, ηθικές και γενικότερα πνευματικές καταστάσεις, μας οδήγησαν στην υλοποίηση έρευνας που βασίστηκε στον προβληματισμό μας σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας του θρησκευτικού μαθήματος στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και στον τρόπο διδασκαλίας των χριστιανικών αληθειών στις ενοριακές νεανικές συνάξεις. Η έρευνά μας εστιάστηκε στη συγκέντρωση των προτάσεων των μαθητών για τον τρόπο διδασκαλίας της χριστιανικής αγωγής σε επίπεδο υποχρεωτικής εκπαίδευσης και ενοριακής κατήχησης.

Επιλέξαμε αυτή τη διαδικασία έρευνας, γιατί πιστεύουμε ότι εκείνο που μετράει γενικά στην αγωγή δεν είναι μόνο αυτός που την ασκεί, αλλά και το πώς την αντιλαμβάνονται αυτοί που την δέχονται ότι πρέπει να είναι, γιατί έτσι όπως την αντιλαμβάνονται, είναι καλό να ισχύει και στην πραγματικότητα για να είναι αποτελεσματική. Προτιμήσαμε την περιγραφή της ιδανικής εικόνας όσον αφορά τη διδακτική προσέγγιση της χριστιανικής αλήθειας, γιατί είναι δύσκολο το παιδί να εκθέσει ειλικρινά την πραγματική κατάσταση, κυρίως, όταν αναγκάζεται να απαντήσει μπροστά στον εκπαιδευτικό και όταν υποψιάζεται ότι η γνώμη του θα γίνει γνωστή¹³.

Στόχος της έρευνάς μας ήταν να προκύψουν δεδομένα που θα οδηγήσουν στη βελτίωση των διδακτικών πρακτικών που εφαρμόζονται στο σχολείο και στις ενοριακές συνάξεις και στη δημιουργία γόνιμων προβληματισμών για την καλύτερη επιτυχία των στόχων της χριστιανικής αγωγής.

2. Μεθοδολογία έρευνας

Σε μαθητές Γυμνασίου, Λυκείου και νεανικών ενοριακών συνάξεων απευθύναμε ένα ερωτηματολόγιο (βλ. τα σχετικά ερωτηματολόγια στο παράρτημα της εργασίας μας), τα ερωτήματα του οποίου αφορούσαν αφενός την εικόνα του θεολόγου εκπαιδευτικού και του κατηχητή¹⁴ και αφετέρου τον τρόπο διδασκαλίας και αξιολόγησης του μαθήματος. Συγκεκριμένα ζητήσαμε από μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου τη γνώμη τους για τον τρόπο διδασκαλίας του θρησκευτικού μαθήματος και αν επιθυμούσαν την αξιολόγησή τους σ' αυτό το μάθημα, καθώς και τη δικαιολόγηση των προτάσεών τους.

Οι μαθητές έπρεπε να απαντήσουν στα παρακάτω ερωτήματα:

Ερώτηση 1: «Πώς πρέπει να διδάσκεται, κατά τη γνώμη σας, το μάθημα των Θρησκευτικών;»

13. Μπέλλα, (1984: 256).

14. Οι απαντήσεις των μαθητών για την εικόνα του θεολόγου εκπαιδευτικού και του κατηχητή αποτέλεσαν το αντικείμενο σχετικής εργασίας που δημοσιεύτηκε στην επετηρίδα της Ανώτατης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Βελγίας Ιωαννίνων το 2011, με θέμα: «Η εικόνα του παιδαγωγού που ασκεί χριστιανική αγωγή μέσα από τις προτάσεις των μαθητών».

Ερώτηση 2: «Πιστεύετε ότι το μάθημα των Θρησκευτικών πρέπει να αξιολογείται ή όχι; Δικαιολογήστε την απάντησή σας».

Στο ερωτηματολόγιο που απευθυνόταν σε μαθητές νεανικών συνάξεων, ζητήσαμε τις προτάσεις τους για την καλύτερη διεξαγωγή του μαθήματος, καθώς και τους λόγους που τους οδήγησαν να παρακολουθούν τα μαθήματα και να συμμετέχουν στις δραστηριότητες της ενορίας. Τα ερωτήματα στα οποία έπρεπε να απαντήσουν ήταν τα εξής:

Ερώτηση 1: «Τί σου αρέσει στις νεανικές συνάξεις και γιατί;»

Ερώτηση 2: «Κάνε τις δικές σου προτάσεις για την καλύτερη λειτουργία των νεανικών συνάξεων».

Για να επιτύχουμε την καλύτερη δυνατή αντικειμενικότητα στις απαντήσεις των μαθητών, φροντίσαμε τα ερωτηματολόγια να διανέμονται, ως επί το πλείστον, όπου οι συνθήκες το επέτρεπαν, από εκπαιδευτικούς άλλων ειδικοτήτων και οι μαθητές να απαντούν χωρίς την παρουσία του θεολόγου εκπαιδευτικού. Στις νεανικές συνάξεις αυτό ήταν δύσκολο, γιατί οι κατηχητές είναι λιγότεροι και η δομή των μαθημάτων πολύ διαφορετική από αυτήν της δημόσιας εκπαίδευσης. Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων από τους μαθητές έγινε στο σχολείο, κατά τη διάρκεια κάποιας διδακτικής ώρας ή στο χώρο των ενοριακών νεανικών συνάξεων.

Οι μαθητές των Γυμνασίων και των Λυκείων που συμμετείχαν στην έρευνα προέρχονταν από τους νομούς Ιωαννίνων, Αχαΐας, Άρτας, Θεσσαλονίκης και Σερρών και οι μαθητές των νεανικών συνάξεων από τους νομούς Ιωαννίνων, Κέρκυρας, Λευκάδας και Αιτωλοακαρνανίας. Στην έρευνα συμμετείχαν εξακόσιοι είκοσι (620) μαθητές από τα Γυμνάσια και τα Λύκεια και διακόσιοι πενήντα δύο (252) μαθητές από τις νεανικές συνάξεις του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου.

Στους παρακάτω πίνακες μπορούμε να παρακολουθήσουμε το δείγμα της έρευνας κατά φύλο, περιοχή¹⁵ και σχολική τάξη.

Πιν. 1: Μαθητές Γυμνασίων

	πόλη	προάστιο	κωμόπολη	αγόρια	κορίτσια	Α´	Β´	Γ´
	181	37	60	118	160	63	91	124
Σύνολο	278			278		278		

15. Ο χαρακτηρισμός της περιοχής, από την οποία προερχόταν το δείγμα της έρευνας, βασίστηκε στην απόσταση του σχολείου ή της ενορίας από την πόλη και στην πληθυσμιακή κατάσταση της περιοχής. Επιλέξαμε σχολεία από διαφορετικές περιοχές, γιατί υποθέσαμε ότι ο τρόπος ζωής του μαθητή μπορεί να επηρεάσει τις απαντήσεις του.

Πιν. 2: Μαθητές Λυκείων

	πόλη	προάστιο	κωμόπολη	αγόρια	κορίτσια	Α΄	Β΄	Γ΄
	68	62	212	154	188	157	119	66
Σύνολο	342			342		342		

Πιν. 3: Μαθητές νεανικών συνάξεων

	πόλη	προάστιο	κωμόπολη	αγόρια	κορίτσια	Δημοτ.	Γυμν.	Λύκειο
	155	64	33	124	128	106	104	42
Σύνολο	252			252		252		

3. Αποτελέσματα της έρευνας

Η αποδελτίωση και η κωδικοποίηση των απαντήσεων των μαθητών, στο ερώτημά μας που αφορούσε στον τρόπο διδασκαλίας του θρησκευτικού μαθήματος, μας έδωσε τις παρακάτω δέκα (10) προτάσεις:

- 1) Να διδάσκονται το μάθημα μόνο όσοι πιστεύουν.
- 2) Το μάθημα να διδάσκεται με διασκεδαστικό και ευχάριστο τρόπο, να προκαλεί το ενδιαφέρον, να είναι κατανοητό και βιωματικό.
- 3) Να χρησιμοποιούνται εποπτικά μέσα, όπως βίντεο και Η/Υ, να προβάλλονται επίκαιρες ταινίες, να πραγματοποιούνται εκδρομές σε εκκλησιαστικούς χώρους και να γίνονται συζητήσεις με φωτισμένους ανθρώπους.
- 4) Το μάθημα να μην είναι θεωρητικό, να προσαρμόζεται στις πραγματικές ανάγκες της ζωής, να χρησιμοποιούνται ανάλογα παραδείγματα και να συζητούνται κοινωνικά θέματα.
- 5) Το μάθημα να γίνεται με διαλογικό τρόπο, να υπάρχει συνεργασία μαθητή και εκπαιδευτικού, να ακούγεται η γνώμη των μαθητών και να λύνονται απορίες σχετικές με το περιεχόμενο του μαθήματος.
- 6) Να μην υπάρχει απόλυτη προσκόλληση στο σχολικό εγχειρίδιο και επιμονή στην απομνημόνευση εξειδικευμένων και περιττών γνώσεων.
- 7) Να διδάσκεται με τέτοιο τρόπο, ώστε να αποφορτίζει τους μαθητές από την πίεση και την κούραση των υπόλοιπων μαθημάτων.
- 8) Η διδασκαλία του θρησκευτικού μαθήματος να προσαρμόζεται στην ψυχολογία της τάξης και να αγγίζει τις ψυχές των μαθητών.
- 9) Να καλλιεργείται η σκέψη των μαθητών για την καλύτερη κατανόηση των αφηρημένων θρησκευτικών εννοιών.
- 10) Να μην υπάρχουν ασκήσεις, εξετάσεις και βαθμολογία στο μάθημα των θρησκευτικών.

Να σημειώσουμε επιπλέον ότι μόνο έξι (6) μαθητές του Λυκείου και δύο (2) του Γυμνασίου πρότειναν να μη διδάσκεται καθόλου το μάθημα των Θρησκευτικών και ότι τέσσερις (4) μαθητές του Λυκείου και δύο (2) του Γυμνασίου εκδήλωσαν την επιθυμία τους το περιεχόμενο του μαθήματος να είναι θρησκευολογικό.

Οι μαθητές των νεανικών συνάξεων στην ερώτηση «Τί σου αρέσει στις νεανικές συνάξεις και γιατί;» μας περιέγραψαν τις παρακάτω πέντε (5) καταστάσεις:

1) Η συμπεριφορά των κατηχητών, η κατανόηση που μας δείχνουν, το ωραίο μάθημα που κάνουν.

2) Οι διάφορες δραστηριότητες στις οποίες συμμετέχουν όλα τα παιδιά.

3) Τα τραγούδια και οι χοροί.

4) Το περιεχόμενο των μαθημάτων, οι συζητήσεις για τη ζωή και τα θαύματα του Χριστού και των αγίων.

5) Μας αρέσουν τα πάντα, δεν υπάρχει κάτι που να μας ενοχλεί.

Στην ερώτησή μας: «Κάνε τις δικές σου προτάσεις για την καλύτερη λειτουργία των νεανικών συνάξεων», οι μαθητές μας περιέγραψαν επτά (7) προτάσεις:

1) Θα επιθυμούσα να γίνονται περισσότερες δραστηριότητες.

2) Θα ήθελα μία μεγαλύτερη αίθουσα και ένα γήπεδο.

3) Θα ήθελα να μαθαίνουμε περισσότερα τραγούδια.

4) Θα ήθελα να κάνουμε και τα μαθήματα του σχολείου με τον ίδιο τρόπο.

5) Θα ήθελα να έρχονται περισσότερα παιδιά.

6) Δεν έχω κάποια πρόταση, γιατί είναι όλα ωραία και δεν χρειάζεται καμία αλλαγή.

7) Θα επιθυμούσα να αφιερώνεται περισσότερος χρόνος στις διηγήσεις και τις συζητήσεις.

Στους παρακάτω πίνακες (4, 5 και 6) παρουσιάζουμε την απόλυτη και τη σχετική συχνότητα¹⁶ με την οποία οι παραπάνω προτάσεις των μαθητών παρουσιάζονται στις απαντήσεις των υποκειμένων της έρευνας.

16. Δεν παραθέτουμε την απόλυτη και τη σχετική συχνότητα των απαντήσεων κατά φύλο και περιοχή, γιατί από την αποκωδικοποίηση των απαντήσεων δεν παρουσιάστηκε εμφανής διαφορά στις απαντήσεις των μαθητών που προέρχονταν από διαφορετικές περιοχές, όπως και αυτών που είχαν διαφορετικό φύλο. Το ίδιο παρατηρείται, εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων, και στους πίνακες που παραθέτουμε και οι οποίοι αναφέρονται στις απαντήσεις των μαθητών που προέρχονταν από διαφορετική σχολική βαθμίδα. Για τους λόγους αυτούς δεν προβήκαμε, στην παρούσα φάση της εργασίας μας, στην στατιστική ανάλυση των δεδομένων προκειμένου να διαπιστωθεί η επίδραση των παραγόντων, που προαναφέραμε, στον τρόπο απάντησης του μαθητή.

Πιν. 4: Γυμνάσια - Λύκεια

Ερώτηση 1: «Πώς πρέπει να διδάσκεται, κατά τη γνώμη σας, το μάθημα των Θρησκευτικών;»

		Γυμνάσια 278		Λύκεια 342		Σύνολο 620	
		Απόλυτη Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα	Απόλυτη Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα	Απόλυτη Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα
1	Να διδάσκονται το μάθημα μόνο όσοι πιστεύουν	8	2,87%	10	2,92%	18	2,90%
2	Το μάθημα να διδάσκεται με διασκεδαστικό και βιωματικό τρόπο...	194	69,78%	195	57,01%	389	62,74%
3	Να χρησιμοποιούνται εποπτικά μέσα...	52	18,70%	55	16,08%	107	17,25%
4	Το μάθημα να προσαρμόζεται στις πραγματικές ανάγκες	49	17,62%	66	19,29%	115	18,54%
5	Το μάθημα να γίνεται με διαλογικό τρόπο	144	51,79%	173	50,58%	317	51,12%
6	Να μην υπάρχει προσκόλληση στο σχολικό εγχειρίδιο...	92	33,09%	120	35,08%	212	34,19%
7	Να αποφορτίζει τους μαθητές...	6	2,15%	12	3,50%	18	2,90%
8	Η διδασκαλία να προσαρμόζεται στην ψυχολογία της τάξης...	1	0,35%	9	2,63%	10	1,61
9	Να καλλιεργείται η σκέψη των μαθητών...	-		2	0,58%	2	0,32%
10	Να μην υπάρχουν ασκήσεις...	52	18,70%	9	2,63%	61	9,83%

Πιν. 5: Νεανικές ενοριακές συνάξεις

Ερώτηση: «Τι σου αρέσει στις νεανικές συνάξεις και γιατί;»

		Σύνολο 252		Δημοτικό 106		Γυμνάσιο 104		Λύκειο 42	
		Απόλυτη Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα	Απόλυτη Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα	Απόλυτη Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα	Απόλυτη Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα
1	Η συμπεριφορά των κατηχητών	6	2,38%	1	0,94%	5	4,80%	-	
2	Οι διάφορες δραστηριότητες	87	34,52%	48	45,28%	32	30,76%	7	16,66%
3	Τα τραγούδια και οι χοροί	32	12,69%	24	22,64%	8	7,69%		-
4	Το περιεχόμενο των μαθημάτων	122	48,41%	42	39,62%	53	50,96%	27	64,28%
5	Μου αρέσουν τα πάντα	85	73,41%	86	81,13%	61	58,65%	38	90,47%

Πιν. 6: Νεανικές ενοριακές συνάξεις

Ερώτηση: «Κάνε τις δικές σου προτάσεις για την καλύτερη λειτουργία των νεανικών συνάξεων»

		Σύνολο 252		Δημοτικό 106		Γυμνάσιο 104		Λύκειο 42	
		Απόλυτη Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα	Απόλυτη Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα	Απόλυτη Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα	Απόλυτη Συχνότητα	Σχετική Συχνότητα
1	Περισσότερες δραστηριότητες	109	43,25%	63	59,43%	34	32,69%	12	28,57%
2	Μία μεγαλύτερη αίθουσα ...	8	3,17%	6	5,66%	2	1,92%	-	
3	Περισσότερα τραγούδια	7	2,77%	5	4,71%	2	1,92%	-	
4	Τα μαθήματα του σχολείου να γίνονται με τον ίδιο τρόπο	1	0,39%	1	0,94%	-	-		
5	Να έρχονται περισσότερα παιδιά	5	1,98%	1	0,94%	4	3,84%	-	
6	Είναι όλα ωραία	107	42,46%	34	32,07%	42	40,38%	31	73,80%
7	Περισσότερος χρόνος στις διηγήσεις...	34	13,49%	25	23,58%	6	5,76%	3	7,14%

Όσον αφορά στο δεύτερο ερώτημά μας: «Πιστεύετε ότι το μάθημα των Θρησκευτικών πρέπει να αξιολογείται ή όχι; Δικαιολογήστε την απάντησή σας», που απευθυνόταν σε μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου, οι μαθητές απάντησαν ως εξής:

Εκατόν δέκα (110) μαθητές του Γυμνασίου, ποσοστό 39,14%, δεν επιθυμούν να αξιολογείται το θρησκευτικό μάθημα και επίσης διακόσιοι τέσσερις (204) μαθητές του Λυκείου, ποσοστό 59,64%, προτείνουν να καταργηθεί η αξιολόγηση του μαθήματος. Τα επιχειρήματα αυτών που επιθυμούν την αξιολόγηση εστιάζονται κυρίως στο γεγονός ότι ο μεγάλος βαθμός, που μπορούν εύκολα να κερδίσουν στο μάθημα των θρησκευτικών, θα τους χαρίσει υψηλότερη γενική βαθμολογία, ταυτίζοντας έτσι την αξιολόγηση με τη βαθμολογία ή ότι η αξιολόγηση του μαθήματος είναι απαραίτητη για να εξασφαλίζεται το κύρος του μαθήματος και να φοβούνται οι μαθητές. Από το δεύτερο επιχείρημα διαφαίνεται έμμεσα η εξουσιαστική δύναμη που προσφέρει στον εκπαιδευτικό η βαθμολογία. Είναι χαρακτηριστική η απάντηση ενός μαθητή του Λυκείου, σχετικά με την αξιολόγηση του μαθήματος: *«επιθυμώ την αξιολόγηση, γιατί παίρνουμε στα κουτουρού βαθμούς»*. Οι μικρότεροι μαθητές αποδεσμεύουν τη βαθμολογία από τον τρόπο διδασκαλίας του μαθήματος και επιθυμούν σε μεγαλύτερα ποσοστά, σε σχέση με τους μαθητές του Λυκείου, την αξιολόγηση.

Οι μαθητές που προτείνουν την κατάργηση της βαθμολογίας ισχυρίζονται ότι το μάθημα πρέπει να γίνεται με βιωματικό τρόπο, καταγγέλλοντας έτσι τη στείρα απομνημόνευση και τη βαθμολογία. Είναι χαρακτηριστικά τα ερωτήματα που χρησιμοποιούν για να υποστηρίξουν την άποψή τους: *«η πίστη αξιολογείται άραγε;», «οι κανόνες και οι αρχές της θρησκείας πρέπει να αξιολογούνται;», «ο ιερέας της εκκλησίας βάζει πρόχειρα;»,* καθώς και οι διαπιστώσεις τους ότι: *«το μάθημα των θρησκευτικών δεν σου δίνει γνώσεις, αλλά βιώματα»* ή ότι *«η γνώση είναι μαγεία, δεν θέλει ταμπέλες»*.

4. Σχολιασμός των δεδομένων

Τα αποτελέσματα της παραπάνω έρευνας είναι σχετικά και ενδεικτικά, λόγω της μορφής της έρευνας και του περιορισμένου δείγματος. Εν τούτοις μας δίνουν τη δυνατότητα να σχολιάσουμε τα δεδομένα, να δημιουργήσουμε προβληματισμούς και να προβούμε σε κάποιες συγκεκριμένες προτάσεις.

Από την έρευνα διαφαίνεται ότι, όταν η χριστιανική αγωγή λαμβάνει υπόψη τις δυσκολίες, τα βιώματα, τις παραστάσεις και τους προβληματισμούς των μαθητών και συγχρόνως αποφεύγει τη μονοτονία, το εξουσιαστικό σύνδρομο και την ομοιόμορφη αντιμετώπιση της διαφορετικότητας του ατόμου, γίνεται αποδεκτή και αγαπητή.

Σχετικά με αυτή τη διαπίστωση ο Εμμ. Π. Περσελής παρατηρεί τα εξής: *«...η ορθόδοξη χριστιανική αγωγή χρειάζεται να απεγκλωβιστεί από τα στενά και ασφυκτικά όρια του παιδαγωγικού διδακτισμού και του ηθικισμού του παρελθόντος... η απελευθέρωση της χριστιανικής αγωγής από τον παιδαγωγικό διδακτισμό και τον ηθικισμό, καθώς και από κάθε αίσθημα μειονεξίας που συχνά άλλες διαφορετικές ή και αντίθετες με το Χριστιανικό Ευαγγέλιο απόψεις προκαλούν στους εκπροσώπους της, θα έχει, θετικά αποτελέσματα. Και αυτό, γιατί η ορθόδοξη χριστιανική αγωγή θα βοηθά ώστε να επιδοθεί εξολοκλήρου στο σχεδιασμό αναλυτικών προγραμμάτων και στην προβολή διδακτικών θεμάτων και ενοτήτων που θα τονίζουν με τρόπο εύληπτο και κατανοητό στους διδασκό-*

μενους την οικουμενικότητα της χριστιανικής μας παράδοσης και την απόλυτη πίστη και αφοσίωσή της στον άνθρωπο»¹⁷.

Οι απαντήσεις των μαθητών για τον τρόπο διδασκαλίας του θρησκευτικού μαθήματος είναι αποκαλυπτικές, οι μαθητές ζητούν ένα τρόπο διδασκαλίας που θα ανταποκρίνεται στη φύση του μαθήματος. Το θεωρούν ως ένα γεγονός σχέσης, που θα σέβεται τις ιδιαιτερότητες του μαθητή, θα λαμβάνει υπόψη τα ενδιαφέροντά του και τις ανάγκες του και θα τον βοηθά να αυτοπραγματοωθεί, μέσα από την κοινωνία και την αλληλοπεριχώρηση των υποκειμένων που δεν θα ταυτίζονται, αλλά και δεν θα χάνουν την προσωπικότητά τους¹⁸.

Αυτό το αίτημα των μαθητών συμβαδίζει απόλυτα με τη φύση της χριστιανικής αγωγής που περιγράψαμε στο εισαγωγικό κεφάλαιο της παρούσας εργασίας. Αυτή η αγωγή για να πετύχει το σκοπό της στηρίζεται σε διαπροσωπικές αλληλεξαρτήσεις, ενδιαφέρεται να αποκτήσει ο παιδαγωγούμενος το βάθος και την ευρύτητα της χριστιανικής ζωής και όχι τη γνώση ως απλή πληροφόρηση. Η αξία κάθε παιδαγωγικής παρέμβασης εξαρτάται από τον τρόπο με τον οποίο χειρίζεται την ελευθερία του ατόμου που παιδαγωγείται, γιατί στο βάθος του ανθρώπινου πνεύματος βρίσκεται η ελευθερία. Η ελεύθερη τάση προς το αγαθό αποτελεί πνευματική υγεία. Είναι λάθος της αγωγής να συγκεντρώνει το ενδιαφέρον της στην οργάνωση και ανάπτυξη ορισμένων δυνάμεων του ανθρώπου και να αμελεί το βάθος του¹⁹. Μόρφωση κατά την χριστιανική αγωγή έχει επιτευχθεί, όταν ο άνθρωπος έχει τα γνωρίσματα της ελευθερίας και της αγάπης. Στο χώρο της ορθόδοξης εκκλησίας, το άτομο ως μέλος του ενιαίου και καθολικού σώματος, διατηρεί την ενότητα και την κοινωνία με τα άλλα μέλη του σώματος του Χριστού χωρίς να χάσει την ιδιαιτερότητά του. Ο άνθρωπος βρίσκει τον εαυτό του και την ελευθερία του στα πρόσωπα των άλλων εκφράζοντας προς αυτούς την αληθινή αγάπη²⁰.

Οι μαθητές σε πολύ μεγάλα ποσοστά προτείνουν το μάθημα να γίνεται με διαλογική μορφή. Είναι αλήθεια ότι ο διάλογος προσφέρει ευκαιρίες για δράσεις ανακαινιστικές υπαρξιακού χαρακτήρα, όταν υπάρχει σεβασμός και πίστη στον άνθρωπο και τις δυνατότητές του. Αν ο διάλογος είναι απαραίτητος για κάθε άλλη επιστήμη, πολύ περισσότερο είναι αναγκαίος για την προσέγγιση της χριστιανικής γνώσης που προϋποθέτει τη βιωματική συμμετοχή των διαλεγόμενων σε ένα κόσμο ιδεών με στόχο τη δημιουργία μίας νέας πραγματικότητας και γνώσης²¹. Οι παιδαγωγοί, υποστηρίζοντας τη σημασία του διαλόγου στη διδακτική πράξη, επισημαίνουν ότι η υποβολή ερωτήσεων είναι μία παραγωγική δραστηριότητα, ακόμα κι αν οι απαντήσεις είναι άστοχες²².

Από τις προτάσεις των μαθητών διαφαίνεται σε μεγάλο ποσοστό η επιθυμία τους να χρησιμοποιούνται κατά τη διδασκαλία εποπτικά μέσα για την καλύτερη κατανόηση του

17. Περσελή, (2003: 93-95).

18. Παπαθανασίου, (χ.χ.: 173-176).

19. Ο G.Gusdorf τονίζει ότι το σπουδαιότερο παιδαγωγικό έργο γίνεται στο περιθώριο, έξω από το πρόγραμμα και την ύλη, Gusdorf, (χ.χ.).

20. Ρεράκη, (2007: 56-57).

21. Γιοκαρίνη, (1998: 92), Freire, (1985: 45).

22. Redfield - Rousseau, (1981: 237-245).

περιεχομένου του μαθήματος. Σχετικές έρευνες έχουν αποδείξει ότι η εφαρμογή της εικόνας κατά τη διδασκαλία δημιουργεί θετικές προϋποθέσεις για τη βελτίωση της επίδοσης του μαθητή, την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού και την ανάπτυξη κινήτρων μάθησης²³.

Οι απαντήσεις των μαθητών τόσο σε επίπεδο σχολείου όσο και σε επίπεδο νεανικών ενοριακών συνάξεων φανερώνουν την επιτακτική ανάγκη κατάρτισης των εκπαιδευτικών σε θέματα ψυχοπαιδαγωγικής και διδακτικής, προκειμένου να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της διδασκαλίας των χριστιανικών αληθειών.

Οι Ανώτατες Εκκλησιαστικές Ακαδημίες, που ιδρύθηκαν με το νόμο 3432/2006²⁴, μπορούν να συνεισφέρουν σε αυτή την κατεύθυνση, γιατί έχουν ως σκοπό την κατάρτιση στελεχών της Ορθόδοξης Εκκλησίας υψηλού μορφωτικού επιπέδου και χριστιανικού ήθους. Συγκεκριμένα στοχεύουν να καταστήσουν τους φοιτητές κοινωνούς των αξιών της Ορθόδοξης πίστης, μέσω της θεωρητικής και πρακτικής κατάρτισης, να αναπτύξουν στους φοιτητές πνεύμα ενότητας, συνεργασίας και αγάπης με στόχο τη μεταλαμπάδευση των χριστιανικών αξιών στους πιστούς της Ορθόδοξης πίστης για την ειρηνική, αρμονική συμβίωση και συνύπαρξη των ανθρώπων σε εθνικό και οικουμενικό επίπεδο, καθώς και στην προβολή και αξιοποίηση της πνευματικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της Εκκλησίας.

Οι Ακαδημίες μπορούν να συμβάλλουν στην καλύτερη άσκηση της χριστιανικής αγωγής, τόσο σε επίπεδο νεανικών συνάξεων όσο και σε επίπεδο ενηλίκων. Η κατάλληλη κατάρτιση των φοιτητών μπορεί να βοηθήσει στην επιτυχία του κοινωνικού και πνευματικού έργου των ενοριών, γιατί οι υπεύθυνοι θα μπορούν να αναγνωρίζουν τα ενδιαφέροντα, τους προβληματισμούς και τις πραγματικές ανάγκες του ακροατηρίου και να προσαρμόζουν ανάλογα τις χριστιανικές αλήθειες, θα μπορούν να χαρίσουν στα παιδιά περισσότερες δραστηριότητες, όπως το επιθυμούν, και να ευαγγελίζονται το χριστιανικό μήνυμα με βιωματικό τρόπο. Οι σημερινές κοινωνικές αλλαγές απαιτούν όσοι ασχολούνται με τη διδασκαλία της χριστιανικής αγωγής να διαθέτουν κατάρτιση θεολογική και παιδαγωγική, ώστε να προσαρμόζουν τις διδακτικές πρακτικές τους στις σύγχρονες παιδευτικές ανάγκες.

Η Εκκλησία στην Ελλάδα αποτελεί έναν από τους κύριους παράγοντες άσκησης της χριστιανικής αγωγής και της μόρφωσης, σε συνεργασία με την οικογένεια, το σχολείο και την κοινωνία. Η χριστιανική αγωγή είναι βασικό να θεωρείται ως μορφή διακονίας του εκκλησιαστικού λόγου, ως ένα είδος ευαγγελισμού που θα σχετίζεται με την όλη αποστολική δραστηριότητα της Εκκλησίας, ως μία σύνθετη διαδικασία με οικουμενικό χαρακτήρα, που θα εκφράζει στην πράξη την αγάπη, τη μαρτυρία, την κοινωνία, τη μεταμόρφωση και την αναγέννηση. Η ορθή χριστιανική παιδεία είναι υπόθεση της Εκκλησίας, αν εγκατέλειπε το έργο αυτό σε άλλους αρμόδιους φορείς θα πρόδιδε τον ίδιο τον εαυτό της και θα εγκατέλειπε τον άνθρωπο στις ανθρώπινες ευκαιριακές σκοπιμότητες, κατά τον Ιωαν. Παναγόπουλο²⁵. Είναι ευοίωνο το γεγονός το ότι οι μαθητές των ενοριακών νεανικών συνάξεων είναι ευχαριστημένοι, γιατί εμπνέονται από τα μαθήματα και τις

23. Βρεττού, (1993: 196).

24. βλ. Νόμος 3432/2006 – ΦΕΚ 14/ Α'3.2.2006.

25. Παναγόπουλου, (1993: 150).

δραστηριότητες και γιατί επικοινωνούν δημιουργικά με τους άλλους μαθητές²⁶. Βασικό τους αίτημα είναι να διατίθεται περισσότερος χρόνος για δραστηριότητες. Αυτό είναι σημαντική πρόκληση για τις ενορίες οι οποίες είναι καλό σε κάθε σχεδιασμό τους να λαμβάνουν υπόψη τις ψυχικές ανάγκες των νέων.

Ο Κ. Χρυσοφίδης²⁷, στα πλαίσια της βιωματικής μάθησης, τονίζει ιδιαίτερα την ανάγκη δημιουργίας συνθηκών δράσης για το παιδί: «Σε μια κοινωνία που συνεχώς εξαφανίζεται από μπροστά μας την πραγματικότητα και μας καλεί να δράσουμε σε υποκατάστατα κοινωνικών συνθηκών και ζωής, όπου την αλάνα υποκατέστησε το παιδικό δωμάτιο και τα παραμύθια της γιαγιάς η τηλεόραση, τη δημιουργική ενασχόληση με τα αντικείμενα το ηλεκτρονικό παιχνίδι και τη δράση στην ομάδα η απομόνωση και το τηλεχειριστήριο, είναι πλέον ζήτημα υπαρκτικό η προσφορά στους μαθητές ευκαιριών για επικοινωνία και δράση».

5. Προτάσεις

Η εποχή μας χαρακτηρίζεται ως μία εποχή έντονης κρίσης θεσμών και αξιών παρά τις καταπληκτικές επιστημολογικές κατακτήσεις και τον υψηλό τεχνολογικό πολιτισμό. Η υπαρξιακή αλαζονεία αποπροσανατολίζει τον άνθρωπο και του δημιουργεί αβεβαιότητα και σύγχυση, η έλλειψη αξιολογικής κρίσης τον οδηγεί σε έναν άκρατο καταναλωτισμό, ανίκανο να του χαρίσει υπαρξιακή πληρότητα και να ανταποκριθεί σε θεμελιώδεις αγωνίες και αιτήματα του ανθρώπινου προσώπου. Είναι αναγκαία η υπέρβαση των οριοθετήσεων και αδιεξόδων της γνώσης του επιστητού, γιατί αδυνατεί σήμερα, λόγω μονομερούς χρηστικότητας, να ικανοποιήσει υπαρξιακές αναζητήσεις και προσδοκίες. Στα πλαίσια των μορφών αγωγής που κατά καιρούς χαρακτήρισαν την πορεία του ανθρώπινου γένους, διαπιστώνεται ότι η χριστιανική αγωγή μπορεί να λυτρώσει τον άνθρωπο από τα αδιέξοδά του με ένα αυθεντικό και πειστικό τρόπο που θα στηρίζεται στο σεβασμό και στην αγάπη του ανθρώπινου προσώπου, μακριά από μικροσυμφέροντα που μπορούν να τον οδηγήσουν σε επίπεδο πρωτόγονου εντυπωσιασμού. Εξάλλου, κατά τον Κ. Δελικωνσταντή, οι ανθρωπιστικές κατακτήσεις της νεωτερικότητας προϋποθέτουν τη μακρά θητεία του πολιτισμού μας στον Χριστιανισμό²⁸.

Η παιδαγωγία στα πλαίσια της χριστιανικής αγωγής πρέπει να στηρίζεται στη βαθιά επιστημονική γνώση της ανθρώπινης φύσης και της ψυχολογίας του προσώπου, οφείλει δε να ακολουθεί τις παρακάτω βασικές αρχές: α) την χωρίς όρια αγάπη, β) την πλήρη αποδοχή της ατομικότητας και της ετερότητας του άλλου, γ) το σεβασμό της προσωπικής ελευθερίας και αξιοπρέπειας του ανθρώπου. Ακόμα η χριστιανική αγωγή, ως σύγχρονη παιδευτική διαδικασία, είναι ανάγκη να προωθεί το διάλογο μεταξύ των διαφόρων επιστημών και να προωθεί την καλλιέργεια του κριτικού πνεύματος στις διαδικασίες ερμη-

26. Ο Αθ. Γκότοβος αναφέρει χαρακτηριστικά ότι η επικοινωνία και ο άνθρωπος ταυτίζονται και ότι δεν είναι νοητός ο άνθρωπος χωρίς την επικοινωνία, σύμφωνα και με τη πρώτη θέση του G. H. Mead, βλ. Γκότοβου, (1990: 59).

27. Χρυσοφίδης, (1994: 62).

28. Δελικωνσταντή, (2009: 176).

νείας, κατανόησης και βίωσης του περιεχομένου της²⁹.

Η ενορία μπορεί να παίξει καταλυτικό ρόλο στο έργο της χριστιανικής αγωγής και να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες ψυχοσωματικής καλλιέργειας των ανθρώπων και ιδιαίτερα των νέων που φλέγονται από ευγενείς αναζητήσεις και ζητούν καταξιωμένα πρότυπα. Η χριστιανική αγωγή είναι υπόθεση ζωής και όχι μία απλή γνώση. Όσο θα περιορίζεται στη γνωστοποίηση του περιεχομένου μιας θρησκείας, τόσο θα στηρίζεται στη στείρα απομνημόνευση κάποιων πληροφοριών και θα απομακρύνεται από το στόχο της να αλλάξει και να δημιουργήσει ένα νέο κόσμο.

Εμπνευστής της χριστιανικής αγωγής πρέπει να είναι ο ένας και μοναδικός διδάσκαλος, ο Ιησούς, που έδειξε με το λόγο του και το παράδειγμά του να διαλέγεται ζωντανά με το ακροατήριο, ανάλογα με τους επιδιωκόμενους σκοπούς, την αντιληπτικότητα και την ιδιαιτερότητα των ακροατών.

Η εκκλησία μέσα από των θεσμό των ενοριών μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην άσκηση της χριστιανικής αγωγής. Είναι ανάγκη να στελεχωθεί με όσο το δυνατόν καλύτερα καταρτισμένα επιστημονικά στελέχη που θα συνεργάζονται εποικοδομητικά με όλους τους φορείς της θύραθεν αγωγής. Είναι απαραίτητο η διδακτική προσέγγιση της χριστιανικής αγωγής να παρακολουθεί τις επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις, να χρησιμοποιεί ενεργητικές και βιωματικές μεθόδους διδασκαλίας, καθώς και εκείνα τα μέσα που θα διευκολύνουν την καλύτερη προσέγγιση των χριστιανικών αληθειών από τους μαθητές³⁰.

Σύμφωνα με τη φύση της χριστιανικής αγωγής και τις προτάσεις των μαθητών τόσο του Γυμνασίου - Λυκείου, όσο και των νεανικών συνάξεων, η πιο αποτελεσματική μέθοδος διδασκαλίας του θρησκευτικού μαθήματος, που ενισχύει τη κοινωνική δράση του ατόμου σε βάρος της εγωιστικής πλευράς και του απομονωτισμού, είναι η επικοινωνιακή - βιωματική μέθοδος Project³¹. Στα πλαίσια αυτής της μεθόδου, η γνώση μπαίνει στην υπηρεσία της αναζήτησης και της προβληματικής των μελών της ομάδας, και στο επίκεντρο των αναζητήσεων τίθενται οι βιωματικές καταστάσεις των παιδιών. Η εφαρμογή της μεθόδου δεν τυποποιείται, κάθε ομάδα έχει την ιδιαιτερότητά της και τη μοναδικότητά της «έτσι μπορούν να ανθήσουν χιλιάδες λουλούδια στο περιβάλλον του εκπαιδευτικού συστήματος που θα φέρουν καρπούς και δεν θα χαθούν στην αδιαφορία, την τυποποίηση και την αδράνεια»³².

Αν το σχολείο δεν μπορεί να αγαπηθεί είναι γιατί δεν έχει μέλλον. Παρέχει γνώσεις που δεν οδηγούν πουθενά, ή χορηγεί πτυχία, που δεν χρειάζονται πουθενά. Το ενοριακό έργο έχει μέλλον, γιατί η παιδεία που ασκείται στα πλαίσια της χριστιανικής αγωγής είναι η αληθινή ελευθερία που σημαίνει σεβασμός του εαυτού και των άλλων, αυθυπερβάση και όχι ξεπέρασμα των άλλων, υπευθυνότητα και όχι ασυδοσία. Είναι αγαπητική συμπόρευση δασκάλου και μαθητή για ένα όραμα, χωρίς το οποίο δεν μπορούν να ζήσουν και οι δύο.

29. Περσελή, (1993: 187).

30. Ζαμπέλη, (2009: 23-24), Θερού: <http://www.apostoliki-diakonia.gr>, ημερ. ανάκτησης: 28/6/2006.

31. Χρυσάφιδη, (1994: 121-126).

32. Χρυσάφιδη, (1994: 126).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βασιλόπουλος, Χρ. (2008), *Σχολική Θρησκευτική Αγωγή*, Θεσσαλονίκη.
- Βρεττός, Ιωαν. (1993), “Δραστηριοποίηση Κινήτρων Μάθησης στο Μάθημα των Θρησκευτικών: Εικαστική διατύπωση της Θεολογικής Θεματικής”, άρθρο στο συλλογικό τόμο: *Η Ορθοδοξία ως πρόταση ζωής*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα.
- Γιοκαρίνης, Κ. (1998), *Η διδακτική και παιδαγωγική του Ιησού*, εκδ. Άρτος Ζωής, Αθήνα.
- Γκότοβος, Αθ. (1990), *Παιδαγωγική αλληλεπίδραση*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα.
- Gusdorf, G. (χ.χ.), *Pourquoi des professeurs*, Payot, Paris.
- Δεληκωσταντής, Κ. (2009), *Η σχολική θρησκευτική αγωγή. Μεταξύ παιδαγωγικής και θεολογίας*, εκδ. Έννοια, Αθήνα.
- Ζαμπέλης, Γ. (2009), *Κατηχητικός Λόγος και Εκκλησιαστικό Βίωμα*. Κέντρο Νεότητας Ι.Μ. Λευκάδος και Ιθάκης, Λευκάδα.
- Θερόμος, Β., “Το παιδί που κατηχούμε σήμερα”. Δικτυακός τόπος: <http://www.qpostoliki-diakonia.gr>, ημερομηνία ανάκτησης: 28/6/2006.
- Κακαβούλης, Αλ. (2008), *Ψυχολογία και αγωγή του προσώπου*, Αθήνα.
- Καλλιακμάνης, Β. (2004), “Θεολογία και κόσμος σε διάλογο”. *Τμητικός Τόμος στον καθηγητή Γεώργιο Ι. Μαντζαρίδη*, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη.
- Κογκούλης, Ιωαν. (2002), *Κατηχητική και χριστιανική Παιδαγωγική*, εκδ. Αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.
- Κοσμόπουλος, Αλ. (2005), *Μελετήματα Ορθόδοξης χριστιανικής Παιδαγωγικής*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα.
- Maslow, A.H. (1970), *Motivation and Personality*, Harper and Row, N.York.
- Μπέλλας, Θρ. (1984), *Η εικόνα του έλληνα δασκάλου* (Διδακτορική διατριβή), Αθήνα.
- Παναγόπουλος, Ιωαν. (1993), “Η παιδεία του Προσώπου”, άρθρο στο συλλογικό τόμο: *Η Ορθοδοξία ως πρόταση ζωής*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα.
- Παπαθανασίου, Αθ. (χ.χ.), “Η αγωγή ως συμμετοχή στη ζωή του παιδαγωγούμενου”, άρθρο στο συγκεντρωτικό τόμο: *Παιδαγωγία Ζωής*, επιμ. Σταύρος Φωτίου, εκδ. Αρμός.
- Παστιάδης, Γ. (2010), “Φύλο και επίπεδο εκπαίδευσης: διερευνώντας τη νέα κοινωνική ατζέντα με ποσοτικές μεθόδους”, *Σύγχρονη Εκπαίδευση* 160.
- Περσελής, Εμ. (1993), “Η Ορθόδοξη, Χριστιανική Αγωγή ως Σύγχρονη Μορφωτική Διαδικασία”, άρθρο στο συλλογικό τόμο: *Η Ορθοδοξία ως πρόταση ζωής*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα.
- Περσελής, Εμ. (2003), *Κατήχηση και Παιδεία*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα.
- Πλειός, Γ. (2011), “Η απαξίωση της εργασίας”, *Σύγχρονη Εκπαίδευση* 165, Αθήνα.
- Ράπτη, Μ. (2011), “Η εικόνα του παιδαγωγού που ασκεί χριστιανική αγωγή μέσα από τις προτάσεις των μαθητών”, *Επιστημονική Επετηρίδα Α.Ε.Α. Βελλάς*, τόμ. ΣΤ', Ιωάννινα.
- Redfield, D. - Rousseau E.A. (1981), “A metaanalysis of experimental research on teacher questioning behavior”, *Review of Educational Research* 51.
- Ρεράκης, Ηρ., “Το μάθημα των Θρησκευτικών σήμερα”. Δικτυακός τόπος <http://ergastiri.wordpress.com>, ημερομηνία ανάκτησης: 01/06/2012.
- Ρεράκης, Ηρ., (2007), *Σύγχρονη διδακτική των Θρησκευτικών*, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη.
- Φράγκος, Κ. (1968), *Επιστήμη της αγωγής και Αγωγή*, Θεσσαλονίκη.
- Freire, P. (1985), *The Politics of Education Culture, Power and Liberation*, Bergin and Garvey Publishers, South Hadley.
- Χρυσοφίδης, Κ. (1994), *Βιωματική - επικοινωνιακή Διδασκαλία*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα.
- Χρυσοστόμος, Ίωαν., *Εἰς Ἰωάννην Ὁμιλία*, ΚΖ', 1, PG 59, 89, 157.
- Westerhoff, J. H. (1987), “Formation, Education, Instruction”, *Religious Education*, Vol. 82.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

(Γυμνάσια - Λύκεια)

Σας πλαίσια έρευνας, σχετικής με τη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών, σας παρακαλούμε να απαντήσετε ανώνυμα και ειλικρινά στα παρακάτω ερωτήματα.

Σημειώστε Χ στο τετραγωνάκι που σας ταιριάζει.

Φύλο Αγόρι Κορίτσι

Σχολείο Γυμνάσιο Λύκειο

Τάξη Α' Β' Γ'

Περιοχή Πόλη Προάστιο Κωμόπολη

Ερώτηση 1

Πώς πρέπει να διδάσκεται, κατά τη γνώμη σας, το μάθημα των Θρησκευτικών;

Ερώτηση 2

Πιστεύετε ότι το μάθημα των Θρησκευτικών πρέπει να αξιολογείται

Ναι ή Όχι;

Δικαιολογήστε την απάντησή σας.

Ερώτηση 3

Ποιά χαρακτηριστικά πρέπει να έχει, κατά τη γνώμη σας, ο εκπαιδευτικός που διδάσκει το μάθημα των Θρησκευτικών;

Σας ευχαριστούμε πολύ.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ (Νεανικές ενοριακές συνάξεις)

Σας παρακαλούμε να απαντήσετε ανώνυμα στα παρακάτω ερωτήματα προκειμένου να διευκολυνθεί μία έρευνα σχετικά με τη μορφή και τη λειτουργία των νεανικών ενοριακών συνάξεων.

Σημειώστε X στο τετραγωνάκι που σας ταιριάζει.

Φύλο Αγόρι Κορίτσι

Σχολείο Δημοτικό Γυμνάσιο Λύκειο

Ερώτηση 1

Για ποιούς λόγους παρακολουθείς τις νεανικές ενοριακές συνάξεις;

Ερώτηση 2

Τί σου αρέσει στις νεανικές ενοριακές συνάξεις και γιατί;

Ερώτηση 3

Τί δεν σου αρέσει και γιατί;

Ερώτηση 4

Κάνε τις δικές σου προτάσεις για την καλύτερη λειτουργία των νεανικών συνάξεων.

Ερώτηση 5

Πώς θα ήθελες τον/την Κατηχητή/τρια σου;

Σας ευχαριστούμε πολύ.

Μερική άποψη του κτιριακού συγκροτήματος και του καθολικού της Ιεράς Μονής - Σχολής Βελλάς.

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΑΝΟΙΚΤΗΣ ΚΑΙ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ*

Απόστολος Γκάμας

Επίκουρος Καθηγητής Α.Ε.Α. Βελλάς Ιωαννίνων

gkamas@aeavellas.gr

Περίληψη: Η χρήση των πολυμέσων στην Τηλεματική και τις νέες υπηρεσίες έχει βελτιωθεί σε μεγάλο βαθμό από την εισαγωγή νέων συστημάτων και τεχνικών. Τα νέα αυτά συστήματα και τεχνικές κάνουν δυνατή την υλοποίηση πολλών εφαρμογών Τηλεματικής όπως η Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (ΑΑΕ) ή Τηλεκπαίδευση. Σε αυτή την εργασία παρουσιάζονται οι βασικές αρχές της ΑΑΕ, οι υπηρεσίες της, καθώς και τα βασικά σενάρια χρήσης της ΑΑΕ. Επίσης, γίνεται μια παρουσίαση των πλεονεκτημάτων χρήσης της ΑΑΕ στην Ανώτατη Εκκλησιαστική Εκπαίδευση.

1. Εισαγωγή

Το τελευταίο χρονικό διάστημα η τεχνολογική πρόοδος σε θέματα επικοινωνιών και δικτύων υπολογιστών έχει δημιουργήσει μία αυξημένη ζήτηση για υπηρεσίες Τηλεματικής (όπως Τηλεδιάσκεψη, Τηλεσυνεργασία, Τηλεκπαίδευση, Τηλεϊατρική κ.λπ.). Ειδικότερα για την Τηλεκπαίδευση ή Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση ιδιαίτερο ενδιαφέρον υπάρχει τόσο στην εφαρμογή της σε δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια γενική εκπαίδευση όσο και σε τεχνική / τεχνολογική εκπαίδευση (Bouras 1999a, Perez 1998). Επίσης η Τηλεκπαίδευση μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τη βιομηχανία, τράπεζες, μεγάλους οργανισμούς, εκπαιδευτήρια, κ.λπ. (Bouras 1999b).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζοντας τη σημασία που μπορεί να έχει η εφαρμογή της Τηλεκπαίδευσης σε μεγάλη κλίμακα έχει χρηματοδοτήσει πολλά έργα που στόχο έχουν να εφαρμόσουν και να αξιολογήσουν υπηρεσίες Τηλεκπαίδευσης. Στη χώρα μας το Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, με αρχή το 2ο Κοινωνικό Πλαίσιο Στήριξης (πρόγραμμα ΕΠΕΑΕΚ), καθώς στη συνέχεια τα μετέπειτα σχετικά προγράμματα (προγράμματα 3^{ου} ΚΠΣ, ΕΣΠΑ κ.λπ.), χρηματοδότησε μία σειρά από έργα που στόχο είχαν μεταξύ άλλων να χρησιμοποιήσουν υπηρεσίες Τηλεκπαίδευσης για την εξ αποστάσεως διαρκή επιμόρφωση.

* Εκτεταμένη έκδοση του άρθρου έχει δημοσιευτεί στον τόμο ΣΤ' (2011) της Επιστημονικής Επετηρίδας της ΑΕΑ Βελλάς Ιωαννίνων.

Η Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (AAE) - Open and Distance Learning (ODL) (Burrell 1997) ή Τηλεκπαίδευση, μπορεί να θεωρηθεί ως η διαδικασία μάθησης με τη χρήση της Τηλεματικής (δηλαδή το συνδυασμό τηλεπικοινωνιών και τεχνολογιών πληροφοριών και πολυμέσων) και των υπηρεσιών της. Ένα ολοκληρωμένο περιβάλλον Τηλεκπαίδευσης παρέχει προς τους χρήστες του τις ακόλουθες υπηρεσίες με τα ακόλουθα λειτουργικά χαρακτηριστικά:

- Εκπαίδευση με τη ζωντανή παρουσία εκπαιδευτή (Σύγχρονη Τηλεκπαίδευση). Σε αυτή την περίπτωση, σε προκαθορισμένο χρόνο διεξάγεται μάθημα. Οι εκπαιδευόμενοι παρακολουθούν ζωντανά, ακούν τον εκπαιδευτή και είναι σε θέση να διακόψουν τη ροή του μαθήματος για την υποβολή ερωτήσεων, δημιουργώντας έτσι μια ηλεκτρονική τάξη. Ο εκπαιδευτής έχει σε αυτή την περίπτωση (όπως και στη διεξαγωγή μαθήματος σε μια συμβατική τάξη) όλη την απαραίτητη εξουσία για τη διεύθυνση της ροής του μαθήματος.
- Εκπαίδευση σε χρόνο που επιλέγει ο χρήστης (Ασύγχρονη Τηλεκπαίδευση) - Υπηρεσίες Συνεργατικής Μάθησης. Σε αυτή την περίπτωση ο χρήστης αποκτά πρόσβαση σε πηγές πληροφοριών σχετικά με ένα μάθημα και μπορεί να το μελετήσει σε χρόνο και με ρυθμό που επιλέγει ο ίδιος. Η υπηρεσία Ασύγχρονης Τηλεκπαίδευσης συνήθως συνδυάζεται με Υπηρεσίες Συνεργατικής Μάθησης, οι οποίες περιλαμβάνουν υπηρεσίες για τη διαμοίραση εφαρμογών (και δεδομένων) μεταξύ απομακρυσμένων χρηστών, την από κοινού επιμέλεια εγγράφων για τη λύση και διόρθωση ασκήσεων, τη συνεργασία για την εκπόνηση εργασιών, την επίβλεψη της προόδου των μαθητών κ.λπ.

Σε αυτή την εργασία παρουσιάζονται οι βασικές αρχές της ΑΑΕ, οι υπηρεσίες της καθώς και τα βασικά σενάρια χρήσης της ΑΑΕ. Επίσης γίνεται μια παρουσίαση των πλεονεκτημάτων χρήσης της ΑΑΕ στην Ανώτατη Εκκλησιαστική Εκπαίδευση. Το υπόλοιπο κείμενο αυτής της εργασίας δομείται ως εξής: Στην παράγραφο 2 παρουσιάζονται οι βασικές αρχές της ΑΑΕ. Στην συνέχεια στην παράγραφο 3 παρουσιάζονται οι υπηρεσίες της ΑΑΕ. Περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με σενάρια χρήσης της ΑΑΕ δίνονται στην παράγραφο 4. Η παράγραφος 5 παρουσιάζει τα πλεονεκτήματα χρήσης της ΑΑΕ στην Ανώτατη Εκκλησιαστική Εκπαίδευση και τέλος η παράγραφος 6 παρουσιάζει τα συμπεράσματα αυτής της εργασίας.

2. Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Η Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (AAE - Open and Distance Learning - ODL) ή Τηλεκπαίδευση μπορεί να θεωρηθεί ως η διαδικασία μάθησης με χρήση Τηλεματικής (δηλαδή το συνδυασμό τηλεπικοινωνιών και τεχνολογιών πληροφοριών και πολυμέσων), όπου μεταξύ άλλων: (α) όλες οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ, για παράδειγμα, εκπαιδευομένων, εκπαιδευτών και εκπαιδευτικού υλικού, που είναι απαραίτητες για τη μαθησιακή διαδικασία μπορούν να υλοποιηθούν, (β) όλες οι πληροφορίες και η γνώση (σε διαφορετικές αναπαραστάσεις), που απαιτούνται για τη μαθησιακή διαδικασία, είναι προσπελάσιμες και «αναγνώσιμες», και (γ) ένας μεγάλος βαθμός ευελιξίας,

όσον αφορά το χώρο, το χρόνο και το ρυθμό της μάθησης μπορεί να επιλεγεί.

Η ΑΑΕ έχει τους ακόλουθους κύριους αντικειμενικούς σκοπούς: την ανάπτυξη περιβαλλόντων διδασκαλίας και μεθόδων κατάλληλων για τη χρήση της τεχνολογίας πληροφορικής σε διαφορετικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα. Επίσης, η ΑΑΕ στοχεύει στη βελτίωση του περιβάλλοντος του οργανισμού στο οποίο εφαρμόζονται αυτές οι νέες μέθοδοι, καθώς επίσης και στην ποιότητα και ευχρηστία των εφαρμογών πολυμέσων και των υπηρεσιών πραγματικού χρόνου. Επιπλέον, η ΑΑΕ στοχεύει στην ενθάρρυνση της αναγνώρισης των ποιοτικών χαρακτηριστικών που αποκτώνται από διδασκαλία με χρήση νέων τεχνολογιών και υπηρεσιών εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Τέλος, η ΑΑΕ στοχεύει στην ανάπτυξη και προώθηση μεθόδων και τεχνικών ειδικά σχεδιασμένων για την αύξηση της ποιότητας, αποτελεσματικότητας και ευελιξίας της εκπαίδευσης.

Σε ένα περιβάλλον ΑΑΕ δε σημαίνει απαραίτητα ότι κάποιος είναι υποχρεωμένος να παρακολουθεί την εκπαίδευση απομονωμένος (στο σπίτι, στο σχολείο ή στο περιβάλλον εργασίας) κάτω από την καθοδήγηση κάποιου που βρίσκεται κάπου σε κάποιο απομακρυσμένο κόμβο. Σε ένα περιβάλλον ΑΑΕ, συνδυάζονται διάφοροι τρόποι εκπαίδευσης, όπως Συνεργατική Μάθηση και εκπαίδευση με τη ζωντανή ή όχι παρουσία του εκπαιδευτή. Η χρήση της Τηλεματικής δεν αποτελεί αυτοσκοπό, συνιστά όμως ένα τρόπο με τον οποίο μπορούν να επιτευχθούν συγκεκριμένοι εκπαιδευτικοί στόχοι, όπως αυτοί που περιγράφονται παρακάτω:

- Ανανέωση των παιδαγωγικών μεθόδων και περιβαλλόντων στα εκπαιδευτικά ιδρύματα.
- Δημιουργία ερεθισμάτων για τη διάχυση πληροφοριών και εκπαιδευτικού υλικού μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων σε όλο τον κόσμο.
- Ενθάρρυνση της συνεργασίας, που από μόνη της αποτελεί μια πολύ καλή εκπαιδευτική τεχνική.
- Υποκίνηση του ενδιαφέροντος των εκπαιδευομένων μέσω της χρήσης αποτελεσματικού και σύγχρονου υπολογιστικού εξοπλισμού για τη διεξαγωγή των μαθημάτων.
- Αποτελεσματική μετάδοση και διανομή του εκπαιδευτικού υλικού στους εκπαιδευομένους.

3. Υπηρεσίες Ανοικτής και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης

Ένα σύστημα ΑΑΕ περιλαμβάνει υπηρεσίες όπως οι παρακάτω:

- *Υπηρεσίες Διαπροσωπικής Επικοινωνίας.* Οι τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται είναι: (α) Ανταλλαγή μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, (β) Συμμετοχή σε ομάδες συζητήσεων (π.χ. συμμετοχή σε forum) για κάποιο συγκεκριμένο αντικείμενο ή θέμα και (γ) Ζωντανή συζήτηση με ανταλλαγή άμεσων μηνυμάτων.
- *Υπηρεσίες Συνεργατικής Μάθησης με τη βοήθεια υπολογιστών.* Η Συνεργατική Μάθηση, η οποία στηρίζεται στην έννοια της Τηλεσυνεργασίας, είναι η χρήση συστημάτων υπολογιστών που υποστηρίζουν ομάδες οι οποίες δουλεύουν πάνω σε ένα συγκεκριμένο αντικείμενο, παρέχοντας σε αυτές τις ομάδες πρόσβαση σε ένα διαμοιραζόμενο περιβάλλον. Τυπικές εφαρμογές για το σκοπό αυτό είναι τα: ηλεκτρονικό ταχυδρο-

μείο, Τηλεδιάσκεψη, υπηρεσίες για τη διαμοίραση εφαρμογών (και δεδομένων), η από κοινού επιμέλεια εγγράφων, λύση και διόρθωση ασκήσεων, συνεργασία για την εκπόνηση εργασιών, επίβλεψη της προόδου των μαθητών κ.λπ.

- *Υπηρεσίες Εκπαίδευσης από Απόσταση ή Τηλεκπαίδευση*. Περιλαμβάνονται υπηρεσίες στα πλαίσια μιας συνόδου που μπορούν να χωριστούν σε δύο (γενικές) κατηγορίες:
 - *Εκπαίδευση με τη ζωντανή παρουσία εκπαιδευτή (Σύγχρονη)*. Σε αυτή την περίπτωση, σε προκαθορισμένο χρόνο διεξάγεται μάθημα. Οι εκπαιδευόμενοι παρακολουθούν ζωντανά, ακούν τον εκπαιδευτή και είναι σε θέση να διακόψουν τη ροή του μαθήματος για την υποβολή ερωτήσεων, δημιουργώντας έτσι μια εικονική ηλεκτρονική τάξη. Ο εκπαιδευτής έχει σε αυτή την περίπτωση (όπως και στη διεξαγωγή μαθήματος σε μια συμβατική τάξη) όλη την απαραίτητη εξουσία για τη διεύθυνση της ροής του μαθήματος και είναι αυτός ο οποίος χορηγεί το δικαίωμα υποβολής ερωτήσεων εκ μέρους των μαθητών.
 - *Εκπαίδευση σε χρόνο που επιλέγει ο χρήστης (Ασύγχρονη)*. Σε αυτή την περίπτωση ο χρήστης αποκτά πρόσβαση σε βιβλιοθήκες προετοιμασμένων μαθημάτων από όπου είναι σε θέση να παρακολουθήσει ένα μάθημα σε χρόνο και με ρυθμό που επιλέγει ο ίδιος. Η πλοήγηση στην Ασύγχρονη τηλεκπαίδευση γίνεται με χρήση τεχνολογιών υπερμέσων, ώστε να διευκολύνεται η παρακολούθηση του μαθήματος με τον τρόπο που έχει οριστεί από τον εκπαιδευτή και να επιτυγχάνεται η εκ των υστέρων επανάληψη συγκεκριμένων ενοτήτων του μαθήματος.

Η υλοποίηση ενός συστήματος Τηλεκπαίδευσης μπορεί να επιφέρει σε ένα οργανισμό σημαντικά πλεονεκτήματα. Καταρχήν αυξάνεται η παραγωγικότητα και η αποτελεσματικότητα, καθώς δίνεται η δυνατότητα να εκπαιδευτούν περισσότεροι άνθρωποι και μάλιστα πολύ πιο συχνά. Επίσης, ελαττώνεται το κόστος των ταξιδιών το οποίο συνεπάγεται πέρα από το οικονομικό όφελος και κέρδος χρόνου. Δίνεται ακόμη η δυνατότητα να προσθέσουμε όσους επιπλέον μαθητές θέλουμε χωρίς αυτό να συνεπάγεται κάποια πρόσθετη αύξηση του κόστους. Επιπρόσθετα αυξάνεται η ποιότητα της εκπαίδευσης που παρέχεται στους εργαζόμενους ή τους μαθητές. Τέλος ο εκπαιδευόμενος μπορεί να ενημερωθεί πάνω σε κάποιο θέμα τη στιγμή που αυτός θέλει-χρειαστεί, που σημαίνει ότι σε περίπτωση που υπάρξει κάτι νέο σε αυτό το θέμα, θα γίνει αυτόματα γνώστης της εξέλιξης αυτής.

4. Σενάρια Ανοικτής και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης

Στην παράγραφο αυτή θα παρουσιαστούν τα σενάρια υλοποίησης εκπαίδευσης από απόσταση που επικρατούν στις μέρες μας.

4.1. Σενάριο Ιδεατής Τάξης

Με την εμφάνιση της Τηλεδιάσκεψης, μετάδοσης σε πραγματικό χρόνο ήχου, εικόνας και άλλων πληροφοριών, σε όλα τα συνδεδεμένα μέρη, έγινε δυνατή η αναπαραγωγή του μοντέλου της τάξης, με τον εκπαιδευτή και τον εκπαιδευόμενο σε διαφορετικές

τοποθεσίες. Η Ιδεατή Τάξη είναι προσέγγιση η οποία «κτίζεται» γύρω από τον εκπαιδευτή (trainer center), δηλαδή ο εκπαιδευτής είναι ο βασικός παράγοντας. Όπως και σε κάθε κανονική τάξη, ο καθηγητής καθορίζει τις μεθόδους εκπαίδευσης.

Στο σενάριο Ιδεατής Τάξης οι εκπαιδευόμενοι παρακολουθούν ατομικά ή σε ομάδες, σε έναν ή περισσότερους χώρους κατάλληλα τεχνολογικά προετοιμασμένους. Αυτές οι Τηλεδιασκέψεις γίνονται από εκπαιδευτές-ειδικούς σε ορισμένο χρόνο, από πριν κανονισμένο με σκοπό την παράδοση του πυρήνα του μαθήματος. Το προαιρετικό υλικό μάθησης, όπως συμπληρωματικές πληροφορίες, ασκήσεις, εξάσκηση και θέματα αυτοαξιολόγησης μπορούν να προσπελαστούν μέσω της Ασύγχρονης Τηλεκπαίδευσης. Η οργάνωση των περιεχομένων μπορεί να είναι αρθρωτή και αποφασίζεται μόνο από τους εκπαιδευτές. Σε σχέση με την συμβατική τάξη το σενάριο αυτό προσφέρεται για: διανομή γνώσης σε μεγάλο αριθμό ατόμων, ανανέωση γνώσης, προσπέλαση σε διαφοροποιημένη πληροφορία σε συντομότερο χρονικό διάστημα.

4.2. Σενάριο Υποστηριζόμενης Αυτοεκμάθησης

Η βασική αρχή που διέπει τα συστήματα Τηλεκπαίδευσης για αυτοεκμάθηση είναι η αυτό-καθοδήγηση. Σημαίνει ότι ο μαθητής είναι συγχρόνως ο παράγων και ο χρήστης του μαθήματος. Στο σενάριο αυτό η στρατηγική «κτίζεται» γύρω από τον εκπαιδευόμενο (learner center), δηλαδή ο εκπαιδευόμενος είναι ο βασικός παράγοντας. Σε αυτό το σενάριο ο μαθητής ανακαλύπτει μόνος του. Σε αντίθεση με το προηγούμενο σενάριο, σε βολική χρονική στιγμή και για απεριόριστο χρονικό διάστημα ο μαθητής μπορεί να προσπελάσει τον πυρήνα του μαθήματος. Το σενάριο αυτό είναι πολύ ευέλικτο σε ό,τι έχει σχέση με την τοποθεσία της διδασκαλίας που είναι αποκλειστική επιλογή του χρήστη (στο σπίτι του, στο γραφείο κ.λπ.).

Αν και το σενάριο της αυτοεκμάθησης σημαίνει αυτονομία και ανεξαρτησία, πρέπει να υποστηρίζεται από έναν εκπαιδευτικό φορέα ο οποίος θα παρέχει μια σειρά από εργαλεία για το υλικό του μαθήματος, τη διδακτική υποστήριξη και την αξιολόγηση του συστήματος. Εξαιτίας δε της μεγάλης αυτονομίας του σεναρίου αυτού η προετοιμασία των μαθημάτων πρέπει να είναι ιδιαίτερος προσεκτική.

4.3. Σενάριο Συνεργατικής Μάθησης

Στις μέρες μας, οι νέες τεχνολογίες έχουν κάνει δυνατή την οριζόντια ροή επικοινωνίας. Οι μαθητές μπορούν να ανταλλάσσουν πληροφορίες και εμπειρίες σε πραγματικό ή όχι χρόνο, όπως και να διεκπεραιώνουν μαζί μία εργασία. Οι δραστηριότητες ενός τέτοιου σεναρίου ξεκινούν όταν μια ομάδα από ανθρώπους έχουν κοινούς στόχους, ενδιαφέροντα, ανάγκες και αποφασίζουν να μελετήσουν μαζί. Κάθε συμμετέχων μπορεί να στέλνει τα μηνύματα του και να γράφει ή να διαβάζει τα μηνύματα των άλλων. Ως εκ τούτου, η ροή επικοινωνίας στο σενάριο αυτό ακολουθεί είτε οριζόντια είτε κάθετη κατεύθυνση, ενώ στα προηγούμενα σενάρια ήταν κυρίως κάθετη.

Τις περισσότερες φορές είναι αναγκαία η ύπαρξη ενός υποστηρικτή, συχνά του εκπαιδευτού ή ενός ειδικού, του οποίου η κύρια ευθύνη είναι ο ρόλος του διαιτητή, που συντηρεί τη συζήτηση, προτείνοντας νέα θέματα, νέες κατευθύνσεις για ψάξιμο πλη-

ροφοριών ή νέων ερωτήσεων σχετικά με τη δουλειά που εκτελείται, επιλέγοντας τα μηνύματα και τους νέους συμμετέχοντες. Θεωρητικά δεν υπάρχουν προκαθορισμένα αντικείμενα και συνεπώς τα περιεχόμενα των μαθημάτων ή οι συμμετέχοντες αποφασίζονται σε γενικότερο επίπεδο. Εντούτοις η ύπαρξη ενός υποστηρικτή του μαθήματος δίνει στον εκπαιδευτή τη δυνατότητα να καθοδηγεί την εκπλήρωση των προκαθορισμένων στόχων. Στο σενάριο αυτό οι εκπαιδευόμενοι υποστηρίζουν ο ένας τον άλλον αλλά μπορούν και οποιαδήποτε στιγμή να απευθυνθούν στον εκπαιδευτή για ειδική βοήθεια. Αν για παράδειγμα κάποιος χαθεί ή ενσωματωθεί στην ομάδα κάπως αργά μπορεί να απευθυνθεί στον εκπαιδευτή ώστε να τον βάλει στη σωστή κατεύθυνση.

5. Υπηρεσίες Ανοικτής και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης στην Ανώτατη Εκκλησιαστική Εκπαίδευση

Η ΑΑΕ μπορεί να παρέχει πολλά πλεονεκτήματα στην Ανώτατη Εκκλησιαστική Εκπαίδευση συμπληρωματικά με τις παραδοσιακές εκπαιδευτικές δράσεις λόγω και των χαρακτηριστικών και των ιδιαιτεροτήτων της Ανώτατης Εκκλησιαστικής Εκπαίδευσης. Η Ανώτατη Εκκλησιαστική Εκπαίδευση έχει τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

- Σχετικά μεγάλη γεωγραφική διασπορά: Η Ανώτατη Εκκλησιαστική Εκπαίδευση είναι οργανωμένη σε 4 Εκκλησιαστικές Ακαδημίες οι οποίες βρίσκονται σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Βελλά Ιωαννίνων και Ηράκλειο Κρήτης.
- Κοινά προγράμματα σπουδών: Η Ανώτατη Εκκλησιαστική Εκπαίδευση παρέχει τρία Προγράμματα Σπουδών (Ιερατικών Σπουδών, Εκκλησιαστικής Μουσικής και Ψαλτικής και Διαχείρισης Εκκλησιαστικών Κειμηλίων) τα οποία έχουν παραπλήσια – αν όχι παρόμοια – προγράμματα μαθημάτων σε όλες τις Εκκλησιαστικές Ακαδημίες.
- Υποχρεωτική παρακολούθηση μαθημάτων: Η Ανώτατη Εκκλησιαστική Εκπαίδευση συνοδεύεται από την υποχρεωτική παρακολούθηση μαθημάτων από μέρους των φοιτητών.

Η ΑΑΕ μπορεί να συμβάλει στην Ανώτατη Εκκλησιαστική Εκπαίδευση με τους παρακάτω τρόπους:

- Η ΑΑΕ μπορεί να συμβάλει στη «μείωση» και «εξάλειψη» της γεωγραφικής διασποράς των Εκκλησιαστικών Ακαδημιών. Με τη χρήση των νέων τεχνολογιών και ειδικότερα της ΑΑΕ η απόσταση των Εκκλησιαστικών Ακαδημιών μπορεί να μειωθεί προς όφελος των φοιτητών και των διδασκόντων. Με τη χρήση υπηρεσιών ΑΑΕ μπορούν να πραγματοποιούνται διαλέξεις ή ομιλίες με χρήση Σύγχρονης Τηλεκπαίδευσης ταυτόχρονα σε πολλές Εκκλησιαστικές Ακαδημίες.
- Υπηρεσίες Ασύγχρονης Τηλεκπαίδευσης μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την υποστήριξη των Προγραμμάτων Σπουδών των Εκκλησιαστικών Ακαδημιών. Το γεγονός των κοινών προγραμμάτων μαθημάτων μπορεί να οδηγήσει σε σημαντική οικονομία κλίμακας λόγω της επαναχρησιμοποίησης του εκπαιδευτικού υλικού.
- Η υπηρεσίες ΑΑΕ μπορούν να υποστηρίξουν την εκπαιδευτική διαδικασία και να δράσουν συμπληρωματικά στις παραδοσιακές εκπαιδευτικές δραστηριότητες προς

όφελος των φοιτητών και των διδασκόντων. Ειδικά για τους φοιτητές οι υπηρεσίες ΑΑΕ μπορούν να συμβάλουν στην καλύτερη οργάνωση του χρόνου τους μέσα από την παροχή κάποιων διαλέξεων μέσα από υπηρεσίες ΑΑΕ.

6. Συμπεράσματα

Το τελευταίο χρονικό διάστημα η τεχνολογική πρόοδος σε θέματα επικοινωνιών και δικτύων υπολογιστών έχει δημιουργήσει μία αυξημένη ζήτηση για υπηρεσίες Τηλεματικής (όπως Τηλεδιάσκεψη, Τηλεσυνεργασία, Τηλεκπαίδευση, Τηλεϊατρική κ.λπ.). Ειδικότερα για την Τηλεκπαίδευση ή Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση ιδιαίτερο ενδιαφέρον υπάρχει τόσο στην εφαρμογή της σε δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια γενική εκπαίδευση όσο και σε τεχνική / τεχνολογική εκπαίδευση. Σε αυτή την εργασία παρουσιάστηκαν οι βασικές αρχές της ΑΑΕ, οι υπηρεσίες της καθώς και τα βασικά σενάρια χρήσης της ΑΑΕ. Τέλος, έγινε μια παρουσίαση των πλεονεκτημάτων χρήσης της ΑΑΕ στην Ανώτατη Εκκλησιαστική Εκπαίδευση. Είναι φανερό πως η ΑΑΕ μπορεί να χρησιμοποιηθεί με δημιουργικό τρόπο στην Ανώτατη Εκκλησιαστική Εκπαίδευση και να παρέχει νέες δυνατότητες συμπληρώνοντας την εκπαιδευτική διαδικασία της Ανώτατης Εκκλησιαστικής Εκπαίδευσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Andrew Burrell, (1997), “*A Study into the Future use of Synchronous and Asynchronous Technologies in the Distance ESL Education Area with an Emphasis on Collaborative Learning*”, Proceedings of ED-MEDIA 97 & ED-TELECOM 97, Calgary, Alberta, Canada, June 14-19, 1997.
- Ch. Bouras, A. Gkamas, Th. Tsiatsos, (1999) “*Distributed Learning Environment Using Advanced Services Over the Internet*”, Third IASTED International Conference, Internet and Multimedia Systems and Applications, October 18-21, 1999 - Nassau, Grand Bahamas.
- Ch. Bouras, A. Gkamas, V. Kapoulas, T. Tsiatsos, (1999), “*ODL services and PTTs: The Greek PTT case*”, 19th World Conference on Open Learning and distance Education, Vienna, Austria, 20-24 June 1999.
- Ch. Bouras, A. Gkamas, T. Tsiatsos, (2000), “*Internet Protocols for Synchronous Distance Learning*”, 3rd International Workshop on Network-Based Information Systems-NBIS'2000, Greenwich, UK, September 4-8 2000, pp. 46-50.
- Mompó, J. García, R. López, (1998), “*Distance Education and Long-Life Learning*”, 15th IFIP World Computer Congress, Vienna and Budapest, August 31 - September 4, 1998.
- Απόστολος Γκάμας, Θρασύβουλος Τσιιάτσος (1998), Διπλωματική Εργασία “*Σχεδιασμός και Υλοποίηση Ενιαίας Πλατφόρμας με χρήση Internet Τεχνολογίας για την Παροχή Προηγμένων Δικτυακών Υπηρεσιών*” επιβλέπων: Καθηγητής Παύλος Σπυράκης, Τμήμα Μηχανικών Η/Υ & Πληροφορικής, Πανεπιστήμιο Πατρών.

**ΚΥΡΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΕΡΟΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΝ
ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ - ΜΕΤΑΓΓΙΣΗ ΤΟΥΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΦΟΙΤΗΤΙΩΣΑ ΝΕΟΛΑΙΑ ΤΗΣ ΑΝΩΤΑΤΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ**

Ἀπόστολος Ν. Μπουρνέλης

Ἀναπληρωτής Καθηγητής Α.Ε.Α.Η. Κρήτης

abournelis@aeahk.gr

Περίληψη: Τά κείμενα τά ὁποῖα παρουσιάζομε ἔχουν ἀρυσθεῖ ἀπό τόν Ἱερόν Χρυσόστομον πρωτίστως καί δευτερευόντως ἀπό ἄλλους Πατέρες καί σύγχρονους μελετητές. Στόχος μας εἶναι νά καταδείξομε ὅτι ἡ διαχρονική Πατερική σοφία, μεταλαμπαδεύεται ἀπό τούς Πανεπιστημιακούς διδασκάλους στή φοιτητιῶσα νεολαία τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημαϊκῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Ἡ εἰσήγηση περιλαμβάνει δύο μέρη. Στό πρῶτο μέρος γίνεται λόγος γιά τό σκοπό καί τό περιεχόμενο, τά πρόσφορα μέσα καί τρόπους ἀσκήσεως τῆς ἀγωγῆς. Στό δεύτερο μέρος ἀναφερόμαστε στούς ὅρους προσλήψεως καί μεταγγίσεως ὄλων τῶν προαναφερθέντων παιδαγωγικῶν θεμάτων ἀπό τούς διδάσκοντες καθηγητές πρὸς τούς φοιτητές καί τίς φοιτήτριες τῶν Α.Ε.Α.

Κεντρικό συμπέρασμα ἀναδεικνύεται ὅτι οἱ βασικές παιδευτικές ἀξίες τίς ὁποῖες προβάλλει ὁ Ἱωάννης Χρυσόστομος προσλαμβάνονται καί μεταγγίζονται ἀπό τούς ὑπηρετοῦντες στίς Ἀνώτατες Ἐκκλησιαστικές Ἀκαδημίες κατά δύναμιν καί ἐμμέτρως στή φοιτητιῶσα νεολαία. Τά ἀποτελέσματα μέχρι σήμερα εἶναι ἱκανοποιητικά, προσδοκοῦμε τά ἄριστα.

Προλεγόμενα

Δόξα τῷ ἐν Τριάδι Θεῷ πού μᾶς ἀξιώνει νά συμμετάσχομε εἰς τό παρόν Ἐπιστημονικό Συνέδριο. Εὐχαριστῶ θερμῶς τόν Πρόεδρο τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς, Πανοσιολογιώτατον Ἀρχιμανδρίτην Δημήτριον Ἀργυρόν, τά μέλη αὐτῆς, ἀλλά καί κατ' ἐπέκτασιν ὅλους τους φορεῖς – συνδιοργανωτές τοῦ παρόντος συνεδρίου, ὅχι μόνον διά τόν κόπον καί τόν μόχθον πού ὑπεβλήθησαν, ἀλλά καί διότι μοῦ πρότειναν νά εἰσηγηθῶ ἐνώπιόν σας, ἓνα σχετικό θέμα μέ τήν ἀνεκτίμητη προσπάθεια πού καταβάλλουν οἱ Α.Ε.Α. Τά κείμενα τά ὁποῖα θά παρουσιάσουμε ἔχουν ἀρυσθεῖ ἀπό τόν Ἱερόν Χρυσόστομον πρωτίστως καί δευτερευόντως ἀπό ἄλλους Πατέρες καί σύγχρονους μελετητές καί εἶναι ἐλάχιστα σέ σχέση μέ τό πλῆθος πού ἀνευρίσκομε καί λόγω τοῦ περιορισμένου

χρόνου δέν δυνάμεθα νά τά καταθέσουμε ὅλα. Στόχος μας εἶναι νά καταδείξουμε ὅτι ἡ διαχρονική Πατερική σοφία, προσλαμβάνεται καί μεταγγίζεται ἀπό τούς διδάσκοντες καθηγητές στή φοιτητιῶσα νεολαία τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημαϊκῆς Ἐκπαιδεύσεως, μέ τή συμβολή τοῦ Προέδρου καί τῶν μελῶν τῆς Δ.Ε. τῆς Α.Ε.Α.Η. Κρήτης, καθῶς ἐπίσης μέ τή στήριξη τῶν Δ.Ε. τῶν ἄλλων Σχολῶν καί τοῦ συγκροτηθέντος Ἀκαδημαϊκοῦ Συμβουλίου τῆς Α.Ε.Α. Θεσσαλονίκης.

ΜΕΡΟΣ Α΄ Α΄ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΚΑΝΟΝΕΣ

1. Σκοπός καί περιεχόμενο τῆς ἀγωγῆς

Κατά τόν μελιστάλακτο ρήτορα, κύριος σκοπός τῆς ἀγωγῆς εἶναι τά παιδιά νά ἀποκτήσουν πνευματική σύνεση, νά διαπλασθεῖ ὁ χαρακτήρας τους σύμφωνα μέ τά θεῖα προστάγματα: «Παιδεία μετάληψις ἀγιότητός ἐστιν¹» θά πεῖ. Ὁ φωστήρ τῆς Ἀντιοχείας ὑποστηρίζει ὅτι ἐπιδιωκόμενος στόχος εἶναι ἡ κάθαρση τῆς ψυχῆς², ἡ ἐν Χριστῷ ἄθλησις³, ἡ μύηση εἰς τήν πνευματικήν πολιτείαν⁴, ἡ χειραγώγησις στό ἀγαθό ὥστε τά παιδιά, οἱ νέοι νά γίνουν σεμνοί, μεγαλόψυχοι, ἀνώτεροι, σπουδαῖοι εἰς τά μεγάλα πράγματα⁵.

Ὁ Μέγας Βασίλειος ὁρίζει, ὅτι σκοπός τῆς ἀληθινῆς παιδείας εἶναι «ὁ κατά Θεόν βίος, ἡ πρός τόν Θεόν εὐαρέστησις, ὁ ἐν σώματι ἀγιασμός ὑπό τῆς κατά ψυχὴν σωφροσύνης ἐπιτελούμενος, ἡ μόρφωσις τῆς εὐσέβειας, ἡ Χριστοῦ μύησις ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ἐνανθρωπήσεως»⁶.

Ὅσον ἀφορᾷ στό περιεχόμενο τῆς ἀγωγῆς, πιστεύουμε ὑπάρχει ἀπό πολλούς ἀνθρώπους μονολιθική θεώρηση τοῦ θέματος. Τό περιεχόμενο τῆς ἀληθινῆς παιδείας δέν ἐξαντλεῖται στήν κοσμογνωσία ἢ τή φυσιογνωσία, τήν ὁποία ὀρισμένοι παράγοντες τῆς ἀγωγῆς ἐπιδιώκουν. Οἱ νέοι μποροῦν νά μορφώνονται, νά γίνονται κάτοχοι τῆς φυσικῆς

1. Εἰς Ἐβραίουσ Ὅμιλ. 29, 3, PG 63, 205. Πρβλ. καί Νάκου Π., *Παιδαγωγική τοῦ Εὐαγγελίου*, Ἀθήνα 1963, 76–78.

2. «Μή τήν γλῶτταν ἀκονήσεις ἀλλά τήν ψυχὴν ἐκκάθαρε». Εἰς Ἐφεσίους Ὅμιλ. ΚΑ΄, 2 PG 62, 152. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Ψαλμόν Δ΄, 6 PG 55, 50.

3. «Φιλόσοφον τρέφεις καί ἀθλητήν καί πολίτην τῶν οὐρανῶν», Περί κενοδοξίας... SC 188, 130. Πρβλ. καί Δαναοσῆ–Ἀφεντάκη Ἀ., *Θεματική τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης*, Ἀθήνα 1992, 229–231.

4. «Καί ἡ αἰτία (τῆς διδασκαλίας)... οὐ γάρ πίστεως μόνης ἀλλά καί πολιτείας πνευματικῆς». Εἰς Ρωμαίους Ὅμιλ. Λ΄, 1 PG 60, 655.

5. «Ἐδει γάρ καί ἐντεῦθεν αὐτούς παιδεύειν, καί ἀπό τῶν δοκούντων εἶναι μικρῶν σεμνοῦς ποιεῖν, μεγαλοψύχους, κρείτους σχημάτων οὕτως αὐτούς καί ἐν τοῖς μεγάλοις εὐρήσομεν δοκίμους». Εἰς Ματθαῖον Ὅμιλ. ΜΘ΄, 6 PG 58, 504. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ Εἰς Ἡσαΐαν Κεφ. 1, 1 PG 56, 15.

6. Μεγάλου Βασιλείου, Ὅροι κατά πλάτος, Ἐρώτησις 43, ΒΕΠ 53, 204. Τοῦ αὐτοῦ, Ὅμιλία εἰς τοὺς ψαλμούς, ΒΕΠ 52, 84. Τοῦ αὐτοῦ, Ἐπιστολή 150, ΒΕΠ 57, 201. Κογκούλη Ἰ., «Οἱ παιδεῖα κεκοσμημένοι νέοι καί ἡ χριστιανική παιδεία», *Κοινωνία* 53 (2010), 23–26. Τοῦ αὐτοῦ «Ἡ ὠφέλιμος παιδεία καί τό Ἑλληνικόν σχολεῖον», *Κοινωνία* 54 (2011), 135–137.

παιδείας, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει, ότι η γνώση θά γίνει αυτοσκοπός⁷. Εάν η γνώση δέν σέ οδηγεί κοντά στό Θεό, θά πεί ό μέγας παιδαγωγός, τότε εἶναι άνώφελη. Γιατί ύπῆρξαν μεγάλοι άνδρες και άγιοι πού έζησαν, όταν δέν εἶχαν άναπτυχθεῖ οἱ έπιστήμες και άξιώθηκαν νά μεταστρέψουν πρός τό καλό όλόκληρη τήν οἰκουμένη. Πραγματική σοφία και όρθή μόρφωση δέν εἶναι τίποτα άλλο παρά ό σεβασμός πρός τό Θεό⁸.

Σύγχρονος παιδαγωγός έπισημαίνει ότι η «άγωγή πρέπει ν' άποβλέπει περισσότερο στό ν' άναπτύξει τίς πνευματικές και ήθικές δυνάμεις τοῦ παιδιοῦ, παρά στό νά μεταδίδει πλήθος γνώσεων, οἱ όποῖες, άν δέν λησμονηθοῦν άμέσως, παραμένουν συνήθως νεκρές και χωρίς σχέση μέ τή ζωή»⁹.

Γιά νά τονίσει ό έν Θεῶ διδάσκαλος τήν άποψη ότι τό περιεχόμενο τῆς άγωγῆς δέν πρέπει νά έγκλωβίζεται εἰς τά γήϊνα και δή εἰς τή συγκέντρωση πλούτου, αλλά νά έπεκτείνεται και εἰς τά οὐράνια, έπισημαίνει «Μή τοίνυν τοῦτο σκοπῶμεν, ὅπως πλουσίους καταλίπωμεν τούς παῖδας, άλλ' ὅπως έναρέτους»¹⁰, προσθέτοντας ότι όρισμένες φορές ό πλοῦτος χρησιμοποιεῖται από όσους δέν έχουν πνευματικότητα, γιά νά σκεπάσουν τήν άπρεπη συμπεριφορά τους¹¹, τήν κενότητα τῶν λόγων και τῶν έργων τους. Ό φιλάγιος Ποιμήν θεωρεῖ ότι ό Χριστός κατά τήν επίγειο βιοτή του ύπῆρξε άληθώς παιδαγωγός τοῦ κόσμου, διορθωτής τῆς οἰκουμένης. Χαρακτηριστική εἶναι η ρήση τοῦ έξόχου ρήτορος «Ἦλθε γάρ ό Χριστός, οὐχ έαυτόν δεῖξει μόνον, αλλά και άρετήν παιδεύων άφατον»¹². Ό Χριστός διά τῆς έπιφανείας του άναδεικνύεται και διδάσκαλος άρετῆς και ύπόδειγμά της.

Ό Γρηγόριος Παλαμάς πιστεύει ότι ό άνθρωπος όφείλει τά πάντα εἰς τόν Ἰησοῦν, γι' αυτό και εισηγεῖται «δόξασον Χριστόν, τόν διδάσκαλον και συνεργόν τῶν άρετῶν οὔ χωρίς, καθάπερ έδιδάχθης, οὔ δυνάμεθα ποιεῖν τῶν άγαθῶν οὔδέν»¹³.

7. Μπουρνέλη Α., *Ἡ γνώσις τοῦ Θεοῦ κατά τόν Μέγαν Ἀθανάσιον*, Ἡράκλειο 1989, 27–29. Παναγόπουλου Ἰ., «Τό ήθος τῆς κατά Χριστόν παιδείας», *Κοινωνία* 33 (1990), 479–489. Καρούζου Κ., *Θέματα παιδείας*, έκδ. Χρυσοπηγή, Ἀθήνα 1987, 87. Πρβλ. και Βρεττοῦ Ἰ. – Καψάλη Α., «Σκοπός και ιδεώδη τῆς άγωγῆς», *ΠΨΕ* 8, 4315–4325. Μπασέτα Κ., «Σκοποί και στόχοι μαθήσεως και διδασκαλίας», *Παιδαγωγική Ἐπιθεώρηση* 1 (1984), 175–187. Mager R., *Διδακτικοί στόχοι και διδασκαλία* (Μετ. Ἰ Βρεττοῦ), έκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 4.

8. Πρός τούς πολεμοῦντας... Ὅμιλ. 3, 12, PG 47, 368. Εἰς Ἐφεσίους Ὅμιλ. 21, 2 PG 62, 152.

9. Δανασσῆ - Ἀφεντάκη Α., *Ἡ έξέλιξη τῆς παιδαγωγικῆς και διδακτικῆς σκέψης*, Τόμ. Β', Ἀθήνα 1993, 131.

10. Εἰς Ρωμαίους Ὅμιλ. Ζ', 8 PG 60, 452. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Γένεσιν Ὅμιλ. ΞΣΤ', 4 PG 54, 570. Εἰς Α' Τιμόθεον Ὅμιλ. Θ', 2 PG 62, 547. Μεγάλου Βασιλείου, Εἰς τήν άρχήν τῶν Παρομιῶν 6, PG 31, 396. «Ἔστι δέ παιδεία άγωγή τίς ώφέλιμος τῆ ψυχῆ επιπόνως πολλάκις τῶν από τῆς κακίας κηλίδων αὐτήν έκαθαίρουσα».

11. Εἰς Ρωμαίους Ὅμιλ. Ζ', 8 PG 60, 453.

12. Εἰς Ἰωάννην Ὅμιλ. Π., 1 PG 59, 433. Μεγάλου Βασιλείου, Ἀσκητικά Διατάξεις Α', 1 PG 31, 1325. «Πάσα πρῶξις, άγαπητέ, και πᾶς λόγος τοῦ Σωτήρος ήμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κανών έστιν εὐσεβείας και άρετῆς. Διά τοι τοῦτο και έννηθρόπησεν ώς έν εἰκόνι διαγράφων ήμῖν εὐσεβειάν τε και άρετήν, ίνα κατά δύναμιν έκαστος και έκάστη όρῶντες ζηλώσωμεν τό άρχέτυπον». Βλ. και Μπουρνέλη Α., *Ἡ άρετή στη διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου*, έκδ. Ν. Παναγόπουλος, Ἀθήνα 2010, 106–110.

13. Γρηγορίου Παλαμά, Δεκάλογος τῆς κατά Χριστόν νομοθεσίας, PG 150, 1100B.

2. Πρόσφορα μέσα αγωγής

Ὁ θεόσοφος ἀνὴρ, ὡς ἀγιοπατερικὴ ἀϋθεντία ὑπογραμμίζει «μεγάλην παρακαταθήκην ἔχομεν τὰ παιδιά. Φροντίζωμεν τοίνυν αὐτῶν καὶ πάντα ποιῶμεν»¹⁴. Ὅπως ἀκριβῶς χρησιμοποιοῦμε ὅλα τὰ μέσα, γιὰ νὰ κάνουμε τὰ κτήματα καρποφόρα, πολὺ περισσότερο ὀφείλομε νὰ ἐνδιαφερόμαστε γιὰ τὰ παιδιά. Μεταξὺ τῶν ὅσων προτείνει ὁ χρυσορῆμων Πατὴρ καταθέτουμε τὰ κατωτέρω:

α) Συναναστροφή μὲ συνετούς φίλους καὶ φιλάγους ἱερωμένους. Ἔχοντας ὑπόψη του τό χωρίο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «φθειρουν ἡθὴ χρηστά ὁμιλίας κακαί»¹⁵, θὰ ἀναφωνήσῃ «Οὐδέ γάρ οὕτω βλαβερόν, ὡς συνουσία πονηρά»¹⁶ καὶ ἀλλοῦ «Μηδεὶς τοίνυν φαῦλον ἐχέτω φίλον»¹⁷. Ταυτοχρόνως εἰσηγεῖται «εἴ τινός σε φίλια βλάπτει, ἔκκοπτε ἀπὸ σοῦ»¹⁸. Ἐξάλλου εἶναι γνωστό ὅτι εὐκόλα κανεὶς παρασύρεται ἢ στηρίζεται ἀντίστοιχα, ἐξαιτίας ἐκείνων πού συναναστρέφεται¹⁹. Ἔτσι ἡ πρόταση τοῦ φιλάρετου Πατρός εἶναι νὰ συστήνομε στοὺς νέους συντροφιάς καλῶν φίλων²⁰.

Ὅσον ἀφορὰ τὴ συναναστροφή μὲ θεοσεβεῖς ἄνδρες ὁ μέγας διδάσκαλος πιστεύει, ὅτι καλόν εἶναι οἱ νέοι νὰ ἐπικοινωνοῦν μὲ τοὺς ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ἱερεὺς ἔχει τὴ δυνατότητα ὄχι ἀπλὰ νὰ γνωρισθῇ μαζί τους, ἀλλὰ νὰ συνεργήσῃ στό ἔργο διαπλάσεως τοῦ χαρακτήρος τους. Οἱ ρασοφόροι θεωροῦνται συνεχιστές²¹ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οἱ ὁποῖοι ἔχουν καθῆκον «δι' ὧν πράττουσι καὶ δι' ὧν λέγουσιν τοὺς μαθητευομένους εἰσάγωσι πρὸς τόν μακάριον βίον, ὃν ὁ Χριστός διετάξατο»²². Κατὰ τόν χρυσολόγο Πατέρα «εἷς μὲν ἄνθρωπος ὀρθῶς ζῶν, δῆμον ὀλόκληρον ἐξαρπάσαι δυνήσεται τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ»²³. Ἡ συνεργασία, ὁ διάλογος, ἡ ἐπικοινωνία πού θὰ ἀναπτυχθῇ μεταξὺ ἱερωμένου καὶ τοῦ νέου θὰ λειτουργήσῃ ὡς στερεὰ ἀντηρίδα στήν ἐποχὴ μας καὶ πιθανότατα θὰ ἀποβεῖ σωφροσύνης φυλακτήριον²⁴.

14. Εἰς Α΄ Τιμόθεον Ὁμιλ. Θ΄, 2 PG 62, 546. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, Εἰς τό «χήρα καταλεγέσθω» 7, PG 51, 327. Βλ. καὶ Νικηταρά Ἀ., «Ἀρετὴ καὶ Ἀγιότης ὡς στόχοι τῆς ὀρθόδοξης χριστιανικῆς ζωῆς», *Ὁρθοδοξία* 9 (2002), 563–564.

15. Α΄ Κορ. ΙΕ΄, 33.

16. Εἰς Ματθαῖον Ὁμιλ. ΝΘ΄, 4 PG 58, 578. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Ψαλμόν Δ΄, 12 PG 55, 60. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Ψαλμόν ΡΛΘ΄, 3 PG 55, 342.

17. Εἰς Ἰωάννην Ὁμιλ. ΝΖ΄, 6 PG 59, 314.

18. Εἰς Ματθαῖον Ὁμιλ. ΝΘ΄, 4 PG 58, 578. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Ματθαῖον Ὁμιλ. ΜΗ΄, 7 PG 58, 496, Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγ. Α΄, 8 PG 48, 708.

19. «Οἷς δέ τις ὁμιλεῖ συνεχῶς τούτοις ἀφομοιοῦται τό ἦθος», Σύγκρισις βασιλικῆς δυναστείας... πρὸς μοναχόν 2 PG 47, 389. Τοῦ αὐτοῦ, Περὶ ἀκαταλήπτου Ὁμιλ. Β΄, 7 PG 48, 718.

20. «Ἄν γάρ φεύγῃς μὲν τοὺς πονηροὺς, διώκῃς δέ τοὺς ἀγαθοὺς, ἐκατέρωθεν σοὶ τὰ τῆς ἀρετῆς ἀϋξηθήσεται καὶ τὰ τῆς κακίας οἰχθήσεται». Εἰς Ψαλμόν Δ΄, 12 PG 55, 60. Βλ. καὶ Μπουρνέλη Ἀ., *Ἡ θέση τῆς γυναίκας στήν Ἐκκλησία κατὰ τόν Ἱερόν Χρυσόστομον*, Ἀθήνα 2004, 156–157.

21. Εἰς Ἰωάννην Ὁμιλ. ΠΣΤ΄, 4 PG 59, 472.

22. Περὶ ἱερωσύνης Λόγ. 4, 8 PG 48, 671.

23. Ὅτι ἐπικίνδυνον καὶ τοῖς λέγουσιν... PG 50, 662.

24. Περὶ κενοδοξίας... SC 188, 190.

β) Τακτικός ἐκκλησιασμός και προσέλευση στό ποτήριο τῆς ζωῆς. Ἀναμφίβολα σύμφωνα καί μέ σύγχρονους παιδαγωγούς²⁵ ὁ ἐκκλησιασμός ἀποτελεῖ ἕνα σοβαρό παιδευτικό μέσο. Ὅχι ὅμως ὡς μιά καλή συνήθεια, ἀλλ' ὡς παιδαγωγία τῆς ἐφηβικῆς καί νεανικῆς προσωπικότητος, ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται μέ τήν ἐνσυνείδητη συμμετοχή στά τελούμενα καί προσεκτική ἀκρόαση τῶν ἱερῶν λόγων. Ἀπό τή μιά πλευρά ὁ οὐράνιος μύστης παρακαλεῖ τούς γονεῖς νά χειραγωγοῦν²⁶ τά παιδιά τους στό νά οἰκοδομοῦνται οἱ ψυχές τῶν νέων καί ἀπό τήν ἄλλη καταδείχνει τή ζημία πού προκαλοῦν τά ἀνήθικα θεάματα καί τά ἀπρεπῆ ἀκούσματα²⁷.

Οἱ ὠφέλειες ἐκ τοῦ ἐκκλησιασμοῦ εἶναι πολλές, ἡ πιό σημαντική εἶναι ἡ μόρφωση ἐν Χριστῷ, ἡ ὁποία συντελεῖται μυστικῶς στήν ψυχή. Ὅποιαδήποτε κακή συνήθεια κυριαρχεῖ στόν νέο, μπορεῖ νά ἀποβληθεῖ καί τή θέση της νά καταλάβει ἡ ὀρθή συμπεριφορά²⁸.

Μέ τόν εὐσυνείδητο ἐκκλησιασμό συνδυάζεται καί ἡ προσέλευση στό ποτήριο τῆς ζωῆς, πράξις ἡ ὁποία δέν γίνεται τυχαία²⁹ οὔτε ἀπό συνήθεια ἐξαιτίας κάποιος ἐορτῆς³⁰. Ἡ συμμετοχή στό μυστήριο τῆς Θεῆς Εὐχαριστίας, ὅπου ὁ ἄρτος καί ὁ οἶνος δέν εἶναι ὡς οἱ λοιπές βρώσεις³¹, προϋποθέτει, ἀμνησικακία³², ἀπλότητα καί ἀκακία³³, καθαρῆ συνείδηση καί καρδιά, βίο ἀνεπίληπτο³⁴, ἀρετές τίς ὁποῖες καλοῦνται οἱ γονεῖς, οἱ διδάσκαλοι, οἱ ἱερωμένοι νά καλλιεργοῦν στίς νεανικές ψυχές. Ὁ μετέχων στή θεία κοινωνία λαμ-

25. Περισσότερα βλ. Κογκούλη Ἰ., *Ὁ ἐκκλησιασμός τῶν μαθητῶν*, ἔκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1992, 176–184. Βουλγαράκη Ἡ., *Χριστιανισμός καί κόσμος*, ἔκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 1999, 267–303. Γρηγορίου Ἰ., *Ὁ ἐκκλησιασμός*, ἔκδ. Ἱερὸν Κουτλουμουσιακόν Κελλίον, Ἅγιον Ὅρος 1991, 97–136. Κακαβούλη Ἀ., «Θρησκευτική ἀνάπτυξη καί ἀγωγή», *Παιδαγωγικός Λόγος* 2 (1998), 26.

26. Περί κενοδοξίας... 41, SC 188, 132. Βλ. καί Παυλοπούλου Δ., *Προσχολική Ἀγωγή καί Οἰκογένεια*, Ἀθήνα 1967, 81–85. Φράγκου Κ., *Κατηχητική καί Χριστιανική Παιδαγωγική*, Θεσ/νίκη 1980, 29–30.

27. Εἰς τό «διά δέ τάς πορνείας... ἐχέτω» 1, PG 51, 207. Πρβλ. καί Μεγάλου Βασιλείου, Λόγος ἀσκητικός Α', 8 PG 31, 641.

28. «Κάθ' ἐκάστην οὖν τρέχωμεν (εἰς τήν) ἐνταῦθα σύναξιν. Κἄν ἐπιθυμία φλέγη κατασβέσεται ῥαδίως αὐτήν δυνήση τόν οἶκον μόνον ἰδῶν· κἄν ὀργίζῃ, μετ' εὐκολίας κοιμήσεις τό θηρίον κἄν ἄλλο τι πάθος πολιορκῇ, πάντα δυνήση καταλῦσαι». Περί ὁμοουσίου, Λόγ ΙΑ', PG 48, 802. Βλ. καί Μπουρνέλη Ἀ., «Ἀπό τόν ἦχο τῆς καμπάνας στό Ναό, κάτω ἀπό τή σκέπη τοῦ Παντοκράτορος», *Ἄγκυρα Ἐλπίδος* 5 (2005), 20–24.

29. «Ὡστε μηδένα ἀπλῶς καί ὡς ἔτυχεν, ἐπί τήν πληγὴν ἔλθειν τήν πνευματικήν», Εἰς Ἑβραίους Ὅμιλ. ΙΖ', 4 PG 63, 132. Περισσότερα βλ. Γρηγορίου Ἰ., *Ἡ Θεία Λειτουργία*, ἔκδ. Δόμος, Ἀθήνα 1987, 126–363.

30. «Οἶδα ὅτι πολλοί παρ' ἡμῖν διά τήν τῆς ἐορτῆς συνήθειαν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ προσδραμοῦνται τραπέζῃ». Πρὸς τούς ἀπολιμπανομένους τῶν θείων συνάξεων, PG 49, 369.

31. «Μή ὅτι ἄρτος ἐστίν ἴδης, μηδ' ὅτι οἶνός ἐστι νομίσης· οὐ γάρ ὡς αἱ λοιπαὶ βρώσεις». Περί μετανοίας Ὅμιλ. Θ', 1 PG 49, 345. Βλ. καί Μπουρνέλη Ἀ., *Πατέρων Λόγος 6*, θυσίαν αἰνέσεως, Ἡράκλειο Κρήτης 2003, 58–61.

32. Περί μετανοίας Ὅμιλ. Θ', 1 PG 49, 346.

33. Πρὸς τούς ἀπολιμπανομένους... ἐνθ. ἀνωτ. 369. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς τήν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα 1, 6 PG 49, 380.

34. «Πολλοί τῆς θυσίας ταύτης ἄπαξ μεταλαμβάνουσι τοῦ παντός ἐνιαυτοῦ, ἄλλοι δέ δίς, ἄλλοι δέ πολλάκις... Τίνας ἀποδεξόμεθα; τούς ἄπαξ; τούς πολλάκις; τούς ὀλιγάκις; Οὔτε τούς ἄπαξ, οὔτε τούς πολλάκις, οὔτε τούς ὀλιγάκις, ἀλλά τούς μετὰ καθαρῶς συνειδότος, τούς μετὰ καθαρᾶς καρδίας, τούς μετὰ βίου ἀλήπτου». Εἰς Ἑβραίους Ὅμιλ. ΙΖ', PG 63, 131–132.

βάνει μεγάλη δύναμη και τειχίζεται έναντι κάθε επιβουλής³⁵.

γ) Άπερίσπαστη προσευχή. Τό επόμενο μέσο τό όποϊον προβάλλει ό σεπτός Ίεράρχης εϊναι ή ευχή, ή όποϊα χαρακτηρίζεται μέγα όπλον³⁶, άσφαλές καταφύγιον³⁷, μέγα άγαθόν³⁸, φάρμακον³⁹. Πλήν τούτων ή προσευχή εϊναι τό τείχος τών πιστών, τό μέσον καθαρισμοϋ τής ψυχής, ή άπολύτρωση τών άμαρτημάτων, ό διάλογος μέ τό Θεό και συνομιλία μέ τόν Κύριο τών όλων⁴⁰. Ίδιαίτερη άξία λαμβάνει ή προσευχή όταν πραγματοποιείται «μετά πολλής τής σπουδής και τής κατανύξεως»⁴¹.

Οϊ παράγοντες άγωγής έχουν χρέος νά καλλιεργούν στούς νέους τήν προσευχή. Πρίν εκείνοι υποπέσουν σέ άνήθικες πράξεις⁴², θά πρέπει νά διδαχθούν τά όφέλη τής προσευχής, προκειμένου νά άσκηθούν σ' αυτήν. Άξιοσημείωτες εϊναι οι έπισημάνσεις πού γίνονται, ότι δηλαδή ό νέος μπορεϊ νά προσεύχεται τό πρωϊ⁴³, πρίν και μετά τό φαγητό⁴⁴ αλλά και όπουδήποτε και όποτεδήποτε⁴⁵. Όσον άφορϊ τόν τρόπο τής προσευχής ό άνθρωπος θά πρέπει νά προσέρχεται μέ ειλικρινή διάθεση⁴⁶, μέ προθυμία⁴⁷, μέ ταπεινό φρόνημα⁴⁸, μέ επίγνωση⁴⁹, μέ έσωτερική καθαρότητα, και έργα άγαθά⁵⁰. Βασικά στοιχειά

35. «Ός λέοντες τοίνυν πϋρ πνέοντες, οϋτως άπό τής τραπέξης άναχωρϋμεν εκείνης... Τοϋτο τό αίμα τήν εϊκόνα ήμϊν άνθηράν εργάζεται τήν βασιλικήν, τοϋτο κάλλος άμήχανον τίκει, τοϋτο άπομαρανθήναι τής ψυχής τήν ευγένειαν οϋκ άφήσιν, άρδον αυτήν συνεχϋς και τρέφον». Εϊς Ίωάννην Όμιλ. ΜΣΤ', 3 PG 57, 260–261. Βλ. και Μεταλληνοϋ Γ., *Ή θεολογική μαρτυρία τής Έκκλησιαστικής λατρείας*, εκδ. Άρμός, Άθήνα 1996, 262–303.

36. Εϊς Γένεσιν Όμιλ. Λ', 5 PG 53, 279. Τοϋ αϋτοϋ, Εϊς Έβραϊούς Όμιλ. ΚΖ', 4 PG 63, 189.

37. Εϊς Ψαλμόν Θ', 5 PG 55, 128.

38. Εϊς Γένεσιν Όμιλ. Λ', 5 PG 53, 280.

39. Εϊς Ψαλμόν Ζ', 4 PG 55, 85.

40. Κατήχησις Ζ', 25 SC 50, 242. Βλ. και Γρηγορίου Νύσσης, Εϊς τήν προσευχήν Λόγ Α', PG 44, 1124. Γρηγορίου Θεολόγου, Ευχή έωθινή, Ποίημα 24, PG 37, 1284. Βλ. και Μπουρνέλη Ά., «Ή προσευχή κατά τήν διδασκαλία τών Πατέρων τής Έκκλησίας», *Άγκυρα Έλπίδος* 6 (2006), 15–21.

41. Περί κενοδοξίας... 80, SC 188, 184. Πρβλ. και Ευδοκίμωφ Π., *Ή προσευχή τής άνατολικής Έκκλησίας*, εκδ. ΑΔΕΕ, Άθήνα 1980.

42. «Πρίν ή εις τήν πείραν ταϋτης (τής άκολασίας) έλθειν, δίδαξον αϋτόν νήφειν, έργηγορέναι, εις προσευχήν άγρυπνεϊν». Περί Κενοδοξίας... SC 188, 108.

43. «Έκ προσομίον τής ήμέρας τάς άπαρχάς έδίδου τϋ Θεϋ». Εϊς Ψαλμόν Ε', 3 PG 55, 64.

44. «Διό χρή και άρχομένους και λήγοντας ευχαριστεϊν τϋ Θεϋ». Περί Άννης Όμιλ. Β', 5 PG 54, 650.

45. «Ταϋτα εϊπον, οϋχ ίνα κροτήσητε και θαυμάσητε, άλλ' ίνα διά τών έργων αϋτά επιδειξησθε και τόν καιρόν τόν τής νυκτός και τόν ήμέρας και τόν τής εργασίας καιρόν εν ευχαϊς και δεήσεσι διαλαμβάνητε». Περί Άννης Όμιλ. Δ', 6 PG 54, 668.

46. «Προσέχωμεν τοίνυν τή ευχή μέγα όπλον εστίν, εάν μετά εκτενείας γίνηται, εάν χωρίς κενοδοξίας, εάν μετά ψυχής ειλικρινοϋς». Εϊς Έβραϊούς Όμιλ. ΚΖ', 5 PG 63, 189.

47. «Τή προθυμία τής γνώμης τάς ευχάς ποιησώμεθα». Εϊς Ματθαϊον Όμιλ. ΙΘ', 3 PG 57, 277.

48. «Ταϊς ευχαϊς προσεδρεύωμεν μετά νηφούσης ψυχής, μετά κατεσταλμένης διανοίας». Εϊς Γένεσιν Όμιλ. ΝΘ', 3 PG 54, 447.

49. «Θεϋ δε προσιόντες χασμώμεθα, κνώμεθα, περιστρεφόμεθα, ραθυμοϋμεν». Εϊς Ψαλμόν Δ', 2 PG 55, 42.

50. «Οϋ ρημάτων πλήθος πείθειν, τόν Θεόν εϊώθεν, καθαρά ψυχή και έργων άγαθών επιδειξας». Εϊς Ψαλμόν Δ', 1 PG 55, 40.

τῆς ὑποποιουῦ προσευχῆς εἶναι ἡ γαλήνη, ἡ χαρά, ἡ γλυκύτητα πού καθρεπτίζεται στό πρόσωπο τοῦ προσευχομένου⁵¹.

δ) Νηστεία καθολική καί μέ διάκριση. Ὅταν ὁμιλοῦμε γιά νηστεία δέν ἐννοοῦμε τήν πιστή τήρηση κάποιων τύπων, ἀλλά γιά τήν ὑπέρβαση τοῦ κοσμικοῦ φρονήματος μέσω τῆς ὀρθοδόξου πατερικῆς θεολογίας. Σκοπός τῆς νηστείας εἶναι ἡ μίμηση τοῦ Σωτῆρος⁵², ἡ πνευματική κάθαρση⁵³. Ὁ ἱερός συγγραφεύς τήν ὀνομάζει «μητέρα τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων καί τῆς σωφροσύνης καί τῆς ἄλλης ἀπάσης ἀρετῆς διδάσκαλον⁵⁴» καί πιστεύει, ὅτι στολίζει κάθε ἡλικία⁵⁵.

Ὁ φιλάδελφος Πατήρ ὁμιλεῖ γιά διττή νηστεία, ἀποχή βρωμάτων καί ἁμαρτημάτων⁵⁶. «Μετά τῆς τῶν βρωμάτων ἀποχῆς καί τήν ἀποχήν τῶν βλαπτόντων ἐπιδειξόμεθα, καί περὶ τήν τῶν πνευματικῶν ἐργασίαν πολλήν σπουδὴν ποιησόμεθα⁵⁷. Καί σέ ἄλλη ὁμιλία του θά τονίσει ὅτι, καλύτερα νά κάνουμε νηστεία κακῶν ἐπιθυμιῶν καί ὄχι νηστεία πείνας⁵⁸. Βέβαια καί οἱ δύο κατηγορίες τῆς νηστείας χρειάζονται μέτρο⁵⁹. Ἡ ὑπερβολή οὐδέποτε καί οὐδένα ὠφέλησε. Ἡ ρῆση του «πάντων ἀπόλαυσον μόνον ἁμαρτίας ἀπόστηθι⁶⁰» εἶναι χαρακτηριστική. Ἄξιοσημείωτη ἐπίσης εἶναι ἡ συγκατάβασή του γιά ὅσους ἀδυνατοῦν νά νηστεύσουν τό σῶμα λόγῳ ἀσθενείας⁶¹ καί ἡ προτροπή του τά παιδιά νά νηστεύουν «δύο γοῦν τῆς ἑβδομάδος ἡμέρας, τήν τε Τετράδα καί τήν Παρασκευήν⁶²».

ε) Μελέτη ἀγιογραφικοῦ κειμένου καί ἱερῶς παραδόσεως. Ὁ ἡγιασμένος ἀνήρ ὑπογραμμίζει καταρχάς τήν ἀξία τοῦ θεόπνευστου κειμένου λέγοντας ὅτι «θησαυρός γάρ ἐστὶ πνευματικός τά θεῖα λόγια»⁶³, ἐν συνεχείᾳ αἰτιολογεῖ τό σκοπὸ ἀποκαλύψεως καί συγγραφῆς τῆς. «Σκοπός δὴ ἐκατέρωθεν τῶν διαθηκῶν εἷς, ἡ τῶν ἀνθρώπων διόρθωσις⁶⁴. Κατωτέρω προτρέπει ὅλους ἀνεξαίρετως νά ἐντρυφοῦν στό Παλαιοκαινοδιαθηκικό κείμενο, διότι εἶναι «ἡ ἀληθῆς τῶν ψυχῶν τροφή, ἡ ἀληθῆς τῶν εὐσεβῶν τρυφή, ὁ

51. «Ἐστω τοίνυν ἡ εὐχή ἡμερος, γαλήνῃ, χαρίεν ἔχουσα πρόσωπον καί ἀπαλόν». Εἰς Ψαλμόν Δ', 3 PG 55, 45. Πρβλ. καί Σταλινοάε Δ., *Προσευχή, Ἐλευθερία, Ἀγιότητα*, ἔκδ. Λειμών, Ἀθήνα 1980.

52. «Διά γάρ τοῦτο καί αὐτός ἐνήστευσεν, οὐκ αὐτός δεόμενος, ἀλλ' ἡμᾶς παιδεύειν». Εἰς Ματθαῖον Ὅμιλ. Π', 1 PG 57, 209.

53. «Διά τοῦτο καί οἱ Πατέρες ἐξέτειναν τῆς νηστείας τό στάδιον, προθεσίαν μετανοίας δίδοντες ἡμῖν, ἵνα καθηραμένοι καί ἀποσμήξαντες ἑαυτούς, οὕτω προσίωμεν». Εἰς Ἡσαΐαν Ὅμιλ. ΣΤ', 3 PG 56, 139.

54. Εἰς Γένεσιν Ὅμιλ. Α', 1 PG 53, 22.

55. «Πᾶσαν ἡλικίαν καί φύσιν καθάπερ διαδήματι τινι κατακομοῦσα». Εἰς Γένεσιν Ὅμιλ. Β', 1 PG 53, 27.

56. Κατήχησις Ε', 1 SC 50, 200.

57. Εἰς Γένεσιν Ὅμιλ. Η', 7 PG 53, 75. Βλ. καί Μεγάλου Βασιλείου. Περὶ νηστείας Λόγοι Α', Β', PG 31, 164–185 καί 185–197. Πρβλ. καί Κούτσα Β., *Ἡ νηστεία τῆς ἐκκλησίας*, ἔκδ. ΑΔΕΕ, Ἀθήνα 1983.

58. «Βέλτιον νηστεῦσαι νηστείαν πόθου καί μὴ νηστείαν λιμοῦ». Ὅτι Παλαιᾶς καί Καινῆς Διαθήκης εἷς νομοθέτης 7, PG 56, 410 (dubia).

59. Κατήχησις Ε', 2 PG 50, 201.

60. Κατά μεθυόντων καί εἰς τήν Ἀνάστασιν, 1 PG 50, 433.

61. Εἰς Γένεσιν Ὅμιλ. Γ', 2 PG 53, 383. Εἰς Ματθαῖον Ὅμιλ. ΝΖ', 4 PG 58, 563.

62. Περὶ κενοδοξίας... 79, SC 188, 182, 184.

63. Εἰς Γένεσιν Ὅμιλ. Ξ', 3 PG 54, 523.

64. Σύνοψις τῆς Παλαιᾶς τε καί Καινῆς Διαθήκης PG 56, 313, 317 (dubia). Βλ. καί Παπαθεοδώρου Π., *Ἡ σωτηρία ὑπὸ τῷ φῶς τῆς Ἁγίας Γραφῆς*, Ἀθήναι 1974, 105–162.

ἀληθῆς τῶν εὐσεβῶν πλοῦτος»⁶⁵. Ἡ δίψα γιὰ προσέγγιση τοῦ θεοῦ λόγου, «νευροὶ τὸν λογισμόν καὶ ἰσχυράν ἐργάζεται τὴν ψυχὴν»⁶⁶, ἀποδιώχνει τὰ νέφη τῆς ἀθυμίας⁶⁷, νεκρώνει τὰ ἄλογα πάθη⁶⁸, δημιουργεῖ αἰσθήματα συστολῆς καὶ κατανύξεως⁶⁹, ὁδηγεῖ στὴν τέλεια γνώση τῆς εὐσέβειας⁷⁰. Ὁ ἱερός συγγραφεὺς φθάνει σὲ σημεῖο νὰ πεῖ ὅτι ἡ ἀκρόαση καὶ ἐφαρμογὴ τοῦ ἁγιογραφικοῦ κειμένου ὁδηγεῖ σὲ ὕψη ἀρετῆς⁷¹ καὶ ἀποτελεῖ προϋπόθεση καθαρότητος βίου⁷² γιὰ τοὺς νέους.

Τὰ ἀνωτέρω ἰσχύουν καὶ γιὰ τὴν ἱερὴ παράδοση τὴν ὁποία ἔχουμε χρέος νὰ διαφυλάσσομε, νὰ διατηροῦμε καὶ νὰ μεταδίδομε στοὺς μεταγενεστέρους. Μάλιστα ἐὰν χρειασθεῖ νὰ κακοπαθήσομε, αὐτό εἶναι προτιμότερο ἀπὸ τὴν ἀπώλεια τῆς πατρικῆς κληρονομιάς⁷³. Ὁ σεβάσιμος Ἱεράρχης πιστεύει ὅτι ἡ γνώση τῆς ἱερᾶς παραδόσεως καὶ ἡ διδασκαλία τῆς στοὺς νέους συμβάλλει στὴν καλλιέργεια τῆς ἀρετῆς⁷⁴.

στ) Φυλακὴ τῶν πέντε αἰσθήσεων. Τό μέσο αὐτό εἶναι πολὺ σημαντικό, εἴτε γιατί ἐμπεριέχει κάποιες πτυχές τῶν προηγουμένων, εἴτε γιατί ἐκ τῶν πραγμάτων ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐπιδίωξή τους. Ἡ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ ὀνομάζεται πόλη⁷⁵, ἡ ὁποία ἔχει πέντε εἰσόδους, ὅσες δηλαδή εἶναι οἱ ἀνθρώπινες αἰσθήσεις. Ἡ πρόταση πού καταθέτει ὁ Ἅγιος Ἱεράρχης, εἶναι ἡ φύλαξη τῶν πέντε πυλῶν.

Ἡ γλῶσσα, ὡς πρώτη πύλη, καλὸ θά εἶναι νὰ λέγει μονάχα σεμνά καὶ εὐσεβῆ λόγια⁷⁶ μὲ ἀναφορὰ στὴν οὐράνια φιλοσοφία. Οἱ χυδαιολογίες καὶ αἰσχρολογίες, οἱ βλασφημίες,

65. Ὅτι Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης εἶς νομοθέτης PG 56, 313, 317 (dubia). Βλ. καὶ Φλωρόφσκυ Γ., *Ἁγία Γραφή, Ἐκκλησία, Παράδοσις*, Μετ. Δ. Τσάμη, ἔκδ. Πουρναρά, Θεσ/νίκη 1976, 397.

66. Εἰς Γένεσιν Ὅμιλ. ΚΘ', 2 PG 53, 262.

67. «Τοῦ λόγου συνεχῶς ὁμιλοῦντα ὑμῶν ταῖς ψυχαῖς καὶ ἐπὶ πλέον ἐνδιατρίβοντος, ραγήσεσθαι ἐλπίζω τῆς ἀθυμίας τό νέφος». Εἰς Ἀνδριάντας Ὅμιλ. Β', 3 PG 49, 37. Τοῦ αὐτοῦ, Περί μετανοίας 4, 3 PG 49, 299.

68. «Καθάπερ θείας τινός ἐπωδῆς, τῆς τῶν θείων Γραφῶν ἀκροάσεως διὰ τῆς ἐκάστου ἀκοῆς πρὸς τὴν ψυχὴν εἰσιούσης καὶ κοιμιζούσης τὰ ἄλλα πάθη». Πρὸς τοὺς ἀπολιμπανομένους τῶν θείων συνάξεων, 1 PG 49, 363.

69. «Τὰ τε λεγόμενα καὶ συστῆλαι δυνήσεται καὶ κατανύξαι τοὺς προσέχοντας». Εἰς Ματθαῖον Ὅμιλ. ΞΑ', 1 PG 58, 589.

70. «Πάσης μὲν θεοπνεύστου Γραφῆς ἡ ἀνάγνωσις γίνεται τοῖς προσέχουσιν εὐσεβεῖαν ἐπίγνωσις». Περί τοῦ κατὰ Θεὸν πολιτεύεσθαι 1 PG 51, 41.

71. «Οὗτος (Ὁ Σαμουὴλ) πρὸς ἄκρον ἔφθασεν ἀρετῆς, τῆ τῶν θείων λογίων ποτιζόμενος ἀκροάσει διηνεκῶς». Περί Ἄννης Ὅμιλ. Γ', 3 PG 54, 656. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Γένεσιν Ὅμιλ. ΚΗ', 1 PG 53, 252.

72. «Πολιτείας δὲ ἀκρίβειαν καὶ βίου καθαρότητα οὐδὲν δύναται κατορθοῦν, ὡς ἡ συνεχῆς ἐνταῦθα διατριβὴ καὶ ἡ μετὰ προθυμίας ἀκρόασις». Περί ὁμοουσίου Ὅμιλ. ΙΑ', 3 PG 48, 800. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Γένεσιν Ὅμιλ. ΛΕ', 1 PG 53, 321.

73. «Ἐξῆν ἡμῖν μετατάξασθαι καὶ ἀφεῖναι τὴν πατρῶαν πολιτείαν καὶ εἶναι ἐν ἀσφαλείᾳ, ἀλλ' αἰρούμεθα πάσχειν κακῶς μᾶλλον καὶ τὰ πατρῶα φυλάττειν ἢ εἰρήνης ἀπολαύειν μετὰ τό τῶν πατρῶων ἐκπεσεῖν». Εἰς Ψαλμὸν ΜΓ', 8 PG 55, 180.

74. «Ταῦτα γάρ τὰ διηγήματα καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα πολλῆς ἔσται φιλοσοφίας ὑπόθεσις καὶ θεογνωσίας ἀκριβεστάτης ἀφορμὴ καὶ ἀρετῆς ἐπιμέλεια». Εἰς Ψαλμὸν ΜΖ', 3 55, 221. Τοῦ αὐτοῦ, Ἰννοκεντίῳ ἐπισκόπῳ Ρώμης, Ἐπιστολὴ 2 PG 52, 536.

75. Περί Κενοδοξίας... SC 188, 112, 114. Φιλίπ. Δ', 8–9. Ἐφεσ. Δ', 29. Ε', 3–4.

76. Περί Κενοδοξίας... SC 188, 118, 124, 126.

οί ὄρκοι, οἱ φιλονεικίες, οἱ ὕβρεις δέν ἔχουν σχέση με τήν ὀρθή ἀγωγή.

Δεύτερη πύλη εἶναι ἡ ἀκοή. Τά αὐτιά τῶν νέων δέν πρέπει νά ἀκοῦνε ἄτοπα⁷⁷ λόγια, εἴτε αὐτά προέρχονται ἀπό τό στενό ἢ εὐρύ οἰκογενειακό περιβάλλον ἢ ἀκόμα καί ἔξω ἀπ' αὐτό. Ὁ Μέγας Βασιλεῖος συνιστᾷ τήν ἀκρόαση ἀγαθῶν διδαγμάτων καί τή φύλαξη τῶν ὄτων ἀπό κοσμικές διηγήσεις⁷⁸.

Ἡ ἐπόμενη πύλη εἶναι ἡ ἀφή, ἡ ὁποία ἀπλώνεται σέ ὄλο τό σῶμα. Σ' αὐτήν οἱ παράγοντες ἀγωγῆς θά ἀντιπαραθέσουν τή σκληραγωγία καί τήν ἄθληση. Κατά τόν οἰκουμενικό διδάσκαλο «τοιούτους τοίνυν παρασκευάζομεν τούς παῖδας, ὥστε δύνασθαι πρός πάντα ἀντέχειν καί μή ξενίζεσθαι τοῖς ἐπιούσιν»⁷⁹.

Ἡ τέταρτη πύλη εἶναι ἡ ὄραση. Ἄπειρες εἶναι οἱ εἰκόνες καί οἱ παραστάσεις πού προσλαμβάνουν καθημερινά τά μάτια τῶν νέων, οἱ ὁποῖες ἔλκουν ὡς μαγνήτες τίς τρυφερές νεανικές ὑπάρξεις. Ἰδιαίτερα τά βλαβερά θεάματα εἶναι ἐχθροί τῆς σωφροσύνης, ἐπιφέρουν τήν ἀποχαλίνωση καί ἀφαιροῦν ὄλο τό συναγμένο πλοῦτο⁸⁰ τῶν νέων. Πρόταση τοῦ δεινοῦ ρήτορος ἡ ἐπινόηση ἀβλαβῶν τέρψεων⁸¹, τερπνῶν διηγημάτων, ἐπίσκεψη ὁμορφῶν φυσικῶν χώρων⁸² καί ἄλλα.

Ἡ τελευταία πύλη εἶναι ἡ ὄσφρηση⁸³, ἡ ὁποία προξενεῖ καί ἐκείνη βλάβη, ὅταν μένει ἀφύλακτη. Ἡ ἄποψη τοῦ σοφοῦ Πατρός εἶναι νά ἀποφεύγεται κάθε ἐνέργεια πού ὀδηγεῖ στήν πρόκληση τῆς ἡδονῆς.

3. Κύριοι παράγοντες ἀγωγῆς

Πρῶτος ἐξ αὐτῶν εἶναι οἱ **γονεῖς**.

Μάλιστα ὁ μελιστάλακτος κήρυξ ὑποστηρίζει ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεός φύτεψε τόσο μεγάλη ἐπιθυμία στή φύση τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νά δώσει στους γονεῖς τή φροντίδα γιά τά παιδιά σάν μιᾶ ἀνάγκη ἀναπόφευκτη⁸⁴.

77. Αὐτόθι σ. 128. Βλ. καί Παναγόπουλου Ἀ., *Στοιχεῖα Παιδαγωγικῆς ἀνθρωπολογίας Ἱεροῦ Χρυσοστόμου*, ἔκδ. Ν. Παναγόπουλος, Ἀθήνα 1997, 75–78.

78. Μεγάλου Βασιλείου, Λόγος ἀσκητικός Α', 8 PG 31, 64 «Μή ὑπεχε τά ὄτα σου παντί λαλοῦντι καί μή ἀπομακρύνου παντί ἀδολεσχοῦντι ἐν ὁμιλίαις τῷ σκοπῷ τῆς ἀσκήσεως μή συμβαινούσαις. Ἀγαθῶν διδαγμάτων γίνου ἀκροατής καί τῇ τούτων μελέτῃ συντήρει σῆν καρδίαν, Φύλαττέ σου τά ὄτα ἀπό κοσμικῶν διηγημάτων, μήπως ραντίσῃματι βορβόρου τήν ψυχὴν σου σπιλώσης».

79. Εἰς Ἐφεσίους Ὁμιλ. ΚΑ', 4 PG 62, 154. Τοῦ αὐτοῦ, Περί τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας 9, PG 51, 239.

80. Εἰς τόν Δαυίδ καί τόν Σαούλ 2, PG 54, 697. Εἰς Μάρτυρα Λουκιανό 1, PG 50, 521. Πρβλ. καί Ζήση Θ., «Αἱ περὶ ψυχαγωγίας ἀπόψεις Ἱ. Χρυσοστόμου», *Γρηγόριος Παλαμᾶς* 56 (1973) 496–503 καί 57 (1974) 41–46.

81. Περί Κενοδοξίας... SC 188, 180.

82. Εἰς Ματθαῖον Ὁμιλ. ΛΖ', 7 PG 57, 428. Γρηγορίου Θεολόγου, Ὑποθήκαι Παρθένους, Ποίημα ΚΗ', PG 37, 870–871. Μεγάλου Βασιλείου, Λόγος ἀσκητικός 1, 3, PG 31, 641. «Μή ἔσο περιεργος μηδέ πάντα βλέπειν θέλε, ἵνα μή ἰχώρας παθῶν τῇ διανοίᾳ σου κατάσῃς». Βλ. καί Ζήση Θ., *Ψυχαγωγία κοσμική καί χριστιανική*, ἔκδ. Βρυέννιος, Θεσ/νίκη 1994.

83. Περί Κενοδοξίας... SC 188, 152.

84. «Ἐπιθυμίαν τε γάρ τοσαύτην τῇ φύσει διά τοῦτο ἐνέσπειρεν, ἵνα ὥσπερ εἰς ἀνάγκην τινα ἄφυκτον τῆς περὶ τά τεχθέντα προνοίας καταστήσῃ τούς φυτευσαμένους αὐτά». Πρὸς πιστόν Πατέρα PG 47, 354. Πρβλ. καί Θεοφίλου Μ., *Ἐσεῖς οἱ χριστιανοὶ γονεῖς*, Ἀθήνα 1973.

Εἰς τὴν σπουδαιότατην πραγματεία του μέ τίτλο «Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῶς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα» παρομοιάζει τοὺς γονεῖς μέ ζωγράφους, μέ λιθοξόους, μέ ἄρχοντες πόλεων καὶ τὰ παιδιά ἀντίστοιχα μέ εἰκόνες, ἀγάλματα καὶ πόλεις, τονίζοντας τὴν εὐθύνη πού ἐπωμίζονται γιά τὴν ἀγωγή τους. Ταυτοχρόνως ἐπισημαίνει «Οὐ γάρ τό σπεῖραι ποιεῖ πατέρα μόνον, ἀλλά τό παιδεῦσαι καλῶς οὐδέ τό κυῆσαι μητέρα ἐργάζεται, ἀλλά τό θρέψαι καλῶς»⁸⁵. Καί σέ ἄλλη ὁμιλία του λέγει «Ἐκκλησίαν ποιήσόν σου τὴν οἰκίαν καί γάρ ὑπεύθυνος εἶ καί τῆς τῶν παιδίων καί τῆς τῶν οἰκετῶν σωτηρίας»⁸⁶.

Ἔνας ἄλλος παράγων εἶναι οἱ διδάσκαλοι, οἱ καθηγητές ὅλων τῶν βαθμίδων Ἐκπαιδεύσεως. Οἱ προτροπές τοῦ χρυσολόγου Ἰωάννου πρὸς τοὺς διδάσκοντες εἶναι καιρίες. Τό λειτούργημα τοῦ παιδαγωγοῦ εἶναι μέγα καί θαυμαστόν⁸⁷, ὑπερβαίνει ἀκόμα καί τὴ φυσικὴ σχέση υἱοῦ πρὸς πατέρα, διότι «διὰ τούτων μέν γάρ τό ζῆν, δι' ἐκείνων δέ τό καλῶς ζῆν γίνεται»⁸⁸. Ἐπίσης ἄλλοῦ θά παρομοιάσει τό ἔργο τοῦ παιδαγωγοῦ μέ ἐκεῖνο τοῦ ἱατροῦ, γιά νά ἐξάρει τὴ σημασία του. «Ἰατρός ἐστίν ὁ διδάσκαλος τῶν ψυχῶν ὁ δέ ἱατρός οὐ πλήττει ἀλλά τόν πεπληγότα διορθοῦται καί θεραπεύει»⁸⁹. Ὁ ἔνθεος Πατήρ θεωρεῖ ὅτι οἱ ἀσκοῦντες τό ἀσύγκριτο αὐτό ἔργο ὀφείλουν νά εἶναι ὑπεύθυνοι⁹⁰, ἔμπειροι⁹¹, ταπεινοί⁹², τολμηροί⁹³, σεβαστοί⁹⁴, περιπόθητοι⁹⁵, προσηνεῖς⁹⁶, λιτο-

85. Περὶ Ἄννης Ὅμιλ. Α', 3 PG 54, 636. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Α' Τιμόθεον Ὅμιλ. Θ', 2 PG 62, 546. Πρβλ. καί Κιτσαρά Γ., *Προσχολικὴ ἀγωγή*, Ἀθήνα 2001, 141–168. Περισσότερα Βλ. Μπουρνέλη Ἀ., *Πατέρων Λόγος Α'-Β'*, Ἡράκλειο Κρήτης 2008, 114–123.

86. Εἰς Γένεσιν Λόγ. ΣΤ', 2 PG 54, 607. Πρβλ. καί Κορώση Κ., *Ἐφηβοὶ καὶ οἰκογένεια*, ἔκδ. Gutenberg, Ἀθήνα 1997, 77–84.

87. «Τό τῆς διδασκαλίας... ἀξίωμα μέγα ἐστὶ καί θαυμαστόν». Εἰς Τίτον Ὅμιλ. 5, 1 PG 62, 525. Βλ. καί Χαραλαμπόπουλου Β., «Ἠθικὴ ἀξία καὶ σχολεῖο», *Ἑλληνοχριστιανικὴ ἀγωγή* 321 (1984), 237–239.

88. Περὶ παιδίων ἀνατροφῆς PG 63, 768. (dubia). Βλ. καί Μπουρνέλη Ἀ. «Ἠθικὴ καί θρησκευτικὴ ἀνάπτυξη καὶ ἀγωγή τοῦ παιδιοῦ», *Πρακτικὰ Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου 14–15/11/2003*, Ρέθυμνο 2004, 559–575.

89. Εἰς Τίτον Ὅμιλ. 2, 2 PG 62, 672. Βλ. καί Πετρουλάκη Β., «Ὁ Δάσκαλος καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγή», *Σχολεῖο καὶ ζωὴ* 12 (1984), 385–395. Μπασέτα Κ., «Σκοποὶ καὶ στόχοι μαθήσεως καὶ διδασκαλίας», *Παιδαγωγικὴ Ἐπιθεώρηση* 1 (1984), 175–187.

90. «Ἡμεῖς δέ ὅσοι μᾶλλον τῷ ἀξιώματι ὑπερέχομεν, τοσοῦτω καί τῷ ἐγκλήματι ὑποκειμέθα». Εἰς Πέτρον τόν ἀπόστολον καὶ Ἡλίαν προφήτην PG 50, 726 (dubia).

91. «Διὰ δὴ ταῦτα μάλιστα πάντων ἔμπειρον εἶναι δεῖ τῶν τοιούτων ἀγῶνων τόν διδάσκον τούς ἄλλους λαχόντα». Περὶ ἱερωσύνης Λόγος Δ', 9 PG 48, 672.

92. «Οὐ γάρ ὡς δάσκαλος μαθηταῖς, ἀλλ' ὡς μαθητῆς μαθηταῖς ὁμοτίμοις διαλεγόμενοις, οὕτως ἐξισάζει τόν λόγον». Εἰς Β' Κορινθίους Ὅμιλ. 3, 2 PG 61, 407.

93. «Ὅταν γάρ ὁ διδάσκαλος αὐτῶν πάντα τολμᾷ, οὐδέν θαυμαστόν καί τοὺς μαθητῆς ἔπεσθαι». Εἰς Β' Κορινθίους Ὅμιλ. 24, 1 PG 61, 563.

94. «Τό γάρ αἰδέσμον εἶναι τόν διδάσκαλον, μαθητῶν ὠφέλεια». Εἰς Κολοσσαεῖς Ὅμιλ. ΙΒ', 1, PG 62, 381.

95. «Τόν περὶ φιλοσοφίας διδάσκοντα πρότερον ἐν ἑαυτῷ τοῦτο διδάσκειν χρῆ καὶ ποθεινόν εἶναι τοῖς ἀκούουσιν». Εἰς Α' Κορινθίους Ὅμιλ. Δ', 6 PG 61, 38.

96. «Οὐκ αὐθεντίας δεῖ τῷ διδασκάλῳ μόνον, ἀλλά καί προσηνεῖας πολλῆς». Εἰς Α' Τιμόθεον Ὅμιλ. ΙΖ', 1 PG 62, 591. Μεγάλου Βασιλείου, Ὅροι κατὰ πλάτος, Ἐρώτηση ΜΓ', 2 PG 31, 1028 «Ἐπειτα

δαίται⁹⁷, καταρτισμένοι⁹⁸ συνεπείς ἐν λόγῳ καὶ ἐν ἔργῳ⁹⁹, πρότυπα βίου¹⁰⁰, στοργικοί¹⁰¹, νά χαίρονται¹⁰² γιὰ τὴν πρόοδο τῶν μαθητῶν τους, νά θλίβονται¹⁰³ γιὰ τὴν ἀμέλειά τους, νά μένουν ἀνεπηρέαστοι¹⁰⁴ ἀπὸ τυχόν ἐπαίνους, νά διδάσκουν καθημερινά¹⁰⁵ χωρὶς νά ἀποθαρρύνονται. Ἀκόμα καὶ ὅταν ὑποπέσουν οἱ νέοι σέ πράξεις ἀνηθικότητος οἱ διδάσκαλοι ὀφείλουν νά ἐπιμένουν «προτρεπόμενοι ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδόν, δεικνύντες τῆς κακίας τὴν λύμην, διεγείροντες πρὸς τὴν τῶν ἤδη ἐπταισμένων διόρθωσιν»¹⁰⁶.

Τρίτος παράγων εἶναι οἱ κατὰ τόπους **ποιμένες**¹⁰⁷ **τῆς Ἐκκλησίας**, ὅσοι ἐξαιρέτως ἀγωνίζονται νά ἀνταποκριθοῦν στίς ὑψηλές ἀπαιτήσεις¹⁰⁸ τοῦ ἔργου τους. Οἱ ἱερωμένοι κατὰ τὸν διακεκριμένο παιδαγωγὸ ὀφείλουν νά εἶναι ἀνέγκλητοι, σῶφρονες, κόσμιοι,

εὐσπλάγχως καὶ μακροθύμως ἀνεχόμενον τῶν ἐξ ἀπειρίας ἑλλειπανόντων τι τῶν καθηκόντων, οὐχ ὑποσιωπῶντα τοῖς ἀμαρτήμασιν, ἀλλὰ πρῶως ἀνεχόμενον τῶν ἀφηνιαζόντων καὶ τὰς ἰατρείας αὐτοῖς ἐν πάσῃ εὐσπλαγχνίᾳ καὶ συμμετρίᾳ προσάγοντα».

97. «Μικρὰ παραμυθία τὸν διδάσκαλον ἀρκεῖσθαι δεῖ καὶ τῆ ἀναγκαία μόνη τροφῆ». Εἰς Α΄ Κορινθίους Ὅμιλ. ΚΑ΄, 3 PG 61, 173.

98. «Τοῦτο γάρ ἐστὶ διδασκάλου, τό μή περιφέρεσθαι ἐν οἷς ἄν λέγη». Εἰς Ἰωάννην Ὅμιλ. Β΄, 3 PG 59, 33. Βλ. καὶ Ἀρτέμη Ε., «Ἡ περὶ παιδῶν ἀγωγή κατὰ τὸν Πλούταρχο καὶ τὸν Ἰωάννη Χρυσόστομο», *Κοινωνία* 53 (2010), 178–180.

99. «Ὁ Χριστὸς ἐκεῖνον ἐπαινεῖ τὸν διδάσκαλον τὸν διὰ τῶν ἔργων καὶ διὰ τῶν ρημάτων ἐπιδεικνύντα τὴν διδασκαλίαν». Εἰς Ψαλμὸν ΜΘ΄, 6 PG 55, 250. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Α΄ Κορινθίους Ὅμιλ. ΛΒ΄, 1 PG 61, 265.

100. «Τὸ ἀρχέτυπον τοῦ βίου αὐτὸς ἔσο, ὡσπερ εἰκὼν προκειμένος ὡσπερ νόμους ἔμψυχος, ὡσπερ κωνῶν καὶ ὄρος τῆς εὐζωίας. Τὸν γάρ διδάσκοντα τοιοῦτον εἶναι χρῆ». Εἰς Α΄ Τιμόθεον, Ὅμιλ. ΙΓ΄, 1 PG 62, 565. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Α΄ Κορινθίους Ὅμιλ. Κ΄, 5 PG 61, 167. Εἰς Τίτον, Ὅμιλ. Δ΄, 2 PG 62, 684. Εἰς τό «Πάτερ εἰ δυνατόν...» 4, PG 51, 38.

101. «Οἱ διδάσκαλοι τὴν αὐτὴν τῷ Παύλῳ φιλοστοργίαν περὶ τοὺς ὑποταττομένους ἔχωσιν». Εἰς τό «εἶτε προφάσει εἶτε ἀληθείᾳ...» 6 PG 51, 316. Μεγάλου Βασιλείου, Ἠθικά Ὅρος Ο΄, PG 31, 833Α. «Δεῖ τὸν προεστῶτα τοῦ λόγου ἐλεήμονα καὶ εὐσπλαγχνον εἶναι καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν κεκακωμένων τὰς ψυχὰς».

102. «Τοῦτο γάρ ζωή, τοῦτο παράκλησις, τοῦτο παραμυθία διδασκάλῳ νοῦν ἔχοντι, ἢ ἐπίδοσις τῶν μαθητευομένων». Εἰς Β΄ Κορινθίους Ὅμιλ. ΙΕ΄, 2 PG 61, 506. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Γένεσιν Ὅμιλ. ΛΒ΄, 1 PG 53, 293.

103. «Ὁ διδάσκαλος ἐπειδὴν ἴδῃ τὸν μαθητὴν μηδὲ καρπούμενον παρὰ τῆς αὐτοῦ σπουδῆς, οὐχ ὡς ἔτυχεν ἀλγεῖ καὶ ὀδυνᾶται, ὀρῶν ἑαυτὸν μάτην πονούμενον». Εἰς Γένεσιν Ὅμιλ. ΚΔ΄, Β PG 53, 216.

104. «Μὴ τοῖνον μῆτε ὁ τῆς διδασκαλίας ἀναδεξάμενος τὸν ἀγῶνα, τῆς τῶν ἔξωθεν εὐφημίας προσεχέτω, μηδὲ ἀπὸ τούτων τὴν ἑαυτοῦ καταβαλλέτω ψυχὴν». Περί ἱερωσύνης Λόγ. Ε΄, 7 PG 48, 676.

105. «Ὅθεν ἀνάγκη τῷ διδασκάλῳ σπεῖρειν καθ’ ἑκάστην, ὡς εἰπεῖν, ἡμέραν ἵνα τῆ γοῦν συνεχεῖα δυναθῆ κρατηθῆναι παρὰ τοῖς ἀκούουσι τῆς διδασκαλίας ὁ λόγος». Περί ἱερωσύνης Λόγ. ΣΤ΄, 4 PG 18, 680. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Πράξεις Ὅμιλ. ΜΔ΄, 3 PG 60, 311.

106. Κατήχησις ΣΤ΄, 5 SC 50, 218. Βλ. καὶ Στεργιούλη Β., «Θεολογικά μηνύματα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας πού ἀναφέρονται στὴν ἀγωγή τῶν νέων», *Κοινωνία* 54 (2011), 45–47.

107. Εἰς Α΄ Τιμόθεον Ὅμιλ. Ε΄, 1 PG 62, 525. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς τὸν Ἅγιον Παῦλον Ὅμιλ. ΣΤ΄, 5 PG 50, 508. Βλ. καὶ Μαργαριτοδάκη Χ., *Ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγή καὶ οἱ παράγοντές της*, Χανιά 1998, 50–58. Μαργαριτώνη Ν., «Ὁρθοδοξία–παιδεία–Ἑλληνομάθεια σέ παρατεινόμενη κρίση», *Κοινωνία* 54 (2011), 42–43.

108. «Ἡ ἱερωσύνη καὶ αὐτῆς τῆς βασιλείας σεμνότερα καὶ μεῖζων ἐστὶν ἀρχή». Εἰς Ἡσαΐαν Ὅμιλ. Ε΄, 1 PG 56, 130. Βλ. τοῦ αὐτοῦ, Περί ἱερωσύνης Λόγ. 3, 5 PG 48, 643. Βλ. καὶ Μετοχιανᾶκη Ἡ., *Εἰσαγωγή στὴ Παιδαγωγική*, Ἡράκλειο 1999, 387–390.

φιλόξενοι, διδακτικοί¹⁰⁹, προσόντα τά ὅποια ὑπομνήσκει καί ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Πλήν τούτων ὁ ἱερεὺς γιὰ νά ἐπιτύχει στήν ἀποστολή του θά πρέπει νά διακρίνεται κατεξοχήν γιὰ τήν ἐπικοινωνία του μέ τούς πιστούς, τό ἄριστο ἦθος, τά ἐπικοινωνητικά του λόγια¹¹⁰. Ὅσοι ἀξιώθηκαν νά διακονοῦν στήν ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἀντί πολλῶν καί κενῶν λίγων ὀφείλουν νά παρουσιάσουν ἔργα ἠθους καί πίστεως, τά ὅποια ἀποτελοῦν ἀκαταγώνιστα ἐπιχειρήματα. Μέ ὅλη τή δύναμη τῆς ψυχῆς του θά πει: «Κἄν μύρια φιλοσοφήσωμεν διά τῶν λόγων, βίον δέ μή παρεχόμεθα ἐκείνων βελτίονα, τό κέρδος οὐδέν. Οὐ γάρ τοῖς λεγομένοις προσέχουσιν, ἀλλ' ἅ πράττομεν ἐξετάζουσιν». Καί λίγο παρακάτω καταλήγει. «Θηρεύσωμεν τοίνυν διά τῆς πολιτείας καί διά τῶν ψυχῶν τούτων οἰκοδομῶμεν τήν ἐκκλησίαν καί τοῦτον συναγάγωμεν τόν πλοῦτον»¹¹¹.

4. Προϋποθέσεις καί τρόποι ἀσκήσεως τῆς ἀγωγῆς

Πρὶν προχωρήσουμε στήν οὐσία πού θέτει ἡ παροῦσα ἐνότητα, ἀποψη τοῦ θεωρημένου Πατρός εἶναι ὅτι οἱ παράγοντες τῆς ἀγωγῆς χρησιμοποιοῦν κάθε μέσο¹¹² γιὰ νά ἐπιτύχουν τούς σκοπούς τους. «Διά πάντων ἔνεστι παιδεύειν» θά ἀναφωνήσει. Κατ' αὐτόν ὑψίστο γνῶρισμα τοῦ παιδαγωγοῦ εἶναι ἡ ἀγάπη¹¹³, ἡ ὅποια ἀποτελεῖ τή βάση ὅλων τῶν ἀρετῶν. «Ἀπό γάρ ἀγάπης ἡ ἀρετή καί ἀπό ἀρετῆς ἡ ἀγάπη»¹¹⁴. Ἱεραρχώντας τά χαρίσματα καί τίς δωρεές τοῦ Θεοῦ προτάσσει ὡς τό ἀποκορύφωμα ὅλων τῆν ἀγάπη¹¹⁵.

Σέ ἄλλη ὁμιλία του ὁ φωτισμένος ἀνὴρ ὀνομάζει τήν ἀγάπη «μεγάλη διδάσκαλο», ἡ ὅποια ἐπιδρᾷ καταλυτικά στήν προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου «ικανή καί πλάνης ἀπαγαγεῖν, καί τρόπον μεταρρυθμίσει, καί πρὸς φιλοσοφίαν χειραγωγῆσαι, καί ἀπό λίθων

109. Εἰς Τῆτον Ὅμιλ. Α', 4 PG 62, 670. Βλ. τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Πράξεις Ὅμιλ. Γ', 4 PG 60, 39: «Οὐχ ὀρᾷς, ὅσα δεῖ τόν ἐπίσκοπον ἔχειν; Διδακτικόν εἶναι, ἀνεξίκακον, ἀνετεχόμενον τοῦ κατὰ τήν διδασχὴν πιστοῦ λόγου». Πρβλ. καί Στυλιάρη Ἰ., *Προσπάθειες γιὰ τή διάγνωση τῆς ἠθικῆς ὑποστάσεως τοῦ ἀνθρώπου καί τήν προεπουσα διαπαιδαγώγησή του*, Ἀθήναι 1988, 66.

110. «Ἄνθη δέ εἰσιν ἱερέως συντυχία, ὁμιλία, ἦθος ἀγαθόν, λόγος χρηστός, πίστις, δόξα, ἀλήθεια, δικαιοσύνη». Ὅτι Παλαιᾶς καί Καινῆς Διαθήκης εἰς νομοθέτης, 5 PG 56, 405 (dubia). Πρβλ. καί Ἀντωνιάδου Β., *Ἐγχειρίδιον κατὰ Χριστόν ἠθικῆς*, τόμοι Α', Β', Κωνσταντινούπολις 1972.

111. Εἰς Α' Κορινθίους Ὅμιλ. Γ', 4 PG 61, 28–29, Πρβλ. καί Βραχνιά Κ., *Θέματα ἀγωγῆς*, Βόλος 1983, 96–97. Γεωργούλη Κ., *Γενική παιδαγωγική*, ἔκδ. Παπαδήμα, Ἀθήναι 1973.

112. «Ταῦτα αὐτοῖς παραινῶμεν, τούτοις νοθετῶμεν, φοβῶμεν, ἀπειλῶμεν, νῦν μέν τοῦτο, νῦν δέ ἐκεῖνο ποιοῦντες». Εἰς Α' Τιμόθεον Ὅμιλ. Θ', 2 PG 62, 546. Βλ. καί Μπουρνέλη Α., Ἡ θέση... ἐνθ. ἀνωτ. 167–173.

113. «Τοῦτο κεφάλαιον τῆς καθ' ἡμᾶς πολιτείας ἐστὶ, τοῦτο γνῶρισμα, τό μή τά ἐαυτῶν σκοπεῖν μόνον, ἀλλά καί τά μέλη ἡμῶν διεστραμμένα διορθοῦν καί καταρτίζειν». Εἰς Δαυίδ καί Σαοὺλ Ὅμιλ. Γ', 5 PG 54, 702. Μεγάλου Βασιλείου, Ἠθικά Ὅρος Ο', PG 31, 832B: «Ἴδιον τοῦ ἀγαπῶντος τόν Κύριον τό ἐν πολλῇ φιλοστοργίᾳ τῆ περι τούς διδασκομένους μετά πάσης σπουδῆς ἐπιμελεῖσθαι αὐτῶν παντὶ τρόπῳ, κἄν μέχρι θανάτου δέη προσκαρτεροῦντα τῇ διδασκαλίᾳ ἐν τε τῷ κοινῷ καί κατ' ἰδίαν».

114. Εἰς Ἐφεσίους Ὅμιλ. Θ', 3 PG 62, 73. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Α' Κορινθίους Ὅμιλ. ΛΓ', 4 PG 61, 281.

115. «Ἄν οὖν σοι δείξω, ὅτι πολλῷ τούτου μείζον ἐστὶν ἕτερον χάρισμα... ἡ ἀγάπη». Εἰς Ἑβραίους Ὅμιλ. Γ', 6 PG 63, 35.

άνθρώπους ἐργάσασθαι»¹¹⁶. Μάλιστα ἡ ἀνυπόκριτη ἀγάπη τοῦ διδασκάλου προσελκύει τὴν προσοχή (ἀγάπη) τῶν μαθητῶν μέ συνέπεια ἡ διδασκαλία νά γίνεται εὐχάριστη καί ἐπαγωγική¹¹⁷. Ὡς παράδειγμα χρησιμοποιεῖ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, ὁ ὁποῖος «διά πάντων τὴν πρὸς τοὺς μαθητάς τὴν ἀγάπην ἐπιδεικνύμενος, ἧς ἴσον οὐδέν»¹¹⁸.

Ἐπίσης βασική προϋπόθεση ἀσκήσεως τῆς ἀγωγῆς εἶναι ὁ σεβασμός τῆς ἐλευθερίας τῶν παιδαγωγουμένων. Οἱ νέοι δέν εἶναι κτῆμα τῶν παιδαγωγῶν, ἀλλὰ ὑπὸ κατάρτιση προσωπικότητας: «Τοῦτο γάρ προκοπή, τό καί ὑπερβαίνειν τάς ἐντολάς καί τά ἐπιτεύγματα· οὐκέτι γάρ ἀπό τῆς διδασκαλικῆς ἀνάγκης, ἀλλ' ἀπό τῆς οἰκείας προαιρέσεως γίνεται τό πᾶν»¹¹⁹. Ἐξάλλου ἰσχυρίζεται ὁ φωστήρ τῆς Ἀντιοχείας ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεός δέν ἐκβιάζει¹²⁰ ἐκεῖνον πού δέν θέλει. Μάλιστα ὁ Χριστός εἶχε τὴ δύναμη νά κερδίσει τὸν Ἰούδα, ἀλλά δέν ἤθελε νά τὸν κάμει ἀναγκαστικά καλό¹²¹. Ἀναλόγως ἐνεργοῦσε καί ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πρὸς τοὺς μαθητάς του σεβόμενος τὴν ἐλευθερία τῆς γνώμης τους¹²². Πῶς ἀσκεῖται ὅμως ἡ ἀγωγή;

α) Σαφῆς καί περιεκτικός λόγος

Γνωρίζοντας ὁ θεῖος διδάσκαλος τὴ δύναμη¹²³ τοῦ λόγου, ὅτι γίνεται αἰτία τῶν καλῶν ἔργων¹²⁴, ἐπιχειρεῖ στά συγγράμματά του νά ἀναδείξει τό εὖρος τῆς διδασκαλίας καί νά καλέσει τοὺς ἀκούοντες «μετά ἀκριβείας προσέχειν τοῖς λεγομένοις καί τὴν μνήμην διηνεκῆ τούτων κεκτῆσθαι»¹²⁵. Μέ παιδαγωγικούς ὅρους εἰσηγεῖται ἡ διδασκαλία

116. Εἰς Α΄ Κορινθίους Ὅμιλ. ΛΓ', 7 PG 61, 284.

117. «Οὐδέν γάρ οὕτω πρὸς διδασκαλίαν ἐπαγωγόν, ὡς τό φιλεῖν καί φιλεῖσθαι». Εἰς Α΄ Τιμόθεον Ὅμιλ. ΣΤ', 1 PG 62, 529. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Φιλιππησίους Ὅμιλ. Θ', 2 PG 62, 248.

118. Εἰς Ρωμαίους Ὅμιλ. ΚΘ', 3 PG 60, 658.

119. Εἰς Α΄ Θεσσαλονικεῖς Ὅμιλ. Ε', 1 PG 62, 423. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς τό «Χήρα καταλεγέσθω...» 5, PG 51, 325. «Ὁ μὲν γάρ παραινῶν καί συμβουλευῶν κύριον ἀφήσι τὸν ἀκούοντα τῆς τῶν συμβουλευομένων αἰρέσεως εἶναι, ὁ δέ νομοθετῶν ταύτην παραιοῖται τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν». Μεγάλου Βασιλείου, Ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός 7, PG 31, 345B «Ἀρετὴ δέ ἐκ προαιρέσεως καί οὐκ ἐξ ἀνάγκης γίνεται. Προαιρέσεις δέ τό ἐφ' ἡμῖν ἤρτηται. Τό δέ ἐφ' ἡμῖν ἔστι τό αὐτεξουσίον».

120. «Μὴ βουλόμενόν τινα οὐκ ἀναγκάζει οὐδέ βιάζεται ὁ Θεός». Εἰς τό «Δεῖ δέ καί αἰρέσεις εἶναι...» 2, PG 51, 254. Γρηγορίου Θεολόγου, Χριστός Πάσχων, PG 38, 157 «Οὐ γάρ Θεός σε σωφρονεῖν ἀναγκάσει· ἐν τῇ προαιρέσει δέ καί γνώμῃ βροτῶν τό σωφρονεῖν ἔνεστιν εἰς τά πάντ' αἰεῖ».

121. «Ἰσχυεν ἐπισπάσασθαι τὸν μαθητὴν, ἀλλ' οὐκ ἠβούλετο ἀνάγκη ποιῆσαι καλόν, οὐδέ βία ἐλκύσαι πρὸς ἑαυτόν...». Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα Ὅμιλ. Α', 2 PG 49, 375.

122. «Οὐδέ γάρ ἐβιάζετο τὴν ἐλευθερίαν τῆς γνώμης, οὐδέ ἐλυμαίνετο τό αὐτεξουσίον, ἀλλὰ συνέπραττε καί ἐβοήθει καί χεῖρα ὤρεγεν». Εἰς τό «Ὁ μὲν θερισμός πολὺς...» 5, PG 63, 524. Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Φιλιππησίους Ὅμιλ. Η', 2 PG 62, 241 «Ὡς ἐλευθέρους αὐτοῖς διαλέγεται, ὡς τέκνοις γνησίοις, οὐχ ὡς οἰκέταις».

123. «Μία τις μετὰ τά ἔργα δέδοται μηχανὴ καί θεραπείας ὁδός, ἡ διὰ τοῦ λόγου διδασκαλία. Τοῦτο ὄργανον, τοῦτο τροφή, τοῦτο ἀέρων κρᾶσις ἀρίστη τοῦτο ἀντί φαρμάκου, τοῦτο ἀντί πυρός, τοῦτο ἀντί σιδήρου», Περί ἱερωσύνης Λόγ. Δ', 3 PG 48, 665. Μεγάλου Βασιλείου, Περί νηστείας Λόγ. Β', 1 PG 31, 185 «Ἰκανὴ τοῦ λόγου ἡ φύσις, τῶν μὲν σπουδαίων τάς ὁμάς ἐπιτείνει, τῶν δέ ῥαθύμων καί νωθῶν ἐπεγεῖραι τό πρόθυμον».

124. «Ὀδός γάρ ἐπὶ τά ἔργα λόγος ἔστιν». Εἰς Β΄ Θεσσαλονικεῖς Ὅμιλ. Β', 4 PG 62, 478.

125. Εἰς Γένεσιν Ὅμιλ. ΞΕ', 5 PG 54, 565.

νά είναι έποπτική¹²⁶, λεπτομερής¹²⁷, τεκμηριωμένη¹²⁸, ποικίλλη¹²⁹, τμηματική¹³⁰, άνακεφαλαιωτική¹³¹, ύπομνηματική¹³² (έπαναληπτική), σύγχρονη¹³³, επίκαιρη¹³⁴, διερευνητική¹³⁵, βαθεία¹³⁶, έξατομικευμένη¹³⁷.

β) Είλικρινής και έποικοδομητικός διάλογος

Συνειδητοποιώντας ό παιδαγωγός τήν ευθύνη του έναντι τών νέων όφείλει νά τούς διδάσκει «ά συμφέρει μαθεΐν»¹³⁸. Τοϋτο έπρατε και ό Χριστός συναναστρεφόμενος τούς μαθητές του ιδιαιτέρως και συζητώντας¹³⁹ σπουδαΐα θέματα. Ό διάλογος έχει ευρύ θεματολόγιο και πραγματοποιείται μέ πνεϋμα έπεικειάς και όχι μέ πνεϋμα άϋθεντίας¹⁴⁰,

126. «Μέγα τι έχουσιν και αί εΐκόνες, και μάλιστα αί έν τή Γραφή, εις παράστασιν τών λεγομένων». Εΐς Ήσαΐαν Κεφ. Α΄, 4 PG 56, 17. Τοϋ αϋτοϋ, Εΐς Ματθαΐον Όμιλ. Κ΄, 3 PG 57, 290.

127. «Αϋτή γάρ ευμαθεστέρα ή διδασκαλία, όταν και κατά μέρος μανθάνωμεν». Εΐς Έφεσίους Όμιλ. ΙΔ΄, 1 PG 62, 99. Γρηγορίου Θεολόγου, Εΐς τά Θεοφάνεια Λόγ. ΛΗ΄, PG 36, 317Α. «Πληρέστατος άμα και συντομώτατος ώς μήτε τῷ ένδεει λυπεΐν, μήτε άηδής είναι διά τόν κόρον».

128. «Όπερ γάρ έφην, όταν άποφαΐνεται μέν, τήν δέ αίτίαν μή λέγη, οϋχ οϋτως ευπαράδεκτος ό λόγος γίνεται τοΐς πολλοΐς». Εΐς Α΄ Κορινθΐους Όμιλ. ΛΘ΄, 5 PG 61, 336.

129. «Τοϋτο άρίστου διδασκάλου, ποικίλλειν τόν λόγον και μήτε τραχύνειν μόνον, μήτε προσηνή ποιείν, αλλά μέν νϋν τοϋτο, νϋν δέ εκείνο μεταχειρίζειν τό είδος, ώστε πολλήν εκ τής μΐξεως γενέσθαι τήν ώφέλειαν». Εΐς Ήσαΐαν Κεφ. Γ΄, 5 PG 56, 46. Τοϋ αϋτοϋ, Εΐς Ρωμαΐους Όμιλ. ΚΘ΄, 1 PG 60, 654. Τοϋ αϋτοϋ, Εΐς Ψαλμόν ΜΑ΄1, PG 55, 155.

130. «Αναγκαΐον είναι νομίζω τῷ τοιοϋτω μή πᾶσαν άθρόως μηδέ υφ΄ έν έπιτιθέναι τή τών άκροατῶν διανοΐα τήν διδασκαλίαν, άλλ΄ εις πολλά τό όλον κατατέμνοντα μέρη, κοϋφον και ευλήπτον τῷ κατακερματισμῷ τοϋτο ποιείν τό τοϋ λόγου φορτίον». Περί άκαταλήπτου Λόγ. Ε΄, 1 PG 48, 735.

131. «Αλλά φέρε λοιπόν τόν λόγον καταπαύσωμεν, ίνα μή τοϋτο, όπερ έδεισαμεν έν αρχή, γένηται νϋν και τό πληθος λυμήνηται τήν μνήμην υμῶν. Δι΄ ό και διά βραχέων άνακεφαλαιώσασθαι τά ειρημένα αναγκαΐον έστιν». Εΐς Ήσαΐαν Όμιλ. Γ΄, 5 PG 56, 119.

132. «Όστε δέ σαφέστερα υμΐν γενέσθαι τά λεγόμενα, μικρά τών προτέρων ειρημένων άναλαβείν αναγκαΐον... Ήσται γάρ τά αϋτά τοΐς μέν άκηκοΐσιν ύπόμνησις, τοΐς δέ μή άκηκοΐσι διδασκαλία». Εΐς Ήσαΐαν Όμιλ. Ε΄, 1 PG 56, 129. Τοϋ αϋτοϋ, Εΐς Άνδριάντας Όμιλ. Ε΄, 7 PG 49, 79.

133. «Οϋ γάρ δεΐ μόνον εις τά παλαιά ανατρέχειν διηγήματα, αλλά και άπό τών παρόντων λαμβάνειν τά παραδείγματα». Ότι εκ ραθυμίας ή κακία... 2, PG 49, 267.

134. «Παρά μέν άνθρωποις εικότως τών προσφάτων ποιούμεθα τήν διήγησιν, και άπό τούτων αϋτούς επισπώμεθα, άτε τής μνήμης αϋτοΐς έξασθενούσης». Εΐς Ψαλμόν ΜΓ΄, 3 PG 55, 171.

135. «Παραινώ και συμβουλεύω, μή άπλως έπιέναι τά γραμματα, αλλά διερευνάσθαι τά νοήματα». Περί όμοουσίου Λόγ. Η΄, 1 PG 48, 769.

136. «Μεταχειρίσαντες τό ειρημένον, ένδιατρίψωμεν τή λέξει και προς τό βάθος καταβώμεν τών νοημάτων. Οϋδέ γάρ άρκει ή άνάγνωσις, εάν μή προσή και ή γνώσις». Εΐς τό «Πάτερ ει δυνατόν...» 1 PG 51, 31.

137. «Οϋ γάρ πᾶσιν ένΐ τρώπῳ προσενεκτέων, αλλά διαφόρως και ποικίλως και προς τά υποκειμένα», Εΐς Τΐτον Όμιλ. Γ΄, 2 PG 62, 678.

138. Εΐς Πράξεις Όμιλ. Β΄, 2 PG 60, 28.

139. «Πολλάκις αϋτοΐς συνεγένετο ίδια, περί αναγκαΐων διαλεγόμενος. Και ών οϋ θέμις έτέρους άκοϋσαι». Εΐς Ήωάννην Όμιλ. ΠΓ΄, 1 PG 59, 447.

140. «Όρα εκείνους, πῶς έπεικῶς και οϋ μετά άϋθεντίας διαλέγονται». Εΐς Πράξεις Όμιλ. ΛΒ΄, 2 PG 60, 236.

μέ ἐπιείκεια καί σταθερότητα¹⁴¹, μέ ἐπιείκεια καί πραότητα¹⁴². Στόχος νά προσελκύσουμε τό ἐνδιαφέρον τῶν συνομιλητῶν καί νά διαπλάσουμε τό χαρακτήρα τους.

Βέβαια θά ὑπάρξουν καί ἀρνητικές συμπεριφορές. Ἐκεῖ θά χρησιμοποιήσουμε αὐστηρό λόγο καί ἐάν χρειασθεῖ θά ἐπιπλήξουμε ταυτοχρόνως, ἀκολουθώντας τό παράδειγμα τοῦ θεανθρώπου¹⁴³. Ὅμως ποτέ δέν θά παύσουμε νά ἐπιδιώκουμε τή διόρθωση τῶν παρεκτρεπομένων, ὅπως ὁ Θεός διαλέγεται μέ τόν πεπτωκότα ἄνθρωπο, παρά τό γεγονός ὅτι ἀθέτησε τήν ἐντολήν του¹⁴⁴.

γ) Ὡμμετρος ἔλεγχος καί δίκαιος ἔπαινος

Ἀπό τή μία πλευρά ὁ χρυσοῦς τῷ στόματι Πατῆρ τονίζει ὅτι ὁ ὑπερβολικός ἔλεγχος ὀδηγεῖ στήν ἀπόγνωση καί ἡ ἀπελπισία σέ μεγαλύτερα κακά¹⁴⁵. Ὁ ἕμμετρος ἔλεγχος ὅμως εἶναι ἀναγκαῖος «Χρή καί τούς ἐπιτιμῶντας, τοῦτο συμμέτρως ποιεῖν»¹⁴⁶. Ὅπως οἱ ἀμπελουργοί σκάβουν καί κλαδεύουν τό ἀμπέλι, ἔτσι καί οἱ παιδαγωγοί μέ τήν ἀπειλή, τό φόβο, τήν ἐπιπλήξη διορθώνουν τούς νέους¹⁴⁷. Χωρίς τόν ἔλεγχο τό κακό θά αὐξηθεῖ καί οἱ κοινωνικές ομάδες θά ζημιωθοῦν¹⁴⁸. Πρῶτα φυσικά ζημιώνονται τόσο ὁ παιδαγωγός ὅσο καί ὁ παιδαγωγούμενος¹⁴⁹. Μάλιστα ὅταν ὁ ἔλεγχος ἀποβλέπει στή διόρθωση, τότε θά πρέπει νά γίνεται ἀποδεκτός ἀπό ὅλους «Μή τοίνυν φεύγωμεν τήν βαρύτητα τῶν ρημάτων, μηδέ τὰς ἀπό τούτων πληγὰς. Οὐχ ἵνα διακλάσῃ, οὐδ' ἵνα διαθρύψῃ τήν

141. «Μετά πολλῆς ἐπιεικείας καί τῆς ἀσφαλείας διαλεγόμενοι μή παύσησθε». Εἰς Γένεσιν Ὅμιλ. Η', 5 PG 53, 73.

142. «Κἄν διαλεγόμεθα πρός τινας, μετ' ἐπιεικείας καί πολλῆς τῆς πραότητος τοῦτο ποιῶμεν». Κατήχησις ΣΤ', 13, SC 50, 222. Μεγάλου Βασιλείου, Λόγος ἀσκητικός Γ', 2 PG 31, 885 «Ὅταν δέ πρός ἀλλήλους ἢ τις κατά ἀνάγκην γινομένη διάλεξις, τό μέτρον τῆς φωνῆς ἡ χρεια ποιέτω».

143. «Διά τοῦτο καί ὁ Κύριος πολλά προσηγῶς τοῖς μαθηταῖς διαλεχθεῖς, ἔστιν ὅπου καί αὐστηρότερον κέχρηται τῷ λόγῳ, καί νῦν μέν μακαρίζει, νῦν δέ ἐπιτιμᾷ». Εἰς Γαλάτας Α', 1 PG 61, 611. Πρβλ. καί Πιτσιλ-κα Ἄ, *Τό πρόβλημα τῶν ποινῶν*, Λάρισα 1974, 11, 19, 25. Δανασσῆ – Ἀφεντάκη Ἄ., *Θεματική τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης*, Τόμ Α', Ἀθήνα 1992, 256. Κακαβούλη Ἀ., *Ἠθική ἀνάπτυξη καί ἀγωγή*, Ἀθήνα 1994, 152–161.

144. «Ἐφαγεν, ἔπεσε, παρέβη τόν νόμον, ἐπίστευσε τῷ διαβόλῳ, ἠτίμωσέ μου τήν ἐντολήν, ἐδέξατο τήν πληγὴν, νεκρός ἐγένετο, παρεδόθη τῷ θανάτῳ, ὑπό τήν ἀπόφασιν ἦλθε, τί δεῖ λοιπόν αὐτῷ διαλέγεσθαι; Οὐδέν τούτων εἶπεν, ἀλλά καί ἦλθε πρός αὐτόν εὐθέως καί διελέχθη καί παρεμυθῆσατο καί πάλιν ἕτερον ἐπέθηκε φάρμακον». Κατά Ἰουδαίων Λόγ. Η', 2 PG 48, 929. Πρβλ. καί Μεταλληνοῦ Γ., «*Οἱ νέοι μας παιδιά τῆς ἐποχῆς μας*», Ὁρθόδοξη θεώρηση τῆς κοινωνίας, Ἀθήνα 1986, 93.

145. Κἄν γάρ ἀποσκοπήσῃ, τῷ μὴ φέρειν ἐπί πλέον τήν ἐκ τῆς ἐπιτεινόμενης ἐπιπλήξεως ὀδύνην Πολ-λάκις καί ἀπογνοῦς ἢ εἰς ἀγχόνην ἢ εἰς μεῖζονα λοιπόν ἤξει κακίαν. Δεῖ τοίνυν προκαταλαβεῖν, ἵνα μὴ χα-λεπώτερον τό ἔλκος γένηται, μηδέ, ὅπερ κατωρθώσαμεν, ἀπολέσωμεν τῆ ἀμετρία». Εἰς Β' Κορινθίους Ὅμιλ. Δ', 3 PG 61, 422.

146. Εἰς Δαυίδ καί Σαούλ Ὅμιλ. Γ', 2 PG 54, 697.

147. «Ὡσπερ γάρ οἱ τήν ἄμπελον θεραπεύοντες σκάπτουσι, τέμνουσιν, οὕτως οἱ ψυχὰς διορθούμενοι ἀπειλοῦσι, φοβοῦσι, διδάσκουσιν, ἐγκαλοῦσιν». Εἰς Ἡσαΐαν Κεφ. Ε', 3 PG 56, 59.

148. «Καί ὁ δεσπότης τόν οἰκέτην καί ἡ δέσποινα τήν θεραπαινίδα καί ὁ φίλος τόν φίλον ἐάν μὴ κρί-νωσιν, ἐπιδώσει τά τῆς κακίας». Εἰς Ματθαῖον Ὅμιλ. ΚΓ', 1 PG 57, 307.

149. «Ὅρθς ὅτι τό μὴ ἐπιτιμᾶν τοῖς ἁμαρτάνουσι, ζημιά ἐστί καί τῷ διδασκάλῳ καί τῷ μαθητῇ», Εἰς Β' Κορινθίους Ὅμιλ. ΙΕ', 1 PG 61, 503. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς τόν ΜΘ', Ψαλμόν, 8 PG 55, 253.

ψυχὴν, καταφέρεται ἡ πληγὴ, ἀλλ' ἵνα διορθώσῃται»¹⁵⁰. Ἀπὸ παράδειγμα ἡ Σαμαρείτιδα, ποὺ δὲν πληγώθηκε ἀπὸ τὸ Χριστό, ἂν καὶ ἐλέγχθηκε¹⁵¹. Τουναντίον μάλιστα ἀναδείχθηκε ἰσαπόστολος. Ἡ τακτικὴ ὀρισμένων νὰ ἀσκοῦν τὸν ἔλεγχον μὲ σκοπὸ νὰ διαπομπεύσουν¹⁵² καὶ νὰ μεγιστοποιήσουν τὸ λάθος τοῦ πλησίον κρίνεται ἀπαράδεκτη. Ὁ παιδαγωγὸς πρέπει νὰ διδάσκει περισσότερο παρὰ νὰ ἐλέγχει, νὰ διαπαιδαγωγεῖ παρὰ νὰ ἐπιβάλλει ποινές, νὰ βάζει σὲ τάξη παρὰ νὰ ἐξευτελιζέει, νὰ διορθώνει παρὰ νὰ παρεμβαίνει στὴ ζωὴ τοῦ ἄλλου¹⁵³.

Πλὴν τούτων ἡ διόρθωση ἀπαιτεῖ λεπτούς χειρισμούς, ἡ ἐπιτίμησις φειδῶ¹⁵⁴, ἡ θεραπεία ὑπομονῆ¹⁵⁵. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἄποψη τοῦ σώφρονος Πατρὸς ὅτι ὁ ἔμμετρος ἔλεγχος εἶναι ἀπαραίτητος καὶ στὸν ἐνάρετο¹⁵⁶.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὁ θεοπρόβλητος ἀνὴρ εἰσηγεῖται τὴν χρῆση τοῦ ἐπαίνου. Ὁ ἴδιος ἐνθάρρυνε τοὺς ἀκροατὲς του λέγοντας «Οὐδέποτε κενὴν ἀνεσπασάμην τὴν σαγήνην, οὐδὲν διὰ τὴν ἡμετέραν ἐμπειρίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑμετέραν ἐπιθυμίαν»¹⁵⁷. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, λέγει, ἐπαινοῦσε τοὺς Θεσσαλονικεῖς «ὥστε στεροτέρους γενέσθαι»¹⁵⁸, ἐγκωμιάζε ἔστω καὶ τὴ μικρὴ ὑπεροχὴ τῶν χριστιανῶν τῆς Ρώμης, γιὰ νὰ τοὺς κεντρίσει τὸ φιλότιμο¹⁵⁹. Φυ-

150. Εἰς Φιλιππησίους Ὅμιλ. Ζ', 6 PG ΣΤ', 6. Μεγάλου Βασιλείου, Περί τελειότητος βίου μοναχῶν, Ἐπιστολὴ ΚΒ', 3 PG 32, 292. «Ὅτι δεῖ τὸν ἐλεγχόμενον ἢ ἐπιτιμώμενον καταδέχεσθαι προθύμως γνωρίζοντα τὸ ἑαυτοῦ ὄφελος ἐν τῇ διορθώσει».

151. «Ὅτι ἐπληξεν αὐτὴν ὁ ἔλεγχος, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς οἰκείωσιν ἐπεσπάσατο. Τοιοῦτον γὰρ αἱ γενναῖαι ψυχαί». Ὅμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας 1, PG 63, 496. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Ἑβραίους Ὅμιλ. ΚΓ', 4 PG 63, 165. «Ἡ ἐπιτίμησις εἰς ἓν ὀράτω μόνον, αὐτοῦ τὴν ὠφέλειαν». Μεγάλου Βασιλείου, Περί τελειότητος... ἐνθ. ἀνωτ. 292. «Δεῖ τὸν ἐλέγχοντα, μετὰ πάσης εὐσπλαγχνίας φόβῳ Θεοῦ καὶ σκοπῷ τοῦ ἐπιστρέψαι τὸν ἁμαρτάνοντα, ἐλέγχειν».

152. «Ἐπιπλήττει πολλάκις, οὐχ ὥστε ἐλέγξει καὶ νουθετησῆαι, ἀλλ' ὥστε ἐκπομπεῦσαι καὶ ἐκτραγωδησῆαι τῷ πλησίον τὴν ἁμαρτίαν». Εἰς Α' Κορινθίους Ὅμιλ. ΙΑ', 3 PG 61, 91.

153. «Διδάσκοντος μᾶλλον τὸ ρῆμα ἢ ἐλέγχοντος, παιδεύοντος ἢ κολάζοντος, ρυθμίζοντος ἢ ἐκπομπεύοντος, διορθοῦντος ἢ ἐπεμβαίνοντος». Εἰς Β' Κορινθίους Ὅμιλ. ΚΗ', 3 PG 61, 593–594.

154. «Καὶ τὴν ἐπιτίμησιν ὄρα μετὰ φειδῶς γινομένην, ὃ τῶν σφόδρα φιλοῦντων ἐστίν». Εἰς Κορινθίους Ὅμιλ. ΙΓ', 1 PG 61, 491.

155. «Ἐπὶ τὴν ἰατρειάν σπεύδειν χρῆ, οὐκ ἐπὶ τὴν ὀργὴν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν. Καὶ γὰρ ἰατρός, ὅταν ἴδῃ τὸ πάθος δυσένδοτον, οὐκ ἀφίσταται, οὐδέ δυσχεραίνει, ἀλλὰ τότε μᾶλλον παρασκευάζεται». Εἰς Ματθαῖον Ὅμιλ. Ξ', 1 PG 58, 585. Μεγάλου Βασιλείου, Ὅροι κατὰ πλάτος, Ἐρώτηση ΜΓ', 2 PG 31, 1029. «Πρῶτος ἀνεχόμενος τῶν ἀφηνιαζόντων οὐ μετὰ αὐθαδεῖας ἐπιτιμῶντα, ἀλλ' ἐν πραότητι νουθετοῦντα καὶ παιδεύοντα».

156. «Κἂν πρὸς αὐτὴν τὴν ἄκραν κορυφὴν ἔλθῃς τῆς ἀρετῆς, χρειᾶν ἔχεις συμβούλου καὶ διορθοῦντος καὶ ἐλέγχοντος». Πρὸς ἐγκαλέσαντας 1 PG 51, 134.

157. Εἰς τὴν ἀσάφειαν τῆς Π. Διαθήκης Ὅμιλ. Β', 1 PG 56, 176. Πρβλ. Μεγάλου Βασιλείου, Ὅροι καὶ πλάτος, Ἐρώτηση ΜΔ', 2 PG 31, 1032. «Καὶ τὸ μὲν ὀρθῶς ἐπιτελεσθέν ἀποδοχῇ βεβαιούτω, τὸ δὲ ἐσφαλμένον τῇ ἐμμελεῖ καὶ ἐπιστημονικῇ διδασκαλίᾳ διορθοῦσθω».

158. Εἰς Α' Θεσσαλονικεῖς Ὅμιλ. Β', 3 PG 62, 403. Βλ. καὶ Βραχνιᾶ Κ., *Θέματα*, ἐνθ. ἀνωτ. 81.

159. «Οὕτως εἶδεν ἕκαστον κατὰ τὴν ἀξίαν ὀνομάζειν, τούτους τε προθυμοτέρους ποιῶν τῷ μηδενός τῶν προσόντων αὐτοῖς ἀποστρεφῆναι, ἀλλὰ καὶ τὴν μικροτάτην ὑπεροχὴν ἀνακηρύττειν τοὺς τε ἐτέρους σπουδαιότερους κατασκευάζων καὶ εἰς τὸν αὐτὸν ἄγων ζῆλον τοῖς περὶ τούτων ἐγκωμίοις». Εἰς Ρωμαίους Ὅμιλ. ΛΑ', 3 PG 60, 671.

σικά ὁ ἔπαινος πρὸς ὄλους ἀδιακρίτως, γιὰ καλὰ καὶ κακὰ ἀπορρίπτεται κατηγορηματικῶς, διότι δὲν ἀποτελεῖ γνώρισμα «φιλοῦντος, ἀλλ' ἀπατεῶνος καὶ εἴρωνος»¹⁶⁰.

δ) Αὐστηρότητα καὶ ἐπιείκεια

Καὶ τό προαναφερθέν αὐτό μέσο εἶναι ἀναγκαῖο κατὰ τὴν ἄσκηση τῆς ἀγωγῆς. Δὲν ἀπευθύνεται πρὸς ὄλους. Ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς χαρακτηρῆρες τῶν παιδαγωγουμένων. Ἀναλόγως ἐνεργεῖ καὶ ὁ Θεός, διαφορετικὰ στοὺς δικαίους καὶ διαφορετικὰ στοὺς ῥάθυμους, μέ σκοπὸ τῆ σωτηρία¹⁶¹ ἀμφοτέρων.

Ἡ αὐστηρότητα χρησιμοποιεῖται, ὅταν ὁ καταδεκτικὸς καὶ ἥπιος τρόπος δὲν ὠφελεῖ. Ἐνδείκνυται στοὺς ἀνυπάκουους¹⁶², στοὺς νωθροὺς¹⁶³ καὶ παχεῖς τῆ μνήμη, σέ ὅσους ἐμμένουν στίς παρεκτροπές τους. Ἄν καὶ δημιουργεῖ δυσαρέσκεια εἶναι ἀπαραίτητη. Κατὰ τὸν θεοφώτιστο ἄνδρα ἔτσι ἐνεργοῦν καὶ οἱ ἰατροί. Ἀναγκάζονται νά λυπήσουν τοὺς ἀσθενεῖς παρασκευάζοντας φαγητὰ καὶ φάρμακα δυσάρεστα, ὅμως πολὺ ὠφέλιμα. Ἀντίστοιχα θά πρέπει νά πράττουν καὶ οἱ παιδαγωγοί¹⁶⁴.

Μαζὶ μέ τὴν αὐστηρότητα συνδυάζεται καὶ ἡ ἐπιείκεια «Τοῦτο γάρ συνέσεώς ἐστι, καὶ κατατέμνειν καὶ ἐπιδεσμεῖν τό ἔλκος»¹⁶⁵. Καὶ αὐτό διότι ἔχει μεγάλη δύναμη¹⁶⁶, ἐπιδρᾷ εὐεργετικά, σβῆνει τὴ θρασύτητα¹⁶⁷, μαλακώνει τὴν ψυχὴ¹⁶⁸, εἶναι χρήσιμη πρὸς ὄλους¹⁶⁹. Ἄξιοσημείωτη εἶναι ἡ ἀναφορὰ του ἡγιασμένου ἀνδρός στὰ πρόσωπα τῶν Ἀποστόλων Βαρνάβα καὶ Παύλου. Ἐπικαλούμενος τῆ μαρτυρία τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ λέγει, ὅτι ὁ μὲν πρῶτος ἦταν περισσότερο ἐπιεικὴς καὶ συγκαταβατικὸς, ὁ δὲ δεύ-

160. Πρὸς ἐγκαλέσαντας 1, PG 51, 131.

161. «Ἄν τε τό δίκαιον ἀπαιτῆμόνον, πάντα ἄν διεφθάρη· εἰ δέ φιλανθρωπία μόνη κέχρηται, οἱ πλείους ἄν ἐγίνοντο ῥαθυμότεροι. Διά τοῦτο ποικίλλων τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἕκατέροις τούτοις εἰς τὴν διόρθωσιν αὐτῶν κέχρηται». Εἰς Ψαλμὸν ΠΓ', 5 PG 55, 287.

162. «Ἐπὶ διδασκάλου καὶ τροφῆος, ὅταν ἐκείνου μὴ ἀκούῃ τό παιδίον, καλεῖται ὁ αὐστηρότερον προσφερόμενος». Εἰς Ἑβραίους Ὅμιλ. ΛΔ', 1 PG 63, 232.

163. «Τό προσηγές καὶ λειον οὐ πανταχοῦ χρήσιμον, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ τοῦ πληκτικωτέρου δεῖ τῷ διδασκάλῳ. Ὅταν γάρ νωθὴς ἦ ὁ μαθητὴς καὶ παχύς, κέντρῳ χρῆσθαι πρὸς αὐτόν λοιπὸν χρῆ, ὥστε τῆς πολλῆς καθικέσθαι νωθείας». Εἰς Ἰωάννην Ὅμιλ. ΜΔ', 1 PG 59, 247.

164. «Καθάπερ ἰατρῶν παῖδες πολλὰ λυπεῖν ἀναγκάζονται τοὺς κάμνοντας, καὶ σιτία καὶ φάρμακα κατασκευάζοντες, ἡδονὴν μὲν οὐκ ἔχοντα, πολλὴν δὲ τὴν ὠφέλειαν... οὕτω καὶ οἱ διδάσκαλοι, καὶ πολλῶ μᾶλλον». Εἰς Α' Θεσσαλονικεῖς Ὅμιλ. Γ', 1 PG 62, 455.

165. Εἰς Β' Κορινθίους Ὅμιλ. ΚΖ', 2 PG 61, 585. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Ἡσαΐαν Κεφ. Δ', 1 PG 56, 55. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Γαλάτας Κεφ. Δ', 2 PG 61, 659.

166. «Ἀληθῶς, οὐδὲν ἐπιεικείας ἰσχυρότερον καὶ οὐδὲν ταύτης δυνατώτερον». Εἰς Γένεσιν Ὅμιλ. ΝΖ', 1 PG 54, 495.

167. «Θρασύτης οὐ θρασύτητι, ἀλλ' ἐπιεικεία σβέννυται». Εἰς Ματθαῖον Ὅμιλ. ΛΓ', 2 PG 57, 390.

168. «Μαλάττει δὲ οὐ θυμὸς, οὐδέ κατηγορία σφόδρα, οὐδέ ὄνειδη, ἀλλ' ἐπιείκεια· ἐκεῖνος μὲν γάρ καὶ ἐπιτείνει τὴν πώρωσιν, αὕτη δὲ ἀναίρει». Εἰς Πράξεις Ὅμιλ. Ζ', 1 PG 60, 63.

169. «Μέγα γάρ ἡ ἐπιείκεια πανταχοῦ καλόν. Ἐπιείκεια, λέγω, οὐ ψυχρότης ἐπιείκεια οὐ κολακεία· πολὺ γάρ ταῦτα διέστηκεν ἀπ' ἀλλήλων». Εἰς Πράξεις Ὅμιλ. ΛΒ', 2 PG 60, 236.

τερος περισσότερο ακριβής και αυστηρός¹⁷⁰.

ε) Τό παράδειγμα τοῦ παιδαγωγοῦ

Ἄν και τὰ προαναφερθέντα μέσα εἶναι ἀξιοσήμαντα, τό παράδειγμα τοῦ παιδαγωγοῦ εἶναι καταλυτικῆς σημασίας. Ὁ μέγας ψυχοανατόμος θέλει τόν διδάσκοντα ἀρχέτυπον τοῦ βίου, εἰκόνα, ζωντανό νόμο, ὡς κανόνα και ὁρόσημο ὑποδειγματικῆς ζωῆς¹⁷¹. Ἡ συμπεριφορά του πρέπει νά καλύπτει ὅλες τίς πτυχές τῆς καθημερινότητος «Τόν διδάσκαλον και φθεγγόμενον και σιγῶντα και ἀριστοποιούμενον και πᾶν ὁτιοῦν ποιοῦντα, δηλον εἶναι δεῖ και ἀπό τοῦ βήματος και ἀπό τοῦ βλέμματος και ἀπό τοῦ σχήματος και ἀπό πάντων ἀπλῶς»¹⁷².

Ὁ φιλόθεος Ἰεράρχης διακηρῦσσει ὅτι ἡ βάση τῆς διδασκαλίας εἶναι νά ζεῖ κανεῖς σωστά και ἡ διαγωγή του νά εἶναι ἀρίστη¹⁷³, ἐνῶ προϋπόθεση νά διδάσκει τήν πνευματική ζωή κάποιος στούς ἄλλους, εἶναι νά ἔχει διδάξει πρῶτα τόν ἑαυτό του και νά εἶναι περιπόθητος σέ ὅσους τόν ἀκοῦν¹⁷⁴.

Ἐπεράνω ὅμως ὄλων εἶναι ἡ ἐν λόγω και ἔργω διδασκαλία. «Ὁ παιδεύων οὐ λόγω μόνον διδάσκει, ἀλλά και ἔργω. Αὕτη γάρ ἡ ἀρίστη διδασκαλία ἐστί τοῦ διδάσκοντος»¹⁷⁵. Καί σέ ἄλλη ὁμιλία του ὑπογραμμίζει. «Ὅταν οὖν τις και λόγω παιδεύη και βίῳ, πάντων ἐστί μείζων»¹⁷⁶. Μάλιστα σημειώνει ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὀνομάζει διδασκάλους «τούς και τοῖς ἔργοις διδάσκοντας και τῷ λόγω παιδεύοντας»¹⁷⁷. Πλήν τούτων ὁ ἔξοχος ρήτωρ ἐπαναλαμβάνει ὅτι τό χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ ἀριστοῦ παιδαγωγοῦ εἶναι νά ἐκπαιδεύει τούς παιδαγωγουμένους, ἐπιβεβαιώνοντας τά ὅσα διδάσκει μέ τό προσωπικό του παράδειγμα¹⁷⁸.

170. «Τῶν Ἀποστόλων τό ἦθος ἀνέγραψεν ἡμῖν ὁ Λουκάς, δεικνύς ὅτι ὁ μὲν ἀπαλότερος ἦν και μᾶλλον συγγνωμονικός, οὗτος δέ ἀκριβέστερος και αυστηρότερος (διάφορα γάρ ἐστί τά χαρίσματα) ὅτι δέ και τοῦτο χάρισμα, δηλον». Εἰς Πράξεις Ὁμιλ. ΛΔ', 1 PG 60, 245.

171. «Τό ἀρχέτυπον τοῦ βίου αὐτός ἔσο, ὡσπερ εἰκῶν προκειμένος, ὡσπερ νόμος ἔμψυχος, ὡσπερ κανῶν και ὄρος τῆς εὐζωίας». Εἰς Α' Τιμόθεον Ὁμιλ. ΙΓ', 1 PG 62, 565.

172. Εἰς Ματθαῖον Ὁμιλ. ΟΒ', 2 PG 58, 670. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Τίτον Ὁμιλ. Δ', 2 PG 62, 684: «Ἐστω δέ κοινόν πᾶσι διδασκαλεῖον και ὑπόδειγμα ἀρετῆς ἡ τοῦ σοῦ βίου λαμπρότης, εἰς μέσον πᾶσι προκειμένη, ὡσπερ ἀρχέτυπός τις εἰκῶν, πάντα ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ τά καλά, μετά πολλῆς τῆς εὐκολίας τοῖς βουλομένοις ἐναπομάξασθαί τι τά παραδείγματα».

173. «Τίς ὁ τύπος τῆς διδασκῆς; Ὁρθῶς ζῆν και μετά πολιτείας ἀρίστης». Εἰς Ρωμαίους Ὁμιλ. ΙΑ', 4 PG 60, 489.

174. «Τόν περὶ φιλοσοφίας διδάσκοντα πρότερον ἐν ἑαυτῷ τοῦτο διδάσκειν χρῆ και ποθεινόν εἶναι τοῖς ἀκούουσι». Εἰς Α' Κορινθίους Ὁμιλ. Δ', 6 PG 61, 38. Γρηγορίου Θεολόγου Ἀπολογητικός τῆς εἰς τόν Πόντον φυγῆς Λόγ. Β', PG 35, 460C. «Παιδεύειν ἄλλους πεπιστευμένον τόν μηδέ τῆς οἰκείας ἀμαθείας ἐπαισθανόμενον».

175. Εἰς τό «Πάτερ εἰ δυνατόν...» 4 PG 51, 38.

176. Εἰς Α' Κορινθίους Ὁμιλ. ΛΒ', 1 PG 61, 265. Γρηγορίου Θεολόγου, Ἐπη εἰς ἑαυτόν Ποίημα ΙΒ', PG 37, 1169. «Μή τοῖς λόγοις με πείθε, τοῖς δέ πράγμασι. Μισῶ διδάγμαθ', οἷς ἐναντίος βίος».

177. Εἰς Α' Κορινθίους Ὁμιλ. ΛΒ', 1 PG 61, 265.

178. «Τοῦτο διδασκάλου ἀριστοῦ, τό δι' ἑαυτοῦ παιδεύειν ἅ λέγει». Εἰς Α' Κορινθίους Ὁμιλ. Κ', 5 PG 61, 167. Μεγάλου Βασιλείου, Λόγος ἀσκητικός Α', 3 PG 31, 632. «Ἀγαθῶν γάρ διδασκάλων ἀγαθὰ τά μαθήματα πάντως που και κακῶν κακά».

ΜΕΡΟΣ Β΄ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΠΡΟΣΛΗΨΕΩΣ - ΜΕΤΑΓΓΙΣΕΩΣ

1. Ἀποδοχή τῆς φοιτητικῆς νεολαίας ὡς πρόσωπο καί ἐπιδίωξη ὑπερκόσμιων στόχων

Στίς Α.Ε.Α. πρώτη θέση κατέχει ὁ φοιτητής, ἢ φοιτήτρια ὡς πρόσωπα, ὡς εἰκόνες Θεοῦ. Δέν θεωροῦνται μάζα, ὄργανα τοῦ συστήματος ἐκπαιδεύσεως, ἄνθρωποι ἱκανοποιήσεως κάποιων συμφερόντων. Βάσει τῆς Χρυσοστομικῆς θέσεως, «εἰκόν γάρ τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος»¹⁷⁹, οἱ διδάσκοντες προσεγγίζουν τή φοιτητικῆ νεολαία μέ σεβασμό. Ἐξάλλου ὁ κάθε ἄνθρωπος ἀποτελεῖ γιά τό Θεό τό πολυτιμότερο κτίσμα¹⁸⁰. «Ὁ ἄνθρωπος τοῦ κόσμου παντός τιμιώτερος διά γάρ αὐτόν καί οὐρανός καί γῆ καί θάλασσα γέγονε καί ἥλιος καί ἀστέρες»¹⁸¹. Ἐπιπροσθέτως οἱ διδάσκοντες ἔχουν πάντα κατά νοῦν τό δισύνθετο¹⁸² τοῦ ἀνθρώπου, πρᾶγμα τό ὁποῖον ἀποτελεῖ θεμελιῶδες κανόνα γιά τό περιεχόμενο κάθε διδασκαλίας. Ὁ νέος καί ἡ νέα συγκείμενοι ἐκ σώματος καί ψυχῆς συγγενεύουν καί μέ τή γῆ καί μέ τόν οὐρανό, πρᾶγμα πού σημαίνει τήν ἀναζήτηση τόσο τῶν ἐπιγείων ὅσο καί τῶν ἐπουρανίων. Μάλιστα τό γεγονός ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη νά βαδίζει ὀρθίος καί τά μάτια του νά εἶναι στήν κορυφή τοῦ σώματος, αὐτός εἶναι ἕνας ἐπιπρόσθετος λόγος ὑπέρβασης τῶν γηίνων¹⁸³ καί ἐπιδιώξεως πνευματικῶν στόχων, ὅπως

179. Εἰς Ἐφεσίους Ὅμιλ. ΚΑ΄, 4 PG 62, 154. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Γένεσιν Ὅμιλ. ΚΑ΄, 3 PG 53, 177. Γρηγορίου Θεολόγου, Εἰς ἐαυτόν, Ποίημα ΜΕ΄, PG 37, 1374. «Ναί γάρ δὴ μέγαλοιο Θεοῦ καί πλάσμα καί εἰκόν, ἄνθρωπος θεόθεν εἰς Θεόν ἐρχόμενος». Βλ. καί Ὁρφانوῦ Μ., «Ἐννοια τοῦ ὄρου πρόσωπον καί σχέσις αὐτοῦ πρός τήν φύσιν καί ἐνέργειαν», *Κοινωνία* 46 (2003), 229–236. Τοῦ αὐτοῦ, «Σύστασις, ἀξία καί λειτουργία τοῦ προσώπου», *Κοινωνία* 46 (2003, 337–345).

180. «Ἄνθρωπος ἐστὶν, τό μέγα ζῶον καί θαυμαστόν, καί τῆς κτίσεως ἀπάσης τῷ Θεῷ τιμιώτερον». Εἰς Γένεσιν Λόγ Β΄, 1 PG 54, 587. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Γένεσιν Ὅμιλ. Η΄, 2 PG 53, 71. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Ἰωάννην Ὅμιλ. ΝΣΤ΄, 2 PG 59, 307.

181. Κατά Ἰουδαίων Λόγ. ΣΤ΄, 7 PG 48, 916. Γρηγορίου Θεολόγου, Εἰς τό Ἅγιον Πάσχα Λόγ. Α΄, PG 35, 398 Β. «Τό τιμιώτατον Θεῷ κτήμα καί οἰκειώτατον».

182. «Διπλοῦν γάρ τοῦτο τό ζῶον, ὁ ἄνθρωπος, λέγων ἐκ δύο συγκείμενος οὐσιῶν, τῆς μέν αἰσθητῆς, τῆς δέ νοητῆς, ψυχῆς, λέγω, καί σώματος, καί ἐν οὐρανῷ καί ἐν γῆ συγγένειαν ἔχων». Εἰς τήν ἀσάφειαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης Ὅμιλ. Β΄, 5 PG 56, 182. Μεγάλου Βασιλείου, Εἰς τήν ἀρχήν τῶν Παρομιῶν 13, PG 31, 412 Β–C. «Διπλοῦς ὁ ἄνθρωπος, ὡς φησιν ὁ ἀπόστολος ὁ μὲν τις ἔξωθεν ὢν, ὁ δέ ἐνδοθεν, κατά τε τόν ὀρώμενον, καί κατά τόν ἐν τῷ κρυπτῷ νοούμενον». Γρηγορίου Θεολόγου, Ἀπολογητικός τῆς εἰς τόν Πόντον φυγῆς, PG 31, 481 C. «Τίς ὁ ποιήσας τά πάντα ἐν λόγῳ, καί τῆ σοφία κατασκευάσας ἄνθρωπον, καί εἰς ἕν ἀγαθόν τά διεστῶτα, καί μίξας τόν χοῦν τῷ πνεύματι, καί συνθεῖς ζῶον ὀρατόν, πρόσκαιρον καί ἀθάνατον, ἐπίγειον καί οὐράνιον, ἀπτόμενον Θεοῦ καί οὐ περιδρασσόμενον, ἐγγίζον καί μακρυνόμενον».

183. «Διά γάρ τοῦτο καί μόνῳ τῷ ζῶῳ τούτῳ τήν διάπλασιν ὀρθίον ἐποίησεν ὁ Θεός καί τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐν ὕψει κατέθετο τῆς σαρκός, διδάσκων καί ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν, ὅτι δεῖ πρός τό ὕψος ὄραν. Μόνον γάρ τοῦτο τό ζῶόν ἐστὶν διαπεπλασμένον, τά δέ ἄλλα πάντα κάτω βλέπει, καί πρός γῆν νένευκεν. Οὗτος δέ πρός τόν οὐρανόν τέταται, ἵνα τά ἐκεῖ περισκοπῇ καί ἐν ἐκείνοις φιλοσοφῇ, καί ἐκεῖνα φαντάζεται, καί ὀξυδερκέες ἔχη τό ὄμμα τῆς ψυχῆς». Εἰς Ψαλμόν ΡΚ΄, 1 PG 55, 345. Μεγάλου Βασιλείου, Εἰς Ἐξαήμερον Ὅμιλ. Θ΄, 2 PG 29, 192. «Τά κτήνη γήινα καί πρός γῆν νενευκότα, ἀλλά τό οὐράνιον φυτόν, ὁ

ή πραγματική κοινωνία μεταξύ τῶν νέων, ἡ καλλιέργεια τῆς ἀρετῆς, ἡ συμπαράσταση σέ κάθε δοκιμαζόμενο ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς μας, κ.λπ.

2. Ἀλήθεια καί ἀρχέτυπα

Στίς Α.Ε.Α. οἱ διδάσκοντες μοχθοῦν νά μεταγγίσουν τήν ὄντως ἀλήθεια εἰς τοὺς διδασκομένους, ἀλήθεια ἡ ὁποία βιώνεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Κατά τήν προσπάθεια αὐτή προβάλλουν τήν ἰσοτιμία τῶν δύο φύλων μέ τοὺς διακριτοὺς ρόλους, ὀργανώνουν ἡμερίδες, συνέδρια, ἐπίσημες ἐκδηλώσεις ἐντός καί ἐκτός Ἀκαδημίας, προσκαλοῦν ὁμιλητές–καθηγητές κύρους, οἱ ὁποῖοι ἀναλύουν θέματα πνευματικῆς ζωῆς στοὺς φοιτητές, μετέχουν σέ ἐκπαιδευτικῆς–προσκυνηματικῆς ἐκδρομῆς, ὑλοποιοῦν τοὺς στόχους τῶν Προγραμμάτων Σπουδῶν. Οἱ ἴδιοι ἀγωνίζονται νά γίνουν «ἀρχέτυπα», σύμφωνα καί μέ τήν Ἰωάννειο ρήση, «ἔσο ἐν πᾶσιν ἀρχέτυπος εἰκῶν»¹⁸⁴. Σέ μιά κοινωνία ὅπου τα πρότυπα μειώνονται ἢ ἐλλείπουν, οἱ νέοι δέν δύνανται νά προοδεύσουν. «Τά ἀρχέτυπα ἠφάνισται· διά τοῦτο οὐδέ οἱ νέοι γίνονται θαυμαστοί»¹⁸⁵, θά ἀναφωνήσῃ ὁ μέγας ἐκκλησιολόγος.

Πλήν τούτων ἡ ἀποδοχή καί βίωση τῆς ἀλήθειας προϋποθέτει, ἀγῶνα κατά τῶν παθῶν¹⁸⁶, πραγματικό ἐνδιαφέρον¹⁸⁷ γιά τήν ἀπόκτηση τοῦ ἐσωτερικοῦ κάλλους, ἔμπρακτη ἀπόδειξη τῆς ὁμορφιάς της¹⁸⁸, ἀνάδειξή της παρὰ τῆ δυσαρέσκεια¹⁸⁹ κάποιων, χωρίς αὐτό νά σημαίνει υἰοθέτηση τῆς σκληρότητος. Ἀντιθέτως ἡ ἀλήθεια ἀπαιτεῖ συμπάθεια,

ἄνθρωπος ὅσον τῷ σχήματι τῆς σωματικῆς διαπλάσεως τοσοῦτον καί τῷ ἀξιῶματι τῆς ψυχῆς διενήνοχε. Τῶν τετραπόδων τό σχῆμα ποταπόν; Ἡ κεφαλὴ αὐτῶν ἐπὶ γῆν προσνένευκεν, ἐπὶ γαστέρα βλέπει, καί τό ταύτης ἡδύ ἐκ παντός τρόπου διώκει. Ἡ σὴ κεφαλὴ πρὸς οὐρανόν διανέστηκεν· οἱ ὀφθαλμοὶ σου τά ἄνω βλέπουσιν, ὡς ἐάν ποτε καί οὐ τοῖς πάθει τῆς σαρκὸς ἑαυτὸν ἀτιμάσης, γαστρὶ δουλεύων καί τοῖς ὑπὸ γαστέρα “παρασυνεβλήθης τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καί ὁμοιώθης αὐτοῖς”. Ἄλλη σοι μέριμνα πρέπουσα, “τά ἄνω ζητεῖν, οὗ ὁ Χριστός ἐστι”, ὑπὲρ τά γήινα εἶναι τῆ διανοία. Ὡς διεσχηματίσθης, οὕτω διάθου σεαυτοῦ καί τόν βίον».

184. Εἰς Ἐφεσίους Ὅμιλ. ΙΕ', 4 PG 62, 110. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Β' Θεσσαλονικεῖς Ὅμιλ. Ε', 4 PG 62, 498. «Ἐκαστος ὑμῶν, εἰ βούλοιο, διδάσκαλός ἐστιν, εἰ καί μὴ ἐτέρου, ἀλλ' ἑαυτοῦ· Δίδαξον σεαυτὸν πρῶτον, ἐάν τὸ ἐν ἡμῖν φῶς λαμπρόν ἦ, μυρίους καί μαθητάς καί διδασκάλους ἐργασόμεθα, ὡσπερ ἀρχέτυπον προκειμένοι».

185. Εἰς Πράξεις Ὅμιλ. ΚΓ', 4 PG 60, 190. Βλ. καί Φωτίου Σ., *Παιδαγωγία ζωῆς*, ἔκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 1999.

186. Εἰς Α' Κορινθίους Ὅμιλ. Η', 2 PG 61, 70. «Χρὴ πάντων καθαρεύειν τῶν παθῶν τόν μέλλοντα θηρᾶν τήν ἀλήθειαν». Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Πράξεις Ὅμιλ. ΜΘ', 1 PG 60, 338. «Ὁρᾷς, ὅταν τά πάθη ὑποχωρήσῃ, πῶς ἡ ἀλήθεια εὐρίσκεται;».

187. Εἰς τόν ΜΓ', Ψαλμόν 5, PG 55, 174. Πρβλ. καί Παπαδάκη Κ., *Θέματα ἀγωγῆς κατά τόν Ἱερὸν Χρυσόστομον*, Ρέθυμνο 1983.

188. Ὅτι Παλαιᾶς καί Καινῆς Διαθήκης εἰς νομοθέτης 4 PG 56, 404 (dubia). «Βούλεται οὖν τό κάλλος τῆς ἀληθείας ἐπὶ τῶν πράξεων εἶναι».

189. «Τίς ἡ τῶν ρημάτων χάρις, ὅταν εἰς τά ἔργα μὴ βοηθῆ, ἀλλά καί καταβλάπτῃ; τί τό κέρδος εὐφραῖναι λόγῳ καί λυπήσαι πράγματι; τέρψαι τήν ἀκοήν, καί κολάσαι τήν ψυχὴν;». Εἰς Ματθαῖον Ὅμιλ. ΝΣΤ', 5 PG 58, 556.

εὐσπλαχνία, φιλοστοργία¹⁹⁰, ἀρετές τίς ὁποῖες προσπαθοῦν νά καλλιεργήσουν οἱ διδάσκοντες.

3. Λειτουργική σύναξη καί ἄσκηση

Στίς Α.Ε.Α. πραγματοποιοῦνται σέ ἐβδομαδιαία βάση λειτουργικές συνάξεις–πρακτικές ἀσκήσεις ὡς προέκταση τῶν μαθημάτων τῶν Προγραμμάτων Σπουδῶν. Κατ’ αὐτές οἱ φοιτητές καί φοιτήτριες ἀσκοῦνται στή γλῶσσα τῶν κειμένων, στή βυζαντινή μουσική, στό τυπικό τῶν ἀκολουθιῶν καί μυστηρίων, στήν ὁμιλητική, στή λειτουργική. Ἡ θεωρία τῶν μαθημάτων πού πραγματοποιεῖται στήν αἴθουσα διδασκαλίας γίνεται πράξη στό Ναό. Ἔτσι θεωροῦμε ὅτι ἀνταποκρινόμαστε καί στό πνεῦμα τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν, σύμφωνα μέ τό ὁποῖο καθένας ἐκ τῶν συναθροισζομένων κληρικῶν ἢ λαϊκῶν ἐν τῇ συνάξει ὀφείλει νά ἐπιτελεῖ συγκεκριμένο ἔργο¹⁹¹.

Εἰδικότερα διά τῆς λατρείας διδάσκοντες καί διδασκόμενοι στίς Α.Ε.Α. προσπαθοῦν νά κατανοήσουν ψυχῇ τε καί σῶματι τά τελούμενα καί νά συγκροτήσουν τό εὐχαριστιακό σῶμα. Κατά τόν μακαριστό Ἰωάννη Φουντούλη, «στό βάθος της ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ δέν εἶναι ἔργο ἀνθρώπου. Εἶναι ἕνα μυστήριο μή σταθμιζόμενο καί μή κρινόμενο μέ ἀνθρώπινα μέτρα. Ἡ θεία λατρεία εἶναι μία ἐσώτατη λειτουργία τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ»¹⁹².

Ὁ Ἀλέξανδρος Σμέμαν δόκιμος μελετητής τῆς λειτουργικῆς μας παραδόσεως, θά τονίσει ὅτι κύριο μέλημα ὄλων, εἶναι ἡ συνάντησή τους μέ τό θεάνθρωπο στό μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Αὐτή ἡ συνάντηση συνιστᾷ μιά γνήσια ἐμπειρία καί ὄχι μιά ξηρή γνώση. «Ἡ Ἐκκλησία (θά πει) ζεῖ μέσα στήν Εὐχαριστία· ἡ Εὐχαριστία εἶναι ὁ ἀέρας πού ἀναπνέει»¹⁹³. Βέβαια «Ἐκκλησία» δέν εἶναι αὐτό πού νομίζουν πολλοί σήμερα. «Ἐκκλησία εἶναι ἡ σύναξη στό δαίμονο τῆς εὐχαριστίας. Οὔτε ἴδρυμα, οὔτε θεσμός θρησκευτικός, οὔτε διοικητική ἱεραρχία, οὔτε κτίρια καί γραφεῖα καί ὀργανωτική ἄρθρωση. Εἶναι ὁ λαός τοῦ Θεοῦ συναγμένος στήν “κλάση τοῦ ἄρτου” καί τήν “εὐλογία τοῦ ποτηρίου”. Εἶναι τά “τέκνα τοῦ Θεοῦ τά πρὶν διεσκορπισμένα” πού συνάζονται τώρα στήν ἐνότητα ζωῆς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος»¹⁹⁴.

190. «Ἐάν ἀσυμπαθῶς καί ἀνηλεῶς παραδράμῃς τόν ἀδελφόν, ἴσως καί σέ περιπεπτωκότα ἕτερος οὔτω παραδραμεῖται. Εἰ τοίνυν βούλει μή παροφθῆναι, εἴποτε περιπέσοις, μήτε αὐτός παρίδοις, ἀλλά πολλήν ἐπίδειξα τήν φιλοστοργίαν καί θησαυρόν ἡγοῦ μέγιστον τό δυνηθῆναι διασῶσαι τόν ἀδελφόν». Εἰς Γένεσιν Ὁμιλ. ΜΓ', 4 PG 54, 401.

191. Ἀποστολικαί Διαταγαί Βιβλίον ΙΙ, κεφ. ΝΖ', PG 1, 724–737.

192. Φουντούλη Ἰ., *Λογική Λατρεία*, ἔκδ. ΑΔΕΕ, Ἀθήνα 1997, 12. Βλ. καί Μεγάλου Βασιλείου, Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, Ἐρώτησις ΣΛ', PG 31, 1236.

193. Schmemmann A., *Εὐχαριστία*, ἔκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 2000, 245. Βλ. καί Μαντζαρίδη Γ., *Χριστιανική Ἠθική*, Θεσ/νίκη 1981, 181–189.

194. Γιανναρά Χ., *Τό ἀλφαβητάρι τῆς πίστεως*, ἔκδ. Δόμος, Ἀθήνα 1983, 185. Βλ. καί Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως, *Ἱστορία Ἐκκλησιαστική καί μυστική θεωρία*, PG 98, 384–385 (dubia).

Ταυτοχρόνως όμως η βίωση της λειτουργικής παραδόσεως διαδραματίζει ρόλο ιατρείου ψυχής, τό όποιο προσφέρει πολύτιμες ύπηρεσίες. «Στό σώμα τοῦ Χριστοῦ εισέρχεται ὁ ἄνθρωπος, γιά νά θεραπευθεῖ. Νά θεραπεύσει τήν ἀρρώστια τῆς πτώσεως, πού εἶναι ἡ ἀδρανοποίηση τῆς προσευχητικῆς λειτουργίας τοῦ “νοῦ” καί ἡ ἀπώλεια τῆς “ἀενάου μνήμης τοῦ Θεοῦ” μέσα στήν καρδιά»¹⁹⁵. Ἐπιπροσθέτως διά τῆς λογικῆς λατρείας διαμορφώνεται τό λεγόμενο εὐχαριστιακό ἦθος, τό όποιον ὡς συνεχές ἄθλημα «παρέχεται μόνον ἐντός τῆς Ἐκκλησίας. Ὅλοι αἱ ἄλλαι ἀπόπειραι εἶναι σχηματικά ἐξωτερικά πράξεις χωρίς ἐσωτερικόν ἀντίκρουσμα καί ἄνευ σκοποῦ. Ἡ ιδιότης τοῦ χριστιανοῦ δέν ἐξασφαλίζει τό ἦθος. Ἡ ζωή τῆς Ἐκκλησίας ἐγγυᾶται τό ἦθος»¹⁹⁶.

Πολλά θά μπορούσαμε νά καταθέσουμε. Μᾶς ἀρκεῖ ἡ σκέψη τοῦ θεοφιλοῦς Ἱεράρχου, ὁ όποιος ἀναφερόμενος στά ὀφέλη πού ἀποκομίζει ὁ χριστιανός μέ τήν ἐνσυνείδητη παρουσία του στό Ναό, ὑπογραμμίζει, ὅτι ἡ θεία λατρεία μεταβάλλει τόν τρόπο ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἐκκλησιαζόμενος βγαίνει ἀπό τά ἱερά ἄδυστα, κατεβαίνει ἀπό τούς οὐρανοῦς, γίνεται συνεσταλμένος, ἀναδεικνύεται φιλόσοφος στή σκέψη, κἀνοντας καί λέγοντας τά πάντα μέ τάξη. Ἀποκτᾶ πραότητα, στοχαστικότητα, εὐλάβεια καί μυεῖται στά μυστήρια τῆς πίστεως¹⁹⁷.

4. Διαπροσωπικές, φιλικές σχέσεις

Ἄξιοσημείωτο γεγονός εἶναι ἡ καλλιέργεια φιλικῶν σχέσεων μέ τή σπουδάζουσα νεολαία. Οἱ Α.Ε.Α. εἶναι τό δεύτερο σπίτι τους, τό αισθάνονται, τό νιώθουν. Αὐτό ἀποδεικνύεται ἀπό τό ὅτι μένουν στό χῶρο τῶν Σχολῶν καί μετά τό πέρας τῶν μαθημάτων. Τά ἐργαστήρια εἶναι ὄχι μόνο πηγή γνώσεως ἀλλά καί ἀνάψυξης. Ἀκόμα καί μετά τή λήψη τοῦ πτυχίου τους, νοσταλγοῦν νά ἐπιστρέψουν καί νά ἐπικοινωνήσουν μαζί μας. Τυπικές, δημόσιες, γραφειοκρατικές σχέσεις δέν σκοπεύουμε νά καλλιεργήσουμε, διότι ἀπάδουν ἀπό τό πνεῦμα τῶν Α.Ε.Α.

Ἀντιθέτως προσπαθοῦμε νά ἀναδείξουμε τά χαρακτηριστικά, τά ὀφέλη τῆς γνήσιας φιλίας μεταξύ τῶν φοιτῶντων. Ἐχοντας ὑπόψη τό «οὐδέν ἡμῖν ἐστι χρηστόν φιλίας χωρίς»¹⁹⁸, ἡμεῖς οἱ διδάσκοντες γινόμεθα οἱ πρῶτοι φίλοι τῶν φοιτητῶν, ἀγωνιζόμαστε νά διδάξουμε τή σπουδάζουσα νεολαία, ὅτι ἡ ἀληθῆς φιλία εἶναι «τεῖχος ὄντως ἀρραγές»¹⁹⁹, «θησαυρός μέγιστος καί πλοῦτος ἄφατος ἀγαθῶν»²⁰⁰. Ὁ διακεκριμένος παιδαγωγός

195. Μεταλληνοῦ Γ., *Ἡ Ἐκκλησία μέσα στόν κόσμο*, ἔκδ. Α.Δ.Ε.Ε., Ἀθήνα 1988, 31.

196. Ρούσσα Ἀ., *Ἡ μαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας*, ἔκδ. Γνωριμία, Ἀλεξανδρούπολις 1998, 43. Βλ. καί Παναγόπουλου Ἰ., «Τό ἦθος τῆς κατά Χριστόν παιδείας», *Κοινωνία* 33 (1990), 479–489.

197. Πρός τούς μή ἀπαντήσαντες εἰς τήν σύναξιν, PG 51, 179.

198. Εἰς Πράξεις Ὁμιλ. Μ', 3 PG 60, 285. Γρηγορίου Θεολόγου Παλλαδίω, Ἐπιστολή ΡΓ', PG 37, 201 C. «Εἰ τις ἐρωτήσει με, τί τῶν ἐν τῷ βίῳ κάλλιστον; εἶπομι ἄν, ὅτι φίλοι. Τούτων δέ, τίνας ἄν τιμητέον; τούς ἀγαθοῦς ἄν εἶπομι».

199. Εἰς Πράξεις Ὁμιλ. Μ', 4 PG 60, 287. Βλ. καί Νεκταρίου Πενταπόλεως, *Τό γνῶθι σαυτόν*, ἔκδ. Ν. Παναγόπουλος, Ἀθήνα 2003, 250–254.

200. Δόμων Ἐπιστολή ΚΖ', PG 52, 627.

θεωρεί ότι τίποτε δέν καταστρέφει τόσο πολύ τό ἀνθρώπινο γένος, ὅσο ἡ περιφρόνηση τῆς φιλίας καί τῆς ἀγάπης καί τίποτε δέν τό ἐξυψώνει, ὅσο ἡ ἐπιδίωξη μέ κάθε μέσο τῶν προαναφερθέντων²⁰¹. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστός λέγει, «τῷ πρώτῳ ἐπιδραμεῖν τῇ φιλίᾳ»²⁰² μέ τούς μαθητές του, διότι γνωρίζει τά ἀγαθὰ πού προκύπτουν ἀπό αὐτήν.

Αἰσθανόμαστε περηφάνεια, γιατί τά παιδιά μας, οἱ φοιτητές καί φοιτήτριες, κατανοοῦν τήν ἀξία αὐτῆς τῆς προσπάθειας καί ἀνταποκρίνονται ἐκθύμως. Στήν ψυχή τους νιώθουν τά ὀφέλη τῆς πραγματικῆς συναναστροφῆς, ἡ ὁποία «πάσας τάς ἡδονάς ὑπερβάλλει ἡ τῆς φιλίας, κἄν τήν τοῦ μέλιτος εἴπησ»²⁰³.

5. Αὐτογνωσία καί Αὐτοκριτική

Πολυσήμαντα ἐφόδια γιά τούς διδάσκοντες στίς Α.Ε.Α. εἶναι νά γνωρίζουν τίς δυνατότητές τους, τά χαρίσματα πού διαθέτουν, τά προτερήματα τῆς προσωπικότητός τους, ἀλλά καί τίς ἀδυναμίες τοῦ χαρακτήρος τους. Αὐτά θά τούς βοηθήσουν ὄχι μόνο νά ἀποφύγουν συγκρούσεις καί ρήξεις μέ τή φοιτητιῶσα νεολαία, ἀλλά καί δέν θά συμβάλλουν σέ στείρες διεκδικήσεις, σέ τακτικές πού θά εὐτελίσουν τούς θεσμούς, τά πρόσωπα ἢ θά δώσουν ἀφορμές γιά καταστροφή τῆς δημόσιας περιουσίας. Ἐπίσης οὐδέποτε θά υἰοθετήσουν ἀκραῖες συμπεριφορές φοιτητῶν πού ἀπάδουν ἀπό τήν σπουδαστική τους ιδιότητα. Ὁ Μέγας Βασιλεῖος διαχωρίζει ἤδη ἀπό τήν ἐποχή του τήν ὠφέλιμη ἀπό τή βλαβερά παιδεία σημειώνοντας: «ἀναγκαῖα ἡ τῆς παιδείας ἐπίγνωσις, πρὸς τε τήν αἴρεσιν τῆς ὠφελίμου παιδείας καί πρὸς τήν ἀποφυγὴν τῆς ἀνοήτου καί βλαβερᾶς»²⁰⁴.

Μέ γνώμονα λοιπόν τήν χρυσοστομική ὑπόδειξη: «Ὁὐ μικρόν δέ τοῦτο μέρος φιλοσοφίας, δυναθῆναι συνιδεῖν τήν ἀξίαν τήν ἡμετέραν»²⁰⁵, ἐπιδιώκουμε τήν αὐτογνωσία²⁰⁶, προχωροῦμε σέ μία κατάθεση ψυχῆς πρὸς τή σπουδάζουσα νεολαία. Ἄντί νά ἐπισημαίνουμε τά λάθη τῶν ἄλλων, ἐντοπίζομε πρωτίστως τά ἰδικά μας, προβαίνομε σέ αὐτοέλεγχο, γνωρίζοντας ὅτι ἡ διδασκαλία μας δέν παράγει κανένα ὄφελος, χωρίς τήν προσωπική μας διόρθωση²⁰⁷. Πέραν τούτων συχνά κάνουμε τήν αὐτοκριτική μας,

201. Εἰς Α΄ Τιμόθεον Β΄, 1 PG 62, 509. «Ὁὐδέν οὕτω λυμáίνεται τό τῶν ἀνθρώπων γένος, ὡς τό φιλίας καταφρονεῖν καί μή μετά πολλῆς αὐτῆν κατορθοῦν τῆς σπουδῆς ὥσπερ οὖν οὐδέν πάλιν ὀρθοῖ, ὡς τό παντί σθένει μεταδιώκειν αὐτήν». Βλ. καί Μαραγκουδάκη Χ., *Ἀγάπη καί γνώση*, Χανιά 1984, 15–20.

202. Εἰς Ἰωάννην Ὅμιλ. ΟΖ΄, 2 PG 59, 415.

203. Εἰς Α΄ Θεσσαλονικεῖς Ὅμιλ. Β΄, 4 PG 62, 405.

204. Μεγάλου Βασιλείου, Εἰς τήν ἀρχήν τῶν Παρομιῶν, PG 31, 307.

205. Εἰς Ματθαῖον Ὅμιλ. ΚΕ΄, 4 PG 57, 332. Πρβλ. καί Μεγάλου Βασιλείου, Εἰς τό Πρόσεχε σεαυτῷ 7, PG 31, 213. Βάντσου Μ., «Ἡ αὐτογνωσία κατὰ τή διδασκαλία τοῦ Μ. Βασιλείου», *Θεοδρομία* 8 (2006), 495–507.

206. Πρβλ. Μαντζαρίδη Γ., *Ὁρθόδοξη πνευματική ζωή*, Θεσ/νίκη 1993, 42. Σκιαδᾶ Β., «Ἀπό τήν αὐτογνωσία στήν ὀρθοπραξία καί στή θεογνωσία», *Κοινωνία* 44 (2001), 161–166.

207. Εἰς Ρωμαίους Ὅμιλ. ΣΤ΄, 2 PG 60, 434. «Τί τοίνυν τῆς διδασκαλίας ὄφελος, ὅταν ἑαυτούς μή διδάσκητε;».

έφαρμόζοντας τήν παρότρυνση· «έκαστος έξεταστής έαυτῶ γινέσθω»²⁰⁸, διότι τή θεωροῦμε ἀναγκαία κατά τήν άσκηση τοῦ έκπαιδευτικοῦ μας έργου.

6. Εὐσυνειδησία καί Ὑπευθυνότητα

Οἱ ὑπηρετοῦντες στίς Α.Ε.Α. θεωροῦμε τή διδακτική πράξη ὡς ἀνώτατη, πνευματική λειτουργία. Βάσει αὐτοῦ τοῦ δεδομένου καλλιεργοῦμε τήν εὐσυνειδησία στούς φοιτητές, δίδοντας οἱ ἴδιοι ὑπογραμμόν ζωής²⁰⁹. Ἔχοντας ἐπίσης κατά νοῦν τήν Χρυσοστομική ὑπόδειξη, «έκαστος ὑπέρ ὧν έπλημμέλησε τάς εὐθύνας ὑπέχει»²¹⁰, ἀναδεικνύουμε τό ρόλο τῆς εὐθύνης ὄλων τῶν μελῶν τῆς ἀκαδημαϊκῆς κοινότητος ἔναντι τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Κάθε ἀντίρρηση ἢ διαφωνία πού διατυπώνεται, γίνεται ἀφορμή γιά γόνιμο διάλογο, ἐνῶ παράλληλα τονίζουμε πρός τούς φοιτητές ὅτι, ἄν ὄχι ὅλα, τά περισσότερα αἰτήματα λύνονται μέ τήν ἐργατικότητα, τή φιλοπονία καί ὄχι μέ πρακτικές πού ζημιώνουν τούς ἴδιους. Ἡ μελέτη, ἡ έρευνα, ἡ παρακολούθηση τῶν μαθημάτων στίς αἰθουσες διδασκαλίας, ἡ χρήση τῶν ἐργαστηρίων καί τῶν νέων τεχνολογιῶν ἀποτελοῦν τή φυσική ἐργασία τῶν φοιτητῶν. Ἐξάλλου ὁ Θεός έπλασε τόν ἄνθρωπο «κατά φύσιν αὐτῶ ἐστι τό ἐργάζεσθαι, παρά φύσιν δέ τό ἀργεῖν»²¹¹. Μέσα σ' αὐτό τό πνεῦμα καλοῦνται νά ἀξιοποιήσουν τά τάλαντά τους, μέ σκοπό τήν προαγωγή τῶν ἰδίων καί τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Επιλεγόμενα

Κατόπιν τούτων νομίζουμε ὅτι καταστήσαμε φανερό ὅτι οἱ διαχρονικές παιδευτικές ἀξίες τίς ὁποῖες προβάλλει ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος, κατά δύναμιν καί ἐμμέτρως προσλαμβάνονται καί μεταγγίζονται ἀπό τούς διδάσκοντες καθηγητές τῶν Α.Ε.Α. στή φοιτητικῶσα νεολαία τῶν Ἀνωτάτων αὐτῶν Ἰδρυμάτων σέ συνεργασία φυσικά καί μέ τή συμπαράσταση του διοικητικοῦ καί βοηθητικοῦ προσωπικοῦ. Ἡ λειτουργία τῶν Ἀκαδημιῶν παρά τά χρονίζοντα προβλήματα πού ὑπάρχουν εἶναι ἐν πολλοῖς ὑποδειγματική, τά ἀποτελέσματα ἀναμφίβολα ἱκανοποιητικά καί προσδοκοῦμε τά ἄριστα. Αὐτό θά πραγματοποιηθεῖ μέ τή νομοθετική παρέμβαση τῆς πολιτείας καί τήν ὀλόθυμη συνεισφορά τῆς Ἐκκλησίας.

Ὡς κατακλιεῖδα, καταθέτουμε τήν ἰκεσία τοῦ ὑμνογράφου πρός τήν Ὑπεραγία Θεοτόκο· «πρέσβευε διηνεκῶς, περιφρουρησαι καί σῶσαι, ἀπό πάσης προσβολῆς ἔναντίας τήν νεολαίαν σου»²¹².

208. Εἰς Γένεσιν Ὅμιλ. ΚΔ', 8 PG 53, 217. Γρηγορίου Θεολόγου, Ἔπη θεολογικά, Ποίημα ΛΓ', PG 37, 932. «Ἐρεῦνα σαυτόν πλείον, ἢ τά τῶν πέλας τό μέν γάρ αὐτός κερδανεῖς, τό δ' οἱ πέλας».

209. Πρβλ. Α' Πέτρο. Β', 21.

210. Εἰς Γένεσιν Ὅμιλ., 6 PG 53, 269.

211. Εἰς Πράξεις Ὅμιλ. ΛΕ', 3 PG 60, 257. Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Ἀκύλαν καί Πρίσκιλλαν Ὅμιλ. Β', 1 PG 51, 195. Μεγάλου Βασιλείου, Προτρεπτικός εἰς τό ἅγιον βάπτισμα 7, PG 31, 440B. «Πόνιοι γεννώσι δόξαν, κάματοι προξενούσι στεφάνους».

212. Μηναιὸν Αὐγούστου, Ἑορτή Κοιμήσεως Θεοτόκου ΙΕ', έκδ. Φῶς, Ἀθήνα 1976, 145.

Ο ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ «ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ» ΩΣ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Κωνσταντίνος Δεληκωσταντής
Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών
kdelikos@theol.uoa.gr

Περίληψη: Η Ορθόδοξη Παράδοση είναι ταμειυτήρας ζωτικών αληθειών για τον άνθρωπο και το νόημα της ελευθερίας του. Πυρήνα αυτής της παράδοσής μας αποτελεί ο “πολιτισμός του προσώπου”, η ελευθερία ως σχέση και δέσμευση και όχι ως αυτοβεβαίωση ατομικοτήτων, η ζωή ως ανοιχτοσύνη και κοινωνία και όχι ως συμβίωση αυτονομημένων και κλειστών υπάρξεων.

Η εικόνα που έχουμε για τον άνθρωπο και τη θέση του στον κόσμο προσδιορίζει και την άποψή μας για την παιδεία του. Η παιδαγωγική πρόταση της Ορθόδοξης παράδοσης είναι η “παιδεία του προσώπου”, η οποία ευδοκμεί σε σχεσιακό περιβάλλον, όπου σώζεται η “κοινή ελευθερία” και δεν υπάρχει χώρος για τον αυταρχισμό ή τον παιδαγωγικό ουμανιταρισμό. Η παιδεία του προσώπου προβάλλεται στο παρόν κείμενο ως απάντηση στη σύγχρονη μετατροπή του δάσκαλου σε ‘εκπαιδευτικό’, στην εισβολή του τεχνοκρατικού πνεύματος και του οικονομισμού στην εκπαίδευση και στον ατομοκεντρικό και ευδαιμονιστικό προσανατολισμό της.

Ο πολιτισμός του προσώπου αποτελεί ευρύτερα εναλλακτική πρόταση ζωής και ελευθερίας μέσα στην σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη τεχνοπωλιακή κουλτούρα. Πρόκειται για μια κατάκτηση, την οποία οφείλουμε να διαφυλάξουμε ως κόρη οφθαλμού. Αυτό το πνεύμα προσωποκεντρικής ζωής και παιδείας ενσάρκωσε και διέσωσε και η Σχολή Βελλάς στην ιστορική της πορεία.

Τα πολυάριθμα δημοσιεύματα στο χώρο Παιδαγωγικής, τα πάμπολλα συνέδρια, οι ατέρμοι μεταρρυθμίσεις στην εκπαίδευση, οι συνεχείς κινητοποιήσεις, οι καταλήψεις σχολείων και πανεπιστημίων και άλλα παρόμοια, αποδεικνύουν ότι η εκπαίδευση στη χώρα μας παραμένει μέγα πρόβλημα. Απέναντι στο μέγεθος της πρόκλησης είναι ανεδάφικό να πιστεύουμε ότι τα ουσιώδη θέματα της παιδείας μπορούν να αντιμετωπιστούν με ταχύρρυθμες μεταρρυθμίσεις, με την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών ή με την επιβολή της προτεραιότητας της λογικής της αγοράς και των οικονομικών κριτηρίων στο χώρο της εκπαίδευσης. Είναι βέβαιο ότι η κρίση της εκπαίδευσης αντανάκλα την κρίση της ίδιας της κοινωνίας μας και τις βαθιές αντιφάσεις της, την κρίση ολόκληρου του πολιτισμού μας.

Η εικόνα που έχουμε για τον άνθρωπο και την ελευθερία του, για τη θέση του στον κόσμο, για το νόημα της ύπαρξής του, για το ήθος και τον πολιτισμό του, για το σώμα και το πνεύμα του, καθορίζει την άποψή μας για την αγωγή και την παιδεία του. Δεν εί-

ναι τυχαίο ότι, στο σύγχρονο “πολιτισμό του έχειν”, η εκπαίδευση δίνει προτεραιότητα στη χρηστική γνώση έναντι της παιδείας αξιών. Πίσω από αυτή τη χρησιμοθηρική οργάνωση της εκπαίδευσης βρίσκεται μια συρρικνωτική θεώρηση της ανθρώπινης ύπαρξης.

Μέσα στο πλαίσιο του χρόνου που μου διατέθηκε, θα αναφερθώ σε τρεις πτυχές της σύγχρονης κρίσης της παιδείας, τις οποίες θεωρώ προεκτάσεις του κυρίαρχου σήμερα “πολιτισμού του έχειν”.

α) Στη μετάβαση από τον ‘δάσκαλο’ στον ‘εκπαιδευτικό’ με τη συνακόλουθη μετατροπή του μαθητή σε ‘εκπαιδευόμενο’ και την απώλεια του πνεύματος της ‘μαθητείας’.

β) Στη διείσδυση της πραγματιστικής λογικής της τεχνοκρατίας και του οικονομισμού στην εκπαίδευση.

γ) Στον ατομοκεντρικό και ευδαιμονιστικό προσανατολισμό της εκπαίδευσης.

Ως εναλλακτική πρόταση πολιτισμού και παιδείας θεωρώ και προτείνω τον πολιτισμό και την παιδεία του προσώπου, που αποτελούν την παρακαταθήκη πολιτισμού και παιδείας της Ορθοδοξίας.

1. Διαστάσεις της σύγχρονης κρίσης της παιδείας

α) Η μετάβαση από τον ‘δάσκαλο’ στον ‘εκπαιδευτικό’

Στις αρχές της δεκαετίας του ’80 επιχειρήθηκε στη χώρα μας μέσα από καθοριστικές τομές στο χώρο της εκπαίδευσης, η μετάβαση από τον παραδοσιακό ‘δάσκαλο’ στον σύγχρονο ‘εκπαιδευτικό’. Η προσπάθεια αυτή ήταν η απάντηση των φορέων της εκπαίδευσης στις κατακτήσεις των Επιστημών της Αγωγής και στις νέες παιδευτικές ανάγκες, καθώς και στις αλλαγές στη σχέση σχολείου και κοινωνίας και σε ευρύτερες πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις. Όμως, το εγχείρημα αυτό, παρά τα θετικά στοιχεία του, όπως η υπέρβαση ιδεαλιστικών στερεοτύπων στην αντίληψη της ταυτότητας και της αποστολής του δασκάλου, η διεύρυνση του κύκλου ευθύνης του εκπαιδευτικού και η μισθολογική αναβάθμιση των λειτουργών της εκπαίδευσης, δεν πιστεύω ότι αποτέλεσε τη δέουσα απάντηση στις πολυδιάστατες κρίσεις και απαιτήσεις της παιδείας.¹ Τα αρνητικά της εκπαιδευτικοποίησης του δασκάλου είναι ο κίνδυνος απώλειας του λειτουργησιακού χαρακτήρα του εκπαιδευτικού έργου, η κατασκευή ενός εκπαιδευτικού με ‘υπαλληλική’ νοοτροπία, η εμφάνιση του αεικίνητου παράγοντα της εκπαίδευσης, του δικαιωματιστή εκπαιδευτικού, η εμμονή σε συντεχνιακές διεκδικήσεις κ.ά. Εκπαιδευτικοί, χωρίς το “ήθος του δασκάλου”, δεν έχουν εμπιστοσύνη στη δύναμη της παιδαγωγικής σχέσης και τελικά δεν παίρνουν στα σοβαρά την αποστολή τους. Ουσιαστικά, μεταδίδουν κάποιες γνώσεις, χωρίς να είναι σε θέση να ασκήσουν έργο παιδείας. “Μόνον η ιδέα που γίνεται σάρκα μπορεί να επιδράσει στον άνθρωπο. Η ιδέα που παραμένει λόγος, μπορεί να αλλάξει μόνον λόγια”, σημειώνει ο Erich Fromm². Και ο Ε. Π. Παπανούτσος γράφει τα εξής για τη σχέση δασκάλου και μαθητή: “Εάν δεν πάμε κοντά στο παιδί, δεν θα το φέρουμε ποτέ

1. Βλ. Δεληκωσταντή, Κ. (1994), «Από τον ‘δάσκαλο’ στον ‘εκπαιδευτικό’», *Εκκλησιαστικός Κήρυκας. Θεολογική Επετηρίδα της Ιεράς Μητροπόλεως Κιτίου*, τόμος 6, Λάρισα, 83-114.

2. Fromm, E. (1989), *Jenseits der Illusionen*, Werke, επιμ. R. Funk, München, IX, 153.

κοντά μας, και όσο μακριά του στεκόμαστε, τόσο και εκείνο θα σταθεί ακόμα πιο μακριά από εμάς”.³

Είναι αναπόφευκτο, η μετάβαση από τον δάσκαλο στον εκπαιδευτικό να οδηγεί σταθερά στη μετατροπή του μαθητή σε ‘εκπαιδευόμενο’. Κινδυνεύουμε να χάσουμε τη μεγάλη αλήθεια ότι το νόημα της παιδείας είναι να μας μάθει να είμαστε ‘μαθητές’ σε όλη μας τη ζωή, αφού τίποτε αληθινό δεν αποκτάται χωρίς μαθητεία. Έτσι η πρόκληση των καιρών μοιάζει να είναι η εκ νέου ανακάλυψη του δασκάλου και του μαθητή.

β) Η διείσδυση της πραγματιστικής λογικής της τεχνοκρατίας και του οικονομισμού στην εκπαίδευση

Ο Neil Postman είχε κάνει λόγο για την εισβολή του πνεύματος του Βησιγοθισμού⁴ στην εκπαίδευση, με την είσοδο των ηλεκτρονικών υπολογιστών και της άτεγκτης χρησιμοθηρικής λογικής τους στα σχολεία. “Όποιος ασχολείται με υπολογιστές βλέπει τα πάντα ως δεδομένα (ως data)”, έλεγε επιγραμματικά.⁵ Όλοι γνωρίζουμε ότι οι εξελίξεις στο χώρο των ηλεκτρονικών μέσων κόβουν την ανάσα και αλλάζουν την εικόνα της σύγχρονης κοινωνίας ταχύτατα. Τα μέσα επικοινωνίας δεν μεταδίδουν απλώς πληροφορίες, αλλά διαμορφώνουν την κοινή γνώμη, τις απόψεις μας για τη ζωή, επηρεάζουν τις σχέσεις μας και τον αξιολογικό προσανατολισμό μας.

Φυσικά δεν μπορούμε να αγνοήσουμε τις νέες δυνατότητες και ευκαιρίες που προσφέρουν στη διδασκαλία και μάθηση οι νέες τεχνολογίες, ούτε όμως και τους κινδύνους που περικλείουν. Δεν επιτρέπεται, η παρουσία των νέων τεχνολογιών στο σχολείο να απειλεί ή να ακυρώνει τον παιδαγωγικό και ανθρωποποιητικό ρόλο του σχολείου, την προτεραιότητα και την ποιότητα της σχέσης δασκάλου – μαθητή και της ουσιαστικής επικοινωνίας τους.

Έχει κανείς πολύ συχνά την εντύπωση ότι σήμερα το σχολείο αναπαράγει αντί να υπερβαίνει τις αξίες του έχειν. Εκπαιδευούμε ‘παράγοντες’, οικονομικούς, πολιτικούς, διοικητικούς κλπ. και για το λόγο αυτό παρέχουμε γνώσεις χρήσιμες στους μελλοντικούς παράγοντες, δεξιότητες που έχουν ζήτηση, σε ανθρώπους που θα λειτουργήσουν ‘αποτελεσματικά’, προσαρμοσμένοι στις ανάγκες και στη λειτουργία του ‘συστήματος’, όχι γνώση που εξανθρωπίζει, που απευθύνεται στον άνθρωπο ως όν ελευθερίας.

Στενά συνδεδεμένη με το πνεύμα του ‘τεχνοπώλιου’, είναι και το γεγονός ότι η εκπαίδευση υποτάσσεται στις μέρες μας με γοργούς ρυθμούς στις ανάγκες και στις αρχές λειτουργίας της οικονομίας, κάτι που καθιστά δύσκολη τη διατήρηση του ανθρωπιστικού προσανατολισμού της. Όπως λέγει ο Antony Giddens, “τα σχολεία ‘επανασχεδιάζονται’ σήμερα με τον ίδιο τρόπο όπως οι βιομηχανικές εταιρίες”, αποτελούν μαζί με τα νοικο-

3. Παπανούτσος, Ε. Π. (1982), *Οι δρόμοι της ζωής*, εκδ. Φιλιππότη, Αθήνα, 195.

4. Βλ. Postman, N. (1988), *Die Verweigerung der Hörigkeit. Lauter Einsprüche*, (μετάφρ. από τα αγγλικά R. Kaiser), Frankfurt, 158-162.

5. Πόστμαν, Ν. (1997), *Τεχνοπώλιο. Η υποταγή του πολιτισμού στην τεχνολογία*, (μετάφρ. από τα αγγλικά Κ. Μεταξά), εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 27.

κυριά, “τους κύριους στόχους των μεγάλων βιομηχανιών των μέσων μαζικής επικοινωνίας”.⁶ Ο Giddens συμπληρώνει: “Έχει λεχθεί ότι γύρω στα 70-80 % των δοκιμών στις τηλεπικοινωνίες που γίνονται παγκοσμίως στον τομέα των αναπτυσσομένων τεχνολογιών των πολυμέσων, αφορούν την εκπαίδευση ή τουλάχιστον έχουν μια εκπαιδευτική διάσταση”.⁷ Δεν είναι διόλου τυχαίο ότι τα παιδιά αντιμετωπίζονται ως ‘αγορές’, και η ιδέα της παιδικότητας, μια από τις σημαντικές κατακτήσεις της νεωτερικότητας, γίνεται “οικονομική κατηγορία”.⁸

γ) Ο ατομοκεντρικός και ευδαιμονιστικός προσανατολισμός της εκπαίδευσης

Η εκπαίδευση στην Ελλάδα, παρά την κοινωνική της πρόσοψη, φαίνεται ότι κυριαρχείται από το πνεύμα του ατομοκεντρισμού.⁹ Καλλιεργείται ο δικαιωματισμός, ο οποίος αλλοιώνει τις κοινωνικές διαστάσεις της ανθρώπινης ψυχής και διαμορφώνει ανθρώπους, οι οποίοι είναι ανίκανοι να ζήσουν τη ζωή ως σχέση. Ο ατομοκεντρικός προσανατολισμός βρίσκει σήμερα στον ευδαιμονισμό σύμμαχο και συνοδοιπόρο.

Το σχολείο, αντί να βοηθά τα παιδιά να απελευθερωθούν από την τυραννία των αναγκών, τα υποδουλώνει σε αυτές. Όμως με τη θεοποίηση των συνεχώς διογκούμενων αναγκών δεν σφυρηλατείται η ελευθερία του ανθρώπου, η οποία είναι πάντοτε υπόθεση αυθυπέμβασης και άσκησης. Ο άνθρωπος, ως στερούμενος καθοριστικών ενστίκτων, ως εκ φύσεως άμετρον ζώον, είναι καταδικασμένος να βιώνει μια χρόνια έλλειψη στην ικανοποίηση των αναγκών του. Η ικανοποίηση είναι πάντοτε απαρχή μιας νέας ανάγκης. Αν ισχύει αυτή η ανθρωπολογική αρχή, τότε, ο προσανατολισμός της αγωγής προς τον ευδαιμονισμό κάνει τον άνθρωπο ανίκανο να βιώσει θετικά εκείνη την ευδαιμονία, που συνδέεται με την ελευθερία μας, η οποία, όπως λέγει ο Arnold Gehlen, είναι “καρπός του αυτοπεριορισμού”.¹⁰ Με αυτή την έννοια, η αγωγή, εφόσον αναφέρεται στην ελευθερία μας, οφείλει να είναι πάντοτε ‘ασκητική’. Κατά συνέπεια, ο ευδαιμονιστικός προσανατολισμός της εκπαίδευσης αποτελεί ανθρωπολογική και παιδαγωγική αστοχία.

Ο ατομοκεντρισμός και ο ευδαιμονισμός στην εκπαίδευση έχουν στήριγμα τον διάχυτο παιδαγωγικό ουμανιταρισμό.¹¹ Γι’ αυτόν, ο λόγος περί καθήκοντος και δέσμευσης θεωρείται άσκηση βίας στην ανθρώπινη φύση και η παιδαγωγική παρέμβαση ως κηδεμόνευση και ετερονομία. Η ουμανιταριστική αγωγή δεν προετοιμάζει τη νέα γενιά για να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις και να αναλάβει τις ευθύνες της στη γεμάτη αντιφάσεις κοινωνία. Λησμονεί ότι η ανθρωπιά δεν είναι *factum*, αλλά είναι πάντοτε *faciendum*, καθήκον και χρέος, κάτι που πρέπει να κατακτηθεί με αγώνες, κάτι που θέλει χρόνο για να

6. Giddens, A. (2002), *Κοινωνιολογία*, (μετάφρ. - επιμ. Δ. Γ. Τσαούσης), εκδ. Gutenberg, Αθήνα, 564.

7. Ο. π., σ. 563.

8. Πόστμαν, Ν. (2002), *Η πυξίδα του μέλλοντος. Πώς το παρελθόν μπορεί να βελτιώσει το μέλλον μας*, (μετάφρ. από τα αγγλικά Κ. Μεταξά), εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 150.

9. Βλ. Δεληκωσταντή, Κ. (2009), *Η παιδεία ως πολιτισμός του προσώπου*, εκδ. Έννοια, Αθήνα, 57-78.

10. Gehlen, A. (1970), *Moral und Hypermoral. Eine pluralistische Ethik*, Frankfurt a.M/ Bonn, 100.

11. Βλ. Δεληκωσταντή, Κ. (2009), *Η σχολική θρησκευτική αγωγή μεταξύ Παιδαγωγικής και Θεολογίας*, εκδ. Έννοια, Αθήνα, 17-20.

ριζώσει, να αναπτυχθεί, να καρποφορήσει. Δεν υπάρχουν εύκολες λύσεις στον δρόμο προς την ελευθερία.

Κατά τον Max Scheler, ο πραγματικά ελεύθερος άνθρωπος έχει να αντιτάξει στην αστάθεια της ανθρώπινης φύσης, στα εναλλασσόμενα ερεθίσματα και τις ορμές, τη δύναμη της δεσμευμένης ελευθερίας του, η οποία δεν επιτρέπει σε αυτά να ασκήσουν καθοριστική επιρροή στις πράξεις του. Κατά τον φιλόσοφο, “όσο πιο ελεύθερος είναι ο άνθρωπος, τόσο πιο προβλέψιμος είναι”.¹² Αντιθέτως, οι άνθρωποι οι οποίοι είναι έρμαιο των ορμών τους, όχι μόνον δεν είναι δυνατόν να θεωρηθούν ελεύθεροι, αλλά έχουν το ακαταλόγιστο.

2. Ο ορθόδοξος πολιτισμός του προσώπου και η παιδεία του προσώπου

Το πώς μια κοινωνία εκτιμά και οργανώνει την εκπαίδευση των παιδιών και των νέων, το πώς βλέπει τον δάσκαλο και το μαθητή, το σχολείο και τους σκοπούς της παιδείας, μαρτυρεί και θα μαρτυρεί αδιάψευστα για το βάθος του ανθρωπισμού της και για την ποιότητα των οραμάτων της. Η αγωγή μπορεί να μην είναι παντοδύναμη, δεν είναι όμως αδύναμη, και έτσι θα παραμείνουν τα πράγματα “έως ἄν ἡ αὐτὴ φύσις ἀνθρώπων ᾖ”.¹³ Κατά τη δική μου γνώμη, αυτό που δεν πρέπει να χαθεί από το σχολείο, μέσα σε όλους τους κλυδωνισμούς που μας περιμένουν στο μέλλον, είναι η παιδεία ως “πολιτισμός του προσώπου”,¹⁴ ο προσωποκεντρικός χαρακτήρας της αγωγής, πυρήνα της οποίας αποτελεί “δυναμική της σχέσης”. Για την αγωγή, στη βαθιά ανθρωπιστική της διάσταση, το σημαντικότερο είναι το σχεσιακό περιβάλλον. Οι αξίες μεταδίδονται και θα μεταδίδονται κυρίως μέσα από σωστές προσωπικές σχέσεις. Μέσα από απρόσωπες, μηχανικές, χλιαρές σχέσεις, δεν είναι δυνατόν να ασκηθεί έργο παιδείας.

Ο πολιτισμός του προσώπου ως πρόταση ζωής και παιδείας είναι πυρήνας του πολιτισμού, τον οποίο παρήγαγε η Ορθοδοξία, η οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ιστορική, πνευματική και πολιτισμική μας πορεία. Ο εκκλησιαστικός τρόπος του βίου ήταν βαθιά μετοχικός και κοινοτικός. Η Εκκλησία είναι ο “κατ’ εξοχήν χώρος του προσώπου”,¹⁵ κοινωνία σχέσεων και “κοινής ελευθερίας”, όπου ο προσανατολισμός στο άταρκες εγώ εθεωρείτο έσχατη αλλοτρίωση. “Ένα πρόσωπο ίσον κανένα πρόσωπο”.¹⁶ Ενώ το αυτοβιβαιούμενο και αυτόνομο άτομο του σύγχρονου ατομοκεντρικού πολιτισμού μοιάζει να φοβάται τον άλλο, να τον βιώνει ως απειλή της ελευθερίας του, ως ‘κόλαση’, το πρόσωπο ζει από την παρουσία του άλλου. Για το πρόσωπο απειλή και κόλαση δεν είναι η παρουσία, αλλά η απουσία του άλλου. Εδώ ελευθερία και αγάπη αποτελούν ενιαία εμπειρία ζωής.

12. Scheler, M. (1953), *Zur Phänomenologie und Metaphysik der Freiheit*, Gesammelte Werke, (επιμ. Maria Scheler – M.S. Frings), Bern/München, X, Bern 1957, 159.

13. Θουκυδίδης, *Ιστορίαι*, I, 82, 30-31.

14. Βλ. Δεληκωσταντή, Κ. (2009), *Η παιδεία ως πολιτισμός του προσώπου*, 13-56.

15. Ζηζιούλας, Ι. Μητροπολίτης Περγάμου (1997), «Το δίκαιον του προσώπου», *Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών*, τ. 72, τεύχος Β', 585 - 602, 601.

16. Ο. π., σ. 591.

Ο πολιτισμός του προσώπου δεν είναι ασύμβατος μόνον με τον ατομοκεντρισμό, αλλά και με τον κολλεκτιβισμό κοσμικού ή θρησκευτικού τύπου. Στη γλώσσα της ορθόδοξης θεολογίας “είμαι πρόσωπο” σημαίνει, είμαι ελεύθερος, ανεπανάληπτος, σε μια μοναδικότητα, η οποία είναι έκφραση του γεγονότος ότι υπάρχω μέσα από σχέσεις. Στην κοινωνία των προσώπων ο άνθρωπος δεν είναι δυνατόν να καταστεί αριθμός, αντίγραφο, αφηρημένη απρόσωπη οντότητα. Εδώ ισχύει η απόλυτη αξία του συγκεκριμένου προσώπου, η ταυτότητα του οποίου πηγάζει από τη ζωντανή σχέση με τον συγκεκριμένο άλλο.

Με αυτήν την έννοια, ο πολιτισμός του προσώπου είναι πολιτισμός αντίστασης στην αντικειμενοποιημένη ζωή, σε όλες τις αντιπερσοναλιστικές δυνάμεις, τον οικονομισμό, την τεχνοκρατία και τον επιστημονισμό. Η επιστήμη είναι μεν η μεγάλη δύναμη της εποχής μας, η συμβολή της όμως κινείται στο χώρο των μέσων και όχι των σκοπών. Η επιστήμη βλέπει την ανθισμένη αμυγδαλιά με τα μάτια του ξυλοκόπου. Γι’ αυτό, πάντοτε, της διαφεύγει κάτι πολύ ουσιαστικό από τον άνθρωπο, η ελευθερία του. Το ανθρώπινο πρόσωπο αντιστέκεται και θα συνεχίσει να αντιστέκεται στον παγερό εναγκαλισμό της επιστήμης, στη μετατροπή του σε αντικείμενο ή σε μετρήσιμο μέγεθος. Το πρόσωπο και η ελευθερία του ανήκουν σε εκείνες τις διαστάσεις της ζωής, όπου οι αριθμοί δεν έχουν τίποτε να πουν.

Στη βάση όλων αυτών, η πρόταση παιδείας της Ορθοδοξίας είναι παιδεία του προσώπου, η αγωγή αξιών μέσα από σωστές παιδαγωγικές σχέσεις. Το “σχολείο του προσώπου”, το “κρυφό σχολειό” της αντίστασης στους σύγχρονους ποικιλώνυμους κατακτητές, το ήθος του δασκάλου και η ασκητική της μαθητείας, αποτελούν ύψιστες κατακτήσεις του προσωποκεντρικού πολιτισμού μας, με πανανθρώπινη προοπτική. Η παιδεία είναι ένας χώρος, όπου οι λύσεις φέρουν πάντοτε τη σφραγίδα της προσωπικής σχέσης, είναι ‘πράξεις’ και όχι ‘ποιήσεις’, στην αριστοτελική έννοια των όρων.

Κεντρική έννοια και της παιδείας του προσώπου είναι η ελευθερία. Η ελευθερία είναι το μεγάλο μυστήριο της ανθρώπινης ύπαρξης και της συνύπαρξης. Από τη ‘ρωγή’ της ελευθερίας μας “έξαπολύονται οι θεοί και οι δαίμονες”, σημειώνει εύστοχα σύγχρονος στοχαστής.¹⁷ Κατανοούμε γιατί στο θέμα της ελευθερίας και της ορθής κατανόησής της συμπυκνώνονται όλα τα προβλήματα της αγωγής και της παιδείας. Παιδεία ελευθερίας σημαίνει να διδάξουμε τα παιδιά μας να μην βλέπουν την ελευθερία τους στο κλείσιμο στον εαυτό τους, στην κλειστή αυτονομία, αλλά στην αγαπητική ανοιχτοσύνη, στη δέσμευση και όχι στην αυτάρεσκη αυθαιρεσία, στη διακονία και όχι στην παγερή αυτοπραγμάτωση. Ο άνθρωπος που οραματίζεται η παιδεία του προσώπου είναι ο ελεύθερος κοινωνός, ο άνθρωπος που βιώνει τη σχέση ως ελευθερία. Αν αποθέσει αυτή την ελευθερία του ο άνθρωπος -ίσως και από φόβο μπροστά στην ελευθερία- απεκδύεται την ανθρωπιά του. “Η ελευθερία του ‘άφησέ με να κάνω, ό,τι εγώ θέλω’, είναι πάντοτε μια εσφαλμένη εκδοχή της ελευθερίας, όπως και ο εγωιστής εκπροσωπεί μια παρακμιακή μορφή ανθρώπινου είναι”.¹⁸ Και όμως, φαίνεται ότι αυτή η συρρικνωμένη μορφή ανθρω-

17. Μαλεβίτσης, Χ. (1993), *Δοκίμια ιδεών. Εκατό μικρά δοκίμια για το πνεύμα των καιρών μας*, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα/Γιάννινα, 18.

18. Möller, J. (1967), *Zum Thema Menschsein. Aspekte einer philosophischen Anthropologie*, Mainz, 31.

πινης ύπαρξης, είναι το λάβαρο αναρίθμητων ανθρώπων. Η ασυδοσία των ποικιλώνυμων ατομικών ελευθεριών στηρίζεται με διάφορα σαθρά επιχειρήματα, με μανδύα την ευτυχία, την αυτοπραγμάτωση, την “ολική απελευθέρωση” του ανθρώπου. Η ζωτική αλήθεια ότι η ελευθερία είναι δέσμευση και σχέση απωθείται. Τάσεις, στάσεις ζωής και επιλογές, τις οποίες οι μεγάλες πνευματικές παραδόσεις θεωρούσαν αλλοτρίωση και έκπτωση του ανθρώπου, προβάλλονται σήμερα ως νόημα ζωής και ως ζωτική επιλογή. Ορθώς τόνιζε ο π. Μιχαήλ Καρδαμάκης ότι η ελευθερία πρέπει σήμερα να σωθεί “από τις ελευθερίες μας”.¹⁹

Είναι χαρακτηριστικό ότι ο π. Alexander Schmemmann²⁰ πίστευε ότι τα ακριβά, τέλεια οργανωμένα και με όλες τις υποδομές, κολλέγια της Αμερικής – που θαυμάζουμε κι εμείς – δεν δίνουν στους νέους “έμπνευση και όραμα”, δεν δίνουν παιδεία. Γιατί η παιδεία “βασίζόταν παλιά σ’ ένα όραμα, επικεντρωνόταν στη διακονία”. Αυτό ήταν που έδινε νόημα και ομορφιά στη ζωή, “το φως της ζωής ως διακονίας έτρεφε τους ανθρώπους”. Και ο Α. Schmemmann σχολιάζει: “Οι νέοι φτωχαίνουν όταν τους προσφέρονται μόνο ‘κριτικές προσεγγίσεις’, Φροϋδική αυτοανάλυση και μίξερη επιτυχία”.²¹

Φαντάζομαι ότι αρκετοί από σας θα διερωτώνται, αν αυτά που ανέφερα είναι ρεαλιστικά, αν υπάρχει περίπτωση να τα πάρουν στα σοβαρά οι πολιτικοί, να προβληματιστούν οι εκπαιδευτικοί μας. Σαφέστατα, είναι εξαιρετικά δύσκολο να ακουστεί ο παιδευτικός λόγος της Ορθοδοξίας μέσα στο σύγχρονο πανδαιμόνιο του ευδαιμονισμού και των μεταρρυθμίσεων και αντιμεταρρυθμίσεων. Μάλλον, οι σύγχρονες εξελίξεις δεν ευνοούν την παρουσία του πολιτισμού του προσώπου στην εκπαιδευτική μας πραγματικότητα. Και είναι βέβαιο ότι η παιδεία δεν μπορεί να ευδοκιμήσει ως εξάρτημα, ως αξεσουάρ, της εκπαίδευσης.

Από την άλλη, η προβολή “των γνήσιων στοιχείων της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης” αποτελεί θεσμοθετημένο στόχο σύνολης της εκπαίδευσης. Αυτό σημαίνει ότι χωρίς αναφορά στον πολιτισμό του προσώπου δεν μπορεί και δεν πρέπει να συζητείται το πρόβλημα της παιδείας στη χώρα μας. Η μελέτη της ορθόδοξης παράδοσης αποκαλύπτει έναν αδαπάνητο θησαυρό, μια ανεξάντλητη πηγή κεντρικών αληθειών για τον άνθρωπο και την ελευθερία του. Η Ορθοδοξία απηχεί αναζητήσεις μοναδικής ποιότητας ζωής με παγκόσμια εμβέλεια, που αποκτούν ιδιαίτερη βαρύτητα και αποστολή σε μια εποχή μεγάλων ανθρωπολογικών και ηθικών διλημμάτων, όπως η δική μας.

Πριν κλείσω, θα ήθελα να διευκρινίσω ότι δεν υποτιμώ διόλου τον σύγχρονο πολιτισμό, ούτε τα κατορθώματα της τεχνολογίας, ούτε τις ανθρωπιστικές κατακτήσεις του πολιτισμού της Δύσης, ούτε τα επιτεύγματα – έστω και με βαρύ τίμημα – της σύγχρονης οικονομίας της αγοράς. Συμφωνώ σε αυτό το σημείο με τον Carl Friedrich von Weizsäcker, ο οποίος έλεγε: “Όποιος μισεί τον σημερινό μας κόσμο, δημιούργημα του οποίου είμαστε

19. π. Μ. Καρδαμάκης (1990), *Πρόκληση για διάλογο ή περί αγωγής και ελευθερίας*, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα, 71.

20. π. Α. Σμέμαν (2002), *Ημερολόγιο 1973-1983*, (μετάφρ. από τα αγγλικά Ι. Ροηλίδης), εκδ. Ακρίτας, Αθήνα, 192-193.

21. Ο. π., σ. 193.

και ο οποίος μας τρέφει, αυτός είναι αγνώμων. Όποιος ελπίζει να τον διατηρήσει, όπως είναι σήμερα, αυτός είναι μωρός. Πώς θα οδηγήσει το σχολείο τους νέους ανθρώπους στο να μην είναι ούτε αγνώμονες ούτε μωροί;”

Προσπάθησα να αρθρώσω μια απάντηση σε αυτό το ερώτημα, όχι δική μου, αλλά αυτή που αποτελούσε και αποτελεί τη “Μεγάλη Ιδέα” του Γένους μας: τον πολιτισμό του προσώπου, ως διέξοδο. Ο προσανατολισμός στην ιδέα του προσώπου δεν αποκλείει, φυσικά, την αξιοποίηση των ευεργετημάτων στο χώρο των μέσων, που προσφέρει η σύγχρονη τεχνολογία στην εκπαίδευση. Μάλλον εγγυάται την πιο ορθή εφαρμογή τους. Γιατί είναι προφανές ότι η διδασκαλία και η μάθηση καρποφορούν, όταν είναι ενταγμένες στη σωστή προσωπική σχέση δασκάλου και μαθητή.

Στην παιδεία υπάρχουν ανθρωπολογικές σταθερές και διαχρονικές αλήθειες. Γι’ αυτό ο εκπαιδευτικός του χτες έχει πολλά κοινά με τον καλό δάσκαλο του σήμερα. Κι αυτός απευθύνεται σε παιδιά και νέους, έστω και με αλλαγμένη από ποικίλες επιρροές παιδικότητα, κι αυτός θα πρέπει να μεταδίδει όχι μόνο γνώσεις αλλά και αξίες, να στηρίζει τους νέους στην αναζήτηση ταυτότητας, να είναι καλός επιστήμονας της αγωγής και να έχει το ήθος του δασκάλου. Και σήμερα ισχύει ότι ο καλός δάσκαλος είναι ‘η ψυχή’ του σχολείου. Και στην εποχή μας ο άνθρωπος παραμένει “δυσάγωγος προς αρετήν”, είναι μορφώσιμος αλλά όχι εύπλαστος. Πράγματι, η αγωγή είναι ένα από τα πιο δύσκολα προβλήματα που καλείται να λύσει ο άνθρωπος. Και η παιδεία του προσώπου έθετε και θέτει υψηλές απαιτήσεις στον παιδαγωγό και τον παιδαγωγούμενο.

Πιστεύω ότι η Σχολή Βελλάς και άλλες παρόμοιες σχολές, που ενσάρκωναν και διέσωσαν τον πολιτισμό του προσώπου, αφού υπήρξαν χώρος κατάλληλος για να λειτουργεί η σχεσιακή διάσταση της αγωγής, πρέπει να εξακολουθήσουν να λειτουργούν, πιστές σε αυτήν την παράδοση, η οποία βοηθούσε τους νέους να αναπτύξουν αισθητήριο για τα ουσιαστικά της ζωής.

Οι σχολές αυτές θα είναι πολύτιμες για το μέλλον της παιδείας στη χώρα μας, το οποίο κατ’ εμέ, είναι συνδεδεμένο με το μέλλον της παιδείας του προσώπου. Ας μην αυταπατώμεθα, υποστηρίζοντας ότι σήμερα η εκπαίδευση αντιμετωπίζει τελείως διαφορετικές προκλήσεις από το 1911, όταν άνοιγε τις πύλες του το Ιεροδιδασκαλείον της Ιεράς Μονής Βελλάς.

ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΩΝ Α.Ε.Α.

Χριστόφορος Κοντάκης
Καθηγητής
Πρόεδρος Α.Σ. της Α.Ε.Α. Θεσσαλονίκης
secretary@aeath.gr

Περίληψη: Οι Α.Ε.Α. που υπό την παρούσα μορφή λειτουργούν από το 2007, παρά τις υφιστάμενες αντιξοότητες, παρέχουν τα εχέγγυα εκπλήρωσης των προσδοκιών Εκκλησίας και Πολιτείας. Το μέχρι σήμερα έργο τους αναγνωρίζεται γενικώς ως επιτυχές και η διαδρομή τους αποτελεί αφορμή θετικών συμπερασμάτων και προβληματισμών. Για να εξακολουθούν να λειτουργούν εύρυθμα απαιτούνται αλλαγές στον ισχύοντα νόμο λειτουργίας τους. Πέραν της μέριμνας της Εκκλησίας και της Πολιτείας που πρέπει να είναι ουσιαστική και απροσχημάτιστη είναι απαραίτητο στον ισχύοντα νόμο να επενεχθούν μεταβολές-ρυθμίσεις όπως: συμμετοχή εκπροσώπων των Α.Ε.Α. σε επιτροπές για αλλαγές θεσμικού περιεχομένου, ύπαρξη νομικής ταυτότητας, ευελιξία των Προγραμμάτων Σπουδών, στελέχωση με το αναγκαίο διδακτικό προσωπικό, καθορισμός και κατοχύρωση των επαγγελματικών δικαιωμάτων των πτυχιούχων, οργάνωση και λειτουργία μεταπτυχιακών σπουδών, αξιολόγηση της λειτουργίας τους κατά τα ισχύοντα και το σημαντικότερο υπαγωγή των Α.Ε.Α. στο άρθρο 16 του ισχύοντος Συντάγματος. Η αναμόρφωση της ισχύουσας νομοθεσίας θα αναδείξει εν τοις πράγμασι τις Α.Ε.Α. ως παραγωγικές μονάδες της Εκκλησίας και θα τις καταστήσει Ανώτατα Ιδρύματα διευρυμένων προοπτικών και δυνατοτήτων επ' αγαθώ Εκκλησίας και Πολιτείας.

Περιποιεί ιδιαίτερη τιμή τόσο προς το πρόσωπό μου όσο και προς το θεσμικό φορέα του οποίου προϊίσταμαι, την ομαίμονα Ακαδημία Θεσσαλονίκης, η πρόσκλησή μου στον εορτασμό της Εκατονταετίας της Σχολής Βελλάς και η συμπερίληψή μου μεταξύ των ομιλητών.

Συνευφραϊνόμενος εν μέσω εορταζόντων, εορτάζων οφειλετικώς και εγώ, θα επιχειρήσω με αδρές γραμμές, καταχρώμενος του χρόνου σας, να αναδείξω τις προοπτικές των Ανώτατων Εκκλησιαστικών Ακαδημιών που αποτελούν μετεξέλιξη των πάλαι ποτέ Ανωτέρων Εκκλησιαστικών Σχολών, να επισημάνω τις διαφαινόμενες δυναμικές, να εστιάσω σημεία που χρήζουν αναπροσαρμογής και να υποδείξω λύσεις και νομοθετικές παρεμβάσεις που θεωρώ απαραίτητες.

Φρονώ και ελπίζω η παρέμβασή μου, ολιγόλεπτη άλλωστε, να μη δημιουργήσει πλήξη, ούτε και να προσθέσει πρόσθετο κάματο από το ήδη βεβαρημένο πρόγραμμα.

Άλλωστε, η προέλευση των περισσοτέρων, η ενθύμηση της τροφού Σχολής Βελλάς και η αδιαμφισβήτητη αγάπη προς το θεσμό, ευελπιστώ να με συνδράμουν αρκούντως στο εγχείρημά μου.

Οι Α.Ε.Α. κατά το διαρρεύσαν από της ενάρξεως εφαρμογής του ιδρυτικού νόμου 3432/2006 διάστημα μέχρι σήμερα, ήτοι από το 2007 και εφεξής, λειτουργούν ως γνωστόν με τρία Προγράμματα Σπουδών, έχοντας τη δυνατότητα ανάπτυξης και λειτουργίας και άλλων Προγραμμάτων.

Όλες με πλήρη λειτουργία του Προγράμματος Ιερατικών Σπουδών, οι Βελλάς και Ηρακλείου με το Πρόγραμμα Εκκλησιαστικής Μουσικής και Ψαλτικής και οι των Αθηνών και Θεσσαλονίκης με το Πρόγραμμα Διαχείρισης Εκκλησιαστικών Κειμηλίων.

Σε όλο αυτό το διάστημα, παρά τις πολλαπλές αντιξοότητες, λειτουργούν υποδειγματικά τόσο από πλευράς δημιουργίας υποδομών όσο και από πλευράς παροχής γνώσεων και παιδευτικού έργου, κατά τις απαιτήσεις της Ορθοδόξου Εκκλησίας και τις επιταγές και οραματικές προσδοκίες της πολιτείας.

Κρινόμενο συνολικά το μέχρι σήμερα παραχθέν έργο τους θεωρείται, ακόμα και από τους πλέον απαιτητικούς, λίαν επιτυχές.

Αυτό καταδεικνύεται από το μεγάλο ποσοστό προσέλευσης των πτυχιούχων τους στην ιερωσύνη και στην πανθομολογούμενη επάνδρωση εφημεριακών θέσεων, ακριτικών ιδίως περιοχών, από χειροτονοούμενους κληρικούς των.

Επί πλέον των ανωτέρω η αποφοίτηση των ήδη πρώτων πτυχιούχων των δεύτερων Προγραμμάτων (Διαχείρισης Εκκλησιαστικών Κειμηλίων και Εκκλησιαστικής Μουσικής και Ψαλτικής) θα καλύψει σημαντικά κενά της Ελλαδικής Εκκλησίας και της Πολιτείας και όχι μόνον, εισφέροντας επί τέλους κατάλληλους και ικανούς υπηρέτες τόσο του αναλογίου όσο και της συντήρησης του ανεκτίμητης αξίας κειμηλιακού θησαυρού της Πατρίδος μας.

Η επιτυχία αυτή των Α.Ε.Α. καταφαίνεται επίσης και από την κατ' έτος παρατηρούμενη και ολοένα αυξανόμενη προσέλευση υποψηφίων φοιτητών, η οποία και δηλώνει την αποδοχή τους από την αποφοιτούσα από τα Λύκεια μαθητώσα νεολαία ως όχι μόνο επιτυχημένων Ακαδημαϊκών μονάδων αλλά και ως παράλληλα πολλά υποσχόμενων για την κάλυψη απαραίτητων αναγκών της Εκκλησίας και του πολιτισμού μας.

Πέραν αυτών η καθ' υπέρβαση του αριθμού εισακτέων εισαγωγή αποφοίτων των Εκκλησιαστικών Λυκείων στις Α.Ε.Α. ενισχύει και στηρίζει τη Δευτεροβάθμια Εκκλησιαστική Εκπαίδευση, παρέχοντας διέξοδο στους αποφοίτους της.

Η μέχρι σήμερα διαδρομή των Ακαδημιών είναι φυσικό και εύλογο να αποτελεί αφορμή εξαγωγής όχι μόνο συμπερασμάτων αλλά και προβληματισμών.

Οι προβληματισμοί μας συνίστανται ως επί το πολύ στον όντως σημαντικό ρόλο τον οποίο καλούνται να διαδραματίσουν οι Α.Ε.Α. όχι μόνον ενόψει των χαλεπών καιρών τους οποίους διερχόμεθα, αλλά και των προοπτικών που αναμένονται να υπάρξουν ως προς τη σύνολη δομή και το περιεχόμενο της υπό συνεχή μετεξέλιξη Ανώτατης Ελληνικής Εκπαίδευσης.

Πρόγραμμα για την επιτυχία του θεσμού αποτελεί καταρχάς η μεταρρύθμιση – μεταβολή διατάξεων του ισχύοντος νόμου 3432/2006 η οποία κατά την αποκομισθείσα μέχρι σήμερα εμπειρία από τη λειτουργία τους καθίσταται πλέον ή απαραίτητη.

Φρονούμε ότι η αδιαμφισβήτητη ένταξή τους στην Ανώτατη Εκπαίδευση θα πρέπει να συνοδεύεται απαραίτητα από την πλήρη υπαγωγή τους στις προβλέψεις του άρθρου

16 παρ. 5 του ισχύοντος Συντάγματος καθόσον με αυτό θα αποκτήσουν όχι μόνο νομική ταυτότητα αλλά και τη λίαν απαραίτητη διοικητική αυτοτέλεια, στοιχεία τα οποία ελλείπουν παντελώς.

Είναι αδιανόητο Σχολές των οποίων οι πτυχιούχοι εντάσσονται κατά νόμον στην ΠΕ κατηγορία, εξομοιούμενοι απολύτως προς τους πτυχιούχους των αυτοδιοικούμενων ΑΕΙ, να προέρχονται από Ακαδημαϊκές μονάδες οι οποίες όχι μόνο στερούνται ακαδημαϊκής αυτονομίας και οντότητας αλλά θεωρούνται αποκεντρωμένες υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας!

Τούτο έχει ως αποτέλεσμα την έλλειψη εναρμόνισης των Α.Ε.Α. προς τα ισχύοντα κατά καιρούς στα ΑΕΙ με συνέπεια αυτονότητα να χρήζουν περαιτέρω νομοθετικών ρυθμίσεων και το χειρότερο οι Α.Ε.Α. κάθε φορά που προβλέπονται προοδευτικές βελτιώσεις των υφιστάμενων δεδομένων των Α.Ε.Ι. εύλογα να παραλείπονται.

Για την εξασφάλιση ευνοϊκών προοπτικών εύρυθμης λειτουργίας των Α.Ε.Α. απαιτούνται:

Πέραν των απαραίτητων νομοθετικών ρυθμίσεων, τις οποίες και θα αναδείξουμε, περιληπτικά έστω, στη συνέχεια, η ουσιαστική συμπαράσταση της Εκκλησίας, η οποία θα καταδείξει το αμέριστο ενδιαφέρον της προς τις παραγωγικές της Σχολές, αφού οι Α.Ε.Α. οφείλουν πρωτευόντως να υπάρχουν ως παραγωγικές της Σχολές, λειτουργούσες ως παραγωγικές μονάδες που εξασφαλίζουν στην Εκκλησία ικανά στελέχη που καλούνται να την επανδρώσουν σε όλους τους τομείς εκφοράς του ζωοποιού λόγου και του σωτηριώδους έργου Της.

Αυτός άλλωστε είναι και ο κυρίαρχος σκοπός υπάρξεώς τους, όπως με ακρίβεια διατυπώνεται στο άρθρο 2 του ισχύοντος νόμου 3432/2006.

Δυστυχώς κάτι τέτοιο δεν φαίνεται, από την πλευρά της Διοικούσας Εκκλησίας.

Αντί συμπαράσταση και συμπαράταξη προς τις Α.Ε.Α., διεξάγονται ατέρμονες συζητήσεις για το εάν ή όχι είναι αναγκαίες, εάν πρέπει να συνεχίσουν λειτουργούσες ως υφίστανται ή πρέπει να συμπτυχθούν, ή να συρρικνωθούν ή και να διακόψουν τη λειτουργία τους και τόσα άλλα, που ειλικρινά, προκαλούν όχι μόνο άφατη θλίψη προς τους υπηρετούντες το θεσμό αλλά και δημιουργούν εύλογα ερωτήματα, δύσκολα απαντώμενα.

Τί απαιτούν οι χαλεποί καιροί; Συστράτευση όλων των εμπλεκόμενων φορέων για την έκφραση μιας δυναμικής ικανής να οδηγεί αδιαλείπτως τις Α.Ε.Α. στην ανεμπόδιστη εκπλήρωση της αποστολής τους, προς όφελος Εκκλησίας και Πολιτείας.

Ειδικότερα

1. Απαραίτητη προϋπόθεση για την επίλυση των υπαρχόντων λειτουργικών προβλημάτων των Ανωτάτων Εκκλησιαστικών Ακαδημιών αποτελεί η συμμετοχή εκπροσώπων των τελευταίων στις Επιτροπές, Ομάδες Εργασίας ή οποιοδήποτε άλλο συλλογικό όργανο, το οποίο θα θεσμοθετηθεί από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού¹ για το σκοπό αυτό. Οι γνώσεις και εμπειρίες των στελεχών

1. Στην εισήγηση Υπουργείο Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων.

(Προέδρων) των Ανωτάτων Εκκλησιαστικών Ακαδημιών επί των ζητημάτων που χρήζουν επίλυσης είναι πολύτιμες και θα συμβάλουν τόσο στην ανάδειξη αυτών στη σωστή τους διάσταση όσο και στην επιλογή των πλέον αναγκαίων και πρόσφορων λύσεων. Η διαπίστωση αυτή πέραν από τη λογική της βάση έχει και νομική, καθόσον οι Ακαδημίες είναι οι πλέον επαρκείς για να συζητήσουν με τις αρμόδιες υπηρεσίες τα οποιαδήποτε προβλήματα τους. Είναι όχι μόνο αντιακαδημαϊκό και αντιδεοντολογικό αλλά και πέραν κάθε λογικής, να συζητούνται θέματα που αφορούν αποκλειστικά τις Ανώτατες Εκκλησιαστικές Ακαδημίες ερήμην αυτών. Πιστεύουμε ότι βούληση της Πολιτείας αποτελεί η επίλυση θεμάτων και όχι η δημιουργία νέων.

2. Το ζήτημα, το οποίο συνέχεται άμεσα με τη λειτουργία των Ανωτάτων Εκκλησιαστικών Ακαδημιών, και συνιστά τη βάση για την επίλυση των υπολοίπων θεμάτων είναι αυτό της προσδόσεως σ' αυτές νομικής προσωπικότητας - και μάλιστα νομικής προσωπικότητας δημοσίου δικαίου - κατά τα ισχύοντα για τα υπόλοιπα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας. Η απόκτηση της νομικής προσωπικότητας **χωρίς να παραθεωρείται η πνευματική εποπτεία της Εκκλησίας**, αφού μάλιστα οι Α.Ε.Α. είναι παραγωγικές της Σχολές, θα διασφαλίσει την αυτονομία και διοικητική αυτοτέλεια των Εκκλησιαστικών Ακαδημιών, θα διευκολύνει την οικονομική τους ενίσχυση και από φορείς εκτός επιχορηγήσεων κρατικού προϋπολογισμού, θα συμβάλει στην ανάδειξη ιδιωτικής πρωτοβουλίας συλλογής εσόδων από δραστηριότητες, θα τους επιτρέψει να μετέχουν σε προγράμματα ερευνών, να διατηρούν ειδικούς λογαριασμούς, θα ενισχύσει την επιστημονική εξωστρέφειά τους και θα επιτρέψει σ' αυτές να εκπληρώσουν τους εκ του ιδρυτικού νόμου τους προβλεπόμενους σκοπούς λειτουργίας τους. Δεν είναι δυνατόν Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, που παρέχουν πτυχία Ανώτατης Εκπαίδευσης να είναι ή να θεωρούνται αποκεντρωμένες Υπηρεσίες του Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α.² και κατά παρέκκλιση των διατάξεων περί δημοσίου λογιστικού να συντάσσουν προϋπολογισμό - απολογισμό, να υπογράφουν χρηματικά εντάλματα, να έχουν διατάκτη, να διενεργούν δαπάνες και να ενεργούν ως ΝΠΔΔ χωρίς να είναι.

3. Για να είναι υλοποιήσιμοι οι στόχοι των Α.Ε.Α. και το Πρόγραμμα σπουδών ευέλικτο σε κάθε αναγκαία προσαρμογή του σκοπού τους, απαιτείται εκσυγχρονισμός των Προγραμμάτων Σπουδών τους, εκ τούτου δε καθίσταται άκρως αναγκαία η παροχή δυνατότητας μεταβολών των Προγραμμάτων Σπουδών τους από τις ίδιες σύμφωνα με τα ισχύοντα στα ΑΕΙ και τα διεθνή ακαδημαϊκά δεδομένα και πρότυπα.

4. Οι Α.Ε.Α. δημιουργούν ευοίωνες προοπτικές μόνον εάν πληρούνται οι αναγκαίες προϋποθέσεις, μεταξύ αυτών δε σημαντική θέση κατέχει η στελέχωση με το απαραίτητο διδακτικό, διοικητικό και βοηθητικό προσωπικό.

Χωρίς την παρουσία ικανού και άριστα εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού η λειτουργία τους καθίσταται ατελέσφορη. Σήμερα παρατηρείται τεράστια έλλειψη, χωρίς να διαφαίνεται προοπτική επίλυσης του θέματος στο εγγύς μέλλον. Ο διορισμός από μα-

2. Η σημερινή συντομογραφία του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού.

κρού χρόνου εκλεγμένων μελών ΔΠ, ΕΔΠ και ΕΤΕΠ, η προώθηση των απαραίτητων προκηρύξεων νέων θέσεων και εξελίξεως των υπηρετούντων μελών ΔΠ είναι απαραίτητα όσον ποτέ άλλοτε. Απαραίτητη, επίσης, καθίσταται η στελέχωση των διοικητικών υπηρεσιών με τους ήδη προς διορισμό από μακρού επιλεγμένους υπαλλήλους, καθόσον η παντελής έλλειψη υπαλλήλων ακόμη και καθαριστών και η αδυναμία πρόσληψης δημιουργεί δυσεπίλυτα προβλήματα. Οι κακές οικονομικές συγκυρίες τις οποίες επικαλείται η Πολιτεία δεν ευσταθούν καθόσον οι Α.Ε.Α., νεοσύστατα τμήματα, πρέπει να βοηθηθούν ώστε να δημιουργηθούν εξ αρχής οι αναγκαίες υποδομές. Άλλωστε το ολιγάριθμό τους και η σημαντική πολυσχιδής αποστολή τους υπερκαλύπτει πολλαπλασίως και υπερκερά το μικρό άλλωστε λόγω του αριθμού τους κόστος λειτουργίας τους. Το μόνο που απολείπει είναι η αμφίπλευρα εκπληρούμενη διάθεση πολιτείας - εκκλησίας για τη στήριξή τους.

Η στελέχωση με μόνιμο εκπαιδευτικό και διοικητικό προσωπικό των Α.Ε.Α. πρέπει να συντελεστεί άμεσα χωρίς περιορισμούς καθόσον οι Α.Ε.Α., νέα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, στερούνται παντελώς διοικητικού προσωπικού και οι θέσεις του πάσης φύσεως προσωπικού κατά 75% παραμένουν κενές. Η ισχύουσα πρακτική του 10 προς 1 δεν είναι δυνατόν να ισχύει για τις Α.Ε.Α. διότι δεν δημιουργεί προοπτικές πληρώσεως κενών, αφού καθίσταται ανέφικτη η αποχώρηση δέκα (δεν υπάρχουν) για την πρόσληψη 1 (ενός). Το αυτό παρατηρείται με την πλήρωση των θέσεων ΕΔΠ και ΕΤΕΠ. Η έλλειψη του αναγκαίου προσωπικού δυσχεραίνει τη λειτουργία των Α.Ε.Α. ίδια των εργαστηρίων.

5. Η προοπτική των Α.Ε.Α. πέραν των όσον αναφέραμε ήδη, έχει άμεση σχέση με τον επακριβή καθορισμό επαγγελματικών δικαιωμάτων των πτυχιούχων τους πέραν της γενικής πρόβλεψης του άρθρου 17 παρ. 4 του ισχύοντος νόμου ότι «Οι απόφοιτοι των Α.Ε.Α. προσλαμβάνονται αποκλειστικώς στις υπηρεσίες της Εκκλησίας της Ελλάδος». Τούτο φρονούμε ότι ως απλή και γενικευμένη διατύπωση δεν καλύπτει επαρκώς τις προσδοκίες των πτυχιούχων για επαγγελματική αποκατάσταση.

Τους στερεί τη δυνατότητα και άλλων ευκαιριών, όπως συμβαίνει με τους πτυχιούχους άλλων Ανωτάτων Σχολών. Οι Α.Ε.Α. αναμφίβολα παρέχουν μια άλλου περιεχομένου και προοπτικών Εκπαίδευση.

Καταρτίζουν αποκλειστικώς στελέχη της Εκκλησίας. Αυτή η δυνατότητα είναι προφανής εκ του σκοπού τους και περιποιεί όλως ιδιαίτερη τιμή στους πτυχιούχους τους.

Η σημερινή όμως κοινωνική πραγματικότητα απαιτεί και άλλες επαγγελματικές διεξόδους, ειδικά για τους πτυχιούχους των Προγραμμάτων Εκκλησιαστικής Μουσικής και Ψαλτικής και Διαχείρισης Εκκλησιαστικών Κεμηλίων, όταν η Εκκλησία δεν μπορεί για διάφορους λόγους να τους αξιοποιήσει σε υπηρεσίες Της.

Γιατί οι δυνατότητές τους υψηλού αδιαμφισβήτητα επιπέδου να μηδενίζονται;

Οι απόφοιτοι ωδείων, αδιαβάθμιτων μεταλυκειακών σπουδών, γιατί να έχουν περισσότερα επαγγελματικά δικαιώματα από τους Πτυχιούχους των Προγραμμάτων Βυζαντινής Μουσικής και Ψαλτικής;

Μήπως η ενασχόληση με τα του αναλογίου και μόνον υπερκαλύπτει την επιστημονική τους δυνατότητα;

Δεν υπηρετείται η Εκκλησία από τη δυνατότητά τους να ιδρύνουν επί παραδείγματι νομίμως Σχολή Βυζαντινής Μουσικής, να ασκούν ιδιωτικό έργο μουσικοδιδασκάλου και ό,τι συναφές με την αποκτηθείσα εμπειρία και γνώση;

Οι Πτυχιούχοι της Διαχείρισης Κεμηλίων με τη λίαν υψηλή κατάρτιση, μόνο ενταγμένοι σε υπηρεσία της Εκκλησίας θα προσφέρουν;

Η άσκηση ιδιωτικού έργου ή άλλη συναφής ενασχόληση στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, συνιστά εκτροπή του στόχου της επαγγελματικής τους προοπτικής και εξέλιξης;

Δε θα συναρτάται απολύτως με τα αφορώντα τους κειμηλιακούς θησαυρούς της Εκκλησίας; Δεν υπηρετεί άλλως πως την Εκκλησία;

Το αυτό παρατηρείται και με τους πτυχιούχους του Προγράμματος Ιερατικών Σπουδών.

Τί μπορεί να ελπίζει ο πτυχιούχος του Προγράμματος Ιερατικών Σπουδών που όταν φτάνει σε ηλικία χειροτονίας διαπιστώνει τη μη συνδρομή στο πρόσωπό του των Κανονικών απαιτήσεων;

Εις τί, πέραν μιας θεωρητικής θεολογικής καταρτίσεως θα του χρησιμεύσουν τα τέσσερα έτη σπουδών περί την Θεολογίαν και τα συναφή;

Γιατί να διαφοροποιείται από πτυχιούχους ομοειδών σπουδών που δύνανται να αναζητούν και αλλαχόθεν επαγγελματική αποκατάσταση;

Παρέλκουν οι “καλές” σπουδές του, όπως πανθομολογείται από την ποιότητα του Προγράμματος Σπουδών και το όντως υψηλό επίπεδο των διδασκόντων, από το να του παρέχουν τη δυνατότητα της αναζήτησης διεξόδου και εκτός Ιερωσύνης;

Γιατί υπολείπεται δικαιωμάτων και ευκαιριών άλλων πτυχιούχων;

Όλες αυτές οι σύντομα διατυπούμενες σκέψεις πρέπει να εμβάλουν σε μείζονα σκέψη κάθε εντεταλμένο εκπρόσωπο θεσμικού φορέα και να προβληματίσουν όλους μας.

Πρέπει να εξειδικεύονται πέραν της υπάρχουσας γενικόλογης αναφοράς στα επαγγελματικά δικαιώματα των πτυχιούχων των Α.Ε.Α., όπως συμβαίνει με όλους ανεξαιρέτως τους πτυχιούχους των Ελληνικών ΑΕΙ και ΑΤΕΙ.

Η αναφορά και κατοχύρωση θα προσδώσει μεγαλύτερο κύρος στις Α.Ε.Α., θα καταστήσει περισσότερο ελκυστικά τα πτυχία τους, θα ενισχύσει τις προοπτικές επιτυχούς παρουσίας τους στα εκπαιδευτικά δρώμενα και θα προσφέρει κύρος στην Εκκλησία και την Πολιτεία, πλήθος ικανών Επιστημόνων επαγγελματιών, αναντίλεκτη εισφορά στην οικονομική ευρωστία της Χώρας μας.

Απαιτείται λοιπόν ο άμεσος καθορισμός επαγγελματικών δικαιωμάτων με πλουραλιστικό περιεχόμενο. Η αναβολή αποφάσεων καθίσταται ολιγωρία, συνιστά ατόπημα και διαιωνίζει τα υφιστάμενα προβλήματα.

6. Ένα άλλο θέμα, σημαντικό όμως και αυτό, είναι ο θεσμός της Εκκλησιαστικής Εστίας, όπως λειτουργεί σήμερα.

Φρονούμε ότι χρήζει επανεξέτασης το θέμα της Εκκλησιαστικής Εστίας ως προς τη δομή και το νομικό πλαίσιο λειτουργίας της, ύστερα μάλιστα από τις εμπειρίες που αποκομίσθηκαν από την έναρξη λειτουργίας της μέχρι σήμερα.

Η διοικητική υπαγωγή της Εστίας στις Α.Ε.Α., όπως συνέβαινε παλαιότερα με τις Α.Ε.Σ., προκειμένου να έχει λειτουργικότερη και άμεση οργανική σχέση προς την παρε-

χόμενη από τις Α.Ε.Α. πολύπλευρη ολόημερη και δη Λειτουργική εκπαίδευση και η εναρμόνιση της λειτουργίας της προς τα ισχύοντα με τις αντίστοιχες Εστίες, των άλλων Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων του Κράτους, ώστε να επιτυγχάνεται το ενιαίο των διεκδικήσεων, θα την καταστήσει περισσότερο ευέλικτη, αποδοτική και λειτουργική.

Ευνόητον ότι εκ τούτου οι πάσης φύσεως λειτουργικές δαπάνες θα υπόκεινται στον έλεγχο του δημοσίου λογιστικού ήτοι στον προληπτικό και κατασταλακτικό έλεγχο του Ελεγκτικού Συνεδρίου και θα αποφεύγονται τυχόν παρατυπίες στην οικονομική διαχείριση.

7. Σύμφωνα με το άρθρο 4, παρ. 2 και 3 του Ν. 3432/2006 το κριτήριο της πρόσβασης στις Α.Ε.Α. είναι η επιτυχής προκαταρκτική εξέταση (συνέντευξη του υποψηφίου) και η συστατική επιστολή του Επισκόπου του τόπου κατοικίας του υποψηφίου. Όπως είναι γνωστό αυτό από την αρχή εφαρμογής του νόμου δεν ίσχυσε λόγω αντισυνταγματικότητας και η ύπαρξη της διατύπωσης στο νόμο ως έχει, προκαλεί σύγχυση στους υποψηφίους. Για την απενεργοποίηση της διάταξης επειδή δεν προβλέφθηκε νομοθετική ρύθμιση εκπονήθηκε συναφές σχέδιο Π.Δ. και υποβλήθηκε για έλεγχο νομιμότητας στο Συμβούλιο της Επικρατείας, αποσύρθηκε όμως και δεν επανυποβλήθηκε από τότε. Γι' αυτό το λόγο περιτεύει η ύπαρξή του και πρέπει να απαλειφθεί.

8. **Σχετικά με τις Μεταπτυχιακές Σπουδές.** Οι Α.Ε.Α. επειδή δεν υπάγονται στο άρθρο 16 του Συντάγματος δεν υπολογίζονται ως ΑΕΙ, με αποτέλεσμα οι πτυχιούχοι τους να μη γίνονται δεκτοί από Πανεπιστημιακές Σχολές της Ημεδαπής για μεταπτυχιακές σπουδές, παραδόξως όμως για την Ελληνική πραγματικότητα να είναι αποδεκτοί από όλα τα ΑΕΙ της αλλοδαπής. (Η πρόβλεψη του άρθρου 5 σχετικά με τη συνδιοργάνωση μεταπτυχιακών σπουδών με ΑΕΙ δεν ευοδούται, αφού η άρνηση συνδρομής στη συνδιοργάνωση των ΑΕΙ είναι διαπιστωμένη και συνεχής.)

Είναι απαραίτητη η μονομερής οργάνωση μεταπτυχιακών σπουδών από τις Α.Ε.Α., εφόσον συντρέχουν οι απαραίτητες προς τούτο προϋποθέσεις και υφίστανται οι ανάλογες δυνατότητες.

9. **Σχετικά με την ύπαρξη Ανώτατου Επιστημονικού Συμβουλίου** (άρθρο 6). Η από εξαετίας ύπαρξή του δυσκόλεψε τη λύση χρονιζόντων θεμάτων, παράλληλα δε δημιούργησε πολλά προβλήματα. Η διαρρέυσασα τελευταία τριετία (2009-2012) χωρίς την ύπαρξή του μείωσε τα προβλήματα δυσλειτουργίας του θεσμού και απέδειξε την αδυναμία του να δίδει (ταχέως) τις απαραίτητες λύσεις. Ως εκ τούτου περιτεύει η ύπαρξή του επειδή τα μέλη του διορίζονται και συνιστάται συνταγματική αδυναμία για την αυτοδιοίκηση των Α.Ε.Α., καθώς έχουν ανώτερο όργανο μη αιρετό.

Για τις πλέον άμεσες και απαραίτητες νομοθετικές ρυθμίσεις προτείνουμε τη σχετική διατύπωση σε άμεση νομοθετική παρέμβαση ως ακολούθως:

Α. «Στο άρθρο 1 παρ. 2 εδ. Α του Ν. 4009/6-9-2011 (ΦΕΚ 195 Α') μετά 'και την Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών' προστίθεται 'και τις Ανώτατες Εκκλησιαστικές Ακαδημίες' ».

Β. «Από της ισχύος του παρόντος οι διατάξεις του άρθρου 4 παρ. 2 και 3 του Ν.3432/2006 καταργούνται».

Γ. «Οι διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 1,2,4 και 5 του Ν. 3432/2006 (ΦΕΚ 14 Α΄) καταργούνται. Όπου από τις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας προβλέπεται γνώμη, σύμφωνη γνώμη, πρόταση ή εισήγηση του Ανώτατου Επιστημονικού Συμβουλίου για έκδοση διοικητικών πράξεων κανονιστικού περιεχομένου, ή τον ορισμό του Προέδρου του Ακαδημαϊκού Συμβουλίου, ή τον έλεγχο νομιμότητας της διαδικασίας εκλογών ή για ρύθμιση άλλων ζητημάτων των Ανώτατων Εκκλησιαστικών Ακαδημιών, παύουν να ισχύουν από την έκδοση του παρόντος νόμου. Αντί του καταργουμένου Ανωτάτου Επιστημονικού Συμβουλίου συνίσταται Συμβούλιο αποτελούμενο από τους Προέδρους των Α.Ε.Α. γνωμοδοτικού προς τον Υπουργό χαρακτήρα για θέματα που αφορούν τις Α.Ε.Α.».

Στο ίδιο άρθρο η παράγραφος 6 επαναδιατυπώνεται ως εξής:

«Οι Ανώτατες Εκκλησιαστικές Ακαδημίες υπόκεινται σε αξιολόγηση. Οι Ανώτατες Εκκλησιαστικές Ακαδημίες, υπόκεινται ως προς την αξιολόγησή τους, στις διατάξεις του ν. 3374/2005 (ΦΕΚ 189 Α΄), όπως κάθε φορά ισχύουν. Με απόφαση του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ύστερα από πρόταση της κατά τις διατάξεις των άρθρων 10 και 11 του ν. 3374/2005, Αρχής Διασφάλισης Ποιότητας, ρυθμίζονται οι σχετικές λεπτομέρειες για την αξιολόγηση των Ανώτατων Εκκλησιαστικών Ακαδημιών».

Στο ίδιο άρθρο προστίθεται παράγραφος ως εξής: «Οι αρμοδιότητες της παραγράφου 3 του παρόντος άρθρου ανήκουν του λοιπού στο Ακαδημαϊκό Συμβούλιο ή την προσωρινή Διοικούσα Επιτροπή.»

Δ. «1. Οι διατάξεις των εδαφίων (δ) και (ε) της παραγράφου 6 του άρθρου 7 του ν. 3432/2006 καταργούνται, κατά το μέρος που αφορούν στο Ανώτατο Επιστημονικό Συμβούλιο.

2. Οι διατάξεις των εδαφίων (α) και (β) της παραγράφου 3 του ιδίου άρθρου αντικαθίστανται ως εξής:

α) 1. Ο Πρόεδρος του Ακαδημαϊκού Συμβουλίου εκλέγεται από το σύνολο του διδακτικού προσωπικού και του ειδικού διδακτικού προσωπικού της Ανώτατης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας σε ειδική προς τούτο συνεδρίαση. Με απόφαση του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ρυθμίζονται τα θέματα που αφορούν τις προθεσμίες υποβολής υποψηφιότητας και διεξαγωγής των εκλογών, συγκρότησης εφορευτικής επιτροπής, διεξαγωγής εκλογών, ανακήρυξης υποψηφίων και ανακοίνωσης των αποτελεσμάτων.

2. Αν ο Πρόεδρος του Α.Σ. ελλείπει ή παραιτείται, το Ακαδημαϊκό Συμβούλιο και τα μέλη ΕΔΙΠ εκλέγουν για το υπόλοιπο της θητείας νέο Πρόεδρο, εντός δέκα (10) ημερών από τη διαπίστωση ή από την παραίτηση. Κατά το διάστημα που μεσολαβεί μέχρι τη νέα εκλογή καθήκοντα Προέδρου ασκεί ο Διευθυντής Σπουδών του Προγράμματος Ιερατικών Σπουδών. Ο Πρόεδρος του Ακαδημαϊκού Συμβουλίου εκλέγεται μέχρι δύο (2) φορές.

β) Ο Διευθυντής Σπουδών εκλέγεται από το αυτό όργανο σε ειδική συνεδρίαση την οποία συγκαλεί ο Πρόεδρος του Α.Σ., τουλάχιστον ένα (1) μήνα πριν από τη λήξη του τελευταίου ακαδημαϊκού έτους της θητείας του.

Αν ο Διευθυντής Σπουδών ελλείπει ή παραιτείται το αυτό όργανο εκλέγει νέο Διευ-

θунτή Σπουδών για το υπόλοιπο της θητείας του. Στο διάστημα που μεσολαβεί καθήκοντα Διευθυντή Σπουδών ασκεί ο Πρόεδρος του Ακαδημαϊκού Συμβουλίου. Ο Διευθυντής Σπουδών εκλέγεται μέχρι δύο (2) φορές. Η παράλειψη συγκλίσεως του οργάνου εκλογής από τον Πρόεδρο του Ακαδημαϊκού Συμβουλίου συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα.

Η παρ. 5 του αυτού άρθρου αντικαθίσταται ως ακολούθως:

5. Ο διορισμός του Προέδρου του Α.Σ. και του Διευθυντή Σπουδών γίνεται από τον Υπουργό ΠΑΙ.Θ.Π.Α., ο οποίος εντός αποκλειστικής προθεσμίας τριάντα (30) ημερών προβαίνει σε έλεγχο νομιμότητας και στη συνέχεια εκδίδει τις σχετικές διαπιστωτικές πράξεις διορισμού που δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. **Μέχρι την περαίωση των προβλέψεων του παρόντος άρθρου και το διορισμό νέου Προέδρου Ακαδημαϊκού Συμβουλίου παρατείνεται η θητεία των υπηρετούντων Προέδρων των Α.Ε.Α. που εξελέγησαν σύμφωνα με τις καταργούμενες διατάξεις».**

Ε. «Οι Ανώτατες Εκκλησιαστικές Ακαδημίες διέπονται ως προς την εν γένει οικονομική τους διαχείριση από τις διατάξεις του ν. 496/1974 (Φ.Ε.Κ. 204 Α'), όπως ισχύουν κάθε φορά».

ΣΤ. «Οι διατάξεις του άρθρου 15 του ν. 3432/2006 αντικαθίστανται ως ακολούθως:

1. Για την κάλυψη αναγκών των Προγραμμάτων Σπουδών των Ανώτατων Εκκλησιαστικών Ακαδημιών, μπορεί να προσκαλούνται ή να προσλαμβάνονται ως επισκέπτες καθηγητές ή ειδικοί επιστήμονες, Έλληνες ή αλλοδαποί που έχουν θέση ή ισοδύναμα προσόντα μέλους διδακτικού προσωπικού των Ανώτατων Εκκλησιαστικών Ακαδημιών. Προϋπόθεση για την πρόσκληση ή την πρόσληψη είναι η εγγραφή των αναγκαίων πιστώσεων στον προϋπολογισμό της οικείας Ανώτατης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας, η έγκριση του αριθμού των προσκαλούμένων ή προσλαμβανόμενων σύμφωνα με την ΠΥΣ 33/2006 (ΦΕΚ 280 Α'), όπως ισχύει, και ότι δεν υπηρετεί μόνιμο μέλος του διδακτικού προσωπικού για τα γνωστικά αντικείμενα για τα οποία γίνεται η πρόσκληση ή πρόσληψη. Τα μέλη του έκτακτου διδακτικού προσωπικού συμμετέχουν στις συνεδριάσεις του Ακαδημαϊκού Συμβουλίου, για θέματα κατάρτισης και υλοποίησης των προγραμμάτων σπουδών, και εν γένει φοιτητικών θεμάτων.

2. Το έκτακτο διδακτικό προσωπικό προσκαλείται ή προσλαμβάνεται, με απόφαση του Προέδρου του Ακαδημαϊκού Συμβουλίου, ύστερα από αιτιολογημένη επιλογή του Ακαδημαϊκού Συμβουλίου ως προς το έργο, την ικανότητα και την εν γένει προσφορά του μετακαλούμενου ή προσλαμβανόμενου κατά περίπτωση. Για την πρόσκληση ή πρόσληψη εκδίδεται από το Ακαδημαϊκό Συμβούλιο προκήρυξη ή πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος που δημοσιεύεται σε μία τουλάχιστον ημερήσια εφημερίδα των Αθηνών και μία της έδρας πόλης της οικείας Ανώτατης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας, εφόσον κυκλοφορεί και καταχωρίζεται στην ιστοσελίδα της οικείας Α.Ε.Α., καθώς και του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού και εκτίθεται στη Διαύγεια.

3. Η απασχόληση των επισκεπτών καθηγητών ή των ειδικών επιστημόνων υπό την ιδιότητα του έκτακτου διδακτικού προσωπικού μπορεί να είναι πλήρης ή μερική. Η μηνιαία αμοιβή είναι ίση με τις κάθε είδους αποδοχές του μόνιμου διδακτικού προσωπικού της αντίστοιχης βαθμίδας, όπως ορίζονται στο άρθρο 16 του παρόντος νόμου και ανα-

προσαρμόζονται κάθε φορά, εφόσον η απασχόληση είναι μερική. Το έκτακτο διδακτικό προσωπικό προσλαμβάνεται με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου και το έργο που του ανατίθεται καθορίζεται με τη σύμβαση. Η διάρκεια της σύμβασης καθορίζεται ένα διδακτικό εξάμηνο ή διδακτικό έτος, ανάλογα με τις εκπαιδευτικές ανάγκες της οικείας Ακαδημίας, μπορεί δε να ανανεώνεται κατ' ανώτατο όριο μέχρι τρία διδακτικά έτη. Επιτρέπεται, ύστερα από αιτιολογημένη απόφαση του Ακαδημαϊκού Συμβουλίου να προσλαμβάνονται για κάθε εγκεκριμένη θέση-πίστωση, δύο ή περισσότεροι ειδικοί επιστήμονες με προσόντα αντίστοιχα των βαθμίδων του Λέκτορα ή του Επίκουρου Καθηγητή Α.Ε.Α. και με μερική απασχόληση. Σε κάθε περίπτωση η ετήσια συνολική δαπάνη μισθοδοσίας του ειδικού επιστήμονα πλήρους απασχόλησης δεν μπορεί να υπερβαίνει τις ετήσιες αποδοχές του Αναπληρωτή Καθηγητή Α.Ε.Α.. Με απόφαση του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως ρυθμίζονται θέματα λεπτομερειακού χαρακτήρα που μπορεί να ανακύπτουν από την εφαρμογή των διατάξεων της παρούσης παραγράφου».

Ζ. «Οι διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 17 του ν. 3432/2006 αντικαθίστανται ως ακολούθως: 1. Οι προβλεπόμενες από τις πανεπιστημιακές διατάξεις, όπως κάθε φορά ισχύουν, παροχές και διευκολύνσεις προς τους φοιτητές των πανεπιστημίων όπως ιδίως ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη, υποτροφίες επίδοσης και υποτροφίες και δάνεια ενίσχυσης, σίτιση, στέγαση, διδακτικά βιβλία ή άλλα βοηθήματα και διευκόλυνση για τις μετακινήσεις ή άλλες οικονομικές ενισχύσεις, παρέχονται με τους ίδιους όρους και προϋποθέσεις και στους φοιτητές των Ανώτατων Εκκλησιαστικών Ακαδημιών. Με απόφαση του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, προσαρμόζονται οι οικείες κατά περίπτωση διατάξεις στις ιδιαίτερες συνθήκες λειτουργίας των Ανώτατων Εκκλησιαστικών Ακαδημιών. Από το ακαδημαϊκό έτος 2012 - 2013, οι Ανώτατες Εκκλησιαστικές Ακαδημίες επιχορηγούνται από τον Προϋπολογισμό του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού για την κάλυψη της δαπάνης σίτισης και διαμονής των φοιτητών που εξασφαλίζουν τα κριτήρια και τις προϋποθέσεις που ισχύουν κάθε φορά για τα ΑΕΙ. Σε περίπτωση αντικειμενικής αδυναμίας της οικείας Ανώτατης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας, για τη διαμονή των δικαιούμενων φοιτητών, χορηγείται το στεγαστικό επίδομα που προβλέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 10 του ν. 3220/2004 (ΦΕΚ 15^Α) με τους όρους και τις προϋποθέσεις που ορίζονται από τις διατάξεις αυτές καθώς και της υπουργικής απόφασης 1104059/7953/2004 (ΦΕΚ 1962 Β'), όπως ισχύουν κάθε φορά».

2. Από την παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου η λέξη “αποκλειστικώς” απαλείφεται και προστίθεται η λέξη “και”».

Η. «1. Όπου στις διατάξεις του άρθρου 26 του ν. 3432/2006 γίνεται μνεία για Ανώτατες Εκκλησιαστικές Ακαδημίες και Περιφερειακή Εστία Εκκλησιαστικής Εκπαίδευσης για τις προαναφερόμενες μονάδες παύουν να ισχύουν με τη λήξη του τρέχοντος ακαδημαϊκού έτους 2011- 2012. Ομοίως παύει να ισχύει από την ίδια χρονική περίοδο κάθε διά-

ταξη από την οποία προβλέπεται επιχορήγηση της Εστίας Εκκλησιαστικής Εκπαίδευσης από τον Κρατικό Προϋπολογισμό, για σίτιση και διαμονή φοιτητών των Ανώτατων Εκκλησιαστικών Ακαδημιών εξοπλισμού και λειτουργίας των Περιφερειακών Εκκλησιαστικών Εστιών των Ακαδημιών του λοιπού επιχορηγουμένων άμεσα εκ του τακτικού προϋπολογισμού των Α.Ε.Α.

2. Οι διατάξεις της παρ. 4 του άρθρου 26 του ν. 3432/2006 παύουν να ισχύουν με τη λήξη του τρέχοντος ακαδημαϊκού έτους, ενώ οι υπουργικές αποφάσεις που έχουν εκδοθεί κατ' εξουσιοδότηση των διατάξεων αυτών, εξακολουθούν να ισχύουν ως προς το ημερήσιο σιτηρέσιο, μέχρις ότου τροποποιηθούν ή καταργηθούν.

3. Με τη λήξη του ακαδημαϊκού έτους 2011 – 2012 (31-08-2012), ο εξοπλισμός των Ανώτατων Εκκλησιαστικών Ακαδημιών που έχει παραχωρηθεί για τις ανάγκες λειτουργίας της Περιφερειακής Εκκλησιαστικής Εστίας της οικείας Ακαδημίας, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 6 του άρθρου 26 του ν. 3432/2006, επιστρέφει στην οικεία Ακαδημία. Ομοίως ανακαλείται το προσωπικό, που είχε διατεθεί για τη λειτουργία της Περιφερειακής Εκκλησιαστικής Εστίας. Για την παραλαβή του εξοπλισμού και την επιστροφή του προσωπικού συντάσσεται σχετικό πρωτόκολλο το οποίο υπογράφεται από τον Πρόεδρο της Ανώτατης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας και από τον Διευθυντή της Περιφερειακής Εκκλησιαστικής Εστίας.

4. Κάθε Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία μπορεί με απόφαση του Ακαδημαϊκού της Συμβουλίου να αυτοδιαχειρίζεται την Εστία εφόσον υπάρχει η αναγκαία κτιριακή υποδομή ή να αναθέτει στην Εστία Εκκλησιαστικής Εκπαίδευσης ή σε τρίτους τη σίτιση και διαμονή των φοιτητών της».

Θ. Η παράγραφος 5 του άρθρου 5 καταργείται όπως ισχύει και επαναδιατυπώνεται ως εξής: « Με απόφαση του Υπουργού ΠΑΙ.Θ.Π.Α. μετά από πρόταση του Ακαδημαϊκού Συμβουλίου οργανώνονται και λειτουργούν Προγράμματα μεταπτυχιακών σπουδών σχετικά με τις εκπαιδευτικές, ερευνητικές και λειτουργικές ανάγκες της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Τα προγράμματα ενδέχεται να συνδιοργανώνονται σε συνεργασία με ΑΕΙ της ημεδαπής και της αλλοδαπής και την αρμοδιότητα χορήγησης των μεταπτυχιακών τίτλων έχουν οι Α.Ε.Α.».

Θεωρούμε αναγκαίο να επισημάνουμε ότι η αναμόρφωση των ισχυόντων θα σημάνει νέα εποχή και θα αναδείξει τις Α.Ε.Α. ως εν τοις πράγμασι παραγωγικές Σχολές της Εκκλησίας, διευρύνοντας τις προοπτικές αποδοτικής λειτουργίας τους, με ό,τι θεωρηθεί απαραίτητο.

Ευελπιστούμε στην επίλυση των αναφερόμενων θεμάτων με ρεαλισμό και επίγνωση αυτής της άμεσα εκδηλούμενης αναγκαιότητας, και σας παρακαλούμε να συνδράμετε από τη θέση που κατέχετε στην επίλυση των όποιων προβλημάτων ταλανίζουν τις Ανώτατες Εκκλησιαστικές Ακαδημίες ώστε να αναδειχθούν έργο και λόγω Ακαδημίες υψηλών προδιαγραφών.

Μερική άποψη του κτιριακού συγκροτήματος και του καθολικού της Ιεράς Μονής - Σχολής Βελλιάς.

Ἄρά γε γινώσκεις ἃ ἀναγινώσκεις; ...

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΚΑΙ ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΣΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΑΚΑΔΗΜΙΩΝ¹

Δημήτριος Κ. Ράιος

Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

draios@cc.uoi.gr

Περίληψη

Ένα από τα θέματα που απασχόλησαν και απασχολούν την ελληνική Εκκλησία και κοινωνία τις τελευταίες δεκαετίες – μετά την καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας στην εκπαίδευση και τη δημόσια ζωή – είναι το ζήτημα της λειτουργικής και εκκλησιαστικής γλώσσας. Βέβαια, όπως είναι γνωστό, το ζήτημα αυτό δεν είναι πρόσφατο, αφού έχει απασχολήσει την ελληνική Εκκλησία και κοινωνία και στο παρελθόν, ιδιαίτερα κατά τα τελευταία χρόνια του ΙΘ΄ και τις αρχές του Κ΄ αιώνα – κάποτε μάλιστα πολύ έντονα και με ακραίες εκδηλώσεις που έφτασαν ως την πρόκληση ανθρώπινων θυμάτων κατά τα Έυαγγελι(α)κά΄ με αφορμή τις ‘μεταφράσεις’ της *Καινής Διαθήκης* ‘εις τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ’.

Απέναντι στα αιτήματα και τα επιχειρήματα των ‘νεωτεριστών’ υψώνεται ο αντίλογος των υπερασπιστών της παραδοσιακής λατρευτικής γλώσσας, χωρίς ωστόσο να πείθονται οι ‘αντιφρονούντες’, με αποτέλεσμα να μην είναι ακόμη ορατή στον ορίζοντα αυτής της ‘διαπάλης’ κάποια πιθανότητα συμφωνίας. Όποια πάντως και αν είναι η λύση που θα επιλεγεί στο μέλλον, η καλή εκμάθηση της βιβλικής, λατρευτικής και πατερικής γλώσσας από τους σημερινούς και μελλοντικούς λειτουργούς της Εκκλησίας (που απαρτίζουν τη συντριπτική πλειονότητα των σπουδαστών των Εκκλησιαστικών Ακαδημιών) προβάλλει ως επιτακτικό desideratum της εκκλησιαστικής εκπαίδευσης.

1. Επειδή το θέμα έχει πολλές πτυχές και απαιτεί οπωσδήποτε ευρύτερη ανάπτυξη, που δεν είναι δυνατόν να περιληφθεί στα *Πρακτικά της Εκατονταετηρίδος της Σχολής Βελλάς*, αρκούμαστε τώρα στη δημοσίευση του προφορικού κειμένου μας με λίγες προσθήκες κι έναν βιβλιογραφικό πίνακα με τους τίτλους των έργων, απ’ όπου αντλήσαμε στοιχεία και ιδέες για τη σύνταξή του. Ελπίζουμε, Θεού θέλοντος, να δημοσιεύσουμε σύντομα εκτενέστερη και διεισδυτικότερη παρουσίαση του εξαιρετικά σημαντικού αυτού ζητήματος τόσο για την εκκλησιαστική εκπαίδευση όσο και για την ελληνική Εκκλησία, αλλά και για τη γλωσσική παιδεία των νεοελλήνων και την πορεία της νεοελληνικής (του λοιπού ΝΕ) γλώσσας.

“Η ελληνική γλώσσα, ο άνθρωπος, η θάλασσα ... Για κοιτάξετε πόσο θαυμάσιο πράγμα είναι να λογαριάζει κανείς πως, από την εποχή που μίλησε ο Όμηρος ως τα σήμερα, μιλούμε, ανασαίνουμε και τραγουδούμε με την ίδια γλώσσα. Κι αυτό δεν σταμάτησε ποτέ, είτε σκεφτούμε την Κλυταμνήστρα που μιλά στον Αγαμέμνονα είτε την Καινή Διαθήκη είτε τους ύμνους του Ρωμανού και τον Διγενή Ακρίτα είτε το Κρητικό θέατρο είτε το δημοτικό τραγούδι”.

Γ. Σεφέρης (Σημειώσεις για μια ομιλία στα παιδιά: Δοκιμές Α', 177)

Εισαγωγή

Ένα από τα ακανθώδη ζητήματα που απασχόλησαν και απασχολούν όχι μόνον την ελληνική Εκκλησία, αλλά και την ευρύτερη κοινωνία τις τελευταίες δεκαετίες – μετά την καθιέρωση της δημοτικής ως επίσημης γλώσσας σε όλα τα επίπεδα της εκπαιδευτικής και δημόσιας ζωής² – είναι το θέμα της λειτουργικής γλώσσας. Βέβαια, όπως είναι γνωστό, το ζήτημα αυτό δεν είναι πρόσφατο, αφού είχε απασχολήσει την ελληνική Εκκλησία και κοινωνία τόσο στο απώτερο όσο και στο κοντινότερο παρελθόν, ιδιαίτερα κατά τα τελευταία χρόνια του ΙΘ' και τις αρχές του Κ' αιώνα³ – και μάλιστα πολύ έντονα και με

2. «Ο Γ. Ράλλης» δεν υποψιάστηκε ότι η ‘ομιλούμενη’ γλώσσα, το ζωντανό δυναμικό ιδίωμα της λαϊκής έκφρασης, ακυρώνεται στην αυθεντική του γνησιότητα από τη στιγμή που θα επιβληθεί με νόμο. Δεν έσβησαν οι μνήμες ούτε απαλείφθηκαν τα ίχνη από τις τερατωδίες που γέννησε το συγκεκριμένο νομοθέτημα του Ράλλη. Πλημμύρισε ο δημόσιος βίος γλωσσικά εξαμβλώματα, μνημεία ευτραπείας, αλλά και ντροπής – από τα στερεότυπα για συμπλήρωση έντυπα σε ταχυδρομεία, τελωνεία ή όποιες άλλες δημόσιες υπηρεσίες, ως την ανέτοιμη να εκφραστεί στο δημόδες ιδίωμα γλώσσα δικαστών, δικηγόρων, δασκάλων, δημοσιογράφων, πολιτικών. Παντού κυριάρχησε η σύνταξη και η εκφραστική της καθαρεύουσας τεχνητά υποταγμένη σε προκρούστειους κανόνες, όπως της αλλαγής των τριτόκλιτων ονομάτων σε πρωτόκλιτα (“Τάχθηκε κατά της αίτησης ανάκλησης της απόφασης” – “απόκλεισε το δικαίωμα λήψης άδειας οδήγησης ...”) ... Αυτό που χρειαζόταν ο τόπος, αν κρίνω σωστά, ήταν να καταργηθεί με νόμο η παρέμβαση του κράτους στη γλώσσα: ο καθορισμός ‘επίσημης’ γλώσσας του κράτους είναι η συνακόλουθη στατική επιβολή της. Να αφεθεί ελεύθερη η χρήση της ελληνικής στον δημόσιο βίο – με την αυτονόητη απαίτηση (που δεν χρειάζεται να γίνει νόμος) η επιλογή ιδιώματος λόγιου ή δημώδους, αρχαΐζουσας ή απλοελληνικής ή μεικτής (καβαφικής) γλώσσας να πειθαρχεί στους ανάλογους γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες ... Μια άλλη συνέπεια ήταν: οι Έλληνες οι κάτω των τριάντα ετών σήμερα να μην καταλαβαίνουν τον Παπαδιαμάντη ή τον Ροΐδη, να ακούν το Ευαγγέλιο ή τους Χαιρετισμούς σαν να πρόκειται για ξένη γλώσσα (κάτι που δεν είχε συμβεί ούτε στα τετρακόσια χρόνια οθωμανικού ζυγού). Για πρώτη φορά έσπασε η ζωντανή γλωσσική συνέχεια του Ελληνισμού ... Ό,τι δεν κατόρθωσαν αιώνες Ρωμαιοκρατίας, Φραγκοκρατίας, Τουρκοκρατίας το πέτυχαν σύγχρονοι μας Νεοέλληνες υπουργοί» (“Με Παρθενώνα, αλλά χωρίς γλωσσική συνέχεια ...”, Χ. Γιανναράς, εφημ. Καθημερινή 09-04-2006).

3. Κάποιοι αναζητούν την πρώτη απόπειρα μεταγλώττισης των ιερών κειμένων στα μέσα του Γ' αι. π. Χ., στα χρόνια δηλ. των Πτολεμαίων και της μετάφρασης της Παλαιάς Διαθήκης στην ελληνική γλώσσα της εποχής (Μετάφραση των Ο'), όταν πολλοί Ιουδαίοι μιλούσαν ελληνικά και δεν κατανοούσαν τα εβραϊκά κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης. Πρόκειται όμως για ανόμοια περίπτωση, αφού τότε έγινε ‘διαγλωσσική’ μετάφραση από μια σημιτική σε μια ινδοευρωπαϊκή γλώσσα, την ελληνική, χωρίς λεξιλογική, φωνητική και δομική συγγένεια. Ανάλογα ισχύουν και για τις μεταφράσεις της Αγίας Γραφής παλαιά στα λατινικά (Vulgata) και μεταγενέστερα σε πολλές άλλες γλώσσες (αραβικά, αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, ισπανικά, ιταλικά, παλαιοσλαβικά/σλαβονικά κλπ).

ακραία συμπτώματα, που είχαν προκαλέσει οκτώ θανάτους, χωρίς να υπολογίσουμε τις δεκάδες των τραυματιών: αναφερόμαστε στα *Ευαγγελι(α)κά* με αφορμή τις ‘μεταφράσεις’ και συγκεκριμένα τη ‘μετάφραση’ της *Καινής Διαθήκης* ‘εις τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ’ από τον Αλέξανδρο Πάλλη (1901).

Τις τελευταίες δεκαετίες, όπως προαναφέρθηκε, το ζήτημα επανήλθε στην επικαιρότητα, δημοσιεύτηκαν και δημοσιεύονται πολυάριθμα κείμενα από ποικίλους εκκλησιαστικούς, μοναστικούς, εκπαιδευτικούς, πολιτικούς-κομματικούς, δημοσιογραφικούς κλπ χώρους. Οι συντάκτες τους υποστήριξαν ή υποστηρίζουν, με πάθος κάποτε και ζωντανά επιχειρήματα, τις απόψεις τους, χωρίς πάντως να καταφέρουν να πείσουν τους ‘αντιφρονούντες’, με αποτέλεσμα να μη φαίνεται ακόμη ορατή στον ορίζοντα αυτής της ‘διαπάλης’ κάποια πιθανότητα συμφωνίας. Ευτυχώς δεν έχουμε θρηνήσει αυτή τη φορά θύματα ... Γιατί κατά τα άλλα σε αυτόν τον ‘αγώνα λόγων’ η ευπρέπεια συχνά εξορίζεται, η ειρωνεία και ο χλευασμός της ‘άλλης πλευράς’ αντικαθιστούν τη νηφαλιότητα και τα επιστημονικά, θεολογικά ή κοινωνικά επιχειρήματα.

Το πρόβλημα συνδέεται άρρηκτα με τη μακραίωνη ιστορία της ελληνικής γλώσσας (του λοιπού ΕΓ) και την πολιτιστική της καταξίωση, παράγοντες που εξηγούν την ιδιαιτερότητά της. Ως γνωστόν, από τα ρωμαϊκά χρόνια, με τον *Αττικισμό*, και για πολλούς αιώνες, η πορεία της ΕΓ χαρακτηρίζεται από έναν διχασμό ανάμεσα στην ομιλούμενη γλώσσα των πολλών – αποτέλεσμα της φυσικής *ἐν πολλοῖς* γλωσσικής εξέλιξης, αλλά και της εξάπλωσης της ΕΓ σε ξένους ομιλητές – και τη γραπτή γλώσσα της παιδείας, της διοίκησης, και της γραμματειακής παραγωγής, ‘θύραθεν’ και χριστιανικής, με θετικές (πολιτιστική αναγέννηση) και αρνητικές επιπτώσεις, αφού ο *Αττικισμός* δημιούργησε κλίμα περιθωριοποίησης ή και αληθινού διωγμού για τα έργα που δεν ακολούθησαν την αρχαϊστική τάση, με αποτέλεσμα να μη γνωρίσουν αυτά ποτέ την υποδοχή που τούς άξιζε και να χαθούν οριστικά.

Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό της ΕΓ είναι, ως γνωστόν, η συνέχειά της. Ενώ η λατινική γλώσσα, για παράδειγμα, διασπάστηκε σε πολλές νεολατινικές ή ρομανικές γλώσσες (ιταλικά, ισπανικά, πορτογαλικά, γαλλικά, ρουμανικά, βλάχικα κλπ), η ΕΓ διατηρήθηκε ως σήμερα ενιαία: κάποιες τοπικές διαλεκτικές διαφορές ή είναι πολύ μικρές ή, όταν είναι σημαντικότερες (όπως συμβαίνει π. χ. με τα κρητικά, τα ποντιακά ή τα κυπριακά) μειώνονται καθημερινά και δεν αποτελούν εμπόδιο στη συνεννόηση με άλλους ελληνόφωνους πληθυσμούς. Η συνέχεια όμως αυτή της ΕΓ, που έλκει πίσω της παράδοση χιλιετιών⁴, σημαίνει ότι πολλά ζητήματα που λύθηκαν εύκολα σε άλλους λαούς με τη μετάφραση της *Αγίας Γραφής* ή των λειτουργικών κειμένων, στον ελληνικό χώρο δεν μπορεί να αντιμετωπιστούν με τον ίδιο τρόπο, αφού για παράδειγμα η ΕΓ έχει το προνόμιο

4. Χαρακτηριστική η ρήση του μεγάλου Οδυσσέα Ελύτη: “Μου εδόθηκε, αγαπητοί φίλοι, να γράφω σε μιά γλώσσα που μιλιέται μόνο από μερικά εκατομμύρια ανθρώπων. Παρ’ όλ’ αυτά, μιά γλώσσα που μιλιέται επί δύομισι χιλιάδες χρόνια χωρίς διακοπή και μ’ ελάχιστες διαφορές. Η παράλογη αυτή, φαινομενικά, διάσπαση αντιστοιχεί και στην υλικοπνευματική οντότητα της χώρας μου που είναι μικρή σε έκταση χώρου και απέραντη σε έκταση χρόνου” (Λόγος στην Ακαδημία της Στοκχόλμης για την απονομή του Νόμπελ Λογοτεχνίας 08-12-1979).

να χρησιμοποιεί τα *Ευαγγέλια*, τα λειτουργικά και άλλα ιερά χριστιανικά κείμενα στη μορφή της αρχικής σύνταξής τους. Από την άλλη πλευρά η συνέχεια αυτή χαρίζει στους Έλληνες το ανεκτίμητο πλεονέκτημα να μπορούν να αντλούν εύκολα από μια ακένωτη πηγή λεκτικού πλούτου.

Ένα άλλο στοιχείο που πρέπει να λάβει κανείς υπόψη του είναι η στάση καθενός μας στο πρόβλημα της ‘προστασίας’ της ΕΓ από τον γλωσσικό ηγεμονισμό των σύγχρονων γλωσσών (κυρίως της αγγλικής). Η στάση αυτή μερίζεται σε δύο αντίθετες ‘θέσεις’. Η πρώτη ανήκει σ’ έναν εύκολο και ρηχό κοσμοπολιτισμό που συντονίζεται – συνειδητά ή όχι μικρή σημασία έχει – με τις επιδιώξεις της σημερινής ‘ηγεμονικής παγκοσμιοποίησης’. Γι’ αυτήν την πλευρά δεν υπάρχει πρόβλημα, αφού αυτή αρνείται την εθνική και πολιτισμική ετερότητα/ποικιλία και τις ευαισθησίες που παράγει η τελευταία στο όνομα μιας συρρικνωμένης και φτωχής καθολικότητας που εξαντλείται στον καταναλωτισμό και την εμπορευματοποιημένη διασκέδαση αποσκορακίζοντας, όπως ειπώθηκε, κάθε προσπάθεια που απαιτεί κόπο. Η δεύτερη αντίθετα ‘θέση’ προειδοποιεί για τους κινδύνους που ελλοχεύουν και απειλούν τη γλώσσα και την παράδοσή μας από την εισβολή της παγκοσμιοποίησης και προτρέπει στη λήψη δραστικών μέτρων ή έστω σε συνεχή επαγρύπνηση για την προστασία και διατήρηση της γλωσσικής και πολιτισμικής ετερότητας του ελληνισμού⁵, θυμίζοντας τον τρόπο σκέψης που δημιούργησε παλιά τον *Αττικισμό*.

Όπως είναι γνωστό, ο τελευταίος δεν ήταν μόνο γλωσσική επιστροφή στο παρελθόν, αλλά μια ‘πατριωτική’ κίνηση που την προκάλεσε η απώλεια της ελευθερίας και ο ηγεμονισμός της κλασικής Ρώμης κίνηση με ευρύτερες διαστάσεις, καθώς περιλάμβανε την αναβίωση των μαντείων και των κοινών των ελληνικών πόλεων, την ανακαίνιση των ιερών των προγόνων, την αναζωογόνηση του αθλητισμού, των καλλιτεχνικών ενώσεων και των αρχαίων φιλοσοφικών δογμάτων, τη διάσωση, την ανθολόγηση και τον σχολιασμό της παλαιότερης Γραμματείας, την επιστροφή των ελληνικών ονομάτων στη θέση των ρωμαϊκών, που είχε σπεύσει να υιοθετήσει η αριστοκρατία: ήταν δηλ. ένα είδος αναζήτησης ‘πιστοποιητικών ταυτότητας’ και επιστροφή στις ρίζες, χωρίς όμως ρομαντικές αυταπάτες.

Η στάση λοιπόν που επιλέγει κανείς σε αυτό το θέμα επηρεάζει και τη στάση του στο θέμα που μας απασχολεί. Τέλος η ανάμιξη πολιτικών προσώπων, θεσμών και ιδεολογιών στο ίδιο ζήτημα τού έδωσε (τουλάχιστον στο παρελθόν) εκρηκτικές διαστάσεις.

5. Γι’ αυτήν την πλευρά η ΕΓ είναι το ύψιστο αγαθό της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, είναι συνυφασμένη με την ψυχή, την ταυτότητα και την ιστορική συνέχεια του ελληνικού λαού, καθώς και με την απaráμιλλη οικουμενική κληρονομιά της και πιστεύεται ότι όσο ζει μια γλώσσα, ζει και το έθνος που τη μιλά. Κάποιοι μάλιστα φτάνουν στο σημείο να ταυτίσουν την πατρίδα με τη γλώσσα και υποστηρίζουν ότι όσο μιλάμε και όσο γράφουμε ελληνικά θα είμαστε πάντα ελεύθεροι, γιατί η υποδούλωση ενός λαού ξεκινάει από τη γλωσσική του αλλοτρίωση: γι’ αυτό πρέπει να προστατεύσουμε τη γλώσσα μας, διαφορετικά σε λίγα χρόνια οι κάτοικοι της χώρας μας δεν θα μιλούν την ελληνική που έχει βάλει ανεξίτηλη τη σφραγίδα της σε όλες τις δυτικοευρωπαϊκές γλώσσες οι οποίες είναι, κατά τον ισπανό ελληνιστή και γλωσσολόγο Adrados, “κρυφοελληνικές”.

Α. Το πρόβλημα της κατανόησης των λειτουργικών, υμνογραφικών και πατερικών κειμένων. ‘Μετάφραση’ ή ερμηνεία και παραδοσιακή γλωσσική μορφή. Επιχειρήματα και αντιρρήσεις ...

“Εγώ δεν ξέρω να υπάρχει παρά μία γλώσσα, η ενιαία γλώσσα, η Ελληνική, όπως εξελίχθηκε από την Αρχαία, που έφτασε να είναι το μεγάλο καμάρι μας και το μεγάλο μας στήριγμα”.

Οδ. Ελύτης (από συνέντευξή του στην εφημ. *Τα Νέα*)

Ο χώρος δεν επαρκεί, για να εκτεθούν (έστω και ‘λακωνικά’) όλες οι απόψεις. Έτσι θα δοθούν ορισμένες μόνον ενδεικτικές θέσεις. Οι εισηγητές της αντικατάστασης των λειτουργικών (κάποτε και των υμνογραφικών) κειμένων με ‘μεταφράσεις’ τους, όπως λένε, στην απλή ΝΕ επικαλούνται:

Είτε αναλογικά επιχειρήματα, όπως ότι ο Όμηρος λ. χ. και οι αρχαίοι Τραγικοί θα ήταν απρόσιτοι και άγνωστοι στους περισσότερους Έλληνες, αν δεν μεταγλωττίζονταν στα ΝΕ: παραδέχονται ωστόσο ότι μειώθηκε η λογοτεχνική τους αξία⁶, καθώς χάθηκε μεγάλο μέρος από τη μουσικότητα του λόγου⁷, την αριστοτεχνικότητα ή τη λακωνικότητα της διατύπωσης, τις λεπτές αποχρώσεις των νοημάτων κλπ.

Είτε πρακτικότερους λόγους: Είναι προτιμότερη η θυσία της παραδοσιακής γλώσσας με αντίτιμο την προσέλευση ανθρώπων στην ορθόδοξη λατρεία. Η μεταγλώττιση θα διευκολύνει την κατανόηση των λειτουργικών κειμένων, γιατί, μετά την καθιέρωση της δημοτικής και την αποκοπή των Ελλήνων από τη λόγια παράδοση, η λειτουργική γλώσσα είναι ακατανόητη, κυρίως από τους νέους. Σε λίγο μάλιστα θα φαντάζει (αν δεν συμβαίνει ήδη) ως ξένη γλώσσα. Αν αφήσουμε τα πράγματα, όπως έχουν, σε λίγο η Εκκλησία θα καταντήσει μουσειακό καθίδρυμα. Επικαλούμενοι μάλιστα τα λόγια του Απ. Παύλου:

“Ελεύθερος γὰρ ὢν ἐκ πάντων πᾶσιν ἐμαυτὸν ἐδοῦλωσα, ἵνα τοὺς πλείονας κερδήσω· καὶ ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσω· τοῖς ὑπὸ νόμον ὡς ὑπὸ νόμον, μὴ ὢν αὐτὸς ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερδήσω· τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος, μὴ ὢν ἄνομος Θεοῦ, ἀλλ’ ἔννομος Χριστοῦ, ἵνα κερδάνω τοὺς ἀνόμους· ἐγενόμην τοῖς ἀσθενέσι ὡς ἀσθενής, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς κερδήσω· τοῖς πᾶσι γέγονα πάντα ἵνα πάντως τινας σώσω” (Α΄ Κορινθ., Θ΄ 19-22)⁸

6. Τα λόγια του Οδυσσέα Ελύτη, στην ομιλία του στη Στοκχόλμη, για την παραλαβή του βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας είναι χαρακτηριστικά: “Οι φραγμοί των γλωσσών ορθώνονται αξεπέραστοι. Σας γνωρίζουμε και μας γνωρίζετε από το 20 έστω το 30% που απομένει ύστερα από τη μεταγλώττιση”. Από τη δική του πλευρά ο Γιώργος Σεφέρης προλογίζοντας το μεταφραστικό του εγχείρημα στο *Άσμα Ασμάτων* (1965) σημειώνει: “Με τ’ αρχαία κείμενα, εννοώ τα ελληνικά, μού συμβαίνει τούτο το ιδιότροπο: όσες φορές - και δεν είναι λίγες - δοκιμάζω να τα μεταφράσω, σταματώ πάντα σε κάποιο σημείο με τη σκέψη: Μα τούτο είναι τόσο ωραίο, γιατί να τ’ αλλάξει κανείς;”.

7. Ο Νικηφόρος Βρεττάκος, στη συλλογή του *Εκκρεμής δωρεά*, γράφει: “Όταν κάποτε φύγω από τούτο το φως θα ελιχθώ προς τα πάνω, όπως ένα ρυακάκι που μουρμουρίζει. Κι αν τυχόν κάπου ανάμεσα στους γαλάξιους διαδρόμους συναντήσω αγγέλους, θα τους μιλήσω ελληνικά, επειδή δεν ξέρουνε γλώσσες. Μιλάνε μεταξύ τους με μουσική”.

8. Κεΐμ. Κ. Aland - Μ. Black κλπ, *The Greek New Testament*, Stuttgart ⁴2005 (9η ανατ.).

επιμένουν ότι πρέπει να γίνει προσαρμογή στις ανάγκες του λαού. Οι Χριστιανοί που αγνοούν τη γλώσσα της λατρείας είναι ασθενείς αδελφοί και πρέπει να απλοποιήσουμε τα εκκλησιαστικά κείμενα, για να τους οδηγήσουμε στο νοσοκομείο των ψυχών, την Εκκλησία. Επιμένουν να προσαρμόζεται η Εκκλησία προς την εκάστοτε εποχή, για να έρθουν οι νέες γενιές στους κόλπους της. Εξάλλου η μεταγλώττιση ανταποκρίνεται στον χαρακτήρα της λατρείας και ιδίως της ευχαριστιακής λειτουργίας, ως λογικής λατρείας, υπό την έννοια της κατανοητής λατρείας: έτσι θα διευκολυνθεί η ομαδική συμμετοχή.

Στο επιχείρημα ότι η 'μετάφραση' των λατρευτικών κειμένων θα αφαιρέσει την ιεροπρέπειά τους αντιτάσσουν ότι η ιεροπρέπεια δεν πηγάζει από τον αισθητισμό, αλλά από το πλαίσιο της λατρείας (ναός, κλήρος, εκκλησίασμα), που διαφέρει από εκείνο της καθημερινότητας, και από την πρόθεση του λατρεύοντος. Αναζητώντας την ιερότητα των λατρευτικών λόγων σε εξωτερικούς γλωσσικούς παράγοντες, δεν αντιλαμβανόμαστε πως η ιερότητα βρίσκεται στον ίδιο τον άνθρωπο-ναό του Αγίου Πνεύματος και στην οποιαδήποτε γλώσσα που αυτός χρησιμοποιεί. Ας θυσιάσουμε λοιπόν την παραδοσιακή λατρευτική γλώσσα και ας αφήσουμε τα νοήματα να δράσουν ανεμπόδιστα στις ψυχές των ανθρώπων, κάτι που σήμερα δεν γίνεται λόγω του αρχαϊκού γλωσσικού ιδιώματος⁹.

Το ίδιο εκτενής είναι ο αντίλογος, που θα μπορούσε να συνοψιστεί στα επόμενα:

Είναι λάθος να εξομοιώνεται η αναγκαιότητα μεταγλώττισης των λειτουργικών κειμένων με τη 'μετάφραση' των ομηρικών έργων ή των αρχαίων τραγωδιών, αφού η λειτουργική γλώσσα δεν είναι τόσο δύσκολη και απλησίαστη όσο η γλώσσα του Ομήρου και των Τραγικών. Το λεξιλόγιό της βρίσκεται πολύ πιο κοντά στη νεοελληνική (ΝΕ) γλώσσα: με βάση μάλιστα στοιχεία στατιστικών μελετών, υποστηρίζεται ότι η πλειονότητα των λέξεων που απαντούν στα *Ευαγγέλια* και στα υπόλοιπα λειτουργικά κείμενα, επιβιώνει στη ΝΕ γλώσσα με κάποιες μορφολογικές αλλαγές. Ορισμένοι ανεβάζουν το ποσοστό τους στο 90%, που φαίνεται μάλλον υπερβολικό, αφού σε τέτοιου είδους μελέτες τα όρια είναι υποκειμενικά και ελαστικά. Άλλα, για παράδειγμα, ισχύουν για τη γενιά του γράφοντος και άλλα για τη σημερινή νεανική γενιά. Όμως παρ' όλα αυτά ο ισχυρισμός αυτός έχει μια καλή βάση ρεαλισμού.

Το ζήτημα της 'μετάφρασης' των λειτουργικών κειμένων δεν μπορεί να συμπεριληφθεί στα θέματα του εκσυγχρονισμού της Εκκλησίας, αφού η Εκκλησία δεν είναι κοσμικό ίδρυμα αλλά θείο. Η γλώσσα της λατρείας είναι το μέσον που επιτρέπει στον πιστό να επικοινωνεί με τον Θεό. Κι αν η ανθρώπινη ζωή διαρκεί όσο το *άνθος* ή η *άτμις* και η *έωθινη* δρόσος, κι αν τα ανθρώπινα πράγματα χαρακτηρίζονται από αστάθεια και παροδικότητα, αντίθετα το θεϊκό στοιχείο είναι *άναρχον* και *αγέννητον*, *άχρονον* και *προαιώνιον*, *άθάνατον* και *άτελεύτητον*, *αίδιον* και *άναλλοιώτον*, *άφθαρτον* και *αιώνιον*, *άειγενές* και *άπειρον*. Έτσι είναι λογικό και φυσικό στη λατρεία του Θεού να αρμόζει μια γλώσσα με

9. Πολλές πάντως από τις θέσεις αυτής της πλευράς, που παραλείπονται εδώ, μετατοπίζουν, ίσως ασυναίσθητα, την αποδεικτική και επιχειρηματολογική βάση τους, καθώς αναμειγνύουν το πρόβλημα της γλώσσας της συλλογικής λατρευτικής πράξης με εκείνο της ατομικής προσευχής ή του κατηχητικού/κηρυγματικού λόγου, ή ακόμα συγχέουν το πρόβλημα της λατρευτικής γλώσσας στο ελληνικό ή ελληνόφωνο περιβάλλον με αυτό που αντιμετωπίζουν οι 'μισοελληνόφωνοι' ή εντελώς ξενόγλωσσοι Χριστιανοί του εξωτερικού, φτάνοντας κάποτε να παραλληλίζουν την αναγκαιότητα της 'μετάφρασης' των λατρευτικών κειμένων με την αναγκαιότητα της *Μετάφρασης* των Ο' ή της σλαβονικής και αραβικής μετάφρασης.

διάρκεια και συνέχεια, μια γλώσσα που να εναρμονίζεται με τα αιώνια και αναλλοίωτα χαρακτηριστικά της Θεότητας, και γι' αυτό κάθε λατρευτική γλώσσα είναι από τη φύση της συντηρητική, 'ακίνητη' και κατά το δυνατόν αναλλοίωτη¹⁰. Δεν είναι δυνατόν η λατρευτική γλώσσα να παρακολουθεί τις γλωσσικές προτιμήσεις της μεγάλης μάζας του λαού, που μεταβάλλονται στην εποχή μας ταχύτατα, έτσι που η μια γενιά να απομακρύνεται γλωσσικά με πολύ ταχύτερους ρυθμούς από την άλλη απ' ό,τι συνέβαινε παλαιότερα. Το παράδειγμα των μεγάλων Πατέρων του Δ' αι., οι οποίοι συνέγραψαν τις ιερές Λειτουργίες που τελούμε ως σήμερα, καταφεύγοντας όχι στη δημόδη γλώσσα του καιρού τους, αλλά επιλέγοντας συνειδητά την αρχαιότερη γλωσσική έκφραση, είναι πολύ διδακτικό. Είναι φανερό ότι η πολύπλευρη ανωτερότητα αυτής της γλωσσικής μορφής, που είχε δοκιμαστεί επί αιώνες με επιτυχία στη λατρεία του θείου, ήταν καθοριστικός παράγων που βάρυνε στην επιλογή ενός γλωσσικού οχήματος που συνοδευόταν από ακρίβεια διατύπωσης, θαυμαστό λεκτικό πλούτο, 'άχραντες', όπως ειπώθηκε, σημασιολογικά και 'άφθαρτες' επικοινωνιακά λέξεις, αφάνταστη λεπτότητα συντακτικών, υφολογικών και λεξιλογικών αποχρώσεων και καθιερωμένη ιεροπρέπεια που ταίριαζε αρμονικά με την ιερότητα και τα υψηλά διανοήματα των λειτουργικών κειμένων: ενός δηλ. γλωσσικού τύπου που δεν εχρησιμοποιείτο για τις υποθέσεις της απλής καθημερινότητας.

Επιπλέον η 'μετάφραση' των λατρευτικών και υμνογραφικών κειμένων μοιάζει 'αδύνατη'. Όχι μόνον γιατί, όπως υποστηρίζει η μεταφραστική θεωρία, ο στόχος κάθε μεταφραστική παραμένει ιδανικά ανέφικτος, αλλά και γιατί η ομιλούμενη ΝΕ γλώσσα, παρά τη θαυμαστή καλλιέργειά της στον χώρο της λογοτεχνίας, δεν έχει διαμορφώσει ακόμη κατάλληλο και αποδεκτό γενικά 'όχημα' για τη γλωσσική απλοποίηση των λατρευτικών κειμένων¹¹. Δεν είναι σπάνιες οι ατυχείς 'μεταφράσεις' που ακούστηκαν σε ναούς κάποιων

10. Θυμίζουμε ότι παρόμοιες σκέψεις απαντούν και σε κείμενα 'εθνικών'. Σημειώνουμε λ. χ. την άποψη του νεοπλατωνικού Ιάμβλιχου, που έγραφε στις αρχές του Δ' αι. μ. Χ., ότι "όπως είναι φυσικό και όπως 'βρήκαν' οι εισηγητές των νόμων της ιεροτελεστίας, πρέπει να μένουμε σταθεροί σε αυτούς. Κι αν σε οποιοδήποτε στοιχείο των ιερών κανόνων ταιριάζει το 'αμετάπτωτον', κατά τον ίδιο τρόπο και τις παλαιές ευχές πρέπει να τις τηρούμε σαν να ήταν ιερά άσυλα ...": "... Ἄλλ' ἤπερ ἔχει φύσεως, καὶ ὡς τετυχήκασι τῆς περὶ αὐτοῦ ἀληθείας οἱ πρῶτοι καταστησάμενοι τοὺς νόμους τῆς ἱεράς ἀγιστείας, οὕτως ἐν αὐτοῖς ἐμμένομεν εἶπερ γὰρ τι τῶν ἄλλων τῶν ἱεροπρεπῶς νομίμων, καὶ τὸ ἀμετάπτωτον αὐτοῖς συναρμόζει· καὶ δεῖ τὰ τῶν παλαιῶν ἐνχῶν, ὥσπερ ἱερά ἄσυλα, τηρεῖσθαι κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως, μῆτε ἀφαιροῦντάς τι ἀπ' αὐτῶν μῆτε προστιθέντας τι αὐταῖς ἀλλαχόθεν". Ιάμβλιχ., *Περὶ τῶν Αἰγυπτίων μυστηρίων Ζ'*, 5 (έκδ. *É. des Places, Jamblique. Les mystères d'Égypte*, Paris 1966).

11. Λεπτομέρεια με σημαντική βαρύτητα λόγω της μεγάλης ποικιλίας των επιπέδων και των μορφών της σημερινής ομιλούμενης γλώσσας (όπως και κάθε ομιλούμενης γλώσσας). Δεν χρειάζονται ιδιαίτερες αποδείξεις, για να δεχτεί κανείς ότι άλλη είναι η μορφή της γλωσσικής επικοινωνίας μεταξύ των μορφωμένων και άλλη αυτή στην οποία καταφεύγουν οι λιγότερο πεπαιδευμένοι: άλλη 'γλώσσα' χρησιμοποιούν όσοι ζουν σε μικρούς και απομονωμένους οικισμούς και άλλη αυτοί που ζουν στις πόλεις και πολύ περισσότερο στις μεγαλουπόλεις: άλλη οι γηραιότερες γενιές και άλλη οι σημερινοί νέοι που ζουν συχνά κάτω από τον πιεστικό και άκρατο 'ηγεμονισμό' της αγγλικής γλώσσας, με τον εθισμό του διαδικτύου, των ηλεκτρονικών παιχνιδιών και των greeklish, και σε μεγάλο βαθμό αποφοιτούν, ακόμη και από το Λύκειο, δίνοντας την εντύπωση ότι δεν γνωρίζουν 'ανάγνωση' και 'γραφή', ενώ είναι τραγική η λεξιπενία της ομιλίας τους (δεν είναι μακρινές οι παρανοήσεις και οι παρεπόμενες διαμαρτυρίες των υποψηφίων και των γονιών τους για τα θέματα της έκθεσης που έχουν θεθεί στις Πανελλήνιες (ή Πανελλαδικές) εξετάσεις, θέματα που ήταν ωστόσο διατυπωμένα σε δημοτική γλώσσα. Γι' αυτούς σε όποια 'γλώσσα' κι αν εκτε-

Μητροπόλεων και οδήγησαν σε τραγελαφικά αποτελέσματα, έτσι που να ελλοχεύει ο κίνδυνος της σοβαρής διατάραξης της ενότητας της Εκκλησίας. Επιπλέον εδώ προστίθενται δυο άλλες μεγάλες δυσκολίες που δεν απαντούν (ή τουλάχιστον δεν απαντούν στον ίδιο βαθμό) σε άλλα κείμενα. Είναι γνωστό ότι η μετάφραση συνιστά αμεσότητα ερμηνεία· έτσι ο συχνός δογματικός χαρακτήρας αυτών των κειμένων προσθέτει νέα εμπόδια και πολλούς κινδύνους, όπως να παρερμηνήσουν στη μετάφραση απόψεις που δεν ακολουθούν ή δεν εκφράζουν όλο το εύρος και τις λεπτές αποχρώσεις της πατερικής Θεολογίας, δικαιώνοντας τους φόβους του Γρηγορίου Νύσσης *Ἐπὶ δὲ τοῦ θείου δόγματος οὐκέτι ὁμοίως ἀκίνδυνος ἢ ἀδιάφορος χρῆσις τῶν ὀνομάτων· οὐ γὰρ μικρὸν ἐνταῦθα τὸ παρὰ μικρὸν*¹². Ο ποιητικός τέλος χαρακτήρας των ὕμνων και η μελωδική περιένδυσή τους (που με την ποικιλία των ἤχων, των ρυθμῶν και το ἦθος της βυζαντινῆς ψαλτικῆς ‘ἔξυπνούν’ στην ψυχὴ των πιστῶν κατάνυξη, χαρμολύπη, ἐλπίδα, δοξολογική διάθεση, αγάπη κλπ) καθιστοῦν ανέφικτη κάθε ‘μετάφρασή’ τους. Απλοποιώντάς τους γλωσσικά, πέρα από τους κινδύνους της δογματικῆς παρερμηνείας, ‘πληγώνεται’ ανεπανόρθωτα, αν δεν ακυρώνεται εντελῶς (ὅπως στην περίπτωση των προσόμοιων τροπαρίων), η μακραίωνη παράδοση της πλούσιας βυζαντινῆς μουσικῆς, της μουσικῆς γλώσσας της Εκκλησίας¹³.

Αν κάθε χώρος ἔχει διαμορφώσει το δικό του γλωσσικό ὕφος και επίπεδο (ἄλλη ‘γλώσσα’ ἀκούει κανεῖς στην ἐμπορική ἀγορά, ἄλλη στον στρατό, ἄλλη στα λιμάνια, ἄλλη στα δικαστήρια και τις ἀγορεύσεις των δικηγόρων, ἄλλη στον χώρο της ἐπιστήμης και της διδασκαλίας, ἄλλη στα γήπεδα ἢ στους χώρους διασκέδασης των νέων¹⁴) χωρὶς κανεῖς να διατυπώσει την ἀπαίτηση της ‘ὁμογενοποίησής’ τους, ἐπειδὴ δεν γίνονται κατανοητῆς ἀπὸ τους ἐκτὸς του ‘χώρου’, γιατί και η λατρεία – που εἶναι ἀπὸ τις ἀνώτερες, ἀν ὅχι η ἀνώτατη μορφή ἐπικοινωνίας του ἀνθρώπου με τον Θεό και ἔχει σκοπὸ να ‘ἔξυπνήσει’ στον νοῦ και την καρδιά των πιστῶν την αἴσθησις ενός ἄλλου, ἀνώτερου και τελειότερου κόσμου – να

λούνται οι ιερές ἀκολουθίες το πρόβλημα θα παραμένει ἀλυτο, ἀφοῦ η αἰτία δεν βρίσκεται στο γλωσσικό περιτύλιγμα των ιερῶν κειμένων, ἀλλὰ στη δική τους ἔλλειψη παιδείας και προσπάθειας. Εξἄλλου εἶναι γνωστό ὅτι η μετάφραση δεν οδηγεῖ ἀυτόματα στην κατανόηση κανενός κειμένου, πολλῶ μᾶλλον λειτουργικῶν κειμένων, με θεολογική βαθύτητα και λεπτές δογματικές διατυπώσεις.

12. *Περὶ τοῦ μὴ οἴεσθαι λέγειν τρεῖς θεούς, πρὸς Ἀβλάβιον* 3, 1, 42 (ἐκδ. F. Mueller, *Gregorii Nysseni Opera*, III, Leiden 1958 = PG 45, 120C).

13. “Οἱ ψαλμοὶ και οἱ παντοῖοι ὕμνοι τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ποιήματα με συγκεκριμένη μορφή, συγκεκριμένη δομὴ και ρυθμοτονικά μέτρα και σὲ πολλὲς περιπτώσεις με ἰσοσυλλαβίες και ὁμοτονίες και συγκεκριμένη διαστρωμάτωση τῶν ἐννοιῶν, ... Ἡ ὁποιαδήποτε μετάφραση θὰ καταστρέψει, ἄλλοτε λίγο και ἄλλοτε πολύ, σὲ κάποιο σημεῖο τὴν αἰσθητικὴ ἰσορροπία. Καὶ τὸ θέμα εἶναι ἂν θέλουμε κι ἂν πρέπει νὰ προβοῦμε σὲ μιὰ συνειδητὴ καταστροφή ἐνὸς μνημείου λόγου. Ἡ καταστροφή αὐτὴ θὰ ἔχει ὡς ἐπακόλουθο μιὰ ἀναγκαῖα μουσικὴ ἀλλαγὴ και προσαρμογὴ, πὸν θὰ πάψει τὴν ἴδια στιγμή νὰ εἶναι ἢ προτέρα μουσικὴ. Ἄς μὴν ξεχνᾶμε ἐδῶ τὸ συναμφότερο λόγου και μέλους. Ἡ ὁποια ἀλλαγὴ τοῦ ἐνὸς συμπαράσχει τὸ ἄλλο. Ἡ ἀλλαγὴ στὸ λόγο ἔχει ὡς ἄμεση συνέπεια τὴν ἀπώλεια τοῦ συγκεκριμένου μουσικοῦ πολιτισμοῦ ...” (Γ. Στάθης, “Ἡ μουσικὴ ἔκφραση τῶν λειτουργικῶν ὕμνων”, *Λατρεύσαμε εὐαρέστως τῷ Θεῷ. Τὸ αἴτημα τῆς λειτουργικῆς ἀνανεώσεως στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, Πρακτικά Β’ Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου*, Αθήνα 2003, σελ. 209-210).

14. Στην κοινωνιογλωσσολογία, θυμίζουμε, δεν γίνεται λόγος για ‘κείμενο’ ἀλλὰ για ‘κείμενα’: το ἐπιστημονικό κείμενο, το δημοσιογραφικό κείμενο, το διαφημιστικό κείμενο, το λογοτεχνικό κείμενο ..., που το καθένα τους διαθέτει δικό του γλωσσικό/υφολογικό τύπο. Ἐτσι λοιπὸν και η διακριτὴ κατηγορία του λατρευτικοῦ κειμένου ἔχει τὸ ‘δικαίωμα’ να διαθέτει τὴ δική του γλωσσικὴ μορφή. Βλ. και υποσημείωση 11.

μην διαθέτει διαφορετική ‘γλώσσα’ και μάλιστα ‘καθιερωμένη και καθαγιασμένη’ από μια παράδοση πολλών αιώνων;

Το πρόβλημα της απομάκρυνσης των νέων από τη λειτουργική ζωή δεν οφείλεται τόσο (ή μόνον) στη δυσκολία κατανόησης της γλώσσας όσο σε πολλούς άλλους παράγοντες: κοινωνικούς, εκπαιδευτικούς, ιδεολογικούς, πολιτικούς, επαγγελματικούς· στην έλλειψη ελεύθερου χρόνου, την απαξίωση της παράδοσης, τη διάλυση της οικογένειας, την εξασθένηση του θρησκευτικού συναισθήματος και της πίστης¹⁵, στην αλλαγή του τρόπου διαβίωσης και διασκέδασης με την καλά οργανωμένη εισβολή που δεν απέχει πολύ από τη βίαιη σχεδόν επιβολή ξένων ηθών και προτύπων με το πρόσχημα δήθεν του εκσυγχρονισμού, αλλά με ουσιαστικό κίνητρο τον εκμαυλισμό και την παγίδευση των νέων στο άπληστο κυνήγι του κέρδους και των απολαύσεων ... Το κακό είναι ότι και η ίδια η Εκκλησία ‘συνεισφέρει’ εδώ το δικό της μερίδιο: από τις απαράδεκτες κρυφές ή φανερές έριδες (που καταφεύγουν κάποτε σε απίστευτα ταπεινές μεθόδους για διεκδίκηση υψηλών εκκλησιαστικών αξιωμάτων) ως τα πραγματικά ή φανταστικά σκάνδαλα κάποιων λειτουργών της¹⁶. Προ πεντηκονταετίας, παρ’ όλο το *ολιγογράμματον* μεγάλου μέρους του πληθυσμού, πολλοί νέοι σύχναζαν στην εκκλησία και παρακολουθούσαν τις ακολουθίες. Είχαν τριβεί τόσο πολύ με την εκκλησιαστική γλώσσα που την ένιωθαν κάποτε ως μητρική τους· η επανάληψη των λατρευτικών κειμένων και ο συνδυασμός τους με άλλα παρεμφερή ακούσματα και κυρίως με τη ‘γλώσσα των συμβόλων’ (ιερατικές κινήσεις και ευλογίες, Μικρά και Μεγάλη Είσοδος, περιφορά Ευαγγελίου και των Αγίων, άναμμα κεριών και καντηλιών, θυμιάματα, βυζαντινές εικόνες-αγιογραφίες κλπ) τους βοηθούσαν να συλλάβουν το γενικό νόημα, αφού η επανάληψη είναι μητέρα της μάθησης. “*Άκουγαν τη ‘μουσική’ του λόγου και κατανοούσαν τις λέξεις με την καρδιά και την πίστη τους*” (συναισθηματική νοημοσύνη). Άλλοι πάλι αντιστρέφουν το επιχείρημα· ο αραιός εκκλησιασμός δεν οφείλεται στο ‘ακατανόητον’ της λειτουργικής γλώσσας, αλλά αντίστροφα: δεν κατανοεί κανείς τη λειτουργική γλώσσα, επειδή δεν εκκλησιάζεται¹⁷. Αυτή είναι η πικρή αλήθεια, τονίζουν,

15. Το θέμα της εξασθένησης της θρησκευτικότητας και της πίστης είναι ίσως ο σημαντικότερος λόγος της απομάκρυνσης των νέων, αλλά και της μεγάλης μερίδας των ενηλίκων από τη λειτουργική ζωή της Εκκλησίας. Το γεγονός ότι η συμμετοχή στη μυστηριακή λειτουργική πράξη απαγορευόταν ρητά από την αρχαία Χριστιανική Εκκλησία στους κατηχούμενους (ανάλογες απαγορεύσεις ίσχυαν, ως γνωστόν, και σε άλλες μυστηριακές θρησκείες του αρχαίου Κόσμου για τους αμύητους) αποδεικνύει με τον πλέον εύλωτο τρόπο ότι απαραίτητη προϋπόθεση για τη βιωματική συμμετοχή των πιστών στη λειτουργική ζωή της Εκκλησίας είναι η ορθή και συστηματική κατηχητική προετοιμασία τους με στόχο την κάθαρση της καρδιάς από τα πάθη, την ταπείνωση, τη νέκρωση του ‘παλαιού ανθρώπου’, την αναγέννησή του με τον βαθύ ενστερνισμό της ουσίας της χριστιανικής διδασκαλίας και την αταλάντευτη πίστη τους σε αυτήν. Και κανένας δεν διανοήθηκε το κατηχητικό-κηρυγματικό αυτό στάδιο να γίνεται σε άλλη ‘γλώσσα’ πλην της καθομιλούμενης (κι εδώ το θαυμαστό επεισόδιο της *γλωσσολαλίας* της Πεντηκοστής είναι ιδιαίτερα ενδεικτικό). Μόνο που άλλη είναι η γλώσσα της λατρείας και άλλη της κατήχησης.

16. Όπου προστίθεται, λένε, ο λαϊκισμός της πρακτικής ωφελιμότητας με την επιλογή της πιο εύκολης λύσης, που απαλλάσσει τους αδιάφορους κληρικούς από το επίπονο και πολύχρονο έργο της ‘κατήχησης’ και της λειτουργικής προετοιμασίας των πιστών.

17. Η πλειονότητα αυτών που δεν κατανοούν τη λατρευτική γλώσσα δεν ανήκουν στους ενεργούς Χριστιανούς. Εκκλησιάζονται σπάνια και ως ‘περαστικοί’ και βρίσκονται τυχαία στον λατρευτικό χώρο είτε στα πλαίσια κάποιας κοινωνικής εκδήλωσης (βάπτισης, γάμου, κηδείας, μνημοσύνου ...) είτε *κατὰ παρα-*

και μάταια προσπαθούμε να θεραπεύσουμε ένα κακό με λανθασμένη διάγνωση και με ακόμη πιο λανθασμένη θεραπεία. Ο ιερός Χρυσόστομος υπογραμμίζει από τα βάθη των αιώνων: *Οὐδὲ γὰρ σοφίας ἀνθρωπίνης δεῖται ἡ θεία Γραφή πρὸς τὴν κατανόησιν τῶν γεγραμμένων, ἀλλὰ τῆς τοῦ Πνεύματος ἀποκαλύψεως*¹⁸.

Ένας ακόμη λόγος που δεν διευκολύνει τη συχνή προσέλευση του κόσμου στη λειτουργική ζωή είναι ο τρόπος εκφώνησης των ευχών από τους κληρικούς και η εκτέλεση της μελωδίας των ιερών ύμνων από τους ιεροψάλτες (όχι μόνον από τους αυτοσχέδιους και απαίδευτους, αλλά και από τους έχοντες πολύχρονη σπουδές βυζαντινής μουσικής και θεσπέσια φωνή), που συσκοτίζουν συχνά την καθαρότητα των κειμένων δυσκολεύοντας έτσι περισσότερο την κατανόησή τους ακόμη και από τους πιο μορφωμένους. Στο ίδιο θέμα θα επανέλθουμε εκτενέστερα πιο κάτω.

Επίσης το πρόβλημα της κατανόησης των λειτουργικών και υμνογραφικών κειμένων δεν είναι μόνον γλωσσικό, αλλά περισσότερο ερμηνευτικό. Ακόμη και αν η Εκκλησία προχωρούσε σε αντικατάσταση του αρχαϊκού κειμένου με πιο κατανοητό ΝΕ λόγο, πάλι το πρόβλημα θα υπήρχε σε μεγάλο βαθμό, αφού η κατανόηση αυτών των κειμένων δεν είναι ζήτημα γλωσσικής απλοποίησης, αλλά ερμηνευτικής εμβάθυνσης, συνειδητής ευλάβειας και θείου φωτισμού. Υπενθυμίζουμε και αυτή τη φορά ένα απόσπασμα από τον Ιωάννη Χρυσόστομο, που αναφέρεται στον πλούτο και τους ‘κρυμμένους θησαυρούς’ των θείων Γραφών:

*Ἐγὼ δὲ παρακαλῶ πάντας ὑμᾶς μὴ ἀπλῶς παρατρέχειν τὰ ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς κείμενα. Οὐδὲν γὰρ τῶν ἐνταῦθα γεγραμμένων ἐστίν, ὃ μὴ πολὺν νοημάτων πλοῦτον ἔχει· ἐπειδὴ γὰρ Πνεύματι θείῳ ἐνηχούμενοι ἐξέθεντο οἱ μακάριοι προφήται, διὰ τοῦτο ἅτε Πνεύματι γεγραμμένοι πολὺν ἔχουσι ἐγκεκρυμμένον θησαυρόν*¹⁹.

Η ‘μετάφραση’ των λειτουργικών κειμένων θα πλήξει σε καίριο βαθμό και τη ΝΕ γλώσσα, αφού θα της στερήσει μια ακένωτη πηγή εμπλουτισμού της²⁰. Κι ας μην λησμο-

χώρησιν λόγω εθίμου, συνήθειας, οικογενειακής ή φιλικής πίεσης, χωρίς καμιά προετοιμασία ή έστω κάποια στοιχειώδη γνώση της λατρευτικής ακολουθίας ή του μυστηρίου που παρακολουθούν. Κάποτε μάλιστα έρχονται ‘αγουροξυπνημένοι’, ύστερα από τη νυχτερινή τους διασκέδαση, και φυσικά πλήττουν ή ‘αγανακτούν’ ευρισκόμενοι σε ένα παντελώς άγνωστο και αδιάφορο γι’ αυτούς περιβάλλον, που δεν ξυπνά τίποτα στην ψυχή τους.

18. Όμιλ. εἰς τὴν Γένεσιν ΚΑ΄ = PG 53, 175, γρ. 25 κεξ.

19. Όμιλ. εἰς τὴν Γένεσιν ΚΑ΄ = PG 53, 175, γρ. 12 κεξ.

20. Παραθέτουμε ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα του Γ. Μπαμπινιώτη: “Έτσι, η ελληνική γλώσσα όχι μόνο συνδέθηκε με την ορθόδοξη πίστη και την ορθόδοξη λατρεία, αλλά ανατροφοδότησε γλωσσικά την Ελληνική, αφού οι λέξεις της λόγιας παράδοσης γίνονταν κτήμα και του απλού λαού και επηρέαζαν τη γλωσσική του έκφραση. Ένα πλήθος εκκλησιαστικών φράσεων από το Ευαγγέλιο, τη Θ. Λειτουργία και την Υμνογραφία (ιδίως της Μ. Εβδομάδος) έχουν περάσει στην καθημερινή γλώσσα τού λαού. Μερικά παραδείγματα:

Αγρόν ηγόρασε, αντί τού μάννα χολήν, άξιος ο μισθός του, από καταβολής κόσμου, από τον Άννα στον Καϊάφα, άρον-άρον, άρρητα ρήματα, ας ύφεται, άσωτος υιός, διά το θεαθήναι τοις ανθρώποις, διά τον φόβον των Ιουδαίων, δόξα σοι ο Θεός, είπα και ελάλησα, εκ τού πονηρού, επί ξύλου κρεμάμενος, να θέσω τον δάκτυλον εις τον τύπον των ήλων, ζωή χαρισάμενη κ.λπ.”

Θα μπορούσαμε να πολλαπλασιάσουμε τα παραδείγματα (του έψαλε τον αναβαλλόμενο· θου, Κύριε, φυλακήν τω στόματί μου· αμίν και πότε η δε γυνή να φοβήται τον άνδρα· χάρε βάθος αμέτροτον μετά

νούμε ότι σε δύσκολες και σκοτεινές εποχές η λειτουργική και εκκλησιαστική γλώσσα λειτούργησαν ως ‘κιβωτός σωτηρίας’ για την ΕΓ. Και ότι η Εκκλησία με τη λατρεία της είναι ο μόνος θεσμός που κράτησε ζωντανές τις διαχρονικές μορφές της γλώσσας μας με τρόπο φυσικό και αβίαστο. Κάποιοι μάλιστα υποστηρίζουν ότι χωρίς τη γλώσσα των λατρευτικών κειμένων ίσως να μην υπήρχε καν ελληνική γλώσσα σήμερα ...

Η απλοποίηση, τέλος, του λειτουργικού λόγου θα δυσχεράσει την πλειονότητα των ενεργών Χριστιανών που στηρίζουν ποικιλοτρόπως την Εκκλησία και συμμετέχουν αδιαλείπτως στη λειτουργική και μυστηριακή ζωή της *ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων*, γνωρίζουν σχεδόν *ἀπὸ στήθους* και κατανοούν τα περισσότερα λατρευτικά κείμενα και συνεπώς όχι μόνον δεν θα ωφεληθούν από μια ενδεχόμενη εισαγωγή ‘μεταφράσεων’, αλλά θα αισθανθούν ξένοι και εξόριστοι από το φυσικό και οικείο τους περιβάλλον, αφού καμιά μεταγλώττιση δεν πρόκειται να αντικαταστήσει στην ακοή, τον νου και την καρδιά τους τον πλούτο, το ύφος, τη μουσική, την αρμονία και τη λατρευτική ιερότητα και μοναδικότητα των παραδεδομένων κειμένων, που έχουν συνηθίσει να ακούνε επί πολλά χρόνια. Κι όλα αυτά για χάρη ενός αμφίβολου ποσοτικού κέρδους εκκλησιάσματος. Το ‘πilotικό’ πρόγραμμα της διπλής ανάγνωσης των ευαγγελικών και αποστολικών περικοπών (στην παραδοσιακή τους μορφή και σε απλή ΝΕ γλώσσα) που επιχειρήθηκε σχετικά πρόσφατα από την Αρχιεπισκοπή Αθηνών, χωρίς να φέρει τα προσδοκώμενα αποτελέσματα (γι’ αυτό εγκαταλείφθηκε γρήγορα), είναι πολύ διδακτικό.

Β. Η γλωσσική κατάρτιση του κλήρου

Καιρός όμως να προχωρήσουμε στο δεύτερο μέρος της εισήγησής μας, που αναφέρεται στο εξαιρετικά επείγον πρόβλημα της γλωσσικής εκπαίδευσης του ιερού κλήρου.

Πράγματι όποια ‘λύση’ κι αν επιλεγεί στο μέλλον από τη σύγχρονη Εκκλησία²¹, η καλή εκμάθηση της βιβλικής, λατρευτικής και πατερικής γλώσσας από τους σημερινούς και μελλοντικούς λειτουργούς (που απαρτίζουν την πλειονότητα των σπουδαστών των Εκκλησιαστικών Ακαδημιών) προβάλλει ως επείγον ζητούμενο (*desideratum*) της εκκλησιαστικής εκπαίδευσης.

Καθώς εδώ το πρόβλημα έχει μικρότερες ποσοτικές διαστάσεις, αφού δεν αφορά σε όλους, αλλά μόνον σε όσους επέλεξαν συνειδητά να γίνουν ποιμένες ψυχών ή να υπηρετήσουν την Εκκλησία ως ιεροψάλτες, πιστεύουμε ότι η βελτίωση της ανησυχητικής κατάστασης που επικρατεί γενικά μπορεί να εκκινήσει από τις Εκκλησιαστικές Ακαδημίες. Όπως έχουμε υποστηρίξει συχνά ότι η ποιότητα της εκπαίδευσης και γενικότερα ενός πολιτισμού εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα των φιλολόγων του με την

φόβου Θεού· ὕπαγε οπίσω μου, σατανά· μετὰ πνευμάτων δικαίων τα ἅγια των αγίων ἄρατε πύλας· φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ματαιότης ματαιότητων ...), αφού η ΝΕ γλώσσα και ποίηση είναι γεμάτες από λειτουργικές και υμνογραφικές αναμνήσεις (π. χ. το *Ἄξιον ἐστὶ* του Ελύτη) και οι δύο τιμηθέντες με βραβείο Νόμπελ νεοέλληνες ποιητές μας όχι μόνο γνώριζαν τη γλώσσα και τα κείμενα της Εκκλησίας, αλλά είχαν δοκιμάσει τη μεταφραστική πένα τους σε αυτά (Γ. Σεφέρης, *Ἄσμα Ἀσμάτων*, 1965· Η *Αποκάλυψη του Ιωάννη*, 1966· Ο. Ελύτης, *Ιωάννης, Ἡ Ἀποκάλυψη. Μορφή στα Νέα Ἑλληνικά*, 1985).

21. Προς το παρόν πάντως η Διαρκής Ἱερά Σύνοδος “*ἐμμένει στὴν παράδοση τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος τοῦ παραδεδομένου τρόπου τελέσεως τῆς Θείας Λειτουργίας καὶ τῶν Ἱερῶν Μυστηρίων*” (Συνεδρ. 14-04-2010).

ευρύτερη σημασία της λέξης, έτσι και στον χώρο της Εκκλησίας η υψηλή ποιότητα των λειτουργιών της κάθε βαθμού αποτελεί την καλύτερη απόδειξη υγείας και ευρωστίας. Αντίθετα απαίδευτοι κληρικοί και ιεροψάλτες προδίδουν παρακμή. Κι όπως συμβαίνει με όλες τις επιλογές ζωής, απαιτείται κι εδώ εφοδιασμός με τα κατάλληλα και απαραίτητα 'όπλα'. Κανένας δεν μπορεί να γίνει καλός σε οποιονδήποτε τομέα, χωρίς να σπουδάσει με επιμέλεια και σε βάθος την επιστήμη, την τέχνη ή το επάγγελμα που επέλεξε και ασκεί. Ένα από τα βασικά και απαραίτητα εφόδια του καλού κληρικού (όπου συμπεριλαμβάνεται και ο ιεροψάλτης, αφού παλαιά η ανάθεση του έργου του γινόταν με ειδική καθιέρωση, τη 'χειροθεσία'), πέρα από την αυτονόητη θεολογική-εκκλησιαστική παιδεία του και την *ψυχὴ τε καὶ σῶματι* αφοσίωσή του στο ιερατικό λειτούργημα, είναι η καλή γλωσσική του κατάρτιση. Απαιτείται επομένως γενναία ενίσχυση της διδασκαλίας της ΕΓ στα προγράμματα των Εκκλησιαστικών Ακαδημιών, μεγαλύτερο ενδιαφέρον και προσπάθεια από όλους τους εμπλεκόμενους στη διδακτική πράξη για την εκμάθηση της ΕΓ, αρχαϊζουσας και δημοτικής, αφού δυστυχώς το σημερινό εκπαιδευτικό σύστημα των δύο πρώτων βαθμίδων παράγει συνεχώς και σε μεγαλύτερα κάθε χρόνο ποσοστά απαίδευτους και ολιγογράμματους που δίνουν συχνά, όπως σημειώσαμε και πιο πάνω, την εντύπωση ότι δεν γνωρίζουν καν ανάγνωση και γραφή!

Είναι αυτονόητο ότι βασικός οδηγός κάθε ιεροψάλτη πρέπει να είναι η παύλεια ρήση: *Λατρεύωμεν εὐαρέστως τῷ Θεῷ μετὰ αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας* (Έβρ. ιβ, 28), ενώ η ιερότητα της αποστολής του επιβάλλει να είναι αυτός *‘πρόσωπον ἀκατάγνωστον’* και να έχει πάντοτε κατά νουν ότι ασκεί ιερό λειτουργικό έργο και όχι καλλιτεχνικό²². Όπως έχει υπογραμμιστεί ήδη, η ψαλμωδία αποτελεί μέρος της λατρευτικής πράξης και πρέπει να υπηρετεί αποκλειστικά τον στόχο της προσευχής²³. η βυζαντινή μουσική δεν είναι θυμηλικό ή κοσμικό άσμα, αλλά έχει ιερό χαρακτήρα με προσευχητικό σκοπό και περιεχόμενο. Η Ιερά Σύνοδος έχει υπογραμμίσει εύστοχα²⁴ ότι η εκκλησιαστική μουσική:

“Εἶναι τὸ μουσικὸν ἔνδυμα τῶν λειτουργικῶν ποιημάτων τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἔντεχνος μορφή τῆς ὀρθοδόξου θεολογικῆς ἐκφράσεως, δὲν εἶναι μόνον τέχνη, εἶναι καὶ καρδιά, ἡ ὁποία βιώνει τοὺς παλμοὺς τῆς θείας Παρουσίας, ὅταν τὰ χεῖλη ψάλλουν. Πρὸς τούτοις ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ δὲν ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἰκανοποίησιν τῆς ἀκοῆς, οὐδὲ εἰς τὴν κολάκευσιν τοῦ συναισθήματος, ἀλλὰ εἰς τὴν διέγερσιν τῆς ψυχῆς διὰ τὴν ἀναζήτησιν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν ἀφύπνισιν τῆς συνειδήσεως, ἡ ὁποία ὑπνώττει, εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἔσωτερικῶν πνευματικῶν δυνάμεων”.

22. Πρβλ. το εδάφιο της ευχής της 'χειροθεσίας': *Ἐκλεξαὶ τὸν δούλον σου τοῦτον καὶ ἀγίασον αὐτὸν καὶ δὸς αὐτῷ μετὰ πάσης σοφίας καὶ συνέσεως τῶν θείων σου λογίων τὴν μελέτην καὶ τὴν ἀνάγνωσιν ποιῆσθαι διαφυλάττων αὐτὸν ἐν ἀμέμπτῳ πολιτείᾳ.*

23. Για τη βυζαντινή μουσική έγραφε παλιά ο Παπαδιαμάντης: *“Διὰ τῆς πατροπαραδότου ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ὄχι μόνον τὰ ἱερὰ ἄσματα ἔγιναν προσφιλῆ καὶ οἰκεία εἰς τὴν ἀκοὴν καὶ ἡ γλῶσσα εἰς ἣν ταῦτα εἶναι γεγραμμένα καταληπτῆ, ὡς ἔγγιστα, καὶ εἰς τοὺς ἀγραμμάτους, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τῶν θείων Εὐαγγελίων τὰ ρήματα διὰ τῆς αὐτῆς μουσικῆς καὶ τοῦ λογαοιδικοῦ αὐτῆς τρόπου, κατέστησαν οἰκειότερα εἰς τὴν ἀκοὴν καὶ βαθύτερον πάντοτε εἰσδύουσιν εἰς τῶν ἀκροατῶν τὰς καρδίας”* (Αλ. Παπαδιαμάντης, *“Αποσπάσματα σκέψεων”*, Ἄπαντα, ἐκδ. Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλου, τόμ. Ε', Αθήνα, 1988, σ. 237).

24. Εγκύκλ. ὑπ' αριθμ. 2606/16-1-1996.

Και σε μεταγενέστερη εγκύκλιό της²⁵ προσθέτει ότι ο ιεροψάλτης:

“... δὲν ὑπάρχει γιὰ νὰ ἱκανοποιεῖ μόνο τὶς καλλιτεχνικὲς ἀπαιτήσεις τοῦ ἐκκλησιασματος, ἀλλὰ νὰ τὸ μυσταγωγεῖ καὶ νὰ τὸ διευκολύνει στὴν ψυχικὴ του ἐπικοινωνία μὲ τὸν Θεό. Ἐπομένως ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ψάλλει κανεῖς τὰ ἐκκλησιαστικὰ μέλη πρέπει νὰ εἶναι ἐκκλησιαστικός, παραδοσιακός, πνευματικός, κατασκευαστικός”.

Και υπενθυμίζει την πατερική άποψη ότι η βυζαντινή μουσική έχει παιδαγωγικό χαρακτήρα και πρέπει να βοηθά εἰς τὸ φιλοσοφεῖν:

“Πρὸς τοῦτο ἐπιβάλλεται ἡ δημιουργία κατανύξεως στὴ διάρκεια τῆς Θ. Λατρείας, μὲ τὴν ὀρθὴ ἀπόδοση τῶν ἐννοιῶν τῶν διαφορῶν ὕμνων, μὲ τὴν τήρηση τοῦ μέτρου καὶ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς λογικῆς λατρείας”.

Εἶναι φανερό λοιπόν ότι, πέρα από το βιωτικό ήθος, την ευσέβεια, τη μουσική κατάρτιση και την ορθή άρθρωση του λόγου, ο καλός ιεροψάλτης πρέπει να διαθέτει πολύ καλή γλωσσική παιδεία για την κατανόηση και την εύληπτη απόδοση των αναγνωσμάτων και των υμνογραφικών κειμένων, ώστε να διευκολύνεται η κατανόησή τους από το εκκλησίασμα. Η έλλειψη κατανόησης των ιερών κειμένων και των ψαλλόμενων στίχων, η κακή άρθρωση και προφορά των φωνηέντων, η εκκωφαντική χρήση μεγαφώνων, τα περίπλοκα και υπερβολικά αργόσυρτα μέλη, οι κουραστικοί και εξεζητημένοι μουσικοί καλλωπισμοί, που ικανοποιούν κατά τα φαινόμενα την αυταρέσκεια των μελωδούντων, έχουν εξορίσει από τους ναούς την απλότητα και το ταπεινό ύφος της βυζαντινής μουσικής, συσκοτίζουν τη σαφήνεια των κειμένων, κουράζουν το εκκλησίασμα και δεν συμβάλλουν στην νοερή και ψυχική συμμετοχή του στη μυσταγωγία των ιερών ακολουθιών.

Ανάλογα ισχύουν και για τους διακόνους, τους ιερείς και τους λοιπούς κληρικούς. Δυστυχώς αρκετοί παλαιότεροι και περισσότεροι σημερινοί κληρικοί αποκαλύπτουν με την ανάγνωση ή την εμμελή απαγγελία των ιερών κειμένων ότι στο αποστολικό ερώτημα *Ἄρα γε γινώσκεις ἃ ἀναγινώσκεις;* (Πράξ. θ, 30) η απάντηση είναι αναμφίβολα αρνητική. Κι έτσι κινδυνεύουν να βρεθούν (αν δεν βρίσκονται ήδη ...) στη θέση των εθνικών ιερέων του Γ' αι. μ. Χ., που τούς περιγελούσαν όχι μόνον οι Χριστιανοί συγγραφείς, αλλά και οι ίδιοι οι 'εθνικοί', υπογραμμίζοντας με κακία ότι οι Sallii και οι Arvales δεν καταλάβαιναν πλέον τα κείμενα των ὕμνων τους! Αυτό βέβαια συνέβαινε σε εποχές που οι 'εθνικές' θρησκείες βάδιζαν στον δρόμο της παρακμής, έχοντας απέναντί τους μια νέα θρησκεία, τον Χριστιανισμό, που τον χαρακτήριζαν ζέουσα πίστη, ενέργεια και ζωτικότητα, νέες ιδέες και νέα θεώρηση του κόσμου και της ζωής, που ενέπνεε ως το μαρτύριο και τον θάνατο κοινούς ανθρώπους, οι οποίοι κάτω από άλλες συνθήκες δεν θα είχαν το θάρρος να ψελλίσουν ούτε μια λέξη απέναντι στους ισχυρούς της εποχής. Το δίδαγμα είναι φανερό: θρησκείες και εκκλησίες με τέτοιους ιερείς δύσκολα μπορούν να επιβιώσουν ...

Όμως πέρα από την καλή εξωτερική εικόνα που φιλοτεχνεί για τον κληρικό η καλή γλωσσική και ρητορική του παιδεία²⁶, η τελευταία τού εξασφαλίζει και πολλά άλλα

25. Εγκύκλ. ὑπ' αριθμ. 465/ΕΞ. /19-02-2001.

26. Ἄν τε γὰρ ... μὴ προσφέρῃ διδασκαλίαν ἐν χάριτι καὶ ἄλατι ἡρτυμένην, εὐκαταφρόνητος ὑπὸ τῶν πολλῶν γίνεται (Ιωάνν. Χρυσόστ., Περὶ ἱερῶσ. Ε', 2).

πλεονεκτήματα, όπως:

Αυτοπεποίθηση στο κήρυγμα, την κατήχηση²⁷ και κάθε άλλη μορφή καθοδηγητικής επικοινωνίας με το λογικόν ποίμνιον, αλλά και στην αντιπαράθεσή του με ‘αντιφρονούντες’ και αλλόθρησκους.

Δυνατότητα συμμετοχής και ενεργητικής παρέμβασής του στον χώρο της θεολογικής συζήτησης, της ερμηνείας ή της μεταγλώττισης των εκκλησιαστικών κειμένων (ακόμη και σε ακαδημαϊκό-επιστημονικό επίπεδο)²⁸.

Ικανότητα να προσεγγίζει στο πρωτότυπο, να αγαπά, να αισθάνεται και να χαίρεται το σωτήριο περιεχόμενο, τη μουσική και την ωραιότητα των αγιογραφικών, λατρευτικών και πατερικών κειμένων. Γιατί μπορεί αρχικά ο Χριστιανισμός να θεωρούσε τις υφολογικές αναζητήσεις της ρητορικής μάταιες, και την ωραιολογία επικίνδυνη, καθώς κύρια έγνοια του ήταν το κήρυγμα της αλήθειας με απέριττο και λιτό τρόπο. Ωστόσο η στάση αυτή άρχισε σιγά σιγά να μεταβάλλεται, καθώς η ‘εθνική’ ρητορική είχε δοκιμαστεί “ως τέχνη πειθούς, ως δύναμη παιδείας και κάλλους”, ενώ σημαντικοί χριστιανοί στοχαστές είχαν δώσει δείγματα γόνιμης αφομοίωσης της *θύραθεν* Γραμματείας (θυμίζουμε λ. χ. ότι ο Ιωάννης Χρυσόστομος, στους *Περὶ ἱερωσύνης λόγους* του θεωρούσε την *ἐν τῷ λέγειν δύναμιν* ως απαραίτητο προσόν του καλού ποιμενάρχη). Παράλληλα σθεναρά απολογητικά κείμενα υπέρ της νέας θρησκείας φέρουν φανερά σημάδια της Β’ Σοφιστικής²⁹ που χαρακτηριζόταν, μεταξύ άλλων, από την αναγέννηση της Ρητορικής³⁰.

Ύστερα μάλιστα από την ‘αναγνώριση’ του Χριστιανισμού η ιερή ρητορική θα υπερακοντίσει την ‘εθνική’ φτάνοντας σε ζηλευτά επίπεδα ακμής, έτσι που ορισμένοι μελετητές

27. Οι κληρικοί οφείλουν να στρέψουν ιδιαίτερα την προσοχή τους στη ‘λειτουργική αγωγή’, με λειτουργικά κηρύγματα και αναλύσεις, για να βοηθήσουν τους πιστούς να υψωθούν στο επίπεδο της γλώσσας και της βαθιάς σημασίας της Θείας Λειτουργίας και να μην υποβιάσουν τη μυσταγωγία της στο επίπεδο μιας επιφανειακής ‘λογικής’ κατανόησης μέσω της αντικατάστασης της παραδοσιακής μορφής της μ’ ένα απλούστερο, αλλά οπωσδήποτε ‘φτωχότερο’ από πολλές απόψεις γλωσσικό περιτύλιγμα.

28. Αφού, όπως έχουν υποστηρίξει και οι πρωτοπόροι του δημοτικισμού (π. χ. ο αείμνηστος Ευάγγελος Παπανούτσος) αποκλείεται να κατακτήσει κανείς τη δημοτική γλώσσα, αν δεν πατά σε στέρεα γνώση της αρχαίας ελληνικής.

29. Σημαντικοί Χριστιανοί συγγραφείς και στοχαστές, όπως ο Αθηναγόρας, ο Μελίτων, ο Θεόφιλος Αντιοχείας (που παρουσιάζει περίεργες αναλογίες με τον ‘εθνικό’ Αίλιο Αριστείδη), ο Ιουστίνος, ο Τατιανός (που ειρωνεύεται τους θεούς και τη συμπεριφορά τους με τον τρόπο των Κυνικών), ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς και ο Ωριγένης είχαν δώσει από νωρίς το παράδειγμα της γόνιμης αφομοίωσης της *θύραθεν* Γραμματείας, καθώς ‘στολίζουν’ συχνά τα έργα και τις ‘απολογίες’ τους με παραθέματα από τον Όμηρο και τους Τραγικούς, αντλώντας τα μάλλον από τη σχολική ελληνορωμαϊκή παιδεία τους. Κι ακόμη, όχι μόνον η μορφή αυτών των έργων, αλλά και η σκέψη φαίνεται επηρεασμένη φανερά από την ελληνική φιλοσοφία: ο Σωκράτης, ο Πλάτων, ο Αριστοτέλης, οι Στωικοί εμφανίζονται, όχι σπάνια, ως υδατόσημα κάτω από τη σκέψη των χριστιανών συγγραφέων.

30. Υπηρετώντας τον ‘κλασικισμό’, που αποτελούσε συρμό της εποχής των αυτοκρατορικών ρωμαϊκών χρόνων, οι εκπρόσωποι της Β’ Σοφιστικής, αυτοί οι νέοι σοφιστές, που ήταν συγχρόνως διανοητές, καθηγητές και *conférenciers*, επικέντρωναν το ενδιαφέρον τους στη θεωρία και την πράξη της Ρητορικής, αλλά και στις σχέσεις Ρητορικής και Φιλοσοφίας. Κατείχαν πανεπιστημιακές έδρες, διέθεταν ιδιωτικές σχολές και περιβάλλονταν από πληθώρα μαθητών, στους οποίους δίδασκαν κυρίως την τέχνη των *declamations*. Παρέδιδαν μαθήματα, έγραφαν θεωρητικές πραγματείες και διακρίνονταν και στα τρία είδη της ρητορικής: δικανικό, συμβουλευτικό και επιδεικτικό, ιδιαίτερα στο τελευταίο.

να κάνουν λόγο για Γ΄ Σοφιστική. Τα χριστιανικά κείμενα – μολονότι παραμένουν στον χώρο κυρίως της προπαγανδιστικής, παιδευτικής και λατρευτικής Γραμματείας, με στόχο τον προσηλυτισμό σε μια νέα θρησκεία που είχε δικές της αξίες – γράφονταν με τους κανόνες και την αισθητική του ελληνικού περιβάλλοντος και της περιρρέουσας πολιτιστικής ατμόσφαιρας.

Αυτό σημαίνει ότι τα περισσότερα, αν όχι όλα τα κείμενα της χριστιανικής Γραμματείας και Λατρείας, που ανήκουν κατά κύριο λόγο στον χώρο της Θεολογίας, ανήκουν και στον χώρο της Λογοτεχνίας. Αυτό ισχύει πολύ περισσότερο για τη χριστιανική Υμνογραφία, που περιέχει άπειρα ποιητικά κομψοτεχνήματα, με βαθύ θεολογικό νόημα, αλλά και υψηλή αισθητική και ποιητική αξία.

Από την άλλη πλευρά θυμίζουμε ότι η μετάφραση (και πολύ περισσότερο η απλοποιημένη παράφραση), ακόμη και η τελειότερη (που συνήθως μόνο τέτοια δεν είναι), αφήνει πάντα αναξιοποίητο μεγάλο μέρος από τη δύναμη, το βάθος, το ύφος, την αισθητική του κειμένου και πολλές λεπτές αποχρώσεις του λόγου και της σκέψης του δημιουργού του. Στη γλώσσα των λατρευτικών κειμένων κλείνεται η ψυχή του ‘ποιητή’ και του υμνωδού και τον λόγο αυτό πρέπει ο καλός κληρικός (και ο καλός ιεροψάλτης) να αγωνιστεί να τον κάνει δικό του, να τον κατανοήσει και να αναστήσει μέσα του όλες τις αξίες που κλείνει, ομορφιά, αρμονία, πλούτο, θεοπνευστία, κατανυκτικότητα και θεολογικό βάθος.

Συμπέρασμα

Συνεπώς, καθώς η ‘αξιοπρεπής’ κατάκτηση της ΕΓ (όχι μόνον της ΑΕ ή της βυζαντινής αλλά και της ΝΕ) δεν γίνεται, όπως θα έπρεπε, στα σχολεία της Α/βάθμιας και Β/βάθμιας Εκπαίδευσης ούτε μπορεί αυτό το κενό να ‘θεραπευθεί’ ικανοποιητικά στις Εκκλησιαστικές Ακαδημίες, με τις απελπιστικά λίγες ώρες γλωσσικής διδασκαλίας, απαιτείται συνεχής διά βίου προσπάθεια των εκκλησιαστικών λειτουργών³¹. Η καθημερινή ανάγνωση (με αποστήθιση μάλιστα και *κατ’ ιδίαν* απαγγελία σημαντικών εδαφίων) και η πλήρης κατανόηση, με τη βοήθεια λεξικού και ερμηνευτικών υπομνημάτων ή ΝΕ μεταγλωττίσεων των λειτουργικών κειμένων μπορούν να αναπληρώσουν ικανοποιητικά αυτήν την έλλειψη. Με αυτόν τον τρόπο οι λειτουργοί της Εκκλησίας θα εκφωνούν με άνεση ή θα ψάλλουν με εύληπτο τρόπο τα λειτουργικά κείμενα και θα συμμετέχουν με πλήρη συνείδηση στη μυσταγωγία της Θείας Λειτουργίας και των άλλων ιερών ακολουθιών, προσφέροντας συγχρόνως αποτελεσματική βοήθεια στο ποίμνιό τους.

Νομίζουμε ότι αξίζει τον κόπο μια τέτοια προσπάθεια, που θα κάνει πράξη την ευχή του Πατριάρχη μας:

“Πρέπει να αναδεχθώμεν τὸν κόπον νὰ γνωρίσωμεν τὴν γλῶσσαν τῶν πρωτοτύπων, τὴν πλουσίαν καὶ ἀσύγκριτον Ἑλληνικὴν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν τὸ προνόμιον νὰ ἔχωμεν ὡς γλῶσσαν τῶν πατέρων ἡμῶν, ἐναποθηκευμένην κατὰ τινὰ βιολογικὸν τρόπον εἰς τὰ γονίδια τῶν κυττάρων μας ...”.

31. Πρβλ. Ιωάνν. Χρυσόστ. *Περὶ ἱερῶσ*. Ε΄, 1: *Τί οὖν τοῦτό ἐστιν; Ὁ πολὺς ὁ πόνος περὶ τὰς διαλέξεις τὰς κοινῇ πρὸς τὸν λαὸν γινομένης ἀναλισκόμενος.*

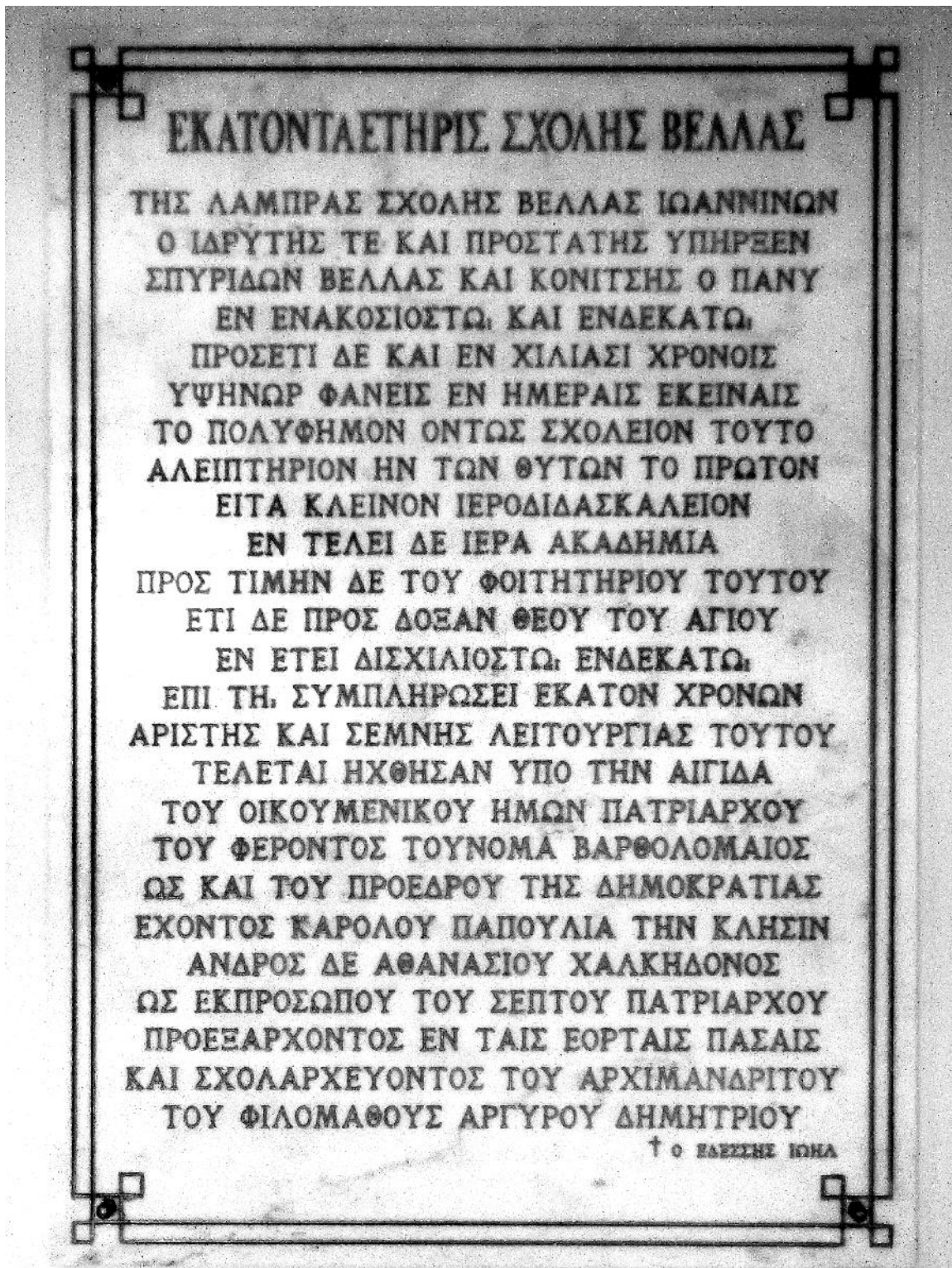
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ανθimos, Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, “Ιεροσουλία η αλλαγή των λειτουργικών κειμένων. Συνέντευξη στον Ν. Παπαχρήστου”, διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.amen.gr/index.php?mod=news&op=article&aid=2272>.
- Βαμβίνης, Θ., “Ανατροπή της φυσικής σειράς – Η γλώσσα της Λατρείας”, διαδικτ. ανάρτηση: http://www.parembasis.gr/2010/10_05_05.htm
- , “Διευκρινίσεις σε μια προσωπική κριτική <του π. Βασιλείου Θεομού>”, διαδικτ. ανάρτηση: www.amen.gr (αναδημοσ.: http://www.zoiforos.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=3851&Itemid=49).
- Γερμανός, Μητροπολίτης Ηλείας, “Τα θέματα της Λατρείας και πώς ρυθμίζονται”, διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.romfea.gr/component/content/article/13/5627—q-q>.
- Γιανναράς, Χ., “Με Παρθενώνα, αλλά χωρίς γλωσσική συνέχεια ...”, εφημ. *Καθημερινή* 09-04-2006 (διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.polytoniko.org/giannaras2.php?newlang=el>).
- Γρηγόριος – Αρσένιος – Ευθύμιος, Αγιορείτες ιερομόναχοι, “Περί μεταφράσεων των λειτουργικών κειμένων”, περιόδ. *Παρακαταθήκη*, τ. 70 (Ιαν.-Φεβρ. 2010), διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.alopsis.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=1409>.
- Δέμος, Α., “Η Ελληνορθόδοξη Εκκλησία διέσωσε τη γλώσσα μας σε δύσκολους καιρούς”, εφημ. *Πρωινός Λόγος* 26-09-2011 (επιφυλλίδες).
- Διαρκής Ιερά Σύνοδος, “Η ΔΙΣ εμμένει στην παράδοση του γλωσσικού ιδιώματος”, διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.in.gr/news/article.asp?lngEntityID=1126223&lngDtrID=244>.
- Διόδωρος Αγιορείτης, Ιερομόναχος, “Φτιασιδώνω, φτιασιδώνεις, φτιασιδώνομαι ...”, διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.romfea.gr/2009-12-18-11-21-40/25-2009-12-18-08-37-46/4853->
- ‘Ευαγγελικά’, “Τα ‘Ευαγγελικά’: Τα αματηρά επεισόδια του 1901, για την μετάφραση της *Καινής Διαθήκης* στη ‘χυδαία’ δημοτική γλώσσα”, διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.pare-dose.net/3151>.
- Θαβώρης, Α., *Η γλώσσα μας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας*, Ιωάννινα 1971.
- Θεοδώρητος, δρ Φ., επίσκ. Ναζιανζού, “Η γλώσσα των λειτουργικών μας κειμένων ως σύγχρονο πομπαντικό πρόβλημα”, διαδικτ. ανάρτηση: http://christianivliografia.files.wordpress.com/2010/07/ceb8ceb5cebfcceb4cf89cf81ceaecf84cebfcf85_layout-1.pdf).
- Θερόμος, Β., “Συνέχεια του διαλόγου για τη μετάφραση στη λατρεία”, διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.amen.gr/index.php?mod=news&op=article&aid=2737>.
- , “Γιατί δεν απαιτείται συνοδική έγκριση για την μετάφραση της Λατρείας”, διαδικτ. ανάρτηση: <http://eros-theou.pblogs.gr/2010/05/616467.html>.
- Ιερόθεος, Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, “Σεβασμός στη Θεία Λειτουργία”, διαδικτ. ανάρτηση: <http://analogion.gr/f/95/720>.
- , “Οι μεταφράσεις των λειτουργικών κειμένων”, διαδικτ. ανάρτηση: http://www.romfea.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=4790:q-q&catid=13.
- , “Νεοπατερική, μεταπατερική και συναφειακή ‘θεολογία’”, διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.romfea.gr/component/content/article/26-2009-12-18-08-38-40/5495—q-lr>.
- , “Β’ απάντηση Μητροπολίτη Ναυπάκτου Ιεροθέου στον π. Βασίλειο Θερόμο”, διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.romfea.gr/component/content/article/26-2009-12-18-08-38-40/5452-2010-07-26-15-07-51>.
- , “Λειτουργία με όλες τις αισθήσεις”, εφημ. *Το Βήμα* 25-04-2010 (διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&ct=122&artid=328013&dt=25/04/2010>).
- Κακριδής, Ι., *Το Μεταφραστικό πρόβλημα*, Θεσσαλονίκη 1936 (Αθήνα 1984).

- Καραβιδόπουλος, Ι., “Σκέψεις και προβληματισμοί για τη μετάφραση των λειτουργικών κειμένων”, διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.amen.gr/index.php?mod=news&op=article&aid=2237>.
- Καψωμένος, Σ. Γ., *Από την ιστορία της ελληνικής γλώσσας: Η ελληνική γλώσσα από τα ελληνιστικά ως τα νεώτερα χρόνια. Η ελληνική γλώσσα στην Αίγυπτο*, Θεσσαλονίκη 1985.
- Κόλτσιου-Νικήτα, Α., “Δεδομένα και προβληματισμοί από την ιστορία της ‘Χριστιανικής’ Μετάφρασης”, *ΙΓ΄ Πανελλήνιο Λειτουργικό Συμπόσιο, Τήνος 19-21 Σεπτεμβρίου 2011*, περιοδ. *Εκκλησία* 5 (2012), σελ. 275-289.
- Κυριαζόπουλος, Χ., Αρχμ., δ. Φ., “Σκέψεις για τη μετάφραση των κειμένων της λατρείας”, διαδικτ. ανάρτηση: <http://orthodoxia-pateriki.blogspot.com/>.
- Κωνσταντινίδης, Ε., *Τα Ευαγγελικά*, Αθήνα 1975.
- Μαρτζούχος Θεοδόσιος, Αρχμ., “Γιατί χρειαζόμαστε μεταφράσεις και σήμερα”, *ΙΓ΄ Πανελλήνιο Λειτουργικό Συμπόσιο, Τήνος 19-21 Σεπτεμβρίου 2011*, περιοδ. *Εκκλησία* 89, 5 (2012), σελ. 266-274.
- Μεταλληνός, Γ. Δ., “Η σημερινή χρήση μεταφράσεων εις την λατρείαν αποβλέπει εις μίαν ‘Νεοελληνικήν Εκκλησίαν;’ *Για την πίστη, την γλώσσα και την ιστορία μας*, Θεσσαλονίκη 2011, σελ. 93-103.
- Μπαμπινιώτης, Γ., *Συνοπτική ιστορία της ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα 1985.
- , “Η ελληνική γλώσσα ως όχημα διάδοσης της χριστιανικής διδασκαλίας. Ομιλία στην Ορθόδοξη Ακαδημία Κρήτης, 10 Μαΐου 2008”, διαδικτ. ανάρτηση από περιοδ. *Διάλογοι καταλλαγής*, φ. 89 (Απρ.-Μάιος-Ιούνιος 2008): <http://www.babiniotis.gr/wmt/webpages/index.php?lid=1&pid=7&catid=M&apprec=13>.
- , “Γλωσσολογική προσέγγιση της γλώσσας της Λατρείας”, *ΙΓ΄ Πανελλήνιο Λειτουργικό Συμπόσιο, Τήνος 19-21 Σεπτεμβρίου 2011*, περιοδ. *Εκκλησία* 89, 5 (2012), σελ. 261-265.
- Μπιτζιλέκης, Ν. – Παπαγεωργίου, Κ., “Η γλώσσα της λατρείας και η λατρεία της γλώσσας”, διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.makthes.gr/news/opinions/55123/>.
- Μπούμης, Π. Ι., “Μόνον Οικουμενική Σύνοδος δύναται να αποφασίση διά την μετάφρασιν θεοπνεύστων κειμένων”, *Ορθόδοξος Τύπος* 18-6-2010 (έτος Ν΄, φ. 1836), διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.scribd.com/doc/33245897/Οικουμενική-Σύνοδος-και-μετάφραση-λειτουργικών-κειμένων>.
- Μωυσής Αγιορείτης, μοναχός, “Στη Δημοτική τ’ αγιογραφικά αναγνώσματα τη θείας Λειτουργίας;”, διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.alopsis.gr/modules.php?name=Content&pa=show-page&pid=529>.
- Νεόφυτος, Μητροπολίτης Μόρφου, “Τη Θεία Λειτουργία δεν την καταλαβαίνουμε. Μας καταλαμβάνει ...”, υπό Αριστείδη Βικέτου, διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.amen.gr/index.php?mod=news&op=article&aid=2986>.
- Οικονομικός, Ιωακείμ, Αρχμ., “Η διαχρονική αξία της ελληνικής γλώσσας”, διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.amen.gr/index.php?mod=news&op=article&aid=3826>.
- Παπαθανασόπουλος, Γ. Ν., “Η Εκκλησιαστική γλώσσα στην επικαιρότητα”, *Η Σφήνα* 01-05-2010, διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.amen.gr/article2273>.
- Παπακυριάκος, Κ., “Το πρόβλημα της μεταφράσεως των κειμένων της λατρείας”, διαδικτ. ανάρτηση (<http://www.romfea.gr/component/content/article/26-2009-12-18-08-38-40/5452-2010-07-26-15-07-51>) από το περιοδ. *Κοινωνία* 4 (Οκτ.-Δεκ. 2010).
- Πρεβέζης, Ιερά Μητρόπολις, “Επιστολή Μητροπόλεως Πρεβέζης προς π. Σαράντη Σαράντο με θέμα: Παραποίηση της αλήθειας”, διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.impantokratoros.gr/77A8C946.print.el.aspx>.

- Ράιος, Δ., *Ελληνική Γραμματεία των Αυτοκρατορικών χρόνων. Εισαγωγή-Επισκόπηση-Ανθολογία*, Ιωάννινα 32012.
- Ράμφος, Σ., “Τέχνη χειροποίητος, λόγος αμετάφραστος”, *Σύναξη* 20 (1986) σελ. 33-39.
- Σαράντος, Σ., “Ανοικτή απάντησις εις το κείμενον της Ι. Μητροπόλεως Πρεβέζης ‘Παραποίηση της αλήθειας;’”, διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.impantokratoros.gr/77A8C946.print.el.aspx>.
- Σινόπουλος, Π., “Η αντιμεταφραστική παράδοση των εκκλησιαστικών ύμνων. Αίτια και προτάσεις”, *Πρωτότυπο και μετάφραση (Πρακτικά Συνεδρίου 11-15 Δεκεμβρίου 1978)*, Αθήνα 1980, σελ. 233-259.
- , *Η μεταφραστική σιγή στην εκκλησιαστική υμνογραφία*, 1986.
- Στάθης, Γ., “Η μουσική έκφραση τῶν λειτουργικῶν ὕμνων”, *Λατρεύσωμεν εὐαρέστως τῷ Θεῷ. Τὸ αἶτημα τῆς λειτουργικῆς ἀνανεώσεως στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, Πρακτικά Β΄ Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου*, Αθήνα 2003, σελ. 209-210.
- Συμεών, Μητροπολίτης Ν. Σμύρνης, “Ο Μητροπολίτης Νέας Σμύρνης για την γλώσσα των λειτουργικῶν κειμένων. Συνέντευξη στον Νίκο Παπαχρήστου”, διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.amen.gr/index.php?mod=news&op=article&aid=3019>.
- Σχοινιάς, Φ., δρ Φ., *Λειτουργική Γλώσσα (Δοκίμια, προβληματισμοί)*, Αθήνα 2006.
- , “Φιλολογικά σχόλια και μεταφραστικά προβλήματα στη Θεία Λειτουργία”, *ΙΓ Πανελλήνιο Λειτουργικό Συμπόσιο, Τήνος 19-21 Σεπτεμβρίου 2011*, περιοδ. *Εκκλησία* 89, 5 (1982) σελ. 290-301.
- Σωτηρίου, Γ., “Σχετικά με το ζήτημα των μεταφράσεων των λειτουργικῶν κειμένων”, από το βιβλίο του *Πνευματικά κεντήματα*, Θέρμη Θεσσαλονίκης 2010, διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.zoiforos.gr/afieromata/ekklisia/metafraseis/item/6822-σχετικά-με-το-ζήτημα-των-μεταφράσεων-των-λειτουργικῶν-κειμένων>.
- Σωφρόνιος Σαχάρωφ, Αρχιμ., “Περί της λειτουργικῆς γλώσσης”, από το βιβλίο του ίδιου: *Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστι*, διαδικτ. ανάρτηση: http://gerontas.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=111:2009-11-03-10-29-47&catid=7:2009-08-07-15-14-15&Itemid=8.
- Τζέρμπος, Δ. Β., δρ. Θ., “Σύγχρονη προβληματική του λειτουργικού λόγου”, *Ο Λειτουργικός λόγος της Ορθοδόξου Εκκλησίας σήμερα, ΙΓ Πανελλήνιο Λειτουργικό Συμπόσιο-Τήνος 19/21-09-2001*, διαδικτ. ανάρτηση: http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/liturgical/ig_tzerpos.pdf.
- , “Γλώσσα και λειτουργική ανανέωση”, περιοδ. *Τόλημη*, διαδ. ανάρτηση: http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/liturgical/ig_tzerpos.pdf.
- Τσοπανάκης, Α. Γ., *Συμβολές στην Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, Ι, Θεσσαλονίκη 1983.
- Χολέβας, Κ., “Οι νέοι και η γλώσσα των λειτουργικῶν κειμένων”, διαδικτ. ανάρτηση: <http://www.eiet2.gr/content/view/1536/183/>. Αναδημοσίευση από: http://aktines.blogspot.com/2010/09/blog-post_4898.html.
- Χριστίδης, Α.-Φ. (επιμελ.), *Ιστορία της Ελληνικής γλώσσας*, συλλογ. τόμος, Κέντρο Ελλην. Γλώσσας, ΙΝΕ 2008 (= 2001).
- Χριστόδουλος, Αρχιεπίσκοπος, “Προς τους ευλαβεστάτους Ιεροψάλτας” (εγκύκλ. 465/ΕΞ./19-02-2001: Λειτουργικά και τελετουργικά θέματα), διαδικτ. ανάρτηση: <http://xristodouλος.antibaro.gr/egyklloi/ieropsaltes.html>.
- , “Η απόδοση των ευχών της Θ. Λειτουργίας” (εγκύκλ. Ζ΄, 2717/ΕΞ./ 04-12-2001), διαδικτ. ανάρτηση: http://xristodouλος.antibaro.gr/egyklloi/apodosis_ef_xon.html.
- , “Η απόδοση των αναγνωσμάτων” (εγκύκλ. 146/ΕΞ./ 21-01-2002: Λειτουργικά και τελετουργικά θέματα), διαδικτ. ανάρτηση: http://xristodouλος.antibaro.gr/egyklloi/apodosis_anagnosmaton.html.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Εικ. 1. Αναθηματική επιγραφή Εκατονταετηρίδος. Κεντρική είσοδος Σχολής Βελλάς.

ΣΧΟΛΗ ΒΕΛΛΑΣ			
ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ 1911 2011			
ΔΙΑΤΕΛΕΣΑΝΤΕΣ ΣΧΟΛΑΡΧΑΙ			
ΑΡΧΙΜ.	ΙΩΑΝΝΗΣ	ΖΩΣΙΜΑΔΗΣ	1911 - 1912
ΑΡΧΙΜ.	ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΕΥΘΥΜΙΟΥ	1912 - 1924
>>	ΙΩΑΝΝΗΣ	ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ	1924 - 1925
>>	ΑΒΕΡΚΙΟΣ	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	1927 - 1932
>>	ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ	ΘΕΟΔΩΡΟΥ	1932 - 1936
	ΙΩΑΝΝΗΣ	ΚΟΛΙΤΣΑΡΑΣ	1936 - 1940
	ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	1941 - 1957
	ΟΔΥΣΣΕΑΣ	ΔΗΜΟΓΚΙΝΗΣ	1957 - 1958
		ΤΟ Β'	1962 - 1963
	ΠΕΤΡΟΣ	ΞΕΝΙΚΑΚΗΣ	1958 - 1962
	ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ	ΧΑΡΑΤΣΗΣ	1963 - 1971
ΑΡΧΙΜ.	ΣΥΜΕΩΝ	ΧΑΤΖΗΣ	1971 - 1972
Ο ΔΩΔΩΝΗΣ	ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ	ΒΟΥΛΤΣΟΣ	1972 - 1973
ΠΡΩΤΟΠΡ.	ΗΛΙΑΣ	ΤΣΙΒΙΚΗΣ	1973 - 1979
	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	ΚΟΡΑΚΙΔΗΣ	1979 - 1982
		ΤΟ Β'	1987 - 1989
	ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ	ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΣ	1982 - 1987
ΑΡΧΙΜ.	ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΑΡΓΥΡΟΣ	1993-2007
	Κ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΙΟΙΚΟΥΣΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ		2007-2011

Εικ. 2. Πίνακας διατελεσάντων Σχολαρχών 1911-2011.

Εικ. 3. Η είσοδος της Ιεράς Μονής - Σχολής Βελλάς.

Εικ. 4. Πανοραμική άποψη του κτιριακού συγκροτήματος της Ιεράς Μονής - Σχολής Βελλάς.

Ειχ. 5 - 6. Εγγραφή Συνέδρων.

Εικ. 7-8. Αύλειος χώρος της Ι. Μονής - Σχολής Βελλάς. Άφιξη προσκεκλημένων.

Εικ. 9-10. Άφιξη προσκεκλημένων.

Εικ. 11-12. Υποδοχή του Περιφερειάρχου Ηπείρου κ. Αλεξάνδρου Καχομιάνη.

Εικ. 13. Υποδοχή της Εκπροσώπου της Κυβερνήσεως κ. Γεωργακοπούλου-Μπάστα Δήμητρας.

Εικ. 14. Υποδοχή του Εκπροσώπου της Α.Θ.Π. του Οικουμενικού Πατριάρχου, Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνας κ. Αθανασίου.

Εικ. 15. Από την υποδοχή του Σεβ. Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνας κ. Αθανασίου.

Εικ. 16. Συνομιλία του Εκπροσώπου της Α.Θ.Π. του Οικουμενικού Πατριάρχου, Σεβ. Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνας κ. Αθανασίου, μετά του Εκπροσώπου της Α.Μ. του Αρχιεπισκόπου Τιράνων και πάσης Αλβανίας, Σεβ. Μητροπολίτου Αργυροκάστρου κ. Δημητρίου.

Εικ. 17-18. Οι Επίσημοι προσκεκλημένοι κατά την τελετή των αποκαλυπτηρίων των προτομών των τιμωμένων αιδίδμων Ιεραρχών.

Εικ. 19-20. Ενημέρωση των προσκεκλημένων για τους τιμώμενους αιόδιμους Ιεράρχες κατά την τελετή των αποκαλυπτηρίων των προτομών τους.

Εικ. 21. Ο Σχολάρχης αρχιμ. Δημήτριος Αργυρός ομιλεί για τα πρόσωπα και την προσφορά των τιμωμένων με προτομές Ιεραρχών.

Εικ. 22. Ο Εκπρόσωπος του Οικουμενικού Πατριάρχου αποκαλύπτει την προτομή του Σχολάρχου και είτα Μητροπολίτου Ιωαννίνων Δημητρίου Ευθυμίου-Παππά.

Εικ. 23. Η Εκπρόσωπος της Κυβέρνησης αποκαλύπτει την προτομή του από Ιωαννίνων Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος Σεραφείμ.

Εικ. 24-25. Μετά την τελετή των αποκαλυπτηρίων των προτομών των Ιεραρχών.

Εικ. 26. Στην είσοδο του κεντρικού κτιρίου της Σχολής.

Εικ. 27. Στην αίθουσα τελετών.

Εικ. 28. Οι επίσημοι προσκεκλημένοι στην αίθουσα τελετών. Από αριστερά: η Εκπρόσωπος της Κυβέρνησης κ. Γεωργακοπούλου-Μπάστα, ο Μητροπολίτης Αργυροκάστρου Δημήτριος, ο εκπρόσωπος της Ακαδημίας Αθηνών καθηγητής Π. Βοκοτόπουλος, ο Πρόεδρος του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Τρ. Αλμπάνης και ο Αντιπρόεδρος κ. Γ. Καψάλης.

Εικ. 29. Οι επίσημοι προσκεκλημένοι στην αίθουσα τελετών. Από δεξιά: η εκπρόσωπος της Κυβέρνησης, ο Περιφερειάρχης Ηπείρου, ο εκπρόσωπος VIII Μεραρχίας, ο Δήμαρχος Πωγωνίου, ο εκπρόσωπος του Δήμου Ιωαννιτών και ο Βουλευτής κ. Μ. Παντούλας.

Εικ. 30-31. Στην αίθουσα τελετών.

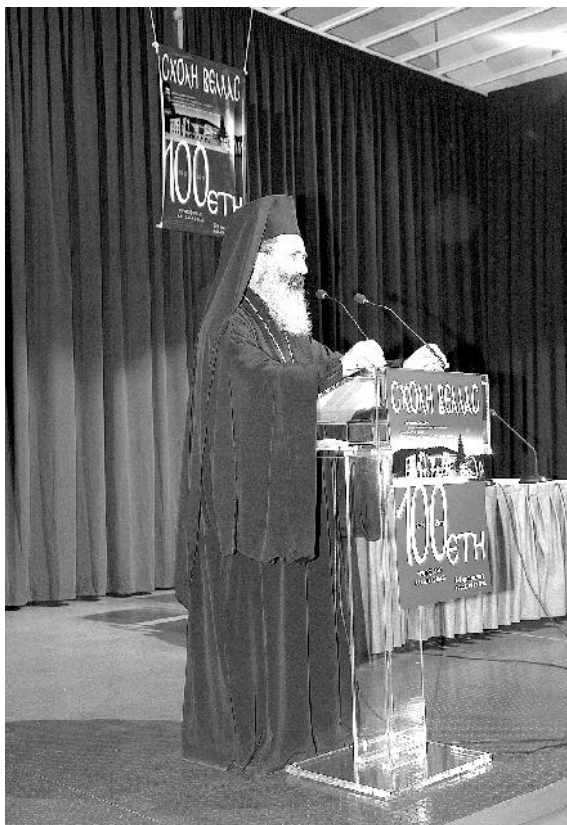
Εικ. 32-33. Στην αίθουσα τελετών.

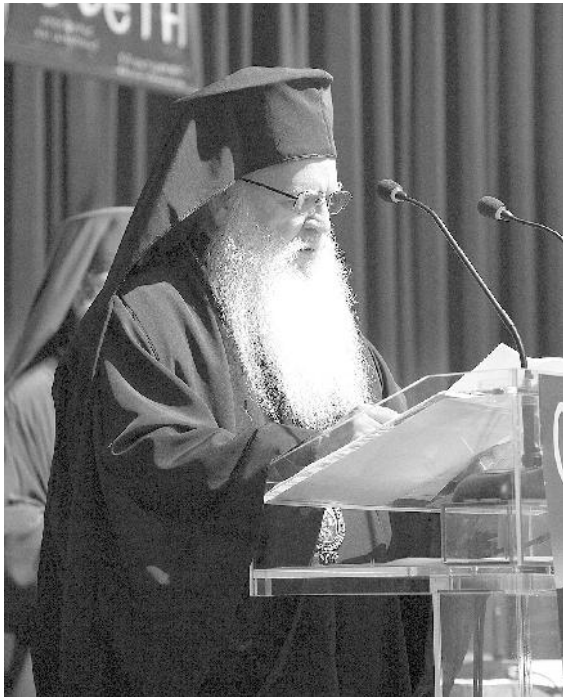
Εικ. 34-35. Στην αίθουσα τελετών.

Εικ. 36. Προσφώνηση - καλωσόρισμα των προσκεκλημένων από τον Πρόεδρο της Δ.Ε. της Α.Ε.Α. Βελλάς αρχιμ. π. Δημήτριο Αργυρό.

Εικ. 37-38. Ανάγνωση του χαιρετισμού και των ευχών της Α.Θ.Π. του Οικουμενικού Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου.

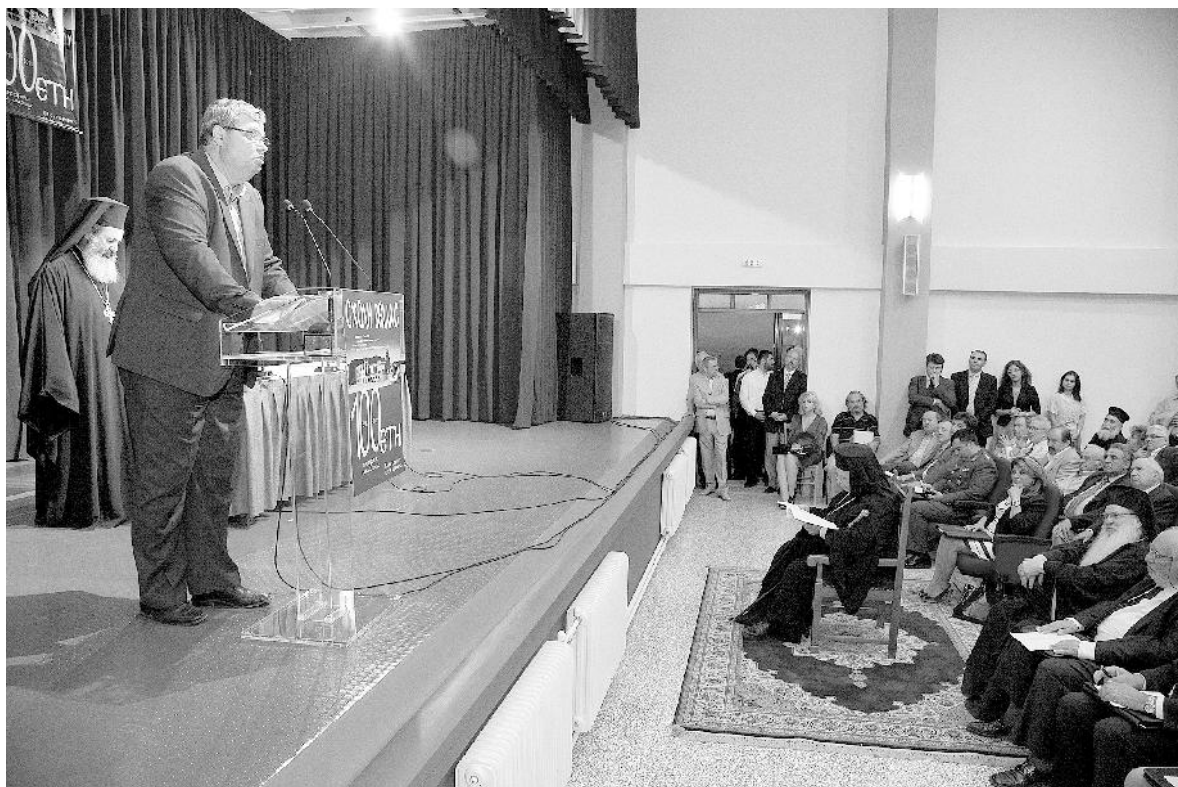
Εικ. 39. Ανάγνωση χαιρετισμού της Α.Μ. του Αρχιεπισκόπου Τιράνων και πάσης Αλβανίας κ. Αναστασίου υπό του εκπροσώπου του, Μητροπολίτου Αργυροκάστρου κ. Δημητρίου.

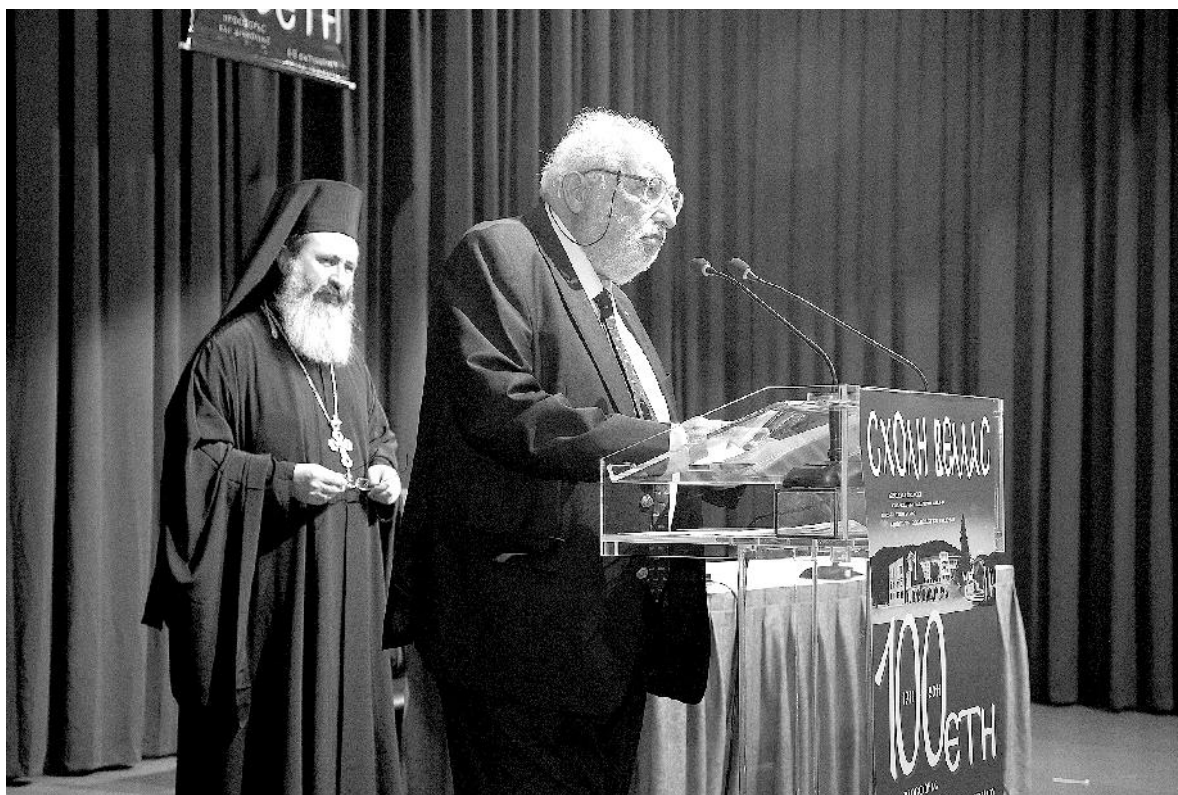
Εικ. 40. Χαιρετισμός της Εκπροσώπου της Κυβερνήσεως κ. Γεωργακοπούλου-Μπάστα Δήμητρας.

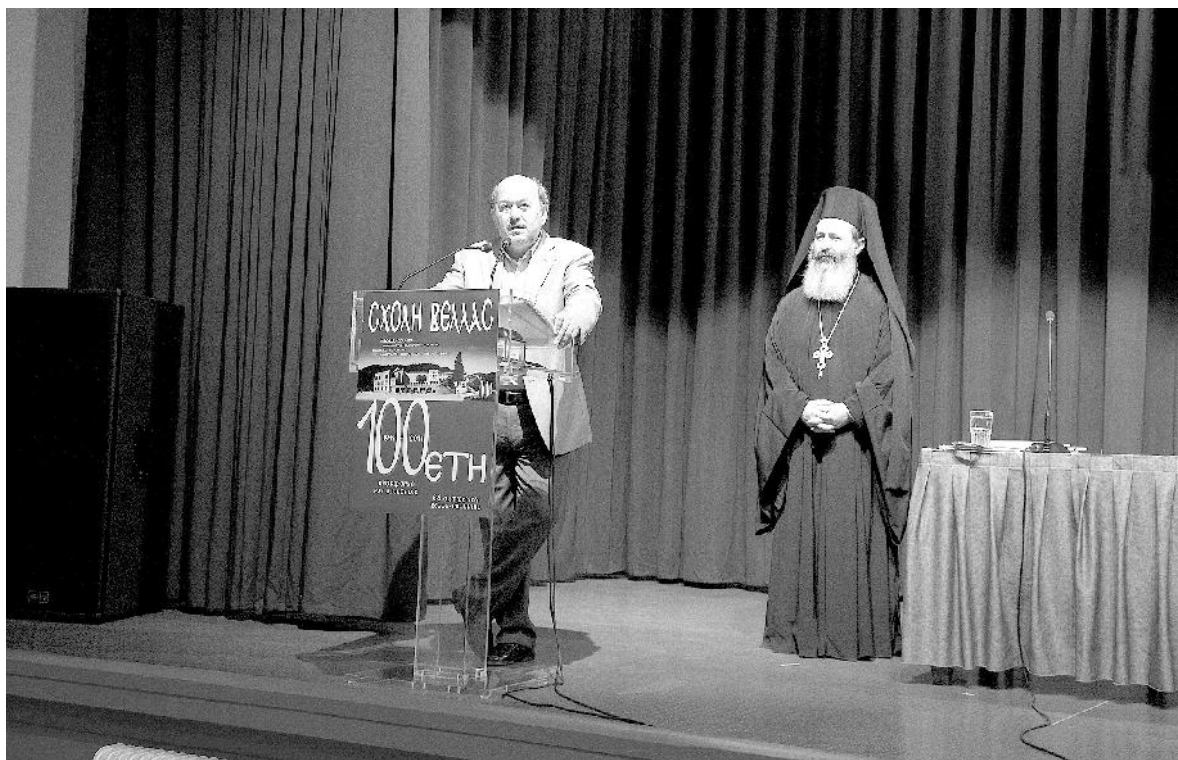
Εικ. 41. Στην αίθουσα τελετών.

Εικ. 42. Χαιρετισμός του Περιφερειάρχη Ηπείρου κ. Αλεξάνδρου Καχομιάνη.

Εικ. 43. Χαιρετισμός του εκπροσώπου της Ακαδημίας Αθηνών καθηγητού κ. Παν. Βοκοτόπουλου.

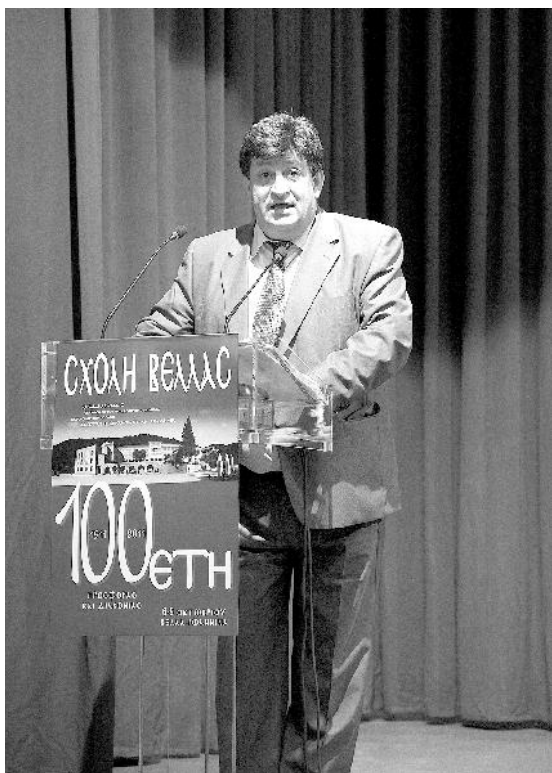
Εικ. 44. Χαιρετισμός του Βουλευτή κ. Μιχαήλ Παντούλα.

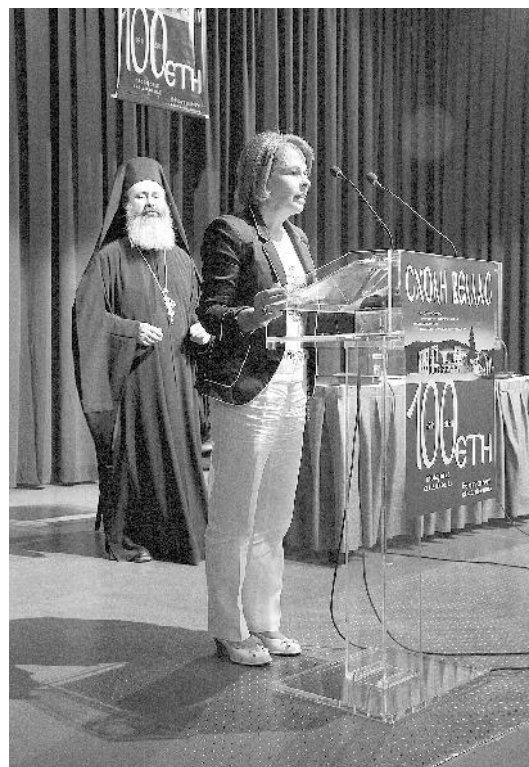
Εικ. 45. Χαιρετισμός του Πρύτανη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Τριαντ. Αλμπάνη.

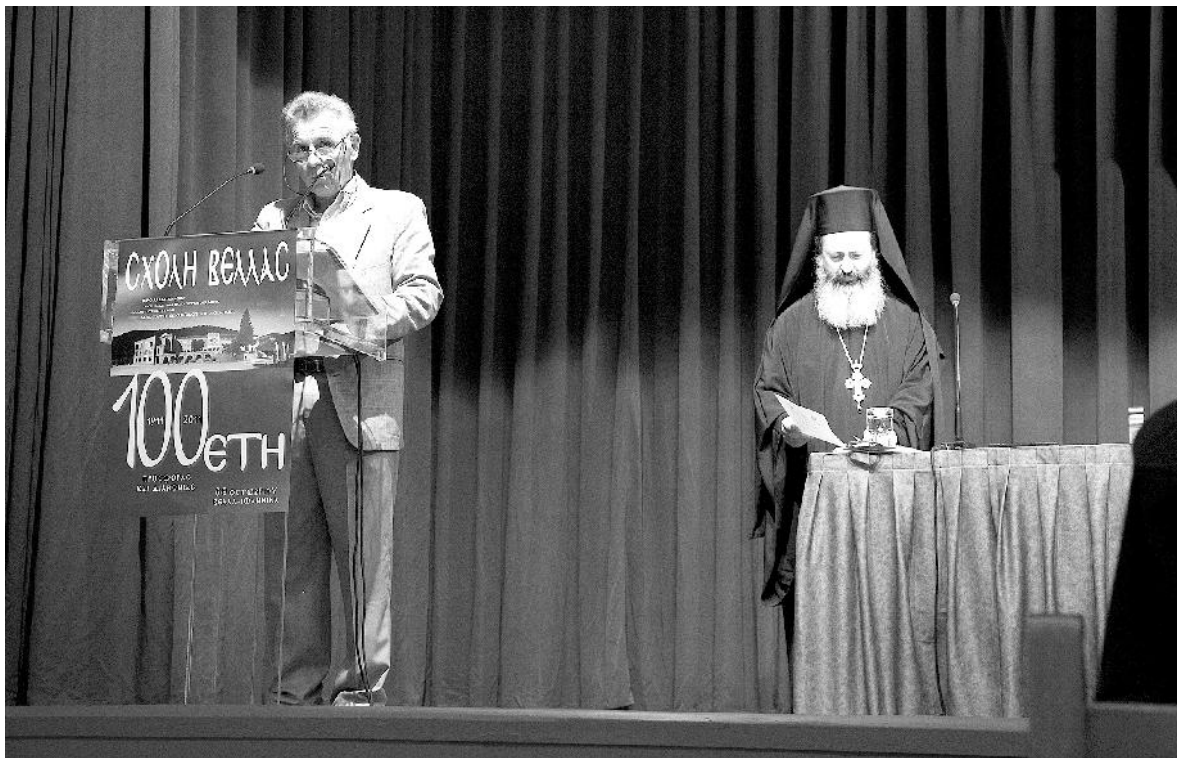
Εικ. 46. Χαιρετισμός του εκπροσώπου του Δημάρχου Ιωαννιτών και Προέδρου του Δημοτικού Συμβουλίου κ. Δ. Γιωτίτσα.

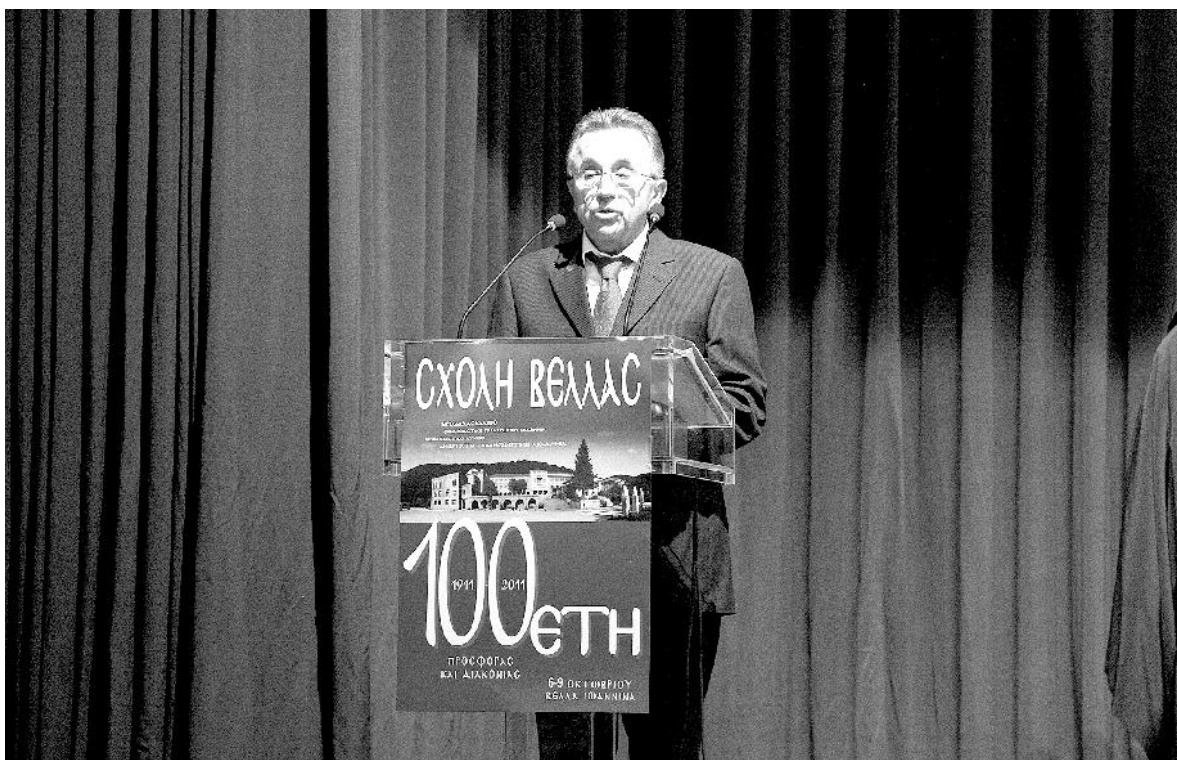
Εικ. 47. Χαιρετισμός του Δημάρχου Πωγωνίου κ. Κ. Καψάλη.

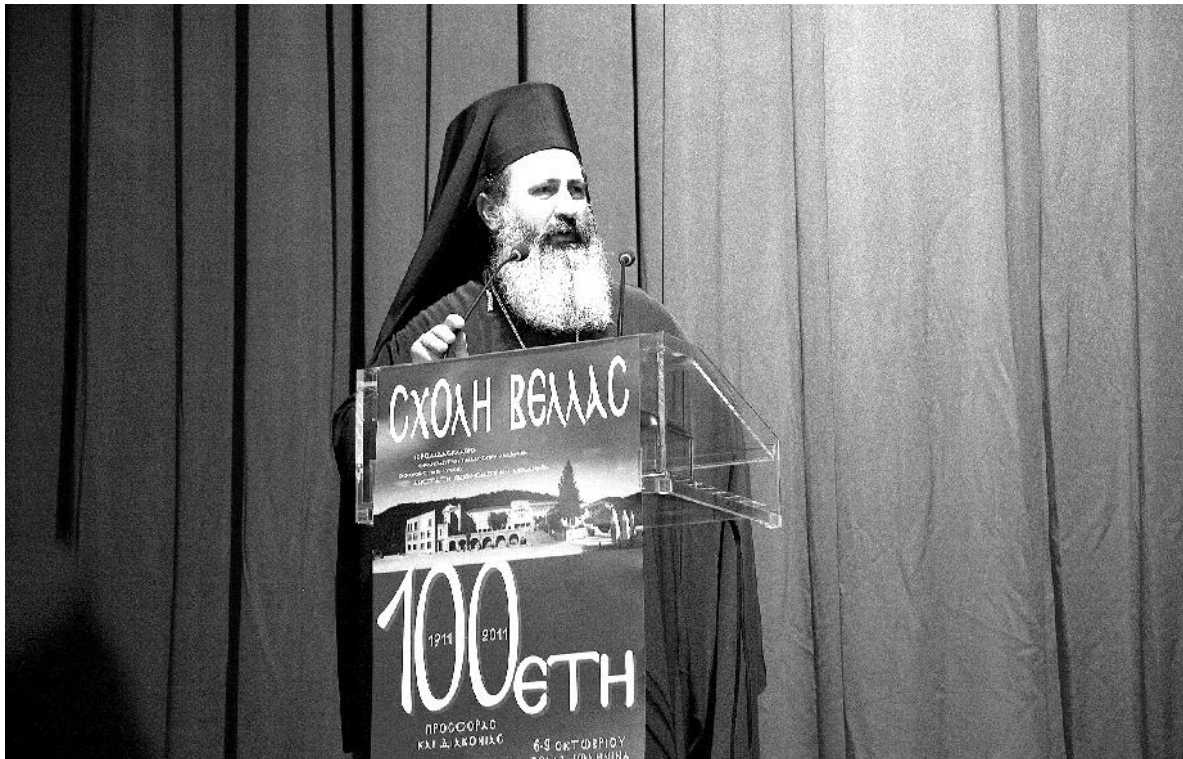
Εικ. 48. Χαιρετισμός της Περιφερειακής Διευθύντριας Εκπαίδευσης Ηπείρου κ. Φιλίως Νόκα-Ζαράχη.

Εικ. 49. Χαιρετισμός του Προέδρου της Ενώσεως Αποφοίτων Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς κ. Νικολάου Διαμάντη.

Εικ. 50. Χαιρετισμός του Προέδρου του Πανελληνίου Συνδέσμου Αποφοίτων Ιεροδιδασκαλείου Βελλάς κ. Κλέαρχου Παπαδόπουλου.

Εικ. 51. Ο Πρόεδρος της Δ.Ε. της Α.Ε.Α. Βελλάς Ιωαννίνων προσκαλεί τον Σεβ. Μητροπολίτη Γέροντα Χαλκηδόνο κ. Αθανάσιο να κηρύξει την έναρξη του Επιστημονικού Συνεδρίου.

Εικ. 52. Ο Σεβ. Μητροπολίτης Χαλκηδόνας κηρύσσει την έναρξη των εργασιών του Επιστημονικού Συνεδρίου και εκφωνεί την Εναρκτήρια Εισήγησή του.

Εικ. 53-54. Η χορωδία της Ακαδημίας αποδίδει βυζαντινούς ύμνους.

Εικ. 55-56. Συνομιλίες προσκεκλημένων.

Εικ. 57-58. Προετοιμασία του αύλειου χώρου για την επίσημη δεξίωση.

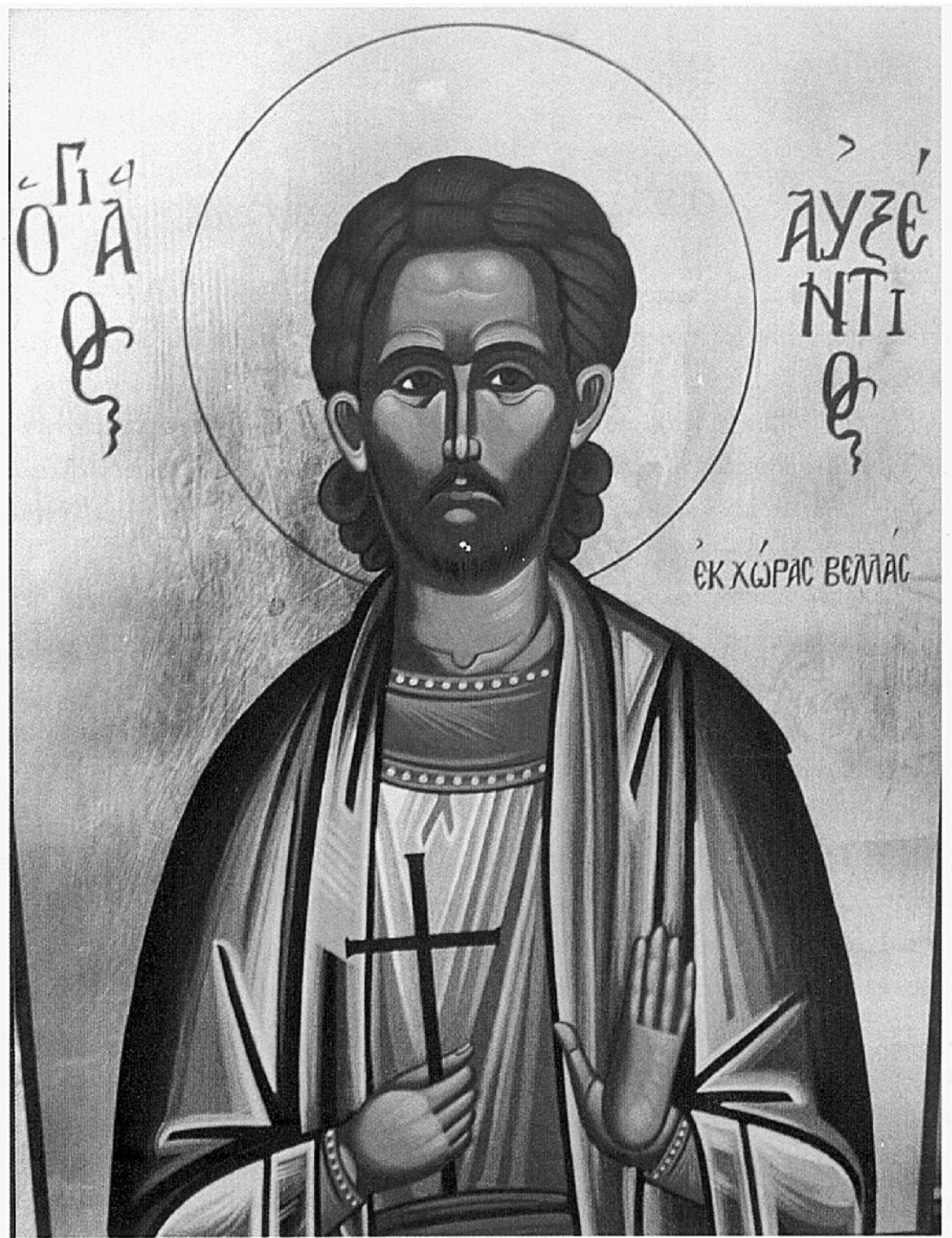
Εικ. 59-60. Από την επίσημη δεξίωση.

Εικ. 61-62. Από την επίσημη δεξίωση.

Από τον εξώστη της βόρειας πλευράς του κτιριακού συγκροτήματος της Ιεράς Μονής - Σχολής Βελλάς. Κιονόκρανο με το μονόγραμμα (ΜΣ) του Μητροπολίτου Σπυρίδωνος Βλάχου.

Ο άγιος Αυξέντιος ο εκ χώρας Βελλάς. Νεότερη φορητή εικόνα στην Α.Ε.Α. Βελλάς Ιωαννίνων.

Ο ΠΑΡΩΝ ΤΟΜΟΣ
ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΣΧΟΛΗΣ ΒΕΛΛΑΣ
(1911-2011)

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
6-9 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2011

ΕΚΔΟΣΗ
ΤΗΣ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΒΕΛΛΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΤΟΝ ΑΠΡΙΛΙΟ ΤΟΥ 2013
ΣΤΑ ΙΩΑΝΝΙΝΑ
«ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ»
ΣΕ ΧΑΡΤΙ VELVET 115 ΓΡ.
ΣΕ 1200 ΑΝΤΙΤΥΠΑ

ΚΑΙ ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ.